DIONIS CASSII Nicæi, Romanæ historiæ libri (tot enim hodie extant) XXV. nimirum à XXXVI ad LXI.

Quibus exponuntur res gestæ à bello Cretico usque ad mortem Claudij Cæsaris, quæ est historia annorum circiter CXX.

Nunc primùm summa fide diligentiaque de Græcis Latini facti, GVILIELMO XYLANDRO Augustano interprete.

His accesserunt eiusdem Annotationes, in quib. autoris huius quamplurima aut restituuntur corrupta, aut explicantur obscura loca.

Additum est IOANNIS XIPHILINI è Dione Compendium, Guil. Blanco Albiensi interprete: quæ uersio ab eodem Xylandro diligenter est, ubi oportuit, castigata.

Iidem libri Dionis ac Xiphilini seorsim Græcè quoque eduntur, accuratè ab eodem emendati.

Adhæc, rerum & uerborum copiosissimus INDEX.

Cum Cæs. Maiest. gratia & priuilegio ad decennium.

BASILEAE, APVD IOANnem Oporinum.

AD NOBILEM ET PRAESTANTISSIMUM VIRUM IOANNEM HENRICUM HERVVARTUM, PATRICIUM AUguſtanum, Guilielmi Xylandri Auguſtani Præfatio in Dionem à ſe conuerſum.

VI lucubrationes ſuas magnis & pręſtantib. uiris offerunt, HERVVARTE uir ornatiſsime, in earum nuncupatione duo ferè ſibi propoſita habent, in quibus elaborent. unum, ut ſui in dedicãdo Opere ſtudij officijq́; rationem exponant: alterũ, ut eiuſdem Operis dignitatẽ utilitatemq́; cõmendent. Eſt ubi tertium quoque accedat, cùm lector ad intelligendum aut dextrè cognoſcendum id ſcriptum inſtruitur. Quibus omnibus etſi intelligam me potuiſſe, quantum ad te attinet, ſuperſedere: quippe cùm & conſtent tibi cauſæ, quibus impulſus Dionem noſtrũ tuo nomini inſcribã: & de ſcriptoris eius præſtantia iampridem præclarè iudicaueris, ſisq́; in hiſtoriæ omni genere ſumma cum induſtria fructuq́; uerſatus: multæ tamen, grauesq́; me rationes mouent, ut de ſingulis nonnihil diſſeram. Quarum (neque enim omnes, ſed præcipuas modò adducendas putaui) hæc potiſsima eſt, quòd Reipub. literariæ intereſſe haud parum exiſtimo, ne ea omittam quæ cõmodo eius (niſi fallor) à me dici hoc loco poſſunt. Proxima, quòd partium id mearum eſſe, officiumq́; mihi hoc neceſſariò incumbere perſpiciam. Equidem tantum ponderis habere eas rationes arbitror, tantumq́; tuæ bonitati humanitatiq́; tribuo, ut non dubitem te benignas aures mihi, quanquã de bene notis tibi perceptisq́; rebus uerba facienti, accõmodaturum: idq́ue eò libentius, quo longius ab aſſentatione & uanitate, mea omnis aberit oratio. Neq; uerò uideo, quorſum attineat multis hîc cõmemorare, quàm magnificè ſemper ac optimè de honeſtis literis, bonisq́; autoribus exiſtimaueris, quantum in ijs co-

lendis euoluendisq; studij operæq; posueris, quàm benignum te literaturæ studiosorum fautorem exhibueris: quando hæc quidem à te nequaquam gloriolæ alicuius consectandæ, laudis'ue parandæ cupiditate, sed honestissimo pulcerrimoque, & quod uerè tantis hominibus dignum sit instituto, præstita, multi docti ingenuiq; homines & sciunt, & fatebuntur: atq; hac ipsa nostri huius Dionis editione testatum satis superq; esse poterit. Non me fallit, esse quosdã ita acerbo, ita iniquo aduersus omnem uirtutem animo, ut moderatissimas etiam quasuis egregiorum factorum laudes calumnientur, adulationisq; insimulent: sed non debet eorum improbitas apud nos pietati nostræ, officioq; grati animi præualere. Dicam itaq; quod sentio, imò potius quod omnes boni probabunt. Eorũ qui in profliganda barbarie laborant, aut uerius in curando, ne pridem eiecta, postliminio (id enim minatur, habetq; sibi multos, qui plurimũ possint, succenturiatos) redeat, duo genera esse animaduerto: unum eruditorum ac laboriosorum hominum, qui docẽdo scribendoq; honestas artes & liberalia studia defendant, ac fines Reipub. literariæ proferant: alterum nobilium, magnorum, ac uirtute præditorum uirorum, qui literas bonas & earum cultores excitẽt, protegant, foueant, augeant. Vtri horum melius de genere humano (quod sine studio sapiẽtię quid est obsecro?) mereantur, dictu nõ facile est, habetq; nonnihil controuersiæ. Illud in promptu est, neutrum sine altero ualere, ac proinde iuxtà gratiam utrisq; habendam. Et tamen uiri in aliquo fortunæ fastigio, in aliqua potentia aut rerum arduarum administratione collocati, grauibus plerunq; curis distinentur, magnis occupationibus inuoluuntur, ut uenia quandoq; non indigni uideantur, si ea negligunt, quæ uulgò iam despectui habentur. adde, gloriæ quoq; & memoriæ nomini suo conciliandæ alias nescio quàm consentaneas rationes ferè in usu nunc esse. quo magis (ut mea fert sententia) eorum in doctrinam et

doctos

doctos beneficia ac studia admiratione͂,imitationem,laudem deniq; & prędicatione͂ merentur, quàm meæ conditionis hominu͂,quorum honestos conatus in hoc genere, angustia uitæ sustentandæ,& paupertas quasi instigat. Tu itaq;, Patrone optime, cùm me in familia tua aliquandiu cõmodè & liberaliter habitu͂,autoritate, hortatu, officijs insuper & beneficijs eò adduxeris,ut optimu͂ Rom.historiæ conditore͂ Dionem Cassiu͂ de Græco latinu͂ facerem: quantam ea re ab omnib.non historiaru͂ modò,sed totius philosophiæ studiosis gratiam inieris,ex his quæ breuiter attuli, omnes intelligent, & se plurimu͂ tibi debere grato animo agnoscent. Quid possit prodesse Reipub.literariæ nostra hęc Dionis editio,mox ostendam:nunc id addam, quod rem causamq; cõtinet. Si qui glorię,decorisq; sibi parandi causa,ac quo nomen suu͂ immortalitati adsererẽt, liberalia studia sibi fouenda ac ornanda ducant: equide͂ eos non improbauerim,et quide͂ laudandos existimem,quòd & posteritatis iudicia ad se pertinere intelligãt,& ea re famam quęrant,quæ sola omniu͂ uerè temporis omne͂ iniuriam ita effugit,ut ab eo uires etiam incremẽtaq; accipiat. Enimuerò, qui nullo alio nisi honestatis ipsius ductu, id quod scio tibi consilium fuisse,idem agunt: maiori adhuc laude eos dignos esse perspicuum est. Nam quod est apud Aristotelem,uoluptate͂ non finem,sed omnino tamen comitem esse perpetuam honestaru͂ actionum: idem hac in re de gloria dici appositissimè potest: non tam gloriæ causa bonas literas magnis uiris defendendas prouehe͂dasq;, quàm sciendum, nõ posse eos gloriã, etiam si uel maximè uelint,effugere.Sed hæc satis apud te: in hoc tantu͂ mihi disputata,ut si qui hæc lege͂t pręstantes uiri,quib.facultas est tutandi philosophica studia,& miseroru͂, non tamen ineptoru͂,pulcros conatus promouendi,cogitent, nõ defuturam gratitudine͂:id quod tu quide͂ hactenus in me præstitisti,et fore eunde͂ in me tuu͂ deinceps quoq; animu͂ spero.

Venio nunc ad Dionem, de quo si paulo fusius loquar,

& conuenienter meo muneri, & neq; tibi, neq; lectoribus alijs ingratam rem facturũ me censeo. Primùm Suidæ de eo uerba ponam, latinè quidem: Dio (inquit) Casſius, cognomẽto Cocceius, aut, ut alijs placet, Cocceianus, patria Nicæus, profesſione hiſtoricus, uixit tempore Alexandri, qui fuit filius Mamææ. Romanã hiſtoriam libris LXXX compoſuit, qui in Decades ſunt diuiſi. Pręterea hiſtoriam Perſicam & Geticã, item Itineraria, res geſtas Traiani, uitã Arriani philoſophi. Hæc Suidas. Quod ad nomina attinet, Dionem Casſiũ Nicęum uocauit Merula, cùm uerteret de Xiphilino Neruam, Traianũ & Adrianũ, Dioniq; tamen inſcriberet, haud ſcio ſanè quo uſus exẽplari. Iſacius Tzetzes in Lycophronẽ, Dionẽ cognomine Cocceiani allegat. Cæterũ Nicæa, Dionis patria, Bithyniæ urbs eſt clarisſima: & ipſe Dio Bithynũ ſe fuiſſe nõ disſimulat, in uita Adriani Imp. Nicæam uerò patriã ſuam in Seuero apertè nominat, itẽq; in Alexandro. Is porrò Alexander Mamææ filius, imperiũ Rom. occepit anno ab V.C. 975, ut Chronologorũ ferunt rationes. De opere hiſtorico (reliqua enim eius non attigerunt noſtrũ ſæculum) dicam pòſt: nunc ſi quid apud ipſum Dionẽ, aut eius abbreuiatorem Io. Xiphilinũ reperio, quod ad uitã autoris explicandam faciat, adducam. Qua in re non minorẽ autoritatem habere Xiphilini teſtimoniũ debet, quàm ipſius autoris: cùm conſtet, ipſis planè uerbis, ut erant à Dione ſcripta, Xiphilinũ eius Epitomẽ ſcripſiſſe, reſecatis ijs quæ prolixius tractata, aut minus neceſſaria iudicaret. Vnde fit, ut cũ in ea Epitoma autor de ſe loquit̃, de Dione accipiendũ id ſit, non Xiphilino, niſi cùm hoc expreſsè addidit. Apronianus Dionis pater fuit, uir conſularis, quem & Conſulẽ fuiſſe ſub Cõmodi imperio, annaliũ indices teſtantur: & Ciliciæ eundem præfuiſſe, ex uerbis Xiphilini, in Adriani & Cõmodi uitis liquet. Ipſe Dio patre non inferior manſit, ſiquidem bis Conſul fuit: quod ipſe de ſe teſtatur in uita Alexandri, filij Mamææ, cùm ſe iterũ Cos. cum eo ſcribit fuiſſe: ſicut &

præturæ

præturæ suæ in Didio Iuliano mentionem facit, idemq; præfuisse se prouincijs Africæ, Dalmatiæ, Pannoniæq; superiori, libro XLIX testatum fecit, & in Alexandri uita. Quamobrẽ dubiũ esse non potest, quin tantus uir, & tantoperè in repub. domi forisq; uersatus, idq; non breui tempore, summam & cognitionẽ historiæ Rom. habuerit, & delectũ ac iudicium, inq; cõmentando prudentiã. Vt autẽ conderet historiam Romanã, qua ratione impulsus fuerit, eius proprijs uerbis de uita Cõmodi huc assumptis patefaciam. Edideram (inquit Dio) librum de insomnijs & prodigijs, quorum causa Seuerus Imperium sibi sperabat: quem is à me sibi missum cùm legisset, prolixè mihi & amicè rescripsit. His ego literis sub uesperam acceptis, cùm inde me quieti dedissem, Dea quędam in somnis iussit ut historiam scriberẽ: qua hortatione adductus, ea quę nunc tractantur (loquitur de uita Commodi) composui. Hæc cùm alijs, tum ipsi Seuero ubi perplacuerant, ibi tum reliquas etiam Romanorũ res ut cõnscriberem, in animum induxi: neq; hanc solam partẽ seorsim relinquerẽ, sed in præsens opus includerẽ: quo uidelicet uno Opere descriptam ab initio usq; ad id tempus, quod Fortuna destinauerit nobis, uniuersam historiam Rom. posteritati transmitterem. Atq; istam ego diuã, quæ me ad hanc cõmentationem timidè & trepidè accedentem confirmauit, defatigatumq; & iam animũ despondentẽ refocillauit per insomnia, spemq; mihi bonã fecit fore, ut uenturũ tempus meã historiam superstitem pateret, neq; obscuraret: uitæ meæ procuratricẽ mihi datam existimo, ideoq; eam colo. Proinde omnes Romanorũ res gestas ab Vrbe condita usq; ad exitũ Seueri, decennio toto collegi, aliosq; duodecim annos dum ea stylo persequerer, consumpsi: reliqua ita uti successerint, conscribentur. Hactenus Dionis uerba è Xiphilino: à me translata eo libentius, quòd alios eorũ sensum non assecutos animaduerteram. Aliud quoq; insomniũ, quo ad scribendũ incitatus sit, in fine Caracalli ponitur.

Neq; mihi animus eſt nunc de ſomnijs,& eorũ ai: neq; de genijs,quos illi homines putauerunt,diſputare: & tamen ueriſimile eſt,magno & præſtãti ingenio ac doctrina pręditos uiros, agitatione mentis minus tumultibus aliarum cogitationum ſenſuumq́; perturbatæ nõnunquam ad ali quam certam rem impelli,quæ illis dæmonia fuerint.Sci tumq́; eſt illud Aeſchyli,quod exprimã, ſi poſſum, latinè:

Eumenid. *Mens dormiens acutius multo uidet,*
Eadem futuri improuida eſt interdiu.

Idem Dio teſtatur,omnia ſe ea quę à Cõmodi imperij ini tio uſq; ad finem ſui Operis ſcripſerit,non ab alijs accepta, ſed ſibijpſi, cùm intereſſet omnibus, cognita, memoriæ mandaſſe. Sub Alexandro,cũ eſſet ipſe Cos.II,in Bithyniã reuerſus eſt, ut ſecurus tumultuum in ocio apud patriam uitæ reliquũ exigeret,morbo inſuper eum ſtimulante, ut ſcribendi finẽ faceret: quod uidere eſt in Alexandri uita. Aliàs cùm in Italia eſſet,Capuæ præſertim uixit,ocij itidẽ cauſa,quo cõmodius ſcribere poſſet: teſtis ipſe in Seuero. Sed de uita Dionis hęc ſufficiãt.Dicamus de Opere,quod ſanè laudare ac cõmendare ſicuti meretur,neque poſsim, neq; uelim: quia lectori ipſum ſeſe ſatis probabit. Dicendum tamẽ eſt nõnihil. Scripſit Dio Rom.hiſtoriæ libros, ut teſtatur Suidas,octoginta, ſeu octo Decades. Inchoaſſe eum id negociũ ab origine Vrbis,ex iam antè dictis liquet. Neq; ab re fuerit, adducere uerba, quæ in præfatiuncula græca Appiani Alex.operib.præfixa,neſcio cuius autoris, extant & in impreſſo codice, & in manuſcripto ampliſsimæ reip.Auguſtanæ,hoc ſenſu: Multi ſunt alij quoq;, qui res Romanas literis tradiderint,inter quos eſt etiam Dio. Hic antiquiora paucis perſtringens,poſteriora,eaq́; præci puè,quæ acta ſunt, poſtquã ad Cæſares monarchia deuenit,uſq; ad Alexandrũ,Mameę filium(ibi enim hiſtoriam ſuam clauſit) fuſius enarrauit. Et paulo pòſt ait,antiquita tis Romanæ notitiã à Dionyſio Halycarnaſſ. petendam, Cæſarum acta à Dione noſtro, ſingularũ prouinciarum

res

res ab Appiano. Atqui ad nos ne tertia quidẽ Operis pars integra peruenit. priores enim uolumine XXXVI libros omnes desideramus, (nisi quod exiguũ libri XXXV fragmentũ habemus) & posteriores item LX omnes: hoc est, XXV. tantũ libros nacti sumus: (& eos quidem miserrimè corruptos, quatuor ultimos ita decurtatos & interpolatos, ut in editione Parisiensi pro duobus proponant: qua de re in Annotationibus nostris ad librũ LVII ueritatem demonstrauimus) in quibus historia cõtinetur ab anno V.C.686. & bello Cretico, usq; ad mortem Claudij Cæsaris, annũ V.C. (quod nos suo loco ostendimus) 806, nempe annorũ series CXXI. Porrò Ioannes Xiphilinus, de cuius in Dionem epitoma suprà memorauimus, cùm uixerit annos circiter 500. (siquidẽ ipse in Augusto testis est, se sub Michaele filio Constantini Ducæ, Imperatore Constantinopolitano scripsisse) tamen ne ipse quidem libros Dionis XXXIIII primos habuit. Initiũ enim sumit à Consulatu Q. Hortẽsij, qui competit in annum Romæ 685. ut uideatur librum Dionis XXXV aut totũ, aut maiorem quàm nos eius partem habuisse. Reliquos exinde libros omnes usq; ad finẽ Operis eum habuisse constat, nisi quòd uitam Antonini Pij intercidisse queritur. His rationibus adducor, ut uitas Imperatorũ, qui post Claudium rerum sunt potiti, à Dione scriptas, aut latitare adhuc alicubi credam, & ab inuidis supprimi: quæ eadem multos etiã alios optimos autores captiuitas premit, aut certè nõ ita dudũ perijsse. Primos uerò illos XXXIIII libros iamdudũ negligi cepisse, atq; inde intercidisse existimo, quòd superiorum temporũ acta Dionysius Halycarnass. & Appianus Alexandrinus copiosius & satis splendidè tradidissent. Idq; eo magis mihi probatur, quòd sciã idem Appiano euenisse: nam cuius ea quam citaui præfatiuncula est, qui Appiani libros, quos habemus, eo ordine in unũ corpus cõpegit: is apertè ait, Italicũ ob id à se omissum librũ Appiani, quòd Dionysius omnes istas res prolixius exposuerit:

suerit:

ſuerit: Italiciq́; nomine cõijcio eum intelligere hos libros omnes Appiani, de Regibus, Italicum & Samniticũ, quos ſcriptos ab eo cum alijs non extantibus quibuſdam in manuſcripta alia præfatiuncula inueni. Equidem ferunt uulgò impreſſos in Italia Dionis libros XXXVIII, eosq́; Latinos. & cùm Augusta Baſileam proficiſcens, Tigurũ diuertiſſem, doctiſsimorum hominũ uidendorum gratia, Lælius Socinus, Italus natione, homo apprimè doctus & honeſtus, ea de re candidè et amicè ibi me admonuit. Verùm neq; ego habere unquã certi quicquam potui, quod eorũ librorũ initium, qui finis, à quo editi aut cõuerſi eſſent. & demiror nõ uiſos ab ijs unquã in Germania, quos multos & doctos diligẽtesq; de hoc percõtatus ſum. fieriq́; omnino poteſt, ut Xiphilini aliquid ſit, non Dionis: quãdo Merula quoq; (uti retuli) Xiphilini Neruam, Traianũ, Adrianum, & conflagrationẽ Veſuuij montis, de uita Titi ſumptam, Dioni inſcripſit. Ego ſanè opto uel maximè extare tot, quot illi perhibẽt, libros Dionis, ſi omnino plures non ſuperſunt: neq; deſpero, quin noſtrũ ſtudiũ alios ad hunc ſcriptorẽ eruendum, aut certè ulterius propagandum ſit excitaturum. Nam (ut iam de his qui in meas manus peruenerunt libris, editi à Roberto Steph. uiro de literis optimè merito, Pariſijs anno 1548. potius dicã, quàm fruſtra cõmunem iacturam, quam in eo autore fecimus, deplorem) cur id omnes eruditi conari debeãt, ita uideor poſſe afferre multas cauſas, ut magnoperè mirer, tam diu id omiſſum, intermiſſum'ue ab alijs fuiſſe. Nihil hîc de laudibus hiſtoriæ dicã, quas & multi docti paſsim ſcriptis ſuis celebrauerunt: & res ipſa clamat, non eſſe ullùm genus literarum humanæ uitæ utilius ac cõmodius. Romanæ hiſtoriæ quæ ſupra alias dignitatis eminentia, quàm ea & mole rerũ ac uarietate, & illuſtribus omnis generis uirtutum uitiorũq; exemplis locuples ſit, conſultò dicere prætereo. Quæ tamen duo tanta ſunt, ut ſi rectè gratias habemus illis immortales, qui alios hiſtoricos in lucem ediderunt,

runt, interpretati ſunt, emendauerunt, illuſtrarunt, certè non erat Dioni noſtro cur eandẽ operam denegandã quiſpiam iudicaret. Certatim & ſuperiorib. & hoc ipſo noſtro feliciſs. tẽpore, à multis eruditione induſtriaq; inſignibus uiris in antiquitatis noticia & tota hiſtoria Romani imperij eruendo, in lucẽ proferẽda, explicandaq; laboratũ eſt, nõ ſine honeſtiſsimi cuiuſq; mortaliũ ſummo applauſu: eorũ nullus fere eſt, qui nõ Dionis huius auxilio ſe uſum fuiſſe fateatur. Sunt enim in hoc autore multa diligẽtius indicata, explicataq; de legib. & inſtitutis Romanorũ, quæ antiquiores illi ſcriptores aut ſilentio, tanquã nota ſuis hominibus, tranſmiſerũt, aut attigerunt obiter: quæ tamẽ non intellecta, multũ tenebrarũ lectori claſsicorũ autorũ offundant: cognita, mirũ in modum expediant. Huius generis ſunt (ut de plurimis pauca referã) cùm de centuriatorũ comitiorũ ratione, utq; ea ſoluantũ, de modo recuperandi ſenatoriam dignationẽ, de adoptandi iure, & magiſtratuũ ſingulorum functionibus, de Senatuſcõſulti & autoritatis diſcrimine, docet: cùm leges multas multorũ recenſet, cùm legionum P. R. numerũ concipit, cùm prouinciarũ adminiſtrationẽ diligenter & ſingillatim explicat: cùm eam quę magna adhuc inter doctos de ratione annorũ eſt controuerſia, commodiſsimè, apertè quidem, & ut fidẽ mereatur certè, componit: & permulta alia, de quibus nonnunquã monuimus ſuis in locis. Iam quod ſpectat ad hiſtoriam ipſam per ſe quam tractat, manifeſtũ eſt, eam quæ ſparſim, diuerſis locis, apud diuerſos autores, nullo continuo ordine, interrupta, imperfecta, obſcurè tradita erat, ſumma perſpicuitate & breuitate, optimaq; fide à Dione eſſe compoſitam, & illuſtratam: ut non modò res geſtæ, ſed (quod eſt potiſsimum, & cognitu præcipuè dignum) earum cauſæ, progreſſus, fines, euentusque ob oculos ſint poſiti. Præterea poſſem ſexcenta proferre loca, de Cicerone, Salluſtio, Cæſare, Liuiana Epitome, Floro, Paterculo, Cornelio Tacito, Suetonio, ac de Græcis etiam, Plutarcho, & Appiano,

quæ

quæ uel obſcura explicari,uel deprauata reſtitui,unius Dionis noſtri auxilio poſsint: ſed neq; id in præſentia fortaſsis cõueniens ſit, & ſpecimen aliquod in annotationib. tamẽ noſtris exhibuimus.At bellũ cõtra Antoniũ Cæſaris Octauiani,pugnã Actiacam,ac deniq; totũ Augusti principatũ, cladem Varianã,& multa alia quàm exquiſitè noſter,& digenter? in quib.reliqui nos quaſi deſtituerant. Et quidẽ quæ ab alijs,Latinis præſertim deſumpſit, ob ea potiſsimũ terendus eſt manibus ſtudioſorũ. non in hoc tantũ, quòd quaſi Epitomen eorũ quæ illi fuſius tractaſſent,ſcripſit, eaq; collatio autorũ inter ſe mirificè prodeſt ad rei ueritatẽ percipiendam, memoriæq; infigendam : ſed quòd ita & Græca quomodo Latinè ſint exprimenda,diſci poteſt: & rurſum ipſa Latina,quæ obſcuritatis aliquid habẽt,lucẽ accipiunt. atq; hanc quidẽ eſſe optimã ac tutiſsimã,addo etiam facilimam & iucundiſſ.diſcendi utriuſque ſermonis uiam, ſatis conſtat.Genus dicendi Dio tenuit certè non incultum, (ſi quid ego iudico)nec inelegans,ſed quale omnino eius temporis ſcriptorib.in uſu fuit,ſatis quidem aptũ materiæ quã tractabat. Sententijs grauibus, ijsq; aptè & in loco poſitis, ac quæ ſcopũ eius quod narratur oſtenderent,pulcrè exornauit hiſtoriã. In orationibus quoq; id mihi uidetur obſeruaſſe,ut & eorũ qui dicerẽt mores affectusq; egregiè repræſentaret, & eas prudentib.& ad uitam inſtituendã accommodatis apophthegmatis condiret: profectò quædã ex ijs orationib. meruerũt apud doctos tantũ, ut ſeorſim quoq; iam antè in latinũ ſermonẽ traductæ ederẽt.Sed de Dione quoq; abundè uerborũ.Nam etſi haud ſum neſcius,ſugillari eum à quibuſdã,ut dum Xiphilinus prodigiorũ tam curioſam enumerationẽ inuadit,& quandam de Arnuphi Mago in M.Antonino narrationẽ, alij ob Ciceronẽ ſuum ab eo leuitatis,& in ferẽdis aduerſis rebus imbecillitatis notatũ inceſſunt: tamẽ defenſionis noſtræ cùm nihil opus habeat,inanem operã ſumendam mihi nõ duxi:quippe & Xiphilino quod poſsit reſponderi, omnes æqui in promptu habent,

habet: & Cicero quis fuerit, ex eius ipsius scriptis, si alia testimonia desint, nemini esse obscurũ potest. Proinde cõsequens est, ut de meo quoq;, quem in hanc Dionis editionẽ contuli, labore nõnihil dicã. Neq; existimo mihi hoc loco multis uerbis ueniã petendã uel audaciæ meæ, quòd iuuenis etiamnũ, ingenio mediocri, eruditione perexigua, rerũ usu minimo instructus, neq; antè in huiusmodi negocio uersatus, in hanc arenã descenderim: uel, si quid in uertendo hallucinatus fuerim, erroris: cùm certus sim, apud omnes ęquos et modestos homines laudẽ me potius et gratiã, quàm uituperiũ & odium inuenturũ: iniqui aũt nihil moror quin morem suũ seruent, quos scio nulla oratione, nullis precib. demulceri flecti'ue posse. Ego cùm ab ineunte ætate bonas literas flagranti amore essem persecutus, earumq; causa aduersissima & acerbiss. quęq; perpessus, semper plurimũ solatij ac recreationis ab his studijs cùm petiuissem, profecissemq;, ut pro mearũ rerũ conditione, nonnihil: equidẽ putaui primo quoq; tempore deberi à me aliquos Reip. literariæ fructus. Quod ad meum propositum cùm tua, Patrone optime, autoritas accessisset, tuq; honorificum id de me iudiciũ fecisses, posse te uti mea opera in gratificando historiæ Rom. studiosis, edẽdoq; latinè Dione: nolui meherclè neq; tuæ neq; meæ uoluntati deesse. Eoq; libẽtius hoc in humeros meos onus suscepi, quòd cũ uiderẽ (nihil enim aliud cognoui) tam utilem ac iucundũ autorẽ, toto iam ex quo editus est Parisijs octennio, negligi & præteriri ab alijs, posse nõnihil etiã existimationis ac nominis eo me labore mihi parare censebam: nec id ambitione ductus, à qua absum lõgissimè: sed quòd rerũ, seu uerius miseriarum mearum rationes id maximè requirunt. Transtuli igitur, dum tecũ essem, Dionis hoc opus, siue reliquias potius, quanta potuit à me fieri fide, diligẽtiaq; maxima. Quæ mea interpretatio, si cui aliquando non satisfaciet, (ut neq; ipse mihi ubiq; satisfeci) is cũ animo suo reputet, in tam difficili negocio, quàm procliue fuerit mihi uel

errare, uel hallucinari. Omitto ingenij imbecillitatẽ, ętatis imprudentiã, exercitationis defectũ, temporis quoq; (nam totus hic labor nobis, quod nosti, intra septimũ mensem desudatus est, utcunq; aliunde etiã impeditis) angustiã: ex bonis Græcis bonos Latinos libros facere, quantæ sit difficultatis, sciũt qui sunt experti. Nam etsi quis sensum autoris, quem sibi interpretandũ sumpsit, optimè animo cõcoperit: tamen eum bene, latinè, aptè, diserteq; efferre, nõ est nullius artis. Curaui quidẽ, quantũ in me esse potuit, ut latinè Dionem & cõmodè transcriberẽ: sed ut maximè stylo quis in suis cogitationibus exprimẽdis ualeat, (id quod mihi non arrogo) tamẽ persequi alterius, & eius Gręco sermone loquentis, uestigia: hoc uerò est quod rem facit difficiliorẽ, pręsertim inexercitatis. Verùm accessit ad hęc omnia longè maius incõmodum: quòd unico exemplari Parisiensi, eoq; (quod ingenuè fatetur Rob. Stephanus, qui id excudit) infinitis locis deprauato, mutiloque, uti coactus sum. Nam si aliud quodcunq; conferre licuisset, non dubito, quin in quibusdã locis cõmodiùs me extricassem: nam nullus est ita malus liber, qui non aliqua parte iuuet. Doctissimus uir Nicol. Leonicenus Italicè iampridem edidit Dionẽ, uidi etiam Gallicè redditũ: sed mihi cùm harũ linguarum cognitionẽ fortuna mea negauerit, nescio an potuissem aliàs, certè adiuuari inde nihil potui. Feci tamen quod potui, consectatus sum omnia quàm diligentissimè, cõtuli multa multorũ autorũ loca. Quid effecerim, annotationes à nobis additę testabunt, in quib. modestè & ingenuè infinita loca emendo, multa explico: demonstrat etiã gręcũ Dionis exemplũ, quod simul editur, plurimo quàm antè correctius. Roberti Steph. hac eadẽ in re conatũ uehemẽter laudo: uerùm meam industriã, qua multo plura ac grauiora correxi, scio omnib. probatam fore. Omnino hoc possum affirmare, optimè esse me de Dione meritũ: cuius splendorem orationis, si (quod fateor) non æquaui, tamen fidem diligentiamq; nostram nemo bonus improbabit:

babit: præsertim si intellexerit, mea hac opera tuæ laudatissimæ uoluntati satisfactum, studiumq; mei fouendi & ornandi tuum inde auctum esse. Quod ut faceres, etiam atq; etiam temprarem, nisi perspectum haberem animum in me tuum, sciremque eam esse tuam humanitatem, ut certò me mihi hoc de te promittere, non petendo demũ in dubium uocare uelis. Accipe itaque, Patrone humanissime, Dionem tuum (uerè enim tuus est, quem & ego tibi debeo, & omnes studiosi bonarum literarum acceptum tibi referent) solita bonitate, & sereno uultu: eumque inter Latinos iam nunc etiam historicos, quod diu expectabas, repone. quem ubi leges, uideborque tibi aliquid præstitisse, quod tui nominis patrocinio dignum sit, pro certo habe, me hunc præcipuum uigiliarum fructum putaturum. Moram huius editionis, quia ad superiores nundinas cõmodè in lucem exire non potuit, non pœnitendo auctario compensasse uideor. Addidi enim Ioannis Xiphilini compendium: quod iam antè cùm esset Latinè factum, & me graues necessariæque occupationes, ne de nouo conuerterem prohiberent, emendaui tamen diligenter & Græcum, qui simul etiã editur, codicem, & ipsam interpretationem, sicubi (ut erat innumeris in locis) opus fuit. Non uoluisse me in alieno opere ingeniosum esse, fatebuntur omnes, qui uerè iudicare possunt, ac uolunt: supersedissem enim hac molestia, nisi uidissem esse mearum, ut hoc agerem, partium. Castigaui multa, locupletaui annotationes, rationem emendationis Xiphilinianæ breuiter indicaui: indicem copiosissimum, & in quo desiderari posit nihil, congesi. Multa errata, si non potui (& posse quenquam uix credo) omnia, inter relegendum sustuli atque caui: ipseque singulas paginas, antequam prælo subijcerentur, inspexi & emendaui: omnia ingentibus & temporis & laborum ac molestiarum impendijs mihi constiterunt. Quicquid est, id omne laudatissimo tuo nomini, IOANNES HENRICE HERVVARTE, uir præstantissime,

 offero,

offero, dedico, consecroque: & precor, ut id meo nomine ita gratum, acceptum'que habeas, quemadmodum tuo potissimum, ac meo etiam nonnihil nomine hanc meam lucubrationem omnibus candidis lectoribus placituram confido. Vale. Basileæ, Calendis Nouemb. Anno à partu Virginis, M. D. LVII.

GVILIELMI XYLANDRI AVGVSTANI in Dionem suum Elegia.

Fortè tibi nimium calidus iuuenilibus annis,
Et stimulis actus præpetis ingenij,
Subductisq; parum uidear rationibus audax,
Tantum onus hoc humeris imposuisse meis:
Quisquis ades nobis sincero pectore Lector,
(Nam te nil sanè liuida turba moror.)
Ne me non dicta damnaueris optime causa:
Forsitan, hæc postquam legeris, æquus eris.
Non me quærendi stimulauit nominis ardor,
Scribere nec iussit me leuis ambitio.
Scilicet, ut quinto curarem talia lustro?
Cum nostra famæ conditione nihil.
Ceperat à decimo iam me bis septimus annus,
De uitæ subijt cùm mihi cura statu.
Quid facerem? totum digna atq; indigna per æuum
Pertuleram, Musas dum sequor usq; bonas.
Unica spes animum, & iam delibata uoluptas
Firmauit nobis hactenus ancipitem.
Firmat adhuc eadem: neq; enim finisse labores,
Hærere in medijs sentio méq; malis.
Aduersi infelix comes imprudentia fati,
Eheu quot nobis tristia damna dedit.
Certè equidem nimium uelocem sensimus Atem,
Sed nimium tardas conqueror esse Litas.
In caput hoc sæua Fors debacchata procella,
Iræ uel tandem pone proterua modum.
Si nihil, at saltem mea te patientia flectat,
Non studia hæc ullis artibus excuties:
Non, si me maneat maiorum turba malorum:
Sola potest ausus mors abolere meos.

Quò

Quò feror, abductus rapidisq; affectibus erro?
Ipse cicatrices quid refrico'ue meas?
Uiuendum fuit, & studia inter honesta beatæ
Encyclopædiæ uita ferenda fuit.
Hanc ego consector, nec acerba & dura recuso
Quælibet, hanc propter tristia quæq; tuli.
Ut uiuam, sortē quoniam hanc mihi fata dederunt,
Fortunæ reparo damna labore meæ.
Non idem est animus, non illa audacia nobis,
Quæ quondam septem mesibus antè fuit.
Tum mihi nobilium præclara exempla uirorum,
Doctrina æternum qui meruere decus,
Spectanti, & calido repetenti plurima corde,
Aemulus ornandi nominis ardor erat.
Qualia Miltiadis uirtute parata trophæa
Cecropio somnos eripuere duci:
Talia feruentem teneris iuueniliter annis
Magnorum urebant me monumenta uirûm.
Hos inter quondam cupiebam posse referri,
Atq; apicem latè tollere conspicuum:
Ut patriæ decori, charisq; parentibus essem,
Et quos fida mihi iunxit amicitia.
Hoc imprudenter, sed & infeliciter ausum,
Successus miserum destituere boni.
Non accepta pigro refero mea damna ueterno:
Nimirum melius conscius ipse mihi.
Non hebetis fecere moras incommoda mentis:
Non ita me modici pœnitet ingenij.
Te mala pauperies, pulcrisq; grauissima ceptis,
Conatu indignor plus potuisse meo.
Et te, quam sensi nunquam Fortuna secundam,
In me constantem conqueror esse nimis.
Reddita & erratis sua sunt incommoda nostris,
Diffiteor culpam nec miser ipse meam.
Utcunq; excidimus præclaris protinus ausis:
Iam quærant, quibus hoc fata dedére, decus.
Et mea cùm Fortuna solo me afflixerit, atq;
Abiectum cogat serpere præter humum:
Ast aliquò prodysse tenus tamen, & ferar imum
Contentus propria sorte tenere locum.
Non ita me duri fregit uiolentia fati,
Ut rear hac peius conditione nihil.

Ergò, diuinis quantumuis æger inhærens
Artibus, & studijs deditus ingenuis:
Ut tolerare queam uictum, & sustenter honeste,
Non aspernandi fruge laboris alor.
Quæ uerò inuidia est, his me nunc artibus uti,
Quas tam magna mihi discere cura fuit?
Quas propter tantos toleraui sæpè labores,
Contentis totis uiribus ingenij.
Quinetiam à nobis aliquos Respublica fructus
Sperat, & ipsa suo patria iure petit.
Non mihi nunc alios incumbit cura docendi:
Forsitan hoc aliquo tempore munus erit.
Tempus erit, spero, cùm nostræ scripta Mineruæ
Cum fructu studijs dedita turba leget.
Interea fidi uice nos interpretis uti,
Et tractare meæ res aliena iubent.
Nec mihi causa fuit nostri reddenda negocij:
Nec monstranda, patens omnibus, utilitas.
Iampridem terras innotuit illa per omnes,
Nec uisa est quicquam uocis egere meæ.
At graue, nec facile est, transscribere Græca Latinis:
Et non nullius, nec leuis artis opus.
Téne oneri credis iuuenem satis esse ferendo,
Quod magnis humeros presserat antè uiris?
Parce precor. neq; enim, nisi quæ sint ardua nobis,
Et non à quouis perficienda, placent.
Anne aliquid uigili sit inexuperabile curæ?
An graue non uincat sedulus omne labor?
Nec mea cum scriptis magnorum scripta uirorum
Componi sanus, lector amice, uelim.
Quod fieri studio, cura, assiduoq; labore,
Sollicita fieri quod potuitq; fide:
Temporis angusti spacium quod pertulit, & quod
Hac fieri potuit conditione mea:
Fecimus. huc animum quicunq; aduerteris æquum,
Iam uenia uel te iudice dignus ero.
Si (quod procliue est homini, mihi deniq;) quicquam
Conuersum rectè senseris esse minus,
Ignosce, ut censorq; emenda candidus, oro:
Aut me sincero pectore, quæso, mone.
Conatumq; humilis non aspernare Xylandri:
Idem, si uiuet, mox meliora dabit.

Quisquis

Quisquis eris, rerum mitis miserere mearum,
Et quacunq; potes me ratione iuua:
At si nil aliud poßis conferre, precare
Adspiret studijs lenis ut aura meis.
I liber, atq; ægri spes consolare Xylandri,
Teq; bonis, æquis iudicibusq; proba.
Te domini fortuna tui defendet ab atris:
Intactum his aliquid si tamen esse potest.

IOANNES OPORINVS GVILIELMO Xylandro suo.

Hactenus optatus crebrò, uotisq; petitus,
Exit Romanus nunc, GVILIELME, Dio:
Quæsitoq; diu latitans interprete frustra,
Nunc opera loquitur uerba Latina tua.
Acceptum nobis feret hoc Respublica donum,
Doctorumq; fauor publicus excipiet.
Ipse quidem lætor: sed adest iustißima certè,
Cur magis hoc faciam nomine, causa, tuo.
Non ad te nullo delata hæc gloria fato est,
Non hæc fortuitis casibus eueniunt.
Nec quamuis toties iam spe delusus inani,
Herbam mordaci porrige tristiciæ.
Quis scit, an aerias tandem concusserit alas,
Te deserturos sustuleritq; pedes:
Quæ te tam uarijs indignè casibus actum,
Uexabat miris Fors inimica modis?
Fortè Litæ, quas te cunctari sæpè querentem
Audio, iam tardos corripuere gradus.
Nunc tua per totum uirtus uulgabitur orbem,
Præsentemq; tibi fama parabit opem.
Non deerunt qui te, tua pulcraq; cepta iuuare,
Auxilium studijs ferre uelintq; tuis.
Scilicet incertæ multi spe frugis alantur?
Tu Mæcenatis solus egenus eris?
Tu? qui iampridem de te spem uiceris omnem,
Atq; inter doctos iam numerere uiros.
Tolle animum, neq; sic sorti succumbe priori,
Promitte hæc passo iam meliora tibi.
Nec quia propositum fueris mutare coactus,
Te crede indignum conditione tua.

Ut

Vt studijs ista communibus utilis esses,
(Crede mihi) fecit te, ratione, DEVS.
Perge bonis Græcos libros efferre Latinis,
Et lucem scriptis addere perge bonis.
Hoc potes, & firmat te iam matura iuuentus:
Hoc tibi cum fama commoda certa feret.
Et qui præ manibus tibi nunc PLVTARCHVS habetur,
Fortè sui fructum nominis ille dabit.
Cætera curabunt, quibus est tutela bonorum
Cordi, qui doctos, ingenuosq́ fouent.
Certabuntq́ boni de te, GVILIELME, iuuando,
Et dignum ponent in meliore statu.

FINIS.

FRAGMENTVM LIBRI XXXV ROMANAE HISTORIAE DIONIS,

Guilielmo Xylandro Auguſtano interprete.

* * *

& quia fortuna in utranq; partem ualida uſus erat, cõceſsit. Cum enim ſępenumero uictus fuiſſet, ſępe etiam ipſe uiciſſet, non modò non fractus, uerùm etiã rei militaris peritior euaſiſſe exiſtimabatur. Itaq; tanquam tum primùm bellum gerere inciperent, ſeſe parauerunt, miſsis ad uicinos legatis, Arſacenq; in primis Parthum, cum quo de regione quadam controuerſia iam antè ipſis erat, qua tum ei cedentes, Romanos apud eum traducere, eos ſi uictoriam obtinuiſſent cõtra ſe ab alijs deſtitutos, in ipſum quoq; arma ſtatim uerſuros, dicentes: Ita enim ferre naturam, ut omnis uictor inexatiabili rerum ſecundarũ deſiderio efferatur, neq; finem ullum cupiditati ſtatuat: atq; Romanos quidem, qui iam multis mortalibus imperarent, ab ipſo ſibi nõ temperaturos. Hæc tum Armenij agebant. Lucullus interea Tigranem non inſequebatur, ſed ei euadendi omnino ocium concedebat, unde non ab alijs tantùm, ſed à ſuis quoq; ciuibus reprehenſus eſt, ꝙ debellare noluiſſet, quò diutius cum imperio eſſet. Itaq; tum Romani imperium in Aſia prætoribus aſsignauerunt: atq; deinde cum iterum eodem modo ſe geſsiſſe Lucullum cenſerent, Conſulem iſtius anni, ſucceſſorem ei miſerũt. Cæterùm Tigranocerta urbẽ Lucullus cæpit. Eam inhabitabant peregrini quidam, quorum pars maior Cilices erant, ab Armenijs olim adſciti: hi orta inter ipſos & Armenios ſeditione, Romanos noctu in oppidum introduxerunt: omnibus præter ea quæ Cilicum erant, direptis, multas optimatum coniuges captas Lucullus ab omni iniuria cuſtodiuit: eo facto maritos earum ſibi coniunxit, regemq; Commagenæ regionis (hoc nomen eſt Syriæ ad Euphratem fluuium & Taurum montem ſitæ) Antiochũ: præterea regulum quendam Arabię, Alchaudonium nomine, aliosq; nonnullos per legatos ſecum paciſcẽtes in fidem recepit. Per hos certior factus de legationibus Tigranis ac Mithridatis ad Arſacem miſsis, ipſe quoq; nonnullos ex ſocijs ad eundem ablegauit, minas ei, ſi illos auxilio iuuare, promiſsiones autem, ſi Romanorum rebus ſtudere ſtatuiſſet, proponẽtes. Arſaces, quòd eo tempore Tigrani etiamnum iraſcebatur, nullamq; de Romanis adhuc ſiniſtram opinionem animo cõceperat, miſsis ad Lucullum ſuis etiam legatis, amicitiã cum eo ſocietatemq; cõiunxit. Verùm poſtea temporis cum Secilius ad eum ueniret, ſuſpicatus hominem bello clarum non tam pacti nuper initi cauſa, quàm ut regionem copiasq; ſuas exploraret, miſſum, Romanis auxilia nulla ſuppeditauit: ita tamen, ut ne contra illos quicquam etiam moliretur, ſed in medio ſeſe partium contineret, quòd (ut ueri haud abſimile eſt) neutrorum potentiam augeri uolebat: ſed ſi bellum utrinq; æquis uiribus gereretur, ſummæ ſibi id ſecuritati futurum arbitrabatur. Hæc eo anno Lucullus egit, multis Armeniæ partibus ſibi adiunctis.

Victoria · *Lucullus Tigranocerta capit.* · *Antiochus Cõmagenæ rex.* · *Alchaudonius* · *Luculli ad Arſacem Parthorum regem legatio.* · *Secilius.* · *Arſaces neque Romanis, neq; Mithridati opem fert.*

Inſequenti anno Q. Marcius Conſulatum ſolus geſsit. Nam eius collega L. Metellus initio anni diem ſuum obierat: eoq; qui in eius locum ſubrogatus fuerat, antequàm iniret magiſtratum, uita functo, nullus alius ſubſtitutus eſt. Eo anno Lucullus, media iam æſtate (prius enim propter frigus in hoſtium fines inuadere nequaquã potuerat) cum exercitu profectus, ali

An. 686. V. C. · *Lucullus in Armeniam proficiſcitur cũ exercitu.*

quam regionis partẽ uastauit, ut barbaros ad eam defendẽdã, pugnamq; eliceret: cumq; nihil illi mouerent, ad ipsos cõtendit. Equites barbarorum Romanis equitibus eo tempore robore præstabant, omnem cum peditib. pugnam detrectabant: statimq; ubi Lucullus scutatis suis equitatui succurrebat, terga ostendebant: neq; tamen cladem ullam accipiebant, sed sagittis in insequẽtes à tergo emissis, multos interimebant, multos uulnerabãt. Ea uulnera grauia, difficiliaq; sanatu erant: nam duę erant sagittis cuspides, eæq; ita affixæ, ut semper altera in corpore remaneret, siue sagitta extraheretur, siue fixa maneret, quòd nulla fibula eam arundini annectebat: itaque præsens malum corporibus afferebant. Lucullus cum multi sauciarentur, atque partim ex uulneribus morerentur, partim membris mutilarentur, ac iam penuria quoq; annonæ tentaretur, castris inde motis ad Nisibin profectus est. Vrbs ea in Mesopotamia (ita autem omnis quę Tigrin & Euphratem fluuios interiacet regio appellatur) condita erat, atq; hoc tempore nostræ est ditionis, coloniaq; nostra habetur: ea uerò tempestate Parthis eam cum Tigranes ademisset, thesauros in ea suos, cæteraq; multa reposuerat, custodia fratri suo mandata. Eam urbem quanquam haud segniter oppugnabat Lucullus, tamen per totam æstatem frustra tentauit: erat enim duplici muro, eoq; latericio cincta, magnæ crassiciei, fossaq; magnæ altitudinis circundabatur, ut neq; concuti murus, neq; subrui posset, atq; ideo neq; auxilio ipsis Tigranes ueniebat. Initio autem hyemis, cum barbari uicisse se, Romanosq; iamiam decessuros existimantes, securius nonnihil sese gererent, noctem Lucullus nactus, in qua neque luna fulgebat, & imber ingens cum tonitribus coortus erat, ut neque cernere barbari, neque audire quicquam possent, atq; ob id exteriorẽ murum, fossamq; in medio actam, paucis ibi relictis desererent, ab omni parte murũ aggressus est. cumq; per aggeres in eum haud difficulter euasisset, obtruncatis nullo negocio custodibus, qui ibi pauci relicti fuerant, partem fossæ aliquam (antè enim barbari pontes deiecerant) ingesta terra æquauit, cum ab hostibus neq; sagittis, neque igne ob uim pluuiarum lædi posset. fossa superata, urbem ipsam statim cæpit: neq; enim erant interiora mœnia admodum ualida, quòd exterioribus fidebant. eos autem qui in arcem confugerant, cum quibus Tigranis quoq; frater erat, fide data acceptaq; recepit: multaq; pecunia accepta, ibi hyberna habuit. Dum eo modo Nisibim Lucullus occupat, multa Armeniæ, earumq; quæ circa Pontum sunt regionum loca amisit. Tigranes enim ad Nisibin, quam inexpugnabilem esse existimabat, defendendam se non conuertens, in prædictas regiones profectus est, si qua Lucullo Nisibi intẽto recipere posset. Igitur Mithridate domum misso, ipse in Armeniam suam contendit. ibi L. Fannium resistentem sibi obsedit tantisper, dum Lucullus re cognita auxilio illi proficisceretur. Interea loci Mithridates alteram Armeniam cæterasq; regiones inuadens, multos Romanorum in ijs regionibus uagantes ex improuiso adortus interficit, nonnullos prælio uictos cædit, pleraq; loca magna celeritate recipit. Beneuolentia enim illi homines erga Mithridatem affecti erant, cùm quòd suæ esset gentis, tum ob paternum eius regnũ: ijdemq; Romanos odio habebant, partim quòd peregrini essent, partim quòd à præfectis eorum malè tractarentur: itaq; Mithridati lubentes accesserunt. Iidem haud multo pòst M. Fabium Romanorum in ijs locis præfectum uicerunt, magnopere usi auxilio Thracum, qui cum antea sub Mithridate stipendia fecissent, tum cum Fabio militabant,

Lucullus Nisibin obsidet, & capit.

Mesopotamia.

Tigranes in Armenia L. Fannium obsidet.

Mithridates recipit multa loca.

M. Fabius à Mithridate uincitur.

bant, itemq; seruorum qui in castris Romanorum erant. Primùm Thraces à Fabio speculatum missi, cum nihil sani renunciassent, isq; incautius progressus, cum in Mithridatem inopinatò incidisset, Thraces quoq; Romanos adorti sunt, libertatemq; ipsis Mithridate deferente, ipsum in prælio iuuerunt. * * * *Thracum perfidia in Romanos.*

haud dubiè omnes perijssent, ni Mithridates dum inter hostes uersatur (natus enim plus quàm septuaginta annos, tamen pugnabat) lapide ictus, metum barbaris ne periret incussisset: quibus pugnam idcirco inhibentibus, Fabio cum suis in tutum locum perfugiendi spacium concessum est. Idem Fabius deinde in Cabiris obsessus, oppugnatusq;, à Triario seruatus est. Is Triarius cum ex Asia eà ad Lucullum iter faciẽs rem gestam accepisset, coacta ex ijs qui aderant quàm maximã poterat manu, Mithridatẽ totum exercitum Romanum aduersum se uenire putantem terruit, ut is ante quàm in conspectũ eius ueniret, retrocederet: Triarius audacior factus, usque in Commagenos fugientẽ insecutus, ibi uicit. Castra habebat Mithridates ex altera eius fluuij parte qua Romani accedebant: eos ut ex itinere fessos aggrederetur, iste occurrit: reliquos inter prelium per alium pontem subsidio sibi uenire iussit. Cum diu æquo marte certatum esset, pons abruptus, cum multi cõfertim per eum transire contenderent, Mithridatẽ subsidijs despoliauit, perturbauitq;. Ab hoc conflictu utrique (hyems enim iam appetierat) se in castella sua receperunt. * Cæterùm Comana in ea quæ nunc uocatur Cappadocia, sunt: creditumq; est semper in hunc usque diem ibi simulacrum Dianæ Tauricæ, genusq; Agamemnonis fuisse. Quæ quomodo eò peruenerint, ibi'ue manserint, inter tot opiniones dicere non habeo: id quod exploratum mihi est, dicam. Duæ urbes sunt Cappadociæ, non procul inter se distantes, communiaq; omnia habentes: nam cum reliqua omnia similia utrinq; fabulantur ostentantq;, tum utraq; urbs gladium habet, quem uerũ Iphigeniæ esse autumant. Atq; hæc hactenus. *Fabius in Cabiris obsessus, à Triario liberatur.* *Triarius Mithridatem fugat, & uincit.* *Comana.* *Dianæ Tauricæ simulacrũ.* *Iphigeniæ gladius.*

Anno proximo, M' Acilio, & C. Pisone Consulibus, Mithridates ad Gaziursa Triario oppositis castris, prouocare hominem ad prelium, atque irritare intendit cùm alijs rebus, tum in conspectu Romanorum milites suos seq; in armis exercendo: ut cum eo congressus ante Luculli aduentum, superiorq; factus, quod sperabat, reliquam etiam regni partem recuperaret. Cum Triarium non eliceret, ad castellũ cui Dadasa nomen erat, oppugnandum suorum aliquos mittit, in quo impedimenta Romanorum asseruabantur, ut Romanos ei opitulaturos in manus suas perduceret. Neq; id eum fefellit. Cum enim eatenus Triarius Mithridatis multitudinem reformidans, Lucullumq;, quem accersierat, operiens se continuisset, postquam Dadasa oppugnari accepit, milites q; rebus suis metuentes tumultuantes, minati sunt se iniussu eius, nisi ipsos educeret, ad defendendum ituros, inuitus castris excessit. Barbari iam castello appropinquantes adorti, circunfusiq; ob multitudinem suam, partim ceciderunt: partim in campum compulsos, in quem Romani fluuiũ excurrere ignorabant, circumuecti obtruncauerũt. Ac nisi quidam ex Romanis se unum ex Mithridatis cõmilitonibus (nam, quemadmodum antè dixi, eius generis secum is haud paucos habebat) simulans, propè congressus, tanquam dicere quippiam cupiens, regi uulnus intulisset, occidione deleti omnes fuissent: nunc ille huius facinoris autor deprehensus, cæsus est. Barbaris uerò ea de re perturbatis, Romani multi effugerunt. Mithridates curato uulnere, suspicatus alios quoq; præterea in suo exer- *V.C. 687.* *Mithridates Triarium uincit.* *Mithridates uulneratur.*

Mithridates omnes Romanos transfugas cædit. suo exercitu hostes esse, militum delectum quasi alius rei causa instituit: iussisq; singulis confestim in sua tabernacula se recipere, Romanos solos depræhensos occidit. Interim Lucullus aduenit. & quanquam eam de se opinionem præbebat, facilè ipsum hic quoq; superaturum, amissaq; omnia nō magno labore recepturum, nihil tum confecit. Nam & Mithridates ad Taiaura loco edito consederat, neq; ad pugnam educebat: & Medus Mithridates, alter Tigranis gener, Romanos palantes repentè adortus, magna clade affecerat. præterea ipse Tigranes aduentare ferebat. Super hæc omnia in exercitu quoq; Luculli seditio erat. Nam Valeriani milites, qui militia liberati prius, iterum stipendia faciebant, iam antè ad Nisibin tumultuati fuerant, uictoria, quieteq;, & rerum copia luxuriantes, adhæc absenti Lucullo (quippe is plerunq; peregrè ibat) degentes, præcipuè uerò commoti à P. quodam Clodio, (quem alij Claudium nominant) homine innata quadam nouarum rerum cupiditate infecto, quanquam eius sororē Lucullus in matrimonio habebat: tum uerò turbæ inter eos existebant, cùm alijs de causis, tum quòd auditum Acilium Consulem, qui ob eas quas memoraui causas Lucullo successor missus erat, appropinquare, faciebat ut Lucullū quasi priuatum iam contemptui haberent. Quibus motus Lucullus, ac præterea quòd cum à Marcio (qui ante Acilium Consul fuerat) in Ciliciam sibi mandatam adueniente subsidium petijsset, id nō impetrauerat, in magnam solicitudinem deuenit. Nam & nudatus militibus decedere metuebat, & periculosum uidebatur ibi locorū permanere. Itaq; in Tigranem proficisci decreuit: sperans fore, ut eum inopinantem simul ac itinere fatigatum fundens, aliquo modo seditiones militum componeret quorum neutrum ipsi successit. Etenim milites aliquandiu secuti, cum in Cappadociam iter flectendum esset, omnes unanimiter ne uerbo quidem ullo facto, sese conuerterunt. Valeriani autem cum sibi militię missionem factam à magistratibus Romæ audirent, omnino à signis dilapsi sunt. Enimuerò mirum uideri nemini debet, Lucullum, cum imperatoriæ artis peritissimus fuerit, primusq; Romanorum cum exercitu belli gerendi causa Taurum transiuerit, duos reges, haud illos imbelles, deuicerit (quos, si celeriter patrare bellum uoluisset, capere potuisset) nequiuisse ita suis militibus præesse, quin & semper tumultuarentur, & ipsum tandem desererent. Multa enim ipsis iniungere solebat. difficilis erat in congressibus, operum exactor perquàm attentus, in pœnis irrogandis inexorabilis: ita neq; sermone, neque æquitate sibi eos deuincire, neq; honorum, pecuniæ'ue muneribus conciliare nouerat: quæ profectò cùm omnis multitudo, tum præsertim militaris requirit. Ita factum est, ut quandiu ex sententia omnia succederent, prædasq; laboribus pares adipiscerentur milites, Lucullo dicto audientes essent: postea quàm aduersas res experti, pro spe metum propositum sibi uiderunt, eius autoritatem defugerunt. Cuius rei certum est signum, quòd cum eosdem Pompeius accepisset (is enim Valerianos milites iterum conscripsit) citra omnem seditionem ipsis usus est: adeò uir uiro præstat. Hæc agentibus militibus, propè totum regnū suum Mithridates recepit, Cappadociæq; multum detrimenti intulit, neq; Lucullo obstante, quòd Acilium propè esse prætenderet, neq; ipso Acilio defendente. Is enim cum prius festinasset, ut uictoriam Lucullo præriperet, ubi tum quæ acta essent resciuit, ne ad exercitum quidem uenit, sed in Bithynia tempus traxit. Marcius uerò Lucullo auxilium nō tulit, causatus milites se nolle sequi. In Ciliciam autem cum uenisset,

Mithridates Medus Tigranis gener.

Valeriani milites à Lucullo deficiunt.

P. Clodius legionibus Valerianis ad Nisibin defectionis à Lucullo autor.

Cur Lucullus à militibus suis destitutus fuerit.

Acilij ignauia.

Marcius proconsul Lucullū non adiuuat.

uenisset, Menemachum quendam, qui à Tigrane defecerat, in suam fidem accepit: P. uerò Clodium (cuius sororem ipse quoq; coniugē habebat) qui metu perpetratorum apud Nisibin, à Lucullo desciuerat, rei nauali præfecit. Atq; is Clodius à maritimis prædonibus captus, ab ijsq; Pompeium reformidantibus dimissus, Antiochiam Syriæ se cōtulit, ut eos cum Arabijs disceptantes auxilio iuuaret. Ibi cum simili modo nōnullos ad seditionem concitaret, parum absuit quin periret. * *

Clodius rei nauali præfectus, à piratis captus.

Antiochiæ seditionem mouet.

Huius libri trigesimiquinti finis, initiumq; sequentis trigesimisexti, interciderunt.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE LIBER TRICESIMVS ET SEXTVS,

Guilielmo Xylandro Augustano interprete.

* * *

parcit: dominandiq; cupiditate impulsus, Cretenses, quibus cum certis conditionibus pactus erat, inuasit, nulla habita fœderis, si quando id ei obtendebatur, ratione: adeò antequàm Pompeius adueniret, damnū eis dare properabat. Nā Octauius quidē, qui sine exercitu aderat (& erat eò nō tanquam ad bellum obeundum, sed ad accipiēdas in fidem populi Romani urbes missus) nihil interpellabat. At uerò Cornelius Sisenna Græciæ ea tempestate præfectus, comperta re in Cretam uenit, Metellumq;, ut populis parceret, monuit: quem ubi ab instituto deducere non potuit, nihil quicquam ad eum coercendum egit. Itaq; Metellus multis afflictis, Eleutheræ urbi per proditionem acceptæ (eius proditionis autores turrim latericiam magnæ molis, expugnatuq; longè omnium difficillimā, aliquot noctibus continenter ita aceto madefecerant, ut perfringi posset) stipendium imperauit: deinde Lappam ui cæpit, nihil moratus Octauium, qui eam tum temporis tenebat: & ab Octauio quidem uim omnem abstinuit, Cilices autem quos is secum habebat, interemit. Id uerò indignum ratus Octauius, non iam ut antè quietem egit: sed primùm accepto exercitu Sisennæ, qui tum fortè morbo absumptus erat, oppresis opitulatus est: ijs restitutis ad Aristionem se in urbem Hierapydna contulit, ibiq; communi consilio bellum gesserunt. Is Aristion tum Cydonia excesserat: & deuicto L. Basso qui se ei opposuerat, Hierapydna occupauerat. Aliquandiu cum perseuerassent, postquam aduersum se ire Metellum perceperunt, muris relictis uela in altum dederunt: ibi tum tempestate uexati, & in terram multis suorum amissis, eiecti sunt. Metellus totam exinde insulam subegit. Eo modo Cretensibus, qui ante id tempus in perpetua libertate uixerant, neq; unquam alienigenæ domino paruerant, seruitutis iugum impositum est, cognomētumq; Cretici Metello dederunt. Is tamen neq; Panarem, neq; Lasthenem (nam & hunc cæperat) in triumpho ut duceret obtinuit, quos Pompeius auxilio cuiusdam Tribuniplebis ad hoc persuasi Metello eripuit, q sibi ex pacto eos, non Metello, accessisse diceret. Et Pompeij quidē res gestas iam nunc exponā. Semper quidem nauigantibus maritimi prædones infesti fuerunt, quomodo & terrā habitātes ab his q in cōtinenti prędas agunt, subinde inuadebantur: atq; id quidem & semper contigit, neq; finis ulla erit, quandiu eadem hominum natura manebit. Enimuerò superioribus temporibus in certis tantum quibusdā locis, idq; sola æstate pauci quidam homines prædationi-

Q. Metelli res in Creta gestæ.

Octauius.

Cornel. Sisenna.

Aristion.

Creta subacta.

Belli piratici origo.

dationibus cùm terram tum etiam mare infestabant. Eo autem tempore, quòd uarijs in locis cõtinentia bella fuissent, multæ urbes euersæ essent, omnibus qui præsens periculum effugissent, supplicia imminerent, ac nihil usquam tutũ ijs esset, horũ maxima pars ad prædas exercẽdas animũ adiecit. Quæ in continenti fiebant, haud difficilimè sublata profligataq; sunt: nam & in conspectu populorum incidebant, & ipsum damnum citius sentiebatur, præterea compræhendi autores facilè poterant: contrà maritima subinde ad summum ingrauescebant. Occupato enim populò Romano in debellandis hostibus, uehementer increuerant piratæ: & multis locis circumnauigatis, sui omnes similes sibi adiunxerant, ita ut nonnulli alijs frequentes admodum ad suppetias tanquam ex fœdere ferendas irent. Hoc modo quæ egerint, iam antè dictum est. Postquam ea fœdera soluta sunt, iam non quiescere prædones, uerùm ipsi per se singulatim plurima ac grauia damna Romanis, eorumq; socijs dare: neque iam uelut antè, paucis nauigijs, sed magnis classibus nauigare, imperatoribus ad id delectis, ita eorum quoque nomen iam notum fieri. Principiò in nauigantes præsertim uis facta, quibus ne hyeme quidem tutis esse concedebant: adeò audacia sua, usu, atque successu elati, etiam tunc temporis securi mare usurpabant: postmodò & eos qui in portibus essent, aggressi sunt. Qui ad nauale prælium aduersus eos tentandum exire ausi sunt, plerique uicti perierunt. Neque si quis superior factus fuit, eorum quempiã potuit cõpræhendere, tantum uelocitate nauigandi alijs præstabant: itaque tanquam uicissent paulò pòst reuersi, non uillas tantum & agros, sed ipsas etiam urbes uastabant, uel incendebant: nonnullas etiam sui iuris efficiebant, ac in his tanquam apud amicos sua hybernacula ædificabant, ijsq; tanquam receptaculis ad bellum utebantur. Cum ex animi sententia hæc succederent, egressi in continentem terram, ibiq; eos etiã quibus in mari nihil erat negocij, nõ Romanorum modò socios extra Italiam habitantes, uerùm ipsius quoq; Italiæ incolas multis modis afflixerunt. Rati enim fore ut si ab hac quoque regione se non abstinuissent, & quæstus uberiores ex ea adipiscerentur, & eo maiorem alijs populis terrorem incuterent: cùm ad alias Italiæ urbes appulerũt, tum ipsa etiam Ostia classe intrauerunt. ibi nauibus combustis, direptis omnibus, tandem, cum impunè omnia ferrent, in terra diutius commorati, de mancipijs manubijsq; haud minori cum securitate, quàm si domi suæ essent, rationes inierunt. Alij autem alijs in locis prædas exercebant (neq; enim simul omnes partes maris ijdem poterant infestare) tanta amicitia inter se iuncti, ut ignotis etiam non aliter quàm quibus cum familiarissimè uixissent, pecuniam & auxilia mitterent: quæ res ad potentiam ipsis tantam obtinendum haud parum attulit. Nam & si qui erant, quorum in aliquos prædonum studium extaret, eos uniuersi in honore habebant, & si qui sui corporis ab alijs læsi essent, eorum res ipsi omnes ferebant, agebantq;. Ad tantam tum molem prædonum res accreuerãt, ut bellum iam & magnum, & continens, præter & opinionem omnium, & fidem, gererent. Peruenerat iam tunc fama horum ad Romanos, quin & uidebant aliquam partem, cum neq; eorum quæ nauibus aduehi solebant, quicquam ad eos perueniret, & frumenti commeatus omnino interclusi essent: sed non magnam eius rei curam gesserãt, quo tempore id ex usu cumprimis esse poterat, tantùm ut ad singulorũ annunciationem animo commouebantur, ita naues & imperatores miserant: nihil autem profectum erat, nisi quòd adhuc magis socij ab

his ipsis

his ipsis uexabantur. Tandem cum in summo discrimine uersarentur, concione conuocata multos dies deliberatum est, quid'nam agendum esset. parum, ac ferè nihil spei erat, posse rem benè ac feliciter geri, cogitantibus cum quot continenter laboribus ac periculis essent attriti: tum quòd id bellum contra prædones graue ac multiplex esset futurum, quo nec omnes simul occupari, neq; singulos inuadi posse eos reputabant, qui & mutuis sese auxilijs sustentarent, & haudquaquam procliue futurum erat undiquaq; eos eodem temporis spacio coerceri. Hæc anxiè dispicientibus, A. quidam Gabinius Tribunus plebis, incertum summissus'ne in hoc ipsum à Pompeio, an studio gratiæ ab eo ineundæ adductus, utiq; non eo animo, quòd Reipublicæ consultum uellet, uir ipse pessimus, sententiam tulit, ut ex his qui Consulatũ gessissent, unus quispiam deligeretur imperator cõtra prædones omnes cum plena potestate, imperiumq; ei esset trienne, & uteretur copijs amplissimis, ac multis legatis. Ipsum quidem Pompeiũ nominatim nõ dixit: atqui manifestum erat, ubi primùm huius rei mentionẽ plebs percepisset, ipsum electuros. neq; secus ac cogitauit, res cecidit. Nam & rogationem eam plebs approbauit, & præter senatum omnes confestim ad Pompeium declinauerunt. Senatus potius quàm ei tantum imperiũ mandaret, quæcunq; à piratis mala ferenda iudicabat: proinde ipsum Gabiniũ parum abfuit quin in consilio perimerent. Quo ex eorum manibus elapso, cum patrum sententia plebi innotuisset, tantus est coortus tumultus, ut ad eos adhuc consultantes opprimendos ierint: haud dubiè occisuri, nisi curia illi ante plebis impetũ exijssent. Dilapsis reliquis, & sese abdentibus, unus C. Piso, qui tum collega Acilio Consulatum gerebat, compræhensus, cum iam uel reliquorum nomine ad mortem raperetur, Gabinio deprecante dimissus est. Ab hoc facto potentiores quieuerũt, uitæ usura sibi cõcessa contenti: nouem autem Tribunos plebis eò adduxerunt, ut se Gabinio opponerent. Cum cæteri plebem timentes non intercederent, ibi L. quidam Trebellius, ac L. Roscius ausi contradicere, neq; eloqui quæ receperant patrib. se dicturos, neq; perficere rem potuere. Nam cũ præstituta dies appetijsset, qua id decretum erat confirmandum, ita res acta est. Pompeium magna cupiditas huius imperij potiũdi incesserat, cum iam partim ob insitam ambitionem, partim ob studium populi non tàm eam rem honori, quàm si non potiretur, ignominię sibi duceret: interim quòd aduersari sibi potẽtes animaduerteret, simulandum sibi statuit, inuitum se ad hanc rem adigi. Solitum aliàs nequaquam palàm ferre si quid cuperet: tunc præterea duæ causæ ad simulandum impellebant: una, quòd inuidia graui laboraturum se uidebat, si ultrò imperium ambiret: altera, quòd magnæ sibi gloriæ esse futurum cogitabat, si nec uolenti sibi id imperium, nimirũ ante alios omnes dignissimo imponeretur. Igitur ad hoc iam antè compositus, tum in concionem progressus: Gaudeo, inquit, Quirites, honorem mihi à uobis haberi: quippe & suapte natura homines ciuium suorum beneficijs ornati, sese in his ostentant: & ego sępius iam à uobis honoribus affectus, nullam tantam possum præ me ferre lætitiam, quæ dignitatẽ præsentis rei exæquet. Enimuerò ego sic existimo, neque uestrûm esse, ut tam inexplebili mei ornandi studio teneamini: & in rem meã non est, semper me esse cum imperio. nam & ipse à puero multos labores tuli, & uos par est etiam aliorum habere rationem. Num'nam excidit uobis memoria earum ærumnarum, quas in bello contra Cinnam, paruo ipse admodum natu, exhausi? Quibus negocijs

Gabinij rogatio.

An. 687. V. C.

Pompeij ad populum oratio.

defatigatus sim in Sicilia & Africa, nondũ uerè inter ephebos numeratus? quæ pericula in Hispania obierim, antequàm in senatũ essem lectus? propter quæ omnia ut uos ingratitudinis incusem, longè id quidẽ à me abest. quî enim possim? Nam ut cætera prætereeam, quæ in me exornando posuistis, commissum mihi aduersus Sertorium imperium, quo tempore id nemo neq; uolebat suscipere, neq; poterat obire, tum triumphus præter instituta ciuitatis concessus, summũ mihi splendorem attulerunt. At enim tot mihi curis confecto, tot laboribus exhausto, & corporis uires attenuatæ, & animus defatigatus est. neque est quòd me iuuenem adhuc esse putetis, aut corpus meum ponderetis, annorum'ue numerũ meorum ineatis: nam si quot obiui imperia, quot pericula subiui numeretis, maiorem eorũ summam reperietis, quàm sit annorum meorum: idq; maiorem fidem uobis faciet, iam deinceps me neq; laboribus, neque curis perferendis esse parem.

Inuidiæ onus. Iam si quis aduersum hæc perdurare queat, tamen conspicuum nobis est, quantum hæc res inuidiæ atque odij gerenti eas conflent, quæ ut uos rectè quidem nullo in discrimine ponitis, ita mihi tamen eadem molestissima sint futura, fateorq; nullum in rebus bellicis tantum esse periculum, quod magis me quàm dictæ res terrere, maiori'ue molestia afficere possit. Quis enim sanæ mentis homo gratam sibi uitam iudicet apud homines æmulos? aut publicæ rei sibi administrationem expetat, ubi uel re malè gesta iudicium, uel bene gesta inuidia sit subeunda? Quaproter mihi cùm ob has, tum alias ob causas concedite ut quiete fruar, ac res meas agam, familiæq; tandem meæ curandæ rationes ineam, ne'ue tot laboribus consumptus pereã. Contra prædones autem aliũ ducem constituite: magnus est enim eorũ numerus apud natu maiores minoresq; qui & uelint & possint rei nauali præesse, ut ex tanta copia haud difficile uobis sit unum aliquem deligere. Neque enim ego solus uos diligo, neq; solus peritiam rerum bellicarum habeo, sed & is, & iste, quorum nomina taceo, ne eorum bonam gratiam quæsisse uidear. In hæc uerba locutum, Gabinius ita excepit:

Gabinij concio. Rem suis consentaneã moribus, Quirites, fecit Pompeius, neq; expetẽs Imperium, neq; oblatum obuijs ulnis excipiens. Nemo enim bonus uir imperij cupiditate tenetur, sibi'ue grauium negociorum curam exoptat: & in huiusmodi re expedit munus impositũ consideratè subire, ut tutò idipsum liceat exequi. Multoties etenim temeritas in se aliquid recipientis præpropera in rebus agendis damnũ affert: contrà accurata consideratio ab initio adhibita, in actionibus perdurat, omnibusq; emolumẽto cedit. Vos autem æquum est non id quod Pompeio gratũ sit, statuere, sed quod ciuitati conducat. idoneos enim conuenit rebus gerendis præficere, non eos qui magistratus ambiant: quos permultos quidem, idoneum uerò præter hunc neminem reperietis. Meministis quæ & quanta in bello contra Sertorium pertulerimus, imperatoris egentes, atq; ut eo tempore neminem neq; iuniorum neq; seniorum ei parem inuenerimus, extra hunc Pompeium, quem cum ętas eius nondũ id ferret, necdum in senatu esset adscriptus, pro utroq; Consule emisimus. Equidem uelim magnam nobis præstantiũ uirorum esse copiam: idq;, si ita facto opus sit, optauerim. at quando res hæc non uotis conficitur, neq; fortefortuna hi obtingunt, sed ut ad hoc natus quispiam, ita exercitatus sit, & in omnibus rebus prosperam fortunam expertus, (hæc uerò uni uiro omnia rarissimè contingunt) necesse est: si quis talis uir repertus fuerit, eum opus est à uobis omnibus unanimi fauore ad dignitatem

istam

istam euehi, estq; uobis eo uel inuito utendum. quę uis & ei qui infert, & ei qui patitur, est honestissima, dum alter per eam seruatur, alter hoc modo suos ciues asserit, in quos bonus ac ciuitatis amãs uir corpus uitamq; suam promptissimè impenderit. An existimatis Pompeium, qui adolescentulus ad militiam, ducendos exercitus, augendum nostras, sociorum res tutãdas, & aduersariorum nostrę ditioni adiungendas ualuit, eum nunc adultum, & in ea ætate constitutum, in qua unusquisq; sese plurimum præstat, præterea quàm maxima rerum bellicarum peritia auctum, non longè commodissimum uobis futurum? An cui adolescenti imperium obtulistis, cum uirili ætate reijcietis? Et cui equiti adhuc existenti tanta bella credidistis, ei senatori hoc imperium non committetis? Et quem nullo sui edito specimine unicum ad incumbentia negocia desiderauistis, eum satis superq; spectatum iam rebus præsentibus haud minus, quàm istæ tum urgebant, premẽtibus, non præficietis? Et quem ob ætatem imperio gerendo nondum habilem aduersus Sertorium delegistis, hunc Consularem iam nunc contra prædones non ablegabitis? Sed enim neq; uobis aliter agendum est, tuq; ô Pompei, mihi, patriæq; concede, cui & natus es, & educatus, teq; eius commodis inseruire oportet, eorum causa nullos labores, nulla pericula subterfugere: sed etiam si res ita ferat, ut moriendum pro ea tibi sit, quouis mortis genere fatum anteuertere. Ridiculus nimirũ sum, qui hæc te adhortor, qui fortitudinem, atq; in patriam animũ tuum in tot tantisq; bellis demonstraueris. Ergo meis, horumq; uocibus flectere, neq; certorum hominum inuidia terrere: quin tu potius ad maioris partis amicitiã respiciẽs, publicumq; bonum, æmulos tuos contemne: quibus ut ægrè facias, hanc ipsam ob causam imperium suscipe, ut contra eorum sententiam & imperiũ te obtinente, & gloriam reportante, molestia illi afficiantur. Hoc pacto & te dignum tuis prioribus actis finem imposueris, & nos multis magnisq; malis liberaueris. Hæc Gabinio disserente, contradicere conatus est Trebellius, sed nemine animum aduertente, obstitit ne hac de re tribus in suffragia mitterentur. Id indignè ferens Gabinius, rogationem de Pompeio distulit, aliam uerò de ipso Trebellio introduxit. A septem & decem tribubus, quę priores sentẽtiam dixerant, iudicatus est iniquè agere, Tribunatuq; mouendus esse: idem suffragiũ iam etiam decimaoctaua datura, uix tandem Trebellius loquendi finem fecit. Hoc uiso Roscius, cum loqui nõ auderet, manu prolata, duos esse deligendos ostendit, ut uel hoc modo potentiam Pompeij accideret. Hæc eo gesticulatione manus significante, ita ingens atq; minax à turba sublatus est clamor, ut coruus quidam, qui tunc fortè suprà uolabat, consternatus perinde ac si fulmine esset ictus, deciderit secundum hoc factum Roscius non linguam modò, sed & manus tenuit. Catulus interea silentium seruauerat: rogatus autem à Gabinio ut sententiam & ipse diceret (erat enim Catulus princeps senatus, uidebanturq; eius autoritatem secuti etiam reliqui astipulaturi: spes autem erat eum Tribunorũ periculo permotum, huic sententiæ accessurum) cum dicturo populus animum aduerteret, quippe quem & omnes reuerenter haberent, & quod semper ipsis optima quæq; consuluisset egissetq;, suspicerent, in hæc uerba cõcionem habuit: Summè me, Quirites, studiosum multitudinis uestræ fuisse, cõstat omnibus uobis. quod cum ita sit, necesse est ut ipse quidẽ simpliciter quæ prodesse Reipublicæ cognosco, libero ore eloquar: uos autem decet hæc placidè audire, ac deinde consiliũ capere. Si quid enim in rem uestrã proponi uobis

Trebellius.

Roscius.

Catuli oratio ad populum.

bis potest, id tumultuantes nequaquam percipietis: sin attente audieritis, haud dubiè aliquid inuenietur, quod certò uobis conducat. Proinde primum hoc et præcipuum dico, non debere uni alicui uiro tot imperia unum ex alio cõmitti, quòd & leges hoc prohibent, & experientia deprehensum est, rem eam esse periculosissimam. Neq; enim Mario alia causa fuit, cur talem sese gereret, quàm quòd breui admodum temporis spacio tot bellorũ administratio ei credita, Consulatus sexies intra paucissimos annos mandatus est: neq; Syllæ, quàm quòd posteaquàm multis annis absq; ulla intercapedine exercitib. prefuisset, Dictator postea, ac deinde Consul creatus fuit. " Ea quippe est natura animorum humanorũ, ut non iuuenes modò, uerùm " ætate etiam prouectiores, postquam multum temporis in potestate transe " gerint, patrijs moribus haudquaquam sibi uiuendum ducant. Quod ego non Pompeij culpandi causa cõmemoro, sed quoniam rem hanc & uobis nullo modo conducibilem existimo, neq; leges eam permittunt. Etenim si quem hoc imperio dignabimur, id ei honori est futurum: eius uerò par est omnes hoc, ad quos honor is pertinet, potiri: hoc enim popularis reipublicæ status requirit. sin laborem afferet, huius quoq; omnes participes fieri cõuenit: nam id æqualitas exigit. Præterea hoc quidem pacto fiet, ut multi reperiantur, qui sese in rebus gerendis exerceant, quorum uirtus deinde spectata facilem nobis curam deligendi ex his aliquem qui negocijs instantibus præficiatur, præbeat. Isto autem modo fieri non potest, quin paucos admodum sitis habituri, qui conuenientibus studijs sese ita parauerint, ut res eis tutò committi queant. Ad bellum contra Sertorium dux uobis defuit, haud equidem alia magis de causa, quàm quòd prioribus temporibus diutius ijsdem hominibus usi eratis: quo fit, ut si iam Pompeius contra piratas omnino deligendus sit, tamen quia id & contra legum sententiam sit futurum, & ipse usus uerum hoc institutũ improbet, nequaquam uel uobis, uel ipsi id admittendũ sit. Hoc primo loco præcipuè commemorandũ duxi: uenio iam ad alterũ. Cum nostri homines ordine à legibus præscripto & magistratus & imperia accipiant, itaq; nos & duces habeamus, & qui eorum in locum subeant, iam hoc quoque parum & honestatis & utilitatis sit habiturum, si his proiectis, nouum quoddam magistratis genus introducamus. Quid enim causæ est, cur annui à uobis magistratus eligãtur, ubi eorum nullo in id genus negocijs utendum uidetur? An eò creantur, ut in prætextis purpura obambulẽt uestibus, solo magistratus nomine insignes, effectu spoliati? Iure profectò & horum & aliorum, quicunq; rem aliquam publicam sibi capessendam proposuerũt, in odium incurretis, si patrijs magistratibus circumscriptis, nulla re gerenda his qui legitimè magistratũ obtinuerunt mandata, priuato homini imperium, quale nullum unquam fuit, dederitis. Quòd si enim præter annuos magistratus nouus aliquis est constituendus, habemus & huius rei exemplum à maioribus ad nos deductũ: Dictaturam inquam. Sed & Dictatorem, quantus quantus ille sit, maiores nostri neq; cuiusuis rei causa dixerunt, & imperium ei non ultra sextũ mensem fuit. Itaq; si omnino talis quispiam uobis opus est, licet uobis salua legũ maiestate, idq; haud neglectim de Republica cõsultantibus uel Pompeiũ, uel aliquem alium unum Dictatorem creare, modò is ne ultra præstitutum tempus, ne'ue extra Italiam sit cum imperio: non enim uos fugit, studiosè id patres nostros cauisse, ut inuenire non sit ullum unquam Dictatorem aliter constitutum fuisse, unico eo excepto qui in Siciliã nullam quidem rem gerens

Marius & Sylla qua ratione ad tyrannidem peruenerint.

Potestate mores immutari.

Dictatura qualis magistratus.

gerens profectus est. Enimuerò neq; Italia tali impræsentiarum indiget: & uos tantum abest ut imperium Dictatoris admissuros credam, ut ne nomen quidem eius toleraturos putem. cuius argumentum est indignatio contra Syllam uestra. Quo minus rectum est imperium uos iam, idq; triennalem in omnes non Italiæ tantùm, sed & externarum regionum res potestatem habiturum, constituere. Notum est enim uobis ex æquo omnibus, quantæ iam antè ex hac re in ciuitates miseriæ exudarint: quot extiterint, qui ob illegitimã imperandi cupiditatẽ, & plebem nostrã seditionibus agitarint, & innumerorum nobis malorum causæ fuerint. Itaq; de his dicendi finem faciam. Ecquis enim est, qui nesciat absq; his etiam, neq; honestum esse, neq; commodum, ut ad unum aliquem summa rerum deferatur, uniq; in omnes nostras res dominium assignetur, quantumuis optimo illi? Magni enim honores, immodicæq; potestates etiam huiusmodi hominũ animos ad fastum extollunt atq; corrumpunt. Hoc uos dispicere iam nunc uelim, unum uirum nequaquam totius maris potiri posse, aut solum rectè hoc bellum administrare. Nam si quod facto opus est, agere uolueritis, undiq; prædonibus bellum est faciendum, nè uel inter se coire, uel hi quibus bellum fit, ad eos qui à bello sunt exempti, subterfugere possint, ut compræhendi nequeant. Hæc unus homo nullo modo solus imperãs perficiet. quî enim possit eodẽ die in Italia & Cilicia, in Aegypto & Syria, in Græcia & Hispania, in Ionio & insulis bellum gerere? Ergo ut operæprecium faciamus, multos non milites tantùm, sed & duces huic negocio destinabimus. Ac si quis dicat, Si uni alicui totius belli summa credatur, habiturũ eum omnibus in locis multos nauium præfectos, multos legatos: longè cùm iustiorem, tum utiliorem meum sermonem existimem, si dixerim: Quid ergo obstat, cur non illi ipsi qui sub auspicijs unius istius imperatoris sint cum imperio futuri, à nobis ad id deligantur, plenumq; à nobis imperium accipiant? Eo enim pacto futurum est, ut & curàm belli attentius gerant, cuius singulis certæ partes sint commissæ, neq; hab[illegible]turi sint in quem suæ negligentiæ culpam refundant: quin & maiori inter se contentione atq; æmulatione operam nauabunt, nimirum et merum imperium obtinentes, & sibi gloriam rerum gestarum, nõ alij, paraturi. Contrà si priori rationi stetur, quid horum simile res habebit? aut quis rem ullam seriò sibi sumet gerendam, cuius perfectæ gloria alij sit cessura? Verùm ab uno hoc bellum confici non posse, ipse etiam Gabinius fassus est, multos delecto imperatori adiutores decerni petens. Reliqua est consideratio, Imperatores'ne illi, an legati, itemq; duces'ne, & cum iusto imperio, an ut administri illius unici imperatoris sint emittendi. Meam sententiam magis cum legibus congruere, cùm aliàs, tum aduersus prædones belligeraturis, nemo uestrûm, nisi fallor, diffitebitur. Dempto tamẽ hoc, uidetis preterea quid rei sit, sub pretextu piratici belli, omnes uelle magistratus alios abrogare, ut nullus eo tempore sit neq; in Italia, neq; in subditis nobis regionibus.

Honores mutant mores.

* * *

Desunt finis huius orationis, & initium decreti, quo Pompeio imperium est commissum.

*

Et in Italia pro Consule, decreuerũt ei etiam legatos quindecim, omnes item naues, & ut pecuniæ quantum uellet, itemq; quot uellet legiones acciperet. Hæc Senatus etiam rata esse iussit, quanquã inuitus, itemq; alia, quæ

ad hoc

adhoc negociũ conducere intelligebant: idq; eò magis fecerunt, quòd cum Piso in Gallia Narbonensi sua prouincia legatis Pompeij delectuũ habendorum potestatem denegasset, uehementer eius rei ergò indignatus erat populus: confestimq; eum magistratu deiecisset, nisi Pompeius deprecatus pro eo obtinuisset. Pompeius cum se ut res ipsa, utq; sui spiritus exposcebant, comparasset, uniuersum uno tempore mare in quo piratæ grassabantur, partim ipse præsens, partim per suos legatos circumnauigauit, maiorirq; id ex parte spacio unius anni pacauit. Ad eam rem cùm multo nautico, armatorumq; militum apparatu usus est, ita ut neq; in terra, neq; in mari esset qui resistere posset, tum uerò magna erga dedẽtes se ei humanitate, qua plurimos sibi conciliauit. Vi enim superati postquam eius bonitatem senserunt, promptissimè se unusquisq; eius fidei permisit. Ipse cùm cæteris in rebus eis prospexit, tum ne denuò paupertas eos ad flagitia impelleret, agros eis, quos desertos uidebat, colendos, habitandasq; urbes colonis indigentes tradidit: itaq; & aliæ urbes habitari cœptæ sunt, & quam Pompeiopolim nominant, Solis prius dicta, sita in Ciliciæ ora, quam Tigranes antè uastauerat. Hæc ita gesta sunt, Acilio & Pisone Coss. Lex præterea ab ipsis Consulibus promulgata est de ambitu, ut qui eius conuicti essent, ijs neque magistratum gerere, neque senatoribus esse liceret, sed pecuniaria insuper eis mulcta irrogaretur. Postea enim quàm Tribunis suum antiquum ius restitutũ est, cum multi senatoria dignitate antè à Censoribus moti eam recuperare conarentur, de omnibus magistratibus frequẽtes omnino coitiones cõspirationesq; fiebant. Eam legem Consules tulerũt, non quòd ambitum odissent (nam & ipsi ad Consulatũ cõtentissima fauoris uenatione peruenerant, diesq; dictus ob eam rem fuerat Pisoni, isq; unius atque alterius cuiusdam intercessione ne causam diceret effecerat) sed coacti à senatu, id'que hac de causa. Qui ambitus rei essent, ijs acerbissimas pœnas statuere C. quidam Cornelius Tribunus plebis intenderat, approbante idipsum populo. Senatus immodica supplicia denunciando uidebat quidem terrorem hominibus inijci, quòd tamen ea extrema essent, neq; accusatores reorum, neq; qui eos condemnarent, facilè reperiri posse. Vbi uerò mediocres pœnæ propositæ essent, ibi & frequentes accusationes fieri, neque à damnando reo iudices deterreri. His causis inducti Patres, rogationem eam emendare, de eaq; legem Consules ferre iusserũt. Vbi dies comitiorum aduenit; quæ antequàm fierent, nulla lex sanciri poterat, cum interim hoc libero tempore qui dignitates ambiebant, multa facinora perpetrassent, & ne à cædibus quidem temperatum esset, decreuerunt, ut contra hos etiã lex promulgaretur, & Consulibus satellitiũ daretur. Eo cõmotus Cornelius, sententiam tulit, ne senatoribus liceret aut magistratũ alicui qui non legitimè peteret, conferre, aut ullam aliam rem quæ ad populum pertineret, sciscere. (Id multis antè seculis lege sancitum erat, re ipsa non obseruatum.) Cum ea res tumultũ excitaret ingentem, reclamantibus cùm alijs Patribus frequentibus, tum Pisone Consule, eius fasces turba perfregit, & ad ipsum quoque dilaniandum iam ibat, cum Cornelius plebis conatus cernens, antequam latis suffragijs quicquã statueretur, concionẽ dimisit. Postea legi adiecit, debere omnino eius legis Patres autores fieri, populumq; eorum autoritatẽ secutum, ratam eam utiq; habere. Ita & hanc legem Cornelius perfecit, & alteram huiusmodi. Prætores solebant iura ea, secundum quæ essent iudicaturi, scripta edere. Neque enim prætores id ius, quod ad contra

Pompeius ut bellum piraticum confecerit.

Pompeiopolis.

Lex de ambitu lata.

C. Cornel. Tribunus.

Modus suppliciorum statuendus.

Contentio de lege ambitus.

Pisonis fasces confracti.

Lex de iudicijs Prætorijs

cōtractus dirige:dos positum erat, obseruabant, neq; id unquam fecerant, neq; scripto iuri steterant, sed sæpenumerò ea uariauerāt, crebroq; per gratiam & odium certorū hominū, ueluti fieri assolet, multa gerebantur. Igitur rogationem tulit, ut & statim à principio Prætores prædicerent, quo iure essent usuri, & deinde nequaquam ab eo deflecterent. Denique tanta cura tum temporis cauerunt, ne quis largitionib. se corrūpi sineret, ut præter pœnas quas eius rei manifestis infligebant, accusatoribus etiam honores haberent. Et M. quidem Cotta cum Quæstorem suum P. Oppium, quem donorum acceptorum, et insidiarum suspectum habebat, repudiasset, ipse autem magnam uim pecuniæ ex Bithynia corrasisset; à C. Carbone accusatus est, isq; Carbo, etsi præter tribunatum plebis honorem alium nullum gesserat, ob id Consularibus honoribus exornatus est. Atq; ipse deinde cum Bithyniam prouinciam obtineret, & quàm Cotta moderatiorem se non gereret, ab eius filio uice uersa in iudicium tractus, reusq; peractus est. Longè enim procliuius est alios reprehendere, quàm sibi ipsi moderari: facilimeq; fit, ut quarū rerum causa homines pœna dignos alios iudicant, has ipsi easdem admittant: ut argumēto non sit propter quæ alios accusant, has ipsos odisse. L. autem Lucullus urbana quidem prætura defunctus est: sed cum postea in Sardiniam Prætor ut iret sorte obtinuisset, detrectauit, negociumq; auersatus est hac de causa, quòd pleriq; in prouincijs perperàm omnia agerent. Ipse quidem suam æquitatem satis superq; demōstrauerat. Cum enim Acilius sellam eius, de qua ius dabat, confringi iuberet, quòd se prætereuntem aliquando cernens non assurrexisset, nihil animo commotus ille, stans deinde, & propter eum collegæ etiam, de iure responderunt. Tulit & Roscius legem, & aliam C. Manilius Tribunusplebis: ille quidē, quòd de gradibus equitum in theatris accuratè ab alijs separandis lex eius esset, laudatus est: Manilio autem parum abfuit quin causa dicenda fuisset. Extrema enim anni die, cum iam uesper appeteret, paratis quibusdam ex libertorum gente, qui inter aliam plebem & ipsi sua suffragia ferrent, eos patronis suis adæquauit. Quod ubi mox postridie ijs ipsis Calendis, quibus L. Tullius & Aemilius Lepidus Consulatum inierūt, senatus comperit, legem eius antiquauit: ipse autem territus uehemēti plebis indignatione, primùm autores huius suæ legis Crassum, aliosq; quosdam iactauit. Cum autem nemini fidem faceret, Pompeium etiam nolentē adulatus est, præcipuè quòd Gabinium apud eum plurimum posse intelligeret. Is itaq; Manilius Pompeio bellum contra Tigranem ac Mithridatem, tum Bithyniæ & Ciliciæ administrationē decreuit. Erat tum quoq; potentiorū indignatio, disceptatioq;, cùm alijs de causis, tum quòd Marcius, & Acilius antequàm magistratus sui tempus exiret, eo se abdicare iubebantur. Populus, quanquā paulo antè ablegauerat, qui captam ditionem componerent, propterea quòd Lucullus per literas debellatum esse innuerat, tamen adductus præsertim à Cæsare, Marcoq; Cicerone, legem Maniliā confirmauit. Neuter eò quòd id optimo publico futurū arbitraretur, aut quòd Pompeij gratiam sibi conciliare uellet, populi tunc partes fouit, sed in ea re, quam nihilominus uidebant effectam iri, Cæsar simul populum sibi demerendum statuebat, quem longè potentiorē Patribus cōspiciebat: simul ad hoc se parabat, ut aliquando pro se quoq; simile decretū fieret. Ad hæc Pompeium ex his quæ ei conferebantur ornamenta, & maiori inuidiæ expositū, & eo magis molestum populo efficere studebat, ut illius tanto maturius satietas eum caperet. Cicero

Luculli æquanimitas.

Lex Roscia, de equitum sedibus in theatro.

Lex Manilia. An. 688. V. C.

Cæsar & Cicero cur legem Maniliam defenderint.

cero Rempublicam regere affectans, tam nobilitati quàm plebi ostendebat utri se parti adiunxisset, ei incrementum se additurum. Igitur utrisque se applicabat, modò huius, modò alterius partis res fouendo, & utriusq; fauorem sibi concilians. Eo uerò tempore Aedilem se, quàm Tribunūplebis fieri malebat, quòd optimos iam antè ad honores alios delectos diceret, atq; hac de causa turbę accesserat. Etiam post hæc, cum Manilio iudicium à Senatu esset intentatum, isq; ei moram iniјcere cuperet, Cicero & alias Senatui repugnauit: & quia tum præturam, principatumq; in iudicijs gerebat, multo labore obtinuit, ut res in sequentem diem extraheretur, causatus in extremo iam anni esse. Interim plebe Manilij casum indignè ferēte, in concionem Cicero progressus, coactus, ut putatur à Tribunis, Senatum uerbis perstrinxit, Manilioq; se patrocinaturum promisit. Cùm alijs ob id opprobrijs impetitus est, tum transfuga quoq; audijt: quo minus autem iudiciū rei fieret, coortus confestim tumultus impedijt. P. Pætus, & Cornelius Sylla, magni illius Syllæ fratris filius, Coss. designati, largitionis erant cōuicti. Hi L. Cottæ, ac Lucio Torquato, à quibus accūsati erant, uitæ periculū per insidias creabāt: idq; hoc magis, quòd hi in suum locum essent elati. Ad id facinus accinxerant se & alij quidam, & Cn. etiam Piso, Luciusq; Catilina, homo audacissimus, iratus ob repulsam, quam in petitione Cōsulatus passus erat. Frustrati tamen sunt incepto, quòd & maturius palàm factæ erant insidiæ, & à Senatu Cottę Torquatoq; additum præsidium, idq; contra insidiatores fore edictum erat, nisi quis Tribunusplebis intercessisset. Postquam nihil de ferocia Pisonem remittere Senatus uidit, ueritus ne tumultum concitaret, eum sub titulo imperij in Hispaniam ablegauit, atque is ibi ob iniuriā quandā ab incolis trucidatus perijt. Pompeius autem primùm se ad naualē in Cretam & aduersus Metellū expeditionē parabat: ubi quæ acta essent, accepit, ægrè se eam rem ferre simulauit, quemadmodū et antea fecerat, & de aduersarijs questus est, qui cum subinde negocijs obtruderēt, sperantes fore ut aliquādo ijs succumberet: ipse uerò gratissimam eam rem habuit, neq; ulla deinceps Cretæ, uel aliorum maritimorum negociorum, si qua restabant nondum confecta, ratione habita, in barbarico bello adornando erat. interea ad tentandum Mithridatis animum, Matrophanem, qui cum eo de amicitia ineunda communicaret, misit. Mithridates Pompeium parui admodum eo tempore pendebat, quòd recens uita defuncto Arsace Parthorum rege, eius se successorem Phraaten familiaritate sibi deuincturū sperabat. Quē ubi Pompeij amicitia eiusdem rei ergò præoccupatū, eiusdemq; impulsu Armeniam Tigrani subditā inuadere percepit, animo collapsus, legatos exemplò ad Pompeiū misit, qui de conditionibus pacis agerēt. Pompeius, ut arma deponeret, perfugasq; redderet, iubebat: Mithridati non integrum erat, consilium capere. Nam ubi id primùm in exercitu eius auditum, transfugæ, quorum magnus erat numerus, ne traderentur ueriti, atq; barbari, ne destituti auxilio horum bellare cogerētur, tumultuabātur: iniecissentq; ipsi penè regi manus, qui eos ægrè admodum inhibuit, non pacis petendæ causa à se missos esse legatos prætendens, sed ut Romanorum apparatum specularentur. Pompeius ubi bellum gerendū esse cognouit, inter alia quę ad id moliendum parabat, Valerianas etiam legiones sibi adsciuit. Cum iam in Galatiam uenisset, L. ei Lucullus obuiam factus est, debellatum omnino esse affirmans, neq; expeditione quicquam opus esse militari, hac eadem de causa etiam uiros à Senatu ad res componendas

[Margin notes: Seditio eorū, qui legibus ambitus interrogati pœnas dederant. — Piso. — Pōpeius ad bellum Mithridaticum proficiscitur. — Luculli cū Pōpeio cōgressus, & iurgium.]

nendas ablegatos, iam adesse: Pompeio cum, ut retrocederet, nō persuaderet, ad eum criminandum se conuertit, inter alia probra hominem multarum subinde rerum agendarū, belliq; & imperij cupidum nominans. Pompeium parum ea mouerunt. itaq; proposito edicto, ne quis in posterum Lucullo obtemperaret, magna celeritate Mithridatē petijt, ut quàm primum cum eo cōgrederetur. Mithridates aliquandiu subterfugiebat, quòd copijs esset minoribus instructus, uastabatq; obuiam quamq; regionē: hostemq; hinc inde circūducere, & commeatum inopia affligere studebat. Vbi uero Pompeius Armeniam ingessus est, partim hac ipsa de causa, partim ut eam desertam occuparet, ibi demum ueritus Mithridates, ne ea regio se absente in potestatem hostium ueniret, eòdem perrexit. Tumulum ex aduerso hostium tutum insedit, ipse cum toto exercitu quietem egit, penuria rerum necessariarum Romanum se confecturum sperans, qui sibi in sua ditione commoranti undiquaq; affatim aduehebantur. Erat sub eo tumulo planicies nuda posita: in eam subinde nonnullos equitum demittebat, qui obuios quosq; læderent. quo effectum est, ut crebri ab hoste ad ipsum transfugerent. Pompeius cum eo in loco hostem aggredi nō auderet, alium castris locum obtinuit, circa quem omnia syluis erāt obsita, ut minus iam hostium equitatus sagittarijq; nocere possent. Ibi insidijs commodo loco positis, ipse cum paucis ad castra hostium palàm accessit: tumultuq; excitato ad locum quem destinauerat, è castris eos pertraxit: ita magnam hostium cædem fecit. Addidit ea res animum, ideoq; alios ad alias regionis partes emisit, qui commeatus explicarent. Mithridates ubi hostem tutò rerum necessariarum commeatu auctum, Manaiten regionem Armeniæ, Deo eiusdem nominis consecratam per aliquos cepisse, frequentesq; alios ei se adiungere, Marcij quoque exercitum ei accessisse percepit, territus regionem hanc sibi relinquendam statuit. Igitur noctu castra mouit, & nocturnis deinceps itineribus Armeniam Tigrani subditam petijt. Cedentem Pompeius insecutus est, pugnæ conserendæ cupidus: neq; tamē id prius uel interdiu (tum enim hostes castris se continebant) uel nocturno tempore ausus est, quòd ignorantiā locorum suspectam haberet, antequam in ipsos limites aduenerunt, ibi demum cum hostem effugiturum intelligeret, coactus est pugnā nocturnam tentare. Eo statuto, prior castra mouit, fefellitq; barbaros meridie conquiescentes. Quà ituri erant hostes, ibi locum inter tumulos aptè positum occupauit, in sublime milites eduxit, expectauitq; hostium aduentum. Barbari, quibus nihil dum aduersi euenerat, & iam in loca tuta se accedere credebant, securè neq; custodiæ etiam causa quoquā præmisso ibant, sperantes ab insequendo iam Romanos destitisse. Cum prædictam loci cauitatē attigissent, in tenebris eos Pompeius adortus est, quòd & aliud lumen nullum haberent, nec sidus ullum fulgebat. Porrò id præliū sic cōmissum est. Primò omniū ex composito omnes tibicines simul classicum cecinere, pòst & milites & cætera turba clamorem bellicum sustulerunt, tum alij hastis scuta, alij saxis ærea uasa percusserunt. Montes circùm caui acceptum sonitum quàm maximè terribilem reddiderunt: quem ut repentè barbari nocturnum in desertis locis accepere, uehemēter animo deiecti sunt, se diuinitùs immissum in malum incidisse rati. Interim Romani undiq; de sublimi lapidibus, sagittis, telisq; iaculari, & ob tantam multitudinem nullum sine uulnere telum cadere, barbari in summum discrimen adduci. (Non enim ad prælium, sed ad iter se cōposuerant, obuersabanturq;

Manaitica regio.

Fuga Mithridatis.

Pugna nocturna, qua Mithridatem deuicit Pompeius.

eodẽ in loco equi, cameliq́ multiplices: tum uiri mulieresq́, partim equis, partim curru, couinis, carrisq́ promiscue uectati.) Alios accepta uulnera, alios expectata terrere: igitur tanto facilius ipsi se in concursu prementes, perire. Hæc eminus icti mala tolerabant. Romani, cum iacula omnia consumpsissent, in barbaros decurrerunt. ibi extremorum cædes facta (& erant plerique inermes, ita ut ad mortem unus ictus sufficeret) qui in medio erant, undiq́ ob præsens periculum se exterioribus recipientibus, premebantur, mutuoq́ sese trudentes conculcantesq́ peribant, cum neq́ se ipsos tutari, neq́ hostem aggredi possent, quòd maior pars equites ac sagittarij erant, quibus neq́ in tenebris prospectus, neq́ in tantis angustijs conatus ullus procedebat. Vbi Luna effulsit, barbari utiq́ se in luce hostem depellere posse putantes gaudebant: poteratq́ ipsis commodo esse, nisi eam à tergo Romani habuissent: & modò hac, modò illac incidentes, uisum conatusq́ eorum magnopere decepissent. Nam quia admodum frequentes erant, simul omnes umbram perquàm densam edebant, quæ barbaros cum inuaderentur decipiebat. Frustrà enim inanem umbram, ac si iam comminus starent, impetebant: cumq́ in umbra manus uellent conserere, nihil ueriti uulnerabantur. Eo modo & plurimi sunt interempti, & haud pauciores uiui in potestatem hostium uenerunt. Cum multis alijs Mithridates ipse effugit: & ad Tigranem contendens, cum ab eo per legatos compellato nullum amicum responsum tulisset, quòd is Mithridatem Tigrani filio suo (erat is nepos Mithridatis) contra se seditionis causam fuisse prætenderet, ac ob id præterquã quòd Mithridatem non suscipiebat, legatos etiã compræhensos in uincula coniecisset: ita spe sua frustratus, in Colchidem uersus est. atq́ inde terrestri itinere partim cõciliatis hominibus, partim ui adactis, ad Mæotin & Bosporum peruenit, regionemq́ suam fecit. Erat tum dominus eorum locorum Machares Mithridatis huius filius, Romanorum rebus studens: eum ita territum, ut ne sub aspectum quidem patris uenire auderet, per eius familiares securitate & pecunijs missis ad facinus impulsos, interfecit. Quo tempore hæc aguntur, Pompeius qui Mithridatem insequerentur emittit. is uerò Phasin flumen transgressus effugerat. itaq́ urbem eo loco quo uicerat, Pompeius condidit, quam uulnerati, aut ætate confecti milites sui haberent. accesserunt his multi uicinorum, hodieq́ etiam extant Nicopolitæ nomine. uiuũt autem moribus Cappadocum. Hæc Pompeius tum gerebat. Tigranes iunior interim primoribus sibi adiunctis, senioris Tigranis imperio offensis, ad Phraatem confugerat: eumq́ circunspicientem pro ratione initi cum Pompeio fœderis, quid sibi agendum foret, ut in Armeniã iret, permouerat. Peruenerũt igitur usq́ ad urbem Artaxata: eam iam obuijs omnibus subactis aggrediebantur: (nam eorum metu Tigranes senex in montes concesserat) Phraates cum obsidionem diuturnam fore censeret, filio Tigranis partem copiarum reliquit, ipse domum se recepit. Tigranes pater in filium solum relictũ profectus, prælio eum uicit, atq́ is in fuga primùm ad Mithridatẽ auum se contulit. Eum autem uictum esse cum intelligeret, atq́ ipsum auxilio aliorũ magis indigere, quàm alij posse opitulari, ad Romanos se adiunxit: eoq́ duce usus Pompeius, in Armeniã, atq́ aduersum patrem eius exercitum duxit. Tigranes pater re cognita territus, statim præconem ad Pompeium misit, traditis etiam Mithridatis legatis. Cum filius impedimento esset, ne quicquam tolerabile posset impetrare, nihiloq́ minus Pompeius transmisso Araxe fluuio Artaxatis appropinqua-

Fuga Mithridatis in Bosporũ.

Macharen filium Mithridates necari iubet.

Nicopolis in Armenia minori.

Cum Tigrane filio & patre gesta à Pompeio.

Filij in patrem impietas.

pinquaret, ibi demũ Tigranes urbẽ ei dedidit, ipſeq́; ſua ſpõte in caſtra Põpeij aduenit. Ita ſe, quo & reuerẽtia Pompeio, & miſericordia dignus uideret, cõparauerat, ut quantũ eius fieri poterat maximè inter priſtinã dignitatem, ac præſentẽ humilitatẽ mediũ ſeruaret ſtatũ. Togã nanq;, quam dimidia ſui parte albã gerere ſolebat, & candyn (ueſtimenti hoc ipſis genus eſt) purpureũ exuerat, tiaram autem cum faſcia gerebat. Et Pompeius quidem miſſo lictore iuſſerat ei, ut equo deſcẽderet, quo uectus patrio more ipſum etiam uallũ intraturus fuerat. Pedibus ingreſſum, proiectoq́; diademate in terram prolapſum, adorantemq́; ſe intuitus Pompeius, miſericordia commotus exiluit, ſubleuauitq́;, & diademate uelatũ, in proximo ſubſellio collocauit, conſolatusq́; eſt, cùm alijs uerbis, tum nõ eum Armeniæ regno excidiſſe, ſed inſuper Romanorum amicitia auctum eſſe dicens. His dictis refectum, ad cœnã inuitauit. Filius Tigranis, qui ab altera parte Pompeij conſederat, neq; aſſurrexit patri, neq; alia ulla comitate erga eum uſus eſt: quin & ad cœnam uocatus nõ adfuit, quare in primis ſibi Pompeium infenſum reddidit. Poſtridiè eorum cõtrouerſijs auditis Pompeius omne auitum regnum patri reſtituit. Nam quæ præterea ſua fecerat, haud illa exigua, (erãt enim præter cætera partes quædã Cappadociæ, Syriæq́;, itẽ Phœnice, Sophenæq́; regio Armeniæ finitima) ei ademit, atq; inſuper pecuniam imperauit. Filio ſolam Sophenem attribuit, in qua theſauri repoſiti erant, de quibus controuerſia iuueni erat: & cum fruſtratus eſſet (neq; enim Pompeius alia ratione pactam ſibi pecuniam habere poterat) indignatus, fugam cogitauit. Senſit id maturè Pompeius: igitur eum in liberam cuſtodiam dedit, ad gazæ ſeruatores miſsis, qui eam omnem Tigrani patri dari iuberẽt. Cum id recuſarent, dicerentq́; non ab alio quàm à Tigrane iuuene, cuius iam tum ea regio eſſe iudicabatur, debere imperari, is circum caſtella miſſus eſt: quę cum occluſa inueniret, proximè acceſsit: & quantũlibet inuitus, tamen ut reſerarentur imperauit. Nihilo plus cuſtodes obtemperabãt, obtendentes haud ſua uoluntate, ſed coactum Tigranem hoc iubere. id uerò grauiter ferens Pompeius, in uincula Tigranem coniecit, atque ſic demum ſenex theſaurum accepit. Pompeius diuiſis in tres partes copijs, in Tanaitica regione, & ad fluuium Cyrnum hyberna habuit. A' Tigrane & alia pluri ma accepit, & uim pecuniæ longè maiorẽ quàm de qua conuentũ erat: eam præſertim ob rem & hunc inter ſuos amicos, bellíq; ſocios multo pòſt tempore retulit, & filium eius Romam in cuſtodia perduxit. Non tamen hyberna ei quieta fuerũt. Albanorum, qui ſupra Cyrnum flumen incolunt, regnũ Oræſes obtinebat: is nonnihil etiam ut Tigrani iuniori, amico ſuo, gratificaretur, ſed præcipuè quod uerebatur ne Albaniam quoq; Romani inuaderent, ſperans ſi per hyemem improuidos, & non uno in loco caſtra metatos adoriretur, haud dubiè ſe operæprecium facturum, ſub ipſa Saturnalia exercitum aduerſus Romanos duxit, ita quidem, ut ipſe Metellum Celerem, qui Tigranem ſecum habebat, aggrederetur: alij autem contra Pompeium, alij contra tertiæ partis prefectum L. Flaccum irent, ut cum ſingulis eodem temporis momento negocium faceſſeretur, mutuò ſibi ſubuenire non poſſent. Nihil omnino ulla in parte ſucceſsit. Nam Oræſem quidẽ Metellus ui profligauit: Flaccus cum foſſæ ſuorum caſtrorum ambitus tantus eſſet, ut defendi nequaquã poſſet, aliam interius egit, credentesq́; id pauoris cauſa factum, hoſtes intra foſſam exteriorem pertraxit: tum in nihil tale expectantes impetu facto, multos in ipſo cõflictu, multos in fuga peremit.

Tigranes pater ſe Pompeio dedit.

Oræſes Albanorũ rex Pompeium inuadit, ac uincitur.

Pompeius interea mature de barbarorum contra suos conatu resciuerat: itaq; his qui cōtra ipsum ibant, inopinatò occurrit: uictisq; ijs rectà aduersum Orœsem ipsum contendit, neq; tamē assecutus est. Is enim à Celere depulsus, auditis & reliquorum cladibus, fuga se eripuit. Pompeius cum multos Albanorum in transitu Cyrni comprehensos peremisset, eorum deinde precibus concesit, pacemq; dedit. Habebat quidem in animo in eorum intrare fines, ut maleficium reponeret: sed propter hyemem tum haud grauatim bellum prolatauit. Hæc eo tempore à Pompeio gesta.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE LIBER TRICESIMVSSEPTIMVS,

Guilielmo Xylandro Augustano interprete.

INDEX EORVM, QVAE HOC LIBRO continentur.

ANNI, QVIBVS HAEC GESTA, SVNT SEX, IN QVIBUS HI MAGISTRATUS RECENSENTUR.

Anno V.C.
689. L.Aurelius M.F.Cotta, & L.Manlius L.F.Coss.
690. L.Cæsar, & C.Marcius C.F.Figulus Coss.
691. M.Tullius M.F.Cicero, & C.Antonius M.F.Coss.
692. Decimus Iunius M.F.Silanus, L.Licinius L.F.Murena Coss.
693. M.Pupius M.F.Piso, & M.Valerius M.F.Messala Niprus Coss.
694. L.Afranius L.F. & Q.Cæcilius Q.F.Metellus Celer Coss.

An.V.C.689.

SEQVENTI anno, L.Cotta, L.Torquato Consulibus, contra Albanos, Iberosq; bellum Pompeius gessit. Iberi ex utraque Cyrni parte habitant, una parte Albanis, alia Armenijs contermini: cum ijs prius, etsi secus statuerat, coactus est congredi. Rex enim eorum Artoces, ueritus ne aduersum se iretur, ad Pompeium legatos tanquam parandę amicitię causa miserat, interim quomodo ea re fretum inopinatò adoriretur, parabat. Hoc præsentiens Pompeius, antequam is ad eam rem se satis instruxisset, aditumq; regionis superatu difficilimum occupasset, regionem eius intrauit: priusq; ad urbem Acropolin peruenit, quàm de eius præsentia Artoces cognosceret. Sita erat ad ipsas angustias, quà Caucasus procurrit, adq; aditum custodiendum cōmunita fuerat. Artoces territus, occasione se instruendi prærepta, fluuium transgressus, pontem combusit. Pompeius autem præsidio urbis uicto depulsoq;, transitu potitus, fauces eas custodia muniuit: inde progressus ipse omnem regionē intra fluuiū positam subegit.

Pompeij contra Iberos bellum.
Artoces.

git. Transituro iam Cyrnum Pompeio, Artoces per internuncios & pacem
ab eo petit, & pontem, omniaque necessaria se præbiturum pollicetur, & utrumque obtinendæ pacis causa præstitit. ubi Pompeius Cyrnum traiecit, rex
ad Pelorum (is quoque fluuius Artocis regionem perlabitur) fuga se proripuit, aufugitque ab eo: quem cum transitu posset prohibere, ad se attraxerat.
Pompeius re animaduersa, fugienti instat: cursuque assecutus hostē, congressusque prius quàm sagittarij arte sua uti possent, haud multo labore fundit.
His actis, Artoces traiecto Peloro, atque huius etiam fluminis ponte cremato aufugit: reliqui partim in conflictu, partim pedibus per flumen tentato
transitu perierunt. Multi per syluas dispersi, ab arboribus præcelsis iaculando dies aliquot traxerunt: sed & hi postmodò arboribus succisis periêre.
Tum demum Artoces ad Pompeiū de pace impetranda internuncios cum
donis misit. Pompeius donis acceptis ut à transactione nō abhorrere uideretur (nolebat enim rem diutius extrahi) tamē pacē se daturū negabat, nisi
filios prius Artocis obsides accepisset. Artoces aliquandiu rem suspensam
tenuit. tandē cum Romani uado fluminis per æstatē reperto, nullo quidē
repugnāte, ægrè tamē transiuissent, ibi tum & filios obsides misit Artoces,
& cum Pompeio pacē firmauit. Post hæc Pompeius, cum Phasin haud procul abesse didicisset, statuissetque præter eum in Colchidem proficisci, atque
inde in Bosphorum aduersum Mithridatē ire, ita uti decreuerat iter ingressus, Colchos, conterminosque ijs populos, partim eorum uerbis, partim terrendo sibi cōciliatis, peragrauit. Ibi comperto, iter terrestre per multas ignotas bellicosasque gentes difficile, maritimū adhuc incommodius propter importuosam regionem, incolasque eius futurū: nauales copias in stationibus
Mithridatē ne qua enauigare, ne'ue ad eum cōmeatus peruehi posset, obseruare iussit. Ipse in Albanos profectionem cōuertit, non directo itinere,
sed ut eos propter pactū securos inopinato aduentu obrueret, in Armeniā
regressus, Cyrnum pedestri itinere, quo loco eum uadosum æstas reddiderat, traiecit. Primò equites in flumen demisit, deinde iumenta, postremò pedites, ut & uim aquæ exciperent, infringerentque corporibus suis equites: &
si quod tamen iumentum ui aquę impelleretur, in eos qui altera ex parte comitabantur, incideret, neque ulterius deferretur. Hinc ad Cambysen fluuium perrexit, nihil ab hostibus passus, æstu autē, sitique toto exercitu uehementer afflicto, quamuis nocturnis plurimùm itineribus uterentur. Duces
itinerum ex captiuis acceperant, à quibus non id iter quod commodissimū
erat, demonstrabatur: ipse etiam fluuius parum utilitatis afferebat, cuius aqua frigidissima affatim pota multi admodum lædebātur. Cum ne hic quidem quisquam resisteret, ad Abantem (flumini id nomen est) accesserunt,
præter aquam nihil secum portantes, reliqua omnia benignè ab incolis suppeditabantur: itaque & ab omni maleficio in eos temperatum est. Transgressis fluuium, aduentare Orœsen affertur. Eum ut Pompeius priusquam multitudinem tātam Romanorum adesse sentiret, retroque cederet, ad pugnam
eliceret, equites primo loco constituit, mandatis prius quæ agenda essent:
post illos reliquam multitudinem in genua subsidentem, scutisque opertam
collocat: his uti quiescant imperat: ita eorum pręsentiam non antè animaduertit Orœses, quàm ad manus uentū est. Igitur equites, quos solos esse putabant, cōtemnit, inuaditque, & leui momento in fugam quā data opera faciebāt, uertit, acriterque cedentibus instat. Tum repentè pedites se erigentes, facto inter se spacio, ut securus suis per medios esset receptus, temerè

Pompeij in Albanos expeditio.

Orœses prælio [illegible] uictus.

insequentes hostes excepêre, magnamq; eorum multitudinem circundederunt, in medioq; deprehensos conciderunt. Qui circundati non erant, in eos eques partim ad dextram, partim ad læuam à tergo circũuectus, impetum fecit, ita utrobiq; magna hostium cædes facta est: qui ab utraque clade in syluas fuga se proripuerunt, his accensis periere, subinde acclamante Romano: Hem Saturnalia, hem Saturnalia. sub id enim tempus antè Albani eos per insidias fuerant adorti. His gestis Pompeius, depopulataq; regione, Albanis pacem dedit, reliquisq; item aliquot Caucasum montem usq; ad mare Caspium (nam eousq; is mons à Ponto facto initio pertinet) accolentibus populis, per legatos eam petentibus. Phraates cum tanto impetu Pompeium ferri uideret, Armeniamq; & Ponti partes eò loci pertingentes ab eius legatis captas esse, Gabinium quoq; iam ultra Euphratem ad Tigrin usq; processisse, eorum terrore perculsus, ut fœdus initũ cum Romano firmaret, in animum induxit, deq; pactis renouandis ad Pompeium legatos misit: nihil tamen ea legatione assecutus est. Pompeius enim rerũ successu, speq; præsentium rerum fretus, eum paruipendebat: & inter alia responsa, quæ superba legatis dabat, Corduenem quoque regionem, de qua Phraati erat cum Tigrane cõtrouersia, poscebat. Cum legati de hac re (neque enim quicquam habebant in mandatis) nihil responderent, nõnihil ad Phraaten scripsit: sed non expectato responso, confestim Afranium in eam regionẽ ablegauit, eamq; nullo labore occupatã Tigrani dedit. Afranius per Mesopotamiam in Syriam, præter pactum cum Phraate initum, proficiscens, in itinere aberrauit, multumq; ob hyemem & penuriam uictus incommodi passus est: perijssetq; cum suis, nisi eos Carrenses, qui Macedoniæ coloni esse feruntur, & circũ ea loca incolunt, excepissent, deduxissentq;. Hæc Pompeius sua confisus potentia, tum cum Phraate egit, iniuriam molientibus euidenti admodum exhibito documento, quòd ab armis omnia pendeant: quibus qui præualet, eius legibus omnes necessariò obtemperent. Phraatis quoq; titulos, quibus ille apud alios omnes, ipsosq; etiã Romanos gaudebat, quibusq; eum illi semper compellabant, ludibrio habuit. Rex enim regum Phraates audiebat. At Pompeius Regum uocabulo amputato, per literas ipsum Regem simpliciter appellauit: quod nominis Tigrani etiam præter morem Romanum tribuit, cum eum in triumpho duceret. Phraates, quamuis Pompeium & timeret, & demereri studeret, tamen indignè id tulit, ut qui regno etiam suo spoliaretur: itaq; per legatos de acceptis iniurijs questus est, interdixitq;, ne Euphratẽ transiret. Vbi nihil moderati responsum est, uerno tempore (Consules tum Romæ erant L. Cæsar, & C. Figulus) contra Tigranem, adhibito filio eius, suo genero, expeditionẽ fecit: ibi prælio uictus, postea hosti præualuit. Cumq; Tigranes Pompeium in Syria agentem accerseret, denuò ad eum legatos Phraates misit, multa & Pompeium incusans, & Romanos insimulans, adeò ut & pudorem & terrorem Pompeio inijceret. Igitur neq; Tigrani auxilium tulit, & nihil deinceps hostile aduersus Phraatẽ exercuit, causas has edens, sibi neq; hanc expeditionem à populo Romano esse demandatam, & Mithridatem in armis adhuc esse: ad hæc se rebus confectis contentum esse, neq; uelle alia aggredi, ne dum plura appeteret, in his aduersam fortunã, ueluti Lucullus, experiatur. Hæc enim tunc Philosophica adducebat, auaritiamq; rem esse perniciosam, iniusteq; res alienas appeti tum demum dicebat, cum pro se haud quicquam ea facerent. Potentiam enim Parthi metuebat, inconstãtiamq;

Pompeij in Phraatem iniquitas.

Afranius Pompey legatus.

Carræ

Armorum uis

An. V.C. 690.

Phraates Tigranem uincit, ad Pompeiũ legatos mittit.

tiamq; rerum pertimescens: bellum illud, etsi multi ad id incitarent, non suscepit: barbari autem accusationes dictis eleuabat, non quidem refutans, uerùm ei litem cum Tigrane de limitibus quibusdam intercedere ferebat, se missurum tres uiros, qui eam dijudicarent. Atq; eos quidem misit: hisq; Reges tanquam re uera arbitris acceptis, omnē ipsi inter se controuersiam composuerunt. Tigranem ira stimulabat, quòd suppetias non impetrasset. At Phraates Tigranem quoq; saluum esse uolebat, cuius olim, si res ita ferret, auxilio contra Romanos uti posset. Vtriq; satis constabat, uter ipsorum alterum superasset, quòd is & Romanam rem sibi infensam redditurus, & ad resistendum imbecillior esset futurus. His itaq; causis moti, in gratiam redierunt. Pompeius eo tempore Aspidi erat in hybernis, aduersantesq; sibi etiamnum regionis partes recipiebat: inter alia castellum Symphoriū, tradente Stratonica, accepit. Erat hæc Stratonice Mithridatis uxor: desertáq; se succensens, emisso ad commeatum parandum præsidio, Romanos acceperat, etsi filio eius * * *

Tigranes & Phraates in gratiam redeunt.

Ob hoc solū cum ædilis esset, laudatus est: sed & quòd ludos Romanos, Megalensesq; sumptuosissimos fecerat, defunctoq; patri gladiatorium munus magnificentissimè ediderat. Sumptus ad eas res partim ipse & collega eius M. Bibulus in commune contulerant, partim ipse priuatim: uerùm tantum ipse in his rebus eminuit, ut & alterius gloriam sibi propriam reddiderit, creditusq; sit solus omnes impēsas sustinuisse. Igitur Bibulus ipse per iocum dixit, idem sibi quod Polluci accidisse, cui cum templū cum fratre suo Castore commune esset, solius tamen Castoris dici consueuerit. Atq; hæc quidem Romanis læticiam afferebant: prodigijs uerò uehemēter terrebantur. In Capitolio enim multæ statuæ de cœlo tactę, liquefactæq; fluxerant, deiectæq; erant cùm alia simulacra, tum Iouis, columnæ insistens: præterea imago lupæ cum Remo ac Romulo consecrata ceciderat. literę etiam in columnis, quibus leges inscribebantur, confusæ atque obliteratæ erant. Reliqua prodigia secundum præcepta aruspicū procurata sunt. Ioui autem statua maior ad orientem solem, forumq; respiciens poni iussa est: ut coniurationes, quæ Rempub. perturbabant, detegerētur. Hæc eo anno gesta. Censores quoq; inter se de his qui trans Padum incolunt, dissidentes, cum alter eis Rempublicam cōmunicandam statueret, alter negaret, ne in alijs quidem rebus quicquam effecerūt, sed magistratu se abdicauerūt. Ob eam causam successores quoq; eorum sequenti anno nihil egerunt, impedientibus eos in legendo Senatu Tribunisplebis, timentibus ne Senatu ipsi eijcerentur. Interim omnes qui Romæ commorabantur peregrini, exceptis his qui eam quæ nunc uocatur Italia, incolunt, ciuitate pulsi sunt, lata ad hoc lege à Caio quodā Papio Tribunoplebis, qui eos per urbem uagari cernens, non idoneos esse iudicabat, qui cum Romanis habitarent. Proximo anno Figulo & L. Cæsare Consulibus, res non eæ quidem magnæ euenerunt, tamen ad incerta rerum humanarum commemoratu non indignæ. Nam & is qui ex mandato Syllæ Lucretium occiderat, & alius quidam multorum à Sylla proscriptorum percussor, homicidiorum causa in ius uocati, supplicioq; affecti sunt, pręsertim id Iulio Cæsare agente. Ita nimirum mutationes rerum eos, qui aliquando plurimū potuerunt, omni potentia exuunt. Non ea res tantum præter opinionē uulgò cecidit, sed & quòd Catilina eadem de causa accusatus (nam et is proscriptorū multos interemerat) in iudicio absolutus est: isq; ab eo longè deterior effectus, tandem hac ipsa de causa perijt.

Prodigia.

Censores dissidentes se magistratū abdicāt.

C. Papij Tr. lex.

Vices rerum.

Nam

V.C.691. Nam M. Cicerone, C. Antonio Consulibus, quo tempore à Mithridate nullum amplius Romanis periculum erat, sed is sibi ipsi mortem consciuerat, is quem dixi Catilina, immutandũ Reipub. statum sibi sumpsit: adscitisq; ad hoc cœptum socijs, terrorem haud mediocris belli Romanis attulit. Vtraque res eo modo gesta est. Mithridates acceptis cladibus nihildum animo fractus, uerùm plus in consilio quàm uiribus præsidij ponens, præsertim Pompeio in Syria commorante, ad Istrum per Scythas proficisci decreuerat, atque hinc in Italiam irrumpere. Erat is uir magnis agendis rebus natus, quiq; & aduersam sæpenumero & secundam fortunam expertus, nihil non audendum, sperandum'ue putabat: tum si successus non respondisset cœptis, potius sibi cum regno, integro adhuc animo pereundum, quàm si regno excidisset, in abiecto statu per ignominiã uiuendum sibi ducebat. Ad hæc igitur animum obfirmabat, cui tantum uirium creuerat, quantum roboris corpori decesserat, ut iam huius quoq; infirmitatem animi consilijs foueret. Quos autem secum habebat, ij cum res Romana subinde ualidior, Mithridatis debilior fieret, cui præter cæteras calamitates, terræmotu etiã post hominũ memoriam maximo multæ urbes deiectæ erant, animos à rege auerterunt, tumultuatumq; est inter milites, quidamq; liberis aliquot regijs correptis, eos ad Pompeium adduxerunt. De horum facinorum autoribus nonnullis deprehensis suppliciũ Mithridates sumpsit, nonnullos quoque ob suspicionem iratus abripuit, neq; iam ulli quicquam fidebat, adeò ut aliquot ex suis etiam liberis ob simultatẽ trucidaret. Quibus perspectis Pharnaces, Mithridatis & ipse filius, partim sibi à patre timẽs, partim à Romanis regnum se accepturum (erat enim iam ætate uirili) parenti insidiatus est. Verùm quòd multi & palàm & furtim omnia quę ab eo agerentur, curiose inquirerent, non fefellit, dedissetq; statim pœnas si uel minima beneuolentiæ pars satellitibus erga senem fuisset: nunc Mithridates, quamuis in omnibus regijs rebus sapientissimus, hoc tamẽ non animaduertit, nihil

Mithridatis consilia, ut'que à Pharnace filio suo ad mortem sit compulsus.

Pharnacis contra patrem acta.

» neq; arma, neq; multitudinẽ subditorum sine eorundem beneuolentia con
» ducere, quinimò hæc ipsa, si fides absit, tanto minus tuta esse, quanto sunt
» plura. Phamaces facilimè sibi conciliatis, quos ad eum comprehẽdendum pater miserat, cum his, ijsq; quos iam antè parauerat, rectà ad ipsum patrẽ contendit. Is tum Panticapæi degebat, auditaq; re, milites nõnullos aduersus filium emisit, ipse statim subsecuturus: sed hos quoque, quippe qui Mithridatem ipsi etiam non amabant, Pharnaces leui momento conuertit, urbeq; haud inuita occupata, patrem qui in regiam confugerat, interemit. Conatus erat Mithridates seipsum uita exuere, ac uxoribus, reliquisq; liberis ante se ueneno necatis, reliquum ipse exhauserat: sed neq; ei ad mortem uenenum, neq; mucro quo seipsum uulnerârat, satis fuerunt. Nam ne uenenũ quãtumuis id mortiferum, sibi letale esse posset, ipse quotidiano amuletorum usu, quibus sibi cauebat, effecerat. Ictus autem gladij, quem sua sibi manu intulerat, cûm propter ætatẽ imbecillior, præsentesq; quæ circunstabãt calamitates, fuit, tum ueneni sumptione cuiuscunq; tandem debilitatus. Igitur cum neque seipsum confecisset, & diutius tempus trahere uideretur, hi quos in filium emiserat, irruentes gladijs ac lanceis mortem ei accelerârũt. Ita Mithridates quàm maximè uaria per uitam fortuna, summisq; eius uicissitudinibus usus, ne morte quidem simplici absumptus est. Nam & inuitus mortem appetijt, cumq; sibi ipsi mortem consciscere cuperet, id'que & ferro, & ueneno tentaret, haud ualuit. Itaque & à seipso, & ab hostibus cæsus

Mithridatis mors.

cæsus oppetijt. Pharnaces conditum muria corpus Mithridatis ad Pompeium misit, rei gestæ argumentum, simul & se & regnum ei dedens. Pompeius cum uita Mithridatis etiam nomen hostile extinctum existimãs, nullas in defunctum frustrà iras exercẽdas putauit: itaq; nihil eius cadaueri insultans, in patrio id sepulcro condi iussit: Pharnaci in mercedẽ parricidij Bospori regnum donauit, eumq; amicis socijsq; suis adscripsit. Ita Mithridate de medio sublato, regnum quoq; eius, paucis locis demptis, captum est: nam etiamnum quidam in præsidio castellorum aliquot extra Bosporum positi, non statim se dediderunt, haud resistendi quidem animo, sed ueriti ne cuius pecuniæ sibi tuendæ custodia esset data, eam alij diripientes, sibi culpam imponerent. quibus causis moti, expectandum Pompeium, eiq; omnia tradenda duxerunt. Pompeius confectis earum regionum negocijs, Phraate quietem agente, constituta Syria atq; Phœnice, aduersus Aretam se conuertit. Obtinebat is regnum Arabiæ eius, quæ nunc Romanis seruit, *Pompeij in Aretam Arabem expeditio, & uictoria.* usq; ad rubrum mare. cumq; prioribus temporibus Syriam frequenter uexasset, essetq; ob id à Romanis, qui ad Syriæ defendendas iniurias uenerant, prælio uictus, tamen adhuc bellum gerebat. Aduersus eum, uicinosq; facta Pompeius expeditione, ipsum sine labore cæpit, præsidiumq; eis addidit. inde in Syriam Palæstinam, quòd huius incolę Phœnicẽ infestassent, profectus est. Eam regebant Hyrcanus & Aristobulus fratres: ac tum fortè propter pontificatum (Regi enim nomen summi Pontificis apud eos est) sui Dei (quicunq; is tandem est) dissidentes, urbes seditionibus agitabãt. Hyrcanũ igitur Pompeius, sine prælio (neq; enim is copias quibus resisteret, habebat) statim in potestatem suam redegit. Aristobulum autem in arce quadam circumsessum, ad conditiones pacis accipiendas cõpulit. cumq; is neq; pecunias, neq; arcem traderet, in uincula coniecit: itaq; etiã reliquos haud difficulter subegit. Hierosolymorum autem oppugnatio haud paruo ei labore stetit. Vrbem quidem ipsam à fautoribus Hyrcani receptus facilè obtinuit. templum autem, quod alterius partis homines præoccupauerant, haud absq; labore cepit. Situm erat loco edito, suis mœnibus munitũ: nec si ex æquo omnibus diebus id defendissent, expugnatum esset: uerùm quòd Saturni, quos uocant, diebus, propugnationem intermittẽtes (& his quidem ab omni opere uacant) Romanis eo libero spacio occasionem muri subruendi dederunt. Qui ubi hunc hostium morem animaduerterunt, nihil seriò egerunt reliquis diebus: cum uerò circumacta septimana, Saturni dies redijsset, denuò aggressi summa ui templum oppugnarũt. Atq; ita tandem Iudæi nihil quicquam propugnantes, in potestatem hostium uenerũt. Ibi tum pecunijs direptis, regnum Hyrcano datum, Aristobulus abductus est. Hæc eo tempore in Palæstina gesta sunt. ita enim antiquitùs uniuersa *Palæstina.* ea gens uocabatur, quæ se à Phœnicia ad Aegyptum usq; iuxta mare mediterraneum extendit. Habent autem aliud præterea adsciticium nomen: regio enim ipsa Iudæa, gens Iudæi appellantur. id cognomenti unde initium *Iudæa.* cœperit, haud scio. equidem & alij homines qui secundũ eorum statuta uiuunt, id gerunt, quanquam alienigenæ. Est id genus hominum apud Ro- *Iudæorum religio.* manos etiam: atq; tametsi sępenumerò imminutum fuerit, ita tamẽ auctum est, ut legum quoq; potestatem uicerit. Diuersum à reliquis hominibus obtinent cùm alijs in rebus, usuq; uitæ quotidiano, tum eo præsertim, quòd nullum ex cæteris dijs colunt, unum autem quendam summo studio uenerantur. Tum quoq; temporis nullum Hierosolymis simulacrum extabat: ni-

mirum

mirum suum illum deum ineffabilem, inuisibilemq; existimantes, religioso eius cultu cæteros mortales superant, cui templum summæ molis, pulcherrimumq; extruxerũt:hoc dempto,quod apertum, & nullo culmine tectum fuit. Diem quæ Saturni uocatur,religioni habent,eamq; ab omni opere actioneq; seria uacantes ducunt. Atq; is quidem Deus eorum quis sit, unde ita coli cœperit, quantopere ab ijs timeatur, id à multis dictum est, neq; ad præsentem narrationem facit. Quod autem dies ad septem sidera illa, quos Planetas appellarunt, referuntur, id ab Aegyptijs haud ita dudum,ut paucis dicam, institutum ad omnes homines dimanauit. Nam priscis Græcis, quantum mihi constat,notus is mos non fuit:& quandoquidem is nunc & apud omnes homines ubiq;, & præsertim apud Romanos usitatus est, paucis qua ratione & quo pacto ita institutus sit, differam. de quo duos sermones accepi, haud ita difficiles cognitu, contemplationi tamen cuidam innitentes. Nam si quis harmoniam eam quæ diatessaron uocatur, quæ alioquin in Musica primas obtinere creditur, etiam ad isthæc sidera, quibus omnis cœli ornatus constat, ita transferat,quemadmodum ordo conuersionis uniuscuiusq; eorum exigit, factoq; ab extremo ambitu,quem Saturno tribuunt, initio, dein proximè sequentes duos motus præteriens, quarti dominum recenseat, iterumq; ab eo duobus proximis prçteritis,ad septimam conuersionem deueniat, atq; hoc modo diebus singulis eorum inspectores gubernatoresq; Deos in orbem rediens deligat, assignetq;: is inueniet omnes dies musica quadam ratione cœlesti administrationi congruere. Atq; hęc prior fertur ratio. Altera hęc est. Horas tam noctis q̃ diei munera, à prima incipiens, eamq; Saturno tribue, sequentem Ioui, tertiam Marti, quartam Soli, quintam Veneri, Mercurio sextam, septimam Lunæ, secundum ordinem orbium, quem eo quo perhibui modo Aegyptij tradunt. hocq; aliquoties facto, ubi per uigintiquatuor horas circũiueris, primam subsequentis diei horam inuenies Soli obtingere. Iam si huius quoq; diei horas uigintiquatuor eodem modo tractes, ad Lunam referes primam tertiæ diei horam: sicq; eodem modo reliquos etiã dies percurreris, quæuis dies sibi congruentem Deum accipiet. Atq; hæc quidem ita perhibentur.

Cur dies Planetis aßignentur, duæ rationes.

Pompeius ubi has quoq; res expediuit, in Pontum reuersus est: receptisq; castellis, in Asiam, indeq; per Græciam in Italiam aduectus est. Multis quidem ex prælijs uictoriã reportauit, multos principes regesq; partim debellauit, partim cõditionibus certis sibi adiunxit: octo urbes, regionesq; colonis auxit: complures reditus populo Romano parauit: maiorem earum nationum partem quæ per continentem Asiam Romanorũ erant, suis ipse legibus instruxit, eisq; rempublicam composuit, adornauitq;, ita ut etiamnũ hi eius statutis uiuant. Verùm hæc omnia, quantumuis magna, & quæ nullus ante ipsum Romanus effecerat, tamen fortunæ quispiam, commilitonibusq; eius acceptum referat: id autem quod cum primis propriũ Pompeij factum fuit, summaq; admiratione dignum est, iam nunc referam. Is enim, cum summam in mari & in terra potentiam obtineret, maximam uim pecuniæ ex captiuis confecisset, principibus regibusq; multis amicis uteretur, omnes etiam populos, in quos imperium habuerat, suis beneficijs sibi deuinctos, suiq; studiosos haberet, itaq; & Italiã sibi subijcere, potentiamq; in omnes Romanos sibi parare posset, quòd & pleriq; eum ultrò essent accepturi, & qui se opponerent, tamen utiq; ob imbecillitatem concessuri essent: nihil horum sibi faciendum statuit, sed ut primùm Brundusium est aduectus,

Pompeij in Italiã reditus, & triumphus.

Pompeij præstantißimũ factum.

uectus, ipse sua sponte, nemine iubẽte, copias omnes dimisit, cum neq; senatus, neq; populus quicquam de eis decreuisset, & ne in triumpho quidẽ eas utendas putauit. Sciebat quanto odio homines Marij Syllæq; acta haberent: ijs igitur ne paucorum quidem dierum timoris, dum se eadem passuros uererentur, præbere causam uoluit. Idem etsi multa noua nomina de tot rebus gestis accipere posset, nullum tamen sibi assumpsit. Triumphum decretum sibi accepit, quamuis maiorum institutis sancitum erat, ne cui is absq; parte uictoriæ socijs offerretur: duxitq; unũ de omnibus bellis triumphum, in quo multa trophæa intulit, de singulis rebus gestis unum aliquod perexiguum, unum autem magnum sumptu ingenti apparatum, quod de orbe terrarum inscriptionem habebat. Cognomentum autem nullum adsciuit, sed nomine Magni, quod ante hæc facinora nactus erat, contentus fuit: quin nec alium ullum nimium honorem sibi parauit, ijsq; qui ei absenti decreti erant, semel omnino usus est. Decretum autem erat, ut in omnibus festis solennibus lauream gestaret, in ijsq; omnibus paludamentum ferret, uestem autem triumphalem in equestribus certaminibus indueret. hæc enim ei cõcedebantur, maximè Cæsare id contra M. etiã Catonis sententiã efficiente. De Cæsare, quis fuerit, quomodo plebi studuerit, cumq; Pompeium alioquin euertendum sibi sumpsisset, ad ea tamen se composuerit, quæ ad populi gratiam ineundam, suamq; potentiam augendam facerent, iam antè dictum est. Cato autem iste ex gente Porciorum erat, magni illius Catonis in omnibus rebus imitator, nisi quòd eum Græcarum literarũ usu superauit: exercebat autem se accuratè in negocijs populi, neq; unum aliquem hominem admirabatur: Rempublicam summo amore prosequebatur, odioq; omne quod super alia excelleret, ob suspicionem dominandi habebat, omne quod populare erat commiseratione imbecillitatis motus amabat, populumq; magis quàm quisquam alius diligebat, librereq; etiam cum periculo suo iusticiam protegebat: atque hæc omnia non potentiæ, non gloriæ, non honoris alicuius adipiscendi causa, sed solius uitæ liberæ atque à dominatione tutæ studio. His moribus præditus, tum quoque in publicum progressus, decreto contradixerat, non quòd ullam aduersus Pompeium inimicitiam gereret, sed quia id contra maiorum statuta erat. Igitur hæc Pompeio absenti data sunt, aduenienti nihil additum: quod facturi tamen haud dubiè erant, si ipse uoluisset: nam alijs, qui potentia Pompeium non æquabant, sæpius ingentes honores tribuerant, cum liquidò constet id eos inuitos fecisse. Pompeius haud ignarus omnia ea quæ potentibus & in summo imperio constitutis à populo darẽtur, ut maximè libentes illi ea decernerẽt, tamen in eam suspicionem incurrere, quasi ui, ita ijs qui cum potestate sunt, machinantibus extorta sint, eademq; nullam ei cui cõferuntur gloriam afferre, quando non à uolentibus, sed à coactis proficisci, non ob beneuolentiam, sed adulandi causa exhibita uiderentur: initio statim nemini ut de id genus rebus referret, concesit: longè id præstare dicẽs, quàm si decretos iam honores repudiaret. Hoc enim cum odio eius magistratus, qui decretum fecisset, & cum fastu contemptuq; coniunctum esse, ubi ea recusentur, quæ haud dubiè à melioribus, aut certè paribus offeruntur: alteri uerò & nomẽ, & rem popularis animi, neq; ostentatione, sed re uera inesse. His cõsideratis Pompeius, qui magistratus atq; imperia omnia ferè secus quàm à Patribus acceptæ leges ferrent, obiuerat, reliqua ista quę præter quàm quòd in ijs neque alijs, neque sibi ipsi prodesse posset, in-

Trophæum Pomp. de orbe terrarum.

M. Catonis mores.

Cato decretis Pompeio honorib. reclamat.

uidiam etiam odiumq; aduersus se eorũ qui ea præstitissent, allatura esse sentiebat, nõ admisit. Atque hæc tum acta sunt. Annuo autem tunc spacio Romani bellis uacarunt, ita ut longo tempore intermissum auguriũ salutis repeterent. Est autem quoddam diuinationis genus, quo probatur, concedant'ne ipsis Dij, ut populo salutem postulent: quasi nefas esset eam prius quàm concedatur petere. Ad id dies destinatur singulis annis, ad quã diem nullus exercitus ad bellũ sit profectus, nullus hostis in aciem eduxerit, aut pugnatum sit. Hanc ob causam in continentibus malis, maximeq; intestinis non celebratur: alioquin etiam difficilimum est Romanis, ut eam diem exactè ab his omnibus puram seruẽt: præterea absurdissimum est, cum ipsi sese mutuò in seditionibus ultrò malis infandis affligant, ut siue uincantur, siue adeò uincant, in miserijs sint, ita salutem à Deo uelle flagitare. Atqui tunc uidebatur id auguriũ capi posse, nõ tamen purum peractum est. Nam & aues alienæ aduolarunt, auguriumq; sinistrum reddiderũt. præterea alia quoque infesta signa euenerunt: multa enim fulmina per serenum delapsa sunt, terra ingenti motu concussa est, multis locis hominum simulacra apparuerũt, faces in sublime ab occasu ad cœlum recurrerũt, ita ut omnes etiam de populo homines iam antè præsagirent, quid hæc portenderent. Tribuni enim plebis adiuncto sibi Antonio Consule, cui cum ipsorum ingenijs optimè conueniebat, alius filios eorum qui sub Sylla ciuitate pulsi erant, ad magistratus promouere, alius P. Pæto, Cornelioq; Syllæ, qui cum eo ambitus reus peractus erat, senatorij ordinis, magistratusq; capessendi potestatem cõcedere, alius nouas tabulas, alius agrorum diuisiones in Italia & Romano nomini subditis regionibus moliri. Atq; hæc quidem à Cicerone, alijsq; qui cum eo sentiebant maturè deprehensa, & antè quàm in rem deducerentur, sedata sunt. Titus autem Labienus Rabirium propter cædem Saturnini in ius uocans, magnum Romæ tumultũ excitauit. Nam Saturninus sanè ante annũ trigesimũ & sextũ oppetierat, bellumq; aduersus eum iussu senatus à Consulibus susceptũ fuerat. Itaq; eo iudicio autoritas decernendi senatui omnis derogabatur, omnisq; reipublicę ordo cõturbabatur. At uerò Rabirius cędem eam nequaq; profitebať, sed inficias ibat. Tribuni hoc omnino agebãt, ut omni dignitate potestateq; senatus sublata, ipsi plenam pro sua libidine omnia agendi potentiã haberent: ea de causa senatus consulta, & ab eo ordine ante tot annos acta in disquisitionem uocare, ijs qui huiusmodi rem tentassent, impunitatem proponere, eorumq; pœnas diminuere: senatus non id modò iniquum ducere, quòd homo senatoriæ dignitatis ob nullum facinus tam magno natu periret, sed multò uehementius indignari, quòd reipublicæ præcipuus status ignominia afficeretur, rerumq; potestas ad pessimos homines deuolueretur. Factiones igitur turbulentæ, contentionesq; utriusq; partis fieri de iudicio, cum alteri ne fieret, alteri ut fieret instarẽt. Vbi tandem ea pars, quæ iudicari rem uolebat, potissimùm per Cæsarem, aliosq; nonnullos obtinuit, ac de iudicio conuentum est, (erat enim ipse cum L. Cæsare iudex, neq; leui crimine, sed perduellionis Rabirius arcessebatur) ipsum condemnauerunt, quamuis non à populo, ut quidem mores maiorum ferebant, sed à Prætore, secus quàm par erat, iudices constituti. Rabirius ad populũ prouocauit, sed haud dubiè ibi quoque causa cecidisset, ni Metellus Celer, qui tum Augur Prætorq; erat, id impedijsset. Is cum ei populus nihil obtemperaret, neq; cum animis suis reputarent iudicium id haud legitimè factum esse, in Ianiculum citato cursu perrexit

Prodigia.

Tribunorũ plebis & Antonij Consulis perniciosæ rogationes.

T. Labienus C. Rabirio ob cædem Saturnini diem dicit.

Metellus Ce[illegible] Rab[illegible] e[illegible] p[illegible]

rexit antequam suffragijs populus quicquam decerneret, reuellitq; signum militare: itaq; populus nullius amplius decreti faciendi potestatem habebat. Quod de uexillo dixi, ita habet. Cum antiquitùs multi hostes circum Romam habitarent, ueriti Romani ne dum ipsi comitia centuriata agerēt, hostes per insidias urbem aggrederent, Ianiculumq; occuparent: statuerūt non omnes simul ire in suffragia, sed ut semper aliqui armati per successionem eum locum custodirent. In Ianiculo igitur, quandiu concio durabat, custodiæ agebantur: cum autem soluenda iam erat concio, signum à Ianiculo remouebatur, custodesq; discedebant. Non autem licebat custodijs ab arce ea remotis quicquam amplius statuere. Is autem mos solis centuriatis comitijs obseruabatur, cum extra urbem omnes in armis adesse res postulabat: & id hodieq; religionis causa fieri solet. Eo tum modo concio dissipata, uexillo amoto, Rabiriusq; liberatus est. nam etsi denuò causam agendi potestas Labieno superabat, id tamē omisit. Catilina uerò hoc modo, hisq; de causis perijt. Cum eo quoq; tempore Consulatum peteret, eiusq; obtinendi causa nihil intentatum relinqueret, statutum est à senatu, ut qui largitionis conuincerentur, ijs præter constitutam mulctam decennali insuper exilio plecterentur, Cicerone præcipuè autore. Catilina hoc propter se, sicut erat, statutum existimans, conatus est parata ad id manu Ciceronem, aliosq; primores uiros in ipsis comitijs obtruncare, ut confestim Consul crearetur. neq; tamen id efficere potuit. Nam Cicero antè insidijs cognitis, eas senatui patefecit, ipsumq; Catilinam grauiter accusauit. Cum non persuaderet, ut ea quæ uolebat, decernerent (nam in suspicione erat, ac si haud probabilia retulisset, sed ob proprias inimicitias falso eos uiros accusasset) timor eum incessit: quippe qui iam antè Catilinā irritauerat. Igitur non amplius audere in concionem solus, ut aliàs consueuerat, sed cum familiaribus suis, qui ad defendendam uim parati aderāt, progredi, loricamq; sui tutandi, illisq; inuidiam conciliandi causa gestare, eamq; iccirco subinde data opera ostentare. Hanc ob rem, & quòd alioquin rumor increbruerat, tendi insidias Ciceroni, populus uehemēti indignatione commotus est: territiq; ij qui cum Catilina coniurationem fecerant, quietem egerunt. Ita consulibus alijs designatis, Catilina non iam occultè, neq; soli tum Ciceroni eiusq; sectatoribus, sed toti Reipublicæ perniciem machinari, flagitiosissimum quemq; Romæ, nouandarumq; rerum studiosissimum sibi adiungere: deinde ex socijs Romanorum etiam quàm plurimos: eos nouarum tabularū, agrorumq; diuisionis pollicitatione, alijsq;, quæ plurimum apud eos possent, illecebris allicere. Erant inter hos primarij uiri, potentissimiq;, ac præter alios ipse etiā Consul Antonius. Hos ut se nefando iureiurando adstringerent adegit. puerum enim quendam mactauit, iuramentoq; inito super eius uisceribus, ea deinde ipse cum alijs comedit. Romæ negociū gerebat per administros, Consulem in primis: & P. Lentulum, qui post gestum cōsulatum senatu exciderat, ac Senatoriæ dignitatis recuperandæ causa præturam tunc gerebat: Fæsulis (eò enim seditionis socij confluebant) per Caium Manlium quendam, hominem militię peritissimum, qui sub Sylla ordines duxerat. is Manlius apprimè prodigus homo, omnem rem familiarem, quam amplissimam effecerat, in malos usus profuderat: igitur similium rerum cupiditate tenebatur. Cum instructa hæc iam essent, primò Cicero de his quæ in urbe agitabantur, certior fit per literas, quarum autor non extabat. erant autem ad Crassum, aliosq; nonnullos nobiles datæ. Ob has decre-

Vexillum in Ianiculo positū.

De Catilinaria coniuratione.

Sacramentum coniurationis Catilinariæ.

P. Lentulus.

C. Manlius.

tum est, rem ad seditionem spectare, autorumq; harum rerum conquisitionem debere fieri. Secundo loco quæ in Hetruria mouebant, nunciata sunt. igitur Consulibus custodia urbis & reipublicæ mandata est, ut Romanæ erat consuetudinis. Huic enim decreto adscriptum erat, Darēt operā Coss. ne quid detrimenti Respublica caperet. His actis, cum multis in locis custodiæ essent positæ, res in urbe motæ amplius non sunt, adeò ut ob calumniam Cicero iam malè audiret. Cæterùm his quæ ab Hetruria nunciabantur, effectum est, ut & fides rei haberetur, & Catilina de ui accusaretur. Catilina primùm, tanquam sibi esset optimè conscius, iudicium non detrectare, se ad causam dicendam parare, se Ciceroni ipsi custodiendum, ne scilicet effugere posset, tradere: eo abnuēte, ultrò cum Metello Prætore degere, ne innouandarum rerum studij suspectus haberetur, dum interim à coniurationis socijs aliquantū roboris acciperet. Cum nihil procederet, quòd Antonius timore perculsus trepidabat, Lentulus autem minimè ad agendum idoneus erat, edixit ipsis, ut in domum quandam noctu cōuenirent. ibi eos clam Metello conuentos timiditatis mollicieiq; causa increpat: deinde exponit quæ passuri sint, detecta re: ea uerò benè gesta, quibus bonis potituri. ita eorum animos confirmat, irritatq;, adeò ut duo quidam pollicerentur se summo mane in domum Ciceronis introituros, ibiq; eum confossuros. Verùm hac quoq; re per indiciū detecta (Cicero enim pro sua qua multū pollebat potentia, ut qui multos causarum patrocinijs familiaritate sibi adstrinxerat, alios terrore pculerat, multos qui de his ad se referrent habebat) Senatus Catilinam urbe excedere iubet. Is hac specie lætus, Romā Fæsulas profectus est: assumptoq; nomine & habitu Consulis, iam antè collectas à Manlio copias instruxit. intereà alios quosdā liberos primùm, dein seruos quoq; sibi adiunxit. His rebus permoti Romani, ui ipsum egisse iudicauerunt: Antoniumq; Consulem, ignari cum in parte cōspirationis esse, ad bellum coniuratis faciendum emiserunt, ipsi uestem mutauerunt. Easdem ob causas Cicero etiam Romæ permansit. Obtigerat ei sorte Macedonia prouincia: sed eam collegæ concesserat, ut ipse iudicijs adesse posset: ipse Galliam pro ea receperat. sed ne in hanc quidem exiuit: uerùm quod status rerum requirebat, urbis custodiam gessit, misso in Galliam Metello, ne hanc etiam sui iuris Catilina faceret. Fuit hæc eius ad urbem mansio Romanis in primis opportuna. Iam enim Lentulus se ad urbem quibusdam locis incendendam parauerat, adq; cædes patrandas, auxilio cùm aliorum coniuratorum, tum legatis Allobrogum, quos ad societatem impulerat

* * *

comprætensisq; his qui ad eum mittebātur, eos cum literis in Senatum introduxit: impunitateq; proposita, eo modo hos qui in coniuratione erant, coarguit. Ad hæc Lentulus magistratu se abdicare à Senatu coactus, cum alijs qui comprætensi erant in custodiam datus, reliquorum conquisitio facta est. Ea populo etiam probabantur, potissimùm cum Cicerone de his in concione uerba faciente, sub tempus cōcionis statua Iouis in Capitolio dedicata, & ex præcepto aruspicum ad solem orientem, forumq; spectans posita est. Cum enim arioli conspirationem quandam ruina simulacri patefactum

ctum iri dixissent, eiusq; statuæ collocatio in tempus depræhensionis coniuratorum incideret: ibi uerò populus numini grates agere, magis infensus esse reis. Rumor ferebatur, Crassum quoq; esse eius rei cōscium: idq; ex his qui capti erāt quidam indicabat: paucis tamē fides facta est. alij enim statim ne suspicionem quidem huiusmodi de tanto uiro admittebant: alij id à reis confingi innuebant, quòd ab eo uiro summę potentiæ nonnihil auxilij sperarent. nec deerant qui cum fidem adhiberent, nolebant tamen uirum primarium perire, aut in Repub. plus turbarū fieri. Is igitur rumor penitus intercidit. Cum iam multi & serui & liberi homines partim metu, partim misericordia Lentuli & reliquorum moti, se ad eos eripiendos, ne morte plecterētur, comparassent, re antè cognita Cicero Capitolium forumq; noctu occupauit, præsidioq; muniuit. Sub auroram cum spem sibi à numine bonam esse ostensam cerneret, quòd domi suæ re sacra à Vestalibus pro salute populi facta, flamma longè solito altius sese extulisset, populo imperauit, ut sacramentum apud Prætores dicerent, si fortè militibus opus foret, se nomina daturos: ipse conuocato Senatu, ei perturbato & territo autor fuit, ut de his qui in custodijs tenebantur, capite animaduertendum censerent. Discrepabant enim sententijs, & parum abfuit, quin hos missos facerent. Nam Cæsar, cum omnes qui ante eum sententiam tulerant, eos morte mulctandos pronunciassent, ita censuit, exutos bonis, uinctosq; eos in urbes hinc inde dedendos, ea conditione, ne quis in posterum de uenia eis danda referret: si quis aufugisset, urbem eam, ex qua euasisset, inter hostes habendam. In hanc sententiam cæteri qui eum subsequebantur omnes iuerunt, ita ut eorum quoq; pars, qui ante Cæsarem dixerant, suas sentētias reuocarent. At postquam Cato ipse morte eos condemnauit, reliquosq; omnes in suā sententiā pertraxit, ibi tum illi ex ea sentētia quæ obtinuerat, supplicio affecti, sacrificiaq; propter eos & supplicatio decreta. quod in tali re antea factum nunquam erat. Alij quoq;, de quibus iudicium factum erat, quæsiti, nonnulli etiam suspecti, quòd se coniuratis essent adiuncturi, in iudicium pertracti sunt. atque hæc quidem per Consules fiebant. Aulum uerò Fuluium senatorem, ipse pater necauit, non quidem (ut quibusdam uidetur) solus hoc priuatus ipse agens. nam & alij multi nō tantùm non Consules, uerùm omnino priuati homines suos filios interemerūt. Ea tempestate præter hæc quæ retulimus, cum Labienus de pōtificibus creandis rogationem tulisset, Cæsar autem plebem demereretur, iterum plebs cōtra Syllæ legem, Domitij legem renouauit atq; introduxit. Metello enim Pio defuncto, Cæsar eius pontificatum petebat, iuuenis adhuc, & qui nondū prę turam gesserat: sed in plebe plurimum spei reponebat cùm alias, tum quòd Labienum in Rabiriana causa adiuuerat, sententiamq; tulerat ne Lentulus capite plecteretur. igitur cœptū suum perfecit, Pontifexq; maximus factus est, multis id quidem uiris præclaris, in primisq; Catulo, competitoribus. Promptissimus erat ad unumquemuis etiam uilissimum hominem demerendum adulandumq; Cæsar: ac si quid instituerat, ut eo potiretur, nullum neque sermonem neque actionem intermittebat, parum solicitus de ea humilitate in quam se in præsentiarum demittebat, dum ex ea potētiam postmodò adipisceretur. Igitur inter quos primus fieri moliebatur, his sese ultrò insinuabat: ea propter plebi charus acceptusq; erat. Eadem Ciceronem ob interfectos ciues infensa, odio perpetuo prosequebatur. deniq; cum postrema magistratus sui die recensere instituisset omnia, quæ in Consulatu

Statua Ioui posita.

Crassus de coniuratiōe suspectus.

Cæsaris sententia pro uita cō iuratorum.

Catonis sententia.

Coniurati morte plectuntur.

A. Fuluius à patre necatur.

Cæsar fit Pontifex Max.

suo egisset (erant enim homini non alienę tantùm laudes iucundæ, sed ipse se quoque libenter prædicabat) silentium ei indixerunt, neque permiserunt ut ullum præter iuramentum uerbum faceret: ad quam rem Metello Nepote Tr. pl. adiutore utebantur. Cęterùm Cicero cōtendendi cum eis studio adductus, iuramento addidit urbem à se seruatã esse: quo facto, maiora adhuc in se odia excitauit. Catilina uerò initio statim eius anni, quo Iunius Syllanus, & L. Licinnius Consulatum gessere, perijt. Hactenus enim Lentulum operiebatur, quamuis ipse haud paruas haberet copias: cunctatus eò, quòd sperabat, si Cicero prius cum suis occisus esset, reliquum se posse haud difficulter conficere. Sed postquam Lentulum perijsse accepit, eamque ob rem multos à se deficere sensit: Antonius autem & Metellus Fæsulis circumsessis, nullam ei progrediendi copiam faciebant, ibi demum in casum dimicationis uenire coactus, ad Antonium (diuersis enim locis Romani castra habebant) se cōuertit: quanquam is Metello & autoritate præstantior, & copijs instructior esset. Catilinam uerò mouebat, quòd eum participem coniurationis de uictoria sibi dedita opera concessurum sperabat. Antonius suspicatus id agere Catilinã, cui iam fracto non amplius bene cupiebat, (nam plerique cum alijs pro potentia eorum aut suis ipsorum commodis amicitias inimicitiasque suscipiunt) ad hæc ueritus ne cum se strenuè certantem uideret Catilina, conuicijs incesseret, proferretque arcana, ipse quidem morbum simulauit: Marco autem Petreio pugnam commisit. Petreius conserto prælio Catilinam, cumque eo tria millia hominũ acerrimè pugnãtes haud incruenta uictoria cecidit. nam neque fugerat quispiam hostium, et omnes in eo loco quem ceperant, occiderant. quæ res effecit, ut ipsi uictores Reipublicæ causa magno cum luctu deplorarent tales totque uiros, etsi merito suo, ciues tamẽ atque socios certè perijsse. Antonius caput Catilinę in urbem misit, ut fidem eius cædi habentes, nihil præterea timerent. ipse huius uictoriæ causa imperator, quanquam cæsorum numerus constituto minor esset, appellatus est. decretum ad hæc, ut sacrificaretur: uestesque à Romanis tanquam omni malo liberatis mutatæ sunt. At socij, qui Catilinæ rerum participes fuerant, etiam tum obambulantes, quietem metu supplicij non agebant: sed eos dissipatos quodammodo Prætores aduersum singulos emissi anteuerterunt, pœnasque de ijs sumpserunt. Alij autem qui nondum depręhensi erant, indicio L. Vettij equitis, qui consors eorum cōiurationis, proposita impunitate indicium professus erat, conuicti atque supplicio affecti sunt: donec nonnullis indicatis, eorumque nominibus in tabulã relatis, deinde multos etiam alios in eam adscribere uoluit. Tum enim senatus eum mala fide agere ratus, tabulam quidem ei non reddidit, ne quos expungeret: ipsum autem eos quos omissos dicebat, nominatim percensere iusserũt: sic pudore & metu confusus, nō multos præterea detulit. Cum nomina horũ, quos detulerat, ignota, in urbe & apud socios tumultus occasionem præberent, alijque sibi ipsis frustra timerent, alij insontes alios suspicione grauarẽt: decreuit senatus, ut eorum nomina publicè ederentur. ita demum innoxijs quies facta, rei in ius uocati, pars præsentes, pars cum nō apparuissent, condemnati sunt. Hæc igitur Catilina perpetrauit, eoque pacto euersus est: cuius nomen, ut qui dignam suis factis mercedem tulisset, diu gloriæ Ciceronis, sermonibusque contra se habitis materiam exhibuit. Ciceroni autem parum abfuit quin confestim ob Lentulum reliquosque captos interfectos causa dicenda fuisset. ea accusatio ipsi quidem intendebatur, sed sub hoc prætextu

Cic. ut se magistratu abdicauerit.

Anno 692. V.C.

Catilina bello uictus perit.

Amicitiæ comparãdæ rationes.

Antonius Imperator dicitur.

L. Vettius socios cōiurationis defert, eiusque falsum testimonium.

texture uera senatus petebatur. Metellus ante alios Nepos eum ordinem grauiter dictis apud plebem inuadebat, iactans non licere Patribus absque populo ciuem ullum morte dãmnare. Nihil tamẽ ea accusatio Ciceroni obfuit. Senatu enim omnibus qui tum temporis res gesſiſſent impunitatem dante, addenteq́ʒ si quis ex his aliquem ausus fuiſſet in ius ob eam causam uocare, eum se pro hoste habiturũ, territus Nepos quieuit. Id tum temporis senatus obtinuit: ac præterea hoc etiam, quod cum Nepos sententiã ferret, ut Pompeius cum exercitu ex Asia Romam uocaretur, (prætexebat autem Nepos ab eo rempublicam cõstituendam esse, cum re uera spem in eo poneret, cum is populo studeret, poſſe se per eum ea quæ agitabat perficere) ei Patres obstiterũt. Initio eidẽ M. Cato & Q. Minucius Tribuni plebis contradixerunt, scribamq́ʒ recitantem inhibuerunt: cumq́ʒ tabulam Nepos ipse lecturus acciperet, ipsi de manibus extorserunt: cum nihilominus uerba facere conaretur, os ei compreſſerunt. Cum utriq́ʒ parti sui succurrerent, iamq́ʒ fustibus, lapidibus, adeoq́ʒ mucronib. etiam certaretur, eodem die Patres in Curiam conuenerunt, uestesq́ʒ lugubres sumpserunt, & consulibus custodiã urbis mandauerũt, curarent, ne quid ea detrimẽti acciperet. Igitur Nepos perterrefactus, statim se è medio subduxit: propositaq́ʒ rogatione contra senatum, ad Pompeium sese contulit: quanquam nullam noctem abeſſe ab urbe legitimè poterat. Post hæc facta, ne Cæsar quidem qui tum Præturam gerebat, quicquam innouauit. Hoc autem agebat, ut nomẽ Catuli à Iouis Capitolini templo tolleretur, (cum enim peculatus postulabat, rationesq́ʒ pecuniarum insumptarum exigebat) Pompeio autem potestas fieret reliqua negocia exequendi. Superabant enim nonnulla, ut in tanta tamq́ʒ uaria re fieri aſſolet, imperfecta adhuc, aut certè Cæsar ea comminiscebatur, fore existimans, ut Pompeius per Cæsarem stetiſſe existimans quòd hæ res conficerentur, ei has adscriberet. Neque uerò tantopere Pompeio rem gratam facere Cęsar uolebat, ut eius causa huiusmodi etiam decretum fieri contra se pateretur, quale aduersum Nepotem factum erat: nam ne huius quidem gratia eum se geſſerat, sed ut hoc pacto plebem suam efficeret. Enimuero tantus omnes Pompeij metus habebat (nec dũ enim uidebatur exercitum dimiſſurus) ut cum is M. Pisonẽ Legatum ad petitionem Consulatus miſiſſet, & comitia donec ad ea perueniret, distulerint, & eum Pisonem præsentem omnes unanimi cõsensu Consulem designârint: Pompeij enim cõmendatio pro eo nõ apud amicos tantùm, sed apud inimicos etiã ualebat. Interim P. Clodius Cæsaris coniugẽ, idq́ʒ domi eius, pollutis etiã sacris quæ Vestales apud Consules & Prætores pura, omnibus maribus seclusis antiquitùs celebrare solebant, uitiauit: Cæsar Clodiũ in iudiciũ non pertraxit, (nam compertum habebat eum propter factionem non iri condemnatum) uxorem autem repudiauit, non se quidem credere quæ de ea ferebantur dicens, sed non poſſe eam coniugem habere, quæ semel adulterij commiſsi suspecta haberetur. Pudicæ enim eſſe, non modò ut ne quid peccet, sed ne suspicionẽ quidem ullam turpem de se præbeat. Præter hæc quæ in id tempus inciderunt, pons quoq́ʒ lapideus ad insulam quæ in Tiberi extat, pertingens, extructus, Fabriciusq́ʒ dictus est. Anno sequenti, M. Pisone, M. Meſſala Coss. optimates Clodium, quem iam antè odio habebant, tum uerò scelus eius ut expiarent (quum Pontifices instaurationem sacrificiorum ob nefas Clodij nõ legitimè perpetratorum decreuiſſent) in ius traxerunt, accusatusq́ʒ est & ob adulterium, quantumuis Cæsare tacente, &

Metelli Nepotis contra Senatum et Ciceronem rogationes Senatus infringit.

M. Cato et Minucius refragãtur Nepoti.

Pompeium timent Romani.

M. Piso Consul designatur.

P. Clodij adulteriũ cum Cæsaris uxore, & sacra ab codẽ polluta.

Cæsar de uxoris repudio.

Pons Fabricius.

Anno 693. V. C.

Clodianum iudiciũ, utq́ʒ absolutus.

te, & ob defectionem Nisibiticam, praeterea quòd cum sorore rem habuisset. Absolutus autem est iudicum sententijs: quanquam ij praesidium à senatu petijssent, impetrassentque, ne uim à Clodio paterentur. Itaque Catulus dicterijs eos proscidit, praesidium ab ijs postulatum inquiens, non ut citra periculum Clodium sententijs damnare possent, sed ne pecuniae ipsis, quibus corrupti fuerant, eriperentur. Is Catulus haud longè pòst uita excessit, cum semper ante omnia rempublicã posuisset, eiusque studio omnibus suis aequalibus anteiuisset. Eodem anno à Censoribus omnes hi qui magistratus gesserant, in ordinem senatorum sunt relati, etiam ultra definitum senatorum numerum. Populus etiam, qui ante haec tempora ludos gladiatorios nulla intercedente requie totos spectauerat, tum primùm inter actionem surrexit, pransusque est. Isque mos tum coeptus, hodieque quoties Imperator ludos exhibet, obseruatur. Eo modo in urbe res sese habebant. Allobrogibus autem Galliam Narbonensem populantibus, C. Pomptinus Praetor legatos aduersum hostes emisit. ipse loco commodo castris positis, expectabat rerum euentum, ut pro quauis occasione suis & consulere, & subuenire ut ex usu esset, posset. Manlius Lentinus ad Ventiam urbem castrametatus, ita hostium animos perculit, ut plerique ex urbe aufugerẽt, reliqui pacem per legatos peterent. interea temporis agrestibus ad defendendum urbem cõcurrẽtibus, atque ex improuiso irruentibus, muris quidem pulsus: agrum autem omnem tutò depraedatus est, tantisper dum Catugnatus dux eius gentis, cum nonnullis alijs Isarae accolis, regioni subsidio uenit. Lentinus cum eos transitu fluminis prohibere nõ auderet, quòd plurimum nauium habebant, ueritus ne in unum coirent barbari, si ipsum in aciem educere uiderẽt, in locis fluuio proximis, quae syluis erant obsita, insidias collocat, ita ut quique fluuium traiecerant, eos excipit: dumque fugientes nonnullos insequitur, ab ijs pertractus in ipsum Catugnatum incidit: occidioneque ibi tum occidisset, ni uehemens tempestas repentè oborta barbaros ab insequendo hoste auertisset. Post haec, Catugnato in longinqua profecto, Manlius iterum incursionem in regionem eam fecit: oppidumque, apud quod aduersam prius fortunã expertus erat, ui cepit. L. uerò Marius, & Sergius Galba trãsmisso Rhodano, Allobrogum ditione uastata, ad oppidum tandem Solonium peruenerunt, ualidumque supra eam positum castellum ceperunt, hostes obsistentes praelio uicerunt: ipsiusque oppidi, quâ è ligno aedificatũ erat, partem aliquam incenderunt: ne autem totum caperent, aduentu Catugnati prohibiti sunt. Ea re cognita Pomptinus toto exercitu in Catugnatum uersus, eum obsedit: omnesque hostes, excepto Catugnato, manu cepit. his actis, reliqua deinde haud difficulter in suam potestatem redegit. Interea temporis in Italiam aduenit Pompeius, effecitque ut L. Afranius, & Metellus Celer Coss. designarentur, sperans se per eos omnia quae in animo habebat cõfecturum, (inter alia autem praecipuè cupiebat suis commilitonibus agros tribui, suaque acta omnia confirmari) sed ea spes tum ab re fuit. Potentes enim, quibus iam antè parum probabatur, ne suffragijs eius acta stabilirentur, obstiterunt. Atque alter è Coss. Afranius nihil ei adiumento fuit: quippe saltationibus homo quàm rebus gerendis aptior: Metellus uerò Pompeio iratus, qui eius sorori, susceptis etiam ex ea liberis, nuncium remisisset, in omnibus ei actionibus obstitit. Praeterea L. Lucullus, quem secum in Galatia quondam cõgressum Pompeius per superbiã habuerat, magno conatu Pompeio resistebat: iubebatque, ut de singulis suis factis seorsim referret: neque

Catuli iocus, et mors.
Censores Senatum legunt.
Inter spectacula prandere coeptum.
Cõtra Allobroges gesta C. Põptini.
Ventia.
Catugnatus Allobrogũ dux.
Manlius Lentinus.
Solonium urbs.
Ad annum 694. V.C.
Pompeij in Italiam aduentus, et postulata.
Metellus cur Pompeio infensus
Lucullus Pompeio repugnat.

neq; peteret,ut simul omnia approbarentur. nam & aliàs iniquum esse, simpliciter eius omnia acta, quæ qualia essent,nemo ipsorum compertum haberet, tanquam à domino quodam patrata, rata haberi: & cum ipse ex Luculli actis quædam rescidisset, postulabat,ut utriusq; in senatu expositis,is utra approbatione digna uisa forent, cõfirmaret. Lucullum Cato, Metellus, & alij qui cum his sentiebant,enixè defendebãt.Proinde cum is Tribunus plebis, qui de agro militibus Pompeianis diuidendo rogationem tulerat, etiam hoc ei addidisset, omnibus ciuibus suffragium esse dandum, quò & hoc facilius iuberetur,& acta Pompeij rata pronunciarentur:Metellus tanta cõtentione id impugnauit,ut ab eo in carcerem duceretur. Cum senatus eò loci conuenire instituerit, L.Flauius (id enim ei Trib. nomen erat) sellam Tribunitiam ad ingressum carceris collocauit:in eaq; considens, impedimento fuit ne quis ingrederetur:iussitq; murum carceris dirui, ut eò senatus introiret,ipse se tanquã in eo loco esset pernoctaturus, cõposuit. Pompeius his compertis,simul pudore suffusus, simul indignationẽ populi ueritus,Flauio iussit ut recederet,dicens id à se Metellũ petijsse:neque tamen ei creditum est, quòd magnitudo animi Metelli omnibus esset notissima, nimirum qui cum eum reliqui Tribuni è carcere uellent eximere, id abnuerat. Itaq; postea loci quoq; Flauio minante, non passurum se ut in prouinciam, quę sorte ei euenerat,exiret,nisi prius de legibus ferendis sibi concessisset, Metellus nihil omnino de sententia sua mutauit, sed haud ægrè in urbe remansit. Pompeius igitur,cum per Metellũ & alios staret,ne quid consequeretur, inuideri sibi ab eis, seq; rem eam ad populum delaturũ dicens: ueritus tamen ne ibi quoq; uoti compos non factus,maius dedecus sibi páreret,à petitione destitit:ac tum demum cognoscens, nihil se eo modo posse,sed nomẽ quidem sibi inuidiamq; ex ea in qua olim fuerat potẽtia partã: ipsa uerò re nihil sibi ea conduxisse, pœnitudine captus est, quòd dimissis exercitibus se ipsum inimicorum iniurijs exposuisset. Clodius uerò odio potentum post iudicium suum Tribuniciam dignitatem affectabat: summissisq; aliquot tribunis, qui rogationem ferrent de Tribunatu patricijs etiam cõmunicando, cum non persuaderet, nobilitate abiurata,ad plebeios desciuit:in eorumq; numerum sese referens, eorum iuris participem se fecit: mox Tribuniciam dignitatem ambiuit.Sed Metellus, qui Clodio affinitate iunctus,facinoribus eius minimè delectabatur, ne ea potiretur effecit,causatus Clodium nõ secundum morem à maioribus acceptũ à nobilitate sese abalienasse,quod nisi promulgata lege militari fieri non concedebatur.His eo modo actis, cum uectigalia & urbi,& reliquæ Italiæ magnopere molesta essent,lex de ijs abolendis lata,omnibus perquàm accepta fuit. At Prætori qui eam tulerat (is erat Metellus Nepos) infesti senatores, uoluerunt & nomen eius legi detrahere,& aliud inscribere. Id nõ in rem quidem perductum,manifestũ tamen omnibus factum est, ne beneficia quidem à malis hominibus profecta patres grata habere.Sub idem tempus Faustus Syllę F.ludos gladiatorios in honorem patris exhibuit,populumq; lauto conuiuio excepit,ijsq; balnea & oleum donauit.Hæc tum in urbe gerebantur. Cæsar autem post præturam,Lusitanię imperauit:& cum posset latrocinia, quæ ipsis in assiduo erant usu, haud magno labore excindere,noluit se quieti dare.Quippe homo gloriæ cupidus,Pompeijq;,et aliorum qui se priores in magnam potestatem uenissent, æmulus, nihil paruum animo capiebat: sed sperabat se, si quid magnum perpetrasset,statim Consulatu potiturum,

L. Flauius Tr. pl. Metellum Cos. in carcerem abducit.

Metelli magnanimitas.

Clodius ad plebem transit.

Metellus Clodium in petitione Tribunatus impedit.

Vectigalia abrogata.

Faustus Sylla munus gladiatoriũ exhibet.

Cæsaris in Hispania Lusitania res gestæ.

atq;

Somnium Cæsaris.

atque ita immensa facinora editurum. Præter alia stimulabat eum, quòd in Quæstura sua Gadibus in somnis sibi cum matre sua coire uisus, idque uates ei magnam potentiam portendere interpretati erant. Igitur cum ibidem in delubro Herculis statuam Alexandri positam uidisset, ingemuit, deplorauitque se nihil dum egregij facinoris præstitisse. His causis motus, cum pacis copia ei esset, uelut dixi, ad montem Herminium se uertit: eiusque incolas in planiciem demigrare iussit, ne uidelicet loco sua natura tuto ad prædas agendas abuterētur (id enim prætendebat) haud nescius eos id recusaturos, atque ita se belli occasionem inuenturum. Neque eum opinio sua fefellit, & eos arma capientes oppressit. Qua re uicini nōnulli territi, ne aduersum se quoque iretur, liberos, cōiugesque suas, & alia quę habebant preciosissima, ultra Dorium transtulerunt. hęc parantes Cæsar præuertens, urbes eorum occupauit: tum ad ipsos quoque contendit. Barbari greges ante se obiecêre, ut ad eos diripiendos dispersos Romanos adorirentur: contrà Cæsar exercitu emisso, ipse prælium deinde excipiens hostem fudit. Deinde cognito incolas Herminij defecisse, eiusque reditum per insidias operiri, ea uice aliã uiam ingressus, deinde rursus arma in eos conuertit, uictorque ad Oceanum fugientes insecutus est. Cum continenti relicta in insulam quandam traiecissent, ipse inopia nauium coactus in terra permansit: deinde ratibus iunctis, partem copiarum traiecit, ibique multos suorum amisit. Dux enim eorum terræ quæ insulæ adiuncta erat aduectus, ibique militibus expositis, tanquam terrestri deinceps itinere perrecturis, ipse mari ab æstu recurrente abreptus eos reliquit. Ibi cęteri fortiter pugnantes ceciderunt. P. autē

P. Scæuij fortitudo.

Scæuius solus inter hostes relictus, amisso scuto, multisque uulneribus saucius, in aquã insiluit, enatauitque. His ita peractis, Cæsar à Gadibus ad se aduehi curatis nauibus, omnibus cum copijs in insulam traiecit, hostesque penuria iam commeatus afflictos nullo labore subegit. Inde Brigantiam Calęciæ urbem aduectus, eos qui classem antehac nunquam uidissent, armamentis erectis territos in suam potestatem accepit. Hæc ubi perfecit, satis sibi iam aditus ad Consulatum structum existimans, non expectato successore qui mitteretur, magna celeritate ad comitia consularia profectus est. Statuerat eum petere, antequã triumphum duxisset, quòd à pompa triumphi angustia temporis excludebatur. Cum Catonis potissimũ intercessione id non obtineret, triumphi quidem curam deposuit, sperans se, si Consul fieret, longè maiores res acturum, longeque splendidius triumphaturũ. Nam præter ea quæ retuli, quæ animum eius inflauerant, equus ei quidam fissis in duas partes prioribus ungulis natus erat: isque solum Cæsarem exultans ferebat, nullum alium sessorem admittebat. Quapropter Cæsar nullam exiguam spem agitans, ultrò triumphum omisit. Sed ubi Romam uenit, in petitione Consulatus eo modo & alios, & Pompeiũ in primis Crassumque, demeruit, ut cum hi etiamnum aduersum se mutuas inimicitias exercerent, factionesque fouerent, semperque alterius conatus alter compertos reprimeret, tum ad se pertraxerit utrumque, itaque ab omnibus unanimiter designatus sit. Hoc uerò præcipuè eius sapientiam demonstrat, quòd & occasionem eorum demerēdorum & modũ cognouit: eoque modo instituit, ut uterque dum alteri resistere cupit, ipsum adiuuarent. Neque hoc effecisse satis habuit, sed ipsos quoque in gratiam inter se reduxit, non quòd eorum ipsi concordia cordi esset, uerùm quòd eos plurimum potentia præstare uidebat: certoque sciebat, quòd sine utriusque eorum auxilio ad nullam magnam potestatē posset

Cæsar triũpho omisso Consulatum petit.

Equus Cæsaris bifidis ungulis.

Cæsar Pompeium et Crassum in gratiam inuicē reductos, sibi adiungit.

peruenire

peruenire, atq; ut maximè alterius ope niteretur, tamen alterum sibi aduersarium habiturum, plusq; ab eo damni, quàm ab suo adiutore emolumenti accepturum. Existimabat enim omnes homines maiori studio inimicis aduersari, quàm suis opitulari: non ob id tantum quòd ab ira odioq; uehementiores animi commotiones, quàm à quauis amicitia proficiscuntur, uerùm quia altero sui causa quippiam agente, altero propter alium, neq; uoluptas consequutos, neq; molestia frustratos proposito eadem sequitur: tum procliuius est impedire aliquem, eiusq; incrementis obstare, quàm eundē uelle ad magnum fastigium promouere, idq; cùm alias ob causas, tum eo præsertim nomine quòd is qui obstat alicuius incrementis, & ab alijs gratiam init, & sibi prospicit: contrà qui alium extollit, is eum & sibi & cæteris molestum efficit. Hæ tum Cæsari causæ fuerunt, cur & se illis insinuaret, & eosdem inter se in gratiam reduceret: quia neq; sine his se potentem futurum uidebat, & consultum non putabat, ut alterutrum eorum offenderet. Neq; uerò metuebat ne concordes illi sibi præualerent, quòd exploratum habebat, se & alios ipsorū amicitiæ auxilio, ipsosq; unum per alterum haud longè pòst posse superare, cui cogitationi euentus etiam respōdit. Ea propter Cæsar eos inter se reconciliatos sibi adiunxit: Pompeius & Crassus tanquā occasione sibi opportuna in manus data, statim in gratiam redierunt, Cæsaremq; in partem rerum suarum receperunt. Pompeium mouebat, quòd de sua potentia diminutionem factam cernens, Crassum uerò multum ualere, Cæsaris item res crescere, ueritus ne omnino ab his opprimeretur. sperabat præterea, si hoc tempore cum ipsis societatem iniret, fore ut per eos pristinam potentiam recuperaret. Crassus & genere & diuitijs omnibus anteire cupiebat, cumq; Pompeio esset longè inferior, sentiretq; Cæsarem pleno gradu ad sublimia pergere, statuit eos inter se tanquā in certamen committere, ut ea ratione neuter excelleret. Sperabat enim fore ut his quasi æquis uiribus certantibus, ipse interim fructus amicitiæ utriusq; caperet, honoresq; sibi quàm illis ampliores tribuerētur. Ipse quidem neq; ad plebem omnino, neque ad senatum sese accommodabat, omnia propriæ potentiæ causa agebat. Igitur in utriusq; ordinis beneuolentiā ex æquo sese ingerere, utriusq; inimicitias declinare, tantum utrisq; gratificari, ut & eorum causa fuisse uideretur, quæ utrisq; essent acceptissima, & nulla pars rerum difficiliorum ad se pertineret, instituerat. Eo itaq; pacto, hisq; de causis tres prædicti uiri amicitiam iunxerunt, eamq; iureiurando firmauerunt, ac inuicem in commune consuluerunt, atque exinde sibi mutuò ea tribuerunt, eaq; alius ab alio acceperunt, quæ & suæ uoluntati satisfacerēt, et ad rem præsentem ipsis componendam uidebātur conducere. Cum hi inter se conspirassent, sectatores etiam eorum pactiones inter se fecerunt, impuneq; omnia pro suo arbitrio egerunt, freti istis ducibus. Itaque in solo adhuc Catone, & his qui se eiusdem cum eo esse sententiæ uideri uolebant, reliqua adhuc erat integritas. Nam reliqui quidē omnes, solo dempto Catone, nihil in republica purè, aut sine auaritia agebant: quidam tamen uerecundia eorum quæ agebantur cōmoti, itemq; nonnulli studio imitandi Catonis, ipsi quoque rem tentarunt, & nonnulla Catonis actionū similia facta exhibuerunt: neque tamen hi perseuerabant, quippe quia eum facta non à uirtute, sed ab studio proficiscebantur. In eum locum res Romanæ eo tempore à tribus illis uiris deductæ sunt, coniurationem suam, quantum eius fieri poterat, maximè occultam habentibus. Nam cum ex sua omnia sententia gererent,

Inimicitiæ hominibus amicitijs potiores.

Procliuius est obstare alijs, quàm adiuuare.

Pompeij, Cæsaris, & Craßi conspiratio.

Craßi propositum.

Cato solus Reip. studet.

ret, interim tamen obtendebant proponebantq; in speciem maximè contraria, ut quàm diutißimè suum institutũ clàm esset, dum scilicet se satis ad omnia parassent. Nec uerò deos eorum facta latuerũt: sed quæ ab his expectanda in posterũ essent, eorum iudicia iam tum statim mortalibus, qui futura ex his prænoscere possent, ostenderunt. Tempestas ingens Romæ. Tanta enim tempestas repentè urbem totam, omnemq; circùm regionem inuasit, ut multæ arbores radicitùs conuulsæ, multa ædificia subuersa, naues in Tiberi ad urbem, & ad ostia fluuij in statione locatæ submersæ, pons ligneus disiectus sit. Ad hæc theatrum quoddam ad ludos de Syris extructum, corruit: atq; horum omnium nihil sine multorum hominũ clade euenit. His igitur signis, quæ Romanis terra mariq; essent euentura, quodammodo repræsentatum est.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE LIBER TRICESIMVS OCTAVVS,

Guilielmo Xylandro Augustano interprete.

INDEX CAPITVM LIBRI XXXVIII.

Anni autem duo sunt, in quibus Consulatum gesserunt

An. V. C. 695. *C. Iulius, C. F. Cæsar, & M. Bibulus.*
696. *M. Calpurnius, L. F. Piso A. Gabinius L. F.*

CAESAR in id incumbens, ut totius populi gratiã sibi conciliaret, eumq; sibi arctius deuinciret, optimatum tamen quoq; partibus se studere uideri interim uolebat, ne eos inimicos sibi haberet: igitur sæpenumerò dicere solitus erat, nihil se quod non in ipsorum quoq; rem foret, promulgaturum. Is anno insequenti legem tulit de agro toti populo diuidendo, ita quidem conscriptam, ut ne minimum quidem quicquã in ea repræhendendũ extaret: atq; hanc quoq; se nisi nobilibus id fieret uolentibus, non esse laturum præ se tulit. Cæsaris lex agraria. Et legis quidem eius causa culpari à nemine poterat. Ciuium enim multitudo, quæ in immensum excreuerat, ac sæpius iam seditionibus materiam præbuerat, ad opus faciendum & agriculturam conuertebatur. solitudines autem, quæ tum erant per Italiam plurimæ, frequentabantur: ut iam non ij modò, qui militia confecti erãt, sed & alij omnes uictum sufficientem haberent, neq; ciuitate quicquam in id erogante, nec iacturam facientibus potentibus: quinimò ad multos eorum honor ac dignitas inde redibant. Omnem autẽ regionem quæ publica populo Romano erat, excepto agro Campano (hunc Reipub. exemptum ob præstantiam censuit relinquendum) diuisit, reliquam nec inuitis dominis ademit, nec precium arbitrio diuisorum constituit: sed emi eam primùm à uolentibus iußit, deinde tantum numerare precium, quantum in proscriptionibus iudicabatur. Magnam autẽ uim pecuniæ adesse dicebat, partim ex ea præda quam Pompeius inuexerat, partim ex tributis & uectigalibus iam antè constitutis reliquam: quam impendi in ciues æquum iudicabat, quorum

quorum periculo esset parta. Præterea diuisores agrorũ constituit neq; pau cos numero, ne potentiæ cuiusdam speciem res ea exhiberet: neq; eos qui criminibus erant obnoxij, ne quibus id molestum fieret: uerùm uiginti uiros ad id delegit, qui magistratus aliquoties gessissent, tum qui ad eam rem essent quàm maximè idonei, ab eorum numero sese exemit, sicuti iam antè testatus abundè erat, ne quid sui ipsius causa decernere iudicaretur. Ipse enim & principem se eius rei & autorem ferebat: apertè autem eam Pompeio, Crasso, alijsq; gratificabatur. Legis igitur eius gratia non modò à nemine incusabatur, sed ne hiscere quidem contra eum quisquam audebat: recitauerat enim antè in Senatu, atque unumquenq; nominatim compellauerat, si quid ab ullo improbaretur, id se uel emendaturum, uel inductorũ omnino promittens. Enimuerò optimates omnes, quicunq; extra conspirationem erant, maiorem in modũ grauiter rem ferebant, hocq; ipsum ante alia, quòd legem qua uniuersum eorum ordinem erat pressurus, ita composuerat, nulla ut eius inuadẽdæ ansa daretur. suspicabantur enim fore, ut Cæsar in omnibus quæ agitaret populum à primoribus alienatum ad se pertraheret, atq; apud omnes homines autoritatem potẽtiamq; obtineret, ut nemine ipsi contradicente, populus eius statuta utiq; approbaret. His contenti cæteri, subinde se autores legi futuros pollicebantur, interim tamen promissa exuebant, & alias ex alijs moras atq; dilationes interijciebant. At M. Cato (uir bonus quidem ille, & rebus nouis minimè fauens, sed qui tamen nec à natura, neque ab institutione uim in persuadendo haberet) etsi promulgationem eam ne ipse quidem repræhenderet, tamen utendum præsenti rerum statu censebat, nihilq; præterea mouendum. Hoc ita commouit Cæsarem, ut Catonem è senatu abreptum in carcerem conijci iusserit. Cum promptissimè Cato se abducendum traderet, multiq; eum sequerentur, atque inter eos M. quidam Petreius Cæsari obiurganti, quòd senatu nondum misso abiret, malle se cum Catone in carcere esse respondisset, quàm hîc cum Cæsare: ibi tum pudore suffusus Cæsar, Catonem liberauit, senatumq; dimisit, hoc uno addito dicto: Se senatoribus & iudicium de lege, & potestatem cõmisisse, ut ab ijs si improbaretur, ne ad populum quidem referretur: nunc, quia uos, inquit, autores fieri non uultis, ipse populus iubebit legem. Postea nihil quicquam Cæsar cum senatu communicauit, sed rectà ad populum de his quæ uellet, retulit: tamen ut nihilominus nonnullos primorum in concione sibi astipulantes haberet (sperabat enim eos sententiam mutaturos, ac nonnihil populum reformidaturos) à collega suo exorsus, eum interrogauit, an aliquid in hac lege improbaret. Bibulo nihil aliud respondente, quàm se in suo magistratu nullam nouationem admissurũ, deprecari eum institit, plebiq; ut in exorando sibi adesset, persuasit, ita eos legem obtenturos dicens, si Bibulus concessisset: Bibulus magna uoce ad populũ in hæc uerba proclamauit: Ne si omnes quidem uolueritis, legem hanc hoc anno obtinebitis. atq; his dictis è medio abijt. Cæsar neminem ulterius eorum qui magistratus gerebant, interrogauit, ueritus ne & ex ijs aliqui sibi resisterent: Pompeium uerò & Crassum, quamuis hi tum priuati erant, adductos, iussit de sua rogatione sententiam dicere: non quòd ignoraret quid ij sentirent, quippe omnia in commune inter se agebant, sed ut & ipsis honorẽ adderet, quos cum nullo magistratu degentes in consilium de lege hac adhiberet, & aliorum animos terrore occuparet, si eos qui & primi essent in ciuitate, & plurimum apud omnes possent,

M. Cato, & M. Petreius cõtra legem Cæsaris.

Cato à Cæsare in carcerẽ coniectus.

M. Petreij in Cæsarẽ dictũ.

Bibulus legem Cæsaris nõ admittit.

suæ sententiæ astipulatores haberet: præterea, ut populo rem gratam faceret, euidenti signo commonstrans rem ab ijs neque absurdam neque iniustam peti, quam ij uiri & probarent, & laudarēt. Ad hæc Pompeius, cui ea res perquàm grata obtigerat: Non ego solùm, inquit, hanc promulgationem, Quirites, probo, uerùm & uniuersus senatus eam approbauit, quo tempore nō meis modò, sed etiam Metelli militibus agros diuidendos decreuit. Atq; tunc quidem ob paupertatē qua Respublica laborabat, ea donatio haud iniuria dilata est: nunc cum eadem mea opera diuitijs abundet, æquum est & his promissa perfici, & fructus communium laborum ad reliquos peruenire. His dictis, singula legis uerba percurrens, collaudauit summa cum plebis delectatione. Quod ubi Cæsar uidit, percontatus eum est, uellet'ne sibi promptè auxilium ferre contra aduersantes huic legi: simul & populum iussit, ut precibus hoc ab eo cōtenderent. Pompeius ea re animo elatus, quòd suam priuati opem Consul, populusq; implorasset, multis seipsum cohonestans, extollensq;, tandem in hæc uerba erupit: Si quis gladium sumere ausurus esset, se scutum arrepturum. Id Pompeij dictum Crassus quoque laudauit. quo effectum est ut alij etiam quibus ea lex non placebat, tamen uel hoc ipso ad eam approbandam incitarentur, quòd eam ab his, qui & boni uiri, & Cæsaris inimici iudicabantur, (nec dum enim eorū inter se reditus in gratiam innotuerat) suaderi uidebant. Bibulus autem ne sic quidem cōcesit, sed tribus sibi Tribunisplebis adiutorib. adiūctis, ne lex perferretū obstitit: ac postremò, cum nullā aliam rei extrahendæ causam haberet, in omnes reliquas eius anni dies ferias indixit: ijs autē populo in concionē coire legibus permissum nō est. Cum Cęsar Bibulū nihil admodū moratus certā diem præstituisset legi perferendæ, noctuq; plebs forū occupasset, Bibulus cum suis, quos ad eam rem parauerat, eòdē contendit: & ad Castoris quidē templū ubi Cæsar cōcionem habebat, in forū peruenit, cedēte populo partim ob uerecundiam, partim quòd eum sibi non aduersaturum existimarent. At postquam in superiori loco constitutus contradicere legi aggressus est, & ipse per gradus deiectus, & fasces eius fracti, uerberaq; & uulnera cùm alijs, tum tribunis plebis imposita sunt. Ita lege perlata, Bibulus, qui tum contentus salute sua euaserat, postridie eius diei in senatu eam rescindere conatus est. sed id ab re fuit, quòd omnes reliqui studio plebis mancipati quiescerent. Igitur domum suam se recepit, neq; unquam posthac ad extremū usq; anni diem in publicum progressus est: sed domi se continens, Cęsari quotiescunq; is aliquem nouam rem moliebatur, per lictores obnunciauit, dies esse festos. his igitur per leges fas nō esse eum quippiam agere. Ea propter quidam Tribunus plebis, P. Atinius nomine Bibulum in carcerem includere aggressus est, uerùm id quidem obstantibus collegis omisit: Bibulus autem, Tribuniq; qui eum sequebantur, omni Reipublicæ administratione abstinuerunt. Metellus uerò Celer, & Cato, ac propter hunc ipsum M. etiam quidam Fauonius, qui Catonem summè imitabatur, etiamnum in legem nō iurauerant, quòd id semel factum, deinde in omnibus absurdis rebus requisitum iri perhiberent, igitur seriò assensionem abnuerant: præcipueq; Metellus, qui id factum ad Metellum Numidicum referebat. At postquam dies appetijt, qua mulctam constitutam soluere opus habebant, iurauēre: siue id humanæ conditioni adscribendum est, qua fit ut sæpenumerò promptiores in promittendo ac mināndo homines sint, quàm in perficiendo: siue quòd frustra se mulctam soluturos iudicarent, ubi nullū

Pompeius legē Cæsaris probat.

Bibulus Cæsari se opponit.

P. Atinius Tr. Pl.

Metellus Celer, Cato, et Fauonius ut in legem agrariam iurauerint.

suæ

ſuæ perſeuerantiæ fructum Reſpublica caperet. Sic tandem ea lex perlata eſt: prætereaq; decretum, ut ager Campanus his qui ternos plures'ue liberos haberent, diuideretur. atq; ita tunc primùm Capua inter Romanorum colonias relata eſt. Ob hæc acta Cæſar populum ſibi obſtrictũ fecit. Equites uerò, tertiam eis partem uectigalium, quæ nomine redempturarum debebant, remittens. Ipſi enim omnibus uectigalibus præerant, & cum ſæpe numerò remiſsionem à Senatu flagitaſſent, obſtantibus & alijs nonnullis, & Catone, nihil impetrauerant. Poſtquam igitur hunc quoq; ordinem nemine contradicente ſibi deuinxit, primùm omnia Pompeij acta confirmauit, neq; Lucullo, neque aliorum quoquam repugnante: poſtmodò alias quoque multas leges tulit, nemine ſe opponente, ne ipſo quidam Catone. Quanquam hic in Prætura ſua, quam paulopòſt geſſit, cognomenti harum Cæſaris legum (Iuliæ enim uocabantur) nullam mentionem fecit, ſecundum quas tũ iudicia fiebant, uerùm id ridiculè omnino ſuppreſsit. Has ego leges, quia ſunt & multæ admodum, neq; ad noſtrum opus quicquam conferunt, prætereo. Q. autem Fufius Calenus, Prętor, cum in certaminibus forenſibus promiſcuè ab omnib. ſuffragia ferri, & deinde quęuis meliora ſuo ordini adſcribere, abſurdiora alijs impingere uideret, legem tulit, qua ſingulos ſeorſim ſua ſuffragia ferre iuſsit, ut ſi nõ uiritim (nã occultè hoc fiebat) at certè tribus quæuis quid ſentirent, manifeſtum redderetur. Cætera in urbe Cęſar ſolus & introduxit, et ſuaſit, & decreuit in uniuerſum omnia, haud aliter quàm ſi ſolus Romæ imperaret. Vnde faceti quidam Bibuli nomen omnino reticuerunt, Cæſarem autem pro duobus Conſulibus & nominauerunt & ſcripſerunt, C. Cæſarem & Iulium Cæſarem Coſs. dicentes. Suas autem res Cæſar per alios confecit: id enim magnoperè caucbat, ne quid ſibi ipſe tribuere uideretur. quæ res effecit, ut facilius omnia quæ uellet conſequeretur. Ipſe igitur nihil ſe deſiderare, ſed abundè præſenti conditione contentum ferebat: at uerò alij, quod rebus eis neceſſarium ac conducibile fore uidebatur, de omnibus quæ is uellet, referebãt, efficiebantq; ut decernerentur non à populo tantum, ſed ipſo etiam Senatu. Nam plebs quidem Cęſari Illyrium, Galliamq; ciſalpinam decreuit, ut in eas quinquennio toto imperium obtineret, tum tribus legionibus, ſenatus autem Galliam trans Alpes poſitam, unamq; legionem adiecit. Veritus igitur Cæſar, ne ſe abſente, Conſulatum geſturo A. Gabinio, Pompeius nouas res moliretur, neceſſarium duxit eum, alterumq; Conſulem L. Piſonem affinitate ſibi coniungere: itaq; Pompeio ſuam filiam nuptum dedit, quanquam iam ante alij alij deſponſatam: ipſe uerò Piſonis filiam duxit. Eo modo ab omni parte ſuam potentiam firmauit. Cicero autem, & Lucullus, quibus hæc minimè placebant, Cæſari Pompeioq; per quendam L. Vectiũ necem parauerunt, neq; tamen id ſucceſsit, ſed ipſis ferè ea res perniciem attuliſſet. Vectius enim per indicium delatus, atq; compræhenſus antequam facinus patraret, eius autores nominauit. ac niſi Bibulum quoq; tanquam inſidiarum participem nominaſſet, profectò ij infortunium habuiſſent. Nunc cum indicij ulciſcendi cauſa eum qui rem Pompeio aperuerat crimine oneraſſet, in ſuſpicionem uenit, quaſi ne de reliquis quidem uera retuliſſet, ſed ex compoſito ad calumniæ aduerſariorum exponendos eos ſummiſſus eſſet. Igitur de his uarij rumores ferebantur, nihil certi cognoſcebatur. Vectius autem ad populum productus, cum eos tantùm, quos dixi, nominaſſet, in carcerem conditus, ibiq; haud multo pòſt clàm necatus eſt. At Cicero qui hac de

Cæſar publicanis tertiã mercedum partem remittit.

Q. Fufij Caleni lex.

Cæſaris cum Pompeio et L. Piſone affinitas.

L. Vectius à Cic. & Lucullo percuſſor Cæſari et Põp. ſubornatus.

causa Cæsari & Pompeio suspectus erat factus, eam suspicionem ipse in defensione Antonij confirmauit. Hic Antonius multa Macedoniæ quæ Romanis parebat, cuiq; ipse præerat, multa ei quæ ad Romanos non spectabat, damna intulerat, multa ipse receperat. Nam cum Dardanorum, ijsq; finitimorum agros popularetur, eos contra se uenientes sustinere nõ ausus, sed quasi aliud agens cum equitatu aufugit: ita peditem illi circunuẽtum & exutum præda regione sua ui eiecerunt. Eodem modo cum socijs Romanorum in Mysia agens, ad Istrorum urbem à Basternis Scythis, qui auxilio Mysis uenerant, superatus profugit. Neq; tamen his de causis in iudicium pertractus, sed cum Catilinariæ coniurationis conscius accusaretur, ob prędictas res damnatus est: euenitq; ei, ut quorum arcessebatur, de ijs non conuictus, eorũ causa plecteretur, propter quæ ei dies dictus nõn fuerat. Et Antonius quidẽ eo modo pœnas dedit. Cicero autem qui tum temporis pro eo, utputa quem in suo Consulatu collegã habuerat, dicebat, plurimis uerbis Cæsarem huius iudicij autorem impetierat, ac nonnihil cõuiciorum ei fecerat. Cæsar, qui haud dubiè id ægrè ferebat, quanquam tum Consulatũ gerebat, tamen eo tempore neque uerbo neque re contumeliam Ciceroni retulit, quòd diceret multos esse, qui dedita opera meliores crebris ac uanis dictis proscinderent, ut eos ad contentionem stimularent, utq; hi eiusmodi regerẽtes opprobria, ipsorum similes haberẽtur: eam ob rem se cum nullo in id genus certaminis descendendum sibi ducere. Atque hac de causa cùm alijs quorũ contumelijs petebatur, tum Ciceroni talem se exhibuit: quem cum animaduerteret nõ tam in hoc laborare, ut ipsum traduceret, q̃ ut uicissim ab eo malè audiẽs, similem sibi efficeret, nullam admodum eius rationem habuit: sed dissimulatis eius opprobrijs, homini liberũ usum conuiciorum tanquam laudum suarum nõ inuidit, quanquam interim tamen non omnino ea paruipenderet. Erat enim natura placidus, & nequaquam iracundus: nihilominus in simili causa pœnas à nonnullis ita exegit, ut nequaquam per iram aut præproperè id ageret. Nihil enim iræ indulgebat, sed occasionem circumspiciebat. per eam plerosque nec sentientes ulciscebatur: id' que non tam ut pœnas sumere uoluisse uideretur, quàm ut quantum eius fieri poterat, maximè tutus ab inuidia res suas omnes commodè disponere posset. Igitur occultè, & eo modo quo minimè quispiam id expectaret, punire aduersarios solebat: partim ut famæ suæ consuleret, ne'ue iracundus iudicaretur esse: partim ne hi præsentientes sibi cauendi locum, aut malum inferendi prius quàm ipsi acciperent, locum haberent. Neque uerò tam præteritorum curam gerebat, quàm ut in posterum tutus esset. Itaque multis grauissimarum offensarum gratiam fecit, aut leui admodum uindicta contentus fuit, quòd eos à maleficio deinceps sibi temperaturos crederet. Contrà securitatis suę causa multos acerbius quàm res ferebat ultus est, ab eo quod infectũ fieri iam nequiret, certè alios supplicij grauitate absterritum iri affirmans. His ergo cogitationibus Cæsar motus, ipse quidem contra Ciceronem nihil molitus est: Clodium uerò, quòd eum ob adulterium non accusauerat, gratiam sibi referre cupere intelligens, occultè contra Ciceronem instruxit. Ac primò quidem eum cupientem plebeio iure uti, & legitimè à patricijs trãsire, adiuuãte etiã Põpeio, ad plebẽ traduxit: deinde statim ei Tribunatũ plebis cõfecit. Is Clodius & Bibulũ, cum Consulatu functus in concionẽ prodiret, ac præter iuramentũ decreuisset de pręsenti rerum cõditione uerba facere, inhibuit: & Ciceroni perniciem machinatus

C. Antonius à Cicerone in iudicio defensus.

Cæsaris in contumelijs ferendis æquanimitas, inq; ulciscẽdis prudentia.

Clodius à Cæsare ad plebẽ traductus, Tribunus plebis factus, & Ciceroni ut perniciem strueret subornatus.

natus est. Sed cum eum in Republica ob eloquentiam plurimum posse uideret, ideoq; haud ita facile posse opprimi, animum ad conciliandum sibi fauorem non populi tantùm, sed equitum etiam, ipsiusq; Senatus, adiecit, apud quos ordines Cicero primas obtinebat: fore sperans ut his sibi adiunctis, tantò facilius eum euerteret, qui metu magis quàm beneuolentia pollebat. Plurimos enim Cicero dictis læserat: nec tantũ apud eos quibus profuerat fauoris habebat, quantum eorum quos offenderat animos à se abalienauerat. Equidem alioquin pleriq; mortalium procliuiores sunt ad suscipienda contra sibi iniquiores odia, quàm ad gratias defensoribus suis habendas: atq; his quidem quorum patrocinio usi sunt, mercedem se persoluisse existimãt, aduersarios autẽ quacunq; ratione ulcisci student. Sed præterea etiam Cicero acerbißimos sibi inimicos parauerat, dum semper præstantißimo cuiq; se præferre studeret, libertateq; dicendi in omnes immodica ad satietatem usq; uteretur: quippe qui magis facundi ac præ reliquis diserti, quàm boni uiri nomen uenabatur. His de causis, adhæc quòd gloriando cæteros omnes excederet, neminem sibi parem duceret, sed cogitationibus suis, ut & in uita, omnes præ se contemneret, neq; idem cum ullo uitæ institutum sequeretur, oneri plerisq; & molestiæ erat: adeoq; hi ipsi, quibus probabatur, inuidia & odio eius tenebantur. His de causis Clodius sperãs se eum facilè posse opprimere, si senatum prius, equitesq; & plebem sibi conciliasset, frumentum ipsis gratuitò distribuit (Nam Gabinio iam & Pisone Consulibus de frumento pauperibus diuidendo iste retulit, & collegia sociorum, ita inuidiæ uitandæ causa dicta, quæ antiquitùs instituta, aliquandiu iam interciderãt, renouauit) interdixitq; Censoribus, ne quenquã magistratu mouerent, aut ignominia notarent, nisi quis apud utrumq; ordinem in iudicio conuictus esset. Cum ad eum modum eos inescasset, aliam legem tulit: quæ ut intelligi melius poßit, pluribus mihi uerbis explicãda est. Cum auspicia publica Romani & de cœlo, & alijs quibusdam ex rebus capiant, quemadmodum iam antè dixi, plurimum ponderis cœlestia auguria habuerũt, ita ut cum reliqua in singulis actionibus petantur, id singulis tantum diebus semel obseruetur. Eius hoc præcipuè proprium erat, quòd præ cæteris omnibus, uel permittebat aliquid agi, nullo deinde amplius augurio obseruato, aut prohibebat aliquam actionem, impediebatq;, ita ut populi suffragationes omnino inhiberet. Porrò quoties populus in suffragia ire de certa re uellet, de cœlo seruabatur, siue secundum id augurium, siue aduersum eueniret. Huius ego instituti causam non habeo quam commemorem, id quod in communi sermone fertur, scribo. Enimuerò multi ut legum lationes, aut magistratuum constitutiones de quibus ad populum referebatur, impedirent, de cœlo se seruasse obnunciare solebant: igitur fas non esse agi cum populo. Quamobrem Clodius metuens ne si Ciceronem in ius uocaret, eo modo moram iudicio nonnulli inijcerent, rogationem tulit, ne quis qui cum magistratu esset, his diebus quibus populus sciscere quicquã debebat, auspicia caperet. Hęc cũ Clodius ita aduersum Ciceronẽ tulisset, Cicero re intellecta L. Ninniũ Quadratũ Tribunũ plebis subornauit, qui his omnib. intercederet: at Clodius ueritus ne ex eo tumultus cõcitaret, aut mora rei inijceret, Ciceroni occurrit, eumq; dolo circũuenit, pollicitus se si per eũ has leges perferre sibi liceret, nullã ei actionẽ intentaturũ. Ita Cicerone atque Ninnio quiescentibus, & leges eas pertulit, & postea ipsum etiã Ciceronẽ aggressus est: Ciceroq; quanquã prudentißimus habe-

Ciceronis mores.

Anno 696.

Clodij Trib. pl. leges.

L. Ninnius Quadratus Trib. pl.

Cic. à Clodio inductus.

Lex Clodij de iis qui ciuem indemnatum necassent, in Ciceronem.

Cicero à Cæsare & Pompeio inductus.

ri uolebat,tunc à Clodio deceptus est,si modò id Clodio,ac non Cæsari potius,alijsq; qui cum Clodio conspirauerant,adscribendum est.Cæterùm ea lex,quam Clodius postmodò tulit,quanquam prima specie non uidebatur contra Ciceronem introducta,tamen re uera eum maximè petebat: nam tacito Ciceronis nomine,contra omnes eos in uniuersum erat statuta, qui ciuem indemnatū à populo occiderent,aut occidissent.Atqui ita totus etiam senatus impetebatur, qui & Consulibus custodiam urbis, quæ secum eius rei potestatem trahit, cōmiserant: & ipsi deinde Lentulum,aliosq;,de quibus eo tempore supplicium capitis sumptū est, condemnauerant. At uerò Cicero,qui & accusauerat eos,& de ijs retulerat, quiq; decretū fecerat, deniq; per lictores supplicio eos affecerat,uel solus,uel prę reliquis causam sustinebat.Igitur cùm omni conatu Clodio restitit, tum senatoria ueste abiecta,equitis habitu sumpto,circumiuit,potentem quemq;, nō modò sibi fauentem,sed etiam aduersarium,præcipuè uerò Pompeiū ac Cæsarem,quippe qui inimicitiam nequaquam præ se ferebāt, interdiu noctuq; accedens orabat,ut sibi præsidio essent. Atq; hi quidem simulantes,neque Clodium à se summissum, & leges eius sibi displicere,eam fraudem aduersus Ciceronem excogitauerant, quæ & illum latêret, & sibi dedecori non esset. Nam Cæsar Ciceroni consilium dedit, ut se subduceret,ne ue ad urbem manendo,in perniciem deueniret:id quo magis ex beneuolentia consulere uideretur,legato se eo usurum dixit,ut iam non tanquam reus cum ignominia, sed honestè & cum imperio Clodium subterfugeret. Contrà Pompeius id quidem apertè esse fugam dicebat, idq; cōsilij Cæsarem inimico animo insidiandiq; per ocasionē causa dedisse innuebat:ipse autem suadebat,ut maneret ad urbē,ac pro se & senatu rectà propugnaret, Clodiumq; ulcisceretur,qui eo pręsente atq; repugnante nihil assecuturus esset:ad hoc suā quoque opem & auxilium pollicebatur.Hæc ita inter se diuersa Cæsar ac Pompeius consulebant, non quòd sententijs ipsi dissiderent, sed ut Ciceronem nihil tale suspicantem in fraudem adducerent:isq; Pompeio accessit,quem in nulla suspicione habebat, & in quo certum sibi suæ salutis præsidium collocabat:quippe & eum plurimi in honore uerecundiaq; habebant, & multos in summo periculo uersantes partim iudicibus, partim ipsis accusatoribus eripuerat.Ad hæc Clodium Pompeio affinitate olim iunctū, quiq; sub eo aliquantum temporis meruerat,nihil contra sententiam Pompeij acturum arbitrabatur:iam Gabinium haud dubiè in potestate Pompeij futurum sperabat,qui eo plurimùm utebatur:itemq; Pisonem,cùm propriæ humanitatis causa,tum uerò propter affinitatem quam is cum Cæsare coniunctam habebat.Hæ cogitationes Ciceronem permouêre, hominē alioquin plus satis confidentem,ut in spem erectus se superiorem futurum, fugæ indicta causa faciendæ consilium repudiaret,ueritus ne malè sibi cōscius aliò concesisse existimaretur.Igitur Cæsari gratijs actis,Pompeij sentētiam secutus est:atq; in hanc coniectus fraudem, ita se comparauit, ut longè superiorem se inimicis futurum confideret.Præterea equites etiam in Capitoliū conuenerunt, ac deprecatores pro Cicerone ad Consules & senatum cùm alios ex suo ordine, tum Q. Hortensium & C. Curionem senatorios uiros miserunt.Ninnius quoq; Ciceroni cùm aliàs astitit,tum populum quoque ut uestem tanquam in publica calamitate mutarent,hortatus est:idq; multi etiam Senatores fecerūt.neq; prius destiterūt,quàm edicto Consulū prohibiti sunt. Verùm enimuerò potentia aduersariorum Ciceronis maior fuit.

Nam

Nam neque Ninnio cum populo agendi de Cicerone Clodius potestatem permisit. & Gabinius equites ab accessu ad senatum impediuit: idemq́ unum ex his, quòd uehementius instaret, reipubublicæ administratione eiecit. Hortensium autem & Curionem, quòd coeũtibus equitibus affuissent, legationemq́ in se recepissent, criminatus est: eosq́ Clodius in plebẽ productos per certos homines quos ad id præparauerat, uerberibus huius legationis causa concîdit. Secundum hæc Piso, etsi bene erga Ciceronem affectus uidebatur, eiq́ consilium dederat, quoniam aliter saluus esse minimè posset, ut suum ipsius interitum fuga euitaret: tamen ira commoto ob hæc Cicerone, ut primùm per ualetudinẽ (qua plerunq́ utebatur infirma) potuit, in cõcionẽ progressus, interrogatusq́ à Clodio, quid de lege sentiret, respondit nullum sibi adeò sæuum atq́ inhumanum factum probari. Similiter Gabinius interrogatus, non modò Ciceronem nõ laudauit, sed etiam equites apud senatum accusauit. Iam Cæsar milites extra urbem in expeditione habebat: igitur eius causa Clodius cõcionem extra mœnia conuocauerat, ut eum legis suæ approbatorem haberet. Is igitur Cæsar ea quæ contra leges in Lentulum erant acta, damnauit: pœnã uerò quam lex ei actioni irrogabat, non probauit, & quæ de toto eo negocio sensisset, ea omnibus nota esse dicebat: se enim sententiam pro eorum salute tum tulisse, interim tamen non conuenire, ut de rebus præteritis talis lex feratur. Atq́ hæc Cæsaris fuit sentẽtia. Crassus autem per filium suum Ciceroni opem tulit, ipse populi studium sectans. At uerò Pompeius, qui auxilium promiserat, crebras excusationes afferens, deditaq́ opera crebras profectiones peregrè suscipiens, Ciceronem destituit. Is itaq́ cum ea uideret, atq́ in metu esset, ad arma sumenda se cõuertit, manifestò & alijs, & ipso Pompeio per contumeliam traductis. Prohibitus autem à Catone & Hortensio, ne bellum intestinum ea res concitaret, ita demum inuitus cum dedecore, neque sine infamia, perinde ac si conscientia sua uictus uoluntarium exilium subijsset, urbe excesit. Prius tamen quàm discederet, in Capitolium ascendens, simulacrum quoddam Mineruæ, quam Custodem appellabat, consecrauit. Contulit autem se in Siciliam, cuius aliquando patronus fuerat, multumq́ spei & in populis, & in priuatis hominibus, ipsoq́ præfecto habebat, se ibi cum honore futurum. Profecto in exilium Cicerone, statim lex, nõ modò nemine iam resistente, sed summo omnium studio confirmata est: hiq́ adeò, qui præcipuè Ciceronis rebus fauere antè putabantur, ut primùm is è medio abijt, eam approbauerunt. Igitur facultates eius publicatæ, ædesq́ eius tanquam hostis solo æquatæ, & earum area templo Libertatis consecrata est. Cicero autem exilio damnatus est, mansioq́ in Sicilia abnegata, iussusq́ abesse à Roma ultra CCCCLXVIII millia passuum: prætereaq́ edictum, ut si intra eos fines ueniret, & ipse, et qui eum suscepissent, impunè à quouis occidi possent. Itaque Cicero in Macedoniam transijt, ibiq́ in luctu uitam egit. Ibi cum eo Philiscus quidam cõgressus, qui etiam Athenis cum eo consuetudinem habuerat: Non te, ô Cicero pudet, inquit, ita lamentari, ac muliebribus affectibus indulgere? Equidem nunquã te ad tantam animi molliciem redactũ iri existimabam, qui multis ac uarijs disciplinis imbutus esses, multisq́ ipse consuluisses. Ad hæc Cicero: Atqui longè aliud est, ô Philisce, pro alijs uerba facere, quàm sibi ipsi consulere. Nam quæ pro alijs dicimus, ea cum à recta atq́ integra ratione proficiscantur, utiq́ uim suam obtinent: uerùm animus, ubi quis eum morbus occupauit, obtũditur, caligoq́.

Cicero ab aduersarijs superatus in exilium abit.

Gabinius.

L. Pisonis sententia.

Cæsaris sententia.

Crassi sententia.

Cicero in exilium it.

Philiscus Ciceronem exulem consolatur.

ei offunditur, ita ut nihil idoneum excogitare poſsit. Itaque uetus illud rectiſsimè dictum eſt, facilius eſſe alios adhortari, quàm ſe ipſum cōtra aduerſas res obfirmare. Humanæ tu quidem, inquit Philiſcus, naturæ conſentanea dicis: atqui te tanta intelligentia uſum, ita ad ſapientiam exercitatum, ita imparatum ad humanos caſus fore nunquam ſperabam, ut non, ſi quod inopinatum obtigiſſet, ad id præmunitus eſſes. Nunc cum in eum locum res tuæ deductæ ſint, quid obſtat quin ego tecum ea quæ ad rem faciant diſputans, aliquid tibi utilitatis afferam: ac quemadmodum hi qui alios in oneribus baiulandis adiuuant, eos leuant, ita ego quoque tuam tibi calamitatem leuiorem reddā: idq; tantò minori labore, quòd ne minimam quidem eius partem in me ſum recepturus. Neq; dedignaberis, ut opinor, aliorum conſolationes. Nam ſi ad hoc tu tibi ipſe ſufficeres, nihil profectò meo ſermone opus eſſet: nūc perinde tibi euenit, ac ſi Hippocrates, aut Democedes, aliusq; quiſpiam prçſtantiſsimorum medicorum morbo ægrè ſanabili depræhenſus, ad eum curandum alieno auxilio egeat. Equidem, inquit Cicero, ſi talem orationem habes, qua caliginem iſtam ab animo meo remoueas, ac me in priſtinam lucem reducas, paratiſsimum me ad eum audiendum habes. Quemadmodum enim medicamentorum, ſic orationum etiam cùm multæ ſunt differentiæ, tum uariæ uires, ut mirum non ſit, me, qui in Senatu, concionibus, iudicijsq; præclarus fui, aliqua ſapientia tamen à te imbui. Tum Philiſcus: Agedum, quando ad audiendum paratus es, id primum conſideremus, ſint'ne hæc uerè mala, quæ te nunc circumſtant: deinde uideamus, quo pacto his mederi queamus. Primò omnium ego te (quod nimirum natura primum eſt bonum homini) ſanum corpore, & firma ualetudine præditum uideo. Deinde quæ ad uitam ſuſtentandā faciūt, ea tibi affatim adſunt, ut neq; famem propter penuriam perferre opus habeas, neq; ſitim, neq; frigus, neq; quicquā aliud mali: quod ſanè ſecundum à naturæ donis bonum hominis meritò quis dixerit. Nam ſi quis corpore benè ſano utatur, uitamq; ducere ſine curis poſsit, is omnium eorum quæ ad felicitatem faciunt, fructus ſentit. At uerò, excipit Cicero, hæc omnia nihil proſunt, ubi animo ægrè eſt, isq; re aliqua mordet. Longè enim maiorē animi ſolicitudines miſeriam, quàm uoluptates corporis delectationē homini afferunt: quo modo nunc ego nec corporis ſanitatem magni æſtimo, cum animo laborem, nec rerum neceſſarariū copiam, cum plurimis ſim ſpoliatus. Hæccine, inquit Philiſcus, tibi dolorem afferunt? Equidem ſi ijs, quç ad uiuendum neceſſariò requiruntur, carendum tibi in poſterum eſſet, cauſam haberes, cur amiſſas res mœreres: at quoniam ea tibi omnia abundè ſuppetunt, quid eſt quod tibi moleſtiam afferat? Omne enim id quod præter „ ea quæ neceſſaria habemus, poſsidetur, ſuperfluum eſt, in nulloq; diſcrimi„ ne, adſit'ne uel abſit, ponendum. Ergo quoniam antehac etiam ijs, quæ neceſſaria non erant, uſus non es, ea aut tunc quoq; tibi nō adfuiſſe, aut etiamnum talia eſſe, quibus non indigeas, exiſtimare debes. Etenim eorum pleraq; non à maioribus tuis acceperas, ut eo nomine maior tibi ratio eorum habenda eſſet: ſed lingua tua, orationibusq; tibi parta, ijſdemq; amiſſa ſunt: itaq; te indignari nō decet, ſi quo modo ea quæſiuiſti, eodem perdidiſti. Ita enim nauicularij quoq; cum frequenter iacturam faciant, id non ægerrimè ferūt, prudenter, ut arbitror, reputantes ſecum, à mari ſibi ea eripi, quç antea idem dediſſet. Ac de his quidem ſatis. Ita enim ſtatuo, homini ad felicitatē ſufficere, ut quæ ad uſum uitæ opus ſunt, omnia poſsideat, neque ullius rei qua ad

Orationis uariæ uires.

Quæ uerè aut mala ſint.

Abundantia.

Iacturas nautæ cur minus ægrè ferant.

qua ad se sustentandum corpus indiget, destituatur: omne autem superuacaneum, curas, negocia, & multorum inuidiam secum trahere existimo. Quoniam uerò nullum fructum bonorum corporis esse dicis, nisi animo etiam bene sit, uerum id ego esse sentio. namq; fieri non potest, ut animo malè affecto non corpus etiam unà laboret. Veruntamen longè faciliorem esse rationem arbitror curandi, ut animo rectè ualeamus, quàm ut corpore. Corpus enim, ut ex carne compactum, multis per se incommodis obuium est, multo autē numinis auxilio indiget: contrà animus, cuius diuinior est natura, minori opera componi instituiq; potest. Videamus ergo, si lubet, quæ bona animi tibi adsint, aut quid mali eum occupauerit. Equidem te inter omnes mortales prudentia præstare uideo. cuius rei argumenta habeo, quòd ea quę uel senatui uel populo cōsuluisti, plerunq; persuasisti: plurimū autem priuatos homines tuo patrocinio iuuisti. Deinde iustissimum te esse censeo, quippe qui semper pro patria & amicis propugnans, in certamen aduersus eos qui his insidias struerēt, descendisti: hæcq; adeò ipsa, quæ nūc passus es, non alia de causa tibi obtigere, quàm quòd pro legibus & Republica dicere & facere omnia perseuerauisti. Iam temperantia quoq; summa te præditum esse, documento est ipsum tuum uitæ institutum. Impossibile est enim eum qui se seruitio uoluptatum corporis obstrinxerit, in publico subinde uersari, & in foro agere, nisi eorum quæ noctu fecisset, de die testimonia proferre uelit. His ita habentibus, ego te fortissimum quoq; esse iudicaui, qui & tantis uiribus animi, & tanto sermonis robore utebaris: uerùm uideris mihi ipse de statu animi deiectus infortunio, quod te præter et spem & meritum tuum perculit, nonnihil de summa fortitudine detraxisse: quod tamen statim sis recuperaturus. Quamobrem cum tuæ res eo loco sint constitutæ, ut & corpus incolume, & animum integrum habeas, haud equidem uideo quid'nam id sit quod te dolore afficiat. Ad hæc uerba Cicero. Ita'ne tibi ergo nō ingens malum ignominia & exilium uidentur, & domo amicorumq; conuersatione carere, patria per contumeliam eiectum in aliena terra uiuere, oberrareq; nomē extorris ferentem, risum inimicis, dedecus uerò suis præbentem? Mihi uerò nullo modo, inquit Philiscus. Cum enim duo sint, ex quibus constemus, animus atq; corpus, cumq; utriq; horum certa tam bona quàm mala præscripta sint à natura, si quod uitium alteri horum incidat, id necessariò & perniciosum & turpe est putandum: sin eadem rectè sese habent, potiùs bene nobiscū agi arbitremur. Porrò is planè tuarum nunc est rerum status. Nam cætera ista, ignominiæ, & si quę sunt id genus alia, tantùm hominum arbitrio atq; opinione turpia sunt, & mala, ita ut nullum neq; corpori, neq; animo detrimentum afferant. Quod enim corpus mihi in morbum incidisse, aut interijsse, aut quem animum iusticiæ scientiæ'ue damnum tulisse propter ignominiam, uel exilium, uel aliud quippiam eius generis dicere potes? ego quidem id planè non uideo: atqui in causa est, quòd nihil horum natura sua malum est, sicut nec honores, aut uita in patria acta suapte natura bona sunt: uerùm omnia eiusmodi, qualia ea unusquisq; nostrum esse iudicat. Iam nec honores, neq; ignominiæ apud omnes homines eadem habentur: quinimò quæ apud alios culpantur, eadem alij laudant: & quæ alij honore prosequuntur, ea alij supplicio afficiunt. Sunt qui omnino neq; nomen, neq; rem ipsam, quæ honor uel dedecus dicitur, norint: idq; optimo iure. Quæ enim humanam naturam non attingunt, ea isti ne spectare quidē ad hominem cēsent. Itaq; ut proculdubio per-

Corporis et animi comparatio.

Orationis uirtutes.

In intemperantes.

Exilium, ignominiam et similia, nō esse malorum numero habenda.

perridiculum sit, si quod iudiciū aut decretum fiat, quod certum hominem ægrotare, aut inhonestum esse iubeat: eodem modo de ignominia res habet, atq; eandem rationem ego exilij esse uideo.

Exilij definitio.

Est enim exilium, peregrinatio quædam cum ignominia coniuncta: unde fit, ut quando ipsa ignominia per se malum nō est, ne exilio quidem mali quippiam conciliare possit: siquidem alioquin magnus eorum est numerus, qui plurimum temporis alij inuiti, alij sponte sua peregrinantur: nec desunt qui hinc inde obambulādo totum uitæ spacium insumant, tanquam subinde omnibus locis expulsi, nec tamen id sibi damno cedere existimant.

Voluntas naturam rei nō mutat.

Neq; uerò interest quicquā, sponte'ne aut inuitus quippiam facias: nec enim is qui nolens corporis exercitationi sese dedit, minus roboris eo acquiret, qui ultrò hoc facit: nec qui inuitus nauicularium agit, minorem hinc fructum capit, quàm qui uolens. Quanquam non intelligo, quomodo fieri possit, ut uir prudens quicquam inuitus faciat. Itaque si in eo discrimen positum est, bené ne uel malè nobis sit, ut ea quæ uolumus, libenter, quæ nolumus, inuiti faciamus, in promptu huius rei est medela.

Volūtas necessitati accōmodanda.

Nam si omnia quæ aliter fieri nequeunt, uolentes subeamus, neque ulli necessariæ rei succumbamus, iam illa etiam quæ inuitis nobis obuenire putantur, sub his comprehensa erunt.

Necessitas.

Itaq; uetus illud rectè admodum se habet, debere nos nō ea petere ut fiant, quæ uolentibus nobis euenirent: sed ea uelle, quæ ex necessitate quadam eueniūt. Neque enim uitam nostro ipsorum arbitrio ducimus, neque in nostra potestate ea sita est, sed ut uisum fuerit fortunæ, ita uiuendum est: & quale fatum nostro uitæ curriculo destinatum, talem nostram quoq; uitam esse necessum est. Atq; hæc ita sunt, siue nos uelimus, siue nolimus. Quod si te non ignominia hæc, neque ipsum exilium affligit, sed quòd non tantum nulla tua in patriam iniuria, uerùm etiam summis tuis in eam beneficijs extantibus, ignominia affectus, & eiectus ea es, hoc tibi reputandum est: quandoquidem ita omnino in fatis tibi fuit, ut hæc patereris, hoc tibi pulcherrimū & optimum accidisse, quod nullo tuo merito in hanc deueneris calamitatē. Etenim tu pro tuo officio omnia & consuluisti ciuibus tuis, & egisti: neque ea priuatus, sed Consul: nec ipse per te negociū aliquod curiosè suscipiens, sed senatusconsultum secutus, non seditionis causa, sed ut quàm optimè reipublicæ consuleres: contrà certi quidam homines potentia sua & lædendi studio adducti omnia hæc in te machinati sunt. Quo fit, ut illos quidem suę iniusticiæ causa dolere & lugere conueniat: tibi autem & pulchrum & necessarium est ea fortiter perferre, quæ fortuna tibi tua imposuit. Neque uerò malles Catilinæ & Lentulo conscleratæ coniurationis socius, atque omnia contra reipublicę incolumitatem molitus, nihil quod ea tibi iussisset secutus, domi manere iniusticiæ obnoxius, quàm cùm officio tuo satisfecisses, solum uertere. Iam si existimationis ętiam rationem habes, longè præstat te nullo flagitio admisso patria excidisse, quàm perpetrato malo aliquo facinore in ea remansisse. Nam ut cætera omittam, dedecus profectò nō in eum qui iniquè in exilium mittitur, sed in hos qui contra ius eum eijciūt, redundat. Quanquam ego te accepi non inuitum, aut iudicio damnatum, sed ultro abijsse, quòd apud eos uiuendū diutius tibi nequaquā duceres, quos neque meliores reddere posses, neque cum ipsis perire uelles. Itaq; non patriam, sed eius insidiatores reliquisti, qui profectò extorres & ignominia notati sunt, quòd omnia bona ex animis suis profligauerint. Tu uerò honoratus, felixq; es, neque cum dedecore seruire opus habens, & rebus necessarijs

cessarijs ad uitam affluens, siue in Macedonia, siue alibi terrarum uiuere statueris. Neque enim loca ipsa felicitatē beatitatem'ue ullam afferunt homini, sed unusquisqꝫ nostrûm ipse sibi & patriam, & uitam beatam omni tempore ubicunqꝫ locorum efficit. Hæc intelligēs Camillus, haud grauatim Ardeæ habitauit. Hæc Scipio reputans, absque molestia Literni uitam exegit. Quid enim Aristidem referam, quid Themistoclem, quorum gloria exilio aucta est? Quid Annium, quid Solonem, qui consultò decennium à patria abfuit? Et tu igitur ne quid horum quæ neque ad corpus, neque ad animū pertinent, graue iudica, neqꝫ indignè tuos casus fer: quandoquidem nulla nobis optio uiuendi nostro arbitrio proposita est (ut dixi) sed necesse omnino habemus omnia tolerare, quæ de nobis Fortuna statuerit. Quòd si hoc sponte nostra fecerimus, dolore uacabimus: sin noluerimus, neque ea quæ fatū nobis destinauit, effugiemus: & inanes præterea in dolores, summum illud malum, incidemus. Cuius euidens indicium est, quòd alij mortales etiam res aduersissimas leuiter ferunt, seqꝫ nullo malo conflictari censent, alij leuissimis oppressos se arbitrātes, nullum à se malum quod in hominem cadere possit, abesse putant: itemqꝫ alij prosperos euentus malè, alij duros rectè accipiunt, efficiuntqꝫ, ut res istæ tales alijs esse iudicentur, quales illi ferendo eas esse ostenderunt. Hæc cum animo tuo cogitans, neque præsentem statum iniquo fer animo: neque si eos qui te profligauêre, fortuna secunda uti audies, id tibi molestiam afferat. Ea est enim humanarū felicitatum alioquin conditio, ut momentaneæ sint, incꝫ diem durēt: ac quanto quis maiora ab his incremēta accipit, tanto facilius auræ instar cōcidit, idqꝫ præcipuè in seditionibus. Quippe homines qui in perturbatis, fluctuantibusqꝫ rebus uersantur, parum aut nihil potius ab his differunt, qui tempestate iactantur. eodem enim modo sus deqꝫ, & in omnes partes abripiūtur: ac si quid eos uel minimū fefellerit, prorsus submergunt. Ac ne tibi uel Drusi, uel Scipionis, uel Gracchorum, aliorum'ue exempla commemorem, memoria tenes quomodo Camillus quondam exul, deinceps post seruatum à se Capitolium uita functus sit: meministi quantum Aristides ab exilio suo Themistocli præstiterit. Igitur tu quoqꝫ sperare quidem in primis debes, futurum ut in patriam reducaris: (neqꝫ enim ob aliquod tuum facinus iniustum ea pulsus es: atqꝫ audio ab his ipsis, quorum opera eiectus es, te requisitum iri, desideratum autem ab omnibus) sin præsens tibi status habendus est, ne ob hunc quidem quicquam te affligere debes. Verùm, si meo consilio obtemperaueris, aliquod tibi prædium maritimum deliges, ab hominū frequentia remotum: ibi agriculturæ uacabis, et te ad scribendum exemplo Xenophontis Thucydidisqꝫ conferes. Ea enim pars philosophiæ diutissimè permanet, ac omni homini, omni administrationi reipublicæ cōuenit, ad quam ocium magis idoneum exilium confert. Itaqꝫ si immortalitatē consequi cupis, quemadmodum & isti consecuti sunt, imitare eos. Etenim nulla re necessaria cares, neqꝫ ullius honoris indiges. ac si quid etiā in illis boni est, Consulatum gessisti: atqui iterum, tertium, uel quartum in magistratu fuisse, nihil aliud secū fert, quàm inanes literas, quæ neqꝫ uiuo, neque mortuo quicquā conducunt, ut non Coruinus potius, aut Marius septem Consulatibus nobilis, quàm Cicero esse uelle debeas. Cæterùm te magistratū expetere non arbitror, qui oblatum tibi repudiaris, contempto quod ex eo habetur emolumento, spretaqꝫ breui illa potentia, quę omnibus calumniari uolentibus exposita est. Quæ ego non eò recensui, quasi uerò ad beatitatem

Omne solū forti patria est.

Felicitas momentanea.

In seditionib. uiuere, & tempestate iactari, affinia.

tem necessariò requirerentur, sed ut uideres, si omnino ita opus fuisset, tamen te in republica etiam satis diu uersatum: ut ex his quæ dixi, animaduerso institutorum uitæ discrimine, alterum deligeres, alterum abijceres: hoc persequereris, illud fugeres. Exigua enim est uitæ nostræ portio: itaq; opus tibi est, ut quanto tranquillitatem perturbatione, quietem tumultu, libertatem seruitute, securitatẽ periculis potiorem cognoueris, tanto magis id uitæ genus amplecti, ad quod te adhortor. Sic enim cùm tu beatus, tum tuũ & uiuentis & mortui nomen magnum erit. Quod si in reditum, et splendorem in republica incumbas, nolo equidem grauius quidquam dicere: sed tamen in rem Ipsam intuens, tuamq; in dicendo libertatẽ considerans, præterea multitudinem potentiamq; tuorum aduersariorum cernens, uereor ne denuò in periculum adducaris: ac tum quidem, si exulandum tibi fuerit, pœnitẽtia corripiêre: sin extrema patieris, ne pœnitentiæ quidem locus erit. Enimuerò quis non rem horrendam atque turpem esse iudicet, caput hominis amputari, inq; foro poni, atque ita ei & uiros & mulieres insultare: ac ne tu me uana tibi prædicentem oderis, sed ea quæ cœlestibus augurijs comperta prædico, caue. Neq; uerò te id decipiat, quòd nõnullos ex potentibus tibi amicos habes. Nihil enim tibi horum quæ nunc uidetur amicitia, aduersum inimicos auxilij afferet, quod iam nunc expertus es. Quicunq; enim potentiam affectant, cætera omnia cupiditati suę postponunt, ita ut amicissimos etiam genere'que proximos, inimicissimorum loco habeant. His auditis Cicero, nõnihil dolore leuatus est: non autem diu exulauit, sed ab ipso Pompeio, cuius opera præcipuè pulsus erat, reductus est. In causa fuere Clodij facinora, qui Tigranem iuniorem, qui etiamnum in uinculis apud L. Flauium detinebatur, corruptus pecunia eripuerat & dimiserat, indignatosq; eius facti causa Pompeium Gabiniumq; contumelijs consectatus erat, eorum'que asseclas uerberibus & uulneribus mulctauerat, Consulis fasces confregerat, facultates'que eius sacras esse iusserat. Ob hæc iratus Pompeius, eo'que potissimum, quòd cum ipse Tribunisplebis potestatẽ suam reddidisset, eã contra ipsum Clodius usurparet, Ciceronem reuocandũ sibi statuit, confestimq; eius reditum agitare per Ninnium cœpit. Is obseruato tempore quo Clodius non aderat, in Senatu de Cicerone retulit: intercedente autem alio Tribuno plebis, suam rogationem, ut de qua cum populo acturus esset, publicè proposuit, atq; in omnibus prorsum se rebus Clodio opposuit, unde & contentiones & conflictus utrinq; aliquot exorti sunt. Antequam hæc fierent, Clodius suorum consiliorum tanto facilius exequendorum causa, Catonem è medio remouere cupiens, atq; ut Ptolemæum Cypri regem ulcisceretur, à quo cum à piratis esset captus, redemptus nõ erat, insulam Cyprum publicam Pop. Rom. esse iussit, & ad eam constituendam Catonem perinuitum quidem eum amandauit. Hæc ita ad urbem gesta. Interim Cæsar cum nullum in Gallia bellũ, omnia quietissima inuenisset, tamẽ ne in pace degẽdum esset, ut primum forte fortuna sese bellum obtulit, aliud ex eo tractum est, ita ut quod maximè in uotis habuerat, omnia & bello conficeret, & uictoriã obtineret. Nam Heluetij cum magnoperè excreuissent, ac pro multitudine hominum parum sufficiẽtem terram possiderent, partem quidem aliquam suorum aliò in coloniã quandam dimittere consultum non putabant, ne à sese inuicem diuulsi, insidijs eorum quos aliquando lęserant, opportuniores fierent. Igitur postquã omnes domo sua exire statuerũt, ac in meliorem aliquã atq; ampliorem regionem

Prædicit Cic. exitium.

Cæsaris bellum contra Heluetios.

Heluetij solum uertunt.

nem transire, omnes suos uicos oppidaque incendunt, ne quis spem de reditu in patriam habere in posterum posset: ipsi duce Orgetorige, ascitis nonnullis aliis etiam populis, quos eædem causæ ad mutandum solum compulerant, Rhodanum transire, regionemque aliquam ad Alpes sitam occupare instituunt. Cæsar ponte rescisso, alia etiam quæ ad transitu eos prohibendos facerent, parabat: ad eum Heluetij legatos mittunt, rogātes ut sibi eius uoluntate liceret transire: promittentesque, se sine ullo maleficio per agrum Romanorum iter facturos. Quanquam minimè ipsis fidem haberet Cæsar, neque concessurus erat, ut aliquò progrederentur: tamen quòd nondum satis paratus erat, deliberaturum se cum suis legatis de eorū postulatis respondit, diemque ipsis constituit qua responsum acciperent: nonnullam quoque eis spem obtinendi transitus ostendit. Interim opportunissima quęque loca fossis ductis, murisque communijt, ut iter ipsis obstrueret. Barbari cum ad tempus expectassent, postquam nihil horum de quibus conuenerat, præstari sibi audiunt, iter ingressi, primùm per Allobroges, eò quò instituerant, contenderunt. pòst cum ad munitiones peruenère, in Sequanos conuersi sunt, per eos & Heduos, transitum ipsis, quòd se ab omni maleficio temperaturos pollicerentur, haud inuitè concedentes, iter faciētes. Verùm cum pactis non starent, sed eorum regionem popularentur, Sequani & Hedui legatos ad Cæsarem mittunt rogatum auxilium: petuntque ne in conspectu eius sibi pereundum sit. & quanquam eorum oratio cum re ipsa parum conueniret, tamen id quod petebant, impetrauerūt. Cęsar enim ueritus, ne ad Tolosam Heluetij proficiscerentur, statuit potius iunctis sibi Heduis Sequanisque eis resistere, quàm si cum Heluetijs hi cōspirassent (quod haud dubiè futurum erat) bellum aduersum omnes simul suscipere. Itaque Heluetios transeuntes Ararim flumen adortus, nouissimos in ipso fluminis transitu concîdit: qui uerò progressi iam erant, eos repentina ac celerrima insecutione, cladeque suorū ita terruit, ut cum Cæsare agere de regione aliqua, quam ipsis assignaret, cuperent. Id tamen frustra fuit. cum enim obsides ab ipsis peterētur, indignati, non tam fidem sibi nō haberi, quàm quòd obsides dare se indignū existimarent, pactionum nullam posthac rationē habuerunt: sed progressi ulterius, equitatum Cęsaris, qui à peditibus procul procurrerat, ac iam præter postremi agminis custodes prouectus erat, suo equitatu exceperunt, uiceruntque. Eo prælio sublati Heluetij, Cæsaremque fugere, quia inferior discessisset, præsertim quòd ob penuriam commeatuū ad urbem quandā extra iter propositum sitā se conuerterat, putantes, nō iam ipsi procedere, sed eum insequi ceperunt. Cæsar eo animaduerso, hostiū impetū & multitudinem ueritus, peditatum in locum quēdam editum subducit. equites autem primo loco exponit, qui cum hoste manus consererent, donec ipse castra loco idoneo collocasset. Heluetij cum iterum equitatum Romanum reiecissent, iamque ad ipsum locum, quem editiorem occupatum à Cæsare diximus, animosè cōtenderent, Cæsar repentè cum suis in eos decurrit: & agmine ordinato hostes nullo ordine obuiam euntes superiori ex loco aggressus, leui certamine repulit. Quos cum fugientes Romani persequerentur, eos alij nonnulli Heluetij, qui prælio partim ob multitudinem, partim ob festinationem reliquorum non interfuerunt, à tergo repentè adorti sunt, perturbaruntque. neque tamen magnam rem ullam consecuti sunt: quia Cæsar equitibus insecutione fugientium mandata, cum armatis hostem aggressus fudit: & utranque eorum partem usque ad carros uictor fugientem insecutus,

Heluetij funduntur.

Equites Cæsaris uincuntur.

Heluetij uincuntur.

ibi denuò fortiter ſeſe defendentes ſuperauit. Hac clade accepta, barbari in duas ſe partes diſiunxerunt: quarum altera, conditionibus à Cæſare acceptis, in domum ſuam, unde profecti erant, regreſsi ſunt, ibiq; urbes ſuas reſtitutas incoluerũt: reliqui arma tradere abnuentes, ad Rhenum, quo loco antiquitùs habitaſſent, reuerti ſe poſſe rati, iter ſuſceperunt: eos Romanorum ſocij, per quos iter faciebãt, & paucos, & iam antè ſuperatos, nullo negocio peſſundederunt. Eo modo Cæſar primum bellum patrauit. Hoc uerò principio facto, nequaquam quieuit: ſed & ipſe ſuum inſtitutũ perfecit, & ſocijs gratificatus eſt. Sequani enim, Heduiq;, cum eius cupiditatem uiderent, atq; res ipſas ſpei eius reſpondere, ut & ipſi beneficium offerrent

* *

Belli Cæſaris contra Ariouiſtum occaſiones.

partemq; regionis aliquam Germanis finitimis ademerant, eosq; ſibi ſtipendiarios acceptis obſidibus fecerant. Facile aũt obtinuerunt à Cæſare, ut auxilio ipſis ueniret. Germanis illis Ariouiſtus imperabat, cuius regnũ Romani confirmauerant: ipſumq; Cæſar in Conſulatu ſuo inter amicos ſociosq; Romanorum adſcripſerat.

Ariouiſtus Germanorum rex, ſocius Romanorum dictus.

Cæſar, quòd Ariouiſtus bello clarus, potensq; haberetur, parui pendebat: id tantùm agebat, ut ab eo occaſionem diſsidij acciperet, neq; prior eum inuadere uideretur. Itaque Ariouiſtum ad ſe uocat, habere ſe de quibus cum eo communicaret, indicans. Ariouiſtus nõ obtemperauit: & ſi quid ſibi uellet Cæſar dicere, ad ſe uenire iuſsit: non tantùm quia Cæſare ipſe inferiorem ſe non diceret, ſed etiam quia qui ab alio quid uelit, ad eum ueniat par eſt. Quo reſponſo commotus Cæſar, quod ad contumeliam nominis Romani ſpectare uidebatur, confeſtim ab eo ſociorum obſides popoſcit: edixitq; preterea, ne in eorum regionem ingrederetur, ne'ue ex patria ſua auxilia acceſſeret: neq; id ſpe terrendi, ſed irritandi Ariouiſti faciebat: exiſtimabatq; ſe ita magnam atq; dignam belli anſam accepturum. Neq; eum hæc ſpes fefellit. nam iniquiſsimo animo imperata hæc Ariouiſtus tulit, atq; perquàm ferociter reſpondit. Igitur Cæſar per legatos minimè reſpondit, ſed extemplò Veſontionẽ urbem Sequanorum, priuſquam id quiſquam ſentiret, occupauit. Interim milites, cum nunciatum eſſet Ariouiſtum magno conatu ſe ad bellum parare, multitudoq; alia Germanorũ ei auxilio uenientium partim iam Rhenum tranſiuiſſe, partim ad ipſum fluuium in inſidijs cõſediſſe diceretur, à quibus repentè inuaderentur, ingens triſtitia occupauit.

Trepidatio inter milites Cæſaris de Germanis.

Ita enim eos magnitudo corporũ, multitudoq;, tum audacia, minæq; hoſtium ab ea profectæ terruerant, ut ſibi non cum hominibus, ſed immanibus ac ſæuis belluis rem futuram putarent: itaq; ſermonem ſpargebant, bellum à ſe ſuſceptum eſſe neque iuſtum, neq; decretum, ob ambitionem tantùm Cæſaris ceptum: minitabanturq; etiam, niſi is ſententiã mutaturus eſſet, ſe eum deſerturos. Ea re cognita Cæſar, ut eius gratia uniuerſos milites compellaret, conſilium non putauit. neque enim cẽſebat commodũ eſſe, huiuſmodi orationem ad multitudinem habere, quæ ad hoſtes deinde enunciaretur: uerebaturq;, ne dicto non audientes milites, tumultuarent, atq; malam aliquã rem perpetrarẽt. Igitur legatos ſuos, reliquosq; minores magiſtratus conuocauit, atq; in hæc uerba eos allocutus eſt:

Cæſaris ad legatos & centuriones ſuos oratio.

Idem ego uos, amici, de proprijs atq; publicis rebus conſilium ſequi debere, minimè exiſtimo. Neque enim idem eſt, quod quiuis pro ſe ſequitur, cum eo quod communiter omnibus propoſitum eſt. Nam nos quidem ea quærere, quæ quàm maximè commoda, tutiſsima unicuiq; noſtrûm ſint, cõuenit: populo autẽ ea & ſuſcipere, & agere, quæ ei ſint optima. Ac

ma. Ac quamuis tranquillus status ne priuatim quoque sine industria conseruari potest: tamen cui minimum sit negociorum, is maximè tutus habetur. Ciuitas autem, præsertim si quem obtinet dominatum, hac ratione absque mora pessum iuerit. Quod non ab homine ita institutum, sed ab ipsa natura lege sancitum, ita semper se habuit, habetque adhuc, & habebit etiam quandiu genus humanũ durauerit. Hæc cum ita sint, minimè conuenit aliquem uestrûm in præsentia maiorem suæ uoluptatis atque incolumitatis prouidentiam facere, quàm quid uniuersis Romanis & decorũ sit, & expediat. Existimare enim debetis præter cætera, quę par est à uobis expendi, hoc in primis, nos tot tantosque uiros senatoriæ equestrisque dignitatis, qui magnã militum copiam sub nobis habemus, magnamque pecunię uim, nõ ea de causa huc uenisse, ut ocio indulgeremus, aut neglectim uiueremus: sed ut subditorum res rectè constitueremus, facultates confœderatorum tutas præstaremus, uim ijs facere conantes propulsaremus, res nostras augeremus. Etenim nisi hæ causæ nobis fuerunt, quid fuit cur initiò expeditionem faceremus, ac non potius domi apud nostras res maneremus? ac præstiterat equidem nunquã omnino suscipere bellum, quàm susceptũ prodere. Quòd si adsumus, alij ea necessitate huc compulsi, qua patriæ imperata exequi tenemur, maior uerò pars ultrò honorum emolumentique causa, quæ militia quæruntur, quá nam ratione uel honestum uel pium uideatur, spes nos & eorum qui nos huc miserunt, & nostras ipsorum uanas reddere? Ac priuatim quidem nemo omnium ita potest lætis rebus uti, ut nõ idem cum republica corruente pereat: at respublica si prospero successu utatur, etiam priuatorum omnes calamitates potest subleuare. Hæc non aduersus uos, amici, cõmilitonesque, à me dicuntur, qui adestis, quosque ego nec ob ignorantiam doctrina, neque ob negligentiam admonitione opus habere noui: sed quia animaduerti esse nonnullos ex militibus, qui rumorem diuulgent, bellum nos inconuenienter suscepisse, quique alijs seditionis autores sint, uolui uos ex mea oratione & studij in patriam uestri confirmandi, & illos de officio suo docẽdi rationes accipere. Plus enim utilitatis capere possunt, priuatim ex uobis & sæpius hæc audientes, quàm de me semel. Hoc igitur illis dicite, maiores nostros non domi residentes, non militiam detrectantes, non bella fugientes, non ignauię studentes, tantam urbem nostrã effecisse: sed cum & animos ad audenda omnia se digna paratos, & corpora prompta ad elaborandum in his, quæ decreuissent, haberent: cum suas fortunas tanquam alienam possessionẽ semper periculis obijcerent, aliorum autem ditionem tanquam ad se pertinere haud cunctanter suam facerẽt: cum felicitatem in nulla alia re quàm sibi honestis actionibus ponerẽt, in ocio autem degere, infelicitatem putarent. Hæc illi consilia secuti, cum ab initio tenuissimę eorum res essent, urbemque omniũ urbium infimam haberent, Latinos in suam potestatem redegerũt, Sabinos uicerunt, Tyrrhenos, Volscos, Opicos, Lucanos, Samnitas subegerunt, modico temporis spacio omnem regionem intra Alpes iacentem debellauerunt: omnes alienas nationes à quibus inuadebantur, repulerunt. Quorum imitatione posteriores Romani, patresque nostri adducti, non cõtenti sua conditione, neque satis habentes ea quę à suis maiorib. acceperãt, sed ociũ suã certã perniciẽ, labores aũt haud dubiã salutẽ esse existimãtes, adhæc ueriti ne res ipsorũ suis finib. cõtentæ detrimentũ paterẽtur, ac senectute quasi cõficerentur, dedecorique sibi ducẽtes, si quibus tanta à suis pręcessoribus relicta erant, ipsi nihil acquisiuissent, longe plura

Priuatorũ alia consilia, quàm rerumpublicarum.

Priuata salus publica incolumitate continetur.

Romana res quibus artibus creuerit.

maioraq́ prioribus adiecerunt. Quid enim opus est singulatim commemorare, Sardiniam, Siciliam, Macedoniam, Illyrium, Græciam, Asiam minorem, Bithyniam, Hispaniam, Africam. Sane plurimum illis pecuniæ Carthaginenses dedissent, ne ad eas partes terræ nauigarent: plurimum Philippus ac Perseus, ne ab ijs bello peterentur: multum Antiochus, eiusq́ filij & posteri, ne Europę fines exirent. Verùm neque illi ocium sine decore, diuitias'ue ab omni periculo liberas ante gloriam, magnitudinemq́ imperij posuerunt: neq́ hi etiam qui apud nos ętate sunt prouectiores, qui etiamnum in uiuis sunt: sed hi quoque cum haud ignorarent, ijsdem artibus & quæri bona & retineri, multa ex his quæ iam antè parta erant, confirmarunt, multa autem alia parauerunt. Nam hæc quoque quid attinet singula recensere, Cretam, Pontum, Cyprum, Asiam, Albaniam, Iberiam, Syriam utramq́, Armenias duas, Arabiam, Palæstinam: quę regiones ne nomine quidem prius satis notæ, nunc partim nostro imperio subiacent, partim alijs muneri à nobis concessæ sunt, ita ut ex ijs reditus, copiæ, honores, ac societates ad nos peruenerint. His igitur exemplis usi, nolite aut maiorum res gestas dedecorare, aut imperium quod nunc maximum est, destituere. Non enim nobis eadem quæ his qui nihil eorum quæ recensui possident, consilia capienda sunt. His enim ocio contentis esse, alijsq́ sine suo periculo subditis esse satis est: nobis autem necesse est laborare, militare, ac subeundis etiam periculis præsentem felicitatē tueri, cui multi sunt intenti. Omne enim id quod communem sortem excellit, æmulationi inuidiæq́ aliorum obnoxium est. hinc illud eorum, quorum conditio est inferior, contra se superiores bellum perpetuum existit. Proinde aut hoc nobis exoptandum erat, ut ne ab initio quidem tantum supra communem hominum conditionem excreuissemus: aut quandoquidem ad tantum fastigium dominiumq́ euecti sumus, atq́ ita fatum nostrum fert, ut uel in alios imperium summa ui retinendum, uel ipsis contrà funditùs pereundũ sit. (Qui enim ad tantam potentiam peruenerunt, eos uitam priuatam sine periculo agere possibile non est) Agedum Fortunæ nos committamus: neque eam cum ultrò suaq́ sponte maioribus nostris adfuerit, nobiscumq́ permanserit, à nobis reijciamus. Quam ut retineamus, non arma nobis abijcienda sunt, non ordines deserendi, non tempus inane domi desidendo transigendum, non apud socios Romani nominis oberrandum est. sed arma semper in manibus habēda sunt: hac enim solum ratione pax conseruatur. militaria opera pręlijs exercenda: hoc enim unico efficiemus, ne semper bellandum nobis sit. socijs auxilio nostro indigentibus absq́ excusatione opitulandũ: ita enim longè plures nobis adiungemus. hostibus ut subinde aliquid mouere non cōcedendum: hoc enim pacto fiet, ne quis nos in posterum sibi iniuria lacessendos putet. Enimuero si quis Deus nobis spondeat, etiam absq́ hac nostra opera essent, tamen fore, ut ne quis nobis insidias paret, utq́ omnibus nostris bonis tutò semper perfruamur, etsi ne sic quidem honestè diceremus, quietis nobis uiuendum esse: tamen aliquam rationem hi afferre possent, qui officium suum detrectãt. Sin autem necessariò fit, ut qui aliquid possident, aliorum insidijs impetantur, profectò operam illos dare conuenit, ut conatus horum anteuertãt. Ad hæc qui sua ociose tenent, in periculum de his ipsis plerunq́ ueniũt: at quibus tantum superest facultatis à suis rebus, ut aliena quoq́ bello inuadant, facilè hi sua tuentur. Neq́ enim quisquam suis rebus metuens, ad aliena animum adijcit, quòd is timor, quem de proprijs habet, ab omni eum prorsus

Parta conseruanda sunt.

Cur belligerandum Romanis.

alienorum cura auertit. Proinde quorsum attinet hoc, quod nõnulli uestrũ dicunt, non opus nobis esse, ut subinde aliquid nobis acquiramus? Effluxerunt'ne ex animo uestro ea quæ partim uidistis, partim audiuistis, quemadmodum nulla natio earum quæ in Italia fuerant, antè patriæ nostræ perniciem struere cessarit, quàm in eorum ipsorum terras bellum maiores nostri intulerunt? Nec Epirotæ antè finem iniurijs fecêre, quàm nostri in Græciã transmiserunt: nec Philippus (qui iam animo agitabat Italicam expeditionem) antequam eius regionem nostri inuaserunt: neq; Perseus, neq; Antiochus, neque Mithridates, prius quàm idem passi sunt. Ac, ne alia persequar, Carthaginenses profectò antequam à nobis hostile in Africa quicquam experti essent, in Italiam traiecerunt, regionem populati sunt, urbes uastauerunt, parumq; abfuit quin ipsam Romam caperẽt: ubi primùm maiores nostri bellum in ipsos converterunt, omnino ex nostra terra illi aufugerunt. quod idem de Gallis Celtisq; dicere licet. Quandiu enim Romani intra Alpes se continuerũt, Galli multoties eas transcenderunt, multisq; Italiæ partibus uastitatem intulerunt: at postquam ausi sumus aliquando arma extra nostros fines efferre, eosq; bello aggredi, partem aliquã regionis suę ipsis ademimus, unicumq; tantùm posthac in Italia Gallicum bellum uidimus. Quæ cùm sint, si quis dicat belligerandum nobis non esse, is aliud nihil dicit, quàm non debere nos diuites esse, alijs imperare, libertate frui, denique Romanos esse. Quare sicut talia dicentẽ nullo modo ferretis, ô socij, sed manibus potius discerperetis, ita nunc quoq; de his sentire debetis, quorum sentẽtiã non ex uerbis, sed actionibus eorum colligere potestis. Enimuerò neminem uestrûm ego esse arbitror, qui secus quàm dixi sentiendum putet. Quòd si quis est, qui propterea minori alacritate bellum hoc gerendum existimet, quod de eo neque in senatu deliberatum, neque à populo decretũ quicquã est, is consideret quotquot bella à nobis gesta sunt, partim ita obtigisse, ut ad ea præparari possemus, utq; indicerentur, partim ex tempore incidisse. Itaq; si domi nobis in ocio uersantibus aliquod mouetur bellum, ita ut querelæ initiò per legationes fiant, utiq; tunc necesse est de eo & deliberari, & sciscì, deinde Consules imperatoresq; ad id destinari, exercitusq; emitti: sed quæ iam egressis nobis, eductisq; copijs bella exoriuntur, ea iam nõ in disceptationem adducenda, sed tanquam ipsa necessitas ea approbauerit, iusseritq;, antequam ingrauescãt præoccupanda sunt. Aut quæ tandẽ populo Romano causa fuit cur uos amandaret, me statim à Consulatu meo cum quinquennali imperio, quod nunc primùm post hominũ memoriam factum est, quatuor etiam legionibus instructum emitteret, si non bellãdum nobis esse omnino censuit? Neq; enim puto esse quenquam, qui dicat id eo consilio factum, ut frustra aleremur, ut per sociorũ urbes, regionesq; subditas uagaremur, molestioresq; ijs quàm hostes ipsi essemus. Hoc igitur facto nobis & præsens bellum, & quæcunq; alia commissa iniũctaq; sunt. Qua in re prudenter admodum S.P.Q.R. nobis eam deliberationem liberam fecit, contra quos esset militandum, nullo certo bello decreto. Longius enim absunt, quàm ut aut accuratè res sociorum inspicere, aut eadem qua nos facilitate certos, paratosq; hostes aggredi possent. Nos autem qui & iudices, & ministri huius belli facti sumus, ad hæc arma in hostes manifestò in reipsa deprehensos inferentes, bellũ hoc neq; sine deliberatione neq; iniustè, neq; inopinatò susceptum administrabimus. Ac si quis uestrûm est, qui secum quærat, quod'nam tantum Ariouisti delictum potuerit interce-

Refutat obiectionem, quòd bellum nõ decretum gerat.

Ariouisti iniuriæ.

Præstat sibi initiò cauere, quàm iniuriã ulcisci acceptã.

» dere, ut ex socio & amico hostis nobis factus sit, is cogitet, non facta modò eorum qui iniuriam nobis inferre conantur, sed consilia quoque nobis defendenda, & præueniendum, antequàm cum nostro damno crescant, neque acceptum demum maleficium ulciscendum esse. Atqui Ariouistum quàm maximè hostiliter in nos esse affectum, non aliunde rectius quàm ex factis eius demõstrari potest. Cum enim amicè ad eum misissem, petens ut ad nos ueniret, deque rebus præsentibus coràm deliberaret, neque uenit, neque uenturum se promisit. An uerò iniquè, iniustè, aut superbè à me factum est, quòd eum tanquam amicum sociumque ad me uocaui? An uerò cum uenire is recusauit, contumeliæ petulantiæque sibi quicquam reliquum fecit? An dubiũ est, ipsum uel quòd suspicaretur se aliquid à nobis mali accepturum, uel quòd nos contemptui haberet, id fecisse? Proinde si quam sinistram de nobis opinionem habuit, euidentißimè indicat, se nobis insidiari. Nemo enim nobis suspectus est, quem non læserimus: neque suspicari est animi

Suspicionum causæ.

» recti sincerique: sed qui se ad inferendam alicui iniuriam præparauerunt, sta-
» tim eorum cõscientia facit, ut se haberi ab illis in suspicione putent: sin uerò nihil eiusmodi in animo suo habens, tamen nos contempsit, superbisque dictis incessit, qualem eum fore putandum est, si rem aliquam aggressus fuerit? Qui enim in ea re, unde nihil lucri erat sperandum, tanto fastu usus est, profectò is liquidò demonstrauit, iamdudum se nihil iusti neque animo agitare, neque re præstare. Atqui non contentus eo fuit: sed me, si quid uellem, ad se uenire iussit. Nolite putare, exiguum esse, quòd hoc addidit: magnam enim uim habet ad animum eius declarandũ. Quòd enim ipse ad nos uenire noluit, id si quis pro eo dicere uellet, ignauiæ, inualetudini, timori'ue tribuere posset: at quòd me accersit, id nullam excusationem admittit, sed arguit non alia id eum ratione fecisse, quàm quòd ita sese cõparauerit, ut neque nobis unquam dicto audiens esse, & ipse contrà nobis imperare uelit. Hoc uerò ipsum, quantæ contumeliæ, quantæ ignominiæ plenum est? Proconsul Romanus aliquem ad se uocat, is nõ uenit: barbarus autem Romanum Proconsulem ad se uenire iubet. Neque uerò paruum id aut nullius momenti ducere debetis, quòd mihi Cæsari non obtemperauit, quodque me Cæsarem uocauit. Neque enim ego ipsum ad me uenire iussi, sed Romanus', Proconsul, fasces, autoritas, exercitus: iterumque non ego ab illo euocatus sum, sed isthæc omnia. Mihi enim priuatim cum isto nullum intercedit negocium, in commune omnes & locuti sumus, & egimus, & responsum tulimus, & iniuriam. Quinimò quo magis se inter amicos sociosque nostros adscriptum dicit, tanto magis odio se dignum demonstrat. quid ita? quia quod nemo unquam eorum fecit, qui se summos nostros esse hostes professi sunt, id ille sub nominis amicitiæ societatisque perpetrauit: quasi uerò sibi hæc eò parauerit, ut impunè nos lædere poßit. Verùm neque eo tempore nos cum eo fœdus icimus in hunc finem, ut ab eo cõtumelijs insidijsque peteremur, neque nunc fœdus nos soluemus. nam nos quidem ad eum tanquam amicum adhuc, sociumque nostrum legatos misimus: ipse autem qualem sese nobis exhibuerit, uidetis. Quamobrem sicut cum de nobis bene mereri uellet, iure ea nomina quæ à nobis postulabat, obtinuit: ita nunc cum omnia his cõtraria agat, iustißimum est hostis loco ut habeatur. Neque mirum uobis debet esse, me qui aliquando in senatu & apud populum pro eo locutus sum, hæc nũc dicere: eandem enim tunc sententiam secutus sum, in qua nunc sum, neque quicquam muto. Ea uerò quæ nam est? Vt bonos fidelesque honore afficerem,

Constantiam suam defendit.

rem gratiamq; eis referrem: malos autem, infidelesq; ut ignominia uindictaq; prosequerer. Iste autem mutatus est, qui neq; bene, neq; conuenienter nostris donis utitur. Optimo igitur iure bellum à nobis aduersus eum suscipi, dubium nemini uestrûm esse iudico. Quòd autem neq; inexpugnabilis sit, neq; bello insuperabilis, id cùm exemplo aliorum eiusdem nationis hominum intelligere potestis, quos cum antehac sæpius, tum nuper admodum facilimè deuicimus, tum ex his quæ de eo afferuntur, colligere licet. Cum enim alioquin copias domesticas ordinatas exercitatasq; nullas habeat, nunc id quoq; accedit, quòd nihil hostile expectans, omnino imparatus est. Ad hęc neq; uicini eum ulli, quantumuis polliceantur, adiuuare uolent. Quis enim propter eius societatē contra nos bellum suscipere cupiat, nullo à nobis accepto maleficio? aut qui non omnes potius nobis quàm illi sese adiungentes, tyrannidem istius finitimam destruere, partemq; à nobis aliquam eius regionis accipere uelint? atque ut reperiantur aliqui, qui se ei coniungant, haud equidem nobis superiores erunt. Vt enim cætera omittam, multitudinē nostri exercitus, ætatem, experiētiam, res gestas, quis nescit nos totum corpus armis tegere, illos maiore sui parte nudos esse? nos ratione & ordine uti, illos incompositos ira ad omnia ruere? Neque enim uel impetum eorum, uel magnitudinē corporum, clamoremq; reformidare debetis. Nunquam enim uox hominem interfecit: corpora autem illorū ad agendum minimè nostris sunt habiliora: totidem enim manus quot nos etiam habent, ad patiendum longè opportuniora ob molem & nuditatem erunt. Cæterùm impetus immodicus temerariusque ab initio facilè euanescit, parumque temporis uiget. Hæc ego uobis adhortandi causa commemoro, quæ iam antè cum eiusdem generis hostem uinceretis, experti estis, ne uos sermone meo in errorem deduci putetis, utq; spem uictoriæ firmissimam ex rebus antè actis accipiatis. Sanè magna multitudo Gallorum, qui hostium similes sint, nobiscum in prælio erunt, ut iam si quid horribile eæ gentes habent, id nobis cum ipsis sit futurum commune. Proinde hæc ita uobiscum reputate, aliosq; ea docete: ac si qui uestûm à me dissentiunt, ipse tamen nihilominus pugnabo, neque deseram eum ordinem, in quo me patria collocauit, contentus decima legione, quam scio per ignem etiam, si ita necessitas postulet, nudam ituram. Vos autem reliqui quàm celerrimè uos hinc auferte, neq; me frustra hic molestate, inanes Reipublicæ sumptus facientes, aliorumq; labores uobis uendicātes, prædamq; ab alijs partam inuadentes. Cum hæc Cæsar dixisset, quanquam nōnulli diuersum omnino sentirent, tamen non modò contradixit nemo, sed assensi sunt omnes, hiq; in primis, qui Cæsari suspecti erant, quasi rumorum illorum, quos ipsis obiecerat, autores essent. milites ut dicto audientes forent, haud difficulter effecit. quòd alij reliquis prælati alacriores facti erant, alij alacritatem eorum cōtentione quadam æmulabantur. Decimam autem legionem (sie enim secundum ordinem delectuū Romanæ legiones nominabantur, hodieq; eadem ratione cognomēta sua sortiuntur) Cæsar cohortem prætoriā sibi delegit, quòd illorum beneuolentiam peculiarem quandā semper senserat. Vbi satis alacritatis suis addidit, nō ratus sibi in eo loco diutius manendum, ne diem ducendo suorum animi languescerent, cōtinuò motis castris in Ariouistum profectus est: eumq; ita repentino aduentu terruit, ut denuò in colloquium de pace uenire cogeret. Cum Cæsar omnia imperare, Ariouistus nihil obtemperare uellet, pax composita nō est, sed bellum commis-

Non esse inuictum Ariouistum ostendit.

Decimæ legionis uirtus.

ſum, ſuſpenſiq́ erant animi non ipſorum tantum, ſed ſociorum quoq;, hoſtiumq́ utriuſq; partis: prælio enim eos quàm primùm certaturos, eiq; qui ſemel uiciſſet, reliqua quoq; ſeruitura putabant. Barbari multitudine, magnitudineq́ corporum præcellebāt: Romani uerò uſu militiæ, armaturaq́: Germanorum quoq; furori, inconſideratoq́ & temerario impetui magnitudo animi Cæſaris ex æquo reſpondebat: ita utræq; partes æquali pondere libratæ, ſpem alacritatemq́ æquatis quaſi lancibus appendebāt. Cum caſtra iam caſtris oppoſuiſſent, barbaris ſuę mulieres uaticinia exercentes interdixerũt, ne prælium ante nouam Lunam cõmitterent. Mouit hoc Ariouiſtum, qui in huiuſmodi rebus plurimum illis tribuebat. itaq; etſi Romani eum ad pugnã prouocarent, non tamen ſtatim totis uiribus congreſſus eſt: ſed emiſſo ſolùm equitatu, peditibusq́ qui illis additi erãt, Romanos magnoperè afflixit: ijsq́ contemptis, locum quendam munitum ſupra eorum uallum occupare aggreſſus, eoq́ potitus eſt. Cùm contrà Romani alium ſimilem locum occupaſſent, Cæſarq́ ſuos in acie conſtitutos uſq; ad meridiẽ extra caſtra habuiſſet, tamen Arioviſtus ad dimicationem nõ uenit: ſed Romanos ſub ueſperũ decedentes repentè adortus, propemodùm uallũ eorũ cepit. Eo rerũ ſucceſſu Arioviſtus elatus, parũ deinceps mulieribus animũ aduertit, ſed poſtridiè, cum Romani in aciem, quod ſingulis diebus faciebant, exiſſent, ſuos quoq; ipſe eduxit. Quos cum ex tabernaculis ſuis progredi Romani uiderunt, non amplius ſe continuerunt, ſed in eos priuſquã ordines inſtruerent, incurſum cum clamore fecerunt: iaculationemq́ eorum, qua maximè barbari fidebant, anteuerterunt: itaq; congreſsi ſunt, ut neque contis, neque gladijs uti poſſent. Igitur barbari iactare ſua corpora, trudereq́, ijsq́ magis quàm armis, uti, obuio quoq; euertendo, deijciẽdoq́ pugnam facere. Multi pugionũ quoq; uſu intercluſi, eorum loco manibus atq; ore pugnare, aduerſariosq́ quos mole corporum longè excedebant, arreptos calcitrantesq́ dentibus impetere. Nullum tamen magnum damnum hoc pugnandi genere Romanis intulerunt: uerùm hi comminus cõgreſsi, armatura atq; arte uim barbarorũ adæquabant, eosq́ poſtquam diu admodum eo modo certatum eſſet, uicerunt. Pugiones Romanorum, qui Gallicis minores erant, habebantq́ mucrones ex chalybe factos, ſummo ipſis uſui fuerunt. ad hæc conſtantia & tolerantia laboris barbaris priores erant, qui acriores in primo incurſu, quàm perſeuerantiores ſunt. Germani inferiores facti, non tamẽ fugæ ſeſe mandarunt, non quidẽ eò quòd id nollent, ſed quia conſilij inopia ac laſsitudo impediebat. Igitur treceni quique agmine facto, aliquando plures, aliquando minores, ſcutis undiquaq; ſeſe ſepientes, erectiq́ ſtantes, neq; inuadi, quòd erant conferti, neq; diſturbari ob multitudinem poterant: itaq; neq; agebant quicquam, neq; patiebantur. Romani ut eos neq; ad pugnam prodire, neq; terga obuertere uiderũt, ſed ſtipatos uno loco turris inſtar conſiſtere, cum primo congreſſu pila ipſi, quorũ uſus nullus tunc eſſe poterat, abieciſſent, neq; gladijs etiam comminus pugnare, capitaq; hoſtium (quibus cum nudis pugnarent, ea parte potiſsimùm uulneribus expoſiti erant) impetere poſſent, proiectis ſcutis, partim cum curſu in barbaros irruerunt, partim eos ex propinquo aggreſsi ſunt, magnamq́ cædem eorum ediderunt. Itaq; eorum multi ceciderunt, quòd omnes neci erant expoſiti: complures antequam caderent, mortui ſunt, qui propter denſitatem agminis in orbem glomerati etiam confoſsi recto corpore extabant. Eo modo maior pars peditum ibi perijt, alij propter

Pugna Cæſaris & Germanorũ, uictoriaq́; Romanorum.

carros,

carros, ad quos compulsi erant, cum coniugibus liberisq; obtruncati sunt. Ariouistus autẽ confestim cum equitatu ea regione excessit, iterq; ad Rhenum conuertit: insequentesq; Romanos, nauiculam nactus, effugit. Reliquos partim Romani flumen ingressos interfecerunt, partim ipse ad se receptos abduxit. *Ariouisti fuga.*

DIONIS ROMANAE HISTORIAE
LIBER TRICESIMVSNONVS,
Guilielmo Xylandro Augustano interprete.

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI.

Anni sunt quatuor, Consulesq; in his hi numerantur:

P. Cornelius P.F. Lentulus Spinther. An. V.C. 697.
Q. Cæcilius Q.F. Metellus Nepos.
Cn. Cornelius P.F. Lentulus Marcellinus. 698.
L. Marcius L.F. Philippus.
Cn. Pompeius Cn.F. Magnus II. 699.
M. Licinius P.F. Crassus II.
L. Domitius Cn.F. Aënobarbus. 700.
Appius Claudius Ap.F. Pulcher.

D hunc modum igitur ista bella confecta sunt. Ad exitum uerò eius hyemis in qua Cornelius Spinther, & Metellus Nepos Consulatum iniuerunt, tertium ibi bellum exortũ est. Variæ atque inter se permixtæ Belgarum gentes propter Rhenum habitabant, ac se usq; ad Oceanum Britannicum extendebãt. Hæ prioribus temporibus partim fœdere Romanis iunctæ fuerant, partim nullam eorum rationem habuerant: tunc autem Cæsarem læto successu rerum ferri uidentes, metuẽtesq; ne ad ipsos quoq; proficisceretur, coniurationem fecerunt: unanimiq; consensu, solis exceptis Rhemis, omnes contra Romanos cõsilia inierũt, Adra summæ belli præfecto. De hac re per Rhemos certior factus Cæsar, præsidia contra eos statuit: castrisq; ad Axonam flumẽ collocatis, milites suos in unum locum conduxit, exercuitq;: neq; prius est ausus in dimicationẽ cum hostibus uenire, quanquam Rhemorum agros populabantur, quàm ij contempto Cæsare, pontem occupare, commeatibusq; quos per eum à socijs accipiebat, intercludere ipsum aggresi sunt. Cæsar à transfugis hoc ita futurum *Bellum Cesaris contra Belgas.*

turum edoctus, leuem armaturã, equitesq; noctu hostibus immisit: qui ex improuiso barbaros inuadentes, magnam eorum cædem fecerunt. itaq; postridie omnes domum suam regredi cœperunt, præcipue quòd in suam regionem Heduos irrupisse nunciabatur. Non fefellit eorum discessus Cæsarem, sed propter inscitiam locorum insequi eos ueritus est: tamẽ ipse assumpto equitatu omni, peditibusq; imperato ut sequerentur, hostes assecutus est, congrediq; ausos (soli enim equites cum Cæsare esse putabantur) detinuit, donec peditatus quoq; aduenit. ibi tum omni exercitu circumiecto, plerosq; hostium occidit, reliquis pacis cõditiones dedit: deinceps multos populos, alios citra præliũ, alios bello sibi adiunxit. Neruij autem, quia ad pugnam pares nõ erant, ultrò planis locis Cæsari cesserunt, ac se in montes syluis densissimis consitos receperunt. hinc in Cæsaris copias nihil tale expectantes decurrerunt: pulsiq; ea parte, fugatiq;, in qua Cæsar aderat, maiori altera sui exercitus parte superiores facti, ipsa extemplo Romanorũ castra ceperũt. Cæsar, qui fugientibus instabat, eo animaduerso ab insecutione reuersus, ad castra se contulit: in ijs hostes prædę intentos deprehendẽs, circundedit atq; interfecit. ab hoc facto in subigendis cæteris Neruijs nullam difficultatem sensit. Interim Aduatici, qui & genere & animis Cimbri erãt, Neruijs uicinis suis opitulatũ profecti, postquam de ijs iam actum esse senserũt, domũ reuerterũt: cunctisq; oppidis desertis, sua omnia in unũ castellum, quod ipsis fortissimum erat, contulerũt: oppugnantemq; id Cæsarem per multos dies reiecerunt, donec ad machinationes se ille conuertit. Quandiu Romanos materiam cædere, machinasq; construere uiderunt, ignari quis eorum usus foret, eos irriserũt: postquam opera perfecta sunt, atque undiquaq; armati milites illis oppido admouebantur, noua atq; insitata specie commoti Aduatici, legatos ad Cæsarem de pace miserunt, militibus necessarias res suppeditauerunt, nonnihilq; armorum de muro proiecerunt. Post, ubi opera ista uiris iterũ nudata, Romanos propter uictoriam animo esse hilari uiderunt, pœnitudine ducti, audaciaq; recepta, de nocte oppido egressi sunt, ut eos inopinatò obtruncarent: uerùm cum in excubitores incidissent, (accuratè enim omnia Cæsar semper curabat) proposito frustrati sunt: ac ne reliquis ullus locus ueniæ fuit, sed omnes sub hastã missi sunt. His ita gestis Cæsar cùm alios plurimos populos partim ipse, partim per suos legatos subegisset, iamq; hyems instaret, in hyberna profectus est. Romani re cognita, mirati tot populos, quorũ ne nomina quidem satis cognita antè fuerãt, eum domuisse, supplicationẽ XV. dierũ decreuerũt. quod ante id tempus acciderat nunquam. Eodem tempore Sergius Galba Cæsaris legatus per æstatem, ac priusquam exercitum in hyberna dimitteret, Veragros, qui ad lacum Lemannum, iuxta Allobroges usq; ad Alpes incolũt, partim ui, partim conditionibus pacis datis receperat, ita ut hyemare quoque ibi locorum constitueret. Sed postquam militum alij cum eo manserũt, quippe haud longè ab Italia se abesse rati, pleriq; uerò in alia loca discesserunt, incolæ autem eius regionis eo intellecto inopinatis ipsum insidijs aggressi sunt: tum ex desperatione in furorem uersus, repentè hybernaculis exiluit, incredibiliq; audacia hostibus qui eum obsederant consternatis, per eos in locum sublimem euasit: atq; in tuto constitutus, ultus id facinus hostes in seruitutem redegit: hyberna autem ipse eo loco ulterius non habuit, sed ad Allobroges transtulit. Dum hæc in Gallia geruntur, Pompeius interea effecit, ut reditus Ciceroni decerneretur. Quem enim Clodij causa expulerat,

Belgæ à Cæsare uicti.

Neruij à Cæsare uicti.

Aduaticos Cæsar subigit.

Supplicatio ob res gestas Cæsaris decreta.

Sergij Galbæ in Veragris gesta.

De reditu Ciceronis, utq; eum Põpeius et Milo confecerint.

pulerat, eum contra eundem reduxit: ita nimirum facilimo momento mutantur animi hominum, usque uenit ut à quibus se uel adiutum uel læsum iri quis existimet, eos longè alios experiatur. Pompeium ea in re Prętores nonnulli, Tribuniq; plebis, atq; inter eos inprimis T. Annius Milo adiuuabant, qui etiam ea de re ad populum retulerunt, ac præter hos Spinther etiam Consul, partim studio Pompeio gratificandi incitatus, partim odio Clodij impulsus, propter quod eum quoq; in iudicio de adulterio damnauerat. Clodio contrà cùm alij qui magistratus gerebant, aderant, tum frater suus Appius Claudius Prætor eo tempore, Consulq; Nepos, qui ob peculiarem inimicitiam Ciceroni infensus erat. Maiores quàm antè tumultus inter has factiones coorti sunt, quòd dissidijs ciuilibus ipsi Consules pręerant, multaq; cùm alia parum decora perpetrata sunt, tùm in ipsa suffragatione Clodius cognito multitudinem pro Cicerone futuram, acceptis gladiatoribus, quos frater suus parauerat ad ludos funebres, quos Marco propinquo suo instituerat, in concionem insiluit: multisq; sauciatis, multis occisis, legis lationem impediuit. Ipse deinde his stipatoribus usus, omnibus iam formidini erat, ędilitatemq; petebat: quod eam adeptus, iudicium de ui subterfugiturum se cogitaret. Detulerat enim nomen eius Milo, non tamen accusauit: nondum enim constituti erant Quæstores, à quib. sortitionem iudicum fieri oportebat: Nepos'q; Prętori edixerat, ne quod iudicium anteq; iudices sorte deligerent, admitteret. Oportebat autem prius Aediles & Quæstores constitui, eiusq; rei causa potissimum hanc moram inijciebat. Milo cum hoc ipsum impugnaret, multæq; turbæ fierent, tandem ipse quoq; coacta manu gladiatorum, aliorumq; suæ sententiæ hominum, cum Clodio aliquoties conflixit, fereq; per totam eam urbem cædes grassabantur. Itaq; Nepos sibi à collega, Pompeioq;, cæterisq; optimatibus metuens, sententiam mutauit. Hoc facto, referente Lentulo, senatus autor factus est, ut Cicero reduceretur: idq; populus cum uideret utrunque Consulem autorem esse, ita iussit. Ac quanquam Clodius ijs reclamabat, tamen Milone se ei opponente, ita ut uim facere nullam posset, Pompeio quoq; & alijs legi huic astipulantibus, ea factio longè superior euasit. Reuersus igitur est Romam Cicero, factaq; sibi à Coss. potestate, senatui in curia, populoq; in concione gratias egit: Pompeioq; inimicitia, quam propter exilium suum susceperat, condonata, in gratiam redijt, statimq; eius beneficium compensauit. Cum enim ingens urbem fames affligeret, plebsq; uniuersa in theatrum primò (quo tunc temporis unico ad ludos utebantur) deinde in Capitolium aduersum senatum, qui tum in concilio erat, impetum faceret, ac modò cædem ipsis, modò se eos cum templo combusturum minaretur: Cicero senatui persuasit, ut Pompeio annonæ procurationem mandarent, eiq; imperium proconsulare ad quinquennium in Italia omnibusq; terris darent. Ita futurum erat, ut sicut antè contra prædones, ita nunc caritatis incumbentis causa iterum in omnes terræ partes quæ sub ditione Romana essent, imperium obtineret. At Cæsar & Crassus, etsi Ciceronem odio habebant, tamen quia eum rediturum constabat, curam eius aliquam sibi assumpserunt, ipseq; Cæsar absens beneuolentiam erga Ciceronem aliquam ostentauit: nulla tamen ipsis à Cicerone relata est gratia. Quia enim hoc eos non ex animo facere sciebat, existimabatq; per eos se præcipuè exterminatum fuisse, apertè contra ipsos quippiam tentare non ausus (quòd immodicæ in dicendo libertatis fructus nuper iam sensisset) librum quendam occultum conscripsit, cuius erat inscriptio, De suorum consiliorum rationibus:

Cicero in patriam redit.

Pompeius rei frumentariæ præfectus.

Cic. in Cæsarem & Crassum liber.

tionibus:in eum multa acerba contra Cæsarem Crassumq́, aliosq́ nonnullos dicta congessit:metuensq́ ne se uiuo emanaret, obsignatum filio tradidit cum mandato,ne eum se superstite aut legeret,aut ederet. Cicero igitur denuò reuiguit,ac non modò cæteras suas facultates,sed solum etiam ædiũ suarum recuperauit:quanquam id Libertati dedicatum, à Clodioq́ consecratum, & religioni obligatum erat. Cicero autem lationem legis Curiatæ, per quam Clodius à patricijs ad plebem traductus erat, improbans, eumq́ non eo tempore quod præscriptum legibus maiorum fuerat, adoptandum datum dicens,totum eius Tribunatum, in quo etiam de domo sua decretũ fuerat,euertit: indicauitq́ quia cõtrà quàm leges ferrẽt, is ad plebem transijsset,nihil quoq́ eorum quę egisset, ratum esse habendum:eoq́ Pontifices permouit,ut aream sibi,quæ nimirum non sacra,sed profana esset, restituerent. Hac ratione Cicero & superficiem ædium suarum & pecunias instaurandis ædibus, cæterisq́ suis facultatibus quæ iniuriam aliquam acceperãt reficiendis adeptus est. Alij postea temporis motus propter regem Ptolemæum exorti sunt. Cum enim magnã pecunię summã partim domesticam, partim mutuò acceptã in Romanos impendisset, ut ab illis regnũ sibi cõfirmaretur,utq́ amicus ac socius appellaretur,eamq́ pecuniã ui ab Aegyptijs exigeret, in odia eorũ incurrit cùm hanc ob rem, tum quòd Cyprũ à Romanis poscere iussus ab ipsis,aut amicitiæ eorum renunciare,nõ parebat. Itaq́ cum neq́ persuadere eis ut quiescerent posset, neq́ ui eos adigere (conducticios enim milites nullos habebat) ex Aegypto aufugit,Romamq́ se cõtulit.ibi se à suis regno eiectum questus est:petijtq́ ut à Spinthere Consule, cui prouincia Cilicia mandata erat,restitueretur. Interim Alexandrini cum eius profectionem in Italiam ignorarẽt,mortem oppetijsse arbitrati, filiam eius Berenicen regno præfecerunt.postquam rem ipsam cõpererunt, centum uiros Romam ablegauerunt,qui & contra eius accusationes ipsos defenderent,& uicissim ipsum de illatis iniurijs accusarent. Ptolemæus,quippe adhuc Romæ tum erat,eo cognito,emissis in omnes partes certis hominibus,legatis insidias posuit: ac plerosq́ in ipso itinere interfecit, cæteros partim in ipsa urbe occidit: partim iniecto terrore, aut pecunijs corruptos eò perduxit,ne causam,cuius gratia missi erant, apud magistratus agerent, ullam'ue interemptorum mentionem facerent. Cæterùm ea res in tantum rumorib. uulgò iactabatur,ut senatus uehementer indignaretur,præsertim mouente eos M.Fauonio, quòd multi sociorum legati Romam missi, per uim uita spoliati essent:magnusq́ eo tempore Romanorum numerus erat, qui iudicandi causa pecunias accepissent. Igitur principem legationis Dionem ad se uocauerũt,ut ab eo de ueritate rei certiores fierent:sed adhuc tantum pecunia poterat Ptolemæus, ut neq́ Dio in senatum uenerit, neq́ ulla de cæde interemptorum mentio, quandiu ipse Romæ fuit,fieret: quinimò ne Dione quidem posthac per dolum necato, ullas pœnas Ptolemæus dedit. nam Pompeius & regem domi suæ accipiebat,& magnoperè ei studebat. ad hæc multi, quòd se muneribus corrumpi passi essent, insequenti tempore in iudicium pertracti,pauci tamen conuicti sunt,quòd cum essent complures eidem crimini obnoxij,unusquisq́ sibi metuens,alteri auxilium ferebat.Ea tum mortales pecuniæ studio perpetrabant.Cęterùm initio statim sequentis anni statua Iouis in Albano monte cœlitùs tacta,restitutioni Ptolemæi aliquantum moræ iniecit. Cum enim Romani libros Sibyllinos adirent,ita scriptum in ijs inuenerunt: Si rex Aegypti auxilij alicuius indigens

Ptolemæus rex Aegypti pulsus Romã accedit.

Ptolemæi largitiones, & cædes legatorum Alexandrinorum.

Fauonius.

Dio princeps legationis corruptus.

gens uenerit, amicitiam ei ne denegaueritis, nullis autem copijs eum adiuueritis: Sin secus feceritis, labores & pericula habebitis. Admirati igitur id carmen ita ad rem præsentem congruere, omnia quæ de eo decreta fuerãt facta, antiquauerunt, C. Catonem tribunũ plebis secuti. Atq; id ipsum oraculum in populum euulgatum est Catonis opera (non enim licebat Sibyllinum ullum carmen populo enunciare, nisi id senatus decreuisset) nam ut primùm oraculi sentẽtia, quod fieri assolet, uulgò innotuit, ueritus Cato ne id supprimeretur, Sacerdotes ad plebem produxit, ac priusquam senatus quicquam statueret, eos coegit oraculum exponere. Quantò enim minus id eis licere uidebatur, tantò magis id populus urgebat. Igitur ea sententia fuit oraculi, redditumq; Latinè enunciatum est. Cum deinde sententiæ dicerentur, alijq; à Spinthere sine exercitu iuberẽt Ptolemæum reduci, alij id à Pompeio duobus cum lictoribus fieri uellent (nam Ptolemæus oraculo intellecto id ita fieri petebat, eiusq; literas A. Plautius Trib. pl. publicè recitauit) ueriti senatores ne hæc ipsa res Pompeium adhuc maiorem efficeret, sub prætextu mandatæ annonæ ei obstiterũt. Atq; hæc quidẽ L. Philippo, & Cn. Marcellino Coss. acta sunt, cognitisq; ijs Ptolemæus de reditu desperauit, Ephesumq; profectus, apud Deam commoratus est. Verùm anno præcedente inusitata quædam res, à nostro tamen opere non aliena, euenit. Lex quædam apertè prohibebat, ne duo quidam ex una gente idem sacerdotium haberent. Spinther autem Consul filium suum Cornelium Spintherem inter Pontifices referre cupiẽs, cum in eum ordinem iam antè Faustũ Syllæ filium, qui ex gente itidem Cornelia erat, adscriptum uideret, suum filium in Manlij Torquati genus adoptandum dedit, eoq; modo legis uerba obseruata, ipsa autẽ res dissoluta est. Clodius ut primùm Philippo & Marcellino Consulibus ædilitatem adeptus est (collata ei autem hæc ultrò erat, ut iudicium effugere posset) Miloni diem dixit, quòd gladiatorum manum coegisset: quæ enim ipse fecerat, & quorum causa accusabatur, de his contrà Milonis nomen deferebat, non quòd Milonem se uincere posse expectaret, qui defensores potentes, inq; his præcipuos Pompeium & Ciceronem habebat, sed ut eo obtentu & Miloni negocium exhiberet, & illos conuicijs agitaret. Præter cætera hoc quoq; in illos parauit, socios suos instruxit, ut cum ipse in concionibus interrogaret quis nam huiusmodi (certum autem aliquod uitiũ nominabant) in factis dictis'ue suis esset, hi Pompeium omnes exclamarent: Clodius quę uel corporis uel aliarum rerum causa Pompeio uitio uerti poterant, sæpenumerò subitò de singulis ijs percontatus est, non tanquam Pompeium notaret: tum alijs incipientibus Pompeiũ nominare, alijs (ut fieri solet) acclamantibus, subsannatio in Pompeium tanta exorta est, ut neque quietus eam perferre posset, neque ei simile ludibrium reponere uellet, sed uehementi ira ac confusione afficeretur. Ita uerbo quidem Milo accusabatur: re autem Pompeius citra responsionẽ coarguebat. Clodius quò magis propositũ suũ exequi posset, non passus est etiam rogationem legis curiatæ fieri: itaque ne de causa quidem ulla cognosci in iudicio licebat, ac tantisper quidem Milonis causa ea conuicia & cædes fieri uidebantur. Interea temporis prodigia quædã euenerant. Nam sacellum quoddam Iunonis exiguum, quod in Albano super mensa dedicatum orientem solem spectabat, ad Septentrionem cõuersum erat, faxq; à meridię erumpẽs ad Aquilonem perrexerat, lupusq; in urbem intrauerat, terræmotus acciderat, aliquot ciues de cœlo tacti, tumultusq;

Oraculum Sibyllinũ de Ptolemæi causa.

C. Cato Tr. pl. Ptolemæi reductionem impedit.

An. V. C. 698.

Faustus Sylla Pontifex.

Clodius Aedilis, Milonẽ de ui postulat, Põpeium ludibrio habet.

Prodigia.

ſub terra in monte Latino exauditus erat. Hæc cum uates expiare inſtituerent, numen aliquod populo iraſci dixerunt, quòd in locis quibuſdã ſacris atque religioſis ædes extruerentur. Ibi Clodius in Ciceronem inuadendi anſam nactus, quòd is in area Libertati conſecrata ædificaret, uerbis uehementer inſectatus eſt: ſemelq́; eò ſe contulit, ut domum à fundamentis iterũ dirueret: ſed id facere à Milone prohibitus eſt. Cicero haud ſecus quàm ſi eam rem Clodius perfeciſſet, in iram uerſus, ac multa de eo queſtus, tandem aſſumptis Milone, Tribuniſq́; plebis aliquot, in Capitolium aſcendit, tabulaſq́; in quibus legem de eius exilio Clodius poſuerat, deiecit. hæ tamen tunc ei à Clodio cum C. fratre Prætore ſuperueniente ademptæ ſunt. Poſt hæc tempore quo Clodius peregrè profectus erat, obſeruato, iterum Cicero in Capitoliũ aſcẽdit, tabulaſq́; eas ſecũ domũ ſuam deportauit. Ab hoc facto nihil iam alteri aduerſus alterũ nec dictu nec factu fœdũ uideri, ſed ſe inuicẽ totis uiribus opprobrijs proſcindere, ne ab extrema quidẽ turpitudine ſe cõtinere. Cicero Tribunatũ Clodij, quaſi eum contra leges geſſiſſet, actaq́; eius tanq̃ irrita exagitare: Clodius Ciceroni exiliũ exprobrare, in id iuſtè cum miſſum, reditumq́; ei iniquè decretũ dicere. In hac cõtentione cũ Clodius eſſet longè inferior, M. Cato reuerſus ad urbẽ eum reſtituit: quippe Ciceroni infenſus, prætereaq́; ueritus ne quæ in Cypro egiſſet, (ea uerò magni faciebat, rataq́; ea eſſe q̃ maximè uolebat) reſcinderent, quòd eò erat à Clodio Tribuno plebis miſſus, ei promptè admodum adfuit. Porrò Ptolemæus, qui inſulam Cyprum eo tempore habuerat, cum quid de ſe decretum eſſet, percepiſſet, & neq́; Romanis reſiſtere poſſet, neque regno exutus uitam ſibi ferendum duceret, hauſto ueneno oppetierat: Cyprij Catonem haud grauatim acceperunt, pro ſeruis ſe iam deinceps amicos ſocioſq́; Pop. Romani futuros ſperantes. Atq́; eius quidem rei cauſa nihil Cato quòd ſe extolleret habebat. Cæterùm quia & reliqua negocia optimẽ cõſtituerat, ac multis mancipijs pecunijſq́; ex facultatibus regijs collectis, nulli in ſe repetundarum accuſationi locum dederat, ſed ab omni crimine liber cuncta Romanis tradiderat, laudem rei benè geſtæ non minorẽ, quàm ſi uictor è bello rediſſet, adeptus fuit. Quòd enim complures muneribus ſe corrumpi paterentur, id effecerat, ut pecunias deſpicere, quàm hoſtes ſuperare, rarior uirtus haberetur. Igitur Cato eam de ſe tum opinionem præbuit, ut honoribus qui uictoribus habentur, dignus exiſtimaretur, Conſuleſq́; in ſenatu præturam ei decernerent, quam ei leges nondum concedebant. Eam Cato reſpuit, neq́; geſsit, hocq́; ipſo ſuam ſibi gloriam auxit. Clodius ſeruos ex Cypro aduectos, Clodios nominare intẽdit, quòd ipſe Catonem eò amandaſſet: ſed quia Cato obſtabat, non obtinuit. igitur Cyprijs cognomentum impoſitum eſt. nam ne Porcios quidem eos appellari, quod nonnulli inſtituerãt, Cato paſſus eſt. At Clodius Catoni, quòd ſibi ſe oppoſuiſſet, ſuccenſens, adminiſtrationem eius calumnijs impetijt, rationeſq́; eum actorum ſuorum poſtulauit, non quòd putaret ſe eum alicuius iniuſti facti poſſe aguere, ſed quia naufragio commentarij Catonis ferè omnes perierant: id pro ſe nonnihil facturũ Clodius arbitrabatur. Adiuuit in hoc etiam negocio Cæſar Clodium, quanquam abſens: &, ut quidam referunt, accuſationes ei contra Catonem per literas miſit. Crimini dabatur Catoni inter alia, quòd cum de prætura ſibi conferenda ipſe Conſulibus perſuaſiſſet ut referrent, conſultò ſe eam omiſiſſe ſimulaſſet, ne repulſam paſſus uideri poſſet. Ita hi inter ſe contendebant. Pompeio autem in diuidendo frumento aliquantum

Clodius Ciceronis domum demoliri denuò conatus.

Cicero columnas legum Clodianarũ deijcit, & ex Capitolio aufert.

M. Cato Tribunatũ Clodij defendit.

Cato quæ in Cypro egerit.

M. Cato Præturam oblatã reſpuit.

Cyprij ſerui.

Clodius Catonem accuſat.

Cæſaris literis Clodius aduerſum Catonem inſtructus.

liquantum temporis insumẽdum fuit. cum enim multi propter spem quam
in eo ponebant, ad liberalitatem excitarentur, intendit eorum descriptio-
nem facere Pompeius, ut cum decore & ordine aliquo annonam hi largi-
rentur. Atq; id quidem ipse negocium cùm sua sapientia, tum copia frumẽ-
ti adiutus, nõ ita difficulter executus est: in petendo autem Consulatu plus
negocij habuit, incurritq; in repræhensiones. Molestiã ei afferebant actio-
nes Clodianæ, ac præsertim, quòd ab alijs quoq; se despici uidebat, quos di
gnitate expectationeq; ipse anteiret, cõtumelijsq; ab his impetebatur, qui-
bus priuatus etiam se honoratiorem fore sperauerat. Atq; horum quidem
nonnunquam tamen nullam rationem habendam cogitabat: (indignè e-
nim ferre solebat in præsentiarũ si quis sibi obtrectaret: pòst digressus, se-
cumq; suas uirtutes, & uitia aduersariorum ratiocinatus, pro nihilo eorum
conuicia ducebat) sed hoc molestè admodum ferebat, Cæsarem ita augeri,
populoq; eius res gestas tantæ admirationi esse, ut iam Senatores ad Gal-
los, tanquam iam prorsus in seruitutem redactos, emitterent: in tantamq;
spem de Cæsare populum erigi, ut uim pecuniæ magnam ei decernerent. I-
taq; Pompeius Consulibus persuadere conabatur, ne Cæsaris epistolas sta
tim recitarent: sed omnino tantisper occultas haberent, donec ipsa rerum
gestarum fama eòdem pertingeret, utq; successorem Cæsari etiam ante cõ-
stitutum tempus mitterent. Tanta erat in eo homine ambitio, ut hæc quo-
que, in quibus adipiscendis Cęsarem ipse adiuuerat, inuideret, euersaq; uel-
let: eumq; sibi molestum haberet, quem magnoperè ornatum à se, ad suas
res constituẽdas adhibuerat. Quamobrem populũ secum incusabat, quòd
se neglecto iam Cæsari studerent. Iam aliàs quoq; indignabatur, cum popu ‹‹
lum uideret tantisper eum qui aliquid ipsis parauisset, in memoria habere, ‹‹
dum nulla accessio recens superueniret, semperq; ad id quod de nouo par-
tum esset, (quantumuis id priore minus foret) consuetam suam ob satieta
tem, nouarumq; rerum cupiditatem summa promptitudine se inclinare: in-
uidiaq; adductam plebẽ omne id quod priùs magna in existimatione fuis- ‹‹
set, euertere, propterq; spes suas id quod se recens ostentaret, euehere. Id æ- ‹‹
grè Pompeius ferens, cum neq; per Consules quicquã obtinere posset, Cę-
saremq; maiorem iam factum intelligeret, quàm ut sibi aduersus eum fides
haberetur, non exiguam sibi rei curam habendam duxit. Ita uerò existima-
bat, duas esse res, quæ amicitias confunderent, metum scilicet, & inuidiam:
idq; ibi demum fieri, cum uel de gloria uel de potentia certamẽ initur. Nam
quandiu ea utrinque æqualia sint, amicitiam quoque ualere: ubi alter alte- ‹‹
rum excellat, ibi & inferiorem inuidia permotum, odio superiorem prose- ‹‹
qui: & potentiorem contemptu imbecillioris elatum, cõtumeliam ei infer- ‹‹
re. Ita accidere, ut cum alter indignetur se inferiores ferre, alter præstãtia sua ‹‹
sese extollat, ex pristina amicitia ad discordias ac bella deueniat. Huiusmo- ‹‹
di cogitationibus Pompeius contra Cæsarem cum sese armauisset, quòd se
solum ei deijciendo sufficere posse non censeret, Crassum sibi coniunctio-
rem magis adhuc reddidit, cuius auxilio niteretur. Cum inter se conspiras-
sent, eas rationes iniuerunt, se si priuati manerent, nullius rei conficiendæ
spem habere: sin cõsulatum cepissent, atq; Cæsarem æmulati ipsi quoq; sese
rebus gerendis dedissent, posse et eum adæquare, & ipsi coniunctis uiribus
unicum eum quàm primùm superare. Eo modo omnia quæ præ se tulissent

Quæ Pompeio causæ alterum Consulatum petendi fuerint.

Populi fauor quàm diuturnus.

Ex amicitijs qua ratione inimicitiæ fiant.

Põpeius Crassum sociũ Cæsaris deprimẽdi adsciscit.

* * *

atq; ex socijs quidam eos ad magistratũ produceret, negauerũt se Con-

ſulatum poſthac gerere uelle, quem palàm depoſuiſſent, etſi nonnullis qui ſe anteà in contentionibus adiuuiſſent, eum acquirere cuperent. Quoniam uerò Conſulatum extra id tempus, quod legibus præfinitum eſt, petebant, ſatiſq; conſtabat cùm alios, tum Conſules (etenim nonnihil uirium etiam Marcellinus habebat) obſtituros, ne Conſules ipſi declararentur: id effecerunt, ne eo anno comitia haberẽtur, ſummiſſo in hoc inter alios C. Catone, ut interrege prodito, ſecundum leges & petere magiſtratum ipſi, & capere poſſent. Et (fiebat enim hoc ſub prætextu quidem Cõſulibus aliàs alio ſub obtẽto odornatis, re uera autem ab ipſis, igitur apertè infenſi erant ſuis aduerſarijs) uehementer indignatus eſt Senatus, adeò ut res ad pugnã quoq; deuenerit. & tunc quidem ita dirempti ſunt. Cum eadẽ denuò eueniſſent, decreuerunt ut ueſtes mutarentur, quod in calamitatibus fieri ſolet: quamuis Catone ex cõcilio, cum fruſtra uerbis contendiſſet, proſiliente, ne quid ſtatui poſſet. Nam ſi quis eorum qui diſſentiunt, intus ſit, nihil decerni licet. * Eos enim occurrentes cæteri tribunipl. introitu prohibuerũt, eoq; modo id decretum perlatum eſt: ac prꝑterea, ut ſolennes quoq; ludos, qui tum exhibebantur, ſenatores inſpicerent. Cum hoc quoq; Cato impugnaret, frequentes exiuerunt, mutatiſq; ueſtibus redierunt, ut uel hoc modo eum deterrerẽt. Vbi ne ſic quidem moderatiorẽ ſe exhibuit, in forũ omnes prodierunt, populumq; qui ad hoc cõfluxerat, in ſummã mœſticiã adduxerũt, dicente Marcellino, præſentemq; ſtatũ deplorante: illacrymantibus aũt reliquis, ingemẽtibuſq;, ita ut nemo quicq̃ contradiceret. His actis in curiã reuerſi ſunt, cũ ſtatuiſſent iram ſuã in autores malorũ conuertere. Interim Clodius ad Pompeiũ ſe iterũ cõiecit, eiuſq; partes ſibi ſequẽdas ſumpſit: ſperãs fore, ut ſi Pompeio in his quę tum machinabãť cõſequendis auxilio fuiſſet, eum omnino ſuum deinceps haberet. Igitur ad plebem progreſſus in cõueniente ſibi amictu, nihilq; eo ſecundum decretũ factum mutato, cõtra Marcellinum & alios concionem habuit. Cum magna ex eo ſenatus indignatio cooriretur, Clodius abrupto ſermone plebem reliquit, contendenſq; in curiam, parũ abfuit quin periret. Obuij enim facti ſenatores, ingreſſu eum arcuerunt: interimq; ab equitibus circũdatus, diſcerptus utiq; fuiſſet, niſi plebem inclamaſſet. ibi multis cum igne accurrentibus, ipſos ſi quã uim in Clodium feciſſent, cum curia combuſturis, Clodius cum minimum ab interitu abfuiſſet, ſeruatus eſt. Pompeius nihil his territus, in ſenatum aliquando irrupit: decretoq; quod iam fieri debebat, ſe oppoſuit, id que decerni prohibuit. Deinde Marcellino interroganti ipſum in publico, num nam re uera cõſulatum expeteret, ſperantiq; ipſum haud facilè cõfeſſurum, ſe magiſtratibus adipiſcendis ſtudere: Bonorum, inquit, uirorum cauſa magiſtratu mihi nihil opus eſt, ſed propter turbulentos eum uel maximè peto. Itaq; cum Pompeius apertè in hoc eſſet, Craſſuſq; idem rogatus, non quidem ſimiliter cõfiteretur, ſed ne inficias quoq; iret, ac more ſuo mediam uiam ingreſſus, omnia ſe quæ ex uſu reipublicæ futura crederet, facturum diceret: territus Marcellinus, quiq; eum ſequebantur, horum apparatu, atq; aduerſatione, in poſterum curia abſtinuerunt. Cum autem non conueniret is numerus, quem ad decretum faciendum leges præſcribunt

* * *

initiò de ipſis potuit, ſed ipſe adoptionẽ ita tranſiuit. Non tamen aut ueſtem lugubrem poſuerunt, aut ad ſolennes cœtus prodierunt, non in Capitolio Iouis ſacrificio interfuerunt, non ad ferias Latinas (quæ tum de nouo ob

Locus mendoſus.

Clodius Pompeio ſeſe adiungit, & periclitatur.

De ſenatu loquitur, ut oppreſſo.

ob non recte peractum quiddam celebrabātur) in mōtem Albanum uenerunt: sed quasi in seruitutem redacti, & neq; magistratuum capessendorū, neque ciuilium actionum obeundarū potestatem habentes, ita reliquam anni partem exegerunt. Post hæc Pompeius & Crassus ex interregno Consules creati sunt, cum nemo eorum qui ante eundem magistratum ambiuerant, obnunciaret. Et L. quidem Domitius, qui in petitione ad ultimā usq; diem perseuerauerat, tum quoq; sub noctem domo egressus, in concionem contendebat: at puero suo, qui laternā præferebat, occiso, territus, ultrà progressus non est. Ita cum nemo planè illis resisteret, atque ad hæc P. Crassus, M. Crassi filius, Cæsarisq; eo tempore legatus, eiusdem rei causa milites Romam adduceret, facilè Consules creati sunt. Cum eo modo principatum cepissent, reliquos quoque magistratus ijs conferri curauerunt, quos sibi idoneos intelligebant: Catonemq;, ne præturam obtineret impediuerunt, quem uidebant ea quæ agebantur non toleraturum: nolebantq; ei ad contradicendum uires legitimas accedere. Ac Pretorum quidem, quòd Cato nihil ui agendum sibi ducebat, comitia pacata fuerunt: in Aedilibus autem Curulibus creandis ita res ad cædem deuoluta est, ut Pompeius multo sanguine aspergeretur. Qui à populo delecti erant, eos sibi supplices factos Pompeius & Crassus (ipsi enim comitia habebant) ad ædilitatem admiserunt: cæteros autem Aediles ac plerosq; Tribunosplebis societate sibi coniūxerunt: soli duo Tribuniplebis C. Atius Capito, et P. Aquilius Gallus non astipulati sunt. Creatis magistratibus, Pompeius & Crassus his quę expetebant agendis animum intenderunt. Atq; ipsi quidem neque in senatu neque apud populum de his uerba fecerunt, nulliusq; se rei indigere planè præ se tulerunt: C. uerò Trebonius Tribunusplebis legem conscripsit, qua alteri Syria cum uicinis regionibus, alteri Hispaniæ (nam ibi quoq; nuper motus quidam exorti erant) ad quinquennium asignabantur: utq; sumerent sibi quantum uellent militum ex ciuibus & socijs, bellumq; & pacem cum quibus ipsis uideretur, contraherent. Grauiter hoc multi, atque in primis amici Cęsaris, tulerunt, quòd futurum erat, ut si hi ea quę intendebant, obtinuissent, Cæsar, cui imperij tempus ferè exiuerat, in arctū redigeretur. Hac de causa cum se ad impugnandum rogationem eam nōnulli pararent, ueriti Consules ne his quæ moliebantur exciderent, Cæsari quoque se imperium ad triennium (ita enim re uera inuenitur) prorogaturos dixerunt, eoq; modo illos in suam sententiā perduxerunt. Neq; tamen antè de eo ad populum retulerunt, quàm suæ ipsis res essent confirmatæ. Nam qui Cæsari cupiebant, eo modo præoccupati quiescebant: cæteri pleriq; metu capti se continebant, satis habentes si uel ita incolumibus esse liceret. M. autē Cato & Fauonius omnia quæ ab istis agebantur, impugnabant, inter alios adiutores duos Tribunos plebis habentes: sed eos libertate sua utentes id potissimùm conatu suo frustratum est, quòd pauci multis repugnarent. Et Fauonius sanè, cum ad contradicendum unica hora à Trebonio cōcessa ei esset, eam frustrà de ipsa temporis angustia clamando consumpsit. Catoni autem duæ ad concionem horæ obtigerāt. Is eo, in quo res uertebatur, totoq; negocio omisso, tempus more suo consumpsit, antequam quicquam de eo quod in manibus erat, diceret: non quòd oratio ipsum quam de causa haberet, deficeret, sed ut silentio sibi à Tribonio indicto, dum adhuc superessent quæ diceret, eundem hac ipsa de causa incusare posset. Satis enim compertum habebat Cato, se, ne si tota quidem die peroraret, effecturū ut quæ

Pompeius & Crassius Coss. II.
An. V.C. 699.
L. Domitius Consulatū petens propè cæsus.
P. Crassus.
M. Cato præturæ repulsam passus.
Aediles Curules per tumultum electi.
C. Atius Capito.
P. Aquilius Gallus.
C. Trebonij rogatio.
Cæsari imperiū in tres annos prorogatum.
M. Cato & Fauonius Trebonianæ legi resistunt.

 uellet

uellet ipse, decernerentur. Itaq; iussus tacere, nō statim dicendi finem fecit, sed ex concilio etiam exturbatus raptatusq; reuersus est: tandemq; in carcerem etiam iussus abduci, nihil remisit. Ea igitur dies ita extracta est, ut ne dicendi quidem copia Tribunis unquam fieret. Nam in omnibus comitijs ubi quid cum populo agendum erat, prius priuatis hominibus concio dabatur quàm magistratum tenentibus, ne quis nimirum potentioris, ut fieri assolet, sententiæ præuentus, suam ipse supprimeret, sed summa cum libertate quod sentiret exponeret. Quam ob rem Gallus timens, ne postridie foro intercluderetur, aut maiorem etiam iniuriam aliquam acciperet, sub uesperum in Curiam ingressus, in ea pernoctauit: cùm quod eo in loco se tutum crederet, tum ut summo manè in concionem prodire posset. At Trebonius omnibus Curiæ ianuis occlusis, effecit ut is & noctem, & diei maiorem partem frustra ibi exigeret. Atium, Catonem, Fauoniumq; & cæteros, qui cum his erant, alij quidam de nocte occupato loco, concionis aditu prohibuerunt. Cumq; Fauonius & Ninnius occultè eò introijssent, Cato autem & Ninnius alijs quibusdam insistentes, ab ijsq; in sublime eleuati, concionis soluendæ causa de cœlo seruatum esse dicerent, uterq; horum à famulis tribunorū expulsus est: illos autem, cæsis quoq; nōnullis, ijdem famuli uulnerauerūt. Perlata lege, populoq; iam à cōcione degrediēte, Atius Gallū sanguine perfusum (ui enim ex concione pulsus is uulnus acceperat) ad eos qui adhuc aderant produxit: ijsq; ostēdit, dictisq; his quæ ad causam faciebant, magnū motum excitauit. Eo Cōsules percepto, qui haud procul inde rebus suis intenti stationes agebāt, magna celeritate superuenerūt cum manu suorum, quam haud exiguam secum habebant: territisq; omnibus, concionem iterum conuocarunt, ibiq; de rebus Cæsaris decretum fecerūt, frustra ijsdem qui antè quoq; restiterant, reclamare aggreßis. His confirmatis, pœnam priore adhuc grauiorem contra eos qui largitiones fecissent, constituerunt: quasi uerò ipsorum delicta haud palàm essent, qui non pecunia, sed ui magistratum occupassent. Sumptuariam quoq; legem (nam in quotidiano uictu sumptus ad summum excreuerant) promulgare intenderūt, quanquam ipsi ad extremum luxus molliciejq; prouecti: quod ipsum quoque in causa fuit, quo minus ea perferretur. Hortensius enim, qui ex ijs qui maximos sumptus facerent, erat, urbis magnitudine uerbis explicata, Consulibusq; sumptuositatis domesticæ, magnificentiæq; ergò collaudatis, eorumq; uita suæ orationi tanquam in subsidium adhibita, ut à proposito discederent effecit. Nam disceptationis ea de re moti uerecundia, quodq; ij uideri nollent, qui quæ ipsi usurparent, eadem alijs inuiderent, ultrò rogationem istam omiserunt. Iisdem diebus id quod etiamnum insigne habetur, theatrum Pompeius dedicauit, in eodemq; spectacula cum musica, ludosq; gymnicos exhibuit: atq; in Circo equorum certamen, multorumq; & uarij generis beluarum uenationes præbuit. Quinque enim dierum spacio quingenti leones cōfecti sunt, elephantiq; octodecim cum armatis depugnauerunt, partim in ipsa pugna mortui, partim paulo pôst. Nam populus aliquos etiam inuito Pompeio miseratus est, cum uulnerati à pugna destitissent, circumeūtesq; ad cœlum proboscidibus lamentati sunt, ita ut sermoni occasionem præberent, non id ab ipsis temerè aut casu fieri, sed iusiurandum, quo persuasi ex Africa traducti erant, implorantibus, suiq; uindictam deos poscētibus. Fertur enim haud prius eos in naues ingressos esse, quàm à ducentibus iuramento sibi cautum esset de omni iniuria. Id uerum sit,

Priuati in comitijs populi primi sententias dicunt.

Largitionum pœna aucta.

Sumptuariam legem Hortensius impedit.

Theatrū Pompeij, & spectacula.

Elephātorum natura.

sit, nec'ne, nō scio: certè hoc quoque memoriæ proditum est, præter quàm quòd elephanti sermonē patrium percipiant, rerum quoq; eos cœlestium intelligentia esse præditos. Hinc in nouilunijs, antequam in cōspectum hominibus luna perueniat, eos ad aquam perēnem accedere, eaq; sese lustrare. Ego & hæc ita accepi: & hoc præterea, id theatrum nō à Pompeio extructum esse, sed Demetrium libertū eius id ex pecunijs, quas dum miles sub eo esset, parauerat, condidisse: isq; rectissimè nomen eius facti ad Pompeiū retulit, ne malè audiret, quòd libertus tantum pecunię collegisset, unde tantos sumptus facere posset. Enimuero his muneribus Pompeius haud uilem à populo gratiam iniuit: cæterùm in cōscribendo exercitu cum Crasso, quò ad ea quæ ipsis decreta erant, uterentur, magnoperè eos offendit: multitudoq; pœnitentia correpta, Catonem reliquosq; laudauit. Quare Consules moti, prætereaq; quòd nōnulli Tribb. pleb. iudicium quod uerbis quidem contra legatos illorum, re autem uera aduersum ipsos Consules & eorum acta instituebatur, parabāt, uestem (neque enim ui quicquam agere audebant) tanquam in calamitate aliqua, lugubrem sumpserunt. quod idem à Senatoribus quoque factum est qui Consulibus studebant: quam tamen mox mutata sententia, nulla alia etiam occasione accepta, posuerunt. Cum uerò Tribuni plebis obstarent, ne milites conscribere Consulibus liceret, ijsq; decretas expeditiones rescindere conarentur, Pompeius id ægrè non tulit. Statim enim suos emiserat legatos, ipseq; haud inuitus ad urbem manebat, tanquam ea egredi prohibitus ob procurationem rei frumentariæ, ut & Hispanicas res per legatos curaret, & ipse per se cætera in Italia Romæq; administraret. Crassus uerò cui neutrū horum aderat, ad arma se conuertit. Tribuni plebis, quia suam libertatem armis destitutam in actionibus eius prohibendis infirmam esse uidebant, à reclamando destiterūt: sed multis eum asperisq; dictis iactauerunt, ipsumq; diris deuouerunt, quasi uerò non in rempub. ea execratio esset redundatura. Nam & in Capitolio consuetas ei expeditionis causa precationes obeūti, auspicia infesta, prodigiaq; obnunciauerunt, & proficiscentem multis imprecationibus prosecuti sunt. Atius quoq; in carcerē eum abducere aggressus est: sed intercedētibus reliquis Tribunis plebis, pugna morā rei iniecit, atq; inter eam Crassus pomœrio egressus est: isq; seu casu, seu ui imprecationum, haud ita diu pòst perijt.

Demetrius Pōpeij libertus locuples.

Delectib. Consulum populus molestatus.

Crassus Tribunorū plebis exe crationibus impetitus.

Atius Crassum inhibere uult proficiscentē.

Cæsar Marcellino Philippoq; Coss. in Venetos expeditionem suscepit. Habitant hi ad Oceanum, missosq; ad se frumenti petendi causa Romanos milites comprǽhenderant, legatosq; deinde ad liberandum eos missos retinuerant, spe per eos suos obsides recuperandi. At Cæsar obsides minimè quidem reddidit: sed dimissis hinc inde suis, alijs ut eorum qui Venetos in defectione adiuuissent, regiones inuaderent, ne cōiungi eorum inter se auxilia possent: alijs ad eos qui sub fide erant Romanorum, qui cauerent ne quid ab his moueret, ipse in Venetos profectus est, præparatis in mediterraneis regionibus id genus nauigijs, quę ad æstum maris ferendum essent idonea. His per Ligerim fluuium deductis, totam propemodū æstatem frustra absumpsit. Erant enim Venetorum urbes in locis natura munitis sitæ, ut pedibus adiri nō possent: ac ferè omnes Oceano alluebantur, ut neq; pedestri itinere adiri facilè possent: neq; nauibus, ob æstum maris subinde incitatum minuentemq;, littorisq; difficultatem. Itaq; Cæsar summam difficultatē pertulit, donec ab interiori mari Decimus Brutus cum celeribus nauibus eòdem peruènit. Ac ne ea quidem classe sibi pugnandum existimabat:

Cæsar Venetos subigit.

ſed barbari dum nauium exiguitatem atq; infirmitatẽ contemptui habent, ſuperati ſunt. Erant enim Romanorum naues ad morem noſtræ nauigationis comparatæ, ut & leues eſſent, & celeres: barbarorum uerè, ut quæ propter continuum æſtum maris ſæpius in ſicco deſtituendæ, atq; ad perferendam uim affluxus refluxusq; accommodatæ eſſent, mole ac uelocitate longè ijs præſtabant. Inde factũ eſt, ut barbari, qui eiuſmodi naualis prælij periculum nunquam antè feciſſent, conſpectas Romanorum naues, earumq; uſum deſpicati primo intuitu, confeſtim ſuas ex portu contrà educerent: mi nimi rem negocij fore putantes, ut eas contis ſub mare detruderent. Incitabantur autem uento multo, eoq; uehementi, quòd uelis ex alutis confectis uterentur, quæ omnem uenti impetum affatim exciperent. Brutus, quandiu uentus eorũ uelis incumberet, ueritus & copiam & magnitudinem nauium hoſtilium, uentiq; impetum cum eorum conatu facientem, aduerſam ſuam claſſem hoſtibus conſtituere non eſt auſus: ſed ad hoc ſe compoſuit, ut relictis omnino nauibus, inſultus hoſtium in terra depelleret. Cæterùm cum ſubitò uentus cecidit, tranquillitasq; in mari extitit, iamq; hoſtium naues ne remis quidem incitari potuerunt, ſed immotæ quodammodo propter pondus ſuum conſtiterunt: ibi demũ recepto animo, ſuas naues aduerſum hoſtem eduxit, cõſertoq; prælio in ſummũ barbaros periculũ redegit. nam & circũnauigabat citra diſcrimen, & per medios exibat: ac modò adoriẽdo, modò ſe recipiẽdo, quemadmodũ ſingulis momẽtis ex uſu fore putabat, ac iam multis unam nauem circunſiſtendo, iam ęquali numero, aliquando etiam minori congreſſus depugnabat. Vbi ſe ſuperiorem poſſe fieri ſentiebat, hoſtẽ urgebat, nauesq; eius aut abreptas ſubmergebat: aut tranſcenſu in eas facto, claſsicorum militum cædem faciebat: ſin aliqua in re inferior foret, facilimè recedebat. ita ſemper meliore conditione certabat. Barbari neque ſagittarum, neque ſaxorum iaculatione opus fore rati, nihil horum parauerant: inde fiebat ut aliquam comminus congredientes propugnandi ſui rationẽ haberent: ſin quis uel modico intercedente ſpacio eminus pugnaret, ei reſiſtere nullo modo poſſent. Itaq; omni ſpe defendendi excluſa, uel uulnerabantur, uel moriebantur: nauiumq; aliæ ab hoſtibus diſcerpebantur, aliæ incenſæ conflagrabant, quædã uiris nudatæ trahebantur. Quo uiſo, reliqui milites claſsici partim ſe ipſos, ne uiui in poteſtatem hoſtium uenirent, interemere, partim in mare ſe abiecerunt, ut uel ſic in naues hoſtium conſcenderent, uel à Romanis omnino interirent: quibus animo atq; audacia nequaquam poſteriores, nauium ſtabilitate circunuẽti, in ſummam perniciem deuenerant. Quin etiam nę quo fortaſsis denuò uento incumbente moueri eæ poſſent, falces longurijs affixas è longinquo Romani intentabant, quibus & funes prærumpebant, & uela ſcindebant. Ita Veneti quaſi terreſtre prælium contra Romanos de nauibus pugnantes coacti ſuſtinere, pleriq; in ipſo prælio perierunt: reliqui omnes capti ſunt. Cæſar præcipuis eorum necatis, cæteros uendidit: ipſe in Morinos, eorumq; finitimos Menapios arma conuertit: quos & hoc facto terrore ſe occupaturũ, & non magno cum negocio debellaturum arbitrabatur. Nullam eorum partem tamen ſubegit. Habitãt ij populi non in urbibus, ſed in tugurijs: itaq; in montes denſiſsimis ſyluis obſitos conuaſatis ijs quæ in ſummo precio habebãt, plus damni Romanis qui eò acceſſerant dederunt, quàm ab ijs acceperunt. Intendit quidem Cæſar ad ipſos montes ſylua inciſa ſubire: ſed ob earũ magnitudinem, ac quòd hyems iam ſuberat, deſperata re abſtitit. Cum adhuc

Naues Romanorum & Venetorum.

Naualecũ Venetis prælium.

Cæſar in Morinos & Menapios arma uertit.

in

in Venetis esset Cæsar, Q. Titurium Sabinum legatum in Vnellos miserat, quibus præerat Viridouix. Eum Titurium initiò uehemens timor ob multitudinem eius gentis incesserat, ita ut sua castra defendere satis superq; putaret. Postea quàm uerò animaduertit animorum quidem illis plus hinc accessisse, ipsa tamen re non esse formidabiles (quæ ferè barbarorum est natura, ut uanis comminationibus omne id, cuius causa terribiles haberi uelint, effundant) animum recollegit. Confligere quidem aperto marte cum hoste, ut qui numero longè præualeret, ne sic ausus est: uerùm eò illexit, ut castra eius loco edito posita oppugnanda sibi imprudenter statuerent barbari. Cum quodam ex his Gallis, quos auxilij causa secum habebat, rem componit, ut is ad hostes perfugæ loco transiret sub uesperum, barbarisq; persuaderet Cæsarem magna clade affectum esse. Creditum hoc à barbaris est, qui cibo potuq; repleti, nihil cōsiderationis adhibebāt. Itaq; ad opprimendos Romanos, ne ex suis manibus elaberentur, statim cōtenderunt, apportatis etiam secum sarmentis lignisq;, quòd existimabant ne nunciū quidem eius cladis è Romanis reliquū debere fieri, tum per cliuum sursum contenderunt, magnaq; eum celeritate, nemine prohibente, conscenderunt. Neque antè Sabinus castris se extulit, quàm in manibus se plerosque habere sensit, tum demum undiquaque in hostem ex improuiso decurrit: primisq; terrore incusso, omnes per decliue deturbauit. Ibi eos inter recedendū partim à se inuicem, partim uirgultorum fascibus impeditos, ita cōcidit, ut neque hi, neq; cæteri in posterum quicquam conari auderent. Incōsultò enim omnes Galli ad quascunq; res inexplebili cupiditate feruntur, ita neq; audaciæ, neq; timoris modum sciūt, sed cùm ab audacia in subitum metum, tum ab hoc in temerariam audaciam ruunt. Iisdem ferè diebus P. Crassus M. F. totam propè Aquitaniam subegit, quæ pars & ipsa Galliæ est, Celtarum fines attingens, atq; præter Pyrenæos ipsos montes ad Oceanum pertinēs. Eò cum exercitu profectus Crassus, Apiates prælio superauit, urbem eorū expugnauit, paucis nonnullis ex uniuerso exercitu in quodam colloquio amissis. Quos dum acriter ulciscitur, alios populos conuenisse ad arma uidet, eosq; milites ad se Sertorianos ex Hispania accersisse, bellumq; ab his magis arte militari, ꝙ temeritate administrari, existimareq; eos fore propediem, ut Romani inopia rei frumentariæ finibus eorū excederent. Quibus motus, metus opinionem de se hostibus præbuit, atq; ita in contemptū adductus, non tamen ut congredi secū uellent, effecit. Cæterum eos iam nullam à Romanis uim timētes, subitò in ipsis castris adortus est. Ea parte, qua oppugnabat, nihil obtinuit, erūpentibus barbaris, ac summa ui propugnantibus. Sed cum omnes copias suas in eum locum uertissent, Crassus partem suorū ad alteram partem castrorum circunduci curat, qui eam uiris uacuam cum cæpissent, in hostium inde terga inuaserunt. Ita & hi ad internicionem cæsi sunt, & reliqui populi sine certamine cōditiones pacis acceperūt. Hæc ea æstate gesta. Cum apud socios in hybernis Romani essent, Tenchtheri & Vsipetes, Germani populi, cùm quòd à Sueuis exacti, tū quòd à Gallis accersiti essent, Rhenum transgressi in Treuirorum fines peruenerunt. Ibi cum Cæsarem inuenissent, metu eius adducti legationem ad eum mittunt, qui & fœdus icerent, & uel attribui sibi aliquam regionem peterēt, uel concedi, ut occuparent ipsi. Cum nihil horum impetrauissent, primùm polliciti sunt, se libenter domum regressuros, petieruntq; inducias: sed cum postea paucos Cæsaris equites ad se accedere uiderent, qui ætate erant ualidiore

Vnelli à Q. Titurio Sabino uicti.
Viridouix.
Barbarorum ingenia.
Sabini stratagema.
Gallorum temeritas.
P. Crassus Aquitanos subegit.
Bellum Cæsaris contra Vsipetas et Tenchtheros.

ijs contemptis, pœnitentia actorum correpti, omissaq; profectione, equites Romanos nihil timẽtes uiolauerũt: sublatisq; exinde animis, bello utendum sibi statuerunt. Maioribus natu ea res probata minimè est: ijq; inuitis iunioribus ad Cæsarem profecti, causa maleficij in paucos cõiecta, ueniam implorarunt. Eos Cæsar tanquam haud multo pòst responsum laturos, retinuit: ipse ad reliquos in castris commorantes contendit: eosq; meridiantes, neq; hostile quicquam expectãtes, quòd sui cum Cæsare essent, aggressus, facta irruptione peditum ingentẽ cædem edidit: qui nullo arma capiendi spacio sibi relicto, inter carros promiscuè cum coniugibus & liberis perturbati uersabantur. Equitatus tum fortè aberat, qui ut hac de re certior est factus, domum è uestigio contendit, atq; in Sicambros iam recesserat. Cęsar eò missis suis, eos sibi dedi postulauit, non quòd id se impetraturũ speraret, neq; enim tum tantus Romanorum terror eos qui trans Rhenum incolũt, habebat, ut id genus iussis eorum obtemperarent: sed ut hanc occasionem Rheni transeundi haberet. Maiori enim quàm ullus unquam antè Romanus imperator, rerum gerendarum cupiditate flagrabat: habebatq; in animo, non modò Germanos longè Galliarum finibus arcere, sed in ipsorum quoq; terras proficisci. Itaq; cum equites nõ dederentur, atq; ipse ab Vbijs, qui Sicambrorum uicini, ijdemq; hostes erant, uocaretur, Rhenum ponte constratum transijt. Sed cum Sicambros in loca munita se recepisse inueniret, Sueuos autem ad auxilium his ferendum coire, intra uigesimum diem regressus est. Rhenus ex Alpibus Germaniæ, paulò supra Rhætos oritur. inde uersus occidentem profluens, ad sinistram, Galliam eiusq; incolas, ad dextram Germanos diuidit, tandemq; in Oceanum exit. Hic enim limes in hunc usq; diem earum regionum habetur, ab eo tempore, quo diuersa nomina adeptæ sunt: siquidem antiquitus populi qui ex utraque parte Rheni habitabãt, Celtæ uno nomine appellati sunt. Cæsar cum primus Romanorum Rhenum transmisisset, deinde in Britanniam profectus est, Pompeio Crassoq; Coss. Britannia millibus passuum ad minimum LVI, à Galliæ parte ea, quam Morini habitant, distat. uergit autem præter cæteram Galliam, fereq; totam Hispaniam, in mare sese extendens. Primis Gręcorum Romanorumq; ne esse quidem eam compertum fuit. posteriores in cõtrouersiam adduxerunt, continens'ne ea terra, an uerò insula esset, multaq; de utraq; opinione conscripta sunt ab ijs qui certi quidem nihil nouerant (quippe qui nec uidissent, nec ab indigenis qualis esset, accepissent) sed coniecturis tantum, quantũ uel ocij uel studij singulis aderat, niterentur. Successu temporis, prius quidem sub Agricola Proprætore, nostris autem temporibus sub Seuero Imperatore, liquidò deprẹhensum est, esse insulam. In eam traijciendi cupiditas Cæsarem incessit, cum Gallias pacasset, Morinosq; etiam in suam potestatẽ redegisset. Nauigatio ei cum peditatu ex animi quidem sententia successit: nõ tamẽ eò loci appulit classem, quò ex usu erat. Etenim Britanni fama aduentus eius accepta, omnes ad egrediendum idoneos locos anteceperant. Itaq; Cæsar promontorium quoddam in mare procurrens circumuectus, ex altera parte terræ accessit. Ibi hostes in paludibus exercitum deponenti occurrentes fudit: ac priusquam ad auxilia amplius cõcurreretur, terram occupauit: inde Britannos quoq; impetum facientes repulit. Ac quanquam paucos illi suorum amiserant (nam essedarij & equites ferè erant: itaq; Romanis, quibus equitatus nondum uenerat, facile fuga sese eripiebant) tamen perculsi fama eorum quæ in continente à Romanis

A Sicãbris Cæsar profugos Tenchteros postulat.

Rheni descriptio.

Celtæ.

Britannia.

Agricola.

Cæsaris in Britannia res gestæ.

nis geſta audiebant, maximeq́ꝫ quòd ad ſe nauigare auſi fuiſſent, egrediq́ꝫ in terram potuiſſent, Morinorũ quoſdam amicitia ſibi iunctos ad Cęſarem mittunt, pacemq́ꝫ petunt: obſidesq́ꝫ poſtulanti, daturos ſe pollicentur. Verùm cum interim Romanorum naues & quæ aderant, & quæ iam aduehebantur, tempeſtate affligerentur, ſententiam mutauerunt. Aggredi Romanos, quia cuſtodijs utebantur exquiſitis, palàm non auſi, quoſdam ad petẽdos commeatus tanquã in amicorũ regionem miſſos, exceperũt: paucisq́ꝫ demptis (nam celeriter reliquis à Cæſare ſubuentum eſt) interfecerunt. Ipſa deinde caſtra oppugnare aggreſsi, re infecta, non ſine ſua clade depulſi, non tamen antè pacem acceperũt, quàm ſæpius aduerſam fortunã experti ſunt. Pacẽ ijs dare Cæſar nequaq́ꝫ in animo habuerat: ſed ingruẽte hyeme, cum nec ſatis copiarũ ſecum haberet ad bellũ ibi locorũ gerendũ, parsq́ꝫ reliqua exercitus tempeſtate diſiecta curſum nõ tenuiſſet, præterea ob ſuam abſentiam noui in Gallia motus coorti eſſent, contra animi ſui ſententiã bellum cõpoſuit, poſtulatis adhuc pluribus obſidibus, quorũ tamen exiguam partem accepit. Ita in continentem Cæſar reuectus eſt: & quæ concitata ſe abſente fuerant ſedauit, nihil neq́ꝫ ſibi neque Romæ ex Britannia adeptus, præter gloriam expeditionis in eam ſuſceptæ, quod cùm ipſe magnoperè uerbis exornabat, tum ad urbem Romani mirificè extollebant. Ea quippe quę ignota antè fuiſſent, ſibi cognita, acceſſaq́ꝫ, quorum prius ne fama ad ſe perueniſſet, uidentes, futurorum ſpem animo iam præcipiebant tanquam præſentem: & ſi qua ſe conſecuturos ſperabant, ijs quaſi iam partis exultabant. Itaque harum rerum geſtarum cauſa ſupplicationem dierum XX decreuerunt. Quo tempore hæc gerebantur, Hiſpania quoq́ꝫ concitata fuit, ac propter eos motus Pompeio decreta. Quidã enim rebellione facta, Vacceos duces ſibi ſeditionis delegerant, eosq́ꝫ imparatos etiamnum Metellus Nepos prælio fudit. Eundem ipſi Cluniam oppugnantem aggreſsi ſuperarunt, Cluniamq́ꝫ ceperunt: atq́ꝫ alibi uice uerſa uicti, non tamen eò reducti ſunt, ut ſubigi facilè poſſent. Multitudine enim Romanis longè præſtabãt: itaq́ꝫ Nepos ſatis habuit, ſi citra periculum quiete frui poſſet. Eodem tempore Ptolemæus reductus eſt, regnumq́ꝫ recepit, quãuis decreto facto omne ei auxilium Romani abnuiſſent, atq́ꝫ adhuc largitionib. eius infenſi admodum eſſent: ea tamẽ res à Pompeio & Gabinio perfecta eſt. Tanta tum potẽtiæ, diuitijsq́ꝫ contra cùm populi, tum ſenatus decreta uis erat, ut cum Pompeius Gabinio Syriæ tum præfecto mandaret, Gabinius autem expeditionem faceret, quorũ alter gratiæ, alter largitioni concedebat, inuita republica, & tum ea, tum oraculo neglecto, tamen is reduceretur. Dies quidem eius rei cauſa Gabinio dicta eſt, ſed partim Pompeij opera, partim pecunijs effectum eſt, ne damnaretur. Ea tum temporis confuſio Romæ erat, ut cum Gabinius exiguam earum pecuniarum, quibus ipſe corruptus fuerat, partem magiſtratibus quibuſdam iudicibusq́ꝫ largiretur, non modò illi debita pœna non irrogata ſit, ſed reliqui quoq́ꝫ docti ſint pecunię cauſa delinquere, quippe cùm ſe ea facilè à ſupplicio redimere poſſent. Atq́ꝫ Gabinio quidem ea tum ut abſolueretur auxilio fuerunt. Idem pòſt cùm ob alias nonnullas cauſas, tum quòd ex prouincia quater millies ſeſtertiũ, eoq́ꝫ amplius, compilaſſet, in iudicium pertractus, damnatusq́ꝫ eſt. Duæ res Gabinio cumprimis mirandæ euenerunt: altera, quòd cum priori iudicio pecuniæ ergò abſolutus eſſet, poſteriori eiuſdem cauſa potiſsimũ damnatus eſt: altera, quòd cum priore iudicio Pompeius longè remotus Gabinium per

Motus in Hiſpania.

Metellus Nepos.

Auaritia, & turpis lucri cupiditas apud Romanos.

Gabinius ut abſolutus & damnatus.

socios eripuisset, tunc in suburbano, fereq; ad ipsum Tribunal præsens, nihil profuit. Porrò omnis ea res ita habet: Gabinius cũ multis maleficiјs Syriã afflixisset, adeoq; plus damni q̃ prędones, qui tum maximè uigebãt, dedisset prouinciæ, omnem quæstum quem inde ceperat pro minimo ducẽs, primũm ad expeditionem in Parthos faciendam, quòd prædiuites erant, animum adiecit, atq; ad eam se parauit. Phraati enim à filiјs per scelus sublato Orodes in regno successerat, fratre suo Mithridate ex Media, cui imperabat, eiecto: Isq; ad Gabinium confugiens, permouit ut se in reditu cõficiendo adiuuaret. Sed simul Ptolemæus cum literis Pompeiј aduenit, magnãq; pecuniã cùm Gabinio, tum exercitui se partim illico, partim postq; restitutus esset, daturũ pollicitus est: statim Gabinius Parthico negocio omisso, in Aegyptũ cõtendit. Lege cautũ erat, primùm ne quis præfectus extra prouincię fines proficisceretur, deinde ne quod suo arbitrio bellum susciperet, ad hæc & populus, & Sibylla interdixerãt, ne Ptolemæus reduceretur: sed Gabinius quanto magis id uetitum sciebat, tanto maiorem inde quæstum faciebat. Itaq; relicto in Syria filio Sisenna, admodum paruo natu, cum perpaucis militibus, atq; ita prouincia, quæ sibi obtigerat, prædonum iniuriјs adhuc magis exposita, ipse in Palæstinam profectus, Aristobulum (qui Roma profugus, tumultus aliquos ciebat) comprehensum Pompeio misit, imperatoq; Iudæis stipendio, in Aegyptum profectus est. Regnũ Aegyptiorum ea tempestate obtinebat Berenice. Ea quanquã Romanos metuebat, nihil tamen mansueti Ptolemæo exhibuit, sed accersito quodam Seleuco, qui regiæ eius stirpis, quæ in Syria quondã floruerat, esset, eum & maritum appellauit, & regni belliq; consortem fecit. Vbi nullius preciј hominem uidet, occiso eo, Archelaum Archelai filium, illius qui ad Syllam defecerat, uirum rebus gerendis aptum, qui tum in Syria degebat, eisdem cõditionibus ad se pertraxit. Poterat statim initio nascens malum opprimere Gabinius: nam id quod rei erat, suspicatus, Archelaum ceperat, ut iam nihil negociј restaret: Sed ueritus, ne quasi nulla magna re gesta minus pecuniæ, quàm conuenerat, à Ptolemæo acciperet, ad hæc sperãs propterea quòd acris, ac magni nominis Archelaus haberetur, maiorem sibi pecunię summam futuram: insuper ab ipso Archelao magna ui nummorum accepta, hominẽ quasi is aufugisset dimisit. * * * * *

Gabinius prouinciam affligit. Phraates. Orodes. Mithridates. Gabinius ut Ptolemæũ restituerit. Berenice regina Aegypti. Seleucus. Archelaus. Gabiniј auaricia.

Eo modo Gabinius nemine obsistente, Pelusium peruenit, hinc duplici acie instructa progressus eadem die Aegyptios occurrentes fudit, mox & flumen classe, & terram armis obtinuit. Nam Alexandrinis quidem ad audenda omnia satis est animorum, naturaq; sunt ad temerè uerbis exequenda quæcunq; sibi proposuerint, promptissimi: Iidem ad bellum, eiusq; labores omnium sunt ineptissimi, quanquam in seditionibus (quæ apud eos & frequentissimæ, & maximæ eueniunt) ad cædes subinde deueniant, contendendiq; de re proposita studio uitam maximè contemnant, in iјsq; perire bonum quoddam in primis expetendum existiment. Iis igitur uictis Gabinius, occisisq; præter alios etiam Archelao, è uestigio omni Aegypto potitus est, eamq; Ptolemæo reddidit: Isq; filiam, reliquosq; primum ac locupletissimum quemq;, ut qui plurima pecunia opus haberet, interemit. Gabinius cum ad hunc modum Ptolemæum restituisset, nihil de his actis Romam per literas nunciauit, ne ipse suorum delictorum delator existeret. Cæterum occultum esse tantum facinus non potuit, statimq; id populus comperit,

Alexandrinorum ingenia.

perit. Cum Syri plurimùm de Gabinio quererentur, idq; & alijs de causis, & quòd per absentiam eius à prędonibus infestati uehementer essent, cum item crebræ accederent publicanorum querelæ, qui cum per eos impediti uectigalia comportare nequissent, magnum æs alienum conflauerant, irati Romani rem eam iudicandam statuerunt, parati Gabinium condemnare: Ciceroq; cum aliàs magnopere aduersum Gabiniũ contenderet, tum consilium quoq; dedit, ut denuò Sibyllina carmina recitarentur, sperãs contra uiolatorem eorum pœnam esse adscriptam. Gerebant adhuc consulatum Pompeius, Crassusq; : eorum alter Gabinio ultrò studebat, alter, ut collegę gratam rem faceret, simul etiam pecunijs quas Gabinius miserat acceptis: quare uterq; aperte eum defendens, nihil decerni patiebantur, inter alia Ciceroni quoq; exilium exprobrãtes. Postquam illi magistratũ deposuerunt, successereq; in eorum locum L. Domitius, & Appius Claudius, iterũ dictę sunt sentẽtiæ, earumq; pleræq; Gabinio aduersæ fuerũt. Nam & Domitius ob cõtentionem in petitione Consulatus inimicus Pompeio erat, & quòd eo inuito magistratũ cepisset: & Appius, quanq; affinis Põpeij esset, tamen quia studio permulcẽdę plebis ducebat, sperabatq; fore, ut si quid nunc tumultus iniecisset, pecunia deinceps à Gabinio corrũperetur, omnes suas actiones eò dirigebat. Gabiniũ hoc in summã inuidiã uocauit, q legatum à Crasso sibi qui succederet missum non admiserat, sed magistratũ, quasi perennem eum accepisset, retinuerat. Decretum ergo est, ut Sibyllina carmina pronunciarentur, quantumuis Pompeius reclamaret. Interim Tiberis, siue pluuijs supra urbem immensis delatis, siue uento ex mari uiolento effluxum eius repellente, siue Deo id quodam potius (ita enim creditum est) efficiente, incertum est, certè ita ex improuiso inundauit, ut omnes in urbe planicies stagnarent, multaq; etiam editiora loca aqua comprehenderet. Inde ædes, ut latericiæ illæ, madefactæ, ruinaq; prostratæ, omniaq; iumenta submersa: itemq; homines qui non in sublimiora euasissent, pars intra domos, pars in compitis depræhensi perierunt: reliquæ etiam ædes, ui inundationis quæ multas dies durabat, uitiatæ, collapsæq; aliæ confestim, aliæ tempore interiecto hominibus damnum attulerunt. Ea mala Romani ægrè ferentes, & (quia ob restitutum Ptolemæum deos sibi iratos esse arbitrabantur) maiora alia timentes, Gabinium absentem etiam tum ut morte multarent properabant, minoribus se malis afflictũ iri sperantes, si quàm primùm eum peremissent. Ac quamuis nihil eiusmodi in Sibyllino oraculo inueniebatur, tanta tamen contentione in id incubuerunt, ut acerbisimum in Gabinium supplicium statuendi magistratibus ac populo Senatus autor factus sit. Enimuerò intereà temporis pecuniæ à Gabinio pręmissæ Romam uenerunt, eæ non modò absens, sed ne pręsens quidem grauius quicquam ut pateretur, effecerunt. Ipse quidem conscientia tam turpium facinorum ita urgebatur, ut & serò in Italiam aduenerit, & noctu in urbem inuectus sit, multisq; diebus extra Italiam conspici se, ferre non potuerit. Accusationes in eum multæ, & actores haud pauci extabant: primùm autẽ de Ptolemæi reductione, ut maximo crimine, cognitum est. In ea actione uniuersus ferè populus ad tribunal confluxit, sæpiusq; illis eum discerpere animus fuit, præsertim quòd nec Pompeius aderat, & Cicero eum summa dicendi ui accusabat. Nihilo tamen minus absolutus est. Ipse enim, ut qui de tantis criminibus iudicium sustineret, immensam pecuniæ uim elargitus fuerat, socijq; Pompeij & Cæsaris promptisime ei opitulabantur, aliud tempus à Si

Cicero Gabinij crimẽ persequitur.

Pompeius & Crassus Gabiniũ defendunt.

An. V. C. 700.

Tiberis exundatio.

Ira populi in Gabinium.

bylla, aliumq́ regem indicatum dicentes: eoq́ maximè nitebantur, quòd nulla in eo carmine rei perpetratæ pœna erat assignata. Parum abfuit, quin ipsos iudices populus interfecisset. ijs elapsis, cætera crimina collegit, effecitq́ ut propter ea tamẽ perageretur. Quibus enim sorte obtigerat id iudicium, ij simul populum timentes, simul quòd nullũ à Gabinio munus acceperant (is enim leuioribus de causis in ius uocatus, nullos sumptus iam faciebat, haud dubius causa se tum quoq́ staturũ) reum damnauerunt: quamuis & Pompeius propè adesset, & Cicero pro Gabinio diceret. Pompeius, qui ad rem frumentariam explicandam profectus urbe erat (nam frumenti permultũ exundatione Tiberis corruptum fuerat) ac tum in Italia uersabatur, ad hoc quoq́ iudicium ut ueniret, sicuti in priore adfuerat, properauit. Sed cum serius uenisset, ex suburbanis nõ antè recessit, quàm id cõsummatum esset. Idemq́ populo extra pomœrium congregato, quia ipsi proconsulare imperium iam gerenti, in urbem uenire nõ licebat, multa pro Gabinio uerba fecit; recitatis etiam literis, ad se pro Gabinij salute à Cæsare missis: iudicesq́ deprecatus est, Ciceronemq́ non modò à Gabinio accusando auertit, sed ut eiusdẽ causam ageret effecit, atq́ hinc Ciceroni nomen crimenq́ perfugæ auctum uehementius est. Nihil tamen ea Gabinio profuerunt, sed exilio damnatus tum est, eumq́ Cæsar posteà temporis reduxit. Sub idem tempus Pompeij coniunx filiolam enixa obijt: eamq́ nõnulli, siue ad hoc à Pompeij Cæsarisq́ amicis inducti, siue ut eorum bonam gratiam captarent, postquam in foro funebri laudatione ornata fuit, in campo Martio sepeliuerunt, quantumnis Domitio resistente, atque inter alia dicente, non fas esse eam in sacro loco sine decreto sepeliri. Tum quoq́ temporis C. Pomptinus de Gallis triumphum duxit: cuius cum ei nemo ad id tempus potestatem fecisset, extra pomœrium manserat: ac ne tum quidẽ obtinuisset, nisi Sergius Galba, qui eius in ea militia socius fuerat, tunc Pretor suffragia quibusdam sub auroram (etsi lege cautum erat, ne quid cum populo ante primam horam ageretur) dedisset. Itaque Tribuni plebis aliquot concione relicta, inuehenti cum pompa negocium exhibuerunt, ita ut ad cædes quoq́ deueniretur.

Gabinius absolutus, & deinde dãnatus.

Pompeius Gabinium defendit.

Ciceronis leuitas.

Gabinius exul.

Iulia Cæsaris F. Pompeij uxor moritur.

C. Pomptinus de Gallis triũphat.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE LIBER QVADRAGESIMVS,

Guilielmo Xylandro Augustano interprete.

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI.

Tempus hoc libro continetur, quod reliquum erat de Consulatus Domitij et Appij Claudij anno, ac præterea anni quatuor in quibus Consulatum gessere.

Cn.

Gn.Domitius M.F.Caluinus. An.V.C.701.
M.Valerius Messala.
Cn.Pompeius.Cn.F.III. 702.
Cæcilius Metellus Scipio Nasicæ F.
Seruius Sulpitius Q.F.Rufus. 703.
M.Claudius M.F.Marcellus.
L.Aemilius M.F.Paulus. 704.
C.Claudius Marcellus.

AEC ita Romæ agebantur, anno ab urbe condita septingentesimo. In Gallia Cæsar, ijsdem L. Domitio, & Appio Claudio Consulibus, præter reliquum bellicum apparatum, naues ædificandas curauit, mediæ inter eas quas secũ celeres adduxerat, atq; onerarias quas ibi acceperat, naturæ, ut & quàm maximè agiles essent, & uim fluctuum tolerare possent, inq; sicco destitutæ iniuriam nullam acciperent. His paratis, ubi primùm tempus nauigationi commodum incidit, iterum in Britanniam traiecit, eo obtento, quòd obsides ad se quos promiserant Britanni, non omnes missi fuerant. namque illi quod re infecta Cæsar discessisset, nunquam fore putabant ut ad bellum sibi inferendum rediret. Cæsar re uera insulæ potiundæ ingenti cupiditate tenebatur, haud dubiè si obsidum non missorum prætextus defuisset, aliam causam inuenturus. Is ubi ad insulam classem appulit, nemine resistere auso, propterea quòd multitudine nauium, quæ undiquaque terræ accedebant, terrebantur, confestim stationem occupauit. Barbari cum ei ne adnauigaret obstare his de causis non potuissent, magis etiam quàm antè sibi ueriti, quòd maiorem quàm prius exercitũ Cæsar adduxerat, in syluis quàm maximè obsita oppida, quæcunque preciosa habebant, cõtulerunt: ea cum incisis circũcirca arboribus, alijsq; insuper congestis sepijssent, ut haud absimilem uallo speciem præberent, pabulatores deinde Romanorum infestauêre: semelq; pugna in aperto loco uicti, in fuga se eò recepêre: inde impetu facto, Romanorum plurimos ceciderũt. Post hæc cum Romanorum classem uis tempestatis denuò afflixisset, Britanni euocatis socijs, summaq; rei ad Suellam, qui inter eius insulæ regulos plurimum poterat, delata, ad ipsam nauium Romanorum stationem contenderunt. quibus obuiam facti Romani, primò essedorum occursu perturbati sunt: deinde intercapedine inter ordines facta, euitatisq; essedis, atq; ex obliquo in hostem incurrentẽ iaculati, pugnam restituerũt. Post eam pugnam utriq; eodem in loco perstiterunt: alio autem conflictu barbari cum peditatum Romanorum uicissent, ab equitatu afflicti, ad Thamesin flumen sese receperũt: uadoq; sudibus alijs ex aqua extantibus, alijs infra eam delitescentibus præmunito, ipsi eò loci consederunt. Postquàm in eos Cæsar uiolento facto impetu à transitu quem obstruxerant repulit, oppugnatosq; etiam castris, quę munita habebant, eiecit, aliaq; parte naualia castra aggressos Romani profligauerunt: tum demum metu perculsi, datis obsidibus, cõstitutoq; quod Romanis in singulos annos penderent tributo, pacem acceperũt. His actis Cæsar ex insula prorsus decessit, nulla ibi exercitus parte relicta. nam & eam fore in periculo, si in aliena terra hyemaret, existimabat: neq; cõsilium uidebatur ut à Gallia diutius abesset. itaque præsentem rerum statum satis habendum duxit, ne maiora expetendo, de hoc ipso in periculum ueniret. Re ipsa demonstratũ est, Cæsarem rectè eas

Cæsaris in Britanniam posterior transitus.

rationes iniuisse. Nam posteaq; is in Italiã proficisci, ut ibi in hybernis esset, instituit, Galli quanq; plerisq; præsidia essent imposita, tamen tumultus excitauerunt nouos, rebellionemq; nõnulli palàm fecerũt. Quod si eo in Britannia hyemãte euenisset, omnẽ haud dubiè Galliã ij motus cõcitauissent.

Eburones bellum in Gallia mouent.

Bellũ ab Eburonibus exortũ est, duce Ambiorige, causam motus prætendentibus eam, quòd se præsentia Romanorũ grauatos (aderãt enim ibi in hybernis Sabinus, ac L. Cotta legati) dicerẽt: re uera, cõtemptui eos habebant, ad defensionẽ ipsis nõ satis roboris fore existimãtes, tum Cæsarẽ non posse celeriter aduersum se armis cõtendere. His constitutis, inopinatò Romanos aggressi sunt, primo incursu castris eorũ sese potituros cõfisi: quod ubi nõ successit, ad dolũ se cõuerterunt.

Ambiorix Cottam & Sabinũ deceptos cum exercitu perdit.

Ambiorix collocatis locis opportunissimis insidijs, impetrato per caduceatorẽ colloquio, ad Romanos uenit, inuitum se bellũ ipsis facere dicens: atq; se quidem mutasse sententiam, ipsis tamen à reliquis cauendum esse: neq; enim eos sibi dicto audientes esse, & instituisse eos nocte proxima adoriri. suadere se, ut Eburoniã, in qua cum suo periculo sint futuri, relinquant, ad milites autem suos in proxima hyberna quàm celerrimè cõmigrent. His dictis adducti Romani, eoq; magis quòd Ambiorigem summis à Cæsare beneficijs affectum hanc ei bonam gratiam referre uelle arbitrabantur, collectis uasis magna cum festinatione, statim sub uesperum profecti sunt: ac in insidias illapsi, magnam cladem pertulerunt, Cotta cum multis alijs extemplò interfectis. At Sabinum Ambiorix tanquam seruaturus ad se euocatum (& quia neq; facinori huic interfuerat, in fide eum adhuc manere Sabinus existimabat,) compræhensumq; armis ac ueste exutum iaculis confixit, hæc uerba inter alia addens: Quid nam cum tales sitis, tãtis nobis hominibus imperare uolebatis? Qui huic cladi elapsi sunt, ij in castra unde exierant, redierunt. ibi cum à barbaris oppugnarentur, neq; aut defendendi sui, aut effugiendi facultatem haberent, sese inuicem ipsi interfecère. Secundum hæc facta, alij quoq; finitimi populi defecerũt, ac Neruij præcipuè:

Neruiorũ defectio, & ab ijs oppugnatus Q. Cicero.

quanquã apud eos Q. Cicero, M. Ciceronis frater, Cæsaris legatus in hybernis esset. His sibi adiunctis, Ambiorix cum Cicerone conflixit, atq; æquo Marte discessit, captis nonnullis Romanorum. Deinde hunc quoq; in fraudem adducere conatus, ubi id frustra fuit, obsedit, castraq; eius extemplò uallo fossaq; cinxit. Eam ad rem & multitudo ei hominum, & peritia, quam sibi dum Romanorum esset militiæ socius parauerat, ex usu fuerunt: præterea singula à captiuis docebatur. Dimicatum quoque aliquoties est, quod in eiusmodi re fieri solet. & quanquam de barbaris multo plures caderent, quippe & numero præstabant, tamen ij ob abundantiam suorum ne sentiebant quidem si quos amisissent: contrà Romani, quorum & antè numerus non ita magnus fuerat, & tunc subinde idem decrescebat, facilè obsidione coercebantur. Cum iam periculum esset, ne in potestatem hostium uenirent, quia neque ad uulnera curanda quibus opus erat habebant, & insperata obsidione obrutis rei frumentariæ parum aderat, ac nemo suorum, quamuis multi haud procul inde hyberna haberent, auxilio ueniret, quippe barbari omnibus uijs accuratè obsessis, omnes ab his emissos excipiebant, atq; in eorum conspectu interimebãt: Neruius quidam, qui ob acceptum beneficium Romanis bene uolebat, ac tum unà cum Cicerone obsidebatur, seruum quendam nuncium ei obtulit: is habitu linguaq; cum hostibus eadem utens, cum in eos incidisset, facilè eos suum institutum celabat, unusq; ex ipsis habebatur: deinde ab

illis

illis recedebat. Ita Cæsar, cum nondum Italiam attigisset, adhuc in itinere comperta re, assumptis militibus ex hybernis per quæ ibat, magnis ad suos liberandos itineribus contendit. Interim ueritus ne auxilio desperato Cicero aut extrema pateretur, aut cum hoste pacisceretur, equitem quendam ex socijs (neque uerò fidendum amplius Neruij seruo putabat, quanquam eius animum re ipsa perspexisset, ueritus ne is misericordia suorum gentilium adductus, magnum Romanis malum daret) qui & lingua & uestitu hostium uteretur, delegit: Ei uerbis nihil mandauit, ne uel consultò, uel imprudens enunciare quicquam posset, sed Græcas ad Ciceronem literas dedit, ut si uel interciperentur eæ à barbaris, tamen ab ijs non intellectæ, consilium suum hosti non proderent. Consueuerat alioquin si quid secreti per literas cuiquam significaret, quartum semper elementũ in scribendo pro eo quod scribi debeat, sumere, ne obuia literarũ lectio cuiuis esset. Is igitur eques ad castra Romanorũ uenit: ac cum propiùs accedere non posset, literis iaculo alligatis, id tanquam in hostes cõiecturus, dedita opera turri infixit. Eo pacto de aduentu Cæsaris Cicero certior redditus, animũ resumpsit, maioriq; cum alacritate perseuerauit. Barbaros Cæsar ad auxilium suis ferendum adueniens diu fefellit: nam & noctu iter faciebat, & interdiu in obscuris omnino locis subsidebat, quo uel maximè inopinantibus hostibus superueniret: tandem re ex summo obsessorum gaudio per cõiecturam deprehensa, exploratoribus emissis, cum iam appropinquare Cæsarem intelligerent, aduersus eum ire instituerũt, ut inopinatò eum aggrederentur. Cæsar maturè eo cognito, noctem in quo loco tum erat, exegit, summo manè alio quodam sua natura tuto castra posuit, quàm potuit maximè in angustum contracta, ut & paucos secum habere hostibus putaretur, & ex itinere fessus, & uereri ne ab ipsis inuaderetur, itaq; eos ad editum suorũ castrorum locum pertraheret. Neq; aliter quidẽ accidit. Etenim Galli Cæsare has ipsas ob causas contempto, impetum in sublime fecerunt: tantaq; sunt affecti clade, ut rebellandum in posterum sibi nunquam putarẽt. Ita & Neruij, & alij populi debellati sunt, neq; tamen ut bene Romanæ rei uellent, effectum est. Nam Treuiri, cum Cæsar in autores defectionis singulos ad se accersitos supplicia statueret, ueriti ne à sese quoq; pœnæ exigerentur, ab Induciomaro persuasi denuò contrà Romanos bellũ susceperũt: pertractisq; ad defectionis societatẽ nonnullis etiam alijs ciuitatibus, quæ idem metuebant, aduersus Titum Labienũ, qui in Rhemis tum erat, profecti, à Romanis subitò erumpentibus cæsi sunt. His rebus in Gallia peractis, Cęsar ut pacare omnia rectius posset, ibidem in hybernis permansit. Crassus autẽ cum & ipse aliquid agere cuperet, quod gloriæ sibi iuxtà, atq; lucro esset futurũ, posteaquã in Syria nihil huiusmodi esse præ manibus uidet (nam & Syri quieti erant, & qui prius Syriam bellis uexârant, tum potẽtia Crassi perterriti, nihil mouebãt) in Parthos expeditionem suscepit, cum neq; ullam belli causam contra ipsos afferret, neq; id à Senatu decretum esset: enimuerò et Parthos prædiuites esse acceperat: & Orodem, qui nuper rex factus esset, superatu facilem sperabat. Tum igitur Euphrate fluuio trãsmisso, magnam Mesopotamiæ partem populãdo peragrauit, nemine resistente, quòd eius transitus inexpectato barbaris acciderat, itaq; nulla exquisita regni sui custodia utebantur. Ac Talymenus Ilaces quidã, eius tum regionis præfectus regius, paucis equitibus ad Ichniam (id castello cuidam nomen est) congressus, uictusq;, accepto uulnere ipse ad regẽ sese recepit, eumq; de expe-

Cæsaris ad Q. Ciceronẽ Græcæ literæ.

Occultè scribẽdi ratio Cæsaris.

Neruij à Cæsare uicti.

Treuirorũ sub Induciomaro rebellio.

T. Labienus.

Bellum Crassi Parthicum.

Crassus Orodis præfectum profligat.

ditione hac certiorē fecit. Interim Crassus & castella & urbes recepit, Græcas potissimū, atq; in his Nicephorium. Nam quia Macedonū, aliorumq; Græcorum qui militiæ Romanis adfuerant, coloni erant, uim Parthorum grauiter ferentes, atq; in Romanis, à quibus Græcos amari sciebant, multū spei collocantes, haud grauatim ad eos defecerunt. Soli Zenodotiæ ciues accersitis Romanis aliquot militibus, quasi se in fidem eorū daturi, eos cum intra muros accepissent, obtruncauerūt, quæ ipsis causa ut urbs euerteretur fuit. Præter hoc unū nihil neq; fecit, neq; passus est hostile Crassus. Ac profectò omnia quæ intra Tigrim sunt posita castella cepisset, si eodē impetu barbarorumq; terrore usus fuisset, ac prætereà hybernis suis in ea regione habitis, omnia diligenti custodia cōtinuisset: nunc captis ijs locis, quos primo incursu capere poterat, neq; reliquorū, neq; horū ipsorū quæ ceperat ullam rationē habendo, dum in Mesopotamia cōmorari grauatur, Syriæq; amœnitatem desiderat, Parthis se ad bellū parādi spaciū, relictosq; in Mesopotamia Romanos milites opprimendi occasionem præbuit. Hoc initium belli Romanorum aduersum Parthos fuit. Habitant autem trans Tigrin fluuium, in arcibus ac castellis, adeoq; urbibus etiā cùm alijs, tum Ctesiphonte, quæ regia eorum est. Etiam inter antiquos barbaros genus eorum fuit: nam nomen Parthorum etiam sub Persico regno gesserant. Cæterū eo tempore & regionem haud magnam obtinuerant, neq; extra fines suos imperium suum extulerant. posteaquā autem & Persicum regnum euersum est, & Macedonum res floruerunt, successoresq; Alexandri inter sese dissidentes, alijq; alijs regiones certas ui adimentes, regna sibi singuli constituerūt, tum primùm sub Arsace quodam Parthi quoq; innotuerunt, unde & posteri eorum reges Arsacidarum cognomentum habuere. Deinde rebus secundis usi, omnes circum se positas regiones occupauerūt: Mesopotamiamq;, quæ prius à præfecto regebatur, sui iuris fecerunt. Tandem ad id gloriæ ac potentiæ euecti sunt, ut & tum temporis contra Romanos belligerarent, & in hunc usq; diem aduersarij ijs habeantur. Sanè bello multum possunt, nomen tamen re ipsa maius adepti sunt, nō quòd Romanis ipsi quicquam ademerint (nam de suis quoq; finibus nonnihil cōcesserunt) sed quia in seruitutem redacti nondum sunt, atq; etiamnum in bello cum nostris cōgressi superiores euadere solēt. Ac de populo quidem isto, regioneq;, tum quæ propria ipsorum uitę instituta sint, multi scripserunt, neq; mihi ea persequi consilium est. Armatura eorum, ususq; armorum (huius enim rei expositio sermoni nostro coniunctior est, isq; ea opus habet) talis est. Scuto nihil tribuunt, sed sagittis iaculisq; ipsi equites utuntur, armatiq; maiori ex parte. pedites inter eos pauci sunt, ijq; infirmiores, sed & ipsi sagittarij, ad quod à pueritia exercentur, cœlo ipsis suo ac regione ad utrumq; cōducente. Regio enim plana ut plurimùm est, & cùm ad alendos equos, tum ad equitandum aptissima. Itaq; armenta tota equorum in bellis ducūt, ut subinde mutatis equis, subitò ex longinquo adequitare, rursusq; repentè procul referre pedem possint. Iam aer apud ipsos est siccissimus, humoremq; ne minimum quidem continet: itaq; sagittarum usum ipsis intentissimum præbet, excepto eo tempore, quo summa est hyems, ideoq; ea tempestate nusquā in bellum proficiscuntur. Reliquis anni partibus si uel in sua, uel in similis naturæ terra bellum gerant, pugna superari uix possunt. Consuetudine enim hoc habent, ut solis æstum acerrimū ferant. aduersum potus defectum multa remedia inuenta ipsis sunt, quæ res ipsis ad propulsandam uim, si quis

Nicephorium. *Zenodotia.* *Craßi ignauia.* *Parthorum historia.* *Ctesipho.* *Arsaces.* *Arsacidæ.* *Parthorum armatura.*

quis fines eorum ingrediatur, haud parum prodest. Extra suos fines trans Eufratē aliquando pugnis atq; excursionibus repentinis nonnihil quidem egerunt, tamē iustū bellū gerere nisi domi suę nō ualent: quippe qui in alienam sibi & terræ & aeris cōstitutionē deueniant, ac cōmeatui impedimentisq; militū ferendis sarcinas nullas usurpent. Ita Parthorū res habent. Cum Crassus in Mesopotamiā ingressus fuisset, quemadmodū memorauimus, in Syriā ad eum legatos Orodes misit, qui & expostularēt cum eo, quòd eam regionē inuasisset, & causas belli exquirerēt. misit preterea Surenā cum exercitu ad recipienda ea quæ uel capta fuerāt, uel defecerāt: ipse expeditionem in Armeniā, quæ Tigranis quondā fuerat, instituit, ne Artabazes Tigranis filius, qui tum ibi regnabat, ipse de suo regno sollicitus, ullū Romanis auxiliū mittere posset. Crassus legatis respōdit, Seleucię se (urbs est Mesopotamiæ, in qua nostro quoq; tempore multi Græci sunt) causas belli editurum. tum quidam ex Parthis sinistram manū dextræ digitis percutiēs: Antè, inquit, hinc pili enascētur, quàm tu Seleuciam peruenias. Ea hyeme, qua Cn. Caluinus, & Valerius Messala Consules extiterūt, multa ad ipsam quoq; urbem Romam prodigia euenerūt. Bubo enim, lupiq; apparuerūt, canesq; oberrantes ululauerunt: simulacra alia sudauerunt, alia de cœlo tacta sunt: magistratusq; nōnihil quidem propter cōtentiones, magis tamen etiam auspiciorum atq; ostentorū causa uix tandem septimo mense creati sunt. Cæterùm hæc quidem quid portenderet, palàm non fiebat, quia & ad urbem tumultus, & in Gallia noui motus existebāt, & cum Parthis bellum contractum erat, incertum Romanis quo euentu. Crasso autem Eufratem apud Zeugma (ita loco isti nomen est ab expeditione Alexandri, quòd ibi trans fluuium profectus est) transeunti, manifesta, ac quæ quid designarēt intelligi facilè posset, signa euenerunt. Aquila exigua quædam est sacelli effigies, inq; ea aquila aurea est collocata. constituitur autem in omnibus legionibus Romanis: neq; prius hybernaculis effertur, quàm uniuersus exercitus egrediatur. Eam aquilam hastæ impositā unus quidam uir portat, cuius hastæ pars infima præacuta est, ut in solum defigi posit. Huiusmodi ex aquilis una noluit cum Crasso Eufratem transire, sed perinde ac si terræ adnata esset, ita infixa hæsit, donec tandem à multis circunstantibus ui euulsa fuit, inuitaq; comitata est suos. Vexillum præterea quoddam ex eorum numero quæ magna, uelorumq; similia sunt, inscriptū puniceis literis, ad noticiam exercitus Imperatorisq; faciendam, inuersum ui uehementis uenti, à ponte in flumen decidit. At Crassus reliquis uexillis quę eiusdem erant longitudinis, præcisis, ut breuiora atq; ad ferendum aptiora essent, numerum prodigiorum auxit. Tanta enim in ipso fluminis transitu coorta est nebula, ut & ipsi inuicem impingentes corruerent: nec prius terram hostilem cernerent, quàm in ea pedem posuissent. itaque & transgresi Eufratem sunt summa cum difficultate, & de ponte in terram perquàm difficulter descenderunt. Sub hæc uentus incubuit ualidus, fulminaq; deciderūt, ponsq; antè quàm omnes transiuissent disiectus est. Quæ cum ita euenissent, ut facilè stupidum etiam atq; imperitum quemq; docere possent, calamitatē ipsis prædici, reditumq; abnui, metus ac mœsticia ingens militum animos occupauêre. quos ut consolaretur Crassus, exercitum allocutus, non perrterreri eos debere dixit, propterea quòd pons deiectus esset, neq; id pro portento accipiendū: iuramentoq; cōfirmauit, statuisse se per Armeniā copias reducere. His dictis cum animū suis reddidisset, addidit magna uoce exclamās:

Orodis ad Crassum legatio, & in Armeniam expeditio.

An. V. C. 701.

Prodigia.

Aquila.

Crasi uox in omē uertitur.

Bono animo este milites, hâc enim nemo nostrûm reuertetur. Quo audito dicto milites, idq; non minore reliquis uim ominis habere arbitrati, in maiorem prolapsi sunt tristiciam, ut iam neq; cæteris eius cohortationibus animum aduerterent, barbaros uerbis eleuantis, remq; Romanam prædicantis, ad hæc pecuniam exercitui distribuentis, præmiaq; promittentis. Nihilominus sequebantur, neq; aut uerbo, aut re quispiam resistebat, siue (ut uideri potest) legi in hoc parentes, siue quòd iam animis consternati, neque consilium suæ salutis capere, neq; agere quicquam salutare poterant: itaq; deinceps omnia quæ uel animo uel corpore moliebantur, ad perniciem ipsis spectabant, quasi iam tum ab aduerso fato damnatis. Maximam autem calamitatis partem Augarus ipsis Osroenus attulit. Is Romanis antè fœdere iunctus sub Pompeio, barbarorũ partes tum potiores habuit. quod idem Alchaudonius quoq; Arabs fecit, semper potentiori se solitus adiungere. Cæterũ hic quia manifestò defecerat à Romanis, caueri facilè potuit; Augarus autem cum Partho studeret, simulauit se Crassi amicum, liberaliterq; ei pecuniam suam impendens, & explorauit omnia eius consilia, & Partho enunciauit. Idem si quod utile consilium Crassus cepisset, dehortatus hominem est: sin damnosum, confirmauit, ac tandem huiusmodi rem confecit. Crassus Seleuciam contendere decreuerat, quò se tutò cum exercitu ac commeatu præter Eufratem, ac trans eundem peruenire posse cogitabat: à Seleucia (quam, ut à Græcis hominibus habitatam, facilè sperabat in suam potestatem uenturam) ad Ctesiphontem urbem haud difficulter se traiecturum. Id consilium, tanquam multo tempore opus habiturum, ut repudiaret, ac potius aduersum Surenam, qui propè cum parua manu esset, iret, Augarus persuasit. Quibus constitutis, cùm Crassum ut periret, Surenam (cum quo sub speculandi prætextu frequenter congrediebatur) ut superare posset, parauisset, Romanos nihil solicitos ac tanquam ad certam iam uictoriam proficiscentes eduxit, in eisq; tum per insidias opprimendis Parthum adiuuit. Res tota ita acta est. Parthi maiore suarum copiarum parte abscondita (erat enim regio aliquibus locis inæqualis, arboribusq; consita) Romanis occurrerunt. Quos cum Crassus, Imperatoris filius, qui ex Gallia ad patrem peruenerat, conspicatus esset, atq; eos solos hostes esse putaret, cum equitatu ijs obuiam uenit, fugaq; sese dedita opera mandantes, uictos ratus insecutus tantisper est, dum procul à suorum acie subductus, deinde circumuentus ab hostibus interijt. Hoc facto, in fugam tamen pedites Romani dati nequaquam, sed Crassi ulciscendi causa acriter cum Parthis congressi sunt: uerùm nihil suo nomine dignum efficere potuerunt, cùm ob multitudinem hostium, tum ob genus pugnæ, præsertim insidijs insuper Augari circumuenti. Nam sicubi orbem uoluere intendebant, ut propter densitatem ordinum sagittas hostium euitarent, Parthorũ hastati equites magno impetu irruentes, aut confodiebant Romanum peditem, aut agmen utiq; dissipabant: sin eius uitandi causa sese disiungebãt, sagittis Parthorum expositi erant. Ita multi ipso hastatorum incursu cõsternati peribant, alij ab equitibus depræhensi interficiebantur, alij contis proturbabantur, configebanturue. Quòd si qui denuò pugnam tentarent, iacula quàm plurima undiquaq; incidentia plerosq; eorũ letali uulnere sternebãt, reliquos pugnæ inutiles reddebãt. Deniq; omnibus sagittæ iaculaq; negociũ facessebãt, in oculos, manusq;, & uniuersum omnino corpus aduolantia, perq; ipsa arma transeuntia, eademq; nec caueri à Romanis poterãt, &

Augarus Osroenus sub amicitiæ specie Romanos in perniciem abducit.

Alchaudonius.

Crassi consilia.

Augari perfidum cõsilium.

Prælium inter Romanos & Parthos.

P. Crassus perit.

& inermes eos crebros ictus expectare cogebāt. Nam dum quis aut à iaculo adueniente sibi cauebat, aut infixū corpori suo euellebat, alijs super alia uulnerib. sauciabatur. Itaq; nec locò ne sese mouerēt Romani satis scire poterant, an fixo potius uestigio quisque persisteret, quorū neutrū satis tutū ipsis relinquebat, sed utrumq; cum pernicie ipsorū cōiunctum erat: quorū alterum non licebat per hostes, alterū ut uulneribus opportuniores essent, efficiebat. Hoc modo pugnam aduersus hostes apertè congressos Romani sustinebant. Postquàm Augarus quoq; (nam is aliquandiu se continuerat) ex insidijs eos aggressus est, ibi & Osroeni conuersos in Parthum à tergo ceciderunt: & ut à Parthis facilius cædi possent, fecerūt. Romani enim coacti aciem conuertere in Osroenos, à tergo sibi Parthos habuerunt: rursum in Parthos conuersi, atq; iterū in alteros, tum denuò alteris sese opponentes, crebris conuersionibus maiorem suis quàm antè perturbationem attulerunt: ac quia semper ad eam partem unde tela ingruebant, sese obuertere necesse habebant, proprijs se gladijs confixerunt, multiq; inuicem sese occiderunt. Deniq; adeò in arctum ab hoste undiquaq; irrumpēte coacti sunt, ut quisq; quod inerme in suo corpore erat, scuto proximè assistentis, tegendo, in uniuersum ne mouere quidem iam sese possent. Sed ob tantam cadauerum multitudinem fiebat, ut ne stare quidem firmis uestigijs possent, ac collaberentur: tum æstus, sitisq; (quippe media æstate, atq; in meridie pugnabatur) puluisq;, quem undiq; circumequitādo barbari immensum concitauerāt, reliquos affligebat, ita ut multi his confecti sine uulnere caderēt. Ac procul dubiò occidione omnes ocisi tum essent, nisi barbarorum hastæ partim retusæ, partim fractæ, neruiq; arcuum cōtinenti iaculatione rupti, sagittæ consumptæ, omnesq; gladij hebetati, & (quod erat maximum) ipsi uiri cædēdo defatigati fuissent. Ita cum nox superuenisset, Parthi quia procul ipsis ab hoste recedendum erat, equis auecti sunt: ita enim mos eorum fert, ut prope hostem ne maximè quidem imbecillum castra ponant, quòd nec munitione castrorum utuntur: & si quis eos in tenebris adoriatur, neq; equis, neq; sagittis quicquā præstare possunt. Nemo ea pugna Romanus ab hostibus captus est: sed cum omnes eos Parthi stantes in armis conspicarentur, neq; ullum aut ea proijcientem, aut fugæ se committētem, adesse ijs adhuc roboris aliquid putauerūt, neq; aggredi ausi sunt. Post hanc cladem Crassus cum cæteris quicunq; poterant, Carras sese receperunt, quæ urbs tuta ipsis à relictis in ea Romanis asseruata fuerat: multi ex ijs, qui uulnerati fuerāt, cum neq; pedibus uiam carpere possent, neq; uehicula ijs præstò essent, neq; ductores (optimè enim reliqui contenti erant, si semetipsos hinc auferre possent) in ipso pugnæ loco remanserunt. Eorum pars ex uulneribus mortui sunt, pars sibijpsis mortem consciuerunt, reliqui postridie capti sunt: quorum magna pars in uia sese uita exuerunt: multi deinceps quoque sauciorum perierunt, cum ab initio qui ipsos curaret diligenter, haberent neminem. Crassus animo deiectus, ne in oppido quidem diutius manere se posse existimans, statim, quomodo inde fuga se eriperet, rationes inibat. Quia impossibile erat ut interdiu discedens lateret, noctem ad id delegit: sed proditus à Luna, quæ tum plena luce fulgebat, non fefellit. Itaque eas noctes opertus, in quibus Luna non luceret, cum suis profectus est: tum eos in tenebris, atq; aliena in regione iter facientes, eademq; hostili, ingens metus disiecit, ac pars capti sub diem, perierunt: pars in Syriam cum Cassio Longino Quæstore incolumes peruenerunt. Crassus cum reliquis in montes

Crassus Carras perfugit, ac rursum inde aufugere tētat.

C. Caßius.

tes

tes euasit: ibiq; ita se parauerunt, tanquam per eos in Armeniam aufugituri. Surenas eo cognito, metuens ne si id successisset, bellum contra Parthos deinde renouarent, cum Romanos in sublimi loco, & equitatui alieno aggredi nō auderet (armati enim erant, pugnaturiq; ex loco edito, tum quòd ex desperatione ad insaniam iam aliquam redacti essent, haud citra periculum uidebat se eos aggressurum) misit ad eos ex suis, qui conditiones pacis offerrent, si omni intra Eufratem posita terra excederent. Crassus nihil in dubium uocatam rem credidit. Nam in summo metu constitutus, ac tum suæ, tum publicæ calamitatis terrore animo perturbato, ad hæc milites iter longum asperumq; reformidare, & ab Orode sibi timere sentiens, nihil eorum quæ opus erant præuidere poterat. Quem ubi ad transactionem paratum Surenas animaduertit, cum nollet id negocium per alios confici, sed ipsum Crassum cum paucis in suam potestatem accipere, ostendit se cum eo ipso uelle in colloquium uenire. Conuenit igitur, ut in medio inter utriusq; stationem loco cum æquali uirorum numero utrinq; congrederentur. Ita Crassus in planiciem descendit, eiq; à Surena, quò celerius ad eum perueniret, equus dono missus est. dum hæsitat Crassus, secumq; quid nam ageret, deliberat, correptus à barbaris, ui in equū impositus est. Ad hoc repugnantibus Romanis, res ad manus peruenit, quo in certamine cum aliquandiu pares fuissent Romani, tandem sucurrentibus alteri parti nōnullis (nam & in plano loco barbari erant, & ad eam rem se composuerant, atque ita Romanos suis auxilio uenientes anteuertebant) superati sunt. Ibi cum nonnulli suorum cecidissent, Crassus quoq;, (neq; constat an à suorum aliquo post graue acceptum uulnus, ne uiuus in hostium manus ueniret, an uerò ab hostibus) occisus est. Hic ei uitæ exitus fuit, in eiusq; os, ut quidam referunt, Parthi aurum liquefactum uerbis insuper insultantes infuderunt. Tantum enim fuerat in eo homine pecuniæ acquirendæ studium, quanquam esset ditissimus, ut quasi pauperem eum miseraretur, qui nō ex suis facultatibus exercitum alere posset. Militum pleriq; per montes in amicorum fines perfugerunt, nonnulli ab hostibus capti sunt. Cæterùm Parthi eo tempore omni ditione intra Eufraten recuperata, cum transgressi non sunt. postmodò Syriam quoq; inuaserunt, non magno tamen exercitu, quòd in ea neq; milites neq; imperatorem ab Romanis esse putabant: itaq; Cassius eos non magno negocio repulit. Huic Cassio cum Carris à militibus odio Crassi adductis imperiū esset delatum, atq; ipse etiā Crassus ob magnitudinē calamitatis ultrò id concederet, nō acceperat: tunc aūt necessitate rerum adductus, Syriam administrauit, idq; deinde etiam. Barbari enim ab incepto non destiterunt, sed maiori cum manu, nomen ducis Pacoro Orodis filio gerente, re uera autem Osace (nondum enim ex ephebis Pacorus excesserat) duce iterum in Syriam profecti, atq; in itinere positis locis omnibus in suam potestatem redactis, ad Antiochiam usque progressi sunt, cum spe reliquorum etiam potiundorū: nam neque Romani iustis copijs eam prouinciam tenebant: & populi Romanorum dominationem molestè ferentes, ad Parthos, tanquam uicinos cognatosq; suos inclinabāt. Verùm enimuerò cum Antiochiæ capiēdæ spe deiecti essent, Cassio magna ui eos repellente (ipsi autem ad oppugnationem locorum ineptissimi erant) Antigoniam contenderunt: cuius urbis suburbana cum essent arboribus consita, atque eò ipsi accedere neque auderent, neq; possent, arbores succidere, locumq; sylua despoliare instituerunt, ut audacter tutoq; urbem eà aggredi possent.

M. Crassus à Surena deceptus perit.

Crassi interitus, aurumq; in os eius infusum.

C. Cassius Parthos à Syria repellit.

Osaces dux Parthorū à Cassio uictus perit.

Cum

Cum ne hoc succederet, quia & magni laboris negociũ erat, & tempus incassum terebatur, & Casſius palantes ab ipſis affligebat, aliò arma uerſuri, Antigonia diſceſſerunt. Interea Casſius collocatis in uia, quà tranſituri erant, inſidijs, ſe ijs cum paucis oſtendit, atq; ad inſequendum pertraxit: tum ſuos circumiecit, Parthorumq; cùm alios, tum ipſum Oſacen occidit. Eo interfecto, Pacorus tota Syria exceſsit, neque ab eo tempore unquam in eam intrauit. Pacoro regreſſo, Bibulus in Syriam, ut ei regioni pręeſſet, aduenit: quanquam ſenatuſconſulto cautum fuerat, ne quis Conſul, ne'ue quis Prætor, neq; ſtatim, neque ante quintum annum in prouincias exteras exiret, ne uidelicet à prouincias ambientibus turbæ exiſterent. Bibulus quietè ea quæ Romanis parebant, adminiſtrauit: ipſos autem Parthos contra ſeſe inuicem concitauit, Ornodapante quodam præfecto, qui Orodi infenſus erat, ſibi adiuncto, perſuaſoq; per internũcios, ut Pacorum regem conſtitueret, atque eius auxilio Orodi bellum faceret. Eo modo bellum Romanorũ contra Parthos, quarto quàm inceperat anno, deſijt, M. Marcello, & Sulpitio Ruffo Conſulibus. Parthici belli tempore, Cæſar Galliæ partes nouis motibus concitatas armis recepit, multa ipſe per ſe, multa per ſuos legatos gerendo, ex his ea tantùm quæ memoratu mihi maximè digna uidebũtur, referam. Ambiorix Treuiris, qui mortem Induciomari moleſtè etiamnum ferebant, adſcitis, magnam ſibi manum in ijs locis parauerat, à Germanis quoque milites ſtipendio conductos accerſiuerat. Cum eo Labienus ut antequam ijs copijs augeretur, dimicaret, Treuirorum fines ingredi occupauit. Cum ad defendendam regionem Treuiri non exirent, quia adhuc auxilia expectabant, ſed præſidio fluminis, quod inter ipſos ac Romanos labebatur, contenti quieſcerent, Labienus conuocato exercitu cõcionẽ habuit, qua hoſtib. terroris de ſe ac ſuis opinionẽ præbuit: prius q̃ Germanorum auxilia Treuiris aduenirent, ad Cæſarem et in tuta loca recedendũ eſſe ſibi uideri, ſtatimq; ſe ſignũ uaſa colligẽdi daturũ. Nec multa interiecta mora, caſtra mouit, id quod accidit, fore ſuſpicatus. Barbari enim eo percepto, quibus Romanorũ conſilia cognoſcẽdi multa cura erat, atq; eo fine palàm Labienus id dixerat, ſeriò ipſum abire, fugamq; capere crediderunt: itaque è ueſtigio flumẽ tranſgreſsi, quanta maxima potuerũt celeritate Romanos inſecuti ſunt. In eos palantes Labienus conuerſus, primis perterritis totum agmen in fugam dedit: fugientesq; ſparſim, ac ſeſe inuicem impedientes compulſosq; ad fluuium, conſectatus, magnum eorum numerum interfecit: complures fuga ſeſe eripuerunt. De ijs Cæſar nihil ſolicitus, in Ambiorige, qui multorum maleficiorum autor erat, modò hac, modò illac diffugiente, inſequendo negocium habuit. Poſtquam eum nulla ratione cõpræhendi poſſe uidit, in Germanos, quòd Treuiris ſuppetias ferre uoluiſſent, arma conuertit: inde quoq; maturè metu Sueuorum ſe recepit, nulla re perfecta, quàm quòd gloriam Rheni altera uice traiecti reportauit: ponti, ea parte quæ ad Barbaros pertinebat, reſciſſa, caſtellum impoſuit, ut crebro ea tranſiturus uideretur. Secundum hæc ira effugij Ambiorigis permotus, eius patriam, quanquam nihil tum mouiſſet, omnibus qui uellent diripiendam palàm propoſuit, eo conſilio, ut quàm plurimi ad hoc conuenirent: itaq; multi cùm Galli, tum Sicambri ad prædam confluxere. Cæterum Sicambris non ſatis fuit ex Eburonibus prædam egiſſe, ſed ipſos quoque Romanos petierunt; quos cum frumentatum digreſſos animaduertiſſent, caſtra aggreſsi ſunt: Romanorumq; re percepta ad defendendum caſtra concurrentium multos

Bibulus Syriæ præfectus.

Senatuſconſultum de prouincijs.

Ornodapantes.

Labienus Ambiorigẽ et Treuiros uincit.

Stratagema.

Cæſar Rhenũ denuò tranſit.

Eburonia deprædanda barbaris conceſſa.

Sicambri Romanorũ caſtra inuadunt.

multos occiderunt:ab hoc facto Cęsarem timentes, summa cum festinatione domũ redierunt. Cæsar, quia & hyems propè, & Romæ tumultus erant, nullam uindictam exigere cum posset, milites in hyberna dimisit, ipse in Italiam profectus est: uerbo quidem, ut Galliæ citerioris curam haberet, re ipsa autem, ut haud procul ab urbe remotus, intentus ijs quæ ibi agebãtur esse posset. Interim noui Gallorum motus coorti sunt. Aruerni duce Vercingentorige defecerunt: omnesq; Romanos, quos in oppidis finibusq; suis inuenissent, trucidauerunt: profectiq; in regiones Romanis amicas, quoscunq; ad societatem defectionis pertrahere potuerunt, ijs pepercerunt, ceteros maleficijs infestauere. Quibus cognitis, Cæsar in Galliam regressus, cum hostes in Biturigum fines intrasse depræhenderet, neq; eis opitulari posset, (nondum enim omnis ad eum exercitus conuenerat) in Aruernorum ipse contrà profectus est regionem, atq; ita hostes domum retraxit: ipse tamen, quòd satis uirium sibi ad pugnam non adesset, ante aduentum eorum discessit. Aruerni denuò in Bituriges profecti, Auarico oppido occupato, diu se in eo sustinuerunt. Difficulter murus adiri poterat, altera parte paludibus imperuijs, altera flumine rapido cinctus. Itaque cum Romani oppugnarent, barbari, quorum immensus erat numerus, facilè eorum conatus repellebant: factisq; eruptionibus, crebrò molesti ipsis erant. Tandem non agris modò uicisq;, sed oppidis quoque, unde Romanos commeatus auxilia posse habere existimabãt, incensis, omnem rem frumentariam, quæ Romanis à socijs supportabatur, diripiebant, ita ut Romani obsidentes ipsi ijs incommodis premerentur, quibus obsessi solent. Accidit, ut Romanis muro succedentibus, effusus imber cum magna uenti ui cooriretur, (hæc enim hyeme iam instante gerebantur) ac primùm ipsos ab oppugnatione in castra compelleret, deinde Gallos quoque intra domos suas coerceret. Quibus à propugnaculis digressis, Romani confestim ea uiris nudata aggressi, turrim, priusquam de eorum aduentu quisquam cognouisset, ceperunt: reliquisq; iam partibus quoque haud magno labore occupatis, totam urbem diripuerunt: atq; ira oppugnationis, toleratorumq; in ea laborum concitati, omnes in ea homines occiderunt. Secundum hanc rem gestam Cæsar in Aruernorũ fines cum exercitu profectus, cum ab hostibus omnes pontes qua transeundum ipsi erat, præoccupati essent, dubius, ad ripam fluminis aliquandiu itinere facto, uadũ quà pedibus exercitus traduci posset, quærebat. postquam in syluestrem atque umbrosum locum peruenit, præmissis impedimentis cum copiarum maiori parte, iussisq; in longum quàm maximè explicato ordine proficisci, ut totius exercitus speciẽ præberent, ipse cum robustissimis substitit, ligna cecidit, ratesq; cõpegit: his ipse fluuiũ transiuit, dum barbari progressis intenti, ipsum quoq; unà his adesse Cæsarem existimant. Hoc facto, reliquos qui progressi erant, noctu reuocatos, eàdem traduxit, totam regionem occupauit. sed Aruerni Gergobiam sese uniuersi, collatis eòdem ijs quæ chara habebant omnibus contulerant. In eo oppido obsidẽdo plurimùm frustrà Cæsar laborauit. Erat enim situm in egregiè munito colle, murisq; defendebatur ualidis. Galli quoq; omnia circum edita loca præoccupauerant, præsidijsq; tenebant, ita ut & ipsi in suis locis essent, & decurrentibus plerunq; superiora omnia euenirent. Cæsar enim castra loco plano habebat, cum editum nihil ad manum esset, itaq; oppugnandi ne cogitationem quidẽ ullam habebat: contrà barbari, ut qui loco sublimiori consisterent, in eius castra cum impetu deferebantur, cæq; decursiones

Aruerni duce Vercingentorige bellum mouent.

Auaricũ à Cæsare ut capum.

Cæsar in Aruernos deuenit.

Gergobiæ obsidio.

decursiones

decursiones ipsis opportunæ erant: ac si quando ulterius quàm expediret, procurrebant, paruo momento in tutum se recipiebant. neq; enim Romani ad castra eorum intra tantum spacium quantum lapide aut iaculo penetrari potest, accedere tutò poterāt. Itaq; Cæsar, cum tempus sine fructu absumeretur, ac tametsi ipsum collem cui oppidum impositum erat, sæpenumerò aggressus, aliqua eius parte potitus esset, ut iam eo cōmunito facilius oppugnare cætera posset, quia tamen in uniuersum repellebatur, non sine plurimorum iactura militum, postquam urbem capi non posse uidet, Heduiq; interim nouos motus excitauerant, ad quos sedandos ipso profecto, in summum periculum ad Gergobiam relictus exercitus ab hostibus adductus erat. his omnibus causis permotus, castra ab oppido mouere statuit. Porrò Hedui cum initiò fidem seruassent, Cæsariq; auxilia misissent, eo tempore contra animi suam sententiā ad rebellionem faciēdam pertracti sunt, fraude cùm aliorum, tum Litauici in primis. Nam is cum nullis eos rationibus ad fidem uiolandam impellere posset, id obtinuit, ut quos Hedui auxilio Cæsari tum mittebant, ipse ad eum perduceret: ea occasione profectus, præmisso equitatu, quibusdam ex ijs iussit, ut reuersi dicerēt, cæteris secum præmissis, ac ijs qui præterea ex Heduorū ciuitate apud Cæsarem fuissent, Romanos manus iniecisse, atq; interfecisse. His ita annunciatis, cōcionem ad milites huiusmodi nūcio cōuenienter habuit: qua effecit, ut & ipsi à Romanis deficerent, & cæteros ad idem faciendū permouerent. Simul atq; id Cæsar resciuit, Heduos quos secū habebat, quiq; interfecti ab eo crediti erant, ad Heduos præmisit, ut uiui ab omnibus cōspicerent: ipse cum equitatu subsecutus est. ita euenit, ut Hedui pœnitētia admissi correpti, cum eo in gratiā tum redierint. Haud multo pòst, cū Romani Cæsare absente ad Gergobiā malè accepti essent, ac secūdum id detrimentū acceptū ab obsidione omnino recederēt, ueriti hi qui defectionis autores fuerāt, alijq; qui nouis semper rebus studebant, ne pœnas admissorū penderēt, nouos motus excitauerunt. Quod ubi hi qui cum Cæsare militabāt, cognouerunt, petierunt ab eo, ut sibi domum eundi potestatem faceret, polliciti omnia sese composituros. Impetrato commeatu, Nouiodunum, quo in oppido pecuniam, frumentum, obsidesq; plerosq; Romani deposuerant, uenerunt: usiq; auxilio Nouiodunensium, custodibus de improuiso necatis, omnia obtinuerunt. ipsum oppidum loco opportuno situm, ne id Romani receptaculum belli haberent, incenderunt: ac reliquam Heduorum partem in rebellionis societatem pertraxerūt. Cæsar cōfestim in Heduos suscepta expeditione, fluuio Ligeri obstante, ab incepto hoc quoq; desistere coactus est, nulla re perfecta. Sed Labienus insulam in Sequana flumine occupauit, deuictis ijs qui in terra ad arcendum ab ea ipsum confluxerāt: traductisq; uariè cùm secundo tum aduerso flumine copijs, ne si uno loco id conaretur, prohiberi ab hostibus posset. Id priusquam fieret, Vercingetorix Cæsare despecto ob detrimenta quæ is acceperat, Allobrogibus bellum inferre intendit: Cæsarem ijs auxilio proficiscētem in Sequauis depræhensum circundat. Verùm id Vercingetorigi longè secus quàm instituerat, cecidit. Nam non modò cladem Romanis nullam intulit, uerùm eos desperatione salutis ad fortitudinem compulit: ipseq; temeritate sua, quia multitudini suorum fidebat, succubuit. Haud parum ad eam uictoriam Germani, quos Cæsar ad auxilium euocauerat, Romanis contulerunt, qui audaciam suam ingenti corporum mole ac robore confirmantes, circumiectorum hostium ordinem perruperant.

Heduorum rebellio facta à Litauico.

Alia Heduorū defectio.

Labienus insulam in Sequana capit.

Vercingetorix in Sequanis à Cæsare uincitur.

Germanorum opera Cæsar uincit.

rant. Ab ea uictoria sibi oblata Cæsar nihil remittendum ratus, hostes Alexiam perfugientes, oppido inclusit, ac in obsidione habuit. Vercingetorix antequam munitiones Cæsaris omni ex parte absoluerentur, equitatũ à se dimisit, quia pabulum equis non suppetebat, utq; in suas quiq; ciuitates profecti, commeatus suppetiasq; Alexiam adferrent. Cum ea res extraheretur, ac iam res frumentaria ipsos deficere inciperet, liberos atq; mulieres, atque reliquos bello inutiles oppido expulit, frustrà sperans alterutrum fore, ut aut hæc multitudo à Romanis prædæ causa recepta seruaretur: aut ipsi certè diutius uictum, unde uitam tolerarent, haberent. Cęsar enim, qui non adeò re frumentaria affluebat, ut alijs quoque alendis sufficeret, quòd eam multitudinem ad suos reuersam haud dubiè receptam iri putabat, atque ita hostes ad maiorem peruenturos penuriam, omninò repulit. Itaq; ea turba in medio urbis castrorumq;, neutris ipsam accipientibus, miserrima morte perijt. Cæterùm auxilia equitum, reliquaq; à barbaris non multo pòst cum aduenirent, equestri prælio à Romanis repulsi sunt, maximè Germanis auxiliaribus tum quoque uictoriam adiuuantibus. Deinde conati noctu per munitiones Romanorum in urbem peruenire, magnum detrimentũ passi sunt. In ijs enim locis, quæ equitatu accedi poterunt, occultas fossas Romani duxerant: defixisq; in eas stipitibus, superficietenus texerant, ut æquales reliquo circumposito solo essent: in eas fossas equi uiriq; imprudentes delapsi peribant. Neq; tamen antè Galli quicquã de instituto remiserũt, q; ad ipsas munitiones cõmisso prælio, cũ & ipsi, & qui urbẽ tenebãt, Romanos aggrederentur, succubuerũt. Ea clade accepta, Vercingetorix cum integro etiamnum corpore effugere posset, sperans quia aliquando Cæsaris amicitia usus esset, posse se ueniam ab eo impetrare, ad eum non implorata antè per ullum internuncium pace, se cõtulit, sedentiq; pro tribunali repentè in conspectum uenit: quæ res animos quoq; nonnullorum terruit. Erat enim Vercingetorix staturæ proceræ, magnamq; armorum gloriam habebat. Facto silentio, nihil locutus in genua concidit, manusq; tendens supplicis gestum exhibuit. Erant quibus ea res misericordiã moueret, pristinam hominis fortunam cogitantibus, præsentemq; calamitatem ante oculos cernentibus. At Cæsar, id quod maximè ad suam salutem ille facturũ sperauerat, amicitiæ prioris coniunctionẽ cum bello illato contulit: ostensoq; quibus eum meritis affecisset, quæq; ab eo accipere ipsum par fuisset, delicti grauitatem auxit: eamq; causam habuit, cur neque misericordia tum prosequeret Vercingetorigẽ, & statim in uincula conderet. quem pòst in triumpho ductum necauit. Porrò reliquos Cæsar partim cõditionibus pacis impositis recepit, partim prælio superatos subegit. Belgę enim finitimi ad Comium quendam Atrebatem summa rerum delata, diu restiterũt, duobusq; equestribus prælijs cum Romanis incerta uictoria certauerunt. Tertiò pedestri prælio congressi, cum incerto adhuc euentu pugnaretur, inuadentibus ex improuiso terga ipsorum equitibus, fusi sunt. Ita uicti, qui à pugna superant noctu desertis castris in syluam quandam se contulerunt: ea incensa, carrisq; solis relictis, sperauerũt se, dum hostibus ignis carriq; moram inijcerent, in tuta loca posse euadere. uerùm hæc spes frustrà fuit. Nam Romani, ut primùm fugam hostium cõpererũt, insecuti sunt: cumq; ad ignem peruenissent, eo restincto, disiectisq; carris, nonnullis etiam per medium ignem currentibus, hostes inopinatos assecuti, ingenti cæde affecerũt. Hoc factum deditio multorũ excepit. Comius autem elapsus, ne sic quidẽ quieuit,

Alexiam Cæsar obsidet.

Vercingetorigem se dedentem Cæsar ut acceperit.

Comij Atrebatis & Belgarũ contra Cæsarẽ bellum.

uit, quin Labienũ per insidias aggredi institueret, atq; tum superatus prælio, in colloquium ut ueniret, persuasus est. Ibi à quodam Romano uulneratus, priusquam de ulla re côueniret, quòd nunquam certam pacem initurus uidebatur, aufugit, iterumq; Romanis molestus fuit: tandem desperatis rebus, his qui ipsum secuti erant, impunitatem actorum impetrauit: sibiq;, ne in Romani ullius conspectum unquam ueniret. ita enim quidam referunt. Hoc pacto & hi, & si qui reliqui erant, deinceps pars uolentes, pars bello uicti in Romanorum potestatem redacti sunt. ac Cæsar præsidijs conditionibusq; impositis, pecuniaq; & tributis annuis imperatis, alios fregit, alios mansuetos reddidit. Atq; hæc eo modo consummata sunt L. Paulo, C. Marcello Consulibus. Cæsari iam ex Gallia Romam redeũdum erat, quòd & eam omnem subegerat, & temporis ad quod ei imperium cõcessum fuerat, ratio sic postulabat. Etenim cum id exijsset iam, bellumq; cõfectũ esset, nullã preterea honestã causam cur exercitũ nõ dimitteret, priuatusq; deposito imperio uiueret, habebat. Enimuerò quandoquidẽ & Romæ seditiones erant, & Crassus interierat, Põpeius aũt rursus ad potentiã pristinã peruenerat (quippe & Consul tertiũ fuerat, & in quinq; alios annos ut sibi Hispania decerneretur, effecerat) animoq; iam à Cæsare alieniore (mortua præsertim iam filia, quæ sola eorũ amicitiam cõtinuerat) esse incipiebat: ea Cæsarẽ, ueritũ ne legionibus nudatus in Pompeij, inimicorumq; potestate esset, mouerũt ut exercitũ retineret. Proinde his ijsdẽ annis multi tumultus in urbe grassati fuerant, potissimùm uerò in comitijs, ita ut Caluinus atq; Messala Consules uix septimo tandẽ mense creati sint. ac ne tum quidẽ id cõfectum fuisset, nisi Q. Pompeius Rufus Tribunusplebis, Syllæq; sororis filius, in carcerem à Senatu coniectus esset: quæ eadem pœna omnibus qui mali alicuius facinoris existere autores uellent, constituta, potestasq; in eos animaduertendi Pompeio mandata est. Vsu ueniebat quidem aliquoties, ut quia aues interregibus non addixissent, comitia auspiciorum causa impedirentur: sed maximè omnium Tribuni plebis, ne magistratus crearentur, obstabant: qui ita omnibus urbanis rebus sese admiscebant, ut ludos quoq; populi loco Prætorum ipsi peragerent: atq; hanc ob causam Rufus in carcerem abductus fuerat. Idem pòst Fauonium Aedilem nõ magnæ rei causa in eundem carcerem coniecit, ut ignominiæ nimirum consortem aliquem haberet. Injciebant autem Tribuni comitijs tum alia impedimenta, tum hoc agebant, ut in locum Consulum Tribuni militum (quò per plures Respublica regeretur, quemadmodum olim institutum fuerat) subrogarentur: cum nemini id persuaderent, Pompeium utiq; Dictatorem dicendum esse contenderunt, in eaq; sententia diu perseuerauerunt. Nam & aberat Roma Pompeius, & nemo uel decernere ei hunc honorem (nam odio Syllanæ crudelitatis consilium id omnibus inuisum erat) uel metu potentiæ eius denegare satis audebat. Tandem ubi ipse aduenit, Dictaturã, quæ non obscurè iam ei offerebatur, repudiauit: atque ut Consules crearentur, curauit. Consules ob tumultus eorum qui cædes edebant, neq; successores sibi constituerunt, & tanquam in magno luctu, senatoria ueste posita, Senatum in uestitu equestri congregauerunt: tum Senatusconsultum fecerunt, ne quisquam ex his qui Consulatum aut Præturam gessissent, exteriorem aliquam prouinciam ante elapsum quintum annum acciperet: sperantes uel hæc ratione certamina de occupandis magistratibus tolli posse, si pateret eum qui obtinuisset, non statim cum potentia aliqua futurum. Nihil enim

Cæsar cur bello cõfecto exercitum dimittere noluerit.

Romæ tumultus.

An. V.C. 701.

Q. Pompeius Rufus Tribunusplebis in carcerem positus.

Fauonius in carcerem coniectus.

Pompeium Dictatorem Tribuniplebis facere uolunt.

Senatusconsultum de prouincijs.

ſani moderati'ue agebatur, ſed cùm lagitionibus acriter cõtendebant, tum plus etiam dimicationibus, ita ut Conſul quoq; Caluinus aliquãdo uulnus acceperit. Ita factum eſt, ut neque Conſulibus, neque Prætoribus, neque urbanis alijs magiſtratibus ſuccederetur, ſed prima anni parte ſine omni magiſtratu Romæ uiueretur. Ea res cum alijs malis anſam præbuit, & nundinæ, quæ nono quouis die celebrabantur, ut ipſis Calendis Ianuarijs agerentur effecit. Cùm hoc, quaſi non forte fortuna ita accidiſſet, ſed prodigij rationem haberet, Romanos terruit, tùm quod bubo etiam uiſus erat, toto'que triduo ſimulacrum quoddam ſudauerat, fax'que à cœli parte quæ meridiem ſpectat ad orientem tranſcurrerat, multa quoque fulmina deciderant: ſæpius glebis, lapidibus'que & teſtis pluerat. Ac mihi quidem id quoque decretum quod prioris anni exitu de Serapi Iſideq; factum erat, inter prodigia non extremum uidetur locum obtinuiſſe. Eorum diuorum fana, quæ priuatim nonnulli extruxerant, ſenatus demoliri iuſsit, quòd eos non magnopere inter numina numerabat. ubi ea ſententia obtinuit, ut publicè iam coli inciperẽt, extra pomœrium eos deos collocauerunt. Cum is Romæ ſtatus eſſet, ac ſummæ rerum nemo præeſſet, ſingulis fermè diebus cædes perpetrabantur. ac quanquã ad magiſtratus capiendos plurimi contenderent, eaq; de cauſa & largitiones & cædes fierent, tamen comitia non perficiebantur. Milo cõſulatus candidatus, Clodium in uia Appia ſibi obuiam factũ initiò leuiter uulnerauit. pòſt ueritus ne is eam rem uindicaret, interfecit: ſperans, ſi omnes ſeruos qui eam cædem feciſſent ſtatim manumitteret, facilius ſe de cæde, mortuo Clodio, quàm uulneris eodem ſuperſtite, abſolutum iri. Ea re ſub ueſperam Romam perlata, uehemens perturbatio coorta eſt, oblata factionibus anſa belli ac maleficiorum: atq; hi quoq; qui neutrarum erant partium, tamẽ humanæ ſortis memores, rem indignè ferebant: idq; eo amplius, quòd hac occaſione Milonẽ quoq; de medio tolli cupiebant. Populum ita affectum nacti Rufus, ac T. Munatius Plancus, qui tum Tribuni plebis erant, magis etiam accenderunt, cadauere prima luce in forum prolato, pro Roſtriſq; expoſito, & omnibus oſtẽtui exhibito, hiſq; lugubri geſtu additis uocibus, quæ ad rem præſentem competebant. Ita plebs ijs quæ uiderat, quæq; audiuerat perturbata eſt, ut ne religionis quidem iam rationẽ haberet: ſed omnibus ſepulturę ritibus temeratis, propemodum totam urbem incendio miſceret. Nam corpus Clodij ſublatum ad Curiam honeſto cum funere portauêre: idq; rogo ex ſubſellijs conſtructo, cum ipſa curia combuſſerunt. quod non repentino quodam impetu, quales plebem multi ſolent inceſſere, ſed conſultò fecère: ijdemq; hora demum nona in ipſo foro comeſſati ſunt, fumante etiamnum Curia. Milonis quoque domum ſuccendere conati, ab incepto multis eam propugnantibus repulſi ſunt. Milo eatenus propter cædem ſibi metuens, ſeſe abdiderat: ac non plebeiorum modò, ſed equitum quoq;, ſenatorumq; ſe quorundam præſidio ſepierat: tum uerò iram ſenatus in aduerſæ factionis homines ob hoc ab ipſis admiſſum flagitium conuerſum iri ſperans, cum ſenatus ſtatim huius rei cauſa ueſperi in palatio cõueniſſet, interregemq; nominari, eiq; ac Tribunis quoq; plebis, Pompeioq; mandari ut curam urbis ſuſciperent, ne quid ea detrimenti pateretur, iuſsiſſent: ipſe quoq; in medium progreſſus, pari, aut maiori etiam quàm prius cõtentione magiſtratum petijt. Hinc iterum ad pugnam cædeſq; res deuoluta eſt, ita ut ſenatus decretum id confirmârit, Pompeiumq; Romam euocauerit, ei nouorũ ſcribẽdorum militum poteſtatem

Prodigia.

Decretũ de Iſidis et Serapidis fanis.

Milo Clodium interficit.

Rufus.

T. Munatius Plancus.

Curia cum Clodij cadauere cõflagrauit.

Seditio poſt cædem Clodij.

potestatem concesserit, ipsiq; sordidam uestem sumpserint. Pompeius pau lo pôst ad urbem uenit: tum circunfuso præsidio extra pomœrium ad theatrum senatus habitus est, decretumq; ut Clodij ossa colligerētur, Curiamq; Faustus Syllæ F. restitueret. Curia enim quæ incendio perierat, Hostilia fuerat, sed à Sylla aliter ædificata: itaque statuerant ut is reficeret, nomenq; curiæ mutaretur. Cum omniū animi suspensi expectarent qui nam ipsis magistratus præficerent, rumoremq; alij spargerent, Pompeiū esse Dictatorem creandum, alij Cæsari (qui tum in tanto erat ob res gestas honore, ut supplicationes in sexaginta dies earum causa indixerint) Consulatū deferendum: Senatus atq; Bibulus præcipuè, qui primus sententiā erat dicturus, cum horum utrumq; metuerēt, studijs plebis anteuerterūt, Pompeio Consulatū ne Dictator fieret, tribuētes, eumq; soli ipsi, ne Cæsar collega eius fieret. Id inusitatū, neq; ulli antè Romanorū cōtigerat, haud absurdè alioquin factū est. Quia enim Pompeius minus plebi quàm Cæsar studebat, omnino ab ea ipsum diuellere, suiq; iuris efficere se posse sperabant. neq; falsi hac sunt expectatione. Nouo enim & inopinato honore elatus, nihil iam amplius in plebis gratiam agebat, sed omnia planè ex animo Senatus gerebat. Cæterùm solus magistratum gerere haud uoluit, satisq; gloriæ in eo sibi obtigisse existimans, quòd ita decretum esset, inuidiam eius rei declinandam duxit: quòd uerebatur, ne regione armis uacāte, Cæsar sibi studio militum atque multitudinis collega daretur: ne is omnino neglectus uideri, iustāq; iræ causam habere posset, per Tribunos effecit, ut Cæsari permitteretur legitimo tempore etiam absenti Consulatum petere. Ipse Q. Scipionem socerum suum, ambitusq; tum reum collegam sibi assumpsit. Is Scipio cum Nasicæ esset filius, testamento in genus hæreditatemq; Metelli Pij adoptatus, atq; hinc cognomentum Metelli ferens, filiam Pompeio in matrimonium dederat, ab eo contrà Consulatum, ac ne causam diceret, acceperat. Erant omnino multi, quibus ambitus causa dies dictus esset, maximè quia Pompeij legibus effectū erat, ut iudicia accuratius quàm antè haberentur. Nam is omnes ipse delegerat eos, ex quib. iudices sorte duci deberent, certumq; utriq; parti in iudicio certantium aduocatorum numerum finiuerat, ne à multitudine horum iudices confusi perturbarentur: ad causam uerò dicendam actori duas, reo tres horas concedi iusserat: id quoq; quod plerunq; iudicia corrumpebat, correxerat, interdicto ne qui reorum laudatores haberentur, aut pro accusatis deprecarentur. Complures enim eorū qui rei facti erant, eo modo, uiris fide atq; autoritate præclaris intercedentibus, iudicijs erepti fuerant. Hæc, aliaq; horum similia de omnibus iudicijs constituta erant. Qui uerò largitiones magistratuum adipiscendorum causa fecissent, ad eos in iudicium pertrahendos cùm alios accusatores constituit, tum hos quoq;, qui simili antè de causa damnati fuerant, magno proposito ipsis delationis præmio. Nam quicunq; duos eadem de causa, aut minori etiā quàm cuius ipse damnatus erat, reos peregisset, aut unum maioris criminis conuicisset, ei impunitas sui peccati dabatur. Hinc factum est, ut multi rei fierent, ac Plautius quoque Hypsæus qui in petitione Consulatus cum Milone & Scipione certauerat. Nam ex tribus his ambitus reis, solus Hypsęus damnatus est. Scipioni quidem dies dicta erat à duobus, sed propter Pompeium iudicium effugit. Milo in iudicium ob hoc crimen pertractus non est, quia cædis culpa, in qua erat, maior extabat. Cum de cæde Milonis iudicaretur, iudicum sententijs damnatus est. neque enim uim ullam facere poterat: si

Curia Hostilia à Fausto Sylla reficitur.

Bibulo autore Pompeius fit III. Consul, & solus.

Cæsaris ut absentis ratio haberetur in petitione Consulatus, decretū.

Q. Scipio Metellus Cōsul cū Pompeio.

Iudicia à Pompeio reformata.

In largitionib. magistratum quærētes statutum.

Plautius Hypsæus reus ambitus.

Milo in iudicio de cæde Clodiana damnatus.

quidem Pompeius præsidijs per totam urbem dispositis, armatis cum mili tibus ad iudicium uenerat: ac cum Milonis causa nõnulli tumultuarentur, militibus imperârat, ut eos foro depellerent, transuersis planiciei gladiorum ictibus pulsatos: non cessantibus illis, sed in percutientes tanquã in re ludicra cõuicia conijcientibus, uulnerati etiã aliqui sunt, ac nõnulli cæsi. Ita iudicũ sine turba consessu facto, alij alijs de causis, Milo autẽ cum quibusdã alijs propter cædẽ Clodij damnatus est, quanquã Cicerone patrocinante. Cum enim orator ille Pompeium armatis militibus preter consuetudinem in iudicio adesse uideret, animo collapsus, ac terrore perculsus ita est, ut nihil eorũ quæ præmeditata erant ipsi, diceret, sed breui ac languida oratione cõtentus, finem dicendi fecit. Quæ enim nunc Ciceronis quasi tum pro Milone habita extat oratio, eam postea temporis Cicero animo collecto per ocium scripsit. Fertur'q; Milo in exilium actus missam hanc sibi à Cicerone orationem cum legisset, Ciceroni rescripsisse, bene sibi euenisse, quòd eam is non in iudicio pronunciasset: nunquam enim futurum fuisse, si hoc modo pro se dictum fuisset, tantos ut mullos Massiliæ (eò enim exul se contulerat) ederet. quod Milo non eo animo scripsit, quasi delectaretur præsenti statu (quippe multa reditus sui causa impetrandi molitus est) sed Ciceronem uerbis exagitans, quòd cum defensionis tempore nihil causæ conducibile dixisset, deinde inutiles orationes componeret, sibi'q; mitteret, quasi uerò tum aliquid ab his iuuari posset. Milo itaq; ita damnatus est, ac Rufus quoque, Plancus'q;, ut primùm magistratu perfuncti sunt, multi'q; preterea alij propter incendium curiæ. Nec profuit Planco Pompeium habuisse sui studiosum: neque liber ab eodem ad iudices missus, quo & laudatio, & deprecatio Planci causa continebatur, M. Catone (is enim de causa cogniturus erat) dicente, se laudatorem contra illius ipsius leges non admissurum. Et quamuis Cato suffragium de ea causa non tulit (permittebatur enim lege eiusdem Pompeij cùm actori, tum reo, ut quinq; ex iudicũ numero eximeret, quos contra se apertè sentẽtiam dicturos opinione præciperet, id'q; de Catone sentiens Plancus, ex iudicibus eum exemerat) tamen reliquorũ sententijs Plancus damnatus est. Nam & iniquum uidebatur Rufo damnato, Plancum, cuius eadem erat causa, absolui. & quia Pompeius pro Planco gratia certabat, opponere se ei uolebant, ne serui eius potius, quàm iudices esse existimarentur. Etenim Cicero tum quoq; nihilo dexterius Plancũ accusauit, quàm defenderat Milonem: quia & iudicij eadem erat quæ tum fuerat facies, & in utraq; causa Pompeium habebat uoluntate atque reipsa sibi resistentem, eum'q; non mediocriter tum iterum offendebat. Accessit his illius temporis actis Pompeij, ut legem quoq; de comitijs (hæc magistratum aliquem ambientes, ad ipsa omnino comitia præstò esse, neq; ullius absentis rationem haberi iubebat) quæ iam neglecta quodammodo erat, renouaret: decretum'q; paulo prius factũ, ut qui in urbe magistratus gessissent, exteras prouincias ante quinti anni exitum, ne sortirentur, cõfirmaret. Nec puduit Pompeium, qui tum ea promulgabat, ipsum Hispaniæ imperium in aliud quinquennium accipere: Cæsari autem (cuius amici indignissimè legem ferebant) absenti quoq; Consulatus petendi potestatẽ eodem decreto concedere. Adiecerat enim hoc legi, absentibus petere solis his licere, quibus nominatim atq; apertè id permitteretur. id nihil aliud erat, quàm ne prohibitum quidem omnino esse, quòd hi qui potentiam obtinerent, haud dubiè effecturi erant, ut sibi hoc decreto indulgeretur. Atq; hæ tum Pompeij

Ciceronis timiditas in defendendo Milone.

Milonis in Ciceronẽ iocus.

Rufus & Plancus damnãtur.

Lex de comitijs.

Pompeij leuitas.

peij erant actiones. Scipio neq; legē ullā tulit, & ea, quę de Censoribus erāt à Clodio statuta, abrogauit, ijsq; pristinā potestatē reddidit: quod cū in eorum gratiā factū uideretur, tamē in contrariā partē uertit. Cum enim & in equestri & in Senatorio ordine multi nullius precij homines essent, quandiu Censoribus nullū ex his neq; accusatū neq; damnatū loco mouere permissum erat, uitio quoq; ipsis dari non potuit, si homines improbi ignominia nō notarentur. At postq; Censores pristinā suā potentiā (qua priuatim quoq; in uniuscuiusq; uitā inquirendi, meritosq; infamia notandi ius habebant) recuperauerunt, neq; offendere multos, neq; in repræhensionem aliorum incurrere, quasi immeritos sua dignitate despoliassent, uolebāt. Itaque nemo prudens uir Censuram petijt. Cæterum Cato, quanuis nullum alioquin ipse magistratum desiderabat, quia tamen Cæsarem Pompeiumq; auctos suprà quàm è Republica esset, uidebat, coniecturaq; colligebat fore, ut aut simul summam rerum inuaderent, aut inter se dissidentes, maximā seditionem excitarent, quiq; ex ijs uicisset, solus rerum potiretur: statuit potentiam eorū, antè quàm ad certamen deuenirēt, destruere: idq; ut efficere posset, cum priuatum se nihil obtenturum uideret, Consulatū petijt. Quia à Cæsaris Pompeijq; fautoribus animaduertebatur hoc eum moliri, Consul factus non est: sed M. Marcellus, & Sulpicius Rufus Coss. creati sunt, alter ob legum peritiam, alter ob eloquentiam: idq; eò magis, quòd non largitionibus aut ui, sed demulcendis omnibus cōpellandisq; eam dignitatem petierant. Cato neque ullum demereri uoluit, & in posterum petitione Consulatus abstinuit, quòd diceret uiri boni esse, administrationem reipublicæ, si qui ipso uti uellent, non subterfugere, neque tamen eam ultrà quàm conueniret, expetere. At Marcellus, qui Pompeij partes sequebatur, confestim omnia ad deprimendum Cæsarem agitabat: ac cùm de alijs cōtra eum multis ad Senatum referebat, tum ut ante legitimum tempus ei successor mitteretur. Marcello & Sulpicius, & tribuni nonnulli resistebant: hi, quia Cæsari cupiebāt: ille tum hac ipsa de causa, tum quia plerisq; nō probabatur, imperium cuiquam abrogari, antequam eius tempus exisset, nullo eius extante delicto. Hęc ubi Pompeius cognouit (qui Roma profectus erat, tanquam in Hispaniam cum exercitu iturus, necdum tamen Italia excesserat, sed legatis omni re Hispaniensi commissa, ipse his quæ Romæ agerentur intentus substiterat) simulauit sibi quoque non probari, ut imperio Cæsar despoliaretur: hoc egit, ut Cæsar simul atque tempus ei constitutum exiuisset, (id statim insequenti futurum erat anno) depositis armis, priuatus domum redire iuberetur. Id ut efficeret, C. Marcellum sobrinum, siue (utrunque enim fertur) fratrem M. Marcelli, Cęsaris (quanquam cum eo ipsi affinitas intercedebat) inimicum, ad Consulatum euexit: itemq; C. Curionem, qui iampridem Cæsarem oderat, ad Tribunatū promouit. Cæsar alioquin difficulter passurus, ut ex tanto tamq; diuturno imperio redigeretur ad priuatam uitam, cum præterea uereretur, ne eo facto, in inimicorum potestate esset futurus, ita se comparauit, ut uel inuitis illis imperium retineret. Itaque & nouos milites scripsit, & pecunias confecit, utq; suum imperium omnibus q maximè acceptum esset curauit. Interea res urbanas quoque aliquo modo sibi constituendas putans, ita ut ne ui omnia, sed persuadendo etiā agere uideri posset, cum Curione in gratiā redire statuit, qui ex nobili Curionum genere ortus, animo perspicaci, uiq; dicendi præditus magna, atq; ad persuadendam multitudinem peridoneus, idemq; ut uel ipse primas in ali-

Censoria potestas à Q. Scipione restituta.

Cato Consulatus repulsam patitur.

An. V. C. 703.

Catonis ἀπόφθεγμα.

C. Marcellus Consul.

C. Curio Tribunus plebis, ut à Cæsare corruptus, eius rem egerit.

qua re obtineret, uel alios in simili causa iuuaret, nullis pecuniarũ profusionibus pepercerat. Eum ad magnas spes erectum Cæsar, omniq; ære alieno, quo ingenti ob magnam prodigalitatem obstrictus erat, liberatum sibi adiunxit. Nulli omnino pecuniæ impensæ, ut quod animo conceperat obtineret, Cæsar parcebat: quippe ex ea re cõfecta satis ad se argenti rediturum sciens, multisq; plurima pollicebatur, quorum ne minimã quidem partem præstare cogitabat. itaque non ingenuos tantum, sed seruos quoq;, si quos aliquid apud dominos suos posse intelligebat, demerebatur, eoq; modo plurimos equestris Senatoriæq; dignitatis uiros sibi conciliabat. Curio, etsi Cæsaris iam rebus studebat, non tamen confestim id præ se tulit, occasionem quandam probabilẽ quærens, ut non ultrò, sed coactus ad eum transisse uideretur. hoc quoque existimabat, quanto diutius Cæsaris inimicis, quorum ipse amicus habebatur, adesset, tanto se & plura & maiora eorum secreta posse perdiscere. His de causis diutissimè sua cõsilia texit: ac ne quã de se suspicionẽ animi immutati præberet, inter eos primas sibi tum quoque uendicauit, qui omnia contra Cæsarem & sentirent & dicerent: ac iam inde ab initio sui Tribunatus concionabatur in eum, multasq; iniquas rogationes ferebat, nõnullas etiam cõtra Senatum, potẽtissimosq;, qui Pompeio maximè studebant: nõ quòd aut putaret, aut uellet aliquam harum ratam futuram, sed ut ipsis repudiatis, ne contra Cæsarem quidem decerneretur quicquam (multa enim contra eum iam conscripta erant) ipseq; hanc transeundi occasionem haberet. Ab eo tempore cum multum temporis alijs atque alijs obtentis causis, ne quid horum omniũ decerneretur, cõsumpsisset, indignè se id ferre simulans, petijt, ut alius mensis ad eas leges tandem perferendas intercalaretur. Ea intercalatio usurpabatur, quotiescunque id res exigebat, tum uerò nõ cõpetebat: quod Curionem ipsum, quippe Pontificem, minimè fugiebat: ueruntamen opus esse intercalatione contendebat, collegasq; Pontificij clamoribus exagitans, cum ut assentirẽtur sibi persuadere non posset (ac ne uolebat quidem) ne aliam quidem ullam rem quoque decerni passus est: iamq; apertè Cæsaris causam defendens, q; diu contra eum frustra contendisset, omnia ea quæ approbatum iri nequaquam putabat, obtẽdit: idq; præcipuè uoluit, ut aut omnes qui in armis essent, ijs positis exercitus dimitterẽt: aut ne Cęsar quidẽ suis copijs nudatus, aduersariorũ potentiæ obijceretur. Id nõ eo animo pronũciabat, quòd uellet Cæsarem ab armis discedere: sed quòd satis compertum habebat, Pompeium huic sententiæ non obtemperaturum, unde Cæsar quoque non dimittendi exercitus causam esset habiturus. Enimuerò Pompeius, cum alijs rationibus nihil effecisset, apertè iam exasperatus, omnia palàm contra Cæsarem & dixit & fecit: neque tamen obtinuit quicquam, defendẽtibus Cæsarem cùm multis alijs, tum L. Paulo, qui Marcelli in Consulatu collega erat, Lucioq; Pisone Cæsaris socero, qui tum Censurã gerebat. Erant eo tempore Censores cõstituti, Appius Claudius, atque Piso: inuitus quidem hic, quẽ affinitas Cæsari fauere iubebat. Appius Cæsari inimicus, ac Pompeio cupiens, præter animi sui sententiã Cæsari multum profuit. Multos enim equites senatoresq; cũ notaret, inuito collega, effecit ut hi omnes deinceps Cæsarianas partes sequerentur. Etenim Piso cum alioquin quieti studeret, ac propter generi quoq; amicitiam multos obseruaret, ipse notandum sibi neminem duxit, collegæ tamen omnes libertinos, multos etiam nobilium, atq; inter eos Crispum etiam Sallustium, eum qui historiam conscripsit, Se-

Curio Põtifex.

natu

natu eijcienti non repugnauit: Curionem tamen, cui ipsi quoque iam eadem fortuna impendebat, ipse cum Paulo eius cognato deprecãdo eripuerunt. Cæterùm sententiam de Curione Appius ne sic quidem immutauit, sed eam publicè in senatu edidit. cuius facti indignitate Paulus commotus, uestem suam proscidit: Marcellus arrepto Curione, sperans fore ut odio cùm ipsius, tum Cæsaris, Senatus graue quippiam in eum statueret, sententias rogauit de eo. Curio primò cõtendere cœpit, non esse de se sentẽtias ferendas: mox cognito multos ex Senatoribus qui tum aderant, partim omnino Cæsaris rebus studere, partim eum magnopere timere, ut de se cognosceret Senatui permisit: hoc præfatus, ita se sibi conscium, ea se egisse quæ optima atque ex usu patriæ essent. proinde uobis, inquit, corpus uitamque meam dedo, de ijs ut uisum fuerit, ita statuite. Cum Marcellus ita eum accusasset, ut damnatũ iri nihil dubitaret, postquam pluribus sententijs absolutum uidit, rem indignam iudicãs, Senatu exiluit: ad Pompeiumque in suburbium procurrẽs, eique ipse per se, nullo facto decreto, custodiam urbis mandauit, utque duas urbanas legiones haberet. Aderant iam tum milites isti, incerti cuiusdam negocij causa collecti. ea res sic habebat. Pompeius cum adhuc amicitiam cum Cæsare seruaret, unam ei legionem ex suis utendam dederat, cum is militibus indigeret, ac Pompeius nullum bellum gereret. Postquam inter se dissedere, Pompeius ut & suam legionem repeteret, & aliam insuper Cæsari adimeret, Bibulo in Parthos militibus opus esse commentus est: ac ne noui delectus haberentur, quòd & celeritatem requiri in hac re, & magnam esse copiam exercituum dicebat, effecit ut decretum fieret, quod iuberet ab utroque, Pompeio & Cęsare, singulas legiones Bibulo mitti. Pompeius ex his quas tum secum habebat legionibus nullam dedit: sed qui huic negocio erant præfecti, eos iussit legionem quam Cæsari ipse dederat, à Cęsare petere. Ita cum uterque uideretur unam legionẽ suppeditare, re ipsa Cæsar ambas præbuit. Quod tametsi Cęsar intellexerat, tamen ne locum crimini daret, quasi non obtemperasset imperatis, paruit, præsertim quòd hac occasione futurum uidebat, ut multo maiorem militum numerum contrà deligeret. Hæ igitur duæ legiones ut in Parthos mittendæ, adornabantur: quũ uerò nullus eorũ ad id bellum usus esset, ueritus iam antè Marcellus ne Cæsari redderentur, in Italia retineri iussit: tunc autem Pompeio (quemadmodum dixi) eas tribuit. Et quia hæc exitu anni agebantur, futurumque uidebat Marcellus, ut non diu rata haberentur, cum neque Senatus, neque populus iussisset, Cornelium Lentulum, Caiumque Claudium Coss. designatos secum ad Pompeium perduxit, ijque ut eadem mandarẽt effecit. Quia enim literæ designatis Consulibus traduntur, atque alia quædam ad magistratum eorum pertinentia, antequam eum ineant, agere licet, huius quoque rei potestatẽ habere uidebantur. Pompeius, homo in omnibus alijs rebus diligens, legiones animo libenti accepit, nihil neque à quibus neque qua ratione eæ offerrentur, solicitus. Nihil tamen, quale quis tam audaci ex facto expectasset, subsecutum est: sed inimicitia tantùm in Cæsarem manifestata, ipsi uim præterea nullam parauerunt, Cæsari autem non absurdum prætextum retinendarum suarum legionum obtulerunt. Etenim Curio, cum multus apud populum in Consulibus ac Pompeio accusandis fuisset, postquam satis sibi id fecisse arbitratus est, rectà ad Cæsarem contendit.

Pompeius ut duas legiones Cæsari ademerit.

Consulũ designatorum potestas.

Curio urbe ad Cæsarem profugit.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE LIBER QVADRAGESIMVSPRIMVS,

Gulielmo Xylandro Augustano interprete.

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI.

Annis hæc duobus gesta sunt, in quibus Consules fuêre:

An.V.C.705. *L.Cornelius P.F.Lentulus.*
C.Claudius M.F.Marcellus.
706. *C.Iulius C.F.Cæsar II.*
P.Seruilius P.F.Isauricus.

An.V.C.705.

Curio literas Cæsaris ad Senatum perfert.

SECVNDVM hæc Curio literis à Cæsare ad Senatum acceptis Romam uenit ad ipsas Calendas, quibus Cornelius Lentulus, & C.Claudius Consulatum inibant. Eas ne foris acceptas supprimerent Consules, non antè ipsis exhibuit, quàm in Senatum uentum est. Nihilominus diu cũctatos, demum Q.Cassius Longinus, & M.Antonius Tribuni plebis, ut publicè recitarent eas, adegerunt. Antonius quidem pro beneficio hoc, quod tum Cæsari pręstabat, postea temporis ab ipso magnam gratiam reportauit, & ad summã dignitatẽ euectus est. In literis Cæsaris cùm enumeratio meritorũ eius in Rempublicam inerat, tum purgatio eorũ quæ obijciebantur criminũ: promittebatq; se exercitus dimissurum, à magistratuq; decessurũ, si quidem Pompeius idem fecisset: qui dum in armis esset, iniquũ fore se cogi ut ea deponeret, quippe qui sic hostibus traderetur. Cum sententiæ essent ferendæ, eæ non à singulis pronunciatæ sunt (metuebãt enim ne quis uerecũdia timore'ue cõpulsus secus q̃ sentiret, diceret) sed in diuersas Curiæ partes discessum est: ibi qui Pompeiũ (is tum in suburbanis cũ exercitu erat) ab armis iuberet discedere, repertus est nemo: Cæsarẽ uerò uniuersi, præter M. quendã Cæciliũ, & Curionẽ eum qui literas attulerat. De Tribunis enim plebis nihil dico, quòd nõ uel ui intercesserunt, quippe eam potestatẽ obtinent, siue quid statuere uelint, siue infirmare. His ita decretis, tamẽ per Longinum Antoniumq; effectum est, ut neque ea die, neque postridie eius diei quicquam ratum esse iuberetur. id reliquis indignè ferentibus, lugubremq; uestem sumẽtibus, cum ne sic quidem ratum fieret decretum, tamẽ ea sententia perscripta est. Confestim ad rem ipsam inde peruentũ est: quiq; eius decreti autores fuerant, statim Curia egressi, mutataq; ueste reuersi, de supplicijs eorum qui se opposuerant, deliberauere. Qui cum re percepta primò restitissent, pòst territi cùm alijs de causis, tum quòd Lentulus suasisset ut urbe exirent prius quàm sentẽtiæ perrferrentur, multis uerbis factis obtestatiq;, cum Curione ac Cæcilio ad Cæsarem abiêre, non iam magni pendentes, quòd essent ex Senatorum albo sublati. Secundum hoc decretũ, Consulibus porrò reliquisq; magistratibus urbis custodia de more mandata est: deinde extra pomœriũ ad ipsum

Pompeium

Pompeium progreßi, tumultum esse eam rem quæ tum agebatur, censue- runt, ipsiq; pecunias & milites tribuerunt. Decreuerunt præterea, uti Cæsar imperium successoribus traderet, & ante certam diem exercitus dimitteret: si nõ fecisset, hostem habendum, ac contra patriam egisse iudicandum. Cæsar cum hæc cognouisset, Ariminum perrexit, tunc primùm suæ prouinciæ fines egressus: ibi conductis in unum locum militibus, Curionem, quiq; cum eo aduenerant, iussit coram illis quæ acta essent narrare. Quo facto, ipse insuper quæ præsens negocium requirebat adijciens, adhuc magis suorum animos accendit: motisq; castris rectà Romam uersus exercitũ duxit, receptis citra pugnã omnibus in quę in itinere incidebat oppidis, præsidijs alijs quòd hosti imparia essent diffugientibus, alijs Cæsari sese coniungentibus. Ea percepta Pompeio terrorem incusserunt, iuxtà omnia quæ animo Cæsar agitàrat ex Labieno discenti. Is enim à Cæsare perfugerat, omniaq; eius arcana Pompeio enũciabat. Mirum uideri alicui poßit, quid Labieno in mentem uenerit, ut à Cæsare deficeret, à quo in summo semper honore habitus, omnibusq; quæ erant trans Alpes copijs ab eo dum in Italia ipse moraretur, præfectus fuerat: sed in causa fuit, quòd Labienus ipse cum esset diuitijs ac gloria auctus, maiori cum fastu quàm pro imperio sese gerebat: eumq; Cæsar sibi exæquari uidens, minus iam diligebat. Eam mutationem uoluntatis Cæsaris Labienus nõ ferens, simulq; sibi metuẽs, defectionem fecerat. Pompeius his quæ de Cæsare perceperat adductus, præterea quòd haud pœnitendam manũ ille iam coegisset, adhæc qui in urbe erant, eosq; in primis q partib. studebãt, memoria Marij Syllæq; facinorũ territos bellum reformidare, cupereq; ab eo citra periculũ liberari uidebat, sentẽtia mutata, legatos ad Cæsarem L. Cæsarem eius agnatum, & L. Roscium Prętorem, qui ultrò eam prouinciã ceperãt, mittit, si qua eius impetũ effugiens mediocribus cõditionibus pacem cõponere posset. Cum Cæsar eadẽ, quæ prius per literas significauerat, respondisset, ac pręter ea uelle se ipsum cum Pompeio colloqui, etsi plerisq; hoc minimè acceptũ erat, quòd timerẽt, ne cõtra se aliquid illi cõponerẽt, tamẽ posteaq; legati multas laudes Cæsaris retulerũt, idq; adeò, fore ut nemo quisquã ab eo ullam acciperet iniuriã, utiq; exercitus statim dimitterẽtur polliciti sunt, permulsi his promißis, eosdem legatos ad Cæsarẽ remiserunt, magnaq; semper & ubiq; locorum ab ijs uoce postulauerunt, efficerent ut uterq; simul ab armis discederet. Metum ea res Pompeio iniecit, satis certo, se apud populum Cæsare longè inferiorem futurũ, quando utriq; priuato uiuendum esset: itaq; prius quàm legati redirent, in Campaniam abijt, ibi se facilius bellum administrare posse ratus: iussitq; ut uniuersus senatus, omnesq; se magistratus sequerentur, proposito Senatusconsulto, quo impunitatem eius demigrationis ostendebat: prædictoq;, se eum qui ad urbem remansisset, eodem cum hostibus habiturũ loco. Iussit etiam decerni, ut secum pecunias publicas, omniaq; quæ ad urbem erant diuis dedicata dona auferret, sperans inde se magnam uim militum posse conducere. Tanta erat uniuersis propemodum Italiæ urbibus beneuolẽtia in Pompeium, ut haud multo antè cum audiuissent eum periculoso morbo cõflictari, pro incolumitate eius publica sacra uouerint. Quod sanè magnum fuisse ac splendidum munus nemo hominum negauerit, nimirum nulli unquam alij, præter eos qui post ea tempora summam in omnia potestatem obtinuère, decretum: non tamen id satis firmum argumentum fuit, nunquam eos Pompeium metu potẽtioris derelicturos. Porrò etsi

Decretum aduersus Cæsarẽ factum.

Cæsar Ariminum, & inde ad Romã cum exercitu cõtendit.

Labienus à Cæsare ad Pompeiũ perfugit.

Legati Põpeij ad Cæsarem.

Pompeius in Campaniam abit.

Pompeij decreta.

rò etsi de pecunijs donarijsq; factum fuit decretum, neutra tamen loco mota sunt. Vbi enim acceperunt Cæsarem legatis iam nihil pacati respondisse, sed insuper uitio eis dedisse, quòd de se mendacia retulissent, tum milites ei multos esse, eosq; audaces, & ad maleficium omnibus rebus inferendum animo paratos, quemadmodum ferè in id genus negocijs omnia magis terribilia referri solēt, quàm res ipsa ferat: his nuncijs perterriti, prius quàm pecuniam donariá ue attingerent, magna cum celeritate Romam reliquerunt. Fuit omnino ea fuga alioquin etiam turbarum ac tumultuum plena. Qui enim urbe exibant, (hi erant ordinis senatorij equestrisq; ferè primarij omnes, itemq; permulti de plebe) etsi uidebantur ad bellum proficisci, tamen re uera ea patiebantur quæ captiuis usu ueniunt. Summum ipsis afferebat dolorem, quòd patriam relinquere, uitamq; alibi locorum ducere, murosq; extraneos suis magis sibi aptos habere cogebantur. Nam qui cum tota familia emigrabant, ita delubra, ædes suas, solumq; patriæ relinquebant, ut ea statim aduersariorum futura scirent: satisq; ipsis constabat, Macedoniam, Thraciam'ue sibi, si belli periculum euasissent, habitandam fore, non ignaris sententiæ Pompeij. Qui uerò ad urbem liberos uxoresq; suas & preciosissima quæq; reliquissent, uidebantur quidem illi spem redeundi in patriam habere aliquam: uerùm longè quàm cæteris difficilior ipsis discessus erat, ab his quæ homines carissima habent, diuulsis, duplicíq;, & inter se quàm maximè contrariæ fortunæ expositis. Quia enim coniunctissimos suos in potestatem hostis dedissent, uidebant se si in bello parum strenuos sese gessissent, in periculo uitæ futuros: sin strenui fuissent, illis priuatum iri: adhæc neutrum se amicum, utrumq; infensum habituros: Cæsarem, quòd non ipsi quoq; Romæ mansissent: Pompeium, quòd non omnia sua secum abduxissent. Ita hi sententijs uotisq; & spe alternantes, corporibus à suis summè necessarijs diuulsi, animis in duas partes distrahebantur. Qui Romæ remanebant, diuersis ab his, sed tamen & ipsis inuicem pugnantibus affectibus percellebantur: quippe à suis seiuncti, ac quasi patronis orbati, cum ad sese defendendos satis uirium nequaquam haberēt, bello expositi, futuriq; in potestate eius, qui urbem obtinuisset, ipsi quoq; metu iniuriarū ac cædium quas iam tum ante oculos suos repræsentabant, affligebantur: ijsq; hi qui discedebant, alij tanquam desertoribus ea imprecabātur, alij ueniam necessitati dantes, euentura tamen hæc uerebantur. Reliqua omnis multitudo, ut maximè discedentibus genere propinqui non essent, tamen eorū causa dolebant, alius uicinos, alius socios procul à se profecturos, multaq; & facturos & perpessuros indigna existimantes. Suam uerò ipsorum sortem longè maximè lugebant. Cum enim uiderent à magistratibus, Senatuq;, & omnibus alijs quorum aliqua esset potentia (neq; uerò constabat, ullus'ne eorum esset Romæ perseueraturus) & patriam, & se deseri, quos nequaquam excessuros urbe censerent, nisi multa ei horrendaq; mala imminerent, iam magistratibus socijsq; destituti, planè orborū parentibus puerorum, uiduarumq; mulierum similes erant. Iam cum iras, cupiditatesq; eorum qui Romam petebant, secum expendebant, memoriaq; repetebāt mala superiorum temporum, quæ partim ipsi senserant, partim ex alijs audiuerant, cogitantes quæ & quanta Marius ac Sylla edidissent facinora, nihil de Cæsare moderati sibi pollicebantur: sed longè plura atq; atrociora metuebant, quòd eius milites maiori ex parte barbari erant. Eo modo omnibus affectis, nemineq; rem hanc securo animo accipiente, exceptis his qui Cæsari

Fugæ ex Roma descriptio.

sari

ſari amicitia iuncti uidebantur (tametſi his quoq; ipſis nō firma fiducia aderat, ſed mutatione morum, quos pleriq; pro rerum ſtatu conuertunt, fidebant) ne cogitari quidem facilè poteſt, quātum in profectione Conſulum reliquorumq; qui eos comitabantur, turbæ atq; luctus extiterit. Totam noctem obambulantes, tumultum excitauere. ſub diluculum, cum circumeuntes ad ſingula fana, uota concepiſſent, deos inuocaſſent, ſolum exoſculati eſſent, quibus & quot ex periculis erepti, nunc (quod nunquam antè tantum ab ipſis eſſet) patriam relinquerent, deploraſſent, ingēs omnium commiſeratio coorta eſt. Iam ad portas urbis eiulatus plurimus extitit: ibi alius alium, tanquam poſtremum hoc & ipſum, & urbem uiſurus, ſalutare, hij ſuā ipſorū ſortem lugere, abeuntibus benè optare: plurimi tanq; à ſuis proditi, eis imprecari: aderāt enim omnes quotquot in urbe remanere ſtatuerāt, cū omnibus liberis uxoribusq; ſuis. Poſt hęc illi quidē urbe exceſſerūt, hi uerò eos deduxerūt, ac nōnulli dum à notis ſuis detinētur, moras fecerunt, alij in mutuis cōplexibus diutius hæſerunt. Qui in urbe permanere decreuerant, abeuntes q; longiſsimè comitātes, clamore et commiſeratione proſequuti ſunt: ac quaſi furore diuino cōciti, ut aut ſe unà abducerēt, aut ipſi quoq; in patria remanerēt, obteſtati ſunt. Ad horū unumquodq; ululatus magnus, lacrymæq; adſtantium immenſæ erumpebant. In hoc enim ſtatu ſpes melioris cōditionis menti minimè accidebat, ſed miſeriæ primò ad urbem manentium, deinde etiam proficiſcētium animis obuerſabantur. Poterat tota res haud iniuria ſi quis eam coràm inſpexiſſet, comparari duobus populis, duabusq; ciuitatibus, quæ ex uno populo, unaq; ciuitate exiſterēt, quarum altera in exiliū abiret, altera deſerta caperetur. Ad hunc igitur modum Pompeius plurimis ſecum abductis Senatorum (nonnulli enim ibi permanſerunt, quorum alij Cæſaris rebus, alij neutri ſtudebant) urbe exceſsit, delectus militū ex oppidis inſtituit, pecunias coegit, & præſidia in omnes partes miſit. Cæſar poſtea quàm hoc comperit, Romam quidem non contendit: nam eam in præmium uictori propoſitā nouerat, dicebatq; ſe bello non Romam tanquā hoſtem, ſed propter eam aduerſarios impetere. Cæterùm literas per totam Italiam circummiſit, quibus et Pompeium ad diſceptationem cauſæ prouocabat: & alios ut bono eſſent animo, ſeq; domi continerent, multis annexis pollicitationibus cohortabatur. Ipſe Corfinium, quod oppidum à L. Domitio tenebatur, nec dum deditionem fecerat, profectus eſt: obuiaq; ſibi manu prælio ſuperata, reliquos obſidione cinxit. Igitr̄ Pompeius, ubi eos obſideri, reliquorū uerò complures ad Cæſarem tranſire ſenſit, quòd iam Italię obtinēdæ nulla ſpes reſtaret, in Macedoniā, Græciamq; & Aſiam traijcere ſtatuit. nam & in memoria rerum ibi à ſe geſtarum, & in populorum regumq; amicitia multum fiduciæ collocabat. Et quamuis omnem Hiſpaniam ſub ſe habebat, tamen tutò proficiſci eò non poterat, Cæſare Gallias obtinente. Præterea reputabat ſi abnauigaſſet, neminem futurū qui ſe perſequeretur, cùm ob nauium defectum, tum ob anni tempus, iam enim autumnus exierat: interim ſe ex regionibus populi Romani imperio ſubditis, atq; è ſociorum ditionibus magnam & pecuniæ & militum uim cogere poſſe. His conſilijs adductus, Brunduſiū perrexit: Domitioq; mandauit, ut Corfinio relicto eòdem ſe conferret. Domitius etſi uirium nonnihil habebat, ſpeq; bona utebatur (nam cùm alijs rebus milites, tum promiſſione agrorum ſibi deuinxerat: ipſe enim Syllanas partes antè ſecutus, ad magna opes inde peruenerat) tamen Pompeio parendū ratus, qua ratione

Comparatio.

Corfiniū à Cæſare obſidetur.

Pompeij de Italia relinquēda conſilium.

Pōpeius Brunduſium ſe recipit.

Domitius à Cæſare captus dimittitur.

tutò Corfinio excedere posset, circunspiciebat. Quod ubi qui cum eo erãt, animaduertére, discessionem eam, quæ à fuga nihil differret, aspernati, Cæsari se coniunxerunt, eiusq; signa secuti sunt. Domitius, cæteriq; Senatores à Cæsare uerbis increpati quòd sese ei opposuissent, dimissiq;, ad Pompeiũ se receperunt. Magnoperè cupiebat Cæsar cum Pompeio congredi, antequam enauigaret, bellumq; in ipsa Italia cõficere, atq; ipsum Brundusij adhuc morantem compræhendere. (quia enim ad transportandum exercitum naues nõ sufficiebant, Pompeius Consules cum alijs quibusdam præmiserat, ne in Italia subsistentes noui quid molirentur) uerùm locum expugnatu difficilem esse cernens, ad conditiones pacis Pompeium prouocauit, cum pace amicitiam offerens. Cum aliud nihil is responderet, quàm se ea de re cum Consulibus communicaturum, hi uerò iam antè decreuissent neminem armatum ciuem in colloquium admittere, oppugnationem urbis Cæsar aggressus est, quam per aliquot dies Pompeius defendit, donec nauigia redirent. Quæ simul accepit, inædificata urbe quo tutius auehi posset, noctu naues soluit, incolumisq; in Macedoniam transmisit: Brundusium, duæq; ibi naues uiris refertæ, in potestatem Cæsaris uenerunt. Hoc modo Pompeius patriam, omnemq; Italiam reliquit, omnibus & deliberatis & actis modo contrario ei, quem prius tenuerat, cum in eam ex Asia adueheretur: itaq; & fortunam & existimationem priori contrariam nactus est. Nam qui prius Brũdusij suos milites, ne quam ciuibus molestiam afferret, dimiserat, tum aduersum eos suis auspicijs alios inde auexit: quiq; antè diuitias barbarorũ Romam aduexerat, tunc omnia quæcunque poterat inde alio asportauit: deq; rebus patriæ omni spe proiecta, auxilijs alienigenarum, eorumq; quos olim in seruitutem redegerat, cõtra patriam uti statuit, maiusq; in illis salutis ac potentiæ suæ præsidium, quàm in his de quibus erat bene meritus, posuit. Itaque ita abijt, ut pro splendore quem bellis istis sibi parauerat, pusillanimitatem ob metum Cæsaris, pro gloria auctæ patriæ, summam eius à se derelictæ ergò infamiam adeptus fuerit. Enimuerò ut primùm Dyrrhachiũ appulit, statim malo omine se patria excessisse didicit. nam in ipsa adnauigatione fulminibus aliquot milites exanimati sunt, signaq; militaria araneæ insederunt, ipsiusq; Pompeij è naui egressi uestigium serpentes aduoluti confuderunt. Hæc portenta Pompeio euenerũt: cæterùm alia toti urbi eo anno, ac paulo antè data sunt. nam in ciuilibus discordijs haud dubiè ab utraq; parte Respublica detrimentum capit. Igitur in ipsa urbe lupi noctuæq; frequẽtes apparuêre, terræmotusq; crebri cum mugitibus editi sunt, ignis ab occidua cœli parte in orientalem perlatus est: alius ignis cùm alia ædificia, tum Quirini ædem exussit: Sol totus deliquium pertulit. sceptrum Iouis, galeaq; Martis in Capitolio reposita, itemq; columnæ in quibus leges extabãt, de cœlo tacta sunt. Multa item animalia partus monstrosos ediderunt, oraculaq; quasi Sibyllina cecinêre, multi furore diuino correpti futura prædixerunt. Adhæc nullus præfectus urbis qui ferijs celebrandis præesset, eo anno constitutus (ut more erat receptum) fuit, sed (quæ nonnullorum est sententia) omnia quæ eius officij erant, Prætores administrauerũt: quod tamen insequenti anno factum, alij memoriæ prodiderunt. Illud quidem denuò quoq; euenit: hoc uerò Perpenna quoq; fecit, qui Censor olim cum Philippo cum esset, diem suũ clausit, quemadmodũ à me relatum antè est, nouissimus omnium eorum qui in Censura eius Senatores fuissent, quod ipsum quoq; nouũ ille fecisse credi-

Põpeius Brundusio in Macedoniã traijcit.

Pompeius mutatus.

Omina Pompeio cladem significantia.

Prodigia.

*

tus est. Proinde quanquam his prodigijs perturbabant (ceu par erat) Romani, tamen quod utraq; factio ea quę ijs denunciabant mala in aduersariã partẽ decubitura speraret, omnis expiatio ab ijs omissa fuit. Cæterùm Cæsar ne consiliũ quidẽ in Macedoniã nauigandi eo tempore cepit, quum & nauibus destitueretur, & de Italia solicitus esset, ne eam Pompeiani legati ex Hispania superuenientes occuparent. Itaque Brundusio præsidium imposuit, ne quis eorũ qui abnauigassent, reuehi eò posset, ipse Romam profectus, ad Senatũ, qui extra pomœriũ ab Antonio & Cassio (ita qui prius Senatu eiecti fuerant, tunc eundem conuocabant) erat cõductus, concionem habuit longam, humanitatisq; plenam, qua & eorum sibi uoluntates ipse conciliaret in præsentia, & bonam spem de futuris ostenderet. Cum enim eos hæc quæ acta erant ægrè ferre, sinistrasq; de se opiniones ob militum multitudinem concipere intelligeret, consolandos eos sibi, demulcendosq; aliquo modo duxit, ut donec debellaret, quietem agerent. Itaque neque culpauit quenquam, neque minas ulli proposuit: quinimò in eos qui ciuibus suis bellum facere cuperent, non sine imprecationibus inuectus est: denique autor fuit, ut confestim legati de pace & concordia ad Consules et Pompeium mitterẽtur. In eandem sententiam ad populum quoque, qui & ipse extra urbem confluxerat locutus, frumentum ex insulis aduehi iussit, et uiritim se c c c sestercios nummos largiturum recepit, eo modo se eos illecturum sperans. At uerò homines illi cum animis suis reputantes, diuersas planè & sententias esse & actiones eorum qui rem aliquam expetunt, eorumq; qui ea potiti iam sunt, quando initiò his qui resistere inceptis eorum possunt, acceptissima quæq; promittentes, re quam cõsequendam proposuerant, perfecta, neque pollicitorũ meminerunt, & suis uiribus contra eos ipsos, à quibus eas accepêre, utuntur: memoria quoq; repetentes, ut quondam Marius Syllaq; humanissima quæq; polliciti fuissent, utq; cõtraria omnia præstassent: ad hæc quid affectaret Cæsar sentientes, eiusq; arma plurima per totam passim urbem conspicientes, neq; eius dictis fidem habere, neque animo securo esse poterant, sed obuersante adhuc animis suis pristino terrore, iam tum de impendẽte malo coniecturam faciebant. Augebat metum, quòd legati pacis componendæ causa delecti quidem, non autem profecti fuerant: sed & socero Cæsaris Pisoni crimini dabat, quòd aliquando mentionẽ eorum fecisset. Iam pecuniam promissam uti tum acciperent, tantum aberat, ut reliquæ insuper omnes quæ in ærario habebantur pecuniæ ad sustentandos milites, quorum ipsi metu urgebantur, dandæ fuerint. Inter hæc omnia, tanquam res lætæ obtigissent, uestem qua in pace uti solent, quamq; eatenus posuerant, resumpsere. Cæterùm rogationi de pecunijs L. Metellus Tribunusplebis intercessit: cumq; nihil obtineret, ad ærarium se contulit, eiusq; ianuas custodiuit. Non pluris eius custodiam, quàm in dicendo libertatem milites fecêre: ijq; sera effracta (claues enim secum Consules abstulerant, perinde ac si non earum loco secùri liceret uti) omnẽ pecuniam abstulerunt. Ad eundem modum, quemadmodũ sæpius demonstraui, decreta quoq; alia multa facta sunt, sub titulo quidẽ æqualitatis (de plerisq; enim Antonius referebat) re ipsa autem dominationis firmandæ causa. Vtriq; enim aduersarios suos, patriæ hostes appellabãt, seq; pro Republica bellum gerere dicebant: suas tantum uterq; res priuatas augebat, remq; ex æquo publicam corrumpebant. Prætereà Cæsar Sardiniam, Siciliamq; insulas, excedentibus præfectis earum, absq; pugna occupauit, Aristobulumq;

Cæsar Romã aduenit, ac quæ egerit.

Alius cupientium aliquid, et alius adeptorum animus.

L. Metellus ærarium contra Cæsarẽ defendit.

Aristobulus. stobulumq́ in patriã eius Palæstinã dimisit, ut cõtra Pompeiũ is aliquid moueret: filijs eorũ qui à Sylla fuerãt proscripti, magistratuũ petendorũ potestatẽ fecit: deniq́ omnia nõ Romæ modò, sed per omnẽ Italiã ita cõstituit, ut sibi ad præsentẽ rem essent quàm maximè cõmoda. Quarum rerũ cura Antonio cõmissa, ipse in Hispaniã ire intẽdit: quæ & impense Pompeio fauebat, & metum ei iniecerat, ne Galliã quoq́ ad defectionẽ permoueret. Interim Cicero cum Cæsaris in cõspectũ nequaquàm uenisset, cumq́ eo alij quidã Senatores, ad Pompeium profecti sunt, quem & iustiorem se gerere, & bello uicturum existimabant. Iusserant enim & Coss. ante suum discessum & ipse Cicero tum proconsul, ut omnes se Thessalonicã sequerẽtur, Roma ab hoste occupata. Ipsi uerò Senatus facilè principes erant, secumq́ quócunque deuenissent, speciem Reipublicæ perlaturi: itaq́ eis sese maior pars Senatorum equitumq́ alij è uestigio, alij postmodò coniunxerunt, itemq́ omnes eæ urbes quæ Cæsaris armis non coercebantur. Enimuerò soli ex omnibus Galliæ incolis Massilienses neq́ Cæsaris partes sequuti sunt, neq́ in urbem eum receperunt, & memorabile ei responsum dederunt: Esse se socios populi Romani, cæterùm in præsentiarum neq́ curiose inquirere, neq́ sufficere ad dignoscendum utrius eorum causa sit iniusta: proinde si quis amici more ad se uenire uellet, utrunq́ se absq́ armis uenientem accepturos: sin bello ueniãt, neutrum. Iidem obsidione cincti à Cæsare, cùm uim eius propulsauerunt, tum Trebonium & D. Brutum obsidentes diu admodum sustinuerunt. Etenim Cæsar aliquantum temporis in oppugnanda Massilia, quam captu facilem putârat, perseuerauit, indignum ratus se qui Romam ipsam nullo cum certamine cepisset, à Massiliensibus excludi: posteaquàm uerò eos resistendo esse sensit, oppugnatione alijs mandata, ipse in Hispaniam properauit. Eò C. Fabium præmiserat: sed ueritus ne is prælio proprijs auspicijs commisso superaretur, ipse quoq́ eò se contulit. Hispaniæ ea tempestate præerant Afranius ac Petreius, ijdemq́ saltũ quoq́ Pyrenæum præsidio firmauerant: omnes autem copias suas ad Ilerdam cõducentes, ibi hostium aduentum operiebantur. Fabium quoque qui deiecto Pyrenæi saltus præsidio Sicorim fluuium transibat, repentè adorti, multos eorum qui ponte in transitu rupto à suis relicti erant, occiderãt. Paucis pòst diebus Cæsar superuenit, alioq́ ponte flumen transgressus ad pugnam eos prouocauit: ipsi per multos dies cum prælio congredi non auderent, castris contra Cæsaris castra positis quieuerũt. Qua re Cæsari animus ita auctus est, ut locum natura munitum, qui erat inter eorum castra atq́ oppidum positus, occupare institueret, ea ratione muris hostes interclusurus. Cæterùm Afranius cum suis eo Cæsaris proposito præuiso, ipse locum eum antecepit, congressosq́ secum repulit: quos dum insequitur fugiẽtes, ab ipsis ad castra hostium pertractus, eorum qui inde procurrebant impetum sustinuit: consultoq́ prælium remittens, in loca sibi idonea pertraxit. ibi cædem eorũ priore maiorem edidit. His factus audacior, pabulatores hostium aggressus est, palantesq́ damnis affecit. Forte Cæsariani quidam fluuium transgressi fuerant, interim tempestas uehemens coorta, pontem, quo utebantur, interruperat. Itaq́ qui cum Afranio erant, per alterum pontem qui erat prope urbem transeuntes, hostes, quibus nemo suorum auxilio uenire poterat, uniuersos deleuerunt. Hæc res Cæsarem, cum præterea neq́ sociorũ quisquam suppetias ferret (quippe Pompeiani si quos accedere sentirent, eos statim intercipiebant) & ipse in aliena terra rebus aduersis utens, difficultate com

Cicero ad Põpeiũ se cõfert.

Massilia Cæsarem non recipiens, obsidetur.

Cæsaris in Hispania bellum contra Afraniũ et Petreiũ Pompeij legatos.

meatuum laboraret, in summam anxietatem cōiecerunt. Quibus auditis hi qui Romæ erant, desperatis Cæsaris rebus, quem haud diutius superstitem futurum existimabant, ad Pompeij sese partes inclinauere: multiꝗ ad eum tunc cùm alij, tum Senatores quoꝗ profecti sunt. Eodem tempore D. Brutus magnitudine nauigiorum, classiariorumꝗ robore fretus, Massilienses auxilio Domitij, usuꝗ rei naualis prestantes, nauali prælio uictos in urbem penitus compulit: quod nisi euenisset, utiꝗ de rebus omnibus Cæsaris tum actum fuisset. Nunc id factum dedita opera inflatius quàm re uera contigerat Hispanis annunciatum, ita eorum nōnullos affecit, ut mutata sententia Cæsaris partes sequerentur * acceptosꝗ perdidit. Afranius cum hæc moleste ferret, Ilerdamꝗ ad diuturnū bellum sibi neꝗ tutam neꝗ idoneam esse animaduerteret, ad Iberum fluuium, urbesꝗ propter eam sitas discedere intendit, noctuꝗ siue latendi, siue anteuertēdi hostem causa, castris motis profectus est. Cæsar, quanquam ea profectio ipsum non fallebat, non tamē illicò insecutus hostes est, quòd nō tutum censebat per tenebras cum regionum ignaris hostem locorum peritum consectari. Vt uerò dies illuxit, magna celeritate usus, in medio itineris Pompeianos deprehendit, ijsꝗ exercitum è longinquo undiquaꝗ circunfudit: ad quam rem ei & multitudo, (qua hostibus longè anteibat) & locorum concauitas conducebat. Manum uerò cōferere minimè statuerat, partim quòd timebat, ne ad insaniam uersi hostes, atrox aliquod ederent facinus, partim quod eos se sine ui subacturum sperabat. ea spes Cæsarem nequaquam decepit. Posteaquàm enim sæpius conati perrūpere, nusquam id consequi ualuerūt: iamꝗ & ea re, & uigilia insuper, itinereꝗ defatigati, ad hæc neque cibum habuere (neꝗ enim secum quicquam tulerunt, quia unicis castris se quò statuerant, peruenturos sperauerant) neque potum (est autem ijs locis summa aquarum penuria) pacti, ut & uis omnis à se abstineretur, neꝗ contra Pompeium cum Cæsare militare cogerentur, ei sese dediderunt. Vtramque conditionem summa fide Cæsar præstauit: nam & neminē ex his, quos eo bello cepit, occidit, (quanquam Afraniani aliquando induciarum tempore nonnullos de Cæsarianis incautos interemerant) neque ad militiam contra Pompeium quenquam adegit: sed dimissis præcipuis ipsorum, reliqui lucri honorumꝗ causa ultrò eius signa sunt secuti. Hoc factū Cæsari haud paruū cùm ad gloriam, tum ad rem gerendam momentū attulit. Omnes enim Hispaniæ ciuitates, omnesꝗ qui in ea erant milites, quorū præter eos qui in Bætica erant, magnū secum M. Terētius Varro Pompeij legatus numerum habebat, sibi adiūxit. Quibus receptis, cōstitutisꝗ rebus, ad Gades usꝗ decurrit, nemine ulla alia re læso, preterꝗ imperata pecunia: eam ei[illegible] plurimam exigebat undiquaꝗ. Honores quoꝗ priuatim publiceꝗ multis habuit, & Gaditanū populum ciuitate Romana donauit: quam donationē deinde populus ratam esse iussit. Ita eos insomnij ergò remunerauit, quòd Quæstor ibi per somnū uisus erat cum matre sua rem habuisse, atꝗ inde (ut suprà diximus) spem solus rerum potiūdi conceperat. His actis, ei genti Q. Cassium Longinū præfecit, qui mores Hispaniæ sub Pompeio Quæstor didicerat. Ipse nauibus Tarracōnē usꝗ subuectus, inde per Pyrenæos mōtes progressus, trophæū ibi nullum constituit: quoniam ob eam rem Pompeio iam antè obtrectatum fuisse nouerat: aram autem magnæ molis ex lapidibus politis constructam haud procul à trophæis Pompeianis posuit. Quo tempore hæc gesta sunt, eodem Massilienses nauibus alijs à Pompeio acce-

Massiliēses nauali prælio à D. Bruto uincuntur.

Afranius discedens à Cæsare circumuenitur, eiꝗ se dedit.

Omnis Hispania à Cæsare recipitur.

Gaditani ciuitate donantur.

Ara Cæsaris in Pyrenæo.

Maßilienses iterum uicti, Cæsari se dedunt.

ptis, denuò prælio contenderunt. Iterum superati, quanquam Cæsarem Hispania iam potitum audirent, tamen perseuerauere, oppugnantesq́ue re-pulerunt. Deinde inducias pacti, dum Cæsar ueniret, in cuius sese potestatem dedituros ferebant, Domitium clàm ablegauerunt, milites q́ue tempore induciarum noctu se adorientes ita acceperunt, ut in posterum nihil mouere illi auderent. Ipsi uerò Cæsari ultrò se dediderunt. isq́ue tum quidem arma, nauesq́ue, & pecuniam omnem eis ademit: pòst uerò reliqua etiam omnia, solo relicto ipsis libertatis nomine: quia Pompeius Phocæam quoque, unde Maßilienses oriundi erant, liberam reliquerat. At Placentiæ Cæsariani quidam milites tumultuabantur, imperiumq́ue detrectabant, obtendentes se iam confectos laboribus esse: re autem uera indignè ferebant, quòd ipsis diripiendę regionis, cęterarumq́ue suarum cupiditatum exequendarum potestatem Cæsar non faciebat. etenim nihil putabant fore, quod ab eo impetrare non possent, adeò ipsorum opera indigente. At uerò Cæsar nequaquam concesßit, sed conuocatis eis in unum, adhibitisq́ue etiam reliquis suis militibus, partim quò à seditiosis tutior esset, partim ut hi quemadmodum in istos animaduerteret, cernentes, discerent nihil sese indignum admittere: Velim quidem, inquit, milites, me à uobis diligi, sed eius amoris causa in partem uestrorum peccatorum uenire nolim: etenim uos amo, quodq́ue pater liberis suis cupit, uelim uos & saluos esse, & secundis rebus affluere, gloriaq́ue florere. Enimuerò existimare non debetis, hoc esse amantis suos officium, ut hęc eos committere patiatur, unde necessariò pericula infamiamq́ue consequantur: sed ut eos optima quæq́ue doceat, à malis admonendo castigandoq́ue coerceat. Vera autem me loqui ita cognoscetis, si non id quod in pręsentia iucundum est, sed id quod in perpetuum prodest, utile iudicaueritis: neq́ue implere suas cupiditates potius, quàm moderari ijsdem, egregium censueritis. Turpe est enim modò ea uoluptate duci, cuius pòst pœniteat: indignumq́ue est eos qui hostibus suis superiores euaserint, uoluptatibus succumbere. Quæ eò à me dicuntur, quia uos (dicam enim libero ore, neque quicquam supprimam) rebus omnibus necessarijs abundantes, tamen contenti nō estis: cùm & stipendia integra legitimo tempore accipiatis, ciboq́ue semper & ubiq́ue locorum affatim saturemini, neq́ue laborem ullum inhonestum, neque periculum ullum inutile subeatis, præterea uirtutis uestræ fructus, multa & magna præmia feratis, pro delictis uix uerbis increpemini. Atq́ue hæc mea oratio non ad uniuersos pertinet (neq́ue enim omnes hoc animo estis) sed ad illos, qui sua cupiditate reliquos etiam deprauant. nam pleriq́ue uos accuratè admodum pulcreq́ue meis iussis obtemperatis, moresq́ue patrios obseruatis: quò effectū est, ut in possesßionē tot regionum, tātarumq́ue diuitiarū & glorię perueneritis. Pauci quidam ingens dedecus infamiamq́ue uniuersis uobis conciliant: quos etsi iam antè quales essent cognoueram, (nihil enim uestrûm meam curam effugit) tamen id disßimulaui, fore putans ut qui peccasset, seq́ue id clam me fore arbitraretur, is in posterum melius sese gereret, ne peccata augendo etiam eorum quæ condonata iam fuerant, pœnam sibi excitaret: nunc quoniam, perinde ac si suppliciorum remisßione licentiam omnia pro libidine sua agendi adepti essent, audacia efferuntur, reliquosq́ue etiam innocentes ad seditionem concitare conantur, mederi huic malo, & animaduertere in autores opus utiq́ue habeo. Nimirum alioquin cœtus hominum omnino consistere atq́ue saluus esse potest nullus, ubi non mali castigantur: quòd pars ægrota, nisi medicina conuenienti sanetur,

Militum seditionem Placentiæ ut Cæsar compescuerit.

Oratio Cæsaris ad seditiosos milites.

Amor uerus.

Suppliciorum in cœtibus humanis necesßitas.

netur,

netur, in reliqua etiam omnes morbum diffundat, ut in corporibus cernimus. Verùm id in exercitibus præsertim cõtingit. nam milites cum uirium aliquid habeant, eò magis fiunt audaces, atque in corruptelam bonos etiam adducunt, mœsticia eorum animos implentes, dum se nullum iusticiæ suæ præmium manere putant. Vbi enim audacia priores partes habet, ibi probitatem laborare necesse est: & apud quos iniusticiam pœna non sequitur, ibi modestia quoque suo honore spoliatur. Quid enim uos boni speretis, si nullum hi malum inueniant? aut quî consentaneum sit, uos honorem expectare, nisi hi meritas pœnas luant? An ignoratis, ubi metus suppliciorũ aufertur, ubi spes præmiorum præciditur, ibi nihil boni, mala autem innumera existere? Proinde si uerè uirtutem colitis, hos iuxtà hostibus odisse debetis. Non enim natura inter amicũ & hostẽ distinxit, sed mores, actionesque: ea sunt quæ hoc discrimen faciunt, ac si bona sint, etiam peregrinos nobis omnes familiaritate iungunt: sin mala, etiam cognatos à nobis abalienant. Reputate etiam hoc uobiscum, quod uestra refert: omninò necesse est, ut qui de nostra multitudine ac proposito quicquam perceperit, is crimine paucorum uniuersos nos oneret: ita quibus nihil cum horum libidine commune est, eandem cum ipsis culpam sustinemus. Etenim quis non indignetur, si audiat nos nomen quidem Romanorum ferre, Gallos uerò actionibus nostris repræsentare? aut quis non lamentetur, si uideat Italiam perinde ac Britanniam uastari? Non'ne indignum est, cum à Gallorum debellatorum bonis maleficia iam abstineamus, nos eas quæ sunt cis Alpes regiones, Epirotarum, Carthaginensium'ue aut Cimbrorũ more populari? Iam illud quomodo tandem turpitudine uacet, iactantes uos, quòd primi Romanorum & Rhenum traieceritis, & Oceanum nauigaueritis, patriam uestram ab hostibus incolumem diripere? ac pro laude uituperium, pro honore ignominiam, pro lucris damna, pro præmijs supplicia reportare? Neque uerò præferre uos ciuibus qui domi sunt debetis ob id, quia stipendia meretis: Romani enim utrique estis, & leges (quæ maiorem uestra potestatem obtinent) ex æquo maleficijs uos prohibent. deinde tempus haud dubiè ueniet, cum uos quoque arma deponatis. Iam ne multitudini quidem cõfidere uobis cõuenit. longè enim plures sunt hi quos lædetis, si quidem coitionem facere uelint: quod facient, si in proposito uestro perrexeritis. Nec quia babaros deuicistis, hos quoque cõtemnendos putate, quibus & genus, & institutio, & uictus ratio, & studia uobiscum sunt eadem: Itaque, ut nobis & conueniens est & conducibile, neque uim neque iniuriam in eos ullam facite, sed à uolentibus ipsis res necessarias accipite, honoresque à nõ inuitis expectate. Nam præter hæc, quæ à me cõmemorata sunt, eaque quæ si quis longam orationem instituere uelit, proponi possent, hoc uos etiam expendere oportet, in hunc nos modò finem huc aduenisse, ut patriæ iniurias propulsaremus, in eosque qui eam malè habuissent, uindicaremus. Etenim nisi ea in malis uersaretur, neque nobis in Italiam cùm armis proficiscendum fuisset, cum id alioquin licitum non sit, neque res Gallicas Britannicasque imperfectas reliquissemus, cum eis extremam manum interim imponere licuisset. Quî ergo absurdum non sit, nos qui ad aliarum ulciscenda flagitia huc nos contulerimus, nihil illis lædendi studio inferiores inueniri? quî non miserandum sit, qui ad opitulandũ patriæ uenerimus, ei hanc nos necessitatem imponere, ut alios auxiliarios contra nos desideret? Equidem tanto meam Pompeij causa iustiorem esse censeo, ut sępenumero eum ad disceptationẽ

iuris inuitauerim: ac quoniam is conscientia sua uictus pacatam transactionem renuit, spero me causæ meæ bonitate totum populum Romanum, omnesq; socios in partẽ meã pertracturũ. At uerò si quid huiusmodi nos committamus, neq; iustam ipse excusationem, neq; quòd iure aduersarios culpem, quicquam habuero. Proinde omnino summa nobis iusticię est habenda cura, cum qua etiam de armorum potentia spes bona proposita est: sine ea nihil perpetuum extat, ut maximè in præsentiarum quis uictoriam obtineat. Hæc uera esse, pleriq; compertum habetis: atq; ideo, nemine etiam iubente, officio uestro satisfacitis: quæ mihi causa fuit, ut uos tanquam testes coram his quæ à me dicuntur agunturq; adhibere, uosq; probitatis uestræ causa laudarem. Sed uidetis, quemadmodum pauci quidam non contenti sæpius iam impunè deliquisse, insuper nobis minentur. Ego sanè neq; aliàs rectum esse arbitror, ut qui magistratum gerit, subditis suis sit inferior: neq; salutare quicquam agi posse censeo, ubi hi quibus iniunctum est, ut dicto sint audientes, imperare ipsi uelint. Intelligitis enim quàm probè ornata sit futura ea domus, in qua natu minoribus ætate grãdiores despectui sint: aut ludus literarius, ubi discipuli magistros contemnant: quæ spes sanitatis ægrotis, si non per omnia medicis obtemperẽt? quàm tuta nauigatio, si nautæ gubernatoris iussis nõ pareãt? Ita natura duas necessarias res, easdemq; salutares cõparauit in humano genere, ut alij cum imperio essent, alij ei subijcerentur: nihilq; est quod, absq; hæc essent, ne minimo quidem perdurare spacio queat. Proinde decet eum qui alij præfectus est, excogitare quæ usui sint, eaq; mandare: qui uerò subditus est, absq; omni excusatione obtemperare, inq; exequẽdo mandato elaborare: qua in re præcipuè prudentiam imprudentiæ, scientiamq; ignorantiæ præferri uidemus. Quæ cum ita sint, profectò neque necessitate eò unquam compellar, ut his tumultuantibus quicquam condonem, neq; ui adigar, ut concedam. Quid enim attinebat ab Aenea & Iulo ortum esse? quid Pręturam gessisse? quid Consulatũ? quid uos partim domo mecum eduxisse, partim pòst sacramento rogasse? quid tam longo iam tempore Proconsularem magistratum obtinuisse? si cui uestrûm seruibo, succumbamq; hîc in Italia prope Romam alicui eorum, cum quibus Gallos subegi, Britannosq; uici? Quo uerò terrore, cuius metu rei adductus id fecero? an'ne quis me uestrûm interficiat? Atqui si una esset omnibus uobis sententia, mortem oppetere malim, quàm maiestatem imperij euertere: animiq; magnitudinem eam, qu m hæc præstantia requirit, deperdere. Longè enim profectò, longè maius periculũ imminet, quàm unius uiri iniusta sit cædes, ubi milites consueuerint suis ducibus imperare, iusq; legum in manibus suis ponere. Cæterùm nemo quidem eorum hoc minatus est. Nam satis noui, talem è uestigio uos reliqui necasse-tis: at militiam, tanquam exhausti iam laboribus, detrectant, armaq; ut defatigati, deponunt: omninoq; nisi missionem à me bona uenia impetrent, ordinibus desertis ad Pompeium descifcent: id enim nonnulli præ se ferunt. Enimuerò, quis'nam est, qui non peruelit huiusmodi homines à se abesse? aut quis non optet aduersario suo tales milites, qui nec datis contenti, nec iusso audientes sunt, sed ualidæ ætati senectutem, robori imbecillitatẽ prætexentes, dominium in magistratus, tyrannidemq; in duces suos sibi postulant. Ego quidẽ infinitis modis malim uel cum Pompeio quibuscunq; conditionibus redire in gratiam, uel quæcunq; alia perpeti, quàm ut indignum quicquam patria animi altitudine, meo'que instituto committam. An uos latet,

latet, me neque dominationem, neque opes affectare: nec propositum mihi esse, quacunque ratione ceptum meum conficere, ut & mentiendum mihi & assentandum & adulandum esset: Agedum igitur uos, quos quo nomine compellem digno, non habeo: missos uos ab ista mea militia facio: non tamen eo quem uos decreuistis ac exposuistis modo, sed ut Reipublicæ, mihique fore bono arbitror. Hæc locutus, sorte eos ad mortẽ delegit, audacissimisque (ita enim composuerat, ut illi sorte notarentur) uita multatis, reliquos, quòd sibi nullo usui essent futuri, dimisit: uerùm hi postea pœnitentia delicti correpti, iterum sub signa Cæsaris recepti sunt. Dum Cæsar adhuc in itinere moratur, M. Aemilius Lepidus, is qui postmodò Triũuir factus est, Prætor eo tempore, populo consuluit, ut Cæsarem Dictatorẽ dicerent: idque more patrio statim factum est. Cæsar simul atque Romam peruenit, Dictaturam iniuit: nihil tamen asperũ in ea gessit: sed & exulibus omnibus, Milone excepto, reditum liberum fecit, & ad sequentem annum magistratus constituit (hactenus enim in locum eorum qui aberant nullos alios subrogauerant: cumque nullus Aedilis ad urbem esset, Tribuni plebis eorum munia obiuerãt) Pontificesque defunctis suffecit, non quidem omnib. eorũ legib. in ea re obseruatis: Gallis qui cis Alpes trans Padum incolebãt, quod sub suo imperio fuissent, ciuitatis ius dedit. His peractis Cæsar Dictaturæ nomẽ deposuit, cum nihilo secius omnẽ eius potestatẽ semper in manibus teneret: nam & armis utebatur, et legitimã insuper potestatem ab eo qui tum Romæ erat Senatu accipiebat, concedente, ut quæcunque uellet, liberè agere posset. Hæc adeptus, statim rem magnã necessariamque eam perfecit. Quũ enim creditores acerbissimè à debitorib. suis pecunias (quibus ipsi ob seditiones ac bellum multis opus habebant) exigerent, eorumque plerique, etsi maximè uellent, soluendo non essent (quippe ea tempestate nec reddere mutuò acceptum, nec mutuò sumere procliue erat) itaque multa mala fide inter eos, ac per fraudem agerentur, metusque esset, ne ea res ad summum malum deueniret: quanquam rei fœnebri iam antè quoque Tribuni plebis quidam modum posuerant, tamen ne sic quidem æris alieni dissoluendi ratio constabat, cum debitores rebus oppignoratis cederent, creditores nihilominus argento sibi de summa satisfieri antiquo more postularent. His utrisque Cæsar pro uiribus ut succurreret, pignorum precium æstimari iussit, utque iudices sorte deligerentur ad huiusmodi controuersias explicandas. Ac quia complures multam uim pecuniæ habere, eamque omnem supprimere dicebantur, edixit ne quis uel in argento uel in auro etiam possideret plus pecuniæ, quam LX. sestertia: quam quidem ipse legem non tulit, sed iam antè latam tunc renouauit, siue ut creditoribus debitores aliquid pendere opus haberent, indigentibusque alij mutuò darent, siue ut locupletes qui essent, manifestum esset, ne'ue quis immodicam pecuniam haberet, ne se absente noui motus aliqui existerent. Hac lege populo animis elato, postulanteque, ut seruis quoque dominos deferentibus indicij præmium proponeretur, non modò legi nihil ea de re adiecit, sed sibi ipsi insuper perniciem imprecatus est, si quid unquam seruo contra dominum dicenti crederet. His confectis Cæsar, & ornamentis omnibus cùm ex alijs locis, tum ex Capitolio sublatis, sub exitum anni, ac priusquam Consulatum (erat enim Consul designatus) iniret, Brundusium contendit. Expeditionem eo iam moliente, miluus in foro frondem oleæ uni assistentium ei iniecit. deinde cùm Fortunæ sacra faceret, taurus, antè quàm feriretur, elapsus, urbe exiuit: cumque

Supplicium de seditiosis sumit.

Cæsar Dictator à M. Aemilio Lepido factus.

Cæsaris de dissolutione æris alieni statutũ.

Lex de pecuniæ poßidẽdæ modo.

Cæsar Roma contra Pompeium exit.

cumq; ad paludem quandam peruenisset, eam tranauit. Hæc Cæsarem mouerunt, ut magis etiam iter maturaret: idq; in primis, quòd arioli dixissent, ipsi si domi maneret, interitum: sin mare transmisisset, salutem ac uictoriam obuenturam. Postea quàm Roma discessit Cæsar, pueri urbani nemine id iubente in duas partes sese distribuerunt, alteriq; Pompeianorũ, alteri Cæsarianorũ nomen sibi sumpsere: tum absq; armis commisso in speciem prælio, qui se Cæsarianos uocauerant, superiores discesserunt. Quo tempore hæc Romę ac in Hispania gesta sunt, eodem M. Octauius & L. Scribonius Libo, P. Cornelium Dolobellam Cæsaris administrũ, ex Dalmatia, in qua tum forte erat, profligauerunt, classe Pompeij usi. De hinc C. Antonium subuenire ei uolentem in insulam quandam exiguam concluserunt: ibi'que ab incolis desertum, fame'que pressum, paucis demptis cum omni manu quam secum habuerant, ceperunt. Nonnulli enim in continentem effugerunt, alij'que quidam ratibus mare traijcientes, cum interciperentur, sibi ipsis mortem consciuerunt. At Siciliam Curio sine pugna recepit: cuius præfectus Cato, cum neque ad pugnam satis esset instructus, neque frustrà urbes obijcere periculo uellet, ante Curionis aduentum insula relicta ad Pompeium contenderat. Curio in Africam traiecit, ad cuius aduentũ L. Cæsar Clupea urbe, quam tum forte tenebat, excessit: ac P. Attius Varus, qui rebus in ijs locis præerat, multosq; sub se milites, multas urbes habebat, congressus cum Curione, prælioq; uictus omnia amisit. Sed Iuba Hiempsalis filius, rex Numidiæ, qui causam Pompeij prætulerat, quam populi & Senatus esse censuerat, Curioniq; cùm aliàs, tum quòd is Tribunus plebis regno se spoliare, regionemq; publicam Romanis facere intẽderat, magna ui bellum Curioni fecit. Itaque non præstolans eius in Numidiã aduentum, oppugnanti Vticam occurrit, non quidem omnibus cum copijs suis, ueritus ne Curio (quem non tam reijcere, quàm supplicium ab eo sumere cupiebat) re mature cognita se in tutum reciperet, sed paucis præmissis, sparsoq; etiam rumore, quasi ipse in longinquas aliò regiones profectus esset, suos subsecutus est. Neque falsus sua spe Iuba est. Etenim Curio audito eum aduentare, in castra se quæ mari propinqua habebat, receperat: decreueratq;, si ab hostibus premeretur, nauibus conscensis tota Africa decedere. Sed postea quàm paucos quosdam, eosq; sine Iuba aduenire accepit, animo collecto, statim de nocte tanquam ad certam uictoriã, ne'ue sibi hostes elaberentur, profectus, cum in itinere quosdam qui agmen hostile præcesserant, somno captos interfecisset, longè alacrior factus est. Albente primùm cœlo cum in reliquos è castris progressos incidisset, quanquam itinere uigiliaq; confectos milites habebat, tamen nulla interiecta mora statim manus cum eis conseruit: qui cum resisterent, incertoq; etiamnum euentu certaretur, subitò Iuba uisus est, isq; Curionẽ cum suis inopinato superuentu, multitudineq; suorum perdidit, ipsum Curionem cum multis eo ipso in loco concidit, reliquos ad castra usq; persequutus est: eaq; in trepidatione multis pecunijs potitus, multos interfecit. Complures ex his qui effugerãt, partim in contentione propter conscensionem nauium pulsati collapsiq;, partim in ipsis nauigijs nimio pondere desidentibus, perierunt. Quibus ita euenientibus, ueriti nonnulli ne eandem fortunam experirentur, spe salutis suæ Varo sese dediderunt: sed ne hi quidem humanitatem ullam experti, ferè omnes à Iuba, qui per se uictoriã stetisse obtendebat, occisi sunt. Sic Curio cum plurimis in rebus Cæsarem adiuuisset, maximaq; sibi de eo polliceretur,

Curio Sicilia potitur.

Curio in Africa Varo uicto, à Iuba superatus perit.

Iuba cur infensus Curioni.

liceretur, perijt. Iuba autem à Pompeio, reliquisq; qui in Macedonia erant Senatoribus, honoribus affectus, rexq; appellatus: à Cæsare uerò, ijsq; qui ad urbem erant, incusatus, hostisq; iudicatus est. Bocchus & Bogud, quòd hostes Pompeij essent, reges dicti sunt. Anno insequenti Roma duplices magistratus, contrà quàm leges ferrent, habuit: eodemq; anno prælium ingens commissum est. Romę duo Consules, Cæsar & P. Seruilius, Prætores quoq; & alij legitimi magistratus delecti erant. Qui uerò Thessalonicæ degebant, nihil horum constituerunt: quamuis, ut quidā autores sunt, ibi cum Consulibus CC. senatores agerent, & ad præscriptū legis locum ad auspicia capienda publicū fecissent, ut iam uniuersus ibi & populus & urbs ipsa esse uideri posset. In causa tamen fuit, quo minus nouos magistratus crearent, quòd lex Curiata à Consulibus lata non erat. Itaq; ijsdē quibus antè usi sunt magistratibus, appellationibusq; tantùm mutatis, eos Procōsules, Proprętores, Proquæstores dixêre. Morum enim patriorum magnam adhuc curā gerebāt, quamuis armis captis, patriaq; relicta, nō omnia quæ ad rem præsentem requirebantur, neq; omnino secundum instituta patriæ perficere possent. Verùm enimuerò cum hi utraq; ex parte nomen magistratus gererent, ipsa tamē summa rerum uerè penes Pompeium & Cęsarem erat, qui ut legum à se obseruatarum famam reportarent, hic Consulis, ille Proconsulis nomen ferebat: neq; tamen ex magistratuum pręscripto, sed suo arbitrio cuncta administrabant. Ad hunc modum imperio in duas distracto partes, Pompeius quidem Thessalonicæ hyemabat, neq; oræ maritimæ custodiæ diligenter intentus erat, quòd neq; redijsse adhuc ex Hispania Cæsarem putabat: atq; ut maximè reuersus esset, minimè tamē suspicabatur eum hyeme Ionium mare traijcere ausurum. At Cæsar Brundusij ueris aduentum præstolabatur: cumq; Pompeium longè abesse, parum accuratè oppositam continentem custodiri percepisset, occasione belli gerendi arrepta, cursum ibi expectauit, mediaq; iam hyeme cum parte exercitus (neq; enim satis nauium habebat ad uniuersas copias simul traijciēdas) uela dedit: ac non obseruatus à M. Bibulo, cui maris custodia mādata fuerat, ad promontorium appulit, quæ Ceraunia uocantur, & ab Epiri extremis partibus ad fauces Ionij maris pertinent. Eò cum prius peruenisset, quàm fama nauigaturum esse afferretur, naues Brundusium ad reliquos etiam transuehendos remisit: quibus in altum prouectis, Bibulus damnum intulit, ac nonnullas submersit, ut Cæsar ab euentu disceret, fortunam magis quàm cōsilium suæ nauigationi adfuisse. In hac mora Cæsar Oricum, Apolloniamq;, & alia item eò loci oppida, à præsidijs Pompeij derelicta occupat. Apollonia Corinthiorum colonia loco peropportuno sita est, siue terram, siue mare, siue flumina respicias: idq; præ reliquis maximam mihi admirationē mouit, quod ad fluuium Auam ignis multus editur, qui tamen neque in adiacentem tellurem sese exerit, neque eam in qua existit, inflāmat aut arefacit: sed ea herbas, arboresq; etiam ponè ignem germinantes edit, quæ imbribus superfusis adolescunt, & in altitudinem excrescunt, unde ei loco Nymphæum nomen inditum. Ibi & oraculum editur, idq; hoc modo: Thure accepto, precibusq; eius rei ergò quam uolunt, factis, ipsum thus ut secū eas preces deferat, ad ignem proijciūt: tum si ratum sit futurū uotū, ab igni thus euestigiò corripit: ac si thus extra ignē fortè deciderit, accurrēs ignis id abripit & consumit: sin irritū erit uotū, neque accipit ab igni thus: & si in ipsam flammam conijciat, recedit ab ea, atq; effugit. ita in utramq; partē ignis futura prædicit,

Iuba rex uocatus.

An. V. C. 706.

Pōpeij Thessalonicæ hyemātis negligentia.

Cæsar in Macedoniam transmittit, Oricū et Apolloniam capit.

Apollonia.

Oraculum ad Apolloniam.

cit, morte, nuptijsq; exceptis: de his enim non licet cuiquã oraculũ id consulere. Atq; ea est istius oraculi ratio. Cæsar Antonio, qui reliquis militib. à Brundusio transuehẽdis præpositus erat, moras faciente, ac ne nuncio quidem ab illis hyeme ac Bibulo prohibentibus, aduenięte, suspicatus eos medio inter utranq; partẽ seruato uelle euentũ rerum operiri, quod in bellis ciuilibus ferè usu uenit, statuit unicus ipse in Italiam nauigare: itaq; conscenso lembo, seq; alium quendam à Cæsare missum prædicans, gubernatorem ut proueheretur, quanquam uentus incumberet, coegit. Postquã à terra prouectos uentus uehementer oppugnauit, procellaq; admodum conturbauit, ita ut ne coactus quidem nauis magister ulterius nauigare auderet, sed eo inuito retrò uertere cursum aggrederetur: ibi Cæsar se cognoscendum præbuit, quasi ea re tempestatem sedaturus, dixitq;: Bono animo es, Cæsarem enim uehis: tanti spiritus illi, tantaq; spes erat, siue ea aliunde, siue ex oraculo concepta, ut certissimam sibi salutis fiduciam etiam cum contraria omnia apparerent, propositam teneret. Non tamen transmissum tunc ei mare est: sed multo incassum exhausto labore, ad terram redijt. Secundum id factum Cæsar ad Apsum fluuium contra Pompeium castra posuit. Is enim ubi primùm de aduentu Cæsaris certior est factus, nulla interposita cũctatione, quòd eo se facile superiorem futurum, antequam is Antonianas copias acciperet, sperabat, magna festinatione cum exercitus parte ad Apolloniam profectus est. Ei Cæsar, cum satis uirium sibi esse aduersum eos qui tum aduenissent putaret, usq; ad fluuium obuiam iuit: ibiq; cum intellexisset se multitudine hostibus longè imparem esse, substitit: ac ne uel timore adductus id agere, uel belli ipse initiũ uelle facere existimari posset, de cõpositione ad Pompeiũ qui loquerentur misit, ipse interim tempus ei rei intentus extraxit. Quibus cognitis, Pompeius dimicandum quàm primùm statuens, fluuium trãsire instituit: sed ponte sub pondere interrupto, amissis aliquot suorum, qui præ cæteris cum transiuissent, à suis defecti occidebantur, dolens primum hunc sibi belli conatum malè cecidisse, restitit: territusq; interim aduentu Antonij, ad Dyrrhachium recessit. Etenim quandiu Bibulus in uiuis fuit, ne Brundusio quidem auehi Antonius ausus erat, tantam ille in maritimo officio diligentiam adhibebat: posteà uerò quàm Bibulus tot laboribus miserijsq; absumptus obijt, reiq; naualis administratio ad Libonẽ deuenit, eo despecto Antonius, uel ui nauigationis sibi potestatem paraturus, prouectus est: cumq; terram attigisset, Libonem se aggressum ui repulit: eundemq; cum ex nauibus egredi deinde uellet, ea continente quam tenuerat, prohibuit. Ita Libo & portus, & aquæ egens (insula enim exigua, quæ ante portum sita erat, & ad quam unicam ei naues appellere licebat, aqua, portuq; carebat) procul auectus est eò, ubi utrunq; se habere posse nouerat. Post eum Antonius quoq; naues soluit, nihilq; à Libone, quanquam is in alto eum adoriri instituerat, detrimenti accepit: nam uehemens coorta tempestas & Libonis conatum impediuit, & utriq; damnum intulit. Militibus incolumibus in terram aduectis, quemadmodum demonstratum est, Pompeius Dyrrhachium se recepit, eumq; Cęsar audacter insecutus est, quòd accessione ad suum exercitum tanta facta, multitudine Pompeium anteibat. Dyrrhachium in terra Illyriorum Parthinorum (ita enim primùm uocabatur, nunc, ut isto quoq; tempore, Macedoniæ annumeratur) positum est, admodũ opportuno situ, siue ea Epidamnus, urbsq; Corcyrensium sit, siue alia quædam. qui enim Dyrrhachium ab Epidamno diuersam

Cæsar quãtum suæ fortunæ tribuerit.

Castra Pompeij et Cæsaris opposita ad Apsum fluuium.

Antonius ut copias Cæsari adduxerit.

Dyrrhachiũ.

diuersam faciũt urbem, ij illam conditã, nomenq; duxisse à Dyrracho quodam heroe asserũt. alij autores sunt, mutato nomine hanc urbem à Romanis Dyrrhachium esse uocatã, quòd ibi difficilia sint littora (Rhachia enim littus Grecis est) quia ipsis Epidamni uocabulũ, cum detrimentum, adeoq; damnum ipsorum lingua significet, eò traijcientibus sinistro omini fore uisum sit. Ad eam igitur tum Pompeius urbem confugiens, castra extra urbẽ posuit, eaq; actis fossis altis, defixisq; trabibus præsepijt. Cæsar castris ei oppositis: postquam à castrorum Pompeianorum oppugnatione, quæ se ob multitudinem militum facilè expugnaturum confisus erat, reiectus est, ea operibus claudere instituit. Quo in opere dum uersatur, interim Pompeius alias partes trabibus præfixis firmauit, alias munitionibus fossisq; cinxit, in locis editis turres & præsidia constituit, ita ut & circuitus operum infinitus esset, neq; hostes etiãsi uiribus præualerent, irruere eò possent. Interim crebra prælia, ea tamen parua, fiebant, instabili ferè, ac modò in hanc, modò in illam partem inclinante uictoria, ita ut propemodum idem militum numerus utrinq; desideraretur. Verùm ubi Cæsar ipsum Dyrrhachium, quà inter paludes atq; mare positum est, spei eius per proditionem eorũ qui ibi præsidio relicti erant occupandi, aggressus est, atq; in angustias locorum deuenit, ibi multis ex aduerso irruentibus hostibus, multis à tergo adoriẽtibus, qui nauibus in hunc usum subuecti erant, permultis suorum amissis, ipse quoq; in summo periculo fuit. Qua re Pompeius animo confirmato, munitiones Cæsarianas contra se ædificatas noctu aggressus, partem earum inopinato aduentu occupauit, multis excubitorum eo loco occisis. Cæsar hoc euentu motus, quodq; frumenti penuria laboraret (nam & mare uicinum, & terræ propinquæ à Cæsare alienæ erant) eiusq; rei causa nonnulli transfugissent: metuens ne se Pompeium obsidẽte debellaretur, aut ipse ab alijs desereretur, omnibus castellis quæ exædificauerat, deiectis, omnibus munitionibus euersis, subitò uasis conclamatis in Thessaliã contendit. Nam quo tempore Dyrrhachium obsessum est, eodem L. Cassius Longinus, ac Cn. Domitius Caluinus, qui à Cæsare in Macedoniam & Thessaliam missi fuerant, alter quidem à Scipione, & Sadalo Thrace magna clade affectus erat. Caluinus autem, cum eum Faustus Macedonia pepulisset, acceptis Locrẽsibus Aetolisq;, eorum auxilio in Thessaliã profectus est: Scipioneq; duobus prælijs profligato, quorum altero eum per insidias adortus fuerat, altero eius insidias ut uitaret, ipse quoq; occultè per dolum hostem petierat, urbes nõnullas in suam potestatem redegerat. Eò Cæsar properauit, quòd & commeatũ se facilius cum ijs parare posse, & bellum gerere sperabat. Cum ob aduersam fortunam, quam ad Dyrrhachium expertus erat, à nemine reciperetur, omissis reliquis urbibus etiã cõtra animi sui sententiã, Gomphos oppidũ Thessaliæ oppugnauit: eoq; ui potitus, magna edita cæde, omnia diripuit, ut & eo facto alijs quoq; terrorẽ inijceret. Itaq; cõfestim Metropolis, oppidum & ipsum Thessaliæ, antè quàm ad manus deueniretur, sese ei dedidit: quibus cum nihil omnino nocuisset, utroq; exẽplo plures sibi adiunxit, uiresq; suas reparauit. Pompeius Cæsarem, quia is & repentè de nocte discesserat, & flumen Genusum magna celeritate transiuerat, insecutus nõ est: debellasse autẽ iam se persuasum habebat, Imperatorisq; nomẽ ea ex re acceperat: quamuis neq; orationẽ ullam inflatã habuit, neq; fasces lauro inuoluit, de ciuibus uictis hoc ferre indignum iudicans. Eadem causa ipsi fuit, cur neque in Italiam ipse nauigaret, neque alios eò mitteret, quamuis

Põpeij & Cæsaris ad Dyrrhachium castra.

Cæsar cladem apud Dyrrhachium accipit.

Cæsar in Thessaliam abit.

L. Cassius Longinus.

Cn. Domitij Caluini gesta in Macedonia.

Gomphos capit & diripit Cæsar.

Metropolis.

Põpeij cõsilia, atq; in Thessaliam Cæsarem insecutus fuerit.

perfacilè ei erat uniuersam regionem occupare, cum ex omnibus locis eodem momento nauis eò appellere posset: cumq; alioquin is esset in Italia rerum status, ut animi hominum à Pompeio non essent alieni: atque ut maximè fuissent, tamen ad resistendum uirium nequaquã satis habebant. Cæterùm Pompeius eò procul ab Italia abesse, ut pro ea bellum gerere uideretur, neque ullum metum ijs qui tum Romæ erant, obijcere uolebat: itaque Italiam tunc intẽtatam reliquit, ac ne literis quidem ad Rempublicam missis de rebus à se gestis, Cæsarem in Thessaliam insecutus est. Cum castra castris opposita essent, speciem ea res belli quandam exhibuit: usus tamen armorum, perinde ac in pace, intermissus est. Vt cunctarentur, et magnitudo periculi expensa faciebat, & uerecundia mouebantur, quòd eiusdem nationis, adeoq; cognati prælio dimicaturi essent: interim de componenda amicitia per internuncios utrinque actum est: nec defuerunt, qui posse rem ad compositionem perduci opinarẽtur, sed ea spes ab re fuit. Quippe solus imperium obtinere summum uterque cupiebat: cumq; & cupiditate honorũ naturali, & studio contendendi quod sibi ipsi adsciuerant (ægerrimè enim homines tolerant, sibi à suis æqualibus ac familiaribus anteiri) ambo ingenti flagrarent, neque concedere de ulla re alter alteri uolebat, cum uterq; uictoriam speraret: neque si inter eos conuentum fuisset, persuadere sibi alter de altero poterat, eum non & plus iusto semper appetiturũ, & denuò propter summam rerum dissidium erupturum. Hoc enim animorum inter eos discrimen extabat, ut neque posterior ullo mortaliũ Pompeius, et omnium primus Cæsar esse uellet. Pompeius id quærebat, ut à uolentibus in honore haberetur, ultroq; parentibus præesset, atque à subditis diligeretur: Cæsar in nullo discrimine id ponebat, etiam si inuitos regeret, infensisq; sibi imperaret, ipseq; sibi honorũ suorum autor esset. Cæterùm facta, quibus ea quæ affectarent, consecuturos se sperabant, necessariò eadem apud utrunq; edebantur. Vt enim quæ proposuerant sibi, efficerent, contra suos bellum gerere, extraneorum arma in gentiles suos excitare, multas pecunias iniquis rationibus cogere, multos suorum necessariorum iniustè interficere opus habebant. Ita in ea cupiditatum diuersitate, tamẽ actionibus quibus expleturi eas erant, inter se cõueniebant. Vnde factum est, ut quamuis multa inuicem postulata proponerent, neuter tamen neutri quicquam cõcederent, ac demum rem prælio committerent. Fuit ea pugna ita magna, cui comparari nulla alia posset. Primùm enim ipsi duces rei militaris usu ac gloria longè non Romanis modò omnibus, sed uniuersis ea tempestate mortalibus præstabant: nimirum à puero in armis exercitatus uterque, omnem ætatem militiæ impenderat, res memorabiles gesserat, magna uirtute, multaq; fortuna usus, cùm imperio tum uictoria erat dignissimus. Iam copias Cæsar habebat ex plurimis ijsq; optimis ciuibus constantes, tum ex reliqua Italia, ac ex Hispania, omniq; Gallia, insulisq; uniuersis quibus imperabat bellicosissimum quemque. In Pompeij castris erant complures senatorij equestrisq; ordinis, quosq; habitis delectibus secum adduxerat: ad hæc magna multitudo ex his qui Romano populo parent conflata, itemq; ex confoederatis populis ac regibus magnum numerũ collegerat. Nam præter Pharnacen atq; Orodem (hunc quoq; etsi post Crassorum cædem hostium in numero habitum, ad societatem suam pertrahere tentauerat) omnes alij quos quocunq; antè modo amicos habuisset, tum pecuniam ei suppeditauerant, auxilia partim miserant, partim ipsi adduxerant: Orodes si Syria si-

Põpeij & Cæsaris ingenia.

Copiæ Cæsaris.

Copiæ Pompeij.

bi concederetur, auxilium promiserat, Syriam non adeptus, suppetias non tulit. Sed cum Pompeius multitudine longè superior esset, Cæsariani ut pares ei essent, robore suo effecerunt. ita cum utrinq; esset quo altera pars alteram præstaret, quasi æquo libramento ad casum dimicationis descendebatur. Hæc, & ipsa præterea causa belli, finisq; ei destinatus, pugnam memoratu dignissimam commiserunt: nimirum ubi ipsa urbs Roma, cum suo universo imperio, eo iam tempore longè lateq; prorogato, uictoriæ præmium proponebatur, seruitura haud dubiè uictori. Id ambo duces tunc cum animis suis, ac præterea suas uterq; res antè præclarè gestas, reputabant: Pompeius Africam, Sertorium, Mithridatem, Tigranem, mareq; pacatum memoria repetebat: Cæsar Gallias, Hispaniasq;, Rhenumq; & Britanniã reuocabat. Hæc eorum animos excitabant, cogitante utroq; se et hæc omnia sua in periculum adducturum, & per uictoriam alterius quoque gloriam suam effecturum. Nam cùm in aliorum uicti bonorum possessionem uictor uenit, tum uerò præsertim nominis eius splendorem in se transfert: quantoq; potentiorem quis aduersarium deiecerit, tanto altius ipse ad fastigium extollitur. Itaq; suos uterq; milites multis uerbis cohortatus est, omnibus quę ad præsentis pugnæ sortem, ex eaq; euentura attinebant, in medium adductis: similis tamẽ utriusq; fuit oratio: etenim idem uterque propositum sibi habentes, ac de ijsdem rebus uerba faciẽtes, quòd uterq; aduersarium suum tyrannum, se uindicem libertatis nominabat, nullam diuersa disserendi materiam habebant. Ergo ex altera parte mortem, captiuitatem, omnium rerum amissionem, ex altera salutem, dominium, omnium rerum possessionem proponebant: deniq; extrema mala aut inferenda hostibus, aut ab ijs accipienda esse docebant. His dictis animos ciuiũ cohortati, subditis quoque, & socijs spe melioris, ac metu deterioris conditionis ostenso, inter se prælio homines gentiles inuicem, cõtubernales, eodem uictu, ijsdemq; foederibus usos commiserunt. Quorsum uerò attinet sortem reliquorum deplorare, cum ipsi duces antè summa inter se necessitudine deuincti, quiq; multa inter se arcana communicauerant, multas res communi consilio confecerant, affinitatem olim contraxerant, eundemq; infantem alter ut pater, alter ut auus dilexerant, tum pugnam nihilominus cõseruerunt: atq; id uinculum cõsanguinitatis, quo eos natura adstrinxerat, inexatiabili dominandi cupiditate dissoluère, diuulsere, dirupere: qua effectum est, ut Roma de seipsa, ac contra seipsam pugnare, ac uincendo uinci cogeretur. Postquam directæ sunt acies, non extemplò concursum est: sed quia eadem ex patria, ijsdemq; à penatibus profecti essent, armaturaq; & ordinibus [illegible] uterentur, initiũ pugnæ facere, mutuasq; cædes edere uerebantur. erat utri[illegible] altum silentium, ingensq; mœsticia, neque aut progrediebatur quisquã, aut sese commouebat, sed exanimorum instar oculis in terram defixis constiterant. Ibi duces ueriti, ne si diutius ea quies militum durasset, languidior eorum uis fieret, aut in gratiam copiæ inter se redirent, confestim classicum cani, clamoremq; militarem tolli iusserũt. Tantum abfuit, ut animos militum hoc accenderet, ut cum tubas eundem utrinque cantum sonare, suosq; clamorem lingua inter se conuenire audissent, eò magis se eiusdem gentis generisq; esse cognoscerẽt: itaq; lacrymæ, luctusq; eos occupauère. Tandem ab auxiliarijs initio pugnæ facto, ipsi quoque congressi sunt. Qui eminus pũgnabant, quia quos sagittis, iaculis, fundisq; suis peterent, ignorabant, minori malo cõflictabantur: at legionarij milites, equitesq; pugnam acer- *Pugnæ Pharsalicæ descriptio.*

bisſimam depugnauere: quia comminus cõcurrentes, ita ut exaudiri etiam uoces mutuę poſſent, hoſtes agnitos uulnerare, nominatimq; compellatos trucidare, interq; recordationem communis patriæ ſpolia legere opus habebant. Hæc conditio Romanorum, reliquorumq; Italorum erat, ſicubi in ſe mutuò incidiſſent, multiq; eorum ſuis percuſſoribus mandata domum perferenda iniungebant. Qui uerò aliàs Romanę reipublicæ ſubditi erant, ij magna contentione prælíabantur, neque ſanguini parcebant: utq; olim pro ſua libertate, ita tunc aduerſus ſeruitutem Romanam laborabant, id ſecum cogitantes, fore ut eandem cum uictis ſeruitutem ſubirent. Fuit ea pugna & maxima, & perquàm multiplex, cùm ob multitudinem, tum ob rei bellicæ apparatum uarium. Vniuerſus enim campus legionarijs militibus, equitibus, ſagittarijs, funditoribusq; opplebatur: ijq; paſsim diffuſi modò cum ſimilis, modò cum diuerſæ armaturæ hoſtibus promiſcuè confligebãt. Pompeiani equitatu, ſagittariorumq; uſu priores erant: itaq; ſi quibus ſe è longinquo circunfudiſſent, eos ſubitò inuadebant, perturbatisq; ijs recedebant, mox iterum iterumq; eoſdem adoriebantur, in aliam ſubinde aliamq; partem conuerſi. Id ut cauerent Cæſariani, explicatis ordinibus hoſti irruẽti aduerſam aciem opponere, in congreſſu uiros equosq; inuadere, acriter prælio contendere, pedites ſecum uelites habere, qui inter equitatum præliari conſueuerant. Hæc non uno, ſed multis ſimul in locis fiebant paſsim: ſic alijs eminus, comminus alijs pugnantibus, alijs ferientibus, alijs ictis, alijs fugientibus, alijs inſectantibus, multa & pedeſtria & equeſtria certamina cernere erat: multaq; inſolita præter opinionem eueniebant. qui modò alium in fugam dederat, iam ipſe tergum uertebat: qui modò fugerat inſequentem, eundem cõuerſus impetebat: qui alij uulnus impoſuerat, ipſe ſauciabatur: alius collapſus ſtantẽ interficiebat, alij nullo uulnere accepto peribant, alij ſemimortui cædes edebant: hi gaudebant, lætumq; clamorem tollebant, illi dolebant ac eiulabant: deniq; omnia clamoris erant gemitusq; plena. hocq; ipſum plurimorum animis perturbationẽ afferebat, quòd externorum atq; lingua peregrina utentium hominũ uoces ignotæ terrorem offerebant: ſi qui mutuò intelligerent, ijs malum multipliciter augebatur. nam præter ſuas miſerias, etiam proximorum ærumnas conſpiciebant, audiebantq;. Cum diu admodum ancipiti eſſet euentu dimicatum, multiq; utrinq; ex æquo cecidiſſent aut uulnerati eſſent, demum Pompeius, cuius exercitus maiori parte ex Aſianis, nullumq; belli uſum habentibus conſtiterat, uictus eſt: quod ei iam antè quàm prelio decerneret, proditũ fuerat. Fulmina [illegible] in caſtra eius deciderant: ignis in aere ſupra uallum Cæſaris ui[illegible] in caſtra Pompeij decubuerat: ſignis eius militaribus apes inſederãt: uictimæ multæ, cum iam ad altaria adducerẽtur, aufugerãt. Adeò ſe huius pugnæ prædictiones ad reliquos quoq; homines extulerãt, ut multis in locis eo ipſo die, qua ea cõmiſſa fuit, exercituum cõflictus, armorumq; ſtrepitus exauditi ſint. Pergami tympanorũ cymbalorumq; ſonitus à fano Bacchi ortus, totã urbem peragrauit. Trallibus in templo Victoriæ palma enata eſt, ipſaq; dea ad ſimulacrũ Cæſaris, cui ex obliquo collocata fuerat, ſeſe obuertit. Syris duo iuuenes pugnæ huius exitũ annunciantes, nuſquã poſtea apparuere. Patauij, quę nunc Italię urbs eſt, eo tempore Gallię fuit, aues quædam nõ indicia modò huius euẽti exhibuerũt, ſed quodãmodo rem ipſam demonſtrauêre. Nam C. Cornelius quidam, omnia quę euenêre eo prælio, perfectè ab ijs notauit, ijsq; qui cum ipſo erant expoſuit. Hæc, & his plura, ipſo

Pompeius uincitur.

Signa Pompeio cladem denunciantia.

ipſo adeò pugnæ die oſtenta acciderunt: cumq́ in præſentiarum fides eis non haberetur, rei geſtę nuncio allato, admirationi fuerunt. Cæterùm Pompeiani, pars in prælio occubuêre, pars fuga quò quiſq́ ualebat, dilapſi ſunt: reliqui in poteſtatem Cæſaris poſt pugnam uenerũt. Ex his Cæſar eos qui ex delectu militârant, cõdonatis omnibus iniurijs, inter ſuos milites adſcripſit. Ex Senatoribus uerò, equitibusq́, quos antè etiam captos miſericordia proſecutus fuerat, omnes morte multauit, exceptis his, quos amici eius (ſingulis enim unius ſalutem donauerat) à ſupplicio exemerũt. Reliquos, qui tum primùm contra ipſum arma tuliſſent, dimiſit, nihil eos cõtra ſe deliquiſſe addens: qui nullo ſuo beneficio affecti, Pompeij, cuius amicitia uſi eſſent, rebus ſtuduiſſent. Eundẽ ſe regulis etiam, populisq́, qui auxilia Pompeio tulerant, exhibuit, omnibusq́ delicti gratiam fecit. Etenim cogitabat apud animum ſuum, nullam ſibi aut certè exiguam cum his interceſsiſſe noticiam, cum Pompeij multa magnaq́ in eos conſtitiſſent merita. Itaque longè plus laudis eis tribuebat, quàm illis, qui cum à Pompeio beneficijs eſſent affecti, in periculo eundem deſtituiſſent: atque alteros quidem illos ſibi quoque fidos fore ſperabat, hos autem, ut maximam nunc ſibi beneuolentiam oſtentarent, quia ſuum tum amicum proieciſſent, ne ſui quidem olim rationem habituros. Argumento autem huic quod diximus eſt, quòd Sadalo Thraci, & Deiotaro Gallogręco, qui in ipſo prælio adfuerãt, ac Tarcõdimoto, qui Ciliciæ partem ſub ſe habuerat, re autem nauali Pompeium plurimum iuuerat, pepercit, ne cæteros colligam, qui cum Pompeio auxilia miſiſſent, ijs tantum imperata pecunia, neque ullo alio ſupplicio impoſito, aut ulla alia re mulctatis ueniam dedit: quamuis eorũ quidam multa ac magna præmia à Pompeio partim iam antè, partim tunc accepiſſent. Partẽ Armeniæ Cæſar quæ Deiotaro parebat, Ariobarzani Cappadocię regi attribuit: qua in re non modò damnum nullum Deiotaro dedit, ſed beneficiũ adiecit. Non enim ei partem regni ademit, ſed omnẽ Armeniam, quæ ſub Pharnacis imperio reſtabat, occupatam partim Ariobarzani, partim Deiotaro donauit. Hac in eos clementia uſus, Pharnacem poſtmodò ſe purgantem, quia Pompeio non eſſet opitulatus, ideoq́ ignoſci ſuis actionibus poſtulantem, non modò nulla humanitate proſecutus eſt, ſed id quoque uitio ei dedit, quòd impius in benefactorem ſuum fuiſſet. Ea Cæſar manſuetudine atque uirtute in omnes qui contra ipſum in bello ſteterant, deinde quoque uſus eſt. Quin etiam cum ſecretę literæ in ſcrinijs Pompeij eſſent repertæ, ex quibus multorũ animos quomodo fuiſſent & erga Pompeiũ, & contra ſe affecti Cęſar depræhẽdere potuiſſet, neq́ legit eas, neq́ deſcripſit, ſed extemplò cremauit, ne quid acerbius in quenq́ ſtatuere ex literis cogeret. Itaque meritò quis odio eos habere poſsit, qui inſidias deinde uitę Cæſaris ſtruxerunt. quod eò minus temerè à me dictum accipiendũ eſt, quando M. quoque Brutus Capio, qui eum poſtea interfecit, ab eo tum & captus fuit, & ſalute donatus.

Cæſaris in uictos lenitas.

Venia data Sadalo, Deiotaro, Tarcondimoto.

Cæſar Pharnaci Pompeium deſtitutum exprobrat.

Arcanas literas Põpeij Cæſar comburit.

M. Brutus Capio ſalute à Cæſare donatus.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE LIBER QVADRAGESIMVS SECVNDVS,

Guilielmo Xylandro Augustano interprete.

CAPITA HVIVS LIBRI HAEC SVNT:

Hæc gesta sunt partim reliqua eius anni parte, quo Consules fuerunt Iulius Cæsar II. & P. Seruilius Isauricus: partim insequenti anno, in quo Iulius C.F. Cæsar Dictaturā iterū gessit, magistro equitū M. Antonio, M.F. Consules aūt fuerūt Q. Fusius Q.F. Calenus, & P. Vatinius P. Filius. An. V. C 707.

PRAELIO ad hunc, quem exposui, modū confecto, Pompeius neq; suæ uirtutis, neq; multitudinis eorū qui pugnæ supererant, militum memor, neq; eo secum expenso, quòd sæpe leuissimo momento Fortuna eos, quorū res sunt afflictæ, in integrum restituit, omnem de rebus suis spem proiecit: cum prioribus temporibus summo animi robore cōstanter usus fuisset, ac bene semper in rebus aduersis sperare consuesset. (*Pompeij uicti desperatio.*) Enimuerò in causa hoc fuit, quòd superioribus illis temporibus æquo Marte sibi cum aduersæ partis hominibus contendendum existimans, non præceperat certā animo uictoriam, sed euentu in utramq; partem præuiso, priusquam uel fiducia efferretur, uel in terrorem perueniret, curam emendandorum aduersorum (si qua accidissent) non omittebat: itaq; neq; cedere infortunijs opus habebat, et detrimentum acceptum sarcire facilè poterat. Tunc uerò, quòd multis partibus se Cæsare superiorem futurum persuasum haberet, nihil eiusmodi præuidit. nam neq; idoneo loco castra posuit, neq; refugium sibi, si superatus foret, ullū cōparauit: cumq; rem extrahere, atq; ita uictoriā sine prælio obtinere potuisset (nam & singulis diebus copię eius augebātur, & rerū necessariarū cōmeatu, ut in amica sibi ferè regione uersans, ac classe plurimum ualens, abundabat) tamen siue sponte sua, quasi haud dubia uictoria, siue à suis coactus, signa cōtulit. Vnde factū est, ut simul atq; prælio uictus est, mirū in modū attonitus, neq; cōsilium cōmodum, neq; spē firmā fortunę denuò periclitandę capere potuerit. (*Subiti casus.*) Quæ enim hominibus præter „ expectationem, ac quàm maximè inopinatò accidūt, ea & animos horum „ deijciunt, & rationem conturbant, ut ad ferendam de eo quod agendum sit „ sententiam minimè omnium ualeant: neq; enim consilijs iuxta metum locus est: sed ubi animum consilia antecceperunt, strenuè admodum timores ea exturbant: sin anteueniantur ab his, succumbunt. (*Consiliū & timor simul locū non habent.*) Sic Pompeius eo tempore, quia euentum cum animo suo nō iam antè considerauerat, nudus inermisq; inuentus est: quòd si futura præuidisset, uidebatur facilè omnia potuisse recuperare. nam & ex pugna permulti euaserant, et alias non exiguas copias

copias etiamnum habebat: ac (quod præcipuum est) magnam uim pecuniæ possidebat, mareq; uniuersum obtinebat: præterea urbes cùm in ea regione, tum Asianæ quoq; ipsum etiam aduersa passum diligebant. Nunc ubi id, quo maximè confisus fuerat, malè ei cecidit, præsenti terrore ita perculsus, ut reliquis istis uti non cogitaret, extemplò castris relictis Larissam paucis comitantibus profugit: urbem ipsam, quanquam inuitantibus ciuibus, ingressus non est, ne se recepto culpam Larissei sustinendam haberent: sed postquam eos ad uictoris amicitiam accedere iussit, ipse rebus necessarijs acceptis, ad mare progressus, naui oneraria in Lesbum aduectus est: ubi uxorem suam Corneliam, Sextumq; filium habebat. His ad se acceptis, ac ne Mitylenas quidem intrans, in Aegyptum nauigare instituit, spe auxilij à rege Ptolemæo impetrādi: erat enim is Ptolemæi eius filius, quem Pompeius per Gabinium in regnum restituerat: itaq; naues quoq; auxilio Pompeio miserat. Accepi quidem habuisse in animo Pompeium, ut ad Parthos confugeret, sed credere id nequeo. Tanto enim post Crassi expeditionem Romanos odio Parthi habebant, Pompeiumq; in primis, tanquam Crassi necessarium, ut legatum quoq; eius suppetiarum petendarum causa missum iure gentium uiolato in uincula coniecerint: neq; uerò Pompeius sustinuisset supplex rebus euersis ad inimicissimos sibi homines confugere, à quibus saluis etiamnum rebus nihil impetrauerat. Cæterùm Pompeius ob eas quas demonstraui causas in Aegyptum contendens, propter continentem ad Ciliciam usq; uectus, inde ad Pelusium traiecit, ubi Ptolemæus bellum contra sororem Cleopatram gerens castra habebat. Ibi nauium cursu inhibito, quia egredi in terram nisi tutò sibi id licere comperisset, non audebat, ad regem aliquos de suis misit, qui reuocato ei in memoriam suo in patrem eius beneficio, peterent, ut certis firmisque conditionibus concederetur naues appellere. Ipse rex (puer enim ætate adhuc erat) nihil respondit. Ast Aegyptij quidam, ac L. Septimius, homo Romanus, qui aliquando sub Pompeio stipendia fecerat, & cum Gabinio fuerat, ab eo'que Ptolemæi satelles relictus erat, tanquam amici ad Pompeium uenere, sed impiè necem ei machinati sunt, unde piaculo & sese & Aegyptum obstrinxerunt. nam & paulò pòst ipsos pernicies consecuta est, & Aegyptij primùm Cleopatræ (quod minimè expectauerāt) in seruitutem traditi, ac deinceps inter subditos Romanorum relati sunt. Is igitur Septimius, atque Achillas præfectus militiæ regiæ, quiq; cum his alij erant, quò Pompeium deceptum minori labore interficerent, libenter se eum recipere dixerunt, legatosq; eius bono animo ut essent monitos dedixerunt. Ipsi lembis exiguis conscensis ad Pompeium prouecti, multa comitate exhibita, ut ad se sua ex naui transiret hortati sunt: nam & nauem ipsius propter magnitudinem, quodq; ibi uadosum esset mare, ad terram eijci non posse, et cupere regē ipsum quàm primùm uidere. Pompeius ita persuasus, quamuis qui unà nauigabant, omnes contradicebant, ex naui sua ad eos transijt, his tantùm uerbis recitatis:

Fuga Pompeij in Aegyptum, utq; ibi perierit.

Ptolemæus rex Aegypti.

L. Septimius & Achillas Pōpeio perniciē machinantur.

> *Etenim tyranni si quis intrat in domum,* "
> *Fit seruus eius, liber etsi uenerit.* "

Postquam terræ appropinquatū est, Pompeium illi, ne cum Ptolemęo congressus, uel ab ipso rege, uel à Romanis, uel ab Aegyptijs (horum enim magna in ipsum erat beneuolentia) incolumitati assereretur ueriti, antequàm ad littus appellerent, interfecerunt, neque uerbum ullum, neque eiu-

Magni Pompeij interitus

latum edentem, sed simul atque insidias esse, & se neque defendendi sui, neque effugiendi facultatem habere uidit, toga capite uelato cædi se præbuit. Hic exitus uitæ Pompeio illi Magno fuit, euidenti argumento imbecillitatis atque incertorum casuum humanæ sortis. Qui enim prudentiæ nihil sibi antè reliquũ fecerat, atque ab omnibus malis quæ inferri posse uidebantur, tutissimum se cauendo præstiterat, tum fraude circumuentus est: qui à puero multis per Africam, Asiamque, & Europam fidem excedentibus terrestribus, maritimisque uictorijs potitus fuerat, annum agens duodesexagesimum inopinata clade fractus est: qui mare uniuersum, quod Romanis pa rebat, pacauerat, in eo ipso perijt: ac qui olim mille nauibus (tot enim ferun tur) præfuerat, tunc in nauicula prope Aegyptũ occisus est, idque ab eo Pto lemæo quodam modo, cuius patrem ipse in eam regionem ac regnũ reduxerat. Qui enim etiamnum à militib. Romanis, quos per gratiam Pompeij Gabinius ei præsidij loco aduersus odia Aegyptiorum in patrem istius reli querat, custodiebatur: is Pompeium uidebatur tam horum militum, quàm Aegyptiorum ministerio usus interfecisse. Sic Pompeius inter Romanos quondam potentia primus habitus, adeò ut Agamemnonis quoque cognomentum inde inuenerit, tunc quasi unus de extremæ sortis Aegyptijs, ad montem Casium interijt, ea ipsa die, qua quondam de Mithridate & piratis triumphũ duxerat: ut ne in his quidem extrema cum primis conuenerint. Quam enim diem olim summo cum splendore celebrauerat, ea tunc extremas miserias pertulit: cum' que omnes ciues de gente Casia ex oraculo quodam suspectos habuisset, à nemine Casio insidijs petitus est, sed ad montem Casium & cæsus est, & tumulatus. Qui cum Pompeio adnauigauerant, partim capti sunt, partim fuga sese eripuerunt, inter quos Pompeij quoque uxor, filiusque fuêre. Cornelia postea temporis Romam proposita impunitate incolumis redijt. Sextus autem in Africam ad fratrem Cneum (his enim prænominibus differebãt hi, cum ambob. Pompeij nomen esset cõmune) peruenit. Cæsar, compositis omnibus, quę post pugnã opus erant, suorũ nonnullis Græciæ recipiẽdæ cõstituendæque cura iniuncta, ipse Pompeiũ insecutus est: cumque ad Asiam usque quæ'nam loca is petijsset inquirendo perrexisset, quia nemo certò referre potuit, quorsum Pompeius cursum instituisset, ibi cõmoratus aliquandiu est. Tam prospera Cæsar in omnibus rebus fortuna utebatur, ut cum lembo Hellespontũ traijceret, inque classem ibi Pompeianã, cui C. Casius præerat, ibidẽ uela dantẽ incideret, non modò læsus ab his nõ fuerit, sed insuper territos in suã potestatem acceperit. A' quo facto, cum iam se ei nemo opponeret, ea quoque quæ restabant in Asia, occupauit, atque constituit, tantùm pecunia, quod supra etiam à nobis est relatum, imperata, ac non modò nullo præterea maleficio iniuncto, sed quantum eius fieri poterat, beneficijs in omnes collatis: Asiam enim à publicanis, qui eam acerbissimè habuerant, liberauit, uectigaliaque in tributi formam redegit. Interim audito Pompeium Aegyptum petere, ueritus ne is eo regno præoccupato uires recolligeret, celeriter naues soluit: cumque Pompeium, quippe iam uita defunctum, non depræhendisset, reliquis suis à tergo relictis, cum paucis ipse Alexandriam aduectus est, antequam à Pelusio Ptolemæus rediret. Ibi cum tumultuantes ob cædem Pompeij Alexandrinos reperisset, non ausus statim in terram egredi, ad anchoras substitit aliquandiu, tandem misso sibi à Ptolemæo Pompeij capite annuloque, in continentem posito metu exiuit. Cumque multitudo Ae gyptiorum

Vitæ humanæ inconstantia.

Mons Casius.

Oraculũ Pompeio datum.

Cornelia Romam redijt.

Fortuna Cæsaris, utque ei C. Casius classem tradiderit.

Cæsar Alexandriam uenit.

gyptiorum indignè ferens fasces ei præferri, non cum pœnituit in regiam confugisse, militibus autem eius aliquibus arma adempta sunt: reliqui, dum omnes naues ad littus peruenirent, retrò auecti sunt. Cæsar Pompeij capite

Cæsar qualem se uiso Pōpeij capite exhibuerit.

uiso, illacrymauit, lamentatusq; est, eum ciuem generumq; suum nominās, & commemorans quot quantisq; in rebus mutuas quondam sibi operas præstitissent: percussoribus tantum abfuit ut se gratiam debere fateretur, ut & facinus culpauerit, & caput honestè funerandum humandumq; alijs dederit. Cuius facti causa ut laudatus est, ita simulatione sua risum meruit. Cum enim summopere dominationem affectasset, Pompeiumq; aduersarium suum propterea semper odio habuisset, contraq; eum cùm alia omnia machinatus, tum hoc ipsum bellum nulla alia de causa molitus fuisset, quàm ut eo de medio sublato, ipse principatum obtineret: cumq; aliam nullam ob rem in Aegyptum aduenisset, quàm ut eum, si adhuc superstes esset, conficeret: tum se eum desiderare, eiusq; interitum ægrè ferre uideri uolebat. Enimuerò Cæsar deleto Pompeio nihil iam hostile superesse existimans, in Aegypto cogendis pecunijs, dijudicandaq; lite inter Ptolemæum & Cleopatram tempus trahebat: interim alia contra ipsum bella cōflabantur. nam & Aegyptus ad defectionē consurrexit: & Pharnaces, cum primùm inter

Noua bella cōtra Cæsarē parata.

Pompeium ac Cæsarem bellum coortum esse acceperat, ad regnum paternum recuperandum se contulerat. Spes eum cæperat, fore hoc ciuile bellū diuturnum, ipsasq; inter se Romanorū uires consumptū iri. igitur ubi semel id negocij occepit, quum præterea procul abesse Cæsarem audisset, in incepto perrexit, multaq; loca antecepit. Interim Cato etiam, Scipioq;, & qui cum his alij cōsentiebant, cùm ciuile, tum extraneum bellum in Africa ex-

Bellum Africanum à Catone & Scipione excitatum.

citarūt, idq; hoc modo. Catonem Dyrrhachij Pompeius reliquerat, cùm ut traiectū ex Italia custodiret, tum ut Parthinos, si quid mouerent, coerceret, isq; primùm quidem bellum eis fecerat. Cæterùm Pompeio uicto, ex Epiro sese cum ijs, quibus eadē sententia placebat, Corcyrā cōtulerat: ibiq; reliquos quoq; qui ex prælio effugerāt, aut alioquin easdē partes sequebātur, ad se acceperat. Nam Cicero quidē, alijq; nōnulli Senatores rectà Romam

Cicero.

cōtenderant: pleriq; uerò cum Labieno & Afranio (quorū neuter spem salutis suæ ullam in Cæsare positā habebat, alter quòd ab eo perfugerat, alter quòd salute à Cæsare donatus, iterū cōtra eum arma cæpisset) ad Catonem uenerant, eoq; summæ rerū preposito bellum gerebāt. Paulo pòst se Octauius etiam his adiunxit. Is Ionium mare tenuerat, C. Antonium cæperat: multisq; oppidis potitus, tamen Salonas diu frustra oppugnauit, à ciuibus Gabinij auxilio adiutis ui repulsus. Iidem Salonenses ad extremum unà cum

Salonæ frustrà ab Octauio oppugnatæ.

mulieribus erumpentes, magnum facinus ediderunt. Mulieres demissis capillis, uestitu nigro indutæ, acceptis facibus, denique quàm maximè terribili habitu compositæ, media nocte ad castra oppugnantium accesserūt: metuq; exanimatis excubitoribus (quippe dæmonū speciem illis exhibebāt) omnibus simul locis castrorum ignem iniecerunt: eas subsequuti uiri, multos eo tumultu excitatos, multos etiam dormientes occiderūt: ita & castra, & stationem nauium, quam Octauius tenebat, confestim occupauēre. Sed ne sic quidem quieta ipsis omnia fuerūt. Elapsus enim Octauius, nouis coactis copijs, prælio uictos denuò obsedit. Interea temporis Gabinio morbo

Gabinij mors.

absumpto, omne ea regione pelagus cum obtinuisset, egressus in terrā, multa ipsis detrimenta intulit. Sed post commissam ad Pharsalū pugnam, cum milites ipsius ad eos qui Brundusio contra ipsos aduecti erant, ne tentato quidem

quidem prælio defecissent: ibi tum destitutus à socijs, Corcyram se cōtulit. At Cn. Pompeius prius quidem classe Aegyptia circumuectus in Epirum incursiones fecerat: nec multum abfuit, quin Oricum caperet. Id oppidum M. Acilius presidio tenebat, introitumq; portus nauibus lapidibus refertis obstruxerat, turresq; ex utraq; faucium parte in continenti, ac super naues onerarias exædificauerat. Cneus urinatores immisit, qui lapides scaphis impositos disijcerent: tum nauibus exoneratis abductis, portus introitū aperuit: deinde expositis in utrunq; littus legionarijs militibus, ipse intrò nauigauit: sicq; & naues omnes, & magnam urbis partem incendio consumpsit. Quòd nisi uulnus accepisset, ac Aegyptijs metum ne ex eo decederet intulisset, reliquam etiam urbis partem cepisset. Postquàm uulnus sanatum est, oppugnatione Orici in posterum abstinēs, reliquas regionis partes circumuagando uastauit: ipsum quoq; Brundusium aliquando aggressus est, sed frustra is ei, sicut & alijs quibusdā, conatus fuit. His rebus intentus, postquàm pater eius pugna superatus est, Aegyptijq; re cōperta domū auecti sunt, ad Catonem ipse concessit. Huius factum C. quoque Cassius imitatus est, qui multas Siciliæ Italiæq; partes uexârat, multa mari ac terra secunda prælia fecerat: complures præterea alij ad Catonē perfugerunt, quem uirtute cæteris præstare animaduertebant. His Cato belli consiliorumq; socijs ubiq; usus, in Peloponnesum, spe eius occupandæ regionis, traiecit, quia de morte Pompeij nondum resciuerat. Ibi Patris receptis, multos alios sibi adiunxerunt, atq; inter eos Petreium, Faustumq; Cn. Pompeij generū. Cæterùm pòst Q. Fufio Caleno exercitum aduersus eos ducente, naues soluerunt: Cyrenenq; delati, ubi de Pompeij morte certiores facti sunt, sentētijs uariatū inter ipsos est: Catonē, qui Cæsaris dominationē ferre nullo modo poterat, alij quidam quibus spes ueniæ consequendę nulla supererat, in Africam cum exercitu secuti, ibique aduersus Cæsarem omnia conati sunt. Reliqui aut, dissipati pleriq;, alij quò quenq; casus deferebat, discessione facta se contulerunt: alij rectà ad Cęsarem profecti, impunitatem adepti sunt, atq; inter hos C. quoq; Cassius. Calenus ante pugnam Pharsalicā à Cæsare in Græciam missus fuerat, cumq; Piræeum, nullo eum muro munitum, cepisset, Athenis tamen, quanquam omnis generis maleficijs eorum agros infestasset, ante cladem Pompeij potiri non potuit, ea audita, ultrò ea ciuitas in deditionem uenit, eiq; Cæsar nulla mulcta imposita, omnes iniurias remisit, id modò dicens, ipsos qui magnoperè deliquissent, à mortuis seruari. id uerò h[illegible]oratione innuebat, parcere se ipsis propter maiorum gloriam uir[illegible]cinq;. Ad eundem modum pleraque Græciæ oppida cum Cæsare in gratiam redierunt, Megarenses autem etiamnum restiterūt, ac multò pòst partim ui, partim proditione in potestatem Cæsaris uenerunt, eorum Fufius, quò meritum de eis supplicium sumpsisse existimaretur, magna cæde edita, reliquos uendidit: ueritus tamen, ne id interitu totius urbis staret, ciues cùm necessarijs eorum, tum minimo precio uendidit, ut libertati restituerentur. His cōfectis, Patras bellum conuertit, eamque urbem sine prælio, terrore iam antè Catoni, hisq; qui cum eo erant incusso, recepit. Dum hæc singula gerūtur, interim in Hispania, quæ tum pacata fuerat, motus coorti sunt. Nam cum in ipsa pace Q. Cassius Longinus prouinciam diuexaret, primò pauci quidam coitionem eius interficiendi causa fecerunt: sed cum saucius eorum manus effugisset, atq; exinde longè maiores iniurias exerceret, permulti Cordubenses, compluresq; milites, qui antè sub Pompeio

Q. Fufius Calenus in Græciam à Cæsare missus.

C. Caßius ueniam à Cæsare consequitur.

Q. Fufius Calenus Athenas & Megara capit.

Cæsaris in Athenienses dictum.

Seditio in Hispania contra Q. Caßiū Longi[illegible] excitata.

M. Marcellus Aeserninus.

peio militauerant, duce sibi electo M. Marcello Aeserníno, Quæstore, contra eum seditionem mouerunt. Marcellus, instabilitate rerum considerata, & ad euentum in utramq; partem sese accommodare studens, non toto animo id munus in se recipiebat, sed in utramq; partē inclinabat, atq; in omnibus dictis factisq; medium obseruabat, ut siue Cæsar, siue Pompeius uicisset, uictori suam operam nauasse uideri posset. Pompeij quidem gratiam eo captabat, quòd milites ad eum deficientes suscipiebat, quodq; Longino, qui Cæsaris partes se tueri dicebat, bellum faciebat. Contrà Cæsari inseruiebat, quòd Casio nouas res affectante, ipse milites acceptos Cæsari cōseruabat, nec eum bello peti permittebat, quodq; nomen Pompeij scutis suis cum inscriberent milites, id ipse delebat. Ita cum alteri usum armorum, alteri nomen obtenderet, cumq; ea quæ pro uictore gesta essent, sibi asignaret, contraria uerò necessitati, alijsq; adscriberet, tutum se fore sperabat. Igitur quanquam propter suorum multitudinem Longinum facilè poterat superare, tamen satius ei uisum est, rem eò deducere, ut quemadmodum animo agitârat, talem se ostenderet, atq; ad eum quem dixi modū sese compararet, remq; dubiam certas ob causas relinqueret: ita & sicubi succubuisset, & sicubi superior factus fuisset, facultatem uel ad se, uel ad alios ea quæ acta fuerant referendi habebat. Hac ratione rem usq; ad uictoriæ tempus extraxit: cumq; Cæsar ei succensuisset, eumq; relegasset, pòst reuocatum honoribus affecit. Longinus autem à legatis Hispanorum delatus, magistratu excidit, domumq; reuertens in ostijs Iberi fluuij perijt.

Q. Caßij interitus.

Hæc extra Italiam gesta sunt. Romæ autem, quandiu res Cæsaris Pompeijq; ambiguę erant, incertoq; euentu pendebant, nemo erat qui nō palàm Cæsaris rebus cuperet, metu copiarum quas is Romæ habebat, collegæq; eius Seruilij impendente. Proinde siue is uicisse nunciabatur, gaudebant: siue aduersam fortunam sensisse, dolebant: idq; alij ex animo faciebant, alij simulabant: (multi enim oberrabant inspectores, auscultatoresq;, quorum erat omnia quæ de his rebus uel dicebantur, uel agebantur, obseruare) contrà qui Cęsari infensi, Pompeianas partes potiores habebant, diuersissima ab his quæ palàm fiebant, & loquebantur, & agebant. Itaq; prout noui nuncij acciderant, utriq; eos suis commodis metientes, uel concidebant animis, uel efferebantur: cumq;, ut fieri assolet, multi ac uarij rumores sæpius una die, ac nō raro unius horæ spacio afferrentur, animi eorum maxima affectuum uicissitudine laborabant, minimo momento ex læticia in mœsticiam, ex spe in metum coniecti.

Mutatio animorū Romæ, post nuncium uictoriæ Pharsalicæ.

Vbi de Pharsalica pugna fama aduenit, diu ei fides habita non est: nam neq; Cæsar de eo (quòd lætari de huiusmodi uictoria uideri nolebat, quapropter triumphum quoq; eius omisit) ad Rempublicā literas dederat, & incredibilem admodum rem eam apparatus utriusq;, spesq; de eis conceptæ, efficiebant. Postеaquam tandem creditum est, id tantum egerunt, quòd imagines Pompeij Syllæq;, quæ pro rostris stabant, deiecere: nam erant complures, qui ne hoc quidem faciendum putarent: nec deerant, qui ne Pompeius acceptam cladem sarciret, uerentes, satis factum eo modo Cæsari putarent, Pompeium uerò implacabilem sibi fore metuerent. Ne mortem quidem eius crediderunt antè, quàm missum Romam annulum eius (in quo tria erant trophæa insculpta, quod Sylla quoq; usurpâuerat) uiderent: tum uerò iam apertè Pompeio conuicijs exagitato, Cæsarem laudârunt, ac quæcunq; excogitare ad honorem eius potuerè, decreuerunt.

Quot, et quanti honores Cæsari uictori decreti.

Qua in re magnum erat inter primos urbis homines certamen, inuicem

cem ſe adulando Cæſare ſuperare laborantium: magnaꝗ; à populo ſuffragia contentione ferebantur, cum ſinguli tanquã præſente atqꝫ inſpiciente Cæſare acclamationes & geſtus omnes magno ſtudio compoſuiſſent, ſperantes pro his (quaſi uerò aliquid ipſi largirentur, ac nõ neceſſariò id agerent) ſe alij magiſtratum, alij ſacerdotium, alij pecuniam ab eo recepturos. Atqꝫ ego ſanè eos honores Cæſari tum decretos, qui uel alijs quoqꝫ iam antè cõceſsi fuerant, ut ſtatuas, coronas, primum in conſeſsibus locum, quæqꝫ id genus ſunt alia, tum hos quoque, quos nouos, ac tum primùm delatos, ipſe Cæſar repudiauit, omittere ſtatui, ne negocium mihi ab alijs exhibeatur, nõ ſingulos percenſenti: quod idem in ſequentibus etiam faciam, idqꝫ tanto magis, quanto & plures ſubinde & abſurdiores ſunt honores cõſtituti: eos tantùm cõmemorabo, qui cum peculiare atqꝫ eximiũ quiddã haberent, ab ipſo Cæſare ſunt approbati. Tunc igitur poteſtatẽ Cæſari dederũt (non quòd is eam nõ ſibi ipſe paraſſet, ſed ut iamnunc ſecundũ leges agere uideri poſſet) de Pompeianis ſuo arbitratu ſtatuendi: deinde, ut belli paciſqꝫ dominus in omnes homines eſſet, etſi neque ad Senatum, neque ad populum de ijs retuliſſet, cuius rei ſpecies erat bellum quod aduerſus ipſum in Africa parabatur. Hoc ipſum quoqꝫ iam antè Cæſari aderat, tantis copijs inſtructo, quiqꝫ bella quidem quę geſſerat omnia, ferè ſuo iudicio cõfecerat. Enimuerò Romani, ut adhuc ciues, ſuiqꝫ iuris eſſe uiderent, hæc Cæſari decernebãt, quæ uel inuitis ipſis omnia obtinere poterat. Quippe hoc etiã accepit, ut quinque continuis annis Conſulatum gereret: ut Dictator non ad ſemeſtre tantùm ſpacium, ſed in integrum annum diceretur: ad hæc Tribuniciam poteſtatem per omnem ſuam uitam haberet. Inter eos enim aſsidere, atque omnia eorũ officia gerere reperiebatur, quod permiſſum aliàs erat nemini. Itaque omnibus comitijs (præter ea quæ plebis ſunt) ipſe præfuit, atque ob hanc cauſam in aduentum eius dilata comitia ſub finem anni habita ſunt. Iidem cum prouincias ſorte Conſulibus tradidiſſent, decretum fecerunt, ut extra ſortem Cæſar eas Prætoribus aſsignaret. (ita contrà quàm ſtatutum ab ipſis fuerat, iterum ad Conſules ac Prætores redierãt) Aliud quoqꝫ fuit, quod Cæſari decernerent, uſu quidem illud receptum, ſed ob temporis anticipationem inuidię reprehenſionibuſqꝫ obnoxiũ. Triumphare enim eum de Iuba, Romaniſqꝫ qui cum eo militabant, iuſſerunt, quaſi iam parta uictoria: cum ne futurum quidem tunc id bellum ſciret Cæſar. His ita decretis, approbatiſqꝫ, Cæſar, quamuis extra Italiam erat, ſtatim Dictaturam occepit, Magiſtro equitum aſſumpto Antonio, qui Prætor nondum fuerat: iſqꝫ ab hoc magiſtratu Conſul deinde factus eſt, ſummopere reclamãtibus Auguribus, non licere Magiſtro equitũ ultra ſextum menſem magiſtratũ tenere. Verùm hi multo riſu excepti ſunt, quòd cum cõtra omnia maiorum inſtituta Dictatori annuum imperium ſtatuiſſent, de Magiſtro equitum accuratam rationem inire uellent. At M. Cæcilius auſus ea quę de creditis pecunijs Cæſar cõſtituerat, tanquam eo uicto atque mortuo reſcindere, huiuſqꝫ rei ergò Roma Campaniaqꝫ concitata, perijt. Is primus Cæſaris actionibus reſiſtere auſus eſt, eratqꝫ ob id Prætor creatus. Indignè autem ferens Praeturam urbanam ſibi non obtigiſſe, ſed collegam Trebonium (qui non electus de more, ſed à Cæſare conſtitutus erat) ſibi prælatum eſſe, omnibus ei ſe in rebus oppoſuit: & cùm alia eius officia impediuit, tum non paſſus eſt, ut ſecundũ Cæſaris leges ius diceret. Ipſe præterea auxilia debitoribus aduerſum creditores, mercedeſqꝫ habitationum annuas ſe conductoribus donaturum

Triumphus, antequam bellum gereretur.

Cæſar Dictator II.

M. Antonius Magiſter equitum.

M. Cæcilij Prætoris cõtra Cæſaris acta ſeditio, fuga et interitus.

naturum pollicebatur. Ita magna sibi multitudine adiuncta, impetũ in Trebonium fecit: sed is mutata ueste inter turbam elapsus, uitæ periculum euitauit. Vbi is conatus irritus fuit, legem per se promulgauit, qua merces habitationum omnis conductoribus remittebatur, tabulæq; nouæ proponebantur. Fortè tum milites in Galliam ibant, eos Seruilius Consul ad se uocauit, Senatumq; hoc præsidio circumfuso habens, de re presenti retulit. Cum Tribunisplebis intercedentib. Senatusconsultũ non fieret, tamen autoritas Senatus perscripta est: iussitq; lictores, ut legis tabulas tollerent. Eos Cæcilius cùm repulisset, ac contra ipsum Consulem tumultũ concitasset, iterum Senatus militibus septus conuenit, Seruilioq; custodiam urbis (quod qua ratione fieret, suprà non semel demõstrauimus) mandauit. Itaque Consul secundum hoc mandatum omni Prætoria administratione Cæcilium prohibuit, eiusq; munus alij Prætori attribuit, ipsum Senatu exclusit, concionariq; intendentem de rostris detraxit, eiusq; sellam confregit. Quæ singula etsi magnam Cæcilio iram mouebant, tamẽ quòd satis uirium in urbe non habebat, ueritus ne pœnas insuper daret, in Campaniam ad Milonem proficisci instituit, ipsum quoque nouas res conantem. Cum enim Milo solus exulum à Cæsare in patriam reductus non esset, in Italiam aduenit: ibi magna hominum ui coacta, qui uel egestate, uel metu supplicij tenebantur, regionẽ maleficijs urgebat, urbesq; cùm alias, tum Capuam ipsam tentabat. Cum eo se coniungendi consilium, eiusq; auxilio Cæsarem quibuscunque posset modis lædendi Cæcilius ubi cepit, cum nec palàm ab urbe proficisci posset (obseruabatur enim) & consilium non uideretur ut clàm profugeret, præsertim quia sub habitu & nomine Prætoris longè plura quàm sine his consequi se posse sperabat, ad Consulem accessit, ab eoq; commeatum ad Cæsarem proficiscendi orauit. Seruilius, etsi suspicabatur quid ei in animo esset, tamen uehementius instanti, nomenq; Cæsaris inuocanti, & ad purgationem sui properare simulanti, profectionis facultatem dedit, adiuncto Tribunoplebis, qui eum, si quid noui moliri uellet, coerceret. Cæcilius postquam in Campaniã adueniens, offendit Milonem re infeliciter ad Capuam gesta in Tifata (montis id Capuæ imminentis nomẽ est) confugisse, substitit. Itaq; ueritus Tribunusplebis ne quid mali agitaret, domũ eum reducere uoluit. At Seruilius re maturè cognita, contra Milonem bello in Senatu decreto, Cæcilium in suburbio manere iussit, ne quid turbæ daret, accurata tamen custodia, ut qui Prætor esset, non obseruauit. Qua occasione usus Cæcilius aufugit, ad Milonemq; magnis itinerib. contendit: quem si superstitem inuenisset, haud dubiè aliquos tumultus cõcitasset. nunc Milone Campania eiecto, atq; in Apulia perẽpto, in Brutios se cõtulit, quòd uel in ijs locis se consequi quicquã posse speraret. Cæterùm ab his qui Cæsarianis rebus studebant, coitione facta prius quàm ullam rem commemoratu dignam conficeret, cæsus est. Hic Miloni ac Cæcilio fuit uitæ finis. Cæterùm ne sic quidem Roma quieta fuit, sed multa ac magna mala ei euenerunt, quemadmodum id prodigia portenderant. Circumacto enim iam eo anno, inter alia ostenta, apes quoq; in Capitolio iuxta Herculis statuam sedem occupauêre, cum Isidi sacra fierent. Itaque aruspices omnia templa Isidis, Serapidisq; demoliri iusserunt: quod dum fit, Bellonæ quoq; ædes inscientibus illis deiecta est, in eaq; uasa figulina carnibus humanis plena reperta sunt. Anno insequẽti terræmotus ingens accidit, buboq; uisus est, fulminibusq; Capitolium & fanum Fortunę publicæ, hortiq; Cæsaris tacti, e-

Milo seditiones mouet.

Cæcilius ut Roma profugerit.

Milonis & Cæcilij interitus.

quus inter preciosos habitus ijs examinatus, delubrum Fortunę sponte sua apertum est. Præterea sanguis ex pistrino effusus, ad alterius Fortunæ templum profluxit, quam (quòd omnia quæ ante oculos ac post se posita sint, cernat, atq; expendat, moneatq; debere unumquemq; meminisse à quibus maioribus ortus, qualisq; ipse sit) nomine Græcis explicatu difficili Primigeniam Latini uocāt: infantes etiā nōnulli, sinistras capitibus impositas habentes nati sunt. Cùm alia prodigia metum rerum parum faustarum obtulissent, tum præsertim postremo hoc significari inferioris gradus homines contra nobiliores insurrecturos, & uates prędixerunt, & populus opinatus est. Ita animos Romanorum cum dij his ostentis conturbassent, auxit metum ipsa forma urbis, quæ misera ac insolens cùm ipsis Calendis Ianuarijs, tum multo pòst etiam tempore uidebatur. Neque enim uel Consul ullus, uel Prætor aderat. Antonius quidem ueste (eam purpura prætextam habebat) & lictoribus (quibus sex tantum utebatur) & quia Senatum cōuocabat, speciem quandam popularis rei publicæ status exhibebat: gladio autem, quo accingebatur, multitudineq; stipantium ipsum militum, ipsisq; præcipuè actionibus penes unum esse totam summā rerum demonstrabat: ac nō præsens modò conditio Romanis erat molestissima, sed longè plura atque atrociora à Cæsare ipso expectabant. Cùm enim magister equitum ne ludis quidem (quos plerosq; ipse Cæsaris sumptibus curabat, paucos uerò nonnullos Tribuniplebis administrabant) gladium deponeret, quid facturum ipsum Dictatorem existimarent? Atq; si quibus in mentem de eius clementia ueniebat, qua multis qui contra ipsum arma tulerāt, pepercerat: tamen quòd diuersos esse animi sensus eorum qui imperium affectant, & eorum qui eo iam potiti sunt, ipsum quoq; immutatum iri censebant. Itaq; ægrè rem ferentes, uarios inter sese, si qui tutò id poterant, sermones conferebant. Neque uerò tutum erat, cum omnibus communicare. nam qui uel amicissimi esse uidebantur, aut etiam genere propinqui, ij suos deferebant, uel malè detortis eorum dictis, uel mendacijs omnino in eos confictis. Quod plerisq; mœsticiam augebat, cùm neq; luctum suum, neq; sensum animi sui alijs communicandi facultatem habentes, ea liberari nullo modo possent. Nam ipsa conuersatio cum his, qui in ijsdem erant malis, alleuationem quandam afferebat: cumq; quis tutò & quæ ipse pateretur retulisset, & alterius miserias uicissim exaudisset, sui oneris partem abiecisse sibi uidebatur: contrà infidelitas eorum quibus cum erat uiuendum, ut mœror intus fore conclusus teneretur, id'que magis magisq; ureret, efficiebat, ubi nec arcanum proferre, neq; ullam eius requiem inuenire dabatur. Huc accedebat, quòd non affectus tantùm suos occultos in corde suo quisq; seruare cogebatur, sed præsentem insuper conditionem laudare, admirationi ducere, dies festos agere, sacra facere, hilaremq; sese ostendere opus habebat. Ac perinde uerò atque si non satis malorum ab Antonio haberēt, L. præterea Trebellius, & P. Cornelius Dolobella, Tribuniplebis, seditione urbem agitārūt: hic debitoribus opitulabatur, nam ipse quoque in eorum numero erat, ac ea de causa ut posset Tribunusplebis fieri, à patricijs ad plebem transiuerat: Trebellius auxilio se nobilitati fore præ se ferebat: cæterùm leges promulgare, cædesq; exercere, ambobus erat conmmune. Hinc tumultus ingens existebat, armaq; omnibus locis frequētia conspiciebantur: quanquam Senatus consultum factum fuerat, ne quis nouam ullam rem ante Cæsaris aduentum tentaret, Antoniusq; priuatis gestatione

Antonius & democratico & monarchico habitu usus.

L. Trebellij et Dolobellæ seditio.

armorum in urbe interdixerat. Cum nemo obtemperaret, sed seditiosi omnia & aduersum se mutuò, & contra Senatũ, Antoniumq; molirentur, tertia factio contra utrumque Antonij ac Senatus fuit, cùm Antonio, ut arma potestatemq; eam, qua iam antè occupata utebatur, à Senatu uideretur accepisse, Patres permitterent, ut intra urbem exercitum haberet, ipseq; cum reliquis Tribunisplebis custodiam urbis susciperet. Itaq; Antonius ex lege omnia quæ uellet agebat. Dolobella autem, Trebelliusq;, cum per uim agere dicerentur, freti tamen audacia sua, apparatuq;, & se inuicem, & Antonium oppugnabant, tanquam ipsi quoq; imperium aliquod à Senatu accepissent. Interim Antonius, cum audiuisset milites, quos à pugna Pharsalica Cæsar in Italiã præmiserat, ipse statim subsequi in animo habens, mala consilia agitare, uererenturq; ne quos nouos motus hi excitarent, urbis cura L. Cęsari mandata, eoq; (quam potestatem nemo unquam magister equitum habuerat) præfecto urbis relicto, ipse ad exercitum eum contendit. Tribuni plebis qui factionum duces erant, contempto ob senectutem L. Cæsare, multa atrocia facinora & contra se inuicem, & in alios perpetrauerunt: idq; tantisper, dum Cæsarem rebus in Aegypto confectis Romam aduentare fama attulit. Antè enim eum nunquam rediturum, sed in Aegypto (is enim rumor fuerat) perijsse credentes, factionibus urbem agitârant: aduentus eius fama audita, aliquandiu sese continuere. Sed cum Cæsar antequam Romam rediret, in Pharnacem expeditionẽ susciperet, seditiones renouarunt. Antonius cum neq; compescere eos ualeret, & in Dolobella plebem offendisset, primùm Dolobellæ se adiunxit, Trebelliumq; cùm alijs nominibus, tum quòd milites ad se pertraheret, criminatus est. Sed cùm deinde se apud multitudinem nullo eximio honore affici, eamq; soli Dolobellæ intentam esse sentiret, ægrè id ferens, sententiam mutauit. quò accedebat, quòd fauorem populi sibi cum Dolobella communem esse uidebat, culpam uerò à senatu maiori ex parte sibi attribui. Itaque pòst cum neutri se cupere uideri uellet, clàm Trebellium fouit: eumq; cùm alijs rebus iuuit, tum militem ad se accipiẽdi copiam fecit: atq; ita quasi inspector certaminis huius, iudexq; sedit: illi uerò pugnauere, ac loca urbis opportunissima alter alterius profligandi causa occupauerunt: inde cædibus ac incendijs eo modo grassatum est, ut sacra aliquando à Vestalibus templo efferrentur. Quibus incommodis permotus Senatus, iterum Antonio custodiam urbis, idq; accuratius quàm antè, mandauerunt. Cum iam tota ferè urbs militibus esset referta, non tamen hi motus conciderunt. Dolobella enim, desperatione ueniæ à Cæsare impetrandæ adductus, id iam agebat, ut magno quodam facinore exhibito periret, ex quo sempiternam sui memoriam relinqueret: quippe reperti sunt nonnulli, qui famæ cupiditate pessimas res agere animũ induxerent. Is igitur, quemadmodum nominis sui illustrandi causa omnia antè egerat, ita tunc quoq; diem constituit, qua die pollicitus est se leges de nouis tabulis, mercedeq; quæ cõductionis nomine solui solebat, abroganda, perlaturũ. Quæ cum recepisset, plebsq; aditibus fori obstructis, nõnullisq; in locis ligneis turribus erectis, parata esset ad profligãdos eos, qui ijs legibus resistere uellẽt: Antonius ut primùm illuxit, magna militũ manu de Capitolio deducta, tabulas legũ discidit, nõnullosq; ne sic quidẽ tumultuandi finẽ faciẽtes, de Capitolio præcipitauit. Neq; tamẽ ita seditionibus modus factus est, sed quo plures ex seditiosis perierũ, tanto maiori cõtentione reliqui tumultuati sunt, Cæsarẽ maximo difficilimoq; bello distineri arbitran-

L. Cesar urbi præfectus.

tes:neq; antè destiterunt, q̃ is ex improuiso Romã peruenit: tum demũ uel inuiti conquieuerũt, ita quidẽ, ut extrema supplicia sibi ab eo impẽdere putarent, deq; ipsis per totam urbem plurimus sermo haberetur, alijs aliter de causa eorum statuentibus. Verùm Cæsar hîc quoque suũ morem obtinuit, contentusq; in præsentiarum omnia esse sedata, nullam de præteritis inquisitionem instituit: sed omnibus pepercit, aliquosq; ex ijs honorib. insuper affecit, Dolobellam in primis. Quoniam enim erat eius merito obstrictus, eius memoriam sibi abijciendam, aut quia læsus ab eodem esset, ideo acceptum quoque beneficium paruipendendum esse non existimauit: sed eius habita ratione, peccati gratiam Dolobellæ fecit, eumq; cùm aliàs in honore habuit, tum paulo pòst Consulem creauit, quamuis Prætura is nunquam gessisset. Atque hæc Romæ acta sunt per absentiam Cæsaris, inter cuius ad urbem reditũ, mortemq; Pompeij ut aliquantũ temporis intercederet, hæ causæ fuerunt. Aegyptij exactionem pecuniæ molestè ferentes, idq; adeò indignum ducentes, quòd ne à sacris Cæsar abstineret (ipsi enim multitudine eorum quæ uenerantur numinum, omnibus mortalibus præpollent: ac quia non una est ipsis religio uniuersis, sed inter se diuersissimi cultus, bellis quoque eius rei causa mutuis se impetũt) ad hæc metuentes, ne Cleopatræ, quæ plurimum apud Cæsarem poterat, traderentur, tumultum concitauere. Nam Cleopatra, cum hactenus per alios causam suam contra fratrem apud Cæsarem egisset, simul atq; naturam eius cognouit (erat autem Cæsar amoribus quàm maximè obnoxius, remq; cum multis alijs fœminis, ut ei fortuitò eæ oblatæ fuerãt, habuerat) per internuncios Cæsari questa est, se proiectam ab amicis, cupereq; ipsam per se apud eum litem suam prosequi. Ipsa uerò aliàs omnibus mulieribus formæ elegãtia præstabat, tum flore ætatis admodum erat conspicua: ineratq; ei in uoce summus lepos, ita ut cum quocunq; homine colloqueretur, gratia eum demulceret: deniq; tanta eius aspectum orationem´que uis comitabatur, ut allicere etiam ab amore uel natura uel ætate alienissimum quemq; hominem ad sui amorem ualeret. quibus rebus instructa, in rem suam existimabat fore, si ad Cæsaris colloquium admitteretur, inq; sua uenustate præsidium causæ omne reponebat. Impetrato à Cæsare, ut sub eius aspectum ueniret, ita sese exornauit ac composuit, ut simul quàm maximam dignitatem præ se ferret, simul misericordiã Cæsari moueret. his adornatis, noctu in urbẽ (degebat enim tum foris) atq; in regiam Ptolemæi clàm peruenit. Quàm ubi Cęsar uidit, loquentemq; non nihil audiuit, ita confestim mancipium eius factus est, ut statim sub auroram Ptolemæum accersierit, pacificationemq; tentauerit. Cleopatræ enim, cuius antè iudex esse uoluerat, tunc aduocatum agebat. Quæ res, quodq; improuiso suã sororẽ intus esse uidebat, ita pueri animũ ira inflammauit, ut prosiliẽs ad populũ, proditũ se clamaret, ac deniq; diadema capite detractũ abijceret. Magno inde tumultu coorto, Ptolemæũ Cæsariani milites intrò abripuerũt, Aegyptij autẽ cõmoti sunt: ac nisi Cæsar metu perculsus ad eos ,pdijsset, deq; loco tuto omnia se quę uellent facturũ promisisset, ipso primo impetu regiã, quã terra mariq; iam inuadebãt, occupassent. neque enim Romanis, qui se apud amicos uersari credebãt, ullæ ad resistendũ aderãt uires. Post hęc Cæsar in concionẽ cum Ptolemęo & Cleopatra progressus, patris eorũ testamẽtum de scripto recitauit, quo præcipiebatur, ut more maiorum apud Aegyptios, Ptolemæo coniux Cleopatra esset: regnumq; tenerent, eiusq; testamenti procuratio populo Romano ibidem asignabatur.

Cæsaris clemẽtia in seditiosos.

Cleopatræ forma & mores.

Cleopatræ cũ Cæsare colloquium.

Seditio Aegyptiorum cõtra Cæsarem, utq; eam sedauerit.

aſsignabatur. His addens Cæſar, ſuum qui Dictaturã gereret, omnemq́ populi poteſtatem obtineret, eſſe, ut & liberos curaret, & patris uoluntatem exequeretur: Ptolemæo & Cleopatræ regnum Aegypti dedit, Arſinoæ autem, Ptolemęoq́ iuniori, germanis horum, Cyprum conceſsit. in eum enim tunc terrorem peruenerat, ut his quoq; de ſuo aliquid concederet, nedum ipſe ex rebus Aegypti quicquã adipiſceretur. Ad hunc modum is tumultus ſedatus eſt: ſed haud multo pòſt nouus motus coortus eſt, adeò ut ad bellũ quoq; res deueniret. Photinus enim Eunuchus, cui Ptolemæi pecuniarum procuratio commiſſa fuerat, quòd ſeditionem Aegyptiorũ præcipuè concitauerat, ueritus ne eius rei cauſa ad ſupplicium depoſceretur, clàm ad Achillam, qui etiamnum apud Peluſium morabatur, miſit, eumq́ terroribus ac ſpe propoſitis in ſocietatem ſuorum conſiliorum pertraxit: deinde reliquos quoq; qui in armis erant, ſibi conciliauit, iniecta ſuſpicione, Cæſarem quidem componendæ turbæ cauſa regnum utriſq; ſimul dediſſe, ſed progreſſu temporis ſoli Cleopatræ id attributurum: uidebatur autem ex æquo omnibus res indigna, ſub imperio eſſe fœminæ. Erant tum Achilla eæ copiæ, quibus ſe Cæſarianis parem eſſe confidebat, cum his rectà Alexandriã contendit. Cæſar re cognita, hoſtiumq́ multitudine ac audacia territus, ad Achillam miſit, qui ei Ptolemæi nomine, ut quieſceret, dicerent: Achillas, quia non regis, ſed Cæſaris mandatum ferri intelligebat, non modò non paruit, ſed inſuper eum tanquam ſibi timentem, contemptui habens, cõuocatis militibus, poſtquam multa pro Ptolemæo, ac contra Cæſarem & Cleopatram uerba fecit, tandem eos ad cædem internunciorum, etſi ij Aegyptij erant, incitauit, ut ſanguine eorum repleti, bellum nullius pacificationis capax gerere opus haberent. Quibus perceptis Cæſar milites ex Syria euocat, regiam, uicinaq́ ædificia uſq; ad mare foſſa muroq́ communit. Interim Achillas cum Romanis, reliquiſq́, quos cũ Septimio Gabinius Ptolemæo præſidij loco reliquerat (ij ex mora quã in Aegypto fecerant, mores quoq; incolarum iam aſſumpſerant) Alexandriam aduenit, ciuium maximam partem confeſtim ad ſe pertrahit, loca commodiſsima occupat. Exinde multa prælia interdiu noctuq́ committuntur, multa incendia fiunt, inter quæ nauale etiam, penuſq́ frumentaria, Bibliothecaq́ plurimis (ut fertur) optimiſq́ referta libris conflagrauit. Continentẽ omnem terram, his locis demptis, quę Cæſar munitionibus clauſerat, Achillas tenebat: Cæſar mari omni potiebatur, excepto portu. Cumq́ nauali certamine uiciſſet, Aegyptijq́ metuentes, ne iam in portum quoque nauigare intenderet, introitum eius paruo relicto ſpacio aggere iniecto obſtruxiſſent, ipſe illud quoq; ſpaciũ, onerarijs nauibus lapidum plenis eò demerſis, obturauit, omnemq́ è portu exeundi facultatem nauibus hoſtium interclusit. Vnde effectum eſt, ut minori negocio res neceſſarias, aquamq́ (nam aquationem ex continenti Achillas interciſis aquæ ductibus ei ademerat) petere poſſet. Dum hæc geruntur, Ganymedes quidam Eunuchus Arſinoen negligẽtius cuſtoditam, furtim ad Aegyptios traduxit: eaq́ illi regina conſtituta, iam eo maiori ſtudio bello incubuerunt, quòd ducem ex Ptolemæorũ proſapia nacti eſſent. Ea propter Cæſar Photinum, ueritus ne is Ptolemæum quoq; furtim auferret, interfecit, ac palàm deinceps regem diligenti cuſtodia aſſeruauit. Quo facto magis etiam animis Aegyptiorum exaſperatis, cum eorum ſubinde numerus augeretur, Romani uerò milites ex Syria nondum adueniſſent, Cæſar ad amicitiam hoſtes perducendi conſilium cepit: Ptolemæumq́ in

Photinus Eunuchus, & Achillas, bellum contra Cæſarẽ mouent.

Internuncij occiſi.

Ganymedis Eunuchi acta.

eo loco, unde ab illis exaudiri posset, constituto, Aegyptijs dicere iussit, neque se quicquam aduersi pati, neq; bello opus esse: proinde pacem componerent, se curaturum ut conditiones conuenirent. Quę si ipse sua sponte ita pronunciasset, utiq; ut bellum pace mutaretur, effecisset: nunc suspicati ad hoc eum à Cæsare subornatum esse, nihil à proposito deflexêre. Progressu temporis dissidium ijs qui cum Arsinoa erant, incidit: interimendiq; Achillæ, quasi uerò rem naualem is prodidisset, autor ei Ganymedes fuit. Quo facto, ipse dux militum constitutus, naues omnes quotquot in flumine ac palude erant, in unum locum conduxit: alijsq; præterea ædificatis, uniuersas per fossas ad mare deduxit: Romanosq; inopinatò adortus, onerarias eorũ naues partim cõbussit, partim remulco alligatas abduxit: apertoq; portus introitu, ibi nauib. suis in statiõe locatis, multũ Romanis negocij exhibuit.

Prælium ad Pharũ, & periculum Cæsaris, utq; enauerit.

Cæsar, ubi eos animaduertit aliquando negligentiores, quòd mari potirentur, subitò in portum aduectus, compluribus nauigijs exustis, in Pharũ naues suas eiecit, incolasq; eius loci occidit. id uidentes Aegyptij, qui in continenti uersabantur, per pontes auxilio Pharijs uenerunt: uicissimq; multis Romanorum cæsis, reliquos in naues compulerunt. Hi cum confertim in eas urgentibus hostibus præcipitarent, euenit ut multi in mare exciderent, inter quos Cæsar ipse fuit. isq; in summo uitæ discrimine constitutus, cum & ueste grauaretur, & ab Aegyptijs, imperatorem esse ex purpura colligentibus, iaculis peteretur, proiecta ueste ad scapham enatauit, atq; ita præsens periculum effugit, ne madefactis quidem inter natandum, quos sinistra manu tenuerat, libellis. at paludamento potiti Aegyptij, trophæo id quod de fugatis tum hostibus statuerent, appenderunt, tanquam ipsum ducem cepissent. Iidem, quia euocati ex Syria milites Cęsaris iam appropinquabant, omnia littora ad quæ appellere naues possent, custodierunt, multumq; ijs copijs detrimenti attulerunt. Atque his quidem, qui ipsi Africæ naues aduertebant, aliquam Cæsar opem tulit: sed apud ostia Nili multos Aegyptij ignibus editis, perinde ac si Romani ea loca obtinerent, deceptos compræhenderunt, ita ut reliqui eò naues obuertere non auderent, donec Tiberius Claudius Nero in ipsum fluuium subuectus, hostibus prælio uictis, ut sui tutò terræ adnauigare possent, effecit.

Tiberij Claudij Neronis uictoria.

Eodem tempore Mithridates Pergamenus conatus per exitus Nili Pelusiũ peruenire, cum nauigijs introitum Aegyptij obstruxissent, noctu ad fossam aduectus est: in eamq; nauibus transportatis (neque enim pertinet in mare) in Nilum nauib. successit: deinde eos qui ostia Nili custodiebãt, subitò e mari fluuioq; adortus, ostia ip[illegible]erauit: Pelusiumq; classe terrestribusq; copijs aggressus, in potestatem suam redegit. inde ad Alexandriam procedẽs, cum Dioscoridem quendã obuiam sibi ire audisset, eum positis insidijs interfecit.

Mithrid[illegible]es Pergam[illegible]nus Pelusiũ capit, Dioscoridem uincit.

Ne hæc quidem damna Aegyptios, ut à bello desisterẽt, permouere: quia tamen eunuchi, mulierisq; imperium molestè ferebant, arbitrabanturq;, si Ptolemęum sibi ducẽ cepissent, Romanis se superiores fieri posse, cum eum nulla ratione possent eripere (attentissimè enim custodiebatur) fractos se calamitatibus, pacemq; concupiscere simulauerunt: miseruntq; ad Cęsarem, qui & de pace agerent, & Ptolemæum peterent, ut cum eo de cõditionibus componendæ pacis consilia inire possent.

Ptolemæũ Aegyptij fraude pacificatiõisq; prætextu à Cæsare impetrãt.

Cæsar re uera eos sententiam mutasse, (quippe audierat homines esse timidos, leuiq; momento mutabiles) acceptis cladibus consternatos censebat: ac si uel dolo agerent, tamen assentiendum sibi esse, ne pacem impedire uiderẽtur, ducebat: itaque postulatis approbatis,

probatis, Ptolemæum ipsis misit. Nam nihil in eo præsidij cùm ob ætatem, tum ob sinistram institutionem collocandum uidebat: ita uerò fore, ut aut quibus sibi probaretur conditionib. pacem cum Aegyptijs faceret, aut eos debellandi subigendiq; iustiorē utiq; causam, regniq; Cleopatræ tradendi probabiliorē rationē haberet. Neq; uerò ne ab ipsis uinceretur ipse, uerebatur, præsertim iam auctus exercitu. Aegyptij allato sibi puero, nulla iam pacis habita ratione, statim in Mithridatem se conuerterunt, quasi magnam quandam propter nomen ac genus Ptolemæi uictoriam reportaturi: eoq; rege apud paludem inter fluuium ac lacus accepto, denuò tumultuati sunt. Quos Cæsar, metuens ne exercitus suus diuideretur, tum insecutus non est: noctu autem nauibus solutis, tanquā ad exitum Nili properaret, accensisq; per omnes naues facibus, quo magis eò contendere uideretur, initiò nauibus prouectus, pòst luminibus extinctis retrò nauigauit: circunuectusq; urbem ad Cherrhonesum, qui locus ad Africam pertinet, peruenit. ibi expositis militibus, paludē circūiuit: summoq; manè Aegyptios inopinātes adortus, tantum eis confestim incussit terrorem, ut statim legatos de impetranda pace miserint. Eorum supplicationem Cæsar nō admisit, sed acri deinde prælio superauit, edita maxima hostium cæde. à qua nonnulli magna celeritate per fluuium fugam facientes, perierunt: inter quos ipse etiam Ptolemæus obijt. Ita Cæsar Aegyptum subegit, neq; tamē eam Romanorum dominio subiecit, sed Cleopatræ cōcessit, cuius gratia totum bellum gesserat. Metuens tamen ne Aegptij mulieris imperio addicti, denuò tumultuarentur, ne'ue Romanorum in se animos cùm huius rei, tum suæ cum Cleopatra consuetudinis causa commoueret, coniugem eam fratris superstitis esse iussit, regnumq; utrisque commune fecit. Id quidem in speciem agebat, re ipsa totum Cleopatræ regnum deferebatur: quippe eius maritus puer ætate erat, ipsa autem apud Cæsarem gratia nihil non poterat. Itaq; sub prætextu coniugij quo fratri iungebatur, regniq; cum eo ex æquo obtinendi, ipsa sola rerum potiebatur, ac Cæsaris consuetudine utebatur: eumq; uel diutius in Aegypto detinuisset, uel Romam proficiscentē comitata fuisset, nisi Pharnaces ex Aegypto Cæsarem inuitum detraxisset, & in Italiam properare uetuisset. Is Pharnaces Mithridatis filius, rex Bospori Cimmerij erat, uti suprà ostensum est: cæterùm cupiditate regni paterni recuperandi impulsus, quo tempore Pompeius & Cæsar armis contendebant, rebellionem fecerat, Romanisq; primùm ciuili bello, deinde Aegyptio occupatis, Colchidem nullo certamine, itemq; omnem Armeniam Deiotaro absente, ad hæc urbes aliquot Cappadociæ, Pontiq;, quę Bithynię iurisdictioni subiacebant, in suam potestatem redegerat. Hæc eo agente, Cæsar, rebus in Aegypto nondum compositis, cum per alios eum se debellare posse speraret, Cn. Domitium Caluinum ad id bellum misit, iussum ut Asiam, quiq; ibi erant exercitus, ad sese reciperet. Caluinus Deiotaro, ac Ariobarzane sibi adiuncto, rectà aduersum Pharnacen, qui tum Nicopoli iam antè occupata à se degebat, profectus est. cumq; Pharnaces aduentu eius territus inducias peteret, ut per legatos res componeretur, Caluinus hoste contempto, negatis inducijs conflixit prælio, superatusq; est: quodq; satis uirium non haberet, appetente iam hyeme, in Asiam redijt. Pharnaces iam animo elatus, reliquas Ponti partes recepit: Amisumq; urbem, cum diu restitisset, ui expugnatam diripuit, omnibus puberibus interfectis: ac in Bithyniam Asiamq; cum spe eiusdem successus, quo pater eius usus fuerat, contendit:

Cæsar Alexandrinum bellum uictoria prælij conficit.

Ptolemæi obitus.

Ptolemæo iuniori, & Cleopatræ regnum Aegypti concessum.

Bellum Cæsaris cõtra Pharnacem.

Cn. Domitius Caluinus contra Pharnacem missus, ab eo uincitur.

Amisus.

uerùm audito Asandrum, cui tutelam Bospori crediderat, nouas res molitum, substitit.

Asander contra Pharnacē insurgit.

Is enim, simul atq; annunciatum ei fuit, Pharnacē longè iam progressum, eumq; censeret si uel maximè in præsentiarum Romanos lateret, tamen in posterum id haud impunè laturum, bonæ gratiæ à Romanis ineundæ causa, speq; Bosporani regni ab eis accipiendi, contra dominum suū insurrexit. Cuius rei allato nuncio Pharnaces in eum ire instituit, quanquam id frustrà fuit. Cæsaris enim aduentu in Armeniam cognito, conuerso itinere ei ad Zelam occurrit.

Zela.

Victoria Cæsaris de Pharnace ad Zelam.

Etenim Cæsar Ptolemæo mortuo, superatoq; Domitio, neq; honestam sibi, neq; ex usu futuram moram in Aegypto iudicans, magnis inde itineribus in Armeniam peruenit. Barbarus perterritus, magisq; ab impetu quàm exercitu eius sibi timens, multos ad eum antequàm propius accederet, legatos de pace misit, si quacunq; tandem ratione præsens discrimen euitare posset: idq; in primis obtendebat, se Pompeium nullo auxilio iuuisse, sperabatq; se Cæsarem in Italiam Africamq; properantem ad pacificationem adducturum, à cuius discessu bellum renouare facilè posset. Sed Cæsar idipsum suspicatus, comiter acceptis primis ac secundis eius legatis, ut spe pacis quàm maximè incautum inuadere posset, tertijs legatis cùm alia crimina obiecit, tum desertum ab eo Pompeium benefactorem: ipse omni mora præcisa, eadem die qua ad hostem peruenerat, ex itinere ad dimicationem descendit: aliquandiuq; ab equitatu, curribusq; falcatis hostium conturbatus, tandem legionarijs militibus uictoriam obtinuit.

Pharnacis interitus.

Pharnacem ad mare confugientem, atq; inde in Bosporum ui intrare conatum Asander repulit, atq; interemit. Ea uictoria, quamuis non splendidissima, Cæsar magnopere sese iactauit, ut nulla alia magis, quòd ea die & peruenisset ad hostem, & uidisset eum, & uicisset. Manubias omnes, quamuis plurimæ erant, militibus donauit: cumq; trophæum eo in loco Mithridates de Triario statuisset, quia id cōsecratum Belli Deis euertere fas nō erat, ipse de Pharnace suum opposuit, atq; ita Mithridaticum obscurauit, quodamq; modo deiecit. Posteà receptis omnibus, quæ uel Romanis, uel eorum socijs Pharnaces ademerat, singula his qui amiserant restituit, parte quadam Armeniæ, quam Ariobarzani dono dedit, excepta. Amisenorum calamitatem libertate eis data compensauit: Mithridati Pergameno tetrarchiam Galatiæ cum regio nomine tribuit, ei que bellum contra Asandrum mandauit, quo & eius in amicum perfidia plecteretur, & Mithridates Bospori dominus fieret. His actis, reliquis rebus constituendis Domitio præfecto, in Bithyniam uenit: hinc in Græciam, Italiamq; deinde nauigauit,

Cæsar magnā undiq; uim pecuniæ corradit, eiusq; facti excusatio.

magna ui pecuniæ undiq; quibuscunq; titulis confecta, ueluti antè ab ipso quoq; factum fuerat. Partim enim eam pecuniā, quæ Pompeio prius promissa fuerat, exigebat, partim alijs obtentis causis alias imperabat. Tyri omnia Herculis donaria sustulit, quòd coniugem & filium Pompeij in fuga recepissent. multas quoque à principibus regibusq; aureas coronas accepit, partarum uictoriarum ergò. Quæ omnia non improbitate quadam Cæsar fecit, sed quia ingētes sumptus faciebat, longeq; maiores in exercitus, triūphumq;, cæterasq; res quibus suam magnificentiam ostentaret, collaturus erat:

Cæsaris dictū, de pecunia & militibus, quibus potentia et quæritur, & retinetur.

utq; summatim dicam, ideò pecunijs conficiendis intentus erat, quòd duas res esse prædicaret, quibus & quæreretur, & conseruaretur, & augeretur potentia, milites nimirum, ac pecuniam. nam & suppeditatione rerum necessariarum exercitus contineri, & eam armis parari, atq; alterutro deficiente, reliquum simul concidere: hac de re ita & sentire & loqui subinde

solebat

ſolebat. Proinde Africa omiſſa, quamuis ea ad bellum cõtra ipſum erat excitata, in Italiam Cæſar properauit, quòd res ad urbem ſeditionibus agitatas accepiſſet, timebatq; ne eæ ad extrema mala ſtatum ciuitatis adducerẽt.

Cæſar Romam uenit, utq; tumultus ſedauerit, & pecuniã exegerit, & magiſtratus ac honores diuiſerit ſuis.

Aes alienum Cæſaris.

Sed ne Romæ quidem ſeuerius in quenquam quicquam ſtatuit, tantùm ibi quoq; magna coacta pecunia, quam partim ſub ratione muneris (quod genus erant coronæ, imagines, reliquaq; eiuſmodi quæ offerebantur) partim etiam mutuo, idq; non à priuatis tantùm, ſed ab ipſis adeò urbibus, accipiebat. Mutui enim nomen ei pecuniæ, cuius exigendæ probabilis alia ratio nulla extabat, prætexebat: quanquam alioquin ui eas quoq; non ſecus atq; debitas ſibi, poſcebat, neq; redditurus unquam erat. Dicere autem ſolebat, ſuas ſe facultates reipublicæ impendiſſe, ideoq; nunc nomina facere opus habere: unde cum plebs nouas tabulas poſtularet, renuit, ſe quoq; obæratum eſſe dicens. Palàm uerò potentia ſua alienas res ſibi uendicabat, ut non modò reliquos, ſed ſuos etiam ſocios offenderet. Ea enim bona, quæ publicauerat ipſe, permulta ab ipſis nimio etiam precio empta erant, ſperãtibus precium ſibi perſoluendũ non fore: quod tamen omne pendere coacti ab eo ſunt. Quorum indignationem etſi Cæſar nihili faciebat, tamen ipſos quoque certa ratione ſingulos demeruit, dum in gratiam multitudinis, uſuram quæ ab eo tempore quo in Pompeium expeditionem fecerat, debebatur, omnem remiſit: nec non & mercedem conductarum habitationũ, cuius ſumma duo millia nummûm attingeret, cõdonauit: ad hęc æſtimationes poſſeſsionũ, ſecundum quas iuxta leges debitoribus creditores ſatisfacere iubebantur, ad inſtantis temporis rationem accommodauit: ac propter multitudinem eorum quæ publicata erant, magnam omnium uilitatem parauit. Hoc modo multitudine ſibi cõciliata, ſocios quoq; ſuos, adiutoresq;, qui Senatorij ordinis erant, ſacrificijs & magiſtratibus partim in reliquam anni partẽ, partim in ſequẽtem annum collatis ſibi deuinxit. Vt enim pluribus gratiam poſset referre, decem Prætores ad inſequentem annum deſignauit: & numerum eorum qui rebus ſacris præeſſent, ſupra præſcriptum à legibus auxit. Nam & Pontificũ & Augurum & Quindecimuirorum collegiũ uno addito in ſingula collegia ampliauit: quamuis ipſe, ut decretum erat, omnia ſacerdotia habere ſtatuerat. Equites autem ſui exercitus, Centurionesq;, & qui his qui minores magiſtratus obibant, cùm alijs præmijs affecit, tum nonnullos eorum in Senatum in locum defunctorum ſubrogauit.

Seditio militũ Cæſarianorũ, & quemadmodum Cæſar eã compoſuerit.

Salluſtius Prætor.

Cæterùm milites non mediocriter eum perturbauerunt. Hi enim ſperauerãt plurima ſe adepturos. ac tameſi meritis ſuis nequaquam inferiora præmia acceperant: tamen quod expectationi ſuæ ea non ſatisfacerent, tumultus concitauêre. Erat eorũ maior pars in Campania, quos in Africam præmiſſurus Cęſar fuerat: ab his Salluſtius (qui ut Senatoriam dignitatem recuperaret, tum Prætor factus erat) propemodũ occiſus, cum Romam ad Cæſarem contenderet, ut eum hac de re certiorem faceret, inſecuti eum complures militum, à nemine manus cohibentes, obuios quoſque, atque inter hos duos Senatores occiderunt. Cæſar ſimul atque id cognouit, immittere eis ſuas Prætorias cohortes ſtatuit: mox ueritus ne hi quoque in ſeditionis ſocietatẽ concederent, conquieuit tantiſper, dum milites in ſuburbana aduenirẽt. Ibi cum eſſent, miſit ad eos qui percontarent, quid'nam peterent, aut cuius rei gratia adeſſent. Cum ipſi Cæſari ſe id exponere uelle reſpondiſſent, ut ſine armis, ſoloſq; gladios geſtantes (eos enim aliàs in urbe geſtare conſueuerant, neque tunc eos deponere ſuſtinuiſſent) in urbem

uenirent,

uenirent, Cæsar eis liberum fecit. Cum milites Romæ apud Cæsarem multis uerbis cōmemorarēt, quot labores pertulissent, quæ pericula subijssent, quæ præmia cùm sperassent, tum meruissent, proinde in posterum missionem sibi militiæ fieri peterent, eamq; uehementius urgerent, (non quòd cupiditate uitæ in pace agendæ id facerēt, homines iandiu belli lucris assueti, sed quòd Cæsarem ita se perterrituros existimabant, bello Africano subitò occupatum) Cæsar hæc tantùm uerba locutus: Enimuerò, ô Quirites, rectè dicitis: nam & laboribus & uulneribus exhausti estis. nullo alio responso dato, confestim omnibus sacramentum militare remisit, quasi ad nullam ijs rem indigeret, pollicitus se eis qui legitimum tempus meruissent, & stipendia & præmia persoluturū. Quibus eis dictis illi in magnum terrorem peruenerunt, cùm ob reliquam eius sententiā, tum eo maximè, quod Quirites eos, non milites appellasset. Itaq; animis collapsi, ueritiq; ne quid grauius de se consuleretur, mutato proposito, multis supplices precibus, multisq; promissionibus contenderunt, ut se & lubentissimo animo eius signa secuturos, bellumq; hoc solos confecturos reciperet. Hæc illis agentibus, intercedenteq; etiam Tribuno quodam militū precib. pro eis: (incertū eorum'ne mandato, an demerēdi Cæsaris causa id sua sponte fecerit) Missos, inquit Cæsar, facio & uos qui adestis coràm, & reliquos omnes, quorū militiæ tempus exactū iam est. neq; enim uobis mihi quicquam opus est. Cæterùm præmia nihilominus uobis persoluam, ne quis ueštrûm dixerit, me uobis usum in periculis, ingratum deinde me præstitisse: quantumuis ad reliquias quoq; belli conficiendas neq; corporis uiribus, neq; alia ulla re destituti, militiam meam recusaueritis. Hæc astutè simulata Cæsar (etenim magnoperè ijs indigebat) locutus, uniuersis agros partim publicos, partim suos assignauit, alijs aliò collocatis, longissimeq; à se inuicem distractis, ne si unum locum occupassent, uel finitimis terrori, uel ad nouas denuò res conandas parati esse possent: debitas uerò pecunias quas ferè ad singula egregia facta daturum se promiserat, se partim iam nunc numeraturum, partim paulo pòst cum fœnore persoluturū recepit. Postquam his uerbis animos eorum ita obnoxios fecit, ut non modò non fremerent iam, sed gratias ipsi insuper haberent. Accepistis, inquit, iam à me omnia, neq; ego quenquam uestrûm ad militiam posthac compellam. Si quibus tamen me in his quę restant, absoluendis adiuuare uolentibus est, eos ego lubens recepero. Ea uoce audita, summa omnes uoluptate sunt affecti, neque fuit quisquā, qui non daret nomen. Cæsar selectis ijs qui miscendis intra alios seditionibus apti erant, nō quidem omnibus, sed ijs qui ex agricultura uitam mediocriter sustinere ualebant, reliquis militibus usus est: ad eundemq; modum reliquorum etiam militum delectum fecit. Ferociores enim & malis facinoribus edendis idoneos, ex Italia secum, ne quid ibi tumultuum concitare possent, abduxit, eosq; in Africa alios alijs occasionibus haud iniquo animo passus est perire. nam & hostibus per eos cladem inferebat, & malis ipse hominibus leuabatur: utq; erat māsuetissimo animo, militibusq; præ cæteris mortalium gratificandi studiosus, ita seditiosos tamen ex his maximè oderat, seuerissimisq; pœnis coercebat. Hæc à Cęsare eo anno gesta sunt, quo re ipsa Dictaturam iterum gessit, cum Consulum nomē Calenus & Vatinius extremo anno constituti ferrent. Idem Cæsar media hyeme in Africam transmisit, quo ipso effectum est, ut hostibus insperatò superueniēs, sæpius rem prælcarè gesserit. Nā in omnibus negocijs celeritate atq; improuisis expeditionibus

An. V.C. 707.

Cęsar in Africam traijcit.

ditionibus consecutus est: neq; ulla alia causa fuit, cur omnes ea tempestate duces tantum rei bellicæ gloriæ præcelleret. Cæterùm Africa ne prioribus quidem temporibus Cæsar amica usus, secundum Curionis interitum, planè eam hostilem habuit: quippe & Varus, Iubaq; rerum ibi potiebantur: & Cato, Scipioq; cum ijs qui ipsos sequebantur, eòdem (quemadmodum supra dictum est) confugerant: communicatoq; inter se bello, non continentem modò terram ad id accõmodauerant, sed Siciliam quoq;, Sardiniamq; classe infestabant, naues abducebant, ita & arma, & ferrum (quo maximè indigebant) inde parabãt. Deniq; cum neq; exercitus illis oppositus ullus esset, & Cæsar in Aegypto Romæq; moras traheret, tantum apparatũ contraxerant, eoq; cõsilijs progressi erant, ut cum Hispaniam seditionibus agitari audiuissent, eò Cn. Pompeium probè instructũ amandârint. Fore enim iudicabant, ut is propter patrem suum, nimirũ Magnum Pompeium ab Hispanis promptè acciperetur, rebusq; breui temporis spacio ibi compositis, inde Romam peteret, ipsi uerò unà in Italiam classe adueherentur. Iniecerat eorum consilijs morã ab initio Vari cum Scipione de imperio disceptatio: cum Varus propterea quòd diutius ijs regionibus præfuisset, Iubæ insuper uictoria elatus, summam sibi rerum uendicaret. Sed Catonis ac Scipionis eadem erat sententia: quorum hic dignitate, ille sapientia reliquis longè anteibant: quorum autoritatem reliqui etiam secuti, Scipioni imperium detulerunt. Cato enim cum posset aut æquata cum Scipione potestate, aut etiam solus rem administrare, utrunq; recusauit: quia & illud summo in bellis incommodo cedere existimabat, & ad hoc id plurimum in re militari ualere nouerat, ut dux reliquis legum quoq; autoritate præstaret: ipse uerò in Republica ad tantam, quantam Scipio, dignitatem nunquam peruenerat. Igitur Cato sponte sua de summa rerum Scipioni cessit, & ei exercitum quem secũ adduxerat, attribuit. deinde cum Vtica in suspicionẽ uenisset, quòd Cæsaris rebus cuperet, parumq; abesset, quin reliqui eam ob id euerterent, Cato urbem precibus suis ab interitu liberauit, eiusq;, ac præterea omnis circùm regionis, marisq; custodiam, sibi iniunctam suscepit. Reliquorũ dux fuit Scipio, ipsumq; Scipionis nomẽ animos eorũ qui in eadem erant causa, magnoperè confirmabat, absurda quadàm persuasione nullum Scipionem in Africa infeliciter rem gerere posse opinantium. Eo animaduerso Cæsar, cum suos etiam milites id pro certo habere, ob idq; sibi metuere intelligeret, quendam ex Scipionum genere o[illegible], idq; nomen ferentem (cognomentum uerò Salattonis habebat) secum a[illegible], atque ita ignorantibus hostibus (neq; enim eius aduentum hyeme expectabant) ad Adrumetum mari transmisso peruenit, cum Vticam (quæ firmo præsidio asseruabatur) appellere naues non liceret. E naui egredienti Cæsari, huiusmodi casus obtigit, ut quamuis aduersam fortunam dij portenderent, tamen ipse id omen lætum reddiderit. Cum enim simul atq; pedibus terram attigit, corruisset, eumq; in faciem prolapsum uidentes milites mœrore ac solicitudine caperentur, ipse nihil hæsitans, manu extensa terram, quasi dedita opera ad eam concidisset, attrectauit, exosculatusq; est, inclamans: Teneo te Africa. Inde Adrumetum oppugnatione tentauit, repulsusq;, & castris exutus per uim hostium, ad oppidum aliud, Ruspina dictum, se contulit. Hic intromissus, hyberna parauit, ex eaq; urbe ad bellum deinde exiuit.

Bellum Africum.

Pompeius in Hispaniã missus.

Scipio dux belli Africi.

Catonis moderatio animi.

Vticæ custodiam Cato suscipit.

Scipionum in Africa nomen.

Scipio Salatto.

Omen Cæsar ut ex tristi lætum effecerit.

Ruspina.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE LIBER QVADRAGESIMVSTERTIVS,

Guilielmo Xylandro Augustano interprete.

HOC LIBRO HAEC TRACTANTVR:

Quomodo Cæsar Scipionem & Iubam uicerit.
Vt Numidiam Romani occupauerint.
Quemadmodum Cato mortem sibi consciuerit.
De Cæsaris reditu ad urbem, triumphoq; : & quomodo reliquas res composuerit.
De dedicatione fori Cæsaris, ac templi Veneris.
Vt Cæsar annum ad hunc modum, quo nunc utimur, constituerit.
De uictoria Cæsaris in Hispania aduersus Cn. Pompeium, Magni F.
Quomodo primùm Consules non ad integrum annum creati sint.
De colonijs Carthaginem, Corinthumq; deductis.
Quemadmodum Aediles Cereales instituti sint.
Hæc gesta sunt triennio, quo magistratus hi fuerunt:

An.V.C.708. *Iulius C.F. Cæsar, Dictator, Aemilio Lepido magistro equitum. Idemq; Consul* III. *cum eodem.*
709. *C. Iulius Cæsar Dictator* IIII, *Aemilio Lepido magistro equitum, & Consul* IIII. *solus.*
710. *Iulius Cæsar Dictator* V. *Aemilio Lepido magistro equitum, & Consul* V. *cum Antonio.*

VAE priori anno Cæsar gesserit, exposuimus. Sequenti anno Dictaturam Consulatumq;, tertio utrumq; magistratum, collegaq; Lepido gesſit. Vt enim primùm ab eo Dictator proditus fuit, statim eum ex Prætura in Hispaniam citeriorem misit: reuersoq; triumphum, cum neq; uicisset quenquam, neque omnino signis collatis dimicasset, concessit, ea præscriptione usus, quòd is Longini & Marcelli actionibus interfuisset. Cæterùm in triumpho suo nihil intulit, præter eas pecunias quibus socios despoliauerat. His rebus Lepido cum gratiam retulisset, collegam eundem sibi utriusq; magistratus adsciuit. Qui cum iam iniuissent magistratum, hæc prodigia Romanos perturbauerunt: Lupus in urbe uisus: sus fœtum elephanti, præterquam pedes, cætera similem edidit. In Africa Petreius & Labienus, cum Cæsarem frumentariæ rei explicandæ causa in pagos digressum animaduertissent, equitatumq; eius nondum à iactatione maris satis reualuisse, Numidis peditatum eius aggressi sunt: ordinibusq; legionū contur batis, multos eorum in prælio interfecerunt: ac reliquos etiam qui in orbem se recipientes in locum editum euaserant, expugnassent, nisi uulneribus quæ plurima acceperant, impediti fuissent. Cum tamen nihilominus in obsidendis ijs perseuerarent, Cæsar in magnum metum deuenit, qui cogitans, quia à paucis incommodum accepisset, cum annunciatum esset, Scipionem etiam ac Iubam cum omnibus copijs appropinquare, in magna consilij inopia hærebat, nec quid ageret, pensi quicquam habebat. Videbat enim se neq; diutius bellum id trahere posse, omnemq; eius moram, ut ab hostibus etiam nō inuaderetur, tamen ob penuriam uictus difficilem fore: porrò autem discedere se nullo modo posse, hostibus terra mariq; sibi imminentibus. In hac anxietate constituto Cæsari P. quidam Sittius (si modò ei id, non Fortunę potiùs adscribendum est) & salutem & uictoriam attulit. Is Italia pulsus, exulibus quibusdam sibi adiunctis cum in Mauritaniā traiecisset,

Lepidi triumphus, & Magisterium equitum, ac Consulatus.

Prodigia.

Cæsar cl[illegible]em à Petre[illegible] & Labie[illegible] acci[illegible]t.

P. Sittius Numidiam inuadit, Iubamq; do[illegible]m auertit.

traiecisset, manu militum à Boccho rege impetrata, Cæsarem in hoc bello
conficiendo adiuuare statuit, cum neq; beneficio eius antè affectus, neq; ei
notus fuisset. Quia uerò Cæsarem longè abesse à se audiuerat, neq; magno-
perè suis copijs (quas non magnas habebat) iuuari posse existimabat, ob-
seruato tempore, quo Iuba regno suo exercitum eduxisset, in Numidiam
irrupit, eam que & Gætuliam, quæ pars regni Iubæ est, uastauit: quare
Iuba, ut instituto suo omisso, medio ex itinere cum maiori parte exercitus
reuerteretur, motus est. Nam partem suarum copiarum Iuba Scipioni ali-
quando miserat, ut satis uel hinc cōstaret, si se ei coniunxisset, Cæsarem eos
sustinere nequaquā potuisse. Quanquam ne solum Scipionē quidem Cæ-
sar aggredi ausus fuit, in primis metu elephantorum, quos non tam pugnæ
causa, quàm quòd ab ijs equitatus suus conturbabatū, summopere timebat.
Itaque milites, quantum eius fieri poterat, castris cōtinens, ex Italia milites
elephantosq; euocabat, non quòd his magnoperè in prælio fideret (erat
enim non magnus eorum numerus) sed ut equi sui eorum uisui atque uò-
ci assuefacti, hostium quoq; elephantos timere desinerent. Interea & Gæ-
tuli ad Cæsaris amicitiam accesserunt, & nonnulli alij finitimi populi, par-
tim propter Gætulos, quos magnis honorib. ab eo affectos audierant, par-
tim Marij memoria adducti, cui Cæsar genere propinquus erat. Iam & ex
Italia euocati, quamuis tardè, multaq; pericula à tempestatibus ac hostibus
passi, aduenerant. Itaque Cæsar non amplius cessandum ratus, in Scipio-
nem exercitum duxit, ut eum ante aduentum Iubę prælio opprimeret. Vbi
ad Vzita oppidum peruenit, in colle, qui oppido, hostiumq; castris immi- Vzita.
nebat, deiecto eius præsidio castra posuit, Scipionemq; oppugnandi sui
causa uenientem ab alto repulit, immissisq; equitibus damnum ei intulit.
Eum collem Cæsar postquam communiuit, alium quoq; ex altera oppidi
parte, pulso inde Labieno, occupauit: atq; ita totam urbem munitionibus
clausit. Etenim Scipio in prælium aduersus Cæsarem nō educebat, ueritus
ne ante Iubæ aduentum cladem acciperet: qui euocatus cum tamen nō pa-
reret, omnem Africam, quæ Romanis subdita esset, se ei dono daturū Sci-
pio pollicitus est. Ea pollicitatione adductus Iuba, alios Sittio opposuit, i-
pse rectà aduersus Cæsarem contendit. Interim Cæsar ut ad pugnā Scipio-
nem eliceret, nihil intentatū reliquerat: quod cum non succederet, amicos
sermones inter milites eius uulgauit, literasq; sparsit, quibus promittebat
Afro, qui ad se transiuisset, omnem rem familiarem integram se conseruatu
rum, seq; ipsos libertati confirmaturum: Romanis autem immunitatē, præ-
miaq;, & alia quæ suis debebat, stipulabatur: eaq; ratione multos ad se per-
trahebat. Idem Scipio etiam conatus efficere, etsi non deerant qui res eius
Cæsaris rebus prætulissent (siquidem similia promissa eius fuissent) tamen
quia præmium nullum pollicebatur, libertatem tantùm S. P. Q. Romani ut
defenderent eos hortabatur, dum honestiora quàm præsenti negocio com
modiora proponit, neminem Cæsarianorum sibi adiecit. Hæc Scipio tan-
tisper dum Iuba ueniret, agebat: eius aduentu institutū mutauit. Nam tum
coniunctis uiribus Cæsarem ad pugnam prouocabant, detrectantemq; di
micationem lædebant, equitatuq; suo palantes ab eius exercitu intercipie
bant. Cæsar neq; in aciem exire decreuerat, & munitiones omittens, com-
meatus si rapere posset, satis habebat, aliumq; exercitū ex Italia euocabat.
Qui cum ægrè tandem aduenisset, (quippe non confertim, sed paulatim
conscriptus erat, neque satis nauium erat, ut simul omnes traijcerent) rece-

m pto

pto eo animum cõfirmauit, extraque uallum copijs eductis, aciem instruxit Hostes eo perspecto, ipsi quoque in acie suos locârunt, neque tamen signa contulerunt, idque aliquot diebus factitatum est, ita ut post leue equitũ prælium, utrique nulla re magna tentata in castra reducerent. Cæsar ubi intellexit, non posse se eò hostem adigere, ut relictis locis munitis manus consereret, ad Thapsum se conuertit, ut uel cum hoste, urbi ei auxilio ueniente, facultatem confligendi adipisceretur, uel eam destitutam caperet. Thapsus sita est in eo loco, qui ab altera parte mari, ab altera palude alluitur, peninsulæque similis est. Cæterùm inter mare ac paludem arctus admodum Isthmus ad urbem pertinet, in eoque lacus est, ita ut ex utraque eius lacus parte propter ipsum littus angustus omnino transitus pateat. Ad eam urbẽ Cæsar intra angustias progressus, fossam ac munitiones circũduxit, non obstantibus Thapsitanis: neque enim ad dimicationem satis erat eis roboris. Scipio autem, ac Iuba conati sunt fauces eius Isthmi, qua is in cõtinentem terram desinit, contrà uallo fossaque clausas communire. In eo opere cum uersarentur, ac singulis diebus magnã eius partem absoluerent, quoque celerius munitiones perficerent, ijs in locis qui nondum obstructi erant, quaque hostibus aditus patebat, elephantos constituerent, reliqui omnes labori intenti essent, Cæsar subitò eos qui sub Scipione erant, adortus est, cum eminus fundis ac sagittis elephantos conturbasset: eos cedentes insecutus, ex improuiso operantibus superuenit, inque fugam eos dedit, & cum fugientibus in castra incidit, eaque confestim cepit. Qua re conspecta Iuba in tantum terrorem metumque peruenit, ut neque congredi prælio, neque custodire castra curaret: Itaque fuga domum properatò cum peruenisset, & à nemine suorum reciperetur, idque eo magis, quòd Sittius iam sibi obiectos prælio uicerat, desperata salute, cũ Petreio, qui ipse quoque ueniæ nullã spem habebat, singulari certamine congressus, cumque eo uita functus est. Cæsar extemplò munitionibus Iuba fugiente potitus, maxima omnium in quos incidisset cædem fecit, ne his quidem, qui sese dedebant, parcens: deinde receptis nemine resistente cæteris urbibus, Numidas quoque in suam potestatem accepit, ijsque Sallustium, uerbo quidam regendæ, re autem ipsa diripiendæ regionis causa præfecit. Enimuerò Sallustius, & pecuniæ captæ, & compilatæ Prouinciæ accusatus, summam infamiam reportauit, quòd cum eiusmodi libros composuisset, in quibus multis, acerbisque uerbis eos qui ex prouincijs quæstum facerent, notasset, nequaquam suis scriptis in agendo stetisset: Itaque etsi à Cæsare absolutus fuit, tamen suis ipsius uerbis proprium crimen abundè quasi in tabula proposi[illegible] diuulgauit. His ita peractis, ea pars Libyæ, quæ circa Carthaginem sita, à Romanis Africa dicebatur, uetus prouincia dicta est, quòd iam olim subacta esset: Numidię aũt, quia recens debellata fuit, nouę prouincię nomẽ inditũ est. Scipio ex pugna profugus, nauim nactus, ea conscensa in Hispaniã ad Pompeiũ cursum instituit: sed eiectus in Mauritaniã, Sittium metuẽs, necẽ sibi propria manu attulit. Cato, cum multi ad ipsum confugissent, initiò rem gerere, & se à Cæsare defendere aliqua ratione intendebat: sed cùm Uticenses ei nõ obtemperarẽt, qui neque antè animis à Cæsare alienis fuerãt, & iam de uictoria insuper eius cognouerãt, cumque Senatores, equitesque qui aderant de fuga cogitarent, quòd uerebantur, ne ab Uticensibus compræhenderentur, ipse cum resistere Cæsari non posset, ne dedere quidem se ei statuit: non quòd periculum aliquod metueret, (id enim summo studio agere Cæsarem satis pro certo sciebat, ut, quò clementiæ opinionem

Thapsus, & uictoria Cæsaris ibi de Scipione & Iuba.

Iubæ & Petreij interitus.

Sallustius Numidiæ præfectus, ut eã expilauerit.

Afr[i]ca uetus & noua.

Scipionis interitus.

Cato Uticensis ut sibi ipsi manum intulerit.

nem ſuæ conſeruaret, ſibi parceret) ſed quia libertatis uehementi amore tenebatur, neque cuiquam quicquam concedere uolebat, miſericordiamq; Cæſaris morte ſibi longè grauiorem exiſtimabat eſſe. Itaq; ciuibus ſuis, qui tum Vticæ aderant, conuocatis, percontatus quorſum unuſquiſq; eorum iter inſtituiſſet, uiatico ſingulos inſtructos dimiſit, filium ad Cæſarem proficiſci iuſsit, eiq; ecquid non ipſe idem hoc faceret, interroganti ita reſpondit: Ego quidem in libertate uitæ dicendiq; educatus, non poſſum nunc immutata uitæ ratione ſenex ſeruituti me adſuefacere: te uerò qui in huiuſmodi rerum ſtatu & natus es, & educatus, eam fortunam quæ tibi obtigit, amplecti decet. His actis, rationes Vticenſibus ſuę adminiſtrationis exhibuit, reliquoq; pecuniæ eorum, quod apud ſe habebat, reſtituto, moriẽdum ſibi ante Cæſaris aduentum decreuit. Id quo minus interdiu conaretur, filius, alijq;, qui eum obſeruabant, effecerunt: cùm aduesperaſſet, pugione furtim ſub puluinari repoſito, Platonis librũ de Animo (cui Phædoni titulus eſt) popoſcit, ſiue eo conſilio, ut præſentes quàm longiſsimè à ſuſpicione inferendæ ſibi mortis abduceret, ac quàm minimè ab eis obſeruaretur, ſiue ut eius libri lectione nonnihil conſolationis ad mortem obeundam quæreret. Libro lecto, media iam nocte, pugione arrepto uulnus ſibi in uterũ ingeſſit: ex eoq; ictu exanguis factus, animam ſtatim egiſſet, niſi à grabato delapſus, ſtrepitu edito eos qui ante id conclaue dormiebant, excitaſſet. Tum intrò ſe conijcientes filius, cæteriq;, repoſitis in uentrem inteſtinis, medicinaq; adhibita, ſublato pugione, ianuas clauſerũt, ut ſomnum Cato caperet: neq; enim ex hoc uulnere deceſſurum putabant. Sed Cato iniectis uulneri manibus, diruptisq; ſuturis, expirauit. Ita Cato inter omnes ſuę ætatis uiros popularis ſtatus ſtudioſiſsimus, animoq; firmiſsimus, conſtantiſsimusq;, etiam morte ſua magnam gloriam obtinuit, Vticenſisq; cognomentum tulit, quòd & Vticæ mortem eam oppetijſſet, & publicis eius ciuitatis ſumptibus ſepultus eſſet. Cæſar cùm ſe Catoni iraſci dixiſſet, quòd gloriam ſalutis ſuæ ſibi inuidiſſet, filium eius more ſuo, ſicut reliquos etiam complures qui ſe ei pars ſtatim, pars interpoſita mora (quòd eum de ira interim remiſſurum aliquid ſperabant) ultrò dediderunt, incolumes dimiſit. Afranius autem, & Fauſtus Sylla fuga in Mauritaniam perlati (etenim Cæſaris ſe poteſtati permittere nolebant, ſatis certi id ſibi ſuo exitio ſtaturum) ibi à Sittio compræhenſi ſunt, eosq; indicta cauſa Cæſar tanquam captiuos occidit. L. autem Cæſarem, cognatum ſuum, ultroq; ſibi ſupplicem factum, tamen quòd toto bello contra ſe ſtetiſſet, primùm cauſam ſuam dicere iuſſit, eo conſilio, ut iudicio uictum condemnaſſe uideretur: uerùm cum eum ſua uoce morti addicere uereretur, iudicio ſuſpenſo, poſt paulò per inſidias hominẽ interemit. Si quos enim Cæſar ſecum habebat, quorum conſuetudine non capiebatur, eos partim ab aduerſarijs interfici haud ægrè paſſus eſt, partim per ſuæ ipſorum partis homines inter præliandum occidi iuſsit. Neque enim apertè de omnibus, qui ipſum læſiſſent, uindictam exigebat: ſed ſi qui erant, quibus nullum ſatis magnum crimen obijcere, ut pœnas de ijs ſumeret, poterat, eos latẽter è medio tollebat. Nihilominus tamen ſecundum eam uictoriam omnes literas, quæ in ſecretis Scipionis ſcrinijs continebantur, non lectas combuſsit: multis quoq; eorũ qui contra ipſum arma tulerant, alijs ſui ipſorum cauſa, alijs in gratiam amicorũ ſalutem conceſsit. Nam ut ſuprà quoq; diximus, unicuique commilitonum atque ſociorum ſuorum unum ut pœnæ eximeret, poteſtatem fecit. Ipſum

Cato filium ſuum ad Cæſarem ire iubet.

Catonis laus.

Afranius, Fauſtus Sylla, & L. Cæſar à Cæſare necantur.

Literæ Scipionis ſecretæ à Cæſare cremantur.

quoque Catonem quin incolumitate fuerit donaturus, non dubiũ mihi uidetur. In tanta enim admiratione eum habuerat, ut cum postmodum Cicero de Catonis laude librum composuisset, id ægrè nõ tulerit: quanquã ipse etiam libri autor in bello contra se fuisset, sed librum tantùm condiderit, cui Anticato nomen fuit. Cæsar his confectis rebus, dimissis que à se confestim ætate confectis militibus, antequàm in Italiam traijceret, ne denuò seditionem mouerent, rebusq; in Africa quàm potuit breuissimo temporis spacio constitutis, ad Sardiniam usque tota classe prouectus, inde copijs in Hispaniam aduersus Pompeium cum C. Didio missis, ipse Romam petijt, animo cùm ob rerum gestarum splendorem, tum nonnihil etiam ob Senatusconsulta de se facta elato. Decreuerat enim Senatus, ut propter uictoriã eius quadraginta diebus sacrificaretur, utq; in triumpho iam antè cõcesso, equis albis, apparitoribusq; cùm his quos secum habebat, tum ijs quos in prima, quosq; in secunda Dictatura habuerat, uteretur. Præterea morum eum magistrum (ita enim uocabant, quasi non satis digno Censoris nomine) ad tres annos, Dictatorem in decennium deinceps constituerunt, utq; semper Consulibus in sella Curuli in consilio assideret, semper primus omnium sententiam diceret, in omnibus equestribus certaminibus præmia diuideret: magistratus, reliquosq; honores, quos aliàs populus tribuere consueuerat, ipse conferret, currusq; ipsi aduersum Iouem spectans in Capitolio collocaretur. Ipse quoq; super imaginem orbis terrarum positus, statueretur, cum ea inscriptione, Semideus est: utq; deleto Catuli nomine, Cæsaris Capitolio inscriberetur: quasi uerò Cæsar id templũ, de cuius perfectione Catulum ad disquisitionem uocare intenderat, perfecisset. Hæc ego sola recensui, quamuis multa alia & decreta & approbata fuerũt, quia hæc tantùm reliquis repudiatis admisit. Cæsar postquam Romam aduenit, suamq; potẽtiam Romanis & animi altitudinem suspectam esse, eosq; sibi de ipso nõ minora quàm olim perpessi fuerant, mala polliceri, itaque non beneuolentia erga ipsum motos, sed adulandi causa immodicos istos honores decreuisse: cõsolandi eos, inq; spem adducendi gratia, hæc in senatu uerba fecit: Nemo uestrûm, P. C. existimare debet, me propterea quòd uictoria potitus, loquendi quæ uolo, agendi que liberam, ac nulli iudicio obnoxiam potestatem habeo, uel uerbis idcircò uel actionibus grauem uobis futurum. Nec, quoniam Marius, Cinna, Sylla que, & reliqui ferè omnes, qui aduersarios suos superauerunt, dum rem aggrederentur, plurima in dicendo [illegible] doq; humanitate usi (qua re prę sertim multos sibi conciliauêre [illegible] adiutores se ipsis pręberent, uel certè non repugnarent) postea quàm uictoria parta id quod concupiuerant, adepti sunt, longè à prioribus diuersum & sermone & re ipsa ostenderunt, ideò me quoq; horum similem futurum quisquam suspicetur. Neq; enim aut dissimulata mea natura superioribus temporibus fictis apud uos moribus usus sum, ut nunc licẽtiam adeptus, audacter meo ingenio efferar: neq; rursus rerum secundarum copia ita elatus, fastu'ue inflatus sum, ut tyrannidem in uos affectem: quorum alterutrum, ut mihi uidetur, si non utrumq;, his quos cõmemoraui uiris inerat. Ego uerò & ea sum natura, qua me esse experti ipsi estis (quid enim refert singula recensentẽ, me ipso laudando uobis molestũ esse?) neq; fortunam cõtumelia afficiendam mihi existimo: sed quanto ea se mihi benigniorem pręstitit, tanto minus ea abuti in omnibus rebus decreui. Quippe cur tantam obtinere potentiam, ad tantumq; peruenire fastigium contenderem,

C. Didius in Hispaniã contra Cn. Pompeiũ mittitur.

Cæsari decreti honores.

Cæsar Romam aduenit.

Cæsaris ad Senatum oratio.

derem, ut & pœnas sumere de omnibus qui bello se mihi opposuissent, & ad sanam mentem omnes consiliorum meorum impugnatores reducere possem, nulla mihi alia causa fuit, quàm ut tutò meam uirtutem mihi exercere, meaq; fortuna cum gloria uti liceret. Quanquam aliàs mihi iniquus is uideatur, qui quæ aduersarijs suis uitia obiecerit, eorundem ipse coargui potest: neq; uelim sanè quibus actionum similitudine componi merear, ijs solius uictoriæ gloria præstare. Iam cuius partes potiùs sunt, ut plurimùm cæteris prosit, quàm eius qui plurimum potest? Quis contrà minorem delinquendi causam habet? Cuius uerò est, prudentissimè muneribus Deorum uti, potiùs quàm eius in quem illi summa contulerunt? Quis præsentia bona rectius administrãda curabit, atq; is qui plurima possidet, præq; reliquis ne ea amittat, timet? Etenim res secundæ, ubi animus continens ijs moderatur, perdurant, potentiaq; mediocriter usurpata, omnia bona conseruat, ac (quod potissimum est, minimeq; ijs obtingit, qui sine uirtute uiuunt.) & uiuentes sincero amore diligi, & defunctos ueris laudib. ornari facit. Contrà qui immodicè suam in omnibus rebus potestatem abutitur, is neq; beneuolentiam ueram, neq; securitatem certam inuenit, quantumuis palàm ficto eum studio homines adulentur: ab omnibus enim is, qui in eos summam potentiam obtinet, ijsq; præsertim quibus cum eo negocium est, in suspicione habetur, timeturq;. Quæ ego uos à me non ostentationis gratia, aut quòd casu ad mentem meam accidissent, tractata existimare uelim, sed ita intelligere, me iam inde ab initio, quoniam & conuenire mihi ea, & conducere iudicabam, ita sensisse, locutumq; fuisse. Proinde non in præsentiarum tantùm bono uos esse animo hortor, sed de futuris quoq; benè sperare: id cogitantes, quòd si quid hactenus simulassem, iam nunc tamen hac ipsa die quid seriò uellem omni sublata mora me declaraturum fuisse. Sed neque aliter unquam antè sensi (quod ipsa mea acta ostendere possunt) & nunc multo maiori cura id agam, non profectò ut dominium in uos, sed ut tutelam uestrûm geram, neque tyrannus, sed dux ut sim: ita ut in omnibus his, quę uestra causa sunt agenda, & Consul, Dictatorq;, in lædendo autem quopiam, (nihil enim grauius dicẽdum censeo) priuati loco sim. Quî enim aliquem ex uobis morte afficiam, qui me nulla iniuria læsistis? cum neminẽ eorum qui in acie contra me steterunt, etiam horum qui in me oppugnando alios summo studio adiuuerunt, occiderim, sed misericordia omnes qui semel arma contra me tulissent, prosecutus, nonnullis etiam qui denuò contra me dimicassent, salutem concesserim. Qui uerò iniuriarum acceptarum meminerim? cum arcanas Pompeij Scipionisq; literas neq; lectas neq; descriptas extemplò combusserim. Proinde confirmatis animis, P. C. in gratiam redeamus, omniumq; quæ necessitas quædam diuinitùs imposita attulit, recordatione proiecta, agedum omni suspicione omissa mutuo amore nos inuicem, tanquam nouos ciues, complectamur, ut & uos me tanquam patris loco accipientes, metu tristiorum pulso, meæ prudentiæ procurationis que uestrûm fructus capiatis, egoq; uos liberorum instar paterna cura tuear: id quidem in uotis habens, ut omnia semper quàm rectissimè à uobis agantur, si quid tamen secus accidat, ferendam esse necessariò humanã sortem sciens. Cæterùm milites ne uobis timorem offerant, neq; enim aliter, quàm mei uestriq; imperij custodes eos esse, existimare debetis: quos quidem ali necesse est propter multitudinem, alentur tamen non contra uos, sed uobis uti præsidio sint, contentiq; his quæ suppeditantur, eos à quibus accipiunt,

Res secundæ quomodo ferendæ.

accipiunt, amabunt. Atque hanc ob causam pecuniæ etiam plus solito exactum est, ut & seditiosi placarentur, & uictores ne ob rerum necessariarum defectum materiam seditiones mouendi haberent. Ego quidem de his pecunijs nihil in meam rem uerti: quinimò omnes meas facultates, contracto insuper magno ære alieno, uestris rebus impendi. Ipsi uerò cernitis pecuniæ exactę partem in bella insumptam, reliquum uobis adseruatum esse. ita ipse quidem inuidiam imperatæ pecuniæ in me solum recepi: eius autẽ fructus, sicut & omnis meæ militiæ, in uos publicè redundat. semper enim uobis armis opus est, sine quibus tantam urbem, tantumq́; imperium tenentibus tutò uiuere non licet: ad ea autem plurimùm conducit pecuniæ abundantia. Quod reliquum est, nemo suspicetur me uel diuiti ulli iniuriã facturum, uel noua uectigalia constituturũ. nam & præsentibus contentus ero, & maiorem curam geram rem uniuscuiusq; uestrûm augendi, quàm contra quenquã pecuniæ causa iniustè agere. Hęc Cęsar in Senatu primùm, deinde apud populum locutus, aliqua eos timoris parte leuauit. ut uerò omnino confiderent, id persuadere priusquam promissa repræsentaret, non potuit. Post hæc cæteris omnibus rebus magnificè, sicuti par erat, tot tantisq́;

Quatuor Cæsaris triumphi.

simul partis uictorijs, adornatis, quatuor continuis diebus de Gallis, Aegypto, Pharnace, & Iuba triumphos singulos duxit. Reliquus triumphi apparatus spectatores delectabat: sed Arsinoe Aegyptia, quæ ipsa quoque inter captiuos ducebatur, lictorum multitudo, de ciuibus qui in Africa perierãt, pompa instituta, magnum ipsis dolorem afferebant. Nam & lictorum tantum numerum, quantum prius uiderant nunquam, molestè ferebant: & Arsinoe quondã regina dicta, cum tunc (quòd Romæ antè conspectũ fuerat nunquã) in turba captiuorũ cerneretur, multã cõmiseratione mouebat: faciebatq́; ut cum eius in speciẽ lugerẽt uicẽ, quisq; proprias calamitates deplorarẽt. Cæterùm Arsinoe in germanorũ gratiã dimissa, Vercingentorix cum alijs necatus est. Porrò quamuis Romanis ea quæ retuli, indignationẽ mouerant, tamen iudicabant ne conferenda quidem hæc cum captiuorum multitudine, rerumq́; gestarũ magnitudine esse: itaque in summa apud eos Cæsar admiratione. Eam augebat maxima eius in militum dicacitate ferenda lenitas: qui & allectos ab eo in Senatum dictis mordebant, & ipsi Cæsari inter alia conuicia Cleopatrę præsertim amorem, cõsuetudinemq́; quam is adolescentulus cum Bithyniæ rege Nicomede habuerat exprobrabant, adeò ut dicerent Gallos à Cæsare, Cæsarem uerò à Nicomede subactum: quibus deniq; singulis una uoce acclamabant: Si rectè egeris, plectêre: sin malè, regnabis. Iis uerò uerbis hoc significabant, si (quod æquum esse arbitrabantur) Cęsar populo liberum suarum legum usum redderet, fore ut eorum quæ præter leges egisset, iudicium sustinendum haberet: sin (quòd iniustè eum facturum censebant) suam potentiam retineret, regem eum futurum. His ita iactatis, tantum ab indignatione abfuit Cæsar, ut gauisus etiam sit, ea suos dicendi libertate uti, quòd ipsum nunquam succensurum certò crederent. Consuetudinẽ autem cum Nicomede uitio sibi uerti ægrius tulit, palamq́; se molestia hinc affici ostendit: sed excusare ausus, atq; iuramento adhibito se purgare, risu exceptus est. Cęterùm prima triumphi die omẽ

Omen sinistrũ in triumpho.

ei aduersum obtigit, axe currus triumphalis apud fanum Fortunæ à Lucullo ædificatum ita confracto, ut ad reliquam partem triumphi perficiendam alio curru opus fuerit. Cæsar uerò gradus in Capitolio genib. ingressus conscendit, nulla neque currus qui ei ex aduerso Iouis positus fuerat, neq; imaginis

giinis orbis terrarum pedibus suis subiectæ, neque inscriptionis eius habita ratione, post semidei quoque nomẽ de illo titulo sustulit. Ad hunc modum peracto triumpho, magnificum populo epulum dedit, addito extra ordinem frumẽto, oleoq́. Distributo frumẽto in populũ, uiritim insuper trecentenos numos distribuit quos promiserat, adiectis alijs centenis: militib. autem bina in singulos sestertia diuisit. Nec sola munificentia contentus, cætera quoq; accuratè inspexit: cumq́ numerus eorum, qui ex publico frumentum accipiebant, nõ legitimè, sed eo modo quo in seditionibus fieri assolet, excreuisset, instituta recensione, dimidiam circiter partem eius amputauit. Cæteris triumphi diebus è more trãsactis, ultima post cœnã soleis indutus, omniuarijsq́ floribus coronatus in forũ suũ prodijt, atq; inde domũ uectus est, comitãte ipsum toto ferè populo, multisq́ elephantis faces præferentibus. Forum enim Cęsar extruxerat, quod ab ipso nomẽ obtinuit, Romano pulchrius, sed tamen Romani ex eo dignitas aucta est, ut forum magnũ diceretur. Forum uerò & templum Veneris (quam sui generis autorem ferebat) à se condita Cæsar statim tunc consecrauit, multa'que ibidem & uaria spectacula edidit. Theatrum quoque ad uenationes aptum ædificauit: quod, quia undiquaque habet sedes, scena'que caret, Amphiteatrum cognominatum est. Deindè in honorem filiæ suæ uenationes, ludosq́ gladiatorios exhibuit: quæ si singula enumerare intendam, fortasse non probabili aceruo opus institutũ confundet, cum id genus res inflatius soleant referri. Itaque hîc & in sequentibus ea omittam, nisi quid omnino dictu necessarium occurrerit. Id nũc cõmemorabo, animal id, quod Camelopardalis nominatur, tunc primùm à Cæsare Romam adductum, publiceq́ ostensum fuisse. Est autem cameli omninò simile animal, nisi quòd membrorum non eandem ubiq; proportionem seruat. Nam partes eius posteriores humiliores sunt, à clunibus paulatim erigitur, uideturq́ quasi ascendere: cumq́ diu iam altius subinde factum est, reliquam corporis partem prioribus pedibus eleuat. collo uerò sua peculiaris altitudo adest: colore, ut pardalis, uariegato est, unde nomen ex Camelo & Pardali compositum habet. Viros alios singularibus certaminibus, ut Romanæ erat consuetudinis, commisit: alios plures simul in Circo, equites equitibus, peditibusq́ pedites, aliosq́ promiscuè, æquali utrinq; numero. erant etiam XL uiri, qui ab elephantis pugnarent. Deniq; prelium nauale non in mari, neq; in palude, sed in terra exhibuit, effosso ad id loco in Cãpo Martio, eoq́ aqua repleto, inductisq́ nauibus. In omnibus his certaminibus depugnabant captiui, qui'q; erant capitis damnati: quidam etiam equitum filij, adeoq; cuiusdam qui Præturam gesserat, filius, singularia certamina obibant. quin etiam Senator quidam Fuluius Setinus in armis pugnare uolebat, sed Cæsar nunquam se id cõcessurum asseuerans, hominem prohibuit: equitibus uerò id concesśit. Etiam Troiam antiquo more patriciorum filij luserunt: iuuenesq́, qui dignitate æquales erãt, curribus certauerũt. Etenim cædes in ijs spectaculis Cæsari uitio uersæ sunt, quòd nondum ipsis satiatus esset, quodq́ populo malorum suorum imagines ante oculos repræsentaret: hoc uerò longè maiorem ei inuidiam conflauit, quòd in hæc sumptus immensos fecisset, itaq; ad singula spectacula acclamabant, eum iniusta de causa maiorem pecuniarum partem exegisse, quibus in huiusmodi res abuteretur. Vnum commemorabo sumptuositatis, quæ tunc à Cæsare adhibita est, exemplum, ex quo reliqua omnia depræhendi possunt. Ne quis enim spectantium à sole molestare-

Epulum populo datum.

Recensio populi.

Forũ Cæsaris. Romanum. Magnum.

Amphiteatrũ.

Camelopardalis.

Ludi & certamina.

Naualeprælium.

Sericæ cortinæ. tur, sericas cortinas, ut quidam autores sunt, super eos extendit. Est autem sericum textura barbaricæ luxuriæ, ab ijsq; ad luxum mulierum nobilium inuecta. Hæc cum alij necessariò silentio transmitterent, tumultus à militibus coortus est, quos non tam inutiles sumptus mouebant, quàm quòd ea pecunia nõ in ipsos erat collata: neq; prius finem turbarum fecerunt, quàm Cæsar unum ex ijs subitò superueniens sua ipse manu correptum ad supplicium tradidit. *Homines immolati.* Sed præter hunc, alij quoq; duo uiri sub sacrificij præscriptione iugulati sunt. neq; mihi constat, qua id de causa factum fuerit. certè, cum neq; Sibylla hoc præcepisset, nec aliud in hanc sententiã oraculum extaret, tamen in campo Martio à Pontificibus & Salio immolati sunt. Leges præterea nonnullæ sancitæ sunt, ex quibus paucas commemoratu maximè dignas, omissis reliquis recitabo: *Leges à Cæsare latæ, de iudicijs.* Iudicia solis Senatoribus equitibusq; mandauit, ut ea quàm iustissimè fierent, cum ante his quoq; in dicendo iure nõnulli plebeij affuissent. *Sumptibus.* Cum locupletiores nullum sumptibus suis modum statuerent, eos non legibus tantùm temperauit, sed re ipsa attentè obseruauit. Et quoniam exhausta uehemẽter erat urbis frequentia, propter eorum qui decesserant multitudinem, quod ex recensione (eam autem, & reliqua ei affinia munera, tanquam Censor peragebat) ipsoq; etiam cõspectu liquebat, *Liberorũ multitudine.* ijs qui multos liberos procreassent, præmia proposuit. Et quoniam se ipsum nouerat, propterea quòd multis continenter annis contra Gallos *prouincijs.* cum imperio fuisset, inde ad dominãdi cupiditatem prouectum fuisse, seq; ad confirmandam suam potestatem parauisse, lege cauit, ne quis omnino Prætor anno, aut Consul biennio amplius à suo magistratu continuò imperaret. *Anni emendatio.* Iam cum annorum dies inuicem sibi non satis congruerent, (eo enim tempore etiamnũ Lunæ reuolutionibus menses æstimabant) annum Cæsar ad eum qui hodieq; obseruatur modum constituit, intercalatis septem ac sexaginta (quamuis alij falso plures perhibuerint) qui ad summam exactam requirebantur, diebus. Eam rationem ipse dum Alexandriæ uersaretur addidicerat: quamuis hoc uariat, quòd Alexandrinis unusquisq; mensis triginta diebus cõstat, deinde in singulos annos quinq; dies adduntur. Cæsar uerò & eos quinq; dies, & duos insuper alios, quos uni mensium detraxerat, reliquis mensibus coaptauit: diem quoq; illam, quæ ex dierum quadrantibus cõficitur, ad quartũ quenq; annum (tribus in medio annis omissis) apposuit, ut iam ne in horis quidem annorũ error, nisi perquã exiguus, incidere possit, q tantus est, ut intercalatione unius diei MCCCCLXI quoque anno indigeat. Hæc omnia Cæsar, quæq; alia de Republicæ statuit, nõ proprio consilio, sed semper communicata prius re cum primoribus Senatus, aut toto aliquando ordine, decreuit: quo fiebat, ut quanuis nonnullas leges asperiores aliquantum promulgasset, tamen Senatui se probauerit, laudatusq; fuerit. Enimuerò quòd eorum, qui exilio iudicum uocibus damnati fuerant, multis per Tribunos plebis reditum cõficiebat, quodq; ijs qui ambitus condemnati fuerant, in Italia uersari permittebat, nonnullosq; parùm dignos in Senatum adscribebat, multis ac uarijs de se rumorib occasionem præbuit. Cleopatræ uerò amor, neque is iam, cui in Aegypto seruierat, (quippe eius fama tantùm Romam uenerat) sed cui in ipsa urbe deditus erat, magnoperè ei ab omnibus uitio uersus fuit. Venerat enim Romam *Cleopatra Romam uenit.* cum marito suo Cleopatra, domiciliumq; ei in ædibus ipsius Cæsaris designatum fuerat, ut iam utriusq; rei nomine malè audiret: ipse infamiam eam nihil curans, inter amicos sociosq; Romanorum reges adscripsit, Iam quæ in

in Hispania Pompeius agitaret, omnia Cęsar percipiebat. & quamuis eum hostem superatu haud facilem esse censeret, tamen primò classem à Sardinia aduersum eum emisit: deinde exercitum quoq; habito delectu, sperans se horum opera id belli patraturum. Sed posteaquam Pompeij uires augeri, suos ad bellum ei faciendum non sufficere animaduertit, ipse Romæ custodia Lepido, octoq; ut nonnullis uidetur, uel, quod magis creditum est, sex urbis præfectis iniuncta, in Hispaniam expeditionem suscepit. Enimuerò exercitus in Hispania sub Longino & Marcello tumultuati fuerãt, nonnullæq; urbes ad nouas res cõsurrexerant: uerùm hi motus Longino mortuo, succedenteq; ei Trebonio, cõquieuerant. pòst paulò ijdem animaduersum in se à Cæsare iri timentes, clanculũ ad Scipionẽ legatis missis, ei se dediderãt: isq; cùm alios, tum Cn. Pompeiũ ad eos miserat. Pompeius insulas Baleares aggressus, reliquas sine prælio, Ebusum ui cepit: ibiq; morbo correptus, cum militibus suis aliquandiu remansit. Cum tempus tereretur, milites qui in Hispania erãt audito Scipionẽ perijsse, Didium aduersum se cum classe proficisci, ueriti ne si Pompeiũ præstolarenẽ, ante eius aduentũ opprimerenẽ, ducibus electis T. Scapula, ac Q. Aponio, equestris dignitatis uiris, Trebonio eiecto omnẽ Bæticã ad defectionis societatẽ perduxerãt. Interim Pompeius alleuato corpore in oppositã Hispaniã traijcit: nõnullisq; urbibus (quæ se ultrò ei dediderãt, præfectorum imperijs grauati, spemq; in Pompeio patris eius memoria renouata haud exiguam habentes) receptis, Carthaginem, quia pacificationẽ repudiauerat, oppugnat. Quod ubi Scapula cum suis cognouit, ad Pompeium se contulerunt, eum Imperatorem sibi delegerunt, omni cura studioq; eius iussibus paruerunt, commoda periculaq; cum eo sua communicãrũt, unanimiterq; se & ad uitanda mala, & ad consectandum feliciorem statum confirmauerũt, Pompeio nihil non ad gratiam ab ijs bonam ineundam (quem morẽ in eiusmodi imperijs, rerumq; statu seruare omnes homines solent) & loquente & faciente: idq; eo magis, quòd à se nonnulli Allobroges, quos in bello contra Curionem Iuba captos dono ipsi dederat, transfugerant. Ita Pompeius effecit, ut non hos modò iam longè alacriores haberet, sed multi etiam contrariæ partis, præsertimq; hi qui sub Afranio militauerant, accederent: ex Africa etiam præter alios Sextus frater, Varusq; & Labienus cum classe ad Pompeiũ uenerunt. Itaque multitudine studioq; militum elatus, regionem peruagatus, urbes partim deditione, partim ui in suam potestatem redegit, ut iam plus ipso Cæsare posse uideretur. Qui enim Cæsaris in Hispania erant legati Q. Fabius Maximus, & Q. Pedius, cum se satis instructos ad confligendũ cum Pompeio nõ putarent, nihil aliud agebant, quàm quòd Cęsarem, ut aduentum suum maturaret, hortabantur. Cum is rerum iam in Hispania status esset, præmissiq; Roma à Cæsare nonnulli aduenissent, ipsiusq; iam Cæsaris aduentus expectareẽ, territus Pompeius, cogitansq; ad totam Hispaniam obtinendam sibi non esse satis uirium, ne accepto damno demum consiliũ capere opus haberet, maturè, ante quàm cum hoste manum conseruisset, in Bæticã se recepit, eiusq; discessu statim omnis ora maritima defecit. Varus uerò à Didio apud Crantiam nauali prælio superatus, in terram euasit: coniectisq; in introitum portus ancoris, ita ut una ab alia teneretur, cùm ad eas tanquã ad septum quoddã primæ insequẽtium naues offendissent, periculũ totius classis amittẽdæ declinauit. Mediterranea uerò Hispania omnis ista Põpeio se coniunxerat, excepta Vlia urbe: eam quòd noluerat ad amicitiam

Bellum Hispaniense, Cæsaris cõtra Cn. Pompeium.

Scapula.
Aponius.

Pompeius summæ rerum contra Cæsarem præfectus.

Allobroges à Pompeio desciunt.

Q. Fabius Maximus.
Q. Pedius.

Varus à Didio nauali prælio uincitur.

Pompeius Vllam oppugnat.

micitiam suam accedere, oppugnabat. Interim Cæsar cum paucis Hispaniã attigit, præter expectationẽ non Pompeianorũ modò, sed suorum quoq; militum. Tanta enim itineris usus erat celeritate, ut antè quàm audiretur ipsum in Hispaniam aduenisse, à suis, hostibusq; ibi conspiceretur. Proinde (maximam enim militũ partem in itinere post se reliquerat) sperabat se ea celeritate, soloq; suo aduentu tantum Pompeio terrorẽ iniecturũ, ut & ab urbis obsidione desisteret, & de tota re trepidaret. Pompeius uerò uirũ uiro longè præstantiorem esse existimans, fretusq; suis uiribus, nihil eius aduentu consternatus, in oppugnatione urbis haud secus quàm antè pergebat. Cæsar paucis ibi locorum militibus, qui cæteros præuenerant, relictis, ad Cordubam se conuertit, cùm spe eius per proditionẽ potiundæ, tum uerò in primis, ut ei metuentẽ Pompeium ab Vlla auerteret: responditq; huic cõsilio euentus. Initiò enim Cneus relicta ad Vllam parte exercitus, Cordubam uenit: eamq; occupatam, Cæsare cedente, Sexto fratri custodiendam tradidit. deinde cum ad Vllam nihil proficeret, cumq; urbis turri ob multitudinem propugnatorum collapsa, eà milites irrumpẽtes, malè accepti essent, interim Cæsar noctu suppetijs in urbem missis, ad Cordubam iterum castra posuisset, obsidioneq; eam cinxisset, ibi demum Cneus Vlla omnino relicta, omniq; exercitu ad Cordubã conuersus, tantum profecit, ut Cæsar, qui tunc morbo conflictabatur, eius aduentu audito recesserit. Verùm Cæsar recepta sanitate, militibusq; qui subsecuti erant, ad se acceptis, coactus est hyeme bellum gerere: nam & tabernaculis exercitus incommodis usus laborabat, & cibaria deerant: quibus rebus Cæsar (eo autem tempore Dictaturam gerebat, & sub exitum demum anni Consul creatus fuit, conuocato eius rei gratia populo per Lepidum, qui tum magister equitum erat, eumq; titulum sibi Consul contra maiorum instituta sumpserat) ad bellum hyberna tempestate exequendũ adactus, Cordubæ oppugnatione, quòd eam ualido præsidio teneri norat, abstinens, ad Atteguam urbem, ubi magnam uim frumenti repositam esse audierat, se conuertit, sperans se multitudine militum suorum, repentinoq; aduentu perterritis hostibus, facilè eam in suam potestatem redacturũ, eamq; munitionibus clausit. Pompeius naturæ loci fidens, ratusq; Cæsarem propter anni tempus obsidionem trahere nõ posse, simul quòd milites suos frigore affligere nolebat, urbem defendendam sibi primùm nõ arbitratus est: postquàm uerò ea uallo circunclusa à Cæsare, & circumsessa est, ad propugnandum eam timore adductus, nactus nubilam nõctem, repentè excubitores inuasit: compluribusq; horum cæsis, cum eos qui in oppido erant, duce carere intelligeret, Munatiũ Flaccum ad eos intromisit. Cæterùm is hoc artificio in oppidum peruenit. Noctu solus custodes aliquot adijt, tanquam ad inspiciendas excubias à Cæsare missus, tesseramq; eos sibi dicere iussit, qua percepta (neque enim quis esset, illi norant: solusq; cum esset, non aliunde uidebatur ad eos quàm ab amicis uenisse) digressus, extra munitiones circumiuit: cumq; uenisset ad alios excubitores, tesseram eis nominauit, simulansq; se ad recipiendum per proditionẽ oppidum à Cæsare uenire, ab ijs deductus introijt: quanquam spes quidem retinendi oppidi eum decepit. Nam & alia incommoda nonnulla euenerunt, & cum operibus Romanorum aliquando ignem oppidani iniecissent, non modò nullum ijs memorabile detrimentũ attulerunt, sed ipsi maximum damnum inde reportârunt. Coortus enim uehemens ex aduerso oppidi uentus, ædificia oppidi incẽdio miscuit, multiq; inter fumum prospectu

Cn. Pompeius Vlla omissa ad Cordubam se confert.

Lepidus Consul et magister equitum.

Attegua urbs ut in potestatẽ Cæsaris uenerit.

Munatius Flaccus ut Atteguã peruenerit.

prospectu omni adempto, lapidibus ac iaculis percusi perierũt. Eo incommodo accepto, cum agri uastarentur, muriq; pars cuniculis actis corruisset, dissentire ceperunt, ac prior Flaccus ad Cæsarem pacis, impunitatisq; sibi & suis impetrandæ causa misit: cum eam non obtinuisset, quòd arma tradere nolebat, oppidani à Cæsare pacem acceperunt, cum imperata fecissent. Attegua capta, reliquæ etiam urbes aut ad Cæsarem legatis missis ad eum desciuerunt, aut ipsum, legatos' ue eius aduenientes receperunt. Itaq; Pompeius consilij inops, cum aliquandiu hinc inde passim uagatus esset, ueritus ne ea re moti cæteri quoq; à se deficerent, in discrimen summæ rerum pugnare statuit, quanquam cladem ei haud dubiè dij portendebant. Nam simulacrorum quidem sudores, sonitus in aere exercituum, multi animalium monstrosi partus, faces à cœli facie in occiduam partem percurrentes, quæ eo tempore per Hispaniam prodigia edebantur, non apertè utri minarentur perniciem sciri poterat: uerùm aquilæ exercitus Pompeiani, alas suas concutientes, fulminaq;, quæ aurea nonnullæ pedibus gestabant, proijcientes, Pompeio exitium palàm obnunciabant, ipsæq; ad Cæsarem auolabant. Sed Pompeius ea ostenta nihil curabat, iamq; bellum eo deductum erat, ut signis collatis decernendum esset. In utriusque ducis exercitu præter Romanos, sociosq;, multi Hispani, Mauriq; erant, nam Bocchus filios suos Pompeio auxilio miserat, Bogud uerò ipse cum Cæsare militabat, ipsum nihilominus prælium non per alios, sed solos Romanos factum est. Milites enim Cæsariani cùm multitudine & usu rei bellicæ, tum uerò præcipuè præsentia Cæsaris freti, hoc omni studio agebant, ut iam nunc militiæ, miseriarumq; quas in ea diu iam tulissent, finem imponerent: Pompeiani his quidem rebus inferiores, tamen quia spem salutis nullam nisi in uictoria sibi restare uidebant, (pleriq; enim eorum antè cum Afranio & Varrone à Cæsare superati, uitaq; donati fuerant, eosq; desperatio ueniæ ad furorem quendam incitârat, ut uel fortiter uincendum, uel pereundum omnino sibi statuerent) animis ad pugnam parati erant. Itaque ad conserendum manus nulla ipsis adhortatione opus fuit, cum toties iam bello congressi, omnem uerecundiam proiecissent. Primo conflictu sociorum auxilia utraque ex parte terga ostenderunt, fugæq; se commiserunt: ipsæ uerò Romanorum acies comminus congressæ, diuturnum summa contentione prælium fecerunt: nam neq; loco suo excedebat quisquam, sed aut cædens, aut cadens eum tegebat, & quisq; in se totius uictoriæ aut cladis summam collocatam ducebat. Itaq; nullam pugnæ suorum auxiliariorum rationem habere, ipsi in prælium totis animi uiribus incumbere, neq; clamor militaris, neq; gemitus exaudiri, id tantùm uociferari, feri, cæde, ipsi manibus linguæ officium longè anteuenire. Cæsar & Pompeius, eques uterq; ab edito loco pugnam conspiciebant, neque quid statuerent habebant, sed ambiguis sententijs alternantes, metu fiduciaq; ex æquo conflictabantur: erat enim aspectu res difficilis, cum æquo Marte depugnantes uidentes, uterq; suos superiores cernere cuperet, metueretq; ne pellerentur, & simul uota mente, simul deprecationem agitaret, simul confirmaret animum, simul trepidaret. Neque uerò continere sese diutius uterque potuit, quin equo desiliens, in prælium ad suos descenderet: adeò corporis sui labore ac periculo potius, quàm animi auxietate suis adesse, & uel momentum pugnæ suis militibus præsentia sua afferre, uel certè amissa uictoria unà occumbere decreuerant, eamq; ob causam ipsi quoq; pugnam obibant. Neutris sui ducis præsentia

Attegua Cæsari deditur.

Prodigia Mundensem pugnã præcedentia.

Prælium à Cæsare & Pompeio apud Mũdam cõmissum.

uictoriam attulit, sed cum eos unà periculum subire uiderunt, ad longè maiorem mortis contemptum, inferendæq; aduersæ parti cædis cupiditatem excitati utrique sunt: itaq; neutri fugere, sed quia idem animus utrisq; erat, pugnam quoque æquis uiribus sustinebant. Quòd nisi Bogud, qui extra aciem cum suis constiterat, se ad castra Pompeij capienda conuertisset, profectò aut uniuersi in acie cecidissent, aut nox incerta uictoria prælium diremisset. Nunc, cum Labienus animaduerso Bogudis instituto, ordine relicto aduersum eum cõtenderet, Pompeiani eum fugere opinati, animis ceciderunt. Et quanquam eius consilium posteà cognouerunt, tamen rem in integrum restituere non ualuere, sed partim in urbem Mundam, partim in castra fuga se proripuerunt. Qui in castra confugerãt, hostem inuadentem fortiter repulerunt: nec prius occubuerunt, quàm parem hostibus cladem reposuissent: qui uerò in oppidum se receperãt, diu id aduersus hostem obtinuerunt, nec nisi ipsis omnibus inter excursiones, quas crebras faciebant, oppressis, id in hostium potestatem uenit. Enimuerò tanta utrinq; Romanorum cædes eo prælio facta est, ut Cæsariani cum dubitarent, quá nam ratione urbem circumuallarent, ne quis noctu euaderet, ex ipsis cadaueribus aggerem cõportârint. Cæsar uictoria ad hunc modum potitus, Cordubam confestim, quia urbe Sextus ante eius aduentum excesserat, oppidanis deditionem facientibus cepit: quanquam serui manumissi resisterent, quorum Cæsar ijs qui armati fuêre interfectis, reliquos uendidit. eodemq; modo Hispali egit. Qui eam urbem tenebant, cum non ægrè passi essent præsidium sibi à Cæsare imponi, pòst eo occiso bellum susceperunt. Cæsar cum exercitu eò profectus, remissiorem aliquanto obsidionem instituit, ita ut effugiendi spem oppidanis ostentaret: cumq; urbe eos egredi passus esset, per insidias interceptos occidit, atq; ita urbem quoq; sensim uiris nudatam cepit. Post hæc Mundam quoq;, & cætera oppida, partim ui & ingenti resistentium cæde, partim deditione recepit: pecunijsq; conficiendis ita intentum se præbuit, ut ne à monumentis Herculi Gadibus consecratis abstineret: agros etiam quibusdam ademit, stipendiaq; imperata auxit. Hæc in eos statuebat, qui rebellassent: quorum uerò beneuolentia usus erat, eos agris alios, alios immunitate, ciuitate nõnullos, aut iure municipali donauit, quãuis hæc ipsa etiam non gratuitò. Cæterùm Pompeius fuga cladi elapsus, ad mare peruenit, spe classis, quæ Carteiæ stabat, utendæ: Sed cum eam ad uictorem defecisse offenderet, conscendit scapham, ut ea profugeret. Sed ex uulnere ibi fortè accepto æger, iterum ad continentem appulit: quosdamq; qui eò confluxerant, ad se recipiens, ad loca mediterranea contendit. ibi cũ in Cesennium Lentonem incidisset, superatus: cum in syluã confugisset, ibi perijt. Didius autem eius rei ignarus, cum hinc inde uagaretur, ut Pompeiũ alicubi depræhenderet, in alios quosdã incidit, ab ijsq; occisus est. Ac profectò Cæsar si quis ei optionẽ dedisset, maluisset ibi ab hostibus suis in bello cum gloria uitam suam amittere, quàm in patria, atq; in Curia ab amicissimis suis occidi: id quod ei non multò pòst euenit. Id postremũ bellũ ab eo confectũ est, hancq; ultimã uictoriã reportauit: quanquã quasuis res maximas se perfecturũ speraret, cùm alijs de causis, tum quod ex eo loco, in quo pugnatũ fuerat, statim à uictoria germẽ palmæ enatũ esset. Id uerò non Cæsari quidẽ, sed Octauio, sororis Cæsaris nepoti, faustum ostentum fuit, qui tunc cum Cæsare militabat: eratq; futurũ, ut ex suis laborib. periculisq; magnum splendorẽ consequeret. Quod nesciẽs Cæsar, sibi de seipso multa ac præclara

Labienus ordinẽ relinquens, causa cladis est suis.
Põpeiani uincuntur.
Vallum cadaueribus structum.
Cæsar Cordubam, Hispalin, Mundamq; occupat.
Cn. Po[m]peij in[ter]itus.
Didij interitus.
Palma.
Octauius.

ra pollicitus est: ac tametsi quasi immortalis si esset, ita animo efferebat, nihil tamen eorũ quæ sibi proposuerat, peregit. Proinde triumphũ (cum non modò de extraneo hoste nullo uictoriam reportasset, sed tantum etiam ciuium numerum perdidisset) non ipse tantum duxit, exhibito iterum populo prandio, tanquam in communi quadam felicitate, sed Fabio etiam, Pedioq; legatis suis, quiq; nihil proprijs auspicijs gesserant, triumphandi potestatem fecit: qua in re id risum multum excitauit, quòd ij imaginibus, ferculisq; nonnullis non eburneis, sed ligneis utebantur. Nihilominus tamen aperte triplex triumphus, triplexq; pompa Romæ de uictoria Hispaniensi habita est, feriæq; insuper quinquaginta dierum actæ. præterea institutũ, ut Parilibus, (quo festo die equorum certamen celebrabatur) dijs immortalibus sacra fierent, non eam ob causam, quòd is dies natalis urbis erat, sed quòd nuncius de uictoria Cæsaris pridie eius diei sub uesperam allatus fuerat. Hæc urbi Cæsar cum dedisset, ipse ex decreto uestem triumphalem omnibus ludis gestauit, semperq; & ubique laurea corona usus est: cuius quidẽ præscriptione hac utebatur, quia recaluaster esset. Sed occasionem de se obtrectatoribus eo præbebat, quòd etiam maiore iam natu formæ studeret: quippe semper laxiori ueste delicatè utebatur, & cinctura fluxiore, aliquando etiam ueste sublimiori ac rubea utebatur more regum, qui Albæ quondam imperauerant, cum à Iulo id ad ipsos pertinuisset. omnino uerò Venerem colebat, à qua se etiam formæ quandam uenustatem habere, persuadere omnibus nitebatur. Igitur Venerem armatam annulo insculptam gestabat, eaq; tessera in rebus summis plerunq; utebatur. Certè laxam eius cincturam Sylla quoque notauit, qui cum neci Cæsarem destinasset, deprecantibus pro eo respondit, se quidem eum ipsis cõcedere, uerùm ab isto malo præcincto sibi cauerent. Quod cum Cicero non intellexisset, pòst accepta clade, Nunquã, inquit, putabam fore, ut ab hoc ita malè cincto Pompeius uinceretur. Id obiter commemorandum duxi, ne quid eorum quæ de Cæsare feruntur, ignoraretur. Porrò Senatus nõ hæc modò quæ recensui, propter uictoriam Cæsaris decreta fecit, sed nomen ei præterea Liberatoris tribuit, atq; ita in fastos retulit. præterea decreuit, ut Libertati ædes publicè extrueretur. Imperatoris quoq; nomen, non antiqua tantum pro consuetudine, qua id cùm alij, tum ipse quoq; sæpius ex bello reportauerãt, neq; ea ratione, quòd ei merum imperium, absolutamq; potestatem deferrent, Cæsari tribuerunt, sed eo modo, quo nunc his qui summũ imperium obtinẽt, tum primo Cæsari primùm imposuerunt, tanquam ipsi proprium: eò etiam adulationis progresi sunt, ut filios quoq; eius, nepotesq; ita nominari iuberent, cum neq; filium ipse ullum haberet, & iam senex esset. Id uerò nomen Imperatoris à Iulio, quemadmodum etiam Cæsaris nomen, tanquam peculiare summi Imperij cognomentum, ad omnes deinceps Imperatores dimanauit, nõ tamen sublata antiqua huius nominis ratione, sed utraq; integra. itaque denuò imperatoris nomen adsciscit, qui uictoriam eo dignam obtinuit. Imperatoris igitur nomen, ut & reliqua, omnibus ex æquo Imperatoribus primum tribuitur: qui uerò in bello rem eo cognomento dignã gesserit, is antiqua consuetudine Imperator denuò salutatur: unde fit, ut quis secundò, tertiò, ac toties omnino, quoties id mereatur, Imperator nuncupetur. Aedes præterea publicæ Cæsari ex decreto concessæ sunt, utq; dies quibus uicisset, festi essent, sacrificareturq; ijs: ac ne quis militiæ imperium cum Cæsare habere, aut rei confectæ partem sibi uendicare auderet. Enim-

Triũphus Cæsaris, Fabij, Pedijq; de Pompeio uicto.

Parilia.

Cæsaris in uestitu mollicies.

Cæsar Veneri consecratus.

Syllæ iocus in Cæsaris cincturam.

Ciceronis dictum.

Imperatoris nomen, idq; duplici ratiõe gestum.

uerò hæc omnia, etsi nimia ac insolentia esse uidebantur, tamen à statu populari Reipublicæ non abhorrebant: alia autem decreta sunt ei, quę regem ipsum palàm facerent. Quippe omnes magistratus eius potestati, etiam plebeios, permiserunt, ipsumq́ Consulem ad decennium continuum, sicut antè Dictatorem, constituerunt: utq́ solus milites baberet, solus publicas pecunias curaret, iusserunt: ac ne cui alterutro horum ipsius iniussu uti liceret. Statuam quoque tunc eburneam Cæsaris, ac pòst thensam in Circensibus pompis cum deorum simulacris uehi iusserunt, aliamq́ imaginem cum inscriptione Dei inuicti in fano Quirini posuerunt: aliamq́ iterum in Capitolio iuxta reges, qui quondam Romæ regnauerāt. Ac mihi fortuitum istum casum admirari subit, quòd cum essent octo statuæ, septem positæ regibus, & una Bruto ei qui Tarquinios euertit, iuxta Bruti huius statuam Cæsaris tunc reposita est: nimirum hæc quoq́ res in primis M. Brutum ad insidias Cæsari faciendas incitauit. Hæc igitur (neque tamen omnia, sed quę digna relatu uidebant, enumeraui) ob uictoriā Cæsaris decreta facta, & alijs alia diebus cōprobata sunt: Cæsar alijs statim uti cepit, alijs in posterum usurus erat, quantumuis tum ea omitteret. Consulatum cōtinuò, antè etiam quàm urbem intraret, occepit: non autem toto anno gessit, sed postquā in urbem uenit, eo se abdicauit, Consulesq́ fecit Q. Fabium, ac C. Treboniū: Fabioq́ extrema magistratus sui die mortuo, statim in residuas horas C. Caninium substituit. Hac in re dupliciter præuaricatum est à Cæsare contra instituta maiorum: quòd Consulatus non toto anno, neque omni reliquo anni tempore gestus est, sed ipse uiuus, ac neq́ legibus patriæ, neq́ edicto quodam iussus eo se abdicauit, aliumq́ subrogauit: deinde quòd is Caninius simul & Consul creatus est, & gessit magistratum, & deposuit: quod Cicero cauillatus, tanta fortitudine ac cura Consulē eum in suo magistratu usum dixit, ut ne breuissimum quidem in eo somnum admiserit. Verùm ab eo tempore ceptum est, ut perpauci toto anno Consulatum gererent, sed alij paucio-res, alij plures menses diesq́, prout casus tulisset, eo magistratu fungerentur: ac nostro quidem tempore nemo neque ad integrum annum, neq́ amplius duobus mensib. ferè cum collega aliquo Consul est: in cæteris ab antiquo more nihil discrepamus. annorū autem numerus, his qui initio eius Consules fuerunt, adscribit. Ego itaque in singularum rerum gestarū expositione ordinis causa eos Consules ponam, qui initio anni magistratū gesserunt, etsi nihil hi egerint: reliquorum autem Consulum, quoties id res ipsæ exigent, mentionem faciam. De Consulibus dictum iam est: reliqui magistratus in speciem quidem à plebe & populo secundum instituta maiorum deligebantur, recusante Cæsare id muneris, ut ipse eos constitueret: attamen re uera per ipsum creabantur, ac sine sorte in prouincias exibāt. Numerus autem magistratuū in reliquis idem qui antè obseruabatur, sed Prætores XIIII, quadraginta quæstores facti sunt. Aliam enim Cæsar rationem præstādi ea quæ multis multa promiserat, nullam habebat: adscripsit etiam complures in Senatum, nullo in discrimine ponens siue quis miles esset, siue libertinus, adeò ut summa Senatorum DCCCC fuerit. Multos quoq́ in patriciorum, Consularium, eorumq́ qui alios magistratus gessissent, numerum retulit: quin etiam quosdam in ius uocatos ob donis corrupta iudicia, conuictosq́ absoluit, non sine suspicione acceptæ ob rem iudicandam pecuniæ. quam suspicionem auxit, quòd loca publica nec profana modò, sed sacra etiam sub hasta proposuit, ac pleraq́ uendidit. Porrò autē amicis suis

partim

Cæsari statua inter regū Romanorum statuas posita.

An. V.C. 709. Cæsar IIII. Consul.

Q. Fabius. C. Trebonius. C. Caninius. Coss.

Ciceronis iocus in Caninij Consulatum.

partim pecunia donanda, partim uendendis prædijs multa largitus est: L.
cuidam Bacilo Præturam tum gerenti nullam prouinciam concessit, ma- *L. Bacili casus.*
gnam autem pecuniã eius loco donauit: Bacilusq; & eo nomine, & quòd
ea contumelia, qua prætor à Cęsare affectus esset, permotus, uitam reliquis-
set, in ore omnium habitus est. Erant huiusmodi Cæsaris actiones his qui
uel accipiebant, uel expectabant munera, quiq; Reipublicæ suam utilitatẽ
anteferebant, admodùm gratę: cæteri ęgrè ferebant, uariosq; inter se sermo
nes conferebant, &, quibus id tutò licebat, libera uoce, libellisq; sine auto-
re diuulgatis reprehendebant. Hæc eo anno gesta, ærarijq; procuratio à
duobus ædilibus administrata est, quia nullus Quæstor creatus fuerat: eo
enim tempore, sicut & antè per absentiam Cæsaris factum, præfecti urbis
cum Lepido magistro equitum omnium rerum curam gesserũt, accusatiq;,
quòd lictoribus, uesteq; ac sede Curuli, haud aliter atq; Magister equitum,
usi essent, lege se defenderũt, qua usus earum rerũ his permittitẽ, quibus Ma
gistratus à Dictatore est commissus, atq; ita absoluti sunt. Cæterùm publi- *Magistratibus à Dictatore creatis, quæ permissa.*
cæ pecuniæ administratio à Quæstoribus tunc ad ædiles translata, post mo
dò ad Quæstores non redijt, sed tandem Prætorijs uiris mandata est. Sed,
ut dixi, eo anno duo ædiles thesauris publicis præfuerunt, alterq; horum
Cæsaris sumptibus ludos Apollini fecit, atq; ex Senatusconsulto Megalen-
ses ludi ab ædilibus plebis celebrati sunt. Præterea ædilis ferijs constitutus,
alium in suum locum postridiè subrogauit, isq; rursus alium: quod neq; an-
te, neq; post id tempus unquam factum est. Anno sequenti Cæsar Dictator *An. V.C. 710.*
quintùm fuit, collega assumpto M. Antonio: eo anno sedecim Pręetores fue
runt, idq; in multos annos, Tribunal quoq; cùm antè medio in foro consti-
tisset, in eum locum, quo nunc est, translatum fuit, restitutæq; sunt iuxta il-
lud Syllæ ac Pompeij statuæ, qua re laudem Cęsar inuenit, sicut & eo, quòd
gloriam huius operis, inscriptionemq; Antonio cõcessit. Theatrum quoq;
exemplo Pompeij ædificare instituit, sed id ne absolueret, morte præuen-
tus est, idq; Augustus posteà perfecit, ac M. Marcelli sororis suæ filij nomi-
ne inscripsit. Cæsari autem hoc uitio datum est, quòd demolitus domo
templaq; quæ in eo loco erant, simulacra, quæ ferè omnia lignea fuerant, cõ
bussisset, magnosq; pecunię thesauros repertos sibi reseruasset. Leges præ-
tereà Cæsar tulit, pomœriũq; amplius extẽdit. In his & alijs id genus actio-
nibus Syllam uidebatur imitari: sed quòd omnem culpam his, qui contra se
in bello stetissent, remittebat, impunitatemq; ex æquo omnibus propone-
bat, filijsq; partem facultatum donabat, magnopere Syllæ crudelitatem re-
darguebat, ac non fortitudinis tantùm, sed clementiæ summam gloriam re-
portabat, quamuis arduum omninò sit, posse eundem apud populum et bel
li & pacis laudibus clarere. Addidit hoc etiã suis præclaris factis, quòd Car-
thaginem, Corinthumq; instaurauit. Quòd enim multas alias urbes per I-
taliam, atque extra eam partim refecit, partim nouas condidit, id cum alijs
quibusdam ei fuit commune: Corinthum uerò, Carthaginemq; urbes anti- *Corinthus & Carthago instauratæ [illegible]*
quas, splendidas, illustres, quæ iam perierant, colonias Romanorum [illegible]u-
xit, quod ex usu fore censebat, easq; pristinis suis nominibus decoraui[illegible]
stituitq; eas memoriæ eorũ, qui olim eas habitauerant, ut ostenderet, se nul-
lum aduersus loca nihil de se malè merita ob inimicitias habitatorum odi[illegible]
exercere. Ita Carthago & Corinthus, quæ urbes priùs uno tempore deletæ
fuerant, tunc simul quasi reuiuiscere ceperunt, olim claræ rursus futuræ.
Hæc Cæsare peragente, magna populum Romanum cupiditas incessit,

n 2 Crassum,

Crassum, amissumque cum eo exercitum ulciscendi, spesque Parthos debellandi: id igitur bellũ Cæsari unanimi consensu decreuerunt, summoque ad id studio sese comparauerunt. Ac præter cætera quæ eius belli causa agebant, ut & administrorum copia Cæsari esset, & eo absente neque sine magistratibus urbs esset, neque si ipsa eos delegisset ciuitas, res ad motus intestinos rediret, magistratus iam ante ad totum triennium (tantum enim temporis Parthicæ expeditioni impendendum existimabant) constituere intenderũt, qui tamen non omnes tum ordinati sunt. Horum dimidiã partem Cæsar, quod lege quadam ei cõcessum fuerat, re ipsa autem omnes designabat. Eodem anno primùm sex Aediles sunt constituti, duo Patricij, qui Cereris Aediles uocarentur, quatuor plebeij. isque mos ad nostram usque ætatẽ exinde perductus est. Prætores autem creati sunt sedecim: ne hi quidem secundum instituta maiorum. Inter hos Prætura P. Ventidio etiam obtigit. Is Ventidius, ut suprà demonstraui, ex agro Piceno oriundus erat, in belloque quod à socijs contra Romanos gestum est, ipse quoque aduersus urbem arma tulerat, eumque captum Pompeius Strabo in triumpho uinctum duxerat. Pòst dimissus, successu temporis in Senatum allectus, ac tum à Cæsare Prętor creatus fuit: ac tantos progressus fecit, ut Parthos deinde superauerit, ac de ijs triumphauerit. Ac magistratus quidem, qui primo proximo anno Rempublicã administrarent, omnes tum designati sunt, in secundum autem annũ Consules tantùm & Tribuni plebis, tantum abfuit, ut tertij quoque anni magistratus ordinarentur. Cæsar autem his ijsdem duobus annis Dictator futurus, Magistros equitum sibi alios, atque horum alterum Octauium, adolescentulum etiamnum, delegit: ipse Dolobellam pro se Consulem esse iussit, Antonio Consulatum ad finem usque eius anni gerente. Lepido Galliam Narbonensem, Hispaniamque finitimam ei prouinciæ mandauit. Ita in Antonij, Lepidique locum duos alios Magistros equitum suffecit. cum enim plurimis beneficia deberet, his magistratibus, ac sacerdotijs collatis eis satisfecit: itaque XV sacerdotibus unum, collegio septenario tres addidit.

Parthicum bellum Cæsari mãdatum.

Magistratus in trienniũ insequens constituti.

P. Ventidius.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE LIBER QVADRAGESIMVS QVARTVS,

Guil. Xylandro Augustano interprete.

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI.

TAQVE Cæsar ad bellum aduersus Perthos se hoc modo parabat. Enimuerò sceleratus furor certos quosdam homines inuasit, qui & suos Cæsari honores inuidebãt, & eum sibi prælatum ægrè ferebant, ut eum iniusta cæde perimerent: idque facinus & nouum nomẽ peruersa hominum opinione inuenit, & decreta populi Romani inuertit, iterumque ex concordia seditiones, ciuiliaque bella Romæ intulit: quippe etsi ea illi præscriptione usi sint, se Cæsare sublato populum

pulum in libertatem asseruisse, re uera tamen & impie ei perniciem machinati sunt, & urbem recta iam Reipublicæ administratione uti incipientem in seditiones coniecerunt. Equidem populi in Reipub. principatus nomen speciosum habet, uideturq; ex legum æqualitate non plus uni quàm alteri tribuere: uerùm ipsa re comprobatur nihil ei cum sua appellatione cõuenire. Contrà monarchiæ nomen auditu difficile, penes unum tamẽ summam esse Reipublicæ, cõducibile omnium maximè est. Facilius enim unus quispiam uir bonus, quàm multi, reperiũ: ac si hunc inueniri difficulter quidam existimant, omnino fateri illi coguntur impossibile esse, ut multi boni inueniantur, quando uirtuosos esse multos consentaneum non est. Quo fit, ut si quis summæ rerum uitiosus præsit, tamẽ satius id sit, quàm à sui similiũ multitudine Rempublicam administrari. Cuius rei fidem facere possunt res gestæ Græcorum, barbarorumq;, & ipsorum etiam Romanorum: nimirum cum semper & præstantiora longè, & plura sub regibus quàm sub populari gubernatione urbes ac priuati ciues beneficia adepti fuerint, longeq; minus rerum aduersarum sub unius, quàm multitudinis sub imperio sustinuerint. Ac si qua aliquando Respublica sub populari administratione floruit, id tantisper durauit, dum neque ad magnitudinem, neque ad uires altiores peruenissent: tum enim ex rebus secundis libido, inuidia ex cõtentionib. apud eas exortæ sunt. Proinde in urbe Roma, quæ eo tempore tanta erat, præstantissimas partes orbis terrarũ, quæ quidem notæ essent, ferè omnes possidebat, multis, uarijsq; inter se diuersis moribus, gentibus imperabat, diuitias immensas habebat, omnis generis rerum gestarum successu publicè priuatimq; usa fuerat, in populari Reipublicæ statu impossibile erat ciues animis suis moderari: atqui continentia sublata ut concordes permanerent, id adhuc minus fieri poterat. Quæ si cum animis suis M. Brutus, & C. Cassius reputassent, nunquam præsidem procuratoremq; Reipublicæ necassent, neq; sibi, alijsq; qui ea tempestate uiuebant, hominibus ita infinitorum malorũ autores fuissent. Cæterùm res ita acta est. Quanquam Cæsarem in inuidiam (quæ ei causa mortis fuit) ipsi præsertim Senatores adduxerunt, primò nouis immodicisq; honoribus hominẽ erigentes, inflantesq;, deinde eorundem causa reprehendentes obtrectãtesq;, quòd promptius æquo eos accepisset, maioriq; ab ijs fastu uteretur: tamen ipse etiã inuidiæ eius causam aliquã præbuit, quòd nonnullos admisisset, dignumq; se ijs re uera iudicari credidisset. Maior tamen Senatorum culpa fuit, qui dum eos honores Cæsari tanquàm digno deferũt, decretis suis crimini eum obiecerunt: cum nec renuere omnia auderet, ne contemptui habere ea uideretur, nec si admisisset, tutus esse posset. Nam immoderati honores laudesq;, leuitatem animi etiam modestissimo cuiq; afferunt, ut se iam tales esse, quales prædicantur, existiment. Porrò autem decretos Cæsari honores, præter eos quos suprà recensuimus, hoc loco simul cõmemorabo, quanquam non omnes eodem tempore neque decreti, neq; approbati fuerint. Primùm ei datum est, ut semper uteretur ueste triumphali, etiam intra urbem: deinde ut semper Curuli sella sederet, exceptis ludis: tum enim sessio ei in Tribunicio subsellio cum ijs qui quoq; tempore Tribunatũ plebis gererẽt, cõcedebaẽ: præterea, ut opima spolia in templo Iouis Feretrij suspenderet, quasi sua manu imperatorẽ hostium aliquem occidisset: ut eius lictores semper laureas coronas gestarent: ut ipse ferijs Latinis peractis, ex Albano in urbẽ curru inueheret. Ad hæc nomẽ Patris patriæ ei imposuerũt: ipsius imagi

Democratia Monarchiã potiorem esse.

Causa odiorũ in Cæsarem.

Nimiæ laudes.

Honores Cæsari decreti.

ne pecuniam lignauerunt: sacra publice fieri natali eius die iusserunt: utque in omnibus urbibus, omnibusque Romę templis eius statua poneretur: in ipsis rostris duas ei statuas collocarunt, ciuica unam, alteram obsidionali corona insignem, quasi & ciues ab interitu, & urbem ab obsidione liberasset: insuper nouæ Concordiæ templum ædificari, annuumque ibi festum celebrari iusserunt, quòd Cæsar ipsis pacem restituisset. Eos honores cum Cæsar accepisset, ut Pontinas paludes iniecto aggere complanaret, Isthmumque Pelo pennesiacum perfoderet ei mandatum est, utque nouam Curiam extrueret. Erat enim Curia Hostilia cùm refecta fuisset, denuò destructa, eo uerbo, quod ibi templum Felicitatis ponere instituissent: quod Lepidus cum magister equitũ esset, absoluit: sed re ipsa ob hanc causam, ut ne in eo quidem loco Syllæ nomen superesset, ac noua Curia, Iulia uocaret: sicut et mensem, in quem Cæsaris natalis competebat, Iulium, unamque tribum sorte ad hoc ipsum delectam, Iuliam cognominauerũt: quinetiam decretum, ut Censor solus, idque quandiu uiueret, esset: utque eodem quo Tribuni plebis, beneficio uteretur, nimirum ut qui ei uel uerbo uel re iniuriam intulisset, is ut sacrilegio ac piaculo sese obligasse existimaret: ut si filius Cæsari nasceretur, is summus Pontifex constitueretur. His, cum ea Cæsar læto animo accepisset, additum est, ut sella aurata uteretur: statuaque ei posita est, qualis regibus quondam: additum quoque ex equitibus & Senatoribus satellitium: item ut quotannis uota pro salute eius publicè fierent, ut per fortunam eius iusiurandũ cõciperetur, ut omnia quæ acturus foret, rata haberent, ut quinquẽnalia ei tanquam Heroi, festa agerentur. tertium item quoddam collegium sacerdotum, qui Lupercalia celebrarent, institutum, ijque Iulij uocati sunt, unusque ei ludorum gladiatoriorum singulorum, siue ij Romæ, siue alibi in Italia ederentur, dies consecratus est. Cum hæc etiam Cæsari placuissent, iam in theatra etiam sellam eius auream, coronamque gemmis auroque præsignem, (qui honor aliàs Dijs tribui solebat) inferri, atque in Circum etiam introduci à multitudine iusserunt: denique Iouis ipsi cognomentum palàm imposuerunt, Templumque ei Clementiæ dedicari iusserunt, sacerdotioque eius Antonium, quasi Flaminem Dialem aliquem, præfecerunt. Enimuerò hoc potissimùm animi eorum sententiam declarauit, quòd dum hæc decernerent, interim sepulcrum ei intra mœnia uti fieret permiserunt, decreta hæc in argenteis columnis, literis aureis perscripserunt, easque sub pedibus Iouis Capitolini collocauerunt, quo satis ipsum apertè admonebant, ut se hominem esse intelligeret. Initiò enim honores ei detulerant, cum animo moderato ijs usurum existimarent: pòst cum his eum gaudere, (perpaucos enim non admiserat) sentirent, identidem alios aliosque ultra modũ accumulauerunt, alij studio adulandi eum nimio, alij ut eum obtrectationibus exponerent. Quippe inuenti sunt, qui potestatem ipsi cum quibuscunque uellet fœminis rem habendi permitterent. nam plurimis etiam tum quinquagenario maior utebatur. Maior tamen pars hæc eò agebant, ut ipsi in maiorem inuidiã repræhensionemque adducto, perniciem maturarent, idque consilium euentus probauit. Quanquam ipse Cæsar insidiarum securum sese existimabat, quod nec ab his eas qui hos ipsi honores decreuissent, neque ab alijs etiam, hos nimirũ metuentibus, structũ iri putabat: quæ causa ei fuit, cur satellitio Senatorũ ac Equitũ recusato, etiam corporis sui stipatores à se remoueret.

Antonius Flamen Dialis Cæsaris.

* * *

Cæsar Senatui non surgit.

Cum enim quadam die in Senatu de summis ac multis Cæsari deferẽdis honoribus

honoribus sententiæ latæ essent, eosq; unanimi consensu præter Cassium, quosdamq; alios (de quibus iam tum quod ei minus cuperent, fama increbuerat, idq;, euidentissimo Cæsaris clementiæ argumento, impunè faciebant) omnes decreuissent, ad eumq; in uestibulo Veneris templi sedētem, ut decreta hæc ei annunciarent (absente enim ipso huiusmodi res agebantur, ut non à coactis, sed ultrò uolentibus agi uiderentur) accessissent, non assurrexit, sed sedens Senatum ad se uenire passus est. Id siue fatali quodam errore, siue nimio gaudio correptus admiserit, non constat: certè tantam ea res non Senatorum modò, sed reliquorum etiam iram aduersus ipsum excitauit, ut excusationē percussoribus eius uel præcipuam præbuerit. Quod enim nonnulli purgandi Cæsaris causa posteà attulerunt, profluuio eum uentris laborasse, ueritumq; ne inter assurgendum aluum deijceret, consedisse, id propterea creditum nō est, quòd paulo pòst pedibus ipse domum redierit: sed fastu elatum hoc fecisse suspicabantur: eumq; superbiæ nomine odio prosequebantur, quem immodicos honores deferendo ipsi superbum reddiderant. Accessit hoc etiam ad augendam suspicionem, quòd deinde Dictatorem se perpetuum creari passus erat. Itaq; Cęsare talem sese gerente, iam ei ab inimicis haud dubiè insidiæ parabantur, qui ut etiā amicissimorum ei hominum odia aduersus eum excitarēt, cùm alijs calumnijs eum petiuerunt, tum regem quoq; uocauerunt, idq; nomen diuulgârunt. Id nomen cum Cæsar recusaret, ac qui ita se salutassent aliquādo increpuisset, neque tamen quicquam ageret quo se id nomen uerè ægrè ferre probaret, illi clàm imagini ipsius quæ pro rostris stabat, diadema imposuerūt: id à C. Epidio, & L. Cesitio Flacco Tribunisplebis detractū cum esset, quamuis ij neq; ignominiosum quicquā dixissent, & ipsum apud plebem laudassent, quòd huiusmodi honores non desideraret, molestissimè tulit, ægreq; se quin in eos aliquid statueret, cōtinuit. Sed pòst, cum ab Albano in urbem equo aduehentem, nonnulli regem salutassent, atq; ipse quidem non regem se, sed Cæsarem esse respondisset, ijdē uerò Tribuniplebis ei qui primus regis nomine Cęsarem appellasset, diem dixissent, iam ab ira superatus, ac tanquam ab illis aduersum se tumultus excitarentur, ingenti indignatione eā ob rem commotus, tamen ultionem aliquādiu distulit. Cùm uerò Tribuni illi pòst paulò promulgationem ederent, neq; licere sibi, neq; tutum esse de Republica liberè agere querentes, summo dolore affectus, in Curiam eos adduxit, accusauitq;, & sententias de eorū pœna rogauit. Ac tametsi nō deerant, qui capite plectendos eos censebant, tamen uitæ eorū parcens, opera Heluij Cinnæ collegæ sui, Tribunatu spoliatos Senatu mouit. Idq; ij gratum habuerunt, aut certè simulauerunt gratum sibi euenisse, quòd iam nihil opus habentes subeundorum libertatis in Republica curanda retinendæ causa periculorum, tutò quæ agerētur inspicere possent: Cæsari uerò uitio datum est, quòd cum odio prosequi deberet eos, qui ipsi regis nomen obtulissent, ijs omissis Tribunos plebis accusasset. Hæc cum ad hunc modū euenissent, alia insuper res incidit, quæ euidentius argueret, ipsum regium nomen uerbis respuere, re uerò ipsa affectare. Lupercalibus enim cum pro rostris aurea in sella cōsedisset, regia ueste, aureaq; corona exornatus, Antonius cum cum collegis sacerdotibus, regem salutauit, diademaq; imponens: Hoc, inquit, populus tibi per me exhibet: Cæsar responso dato, solum Iouem Romanorum regem esse, missoq; in Capitolium diademate, nihil omnino succensuit, quinetiam in acta publica referri iussit, regnum se à populo sibi per

Cæsar rex nominatur.

C. Epidius. L. Cesitius Flaccus.

Tribuniplebis à Cæsare magistratu depositi.

Antonius Lupercalibus Cæsarem regē salutat.

Consulem oblatum, nō accepisse. Hinc suspicio insinuauit, id ita ex composito actum esse, ac Cæsarem regis nomen expetentē, ut id susciperet coactū uideri uelle. Itaq; odijs aduersum Cæsarem iam multorum flagrantibus, magnanimus quisq; * *

Brutumq; & priuatim accedentes hortabant̃, & publicè incitabāt. Quia enim idem cum nobili illo Bruto, qui Tarquinios quondam deiecerat, nomen gerebat (quanquam hic quidem Brutus nullam progeniem reliquerat, sed quos solos habebat duos filios adolescentulos etiamnū ipse interfecerat) ea nominis communitate abusi, M. Brutum ab illo Bruto ortum ferebant, ut ad simile facinus, quasi id generi suo conueniens, hominem excitarent, subiectis eius rei causa crebris literis, subindeq; acclamātes: O' Brute, Brute, dictitātesq; Bruto aliquo sibi opus esse: ipsiusq; adeò prisci illius Bruti statuæ subscripserunt: Vtinam uiueres. Tribunali etiam M. Bruti (præturam enim gerebat) inscripserunt: Dormis Brute, ac non es Brutus. Hæc igitur Brutum ad insidias Cæsari faciendas incitauerunt: quò faciebat, quòd iam antè ab initio contra Cæsarem arma tulerat, quanquam pòst ab eo beneficijs affectus: quodq; Catonis eius qui Vticensis (uti suprà ostendi) cognomentum inuenit, & sororis filius, & gener erat. Atque coniugem eius Porciam, solam ex omnibus mulieribus perhibent consciā insidiarum fuisse. Ea cum maritum hac ipsa de re cum animo suo deliberantem offendisset, percontata ecquid solicitus esset, posteaquā nullū responsum tulit, suspicata à Bruto sibi fidem non haberi propter infirmitatem corporis, ne quid fortè quæstioni subiecta, eiq; perferendæ impar, enunciaret, magnam rem ausa est. Vt enim periculum sui ipsius faceret, posset'ne aduersum tormenta perdurare, uulnus clàm femori suo ipsa inflixit: cumq; dolori non succumberet, cōtempto uulnere, ad Brutum progressa: Tu quidē, inquit, mi uir, quamuis animum meum arcani satis fidum custodem credebas, tamen communem hominum opinionem secutus, diffidebas corpori meo: ego autem hoc quoque taciturnitatem seruare posse deprehendi. His dictis, femur ei ostendit, causamq; uulneris exposuit: Proinde, inquit, audacter mihi occulta tua consilia aperi. neq; enim adeò muliebri sum natura, ut me ad efferendum arcanum uel flamma, uel flagra, uel stimuli adigere possint. Quòd si fidem mihi nō habueris, nemo iam me uel Catonis esse filiam, uel tuam uxorem existimare debet, nisi mortem uitæ prætulero. Quibus auditis Brutus, uirtutē mulieris admiratus, ipse quoq; animo inde magis confirmatus, totam rem coniugi enarrauit, Caiumq; posteà Cassium sororis suæ maritum, quem ipsum quoq; Cæsar salute donatum Prætura insuper ornauerat, aliosq; nonnullos idem sentientes sibi adiunxit, ut iam eorum qui in Cæsaris necem conspirassent, haud exiguus esset numerus. Ego autē cur cæterorum nominibus recensendis molestus esse debeam, non uideo: Trebonium tamen, ac D. Brutum, quem Iunium quoq;, & Albinū uocauerunt, silentio præterire non possum, qui summis à Cæsare affecti beneficijs, ac D. quidem Brutus Consul etiam in secundum annum constitutus, tamen ei uitæ periculum creārunt. Parum abfuit quin ipsorum consilia manifesta fierent, cùm ob multitudinem consciorum (quanquam Cæsar nullum de huiusmodi re indicium admittebat, deferentesq; ad se id genus sermones magnis pœnis coercebat) tum ob cunctationem, quippe reuerebantur adhuc tamen Cæsarem, ac tametsi nullis stipatoribus utebatur, tamen metuentes sibi ab his qui Cæsari semper aderant, rem extrahebant, ut iam discrimen ipsis

Brutus ad Cæsarem necandū instigatur.

Porciæ fortitudo.

Cassius.

Trebonius, & D. Brutus, insidiarum contra Cæsarem socij.

psis impenderet, sic manifesti insidiarum facti perirent: neq; id effugissent, nisi præter animi sui sentẽtiam coacti fuissent institutũ accelerare. Enimuerò sparsus fuerat rumor, siue is uerus fuit, siue (uti fieri plerunq; solet) confictus, sacerdotes, quos Quindecimuiros uocabãt, perhibere, ita Sibyllæ uaticinio prædictum esse, Parthos nisi à rege subigi non posse: eos igitur XV uiros de appellatione regis Cæsari tribuenda relaturos, quoniam id oraculum uerum esse iudicarent: atq; etiam magistratibus dicendam fore sententiã in tanta rei deliberatione. Itaque Brutus & Cassius (quia ipsi quoq; magistratũ gerebãt) cum neq; cõtradicere, neq; tacere sibi integrũ fore cernerent, insidias anteq; de eo negocio quidq; statueret, maturare decreuerũt. Proinde Curiã ad eam rẽ peragendã delegerũt. nam & Cæsarẽ, q in eo quidem loco minimè aduersi quicq; metueret, insidijs opportuniorẽ futurũ, & gladios se facilè habituros, q in scrinijs loco libellorũ collocati importarentur, tum cæteros inermes nõ posse succurrere Cæsari sperabãt: ac si quis omnino id conaturus esset, habituros se auxilium gladiatorũ, quos multos in Pompeij theatro, à quo nõ procul Curia aberat, tanq; ad spectaculum exhibendũ adornauerãt. His cõstitutis, postq; dies rei destinata appetijt, in Curiam conuẽnerunt, Cæsaremq; ad se uocauerũt. Cæsari insidias & uates denunciauerant, & insomnia. Ea enim nocte, quæ cædis eius diem præcessit, uxor eius domum suam corruisse, uirumq; à quibusdam cõfossum in sinum suum confugere secundum quietem putauit. Cæsar in somnis sibi supra nubes sublimis ferri, ac Iouis dextram tangere uisus est: preterea arma Martis, quæ secundum instituta maiorum apud ipsum, summum Pontificem, asseruabantur, noctu sonitum magnum ediderũt, foresq; cubiculi spontè patuerunt: hostijs quæ eorum causa fiebant, litatũ non est: aues etiam domo eum exire prohibuerunt. Id quoq; post peractam cædem in omen tractum est, quòd sellam eius auream, cum uenire cunctaretur ipse, famulus Curia extulit, existimans ea posthac opus non futurum. His de causis moras faciente Cæsare, ueriti conspiratores ne dilato negocio (iam enim domi eam diem mansurus Cæsar ferebatur) insidiæ patefierent, ipsiq; compræhenderẽtur, D. Brutum, qui Cæsaris summus amicus habebatur, mittũt, qui eum in Curiam adduceret. Is eleuatis omnibus quas Cæsar prætendebat causis, Senatumq; dicens magnoperè eum cupere uidere, Cæsarem ut prodiret permouit. Domo exeũte eo, statua quædam ipsius in uestibulo posita, spontè decidit, ac comminuta est. Etenim erat omnino Cæsari ea die moriendũ. Igitur neque hoc omine motus est, neque insidias sibi has indicanti animũ aduertit, oblatumq; sibi libellum, in quo omnia quæ in ipsius perniciẽ erant præparata, accuratè consignata erant, non legit, rem non necessariam eo contineri putans. Erat omnino tanta animi fiducia, ut uati quoque, qui iam antè ipsum ut hanc diem caueret, monuerat, per iocũ diceret: Vbi ergo tuæ prædictiones, an non diem hanc, quam tu metuebas, me uiuo adesse uides? isq; aliud nihil respondit, quàm adesse quidem eam diem, non tamen præterijsse. Vbi in Curiam Cæsar uenit, Antoniũ Trebonius extra Curiam detinuit (etsi enim statuerant Antonium quoq;, Lepidumq; simul occidere, tamen ne multitudine cæsorum calumniæ de se locum præberent, quasi non liberandæ urbis, quod præ se ferebant, sed dominationis parandæ causa negocium suscepissent, consiliũ solius Cæsaris necandi prætulerũt, Antoniumq; ei neci interesse noluerunt, Lepidus enim apud exercitũ in suburbio erat) reliqui Cæsari confertim circunfusi, quippe is homo ad congressus collo-

Occasio maturandarum insidiarum.

Cæsari interitum prædicentia signa.

Cur Antonius & Lepidus nõ simul cum Cæsare necati.

Cæsar in [illegible] tu occid[illegible]r

quiaq;

quiaq; facilis, ut quisquam alius, natura erat, omnis suspici[o]nis tollẽdæ causa alij cõfabulari, alij deprecari ceperunt. Postquàm uerò tempus rei agendæ uenit, tanquam quidam gratiarum agendarũ causa accedẽs, togam Cæsari ab humero detraxit: id enim signum cõuenerat inter eos ut daretur, cæteri undiq; impetu facto multis uulneribus confecerũt, propter instantem multitudinm neque loqui, neq; agere quicquam ualentem, sed ueste capiti obducta ictibus se prębentem. Ita enim rei ueritas habet: quanquam non desint, qui Bruto uiolentam plagam inferenti dixisse ferant: Tu' ne etiam fili? Ingẽti autem tumultu eorum qui in Curia erant, eorumq; qui extra eam stabant, quòd ea cædes subitò nemine expectante edita erat, & neque de percussoribus, neque de eorum numero, consilioq; constabat, omnes quasi in periculo futuros trepidatio incessit, obuiosq; sibi ijdem perterruerunt, nihil certi dicentes, atq; hoc tantum clamantes: Fuge, claude, fuge, claude. Eum clamorem alij ab alijs acceptum propagarũt, urbeq; luctu repleta, ipsi in officinas domosq; confugientes sese abdiderũt: quanquam Cæsaris percussores rectà in forum contenderant, & satis cùm habitu, tum uociferando ostendebant nihil esse timendum, subindeq; Ciceronem nomine uocabant. Cæterùm plebs, quę neq; credebat uera eos loqui, neque sedari facilè poterat, uix tandem, idq; ægrè admodum, cum neminem cædi, nemini manus inijci uideret, animo recepto trepidandi tumultuandiq; fine facto conquieuit. Populo in concionem congregato, cædis autores multis contra Cęsarem, ac pro statu Reipublicę populari uerbis factis, bono animo ciues esse iusserunt, nihilq; mali metuere, non enim Cęsarem à se ideò occisum, ut uel dominationem, uel commodum aliquod aliud proprium inde haberẽt, sed ut libertate, legumq; usu restituto Respublica rectè administrari posset. His uerbis, eoq; in primis, quòd neminem quenquam lædebant, multitudinem pacauerunt, ipsi ne uicissim aliorum insidijs impeterentur, in Capitolium, tanquã deos comprecaturi, concesserunt, ibiq; diem istam, noctemq; exegerunt. Sub uesperam alij quidem etiam primarij uiri eodem se contulerunt, qui etsi negocij huius participes minimè fuerant, quia tamen laudari id factum uidebant, in partem gloriæ, & præmiorum quæ sperabantur, uenire cupiebant: Sed iustißimè euenit, ut in contrarium eis hoc consiliũ uerteret, nam neq; nomen huius facinoris, à cuius communicatione omnino absuerant, adepti sunt, & in eadem pericula quæ percussores Cæsaris pòst sustinuerunt, ipsi quoq; ut insidiarum socij, peruenerunt. Hæc cernens Dolabella, ipse quoq; cessandum sibi minimè ratus, Consulatum, quanquam is nondum ad ipsum pertinebat, inuasit, habitaq; oratione quadam de re præsenti, in Capitolium ipse quoq; adscendit. Interim Lepidus his quæ acta essent, cognitis, noctu forum militibus occupauit, concionemq; contra percussores Cæsaris sub auroram habuit. Antonius autem, quanquam statim Cæsare occiso fugerat, proiectaq;, quò facilius lateret, ueste Consulari, sese occuluerat ea nocte, tamen ubi percussores in Capitolio, Lepidum in foro esse intellexit, Senatu in Telluris templum conuocato, de statu rerum præsenti retulit. Ibi cùm uariæ uariè affectorum sententiæ dicerentur, Cicero, cuius autoritati obtemperatum etiam est, in hæc uerba disseruit:

Tumultus à cæde Cæsaris.

Cęsaris percussores in Capitolium concedunt.

Dolo[b]ella Consulat[u]m inuadit.

[Le]pidus mili[t]ibus forum occupat.

Senatus in æde Telluris habitus.

Ciceronis oratio in Senatu, qua mutuò abolendas obliuione perpe[tua] præteritas ini[ur]ias suadet.

Omnibus ego, P. C. in consultationibus neq; gratiam spectandam, neq; odia esse existimo, sed eam unumquenq; sententiam debere dicere, quam ipse optimam esse censeat. Quippe iniquum fuerit, cum Prætores Consulesq; nostros omnia ex præscripto rectę rationis agere iubeamus, ijsq; etiã

fortuna

fortuna præstanea sit, si quid minus recte gesserint, nos in deliberando, ubi suam quilibet sententiam in sua potestate omnino habet, priuatarum cupiditatum causa commodum Reipublicæ prodere. His ego de causis cum arbitrer semper nobis in consilio capiendo æquitatis rationem habendam esse, id eo magis in præsenti negocio nobis faciendum censeo, quòd uideo nos, si omisis non necessarijs rebus concordiã seruemus, saluti nostrę consulere, aliosque etiam nolentes nobis coniungere posse. *
uereor autem, ne malè, sed initio orationis nolò quicquã durius dicere. Superioribus quidem temporibus aliquãdiu is fuit Reipublicæ status, ut eam hi qui plurimum armis possent, obtinerent: ipsi nobis quid decernendum esset præscriberent, nõ nos quid ipsis agendum esset, prospiceremus. Nunc eò res redierunt, ut in nostra sint omnia potestate, penesque nos sit potestas aut concordiam, cumque ea libertatem, aut dissensiones iterum ac ciuilia bella, dominumque exinde deligendi. Id enim Senatusconsultum, quod hodie facietis, omnes etiam alij sequentur. Quæ cum, ut quidem mea fert sententia, ita sese habeant, censeo nobis omnibus inuicem inimicitijs, ac contentionibus, aut quicquid id tandem mali est, omissis, ad pristinam illam pacẽ, amicitiam, concordiamque redeundum esse, id certè, si nihil aliud præterea, expendentibus, quòd quandiu his usi sumus in Republica procuranda, regiones, diuitias, gloriã, sociosque nobis parauimus: postquam ad intestinas clades deuenimus, non modò nihil nostris rebus accessisse, sed longè omnia deteriora facta. Tantum uerò abest, ut ego aliquid aliud esse existimem, quod in præsentiarum salutem urbi afferre posit, ut nisi nos concordiæ autores citò, adeoque iamiam fiamus, restitui urbem in integrum non posse iudicem. Vera autem esse quæ dico, ita cognoscetis, si & præsentem conditionem inspexeritis, & antiqua memoria repetieritis. Nónne enim uidetis, populum iterum diuidi, diuellique, aliosque hæc, alios diuersa sentientes, in duas iam diuisos partes, bina castra habere? atque hos quidem Capitolium occupasse, quasi terrore à Gallis impendẽte: alios in foro se ad oppugnandũ Capitolium parare, quasi Carthaginenses ipsi, ac non etiam Romani essent? Non'ne audistis, ut prius quoque sæpius dissensionibus coortis, alij Auentinum ac Capitolium, alij Sacrum montem tenuerint? Atqui hi, quoties æquis conditionibus, aut alteri alteris modicum quicquam de suo iure concedentes, in gratiam redijssent, statim odiorum fine facto reliquum temporis in pace & concordia exegerunt, ita ut multa magnaque bella communi opera feliciter cõfecerint: quoties autem ad cædes peruenissent, alteri acceptas iniurias ulciscendi cupiditate, alteri ne qua in re inferiores fuisse uiderentur, contendendi studio decepti, nihil unquam commmodum ipsis euenit. Quorsum enim attinet Valerium, Horatium, Saturninum, Glauciam, Gracchosque uobis ex æquo hæc mecum cognoscentibus, pluribus uerbis commemorare? Quæ cum exempla non peregrina, sed domestica habeatis, ne cunctemini ista quidem imitari, hæc uerò uitare: sed cum res ipsa euentum consiliorum uestrorum comprobatum uobis exhibeat, nõ iam orationem meam, quasi nuda uerba, considerate, sed ita accipite, ut quæ Reipublicę ex usu sint, ac ipsa iam re se probent: neque enim spem incertam cogitatione quadam dubia consectandam, sed certitudinem consiliorum fidei quòdam quasi uadimonio confirmatam animo præcipiendam habetis. Ac quanquã quid uobis in deliberãdo sit sequendum, à domesticis maiorum nostrorum (quemadmodum dixi) exemplis petere potestis, ut mihi extraneis documentis

Athenienses quemadmodum obliuione iniuriarum abolita Rempublicam restituerint.

mentis utendũ esse non ducam: tamen cum infinita in mediũ possim adducere, unum cõmemorabo optimę antiquissimæq; urbis, à qua etiã petere leges certas maiores nostri nõ dedignati sunt, quòd turpe utiq; sit futurũ, nos qui tantũ uiribus atq; iudicio Athenienses prę̃stamus, in capiendo consilio ab ijs superari. Hi uerò (de re nota loquor) olim dissidijs ciuilibus agitati, atq; hinc bello à Lacedæmonijs attriti, subq; ciuiũ potentiorẽ tyrannidem redacti, non antè exitum suis calamitatibus inuenerũt, quàm pacificatione cõposita, memoriã omniũ malorũ, quæ passi erant plurima à se inuicem ac grauissima, aboleret, ita ut iniuriã acceptam nõ modò iure persequi, sed ne reminisci quidẽ ulli liceret. Postquam ita resipuerũt, nõ à tyrannide modò & discordijs liberati sunt, sed cæteris etiam rebus secundis usi, urbem suam recuperârunt, deniq; sæpenumero salutem perniciemq; ipsorum Lacedæmoniorũ, Thebanorumq; in sua manu positam habuerunt. Quòd si hi, qui custodibus captis ex Piræo in urbem uenerunt, de urbis habitatoribus uindictam sumere uoluissent ob acceptas iniurias, facinus fortassis causam satis honestam habens perpetrassent, mala tamen & intulissent multa, & accepissent. Nam quemadmodum ijs præter suam spem superiores facti fuerãt, ita fieri poterat ut rursus inopinatò succumberent. Nam in id quidem genus reb. nulla inest constantia, nec qui semel præualuit, uictoria omnino potitus est: sed multi cum suis rebus confiderent, in calamitatẽ inciderunt, multi ulcisci alios cupientes, ipsi unà perierunt. Neque enim qui rebus aduersis premuntur, quantumuis iniurijs aliorum sint expositi, semper eam sortem perferunt, neque potentia, utcunq; aliquandiu perduret, semper prospero successu utitur: sed utrunq; inopinatę humanarum rerum uicissitudini, fortunæq; inconstantiæ obnoxium, sæpenumero non pro sua spe, sed improuisa horum mutatione momenta accipit. His igitur de causis quidam, atq; ex studio contendendi (uehemens enim est omnis homo, cum uel affectus est iniuria, uel affectum se esse putat) supra uires suas audacia efferuntur, & ultrà quàm robore suo possint, decertandi studio flagrant, aut superaturos se sperantes, aut certè non sine clade inimici perituros. Hi quidem modò uincentes, modò uicti, alternisq; clades accipiẽtes edẽtesq;, partim penitus pereunt, partim misera, atq; (ut prouerbio dicitur) Cadmea uictoria potiunt: tuncq; demum sentiunt se malè de rebus suis statuisse, cum id nihil iam prodest. Quod ita se habere, res ipsa uos docuit, atq; agedum considerate. Aliquandiu in ciuilibus seditionibus Marius præualuit: deinde profligatus, copijs iterũ coactis quid egerit, satis uobis liquet. Similiter Sylla (ut Cinnam, Carbonemq;, & reliquos qui in medio fuerunt, prætercam) cum primò potentia præstaret, pòst superatus, iterum dominatione potitus, nihil crudelitatis sibi reliquum fecit: ne quid iam de Mario iuniore, Cinna, Carbonè ue dicam. Post hos Lepidus, quasi uindictam de his sumpturus, peculiarẽ ipse seditionem excitauit, uniuersamq; propemodum Italiam cõturbauit. Postquam hoc quoq; exonerati sumus, nostis quot quantisq; nos incommodis Sertorius, reliquiq; exules cum eo affecerint. Iam ut Catilinam, Clodiumq; taceam, non'ne Pompeius, ipseq; Cæsar primò bellum alter alteri fecerunt, ne affinitate quidem eos inhibente: deinde innumeris miserijs non urbem modò, aut Italiam, sed totum ferè orbem terrarum impleuerunt? Mortẽm ne igitur Pompeij, ingẽtemq; ciuium istam cladem, quies excepit? minimẽ uerò, cum & Africa & Hispania consciæ sint multitudinis eorum, qui ibi occubuerunt. Quid quòd ne sic quidem pacatæ sunt res? Iacet enim Cæsar

Incerta fortuna in ciuilibus motibus.

Exẽpla domestica proponit. *Marius.* *Sylla.* *Lepidus.* *Sertorius.*

Cladium acceptarum bello Pompeij & Cæsaris innumeratio.

ita

ita interfectus, occupatū est Capitolium, forum armis repletum est, terror urbem occupauit. Ita ubi ciues seditiones mouere inceperunt, uimq; ui ulcisci student, neque æquitate humanitate'ue uindictam, sed cupiditate armorumq; licentia metiuntur, necessariò calamitates quasi orbe quodam semper reuoluuntur, cōtinentiq; successione mala malis redduntur. Res enim secūdæ in libidinem mortalibus exundāt, ut nullum cupiditatibus modum statuant: contrà calamitatibus pressos, ira malorū exagitat, ut cum non confestim perierint, ulcisci eos à quibus afflicti sunt, cōcupiscant, donec animū suum exatient. Reliqua multitudo, etiam si nullam rerum societatem cum his cōtraxerit, tamen oppressorū misericordia, metuq; eiusdē sortis, odioq; eius quæ præualuit, ac spe eiusdem licentiæ adipiscēdæ, miseris opitulatur. Ita fit, ut hi quoq; ciues, qui neutram partem ante sequebātur, in seditionis partem ipsi quoq; alliciantur, alijq; subinde alijs sub specie ultionis (quam semper hi qui oppressi sunt, exigunt) in uindicandis iniurijs succedāt, idq; malum quasi legitimū iam in orbem recurrat, quibus uicibus cum alij alias priuati pereant, ipsam interim Rempublicam omnes ex æquo pessundant. An non uidetis, quanto temporis spacio nos inuicem bello ciuili attriuerimus, quot & quanta mala exhauserimus, aut quod tandem indignum facinus à nobis prætermissum est? Quis enim numerum inire possit eius pecuniarum multitudinis, quam cum socijs ademissemus, deos despoliassemus, ipsi suprà quàm facultates nostræ ferrent, contulissemus, contra nos inuicē impendimus? Quis rationem subducere queat eius uirorum multitudinis, quæ perijt, non quidem reliquorum istorum, quorum summa inuestigabilis est, sed equitum, senatorumq;, quorū unusquisq; bellis exteris uel uiuēs, uel moriēs uniuersam ciuitatē seruare potuisset? Quot enim Curtij, Decij, Fabij, Marcelli, Scipiones, occubuerunt, non profectò ut Samnites, Latinos, Hispanos, Carthaginenses'ue profligarent, sed ut ipsi, pariterq; uictores interirent. Ac quamuis uel maximè lugendi sunt nobis hi qui in armis ceciderunt, tamen est cur æquiore animo eorum sit ferendus interitus: uolentes enim (siquidem is uelle dici debet, qui metu cogitur) in pugnā progressi sunt, mortemq; indignam quidem, sed uiro certè dignā oppetierunt, interq; spem uictoriæ sine sensu mortis occubuerūt. Qui uerò in domibus, in uijs, in foro, in ipsa Curia, Capitolioq;, nec uiri tantùm, sed mulieres, neq; ualida ætate solùm, sed senes etiam, puerìq; miserè sunt trucidati, eorū quis satis exitium deplorare possit? Quæ cum eiusmodi sint, ut neq; nos prioribus temporibus unquam ab uniuersis hostibus nostris tantam perniciem acceperimus, neq; illis intulerimus, quanta nos inuicem affecimus, tamen ab ægrè ferendo hęc, curaq; finem ijs nobis dignum statuendi ita absumus, ut gaudeamus insuper, ac dies festos ducamus, horumq; malorū autoribus benefactorum nomen tribuamus? Ego quidem non hominum nos uitam hanc, sed ferarum quarundàm quibus se inuicem perdere natura est uixisse arbitror. Verùm enimuerò quid præterita luctu prosequi attinet, quæ infecta quidē nunq; reddemus? Quin præsentibus potius rebus prospicimus, quarū ego causa præteritorū mentionem feci, nō ut cōmunes calamitates (quæ utinā nobis nō accidissent) cōmemorē, sed ut uobis earū ratione habita persuadeā, ut saltē quod reliquū est adhuc, cōseruetis: ad id enim solum recordatio acceptorū malorū cōducit, ut nos ad cauenda similia incōmoda adhortet. In præsenti aūt re id uobis facere maximè licet initio adhuc huius mali, ac à paucis etiamnū facta coitione, priusquam alteri sperantes se supe

Circulus malorum in seditionibus.

Malorū præteritorum recordatio ad quid prosit.

riores futuros, alteri indignè ferẽtes se abiectos esse, incõsideratè ad rem armis decernendã cõtra suũ ipsorũ cõmodum efferant. Ei malo occurrere potestis sine labore, sine periculo, sine impensa, sine cædibus, si hoc unũ decretũ feceritis, ut iniuriarũ mutuò omnis aboleat memoria. Non enim id nunc est tempus, ut si quid à certis hominib. peccatũ est, id in disquisitionẽ uocare, arguere, uindicareq; expediat. Neque enim de causa nunc aliqua cognoscitis, ut exquisitè ius dicendũ sit, sed deliberatis qua'nam ratione præsens rerum status tutissimè componi possit, quod fieri non potest, nisi ad nonnulla conniueatis. Quemadmodum etiam in puerorum uitam non exactè inquirimus, sed multa dissimulare opus habemus, quippe cum mediocria delicta non extremis sint plectẽda supplicijs, sed leniter castiganda: ita nos etiã qui patres populi nõ tantùm nomine, sed re uera sumus omnes, nõ expedit in omnia curiose inquirere, ne id nostra stet omnium pernicie. Multa quidem sunt, quæ Cæsari uitio uerti possunt, ita ut iure cæsus uideri possit, multa etiam crimina obijci eius interfectoribus possunt, ut pœna digni existimari queant: uerùm hoc agere, hominum est nouas seditiones expetentium: qui autem rectè cõsultum rebus uolunt, non summum ius persequendo incommodare urbi, sed eam æquitate adhibita conseruare decet. Itaque quę iam antè euenerũt, eo modo quo grandines diluuiaq; accidere solent, nobis obtigisse rati, obliuioni mandate, & iam nunc agnoscentes uos inuicem gentiles esse ac ciues, ad concordiam redite. Neq; uerò suspicari quisquam uestûm debet, me propterea Cæsaris percussoribus gratificari, quòd ipse quoq; Pompeij partes secutus fuerim: quid enim uerbis opus est? cum censeã persuasum uobis esse omnibus, me neq; amicitiam, neq; inimicitiã ullam mei ipsius causa suscepisse, sed semper in amore odioq; uestrûm omnium commodum, publicamq; libertatem cõcordiamq; spectauisse. Igitur de mea quidem uoluntate dicere supersedebo, pauca quædam in rem uestram loquar. Ego tantum abest ut priuatę beneuolentię causa, ac non cura communis salutis hanc sententiam tulerim, ut etiam reliquis omnibus qui Cæsare adhuc rerum potiente contra leges ac consuetudinem patriæ deliquerunt, pœnam omnem remittendam censeam: neque id solùm, sed ut honores, magistratus, donaq; ab eo sibi data retineant, quanquam in his sunt, cum quibus mihi non conueniat. Nam ut autor uobis ego nequaquam esse uelim huiusmodi aliquid agendi, huiusmodiq; magistratus deligendi: ita cum acta hæc iam sint, nihil mouẽdum uobis statuo. Neq; enim tantum ad uos redire detrimentum potest, si certi quidam contra leges indigniq; ipsi ea habeant, quantum profuerit, quòd potẽtioribus nullum metum conturbationem'ue offertis. Hæc mihi in præsentiarum dicta sint, quę res ipsa postulauit: postmodò rebus constitutis, etiam de reliquis cõsilium capiemus.

Cõparatio puerorum castigationis.

Summum ius, aliquãdo summa est iniuria.

Hac oratione Cicero Senatum permouit, ut Senatusconsultum facerent, ne quis acceptæ ab alio iniuriæ in posterum meminisset. Interim percussores Cæsaris militibus etiam promiserant, nihil se eorum quæ Cæsar egisset, rescissuros. Cum enim eos uehementer indignari animaduertissent, uerentes ne his quæ ipsis largitus fuerat Cæsar, spoliarentur, præoccupandos sibi eos antequàm Senatus quicquam decerneret, statuerunt: euocatisq; ijs qui subter Capitolium aderant, in locum unde exaudiri ipsi possent, quæ ad institutum suum faciebant, apud eos locuti, literis in forum missis, polliciti sunt, se neq; ad empturos quicquam cuiquam, neque alia ulla re læsuros, uniuersasq; Cæsaris actiones ratas esse iussuros, summisq; sese iuramentis

Senatusconsultum factum de obliuione præteritorum malorum.

[illegible] ...num ...io.

iuramentis obstringentes, uere se hæc præstaturos, ad assensum eorum animos impulerunt. Ita postquam etiam Senatusconsultum annunciatum est, cum milites iam Lepido deditiamplius non essent, eumq; exinde percussores non metuerent, ad pacificationem utrinq; concessum est, maximè Antonij opera: quanquam is longè aliud animo suo cōceptum habebat. Nam Lepidus ulcisci uelle Cæsarem præ se ferens, nouas res affectabat. ac quoniam exercitum habebat, succedere in Cæsaris posse potentiam sperabat, eiusq; rei causa bellum adornabat. Sed Antonius cum hoc eius propositum perspiceret, ipse autem nullis suffultus uiribus ad nouas res cōsurgere auderet, Lepido, ne is præualeret, persuasit ut maiori parti concederet. Itaq; pacificatum est ijs quæ decretæ fuerant conditionibus: neq; tamen antè hi qui in Capitolio erant, descenderunt, quàm Lepidi Antonijq; filios obsides acceperunt. Ita Brutus ad Lepidum, propinquum suum descendit, Cassius ad Antonium, proposita securitate. Inter cœnandum cum (ut solet fieri) uarij sermones incidissent, Cassium Antonius ecquem adhuc pugionem sub ala gestaret percontatus est: Nimirum (inquit ille) magnum admodum, si tu quoq; tyrannidem occupare cupiueris. His ita tum peractis, neque actum quicquam grauius præterea est, neq; expectatum: gaudebat populus à dominatione Cæsaris liberatus. nec defuerunt qui eius cadauer inhumatum proijcere in ãnimo haberent. Percussores ocioso animo, nulli præterea rei intenti, libertatis restitutores, tyrannicidæq; cognominabantur. Cæterùm pòst recitato Cæsaris testamento, cum populus cognouisset Octauium à Cæsare adoptatum, Antonium uerò, D. Brutum, aliosq; percussorũ quosdam secundos hæredes institutos, munera alia alijs, populo autem hortos ad Tiberim, ac uiritim centenos uicenos, ut Octauius ipse autor est, ut alij, trecentenos sestertios legatos, animi eorum cōmoti sunt, eosq; Antonius uehementius adhuc irritauit, corpore in forum (cōsilio profectò perquàm uæcordi) illato, propositoq; sicut erat à cæde sanguinolentũ, uulneribusq; extantibus, habita insuper oratione, (eleganti sanè ea, splendidaq;, sed præsenti rerum statui minimè conducibili) in hanc sententiam.

Lepidi & Antonij institutũ. *Obsides.* *Caßij dictum.* *Testamentum Cæsaris recitatum.*

Si me priuato Cæsar, Quirites, priuatus ipse etiam diem clausisset, longo sermone mihi usus non fuisset, neque singulas eius res gestas enumerandas habuissem, sed paucis de genere, educatione, moribusq; eius dictis, mentio neq; aliqua eorũ quæ Reipublicæ causa gessisset, facta, perorassem, ne molestiam his aliquã, qui Cæsari necessitate nulla iuncti essent, afferrem. Nunc cum is summum gerens apud nos magistratum perierit, ego autem proximum ab eo magistratum administrem, necessariò duplici mihi sermone, qui & hæres ab eo sum dictus, & cum magistratu sum, utendum est, nihilq; eorum quæ dici par est, omittendum: sed quę uniuersus populus, si uno ore loqui posset, in laudem eius uiri prædicaturus erat, ea omnia edisserere. Equidem non me fugit, quàm difficile sit eam orationem instituere, quæ animis uestris satisfaciat, cum alioquin non procliue sit huiusmodi rem tentare, quoniam nulla omnino oratio magnas res adæquare potest, & uos ob conscientiam uitę Cæsaris inexatiabili uoluntate erga eum affectos, grauissimos ego iudices orationis meæ sum habiturus. Quòd si apud ignaros uerba essent facienda, facilè erat eos magnitudine rerum perterritos adducere: nunc loquenti mihi apud eos, quibus res eæ notæ sunt, omnino quæcunque dicentur, rebus ipsis inferiora uidebuntur. Nam sicubi apud extraneos inuidia obstat, quo minus fidem uerba inueniant, attamen ea ipsa effi-

M. Antonij oratio funebris in Cæsarem.

cit, ut suffecisse hæc quæ dicta sunt, uideantur: uobis autem necesse est satis fieri nullo modo posse, propter beneuolentiam qua erga Cæsarem estis affecti, cuius ipsi uirtutum usi fructibus præcipue, laudes eius non cum inuidia, tanquam nihil ad uos pertinentes, sed summo cum studio, tanquam uobis proprias, audire uultis. Itaque uestræ uoluntati satisfacere omni ego ui conabor: id persuasum mihi habens, uos non uoluntatem meam orationis facultate æstimaturos, sed studij mei habita ratione id quoque in quo oratio mea deficiet, suppleturos. Dicam autem primùm de genere Cæsaris, non quidem id propterea, quod id splendidissimum est: quanquam id quoque ad uirtutem haud parum facit, non fortè fortuna, sed cognata quadam præparatione bonum fieri. Qui enim obscuro loco nati sunt, possunt quidem ij hoc sibi adsciscere, ut boni uiri sint, attamen eorundem ignobilitatem innata quædam uitia aliquando arguunt. Quibus uerò semina uirtutis à maioribus per multum tempus ducta adsunt, fieri non potest quin & ingenita & perpetua uirtute sint prædití. Ego autem non id nunc potissimum in Cæsare laudo, quòd si quis nouissimam progeniei eius partem spectet, à multis nobilibus uiris, si antiquissimam, à regibus & dijs immortalibus prognatus est: sed primùm quòd totius urbis nostræ cognatus est: (quos enim ille generis sui autores, eos Roma conditores habet) deinde quòd cùm primi eius patres propter uirtutes suas deorum progenies existimati sint, hic non modò cõfirmauit eam famã, sed auxit etiam: ut si quis antè in dubium uocauerit, filius'ne Veneris fuerit Aeneas, nũc certè credere cogatur. Sanè deorũ filij quidam immeritò nominati sunt; Cæsarem uerò nemo indignum diuina origine iudicauerit. Aeneas quidem, eiusque aliquot nepotes posterique, reges fuerunt ipsi quoque: Cæsar uerò in tantum ipsos excelluit, ut cum illi Lauinij Albæque regnassent, ipse regnum Romæ aspernatus sit: cumque illi fundamenta urbis nostræ iecerint, ipse tantum ad fastigium eam erexerit, ut præter reliqua sua facta, colonias etiam maiores his urbibus quarum illi reges fuerant, deduxerit. Dixi de genere Cæsaris: consequens est, ut de educatione institutioneque dicam, quam nobilitatis magnitudini consentaneam fuisse, non aliunde melius, quàm ex actis ipsius demonstrari potest. Non enim fieri potest, ut non optimè educatus fuerit is, cuius & corpus et animus ad omnia pacis bellique opera abundè suffecerunt. Equidem difficile est eundem uirũ & pulcritudine corporis, & tolerãtia cæteris præstare, eundemque & corpore esse ualidissimo, & animo prudentissimo: difficilius etiam, eundem & sermone & actionibus pollere. At uerò Cæsar noster (loquor autẽ apud conscios, ut neque mentiendum mihi sit, quippe confestim coargutum iri cum sciam: neque inflatius quicquam prædicandum, ita enim in contrariã proposito meo partem deferrer: nam & optimo iure loquacitatis insimularer, uirtutemque eius minorem ea quam uos de ea habetis opinione, efficere uelle iudicarer. Omnis enim, quæ de huiusmodi re instituitur oratio, si uel exiguam mendacij partem assumpserit, non laudi, sed culpæ oratori datur. cum enim auditoribus res ipsa de qua dicitur, nota sit, ea noticia cum mendacio non conueniens, ad ueritatem fertur: eaque contenta, qualis oratio fuisse debuerit intelligit, eaque collatione uitium deprehendit.) Enimuerò Cæsar, quod uerè possum affirmare, & corpore firmissimo fuit, & animo promptissimo. Erat in ipso uis quædam naturæ admirabilis: sed eam exercitatione omnis generis ita confirmauerat, ut non immeritò omnes res & cognoscere celerrimè, & exponere summa cum fide, & administrare

Genus.

Cæsaris genus.

Educatio Cæsaris, animique & corporis bona.

Vis ingenij Cæsaris.

ſtrare prudentiſſimè poſſet, nunquam ipſum aut repentinum temporis momentum præuertit, aut occultata dilatio fefellit: ita omnia prius quàm acciderent, iam antè cognita habebat, atque ad ea ſe comparauerat: in indagandis occultis, diſsimulandiſq; his quæ cognita habebat, plurimum ualebat: arcana ſe cognoſcere, cognita ſibi ignorare ſimulandi, his occaſiones temporis accommodandi, rationes'que de his ineundi, ſingulaq; ad finem perducendi artem mirè callebat. Cuius rei certum eſt ſignum *

In re familiari curanda attētus, iuxtaq; liberalis fuit. Nam & facultates ſuas ut ſibi ſufficerent, conſeruare ſtudebat, & ſumptus ubi res id exigebat, amplos faciebat. Propinquos ſuos, niſi qui eſſent ſceleribus extremis polluti, ſummopere dilexit, neque aut ullum ex his afflictum aduerſis rebus neglexit, aut felicitatem inuidit, ſed & his ſua bona auxit, & illis quę deerant, ſufficit, alijs pecunias, alijs prædia, magiſtratuſq;, & ſacerdotia alijs largiens. Amicis etiam familiaribuſq; ſuis mirificè uſus eſt, ita ut neminē horum contemneret, neminem contumelia afficeret, omnibus ſe in colloquijs facilem præberet, quorum in ipſum extarēt officia, eos multipliciter remuneraret, reliquos beneficijs ſibi deuinciret: neq; uerò ſplendori ullius inuidit, augeſcentem'ue depreſsit, ſed gauiſus eſt, ſi quàm plurimos ſibi æquaret, quòd eorum dignitatem, potentiā, decuſq; etiam ad ſe aliqua ex parte redire exiſtimabat. Iam inimicis quoque nō crudelem ſe, non inexorabilem prębuit, ſed multis priuatarū offenſarum uindictam remiſit, multos qui bellum ipſi intuliſſent, indemnes dimiſit, honores etiam magiſtratuſq; quibuſdam detulit. Adeò totus ad uirtutem natus fuerat, ut non modò ipſe uitio nullo laboraret, ſed ne alijs quidem ea ineſſe crederet. Sed quia hactenus dicendo progreſſus ſum, incipiam iam nunc de eius in Rempublicā actionibus uerba facere. Nam ſi in ocio uixiſſet, ſuam quidem uirtutē minus manifeſtam habuiſſet: nunc adeò euectus, ut non ſui modò temporis homines, ſed omnes qui potentia aliquid unquam ualuiſſent, ſuperauerit, longè clariorem uirtutem ſuam effecit: utq; illos ferè omnes potentia declarauit quales eſſent, ita Cæſarem eadem iam antè notum, illuſtriorem fecit. Cum enim eas res agendas ſuſcepiſſet, quæ uirtutem ipſius adæquarent, parem ſe eſſe eis oſtendit: ſoluſq; inter homines cum tantam fortunam ſua ſibi uirtute paraſſet, eam neque calumnijs aliorum expoſuit, neque contumelia affecit. Ego autem quæ Cæſar in militia ſua, muneribuſq; inferioribus ordinatim ſuſceptis geſsit, ſilentio præteribo, quanquam ea tanta ſunt, ut alij cuidam ad laudem abundè ſatis futura ſint: ſed minuta quædam conſectari uideri poſsim ea enumerans, ſi quis ad ſplendorem ſubſequētium eius actorum reſpiciat, quæ ipſa tamē quoq; non ſingulatim accurata narratione proſequar, quòd & exponere omnia non poſſum, & uobis omnium conſcijs moleſtus potius ſim futurus. Itaque primò omnium Cæſar ex Prætura in Hiſpaniam profectus, cum eam non ſatis fidam offendiſſet, minimè concedendum putauit, ut ſub nomine pacis ij aduerſarios ſe gererent, maluitq; ea agere quæ ex uſu Reipublicæ forent, quàm per ocium tempus magiſtratus ſui exigere. Igitur cum ultrò reſipiſcere Hiſpani nollent, ui eos caſtigauit, tantumq; ea re eos qui gloriā prius ab Hiſpania reportaſſent, ſuperauit, quanto difficilius eſt conſeruare res, quàm parare, aut id efficere, uti ne quos nouos motus ſubditi excitent, quàm eos ab initio integris adhuc rebus utentes ſubigere. Ea propter & triumphum Cæſari uos decreuiſtis, & ſtatim Conſulatum commiſiſtis. Vnde liquidò conſtat, eum non ſuæ cupiditatis,

Cæſaris in neceſſarios, amicos, inimicos, & hoſtes animus.

Quæ Reipublicæ cauſa Cæſar egerit.

A' Prætura in Hiſpania acta.

gloriæq; studij causa id bellum gessisse, sed ad reliqua se comparasse, cum triumpho omisso, ita rebus urgentibus, actisq; uobis pro eo honore, quem satis ad gloriam sibi esse ducebat, gratijs, Consulatum occepit: in quo quæ in urbe gesserit, infinita commemorari poterant. Sed postquam Consulatu perfunctus, ad bellum Gallicum missus fuit, quot quantasq; res gesserit, mihi considerate. Socijs non modò oneri non fuit: sed cum eos infidelitatis nullius suspectos haberet, uideretq; ab hostibus detrimenta accipere, auxilio etiam iuuit. Hostes igitur, neque eos tantùm qui sociorum erant uicini, sed alios omnes Galliam incolentes subegit: regionemq; permagnam, urbesq; innumeras, antè ne nomine quidem nobis notas, ditioni nostrę adiecit. Hęc omnia, quamuis neq; iustis copijs, neq; sufficienti pecunia à nobis instructus, tanta celeritate confecit, ut prius eum uicisse, quàm bellum gerere compererimus: tam uerò tuta omnia constituit, ut in posterum in Germaniam, adeoq; Britanniam, per Galliam transitus patuerit. Itaq; nunc Gallia ista, quæ quondam Ambrones Cimbrosq; nobis immisit, in seruitutem redacta agriculturam, sicut ipsa Italia, exercet: nauigatur non Rhodanus tantũ, Ararisq;, sed & Mosa, & Ligeris, & ipse Rhenus, ipseq; adeò Oceanus. quorũ enim prius uix nomina ad nos peruenerant, quæq; an essent dubitabamus, hæc illa nobis ex ignotis accessa, ex inexploratis nauigabilia, sua altitudine animi magnificentiaq; effecit. Ac nisi quidem ei, aut uobis uerius, hunc successum inuidentes, seditionibus motis eum ante constitutum tempus huc redire coegissent, utique totam Britanniam cum omnibus circùm iacentibus insulis, omnemq; Germaniã ad Oceanum usq; septentrionalem subegisset: ut Imperij nostri limites nõ amplius populi, terræ'ue, sed aer & mare exterius ambiens fuissent. Cuius rei causa uos, cum magnanimitatem eius, resq; gestas, ac fortunam animaduerteretis, cum quàm diutissimè cum imperio esse iussistis, octo nimirum continuis annis: quod ab eo tempore, quo per populum respublica geri cœpit, nulli unquam cõcessum fuit. Sed non dubitabatis, quin omnia ea uobis pararet: neq; suspicabimini fore unquam, uti is aduersum uos cresceret. Cum igitur cuperetis, ut plurimo temporis spacio in ijs regionibus abesset, ij qui sibi solis reipublicæ administrationem, quasi nõ amplius communem, uendicabant, neq; eum reliqua conficere, neq; uestrum sub dominium ea omnia uenire passi, sed multa nefaria, abusi eius occupationibus, ausi sunt, ita ut Cæsaris uobis auxilio opus esset. Itaq; Cæsar institutis negocijs intermissis, celeriter uobis auxiliũ tulit, uniuersamq; Italiam ab impendentibus periculis liberauit, Hispaniam abalienatam recuperauit. Cumq; uideret Pompeium relicta patria propriũ sibi in Macedonia regnum parare, eò uestra bona transferre, subditos uestros contra uos armare, uestrisq; uos pecunijs oppugnare: primùm priuatim publiceq; ad eum legatis missis conatus est persuadere, ut ab incepto desisteret, sententiamq; mutaret: summaq; ei se fide obstrinxit, uelle se cum eo iterum pari conditione uti. postquàm nullo modo Pompeium à proposito deducere potuit, isq; non reliquo modò iure, sed affinitate etiam, quæ ipsi cum Cæsare intercedebat, uiolata, bellum contra uos suscepit, tum demum Cæsar coactus est bellum ciuile attingere. In quo qua audacia aduersus Pompeium hyberno tempore nauibus prouectus sit, quàm cõfidenter cum eo uniuersam quantumuis regionem obtinente congressus sit, quàm fortiter eum militum numero longe superiorem uicerit, quid dicam? quæ si quis singulatim exponere uelit, Pompeium illum, cuius tanta fuit admiratio,

Res in Gallia gestæ.

Bellum contra Pompeium.

tio,

tio, puerum fuisse ostendet, adeò artibus imperatorijs omnibus à Cæsare superatum. Verùm hæc quidem missa facio, de quibus neq; Cæsar ipse gloriari solebat, odioq; necessitatem istam prosequebatur. Postquàm iustissimo arbitrio belli controuersia à Dijs immortalibus est dijudicata, quem'nam ille tum, qui quidem tunc primùm in potestatem eius hostis uenisset, occidit? quem Senatorē, aut equitem, aut deniq; ciuem, quinimò quem etiam sociorum, subditorum'ue P.R. non honore affecit? Certè horum nemo necatus est, neq; culpatus ab eo, neq; priuatus, neq; rex, neq; populus, neque urbs: sed alij eius sunt deinde castra secuti, alij honestam impunitatem adepti, ita ut ab omnibus hi qui perierant, deplorati sint. Tantum enim Cęsaris clementia abundauit, ut non modò eos qui Pompeium adiuuissent, laudauerit, omniaq; ijs ab eo tributa cōseruauerit: sed Pharnacē etiā, Orodemq; odio habuerit, quòd amico ipsorū Pompeio opem non tulissent: quorum alteri paulo pòst bellum intulit, in alterum uerò expeditionem cogitabat. Ipsum quidem Pompeium, siquidem uoluisset, uiuum capere facilè potuisset. quod ex eo constat, quia eum non statim insecutus est, sed aufugiendi liberū tempus cōcessit, mortemq; eius non sine dolore cognouit: tantumq; à laudando eius occisores abfuit, ut eorū paulo pòst cæde hanc necem compensarit. ipsum quoq; Ptolemæum, quòd ad benefactoris sui interitū conniuere sustinuisset, quamuis puerum adhuc, interemit. Quemadmodū autem secundum has res gestas Aegyptum cōstituerit, quantamq; uim pecuniæ inde attulerit, superfluum fuerit dicere. Pharnacen bello inuadens, qui iam haud exiguam Ponti Armeniæq; partem occupauerat, simul & annunciatus est uenire, & uisus est adesse, & collatis signis uicit, una omnia die: quod non minimo esse potuit argumento, nihilo ipsum Alexandriæ deteriorem redditum, neq; luxuriæ causa ibi commoratum fuisse: nunquā enim eam rem nisi multa prouidentia, multoq; robore usus peregisset. Pharnace fugiente, cum se ad conuertenda confestim in Parthos arma comparasset, iterum in urbe seditionibus coortis, contra animi sui sententiam huc aduenit: resq; ita omnes pacauit, ut nunquam cōturbatæ fuisse uideri potuerint. Nemo enim horum motuum causa, aut morte, aut exilio, aut ignominia ulla affectus fuit: non quòd non optimo iure multis pœnæ luendæ fuerint, sed quòd hostes affatim delendos, ciues autem, etiam si qui improbi sint, seruandos Cæsar existimabat. Ita fortitudine extraneos debellauit, humanitate autem salutem ciuibus tumultuantibus, quamuis sæpenumerò indignis ea, conseruauit. Idem hoc in Africa quoq;, Hispaniaq; egit, dimissis omnibus quos non antè quoq; captos misericordia prosequutus fuerat, aduersarijs. Sic enim statuebat, stulticiæ esse, nō mansuetudinis, eos qui sæpius ipsi insidias struxissent, conseruare: primi uerò delicti gratiam facere, neq; iram implacabilem gerere, honoribusq; etiam huiusmodi homines afficere: sin autem in malicia sua perseuerassent, è medio eos tollere, id sui officij esse. Quanquam hoc quoque cur ego dixi? cum multos etiam ex his salute donauerit, amicis suis, uictoriæq; socijs singulis unius horum captiuorum supplicio eximendi potestate concessa. Quæ eum innata quadam bonitate, non simulata, aut spe emolumenti alicuius assumpta (qua complures alij in alios usi sunt) fecisse, hoc ipsum satis testatur, quòd perpetuò talis fuit, neque eum uel ira exasperauit, neque res secundæ corruperunt, neque alium potentia fecit, neque licentia mutauit: cum tamen difficilimum sit, hominem in tot tantisq;, atque ijs continentibus negocijs occupatum,

Clementia in uictos.

Aegyptus.
Pharnaces.

Seditio composita.

Quatenus ignoscendū.

cupatum, quorum partem confecerit, partem præ manibus habeat, quædam adhuc expectet, eandem semper bonitatem retinere, ac non aliquando durius grauiusq; aliquid statuere, si non ulciscendorum præteritorum, at certè sibi in posterum cauēdi causa. Hæc nimirum ad bonitatem eius demonstrandam sufficiunt. Enimuerò uerè à dijs prognatus fuit, qui unū hoc norat, salutem ijs, qui quidem salui esse possent, donare. Huc accedunt hæc quoque, quòd neque de ijs qui contra ipsum arma tulissent, supplicia aliorum ministerio usus sumpsit, & eos quorum antè res corruerāt, restituit. Effecit enim ut omnibus his qui cum Lepido Sertorioq; fuerant, impunitas daretur: omnibus qui à Sylla proscripti supererant, incolumitatem parauit, eosq; postea reduxit: omnium eorum filios, qui à Sylla uocati essent, honoribus & magistratibus dignatus est, & (quod uel summum est) omnes in uniuersum literas arcanas Pompeij Scipionisq; repertas, non lectas à se combusit, ne adseruandas quidem ratus, ne qua alijs maleficiorū exercendorum inde occasio suppeteret. Quod eum sic egisse etiam, ac non tantùm uerbis præ se tulisse, res ipsa declarauit: nemo enim his ex literis non modò in periculū, sed ne in metū quidem peruenit: ac nemo cognouit, quid nam ijs in literis contineretur, præter hos ipsos qui scripsissent. Id uerò ita admirabile hac in re est, ut magis esse nullo modo posit, quod quicunque erant consiliorū istorum literarumq; conscij, & dimissi prius quàm accusati sunt, & salutem prius quàm periclitarentur acceperunt: ipseq; qui eos saluos fecit, ignorauit quorum misereretur. Has ob eius res gestas, ac cætera etiam, quæ legibus ferendis emendandoq; Reipublicæ statu præstauit: quę singula commemorare opus non est, magna quidem per se, sed prædictorum respectu non multi ponderis, uos eum tanquam patrem amauistis, dilexistis ut benefactorem, ijsq; honoribus exornastis, quos alij nulli unquam obtuleratis: præfectum eum urbis imperijq; habere perpetuum cupiuistis, nihil de nominibus anxij, quę omnia ueluti ipso inferiora, ei attribuistis, ut quod unicuiq; eorum secundum instituta maiorum usurpato ad perfectionē honoris potentiæq; exprimendam deficeret, id reliquorum additione suppleretur. Ea de causa Pontifex maximus deorū respectu, nostrûm Consul, militum Imperator, hostium Dictator est creatus: quanquā hæc ipsa cur enumero? cum paulo pòst eum patrem patriæ appellaueritis, ut reliqua cognomenta reticeam. Cæterùm is Pater, is Pontifex maximus, is sacrosanctus, is Heros, is Deus, mortē obijt, obijt (proh dolor) non morbo confectus, non senio absumptus, nō foris in bello uulneratus, non cœlitùs immisso aliquo casu abreptus, sed hîc intra mœnia dolo circunuentus perijt: qui tutò in Britanniam exercitū duxerat, in urbe ea per insidias extinctus est, cuius urbis ipse pomœriū protulerat: in Curia, cū ipse aliam ædificasset, occisus est: uir bello clarus, inermis: nudus, qui pacem cōstituerat: ad tribunalia, qui iudex fuerat: à magistratib. ipse magistratū gerens: à ciuibus, quem etiam in mare excidentē hostium nemo interficere ausus fuerat: à socijs, quos nō semel misericordia prosecutus fuerat, necatus est. Quid tibi tandē, ô Cæsar, profuerunt clemētia, sacra & inuiolabilis potestates, legesq;? At tu, qui lege etiam sæpius caueras, ne quis ab hostibus trucidaret, miserè ab amicis tuis cæsus es, nuncq; iugulatus iaces in eo foro, per quod sæpenumero coronatus pōpam duxeras: uulneribus concisus pro rostris positus es, unde ad populum sæpe concionē habueras. Eheu mihi, canos tuos sanguine fœdatos: heu uestem tuam laniatam, quam, ut uidetur, in hoc solum acceperas, uti in ea confodereris.

Bonitas eius in damnatos ab alijs.

Honores Cæsari decreti.

Amplificat indignitatem cædis, Cæsari illatæ.

fodereris. Hæc Antonio perorante, populus irritatus primò est: deinde ira commotus, tandem ita exarsit, ut percussores Cæsaris quæsitum irent. Senatoresq; etiam reliquos incusarent, quòd passi essent eum uirum interfici, pro quo uti quotannis publicè uota conciperentur, decreuerãt: per quẽ cuius ualetudinem, fortunamq; iurabant, quem iuxtà Tribunis inuiolabilem esse iusserant. Pòst corpus Cæsaris acceptum alij in eam Curiam in qua occisus fuerat, alij in Capitolium ferre, ut ibi comburerent, intenderunt: sed à militibus prohibiti, metuentibus ne simul Theatrum quoq; & templa conflagrarent, in foro rogum extruxerunt, eiq; cadauer imposuerunt. Verùm sic quoque multa uicina foro ædificia incendio absumpta fuissent, nisi milites obstitissent, nonnulliq; audaciorum Consulum iussu de rupe Tarpeia præcipitati essent. Quanquam ne sic quidem reliqui tumultuandi finem fecerunt, sed ad ædes percussorum tetenderũt: obuiosq; cùm alios, tum Eluium Cinnam Tribunum plebis obtruncauerunt, idq; immeritò: neque enim ex insidiatoribus, sed ijs qui maximè Cæsarem diligebant, unus is fuit: uerùm errore nominis ea cædes facta est, quòd Cornelius Cinna Prætor Cæsarianæ necis socius fuerat. Consules armorum gestatiõe cùm omnibus, præter milites, interdixissent, à cædibus cessatum est: aram autem multitudo eo in loco, quo rogus fuerat, extruxit, (nam cremati reliquias liberti eius sublatas, in monimento eius reposuerant) sacrificareq; apud eam, & immolare Cæsari, tanquã Deo, instituit. Consules aram eam subuerterũt, quosdamq; indignè ferentes supplicio affecerunt: legem etiam tulerunt, ne quis in posterum Dictator crearetur: execrationesq; addiderunt, ac mortem ei qui mentionem Dictaturæ fecisset, aut eum magistratum in se recepisset: pœnam, pecuniamq; ei qui talem occidisset, constituerunt. Hæc tum ut secuturis temporibus consulerent, decreuerunt: quasi uerò in uocabulis uis rei, ac non in armis posita esset, quæ unusquisq; suo more & sumit & usurpat: ijsq; eum magistratum in quo ijs utitur, utcunq; is nominetur, polluit. Eos etiam tum, quibus ager à Cæsare adsignatus fuerat, statim in colonias emiserunt, ne quid nouarum rerum molirentur. Percussores, quibus prouinciæ sorte contigerant, in eas amandârunt, reliquos diuersa in loca alia alium sub præscriptione ablegauerunt, multiq; eos benefactorum suorum numero censentes honorauerunt. Ita Cæsar uitam suam clausit. ac quoniam in Curia à Pompeio ædificata, ac ponè statuam eius ibi positam occisus fuit, uisus est ei pœnas aliquomodo persoluisse: quò accessit etiam, quòd ingentia tonitrua, & effusus imber id facinus subsecutus est. Porrò in eo tumultu res commemoratu nõ indigna accidit. C. quidam Casca cum Heluio Cinnę causam interitus fuisse animaduertisset, quod idem cũ Cornelio Cinna Prætore nomen gesserat, ueritus ne ipse quoq; periret, cum P. Seruilius Casca unus ex Tribunis & percussoribus Cæsaris fuisset, literas publicè proposuit, quibus & nominis communionem, & diuersitatem sententiarum utriusq; exponebat: ac neuter quidem in periculum uenit, quòd Seruilius custodia ualida utebatur, C. tamen Cascæ factum id memorabile esse iudicatum fuit. Huiusmodi erant, quæ eo tempore ab alijs, & ab ipsis Coss. agebantur. Nam Dolobellam Antonius, etsi initiò statuerat ad Consulatum non admittere, nondum ad eum pertinentem, tamen collegam sibi esse, ne seditionem moueret, passus fuit. Porrò sedato tumultu Antonius, postquam ei acta Cæsaris inspicere, exequiq; quæ is fieri iussisset, mandatum fuit, continentiam animi exuit, atq; ut primùm tabulas in suam potestatem accepit, multa deleuit,

Corpus Cæsaris crematũ in foro.

Eluij Cinnæ interitus.

Cornelius Cinna Prætor.

Ara.

Lex de Dictaturæ abolitione in perpetuum.

Percussores Cæsaris emissi.

C. Casca ut uitæ suæ consuluerit.

P. Seruilius Casca.

Dolobellæ consulatus.

Antonius mala fide mandata Cæsaris exequitur.

uit, multa uicissim in eas retulit, leges etiam alias supponens, pecunias magistratusque alijs ademit, alijs tribuit, quasi ex Cæsaris mandatis ea agens: pecuniam etiam multam hac ratione coegit, multa priuatos homines, populosque expilauit, regibusque alijs terram, alijs libertatem, alijs ius ciuitatis, alijs immunitatem uendidit. Hæc omnia in columnas æneas incidit, quanquam senatus edicto cauisset, ne qua statua, de legibus à Cæsare factis, poneretur: quinetiam cum uehementius instaret Antonius, atque Cæsarem multarum ac necessariarum rerum autorem fieri dixisset, Senatui iubenti, ut eorũ dispositionem cum optimatibus communicaret, non paruit. Octauium porrò, adolescentem adhuc, rerumque imperitum, hæreditatemque ut difficilem, ac quæ teneri facilè non posset, à se remouentẽ, prorsus despexit: atque ipse ita omnia gesit, quasi hæres nõ facultatum modò Cæsaris, sed potentiæ etiam relictus esset. Inter alia quæ egit, exules etiam nonnullos restituit: cumque Lepidus multum potentia ualeret, eumque Antonius magnoperè metueret, filiam suam Lepidi filio nuptum dedit, ipsumque patrem Lepidũ Pontificem Maximum, ne in ipsius actiones inquireret, constituit. Quod ut facilius efficeret, Pontificis Maximi electionem à populo ad Pontifices iterum transtulit, per eosque Lepidum, omnibus ferè maiorum institutis neglectis, initiauit, cum ipse id sacerdotium obtinere potuisset. Hæc erant quæ tùm Antonius agebat.

Antonij in Octauium iniuriæ.

Lepidi & Antonij affinitas.

Lepidus Pontifex Maximus.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE LIBER QVADRAGESIMVSQVINTVS,

Guilielmo Xylandro Augustano interprete.

CAPITVM HVIVS LIBRI INDEX.

Hæc autem acta sunt reliqua parte eius anni, quo Iulius Cæsar fuit Dictator V. M. Aemilio Lepido Magistro equitum, & Consul. V. cum M. Antonio.

C. Octauius Cæpias (hoc enim nomen fuit Attiæ filio, quæ sororis Cæsaris filia erat) Velitris Volscorũ oppido oriundus fuit, pupillus autem à patre suo Octauio relictus, apud matrem, & uitricum suum L. Philippũ educatus est. Postquam adoleuit, cum C. Cæsare uixit, qui liberis ipse carens, magnamque de eo adolescente spem habens, summo eum amore complexus est atque fouit, eumque sibi nominis, fortunarum, regnique sui hæredem cõstituerat. Quod quo magis faceret, Attia etiam mouit, quæ etiam atque etiam affirmabat, Octauium hunc ex Apolline conceptũ fuisse: quòd cum in eius Dei tẽplo quodam tempore obdormiuisset, uisa sibi esset cum dracone coire, ac tempore ad eum conceptum cõpetenti Octauiũ peperisset: præterea ante quàm eum partum edidisset, per quietem sibi uisum esse, quasi intestina sua in cœlum efferrẽtur, atque hinc supra uniuersam extenderentur terram. eademque nocte Octauius ex coniugis pudendis solem exoriri imaginatus fuit, Infanti recens edito, Nigidius Figulus Senator statim

C. Octauij (qui deinde Augustus fuit) genus. Educatio.

Octauius Apollinis filius creditus.

Nigidius Figulus.

tim imperiũ uaticinatus est, qui ea tempestate omnem cœli descriptionem, siderumq́ differentias, & eorum proprias, quasq́ coituũ interuallorum'ue suorum ratione effectiones ea edunt, præ cæteris adeò callebat, ut prohibitis quibusdam studijs eum uti crederetur. Is Figulus Octauium, qui ob filij natiuitatẽ in Senatum tum fortè conuocatum tardius ueniebat, obuiam factus interrogauit, cur cunctatus fuisset, cognitaq́ causa exclamauit: Dominum nobis genuisti. Eo sermone conturbatum Octauium, ac necare infantem uolentem, inhibuit, quòd ei infanti tale quid euenire impossibile foret. Hæc ea die qua in lucem natus est C. Octauius, acta sunt. Cum in agro is educaretur, aquila panẽ ei è manibus eripuit, ac in sublime euolauit, pòst se iterum demisit, panemq́ ei reddidit. Puer adhuc cum Romæ ageret, in somnis Cicero uidit eum aurea catena è cœlo in Capitolium demitti, flagellaq́ à Ioue accepisse: cumq́ ignoraret, quem nam eum uidisset, postridie in eum fortè fortuna in ipso Capitolio incidit, agnouitq́, & ijs qui aderãt quę sibi apparuissent exposuit. Catulus autem qui ipse quoque Octauium nunquam uiderat, per quietem putauit omnes nobiles pueros ad Iouem in Capitolio accedere, eumq́ imaginem Romę in Octauij sinum iniecisse: eo insomnio territus, in Capitolium adorandi Iouis causa ascẽdit: cumq́ ibi Octauium, qui ipse quoque fortè eodem se contulerat, offendisset, formam eius cum ea quæ in somnis oblata sibi fuerat, contulit, ueritatemq́ insomnij apud sese cõfirmauit. Postquam Octauius ætate adultior factus uirilem togam assumpsit, toga ea utrinq́ ab humeris rupta ad pedes ei decidit: id per se non in præsagium bonæ alicuius rei tractum est, sed dolorẽ præsentibus attulit, quòd in assumptione uestis uirilis accidisset: sed Octauius, Dignitatem, inquit, Senatoriam omnem sub meis pedibus habebo, idq́ ab eo tum temerè, ut in buccam uenerat, prolatum, euentus comprobauit. Hæc Cæsarem in magnam de Octauio spem adduxerant, ideoq́ eum ad Patricios reduxerat, adq́ gerendum magistratum erudiebat, in omnibusq́ ijs, quæ in eo requiruntur, qui tanto imperio rectè, ac ut dignum est præesse debet, accuratè instituebat. Oratoria etiam arte non in Latina tantùm, sed Græca quoque lingua instruebatur, in militiæ laboribus magnopere exercebatur, omnes Reipublicæ gerendæ, magistratuumq́ administrandorum artes discebat. Proinde is Octauius, quo tempore Cæsar occisus fuit, Apolloniæ (quæ urbs est ad Ionium mare) disciplinæ capiendæ ergò morabatur, missus eò à Cæsare Parthicam expeditionem parante. Cæsaris morte audita, quanquam, ut par erat, ægrè eam ferret, tamen noui quicquam conari non audebat, cùm quòd nondũ audierat se filium, hæredemq́ ab eo institutum fuisse, tum quòd initio populi consensu ea cædes approbata nunciaretur. Cum uerò Brundusium transmisisset, ibiq́ de testamẽto Cæsaris, posterioreq́ populi sentẽtia certior factus esset, omni mora præcisa, idq́ eo magis, quòd secum magnam uim pecuniæ militumq́ à Cæsare præmissam habebat, statim nomẽ Cæsaris assumpsit, hæreditatemq́ inijt, & ad negociũ exequendum se contulit. Videbatur eo tempore temerariè nonnullis, nimisq́ audacter agere: sed pòst quia fortuna prospera usus, rem præclarè gesserat, fortitudinis titulum inuenit. Iam enim usu receptũ est, ut qui rem aliquam non rectè aggressi, tamen feliciter perficiunt, optimo consilio usi existimentur: alij contrà stulticiæ culpẽtur, cum re optimè deliberata, uoti compotes facti non sunt. Quem ad modum Octauius quoque rem periculosissimam conatus est, quòd cum iam primùm ex pueris excessisset, annum agens decimum-

Ciceronis somnium de Octauio.

Catuli insomnium de codẽ.

Institutio Octauii.

Octauius quẽadmodum hæreditatẽ suam adierit.

Consilia ferè euentu ponderantur.

cimumoctauum,cumq; uideret succesionem in hæreditatem ac genus plenam inuidiæ criminumq; esse,tamen ea ausus fuit suscipere, quæ Cæsari inultæ cædis causam attulissent, idq; neq; percussores eius, neque Lepidum, neque Antonium metuens, iudicatus tamen est, non mala consilia secutus fuisse,postquam rem feliciter cōfecit.Cæterùm diuinitùs quoque haud obscurè significatum est, qui tumultus eam rem essent comitaturi. Ingrediente enim Romā Octauio,iris ingens,eaq; uaria solem ambiuit.Proinde Cæsar,qui antè Octauius, post Augustus dictus fuit, sic rem aggressus est: ita uerò confecit,ut uiros omnes audacia, iuuenes omnes prudentia superasse uideatur.Primùm in urbem tanquam solius hæreditatis adeundæ causa priuatorum habitu cum paucis,absq; omni apparatu,intrauit,neque aut minatus est ulli, aut se eà quæ acta essent molestè ferre, pœnas'ue exacturum ostendit:deinde tantum à repetendis ab Antonio,quas ille interceperat,pecunijs abfuit, ut eum demereri contrà, quanquam contumelijs ab eo iniurijsq; affectus, instituerit. Antonius enim præter quàm quòd re uerbisq; Octauium aliàs lædere solebat,promulgationē legis Curiatæ, (secundum quam eum in familiam Cæsaris adoptari oportebat) quanquam se eam ferre simulabat, per Tribunosplebis quosdam extraxit, ut Octauius cum nōdum secundum leges filius Cæsaris esset, neque de facultatibus eius inquirendi potestatem haberet,& in reliquis quoque rebus infirmior esset.Quæ etsi erant Cæsari molesta,tamē quòd tutò sibi liberè agere non licebat,tantisper tolerauit,dum multitudinem, cuius opera patrem suum eò incrementi peruenisse nouerat,sibi cōciliaret:eam cum iratam propter huius cædem animaduerteret,sibiq; ut eius filio cupituram speraret,esseq; eam Antonio propterea quòd magister equitum fuisset,quodq; in percussores Iulij Cæsaris non uindicasset, infensam cerneret, Tribunatum plebis affectauit, ut & populum demulcendi, & Tribunicia potestate utendi facultatem haberet. Itaque Cinnę in locum,cui successum nondum erat,ut substitueretur cōtendit:cumq; id ne fieret,Antonius effecisset,ne sic quidem quieuit,quin Tiberio Cannutio Tribunoplebis persuaderet,ut se ad populū produceret,eius muneris nomine,quod populo Cæsar legauerat.Itaque Octauius ad populum habita oratione,quæ instituto suo negocio conueniret, numeraturum se statim eam quam Cæsar iusisset, pecuniam, pollicitus est, iniecta etiam multorum aliorum donorum spe. Deinde ludos institutos ob perfectionem fani Veneris,quos uiuo adhuc Cæsare quidam sese celebraturos receperant,sed tum sicut & equestre certamen Parilibus, negligebant, ipse suis sumptibus, tanquam ad se ratione generis pertinens, ad captandam populi gratiam fecit:sellam tamen Cæsaris auream, coronamq; gemmis ornatam in theatris (quamuis ita fuerat cōstitutum) Antonij metu non intulit. Cæterùm stella quædam quotidie inter Septentrionem & Occasum apparuit,eamq; Cometen uocantes nonnulli, ea portendere dicebant, quę aliàs huiusmodi signum sequi cōsueuissent:creditum quidem hoc à plebe est,sed tamen Cæsari eam,immortalitatē nimirū iam adepto,inq; siderū numerum allecto, sacram esse dixerunt. Ea re Cæsar animo cōfirmato, statuam patris æream, cum stella supra caput,in Veneris templo posuit. Cum id metu plebis nemo prohiberet, reliqua etiam quæ iam antè in honorem Cæsaris decreta fuerant,facta sunt:quippe & mensis Iulius nominatus, & propter uictorias eius feriæ institutæ,sacrificatumq; est. Has ob causas milites etiam promptè Cæsari sese adiunxerunt, præsertim nonnullis pecunia cōciliatis,

Iris circum Solem.

Cæsaris Octauij moderatio in petenda hæreditate.

Antonij in Cæsarem iniuriæ.

Cæsar Tribunatum plebis affectat.

Tib. Cannutius Tribunusplebis.

Ludi ob perfectam Veneris ædem acti.

Cometes.

iamq; murmura suboriebantur, uidebanturq; nouæ res impendêre. Quam opinionem uel maximè confirmabat, quod Cæsarem in Prætorio conantẽ de sublimi conspicuoq; loco, ut patre superstite consueuerat, uerba facere Antonius prohibuerat, detractumq; per lictores exturbârat: id magnam apud omnes indignationem mouebat, ac præcipuè, quia exinde Cæsar foro se omnino abstinebat, ut Antonij inuidiam augeret, animosq; multitudinis ad se pertraheret. Quapropter metu perfusus Antonius, ijs qui sibi aderant dixit, se neque iratum Cæsari esse, & beneuolentiam ei se debere fateri, paratumq; esse ad omnem simultatem abolendam. quæ cum Cæsari essent annunciata, congressus est cum Antonio, uisiq; sunt in gratiam mutuò rediisse. Vterq; enim etsi satis certus suæ sententiæ erat, tamẽ tunc eam exponere, intempestiuum existimabat: itaq; alter alteri nonnihil concedebãt. Cum aliquot deinde dies quieuissent, pòst nouæ suspiciones insinuauerũt, inimicitiasq; instaurauerũt, siue illæ metu uerarum insidiarum, siue falsis ex calumnijs (uti fieri in huiusmodi rebus assolet) obortæ. Qui enim post uehementes inimicitias in gratiam redeunt, multa leuiuscula, ac temerè accidentia in suspicionem rapiunt, atq; in uniuersum omnia tanquam consultò & malam in partem facta, ad cõceptum antè odium apponũt. Hanc ad rem illi, qui inter hos obuersantur, haud parum conferunt, qui beneuolentiæ prætextu subinde aliquid annunciantes, animos iam antè irritatos magis exasperant: plurimi enim sunt, qui potentiorum inimicitijs gaudeant, quorum animi cum sint etiam antè simultatibus inuicem correpti, facilè eorum in hoc ipsum paratis sermonibus decipiuntur: qui odio ipsorum delectati, insidias ipsis sub amicitiæ nullius doli suspectæ specie struũt. Quo sanè modo Cæsar quoq; & Antonius, cum neuter alteri crederet, magis etiam animis à se inuicem abalienati sunt. Antonius ergo, cum augeri potentiam Cæsaris perspiceret, ad inescandam plebem, si qua eam ratione à Cæsare auellere, sibiq; adiungere posset, animum adiecit. igitur per L. Antonium fratrem suum, Tribunum plebis, promulgationem tulit de multis agris, ijsq; etiam qui essent in paludibus Pontinis (cum tamẽ eæ nondum complanatæ, nedum agriculturæ aptæ essent) populo diuidendis. Erãt eo tempore tres fratres Antonij, gerebatq; quilibet eorum aliquem magistratum, M. Consulatum, L. Tribunatum plebis, C. Præturam: itaq; facilè etiã poterant eos qui socijs subditisq; P. R. præerant, percussoribus tantum Cæsarisq;, hisq; qui ijs fidi erãt, exceptis, præfectura deponere, aliosq; in eorũ locũ substituere, alijsq; contrà imperium ultrà q̃ Iulius Cæsar cõstituisset, prorogare. Proinde hoc agebãt, ut Macedoniã, quæ M. Bruto sorte obtigerat prouincia, C. Antonius sibi uẽdicaret: Galliã uerò Cisalpinã D. Bruto asignatã, quòd & militibus & pecunijs instructissima esset, ipse M. Antonius cum eo exercitu, qui Apolloniã fuerat præmissus. Hęc igitur decernebãt. Præterea Sexto Pompeio, qui iam magnas copias contraxerat, impunitas, quæ ei à Cæsare cum multis alijs data fuerat, confirmata est: decretumq; ut pecuniæ, quæ in argento auro'ue ex paternis eius bonis in ærarium essent repositæ, restituerentur: prædiorum autem maiorem partem Antonius habebat, neq; quicquam reddebat. Sed iam res ipsius quoq; Sexti exponendæ sunt. Is cum à Corduba profugisset, primùm in Lacetanis se abdens, persecutores latuit, quòd patris memoria eum is populus beneuolentia prosequebatur: pòst cum Cæsar in Italiam se recepisset, in Bætica exercitu non magno relicto, Lacetani, atq; hi qui ex prælio superfuerant, Sexto sese coniunxerunt. Cum

Antonij & Cæsaris offensæ, ac reditus in gratiam.

Eorum qui in gratiam redierunt, mutuæ suspiciones.

Antonius quæ in populi gratiam, & suum ipsius usum, decreta fieri curauerit.

L. Antonius Tribunus plebis.

C. Antonius Prætor.

Macedoniã & Galliam Antonij sibi uendicant.

Sextus Pompeius in integrũ restitui iussus.

Sexti Pompeij res in Hispania gestæ, & discessus ex ea.

his Pompeius in Bæticam, quòd eam suis rebus commodiorem iudicabat esse, regressus, multis urbibus, alijs deditiõe, alijs ui receptis, idq; eo facilius, quòd iam Cæsar mortem oppetierat, nihilq; uirium præfectus eius C. Asinius Pollio habebat, ad Carthaginẽ, eam quæ in Hispania sita est, arma conuertit. Cumq; Asinius per absentiam eius socijs ipsius maleficium inferret, reuersus ualida cum manu Sextus, prælio congressus cum Pollione, in fugã eum conuertit: reliquos fortiter pugnantes casu quodam huiusmodi accidente terruit, ac uicit: Asinius quo facilius in fuga lateret, paludamentum abiecerat, alius quidam inter equites præcipuus, cognominis Pollioni, ceciderat: ita cum alterius paludamentum in hostium potestatem uenisset, alter occubuisset, militesq; alterum uidissent, alterum audijssent, in eum errorem delapsi sunt, ut ducem suum cęsum crederent, itaq; cesserunt. Sextus ea uictoria potitus, totam ferè eam regionem obtinuit. Cum iam potentia ipsius aucta esset, Lepidus finitimæ Hispaniæ præfuturus aduenit, persuasitq; ei, ut redditis sibi bonis paternis pacificationem admitteret, idq; Antonius amicitia Lepidi, odioq; Cæsaris ita uti decerneretur, perfecit: quibus conditionibus acceptis Sextus Hispania excessit. Interim Cæsar & Antonius, quanquam apertè inter se bellum non commiserant, tamen ita contra se mutuò omnia agebant, ut quantumuis id occultarent, tamen res ipsæ omnia hostilia arguerent. Erant eo tempore omnia Romæ incomposita atque confusa: in pace enim bellum gerebatur, imago quædam libertatis proponebatur, atqui ex potentia omnia agebantur: palàm Antonius, nimirũ Cõsul, præualebat, cæterùm fauor populi ad Cæsarem inclinabat, partim propter patrem, partim ob spem sibi àb hoc promissorum: uerùm pręcipuè hac de causa, quòd Antonij magnam iam potentiam, molestè ferebant, Cæsarẽ uerò minus ualidum adhuc, adiuuabant. Nam neutrum quidem diligebãt, sed homines semper nouarum rerum appetentes, quorumq; ita ferret natura, ut demoliri potentissimũ quenq;, oppressum autem adiuuare studerent, Antonio Cæsareq; ad suas cupiditates explendas utebãtur: itaq; cum tunc per Cæsarem Antonium deiecissent, pòst Cæsarem quoq; euertere conati sunt. Quippe semper infensi potentioribus, infirmioribus opem præstare, ijsq; in superioribus deprimendis usi, ipsos quoq; deinde odio habere consueuerant, cum ad statum inuidiæ expositum euexissent: quo fiebat, ut eosdem amore odioq; prosequerentur, eosdem exaltarent atq; humiliarent. Ita Romanis erga Cæsarem Antoniumq; affectis, bellum tali ex principio coortum est. Antonio Brundusium ad milites, qui eò ex Macedonia transmiserant, profecto, Cæsar eodẽ suos cum pecunijs, qui sibi illos milites conducerent, præmisit, ipse in Campaniam usq; progressus, magnam manum, ex Capua præsertim contraxit, quòd hi à patre ipsius eam urbem agrosq; accepissent: ijs multa pollicitus est, deditq; confestim singulis duo millia nũmûm. Hæc legio Euocatorum appellata fuit, quòd missi facti à militia, rursus ad eam conuocarentur. His ad se receptis, Cæsar antequàm Romam rediret Antonius, in urbem reuersus, ad plebem sibi in hoc à Cannutio paratam progressus, memoriam patris sui, multis apud eos uerbis renouauit, eis res egregiè gestas recensuit, de se quoque multa modestè dixit, Antonium accusauit: milites qui se essent secuti laudauit, quòd ad auxilium urbi ferendum adessent, seq; ad id delegissent, ac per se id populo exponerẽt. Ob hæc uerba laudè, ut compositum fuerat, plebis, multitudinisq; quam secum habebat, exceptus, in Hetruriam profectus est, ibi quoq; militum cogendorum

C. Asinius Pollio.

Error hostium uictoriam Sexto parit.

Lepidus Pompeio restitutionem conficit.

Romæ res in statu incerto.

Romanorum cõsuetudo in euertẽdis potentibus, & abiectis ad potentiam euehẽdis.

Belli cõtra Antonium occasiones.

Cæsar exercitũ parat.

Oratiò Cæsaris ad populũ.

rum

rum causa. Antonium autem milites qui Brundusij erant, primò amicè acceperũt, sperantes se plura his quę à Cæsare promissa fuerãt accepturos: nam & longè locupletiorem eo esse credebant: postquam CCCC tantum singulis sestertios pollicitus est, ortoq; tumultu eam ob rem, ante oculos suos uxorisq; cædi centuriones quosdam iussit, eo quidem tempore quieuerunt: sed euntes in Galliam, cum non procul ab urbe abessent, tumultuati sunt: spretisq; tribunis militum sibi præfectis, complures ad Cæsarem transiuerunt: legioq; Martia tota, & legio quarta ei se adiunxerunt. His Cæsar acceptis cum sicut prioribus argentum diuisisset, multos etiam reliquorũ ad se pertraxit, elephantisq; Antonij subitò omnib. potitus est, cum in eos prætereuehentes incidisset. Postquam uerò Antonius Romam reuersus, constitutisq; ibi rebus, & militibus reliquis, Senatoribusq; qui cum ijs erant sacramento adactis in Galliam, ne in hac quoq; motus aliqui existerent, properauit, Cæsar nulla mora interposita eum insecutus est. Præerat eo tempore Galliæ D. Brutus: in quo, quia Cæsaris cædis particeps fuisset, haud parum spei sibi Antonius ponebat. Verùm Brutus cum neq; Cęsarem ulla in suspicione haberet (nihil enim is patris sui percussoribus minatus fuerat) & Antonium non minus suum aliorumq; omnium qui potestatem aliquam haberent, quàm Cæsaris hostẽ ex insita hominis cupiditate cognosceret, Antonio non cessit. Cæsarem ea res diu suspensum tenuit. nam utrumque oderat, neq; tamen utrumq; simul oppugnandi facultatem habebat, quòd uix dum aduersus alterutrum satis uirium haberet. Verebatur etiam, ne si hoc conaretur, ipsos inter se coniungeret, bellumq; aduersus ambos gerendum haberet: itaq; id cogitans, in præsentiarum sibi aduersus Antonium certandum esse, ultionis autem cædis paternæ tempus nondum adesse, cum Decimo sibi societatem iungendam statuit: haud ignarus se eum, si nunc eius auxilio præsens negociũ obtinuisset, in posterum facilè debellare posse: fore autem ut hoc pacto Antonij summum hostem nunc secum haberet. nam inter Brutum ac Antoniũ summa erat dissensio. Itaq; ad Brutum misit, qui ei suam amicitiam, bellíq; societatem offerrent, si quidem Antonium non recepisset: eoq; effectũ est, ut oppidani etiam Cæsaris rebus studerẽt. Tunc igitur in Senatu (iam enim in exitu annus erat, ac neuter Consulũ ad urbẽ erat, Dolobella etiam in Syriam ab Antonio præmisso) decretæ sunt laudes Mutinensibus (eam enim D. Brutus urbem tenebat) militibusq;, qui Antonium dereliquerant: Tribunis etiam plebis suffragãtibus. Vtq; initio noui anni tutius possent in rem præsentem consulere, militum præsidio Curiam munire statuerunt: idq; cùm reliquis qui tum Romæ erant plerisque, magno Antonij odio flagrantibus, placuit: tum uerò in primis Ciceroni, qui cum infensissimus esset Antonio, Cæsari studebat, omni que & oratione & actione, pro uiribus Cæsarem iuuabat, Antonio que incommodabat: eiusq; rei causa, cum esset urbe profectus, filium suum, quem Athenas disciplinæ capiendæ gratia mittebat, comitaturus, postquam bellum inter eos coortum audiuit, Romam se recepit. Hæc eo anno acta sunt. prætereà Seruilius Isauricus extrema senectute diem clausit. Cuius hac de causa mentionem feci, ut ostenderem quanta eo tempore Romani reuerentia erga eos qui dignitate aliqua præstarẽt, usi, quantoq; odio impudentes, etiam minimis in rebus, prosecuti fuerint. Is enim Isauricus, cum sibi pedibus ingredienti quidam equo uehens obuiam factus equo non desilijsset, sed rectà præteruectus esset, ubi eum fortè in iudicio uadimonium haben-

Antonij im milites cur dereliquerint.

Quo consilio Cæsar D. Brutum sibi cõtra Antonium adsciuerit sociũ.

Militibus, & Mutinensibus gratiæ actæ.

Seruilij Isaurici mors.

tem agnoui, rem eam iudicibus narrauit: ijq; tanta indignatione correpti sunt, ut indicta causa hominem condemnârint. A. Hirtio, C. Pansa (nam is quoq; tum erat Consul creatus, quanquã pater ipsius in tabula proscriptionis Syllanæ signatus fuerat) Consulibus, Cal. Ianuarijs Senatus est conuocatus, perq; dies continuos tres deliberatum: ita enim perturbati erant instante bello, prodigijsq; quæ multa & terribilia acciderant, ut ne religiosis quidem diebus cõsultationem de sua salute intermitterent. Fulmina nanq; permulta deciderant, quibusdamq; cella Iouis Capitolini quæ erat in templo Victoriæ, tacta fuerat: uentus uehemens coortus, columnas quæ positæ erant circa fanum Saturni et Fidei euulserat ac dissipauerat. statuã quoq; Mineruę custodis, quam ante exilium suum Cicero in Capitolio collocauerat, deiecerat ac confregerat, quo Ciceroni pernicies portendebatur. Ad terrorem autem reliquis inijciendum accesserant terræmotus ingens, & quòd taurus in templo Vestæ mactatus post rem sacram exiluerat: fax per cœlum ab ortu ad occasum percurrerat, stella quædã antè non uisa per multas dies apparuerat: solis lumen aliquando diminui, extinguiq;, aliquando intra tres circulos effulgere, quorum unum corona spicarum ignita circundaret, uisum fuerat: quo id quod futurũ erat, euidentissimè fuit demonstratum, nempe, triumuirorum, Cæsaris, Lepidi, Antonijq; potestas, è quibus Cæsar deinde rerum potitus est. Quinetiam uaticinia quæ status Reipublicæ popularis euersionem prædicerent, euenerunt. Nam corui in Castoris templum inuolauerunt, nominaq; Coss. Antonij & Dolabellæ in tabella quadam scripta rostris exciderunt. Canes multi noctu urbem totam peruagati, ac maximè ad Lepidi pontificis Max. ædes concursu facto ululauerũt. Padus cum in adiacentes terras admodum exundasset, repentè retrocessit, magnamq; serpentium multitudinem in sicco destituit. pisces innumerabiles ex mari per ostia Tiberis in continentem eiecti sunt. Hæc omnia pestis uehemens excepit per totam ferè Italiam: atque eius causa decretum est, ut Curia Hostilia reficeretur, isq; locus in quo naualis prælij specimen exhibitum fuerat, terra iniecta compleretur. Neque tamen hæc finis malorum fuit: quinetiam altero Consulum sacra Calend. Ianuarijs faciente, quia tum magistratum inibat, subitò lictor concidit, atq; expirauit. Igitur istis diebus consultatum est, multisq; in utranque partem sententijs dictis, hanc Cicero orationem habuit:

An. V. C. 711. *Prodigia.* *Minerua Ciceronis.*

Oratio Ciceronis in Senatu contra Antonium.

Cur profectionẽ ab urbe, P. C. quasi diu absuturus instituerim, curq; celeriter in urbem redierim, spe plurimum uobis commodi adferendi, antè uobis exposui: quòd nimirum neque in dominatione tyrannideq; uiuere possem, ubi neq; rem publicã curare, neq; liberè sine periculo sententiã dicere, neque mortem adeò meam uestra cum utilitate coniungere possem, quodq; uicissim nullum mihi periculum subterfugiendum esse existimarẽ, si quid in rem uestram efficere possem. Tam enim uiri boni officium esse iudico, se ipsum patriæ usibus cõseruare, cauereq; ne temerè pereat, quàm officio suo neq; dicendo deesse, neq; agendo, neq; mortem etiam pro salute eius detrectare. Quæ cum sic se habeant, etsi Cæsaris opera effectũ uidebatur, ut satis tutò possemus consilium de rebus urgentibus inire: tamen quoniam decreuistis, ut pręsidio adhibito Senatus coiret, omninò in hoc nobis incumbendum est, ut & inpræsentiarum ita rem constituamus, & futuris ita prospiciamus, ne pari ratione deinde de ijsdem deliberandi nobis necessitas imponatur. Enimuerò rem difficilem atq; arduam esse, ac quæ diligentia

De difficultate propositæ deliberationis.

tia curaq́ magna indigeat, uos ipsi si nulla alia re, certè præsidio Curiæ circumfuso declarauistis, quod nunquàm instituissetis, si quidem solito ornatu atq́ securitate consultare uos posse iudicassetis. Quare etiam propter milites qui ad sunt, necesse habemus aliquid operæprecium statuere, ne dedecus aliquod nobis contrahamus, qui tanquam aliorum metu militibus adscitis, ita deinde negligenter rem agamus, quasi nullo impendente terrore.

* * *

Quasi uerò opus sit eum ultra reliquos exercitus, quos contra patriam cōtrahit, hos etiam accipere, ne quid uel hodie aduersus ipsum decernatis. Quanquam eò impudentiæ quidam progressi sunt, ut dicere ausi sint, eum non aduersus urbem bellum parare, adeoq́ stultos nos esse existimant, ut putent ipsorum nos uocibus potiùs, quàm Antonij actionibus fidem habituros. Quis igitur est, qui potiùs quàm consideret actiones eius, exercitus quos contra socios nostros senatus populiq́ iniussu conduxit, incursiones in agros, obsidiones urbium, minas quas contra nos omnes iacit, spes, quibus fretus hæc omnia agit, horum uerbis, commentis & uanis prætextibus animum cum sua pernicie aduertere malit? Ego certè tantum abest ut hæc eum legitimè ac rectè facere censeã, ut propter hæc eius facta, ac quòd Macedoniam sibi sorte traditam reliquit, quòd loco eius Galliã nihil ad se pertinentem inuasit, quòd exercitus, quos Cæsar aduersum Parthos præmiserat, assumptos secum habet nullo belli terrore in Italia extante, quòd tempore sui Consulatus urbe excessit, populationibus ac maleficijs hinc inde uagatur, iam dudum hostem eum omnium nostrum esse pronunciem. Quod si uos non statim initio sensistis, neq́ singula hæc facinora indignatione prosecuti estis, tanto is maiori odio dignus est, quòd uos homines tanta bonitate iniurijs lædere non desinit, sed cùm primorum suorum peccatorum ueniam fortassis impetrare posset, eò nō intermissa sua improbitate perrexit, ut primorum etiam delictorum pœnas luere opus habeat. Quo magis longè maximam curam huic negocio impendere uos expedit, cum perspiciatis eum qui tantis in rebus toties uos contemptui habuerit, nullo modo uestra æquanimitate ac clementia posse ad uoluntariam resipiscentiam adduci, sed necesse esse, ut armis, quoniam quidem id antè omissum est, uel inuitus coerceatur. Neq́ uerò quòd partim persuadendo, partim cogendo uobis decreta pro se quædam extorsit, ideò minus iniustè eum egisse, aut minori supplicio dignum esse, iudicare debetis: quinimò hoc ipsum uel maximè in eo plectendum est, quòd cùm statuisset multa ac grauia facinora edere, etiam à uobis traditis occasionibus (cum uos nihil de ipsius animo compertum habentes, aut prouidentes, ad certa decreta facienda cōpulit.) contra uos ipsos usus est. Quî enim uos, nisi inuiti, præfecturas à Cæsare uel sorte certis hominibus assignatas immutauissetis? Antonioq́ eam potestatem concessissetis, ut reliquas socijs amicisq́ suis conferret, C. fratrem suum in Macedoniam mitteret, ipse Galliam cum exercitibus, quibus pro uobis uti opus nō habebat, obtineret? An non meministis, quemadmodum uos ob necem Cæsaris turbatos aggressus, omnia ex animi sua sententia consecutus sit, cum de quibusdam subdolè & ex tempore uobiscum cōmunicaret, quædam ipse per se mala fide adderet, omnia autē ui ageret, militibus, ijsq́ adeo Barbaris aduersus nos usus? Neq́ uerò mirari quisquã debet, aliquid eo tempore secus quàm conueniebat decretum fuisse, quando quidem ne nunc quidem liberè quicquam loqui aut agere quod res flagitaret, potuissemus,

Ostendere incipit, Antonium arma cōtra urbem cepisse.

Antonius lenitate Senatus abusus.

De his quæ Antonio decreta fuerant, disputat.

ſemus, niſi præſidio firmati: quo ſi tunc muniti fuiſſemus, neq; ea is, quę obtinuiſſe dici poteſt, tunc obtinuiſſet: neq; ex his auctus, ea egiſſet quæ egit. Proinde nemo uobis ea quæ iuſsi, coacti, cũ luctuq; ei dare uiſi ſumus, tanquam legitimè ac iure conceſſa ei quiſquã obijciat, cum ne in priuatis quidem rebus ea rata ſint, quæ quis ui ab alio adactus fecit. Quanquam hæc ipſa ueſtra decreta ſi expendatis, neq; magni momenti, neque magnopere à conſuetudine noſtra aliena inuenietis. Quid enim tandem mali eſt, ſi alij in alius locum Macedonia aut Gallia habenda data eſt? aut ſi Conſul milites aſſumpſit? Verùm hæc demum grauia ac miſera ſunt, regionem noſtram infeſtari, ſocias urbes oppugnari, noſtros milites contra nos armari, noſtris nos ſumptibus peti: quorum à uobis nihil unquam decretum, nihil cogitatum eſt. Non itaq; propterea quod nonnulla ei conceſsiſtis, ideo etiam ut incõceſſa agat ei permittere, ſed contrà odiſſe eum, ac ſupplicio afficere debetis, quòd honoribus clementiaq; ueſtra nõ in his quidem tantùm, ſed reliquis etiam omnibus in rebus contra uos abuti auſus fuit. Quod ut intelligatis, conſiderate ipſius omnes actiones. Pacem ac concordiam me autore mutuam decreuiſtis: cui gubernandæ cum Antonium præfeciſſetis, talem ſe is arrepta orationis in Cæſarem funebris occaſione geſsit, ut tota propemodum urbs incẽdijs mixta, cædes ingens hominum edita ſit. Omnia quæ Cæſar uel dederat quibuſdã, uel legibus ſanxerat, cõfirmauiſtis: (non quaſi ea probaretis, à quo lõgiſsimè abeſtis: ſed quòd uidebatis expedire ne quicquam eorum immutaretur, quò facilius ſine ſuſpicionibus & offenſis unà degere poſſemus) ei negocio Antonius exequendo præfectus, multa Cæſaris acta euertit, multa in eius commentarios uiciſsim intulit, agros, ciuitatem, immunitates: aliosq; id genus honores ijs quibus Cæſar ea dederat priuatis, regibus, urbibus ademit, alijs ea tribuit, corruptis ob hanc rem Cæſaris commentarijs: his qui eius poſtulatis non ſatisfaciebant ea eripiens, alijs qui quod petijſſet dabãt, ea atq; alia uendens. Quod ipſum cum uos prouidiſſetis futurum, edicto cauiſtis, ne poſt Cæſaris exitum columna aliqua figeretur ullius eius beneficij: tamen is poſt hoc edictũ ſæpius eas fixit, quòd diceret neceſſarium eſſe, ut quædam in libellis Cæſaris extantia & ederentur, & agerentur. Vos ut hæc cum principibus ciuitatis conferret, iuſsiſtis: is uerò adeò ſcilicet ueſtram autoritatem ſequi inſtituit, ut nihilominus ſolus omnia quæ ad leges, exules, cæteraq; quæ modò recenſui, ſpectarent, peregerit. At uerò in his tãtum rebus talis fuit, reliqua rectè adminiſtrauit? non ita eſt P. C. Non'ne enim pecunias publicas à Cæſare relictas conquirere & proferre iuſſus, ad ſe rapuit? earumq; partem creditoribus ſuis reddidit, partem luxu conſumpſit, ut nulla iam earum portio ſuperet? Cum nomen Dictaturæ odio Cæſaris potentiæ protinus ex Republica ſuſtuliſſetis, non'ne eo quidem is nomine (quaſi ipſa per ſeſe uocabula nocerent) abſtinuit, ſub Conſulari autem nomine Dictaturæ actiones & poteſtatem exeruit? Non'ne uos eum concordiæ præfectum eſſe uoluiſtis: is uerò ſuo arbitrio tantum bellum neque iuſtum, neque à uobis decretum contra Cæſarem ac D. Brutũ, quos uos laudauiſtis, ſuſcepit? Deniq; ſi quis ſingula perſequi uelit, innumera proferri poſſunt, quæ ſibi ut Conſuli ille à uobis iniuncta, nullo modo ut par erat geſsit: ſed in omnibus diuerſum ſecutus, potẽtiam ſibi à uobis conceſſam, aduerſum uos cõuertit. Num'nam igitur hæc quoq; malè ab ipſo acta in uos recipietis, uobiſq; cauſam eorũ omnium adſcribetis, propterea quòd adminiſtrationẽ executionemq; earum

Antonium omnia ſecus, quàm Senatus iuſsiſſet, egiſſe.

Non eſſe Senatui adſcribenda, quæ præter eius ſentẽtiam Antonius geſſit.

rerum

rerum ipsi commisistis? id uerò absurdum fuerit? Neq; uerò si quis dux aut legatus constitutus à uobis nihil rectè gerat, eam culpam uobis sustinendã uos existimabitis. Indignũ enim fuerit ab ijs qui rebus gerendis præficiuntur, emolumẽta honoresq; capi, crimina & culpam uobis impingi. Quamobrem ne Antonius quidem audiendus est, si dicat: Vos tamẽ Galliam mihi cõcessistis, uos pecuniæ publicæ procurationem mihi mandauistis, uos mihi exercitum qui ex Macedonia ueniebat, dedistis: nam hæc quidem ita decreta sunt (si quidem ita loquendum est, ac non potius ab ipso pœna exigenda, quòd uos ea decernere coegerit) non tamen hæc etiam, ut exules restitueret, ut alias leges subrogaret, ut ciuitatis ius, remissionesq; uectigaliũ diuenderet, ut publicam pecuniam pecularetur, ut res sociorum diriperet, ut urbes maleficijs infestaret, ut tyrannidẽ in patriam affectaret. Eam enim potestatem neque Antonio, neque ulli alij, quantumuis ei multa decreuissetis, unquam dedistis, ut pro sua libidine omnia ageret: sed supplicia ijs qui hoc conarent, imposuistis potius: quo hunc etiam modo tractabitis, si quid mea oratio apud uos ualebit. Quippe is nõ in his modò rebus talem se præbuit, qualem uos eum nostis & experti estis, sed in omnibus omnino suis actionibus quandiu ipse in Republica uersatus est. Nam de ea quidem eius uita, quam priuatus egit, eiusq; libidinibus ac cupiditatib. data opera nihil dicam, non quòd non multa possint eius grauia flagitia referri, sed quòd pudeat me herclè apud uos, quibus mecum hæc nota sunt, cõmemorare, quomodo puericiã suam instituerit, quomodo adolescentiã prostituerit, quomodo clàm meretrix, palàm scortator fuerit, quomodo pro uiribus suis omnia & passus sit & fecerit turpia: quomodo lustris ac temulentia, alijsq; horum uitiorũ comitibus uitijs deditus uixerit: quippe impossibile est, hominem in ea libidine atque impudentia educatum, non omnem suam uitam contaminare, ita ut ille à rebus priuatis obscœnas uoluptates & auariciam ad publicas attulit. Hæc igitur omittam, eiusq; etiam in Aegyptum ad Gabinium profectionem, & in Galliam ad Cæsarem fugam, ne, si singula accuratè persequar, pudorem uobis inijcere uelle uidear, qui eum cum talem esse cognitum haberetis, tamen Tribunumplebis, magistrum equitum, Consulemq; etiam creauistis: hæc tantùm in medium adducam, quibus his ipsis in magistratibus per temulentiam et petulantiam flagitijs debacchatus est. Tribunusplebis primò omnium obstitit nobis, quo minus res instantes bono in statu collocaremus, clamitans uociferansq;, & solus omnium communi urbis paci sese opponens. Postquam uos indignè id ferentes, decretum propter ipsum istud fecistis, non tantùm relicto suo magistratu, urbe profugit, à qua ei unam noctem abesse per leges non licebat: sed ad Cæsaris arma confugiens, eum contra patriam adduxit: nosq; Roma, & tota ex Italia exturbauit, ac ferè omnium eorum malum, quæ postea in bellis ciuilibus pertulimus, causa præcipua fuit. Nisi enim se is nostris cõsilijs opposuisset, nunquam Cæsar belli causam aliquã inuenire potuisset: aut si uel ad extremam impudentiam progressus, præter nostra decreta copias iustas contraxisset, tamen aut últro, aut ui coactus, ab armis ad sanam mentem redijsset. At uerò Antonius occasiones ei suppeditauit, Senatus dignitatem euertit, militum audaciam auxit: is semina eorum quæ pòst pullulauerunt malorum iecit: is communis non nostrûm modò, sed totius propè orbis terrarũ pestis fuit. Quod ipsum etiam diuinitùs euidentissimè demõstratum est. Cum enim admirabiles illas suas rogationes ferret, omnia tonitrib. ac fulguribus

Totam uitam Antonij conuicijs exagitat.

Antonij in Aegyptum et Galliam profectiones.

Tribunatusplebis Antonij.

Omnium malorum quæ bellis ciuilib. inuecta sunt, causam Antonio imputat.

repleta sunt, quæ sceleratus ille, quamuis se Augurem esse diceret, pro nihilo habens, multis, ut dixi, ac magnis malis non urbem solam, sed omnes terras repleuit. Quid dicam, quemadmodũ postea toto anno fuerit magister equitum? quod ante ipsum fecit nemo. Quid, quòd uobis per ebrietatem deinceps illusit, inq; concionibus pro ipsis rostris inter concionandum crapulam euomuit? quid, quòd exoletos ac scorta, & ioculatores, mimasq; cum lictoribus laurum gestantibus secum ducens, Italiam circumiuit? quid quòd solus omnium hominum Pompeij bona emere ausus est, neq; suam dignitatem, neque illius memoriam reueritus? eaq; cum uoluptate rapuit, quæ nobis etiam num luctum mouebant? Quippe & in ea bona, & in multa alia inuasit, sperans sibi precium nunquam fore persoluendũ: quanquam id non sine summa contumelia ab eo Cæsar ui exegit, tanti scilicet ipsum faciebat. Cæterùm Antonius tot tantasq; possessiones, pecuniamq; omni ratione compilatam, Charybdis cuiusdam in morem alea, scortis, helluando, compotandoq; absorbuit. Verùm hæc quoq; mitto. Contumelias autem eius in Rempublicã, cædesq; per uniuersam urbem ab eo editas quis silentio prætereat? Meministis uerò, ut aspectu uobis grauis, longè molestissimus actis suis fuerit? Qui, proh deos, proh terram, primùm ausus fuit hoc in loco, intra mœnia, in foro, in Curia, in Capitolio, uestem purpura prætextam gestare, ac simul gladio se accingere, idem lictoribus iuxtà & militum præsidio uti. Deinde cum posset etiam reliquos tumultuantes sedare, non modò id omisit: sed partim sua ipsius, partim aliorũ opera nos concordes ad dissidia concitauit. Ipse quidem alteri sese factioni adiungẽs, eamq; adiuuans, unica causa fuit ut ex ea complures occiderentur. Ne autem Ponti reliquæ partes, Parthiq; statim post obtentam de Pharnace uictoriam in nostram redigerentur potestatem, per solum Antoniũ stetit. Nam propter res ab eo cõmotas coactus Cæsar huc celeriter aduenire, à perfectione istarum rerũ prohibitus fuit. Sed ne hæc quidem Antonio resipiscendi causam attulerunt. Consul enimuerò, P.C. nudus, unguentisq; delibutus in forum uenit sub specie Lupercalium peragendorũ: progressusq; cum lictoribus ad rostra, inde cõcionem habuit, quod post urbem cõditam à nemine non modò Consule, sed ne Prætore quidem, aut Tribuno plebis aut Aedili factum est. Nimirum agenda ei erant Lupercalia, uni ex collegio Iulio. (sic enim eum loqui Sextus Clodius docuit, accepta mercede duobus milib. iugerũ agri Leõtini) At uerò Consulatũ gerebas, uir bone (loquar enim tanquam ad præsentẽ) & cum minimè decebat, aut licebat tibi ea in conditione cõstituto, uoluisti in foro apud rostra omnib. nobis præsentib. perorare, nimirũ uti corpus tuũ admirabile, obesum illud & delicatũ uideremus, unctamq; tuam impurã uocem grauib. istis in uerbis audiremus. (hæc enim de tuo ore dicere, quàm alterum illud, malo) Nimirũ Lupercalia debita sua cerimonia caruissent, nisi tu totam urbem eo gestu, ne quid dicã de oratione, dedecorasses. Quis enim ignorat, Consulatum totius populi publicum esse, cuius maiestatem ubiq; conseruare, nullo modo autem denudare, turpitudine'ue afficere oporteat? Sed fortassis Horatium illum priscum Antonius imitatus est, aut antiquam illam Clœliam? quorum hæc omni uestitu induta fluuium tranauit, ille etiam armatus se in flumen abiecit. Dignum profectò Antonium, cui ipsi quoq; statua ponatur, ut Horatius cum armatus in Tiberi conspiciatur, hic nudus in foro cernatur: quippe isti nos seruarunt, ac in libertatem asseruerunt, hic uerò, quantum in ipso fuit, libertate

Magisterium equitum. *Vomitus pro rostris.* *Antonius Charybdis.* *Antonius armatus iuxtà et togatus.* *Seditionibus urbs ab Antonio agitata.* *Consulatus Antonij, & turpiter in eo acta.* *Iocose exemplis maiorum adductis cum exagitat.*

nos

nos spoliauit, popularem reipublicæ statum dissoluit, dominum pro Consule, tyrannum pro Dictatore nobis dedit. Etenim memoria tenetis, quæ progressus ad rostra dixerit, quæ conscensis rostris egerit. Qui uerò is, qui cum esset Romanus ac præterea Consul, ausus est aliquem in foro Romano, apud rostra Libertati sacra, omni populo, uniuerso Senatu præsente regem nominare, diademaq; capiti eius rectà imponere, addereq; hoc nobis omnibus exaudientibus mendacium, à nobis sibi iniunctum esse, ut hæc diceret faceretq;: qui inquam, is non extrema quæuis ausit? à qua re, etiam difficilima, se cõtinere possit. Nos'ne igitur tibi M. Antoni, nos hæc mandauimus, qui Tarquinios eiecimus, Brutum amplexi sumus, Manlium de saxo deieciemus, Spurium occidimus? nos te regem aliquem salutare iussimus, qui illud nomen, atq; huius causa etiam Dictatoris appellationem diris execrationibus deuouimus? nos tibi tyranni alicuius constituendi potestatem dedimus, qui Pyrrhum ex Italia profligauimus, Antiochum ultra Taurum montem repulimus? non ita, non per fasces Valerij, per legem Porcij, per crus Horatij, per manum Mutij, per hastam Decij, per gladium Bruti. Tu autem, hominum sceleratissime, supplex factus orauisti, uti seruires, scilicet exemplo Posthumij, ut Saunitibus dederere, Reguli'ue, ut Carthaginensibus redderes, aut Curtij, ut in hiatum præcipitare tibi liceret? Vbi uerò id scriptum inuenisti? Quemadmodum hoc quoq;, ut Cretenses à Bruti præfectura liberi forent, quibus nos uti imperaremus post Cæsaris mortẽ, decreuimus? Proinde cum in tot tantisq; rebus sceleratam eius sententiam deprehenderitis, agite, pœnas ab eo non exigite, sed expectate, dum re ipsa quoque experiamini, quid'nam hic armatus sit acturus, qui nudus hæc edidit. Nisi creditis hunc ad tyrannidem non aspirare, sed eam cupiditatem ex animo suo eiecturum, quæ semel insedit: aut eum spem regni depositurum, cuius causa cùm tot dictis factisq; Rempublicæ uiolasset, impunè id tulerit? Aut quis'nam hominum est, qui cum in regno obtinendo alium uoce adeò sua (quam solam in sua potestate habuisset) adiuuerit, non idem sibi ipsi, si eius facultas offerretur, paratus sit? Quis, cum alium quendam tyrannum patriæ, sibiq; ipsi imponere ausus fuerit, non ipse eandem expetat? Quare, si tum ei pepercistis, at nunc certè ob ista facinora odio ipsum habere debetis, neq; expectare quid obtenta uictoria conaturus sit: uerùm consideratis his, quæ iam antè ausus est, prouidere ne quid in posterũ damni accipiatis. Equidem ne id quidem Cæsaris factum laudem meretur, quòd neq; nomen Regis, neq; diadema accepit, (quanquam ijs Antonium offerendis malè egisse satis patet, cum ne Cæsari quidem probata fuerint) sed culpari debet, quod initio huiusmodi aliquid audiens ac uidens sustinuisset. Quòd si id Cæsari iustam necis causam attulit, quid est, cur Antonio, qui confessus quodammodo est se tyrannidem expetere, non optimo iure pereundum sit? Tentatam uerò ab Antonio esse tyrannidem, satis quidem ex his quæ commemoraui, liquet, sed euidentissimè ex sequentibus eius actionibus arguit. Cuius enim rei causa, cum tutò posset quiescere, turbas mouere, adq; res nouas consurgere aggressus est? Cur exercitum educere ac bellum gerere statuit, cum citra periculũ domi posset manere? Cur cùm multi ne in suas quidem prouincias exire uoluerint, ipse non modò Galliam nullo iure ad se pertinentem inuadit, sed inuitam etiam armis cogit? Cur D. Bruto, se, militesq;, & urbes nobis dedente, ipse non modò hoc eius factum non imitatur, sed eum obsidione cinctum oppugnat? quæ omnia

Antonium Cæsari regnũ tradidisse suo solius arbitrio.

Demõstrat Antonium tyrannidem affectare.

Alia argumenta, tyrannidem affectari ab Antonio ostendentia.

nia alio consilio nullo quàm contra nos ille molitur. Hæc nos cernentes, tamen cunctamur, & ignauia nostra tantum aduersus nos tyrannum armamus? Id uerò cum summa turpitudine coniunctum est, cùm maiores nostri in seruitute educati, libertatē affectauerint: nos qui in libera hactenus Republica uiximus, spontaneā seruitutem subire. Cumq́ magno nostro cum gaudio regno Cæsaris liberati fuerimus, cuius tamen in nos multa constabant beneficia, nunc Antonium ultrò dominum nobis adsciscere: qui quanto deterior Cæsare sit, satis uel ex hoc uno constat, quòd Cæsar multis à se bello uictis pepercit: Antonius cum nihil etiamnum potentiæ adeptus esset, trecentos milites, inq́ his Centuriones aliquot, insóntes omnes domi suæ trucidauit, presente uxore sua, ita ut illa cruore oppleta fuerit. Qui cum tanta in hos crudelitate usus sit, eoq́ ipso tempore, quo demerendi ipsi potius fuerant, quid sæuiciæ putatis eum in nos sibi reliquum, si quidem uicerit, facturum? aut cum hactenus summam per lasciuiam suam uitam traxerit, quam tandem libidinem tantam esse iudicatis, à qua is potestate armis parta temperaturus sibi sit? Quare satius est, ut antequam aduersi quid patiamini, uobis caueatis, quàm re ipsa hæc mala expertos sententiam mutare: miserum enim est, cum anteuertere incommodum posśitis, admittere ut id uobis eueniat, ac deinde pœnitentia corripi. Neq́ uerò rem eò deduci sinite, ut Casśijs demum Brutisq́ ea indigeat. ridiculum enim fuerit, cum liceat iam uobis ipsis maturè Reipublicæ opem ferre, uelle postmodò eos quærere, qui libertatem nobis restituant: quanquam periculum est, ne ij inueniri nequeant, præsertim ubi nos eo modo de re præsenti statuerimus. Quis enim pro populari ciuitatis statu suam sibi salutem in discrimen conijciendam existimet, cum publicè animos nostros ad seruiendum propensos uideat? Verùm enimuerò Antonium nullum posthac suis ceptis finem facturum esse, sed in remotis locis, ac minoribus in rebus sibi aduersum nos uires parare, satis in promptu omnibus est. Non enim aliam ob rem D. Bruto bellum facit, Mutinamq́ oppugnat, quàm ut eo uicto, acceptisq́ ijs copijs cōtra nos parare se posśit: neq́ enim ulla à Decimo est affectus iniuria, ut eam ulcisci uideri posśit: neq́ adeò istorum bona appetit, ut cum eorum causa pericula laboresq́ perferat, à nostris facultatibus, quibus & istorum res, & aliæ plurimæ continentur, ultrò sibi abstinendum putet. Id'ne igitur operiemur, dum his alijsq́ suam in potestatē redactis, grauis nobis hostis euadat? Fidemq́ ei habebimus decipienti nos, ac se non contra urbem bellum gerere dictitanti? Quanquam quis eò stulticiæ peruenit, qui ex uerbis potiùs, quàm actis eius iudicandū putet, an id bellū cōtra nos geratur? Ego sanè nō nūc primùm ex eo, quod ex urbe profugit, bellū socijs intulit, Brutum oppugnat, urbesq́ obsidet, mala eum consilia agitare statui, sed ex his etiam, quæ prius nō modò post exitum Cæsaris, sed uiuo etiam tum eo, improbè ac flagitiose egit, hostē insidiatoremq́ Reipublicę, libertatisq́ nostræ eum esse definio. Quis enim unquam patriæ amans, aut tyrānidi infensus, horum quicquam egit, quæ hic multa ac uaria perpetrauit? Porrò, quoniam iandudum omni ex parte Antonius hostis noster esse conuincitur, ita res habet, ut si statim in eum uindicemus, etiam eorum quæ prius amisimus recuperandorum locum simus habituri: sin hanc occasionē neglexerimus, idq́ præstolati fuerimus, dum is insidias se nobis facere palàm fateatur, omnia perdemus. Nam ne si ad ipsam quidem urbem exercitū adducat, hostiliter se agere confitebitur: sicut neque Marius id confessus fuit, neq́ Cinna,

Antonius quanto deterior Cæsare.

Antonium non cessaturum uicta Gallia.

neque Sylla. sed ubi omnia in sua potestate habuerit, omnia eorũ crudelia facta aut æquabit, aut superabit. Nam à uerbis eorum qui rem aliquam peragere cupiunt, hæc quę ea re confecta ab ipsis agunt, discrepare solent. Eius enim rei consequendæ causa nihil non simulant, consecuti nihil quod libido sua suaserit omittũt. Accedit huc, quod semper posteriores priorum cõnatus excedere cupiunt, ac similia priorum facinoribus facinora uilia iam, propterea quòd iam antè uisa sint, esse censent, inaudita autem, tanquam sola ipsis digna, propter nouitatem sibi proponunt. Quæ cum perspiciamus, P.C. agedum cunctandi finem faciamus, nec tranquillitate præsenti inducamur potius, quàm uitæ in posterum quoq; tutò agendę prospiciamus. Quî enim turpe non sit Cæsarem, qui nuper admodũ ex pueris excessit, interq; puberes adscriptus est, tantam Reipublicæ curam gerere, ut & saluti eius pecunias impenderit, & milites cõtraxerit, nos neq; agere quicquam quod ex usu sit, neq; eum adiuuandũ nobis ducere, cuius studium nostri res ipsa testatum iam fecit: qui nisi cum militibus ex Campania collectis huc aduenisset, proculdubiò Antonius rectà cum omnibus copijs à Brundusio torrentis instar in urbem irruisset. Iam id quoque indignum est, ueteranos milites, neque ætatis suæ, neque uulnerum ob patriam antè acceptorum, ratione habita, ultrò sese nobis ad præsentẽ rem gerẽdam obtulisse, nos bellum, iam nunc ipsorum suffragijs decretum, nolle comprobare. Tanto enim inferiores ijs, quorum periculo id bellum agetur, sumus uirtute, ut cum milites collaudauerimus, quod flagitijs Antonij cognitis, ab eo quantumuis Consulatum gerente, ad Cæsarem, id est ad nos per eum signa transtulerint, tamen ea quæ rectè ab ipsis facta dicimus, decreto confirmare trepidemus. Bruto gratias habemus, quòd Antonium neque admisit initiò in Galliam, & nunc bellum inferentem repellit: cur igitur non idem nos agimus? cur non quos tanq; rectè de rebus statuentes laudamus, eos imitamur? Quanquam alterutrum horum faciamus oportet: aut Cæsarem, Brutum, ueteranos, legionesq; malè egisse dicamus, supplicioq; afficiendos, quòd iniussu nostro populiq; ausi sunt, hi quidem à Consule desciscere, illi uerò ad signa confluentes bellum contra ipsum gerere: aut fateamur, Antonium iandudum à uobis re ipsa hostem esse iudicatum, ac de communi sententia esse in ipsum exemplum statuendum. Quod posterius cùm iustius, tum magis è re uestra fore, nemo est qui ignoret. At enim Antonius neq; ipse rebus gerendis idoneus est (qua enim ratione possit, homo per ebrietatem aleasq; omnem uitam ducens) neque ullum secum habet, qui in aliquo sit numero habendus. Sui enim similes is tantum diligit, sociosq; omnium manifestorum occultorumq; consiliorum habet. In magnis autem periculis timidissimus est, idemq; angustissimę fidei in summos suos amicos, quorũ neutrum imperatori, belloq; cõuenit. Quis autem ignorat ipsum, cum omnia ciuilia mala nobis conflasset, in minimam periculi partem uenisse? qui Brundusij tanto temporis spacio ob timiditatem substitit, ut parum abfuerit, quin Cæsar desertus ab eo perijsset: qui ab omnib. deinde bellis, Alexandrino, Pharnacio, Africo, Hispano abfuit. Quis nescit eum cum Clodio familiaritatem contraxisse, eiusq; Tribunicia potestate in rebus pessimis abusum, sua tamen eum uoluisse manu occidere: idq; transegisset, siquidẽ ego cum id mihi deferret, promissionem eam approbassem? Cæsarem uerò, cui & Quæstor Proprętori in Hispania adfuerat, & Tribunus plebis ei contra omnium sententiam adstipulatus, immensam pecuniæ uim honoresq; immoderatos

Promissa, & act[a] potenti[am] affectantiũ, & obtinentium.

Cæsaris, & ueteranorum exemplo Senatũ stimulat.

Dilemma, quo ostẽdit bellum contra Antonium esse decernendum.

Antoniũ rei[p.] ... inceptum rẽ ... [...]rtate & [...]imo uell[e] ... [A]ntonij in Cæ[sarem] ... [...]dium infidelitas.

Antonium causam Cæsari interitus attulisse, eoque gaudere.

tos acceperat, de affectato regno suspectum reddere, calumnijsque exponere ausus est, quæ necis causa Cæsari potissimùm fuit. Tamen ei interfectores à me esse subornatos aliquando dixit: adeò nimirum stupidus est, ut falso mihi tribuere tantam laudem non uereatur. Ego uerò ipsum Cæsaris parricidam esse haudquaquam dixerim, non quòd uoluntas, sed quia audacia defuerit, cæteris re ipsa Cæsari ab Antonio perniciem esse paratã affirmo. Hic enim eum eo crimine grauauit, ut iure insidijs absumptus uideat, dum regẽ eum nominauit, dum diadema obtulit, dum eum suis amicis inuisum reddidit. Ego'ne aũt gaudeo morte Cæsaris, ad quem præter libertatem nihil inde redijt? Antonius autem eam dolet, qui omnes eius fortunas diripuit, multa ex eius commentarijs mala fide egit, denique qui succedere ei in potentia contendit? Sed, ut eò redeam unde digressus sum, Antonius neque ipse in se imperatoriã ullam laudem aut uictoriæ iustam spem positam, neque copias magnas aut prælio suffecturas habet. Militũ enim maior ac melior pars eum deseruit, elefantis profectò spoliatus est: reliqui ad maleficia, adque sociorum res prædãdas quàm ad bellum gerendũ sunt exercitatiores. quorum mores ac sensus uel ex eo satis intelligi possunt quales sint, quòd etiãnum Antonij signa sequuntur: ignauiæ autem, quòd Mutinam tanto tempore iam à se oppugnatam nondum ceperunt. Huiusmodi status est Antonij, ac eorum quos ille secum habet. Cæsar autem, D. Brutus, quique his adsunt, ea sunt cõditione, ut per se quidem uinci haud facilè possint, cum Antonianos complures milites Cæsar sibi adiunxerit, Brutus uerò Antonium Gallia arceat. quòd si uerò uos etiam auxilium ijs tuleritis, primùm ea collandando, quæ priuatis ipsi consilijs egerunt, deinde acta eorum cõfirmando, ac in posterum legitimam potestatem eis tribuẽdo, præterea ad bellum utrumque Consulem emittendo, nemo iam posthac eorum qui cum Antonio sunt, eum defendet: aut si quis omnino cum eo permaneat, cæterorum tamen omnium uim sustinere non poterit Antonius: sed uel sponte sua, ubi primùm de uestro hoc decreto certior fiet, armis depositis potestati sese uestræ permittet, uel unico prælio in potestatem uestram ueniet. Hæc ego uobis suadeo: quòd si Consulatum hoc tempore gererem, utique ipse ea transigerem, sicut antè etiam cum in Catilinam ac Lentulum, Antonij huius necessarium, uindicatum à me est. Quòd si quis uestrûm rectè hæc dici existimat, legatos tamen prius à nobis ad eum mittẽdos censet, ac deinde cognita eius sentẽtia, uel quiescendum, si is quidem sponte sua ab armis discedat, ac se uestræ potestati permittat: sin in incepto perseueret, tum bellum contra eum decernendum esse (audio autem esse quosdam, qui uos ad hoc cohortari uelint) is oppidò speciosam uerbis, re autem & turpem & periculosam urbi actionem suadet. Est enim omnino turpe, præconibus nos & legatis uti ad ciues: nam cum extraneis quidem rectum ac necessarium est prius per internũcios, & legatione quàm ui agi: ciuibus autem iniustis supplicia infligenda sunt confestim: iudicio quidem, si sententias de eis ferre liceat: sin ad arma confugerint, bello persequendi sunt. Huiusmodi enim homines omnes serui sunt uestri & populi, & legum, siue uelint, siue nolint. neque blandiri eis, aut ita ut cum hominibus summa in libertate constitutis agere decet, sed in eos, tanquam in fugitiuos seruos inquirendum, animaduertendumque in eorum insolentiam est. Quomodo autem inique comparatum non sit, eum in exercendis contra nos iniurijs haud cunctari, nos autem ultionem morari? ipsum arma in manibus iamdudum habẽtem, hostiliter

Facile esse bellum contra Antoniũ probat.

Legatos de pace ad Antoniũ nequaquam esse mittendos arguit.

hostiliter omnia agere, nos decretis faciendis ac legatis mittendis tempus consumere: cuiusq; iniurias longe ante re ipsa comperimus, eum solis uocu lis ac uerbis à nobis tractari? Qua nam spe? num fore putamus, ut aliquando uerecundia correptus nobis obtemperet? Equidem fieri id nullo modo potest, cum eò iam progressus sit, ut ne si uelit quidē, populari in statu Reipublicæ nobiscum degere posit: qui si unquam æquo sibi iure nobiscum uiuendum statuisset, ne initiò quidem eas res conatus fuisset: quas si errore quodā animi, aut temeritate tentasset, certè ab ijsdem ultrò statim destitisset. Nunc postquam semel sua sponte legum & Reipublicæ limites egressus est, potentiamq; inde & licentiam sibi aliquam parauit, næ is nunquam uolēs institutum mutabit, decretaq; nostra obseruabit: sed necesse est eum his ipsis armis puniri, quibus nos lædere ausus fuit. Ac nunc mihi hoc eius dictum cum primis uelim memoria repetatis, cum aliquando dixit, saluos uos esse nisi uictoria obtenta non posse. Ideò qui legatos mitti iubent, nihil aliud hi uolunt, nisi ut uobis moras nectentibus, sociorum uestrorum res remisiores ac languidiores fiant: iste autem per quietem omnia quæ instituit, cōficere, Decimum capere, Mutinam expugnare, Galliam uniuersam occupare posit: ut nos cum rationem nullam ei resistendi inuenire posimus, fracti animis demereri eum ac adorare cogamur. Vnum hoc de legatis mittendis addam, pòst dicendi finem faciam: Antonius nihil de his quæ acturus fuerat, ad uos retulit, itaq; ne uobis quidem id faciendum est. His, alijsq; omnibus de causis consulo uobis ego, ne cunctemini, aut rem extrahatis, sed bellum ei quàm primùm inferatis: id cogitātes, plura negocia opportunitate occasionum, quàm uiribus esse rectè confecta. Qua occasione uobis utendum esse, uel maximè ex hoc ipso intelligere potestis, quod nunquam ego belli uobis suscipiendi autor fuissem, pace (si tamen hic rerum status pacis nomen meretur) neglecta, in qua & plurimum ualeo, & honores diuitiasq; sum adeptus, nisi id uobis ex usu futurum censuissem. Tibi uerò, Q. Fufi Calene, reliquisq; qui idem quod tu sentiunt, suaserim, ut quieti ea, quæ oportet, decreta faciendi facultatem Senatui cōcedatis: neq; uestræ priuatæ gratiæ, qua Antonium prosequimini, causa, communem omnium nostrum utilitatem prodatis. Ego quidem, P. C. ita sum animo affectus, ut si meam sententiam secuti fueritis, fructus libertatis incolumitatisq; uobiscū libentisime percepturus: sin diuersum statueritis, uitæ mortem sim prælaturus. Cumq; in libertate dicendi seruanda nunquam mortem reformidauerim, quod mihi causa fuit, ut res præclarisimas gererē (quàm uerò egregia sint mea facta, inde patet, quod ob acta Cōsulatus mei sacrificia ac ferias decreuistis, id quod ante me cōtigit, qui quidem togatus rem gesisset, nemini) iam minimè eam extimesco, non immaturam mihi qui ante tot annos Consul fui, futuram. (quanquā memoria tenetis, me hoc uobis in ipso meo Consulatu dixisse, ut mihi mortē cōtemnēti eo facilius in omnib. obsequemini) nulla uerò mihi grauior accidere res posit, q̄ si hostes uestri mihi timendi, seruiendumq; uobiscū alicui sit. Quorū ego hoc quidē calamitatem esse, perniciemq; non corporis tantùm, sed animi quoq;, gloriæq;, quæ sola nos aliquo modo sempiternos effecit, esse iudico: illud uerò, mori inquā pro uobis omnia & dicētem & loquentē, immortalitati cōparo. Quæ si Antonius sentiret, nunquam huiusmodi ad res sese contulisset, sed mori quemadmodū auus ipsius maluisset, quàm quicquam facinoribus Cinnæ, à quo is est interfectus, simile perpetrare. cum quidem Cinna paulo pòst

Antoniū ab incepto non desti turum.

Occasio.

Cicero gloriatur [illegible] pro li[illegible]rtate æquo a[illegible]imo uelle.

q ab

ab alijs ipse quoque huius aliorumque flagitiorum causa occisus fuerit. Quare hoc quoque in Antonio demiror, quòd eius acta imitans, non eundem metuit exitum, præsertim cum existimationẽ aliquam hæreditariò ab auo suo acceperit: sed enim iam indignus est qui propter cognatos suos conferuetur, cum neque auum imitatus fuerit, neque patris sui hæreditatem adiuerit. Id uerò neminem latet, quòd cum multos in exilium missos non Cæsare modò superstite, sed defuncto etiam, ex libellis scilicet eius in urbem reduxerit, patruo suo non subuenerit, sed Lenticulum, qui cum aleam ludere solebat, propter uitæ nequiciam patria exterminatum restituerit: Bambalionem, etiam ipsius cognomenti ratione infamem, diligit: sibi autem genere proximis ita utitur, quasi illis si succenseat, quòd talibus natalibus sit ortus. Itaque eorum facultatũ quidem hæres factus nõ est, in aliorum autem permultorum bona, quorum partim neque uiderat faciem, neque nomen audierat, partim uerò adhuc uiuũt, hæres succesit. Hos enim ita omnibus rebus exuit ac deprædatus est, ut à mortuis nihil differant.

Lenticulus. *Bambalio.*

DIONIS ROMANAE HISTORIAE LIBER QVADRAGESIMVS SEXTVS,

Guilielmo Xylandro Augustano interprete.

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI.

Vnico anno hæc gesta sunt, quo Consules fuere
An.V.C.711. *C. Vibius Pansa Capronianus.*
Aulus Hirtius A.F.

Oratio Q. Fufij Caleni in Ciceronẽ pro Antonio.

POSTQVA'M finem orationi suæ Cicero imposuit, Q. Fufius Calenus surrexit, & in hæc uerba locutus est: Quanquam neque Antonium defendere, neque contra Ciceronem dicere statueram, ut qui in huiusmodi, qualis præsens est, deliberationibus simpliciter suam unicuique sententiam dicendam, non disputandum iudicarẽ, quorum alterum in consultatione, alterum in iudicio requiritur: tamẽ quoniam Antonium Cicero mutua inimicitia impulsus maledictis incesit, (quem si quid is deliquisset, in ius potius postulare debuisset) ac præterea me quoque perstrinxit, quasi suam in dicendo uim aliter quàm impudenter alijs traducendis ostendere non posset, mearum esse partium existimo, ut partim ab eo obiecta crimina refutem, partim sua ipsi obijciam, ne audacia ei sua uerbis à nemine inhibita, silentiumque meum cum aliqua malæ conscientiæ suspicione coniuncta prosint, ne'ue uos eius oratione inducti, odium eius in Antonium pro communi utilitate accipientes, deterius quicquam statuatis. Neque uerò aliud hac oratione ei quæritur, quàm ut nos omissa cura de incolumitate Reipublicæ prospiciendi, iterum seditionibus agitemur: neque id nunc primùm agit, sed ab eo tempore, quo Rempublicam attigit, omnia sursum deorsumque conturbare non destitit. Non'ne enim is

Ciceronem miscendis seditionib. studere asserit.

est, qui Cæsarem Pompeio inimicum reddidit? qui ne in gratiam redirent, impediuit? qui uobis persuasit, ut hæc in Antonium statueretis, quibus irritatus Cæsar fuit? qui Pompeio Italia excedendi, ac in Macedoniam commigrandi (quæ omnium eorum malorum, quibus deinceps afflicti sumus, unica causa fuit) consilium dedit? Qui Milonis opera Clodium occidit, Bruti manu Cæsarem interfecit? qui Catilinam ad bellum cõtra nos gerendum impulit? Lentulum indemnatum necauit? Quare magnoperè mirum mihi uidebitur, si quem antè pœnitẽtia quòd ei obtemperauissetis, correpti supplicio affecistis, ei nunc eadem dicẽti agentiq; parebitis. Videtis'ne ut post Cæsaris obitum, rebus ab Antonio (quod ne ipse quidem negare potest) potissimùm constitutis, alienum ac periculosum sibi fore existimans, ut inter nos qui ad concordiam redieramus, uiueret, peregrè abiuerit? mox ubi conturbatas iterum res intellexit, multa salute filio Athenisq; dicta, redierit? Atq; is Antonium, quem amauisse hactenus dicit, contumelijs opprobrijsq; incessit: Cæsaris uerò, cuius patrem interemit, ipsi quoq; per occasionem paulo pòst insidiaturus, partes fouet: homo natura infidelis ac turbulentus, cuiusq; animus nullis repagulis continetur, qui omnia miscet ac conturbat, pluribus ipse uicibus quàm id ad quod confugit fretum agitatus, ut rectè nomen transfugæ inde inuenerit: isq; suo ex arbitrio uos amicos hostesq; iudicare poscit. Eum hominem uobis cauendum has ob causas existimo. est enim impostor, ac præstigiator, qui ex malis aliorum diuitias remq; suam auget, calumniando, diripiendo, ac more canum lacerando innoxios: idemq; communi in concordia diffluit ac tabescit. neq; enim huiusmodi orator amicitia beneuolẽtiaq; nostrûm mutua alere se potest: nam quib. alijs artibus eum ad diuitias, præstantiamq; eam peruenisse censetis? Neq; enim pater ei genus opes'ue reliquit, fullo, operasq; in colendis uineis ac oleis locans, eoq; quæstu, & eluendis pannis abundè contentus uitam sustentare, sordidissimo uictu interdiu noctuq; se explens. Inter quæ noster hic educatus, haud absurdè ad meliores conculcandos & eluendos accedit, conuicijs ex officinis sedentarijs, triuijsq; depromptis instructus. Ergò talis cum sis, qui nudus inter nudos adoleueris, sordes lanarum, fimumq; & merdas colligens, ausus es homo impurissime, primûm Antonij adolescentiam obtrectare, qui, ut suo genere dignum erat, pędagogis præceptoribusq; usus est: deinde id uitio uertere, quod Lupercalia, festum à maioribus ad nos deductum, faciens, nudus in forum uenit? Quid autem, (ô semper secundum paternum artificium uestibus alienis use, atq; ab obuijs easq; cognoscẽtibus, ijs exute,) fecisset aliud homo non modo sacerdos, sed & collegij eius princeps? non'ne ducenda ea pompa, peragendum id festum, sacrificandum ritu à maioribus instituto fuit? non'ne denudandum corpus? non'ne inungendum? Non hæc, inquies, criminor, sed quòd nudus in foro conspectus est, quòd concionem talem habuit? quippe in fullonia taberna ita accuratè quid quenq; deceret didicit, ut quid peccatum esset, uerè intelligere, eiusq; causa obiurgare alios posset. Verùm ego pro his omnia quæ ad rem pertinent, commemorabo, nunc percontari ab eo quædam libet: Non'ne tu inter aliorũ damna educatus, inter uicinorũ calamitates institutus es, ideoq; liberalem disciplinam tenes nullam, hoc uero loco collegium parauisti, ubi meretricis in morem semper eum qui daret aliquis, expectas? ac quasi lenones tuorum emolumentorum certos semper habes? ideò curiosè inquiris quis quem iniuria affecerit, aut affecisse uideatur, quis quem odio habeat,

Abitum & reditum Ciceroni exprobrat.

Ciceronis quæstus.

Lupercalia Antonij excusat.

quis cui insidias struat. His ades, hinc te alis, his spem fortunæ obnoxiam uenditas, his in suffragijs iudicum obtinendis mercede conductus operam nauas. Amicum hunc solum quouis tempore habes, qui plurimum dat: inimicos uerò omnes quibus nihil est negociorum, aut qui alium quàm te patronum deligunt: quos iam in manibus tuis habes, quasi ignorans negligis: qui uerò iam primum ad te accedunt, eis abblādiris ac arrides, quemadmodum mulierculæ tabernarum meritoriarum solent. Quanto autem melius fuerat tecum actum, si Bambalio ipse fuisses (si quis omninò est Bambalio) quàm id uitæ genus assumpsisse, in quo necessarium omnino est aut sermonem pro iusta causa uenalem habere, aut malos conseruare: quanquam ne hæc quidem rectè præstas, etsi triennium totum Athenis commoratus. Ita enim tremebundus ad tribunal accedere soles, ac si de uita dimicaturus: locutusq; humile quid & exanimum, discedis, neq; eorum memor quæ domi præmeditatus fueras, neq; quod ex tempore diceres inueniens quicquam. Audacia enim in affirmando & promittendo omnes homines excedis: in ipsis autem certaminibus conuicijs ac maledictis exceptis, infirmissimus timidissimusq;. Putas' ue esse quenquam, qui ignoret nullam admirabilium earum orationum tuarum quas edidisti, à te dictam esse, sed omnes deinde conscriptas, quemadmodum alij duces ac magistros equitum ex luto fingunt? Quod si negas, recordare quomodo Verrem accusaueris, quanquā ex arte paterna ei aliquid adhibebas, tamen minxisse te. Enimuerò metuo ne dum de te accuratè ita ut mereris loquor, uidear orationem meipso parū dignam habere. Itaq; ea missa faciam, ac Gabinij quoq; mehercle causam, cui cum accusatores subornasses, deinde ita pro eo dixisti, ut damnatus fuerit. omittam etiam libros quos contra amicos conscribis, in quibus adeò tibi ipsi improbitatis conscius es, ut in publicum emittere eos non audeas: certè miserrimum est, ea nō posse negare, quæ fateri sit turpissimum. sed his missis, ad reliqua pergo. Nos sanè, qui bis mille iugera agri Leontini, quod tu dicis, magistro dedimus, nihil ijs dignum didicimus: tuas uerò artes quis non miretur? Quæ sunt autem eæ? Semper meliori inuidere, excellentioribus æmulari, calumniari eos qui honore præstant, obtrectare potentibus, omnes ex æquo bonos odisse, simulare se amicum ijs tantum per quos malum aliquod facinus editurum te speres, eiusq; rei causa subinde minores natu aduersus seniores concitare: fidem tibi habentes, postquam in periculum adduxeris, deserere. Quod ita esse, satis ex hoc constat, quòd nullam illustri uiro dignam rem neq; in pace neq; in bello confecisti. Quo enim in bello uicimus te duce, aut quam regionē Consule te populus Romanus acquisiuit? Verùm tu primores semper fraude circunueniens, ac tibi adiungens, priuata tua negocia per eos consequeris ex animi tui omnia sententia, publicè autem magna uoce proclamas impuros istos tuos sermones: Ego solus uos amo, & (si res ita ferat) is, atq; iste: reliqui omnes uos odio habent: ego solus bene uobis cupio, reliqui omnes insidiātur: his & huiusmodi alijs uerbis nōnullos inflatos ac elatos pijcis, alios territos tibi adiungis. Tum si quid boni eorum aliquis peregit, id tibi sumis, tibiq; adscribis, dictitans te dicente, referēteq; ista acta esse: sin aliquid secus cecidit, teipsum eximis, reliquos omnes culpas: num'nam ergo, dicis, ego Prætor, aut legatus, aut Consul fui? Ita ubique omnibus conuicia facere soles, audacisq; in dicendo libertatis opinioni magis studes, quàm ijs dicēdis, quæ ex usu sint, nihilq; Oratoris nomine dignum ostendis. Quæ enim res à te publica

Timiditatem in causis agendis exprobrat.

Artes Ciceronis.

te mittena...

blica conseruata aut in meliorem statum posita est? quem in patriam iniurium in ius pertraxisti? quem re uera nobis insidiantē indicauisti? Nam, ut reliqua prætereā, ita nunc Antonium accusas, ut nulla quidem ei iusta pœna propterea irrogari posit. Quid enim causæ fuit, cur cùm ab initio uideres nos ab eo iniurijs premi (id enim tu affirmas) non statim in eum uindicandum duceres? aut eum accusares? Nunc nobis recenses, quæ is Tribunus plebis contra leges fecerit, quæ magister equitū peccata admiserit, quæ Consul deliquerit, cum in prōptu fuerit tibi statim de singulis pœnā meritā ab eo iure exigere, atque ita & tu amore ciuitatis egisse uideri poteras, & nos citra damnum ac periculum in eius facinora animaduertere potuissemus. Profectò alterutrum horum necessariò constat, aut te tum Antonij acta pro sceleratis habuisse, tamē certamina pro nobis suscipere noluisse, aut cum scias te nullius eum maleficij conuincere potuisse, nunc frustra cauillari: quod sic esse, per singula Antonij facta uobis, P.C. iam nunc ostendam. Dixit in Tribunatu suo quædam pro Cæsare Antonius? nimirum dicentibus Cicerone & alijs pro Pompeio. quorsum ergo huic uitio dat, quòd Cæsaris amicitiam obseruauit, ac se & alios qui contrariæ parti fauerunt, nō attingit? Obstitit tum Antonius quibusdam decretis, quæ contra Cæsarem parabantur: nempe Cicero omnia quæ pro eo decernebantur, impediebat. Atqui communi, inquit, sententiæ Senatus repugnauit: quî uerò potuit id unus uir, aut si eius rei causa damnatus fuit deinde, ut hic refert, cur non supplicium ei impositum est? Quia fugit, aufugit ad Cæsarem. Atqui tu Cicero nuper non peregrè abieras: sed, sicut prius quoque, profugeras. Quare noli tua ipsius crimina ita temerè omnibus nobis impingere. Fuga enim ea est, qualem tu fecisti, cum iudiciū metueres, ac ipse te supplicio dignum esse præiudicauisses. At uerò reditus decretus tibi est: quo modo, aut cuius opera, omitto quidem id dicere, sit sanè decretū de reditu tuo factum, neq; tu prius quàm id consecutus es, pedē in Italia posuisti: Antonius autem & abijt ad Cæsarem, quæ acta essent annunciaturus, ac, nullo ad id opus habens decreto, redijt, deniq; totam etiam pacem amicitiamq; omnib. quos in Italia tum offendisset, cum Cæsare ipse composuit, cuius reliqui quoque participes facti essent, nisi te autore profugissent. Quæ cum ita sint, tamē audes dicere, Cæsarem ab Antonio contra patriam adductum, ab eo bellum ciuile excitatum, eum unicam omnium quæ subsecuta sunt, nobis causam malorum fuisse? Nequaquā ille quidem, sed tu, qui Pompeio alienas legiones & imperium tribuisti, Cæsari ea, quæ ipsi fuerant concessa, adimere aggressus es, consilium Pompeio & Consulibus dedisti, ne conditiones à Cæsare latas acciperent, urbem, Italiamq; uti relinquerent: qui Cæsarem Romam aduenientem non aspexisti, sed in Macedoniam ad Pompeium transfugisti: neque ei quidem auxilium attulisti, sed ad ea quæ agebantur conniuens, pòst infortunio afflictum deseruisti. Itaque ne initio quidem ei tanq; iustiorem causam agenti opitulatus es, sed seditione concitata, rebus quasi cōturbatis, ex securo loco eorum certamē spectauisti: ab eo qui succubuit, quasi iniquè is quicquam egisset, statim discessisti, ad uictorē tanquam iustiorem inclinauisti. Accedit ad reliqua tua uitia tanta ingratitudo, ut non cōtentus salute ab eo donata, indignè etiam feras te non esse magistrum equitum factum. Horum tibi conscius, tamē audes dicere, Non fuisse Antonio magisterium equitum toto anno gerendum, neq; enim Cæsarem toto anno Dictaturam gessisse. Sed hæc siue rectè, siue necessariò ita acta sunt,

Obijcit Ciceroni, quòd non initiò statim Antonium accusauerit.

Acta ab Antonio in Tribunatu excusat.

Fuga.

Ciceronē fuisse malorū inte[...]

Acta ab Antonio Equitum Magistro defendit.

certè utrumque ita decretum fuit, placuitque uobis, placuit populo: hi tibi accusandi sunt Cicero, non ij quibus is honor habitus est, quique se tales gesserunt, ut eo digni essent. Quapropter si is tum rerũ status fuit, ut etiam contrà quàm aliàs deceret ea fierent, cur nunc in Antoniũ ea confers, cur non tum potius (si quidem potueras) contradixisti? Quia mehercle metuebas. Ergo tuæ timiditati ignoscendum est, quòd tum tacuisti: Antonio, qui tibi prælatus fuit, crimini sua uirtus dãda est? Quo'nam loco hoc ius, & has leges didicisti? At uerò abusus est magisterio equitum: quid ita? Quia, inquit, bona Pompeij emit. Quot præter eum sunt, qui aliorũ facultates emerint, neque ulli horum uitio id uertitur? In hunc enim finem proscribũtur ea, & sub hasta ponuntur, publicique præconis uoce proclamantur, ut ab alio emantur. Atqui Pompeij bona uenire nõ debuerũt: nos igitur peccauimus, & malè egimus, qui ea prostituimus, aut (ut nos ac te culpa leuemus) Cæsar utique deliquit, qui id fieri iussit, quem tamẽ tu non incusauisti. Sed stulticię in hac re palàm coargui potest Cicero, qui duo inter se diuersissima crimina Antonio obiecerit: unum, quòd cum Cæsarem in plerisque rebus adiuuisset, multaque idcirco ab eo recepisset, tamẽ deinde precium bonorũ Pompeij ab ipso Cæsar ui exegit: alterũ, quod cum ne in paternas quidẽ possessiones successerit Antonius, omniaque bona pro sua libidine dilapidauerit Charybdis instar, (semper enim aliquid Siciliẽse nobis Cicero profert, quasi memoria nobis exciderit, exulẽ ipsum eò profugisse) nihilominus id preciũ omne persoluit. Neque hîc tantùm egregius ille orator quàm maximè contraria inuicem locutus depræhendit, sed, per Iouẽ, in hoc etiam, quod modò eum omnes Cęsaris actiones adiuuisse, ideoque omniũ intestinorũ malorũ potissimam causam fuisse dicit: modò timiditatem exprobat, qui nulli rei, præter quæ in Thessalia gesta est, adfuerit. Id quoque inter crimina Antonio obiecta est, reductos esse ab eo exules, culpaturque, quòd non auunculum etiam suum restituerit. Quasi uerò quispiam credat, si is ullius restituendi potestatem habuisset, non primò omnium hunc fuisse restituturum, cum nullæ inter ipsos unquam intercesserint lites, quod ipse nouit Cicero: qui quanquã sæpius turpissimis mendacijs eum traduxerit, tamen hoc dicere non est ausus. Adeò in nullo discrimine hic ponit, omne id quod in buccam uenerit, tanquam spiritum effundere: quæ quis tandem possit omnia persequi? Iam quòd obambulans rem uerbis exaggerat, perhibetque Antonium Magistrũ equitum, eum magistratum molestissimum omnibus reddidisse, ubique & semper cum gladio simul ac purpura, lictoribusque iuxtà & militibus obuersatum: respõdeat mihi disertè uelim, quid'nam ad nos inde damni redierit: certè nullum dicere poterit, ac si potuisset, nihil prius sibi dicendum putasset. Secus habent omnia. Trebellius erat & Dolabella, qui seditiones excitarent, ac omnia mala perpetrarent: Antonius neque mali quicquam facinoris exhibuit, & omnia pro nobis egit, adeò ut custodia quoque urbis ei contra facinorosos mandata fuerit, non modò non contradicente hoc mirabili oratore (aderat enim) sed astipulante etiam. Nullum enim potest uerbum commemorare à se tum editum, cum uideret impurũ istum ac flagitiosum (sic enim contumeliosè eum nominat) ad id quòd nihil rectè ageret, hanc etiam potestatem à uobis accipere. Sic magnus ille orator, ac ciuitatis amator, qui nunquam non id in ore suo habet: Ego solus pro libertate certo, me neque amicorum gratia, neque inimicorum terror à commodis uestris prospiciendis depellit, ego si mihi pro uobis uerba facienti moriendum sit, eum ipsum

Cõtraria in Ciceronis oratione esse.

ipsum uitę exitum gratissimum habuero. is ergo tùm nihil horum quę nunc magna uoce iactat, mussare ausus est. Neq; id iniuria. Reputabat enim secũ, adesse ex instituto maiorum Magistro equitum Antonio lictores & purpuram, usum autem esse eidem gladij ac militum coutra seditiosos, qui nullum certè ne extremorum quidem facinorum sibi reliquum facturi erant, nisi is munitus istis fuisset, quando sic quoq; nonnulli eum contemptui habuerunt. Hæc omnia, ac reliqua quoq; rectè, ac omnino ex sententia Cæsaris acta esse, res ipsæ ostendunt: nam neq; seditio ulterius progressa est, & Antonius non modò eorum causa mulctatus non est, sed Consul quoq; deinde creatus: quem magistratum ut gesserit, agedum mecum considerate. inuenietis enim, si attentè inspexeritis, eum urbi magnoperè utilẽ fuisse. Quod cum ipse Cicero perspectum haberet, liuore uictus, ausus'q; est ea reprehendere in Antonio, quæ uellet à seipso acta fuisse, itaq; denudationem, unctionem, ac ueteres illas fabulas protulit, non quòd nunc eorum usum esse aliquem putaret, sed ut externarũ rerũ uituperatione luminib. ipsius Consulatus sciẽter ac præclarè gesti obstrueret, eius uiri, qui, proh Deûm atq; hominũ fidẽ, (altius enim q̃ tu exclamabo, ac iustiori de causa eos obtestabor) cum tyrannide captam urbem re ipsa esse uideret, quòd & exercitus Cæsari parebant, & S.P.q;.R. eidem cõcedebant, ita ut ei quandiu in uiuis esset, Dictaturam darent, ut'q; apparatu regio uti posset permitterent, ipse & manifestissimè eam tyrannidẽ detexit, & tutissima ratione inhibuit, ita ut Cæsar uerecundia correptus, ac territus neq; nomen regis, neq; diadema (quæ erat sibi ipsi nobis inuitis daturus) acciperet. Si quis alius id fecisset, quod tum Antonius fecit, iussum se à Cæsare hoc fecisse diceret, necessitatem'q; prætenderet, & ueniam haud dubiè cõsequeretur, factis iam tot nostris decretis, & in tanta militum potẽtia: sed Antonius, cui animus Cæsaris exploratus penitus erat, qui'q; omnia quę is parabat, cognita exactè habebat, prudentissimè eum auertit ab instituto, & retinuit. cuius signum euidens est, quòd Cæsar prorsus nihil deinde pro potẽtia egit, sed promiscuè præterea ac sine satellitio inter nos uersatus est, quo factum est præcipuè, ut ea quæ pertulit, accidere ipsi possent. Hæc ita egit, ô Cicero, siue tu Cicerculus, aut Ciceracius, aut Cicerithus, aut Græculus, aut quocunq; tandẽ nomine gaudes, ille malè institutus, nudus, & unctus, quorum nihil tu præstitisti, qui disertus, qui sapiens es, qui plus olei quàm uini usurpas, uestem'q; usque ad talos dependentem trahis, nõ quidem histrionum more, qui suis personis te uarietatẽ motuum animi docent, sed ut turpitudinẽ tuorum crurum tegas. Neque enim id studio modestię à te fit, qui tam multa impudicè de uita Antonij dixeris. Quis enim non uidet tenues istas tuas lænulas? Quis non canorum tuorũ pectinibus comptorũ odorem percipit? Quis nescit, quemadmodum priore tua coniuge, quæ duos tibi natos pepererat, eiecta, aliam uirginem duxeris, ipse ætate decrepita, ut ex eius facultatibus æs alienũ dissoluere posses? Sed ne eam quidem retinuisti, nimirum ut liberè Cerelliam habere posses, quam tanto te ætate superiorem, quanto inferior ea puella fuit quam duxeras, stuprauisti, ad quam ipsam eiusmodi literas scribis, quales scribi par est à scurra, linguæ'q; incontinẽtis uiro, cum muliere septuagenaria decertante. Hæc ut dicerem P. C. euagatus sum obiter, ne non hac etiam in parte æquũ auferret. Conuiuium etiam quoddam exprobrare Antonio ausus fuit, ipse aquam, ut quidem refert, bibens, ut sermones contra nos elucubrare posśit: filium uerò in tanta temulẽtia educat, ut sobrius ne-

Consulatus Antonij acta defendit.

Molliciem Ciceroni obijcit.

[illegible] cerone adulterium.

Cicero filius temulentus.

que interdiu sit, neq; noctu. Os etiam Antonij turpitudinis insimulare instituit, ipse per omnem uitam tanta libidine ac impuritate usus, ut ne à propinquissimis sibi abstinuerit, uxorem prostituerit, cum filia incestum commiserit. Sed his missis, ad institutum reuertar. Antonius, quem iste insectatus est, cum uideret Cæsarem sese supra Rempublicã efferre, ea re, qua maxime gratiam Cæsaris captare uisus est, effecit ne is ea quæ animo iam destinauerat, re perageret. Qui enim rem aliquam semel haud rectè expetitam consequi omnino cupiunt, eos nihil magis ab instituto reuocat, quàm si hi, qui aliquid mali ab ijs expectant, præ se ferunt, sibi id uolentibus euenturum: quod etsi illi conscientia suæ iniusticiæ nequaquam credunt, tamen propositum suum innotuisse opinantes, uerecundia metuq; corripiuntur, cumq; alioquin sermonem, tanquam adulationem quandam, non nisi cum inquisitione accipiant, tamen ea quæ euentura sint cum pudore conijciunt. Quæ cum essent perspecta Antonio, primùm Lupercalia sibi delegit, ut Cæsar inter hilaritatem ac ludicram actionem absque periculo posset castigari, deinde forum, rostraq;, ut ipsa loca pudorem Cæsari obijcerẽt: affinxit etiam populi mandatum, ut Cæsar eo audito reputaret non quid dixisset Antonius, sed quid populus Romanus eum dicere iussurus fuisset: quî enim crederet populi hoc esse mãdatum, cum sciret neq; decretum sibi esse tale quicquam, & non acclamare populum sentiret? Enimuerò debuit hæc audire Cæsar in foro Romano, quo loco sæpenumerò pro libertate à nobis deliberatum est: apud rostra, propter quæ infinitæ pro statu populari sunt consultationes peractæ: Lupercalibus, ut Romuli recordaretur: è Consule, ut in memoriam priscorum Consulum acta reuocaret: sub nomine populi, ut ei in mentem ueniret, non in Afros ipsum, neque Gallos, Aegyptios'ue, sed in Romanos tyrannidem moliri. Hæ illum uoces conuerterunt, hæ deiecerunt. Hæc est, ô Cicero, Antonij actio, cum neq; crus in fuga fregisset, ut ipse effugere posset, neq; manum exussisset, ut Porsenam terreret, sed Cæsaris tyrannidem sapientia atque calliditate compesceret, artificio supra hastam Decij, & gladium Bruti laudando. Tu uerò, Cicero, quid in tuo Consulatu, non dico sapienter aut bene: sed quid egisti, quod non extremum meruerit supplicium? Non'ne tu urbem quietam ac unanimem perturbaui sti, ac seditionibus agitauisti? forum & Capitolium cùm alijs hominibus, tum seruis etiam euocatis repleuisti? non'ne Catilinam magistratum tantûm ambientẽ, nihil præterea mali agentem, impiè perdidisti? non'ne Lentulum eiusq; socios nullo ipsorum facinore extante, neq; accusatos in iudicio, neq; conuictos miseranda morte affecisti? quanquam tam frequens ubique à te fiat legum ac iudiciorum mentio, ut si quis eam orationibus tuis subtrahat, reliquum nihil sit futurum. Tu quidem Pompeio uitio dedisti, quòd Milonis iudicium præter instituta maiorum fecisset, ipse autem nihil ne minimum quidem eorum quæ legibus constituta sunt in causa Lentuli adhibuisti, sed citra defensionem ac iudiciũ uirum bonum, ac senem in uincula condidisti, qui à maioribus suis multa amoris in patriam pignora habebat, neque ei uel per ætatem, uel per mores licebat quicquam noui moliri. Quod enim ei adfuit incommodum, quod rerum mutatione sanare cuperet? quæ autem ei non adfuerunt bona? de quibus omnibus si quid noui aggredi uoluisset, in periculum ei erat ueniendum. Quæ arma parauit, quos socios collegit? ut ita miserè ac impiè homo Consularis, Prætor, nullo neq; dicto, neq; audito quod esset contra patriam, in carcerem poneretur, ibiq; tanquam

Antonij factũ, quòd Cæsari diadema obtulerit, laudat.

Consulatum Ciceronis inuadit.

le mittenava

tanquã flagitiosissimus aliquis capite plecteretur? Hoc enim potissimùm egregius iste Tullius expetijt, ut in Tulliano, loco sibi cognomini, Lentuli istius, q quondã princeps Senatus fuerat, nepotẽ occideret. Quid uerò acturũ fuisse eum censemus, si armatã potestatẽ adeptus fuisset, qui hæc tanta atq; huiusmodi solo sermone perfecit? scilicet hæc tua sunt splendida ista facinora, hæ magnæ illæ tuæ artes ac cõsilia imperatoria, ꝑpter quę non ab alijs tantũ damnatus es, sed ipse proprio suffragio ita iudiciũ de ijs fecisti, ut antè q̃ de re cognosceret, profugeris. Quę uerò alia maior tui paricidij potest adduci demõstratio, q̃ quòd ferè ab his ipsis pereundũ tibi fuit, quorũ te causa ea fecisse præ te tuleras: metuistiq; istos, quos beneficio ea re affectos dicebas: neq; uel audire aliquid ex ijs, uel aliqd ipsis dicere sustinuisti, qui disertus, q animi bonis abundans, qui aliorũ adiutor haberi uis, sed fuga salutẽ tanquã ex prælio quęsiuisti? Tamẽ eò impudentię processisti, ut hæc talia cõscribere institueris, quæ ne ab ullo alio memoriæ traderentur, in uotis tibi habendũ fuit, quò hoc saltem cõmodi ad te rediret, ut tecum res tuæ gestæ perirent, ne'ue ulla eorum ad pósteritatem mentio transmitteretur. Sed ut ridere possitis, attendite hòminis sapientiam: Cum proposuisset sibi omniũ huius urbis rerum historiam scribendam (nam & disputatorem, & Poetam, & Philosophum, & Oratorem, & Historicũ se profitetur) non ab urbe condita initium duxit, quod alij fecerunt, sed à Consulatu suo, ut retro procedendo, initium Commẽtarij sui Consulatum eum, finem uerò, regnum Romuli faciat. Agedũ responde mihi, qui ea scribis ac præcipis, quæ uiro bono & dicenda sunt, & facienda (facilius enim alijs quæ recta sunt, consulere, quàm ipse ea agere potes: faciliúsq; alios culpas, quàm teipsum emendas) quanto præstabat te tui animi corporisq; molliciem deponere, quàm Antonio timiditatem obijcere: te neque infidum quid facere, neque transfugam esse, quàm ei infidelitatem exprobrare: te benefactores tuos non afficere iniuria, potius quàm eum ingratitudinis accusare. Est enim in hoc homine insitorum uitiorum id quoq; in numero, quod omnium maximè eos odit, à quibus beneficiũ accepit: cumq; cæterorum semper aliquos demereatur, his nunquam non insidias struit. Nam, ut cætera transiliam, misericordia saluteq; à Cæsare affectus, atq; in patriciorum numerum relatus, eum occidit, nõ quidem sua manu (qui enim id faceret homo meticulosus & effœminatus?) sed subornatis qui id facerent: id autem me uerè loqui, ipsi percussores Cæsaris declarauerũt, cum in forum cum nudis gladijs procurrentes, Ciceronem uobis audientibus nominatim subinde uocauerunt. Eum igitur suum benefactorem necauit, ac præterea Antonio, à quo & sacerdos est factus. & Brundusij, cum ei periculum uitæ à militibus impenderet, conseruatus, eam gratiam refert, ut hæc quæ neq; ipse, neque alius quisquam ullo tempore culpauit, tanquã crimina ei obtrectet, eaq; exprobret, quæ in alijs laudare solet. Etenim Cæsarem, qui neq; per ætatem adhuc ad magistratum capessendum, gerendam'ue rem aliquam publicam aptus est, neque ad id à nobis delectus, cum uideat copias contraxisse, bellum neque decretum à nobis, neque mandatum sibi suscepisse, non modò nõ accusat, uerùm etiam laudat: adeò neque iusticiam ad leges, neq; utilitatem ad commodum Reipublicæ exigit, sed sua pro uoluntate omnia iudicat: & quæ in alijs prædicat, in alijs eadem reprehendit, idq; et mendacia de uobis confingendo, & uos præterea quoq; calumniando. Quæ enim post obitum Cæsaris acta sunt ab Antonio, omnia iussu uestro acta esse reperietis. Ac de pecuniæ

Tullianum.

Fuga Ciceronis.

Historiam à Cicerone conditam subsannat.

Ciceronis in benefactores suos Cæsarẽ et Antonium ingratitudo.

cuniæ quidem adminiſtratione, deꝗ his quæ ex libellis Cæſaris acta ſunt, dicere ſuperuacaneum exiſtimo. Nam de priori eum potius inquirere conuenit, qui hæres eſt Cæſaris: in poſteriori autem ſi quid omnino fuit mala fidȩ actum, tunc ſtatim fuit impediendum. Non enim ſub axilla, Cicero, furtim quicquam actum eſt: ſed te ipſo teſte, in tabulis omnia edita fuêre. Quòd ſi Antonius adeò palàm ac impudenter, quod tu dicis, dolo malo egit, ut præter reliqua Cretam totam Reipublicæ eripuerit, ac poſt exitum Bruti præfecturæ liberam eſſe iuſſerit, tanquam ex Cæſaris literis, cum tamen Bruto ea prouincia poſt mortē demum Cæſaris fuerit mandata: hęc ſi ſunt inquam, quî fiebat ut tu taceres, ac reliqui etiam id admitterēt? Sed, ut dixi, hæc relinquam, quòd minor pars eorum nominatim eſt commemorata, quodꝗ Antonius abeſt, qui accuratè uos ſingillatim de ſuis actis docere poterit. Verùm de Macedonia, Gallia, reliquisꝗ gentibus & exercitibus ueſtra extant, P.C. Senatuſcōſulta, quibus cùm alia alijs mandaueritis, Galliam cum exercitibus Antonio dediſtis, idꝗ Cicero etiam nouit: interfuit enim cum hæc decernerentur, ſuamꝗ uobiſcum ſententiam dixit. At quanto melius fuiſſet, tunc ipſum ſi quid non rectè ageretur, contradixiſſe, eaꝗ quæ nunc obtendit, uos docuiſſe, quàm tum quidem ſilentem ad erratum ueſtrum cōniuere, nunc autem uerbis quidem Antonium accuſare, re ipſa Senatum? Neꝗ enim ſanæ mentis quiſquam dicere poteſt, Antonium uos ut hæc ſtatueretis ui adegiſſe. nam neꝗ militib. tum erat inſtructus, ut uos contra ſententiam animi ueſtri decernere quicquam cogere poſſet, & ipſa res pro Republica acta eſt. Quippe cum Cæſar legiones præmiſiſſet, eæꝗ iam conueniſſent, metus autem erat, ne audita Cæſaris nece tumultuarentur, hominemꝗ aliquem nequam ſibi ducem conſtituentes, bellum mouerent, rectè & præclarè à uobis decretū eſt, ut Antonius ijs legionibus præficeretur, qui & Conſul eſſet, & concordiæ cōſtituendæ præfuiſſet, & Dictaturam prorſus de Republica ſuſtuliſſet: ei igitur pro Macedonia Galliā tribuiſtis, ut in Italia manens neꝗ mala quid fide agere poſſet, & continuò ea quæ uos iuſsiſſetis exequeretur. Hæc eò ad uos uerba feci, ut intelligeretis rectè uos tum rebus conſuluiſſe. Ad Ciceronem autem hoc quoꝗ ſatis fuerat dixiſſe, quòd & adfuerit his omnibus, & uobiſcum ea decreuerit, cum neꝗ ullos haberet Antonius milites, neꝗ ullum nobis terrorē offerre poſſet, quo ad publicam utilitatem negligendam cōpelleremur. At uerò, quando tum ſilentiū tenuiſti, uel nunc expone, quid faciēdum nobis eo tempore, eoꝗ rerum ſtatu fuit? Exercitus'ne ſine duce dimittēdi? quî uerò nō innumerabilib. malis Macedoniā, Italiamꝗ repleturi fuiſſent? Atqui alij cuidam cōmittendi fuerūt. Quem autem uel oportuit potius ijs præficere, uel quis fuit ad eam rem magis idoneus, ꝗ Antonius? qui Conſul erat, qui omnes res urbis adminiſtrabat, qui tanta cōcordiā in cuſtodia habuerat, qui infinita ſuæ in Rempublicā uoluntatis documēta dederat. Quem percuſſorū Cæſaris huic negocio prępoſuiſſemus, cum eſſe eis ad urbē alioquin tutum nō eſſet? Quem aduerſariorū? cum omnib. ij eſſent ſuſpecti? Quis præter Antoniū autoritate tum, quis peritia excellebat? Sed nimirū indignè fers, ꝙ non te delegimus. Quem uerò tu magiſtratū gerebas? Quid uerò nō egiſſes, armis militibusꝗ aſſumptis, qui in Conſulatu tuo, ſola dicendi arte, ſtudijsꝗ tuis (quæ ſola in tua erant poteſtate) fretus, tantos motus concitaueris? Sed eò reuertor, unde digreſſus ſum. Adfuiſti igitur, cum hæc Antonio decernerentur, neꝗ contrà quicquam dixiſti, ſed tanquam optimis acne-

Galliā et exercitus rectè Antonio eſſe commiſſa.

ac necessarijs consilijs assensisti:neq; uerò libertas dicendi tibi deerat,solito sæpius ab re oblatrare: neq; metuebas etiam quenquam. tu enim eum nudum ut exhorruisses, quem armatum nō times? aut solum,quem nunc non reformidas tot militibus cinctum? quanquam hoc ipso te iactas,quòd mortem (ita enim refers) cōtemnas. Quę cum ad hunc modum se habeant,uter tandem horum uobis,P.C,iniustè agere uidetur? Antonius,qui copijs à uobis sibi creditis præest? aut Cæsar, qui priuatim tantas copias secum habet? Iterumq;, Antonius'ne, qui ad prouinciam sibi à uobis mandatam profectus est,aut D.Brutus,qui eum ista regione prohibet? Antonius'ne,qui socios uestros cogere uult,ut decretis uestris obtemperent,aut illi,qui præfectum à uobis missum non recipiunt, eum uerò cui abrogatus est magistratus,adiuuant? Antonius'ne, qui milites uestros retinet,aut milites,qui ducem suum reliquerunt? Antonius'ne, qui nullum ex his militibus, quos ei uos dedistis,in urbē adduxit: aut Cæsar, qui pecunia allectis ueteranis,huc ut uenirent persuasit? Ego quidem ne uerbis quidem rem opus habere existimo,quin ita iudicetis, Antonium omnia sibi à uobis imposita rectè administrare:illis uerò alijs supplicium esse subeundum eorum nomine,quæ suo iudicio aggresi sunt. Qua de causa etiam præsidium militum accepistis,ut tutò de impendentibus negocijs consultare posítis, non quidem Antonij causa, qui neq; priuato consilio egit quicquam, neq; ullum urbis terrorem ostendit, sed propter eum, qui contra Antonium exercitum conduxit, qui aliquoties intra mœnia ipsa suos milites habuit. Hæc propter Ciceronem à me dicta sunt, qui iniquis nos sermonibus prior inuasit, cùm aliâs neq; litigator sim,quemadmodum iste, neque curiosus de alienis rebus, quo se iste studio usquequaq; iactat:nunc quod uobis consilium dem,idq; neq; Antonij gratia, neq; Cæsaris aut Bruti obtrectandi,sed (sicuti conuenit) publici commodi studio motus,exponam. Ego ita iudico, neminem eorum qui in armis nunc sunt,hostem à uobis esse iudicādum, neq; accuratè de eorum actis inquirendū: (nam neq; præsens tempus id fert, & cum ciues nostri illi omnes ex æquo sint,siue quis eorum succumbet, is nobis peribit:siue superior euadet, aduersum nos uires acquiret) sed esse eos ciuiliter ac mansuetè tractandos,mittendosq; ad unumquenq; eorum,qui ab armis eum discedere,ac sese militesq; in nostra potestate esse iubeat: bellum autem nondum ulli eorum inferendum,sed responsa expectanda.tùm demum eos qui paruerint iussis nostris,laudandos,non obedientes autem, bello persequēdos nobis esse.Id enim & iustum, & conducibile uobis est,ne festinetis, aut temerè quicquam agatis: sed paulisper expectantes tempus mutandi propositi ipsis, militibusq; concedatis: deinde bellum, si eo opus sit futurum, Consulibus mandetis. Te autem, ô Cicero, adhortor, ne mulierū more exasperes,ne'ue Bambalionem imiteris,neu bellum excites, ac priuati in Antonium odij causa publicè totam ciuitatem denuò in periculum adducas. Benè egeris, si cum eo in gratiam redeas, cum quo multa amicè sæpius egisti:sin cum eo reconciliari nullo modo uis,at nobis tamen parce:neque concordiam eam,cuius nobis autor fuisti, conturba, sed reminiscere istius diei, orationisq; à te in Telluris templo habitæ:aliquidq; concordię etiam huic, de qua nunc deliberamus, gratificare, ne istius quoque prioris tuæ orationis existimationi detrahas,tanquam non ex recta ratione,sed alio quodam ab affectu profectæ:id & ciuitati utile, & tibi gloriosum est futurum. Neq; existimare debes,ferociam istam aut laudabilem esse, aut tutam; neq; mortem à

Ostendit, non Antonium, sed aduersarios eius, in Rempublicam peccare.

Fusij sententia de mittendis ad utrosq; legatis.

Contemptus mortis non omnis laudabilis. tem à te contemni gloriari debes, aut laudem inde aliquam sperare: qui enim uitam suam proijciũt, eos tanq; ex insania quadã rem aliquã magnam tentaturos, reliqui omnes supectos, odióq; habent: quos autem plurimam salutis propriæ rationem habere uident, eos laudant, & prædicãt, tanquam nihil morte dignum commissuros. Proinde tu etiam si uerè incolumitatem patriæ curas, ea dic, eaq; age, quibus tuam ipsius quoq; salutem tuearis, nõ ea quæ nobis unà tecum exitium afferant.

Hæc postquam Calenus dixit, Cicero (qui ut libertate dicendi in omnes intemperanti ac nimia uti consueuerat, ita eandem aliorum aduersum se minimè ferre poterat) se non continuit, quin omissa consultatione de Republica, ad conuicia Fusio facienda prorueret, quæ non minima causa fuit, cur ea dies frustrà consumeretur. Postridie eorum, qui Cæsaris causam agebãt, factio obtinuit: itaq; decretũ est, ut Cæsari statua poneretur, ut inter Quæstorios esset Senator, ut petendi reliquos magistratus maturius quàm legibus præcipiebatur petendi ius haberet: ut pecunias quas militibus dederat, ex ærario (quia pro republica eos, priuato licet consilio, conduxisset) reciperet. Prætereà decretum, ut militibus qui à Cæsare conducti fuerant, ac his qui ab Antonio discesserant, perfecto hoc bello uacatio militiæ daretur, statimq; agri diuiderentur. Ad Antonium autem missi legati sunt, qui eum iuberẽt Gallia, exercitibusq; dimissis in Macedoniam proficisci: militibus eius dicerent, ut ante certam diem domũ discederent: ni fecissent, hostium loco futuros. Senatores etiam, quibus Antonius prouincias assignârat, deposuerunt, reliquosq; eorum loco amandandos statuerũt. Hæc tum decreta sunt: paulò post, priusquam de Antonij sententia fierent certiores, tumultum urbi impendere censuerunt, uestem Senatoriam exuerunt, bellum cõtra Antonium Consulibus, & Cæsari, cui Prætoriam potestatem tribuerãt, iniunxerunt, ijsq; Lepidum, & L. Munacium Plancum, qui parti alicui Galliæ transalpinæ præerat, auxilio esse iusserunt. Ea ratione Antonio, iam tum bellum expetenti, ab ipso Senatu occasio hostiliter agendi præbita fuit. Is enim læto animo ea quæ decreta essent arripuit: statimq; legatis exprobrauit, quòd secum respectu adolescentis (Cæsarem notabat) neq; rectè, neq; æquo iure egissent, missisq; ipse alijs uicissim legatis, quò causam belli in Senatum reijceret, eas conditiones obtulit, quæ ipsi honestã aliquã speciem afferebãt: fieri tamẽ nullo modo poterat, ut à Cæsare eiusq; adiutorib. ijs staretur. Cum enim in animo haberet, nihil eorũ quæ ei Senatus præcipiebat facere, satis compertum habens ne illos postulatorum ipsius ulli satisfacturos, pollicitus est se omnia quæ decreuissent, facturum, ut excusationẽ quasi eorum autoritati paruisset haberet: utq; illi cum conditiones ab ipso latas respuerent, uiderentur causam bello præbuisse. Igitur pollicitus est, Gallia se discessurum, exercitumq; dimissurũ, si Senatus suis militibus eadem quæ Cæsarianis essent decreta, præmia conferret: ac si Cassius & Brutus Consules (id enim eò petebat, ut uiros sibi istos conciliaret, ne succenserent ipsi propter ea, quæ contra D. Brutum coniuratũ cum ipsis egerat) crearentur. Hæc duo Antonius petebat, quorum neutrum nouerat futurum. Neque enim Cæsar passurus erat, ut uel patris sui paricidæ Consules fierent, uel milites Antoniani eadem cum suis præmia accipientes, Antonium adhuc magis diligerent. Igitur neutra conditio approbata est, sed bellum potius iterum Antonio indictum, milites q; iussi eum deserere, aliaq; dies constituta: saga autem omnes Romani, etiam hi qui non proficiscebantur in bellum, sumpse-

Honores Cæsari & eius militibus decreti.

Legati ad Antonium missi.

Lepidus. L. Munacius Plancus.

Antonij responsum, & conditiones ab eo latæ.

sumpserũt: Consulibusq; custodia urbis mandata, ac Senatusconsultũ pro consuetudine additum, darent operam, ne quid Respuplica detrimenti caperet. Ac quoniam multa ad bellum gerendum pecunia opus habebant, unusquisq; uigesimam quintam suorum bonorum partem in commune contulit: Senatores præterea quaternos obolos in singulas tegulas earum ædium quas in urbe uel suas, uel cõducticias habebant, persoluerunt: ad hæc multa alia locupletissimus quisq; suppeditauerũt, arma & alia ad usum belli necessaria. multæ urbes, multi etiam priuati homines ultrò donauerũt (tanta enim tum ærarium laborabat inopia, ut ne ludi quidem qui eo tempore fieri debebãt, peragerentur, paucis quibusdam exceptis, qui ad soluendam religione urbem celebrabantur) Hæc ij qui studebant Cæsari, quiq; Antonium odio habebant, promptè agebant: cæterùm pleriq; bellis iuxtà pensionibusq; iam defatigati, id bellum ægrè ferebant: tantoq; magis, quòd incerta partium uictoria, certum erat ei qui uicisset, seruiẽdum esse. Itaq; complures qui Antonio cupiebant, partim ad eum profecti sunt: quo in numero etiam Tribuniplebis quidam, Prætoresq; fuere: partim Romæ manentes, omnia quæ poterant, uel clàm uel apertè ea defendentes, pro Antonio agebant. inter quos Fufius etiam Calenus unus fuit. Hi uestem non statim mutauerunt, sed Senatui persuaserunt, ut denuò ad Antonium legatos mitteret, atque inter eos Ciceronem, uerbo quidem, ut eum ad pacificationem impelleret, re ipsa, ut eo liberarentur. sed Cicero re intellecta, ac ueritus se Antonij armis permittere, legationem eam non obijt: quo factum est ut ne reliqui etiam proficiscerẽtur. Interim prodigia non uilia urbi, ipsiq; Consuli Vibio Pansæ euenerunt. In ultima enim concione, à qua in bellum profectus est, uir quidam morbo comitiali laborans cõcidit, orante ad populum Consule, eaq; die, eaq; ipsa hora qua is ad bellum profectus est, statua ærea in uestibulo domus collocata, spõte sua euersa est: ac in sacris quæ initio belli haberi consueuerant, exta ab aruspicibus propter multitudinem sanguinis dijudicari nequiuere: interimq; puniceam ei quidam uestem afferens, in effuso cruore lapsus, casu suo uestem contaminauit. Hæc ei ostenta acciderunt, quę si priuato oblata fuissent, ad solum ipsum pertinuissent: quia uerò Consulatum eo tempore gerebat, ad omnes ex æquo pertinebant. Iam matris etiam deûm simulacrum in Palatio, cùm antè solis ad ortum spectasset, tunc sponte sua in occasum conuersum fuit. et Dianæ simulacrum, quod Mutinæ (apud quam urbem præcipuè bellatum est) colebatur, multũ sanguinis, ac deinde lactis effudit. Consules quoque ante ferias Latinas urbe profecti sunt. quod quotiescunq; factum fuit, pernicie ipsorum stetit: sicut tum quoque ambo Consules, ac magna multitudo de plebe, ac pòst paulò multi equestris Senatoriæq; dignitatis uiri, potissimumq; pręstantissimi interierũt: ac partim prælijs, partim cædibus Syllano exemplo iterum editis, omnis flos populi Romani, qui ad ea tempora superstes manserat, ijs qui eas peregerunt cædes exceptis, absumptus est. Eius sibi ipsis calamitatis autores ipsi Senatores fuerunt, qui cum unum aliquem qui optimè de Republica sentiret, præficere rebus, eumq; per omnia adiuuare deberent, contrà certos homines quosdam ad opprimendos alios instruxerunt, ac deinde hos quoq; euertere aggressi sunt: quo factum est, ut amicum neminem, inimicos omnes haberent. Diuerso enim modo à plerisq; mortalium iniuriæ atque beneficia accipiũtur. nam iræ quidem uel inuiti memoriam retinent, memoriam autem beneficiorũ ultrò projciunt, hoc quòd ij uideri nolunt,

Apparatus belli contra Antonium.

Antonianorũ actiones.

Fufius.

Cicero legatus ad Antonium delectus.

Prodigia Pansæ et publicè oblata.

Senatus sibi suæ calamitatis autor.

Beneficiorum minor, quàm iniuriarum ratio à plerisque habetur.

» qui tanquam imbecilliores ab aliis sint adiuti: illud, quia nolūt suspicionem » timiditatis de se præbere, si quidem iniurias sibi illatas nō ulciscantur. Quæ causa Senatui Romano fuit, ut cum neminem unum fouerent, sed modò hunc, modò alterum certis in negocijs adiuuarēt, ac modò pro eo, mox aduersus eum statuta facerent, multa mala propter eos toleranda haberent, multa quoq; ab ijs ipsis paterentur. Erat enim istis omnibus unus belli hic scopus, ut populi potestate deleta, regnū stabilirent. Ita dum utraq; pars armis de domino cui seruiat, disceptaret, utriq; suam incolumitatem perdebant, & pro fortuna belli diuersam existimationem adipiscebātur. Quibus enim prosperæ erant res, ij bene consuluisse, ac ciuitatis amatores esse dicebantur: quibus aduersa eueniebant, ij patrię hostes, & scelerati nominabantur. Ad eum statum res tum Romanæ deuenerant, sed iam singula uti acta fuerint, explicabo: id enim ad instituendam uitam apprimè conducere iudico, ut actiones cum consilijs conferantur: & cùm quales eæ sint, ex his depræhendatur, tum consilia ipsa ex euentu cuiusmodi fuerint existimetur.

D. Brutus Mutinæ ab Antonio obsessus.

Antonius Mutinæ D. Brutū obsidebat, quòd is unus ex percussoribus Cæsaris esset: hoc enim prætexebat. uera autem causa erat, quod Galliā Brutus sibi cedere nolebat: sed quia eam causam parum honestā esse intelligebat, uidebatq; in oculis populi esse Cæsarem, quia eum ulturum cædem patris sui sperabat, eum belli, quem dixi, prætextum obtendebat, cùm obtinendæ Galliæ causa id se egisse satis ipse ostenderit, cùm peteret, uti Cassius & M. Brutus Consules designarentur, sui commodi causa res inter se duas diuersissimas simulans. Cæsar antè etiam, quàm ei id bellum Senatus mandato iniunctum esset, in armis fuerat, neque tamen ullam rem memoratu dignam gesserat. Vbi quæ decreta essent, comperit, gauisus est: id'que eo magis, quòd cum habitum ac potestatem prætoriam acciperet, sacrificanti, omnium hostiarum (erant autem duodecim) iocinora gemina inueniebantur. Id uerò ægrè ferebat, quòd & legati & mandata ad Antonium mittebantur, ac non potius rectà ei bellum nulla per internuncios tentata pacificatione indicebatur: idq; adhuc magis, quòd animaduerterat Consules seorsim ad Antonium de cōcordia scripsisse, literasq; eius ad senatores quosdā scriptas, interceptasq;, à Consulib. clam se illis redditas esse, quòdq; hyemis prætextu bellum neque seriò, neq; statim à Consulibus gerebatur. Quæ proferendi cum nullam rationem haberent, quia neq; alienos eorum à se animos reddere uolebat, nec persuadere eos aut ui adigere ad rem gerendam poterat, ipse quoq; Foro Cornelij in ocio hyematus est, donec Decimo metuens, ad subueniendum ei proficisceretur. Is Brutus cum prius

D. Bruti acta Mutinæ.

Antonium ui repulisset, pòst in suspicionem uenit nōnullos in urbem submissos esse ad corrumpendos milites: eos ut depręhenderet, conuocauit omnes qui intra muros aderant: paucisq; uerbis factis, locum commonstrauit: ad eius alteram partem milites, ad alteram oppidanos secedere iussit, eaq; ratione eos qui ab Antonio uenerant, dubios utram in partem se reciperent, solosq; in medio relictos depræhendit, ac in uinculis habuit. secundum hoc factum undiquaq; munitionibus circundatus ab Antonio fuit. Itaq; metuens Cæsar, ne aut ui expugnaretur, aut penuria ad deditionem cōpelleretur, Hirtium ut secum expeditionem ad liberandū eum faceret, compulit. (Nam Vibius adhuc Romæ delectus habebat, & leges Antonij an-

Cæsar & Hirtius D. Bruto succurrunt.

tiquabat.) Itaq; profecti coniunctis copijs Cæsar & Hirtius, Bononiam à præsidio destitutam, citra certamen receperunt, equitesq; obuiam factos in

in fugam dederunt: sed à fluuio, qui Mutinam præterfluit, custodiamq; ad eum positam, progredi ulterius prohibiti sunt: ut tamē de præsentia sua Decimum certiorem redderēt, ne is pactionem aliquam faceret, primùm à celsissimis arboribus ignes ediderunt. postquam id Brutus nō intellexit, in tenuem ex plumbo ductam laminam quædam uerba inscripserunt, eam chartæ instar conuolutam urinatori cuidam noctu ad Decimum perferendam tradiderunt. Ita Brutus præsentia eorum, auxilijq; promissione cognita, ad eundem modum rescripsit: ac deinde continenter mutuis literis quæ ex usu essent, significabant. Antonius cum deditionem à Bruto iam non amplius speraret, relicto in obsidione urbis curanda L. Antonio fratre suo, in Cæsarem & Hirtiū profectus est. Cum castra castris essent opposita, per aliquot dies equestria prælia leuia & dubia uictoria commissa sunt: deinde Germani equites, quos cum elefantis Cæsar adeptus fuerat, iterum ad Antonium defecerūt: egressiq; castris cum reliquis Cæsarianis, progressiq; ante reliquos, tanquam soli cum hostibus occurrentibus conflicturi, mox conuersi in Cæsarianos, qui nihil sinistri suspicantes subsequebantur eos, magnam stragem ediderunt: post hæc cum utriusq; partis pabulatores cōgressi essent, ac auxilia suis utrinq; uenirent, acri coorto prælio Antonius superior discessit. Quib. rebus elatus, cū appropinquare Pansam sentiret, hostiū castra oppugnare aggressus est, sperās se ijs captis facilius dein bellum posse ducere. Cum Cæsar Hirtiusq; partim memoria acceptę cladis, partim spe auxilij à Pansa, castris suos continerent, eaq; custodirent, Antonius relicta ibi parte suarum copiarum, qui castra oppugnarent, ut & ipse adesse omnino crederetur, & nemo eum à tergo adoriri posset, clā de nocte in Pansam Bononia tum procedentem profectus est, eumq; insidijs exceptum uulnerauit, milites eius occidit, reliquos intra uallum inclusit: cepissetq;, si obsidionem uel minimo temporis spacio ducendam putasset: nunc postquam prima oppugnatio frustrà fuit, ueritus ne tēpus traheret, atq; interim à Cæsare & reliquis aliquid detrimenti acciperet, aduersum eos contendit. Quā rem cùm Cæsar Hirtiusq; intellexissent, Hirtius ex itinere utroq;, pugnaq; defatigato Antonio occurrit, Cæsare ad castra defendenda relicto, eumq; insigni uictoria superauit. Antonio uicto, non Hirtius tantùm, sed Pansa quoq;, qui aduersum prælium fecerat, & Cæsar, qui pugnæ non interfuerat, à militibus Senatuq; Imperatores nominati sunt: decretumq; ut ij qui eo in prælio ex Consulum parte cecidissent, publicè sepelirentur: liberisq; & parentibus eorum ea præmia darentur, quæ ipsi si uixissent, accepturi fuerant. Eodem ferè tempore T. Munatium Plancum Pontius Aquila, legatus D. Bruti, atq; ipse quoq; unus ex occisoribus Cæsaris, prę1ijs aliquot uicit: Brutus Senatoris cuiusdam qui ad Antonium transfugerat non modò non est ira prosecutus facinus, sed omnem etiam ei supellectilem quam Mutinæ reliquerat, emisit: quo facto animi militum Antonianorū à duce suo abalienati sunt: quidamq; è populo, qui cum Antonio prius senserāt, ab eo dissentire ceperunt. His successibus accessit animus Cæsari, Hirtioq;, ita ut ad castra Antonij progressi eum ad pugnam prouocarēt: Antonius aliquandiu metu perculsus quieuit, sed copijs à Lepido sibi auxilio missis, auctus, animum recollegit. Nam is quidem Lepidus Antonium necessariū suum amabat, à Senatu autem contra eum euocatus erat, itaq; ut receptū ad utramq; partem sibi pararet, M. Silano tribuno militum exercitum suum ducendum dederat, ita ut expresse ei nō mandaret, utri parti eum adiungeret, neq; ma-

Brutus quo artificio de eorū aduētu certior factus.

Germani equites ad Antoniū desciscunt.

Antonij uictoria.

Pansa ab Antonio uictus.

Antonius clade ab Hirtio afficitur.

Præmia uictoriæ.

Pontius Aquila T. Munatiū Plancū uincit.

Lepidi ambigua fides, eiusq; exercitus cum Antonio coniunctus.

M. Silanus.

nifestum fecerat, utri auxilium id mitteret: sed is Silanus sententiam Lepidi satis exploratam habens, ad Antonium sua sponte sese adiunxerat. His suppetijs confisus Antonius, cum subitò eruptionem fecisset, magna utrinque edita cæde, suis fusis aufugit. Hactenus Cæsar à populo Senatuq; auctus fuit, ita ut cùm alios sibi honores, tum Consulatum speraret. nam Hirtius in capiendis Antonij castris, Pansa non multo pòst ex uulneribus perierat, ita ut eorũ mortis culpa Cæsari tanquã successionis cupido impingeretur. Senatus cum nondũ cõstaret, ad utrã partẽ uictoria esset inclinatura, omnẽ potestatẽ, quæ superioribus temporibus certis quibusdã hominibus erat præter maiorũ instituta cõcessa, antiquârat: quæ etsi aduersus utrosq; statuebantur, ut uictoris cupiditas ea ratione anteuerteretẽ, tamen in causa ut hæc decernerẽt, is erat futurus, qui succubuisset. Itaq; edictum fecerãt, ne quis diutius anno cum imperio esset: itemq; ne quis solus annonę procurator, reiue frumentariæ præfectus esset. Sed postquam quæ res gesta esset acceperũt, Antonij clade læti, uestẽ mutauerũt, supplicationesq; dierũ LX habuerũt: omnes qui cum eo militassent, hostes iudicarunt: ijsq;, sicut ipsi quoq; Antonio, facultates ipsorum ademerunt. Vt uerò Cæsari magnum aliquid iam præterea tribuerẽt, tantùm abfuit, ut conati sint etiam detrahere de eius dignitate, omniaq; quę is se accepturũ sperauerat, Decimo tribuerint: cui nõ sacrificia tantum pro re bene gesta, sed triumphum etiam decreuerunt, eiq; belli reliquias mandauerunt: militib. Decimi, qui cum eo in obsidione habiti fuerant, cùm alias, tum Pansæ legiones addiderunt: ijsdemq; Bruti militibus collaudationes & ea præmia, quæ antè Cæsaris militibus promissa fuerant, tribuerunt: cum tamen ij ad uictoriam nihil contulissent, sed prælium de muro spectauissent. Aquilã qui in pugna perierat, statua honorauerunt, pecuniamq; quam is ex suis bonis D. Bruti militibus impenderat cõducendis, hæredibus eius reddiderunt. Deniq; omnia quæ prius contra Antoniũ Cæsari dederant, tunc aduersus hunc ipsum decreuerunt: ac ne is ulla ratione ad aliquam posset peruenire potentiam, omnes eius inimicos instruxerunt, re nauali Sexto Pompeio commissa, M. Bruto Macedonia, Cassio Syria, & bello contra Dolobellam. Quòd nisi militum erga Cæsarem beneuolentiam cognitam habuissent, haud dubiè eos quoque ipsi ademissent: quia tamen palàm hoc decernere non audebant, id tamẽ conati sunt efficere, ut & inter seipsos dissentirent ij, & à Cæsare. Neque enim omnes laudibus honoribusq; affecerunt, ueriti ne animis magis adhuc erigerentur: neque rursus omnes præterire, ac inhonoratos relinquere uoluère, ne eos à se abalienatos ad mutuam inter sese concordiam compellerent. Itaq; mediam uiam ingressi, quosdam collaudârunt, quosdam præterierunt, quibusdam oleaginam coronam coronam ludis gestandam dederunt, quibusdam negauerũt: alijs bis mille quingentos denarios, alijs ne æreolum quidem dare decreuerunt: ea ratione ipsos inter se commissum iri, uimq; suam amissuros sperantes. Hæc qui militibus annunciarent, non ad Cæsarem, sed ad ipsos milites miserunt. Cæsar magno dolore ea ex re affectus, permisit quidem legatis, ut se absente cum exercitu loquerentur; prædixit tamen eos nullum prius respõsum accepturos, prius quàm ipse quoq; accersitus esset: ita postquam ad exercitum uenit, ac unà percepit quæ Roma ad ipsos mandata missa erant, longè adhuc arctius sibi ex ijs militum suorum animos deuinxit. Nam quibus præ reliquis honor habebatẽ, ij non tam prærogatiua ea gaudebãt, quàm suspicabantur quorsum id ageretur, Cæsaris præsertim instinctu: qui bus

Antonius iterũ uictus. *Consulum obitus.* *Senatusconsultum.* *D. Bruto tributa à Senatu.* *Pontij Aquilæ obitus, & honor.* *Senatus in Cæsarem iniuriæ.* *Sex Pompeius rei naualis præfectus.* *M. Bruto Macedonia.* *Cassio Syria, et bellum contra Dolobellã decretum.*

bus nullus honor deferebatur, ij non suis sibi prælatis succensebant, sed decreti sententiam calumniati, ignominiam eam ad uniuersos pertinere ostendebant, omnesq; ad iram concitabant. Quod ubi Romæ intellectum est, territus Senatus, ne sic quidem Consulem Cæsarem designauit (id uerò potissimùm expetebat) honorib. tamē Consularibus ornauit, ut sententiæ etiam inter Consulares dicendæ ius haberet: quæ cum is parui admodū faceret, decreuerunt, ut proximè Prætor, ac deinde Consul crearetur, existimantes se ad hunc modum cum Cæsare adolescēte, aut puero etiam (ita enim uulgò uocabant) sapienter planè egisse. Cæterùm is cùm alia indignè ferens, tum id indignissimè, quòd puer uocaretur, omni dilatione amputata, ad arma & uim animū adiecit, clàm cum Antonio per internuncios egit, eos qui ex prælio profugissent, uictos à se, ac à Senatu hostes iudicatos, collegit, apud eos frequenter Senatum populumq; accusauit. Quæ Romæ audita etsi aliquandiu negligebantur, tamen postquam Antonium cum Lepido societatem coijsse senatus sensit, Cęsarem demereri iterū instituerunt, eiq; bellum contra illos mandauerunt, ignari eorum, quæ is cum Antonio egerat. Id bellum Cæsar suscepit, spe Consulatus obtinendi: idq; omni studio cùm per alios agebat ut Consul designaretur, tum per Ciceronē, quem sibi collegam assumpturū pollicebatur: sed cum ne sic quidem Consul crearetur, se ad bellum, quod ei Senatus iniunxerat, gerendum parare simulans, interim effecit, ut milites inuicem sese iuramento obstringerent, contra nullum se exercitum qui Cæsaris fuisset, pugnaturum: id uerò ad Lepidi Antonijq; exercitus pertinebat, qui maiori parte ex Cæsarianis militibus constabant. Huius sacramenti inter milites suos dati causa Cæsar suspenso interim negocio legatos Romam quadringentos ex his ipsis militibus misit. Verùm ea quidem species erat legationis, re autem pecuniā promissam, Consulatumq; Cæsari ut poscerent, adueniebant. Cum responsum dare, ut in re deliberatione opus habente, Senatus differret, legati iussu Cæsaris impunitatem ijs qui Antonij partes secuti essent, petiuerunt, quemadmodum consentaneum erat: (quod faciebant, non quòd eam impetrare cuperent, sed ut Senatorum animos explorarent, ac irascendi occasionem, si negaretur, eam haberent) cum non impetrassent, nemine quidem contradicente, sed ita multis hoc idem alijs quoq; postulantibus, ut negandi honestam excusationem Senatus haberet, ibi apertè iratis legatis, unus eorum curia egressus, gladioq; resumpto (inermes enim ad Senatū introiuerant) manu eum tangens: Si uos, inquit, Cæsari Consulatū non datis, atqui hic dabit. responditq; ad ea uerba Cicero, Si adhunc modū petierint, fore ut Consulatū Cæsar obtineat: sed ea quidem petitio Ciceroni ipsi exitiū attulit. Id militis dictum Cæsar nō reprehendit. quòd autem legati sui in Curiam introeuntes arma deponere iussi sunt, interrogatiq; à quodam, ab exercitu ne an à Cæsare missi essent, in eo sibi à Senatu factam iniuriam duxit, celeriterq; iussis ad se propius accedere Antonio, ac Lepido, quē ipsum quoq; pro eius cum Antonio necessitudine sibi adiunxerat, ipse coactus à suis militibus Romā cum ijs contendit. eodem tempore equitem quendam, quem exploratum res ipsorum uenisse suspicabant, interfecerunt; agros eorum, quorum diuersa erat sententia, infestauerūt, multaq; alia maleficia eo prætextu ediderūt. Senatores aduentu eorum intellecto, pecunias ipsis antequam urbi appropinquarent, miserunt, ijs acceptis eos recessuros sperantes: cum uerò ij nihilominus pergerent, Cæsarem Consulem designauerūt. Sed ne hoc quidem

Honores Consulares Cæsari decreti.

Cæsaris cū Antonio & Lepido cōspiratio.

Cicero.

Militum Cæsaris coniuratio.

Cæsaris legatio Romā missa, & postulata.

Militis dictum.

Cæsar cum armatis Romam contendit.

 profuit,

profuit, quòd quæ nõ ultrò, sed ui coacti faciebant, pro ijs gratias agendas milites non putarent: sed asperos inde magis se aduersum hos, quibus terrorem se iniecisse uidebant, exhiberent. Senatus igitur eo animaduerso, sententiam mutauit: ijsq; interdixit, ne ad urbem accederẽt, sed ut ultra XCIII milia passuũ ab ea abessent: ipsi uestẽ denuò mutauerũt, Prætorib. custodiã urbis pro more imposuerũt, custodias certis locis urbis collocauerũt: Ianiculũ militũ præsidio, quos ad urbẽ habebãt, ijsq; qui ex Africa aduenerant, occupauerũt. Hæc agebant, dum adhuc in itinere Cæsar erat, unoq; animo omnes quotquot Romæ erant, ijs intenti erant: quemadmodum solent pleriq; antequam in conspectum atq; experientiam periculi perueniant, audaces esse. Postquam autem in suburbana Cæsar aduenit, animos timori submiserunt: ac primò Senatorum nonnulli, deinde etiam complures ex populo ad eum transierunt. Itaq; Prætores etiam à Ianiculo descenderũt, seq; & milites Cæsari dediderunt. Ita Cæsar Romam nullo certamine occupauit: ac quia comitijs habendis interrex in tanta temporis angustia, plerisque etiam qui patricios magistratus gerebant absentibus, prodi nõ poterat, duo Proconsules (consultius autem ipsis uisum, ut de his deligendis Prætor urbanus decretũ faceret, quàm ut ipse Consules crearet, quòd hi duo tantùm comitia peracturi, ac nihilo potentiorem deinde magistratum habituri uidebantur) qui comitijs præessent, delecti sunt, Cæsarq; à populo Consul factus. Quod etsi metu armorum fiebat, tamen Cæsar, ne uim intulisse populo existimaretur, comitijs non interfuit: quasi uerò præsentia eius, ac nõ potentia reliquis terrori esset: ita Consul creatus est, collega (si quidem is collega, ac non potius legatus dicendus est) addito Q. Pedio. Magnos id spiritus Cæsari addidit, quòd ea ætate, qua nemo unquã ante se mortaliũ, Consulatum esset gesturus: præterea quòd prima comitiorum die in Campum Martium progressus, sex uultures, ac pòst concionem ad milites habens, alios duodecim uidisset. id enim ad Romulum, auguriumq; eidem oblatum referens, regnum quoq; eius sibi sperabat. Ac tametsi iam antè Consularibus ornamentis decoratus fuerat, non tamen hunc suum Consulatum, secundum nuncupauit: idq; in simili re ab omnibus deinceps usque ad nostra tempora obseruatum est. Primus enim omnium Seuerus Imperator cum Plautiano honores Consulares tribuisset, eumq; deinde in Senatum adscriptum, cum Consulem postea faceret, iterũ Consulem esse dixit: idq; exemplum alij deinde sunt secuti. Cęsar rebus urbanis suo arbitrio constitutis, militibus pecunias diuisit, non ijs tantùm quibus Senatus decreuerat, sed reliquis etiam singulis, ut ipse quidem præ se ferebat, suis ex facultatibus, re autem ipsa ex publicis. Quam pecuniæ distributionem alij deinde ita interpretati sunt, ut omnibus urbanis exercitibus quæ cum armis Romam aduenissent, necessariò uiritim dena ista sestertia diuidenda iudicarent. Igitur hi quoq; milites, qui ad euertẽdum Iulianum cum Seuero in urbem uenerũt, eas postulantes, ingentem ei nobisq; terrorem incusserunt: eosq; Seuerus, ignorantibus reliquis quid peterent, millenis nummis placauit. Enimuerò Cæsar militibus eo dato congiario gratias egit, idq; ex animo, quippe cum sine eorũ præsidio ne in Curiã ire auderet: Senatui autem gratiam se habere simulauit, ac quæ ijs ui adactis adeptus fuerat, ea quasi ab ipsis ultrò sibi oblata, beneficium se putare fingebat. Senatores uerò gloriabantur, quòd ea ipsi sua sponte contulissent: ac præterea ipsi, quem paulo antè Consulatu non dignabantur, id dederunt, ut peracto Consulatu, quotiescunque apud exercitum

Cæsar Romam occupat.

Comitia Consularia à Proconsulibus habita.

Cæsar & Q. Pedius Consules designati.

Augurium.

Plautianus.

Pecuniæ militibus semel datæ, in consuetudinem à posteris rapiuntur.

Seueri largitio.

Senatus quæ Cæsari dederit.

exercitum esset, Consulibus quoque tempore honore anteiret: ac cui iudicia & pœnam minati fuerant, quòd priuato consilio copias contraxisset, eum alios etiam iam exercitus parare iusserunt: & cuius ignominia afficiendi, opprimendique causa bellum D. Bruto contra Antonium mandauerant, ei Bruti quoque legiones adiecerunt: denique urbis ei custodia commissa est, ut agere pro suo arbitrio etiam præter legum præscripta posset omnia. Deinde secundum instituta maiorũ in Cæsaris familiam adoptatus est, nomenque mutauit, (quanquã enim iam antè, ut fert quorundam sentẽtia, Cæsaris nomen sibi cum hereditate assumpserat: tamen neque id nomen cõstanter, neque apud omnes gerebat, priusquam more Romano id confirmasset) ac C. Iulius Cęsar Octauianus dictus est. Sic enim institutum est, ut qui adoptatur, ab adoptante appellationem accipiat: nomen tamen eorum quę prius gessit aliquod, aliter paulò formatum seruet. Ego autem non Octauianũ eum, sed Cæsarem nominabo, quòd ita usus obtinuit, ut nomen id omnibus Romanorum summis Imperatoribus tribuatur. Cognomentum etiam Augusti adeptus est idem, quo ipso etiam posteriores Imperatores utuntur. sed de eo cognomine suo loco dicam: interim Cæsaris nomen satis sit de Octauiano hoc intellexisse. Is igitur Cæsar, ut primùm milites sibi deuinctos, Senatum seruitute quadam oppressum habuit, statim ad ulciscendam patris cædem se contulit: ueritusque ne populi aliquis inde tumultus existeret, non antè suum consiliũ patefecit, quàm legata à patre ijs reddidisset: ita demum plebe etiam pecunia (quanquam ea publica fuerat, ac belli nomine cõgesta) sibi cõciliata, patris sui interfectores aggressus est. Qua in re ne ui, sed iure agere existimaretur, legem tulit de quæstionibus in eos habendis, iudiciaque de absentibus constituit: (aberant enim plerique, eorumque nonnulli prouincijs præerant: qui uerò tùm Romæ erant, ij metu iudicij furtim urbe discedebant) damnatique sunt absentes non hi modò qui Cæsari manus attulissent, aut cum his cõiurassent, sed multi alij, Cæsari non modò nõ insidiati, sed ne eo quidem tempore Romæ uersati. id autem præsertim in Sextum Pompeium parabatur, qui facinoris istius minimè omniũ particeps, tamen, quòd hostis eius erat, damnabatur. Damnatis autem aqua & igne interdicebatur, eorumque bona publicabantur: omnes autem præfecturæ, non eæ modò quæ tum ab istis tenebantur, sed reliquæ etiam cunctæ amicis Cæsaris tradebant. Fuit inter istos reos etiã P. Seruilius Casca Tribunusplebis: isque coniecturam de Cæsaris animo maturè faciens, ante aduentũ eius Roma discesserat. aduersus eum P. Titius collega populo in unum congregato, magistratu eum, quòd contra leges urbe excessisset, deposuit, reumque peregit. Verùm is Titius haud multo pòst diem suum obijt, idque quòd antiquitus iam notatũ fuerat, suo exemplo firmauit. Animaduersum enim est neminem ab initio urbis ad ea usque tempora, qui collegam suum magistratu deiecisset, ipsum annũ superuixisse. sic Brutus cum Collatino Consulatũ abrogasset, statim occidit. Gracchus cum Octauium deposuisset, cæsus est. Cinna Heluius cum Marullum Flauiumque magistratu exturbasset, mox ipse interijt. Porrò qui Cæsaris percussores postularent multi fuerunt, partim Cæsaris filij studio adducti, partim ab alijs eò permoti: præmium enim accusationis accipiebant, pecuniam ex bonis, & honorem magistratum'ue (si quẽ is gerebat) accusati, uacationemque à militia ꝑ se, filijsque & nepotib. suis. Iudicũ aũt plerique reos fauore ac metu Cæsaris impulsi damnauerunt, iure se id facere aliqua ratione ostendentes. eorũ alij secundũ legẽ de sup-

Cæsar adoptatus in familiã & nomen Iulij Cæsaris.

Cæsar uindicãdam patris cædem instituit.

Percussoribus Cæsaris aqua & igne interdictum.

Sextus Pompeius.

P. Seruilius Casca.

P. Titius Tribunusplebis.

Qui collegam suũ deiecisset, annum nunquã superuixit.

plicio hoc latam iudicabant, alij armis Cæsaris suam sententiã adscribebãt. Inuentus est etiam Sicilius Coronâs Senator, qui M. Brutum apertè absoluit, eoq; iudicio tum gloriatus est, occulteq; ab alijs laudatus, ac de Cæsare opinioni clementiæ occasionem præbuit, quòd non statim morte plecteretur: sed is pòst inter proscriptos necatus est. His ita actis, Cæsar expeditionem tanquam contra Lepidum Antoniumq; fecit. Nam Antonius cum è pugna profugisset, eumq; neque Cæsar, quippe Decimo bellum erat mandatum, neque D. Brutus insequeretur, quòd inimicum Cæsaris delere nollet, collectis ijs qui ex pugna supererant, ad Lepidum aduenerat, qui ipse quoq; cum se parauisset tanquã in Italiam exercitus ducturus, iussus id Senatusconsulto iterum mandatum acceperat, ut eo in loco, in quo tum erat, maneret. Senatores enim cum audiuissent Silanum Antonij rebus fauere, Lepidum, ac L. Plancum timentes, ne hi quoq; se Antonio adiungerẽt, miserunt ad eos qui dicerẽt, nihil iam eorum Rempublicam opus habere. Ac ne quid sinistri suspicarentur, facinusq; aliquod perpetrarẽt, iussi sunt à Senatu, ijs qui quondam Vienna, quod est prouinciæ Narbonẽsis oppidum, ab Allobrogibus expulsi, ad cõfluentes Rhodani Ararisq; fluuiorum consederant, urbem condere. Itaque illi subsistentes, Lugdunũ (quod olim Lugudunum uocatum fuit) ædificauerunt, non quòd, si quidem uoluissent, non possent cum exercitibus in Italiam proficisci, cum eo tempore nihil Senatusconsultis ij tribuerent, qui exercitus habebant: sed exitum belli Antoniani expectantes, interim Senatui obtemperãtes uideri, suasq; res confirmare uolebant. Certè Silanum Lepidus ob initam cum Antonio societatem culpauit, neq; eum ad se uenientem continuò ad colloquium admisit, quinimò apud Senatum quoq; per literas eum accusauit, ita ut laudatus ob hæc, bellumq; ei contra Silanum iniunctũ sit. Reliquo tempore, ijsdem de causis neq; recepit Antonium, neque repulit: sed passus in uicinia agere, ac cum militibus suis eum conuersari, ipse tamen cum eo collocutus non est: ubi uerò eum cum Cæsare pactionem fecisse percepit, ipse quoque utrisq; sese adiunxit. M. Iuuentius autem, legatus Lepidi, primò eum conatus ab hoc consilio auertere, cum nihil efficeret, in conspectu militum seipsum interfecit. Itaq; huic Senatus laudationem, statuamq; & publicum funus decreuit: Lepidi autem statuam in rostris positam remouerũt, hostem eum iudicauerũt, bellumq; ijs qui cum eo erant, minati sunt, nisi intra dictã diem ab eo discessissent: propterea uestem (nam Consulatu Cæsaris eam quam læto rerum statu gerunt, resumpserant) mutauerunt, ac M. Brutum & Cassium, Sextumq; Pompeium accersierunt, qui bellum ijs facerent: hisq; cunctantibus, Cæsari (quem coniurasse cum ijs nesciebant) id bellum commiserunt. Proinde Cæsar id bellum, quanquam ea, quæ suprà demonstraui, ut inter se sibi sacramẽto cõfirmarent milites effecerat, cùm gerendũ recepisset, nihil quod ad id pertineret egit: neque id eò, quòd pactionem cum Antonio, Lepidoq; per eundem factam, magni faceret, sed quòd potentiã Antonij Lepidiq; uidebat, eosq; ob propinquitatem generis cõsentire, nec ui à se posse superari, quodq; sperabat se eorũ auxilio Cassium Brutumq;, qui iam ad magnam potentiam peruenerant, confecturum, ipsosq; deinde unum alterius opera posse se opprimere. His causis etiam inuitus conuentibus stabat, Antonioq; & Lepido ueniam à Senatu populoq; impetrare intendebat. Ne uerò suspicioni alicui de his quæ inter ipsos composita erant, locum daret, ipse de uenia non retulit, sed cum exercitu profectus urbe est, tanquam

Sicilius Coronâs M. Brutũ absoluit.

Vienna.

Lugdunum ædificatum.

M. Iuuentij interitus.

Brutus, Caßius & Pompeius euocantur à Senatu.

tanquam bellum ipsis facturus. Q. autem Pedius quasi propria ex sententia retulit, ut impunitas ijs reditusq; concederetur: neque tamen antè ea ijs data sunt, quàm Senatus cum Cæsare eam rem, tanquam inscio, communicauit, isq; inuitus, militumq; (ut ferebat) ui adactus assensit. Dum hæc aguntur, interim D. Brutus initiò ut bellum contra Antonium Lepidumq; gereret profectus, L. Plancum, qui cum Consul ad sequentem annum designatus fuerat, socium sibi adsciuerat: sed ubi se damnatum, eos inter se coniunctos resciuit, cum aduersus Cæsarem uellet exercitum ducere, à Planco, qui Lepidi & Antonij partes prætulerat, destitutus, relicta Gallia, per Illyricũ pedestri itinere in Macedoniã proficisci ad M. Brutum instituit: præmisitq; milites quosdam, dum cæteras res quas præ manibus habebat, cõstitueret. Iis ad Cæsarem deficiẽtibus, cum reliquos etiam Antonius Lepidusq; per suos cõsectati ad se pertraxissent, desertus à suis, in manus inimici cuiusdam peruenit: cumq; iam iugulandus iniquo animo suum casum ferret, ac deploraret, suo eum exemplo Heluius Blasio quidam, qui propter cõmunem militiam eum amore prosequebatur, seipsum eo inspiciente interficiens, ad tolerandam necem animauit. Ad hunc modũ sublato D. Bruto, Antonius ac Lepidus, relictis in Gallia legatis, in Italiam ad Cæsarem contenderunt, secum maxima atque optima exercitus parte abducta: nam neque satis fidebant Cæsari, nque eius beneficio suam impunitatem ac reditum debere, sed ea per se, suisq; uiribus sibi parauisse uideri uolebant. ad hæc sperabant propter suorũ militum præsentiam Cæsarem reliquosq; Romanos omnia quæ ipsi uoluissent facturos. Eo animo per prouinciam tanquã amicam sibi profecti sunt: quanquam ob multitudinem ac ferociam militum ei non minus quàm in bello damni iniunctum fuit. His Cæsar cum ualida militum manu prope Bononiam occurrit, satis paratus ad uim propulsandã, si quam ij inferre uoluissent. Sed armis contra se inuicẽ tum quidem opus ipsis non fuit. Etsi enim summis mutuò se odijs prosequebantur, tamen quòd æquis uiribus erant instructi, quodq; mutuis priùs operis ulcisci suos alios inimicos uolebant, pacem ac concordiam fictam composuerunt. Congressi sunt autem ad colloquium in insula quadam eius fluuij, qui præter Bononiam labitur, cum æquo numero militum, nemine præterea præsente: proculq; ab ijs quos secum eò adduxerant digressi, postquam unus alterum excussisset, ne quam sub ala sicam portaret, summissa quædam uoce collocuti sunt, quorũ summa erat, de dominatione sibi confirmanda, ac inimicis delendis, coniuratio. Ne uerò palàm rerum summam ad paucos se omnem reducere uelle uiderentur, ideoq; aliorum inuidiæ, ac suorum ceptorum impugnationi locum darent, ita inter eos conuenit, ut publicè quidem ipsi tres constituendis administrandisq; rebus præficerentur, idq; nõ in perpetuũ, sed in quinquennium: ita ut omnia ex animi sui sententia, etsi neq; ad Senatum, neque ad populum de his retulissent, agere, magistratus, aliosq; honores, quibus ipsi uellent, tribuere possent: priuatim autem, ne ue uiderentur omnes prouincias sibi ipsis arrogare uelle, Cæsari Africa utraq;, Sardinia & Sicilia: Lepido Hispania omnis, ac Gallia Narbonensis: Antonio reliqua omnis Galia quæ cis ac trans Alpes iacet, tribueretur. Vocatur autem, uti suprà ostendi, altera quidẽ togata Gallia, quòd reliquis uideatur esse pacatior, quodq; urbanum Romanorum uestitum usurpet: altera comata, quòd Galli isti comam geruut promississimam, eoq; à reliquis dignoscuntur. Hæc ita inter se sortiebantur, ut & ipsi prouincias ualidissimas haberẽt, & alijs opinionem de

Antonio & Lepido uenia & reditus datur.

D. Bruti interitus.

Heluius Blasio.

Antonij, Lepidiq; cum Cæsare apud Bononiam congressus, & coniuratio.

Conuentio pacta ipsorũ. Triumuiratus.

Gallia Togata & Comata.

de se præberent, quasi non omnia appeterent. Prætera compositum inter ipsos est, ut inimicos suos cæderet, utq; Lepidus in locum D. Bruti Consul fieret, Romamq; & totam Italiã in custodia haberet: Antonius uerò & Cæsar contra Brutum & Cassium bellum mouerent. Hæc cum iuramento sanxissent, conuocatis militibus, ut ij & conscij & testes pactorum essent, eam ad ipsos orationem habuerunt, quæ honesta in speciem esset, ac tutò haberi poterat. Eodem tempore milites Antonij, filiam Fuluiæ, uxoris Antonij, quam Clodio pepererat, Cæsari, instinctu haud dubiè Antonij, in matrimonium dederunt: quamuis is aliam iam tum duxerat. neq; id Cæsar detrectauit, quòd arbitrabat̃ eas nuptias nullo sibi obstaculo futuras in ea re quam contra Antonium animo iam præceperat: cum alioquin Iulium Cæsarem patrem suum cognouisset nihil moratum affinitatem cum Pompeio initam in suis contra eum actionibus fuisse.

Priuignam Antonij Cæsar ducit.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE
LIBER QVADRAGESIMVS SEPTIMVS,
Guilielmo Xylandro Augustano interprete.

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI.

Hæc gesta sunt reliquo tempore eius anni, quo C. Vibius Pansa, et A. Hirtius Consules fuerunt, annoq; sequenti, quo Consulatum gesserunt,

An. V. C. 712. *M. Aemilius Lepidus, II.*
L. Munatius Plancus.

IS illi ad eum modum inter se compositis, initaq; coniuratione Romã contenderũt, cùm ex æquo omnes tres summę rerum præfuturi uiderent̃, priuatim uerò sibi unusquisque eam destinaret animo. Euidẽtissimè autem cùm antè, tum eo ipso tempore eorum quę ipsis euentura essent, indicia acceperunt. Serpens enim gladio Centurionis Lepidi cirucunuolutus fuerat: lupusq; in castra, tentoriumq; Lepidi cœnantis ingressus, mensam euerterat: quo ostento & potentia Lepido, et difficultates in ea significari uidebantur. Circum castra Antonij lac circunfluxerat, concentusq; exauditus fuerat: quibus & uoluptates, & pernicies eas cõsecutura ipsi portendebant̃. Hæc ante q̃ in Italiam ij uenirent, euenerunt. Cæsari autem inter ipsam pactionẽ aquila, quæ tabernaculo eius insederat, duosq; coruos aduolantes, alasq; sibi conuellere conatas occiderat, uictoriam de utroq; eorũ addicebat. Hi itaq; eo modo, primò Cæsar, deinde reliqui duo, Romã seorsim unusquisq; cum suis omnibus militibus ingressi, statim quæ cõstituerant legib. opera Tribunorũ sanxerũt. nam quæ dolo ac ui sibi cõsequebantur, ea & legis nomen ferebant, & cõsolationi erant Romanis, cum essent summis precibus ad ea singula admittenda Triumuiri adigendi. Itaque & sacrificia eorum nomine, tanquam felici rerum conditione oblata, decreta sunt: & uestis ea quæ lætis rebus gestari consueuit, resumpta, quanuis multũ terroris cùm ex ipsis quæ tum agebantur rebus, tum uerò à prodigijs

Prodigia Lepido facta.
Antonio.
Cæsari.
Triumuirorũ Romam aduentus.

digijs etiam impenderet. Signa enim eius qui urbẽ custodiebat exercitus, araneis sunt repleta: arma è terra cœlum uersus adscendere uisa: eorum multus sonitus auditus: in culmen ædis Aesculapij multæ apes confluxerant: uultures complures in templo Genij P.R. ac Concordię insederant. quibus adhuc eodem in loco commorantibus, cædes illę, quales olim Sylla proscriptione usus fecerat, editæ sunt, ac tota urbs cadaueribus impleta. Nam multi intra domos, multi in compitis, in foris, in locis sacris promiscuè necati sunt, eorumq; capita pro rostris tum quoq; posita: trunci abiecti, & à canibus uolucribusq; uorati, aut in fluuiũ proiecti sunt, omniaq; exemplo Syllanæ calamitatis acta, nisi quòd duæ tabulæ peculiares, una Senatorum, alia reliquorum hominum propositæ sunt. Quod qua de causa sit factum, neq; ex alio discere, neq; ipse excogitare potui. falsum enim fuerit, si quis ex eo, quod numerus occisorum quàm sub Sylla minor fuit, conijcere uelit, unicã tantùm tabulam proscriptionis editam fuisse: longè enim plures, quippe à multis, inscripti sunt, quanquam numerus cæsorum priorem tamen nõ excesit, quòd nomina optimatium non promiscuè inter uulgares, sed seorsim relata, multum erroris circa eos, qui ob similitudinem nominis occidendi fuissent, attulerant: uerùm in locum multitudinis peremptorũ, alia non pauca acerbisima tum successerunt mala, quantumuis Syllana tanta fuisse uiderentur, ut addi posset nihil. Verùm qui sub Sylla eas cædes peragebant, excusare se aliquo modo prætextu audaciæ, quam in nouo, ac nõ antè aut perpetrato, aut præmeditato facinore adhibebant, poterant: ac pleraq; minus malitiosè ab his fiebant, nimirum non tam consultò, quàm fortuitò agentibus: qui uerò interficiebantur, ij repentinis ac inauditis miserijs obruti, tolerabiliorem aliquomodo calamitatem eam habebant, quòd ex insperato incidisset. Hoc autẽ tempore, cùm Syllanæ tempestatis facinora alij ipsi peregissent, alij uidissent, alij recens audita memoria repeterent, ac expectatione similium rerum eo quod intercesserat tempore alij quæ additurí essent prioribus illis excogitassent, alij nouorum malorũ in metum deuenissent, illi quidem æmulatione superioris ætatis facinorum, studioq; eadem nouitate quadam superandi, plurima fœda opera exercebant: hi autem cum reputassent omnia quæ sibi euenire possent, maximos animo dolores, illæsis etiamnum corporibus, tanquam iam in ijs malis constituti, percipiebant. Iam id quoque præsentia mala augebat, quòd sub Sylla nemo, nisi eo iubente, cædebatur, solis ijs exceptis, qui maximas diuitias posidebant, (ijs enim in huiusmodi casu nihil contra uim potentiorum tuti est) tum uerò non inimici modò, aut diuites, sed etiam amicisimi præter opinionem peribant. Quippe etsi perpauci priuatis de causis Triumuiris inuisi erant, ut ijs ea res necem afferret, tamen publicæ res, & dominationum permutationes in causa uehementibus istis cùm amicitijs, tum odijs erant: quicunque enim unum ex his uel studio, uel facto suo adiuuisset, statim inimici loco reliquis habebatur, ita idem homo alicui ipsorum amicus erat, & inimicus omniũ: effectumq;, ut dum quis suos inimicos ulcisceretur, iuxtà illis quoq; summos suos amicos pessundaret. Etenim cum propter ea, quæ ipsi contra se inuicem egerant, cùm eorum qui suis rebus fauissent, tum qui repugnassent, unusquisq; rationem aliquam haberet, nullus tamẽ ipsorum aut pœnas de inimico suo, qui alij amicitia erat iunctus, sumere poterat, nisi de alio contrà ei concesisset, sed id facilè fiebat, cum ira præteritorum, ac suspicio futurorum efficeret, ut præ ulciscendi cupiditate salus sociorum pror

Prodigia.

Syllanæ & Triumuiralis proscriptionis collatio.

Amici etiam Triumuirorũ quare proscripti sint.

ſus negligeretur. Itaq; inter ſe amiciſsimos ſuos pro ijs quorum odio flagrabant, & ſummos inimicos pro ſocijs coniunctiſsimis, modò æquali numero, modo plures pro uno, uiciſsimq; permutauerunt, uendentes, auctionantesq; tanquam ſub haſta poſitos: ſicubi unus alij precio par eſſe exiſtimaretur, ſimplex fiebat permutatio: qui uerò ob uirtutem aliquam, aut dignitatem, aut propinquitatem maioris precij cenſebantur, eorum interitus plurium nece compenſabatur. id enim quoq;, nimirum in bellis ciuilibus, quæ longo tempore per uarias actiones ſe extendiſſent, euenerat, ut complures etiã inter genere proximos inuicem offenſæ in factionibus incidiſſent. Sic

L. Cæſar. Antonij L. Cæſar auunculus eius, Lepidi frater L. Paulus hoſtis fuerat. Verùm hi quidem incolumes euaſerũt: reliquorum multi ab amicis ſuis, ac neceſſarijs necati ſunt, à quibus uel maximè ſeruari eos oportuerat * de præmijs metuens, quòd M. Cato Quæſtor cum eſſet, à nõnullis qui Syllæ cædes executi fuerant, omnia bona eorum repetijſſet. * cur eum occiderent, prædixerunt, ſe nullum eorum in publicas tabulas inſcripſiſſe. Propterea cùm in alijs necandis fuerunt promptiores, tum uerò in locupletibus, etſi nequaquam eos odiſſent. Quia enim multæ ipſis admodum pecuniæ opus erant, neq; aliter militum deſideria explere ualebãt, communiter omnibus diuitibus inimicitiam indixerunt. Ea ratione inter multa alia con

Puer uirili toga ſumpta occiditur. tra legum præſcripta acta, puerum etiam quendam togam ſumere uirilem iuſſerunt, ut quaſi uir iam eſſet, interfici ab ipſis poſſet. Hæc præcipuè agebantur ab Antonio & Lepido, qui diutiſsimè à ſuperiori Cæſare in honore habiti, ac in multis magiſtratibus prouincijsq; uerſati, inimicos habebant multos. Videbantur tamen pro communione dominationis etiam à Cæſa

Cæſaris in proſcriptione moderatio & clementia. re agi, qui ipſe quidem ſui cauſa multos occidendos nõ exiſtimabat, homo natura nequaquã crudeli, ac patrios mores à puero edoctus, iuuenisq; adhuc, ac recens ad res gerẽdas progreſſus, neq; opus habebat ut odiſſet multos, & amari ipſe cupiebat. Id hinc conſtat etiam, quòd poſtquam eos collegas habere dominationis deſijt, ac ſolus rerum ſummã obtinuit, nihil in poſterum huiuſmodi egit: quinimò eo ipſo tempore non modò paucos interfecit, ſed plurimos potius conſeruauit: grauiſsimè in eos ſtatuens, qui dominos aut amicos prodidiſſent ſuos: ſumma autem benignitate utens in hos, qui eoſdem adiuuiſſent. Cuius exemplum euidens eſt, quod adducam. Ta

T. Vinius à Tanuſia coniuge ſua ſeruatus. nuſia mulier illuſtris T. Vinium proſcriptum, maritum ſuum, primò in arca quadam apud Philopœmenẽ libertum depoſuit occultatum, ita ut fidem fecerit, eum mortẽ obijſſe: pòſt obſeruato tempore, quo ludi publici à quodam ſuo cognato erant faciendi, opera Octauiæ ſororis Cæſaris effecit, ut ex triumuiris ſolus Cæſar in theatrum iret, eò ipſa inſiliens, rem eam Cæſari inſcio eius aperuit, arcam inferri iuſsit, uirumq; extraxit: itaque Cæſar miraculo rem habens, omnibus ijs ueniã dedit (nam his quoq; qui occultaſſent aliquem proſcriptũ, mors propoſita erat) Philopœmenẽ uerò etiam inter

Lepidi humanitas. equites retulit. Neq; tantùm Cæſar quàm potuit multos cõſeruauit, ſed Lepidus quoq; fratri ſuo Paulo conceſsit, ut Miletum aufugeret, & de reliquis

Antonij & Fuluiæ in proſcriptos crudelitas. non inexorabilem ſeſe præbuit. Sed Antonius crudeliter, ac citra omnẽ miſericordiam non proſcriptos modò, ſed eos quoq;, qui opem ferre alicui horum auſi fuiſſent, trucidauit: eorumq; inter cibum capiendum etiam capita inſpexit, ac ſe diutiſsimè nefario iſto ac miſerrimo ſpectaculo exatiauit. Fuluia uerò multos ipſa quoq; morte affecit, inimicitia alios impulſa, alios propter pecunias, nõnullos etiam uiro ſuo nunquam cognitos: qui cum unius

aliquando

aliquando eorum caput uidisset, Hunc quidem, inquit, ego non noueram. Cum tandem Ciceronis quoque allatũ caput esset, is enim in fuga depræhensus ac iugulatus fuerat, Antonius multis in eum atrocibus conuicijs inuectus, caput pro rostris poni iussit, magis conspicuo quàm cætera loco, ut quo de loco contra ipsum concionans Cicero auditus fuisset, ibi caput eius cum dextra (nam hæc quoque amputata fuit) conspiceretur. Fuluia autem id caput arreptum, priusquam auferretur, insultans'que amarulentis uerbis, & conspuens, genibus suis imposuit: oriq; eius aperto, linguã extractam, acubus (quales secũ comendi capitis causa mulieres ferunt) compunxit, additis crebris ac turpibus opprobrijs. Ea tamen, maritusq; eius, salutem nõnullis dederunt, accepta maiori ab ipsis pecunia, quàm quantam cæsis ipsis reperturos se sperauerãt, in eorumq; locum, ne uacua nominum horum spacia essent, alios proscripserũt. Hoc unicum ab Antonio est bene actum, quod auunculum suum, matre sua Iulia summis id precibus efflagitante, dimisit. Interim uarijs modis & iugulati sunt multi, & seruati: multi ab amicis cæsi, multi ab inimicis erepti: multi seipsos occiderunt, multos percussores immissi tanq; occisos, incolumes dimiserunt: qui prodidissent dominos aut amicos suos, alij supplicio, alij honoribus affecti, itemq; qui salutis ijsdem autores fuissent: uidelicet cum non unus aliquis, sed tres uiri omnia, sua propria quilibet ex cupiditate, proq; suo commodo agerent, ac nec amicos, nec inimicos hi eosdem haberent, ac sæpenumerò eum saluum esse, quem alij perire uellent, sæpe eum perdere, quem superstitem esse reliqui cupiebant, sicut uariè illi uel benè, uel malè certis hominibus uolebant, ita uarios quoq; casus eorum euenire necesse fuit: quorum ego singulos accuratè scribendo persequi omittam, rem & operosam, & nihil magnoperè huic historiæ conducentem: quæ uerò memoratu potissimum digna arbitror, ea recensebo. Herum quidam suam in cauernam abstruserat, quem cum indicio alieno iamiam periturum animaduerteret, uestem cum eo suam permutauit, herilíq; cum habitu percussoribus occurrit, ac pro suo ipse hero occisus est: herus autem diuersis ijs, cum se eum quem uoluissent, interfecisse crederent, aliò effugit. Alius quidam similiter omni habitu cum domino suo permutato, ipse in lecticam opertam se coniecit, in eaq; ab suo domino uectus est: in hos cum emissarij incidissent, seruus ne uisus quidem ab ijs iugulatus est: dominus autem tanquam famulus aliquis esset, dimissus. Hi duo benefactoribus suis gratiam retulerunt. Cæterùm quidã seruus stigmaticus, tantùm à domino suo prodendo, qui eum notis compũxerat, abfuit, ut eum paratissimo potiùs animo periculo eripuerit. Cum enim eũ aliquò euehens esset depræhensus, persequerenturq; eum sicarij, quendam obuium sibi fortè factum obtrũcauit, amictuq; huius domino suo tradito, cadauer rogo imposuit: ipse indutus uestem annulumq; herilẽ, persecutoribus obuiam dedit, commentusq; est herum fugientem à se occisum: creditumq; id ei ob exuuias & stigmata est, itaq; & hero uitam, & sibi honores confecit. Sed horum quidem nomina non extant. Hosiæum autem Getam filius, funere eius tanquam defuncti parato, neci subtraxit. Q. Ciceronem Marci fratrem filius occuluit: ac quantum in ipso fuit, seruauit: nam & occultauit patrem, ne inueniri is posset: & cum in quæstionem adductus omnibus tormentis interrogaretur, nihil enunciauit: sed pater re cognita, miratus simul ac miseratus filium, ultrò in publicum prodijt, ac se occisoribus exhibuit. Hæc sunt uirtutis & pietatis illustria opera. Popilius contrà Læ-

Ciceronis capiti ab Antonio & Fuluia insultatũ, idq; cum dextra pro rostris positum.

Fides seruorũ in dominos.

Filiorum in parentes pietas.

Geta Hosieus.

Q. Ciceronis obitus.

M. Cicero à Popilio Lænate cæsus. nas M. Tullium Ciceronem occidit, quanquam eius beneficio causam pro se dicentis usus: isq; ut Ciceronem occidisse nõ ex sermone tantùm, sed uisili etiam aliqua re crederetur, suam ipsius imaginem prope caput Ciceronis coronatã collocauit, inscripto suo nomine ac facinore. quod adeò gratiam Antonij ei conciliauit, ut maiorem ab eo promissa pecuniam acceperit. M. Terentius Varro, tribunus plebis tum temporis, eandem cum quodam proscripto appellationem gerens, uno excepto cognomento, cùm alioquin nihil contra triumuiros deliquisset, ueritus ne idem sibi quod Cinnæ accideret, edito scripto eam rem declarauit, hocq; eo nactus est facto, ut iocis risuq; agitaretur. *L. Philuscij casus.* Incertitudinem autem uitæ humanæ L. Philuscius demonstrauit, qui antè à Sylla proscriptus, cùm periculum euasisset, tum denuò proscriptus, & occisus est. *M. Valerius Messala.* At M. Valerius Messala cum morti ipsum Antonius destinasset, non modò tutò superuixit, sed etiam in ipsius locum postmodum Consul est creatus. *Humanæ uitæ inconstantia.* Adeò multi ex summis periculis euadunt incolumes, & nõ pauciores, cum maximè suo statui fidant, intereũt: quamobrem consentaneum est neq; ita ad subitas nos calamitates animo corruere, ut omnem spem proijciamus: neq; lætis inpræsentiarum rebus usq; adeò efferri, ut prouidentiam etiam perdamus: sed spem futuri in medio utriusq; fortunæ collocatam habere, & tutò in utramque partem consilium capere. Prætereà uerò multi eorum, qui proscripti nõ fuerunt, propter diuitias suas inimicitias'ue perierunt: multi ex proscriptis non modò necem euitauere, sed pòst etiam in patriam reuersi sunt, ac nonnulli magistratus quoq; gesserunt. *Perfugiũ proscriptorum.* Hi autem se ferè ad Brutum, Cassiumq; aut ad Sextum Pompeium recipiebant, ad Sextum uerò pleriq;: ei enim priùs classis imperiũ fuerat com missum. cumq; aliquandiu mare obtinuisset, etsi pòst à Cæsare erat ea præfectura spoliatus, tamen proprias sibi uires parauerat: Siciliaq; occupata, cum proscriptus ipse quoque inter reliquos esset, cædesq; istæ fierent, multùm hominib. eiusdem fortunæ profuit: quippe haud procul ab Italia classem tenens in statione, Romam, aliasq; ad ciuitates mittebat, qui duplum eius mercedis, quæ erat occisoribus proposita, ei qui aliquem proscriptorum saluti asseruisset, suo nomine pollicerentur, hospitiumq; proscriptis, auxilium, pecuniam, & honores à se promitterent. Itaq; multi ad eum omnino peruenerunt, quorum ego numerum omisi, sicut & proscriptorum, & occisorum, & elapsorum: nam multi primò in isto albo propositi, deinde deleti sunt: reliquorum complures mortem effugerunt, multi autem alij etiam occiderunt. Occisos ne lugere quidem cuiquam licebat, sed multi ob eam rem quoq; perierunt. Deniq; cum iam calamitatibus omnis simulatio esset uicta, ac ne fortissimi quidem iam ijs resistere possent, sed mœsticiam in omnibus sermonibus actionibusq; præferrẽt, initio anni, cum esset festum de more celebrandum, edictũ est, ut læto essent omnes animo: quiq; id non fecisset, ei mors supplicium est constitutum: itaq; hi coacti sunt communibus malis, quasi rebus in lætis, gaudere. Quanquam quid hoc referre oportuit? cum Triumuiris istis alios honores decreuerint, qui benefactoribus ac *Triumuiris honores decreti.* seruatoribus urbis tribui solebant, & coronas etiam ciuicas: neq; enim ij culpandi, quòd interfecissent aliquos, sed laudandi, quod non plures occidissent, sibi uidebantur: aperteq; tum ad populum dicebant, se neq; Marij Syllæq; crudelitatem imitari uoluisse, ne odio haberentur, neque Cæsaris clementiam, ne in contemplum adducti, exinde insidijs peterentur. Hunc ad modum peractis cædibus, multa etiam circa reliquorum facultates turpiter

acta

acta sunt. Nam quamuis uxoribus interfectorum dotem, liberis autem eorum masculis decimam, uicesimam fœmellis partem bonorum redditūros promiserant, ut & iusti & clementes uideri possent, tamen neque hoc nisi paucis quibusdam repræsentatum est, & in reliquorum etiam bona impetus impunè factus. Primùm eam mercedem domorum, quæ inhabitationis nomine annua pendebatur, ab ijs qui cōducticias ædes habitarent, totam: ab ijs qui proprias possiderent, dimidiam, non Romę modò, sed per totam Italiam exegerunt. Deinde alteram partem redituum ijs, quibus prædia essent, ademerunt: prætereà milites, ac alimenta ab ijs urbibus, in quibus hyemabatur, sine precio sibi suppeditari iusserunt. Iam dimissis suis per uniuersam regionem, qui bona aduersariorum (qui etiamnum supererāt, ac quòd intra prædictum diem non destitissent ab incepto, hostes iudicati fuerant) inuaderent, etiam reliqua direpta sunt ab ijs omnia. Suis enim, quò paratiores ad omnia eos haberent, si mercedem ante labores accepissent, hæc agere permittebant: ijsdemq; urbes & agros se daturos recepiebāt: quiq; agris diuidendis & condendis urbibus præessent uiros constituebant, ea ratione uulgus militum ij sibi deuinciebant. Cæterùm primores partim possessionibus occisorū inescabant, eas uel uili precio, uel gratis omnino tribuentes, partim magistratibus, sacerdotijsq; honorabant. Vt autem tutò præstātissima prædia atq; ædificia ipsi occupare, ac quibus uellent, dare possent, edixerunt ne quis eorum qui nihil empturus esset, in forum ueniret: qui secus fecisset, morte mulctatum iri: qui uerò uenissent, eos ita tractauerūt, ut cum ea quæ licitati essent, plurimi emere cogerentur, nemo deinde emendum sibi quicquam statueret. Proinde interfectorum magistratus ac sacerdotia, non ex præscripto legum, sed suo arbitrio alijs tribuerunt: Cæsar consulatu (quem adeò appetitum, ut bellum eius adipiscendi causa susciperet, ultrò deponebat) sese cum abdicasset, eiusq; collega decessisset, P. Ventidium Prætorem, cum alio quodam Consulem creauerūt, Præturamq; eius Aedili cuidam tradiderunt: omnibusq; pòst Prætoribus, magistratū, quem quinq; adhuc dies gesserāt, abrogauerunt: ijsq; in prouincias emissis, alios in eorum locum substituerunt: leges alias antiquarunt, alias pro ijs statuerunt: utq; uno uerbo dicam, omnia ex sui animi sententia egerunt, adeoq; omnia suo pro arbitrio ac cupiditate administrârunt, ut regnū Cæsaris (cuius regni nomen inuidiæ obnoxium, ac propter eam deletum non accipiebant) aureum fuisse ostenderint. Hæc igitur eo anno gesserunt, ac præterea templum Serapidi Isidiq; decreuerunt. M. Lepido iterum, L. Planco Coss. iterum tabulæ proscriptionis propositæ sunt, nemini mortem imponentes, sed uiuis facultates adimentes. Cùm enim opus haberent pecunijs, nimirum multum militibus debentes, magnosq; sumptus ipsi in ijs rebus quas agebant facientes, maioresq; adhuc impensas bella quæ erant præ manibus requisitura existimantes, hac eas ratione cogebant. Enimuerò uectigalia, quæ partim prius abrogata, tum renouabantur, partim noua constituebantur: pensionesq;, quas multas de agris, mancipijsq; exigebant, mediocrem tantùm hominibus molestiam afferebant. Id uerò uehementer omnes dolebant, eos qui diuites utcunq; essent, non Senatores tantùm equitesue, sed libertos etiam, ac tam mulieres quàm uiros proscribi, ac nouas quasdam decimas ijs imperari: nam uerbo quidem decima pars bonorum ab unoquoq; eorū exigebatur, cum re ipsa nemini ne decima quidem pars suorum relinqueretur, cum non certa quædam pecuniæ summa pro ratio-

Facultates ut à Triumuiris direptæ, pecuniaq; coacta sit.

Militibus diripiendi facultas data.

Magistratuum collatio.

Cæsar Consulatu se abdicat.

P. Ventidius Consul.

An. V.C. 712.

Proscriptio noua, qua bona adimebantur proscriptis.

ne facultatum pendi iuberetur, sed cuiuis suarum ipsi æstimandarum necessitas incumberet, ac deinde quasi non uere suum censum professi essent, delati, etiam reliquum perderent. Quod malum si qui effugissent, tamen tributis his in arctum redacti, cùm argenti magna esset apud eos penuria, sic etiam quodammodo omnibus suis rebus spoliabantur. Erat & aliud quoddam, auditu difficile, difficilimum re ipsa inuentum: Concedebatur ei, qui ultrò bonis suis omnibus cessisset, ut deinde eorum trientem repetere posset, id uerò erat, neq; accipere quicquam, & inane negociū suscipere: Qui enim ui apertè besse suorum bonorū spoliati erant, quo nam modo ij trientem recepissent, præsertim tam uili precio cum ea uenderentur? quod fiebat partim ea ex causa, quia multorum facultatibus simul uenum propositis, ac plerisq; auro argentoq; carentibus, cæteris emere nihil audentibus, ne si quid possidere adhuc uiderentur, id quoq; amitterent, precia omnium rerum imminuta erant: partim quòd milites omnia quàm maximo uendebant. Itaq; nemo ciuis, qui à militia uacabat, quicquā alicuius precij ex suis bonis retinere poterat, cum ad onera cætera hoc quoq; accederet, quòd seruos ad classem, etiam emptos sua pecunia, si cui mancipia non essent, dare, ac Senatores uias suis sumptib. curare cogebant. Soli aūt ij, qui arma gerebant, diuitijs abūdabāt. Hi neq; stipendio suo, quātumuis plus q̄ sufficiēti, neq; auctarijs plurimis quanquā illis, cōtenti, neq; cædiū præmijs amplissimis, neq; prædijs, quorū ipsis possessiones gratuitò propè modum obtigerant: insuper alij bona defunctorū omnia petierūt atq; impetrârūt, alij ui in senum, quibusq; liberi non essent, genera sese intulerūt, adeoq; auariciæ impudentiæq; progressi iam erant, ut quidem Attiæ, quæ Cæsaris mater tum diem clauserat, publicaq; sepultura honorata fuerat, ab ipso Cæsare bona posceret. Præter has actiones Triūuiri Cæsarē quoq; superiorē summis honoribus affecerunt. Nam ipsi quoque ad regnum aspirantes, percussores eius (ut impunitatem sibi ipsis quoque pararent) reliquos ulciscebantur, & quæ ad eius honorem spectarent, promptè admodum agebant, spe ijsdem quoq; olim se dignos iudicatum iri: itaque non modò decretis honoribus eum adornauerunt, sed alia ipsi quoque adiecerunt. Igitur Calendis Ianuarijs iuramento sese, aliosq; obstrinxerunt, omnes eius actiones se ratas habituros (nostro tempore fit pro omnibus summis Imperatorib. siue uiuis, siue iam defunctis, ac non per ignominiam eo fastigio deturbatis) facellū ei in foro, eo in loco, ubi crematus fuit, erexerunt: statuam eius in equestribus certaminibus quandam cum alia Veneris statua inuexerunt: Si qua esset uictoria annūciata, supplicationes seorsim pro uictore, seorsim ipsi iam mortuo decreuerunt: imperauerunt, ut natalis ab omnibus animo læto, lauroq; coronatis celebraretur: qui id neglexissent, ij execrationibus Iouis Cæsarisq; ipsius haberētur obnoxij, ac si Senator, aut filius Senatoris in eo deliquisset, is multam decies sestertiûm penderet. Ac quoniā die Cæsaris natali Apollinares ludi fiebant, pridie eius diei Natalicia Cæsaris peragi iusserunt, quòd Sibyllino oraculo interdictum esset, ne ea dies alij cuidam deo præter Apollinē festa esset. His ei honoribus tributis, diem cædis eius, qua statutum erat ut semper Senatus ageretur, atram esse pronunciarunt, domumq; in qua cæsus fuerat, statim obstruxerunt: Curiam Iuliam ab eo dictam, ex decreto prius facto ædificauerunt propter Comitium. Edixerunt porrò ne in funeribus eorum qui Cæsari sanguine iuncti fuissent, Cæsaris, nimirum qui uerè deus esset, ulla imago (sicut tum adhuc pro antiquissima consuetudine

Militum auaricia, et impudentia.

Attia mater Cæsaris.

Triūuiri quos honores Cæsari superiori detulerint.

Natalicia Cæsaris.

Curia Iulia.

consuetudine fiebat) gestaretur: ac ne quis impunitatis causa in eius sacellum confugiens, inde eijceretur aut abriperetur, quod nemini ne deo quidem tribuerant anteà, ijs quæ sub Romulo acta sunt, exceptis. quanquam id Romuli Asylum etiam, postquam is multitudinem uirorum eius nomine collegit, deinde titulum tantùm loci sancti inuiolatiq; habuit, non rem, ita obseptum, ut nemo omnino in id posset intrare. Virginibus porrò Vestalibus dederunt, ut singulis lictoribus uterentur, eò quòd quædam ex ijs à cœna sub uesperam domũ reuertens, cum quæ esset ignoraretur, uim passa fuerat. Magistratus autem urbanos in multos annos iam tum antè designauerunt, ut ijs & necessarios suos honorarẽt, & successione magistratuũ eorum adiuti, rerum ipsi quàm diutissimè potirentur. His ita confectis, Lepidus Romæ permansit, urbem (sicuti suprà demonstrauimus) Italiamq; omnem gubernaturus, Cæsar autem & Antonius ad bellum profecti sunt. Brutus enim & Cassius, primò secundum pactionem cum Antonio ac reliquis compositam, in forum prodierant, eodemq; quo prius ordine Præturas suas gesserant. Postquam uerò nonnulli mortem Cæsaris indignè ferre cepissent, profecti urbe, in prouincias sibi mandatas properãtes, (erat quidem tum Prætor urbanus Cassius, nec dum Apollinares ludos curauerat, uerùm eos per collegam Antonium absens etiam splendidissimè peregit) ac non statim Italia relicta in Campania subsistentes, obseruarant quæ agerentur, Romam interim aliquoties ad populum tanquam Præturam adhuc administrantes missis literis. Cæterùm ubi Cæsar Octauianus ad res gerendas accessit, plebemq; sibi deuincire instituit, ibi simul spe popularis Reipublicæ status tenendi abiecta, simul Cæsarem metuẽtes, ex Italia soluerant: Athenasq; delati, magnificè accepti, ac cum essent etiam ferè ubique locorum propter factum suum honorati, ab Atheniensibus etiam æreæ statuæ eis iuxta Harmodium ac Aristogitonẽ, tanquam horum imitatoribus, poni iussæ fuerant. Interim Brutus ac Cassius, cum audirent Cæsarem augeri, Creta ac Bithynia (eò enim missi erant) neglecta, quòd eas sibi prouincias non magnoperè profuturas iudicarent, ad occupandas Syriam ac Macedoniam animum adiecerũt, nihil quidem ad eos pertinentes eas, sed quòd eo tempore pecunia copijsq; florebant. Itaque Cassius ad Syros, notos sibi, & amicos à Crassi expeditione, contendit: Brutus Græciam, Macedoniamq; sibi adiunxit. Id quo facilius posset, eò fiebat, quòd alioquin ob gloriam rei gestæ, spemq; similis facti ab ijs populis colebatur, quodq; multos secũ milites habebat, quos partim etiam tunc à Pharsalica pugna ibi uagantes, partim cum Dolobella ex Italia profectos, ac uel ob morbũ relictos, uel ab ordinibus dilapsos, ad se receperat, accepta etiam ex Asia à Trebonio pecunia. His instructus, nullo omnino labore Græciam, in qua nihil admodum militum erat, occupauit. In Macedoniã autem uenit eo ipso tempore, quo C. Antonius eòdem peruenerat, ac Q. Hortensius, qui antè præfuerat ei regioni, discessum parabat: neq; tamẽ laboris quicquam ibi sustinuit, cùm & Hortensius statim se cum eo coniungeret, & Antonius prohibitus, Romæ tum rerũ potiente Cæsare, quicq; eorũ quæ summi essent magistratus agere, nihil uirium habebat. Vatinius autem, qui Illyrijs finitimis præerat, inde profectus, Dyrrhachiũ occupauit, Bruto in tota dissensione ciuili aduersarius: ueruntamen ei nihil detrimenti ualuit iniungere, cum à militibus in odio haberetur, ac propter morbum contemptus, ad Brutum ijs transeuntibus desereretur. His quoq; assumptis, Brutus ad Dyrrhachiũ aduersus An-

Asylum.

Vestalium lictores.

Bruti & Cassij res gestæ secundum necem Cæsaris.

Athenienses Bruto & Cassio statuas ponunt.

Brutus quẽadmodum Græciam & Macedoniam in suã potestatem redegerit.

C. Antonius.

Q. Hortensius.

Vatinius.

toniū profectus, obuiā sibi euntes milites ad se ut transferrent signa effecit, cumq; intra muros confugientē obsedit, per proditionē aūt in suā potestatem redacto pepercit. His rebus gestis cum totam Macedoniam Epirumq; cepisset, literis ad Senatum datis, ei quæ gesisset exposuit, seq; & milites ac prouincias in eius potestatē tradidit. Senatus, quòd iam tum suspectū habebat Cæsarē, summoperè eum laudatū, omnibus illis regionibus præesse iussit. Quo Senatusconsulto confirmato sibi imperio Brutus maiora iam conari cepit, subditis sibi ad hoc per omnia iam obtemperantibus: ac Cæsari per epistolas, ut Antonio (adhuc enim eum à Cæsare oppugnari putabat) resisteret, ac secum in gratiam rediret, suasit: ipse autem se ita comparabat, ut si Senatus euocaret, in Italiam traijceret. Sed posteaquam Cæsar rerum Romæ protinus potitus, apertè de sui patris interfectoribus supplicium statuit: Brutus suo loco remanens, id consideratè intendit, quomodo aduenientem eum profligare posset. His intentus, cùm alia per Macedoniam negocia optimè curauit, tùm exercitum ad seditionem à C. Antonio concitatum pacauit. Is Antonius, quanquam prætorijs quidem etiam ornamentis à Bruto ipsi relictis, tamen non contentus ocio cum incolumitate, adeoq; honore frui, ad defectionem Bruti milites solicitabat: sed maturè depræhensus, priusquam aliquod malum dare posset, insignibus prætorijs priuatus: ac in liberam custodiam, ne quid noui mouere posset, traditus, ne sic quidem quieuit, sed magis etiam quàm antè nouas res molitus est: ita ut milites inter se quoq; ad dimicationem uenirent, ac nonnulli ad eripiendum ipsum Apolloniam contenderent. Brutus re per interceptas quasdam eorū literas præcognita, eorum conatum irritum fecit, Antonio tanquam ægroto in currum opertum coniecto, atq; ex urbe elato: igitur milites cum neq; inuenire Antonium possent, & Brutum metuerent, collem quendam urbi imminentem occupauerūt. Eos Brutus ad deditionem perduxit: paucosq; audacissimorum uel interficiens, uel ab exercitu remouens, ita animos militum mouit, ut relegatos tanquam causam præcipuam seditionis appræhenderint, necauerintq;: Quæstorem autē, & legatos Antonij dedi sibi ad necem postulârint. Sed Brutus neque eos dedidit ipsis, sed iniectos in naues, tanquam submersurus, in tuta loca amandauit. & ueritus ne si ea quæ Romæ acta fuissent, terribilius quàm res ferret annunciata audiuissent, iterum à se defectionem cogitarent: relicto Apolloniæ Antonio, eiusq; custodia C. cuidā Clodio mandata, ipse cum maxima ac ualidissima exercitus parte in superiorem Macedoniā abijt: ac deinde hinc in Asiam transmisit, ut suos milites quàm longissimè ab Italia seductos, ibi ex subditorum opibus aleret. In Asia cùm alios auxiliarios sibi parauit, tum Deiotarum, quanquā & extrema senectute uirum, & qui prius auxilium Cassio denegauerat. Dum in Asia Brutus agit, Gellius ei Poplicola insidiatur: Antonium autem M. frater missis ad hoc negociū nonnullis eripere conatur. Itaq; C. Antonium Clodius cum saluum retinere nequiret, necauit, siue proprio usus consilio, siue Bruti iussu: fertur enim Brutum, cum prius summam salutis C. Antonij curam habuisset, pòst intellecta D. Bruti nece, eam abiecisse. Gellius autem insidiarum cōuictus, nullo supplicio est affectus: nam eum cum semper inter primos amicum sibi Brutus duxisset, ac M. Messalam fratrem eius Cassio coniunctissimum uideret, missum fecit. Sed idem Gellius pòst Cassio quoq; perniciem machinatus est, iterum quidem impunè, cum mater eius Palla maturè cognitis insidijs, Cassio metuens ne ijs opprimeretur (uehementer

Bruto Macedoniæ & Græciæ præfectura à Senatu mandatur.

C. Antonius inter milites Bruti seditionem miscet.

Brutus ut tumultum militū composuerit.

Bruti clementia.

Bruti in Asiam profectio.

Deiotarus.

C. Antonius necatur.

Gellius Poplicola insidias Bruto & Cassio struit, dimissusq; cum eorū hostibus se coniungit.

Palla.

menter autem eum diligebat) filio uerò, ne depræhenderetur, ipsa ultrò insidias Cassio detexisset: ac filij salutem præmium habuit, ne sic quidem meliorem factum, quin à suis benefactorib. ad Cæsarem & Antoniũ transfugeret. Brutus ubi primùm M. Antonij conatũ, ac mortem C. Antonij cognouit, ueritus ne qui etiam alij se absente noui motus in Macedonia existerent, in Europam festinatò se recepit: regioneq; Sadali, qui sine liberis decedens, eam P. R. reliquerat, recepta, in Bessorum ingressus regionem, eo animo, ut & in eorum maleficia uindicaret, & nomen sibi Imperatoris (quò facilius contra Cæsarem & Antonium bellum gerere posset) adipisceretur, utrunq; Rhascypolide regulo magnoperè adiuuante perfecit. Hinc in Macedoniam progressus, omnibusq; suam in potestatem redactis, in Asiam reuectus est. Hæc Brutus egit: qui etiam numismati quod faciebat, suam imaginem cum pileo ac duobus pugionibus incidit, eo, & inscriptione declarans, Patriam à se & Cassio esse in libertatem uindicatam. Eodem tempore Cassius in Asiam anteuerso Dolobella ad Trebonium traiecit: acceptaq; ab eo pecunia, permultos sibi equites, ex his qui à Dolobella in Syriã præmissi fuerant, multosq; item alios Syrios ac Cilices adiunxit: tum Tarcondinotum, ac Tarsenses ad societatem secum ineundam compulit: hos quidem inuitos. nam adeò Cæsari priori, ac eius gratia etiam posteriori fauebant, ut urbem suam pro Tarso Iuliopolin uocauerint. his actis in Syriam uenit, ibiq; & populum & exercitus omnes nullo certamine suos fecit. Erat tum is status Syrię. Cæcilius Bassus equestris ordinis uir, cum sub Pompeio militasset, Tyrum deinde se receperat: ibiq; in eo loco, ubi mercatorum negociationes exerceri solent, latitârat. Nam tũ Syriæ Sextus Iulius præerat, quem Quæstorem ac propinquum suum Cæsar in sua ex Aegypto contra Pharnacem expeditione omnibus ijs regionibus præfecerat. Bassus igitur primùm uitæ usuram admodum satis habens quieuerat: pòst sui similibus nõnullis ad se receptis, sibiq; militibus Sexti diuersis temporibus, aliquib. ad custodiã urbis uenientibus, cõciliatis, cum multæ res aduersę Cęsaris ex Africa nunciarentur, non contentus iam priori sorte, siue ut Scipionem, Catonemq; & Pompeios adiuuaret, siue ut sibijpsi potentiam aliquam pararet, ad nouas res consurrexit: depræhensusq; in hoc à Sexto, antequam sese parauisset, auxilium se Mithridati Pergameno ad occupandum Bosporum parare dixit, habitaq; sibi fide dimissus est. Deinde ex literis, quas à Scipione sibi missas fingebat, retulit, Cęsarem in Africa uictum interijsse, sibiq; imperium Syriæ mandatũ. itaq; cum ijs quos ad hoc instruxerat militibus Tyrum occupauit: hincq; ad Sexti copias procedens, ab obuio sibi facto eo uictus, uulnus accepit. Secundum id acceptum incommodũ, ui quidem agere quicq; in posterũ nõ conatus est: sed missis suis ad milites, qui certas spes ipsis proponerẽt, adeò eorũ quosdã sibi adsociauit, ut Sextũ ipsi trucidarẽt. Sexto mortuo, Bassus omnẽ exercitũ, præter paucos qui Apameæ hyemauerãt, quos inde ante suũ aduentũ egressos in Ciliciã usq; insecutus frustrà fuit, ad se pertraxit: reuersusq; in Syriã, Prætor nominatus est, Apameamq; occupauit, ut eam domicilium quasi belli haberet: omnes qui ualida essent ætate, nõ liberos tantũ, sed seruos etiã, ad militiã delegit, pecuniã cõfecit, arma fabricauit. Hæc eum agentem, C. Antistius quidam obsidione circũclusit: ac cùm aliquandiu æquis uiribus certassent, neuterq; præualere alteri posset, inducijs nullo pacto firmatis, ad auxilia paranda bellum suspenderunt, Antistio finitimi qui Cæsaris rebus studebant, missiq; Roma milites à

Brutus in Europam redit, Bessos uincit, Imperator dicitur.

Bruti numisma.

Caßij res in Asia gestæ.

Cæcilij Baßi in Syria acta.

Sextus Iulius.

Sexti Iulij interitus.

Apamea.

C. Antistij contra Bassum acta.

Cæsare accesserũt, Basso autem Alchaudonius Arabs. Is cum (ut suprà retuli) antè cum Lucullo pactum icisset, deinde uerò Parthis contra Crassum suppetias tulisset, tum ab utroq; aduocatus, cum in medium intra urbem ac castra locum aduenisset, ac prius quàm alterutri quicquam responderet, auxilium suum uenale proposuisset, Basso plura danti se coniunxit, ac in pugna sagittis longè superior hostib. fuit. Parthi quoq; à Basso euocati, aduenerant, sed ob hyemem non diu adfuerunt, neq; memorabile quicquam egerunt. Bassus uerò cum aliquandiu præualuisset, postea à M. Crispo, & L. Statio Murco iterũ est in obsidione habitus. Ad hunc statum rebus Syriæ perductis, Cassius superuenit, ac cõtinuò omnes urbes gloria rerũ in Quæstura à se gestarũ, reliquoq; eius nomine adductas in suam potestatẽ, exercitusq; item Bassi ac cæterorũ sine ullo labore redegit. Cùm uno loco cum his omnibus castra Cassius locasset, repentè magna uis aquæ de cœlo decidit, apriq; omnibus portis simul in castra irruẽtes, omnia quæ in ipsis erant, confuderunt ac conturbârunt, adeò ut quidam ex ijs potentiã eius mox futuram, ac paulo pòst interitum aduenturum præsagierint. Syria occupata Cassius in Iudæam contendit, quòd eò progredi Cæsarianos milites in Aegypto relictos audiret: eos, Iudæosq; nullo cum negocio sui iuris fecit: secundum hæc Bassum, & Crispum, reliquosq; qui sub se militare nollẽt, nulla iniuria affectos dimisit: Statio autem & eam dignitatẽ cum qua ad se uenerat, integram reliquit, & classem præterea commisit. Sic uires paruo tem poris spacio Cassius nactus, Cæsari de reditu in gratiam, Senatui de præsenti statu rerum eadem quę Brutus scripsit, eiq; his de causis Senatus imperiũ Syriæ confirmauit, ac bellum contra Dolobellam decreuit. Dolobellæ Syria prouincia fuerat decreta, Consulq; Roma ad eam capessendam profectus, in itinere per Macedoniam ac Thraciam anno ferè circumacto in Asiam uenit. Ibi commoratus, ut de Senatusconsulto ei annunciatũ est, in Syriam progrediendũ non existimans, in Asia remansit: ac Trebonio ita usus est, ut is summam sibi Dolobellæ beneuolentiã polliceretur, eius militibus alimenta ultrò daret, ac cum eo citra omnem metum conuictum haberet. Quam ad confidentiã postquam Trebonius deuenit, ac nulla sui ipsius custodia usus est, Smyrnã (ibi enim degebant) repentè noctu Dolobella occupauit, Trebonium interfecit, eiusq; caput ad Cæsaris statuam proiecit, omni ipse Asia deinde potitus est. Hæc cum Romani in urbe audiuissent, Dolobellã hostem iudicauerũt (nondum enim Cæsar neque Antonium uicerat, neq; res urbis suæ potestatis fecerat) ijs qui cum eo erant, diem nominauerunt, ante quam diem ab eius amicitia discederent, aut ipsi quoque hostium loco essent: bellum contra eum Consulibus omnino, si præsentia negocia confecissent, mandauerunt, (neque enim sciebant iam à Cassio Syriam obtineri) ac ne interim Dolobellæ uires augerentur, finitimarum nationum præfectis negocium dederunt: pòst de Cassij rebus certiores facti, ei bellum id mandauerunt, cum nihildum à præfectis istis actum esset. Proinde Dolobella ad hunc modum Asia occupata, in Ciliciã uenit, (erat tum in Palæstina Cassius) Tarsoq; per spontaneã deditionem recepta, quædam præsidia Cassij quæ Aegis erant, uicit, ac in Syriam inuasit, reiectusq; ab Antiochia, præsidio urbem defendente, Laodiceam absq; omni oppugnatione cepit, oppidanis se ob fauorem quo priorem Cæsarem prosecuti fuerant dedẽtibus. Ibi locorũ cum aliquot dies potentia obtinuisset, præsertim classe eum sua celeriter ex Asia subsecuta, ad Aradum traiecit, ab his quoq; pecuniam

M. Crispus. L. Statius Murcus.

Caßius Syriã, & omnes in ea exercitus, in suam potestatem accipit, itemq; Iudæã.

Prodigium.

Statius Murcus Caßij claßis præfectus.

Dolobella Trebonio Smyrnæ per fraudẽ necato, hostis iudicatur.

Trebonij interitus.

Dolobellæ acta in Cilicia.

pecuniam & naues accepturus: quo in loco depræhensus cum paucis, ac in periculo cõstitutus, fuga elapsus, Cassio iam exercitum adducenti obuiam dedit, uictusq; ab eo pugna, ac Laodiceæ circumsessus, oppugnatusq; est. A terra quidem omnino excludebatur, cum Cassius & alijs, & Parthorum auxilijs uteret, nauibus tamẽ Asianis, Aegyptijsq;, à Cleopatra, pecuniaq; quam eadem miserat, ualebat. Verùm postquam Statius classe collecta, in Laodicensem portum nauibus ingressus, occurrentes sibi prælio nauali superauit, ac mare etiam ei obstruxit, ibi tandem utraq; ex parte subuectione necessariarum rerum interclusus, cum ob penuriam excursione tentata, in urbem statim compulsus esset, uidens se destitutum, metuensq; ne uiuus in hostium manus perueniret, seipsum interfecit, idemq; M. Octauius Legatus eius fecit. Eos, quanquam Trebonium inhumatum proiecissent, tamen sepultura dignatus est Cassius: quiq; eorum castra secuti supererant, quanquam erant ab ijs qui Romæ erant, hostes iudicati, nihilominus salute eos donauit, impunitateq; neq; Laodicenses præter impositam pensionem ulla mulcta affecit, atq; idem compluribus postea ipsi perniciem struentibus etiam supplicia remisit. Interim Tarsenses Tullium Cimbrum, qui Bithyniæ præsidebat, ipse quoq; unus ex Cæsaris percussoribus, ad opem Cassio ferendam properantem conati transitu Tauri prohibere sunt, mox eius claustra metu correpti deserentes, quòd multas cum Cimbro esse copias putabant, pactionem cum eo fecerũt: pòst intellecta militũ eius paucitate, neq; urbe eum receperunt, neq; commeatum ei suppeditarunt. Itaq; Cimber auxilium Cassio ferre, quàm Tarsum expugnare potius existimans, castello ipsis obiecto in Syriam abijt. Tarsenses eò cum armatis profecti, castello eo occupato, aduersum urbem Adana (quæ urbs uicina ipsis, semper controuersiam cum ipsis habuerat) quam Cassij partibus fauere dicebant, arma uerterunt. Cassius de hoc certior factus, dum adhuc uiueret Dolobella, L. Rufum cõtra Tarsenses misit: deinde uerò ipse quoq; aduenit, ac cum Tarsenses iam Rufo deditionem fecissent, omni eos publica priuataq; pecunia mulctatos, supplicio nullo alio affecit. Tarsenses autem à Triumuiris (qui iam Romæ rerum potiebantur) laudati sunt, spesq; eis facta, fore ut pro ijs quę amiserant, aliquid reciperent: Iidem Triumuiri Cleopatræ propter auxilium Dolobellæ subministratum dederunt, ut eius filius Ptolemæus, cui tanquam ex Cæsare nato Cæsarionis cognomentum dederat, rex Aegypti diceretur. Cassius rebus in Syria ac Cilicia constitutis, in Asiam ad Brutum profectus est. Eò enim conueniebant, cum iam de coniuratione trium uirorum comperissent, ac de his quæ contra se ab ijs acta essent, arctioremq; adhuc rerum omnium societatem inibant: itaq; eandem causam belli habentes, idemq; periculum timentes, sententiamq; de tuenda populi Rom. libertate adhuc in animis suis retinentes, istosq; Triumuiros, quorum huius modi essent facta, tollere, sicut antè Cæsarem, cupientes, summa cum alacritate in medium consulebant, eandemq; causam agebant. Conuenit autem inter eos, ut in Macedoniam se conferrent, ac uel eò transire hostem prohiberẽt, uel ipsi in Italiam traijcere occuparent. Verùm posteà quàm eos adhuc rebus Romæ componendis intentos esse acceperunt, Sexto etiam in propinquo aduersum eos stationem seruante, occupatos fore iudicantes, id quidem suum propositum distulerũt: ipsi uerò circumeuntes, aut legatos suos emittentes, eos qui nondum secum amicitiam iunxissent, sui iuris fecerunt, pecuniam & milites cõtraxerunt. Hoc agentibus alij omnes qui in istis partibus

Cassius Dolobellam uictum Laodiceæ obsidet, & ad mortem adigit.

Statij naualis uictoria.

M. Octauii interitus.

Tullius Cimber.

Tarsenses Cassio infidi, uicq; mulctati ab eo.

Adana.

L. Rufus.

Cleopatræ filius à Triumuiris rex Aegypti factus.

Cæsario.

Cassij & Bruti in Asia cõgressus, ac deliberatio.

tibus terræ agebant, ac prius de societate compellati non fuerant, statim accesserunt. Ariobarzanes tantùm, & Rhodij, Lycijq́ etsi non resistebant, societatem tamen detrectauere. Eos Brutus ac Casius suspicati aduersæ parti cupere, quòd essent beneficijs à superiore Cæsare affecti, ueritiq́ ne quid se absentibus mouerent, ac reliquos etiam ad mutandam fidem concitarēt, primò omnium sibi aggrediendos esse statuerunt: sperantes se eos, quibus & armis longè essent superiores, & beneficia liberaliter conferrent, facilè aut suadendo, aut ui ad suam amicitiam perducturos. Casius igitur Rhodios nauali pugna (quanquam ij tantum re nautica fidebāt, ut ad Casium in continentem quoq; adnauigauerint, eiq́ compedes ostenderint, quas secum attulerant, tanquam multos hostium uiuos capturi) primò apud Myndum, deinde Statij opera ad ipsam insulam Rhodum superauit, magnitudine ac numero nauium, ipsorum peritiam uincēs: ab his pugnis ipse in Rhodum aduectus, cum neq; resisterent iam, & ipse insulam, in ea disciplinę causa aliquando uersatus, diligeret, nauibus Rhodios, & pecunia spoliatos, sacra etiam, & donarijs omnibus præter currum Solis, cætera indemnes reliquit. Ariobarzanem deinde comprehensum occidit. Brutus autem Lyciorum exercitum in finibus eius regionis sibi oblatum prælio uicit, ac cum fugientibus in castra irrumpens, eodem momento ijs potitus est: urbes pleras; deditione accepit. Xanthum oppugnans, oppidanis repentè excursionem facientibus, ignemq́ in machinas inijcientibus, simulq́ tela & sagittas iaculantibus, in summum discrimen adductus est: actumq́ omninò de ipso fuisset, nisi milites per ipsum ignem impetum in hostem fecissent. Hi Xanthios nudos de improuiso adorti, in urbem repulerunt: unaq́ irruentes intrò, ignem domibus nōnullis immiserunt. id incendium & perterruit proximos, & eis qui longius aberant, captæ prorsus urbis opinionem præbuit. itaq; uicini suis quoq; ultrò reliquis domibus inflammatis, maior pars se inuicem interfecerunt. Xantho ad hunc modum capta, Brutus ad Patara uenit: ciuibusq́ ad amicitiam uocatis, cùm non parêrent (serui enim libertatem, pauperes liberi nouas tabulas nuper consecuti, pacificationi obstabant) captiuos Xanthios, quòd plerisq; horum cum Patarensibus affinitas intercedebat, ijs misit, sperans horum opera se eos ad amicitiam adducturos: cum nihilo magis à proposito deducerentur, quamuis unicuiq; eorum suos necessarios dono dedisset, catastam sub ipso muro, in tuto loco constituit, primoresq́ singillatim productos uendidit, si fortè hoc Patarēses permouere posset. cum nè sic se dederent, paucis uenditis, cæteros missos fecit. Eo uiso oppidani, miratiq́ hominis uirtutem, deditionem tandem fecerūt, ac præter pecuniam exactam nihil damni passi sunt. Idem Myrij fecerunt, cum eorum Prætorem in nauali captum Brutus dimisisset. eodemq́ modo reliqua etiam paruo temporis spacio confecit. Hæc postquam Brutus, & Casius peregerunt, in Asiam reuersi sunt: omnibusq́ suspicionibus quas ex aliorum calumnijs alter contra alterum conceperat (quod in huiusmodi rebus fieri frequens est) priuato colloquio propositis, ac sublatis, in Macedoniā festinauère. Iam C. Norbanus, ac Decidius Saxa antè quàm Statius cum classe aduenisset, Ionium mare transmiserāt, ac ante Bruti Casijq́ aduentum in Macedoniam, omni regione ea usq; ad Pangæum occupata, apud Philippos castra posuerant. Philippi oppidum est Pangæo & Symbolo adiacens: Symbolum autem uocatur iste locus à Græcis, quia is mons alij in mediam terram se extendenti committitur: estq́ is locus intra Neapolim

Caßius Rhodū capit.

Ariobarzanis interitus.

Brutus Xantho, Pataris, et Myris captis, Lycios subigit.

Bruti & Caßij per Asiā in Europam iter.

C. Norbanus. Decidius Saxa. Legati Antonij.

Philipporum situs.

sim & Philippos, quorum oppidorũ illud quidem ad mare e regione Thasi situm est, hoc uerò in campo inter montes. Quamobrem, cum compendiosissimos eorum montiũ saltus Saxa & Norbanus antecepissent, ea transire ne conati quidem Brutus & Cassius, ad alium transitum iuxta Crenidas longiorem circumierunt: ibiq; etiam præsidio inuento, pulso eo, intra montes peruenerunt: ac locis editis ad urbẽ accedentes, castrametati sunt: seorsim quidem, ut uidebatur, uterq;, sed reipsa coniunctim. Erant enim castra, quo facilius in officio retineri milites possent, inter se diuisa, sed interuallum fosso erat uallo q; munitũ, ac utraq; castra uno ambitu comprehendebantur, cuius munitionibus ex æquo utraq; defendebãtur. Erant autem à copijs longè quàm hi qui tum aderant hostes, paratiores: ideoq; eis Symbolo deiectis, ipsi locum occupauerunt: iamq; & facilius à mari commeatus ipsis subuehebantur, & ex campis, facta decursione, petebantur. Norbanus autem, & Saxa, non ausi in discrimen pugnę rem adducere, sed emissis quoties uidebatur commodum equitibus, cùm nihil proficerent, ac custodiæ magis, quàm pugnæ milites adhiberent, Cæsarem, Antoniumq; ut celeriter uenirẽt, hortabantur. Hi enim, quandiu Brutum & Cassium Rhodijs Lycijsq; subigendis occupatos audiebant, fore ut bellum id extraheretur in multum tempus crediderant: ideoq; nihil festinantes, Norbanũ cum Saxa in Macedoniam præmiserant. Cæterùm audito Rhodios ac Lycios in potestatem hostium uenisse, ijs collaudatis, muneribusq; promissis, ipsi statim urbe egressi sunt: iterumq; Antonius Brũdusij à Statio inclusus, Cæsar aũt Rhegij à Sexto Pompeio impeditus, q Siciliã obtinens, Italiã quoq; attentabat, moras traxerũt. Sed cùm Sextus haud facilè uinci posse uideretur, Cassij autem & Bruti bellũ magis eos urgeret, parte exercitus ad custodiendã Italiã relicta, maiori parte Ioniũ traiecerũt: Cęsareq; ægrotante Dyrrhachij Antoni⁹ relicto, ad Philippos accessit. Ibi cũ statim suorũ animos auxisset, hostiũ quosdã frumẽtatores ex insidijs adort⁹, re infeliciter gesta, ipse quoq; animũ demisit. Cæsar hoc audito, ac utrumq; ueritus, ne se absente aut uincerẽt Antonius, aut uinceret: quorũ alterũ si euenisset, Cassiũ & Brutum contra se uiribus auctũ iri, sin alterũ, Antoniũ cõtra se inualiturũ certò putabat: etsi nondum alleuato corpore, tamen festinatò ad Antonium perrexit, Antonianisq; animum reddidit. Ac quoniam diuersis locis habere castra parum uidebat tutum, uno in loco, ac intra unas munitiones tres exercitus cõduxerunt. Cum castra castris iam essent opposita, quanquã excursiones utrinq; & leuia certamina promiscuè fiebant, tamẽ nonnihil temporis consumptum est ita, ut nunquam collatis signis acie decertaretur: quanquam Cæsar pugnam, Antoniusq; magnopere expetebant, copijs quàm hostes robustioribus instructi, ac nõ tam explicatis commeatibus utentes, quòd classe ipsorum Sextum oppugnante, mare in sua potestate non habebant. His de causis, ac quia Sextus Siciliam tenẽs, Italiam affectabat, metus erat ne se cunctantibus Italia ille occupata in Macedoniam adueniret, prælium committere quàm primùm cupiebant. Contrà Cassius ac Brutus, etsi ne ipsi quidem dimicationem reformidabant, ut qui uirtutem hostilis exercitus suorum militum multitudine æquarent: tamen & hostium, & suis occasionibus consideratis, cum auxilia sibi singulis diebus affluerent, ac à nauibus alimenta abundè supportarentur, id agebant, ut sine periculo & interitu hominum uictoriam cõsequerentur. Quippe uiri summo populi amore affecti, ac contra ciues bellum gerentes, nõ minus pro aduersarijs, quàm pro

Castra Caßij et Bruti ad Philippos.

Cæsar Dyrrhachij ægrotat. Antonius & Cæsar ad exercitum ueniunt.

pro suis solliciti erant, ac utrorumque & salutem, & libertatem pariter quærebant. Igitur aliquantū hi temporis, ne manum consererent, se cōtinuerunt. Verùm ubi exercitus, cuius maior pars ex Romanorum subditis cōstabat, & moram ægrè ferre, & hostem contemnere, quòd lustrationem exercitus (quæ antè quàm prælium committatur, fieri solet) intra castra, metu uideli cet adducti, fecissent, & pugnam poscere, ac si res diutius extraheretur, se ex castris alium aliò discessuros minitari cepit: inuiti etiam ad tentandā pugnæ fortunam Cassius Brutusque compulsi sunt. Omnium quæ ciuilibus bellis depugnata sint, præliorum, id prælium decertatum fuisse maximū, haud iniuria dicere quispiam poterit: non quòd omnia alia uel multitudine, uel uirtute etiam pugnantium excesserit, (sæpe enim & à pluribus, & à melioribus conflictū fuit) sed quòd non ullo magis prælio, quàm isto, de libertate & statu Reip. populari actū est. Nam etsi ante, & post hanc pugnā, ciuilibus bellis etiā in acie dimicatū est: tamen ijs pugnis quæsitum est, cui nam Populus Romanus pareret, hîc uerò alteri populū Romanū subijcere suæ dominationi, alteri libertati eum asserere conabantur. Itaque ab hoc prælio nunquam ad libertatem P.R. oculos sustulit, quanquā à nullo extero hoste superatus (quippe subditorū, ac sociorū quæ aderāt manus, quasi auctaria tantum Romanorum exercituum erant) sed ipse & sui ipsius uictor, & à se ipso superatus, sibi ipsi & cladem attulit, & accepit: extinctoque populi principatu, regia potestas uires assumpsit. Neque ego hoc dico, non fuisse tum in rem ipsorum, ut succumberent, (quid enim aliud dici potest de his qui ex utraque parte tum bello congressi sunt, quàm uictos esse Romanos, uicisse Cæsarem?) cum in eo Reipublicę statu, qui tum Romæ erat, diutius ipsos in concordia persistere fuerit impossibile. Neque enim fieri potest, ut in eo Reipublicæ statu, ubi penes populum est imperium, si is ad summum fastigium, ac tantam, quanta fuit tum Romanorum, potentiam, erectus fuerit, animis suis ciues moderari queant: ita euenturum erat, ut multa multis de causis alia huiusmodi bella contra se inuicem ineuntes, omninò aut in seruitutem ad extremum redigerentur, aut penitus excinderentur. Etiam ex ostentis, quæ tum temporis uisa ab eis sunt, colligere licet ad maximū proculdubiò id certamen ipsos descendisse, cum diuinitùs (quemadmodum res maximè omnium admirandas dij prædicere ferè solent) omnia quæ id certamen secutura essent, diligentissimè sint & Romæ, & in Macedonia prædicta. Romæ enim sol aliquando diminutus, & minimus uisu apparuit, aliquando maximus, cum duobus alijs conspectus est, aliquando etiam noctu effulsit: fulminibus cùm alia multa hinc inde loca, tum ara Iouis Victoris tacta est: faces multis locis accensæ, clangor tubarum, strepitus armorum, clamores exercituum sub noctem ex Cæsaris Antonij'que hortis, qui ad Tiberim siti, inter'que se uicini erant, exauditi sunt: canis caninum cadauer ad Cereris proripuit, terraque pedibus effossa, ibi sepelijt: infans denos in utraque manu digitos habens, natus est: mula monstrum biforme peperit, anteriori parte equi, posteriori mulo simile: currus Mineruæ ad Capitolium ex equestri quodam certamine reuectus, confractus est: simulacrum Iouis quod Albæ fuit, ipsis ferijs ex dextro humero, & dextra manu sanguinem stillauit: quidam fluuij in agro Romano aut planè defecerūt, aut retrò fluere ceperunt. His deorum ostentis uidentur hæc quoque adiungenda, quæ fortuitò homines prodigij uim habentia fecerunt. Nam cum essent Feriæ, præfectus urbis Ioui Latiali solenne sacrum fecit, cum neque sui muneris

Brutus & Cassius ad committendum præliū minis suorum adacti.

Exaggerat præliū Philippense à fine.

Ostendit, Monarchiā ex usu Romæ fuisse.

Prodigia pugnā Philippensem præcedentia.

neris id esset, neque eo tempore fieri consueuerit: Aediles plebis Cereri loco ludorum equestriū, gladiatorios exhibuerunt. Hæc & alia nōnulla, tum, & antè euenerunt, quæ statum Reipublicæ popularem euersum iri significarent. In Macedonia uerò (Macedonię enim Pangæum etiam cum circūiacente regione adscribitur) apes multæ Casśij castra circundederunt: in lustralibus eius sacrificijs coronam ei quidam inuersam imposuit: puer uictoriam in pompa, quales à militibus ducuntur, gestans concidit: & (quod maximè perniciē eis significauit, ita ut hostes quoq; id animaduerterent) multi uultures aliæq; aues quæ cadaueribus pascuntur, super solos ipsos uolauēre: in eos intuiti sunt, terribilemq; clangorem & stridorem ediderunt. Ab altera parte prodigia nulla euenerūt, quod quidem nos sciamus: insomnia autem huiusmodi. Vir quidā Thessalus uisus est in somnis iubere sibi Iulium Cæsarem, diceret Cæsari Octauiano, fore eam pugnā omnino ipsi prosperam, iuberetq; aliquid eorum ad se accipere, quæ ipse Dictator gestasset: igitur statim annulum patris Cæsar induit, ac pòst etiam frequenter gestauit. Medicus autem Cæsaris imaginatus est per quietem sibi à Minerua mandari, ut Cæsarem quantumuis afflicta adhuc ualetudine, educeret tentorio, ac in acie collocaret, attulitq; ea res Cæsari salutem. Quòd enim alij in castris ac intra munitiones remanentes seruantur, ad arma & prælium euntes in periculum salutis ueniunt, id in Cæsare permutatum est, qui euidentiśsimè eo incolumis euasit, quòd uallo egressus, cum pugnantibus quanquam difficulter, idq; inermis, propter imbecillitatem, in acie tamen stetit. Res ita gesta est. Diem prælij inter se nullam certam dixerant, nihilominus tanquam ex composito omnes sub auroram suos armatos in aciem eduxerunt. Ordinibus instructis, ad exercitū utriusq; partis cohortationes, aliæq; ad singulos milites habitæ sunt ab ipsis imperatoribus, à legatis, à centurionibus, quales de instanti pugnæ discrimine, deq; pugnam subsecuturis rebus dici ab ijs par est, qui iam casum dimicationis subituri sunt, quiq; de futuris laborant. Erant pleraq; apud utramq; simílima quæ dicebantur, quoniam utrorumq; copiæ ex Romanis, & socijs Romanorum erant conflatę: uerumtamē hoc inter eas orationes intererat, quòd Brutus suis libertatem, Reipublicæ administrationem popularem, uitam tyranno dominoq; nulli addictam proponebat, cōmemoratatisq; ijs quæ in æqualitate bona, in tyrannide mala contingerent, quæ uel ipsi experti essent, uel ex alijs audiuissent, singulisq; his expositis, ad appetenda bona, declinanda autem fugienda q; mala eos summa cum obtestatione hortabantur. Diuersæ partis duces milites suos ad exigendum de paricidis supplicium, ad occupanda aduersariorum bona, ad imperium in omnes suos gentiles parandum, uerbis excitabant: & (quod maximè militibus animū addebat) uiritim uicena sestertia daturos se promittebant. Tessera deinde militaris (ea Bruto erat libertas. nam de alterius partis signo non constat) data est. Secundum hæc unus utrinq; buccinator clasśicum intonuit, deinde reliqui etiam concinuerunt: priores quidem ij qui loco in rotundo quodam constituti, certū genus modulationis tuba canebant, quo ut in ordine starent, & arma expedirent milites monebantur: deinde autem reliqui, qui animos militum concitarent, & ad congressum instigarent. Deinde subitò altum est coortum silentiū, paulísperq; eo seruato, ipsi mox alta uoce cecinerunt simul clasśicum, ac clamor utriusq; exercitus est sublatus. Tum uerò legionarij milites pila scutis collidere, eademq; in hostem conijcere, funditores, ac sagittarij, lapides ac tela

Insomnia.

Medici Cæsaris somnium, quod salutem Cæsari attulit.

Descriptio Philippensis prælij inter Brutū Caśsiumq;, & Cæsarē ac Antonium.

Cohortationes.

Claśsici canendi apud Romanos mos.

emittere, tum equites cõfligere, ac loricati milites eos subsecuti manus conserere. Primò res multa corporum iactatione, multa gladiorum dimicatione agi, dum unus quilibet alterum uulnerandi, sibi uerò ab ictu cauendi, ac iuxta hostem feriendi, & sui protegendi curam gereret: deinde ubi feruor animorum creuit, ac ira exarsit, inconsideratè iam cum hoste hostis congredi, nullam sibi cauendi rationem habere, sed cupiditate sternendi hostis usque ad sui quoque corporis neglectum efferri. Ibi alij scutis proiectis eum qui cum congressi fuissent arripere, & uel galea tracti tergum ferire, uel armis nudatum pectus percutere: alij gladijs aduersariorũ compræhensis, eos tanquam inermes confodere, alij partem corporis uulneri hostis exponere, ut reliquo in eum expeditius uti possent: nec deerant qui se mutuo complexi, inferendi uulneris adempta facultate, gladiorũ ac corporum suorum cõtractu perirent: alij unico uulnere, alij multis cõcidebant: ac nec sensum uulnerum, nec lamentandi sui interitus spacium erat, morte utrunq; preueniente: quiq; alios cædebant, gaudio elati similem perniciem nõ prouidebant: & qui cadebant, sensu priuati miseriam suam non intelligebant. Vtraq; autem acies suum locum omnino tuebatur, & ex eo neq; pedem referendo, neq; hostem insequendo excedebat: uerùm ubi quisq; constiterat, ibi aut uulnerabat hostem, aut sauciabatur, aut sternebat, aut cadebat, pugnamq; in multam diem hoc modo protrahebant. Quòd si aut omnes utrinq; copiæ simul conflixissent, quemadmodum in huiusmodi casu euenire solet, aut Brutus Antonio, Cassius Cæsari oppositus fuisset, æquo Marte à pugna discessum profectò ea die fuisset. Nunc & Brutus Cæsarem infirmum loco expulit, & Cassium Antonius re bellica sibi nequaquam parem uicit, ac eo factum est, ut nõ tota alterutra pars uel uinceret, uel uinceretur, sed propemodum eadem utrinque fortuna esset, utrisq; & superioribus factis, & superatis, pulso utrinq; hoste, utrinq; fuga, utrinq; insecutione facta, utrorunque castris captis. Campus enim pugnantium multitudine maiore sui parte repletus, prospectum utrisq; adimebat, nisi quantũ in prælio quisque circa se cernebat: igitur fuga inita, utriq; contrario cursu ad sua castra cõtinenter contenderunt: atq; hanc ob causam, tum propter immensum puluerem exitum pugnæ non cognouerũt, sed qui uicissent sibi oppositos, totam suorum esse uictoriam, qui fugissent, omnes suos uictos putauêre. Neque prius res ipsa ut haberet cognitum est, quàm castra direpta, uictoresq; in sua utriq; castra redeuntes, obuiam sibi inuicem facti sunt. Itaq; quod ad pugnam attinet, utraque pars & uicit, & uicta est. neq; enim præterea tum ad manus uenerunt, sed cum in discessu se mutuò uidissent, ac quid actum esset, sensissent, nihil amplius conati inuicem sibi uia excesserunt. Quod autem dixi, utrinq; & uictoriam partam fuisse, & cladem acceptam, sic patet. Castra Cæsaris, Antonijq; prorsus cum omnibus quæ in ijs erant, capta fuerunt, quo maximè somnium uerum esse comprobatum fuit. Si enim in castris Cæsar mansisset, haud dubiè cum reliquis perierat. Cassius autem prælio superstes, castris suis exutus, cum aliò diffugisset, Brutum quoq; succubuisse, uictoresq; iam ad se tendere suspicatus, Centurionem quendam suũ emisit, qui exploraret rem, ac nunciaret, ubi nam Brutus esset, quidq; is ageret: is Centurio in equites à Bruto, ut Cassium quærerent, emissos incidit, proinde quasi nemine urgente, ac nullo periculo impendente, cum ijs lento gressu redijt: eosq; Cassius procul conspectos cùm hostes esse opinaretur, Pindaro liberto suo interficiendum se præbuit. Centurio, cum se ei sua tarditate

Victoria, & clades utriusq; partis.

Cassius sua clade deceptus, mortẽ sibi conscifcit.

tarditate causam mortis dedisse intelligeret, ipse quoque sibi mortem consciuit. Brutus Cassij corpus statim clam in Thasum misit, ueritus id eo in loco sepelire, ne ea res militibus luctum afferret, animosque deijceret. Reliquis autem militum ad se receptis, eos uerbis consolatus est: donataque pecunia loco eorum quæ amiserant refecit: ac in castra Cassiana, quòd opportuniora suis essent, commigrauit. Ex ijs castris educta suorũ manu, hostibus & alia damna intulit, & ad eorum castra noctu accessit, pugnę committere rem in posterum nolens: magnaque spe ductus, posse eos tempore ipso citra periculum à se confici. Itaque eos cùm alijs, tum nocturnis terroribus agitare conatus, aliquando etiam flumine extra alueum suum auerso, magnam partem castrorum hostilium inundatione perdidit. Cæsar & Antonius non modò uictus ac pecuniæ defectu laborabant, ideoque suis militibus nihil pro amissis rebus reddiderant: sed copias etiam eorum à Brundusio traijcientes nauibus onerarijs, Statius deleuerat. neque tamen tutò aut alium locum quempiam petere, aut in Italiam reuehi poterant: sed in solis armis spem non uictoriæ tantùm, sed salutis etiam suæ collocabant: cupiebantque prælio decertare, priusquam incommodum quoque mari acceptum sui, hostesque rescirēt. Cum Brutus prælium detrectaret, libellos in castra eius furtim iniecerunt, quibus milites hortabant ut aut ad se transirent (erant enim adiunctæ pollicitationes) aut secum ad certamen deuenirent, si uel minimum haberent uirium. In hac mora nonnulli Germanorum ad Brutum ab ijs perfugerunt, uicissimque ad eos transijt à Bruto Amyntas Deiotari dux, & Rhascipolis: quanquam eum domum abijsse quidam autores sunt. Hæc pauorem maioris defectionis Bruto obiecerunt, itaque committere prælium cum ipsis statuit. Cum autem in suis castris multos captiuos haberet, ac neque quonam modo eos prælij tempore custodiret, neque qua ratione fidem ipsis adhiberet, nullum eos maleficium esse perpetraturos, inueniret, maiori eos ex parte interemit, necessitati etiam præter animi sententiã seruiens: eoque id facilius, quia captiui ex suo exercitu ab hostibus erant occisi. His sublatis, in aciem suos eduxit: iamque ordinibus instructis, aquilæ duæ, ex utraque parte una, superuolantes, inter se certauêre: ac prælij quæ esset finis futura, ostendêre. Quemadmodum enim aquila quæ à parte Bruti erat, uicta fugit: ita legiones eius cum diu admodum anticipiti euentu pugnassent, tandem superatæ sunt: multisque occisis, equitatus etiam, quanquam fortiter eò usque pugnans, concessit. Eos fugientes in diuersas partes uictores insecuti, neque occiderunt quenquam, neque ceperunt: sed tantùm circumsessis, ut singuli se fuga in alia atque alia loca proripuerant, iterum coeundi inter se facultatem eis ademerunt. Brutus in locum quendam natura tutum effugerat: conatusque in castra peruenire, cum nulla ratione id efficere ualeret, audito etiam militum nonnullos uictoribus se dedidisse, rebus omnibus saluteque desperata, uiuum autem in hostium peruenire potestatem se indignum iudicans, ipse etiam ad mortem confugit. altaque uoce recitato Herculis isto dicto, O infelix uirtus, ita ne, cum nihil quàm nomẽ esses, ego te tanquã rem aliquã exercui, cum tu fortunæ seruieris: suorum quendam sibi manus afferre iussit. Eius corpus Antonius humandum tradidit: caput autem Romam missum, in transmissione à Dyrrhachio tempestate coorta, in mare abiectum est. Mortuo Bruto, exercitus impunitate sibi proposita, signa ad uictores transtulit. Porcia autem, pruna ardenti deglutita mortem sibi consciuit. Virorum autem primariorum, qui uel aliquem magistratũ gessissent, uel ex per-

Brutus ut bellũ deinceps administrandum sumpserit.

Statius hostiũ copias transfretantes perdit.

Amyntas.

Bruti infelix prælium.

Herculis de uirtute dictum.

Bruti mors.

Porciæ obitus.

cussoribus Cæsaris, aut proscriptorum innumero erant, plerique confestim manus sibi ipsis attulerunt: aut capti (interquos Fauonius fuit) perierunt: reliqui ad mare profugerunt, ac deinde Sexto se Pompeio coniunxerunt.

Fauonij interitus.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE LIBER QVADRAGESIMVS OCTAVVS,

Guilielmo Xylandro Augustano interprete.

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI

Annis hæc acta sunt quinque, quibus Consules hi fuerunt:

An. V.C. 713. L. Antonius M. F.
P. Seruilius P. F. Isauricus
714. Cn. Domitius M. F. Caluinus II.
C. Asinius Pollio.
715. L. Marcius.
C. Sabinus.
716. Ap. Claudius C. F. Pulcher.
C. Norbanus C. F. Flaccus.
717. M. Vipsanius L. F. Agrippa.
L. Caninius L. F. Gallus.

D hunc igitur modum Brutus & Cassius oppetierunt, ijs quibus Cæsarem interfecerant gladijs confossi: qui uerò alij earum insidiarum participes fuerunt, aut antè, aut tum, aut postea temporis, paucis quibusdam exceptis perierunt. Ita nimirum & iusticia postulabat, & Deus uolebat eos interire, qui uirum ad id uirtutis ac fortunæ progressum, ac insuper benefactorem suum occidissent. Cæsar autem & Antonius statim à uictoria Lepidum, qui eius uictoriæ socius non fuerat, antecelluerunt, ipsi quoque paulo pòst sese inuicẽ aggressuri. Difficile enim erat tres, aut etiã duos uiros æquali dignitate sublimes, cùm bello tantas res adepti fuissent, concordiam seruare. Itaque quæ hactenus in aduersarijs euertendis unanimi consilio cõsecuti fuerant, ea tum præmia suarum inuicem cõtentionum facere ceperunt. Statim enim imperium Cæsar Antoniusque inter se partiti sunt: ac Cæsari quidẽ Hispania & Numidia, Antonio Gallia atque Africa adsignatæ sunt: ea conditione, ut si id animo iniquo Lepidus ferret, Africa ei cõcederet. Has tantùm regiones sortiti sunt, quòd Sardiniam Siciliamque Sextus adhuc tenebat: reliquæ extra Italiã prouinciæ pacatæ nondum erant. Italiam autem eximiam semper in huiusmodi rerum statu fuisse, dicere nihil attinet, cum non de ea, sed pro eius salute certare se ij præ se tulerint. Ea igitur in medio relicta, Antonius id sibi nego

Cæsaris et Antonij pactio.

cij sumpsit, ut rebellia omnia pacaret, & pecuniam, quæ militibus promissa fuerat, conficeret. Cæsar uerò, ut Lepidum, si quid is moueret, opprimeret, contra Sextum Pompeium bellum gereret, ueteranis qui sua signa essent secuti, agros quos polliciti fuerant, diuideret, qui & statim dimissi sunt. Ad hæc conuenit, ut duas legiones Cæsar Antonio secum abducendas daret, ipse uicissim ab eo duas alias tũ in Italia morantes acciperet. Hęc ita inter se composita, cõscriptaq; & consignata alter ab altero accepit, ut uter eorum conuentis non stetisset, is ex syngrapha conuinci posset: hisq; actis, Antonius in Asiam, Cæsar in Italiam cursum conuertit. In itinere ac nauigatione Cæsarem morbus tanta ui afflixit, ut ijs qui Romę erant, mortis quoq; suæ opinionem præberet: sed existimantes ij, non tam infirmitate detentum, quàm mali aliquid molientem moras nectere, sibi omnia quæ possent accidere mala, præsagiebant: quamuis ei cùm alios, qui solent uictoribus, honores decreuissent (est enim in huiusmodi rebus receptum usu, ut ij qui perierunt, in repræhensionibus omnium sint: qui uicerunt, honoribus afficiantur) tum ut quotannnis supplicationes eius nomine haberentur: atque hoc quidem uel inuiti. Ipse enim Cæsar aperte iusserat, ut id supplicio de parricidis exacto fieret. Aduentum igitur suum proferente Cæsare, uarij sermones uulgò iactati, uarieq; homines inde affecti sunt. Inter alios rumores is quoq; spargebatur, diem eum suum obijsse, eratq; id multis uoluptati: alij malum aliquod ipsum machinari ferebant, multisq; metum inijciebant, ita ut alij res suas absconderẽt, suiq; custodiam agerent: alij de loco in quem profugerent, sibi prospiciebant: pleriq; in tantum pauorem deuenerãt, ut cum nullas inire suę salutis rationes possent, interitui sese omnino pararent: paucissimi erant, qui animo essent bono. Nam cum prius tanta & tam uaria facultatũ iactura esset facta, tot homines perijssent: iam, ut qui prorsus in potestatem Cæsaris uenissent, nihil sibi leuius, omnia grauiora pollicebantur. Quare Cæsar metuens ne qui noui tumultus concitarentur, Lepido præcipue præsente, literis ad Senatum datis bono eum esse animo hortatus est, pollicitusq;, se omnia in præsentiarum clementer humaniterq; acturum.

Anno sequenti P. Seruilius & L. Antonius nomẽ Consulum, Consulatum autem hic & Fuluia gesserunt. Hæc Cæsaris socrus, ac M. Antonij uxor, Lepido propter ignauiam contempto, ipsa Rempublicam administrauit: ita ut neq; Senatus, neq; populus quicquam præter eius sententiam statueret. Ipse L. Antonius cum de quibusdam Inalpinis à se uictis triumphare uellet, quandiu Fuluia contradixit, ei is triumphus à nemine concessus: ubi ea demulsa concesit, ab omnibus decretus est. ita uerbo quidem L. Antonius de his quos uicisse aiebat (neque enim aut triumpho aliquid dignum egerat, aut omnino cum magistratu ullo ibi locorum fuerat) triumphauit: re autem, & triumphus iste, & honor Fuluiæ fuit. Proinde & magis eo, & uerius illa superbijt: est enim maius, triumphandi potestatẽ alicui cõcedere, quam eum concessum ab alio ducere: ac cum habitũ triumphalẽ induisset Lucius, currum conscendisset, reliqua pro more fecisset, ipsa Fuluia eos ludos hoc usa administro uisa est exhibere. Triumphauit autem Calendis Ianuarijs: ac se in eo Mario parem iactabat, quòd qua die magistratum initurus esset, triumphasset. imò & præferebat se Mario, se uolentem triumphi ornamentis depositis, ac togatum, Senatum cõuocasse dictans: Marium id coactum fecisse. præterea Mario aut nullam, aut unicam omnino coronam datam: sibi uerò & alias, & tributim à populo (quod ante ipsum obtigisset nemini) oblatas:

An. V. C. 713.

Fuluia uirilis animi mulier.

De L. Antonij triumpho.

oblatas: id uerò factum erat propter Fulviam, & pecunias clàm certis hominibus diuisas. Eo anno Cæsar Romam uenit: peractisq; ijs, quę ex instituto maiorum pro uictoria fieri solent, ad res constituendas expediendasq; se contulit. Nam Lepidus quidem partim metu Cæsaris, partim animi infirmitate à nouis rebus agitandis detentus fuit. Cæterum L. Antonius & Fuluia, quia & propinqui erant eius, & consortes principatus, etsi primò quieuerant, tamen pòst progressu temporis dissidium inter eos coortum est, Antonio & Fuluia id prætēdentibus, quòd in partem diuisionis agrorum eam quæ ad Antonium pertinebat, recepti non fuissent, Cæsare, quòd legiones sibi ab ijs redditæ nō essent. Hoc dissidio & affinitas dirempta est, & ad bellum apertum res producta. Cæsar enim cum insolentiam socrus suæ nō ferret (malebat autem uideri cum hac, quàm cum Antonio sibi non conuenire) cum filia eius, quam adhuc uirginem esse sacramento contendebat, diuortium fecit, nihil curans fides ne sibi non haberetur, tanto eum hanc tempore secum illibatam habuisse: an uerò existimaretur hoc diu antè secum ita statuisse, cum se ad futura præpararet. Secundum hoc repudium nihil inter eos amicē actum est: sed L. Antonius causæ societate cum Fuluia contracta, ac si id fratris sui Marci causa faceret, (nam Pij quoque cognomen sibi propter suam in fratrem pietatem sumpserat) strenuè eam agebat. Cęsar M. Antonium nihil culpans, ne eum populos Asianos sub se habentem, hostē sibi redderet, Lucium & Fuluiam incusabat, ac repugnabat ijs, non ea ex Marci eos sententia agere, sed peculiarē sibi dominationē quærere iactans. Erat autem utriq; parti magna potentiæ spes in diuisione agrorum posita, ideoq; de ea primùm inter se contenderunt. Cæsar secundum id, quod cum Antonio post uictoriam fecerat, pactum, omnibus suis Antonijq; militib. agros diuidere uolebat, ut eorum sibi animos beneuolentia obstringeret: Antonius & Fuluia suis militibus cōpetentem partem ipsi assignare, ipsiq; colonias deducere uolebant, ut eorum uires sui iuris efficerent: uidebatur enim utrisque expeditissima ea ratio, bona inermium suis militibus largiri. Postquam igitur præter ipsorum opinionem magnus tumultus extitit, & res ad bellum spectauit, ac Cæsar, cum initiò omnes per totā Italiam agros (nisi si quem miles aliquis dono acceperat, aut ex publicis agris partem emerat,) unà cum mancipijs & instrumento reliquo, dominis adimere, & militibus dare statuerat; eorum qui suis bonis spoliabantur, uehementia in se cōcitauisset odia, mutare sententiā Fuluia & Antonius ceperūt. Existimabant enim plus sibi præsidij in ijs, quos Cæsar ea iniuria læsisset, q̄ in ijs qui agros essent accepturi, futurū. igit͂ his omissis, ad illos, quorū & numerus erat maior, & iustā irā ꝓpter res ademptas sibi cōceperant, se cōuerterūt: eos sibi singillatim coniunxerunt, eos adiuuerunt, ac inter se societate copulauerunt, ita ut qui antè Cæsarem metuissent, iam patronos adepti animū resumerent, ac de suis facultatibus nemini cederent, cum M. etiam Antonio hoc ita uideri iudicarent. Hos igitur Consul & Fuluia ad suam causam ita adiunxerunt, ut interim in nullam Cæsarianorum militum offensam incurrerent. Ostendebant enim ijs agrorū diuisione nulla opus esse, sed hostium superatorum bona suffectura eis indicabant, præsertim cum prædia, ac supellex extarent, uendita partim, partim non uendita: ea igitur, aut precium pro ijs solutum dari eis iubebant, ac si ne hæc satis forēt, ad spem prædæ Asianæ animos eorum erigebant. Ita mox factum est, ut Cæsar, qui possessoribus sua ui adimebat, laboremq; & pericula omnibus ex æquo de ijs parabat

Cæsaris Romā reditus, & origo belli eius contra L. Antonium & Fuluiam.

Cæsar Fuluiæ filiā repudiat.

rabat, & dominis bonorum, & militibus in offensa esset. Isti uerò, quia neq; quenquam suo spoliabant, & promissa se repræsentaturos sine ullo certamine ex partis bonis ostendebant, utrosq; suos habuerunt. His rebus, ac fame (qua summa premebatur, mare Siculum Sexto Pompeio, Ionium Cn. Domitio Aẽnobarbo obtinẽte, qui & ipse unus ex Cæsaris interfectoribus ex Philippensi pugna effugerat, parataq; classe aliqua, Ionium mare aliquandiu iam tenebat, ac multa rebus hostium damna inferebat) effectum est, ut Cæsar in summis difficultatibus hæreret. Accedebat ad eas, quòd in cõtentionibus quæ militibus cum Senatoribus, aut reliquos qui agros possiderent, intercedebant, (cuiusmodi in certamine de re maximi momenti accidebant plurimæ) neutris tutò poterat astipulari: nam utrisq; iuxtà gratificari, erat quidem id impossibile, cum alteri iniuriam inferre, alteri eam defendere, alteri aliorum res inuadere, alteri suas retinere cuperent. Quoties igitur modò huic, modò illi parti, quemadmodũ id necessitas postulabat, accederet, in odia alterius statim incurrebat: neque tantùm gratiæ ab his, quibus officium suum exhibuisset, quantũ odij ab his quibus negasset aliquid, consequebatur. Alteri enim ita accipientes quæ desiderauerant, tanquam debitum sibi si exolutũ esset, nullum id beneficium putabant: alteri suis se spoliari ægrè ferebant. Sic Cæsar identidem alterutram partem offendens, ac modò ob populi studium, modò ob militum malè audiẽs, nihil proficiebat, experiebaturq; ipsa re, armis eorum beneuolentiam, quos iniuria affecisset, parare se sibi non posse: sed posse quidem omnes qui non obtemperassent ipsi, armis ad interitum adigi, cogi uerò armis, ut eum quem nollet, amaret, neminem posse. Igitur inuitus etiam se subduxit, ac neq; iam Senatoribus abstulit quicquam (primò enim horum quoque agros omnes militibus diuidere decreuerat, interrogans eos: Vnde enim alias militibus præmia persoluemus? Quasi uerò aut belligerari cum quisquam, aut tanta ipsis promittere iussisset) & ijs quoq; agris abstinuit, qui uel à mulieribus dotis nomine, uel ab alijs possidebantur, minores quàm ut promissæ in singulos milites quantitati satisfacerẽt. Hoc facto & Senatus, ac quibus præterea nihil eripiebatur, melius de Cæsare iam sentire cęperũt. Milites autem, quantum istis Cæsar pepercisset, aut honorem habuisset, tantum sibi ignominiæ ac detrimenti accidisse, seq; minus spe sibi facta accepturos putantes, indignabantur, multosq; centuriones, aliosq; Cæsaris familiares, qui eos ne tumultuarent inhibebãt, complures interficiebãt: parumq; abfuit quin ipsum quoque necarent: ac quamcunq; arreptam occasionem, iustam suæ iræ causam faciebant. Nec antè finem indignandi fecerunt, quàm impetrauerunt, ut cognatis suis, & eorum qui in prælijs cecidissent parẽtibus ac liberis omnes agri quos nonnulli ad eos pertinentes possidebant, permitterent. Hoc rursum milites Cæsari coniunxit, plebis autem iram cõcitauit, ita ut ad manus quoq; deuentum sit, conflictumq; continenter, ita ut utrinq; multi sauciarentur, perirentq;, militibus armorum genere, ac bellorum usu, plebe numero ac iaculatione de tectis præualente. Itaque & domus permultæ combustæ sunt, & annua habitatio, ijs qui Romæ erant, ad mille nũmos usq; in continuum, qui uerò alibi in Italia habitarent, quarto quolibet anno remissa est. Pugnabatur enim in omnibus urbibus similiter, ubicunque milites in plebem incidissent. His malis, ac eo præterea quòd milites à Cæsare in Hispaniam præmisi, tumultum Placentiæ quendam edidissent, ac non antè, quàm ab incolis eius regionis pecunias acciperẽt, conquiessent, eosdemq;

Conflictus plebis cum militibus.

4 Calenus,

Calenus & Ventidius, qui Galliæ transalpinę præerant, Alpium transitum prohibuissent, territus Cæsar ne quid grauius pateretur, cum Cõsule & Fuluia pacem componere statuit: & quia ipse per se priuatim nihil efficiebat, ad ueteranos confugit, ac per eos de pacificatione egit. At Lucio Fuluiæq; animus auctus his euentis erat, adiunxerantq; ad suam causam eos quibus agri adimebantur: eos Lucius undiquaq; circumiens, à Cæsare abalienatos in unum cogebat. Fuluia autem Præneste occupato, ac ad suam societatem pertracto, Senatores & equites à sua parte stantes habebat, cum ijs de omnibus negocijs cõsilia inibat: identidemq; edicta, ut ex usu uidebatur, proponebat. Id quidem mirandum adeò non est, cum gladio etiam se accinxerit ipsa, tesseram militibus dederit, sæpenumerò concionẽ apud eos habuerit. Cæsar, hoc sibi uidens ad cætera mali accedere, neq; opprimere eos ualens, non modò à potẽtia, sed à studijs etiam hominum longè ipsis inferior (multos enim lædebat ipse, illi uerò bonam omnibus spem faciebant) cum aliquoties per amicos priuatim compositionem apud eos frustra tentasset, tandem legatos ex ueteranis ad eos misit, in eum præcipuè finẽ, ut pace impetrata res cõstituere, ac deinde ipsis resistere posset: quòd si eam nõ esset consecutus, at certè causam discordiæ nõ sibi, sed ipsis imputatum iri existimans: neq; falsus est sua opinione. Cum enim ne militũ quidem actione interposita res succederet, senatores ad L. & Fuluiam misit, qui & pacta sibi cum Antonio facta eis exponerent, & de controuersia cognoscerent. ubi ne sic quidem effectum quicquã est (nam & multas conditiones ferebant, quibus staturus Cæsar nõ esset, & omnia se iussu Marci Antonij agere perhibebãt) ibi demũ Cæsar ad ueteranos se iterũ cõtulit. Veterani Romã frequẽtes, tanq; cum populo ac Senatu aliquid acturi, aduenere: ac in Capitolium cõgregati, omissis istis, cõuentus Antonij ac Cæsaris recitari sibi iussẽrũt: eos approbauère, seq; arbitros litis eorũ cõstituère, eaq; acta in tabulas relata obsignataq; Vestalibus uirginibus adseruãda dederũt: Cæsariq; præsenti, L. autẽ Antonio & Fuluiæ per legatos diẽ dixerũt, ad quã disceptãdę rei causa Gabios uenirẽt. Cæsare se promptũ ad iudicandã litẽ exhibẽte, ijs autem pollicitis quidem se adfuturos, nõ tamen uenientibus (incertũ metu'ne, aut contemptu potius id ab ipsis factum, certè enim iudicium uerbis exagitabant, ac inter alia Senatum Caligam ab usu militaris uestimenti nominabant) iniuriarum Lucium & Fuluiam ueterani damnauère, Cæsaris causam suscepere: ac sæpius deinde consultatione habita, bellum contra L. & Fuluiam instituerunt, atq; ad id gnauiter se parauerunt, pecunia undiq; contracta, atq; etiam ex sacris rebus conflata, (omnia enim ornamenta per totam Italiam, quà in sua eam potestate habebãt: ac Romæ etiam, quæ quidem pecunia commmutari possent, ex templis abstulerãt) ex Gallia etiam Togata, quæ tum Italiæ legibus ac institutis formata fuerat, ne in cisalpina regione eius gubernandæ causa essent exercitus alendi, pecunia ipsis, militesq; adducebantur. Dum Cæsar hæc adornat, Fuluia etiam ac Lucius ijs quæ in suam rem essent, parandis, exercituiq; cogendo intenti erant: utriq; autem legatos suos, ac milites, Tribunosq;, hac illac circummittebant: & ciuitates alias sibi adiungebant, ab alijs non recipiebantur. quorum ego pleraq;, ubi nihil memoratu magnopere dignum actum fuit, prætereibo: quæ autem referre operæprecium esse existimo, ea breuiter recensebo. Nursia Sabinorum oppidum est, eò Cęsar primùm cum exercitu accessit: fugatoq; quod ibi stationes agebat præsidio, ab oppido à Titisieno Gallo repulsus, in

Fuluia gladio se accingit.

Veterani controuersiæ inter Cæsarem & L. Antonium arbitri.

Nursia.

in Vmbriam digressus, Sentinates oppugnauit. Interim Antonius missis occultè Romam ad amicos militibus, alios alio sub prætextu, ipse repentè superuenit: equitatuq; qui sibi occurrerat, uicto, peditibusq; intra muros compulsis, cum præmissi inter milites Antonij urbis defensores adorirentur, urbem cepit: neq; Lepido, cui eius erat mandata custodia, quicquã resistente (erat enim homo natura ignauus) neq; Seruilio Consule, ipso quoque nimis quietis studioso. Eo cognito Cæsar, relicto ad oppugnationem Sentinatium Q. Saluidieno Rufo, Romam ipse cõtendit. Antonius autem ante eius aduentum urbe exiuit, cum effecisset, ut decreto tanquam ad bellum proficisci iuberetur, concionatusq; esset militari habitu indutus. quod factum ab alio nemine unquam fuerat. Ita Cæsar in urbem citra omne certamen receptus, Antoniumq; frustra insecutus, reuersus Romam accuratiori custodia firmauit. Cæsare à Sentinatibus discedente, ut dixi, ac C. Furnio, (qui ei oppido præerat) eius insequẽdi causa ab oppido longius progresso, Saluidienus ex improuiso oppidum aggressus cepit, diripuit, incẽditq;. Cæterùm Nursinis sese dedentibus nullum est damnum iniunctũ: post autem cum eos qui in prælio (conflixerant enim cum Cæsare) ceciderant sepelientes, eorum monumentis inscriberent, pugnãtes eos pro libertate occubuisse, tanta ab eis mulctę nomine exacta est pecunia, ut urbe agroq; omni cesserint. L. Antonius Roma profectus, in Galliam ire intendit: sed itinere prohibitus, Perusiam (urbs est Hetruriæ) se conuertit: ibi eum depræhensum primùm legati Cæsaris, deinde ipse Cæsar oppugnauerunt. Durante obsidione (nam & natura munitus est is locus, & satis instructus erat omnibus rebus ad defendendum necessarijs, & emissi ab Antonio, antequam operibus urbs omnino clauderetur, equites, multum Cæsarianis damni inferebant, ac multi alij diuersis ex locis uenientes enixè Antonium defendebant) multa utrinq; acta sunt, in quibus cum plerunq; Antonius priores tulisset, tamen fames tandem ei deditionem extorsit: uenia ipsi, alijsq; nonnullis data, pleriq; Senatores, equitesq;, qui cum Antonio fuerant, necati sunt, neq; id communi more (siquidem uerum est, quod fertur) sed CCCC. equites, Senatoresq; cùm alij, tum T. etiam Cannutius, qui olim Tribunus plebis multitudinem Cæsari Octauiano conuocauerat, ad aram Cæsari superiori sacratam adducti, ibiq; mactati sunt: Perusini, alijq; ibi tum capti, pleriq; trucidati, urbs ipsa tota combusta, fano solùm Vulcani seruato: simulacrum Iunonis casu ab incendio superstes, Romam aduectum est propter somnium Cæsaris quoddam, cõcessumq; ab eo, ut qui uellent, eam urbem reficerent, ac habitarent, ager tamen urbi datus nõ totum milliare explens. Perusia capta (quod fuit Cn. Domitio Caluino iterum, Asinio Pollione Coss.) reliqua etiam Italiæ oppida partim ui, partim deditione recepit Cæsar. Itaq; Fuluia cum liberis ad uirum aufugit, ac ex primoribus etiam complures partim ad Antonium, partim ad Sextum Pompeium in Siciliam abierũt, inter quos Iulia etiam Antoniorum mater ad Sextum uenit, ab eoq; amicissimè excepta, & ad filium Marcum missa est, ut de amicitia cum eo ageret. Inter eos qui ex Italia tunc ad Antoniũ profecti sunt, Tiberius etiam Claudius Nero, præsidio in Campaniæ quodã oppido præfectus, cùm Cæsaris res obtinerent, cum uxore sua Liuia Drusilla, & filio Tiberio Claudio Nerone, eodem abijt: sed posteà temporis res quàm maximè admirabilis, ac præter omnium opinionem euenit, ut Liuia, quæ tum Cæsarem fugiebat, ei nuberet, atq; is Tiberius, qui cum parentibus tunc suis solum uertebat,

L. Antonij deditio.

An. V.C. 714.

Fuga ex Italia Fuluiæ. Iuliæ.

Tib. Claudij Neronis. Liuiæ Drusillæ.

bat, Imperator post Cæsarẽ fieret. Eodem tempore in urbe togæ (eas enim, etsi decretum factum non fuerat, à plebe coacti posuerant) resumptæ, festiq; dies acti sunt. Cæsar habitu triumphali in urbem adductus, sertoq; laureo honoratus: & decretum, ut quoties triumphans aliquis eo uteretur, Cæsar quoq; eodem decoraretur. Cæsar Italico negocio confecto, cum mare Ionium etiam liberatum iam esset (partim Domitius suis uiribus ad id tenendum diffidens, ad Antonium defectus erat) ad bellum Sexto Pompeio inferendũ se parauit: sed cum de potentia eius esset factus certior, eumq; cum Antonio per matrẽ legatosq; agere audisset, ueritus ne contra utrunq; sibi bellum simul esset gerendum, Sextum & fidei & uirium plus quàm Antonium habentem ut sibi conciliaret, matrem ei Mutiam misit: sororemq; L. Scribonij Libonis (soceris Sexti erat) ipse duxit, sperans & beneficio & affinitate se amicum sibi Pompeium redditurum. Is Pompeius cum secundum pacta cum Lepido inita ex Hispania discessisset, ac nõ multo pòst classi esset præfectus, cum Cæsar ei eam præfecturam ademisset, nihilominus naues retinens, ausus fuerat in Italiam nauigare: mox cum eam iam Cæsar occupasset, se autem inter superioris Cæsaris occisores damnatum esse audiret, à continenti abstinens, & circum insulas nauigans, euentum expectârat, uictumq; citra ullius iniuriam sibi parârat: fore sperans, ut quoniam cædis particeps non fuisset, ab eius filio ipso reduceretur: uerùm cum se quoque proscriptum esse intellexisset, desperato in patriam reditu, ad bellum se instruxit, triremes fabricatus est, profugos ad se recepit, prædones maritimos socios sibi adsciuit, eiectosq; patria suscepit. Ita paruo tempore uiribus acquisitis, mariq; Italiæ uicino potitus, in portus eius subuectus, naues abripuit, ac prædas exercuit: rebus succedentibus, ita ut iam & milites & pecuniam haberet, in Siciliam nauigauit, Mylasq; & Tyndaridem citra etiam pugnam cepit: à Messana autem eum Pompeius Bithynicus, Siciliæ ea tempestate præfectus, repulit. quanquam ne sic quidem Sextus omnino eam missam fecit: sed in agrũ eius incursiones faciendo, commeatus intercludendo, subueniẽtes Messanæ partim metu eiusdem incommodi obiecto, partim per insidias damno dato, prohibendo, Quæstorem cum pecunijs, ac tandem & Messanam, & Bithynicum, cum conuenisset, ut insulam æquata potestate regerẽt, in suam potestatem redegit. ac tum quidem Bithynico nihil mali exhibuit: Messanensibus autem arma & pecuniã ademit. dein Syracusas, & alias nonnullas urbes subegit, ac milites ab ijs accepit, mittente etiam ei milites ex Africa Q. Cornificio. Pompeij ita augescentis aliquandiu Cæsar nullam curam habuerat, quòd & cõtemnebat hominem, & alijs negocijs distinebatur: sed cum fame multi in urbe perirent, ac Italiam quoque Sextus attentaret, ita demum classe parata Saluidienum cum magnis copijs Rhegium præmisit. Is Pompeiũ ab Italia reiecit: regressusq; eo in Siciliam, naues ex pellibus ad imitationẽ eorum qui Oceanũ nauigant facere instituit, intus baculis leuibus conserens, foris autem pellem bouis crudam in formam rotundi clypei obducens. Verùm risui habitus, ac periculum, si is transfretare conaretur, ueritus, pelliceis nauigijs istis omissis, classe, quę iam instructa aduenerat, traijcere aggressus est: frustrà id quidem, cum & multitudo & magnitudo nauium eius multum peritiæ & audaciæ hostium concederet. Hæc gerebantur eo tempore, quo in Macedoniam Cæsar expeditionem faciebat: isq; inspector huius naualis prælij, ægrè admodum tulit se primo hoc cõgressu uinci, ac non ausus ui transmissionem

Cæsar de conciliando Sexto Pompeio agit.

Mutia mater Sexti Pompeij.

Sextus Pompeius ut Siciliæ compos sit factus.

Pompeius Bithynicus.

Saluidienus à Sexto Pompeio uictus.

ſionem poſthac tentare, quamuis pleriſque nauibus ſuis ſaluis, ſed ſæpenumerò clanculum facto periculo, quòd utique ſi in inſulam perueniſſet, pedeſtribus copijs uicturũ ſe facilè ſperaret, cum nihil proficeret, ualida ubiq; inſulam cuſtodia obſeruante, conſtitutis alijs quibuſdam, qui Siciliæ intenti eſſent, ipſe Brunduſium ad Antonium perrexit, auxilioq; nauiũ, Ionium mare traiecit. His actis, totam inſulã Pompeius occupauit, Bithynicũ inſidiari ſibi prætendens, occidit: ſpectacula, qualia uictores ſolent, edidit: captiuorũ naualem in freto, prope Rhegiũ, ita ut hoſtium in cõſpectu eſſet, pugnã exhibuit, commiſsis inter ſe ligneis, & pelliceis ad deridendũ Saluidienũ nauiculis: deinde naues plures extruxit, mare circũ inſulã obtinuit, auctus ea etiam gloria atque faſtu, quaſi Neptuni filius eſſet: nam & pater quondam eius imperiũ mari uniuerſo habuerat. Hæc à Sexto Pompeio geſta ſunt, Caſsij adhuc Brutiq; rebus ſaluis. Secundũ eorũ interitum, cùm alij ad eum, [tum Statius etiam Murcus ſeſe receperũt: Statiũ Pompeius] libenter accepit (nimirũ ut copias, quib. ille præerat, ad ſe traduceret) deinde aũt ſtrenuum & magnanimum eſſe uidens, interfecit, proditionis eũm inſimulans. Deinde eius claſſem, ac multitudinem ſeruorum qui ex Italia aduenerant, ad ſe recipiens, magnoperè creuit: tantus enim fuit fugitiuorũ numerus, ut Veſtales etiam cum rem ſacram facerent, uota conceperint ſi finis aufugiendi factus fuiſſet. His de cauſis, ac potiſsimum quòd exules recipiebat, & cum Antonio de iungenda amicitia agebat, Cęſar cum eo pacem inire cupiens, ubi id non ſucceſsit, M. Vipſanio Agrippæ bellum contra eum gerendũ iniunxit, ipſe uerò in Galliam profectus eſt. Qua re cognita Pompeius, obſeruato eo tempore, quo Apollinaribus ludis exhibendis occupatus Agrippa erat, (Præturam enim tum gerens, ac præcipuus amicus Cæſaris ſplendidè omnia agebat, ludosq; inter cætera equeſtres biduo præbebat, & Troiam uocatum ludum per nobiles pueros magnificè exercebat) in Italiam tranſmiſit, ac tandiu in ea prędas agendo commoratus eſt, donec Agrippa adueniret: ſub eius aduentũ relicto in quibuſdam locis præſidio, in Siciliam reuectus eſt. Cæſar primò per alios Galliam occupare conatus, cum Fufius hactenus, & alij Antonij rebus fauentes id impediuiſſent, eo tempore obtinuit, cùm morbo abſumptum Fufium inueniſſet, eiusq; exercitum nullo labore ad ſe tranſtuliſſet: Lepidum moleſtè ferentem ſe ſua imperij parte ſpoliari, in Africam miſit, ut ſibi eum eo amiciorẽ haberet, quòd à ſe ſolo, ac non etiam Antonio eam prouinciam accepiſſet. Erant in Africa duæ Romanorum, uti ſuprà demonſtratum eſt, prouincię: præerant autem ante Triumuiratum, Numidiæ T. Seſtius, alteri Cornificius ac D. Lælius, ille quidem Antonij, hi Cæſaris rebus ſtudentes. Seſtius primò cùm eos (longè enim paratiores à copijs erant) in ſuam prouinciam irrupturos putaret, ad propulſandam eorum uim ſe parauerat: pòſt eos ob cunctationem deſpiciens, elatus præſertim prodigio, quòd bos humana uoce (ut fertur) ei, ut ageret quæ inſtituiſſet, iuſſerat, inſomnioq;, quo taurum quendam in oppido Tuca ſepultum, imaginatus fuerat ſibi dicere, ut caput eius effoſſum, perticæq; impoſitum circumferret, ita enim fore ut uinceret: his animo confirmato, præcipuè cum taurum eo in loco quem ei ſomnium demonſtrauerat, inueniſſet, omni mora præciſa, in Africam profectus, Adrumetum & alias quaſdã urbes inopinantes aggreſſus cepit. Poſteà hoc ſucceſſu elatus, cùm minus accurata uteretur cuſtodia, à Quęſtore inſidijs petitus, magna parte exercitus amiſſa in Numidiam abijt: eamq; cladem eò referens, quòd tauri caput

Bithynici interitus.

*

Agrippæ prætura.

Cæſar Galliam occupat.

Vt Seſtius Africa omni potitus ſit, Cornificio & Lælio ſublatis.

caput secum non habuisset, denuò se ad expeditionem parauit. Interim aduersarij occupauerant in Numidiam intrare, ac alijs Cirtam oppugnantibus, Quæstor cum equitatu aduersis ipsum Sestium tendens, eum equestribus aliquot prælijs uicit, ac collegā Quæstorem sibi adiunxit. Sestius autem nouis subsidijs auctus, denuò rem in periculū pugnæ adduxit: superatoq; uicissim Quæstore, Lælium agro populantem in castra cōpulit, obseditq;: Cornificium autem ei subuenientem opinione Lælij iam capti deceptū, animoq; consternatum, uicit, & in prælio occidit: ac Lælium quoq;, qui ut à tergo adoriretur hostes, castris exiuerat. His actis, tutò deinceps utriq; prouincię pręfuit, donec Cæsare ex pacto cum Antonio Lepidoq; inito, imperium in eas nacto, ac C. Fuficium Phangonem eis præficiente, ultrò cessit.

Lælij & Cornificij interitus.

Post pugnam Philippensem, cum Cæsar & Antonius inter alia Africā quoque diuisissent, ita ut Numidiam Cæsar, Antonius Africam acciperet (Lepidus enim nomine tantùm imperabat, ac id ipsum quoq; sæpe in literis omittebatur) Fuluia Sestio suasit, ut Africam occuparet: (commorabatur enim adhuc in Africa Sestius: uerbo quidem, propter hyemem: re autem, quod fore sperabat, ut aliqui noui motus ibi existerent) is cum Phangoni non persuaderet, ut sibi prouincia cederet, prouinciales, qui Phangonis imperium iniquo animo ferebant (nanq; is Phango ex milite mercenario Senator factus, quod multis eius similibus obtigisse suprà demonstraui, malè regebat prouinciā) socios sibi adsciuit. Igitur Phango in Numidiam abijt: Cirtensibusq; ipsum spernētibus, damno graui imposito, Arabionem, qui in barbaros uicinos imperiū habebat, ac prius Lælio, deinde Sestio opem tulerat, propterea quòd sibi opitulari nollet, ditione eiecit, isq; ad Sestium confugit. Phango à Sestio Arabionem postulauit: cumq; nō dederetur, iratus in Africam irruit, ac nonnihil maleficij regioni intulit: sed à Sestio obuiā sibi cum exercitu profecto prelijs aliquot non magnis superatus, in Numidiam recessit, insequente Sestio, qui equitatu potissimum Arabionis confidens, sperabat se breuiter uictoriam ab aduersario reportaturum. Sed postquam Arabionem suspicionis cuiusdam causa Sestius per fraudem interfecit, indignè eam necem equitibus ferentibus, eumq; deserentibus, ac plerisque Phangoni se adiungentibus, nihil efficere potuit. Proinde quasi causa belli è medio sublata, Phango & Sestius amicitiam iniuêre, qua fretum Sestium cum animaduerteret Phango securè agere, in Africā inuasit: prelioq; commisso, uterq; & uictus & uictor discessit. nam Phango equitatu Numidico, legionibus Romanis Sestius prçualebat: igitur ita utrinq; castra ab hostibus direpta sunt, ut neutri quid socijs suis factum esset, scirent. Cum sese recepissent à pugna, & quid euenisset, resciuissent, denuò cōgressi sunt. ibi fusis Numidis Phango in montes confugit. noctu aūt cum bubali ibi transcurrerēt, equitatum hostium adesse opinatus, seipsum interfecit. Ita Sestius reliquam prouinciam absq; labore ullo recepit, Zonam autem diu admodum resistētem, fame subegit, iterumq; utriq; prouinciæ præfuit, usq; ad Lepidi aduentum: huic, siue quòd ex sententia Antonij aduenire eum putaret, siue quòd longè maiores secum is copias habebat, non repugnauit Sestius: sed id quod necessariò faciebat, gratificari se Lepido simulans, quieuit. Lepidus utramq; prouinciam in suam potestatem accepit. Eodem fermè tempore, M. Antonius à pugna Philippensi in continentē Asiam uenit: ibi partim ipse circumiens, partim alios emittens, pecunias ab urbibus exegit, ac ditiones uendidit. Interim Cleopatræ in Cilicia uisæ amore correptus, nullam

Sestius ut Africam omiserit, iterumq; receperit.

Phango, eius acta & interitus.

Arabio ditione sua pulsus perit.

Lepidus Africam occupat.

Antonij in Asia acta, & amor Cleopatræ.

Iam deinde honestatis curã gerens, Aegyptiæ mulieri seruiuit, eiusq; amori uacans cum alia turpia multa fecisset, ac fratres eius Ephesi à templo Dianæ abreptos necasset, tandẽ Planco in Asia, Saxa in Syria relicto in Aegyptum profectus est. Præbuit ea res multis motibus occasionẽ. Nam & qui Aradum insulam incolebant, eis qui ad se pecuniæ exigẽdæ causa missi essent, non obtemperabant, nonnullis etiam eorũ occisis, & Parthi cùm iam antè se cõmouissent, tum magis adhuc cõtra Romanos insurrexerũt, ducibus Labieno & Pacoro: quorũ hic Orodis regis Parthorũ filius erat, ille T. Labieni, qui quà ratione ad Parthos uenerit, ac cum Pacoro rem istam gesserit, iam explicabo. Cassij & Bruti commilito fuerat Labienus hic, de quo nobis sermo est: missusq; ad petẽdum auxilium ad Orodem, ante pugnam Philippensem, aliquandiu apud eum commoratus est, cum nulla sui haberetur ratio, quòd & adiuuare eos Regi in animo non erat, & negare auxilium uerebatur. Pòst clade annunciata Labienus, cum aduersariorũ nemini ueniam daturos uictores putaret, potius sibi cum barbaris uiuendum ratus, quàm in patria pereũdum, apud Parthos remansit: ac ubi primùm Antonij desidiam, amoremq;, & profectionẽ in Aegyptum intellexit, Parthis inferendi Romanis belli autor fuit, quorum exercitus partim perijssent, partim damnum accepissent, reliqui autem inter se dissiderent, ac denuò ad bellum deuenturi intestinum essent: quare Regi suasit, ut dum in Italia Cæsar Sexti Pompeij causa detineret, Antonius autem in Aegypto amori indulgeret, ipse Syriam & uicinas ei regiones subigeret: se autem ducem belli futurum, ac ita multos populos, qui Romanis propter damna quibus ab ijs continuis affligebantur, infensi erant, ad defectionem permoturum pollicitus est. Hoc sermone cum Regem ad bellum gerẽdum adduxisset, acceptis ab eo magnis copijs, filioq; regis Pacoro, in Phœnicem irruit, ac Apameam aggressus, à muro reiectus, deditione uoluntaria præsidia quæ erant in ea regione posita accepit. Ea ex militibus Cassianis ac Brutianis constabant, quos Antonius in suum exercitum allectos, Syriæ tum, regionis nimirum eius peritos, custodiendæ reliquerat. Igitur Labienus eos facilè, tanquam familiariter sibi notos, sui iuris fecit, Saxa qui tum ijs præerat, excepto, qui frater præfecti exercitus, ac Quæstor, solus Labieno se non adiunxit. Hunc Saxam Labienus prælio congressum, multitudine ac uirtute suorum equitum uicit, ac noctu ex castris aufugientem insecutus est, iaculatus etiam antè libellos in eius castra, ad perducendos ad suam societatem eius milites: quod ne fieret ueritus Saxa, fugæ se dedit, assecutusq; eum Labienus, plerosq; qui cum eo erant, interfecit. Saxa autem Antiochiã cum perfugisset, ipse Apameam, iam non amplius repugnantẽ, quòd opinio de morte Saxæ insinuauerat, accepit, ac pòst Antiochiam etiam, à Saxa desertam: denique ipsum etiam Saxam in Ciliciam fugientem cõsectatus, occidit. Saxa mortuo, Syriã Pacorus subegit uniuersam, Tyro excepta: quam urbem Romani reliqui, ac qui cum his sentiebant Syri anteceperant, ac neque suasionibus, neque ui (nam classem Parthi nullam secum habebant) in potestatem eius redigi potuerunt. Syria reliqua omni Pacorus accepta, in Palæstinam profectus, Hyrcanum, qui tum prępositus à Romanis ei regioni imperabat, deposuit, fratremq; eius Aristobulum præfecit. Eodem tempore Labienus Ciliciam, & Asiæ urbes in continenti sitas (eius enim metu in insulas traiecerat Plancus) præter Stratoniceam omnes, plerasque sine bello: Mylassa autem & Alabanda ui occupauit. Hæ urbes cum præsidium à La-

u bieno

Aradiorum rebellio.

Pacorus.

Parthicum bellum.

Labienus quomodo dux Parthorũ factus.

Phœnicen Labienus subigit, Saxam uincit, & interficit.

Saxa uincitur, & perit.

Tyrus Parthis resistit.

Hyrcanus.

Aristobulus.

Stratonicea.

bieno accepissent, iis die festo quodam necatis defecerunt. Igitur Labienus Alabandis captis, ciues supplicio affecit, Mylassa autem relicta ab incolis diruit: Stratoniceam cum diu obsedisset, nullo tamen modo potiri urbe ea potuit. Proinde pecunia confecta, ac spoliatis fanis, Parthicum sese imperatorẽ nominauit, ratione à more Romano diuersissima. Quos enim aduersum Romanos ducebat, ab iis nomen sibi sumebat, quasi uerò eos, ac non ciues suos uicisset.

Labienus Imperator Parthicus.

Antonij luxuria & desidia.

Antonius cum & hæc, & quæ in Italia agebantur, audiret (nihil enim omninò ignorabat) neutris rebus in tempore consuluit: sed amore, temulentiaq; detentus, neq; sociorum neque hostium ullam curam gesit.
„ Etenim quantisper humili loco constitutus, summum gradum
„ affectaret, summo studio rebus intentus fuerat: postquam autem potitus et
„ fastigio esset, nihil iam diligenter curabat, sed cum Cleopatra & Aegyptijs luxuriæ deditus usq; ad perniciem extremam suam desidebat. Vix tandem coactus consurgere, ad Tyrum nauigauit, tanquam auxilium urbi laturus: sed occupatam iam ab hoste omnem circùm regionem cernens, prætendẽs Pompeij bellum, eam deseruit: contrà quòd eam rem non maturasset, Parthos sibi in mora fuisse causabatur. ita euenit, ut neq; socijs auxilio ueniret, propter Pompeium, (hoc enim prætexebat) neque Italiæ, propter socios. Proinde continentem præteruectus ad Asiam usq;, in Græciam transmisit: ibi cum matre & coniuge sua congressus, Cæsarem hostem suum fecit, & cum Pompeio amicitiam iunxit: deinde in Italiam transuectus, Sipuntem cepit: Brundusium, quia dedere se nolebat, oppugnauit. Iam ex Gallia Cæsar redierat: is audito quæ ageret Antonius, contractis copijs, P. Seruilium Rullum Brundusio tuendo, Agrippam Sipunti recipiendo misit. Agrippa Sipuntem ui recepit. Seruilium autem Antonius subitò adortus, multos eius milites interfecit, multos ad se ptraxit. Ad hunc modum commisso inter Cæsarem ac Antonium bello, cum uterq; urbes, ueteranosq;, unde sibi aliquid auxilij sperabat, circummissis suis administris solicitaret, alijq; iam tum alterutri accederent, alij differrent, noui per Italiam, ac Romæ potissimum, coorti sunt tumultus.

Antonius cum Sexto Pompeio amicitiã facit, & in Italia Cæsarẽ aggreditur.

P. Seruilius Rullus.

Agrippa.

Suspensis & ducum & auxiliariorum animis, Fuluia Sicyone, ubi morbo correpta decumbebat, moritur: effecit autem et amor Cleopatræ, & petulantia ipsius Fuluiæ, ut Antonius causam ei mortis attulisse uideretur.

Fuluiæ mors.

Enimuerò Fuluia mortua, statim uterq; armis positis, in gratiam redierunt, siue quòd reuera ad bellum ipsos Fuluia incitasset, siue hac præscriptione utentes, cum alter alterum metueret, & uterq; æquis uiribus & spe uteretur. Tum Cæsari Sardinia & Dalmatia, Hispaniaq; & Gallia, Antonio reliquæ omnes trans Ionium mare regiones adscriptæ sunt. nam Africas prouincias Lepidus habebat, Siciliam Sextus. hęc tum denuò imperij diuisio facta, belliq; cõtra Sextũ Pompeiũ societas inter Cæsarẽ & Antonium inita, quanquam Antonius per internuncios sacramento se obstrinxerat Pompeio ad consortium belli contra Cæsarem.

Pax inter Cæsarem & Antonium.

Antonij perfidia in Pompeium.

Quæ causa præcipuè fuerat Cæsari, cur impunitate proposita omnes ad se reciperet eos, qui in bello Perusino contra se stetissent, ac nonnullos etiam ex patris percussoribus, interq; eos Domitium, omnes item proscriptos, ac qui Casśij Brutiq; castra secuti fuissent, uel Antonium postmodò adiuuissent. Adeò in se-
„ ditionibus & bellis omnia præter rationem eueniunt, ubi non iure, sed uti-
„ litate sua ac necessitate amicos inimicosq; suos hi qui rerum potiuntur æsti-
„ mant, ac pro opportunitate temporis eosdem & hostes, & necessarios suos
„ iudicant. His ita in castris ad Brundusium compositis, conuiuio se mutuò acceperunt

Domitio Cæsar ignoscit.

acceperunt, quòd Cæsar more militari ac Romano, Antonius Asiatico Aegyptioq́ instruxit. Cum in gratiam rediissent (ut quidem sibi uidebantur) milites qui tum cum Cæsare erant, Antoniũ circunstetère, postulãtes pecuniã, quã ipsis de pugna Philippensi promiserat, cuiusq́ cumulatè cõficiendæ causa in Asiam missus fuerat, ac uim ei intulissent, nisi eos spe iniecta Cæsar inhibuisset. Postea emeritis in colonias dimissis ne ulterius tumultibus excitandis progrederentur, Cæsar & Antonius ad bellum contra Pompeium ferendum se contulerunt. Pompeius enim secundum fœdus cum Antonio patratũ in Italiam uenerat, eius auxilio contra Cæsarem belligeraturus: sed certior factus de eorum pactione, in Siciliam reuersus, Menæ liberto suo, quem plurimi faciebat, imperauit, ut cum classis parte circumuectus hostium ditionẽ infestaret. Menas Hetruria haud leuiter uexata, M. Titium, Titij filium eius, qui proscriptus, ad Sextum Pompeium cõfugerat, ac cum eo erat, classem sibi peculiaris potentiæ obtinendæ causa parantẽ, & in Narbonensi prouincia stationem habentem, uiuum cepit. Huic Titio propter patrem suum, ac quòd nomẽ Pompeij milites eius suis scutis inscriptum ferebant, uenia data est: sed is malam suo benefactori gratiam retulit, quem & debellauit, & occidit: quæ res inter similia exempla maximè commemoratur. Menas his actis in Sardiniam nauigauit, ibiq́ cum cum M. Lurio insulæ præfecto confligens, primò pulsus est: deinde inopinatò conuersus in hostem inconsiderate insequentem, uictoriam recuperauit, insulamq́ Lurio cedẽte occupauit, deditione cætera, Aradin autem (quò ex pugna complures cõfugerant) expugnatione. Captiuos cùm alios, tum Helenum Cæsaris libertum, eiq́ maximè charum, sine precio redemptionis dimisit, beneficium hoc multò antè apud Cæsarem deponẽs, & perfugium sibi, si res ita ferret, apud eum præparans. Romę, Sardinia amissa, cum ora maritima populationibus uexaretur, annonæ commeatus interclusus esset, fames, uectigalia multa & omnis generis, pensionesq́ ijs qui mancipia haberent impositæ, cum molesta hæc omnia admodum essent, ciues non amplius se continuerunt, sed quantum læticię Cæsaris ac Antonij pacificatione acceperant (sibi enim pacem ex eorum concordia sperabant) tantum, aut plus etiam indignationis inter eos propter bellum eorum contra Pompeium est coortum. Itaque qui modò Cæsarem Antoniumq́ equitãtes tanquam in triumpho quodam in urbem adduxerant, uesteq́ triumphali eos exornauerãt, ludos ut sellis curulibus sedentes spectarent, iusserant, Octauiam Cæsaris sororem, marito eius defuncto, prægnantem tum, Antonio coniugem conciliauerant, ij adeò mutati sunt, ut uel coitionibus factis, uel ad spectaculum congregati, eos ad pacem cum Pompeio componendam hortati sint, multo eam rem clamore agentes. Cum nihil efficerẽt, abalienati animis ab ipsis ad Pompeium inclinauerunt, ac cùm alios studio eius sermones sparserunt, tum ludis equestribus illatum Neptuni simulacrum multo plausu honorauerunt, eoq́ magnoperè delectati sunt: cumq́ id per aliquot dies non inferretur, lapidatione in magistratus facta, eos foro eiecerunt, Cæsaris & Antonij statuas deiecerunt, ac tandem cum nihil consequerentur, impetũ in eos necis inferendæ causa fecerunt. Ibi Cæsar, suorum nonnullis uulneratis, ueste laniata se ad deprecandum multitudinem conuertit: Antonio autem asperius cum ipsis agente, magisq́ adhuc ira plebis aucta, ita ut graue aliquod ab ea facinus expectandum esset, ita demum ad Pompeium de pace ineunda mittere coacti sunt. Interea temporis, etsi iam in exitu erat annus,

Menas Sexti Pompeij libertus quæ egerit.

M. Titij ingratitudo.

Sardinia à Mena capitur.

M. Lurius.

Helenus.

Cæsar & Antonius ad faciendam cum Pompeio pacem adiguntur.

Octauia Antonio nuptũ data.

Magistratus præter consuetudinem P. R. collati.
L. Cornelius Balbus Consul.
Aquæ Iuliæ.
Sphærus.
Saluidieni fortuna, & interitus.

abrogato Prætoribus & Consulibus magistratu, alios ijs suffecerũt, nihil curantes, quòd ij paucos dies essent cum ea dignitate futuri. Fuit inter eos qui tum Consules facti sunt, L. Cornelius Balbus, Gadibus natus, tantũ suę ætatis homines diuitijs & magnificẽtia superãs, ut moriẽs populo Romano in singula capita uicenosquinos denarios legauerit. Aedili quodam extrema anni die mortuo, alius quidã in quinquas horas suffectus est. Eodẽ tempore aquæ, quas Iulias nominãt, in urbẽ canalibus ductæ sunt, ludosq; quos pro bello contra Cæsaris percussores uouerãt, Consules exhibuerũt: ac quia septem uiri nõ aderãt, eorũ munus Pontifices obierũt, quòd aliàs etiã sæpe factum est. Hæc eo anno acta. Sphærũ etiã Cæsar, pædagogũ & libertũ suũ, publicè sepelijt, ac Saluidienũ, quòd ab eo insidijs peteret, necauit. Ei Saluidieno, obscurissimo genere nato, pascẽti gregem flamma è capite emicuit, eumq; Cæsar ad id dignitatis euexerat, ut Consul, cum Senator nunquam fuisset, designaretur, utq; frater eius, qui prior uita abierat, ponte in Tiberi facto, super eum efferretur. Sed, ut nihil est in rebus humanis perpetuum, idem in Senatu ab ipso Cæsare accusatus, ac tanquam Cæsaris, & populi totius hostis, iugulatus est, supplicationesq; eius rei ergò decretæ, ac Triumuiris custodia urbis mandata, addito pro more, Curarent, ne quid ea detrimẽti caperet. Priore anno uiri equestris ordinis feras equestri ludorum Apollinarium certamine confecerunt, diesq; una intercalata præter consuetudinem, ne Calendis Ianuarij insequentis anni nundinæ essent (id enim antiquitus diligentissimè curatum est) ac deinde alia exempta dies, ut tempus ad Iulij Cæsaris ordinationem competeret. Castori etiam cuidam Attali & Deiotari in Gallogræcia defunctorum ditio tradita est, & lex Falcidia à P. Falcidio Tribuno plebis lata, quæ nunc quoq; plurimùm ualet in hæreditatibus adeundis: ea autem permittit, ut hæres, si adire hæreditatem grauetur, quadrante accepto, reliquum dimittat. Hæc eo biennio acta. Qui proximus fuit post id annus, L. Marcio, C. Sabino Coss. eo Triumuiri quæ ab inito eo Magistratu egissent, omnia rata esse Senatus iussit, cum uectigalia noua iam antè instituissent, quod longè maiores sumptus quàm quos Cæsar superior statuerat, fiebant: cum enim immodicam pecuniam impenderent militibus, turpe sibi putabant, si præstitutum sumptibus modum ipsi seruarent. Etenim Cæsar tum primum barbam radens, ipse splendidè diem eum festum egit, & publicum epulum dedit: ab eo tempore genas læues seruauit, sicut alij solebant, iam enim Liuiam amare ceperat, ideoq; Scriboniam, cum filiolam sibi peperisset, eadem die repudiauerat. Enimuerò quia sumptus longè fiebant quàm antè maiores, ac reditus alioquin nõ sufficientes, minores etiam tum essent propter ciuilia bella, noua uectigalia quædã excogitata ab ijs sunt: in Senatum etiam adscripti permulti nõ modo è socijs, militibus ue & libertinis: sed serui etiã. Sanè Maximum quendam Quæsturam ambientem dominus suus cognouit, & abduxit, idq; impunè factũ ei, qui ausus esset magistratum petere: alius quidam seruus inter milites deprehensus, de rupe Capitolina deiectus est, prius manumissus, ut cum dignitate supplicium in eum statueretur. Ansam autem multitudini eorum, qui in Senatum allegerentur, expeditio Antonij, quam in Parthos parabat, præbuit, unde & magistratus alij in aliquot annos, & Consules in octo totos annos tum ordinauerũt, partim gratiam ijs referentes, quibus usi erant adiutoribus, partim alios ijs honoribus demerentes. Consules autem electi sunt, non, ut moris erat, duo, qui annuum eum magistratum gererent, sed ipsis

Intercalatio.
Nundinæ.
Lex Falcidia.
An. V. C. 715.
Triumuirorũ acta rata esse iubentur.
Cæsar Scriboniam repudiat.
Serui in Senatum allecti.
Consulatus nõ annuus.

ipsis Comitijs tum primùm plures designati simul sunt. Equidem iam antè quoque nonnulli alijs in Consulatu suffstituti fuerant, neque mortuis, neque per ignominiam aut aliàs eo depositis, uerùm hi tamen ipsi ex arbitrio eorum, quibus Consulatus in totum annum mandatus fuerat, constituti: tum uerò annuus Consul nullus est creatus, sed alij ad alias partes temporis eius designati, quorum primi nomen Consulum per totum annum gerebant, ut nunc quoque fit, reliquos ij qui Romæ aut in Italia erant, sui quemque magistratus tempore Consulem nominabant, (quod ipsum hodie etiam obseruatur) reliqui aut omnes istos, aut plerosque ignorabant, iccircoque eos Consules minores appellabant. Cæterum cum Sexto Pompeio primùm de conditionibus pacis futuræ per socios actum est: deinde uero apud Misenum Cæsar & Antonius cum eo ad colloquium uenerunt, cum ipsi in continenti starent, Pompeius autem in aggere quodam circumfluo in mari ad hoc ipsum congesto, quò tutior esset. aderat autem ipsi uniuersa sua classis, illis autem pedestres omnes copiæ: ita quidem, ut hi in terra, Pompeiani autem in nauibus armati astarent: ut uel ex hoc perspicuum omnibus esset, eos metu aduersæ partis uirium, ac coactos illos quidem à populo, Pompeium uerò ab his quos secum habebat, pacem composuisse. Eius uerò pacis hæ fuerunt conditiones: fugitiuis dari libertatem, exulibus omnibus, Cæsaris percussoribus exceptis, reditum (hi autem excipiebantur, quamuis horũ etiam quidam restituti sunt, ac ipse etiam Sextus inter eos numeratus fuerat) cum impunitate, & quadrante bonorum suorum, quæ publicata fuerant, atque horum quibusdam Tribunatus plebis, Præturas, & sacerdotia tribui: ipsum uerò Pompeium Consulem creari, & augurem, ac ex facultatibus paternis ei reddi septingenties sestertiûm: quinquennale ei esse imperium in Siciliam, Sardiniam, & Achaiam, ita ut neque fugitiuos reciperet, neque naues alias pararet, neque castella in Italia obtineret, sed pacem eius in mari ipse tueret, ac certam summam frumenti ad urbem mitteret (id uerò tempus ei præscriptum fuit, quòd ipsi etiam uolebant uideri, non perpetuã, sed certo tempore definitam potentiam habere.) His cõpositis, ac conscriptis, literas huius pactionis apud Vestales uirgines deposuerunt, ac deinde dextras mutuò iunxerunt, seque osculati inuicẽ sunt. Quo facto, immensus clamor & in terra, & in mari sublatus est. Nam multi milites, multi inermes aderãt frequentes, qui bellum exosi, ac magnoperè pacem expetentes, cum repentè se malis bellorum liberatos uiderent, adeò exclamauerunt, ut sonitũ montes reddiderint, horrorque & terror ingens coortus sit, quo ipso multi statim exanimati sunt, multi cõculcati & suffocati perierunt. Qui in nauibus erant, non expectato dum terræ naues appellerent, in mare prosiluerunt, uicissimque alteri à terra in mare decurrerunt: ibi simul natantes, sese mutuò saturabant, amplectebanturque: eratque ea res & uisu & auditu mirabilis. Nam alij suos cognatos aut amicos superstites uidentes, ac præsentes, expleri uoluptate, quam inde capiebãt, non poterãt: alij quos perijsse existimauerãt, eorum præter suã opinionẽ saluos cernẽtes, dubij secũ, ambigentesque [illegible], neque fidẽ oculis suis habentes, & id maximè optãtes, ne ij fallerẽt: neque [illegible] suos agnoscebãt, quàm eos nominatim uocassent, ac uocem eorũ exaudissent. ibi uerò tantũ erat gaudiũ, quantũ fieri par erat, si ij mortui iam antè tũ ab inferis extitissent: cumque cumulatissimã delectationem ex eo caperẽt, ea absque lachrymis frui nequibãt. Contrà alij cum de eorum, quos charissimos habuerãt, interitu nõ cognouissent, eosque in uiuis etiã [illegible] extare ac adesse

Pax apud Misenum cum Sexto Pompeio facta.

Conditiones.

Varij affectus hominum pace cõposita moti.

putarent, circuibant eos quærẽtes, ac unumquemlibet, in quẽ incidissent, de ijs percontabantur: & quandiu nihil certi cognoscerent, mente captorum similes dubij hærebant, & inuenturos se ipsos sperantes, et mortuos esse uerentes, neq; eos uel desperare cupiditas, uel securo animo esse spes sinebat. Vbi uerò rem ipsam comperissent, tum crines suos laniabant, uestem rumpebant, nominatim eos inuocabant, perinde ac si eos audire illi possent, & quasi eo in loco mortuos ac iacentes complorabant. Quòd si quis sui ipsius causa nihil huiusmodi patiebatur, attamen aliorum eum affectus perturbabant, & uel socius alicui lætitię, uel lugenti doloris fiebat. Itaq; etsi maximè per se animo non commouebatur, tamen propter aliorum præsentiã quiescere nequibat. Ita & dies et noctis pars maior ab eis exacta est, cum neque satietate, neque pudore, nimirum inter sui similes uersantes, afficerẽtur. Secundum hæc conuiuijs sese mutuò & alij, & ipsi principes exceperunt. Sextus Pompeius copijs erat instructior: is itaq; non antè in terram egressus est, quàm Cæsar & Antonius in nauem ad ipsum uenissent: ac poterat sanè utrumq; in naui cum paucis quibusdam habens interficere, quod ei consilium Menas tum dedit, sed id quidem noluit: ac quamuis Antoniũ scitissimo dicto salse notauit, tamẽ nihil præterea egit, quo se memorem acceptarum iniuriarum ostenderet. Cæterùm id dictum tale fuit: Carinæ loci nomen est Romæ, quo in loco Pompeius Magnus ædes habuerat, quas tum temporis Antonius possidebat: porrò autem nauis quoque aliqua pars, carina dicitur: ea ambiguitate ludens Sextus, conuiuium aiebat se ipsis in Carinis suis præbere. Postridie ipse cõuiuio exceptus, filiam suam M. Marcello, cuius auunculus erat Cæsar, despondit. Id igitur bellũ ad hunc modum in aliud tempus reiectum est: bellum uerò Labieni ac Parthorum, in hunc modum confectum. Antonius in Græciam ex Italia reuersus, permultũ ibi temporis exegit, simul ut suæ cupiditati satisfaceret, simul ut quàm maximè debilis prouincia Pompeio traderetur, urbes affligens. ibi inter alia quę contra patrium morem agebat, Bacchum se alterum nominauit, idq; nomi nis sibi tribui ab alijs uoluit. cumq; Atheniẽses inter reliquos honores ei etiam Mineruam despondissent, probare se id matrimonium dixit: dotisq; nomine quadragies sestertiûm exegit. his rebus ipse occupatus, P. Ventidium in Asiam præmisit. Ventidius antè ad Labienũ peruenit, quàm is id futurum cognosceret, territumq; repentino aduentu, exercituq; suo (solus enim tum cum collectis ex Asia militibus Labienus ibi agebat, absque Parthis) inde ne ausum quidem congredi profligauit, fugientemq; in Syriam insecutus est cum expeditissimis sui exercitus militibus: deprehensumq; apud Taurum montẽ, ulterius progredi prohibuit. Eo loco complures dies oppositis inuicem castris quieuerunt, Labieno Parthos, Ventidio legiones expectante. Cum iisdem diebus utrique id quod operiebatur aduenisset, Ventidius, quia equitatum Parthorũ metuebat, in sublimi loco (ibi enim castra posuerat) perstitit: Parthi uerò sua multitudine freti, hostemq; olim a se superatum contemnentes, ante quàm se Labieno coniungerent, summo manè ad tumulum accesserunt: ac nemine contrà exeũte, subire ad ipsum collem intenderunt. Cum iam in sublime euasissent, Romani decurrentes, haud magno labore eos per decliue præcipites egerunt: ita Parthi pars à Romanis trucidati, maior pars in receptu se inuicẽ perdiderũt, cum alteri iam fugerent, alteri tum primùm colli succederẽt. Ventidius Parthos non ad Labienum, sed in Ciliciam fugam conuertentes usque ad castra insecutus,

Sexti Pompeij fides, & scomma in Antonium.

Carinæ Pompeij.

Affinitas Sexti Pompeij cum Cæsare.

Antonius Bacchum se uocat.

P. Ventidij de Parthis & Labieno uictoria.

secutus, uiso ibi Labieno substitit. Nam Labienus cum se ad pugnam composuisset, uidens militum suorum animos fuga barbarorum consternatos, non ausus confligere, sub noctem aufugere aliquò instituit. Ventidius re è profugis præcognita, multos in ipso discessu per insidias interfecit, reliquos omnes à Labieno desertos sibi adiunxit. Labienus ueste mutata effugit, ac aliquandiu in Cilicia cum latuisset, à Demetrio (fuerat hic superioris Cæsaris libertus, ac tum Cyprum, ab Antonio præpositus ei insulæ, regebat) postmodò, qui ubi delitesceret cognouerat, indagatus ac captus est. His ita gestis, Ventidius Ciliciam recepit, ac constituit: Vpedium autem Silonem cum equitibus ad Amanũ præmisit. Amanus mons est in cõfinio Ciliciæ & Syriæ: tantæq; sunt in eius transitu angustiæ, ut quondã portæ fuerint in ijs cum muro extructæ, ac loco nomẽ inde inditum. Eas Silo obtinere non ualuit: quinimò à Pharnapate Pacori legato, qui eum transitũ custodiebat, in summum discrimen cõiectus perijsset, nisi forte fortuna Ventidius pugnãtibus superueniens, suos conseruasset: is Parthos & eos ex improuiso, & numero sibi impares adortus, Pharnapate cum multis alijs cæso, Syriam à Parthis relictã, iam citra præliũ recepit, Arado tantùm excepta, ac deinde Palæstinam etiam, Antigono eius rege perterrefacto. Quibus perfectis, pecuniã multam à singulis alijs, multam uerò in primis ab Antigono, Antiochoq;, & Malcho Nabatæo exegit, quòd ij Pacorum auxilio iuuissent. Hæc ob facta nullum ei à Senatu præmium datum est, quia non imperator ipse, sed alienis auspicijs rem gessisset: Antonius autem laudatus, supplicationesq; eius nomine decretæ sunt. Aradij autem metuentes ne eorum quæ contra Antonium ausi fuerant, pœnas dare cogerentur, Ventidio se non dediderunt, quanquam aliquãdiu ab eo oppugnati, ac uix tandem postea temporis ab alijs expugnati sunt. Eodem tempore etiam apud Epidaurios (Parthinorum urbs est Epidaurus) tumultum coortũ Pollio factis aliquot prælijs compescuit. Ceretani quoque in Hispania rebellionem fecerunt, eosq; Domitius Caluinus subegit, non antè tamen, quàm legatus eius rem & bene gessisset contra eos, & infeliciter, à barbaris insidijs circũuentus, & à militibus desertus. Itaque Domitius hostem non nisi sumpto prius de militibus supplicio aggressurus, conuocatis quasi aliam ob causam sontibus, reliquum eis exercitum circunfudit, ac è duabus centurijs decimũ quemq; supplicio sorte delegit, in Centuriones etiam complures, & primi pili quoque Cẽturionem exemplo statuto. His actis, ita ut propter punitum exercitum etiam M. Crassi nomen inuenerit, in hostem duxit, eumq; haud difficulter debellauit. Triumpho autem sibi cõcesso (quamuis enim Hispania Cæsaris imperio suberat, tamen honores legatis tribui solebant ex sententia eorum qui summam imperij tenerent) aurum, quod in triumphum conferri ab urbibus solet, à solis Hispaniæ ciuitatib. accepit, atq; eius aliquam partem in triumphi apparatum insumpsit, maiorem uerò in Palatium reficiendum: id enim incendio absumptum instaurauit, ac dedicauit, cùm, alijs rebus splendidè ornatum, tum imaginibus, quas à Cæsare mutuo rogatas cum deinde reposceretur, nõ reddidit, facetè eluso Cæsare: nam perinde ac si ipse famulorum non haberet satis, mitte (respondit Cæsari) qui eas è Palatio domum tuam deferant: Cæsar autem locum sacrũ despoliare ueritus, eas reliquit. Hæc eo tempore gesta sunt. Appio Claudio, C. Norbano Consulibus, qui primi binos Quæstores habuerunt, plebs seditionem contra publicanos, qui eam grauissimè urgebant, mouit, ita ut cum ijs, ac ministris

Demetrius.

Vpedius Silo.

Amani portæ.

Pharnapates à Ventidio cũ exercitu fusus.

Aradiorũ pertinacia.

Pollionis res gesta.

Ceretanos rebellãtes Domitius Caluinus coercet.

Milites supplicio afficit Domitius.

Domitij triumphus.

Palatium refectum & ornatum.

An. V.C. 716.

Motus plebis contra publicanos.

militibusq; quos ij secum in exigenda pecunia habebant, manus conseruerint: eodem anno LXVII. Prætores fuerunt, alijs subinde in aliorum locum subrogatis. quidam puer Quæstor factus, postridie uirilem togam sumpsit: alius in Senatum adscriptus, gladiatoris loco dimicare uoluit, sed is quidem hoc facere prohibitus est: edictoq; præterea cautum fuit, ne quis Senator dimicaret ludis gladiatorijs, ne'ue quis seruus lictor esset, ac ne mortui intra

Prodigia.

duo millia passuum ab urbe cremarentur. Multa ante id tempus euenerant prodigia, idq; inter alia, quod oleum apud Tiberim flumen scaturierat, multa tunc quoq; uisa sunt. Cella enim Romuli, cum in ea Pontifices sacrum fecissent, incendio inde absumpta est. statua Virtutis quę ante portam quandam stabat, in faciem decidit: ac quidam furore matris deûm correpti, irasci populo diuam dixerunt. Eius rei causa libri Sibyllini sunt inspecti. ac ex ijs respondêre XV. uiri, succēsere deam populo, simulacrumq; eius esse ad mare deportandum, ibiq; aqua lustrandum. id cum fieret, dea cum adhuc longè à mari abesset, à terra in id progressa est: ac aliquandiu ibi morata, uix tandem redijt. Id prodigium Romanis metum haud exiguum iniecit, neq; antè animum receperunt, quàm palmæ quatuor ad delubrum eius deæ, ac in

Cæsaris & Liuiæ nuptiæ.

foro enatæ sunt. Eodem tempore Cæsar Liuiam duxit. Filia erat hæc Liuij Drusi (qui ex proscriptis unus, seipsum post pugnam in Macedonia uita exuerat) coniux uerò Neronis, cum quo, sicuti supra ostensum est, aufugerat, ac tum fortè sextum iam mensem ex eo grauida uterum ferebat. Ambigenti autem Cæsari, ac sciscitanti à Pontificibus, fas'ne esset sibi eam prægnantem ducere: responsum est, si quidem ex quo mulier concepisset, dubitaretur, opus esse ut nuptiæ differrentur. quia uerò de eo constaret, nihil impedire, quin statim fierent. id quidem ut in iure à maioribus tradito inuenerint, fortassis fieri potuit: sed profectò sic responsuri fuere, ut maximè non ita inuenissent. Elocabat autem Liuiam ipse maritus, patris loco. In cōuiuio fortè puellus quidam, quales garrulitate amabiles matronæ nudos delectationis causa aliquos alere solent, cum diuerso loco Liuiam cum Cæsare, diuerso autem Neronem cum alio quodam accumbentem uideret, accedēs: Quid hîc, inquit, agis domina? maritus tuus (monstrabat Neronem) isthic

Cl. Drusus Nero.

accumbit. Liuia cum Cæsare agens, Claudium Drusum Neronem peperit: eumq; Cæsar tollens, patri suo misit, ac id ipsum in sua commentaria sic inscripsit: Cæsar filiolum, quem sua coniunx Liuia peperit, Neroni patri reddidit. Qui Nero paulo pòst moriens, Cæsarem tutorem huic suo filio, & Tiberio reliquit. De hac re uulgò multa dicta ferebantur, idq; etiam, fortunatis etiam trimestres nasci liberos, quod deinde in prouerbium abijt. Hæc Romæ acta. Sub idem tempus Bogud Mauritaniæ rex in Hispaniam, si-

Bogud regno suo excidit, eiq; Bocchus substituitur.

ue Antonij iussu, siue suapte uoluntate, nauigauit, ei'que & dedit multum mali, & uicissim accepit: interim'que deficientibus ab eo Tingitanis, & ex Hispania recessit, neq; suum regnū recepit. Quippe qui in Hispania Cæsari fauebant, ij Bocchi auxilio Bogudem uicerunt, Bogud ad Antoniū

Tingitanis ciuitas data.

se contulit, Bocchus regnum eius occupauit, idq; Cæsar ei confirmauit, ac Tingitanis ciuitas data est. Hoc ipso tempore, ac paulo superius, bellum in-

Occasiones belli inter Cæsarē & Pompeium.

ter Cæsarem & Pompeium exortum est. Quia enim nō sponte sua, sed coacti pacem iniuerant, haud diu eius conditiones seruauere, sed statim ijs neglectis ad dissidium redierunt, haud dubiè bellum moturi, etiamsi prætex-

Menas ad Cæsarem transfugit.

tum eius nullum inuenissent. Causæ autem belli ipsis hæ fuerunt. Menas cum adhuc in Sardinia Prætoris loco esset, in suspicionem Pompeio uenerat,

rat, propterea quòd Helenum dimisisset, ac cum Cæsare colloquutus fuisset: huc accedebant eiusdem conditionis hominum calumniæ, qui Menæ potentiam inuidebant. Is igitur cum eum Pompeius, ut de administratione frumenti ac pecuniæ sibi rationes redderet, euocaret, dicto audiens nõ fuit: sed missos ad se necauit, præmissisq; ad Cæsarem qui de pace agerent, se & insulam, cum classe & exercitu ei tradidit. Cæsar Menam libentissimè accepit (nam Sextum quoq; neglectis pacis conditionibus fugitiuos recipere, triremes struere, castella in Italia obtinere dicebat) neq; dedidit Pompeio postulanti, & magno insuper in honore habuit, annulisq; aureis decorauit, & in equestrem ordinem adscripsit. Nam apud antiquos Romanos nõ modò liberto, sed ne ingenuo quidem ulli aureo annulo (sicuti suprà ostendi) licebat uti, nisi Senator esset, aut equestris ordinis. Proinde is qui summæ rerum præerat, libertis quibus uolebat, etsi aurum alioquin gestarent ij, tamen honoris causa, ut libertis præstantiores uiderentur, & equestris dignitatis, annulorum usum largiebatur. Sextus Pompeius non hoc modò nomine Cæsarem accusabat, sed Achaiam quoq; uexatam, ac non repræsentatas ijs qui restituti erant promissiones: igitur Menecratem, libertũ hunc quoque, in Italiam misit, eiusq; opera cùm alia Campaniæ oppida, tum Vulturnum infestauit. Hoc cognito Cæsar, pactorum literas à Vestalibus repetijt, Antonium ac Lepidum accersijt: quorum hic quidẽ non statim paruit, Antonius autem cum Brundusiũ usq; accessisset ex Græcia, antè quàm ad Cæsarem (is tum in Hetruria erat) perueniret, territus prodigio, quòd lupus in prætorium suum intrasset, & milites aliquot laniasset, specie Parthici belli urgentis usus, in Græciam reuectus est. Cæsar, etsi omnino ideo existimabat desertum se ab Antonio esse, ut solus bellum hoc sustinendum haberet, tamen iram palàm non tulit: Pompeius uerò rumores spargens, Antoniũ Cæsaris causam nõ probare, maiori etiam conatu in rem propositam incubuit, ac tandem ad Italiam quoq; adnauigauit, ingressusq; in continentem, damna multa aduersarijs iniunxit, multa ipse recepit. Eodem tempore nauale prælium apud Cumas inter Menecratem & Caluisium Sabinum commissum est: in eo etsi à parte Cæsaris plures naues amissæ fuerant (nam cum hominibus mare semper exercẽtibus res erat) tamen Menecrates cum Mena quẽ maximè oderat cõgressus, atq; interfectus, parẽ calamitatem Pompeij effecit, ita ut neq; hic uictoriã sibi uendicaret, & Cæsar cladis suæ solatiũ haberet. Is tum Rhegij erat, itaq; Pompeiani & morte Menecratis perculsi, & ueriti ne Cæsar in Siciliã transfretaret, Cumis discesserunt. Sabinus eos insecutus, usq; ad Scyllæũ (Italiæ hoc est promontoriũ) tutò peruenit, ibi aũt cum flecteret cursum, uentus eum uehemẽs adortus, nauiũ magnã partem promõtorio allisit, alias in alto submersit, reliquas disiecit. Pompeius eo audito, Apollophanem in eas cum classe emisit: qui cum eo loco circumnauigantem Cæsarẽ cum Sabino in Siciliam traijciendi consilio offendere[t], aduersus eum se conuertit. Cæsar naues in ordinem collocãs, & armato militum[?] tes ad eas defendẽdas statuẽs, primò hostes fortiter omninò repulit (nam naues eius proris aduersus hostem directis, nõ concedebãt, ut is tutò ictum ijs inferre posset, sed cum & crassiores & celsiores essent, maius damnũ accedenti hostili naui inferebant: adhæc milites cum hoste manus conferentes, longè superiores fiebãt) sed cum Apollophanes se recipiens saucios ac fessos subindè in alias naues ad hoc destinatas exponeret, aliosq; integros pro ijs reciperet, ac crebrò naues ad hostem appelleret, signiferis etiam iacu

lis

Annuli gestandi honor.

Menacrates Campaniam uexat.

Antonius in Italiam redit, & re infecta recedit.

Prodigium.

Nauale præliũ Menecratis & Caluisij.

Cæsaris & Apollophanis naumachia.

lis uteretur: tandem Cæsar pulsus ad terram confugit, et in statione subduxit. Cum etiamnum instaret hostes, quidam repente anchoris abscisis obuiam ijs ex improuiso prouecti sunt: id, ac nox superueniens effecit, quo minus omnes naues Apollophanes accenderet, aut abduceret. Postridie uentus aduersus Cæsarem ac Sabinum (uno enim in loco stationem habebāt) ita afflixit, ut prius incommodum exiguum iam uideretur. Ac Sabini quidem classis minus læsa est. Menas enim rei maritimæ multo usu peritus, cū tempestatem præuidisset, naues in altum deduxit, anchorisq; laxioribus, ne funes inter tendendū rumperentur, fixit, eoq; modo uento restitit, cum neque funes ulli intenderent, & semper eodem in loco ipse cum nauibus persisteret, naues in eum locum, unde eas uentus propulisset, remigando reducens. Reliqui uerò, qui & pridie magno essent periculo conflictati, neque nauticas artes satis tum callerēt, ad terram propinquam allisi, multas naues perdiderunt: ac nox, quę præcedenti die haud minimo ipsis auxilio fuerat, tum summum eis detrimentum attulit. Nam uentus sub noctem ualidior factus, naues ab anchoris auulsas in scopulos impulit, et cum ipsis socij nauales etiam, ac classici milites, quia et tenebræ prospectū omnem adimebant, & propter tumultum, ac sonum à montibus redditū, uentumq; obstrepentem exaudire nihil poterāt, unà perierunt. Hac accepta clade Cæsar, Siciliæ potiundæ spe abiecta, contentus fuit continentis oram maritimam tueri. Pompeius autem magis tum elatus animo, uerè Neptuni filius esse creditus est, uestemq; cæruleam induit, & (ut quidam referunt) equos uirosq; uiuos in fretum coniecit: Italiam postea ipse uastans, Apollophanem in Africam misit, quem consecutus Menas, damno affecit. Cæterùm incolis earum quæ sunt circum Siciliam insularum ad Pompeiū deficientibus, Liparenses Cæsar anteuertit, & ex insula in Campaniam translatos, Neapoli habitare usque ad finem belli coegit. Interim per uniuersam fermè Italiam naues ædificabat, remiges primùm ab amicis, tanquam ultrò conferentibus, deinde à reliquis etiam Senatoribus, equitibusq; & plebeiorum locupletibus accipiebat, classiariorum delectus agebat, pecuniam ab omnibus ciuibus, socijs, subditisq; & intra & extra Italiam contrahebat. Nauibus parandis, & colligēdis exercēdisq; remigibus totus is cum sequēti annus est consumptus: Cæsar hæc & reliqua omnia quę & in Italia, & in Gallia fiebāt, inspiciebat, atq; uti fierēt mandabat, Agrippæ rei naualis apparādæ negocio dato: Nam in Gallia quoq; rebellio facta erat, & Agrippā (Consul is tum erat cùm L. Gallo) cōtra eos qui defecerāt, bellū gerentē, cuius causa etiā secundus ipse inter Romanos Rhenū trāsiuit, tum Cæsar euocatū, & triūphi honore affectū, classi fabricādæ, exercēdisq; naualib. socijs militibusq; præfecerat. Igitur Agrippa triūpho omisso (turpe enim putabat esse, si re à Cæsare infeliciter gesta ipse exultaret) omni studio in mandatū sibi munus incubuit: proinde in uniuersa ora maritima Italiæ naues conficiebantur. Sed quoniā litus nullū erat, quo tutò illæ in statione locari possent (eo enim tempore pleræq; eius cōtinentis partes portū nullū habebant) opus præclarū & excogitauit Agrippa, & perfecit, quod ego copiosius exponā, ut & quale fuerit, intelligi posit, & quæ præterea sit eius loci natura. Cumæ urbs est Campaniæ, ibiq; locus quidam in lunæ formam curuatus, inter Misenum & Puteolos: is enim ferè totus montibus paruis ac nudis circundatur, habetq; tres sinus maris, quorum unus extrà, prope ipsas urbes est, Tyrrhenū uocant, quòd ad mare Tyrrhenum pertinet: secundus exigua intercapedine

Cæsaris classis tempestate affligitur.

Sextus Pompeius Neptuni filius.

Liparenses à Cæsare in Campaniam translati.

Cæsaris apparatus ad bellū Pompeianum.

An. V.C. 717.

Situs lacuum Auerni, Lucrini, itemq; Baiarū describitur.

ne à priore dirimitur, Lucrino nomen est: tertius in ipso recessu interiori sta gni in morem extat, Auerni nomine. Proinde Agrippa in ea maris parte, propter ipsam continentem, id interstitium, quod Lucrinum lacum utrinque à mari dirimebat, angustis faucibus, per quas naues introire possent, apertis perfodit, effecitque portus nauium stationi aptissimos. Cum id opus fieret, supra Auernum lacum simulacrum quoddam (siue id Calypsus fuit, cui sacrum eum locum esse dicunt, qua etiam Vlyssem naui intrasse perhibent, siue alius cuiusdam heroinæ) sudore tanquam humanum quoddam corpus repletũ est: id quomodo factum sit, non habeo quod dicam. reliqua autem, quæ eo in loco commemoratione digna uidi, exponam. Montes isti, qui ad interiores sinus extant, fontes habent ignis multi cum aqua commixti, ac nequaquam uel ignis uel aqua seorsim reperitur, uerùm ex eorum inter se coitu & aqua calescit, & ignis fluidus fit: atque ea quidem aqua per montium procurrentes ad mare extremitates in cisternas defertur, uaporem autem in ædes sublimiores canalibus subducunt, ac eo calefiunt. nam quæ longius à terra & aqua sursum se attollunt, ea sicciora redduntur. Igitur uterque locus preciosa habet ædificia, estque & ad delectationem uitæ, & ad medendum aptissimus. Hæc is mõs habet. præterea uerò terra ibi hac natura est, ut (quoniam ignis uim comburendi propter aquæ coniunctionem omnem amiserit, nihilominus tamen diuidere ac colliquare obiectam materiam possit) terræ eò loci pinguedine omni consumpta, tantùm duræ eius & quasi osseæ partes relinquantur. igitur glebæ necessariò sunt cauernosæ, & si æstuoso in loco ponantur, in puluerem abeunt: sin aqua admisceatur, ita cohærent, ut quandiu humectæ sint, condensatæ in lapidis modum consistant. cuius rei causa est, quod eius terræ friabilis per se, ariditatem ignis cognatus auget atque eam comminuit: idem admixtione humoris cum refrigeretur, interiores huius terræ partes humor cõstipat, ita ut dissolui inuicem haud possint. Hæc est Baiarum (id enim ei loco nomen) natura. Porrò Agrippa cum primùm istum locum ita fabricatus esset, ut naues eò subire possent, naues con duxit, easque intexit, remigesque congregatos remos ducere in transtris docuit. Romæ autem hominum animi prodigijs turbati sunt: inter quæ multa annunciata, etiam id relatum est, Delphines apud Clypeam Africæ urbem inter se depugnasse, ac perijsse: præterea ad ipsam urbem sanguis è cœlo defluxerat, eumque aues in uaria loca distulerant: ludis quoque Romanis nullum Senatorem in Capitolio epulatũ esse, quod aliàs more receptũ erat, in prodigium tractũ fuit. Liuiæ autem huiusmodi prodigium euenit, quod ei uoluptatem, alijs metum attulit: Aquila gallinã albam in gremium eius abiecit, quæ ramum lauri fructum suum ferentis gestabat. Liuia, quòd id ostentum haud exiguum duceret, gallinam adseruauit diligenter: laureum autem ramum seuit, atque is radicibus actis adoluit, ita ut postea temporis fron des triumphantibus diu admodum suppeditauerit: ac futurum erat, ut Liuia suo in sinu potentiam Cæsaris, ipsumque omnibus in rebus parentem sibi haberet. Ad prodigiorum terrorem accessit etiam magistratuum crebra cõ mutatio, quæ Romanorum animos haud mediocriter mouebat, cum non Consules modò & Prætores, sed Quæstores etiam alij alijs identidem suffi cerentur. In causa autem fuit, quod unusquisque id expetebat, non tam ut do mi aliquãdiu cum magistratu esset, quàm ut inter eos qui magistratum gessissent relatus, honorem inde, ac prouinciam aliquam acciperet. itaque non ad certum quoddam tempus magistratus dabantur, sed pro arbitrio eorum

penes

Portus ad Baias ab Agrippa factus.
Prodigium.
Calypso.
Baiarum naturam explicat.
Prodigia.
Liuiæ ostentum factum.

penes quos suprema erat potestas, idem & accipiebat nomē alicuius magistratus, & deponebat, id quod multi utrunq; eadem die fecerunt: nec defuerunt, qui propter suam paupertatem omnino magistratus non adierunt. inter quos (prætereo enim eos, qui cum Sexto Pompeio fuerant, ac ignominia quadam tanquam damnati afficiebantur) M. Oppius cum ædilitatem omittere paupertatis causa (hic enim, & pater quoque eius, in proscriptorum numero fuerant) statuisset, plebs id non permisit, sed stipem ei contulerunt cùm ad sustentandam rem familiarem, tum ad impensas muneris ædilicij, fertur'q; quosdam flagitiosos personatos pro histrionibus in theatrū ingressos pecuniam præbuisse. Non uiuus modò iste Oppius ita gratus plebi fuit, sed defunctum etiam ijdem paulò pòst in campum Martium extulerunt, crematumq; ibi humârunt: quod plebis studium erga Oppium omne indignè ferens Senatus, ossa eius monitu Pontificum tanquam loco sacro non ritè posita, inde remouit, quanuis & antè, & pòst multos eodem loco sepelierint. Circa hoc tempus Antonius ex Syria in Italiam uenit: ac præ se ferebat, uenire se ad belli societatem contra Sextum Pompeium gerendi, aduersa fortuna Cæsaris permotum: sed quia re ipsa magis speculandi causa quàm agendi aderat, nauibus suis Cæsari datis, alijsq; quas mitteret promissis, receptisq; loco earum militibus, discessit, bellum Parthicum obtendens. Antequàm discederet ex Italia Antonius, ipse & Cæsar mutuò primùm per amicos, pòst coràm expostulauerunt: ac, quia non uacabat ipsis bellum mouere, in gratiam redierunt, Octauiæ præcipuè opera. Ac quò arctiori necessitudinis uinculo continerentur, Cæsar Antyllo Antonij filio filiam suam despondit, ac contrà Antonius suam ex Octauia filiam Domitio (quanquā is & ex percussoribus Cæsaris unus esset, & proscriptus fuisset) desponderunt: hæc uerò ita ab ijs fingebantur, quæ facturi haudquaq; erant, sed tantum simulabant, quia præsentia negocia id poscebant (Octauiam quidem Antonius statim à Corcyra in Italiam remisit, ne sui in Parthico bello periculi consors ea foret.) Prætereà uerò Sexto Pompeio Consulatum & sacerdotium, quæ ei destinata fuerant, ademerūt illi, ac in aliud sibi quinquenniū (iam enim exierat prius) principatū prorogauerunt: deinde Antonius in Syriam profectus est, Cæsar bellum incepit, in quo ex sententia ei omnia successerunt, nisi quod Menas homo natura fidei ambiguæ, ac semper felicioris partes potiores habens, cum præterea indignè ferret nullum sibi proprium esse imperium, sed Sabino se esse subiectum, iterum ad Sextum Pompeium transfugit. Hæc hyeme gesta, L. Gellio, Cocceio Nerua Consulibus.

M. Oppium quanto studio populus prosecutus.

Antonius in Italiam uenit, et inde abit rursum.

Nouæ affinitates contractæ.

Menas ad Pompeium rursum transit.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE

LIBER QVADRAGESIMVSNONVS,

Guilielmo Xylandro Augustano interprete.

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI.

Vt Antonius Artuasdem Armeniæ regem in fraudem inductum ceperit.
De dedicatione porticus Pauli.
Quomodo Mauritania, quæ est circa Cæsaream, in Romanorum potestatem uenerit.
Hæc gesta sunt annis quatuor, quorum Consules:

L.Gellius L.F.Poplicola. An.V.C.718.
M.Coccius Nerua.
L.Cornificius L.F. 719.
Sex.Pompeius Sex.F.
M.Antonius.M.F.II. 720.
L.Scribonius L.F.Libo.
Cæsar II. 721.
Volcacius L.F.Tullus.

LASSE parata, Cæsar initio ueris, Baijs naues soluit, ac præter Italiam prouectus est, magna cum spe Siciliã undique circundandi. nam & naues plurimas secum habebat, & missæ ab Antonio iam freto Siculo appulerant, ac Lepidus auxilium uel inuitus promiserat. Fidebat etiam plurimùm altitudini nauium, lignorumq́ ex quibus eæ compactæ erant crassiciei, quæ modum utrã excedebant, efficiebantq́ ut maximus classicorũ militum numerus recipi posset: erantq́ eæ naues turritæ, ut ex editiore hi loco tanquam de muro pugnarent, ipsæq́ naues ad hostiliũ conflictum facilè resisterent, harumq́ rostra, si uiolentius alliderentur, auerterent. His cogitationibus adductum Cæsarem, ac iam Palinurum promontorium præteruectũ ingens tempestas inuasit, ac multas naues perdidit: reliquas disiectas Menas adortus, complures ex ijs uel combussit, uel secum abripuit. Quòd nisi Menas iterum uenia & alijs pollicitationibus quibusdam adductus ad Cæsarem desciuisset, receptisq́ eius triremibus, quę se à Cæsare ad ipsum transire simulabãt, omnem cui præerat classem prodidisset, frustra utiq́ tunc etiam Cæsar eam nauigationem instituerat: Menæ autem ut deficeret à Pompeio causa fuit, quòd is eum neq́ ad bellum contra Lepidum gerendum adhiberet, & in omnibus negocijs suspectum haberet. Cęsar Menam denuò lubentissimè recepit, ita tamen, ut nullam ei deinceps fidem haberet: ipse refectis nauibus quæ læsæ fuerãt, libertateq́ donatis triremium remigibus, ac ijs qui suis nauibus iam instructis supererant (multi enim naufragio perditis nauibus enatauerãt) in Antonij classem, quæ paucitate hominum laborabat, collocatis, in insulã Liparam aduectus est: ibi Agrippa cum classe relicto, cõtinentem petijt, ut per occasionem pedestres quoq́ copias in Siciliã traijceret. Pompeius eo cognito, Messanæ in statione classem habens, eius transfretationem operiebatur, Damochare qui Mylis cum classe subsistens Agrippam obseruaret, constituto. Effluxit permultum temporis, dum hi leuibus, ut res subinde ferebat, prælijs alter alterius uirium periculum facerent, in discrimen autẽ naualis pugnæ totam classem deducere nollent, quia & copias alter alterius quantæ essent ignorabat, & omnia utrinq́ inflatius ac terribilius quam pro rei ueritate referebantur. Tandem Agrippa cunctationem sibi non conducere intelligens (Pompeianis enim, qui in sua regione stationem agebant, nihil causæ erat cur festinarẽt) optimis nauium acceptis, Mylas cursum instituit ad explorandam hostium multitudinem: & quia neq́ uniuersos eos uidere poterat, neq́ quisquam aduersus ipsum exibat, contempto hoste Li-

Cæsar in bellũ contra Sextum Pompeium it.

Cæsar incommodũ patitur.

Menas rursum ad Cæsarẽ redit.

param reuectus, ita se parauit, tanquam postridie totam classem Mylas adducturus. Idem hoc Damochari cõtigit: is eas tantùm naues Agrippam habere existimans, quæ Mylas aduenissent, easq; propter molem suam tardissimas esse conspicatus, noctu ad se uocato Pompeio, omnia ad hunc modũ cõposuit, ut qui ad Liparam accedere statuisset. Orta luce, uterq; aduersus alterum tanquam minoribus copijs instructũ prouectus est. Vbi uerò classes inuicem sibi appropinquarent, & uterq; hostium longè maiorẽ sua opinione numerum conspexit, terror utrisq; pariter incidit, neq; defuerunt qui retrorsum naues suas agerẽt. Sed pòst fugam magis quàm pugnam metuentes, cum in hac spes uictoriæ esset reposita, in illa autem extremæ omnium perniciei metus, ad confligendum nauali prælio progressi sunt. Erant multitudine nauium alteri, alteri peritia rei nauticæ superiores: atq; alteris nauium altitudo, crassicies epotidum, turresq; proderant, alteros facultas enauigandi adiuuabat, & contra robur classiariorum Cæsaris, audacia Pompeianorum (quippe plerîq; ex Italia cum perfugissent, ex desperatione salutis ad furorẽ uertebantur) sufficiebat. Itaq; cum utriq; in quo hostibus præstarent suis haberent, quasi æquatis uiribus congressi sunt, diuq; æquo marte pugnatum est. Pompeiani enim aduersarios suos impetu terrebant, nauesq; nonnullas uehementius incitatis suis inuadentes, ita ut earum remos quoq; exteriores detergerent, uulnerabant: sed de turribus in conflictu iaculis petiti, manicisq; ferreis iniectis affixi hostium nauibus, nõ minus damni recipiebant. Cęsariani etsi hostem comminus pugnãtes, & in eius nauim transeuntes, superabant, tamen hoc uicissim Pompeiani præstabant, quòd nauibus suis subsidentibus, facilè in mare exiliebant, & in alias naues se recipiebant: ad quam rem & natandi usus, & leuis habitus eis conferebat. Nauium etiam ab altera parte agilitatem, ab altera moles & firmitas adæquabat. Serò admodum, & iam instante nocte Cæsariani superiores euaserunt: neq; tamen hi hostem insecuti sunt, quòd (ut mea quidẽ fert opinio, & ueri simile est) neq; assequi eos possent, & uerebantur ad terram suas naues appellere, uadorũ (quæ ante eam erãt) imperiti. Sunt qui dicãt Agrippã quia non sui ipsius, sed Cæsaris causa pugnabat, satis habuisse fugatis à se hostibus, solitumq; dicere ad amicissimos suos, esse hunc morẽ plerisq; principibus, ut nolint quenq; ipsis pręstantiorẽ haberi, ideoq; eos plerasq; res ipsos gerere, ubi uidelicet haud magno labore sit statura uictoria, contrà difficiliora incertioraq; negocia alijs eos iniungere: ac si cogant aliquãdo his rem aliquam minus incommodam mandare, tum gloriam eos horum iniquissimo animo ferre: atq; ut aduersam eis fortunam esse non cupiunt, ita titulum rei alicuius feliciter gestæ nolle ijs adscribi. proinde duo hæc eum, qui suæ ipsius incolumitatis curam gereret, obseruare iubebat: unum, ut negocio præfectus, difficultatem eius à sese remoueret: alterum, ut rei benè gestæ non ijsdem reseruaret. Ego autem uera quidem hæc esse, & Agrippæ cordi fuisse compertum habeo: quòd autem non insequeretur hostem, has ei causas fuisse non arbitror, ut quem si uel maximè uoluisset, consectari non potuerit. Naualis huius pugnæ tempore, cum primùm Cæsar Sextum Messana abijsse, fretumq; præsidio nudatũ intellexit, ea occasione belli haudquaquam neglecta, confestim conscensis Antonianis nauibus, Tauromenium transmisit: uerùm hoc ei factum secus cecidit. Nauiganti quidem ei, ac in terram egredienti, adeoq; castra etiam ponenti nemo impedimento fuit: sed peracto nauali prælio, Pompeius cum Messanam festinatò redijsset, ac de

Nauale præliũ apud Mylas inter Agrippam & Democharem.

Agrippæ dictũ de Principum ingenijs, utq; eorum administri se gerere debeant.

Cæsar Tauromeniũ traijcit, & cladem patitur.

præsentia

præsentia Cæsaris cognouisset, celeriter integros in naues suos eorum loco qui in pugna fuerant imposuit: atque ita & nauibus Cæsarem mari, & terra militibus armatis aggressus est. Cęsar contra pedestres copias pugnandum sibi non ratus, nauibus hostium contemptis, quia & paucæ erant, & iam ante uictæ, prouectus contra eas, maiorem suæ classis partem amisit: ipse propemodum unà cum perijsset, ad suos qui in Sicilia erant perfugere non potuit: sed euasisse in continentem optimè contentus fuit. Ibi quamuis in tuto erat, tamen exercitum in insula destitutum ægrè ferebat: neq; prius animum recepit, quàm piscis quidam sponte sua, ex mari prosiliens ad pedes eius se proiecit. id cum aruspices imperium ipsi maris portendere dicerent, confirmato animo Agrippam uocauit, ad opem eis ferendam. Obsidebantur autem iam in Sicilia Cæsaris copiæ: cumq; iam & commeatus eos deficeret, & auxilium nullum appareret, ueritus Cornificius (nam is exercitui præerat) ne si eo in loco maneret, tandem fame expugnaretur: secumq; reputans, neminem hostium, (erat enim à militibus ipse instructior) pugnę facultatem facturum, siquidem ibi perstitisset: sin aliò se cōferret, fore ut uel ad pugnam euocatum hostem uinceret: uel pugnam detrectante eo, in locum se tutū recipere, & cibarijs potiri posset, ac uel à Cæsare, uel ab Agrippa subsidium acciperet. his motus, naues quæ à pugna supererant, & ad castra delatæ fuerant, combussit: castrisq; relictis, Mylas iter conuertit. Quo in itinere eminus ab equitibus & leuis armaturę peditibus infestati Cæsariani, in summis difficultatibus uersati sunt. Nam Pompeiani & ingruebant, quoties id opportunum uidebatur, & se statim recipiebant: contrà Cæsariani grauis armaturæ usu ab insectandis hostibus detinebantur, præterea etiam inermibus, qui ex classe superstites erant, defendendis occupati: itaq; ulcisci nullo modo poterant damna quę ab hostibus accipiebant. Ac si quando se in eos conuertissent, in fugam eos tantùm dederunt, insequi ultrà non potuerunt: quinimò hi reuertentibus, ac facta excursione à suis diuulsis, uehementius molesti erant. Cæterùm in transeundis præsertim fluminibus summopere affligebant, circumfusis tum potissimùm hostibus, ac (ut ratio itineris exigebat) paucos simul properatò & sine ordine euntes, nudatosq; quà uulneribus maximè expositi erant, in limoq; detentos, aut rapidiore fluminis cursu labantes, eminus uulnerantibus. Ita tribus cōtinuis diebus uexati Cęsariani, nouissima autem extremis malis affecti, cum Pompeius ipse cum grauis armaturæ militibus superueniret. Itaq; iam eorum qui peribant, nullam habebant rationem: ac potius bene cum ijs actum esse censebant, quibus nullum prætereà accidere incommodum posset: ipsiq; superstites desperatione salutis, eorum sibi conditionem optabant. Saucij autem, quorū quàm mortuorum maior erat numerus, (quippe lapidibus & iaculis eminus impetiti, nullumq; comminus ictum ferentes, uaria, nec letalia uulnera accipiebant) non ipsi modò in summis erant miserijs, sed reliquis etiam plus quàm hostes laboris exhibebāt. nam siue portabantur, hos etiam qui ferebant, secum perdebant: siue relinquebantur, lamentando totum exercitum in mœrorem conijciebant. Actum omnino fuisset de toto exercitu, ni Pompeiani quantumuis inuiti ab eo discedere opus habuissent. Agrippa enim uictor à nauali prælio Liparam repetierat: ibi audito Pompeium Messanam confugisse, Democharem aliò discessisse, in Siciliam transmisit: Mylisq; & Tyndaride occupatis, Cornificiano exercitui frumētum & milites misit. Pompeius igitur ipsum quoq; ad eos aduenturum putans, territus

Piscis ad Cæsaris pedes se proijcit.

Cornificius quomodo Cæsarianum exercitum obsidioni exemerit.

Agrippæ in Sicilia res gestæ.

tanta celeritate discessit, ut uasa quoque & cibaria nonnulla in castris suis reliquerit: ita Cornificius cum suis copia alimentorum potitus, ad Agrippam euasit. Hunc exercitum Cæsar laudatum donis etiam refecit, quo insolenter admodum post naualem Agrippæ uictoriam, quasi iam confecto bello, usus fuerat. Ipse Cornificius tantum sibi ob seruatos se milites tribuit, ut Romæ, quoties foris deinde cœnaret, elephanto domum reuectus sit. Cæsari post hæc facta in Siciliam profecto, apud Artemisium (fanum Dianæ Latini uocant) Sextus Pompeius castra opposuit: ibi cõmissis leuibus aliquot equitum pugnis, aliquandiu à iusto prælio temperatũ est: interimque Gallus Tisienus Pompeio, Cæsari Lepidus cum copijs accessit. Lepidus enim ea, quam commemoraui, tempestate, & à Damochare etiam uexatus, amisso nauium magno numero, non statim ad Cæsarem perrexerat: sed Lilybæo appulerat, siue ob acceptum damnum, siue ut solus Cæsar belli labore detineretur, siue ut Pompeium ab eo reuelleret. Eò ad bellum cõtra eum gerendum missus fuerat Gallus: & cum nihil efficeretur, uterque inde ad Artemisium uenerunt. Gallus Pompeij uires auxit: Lepidus autem, dissidio inter ipsum ac Cæsare oborto, (quia ipse ut collega Cæsaris, omnia æquato imperio administrare, Cæsar autẽ Lepido in omnibus rebus tantùm legati loco uti uolebat) ad Sextum Pompeium inclinauit, ac occultè cum eo consilia agitauit. Cæsar cum id quod res erat, suspicaretur, & neque aperire animum suum auderet, ne eum palàm hostem sibi redderet, neque tutò occultare posset (suspicioni enim occasionem præbebat, si qua de re non communicasset cum eo: porrò autem incommodum uidebatur, omnia ei consilia referre) statuit quàm primùm prælio decernere, priusquam noui aliqui motus existerent: quanquam aliam festinãdi causam habebat nullam. Nam & alimentis & pecunia Sextus destituebatur, ita ut spes esset, posse propediem citra prælium eum euerti. Proinde Cæsar pedestres copias in aciem ante castra eduxit. Agrippa naues in mari constituit: id'que aliquot continuis diebus factum, ita ut Pompeius neutris copijs congrederetur: erat enim multo imparatior. Postremò Pompeius metuens ne contemptus ob hæc, à socijs desereretur, nauibus (hac enim parte magis confidebat) occurrere hosti suos iussit. Signo proposito, postquam classicum concinuisset, omnes naues iuxta terrã cõgressæ sunt: simulque pedestres copiæ in acie in ipso littore collocatæ, sanè quàm memorabili spectaculo. Omne enim eius loci mare nauibus, quæ multæ admodum cum essent, maximũ spacium occupabant: terra mari uicina, armatis militibus: proxima deinde, turba reliquorum hominum repleta erat. Itaque ipsum certamen quanquã naualium tantùm copiarũ futurũ uidebat, tamẽ re ipsa ad alios etiam pertinebat. Alacriores enim classiarij pugnam obibant, ut suis inspectantibus sese ostentarent: contraque illi etsi non confligebant inter se, tamen ipse pugnæ conspectus suum quoddam apud eos certamen excitabat. Quandiu enim æquis uiribus utrinque certatum est (erat autem hæc naualis pugna prioris similima) ipsorum quoque spectantium animi in neutram partem commouebantur, & sperabant quidem omnino eam pugnam bello finem impósituram: sin minus, at certè Cæsariani si hanc quoque uictoriam obtinuissent, nullum sibi deinde magnum laborem reliquũ fore: Pompeiani, si nunc superarent, postea nunquam succubituros se esse. Hac spe animos utrique confirmabant suos: ideoque silentium tenebãt, quo melius pugnam spectare possent, ne'ue eos qui decertabant, à contentione auerterent. Clamore autem exili utebantur

Gallus Tisienus.

Lepidus cum Sexto Pompeio occulta consilia tractat.

Naualε prælium, quo Pompeius ab Agrippa uictus est.

tur, sicubi pugnantibus acclamarent, aut deos inuocarent, uictores laudarent, uictos conuicijs exagitarent. Multis autem & suos uicissim hortabantur, & mutuò alteri contra alteros uociferabantur, ut & sui facilius exaudirent, & hostes suorũ uocem minus perciperent. Hæc utrinque fiebant, quandiu dubia uictoria pugnatum est, quinetiam motu corporis signa suis dabant, quasi aut uidere ea illi, aut intelligere possent. Sed postquã Pompeiani in fugam compulsi sunt, tum confertim, atque uno impetu & Cæsariani lætum clamorem, & Pompeiani ululatũ sustulerunt: atque hi quidem, quasi unà cum suis uicti, statim Messanam petierũt. Cæsar autem eos qui uicti ad terram efferebantur, excepit: ac ipse in mare progressus, omnes naues quæ in paludes eiectæ erant, combussit, ut iam neque nauigantibus securitas esset, hos enim Agrippa cædebat, neque ad terram appellentibus, quos Cæsar interficiebat: ita perpauci Poompeiani fuga elapsi, Messanam sese corripuerunt. In hoc prælio captus Demochares seipsum interfecit, Apollophanes naui sua integra etiamnum cum posset effugere, ad Cæsarem se cõtulit, quod idem cùm alij non pauci, tum Gallus etiam, omnesque eius equites, & pedites aliquot fecerunt. quæ non minima causa fuit Pompeio, ut desperatis rebus de fuga cogitaret. Itaque filia, amicisque & pecunijs, cæterisque rebus preciosis in naues superstites, quæ essent quàm maximè agiles, collocatis, noctu abijt, nemine insequente: quia & clanculum discedebat, & Cæsarem continuò ingens tumultus exceperat. Lepidus enim Messanam profectus, receptusque, incendio ac direptione urbem uastauerat. quò cum Cæsar celeriter inhibẽdi eius causa aduenisset, urbe relicta propter metum, in colle quodam munito castris factis, Cæsarem culpauerat, recensitis omnibus eius iniurijs, reposcensque ea omnia, quæ à coniuratione prima sibi data fuerant, & Siciliam quoque sua opera subactam sibi uendicãs. hæc Cæsari obiecerat, & missis suorum nonnullis, eum ad disceptationẽ prouocabat. Habebat autem secum eas copias, quas ex Africa adduxerat, omnesque eos qui Messanę remanserãt: hi enim simul atque Lepidus Messanam uenit, & spem nouarum rerum ostendit, sese ei adiunxerãt. Cæsar ad obiecta nihil respondens, ac omne ius in se armisque, quibus Lepido præstabat, ponens, statim cum paucis quibusdam in Lepidi castra aduenit, sperans se eum repentino aduentu, hominem alioquin parum strenuum, perterrefacturum, eiusque milites sibi adiuncturum. Admissus autem, quòd propter suorum paucitatem uidebatur pacificum aliquod acturus, cum nõ ex sententia Lepidi militum esset locutus, ad iram hi concitati, impetũ in eum fecerunt, Cæsarianisque aliquot cæsis, ipse Cæsar suis properato subueniẽtibus periculũ euasit. Quapropter pòst cum uniuerso suo exercitu aduersum eos profectus, in castris obsedit: milites Lepidi cum metuerẽt ne ui caperentur, etsi Lepidum reuerentes publicè nihil mouebant, tamen priuatim ab eo sensim ad Cæsarẽ desciuerunt. Lepidus igitur eorum defectione adactus est supplex, pullo uestitu ad Cæsarem uenire, eique principatus prorsus ademptus, uita que in Italia non sine custodia cõcessa est. Equites & Senatores, qui Pompeio fauissent, supplicio affecti, paucis exceptis. Legionarios milites ingenuos Cæsar in suas legiones adscripsit, seruos dominis reddidit, ut pœnas darent: qui non inueniebant dominos suos, in crucem acti. Vrbes quæ ultrò deditionem faciebant, ueniam inuenerunt: in eas quæ resistebant, uindicatum est. Hæc agentem Cæsarem, militum suorum seditio excepit. Hi multitudine sua elati, pericula & spes sibi propositas reputantes, præmia immodica petebant,

Democharis mors.

Apollophanes & Gallus Cæsari se coniungunt.

Fuga Pompeij.

Lepidi & Cæsaris rixa.

Lepidus Cæsari se dedit, & imperio detur...

Seditio militũ Cæsaris.

ac colloquẽtes inter se poscebant singuli ea quę animo destinauerant: cum eos sermones frustrà serere se uiderẽt, (Cæsar enim eos nihil iam curabat, quia nullus supererat hostis) tumultuati sunt, ac ipsi Cæsari à se exanclatas ærumnas recensuerunt, promissaq́ eius commemorauerunt: minis crebrò adiectis, uel inuitum eum sperantes in ipsorum potestate futurum. Cum nihil obtinerent, cum ira atque clamore immoderatis missionem postulauere, non quòd eam cuperent, (erant enim plerique integra adhuc ætate) sed quòd iam bellum contra Antonium futurum præuidentes, existimamabãt si se à signis eius discessuros minitarentur, fore ut ea impetrarent, quæ alioquin frustrà poposcerant. Sed ne hac quidem uia successit. Nam Cæsar, etsi satis compertum sibi erat de bello futuro, & eorum consilia intelligebat, tamen non concessit eis: ita iudicans, non debere principem præter animi sui sententiam quicquam agere coactum à militibus: quibus si semel morem gessisset, statim eos alia quę postularent inuenturos: proinde simulans se eorum petitionem æquam iudicare & humanam, primùm eos exautorauit, quibus bello Mutinensi contra Antonium usus erat: deinde instãtibus reliquis, omnes quoq; alios qui decennio meruissent: ad inhibẽdos autem cæteros dixit se nullo eorum quos missos fecisset, posthac usurum, uel maximè id flagitante, neq; ijs omnibus ea quæ promiserat repræsentaturum, aut agros daturum: sed his tantùm, quos primò dimisisset, & reliquorum dignissimo cuique. quo dicto effecit, ut nihil præterea milites dicerent, sed ipsum studiose obseruarent. Itaque singulis quingentos denarios nauali prælio uictoribus etiam coronam ex olea dedit, spem quoque fecit cùm alijs, tum centurionibus, quasi eos inter Senatores in sua quenque patria adscripturus: inter alios honores legatis suis exhibitos, Agrippam aurea corona rostrata donauit, quod neque antè, neque post eum contigit ulli: estq́ deinde Senatusconsulto statutum, ut quoties triumphans aliquis coronam lauream ferret, ipse nauali hac uteretur. Ita militibus suis placatis, pecuniam statim, agros paulò post id tempus Cæsar dedit. ac cum ager publicus non sufficeret, alios etiam coemit: multos uerò à Campanis ijs, qui Capuam colebãt, quorum urbs colonis multis indigebat: ijsq́ aquam Iuliam, & Cnosiam (regionis hoc nomen est) precij loco dedit, quibus ij maximè lætantur. Sed hoc posteà temporis factum est: tunc uerò Sicilia constituta, per Statilium Taurum utramq; Africam citra negociũ recepit, Antonioq́ æqualem nauium numerum pro amissis remisit. Eodem tempore seditio in Hetruria coorta, statim hac audita eius uictoria, sedata est. Romæ autẽ Cæsari laudatio unanimi consensu, statuæq́, primus locus in consessu, arcus tropheo ornatus, utq́ eques in urbem intraret, semper lauro coronaretur, ac die ea qua uicisset, qua feriæ anniuersariæ essent, in æde Iouis Capitolini cũ coniugibus & liberis epularetur, statim post uictoriam decretum est. (Eam uictoriam primus annunciauit miles quidam ex ijs qui tum ad urbem erãt, furore deûm alicuius correptus ea ipsa die, isq́ multis alijs & dictis & factis, tandem in Capitolium se proripuit: gladiumq́, quasi eo posthac opus non habiturus, ad pedes Iouis deposuit. Deinde alij quoq; qui prelio interfuerant, missi ad hoc à Cæsare) posteaquam uerò ipse Cæsar aduenit, aduocato in concionem extra pomœrium populo, sicut moris erat Romani, res gestas à se exposuit, eorum quæ decreta erant, quædam recusauit: pensionem quæ ex professione census imposita fuerat, ac si qua alia in publicum conferri ante tempus belli ciuilis huius iussa, adhuc debebantur, remisit: uectigalia

Agrippa corona nauali donatus.

Cæsar Africa potitur.

Seditio in Hetruria.

Cæsar Romam reuersus quæ egerit.

ctigalia nonnulla abrogauit: Pontificatū Lepidi sibi oblatum non accepit, (neq; enim licebat eum uiuo alicui adimi) tum uerò longè plura in eius honorem decreta facta sunt. Iam enim non decerant, qui hunc sermonem disseminarent, Cæsarem ea propterea magnificentia tunc usum esse, quo Antonium ac Lepidum inuidiæ hominum obijceret, & causam eorum quæ iniuste prius acta fuerant, in eos solos conferret: alij dictitabāt, quia satisfactum iri sibi de his debitis nullo modo sciret, uoluisse eum ex inopia ciuium gratiam sibi bonam sine ullo damno suo captare. Porrò autem decretum fuit Cæsari, uti in publico habitaret, (Aream enim in Palatino emptam à se domus sibi ædificandæ causa, quòd esset de cœlo tacta, consecrauerat, & Apollini dedicauerat) ut neq; uerbo eum quisquam, neq; re læderet: qui læsisset, obnoxius ei pœnæ esset, quæ Tribunū plebis uiolanti dicta est, ut in subsellijs Tribunorum plebis Cæsar adsideret. Hæc Senatus tum Cæsari tribuit. Valeriū uerò Messalam, quem antè inter proscriptos Antonius morti destinauerat, Cęsar inter augures, numerum etiam corum augens, adscripsit. Viticensibus ciuitatem dedit: edixitq; ne quisquam nisi Senator qui cum magistratu esset, purpurā gestaret, quam iam uulgò sumi uidebat. Eodem tempore neq; Aedilis quisquā fuit. nam quibus conferri is magistratus debebat, ij paupertate ab eo detinebātur, ideoq; munera Aedilium Prætores & Tribuni plebis obiuere: neque præfectus urbis ad ferias creatus fuit, sed Prætores quidam eius officium peregerunt: reliquas res nō Romæ modò, sed per totam Italiam isto, ac diu etiam sequēti tempore C. Mæcenas equestris dignitatis uir administrauit. Cæterùm Sex. Pompeius Messana profectus, insectationem metuens, proditionis'que suos comites suspectos habens, cum eis dixisset, se per altum uela daturum, extincto igne, quo naues prætoriæ reliquis prælucere solent, ut subsequi certius possint, oram Italiæ legit: hinc ad Corcyram, ac deinde in Cephalleniam traiecit, ibiq; alios ad se recepit, fortè eò tempestatis ui eiectos: quibus conuocatis, habitu deposito militari, exposuit fore, ut si unà omnes manerent, neq; satis mutuò sibi prodesse, neq; latere possent: sin dissipati hinc inde essent, facilius diffugituros. ideoq; monuit, ut quisq; seorsim suæ salutis rationes iniret. Cui admonitioni cum pleriq; obtemperantes, alij aliò discessissent, ipse cum reliquis in Asiam transmisit eo animo, ut se statim Antonio adiungeret. Sed cum Lesbum uenisset, ibiq; audiret Antonium in Medos expeditionem fecisse, inter Cæsarem autem & Lepidum bellum extitisse, in ea insula hyemandum sibi statuit, Lesbijs eum propter patris memoriā libentissimè & recipiētibus, et detinētibus. Verùm cum percepisset Antoniū in Media aduersam fortunam sensisse, C. uerò Furnium Asiæ eo tempore præfectū parum amicè erga se affectum expertus esset, spe concepta in Antonij imperiū succedēdi, cum & ex Sicilia & aliundè multi ad se uenirēt, partim paternę gloriæ opinione, partim uictus inopiā exciti, his permotus, imperatorio habitu resumpto ad occupandam continentem oppositam se accinxit. Interim Antonius cum in sociorum euasisset terram, actis Pompeij cognitis, ei si ab armis discessisset, ueniā ac amicitiā promisit. Pompeius cum ita facturum se esse rescripsisset, Antonio propter acceptā calamitatē, & quòd is statim in Aegyptum abiret, contempto, in instituto suo perrexit, & cum Parthis de societate per internūcios egit. Qua re cognita Antonius ab itinere suo quidem nō reflexit: M. uerò Titium, qui quondam ad se à Sexto Pompeio desciuerat, cum classe contra ipsum misit: qui cum futurum hoc animaduer-

Domus publica Cæsari decreta.

Valerius Messala Augur fit.

Viticensibus ciuitas data.

Purpuram gestare.

Magistratus intermissi.

Mæcenas.

Sexti Pompeij fuga, & consilia.

Antonius qualem se Sexto Pompeio præbuerit.

M. Titius.

tiſſet, ſibiq; metueret (neque enim paratus adhuc ſatis erat) ea loca petijt quà maximè effugere poſſet. Verùm Nicomediæ depræhenſus, pacem per legatos petijt, ſpem eius impetrandæ in beneficio quo Titium ipſe quondam affecerat, poſitam habens: Titius pacem ſe ei, niſi nauibus et copijs omnibus ſibi traditis, cōceſſurum negauit. Proinde Pompeius deſperata à mari ſalute, apparatu grauiori in naues cōiecto, ijsq; accenſis, in mediterranea contendit: quem inſecuti Titius ac Furnius, Midaij (Phrygiæ oppidū hoc eſt) depræhenderunt, circumdatumq; in ſuam poteſtatem uiuum redegerunt. Antonius certior ea de re factus, ira permotus, confeſtim eis per literas mandauit, ut interficerent Pompeium: paulo pòſt pœnitentia captus, ſalute eum donari iuſsit. Atqui cum priorem tabellarium poſterior præueniſſet, Titio poſteriores eæ literæ ſunt redditæ, quibus necare Pompeium iubebatur, easq; uel ſcriptas omnino poſterius eſſe ratus, aut cognita quidē rei ueritate, fidem tamen habere nolens, ordinem literarum ut ſibi redditæ erant, non ſenſum ſecutus eſt. Ita Sextus Pompeius mortuus eſt, L. Cornificio, & Sexto alio quodam Pompeio Conſulibus, eiusq; mortis cauſa Cęſar ludos equeſtres exhibuit, Antonioq; currū apud roſtra, & ſtatuas in templo Concordiæ poſuit, poteſtatemq; dedit ibi cum coniuge & liberis cōuiuandi, ſicut antè ſibi decretum fuerat. Nam adhuc fingebat ſe eius eſſe amicū, eumq; de Parthica clade cōſolatus eſt, inuidiamq; aduerſus ſe uictoriæ ſuæ, & honorum ob eam decretorum nomine obortam expoſuit. Porrò autem Antonij & barbarorum res ita habēt. P. Ventidius cum Pacorum exercitū colligere, et in Syriam pficiſci audiſſet, in metū peruenit, cum neq; urbes eſſent adhuc cōſtitutæ, & exercitus in hybernis etiãnum diſperſi: utq; & moram Pacoro inijceret, & tarditati ſuarū copiarū mederetur, regulū quendā Chaunæum notum quidem ſibi familiariter, ſed quem certò ſciebat Parthis magis cupere, cùm alioquin tãquam fidiſsimum ſibi in honore habuit, tum conſilium quoque nonnullis in rebus ab eo petijt, ita ut citra ſuum tamen detrimentum ei hanc de ſe opinionem præberet, quaſi conſcium eum ſuorum arcaniſsimorum conſiliorum faceret. eò re deducta, ſimulauit metuere ſe, ne Barbari conſueto ſuo Euphratis tranſitu, qui eſt apud urbem Zeugma, omiſſo, alia uia infra eum locum flumen tranſirent, quòd hîc campi Parthis, ibi uerò colles ſibi commodi eſſent: idq; & perſuaſit Chaunæo, & per eum etiam Pacorum decepit, ita ut campeſtri itinere (qua Ventidius finxerat ſe eum nolle uenire) prolixiori delecto, ſpacium copias ſuas cogendi Ventidio daret. Porrò Ventidius ita paratus, Pacorum in Syria Cyrrheſtica prælio uicit. Nam cum & paſſus eſſet Parthos fluuiū tranſire, neq; ſecundum tranſitum eos adortus eſſet, in eam ipſos opinionem adduxerat, ut effœminatos ac imbecilles eſſe Romanos iudicantes, caſtra quoque eorum quamuis edito loco poſita aggrederentur, ſpe ea primo impetu capiendi: uerum à Romanis repentina eruptione facta, non magno labore per decliue depulſi (equites enim erant) deinde fortiter quidem pugnantes (& erant pleriq; grauis armaturæ) tamē improuiſo hoſtium incurſu perturbati, ac ſuperati à legionibus Romanis ſunt, maximè funditoribus uictoriam adiuuantibus, qui eminus uiolentis ictibus Barbaros impetentes ſummoperè affiligebant. Pacorus quoq; in ea pugna cæſus, maximum attulit ſuis damnum. quem ſimul atq; Parthi cecidiſſe uiderunt, pauci pro eius cadauere alacriter certauere: quibus ipſis quoq; conciſis, reliqui omnes ceſſerunt, ac partim per pontem domum cōfugere conati, præuenti ab hoſtibus perierunt, partim

Sextus Pompeius capitur, & necatur.

Antonio honores à Cæſare tributi.

Vetidij in Parthos ſtrategema.

Chaunæus.

Ventidius Parthos uincit.

Pacorus cadit.

partim in Commagenem ad Antiochum profugerunt. Ventidius Syriam, quæ suspenso animo euentum belli expectabat, (nam iusticiæ ac clementiæ nomine Pacorum Syri summo amore prosequebantur, ita ut maiori nullum unquam regem) circum urbes misso Pacori capite cum facilè pacauisset, contra Antiochum duxit, eo obtento, quòd is ei seruos nō dedidisset: re autem uera, pecuniæ, quam plurimam Antiochus posidebat, spe potiūdę. Hoc agenti ei Antonius subitò superuenit: at non modò non gauisus est, sed inuidit etiam ob rem proprio ductu præclarè gestam: & quamuis sibi propter utrunq; factum Ventidij & supplicationes & triumphus erant decreti, tamen eum & officio suo detrusit, & neque tum, neque deinceps ulla in re opera eius usus est. Romę autem Antonio hæc decreta sunt, tum ob eius eminentiā, tum secundum leges, quia ea prouincia ipsius fuerat: nihilominus tamen Ventidio quoq; eadem concessa sunt, quia uidebatur Crassi calamitatem Pacorus abundè compensasse, præsertim cum eadem anni die utraq; res euenisset. Sed ut Ventidius solus uicerat, ita solus quoque triumphauit de Parthis, (Antonius enim ante q̃ triumphare posset, perijt) eaq; res, & fortunæ opus mirum, auxere gloriā Ventidij: quippe olim in triumpho Pompeij Strabonis cum alijs captiuis ductus, primus postea temporis de Parthis inter Romanos triumphum duxit. Antonius porrò tunc Antiochum aggressus, Samosatisq; obsessum oppugnauit: sed cum nihil proficeret, & tempus frustrà cōsumeretur, suspicareturq; milites ob affectū ignominia Ventidium animo à se esse alieno, clanculū de pace cum Antiocho egit, ut recedere honestè posset: nimirum ipse non plures duobus obsides, ac ne hos quidem illustres, neq; eam quam poposcerat pecuniam accepit: Antiocho concesit, ut Alexandrum necaret, qui prius ab eo ad Romanos transfugerat. His actis Antonius in Italiam cursum instituit. C. autem Sosius Syriæ & Ciliciæ ab Antonio præfectus, Aradios hactenus oppugnationem perpessos, fameq; & morbo confectos subegit: Antigonum, qui præsidium Romanum quod apud se erat, occiderat, prælio uictum, Hierosolymis (eò enim confugerat) ui expugnauit. Iudæi, ut est gens ea iræ, si semel ea correpta fuerit, acerbisimæ, multa ac grauia mala quidem ij Romanis intulerunt, longè tamen plura pasi sunt: capti enim ab his sunt priores quidem illi, qui pro templo Dei sui propugnabant: pòst reliqui etiā Saturni die, quam tanta religione festam agunt, ut hi qui prius cum templo erant capti à Sosio, instante die ea à Sosio ueniam exorauerint, ac in templum adscendentes, cum reliquis rem sacram pro more peregerint. Sosius Herodi regno Iudæorum concesso, Antigonum cruci alligatū (quo supplicio nullus unquam rex à Romanis erat affectus) flagris cecidit, ac deinde iugulauit. Id factum Claudio & Norbano Consulibus. Anno insequenti, nihil memoratu dignum à Romanis in Syria actū est. Nam Antonius in Italiam eundo, ac inde reuertendo totum annum exegit: Sosius Antonij, non suam gloriam aucturus, metu inuidiæ iræq; eius, ita id tempus consumpsit, ut non quomodo re aliqua egregiè gesta Antoniū offenderet, sed quomodo ociatus eius gratiam iniret, cogitauerit. At Parthi ipsi nemine lacessente nouum bellum ingens mouerunt, idq; hac occasione. Orodes rex Parthorum cum & senectus eum, & Pacori luctus cōficeret, uiuus adhuc regnum Phraati filiorum ætate maximo tradidit: is regno accepto, omnium se mortalium sceleratisimum gesit. Nam & fratres suos ex Antiochi filia natos, se & uirtute, & materno genere præstantiores, dolo necauit: & Orodem ipsum

Syriam Ventidius recipit.

Antonij inuidia in Ventidium.

Ventidij triumphus de Parthis.

Antonij cum Antiocho pactum.

Alexandri mors.

Sosius Aradios & Iudæos subigit.

Herodes regno Iudæorū præfectus.

Antigonus supplicio afficitur.

Phraates regno Parthiæ potitus quàm impiè se gesserit.

psum indignè id ferentem occidit: ac pòst etiam nobilissimum quenque, ac præterea tam multa flagitiosè egit, ut primorũ permulti ab eo partim aliò, partim ad Antonium, in quibus etiam fuit Monæses, concesserint. Euenit hoc Agrippa & Gallo Coss. Reliqua hyemis parte, Gellio & Nerua Consulibus, P. Canidius Crassus in Iberos exercitũ duxit: uictumq; pugna regem eorum Pharnabazum ad societatem belli compulit: ac cum eo in Albaniã progressus, uictam eam gentem, & regem eorum Zoberem similiter sibi adiunxit. His, & Monæsi fidens Antonius, (is enim se ducem belli futurũ, ac sine ullo labore plerasque Parthię partes occupaturum promiserat) bellum Parthicum Monæsi gerendum iniunxit: atque inter alia præmia ei trium Romanis subditarum urbium reditus fruendos usque ad finem belli concessit, regnumq; Parthię promisit. Phraates cum eius rei causa sibi metueret, præsertim quia fugam Monæsis Parthi molestè ferebant, legatos ad Monæsem misit de pace, summisq; pollicationibus ut retrò cederet persuasit. Quod cognitũ etsi, ut par erat, stomachum Antonio mouit: tamẽ Monæsem, quẽ in sua adhuc potestate habebat, nõ occidit: (quia si id fecisset, neminem Barbarum deinceps ad suam amicitiam accessurum putabat) sed fraudem contra hostem struens, eum dimisit, tanquam eius opera cum Parthis amicitiam facturus: misitq; cum eo legatos ad Phraatem, qui uerbis pacem componerent, siquidem rex signa & captiuos, quæ Crassi calamitate Parthi ceperant, Romanis reddidisset. Sperabat autẽ se regi spe pacis imparato superuenturum. Ipse interim ad bellum se comparans, usq; ad Euphraten processit, existimans eum nullo præsidio teneri. quod ubi eo loco uidit diligẽtissimè positum, auerso inde itinere, in Armeniam statim ire instituit, ad bellum Artauasdi Medorum regi faciendũ, ab Artauasde Armeniæ maioris rege, inimico eius, impulsus: cumq; intelligeret regẽ Mediæ ad opem Parthis ferendam procul domo abiisse, impedimentis ac parte exercitus cum Oppio Statiano relictis, subsequiq; se iussis, ipse cum equitibus ac peditatus optima parte festinatò profectus est, sperãs se primo impetu omnẽ Mediam subacturum: cumq; ad Praaspa (regia hæc est Mediæ) uenisset, aggere iacto ea oppugnare cepit. Sed Parthus ac Medus cũ id cognouissent, laborare eum frustrà in oppugnanda urbe ualidis muris, ac multis defensoribus munita passi sunt: ipsi uerò Statianũ in itinere fatigatũ improuiso adorti, ad unũ omnes qui cum eo erãt, conciderũt, solo Polemone Ponti rege capto, ac pecunia data dimisso. Fuit aũt hoc barbaris factu facile, quia Armeniæ rex ei pugnę non intererat: qui cum, ut autores sunt quidam, posset Romanis subuenire, non modò id fecit, sed ne ad Antoniũ quidem, uerùm in regnum suum discessit. Antonius etsi ad primum Statiani nuncium festinàrat, ut suis auxiliũ ferret, tamen tardius uenit, ac prèter mortuos neminem inuenit. Itaq; tamesi clade hac terrebatur, tamen quia nemo barbarorum sibi occurrebat, censens eos propter metum aliquò abiisse, animum resumpsit: ac non multò pòst cum eis congressus, funditorum opera (quorùm magnus erat numerus, iaculaq; ipsorum sagittis hostium longius procedebant, ita ut armaturæ quoq; grauis miles ab iis tutus non esset) in fugam eos coniecit: sed propter celeritatem equitandi barbarorum, non magnam stragem eorum edidit. Porrò iterum Praasporum oppugnationem aggressus, hostibus quidem (cum & præsidium eum magna ui repelleret, & qui foris erant hostes, cõgrediendi facultatem non darent) damni nihil admodum intulit: suorum autem permultos in quærendis ac supportandis commeatibus

Monæses ad Antonium confugit.

P. Canidii Crassi res cõtra Iberos et Albanos gestæ.

Antonius fallaciam Parthis struit.

Antonius ab Armeniæ rege inductus, bellũ Mediæ infert.

Oppius Statianus.

Praasporum obsidio.

Romani cum Statiano à Parthis cæsi.

Polemo captus.

Armeniæ rex in Romanos perfidus.

In Praaspororum oppugnatione Antonius quæ egerit.

cõmeatibus amisit, multos ipse supplicio affecit. Nam initio quidem, cum cibaria ex uicinia Romani haberent, & obsidioni urbis, & cõmeatibus parandis facilè suffecerant: postquã autem propinquis omnibus absumptis, milites frumentatum longius abire opus habuerunt, eueniebat ut si pauci emitterentur, non modò nihil apportarent, sed ipsi quoq; perirent: sin multi, oppugnatoribus nudabantur Praaspa, ac barbaris erumpentibus multi milites, multæ machinæ Romanorũ perdebant. Igitur Antonius omnibus suis militibus hordeũ pro frumẽto dedit, & de quibusdã decimũ quenq; ad supplicium sorte legit: omnino autem cum uideret et alios in obsidione habere, ea patiebatur quæ obsessis usu uenire solent. Nam et oppidani diligenter tempus eruptionibus idoneum obseruabant: & qui foris erant, Romanos, sicubi dispersos intelligerent, celeriter eos adoriendo, ac statim se recipiendo, plurimum uexabant: frumentatores uerò in pagos exire illæsos sinentes, in reditu palantes subitò inuadebant. Cum nihilominus obsidionem Antonius produceret, ueritus Phraates ne si ea diutius cõtinuaretur, Antonius uel per se, uel auxilio etiam aliquo auctus, eam incommodo aliquo afficeret, subornatis qui eum ad pacem à se petendam spe eius facilè impetrandæ permouerent, cùm Antonius persuaderi id sibi passus, legatos eius rei causa ad ipsum misisset, aurea sella sedens, ac neruum arcus pulsans, multisq; uerbis in Romanos inuectus, tandem pacem ea cõditione promisit, ut continuò exercitum abduceret. Hoc audito Antonius cum & fastum regis metueret: & si discessisset aliquò, pacem se habiturum crederet, à Praaspis recessit, operibus, quæ ad oppugnandã urbem fecerat, tanquam in sociorum terra iam uersans, integris relictis. Sed enim dum pacis compositionem expectat, interim Medi opera incendunt, ac aggeres disijciunt: Parthi autem pacis mentione omissa, eum subitò adorti, multis ac magnis incommodis afficiunt. Itaq; se deceptum intelligens, nõ ausus præterea legatos mittere, cum neq; tolerabiles iam pacis conditiones latum iri putaret, & in mœrorem conijcere milites frustrà tentata pacificatione nollet, properãdum in Armeniam, quoniã semel castra mouisset, sibi statuens, aliamq; uiã (qua enim uenerat, eam sibi omnino interclusam opinabatur) ingressus, cum exercitu extrema mala pertulit. Nam & regionũ imprudentia ipsis oberat, & barbari angustijs præoccupatis, fossis, operibusq; transitum obstruebant, aquationem ubiq; difficilem reddebant, pabulatione arcebant: ac si quando erat fortè per commodiorem aliquem locũ iter faciendum, falsis nuncijs summissis eos ab his deterrebant, tanquam ab hostibus insiderentur: in loca autem quã suas ipsi insidias collocassent, auertebãt. his incommodis, ac fame multi perierunt, iamq; ad hostem perfugere ceptum est: ac nisi perfugas Parthi in reliquorum conspectu sagittis confecissent, uidebantur omnes ad barbaros transituri, sed Parthorum crudelitas eam defectionem inhibuit. Hoc quoq; ipsis fortuna interitus sui effugium dedit: Cum aliquando in insidias incidissent, ac frequentibus sagittis peterentur, repentè clypeis constipatis testudine effecta, sinistro genu in terram procubuerunt. Barbari autem, qui nihil unquã huiusmodi uiderant, putantes eos propter uulnera concidisse, ac iam simul omnes posse concidi, proiectis arcubus ab equis desiluerunt, acinacibusq; nudatis ad cædendum eos accurrerunt. Tum Romani consurgentes, signo dato, phalãgemq; unà explicantes, singuliq; proximũ hostem à fronte adorti, armati inermes, inopinantes parati, sagittarios legionarij, barbaros Romani, tanta clade affecerũt, ut reliqui

Supplicium militare.

Antonius spe pacis à Phraate deceptus, obsidionem soluit.

Romanorum in Armeniam recedentium miseriæ.

Testudo militaris, Romanos ab extrema pernicie defendit.

liqui statim discesserint, neque unquam postea insequuti ipsos sint. Porrò testudo talis est, & hoc modo fit. Impedimentis, & leuis armaturæ militibus, equitibusque in medio exercitus collocatis, grauis armaturæ pedites, hi qui oblongis clypeis cauis, ac in more tubi incuruatis utuntur, in extremis partibus quasi tegularum loco ponuntur, ita ut foras obuersi cum armis suis reliquos ambiant. Cæteri qui lata gestant scuta in medio conserti, ea supra se & reliquos omnes tollunt, ita ut nihil aliud quàm clypei à tota phalange cõspiciantur, omnesque propter densitatem ordinum à telis protecti sint: est enim hæc clypeorum densatio adeò firma, ut & super ea ingredi aliquot homines possint. Atque is eadem, uehiculisque ferendis est, si in cauo ac angusto loco constipetur. Hæc figura est illius ordinis, nomenque testudinis propter firmitatem, ac quòd tam egregiè exercitũ cõtegit, inuenit. Vsus porrò eius duplex est. Nam aut in oppugnando aliquo loco facta testudine succedunt ad murum, ac sæpenumero ad ipsum murum quosdam ea attollũt, aut à sagittarijs circundati, omnes genu nituntur simul, equi etiam (nam hos quosque se in genua inclinare adsuefaciunt) opinioneque de se tanquam confectis præbita hostibus, accedentibus eis, repentè, nec sine terrore eorũ, insurgunt. Antonius hostibus præterea non urgentibus, frigore magnoperè conflictatus est. Iam enim hyems inierat, & montes Armeniæ (per quos solos facere iter tutò poterat) nunquam non glacie integuntur: ac tum maximè eos uulnera, quæ multa acceperant, molestabãt. Idcircò multis mortuis, multis ad bellũ inutilibus redditis, Antonius quia nõ ferebat hęc singula audire, interdixit ne quis tale sibi quicquam annunciaret: regi aũt Armenię, quanquam ei quòd se deseruisset, succẽseret, ac ulcisci eum in animo haberet, ablanditus est, ac demeruit, ut ab eo pecuniam ac alimenta acciperet: denique cum neque ulterius ferre iter milites, præsertim hyberno tempore, possent, & alioquin frustra essent hæ ipsis miseriæ tolerandæ, cum statuisset ipse parua interiecta mora in Armeniã redire, regẽ adulãdo ac pollicitãdo identidem permouit, ut sibi in suo regno hyemãdi potestatẽ faceret, uere iterum cõtra Parthos ducturo exercitũ. Allatæ sunt ei etiã à Cleopatra pecuniæ, ex quibus centenos quadragenos sestertios singulis legionarijs, ac reliquis ratam portionẽ diuisit: & cum eæ pecuniæ nõ sufficerẽt, ex suis facultatib. reliquũ addidit, Cleopatræ suos etiam sumptus acceptos referens. multũ enim ei etiam amici contulerũt pecuniæ, multum à socijs exegit. His actis Antonius in Aegyptum abijt. Romæ etsi nihil horum quæ acta fuerant, ignotũ esset (non quòd ipse ueritatem perscripsisset, solitus omnes acceptas clades occultare, aut de ijs contrarium, quasi re feliciter gesta, scribere, sed quia fama rem, sicut habebat, ipsam annũciabat, Cæsarque & qui cum eo erant, diligenter & explorabant omnia, & diuulgabant) tamen publicè ea non sunt indicata: quinimò sacrificatum etiam est, & dies festi acti. Quia enim adhuc Cæsar contra Pompeium bellum gerebat, neque conuenienter, neque opportunè ea palàm proponi poterant. Antonius his ita actis, Amyntam, qui scriba Deiotari fuerat, Galatiæ principem cõstituit, Lycaoniæ, Pamphyliæque partibus quibusdã adiectis: Cappadociæ eiecto Ariarathe, Archelaum, cuius genus paternum deducebatur ab Archelais, qui contra Romanos belligerauerãt, mater aũt ei erat scortũ Glaphyra. Hæc tamen ciues eo minus uitio dederunt Antonio, quòd de alieno liberalis fuerat. Cleopatræ autem nomine magnoperè culpatus est, quòd & liberos ex ea suscepisset, prius gemellos Alexandrum & Cleopatram: deinde Ptolemæũ, Philadelphum cognomine

Testudinis militaris descriptio ac usus.

Antonius in Armeniam uenit, utque regem demulserit.

Militibus pecuniam diuidit.

Antonius ut prouincias Romanas regulis tribuerit.

mine: quodq; multas Arabię, Nabateę, Ituręæq; (Lysaniam enim quem regem eorum fecerat, insimulatum quòd studeret Pacoro, necauerat) Phœnicesq;, & Palæstinæ, ac Cretæ partes, & Cyrenen quoq; ac Cyprum ipsis donauisset. Anno subsequēte, Pompeio & Cornificio Consulibus, bellum regi Armeniæ facere instituit, haud parum spei in rege Mediæ ponens, qui Phraati succensens, quòd neq; prædæ magna parte, neq; alio honore esset præditus ab eo, cupiensq; Armeniæ regem ulcisci propter inductos sibi ab eo Romanos, Polemone ad se misso, amicitiam ac societatem suam ambierat: qua re adeò delectatus est Antonius, ut inita cum Medo pace, præmiū legationis Polemoni Armeniam minorem postea dederit. Proinde Armeniæ regem primò in Aegyptum tanquam amicum euocauit, ut ibi deprehensum sine labore occideret. Cum autem is dolum suspicatus non uenisset, rationes eum aliter decipiendi iniuit. neque enim iram contra eum palàm ferebat, ne eum ad bellum excitaret. Igitur tanquam iterum contra Parthos profecturus, quo imparatum Armenium inueniret, ex Aegypto abijt. In itinere autem cognito Octauiam Roma aduenire, in Aegyptum reuersus est, statim eam domum redire cum iussisset, ac dona eius cùm alia, tum milites, quos in hunc finem ea à fratre suo petierat, accepisset: atque ita deinde magis adhuc amori & imposturę Cleopatræ seruiuit. Interim Cæsar Pompeio mortuo cum res Africæ compositione indigerent, in Siciliam uenit, inde in Africam transmissurus: sed ibi tempestate detentus, quo minus deinde traijceret, hanc causam habuit. Salassi & Taurisci, Liburniq; & Iapudes, cum iam antè in Romanos haud mediocriter iniurij fuissent, ac stipendio quòd pendere debebant, non soluto, etiam finitima inuasissent, eaq; maleficijs infestassent, tum apertè propter Cæsaris absentiā rebellauerāt. Ea propter Cæsar ex Sicilia reuersus, ad bellū contra eos se parauit. In eo apparatu cùm nonnulli quibus missio militiæ facta fuerat, tumultuarentur, ac quia nulla præmia accepissent, iterum stipendia merere uellent, omnes in unam legionem eos conscripsit, ut à cæteris segregati, neq; corrumpere alios, & si quid mouere noui instituissent, statim depræhendi possent: cumq; ne sic moderatè se gererent, paucos ex ipsis, qui natu erant maximi, in Galliam in colonias dimisit, sperans reliquos etiam idem sperantes quieturos: & cum nihilominus fremerent, in quosdam eorum exemplum statuit: irritatos reliquos eo facto quasi alius rei causa conuocauit, circumfusoq; exercitu, arma eis ademit, & exautorauit. Hi cum simul & quàm parùm ipsi possent, & Cæsaris magnanimitatem cognouissent, mutata uerè sententia, multis precibus à Cæsare impetrauerunt, ut inter milites denuò reciperentur. Cæsar, quòd & militibus indigebat, & metuebat ne eos Antonius sibi adiungeret, ueniam dedit, eorumq; deinceps opera usus est in omnibus rebus optima. His actis, alijsq; ad alios populos subigendos missis, Iapydas ipse bello petijt: quorum eos, qui citra mōtes haud procul à mari habitabat, non omninò difficulter in suam potestatem redegit, qui uerò montes, & ultra eos incolebant, eos non sine maximo labore perdomuit. Hi Metulo maxima sua urbe occupata, Romanos oppugnantes multoties repulerunt, machinas multas combusserunt, Cæsarem ipsum à lignea turri quadam murum conscendere conatū grauiter sauciauerunt: tandem cum nihilominus propositum urgeret, copiasq; euocaret, simulantes se pacem facturos, præsidium in arcem acceptum noctu interfecerūt, ædes suas incenderunt, seipsos, ac quidam etiam uxores & liberos simul occi-

An. V. C. 719.

Antonius bellū contra Armeniæ regem moliens, amicitiā cum Medo iungit.

Octauia Antonio dona adfert.

Gentium quarundam Panoniæ & Illyrico uicinarum rebellio.

Milites turbulentos ut composuerit Cæsar.

Cæsar ut Iapudes subegerit.

Metulum.

derunt, ita ut nihil prædæ inde ad Cæsarem redierit, cum captiui etiã paulo pôst necẽ sibi ipsis cõsciuerint. Cum ad hunc modũ hi periſſent, reliqui in potestatem eius nulla re memorabili gesta ueniſſent, in Pannonios exercitum duxit, neq; læsus quidem ab ijs unquam, neq; ullum crimen obijciens, sed militum exercendorum simul, & alienis bonis alendorum causa, omne id iustum esse censens, quod armis potentior contra infirmiorem decerneret. Pannonij habitant ad Istrum fluuium à Norico usq; ad Mysiam Europæam, Dalmatis uicini: tolerant autem omnium hominum uitam durissimam: nam neq; terram, neq; aerem felicem habent: neq; apud eos oleum, aut uinum, nisi paucissimum, nascitur: neq; enim hæc colunt, cum maiorem partem acerrima in hyeme uiuant: sed hordeum & milium & edunt, & potum ex eis conficiunt: cæterùm omnium, quos nos quidem nouerimus, hominum fortissimi sunt, nimirum cum nihil uita honesta dignum habeant, ad iram & cædes propensissimi. Quod ego non auditu tantùm, aut lectione sed re ipsa cognitum, cum præessem uidelicet ei nationi, scribo. Nam post Africæ præfecturam, Dalmatiæ, quam olim pater quoque meus aliquandiu administrauit, & Pannoniæ superiori præpositus fui: unde hæc quę scribo, explorata mihi sunt. Nomen autem Pannonibus inditum est ex eo, quòd tunicas manicatas ex pannis more suo concisis ac consutis conficiunt: uerùm siue ea nominis est ratio, siue alia, certè quidam Græci ueritatis ignari, Pæones eos uocarunt, quod ipsum quidem etiam nomẽ antiquũ est, non tamen istius populi, sed eius qui ad Rhodopem montem, & Macedoniam maritimam (sic enim nostro tempore uocatur) habitant: quapropter ego hos Pæonas, istos Pannonios nominabo, sicuti & ipsi sese, & Romani eos appellant. Enimuerò Cæsar in Pannonios profectus, primùm à rapinis se continuit, quamuis ij pagos in campestribus sitos deseruerant, quod sperabat se eos citra uim sibi adiungere posse: sed cum ad Sisciam accedentem eum læsissent, ira correptus agrum eorum ussit, prædasq; quas potuit maximas egit. Cum urbi appropinquasset, incolę à primoribus persuasi, statim ei se dediderunt, & obsides præbuerunt: posteà autem portas cum occlusissent, in obsidione habiti sunt, cum & muris ualidis, & duobus nauigabilibus fluuijs confideret. Fluuius enim Colops ipsa mœnia alluens, in Sauũ defluit, qui & ipse tum haud procul ab urbe meabat, & nunc totam urbem circumambit, à Tiberio magna fossa eò adductus, per quam rursus in antiquum alueum exit: eo autem tempore cum Colops ipsis mœnibus allaberetur, & Sauus haud magno inde spacio præterflueret, interuallum uacuum relinquebatur, quod fossis & palis actis munitum erat. Cęsar itaq; nauibus, quas socij ijs in locis parauerant, acceptis, ijs per Istrum in Sauum, atq; inde in Colopem subductis, urbem terra simul fluuioq; aggressus est, ibiq; naualia nonnulla prælia fecit. Barbari enim lintribus paratis, ad pugnam exibãt: inq; fluuio inter alios Menam etiam Sex. Pompeij occiderunt, ac in terra quoq; Cæsarem fortiter propulsarunt, donec tandem audito quosdam sociorum suorũ insidijs exceptos perijsse, animi collapsi deditionem fecerũt. Ita his in potestatem Cæsaris receptis, reliqua etiam Pannonia pacis conditiones accepit. Ibi Cæsar cum exercitus parte Fufio Gemino relicto, Romã redijt: triumphumq; sibi decretum in aliud tempus reijciens, Octauiæ, & Liuiæ statuas dedit, utq; sine tutore suis ipsarum facultatibus uterentur, sacrosanctæq; eodem iure quo Tribuniplebis essent. Cum autem in Britanniam etiam expeditionem, patrem æmulatus, intenderet, iamq; in Galliam

Cæsaris in Pannonios expeditio, & gesta in ea.

Pannoniæ descriptio.

Dio Africæ, Dalmatiæ, & Pannoniæ prouincijs præfuit.

Pæones qui sint.

Siscia urbs Pannoniæ capta à Cæsare.

Colops.

Sauus.

Tiberij opus.

Menas occidit.

Fufius Geminus.

Honores Liuiæ & Octauiæ dati.

Cæsar in Britanniam ire instituit.

usq;

usque eius rei causa progressus esset ea hyeme, qua Consulatum Antonius iterum, & L. Libo gerebant, Pannoniorum recens subactorum, & cum eis Dalmatarum rebellio exorta est: et Pannonios quidem Geminus, quamuis Tuscia ab ijs eiectus, tamen prælijs aliquot superatos recepit. Salassos autẽ, & qui eorum rebellionis socij fuerant, Valerius Messala domuit. in Dalmatas autem Agrippa prius, deinde Cæsar ipse exercitum duxit, eosque plerosque hi multis ac magnis tamen acceptis incommodis (nam & Cæsar uulneratus est, & militibus propter delictum quibusdam hordeum pro tritico datum est, & alij qui ordines deseruissent, decimus quisque sorte ad pœnam delectus) subiugauerũt. contra reliquos Statilius Taurus bellum gessit. Hoc tempore Antonius eadem die & inijt Consulatum, & deposuit, substituto in suum locum L. Sempronio Atratino: itaque hunc nonnulli, non Antoniũ in enumeratione Consulum recensent. porro autem quærẽs rationem, qua minimo labore regem Armeniæ ulcisci posset, misso ad eum Q. quodã Dellio exoleto suo, filiam eius, suo filio Alexandro eam, uidelicet matrimonio coniuncturus, multis pollicitationibus interpositis poposcit. postremò repente sub initium ueris Nicopolin Pompeij uenit, eoque eum ad se exciuit, scilicet ut opera & cõsilio eius in bello Parthico uteretur. Cum Artauasdes insidias esse suspicatus non ueniret, iterum Dellium ad eum misit colloquij causa: ipse interim celeriter ad Artaxata progressus est. sic eum partim sociorum opera persuadendo, partim copijs terrendo, cum & scriptis & actis eius se amicum omnino ostendisset, eò uix tandem adduxit, ut in castra sua ueniret. Tum compræhensum, primum absque uinculis circum castella in quibus thesauri erant repositi, circumduxit, spe eorum sine certamine potiundi, simulans se eum non alia de causa captiuum habere, quàm ut ab Armenijs pro liberatione ac regno eius pecuniã colligeret. postquam autem custodes gazæ ei non obtemperârunt, & qui in armis erãt, Artaxam maximum natu inter filios eius regem eius loco constituerunt, argenteis Artabazum catenis uinxit, quia nimirum turpe erat regem ferreis in catenis haberi. Post hæc uniuersam Armeniã partim ui, partim deditione in suam potestatem accepit: nam Artaxes prælio cõgressus, & uictus, ad Parthos concesserat. His perfectis, Mediæque regis filia arctioris amicitiæ causa filio suo in matrimoniũ impetrata, relicto in Armenia exercitu, magnam prædam, Artauasdemque cum cõiuge & liberis secum abducens, in Aegyptum reuersus est, eosque inter alios captiuos ante se in triumpho Alexandriam introduxit, curru ipse inuectus. In Cleopatræ autem gratiam & cætera egit: & Artauasdam cum suis, aureis in uinculis ad eam in medio populi, tribunali argento obducto, aurataque sella sedentem, adduxit. Barbari autem neque supplices ei facti sunt, neque in genua conciderunt (quanquã & minis & promissis hoc crebrò iuberentur) sed nomine eam suo compellauerunt: atque ideo magnos quidẽ habere spiritus existimati, durius autem propterea tractati sunt. Deinde Antonius Alexandrinis epulum præbuit, ac in concilio populi Cleopatræ eiusque liberis propter se sedem dedit, habitaque ad populũ quadam oratione, Cleopatram reginam règum, Ptolemæum, Cæsarionem cognomine, regem regum appellari iussit: ijsque Aegyptum & Cyprum, alia à priore diuisione instituta, addixit. Dicebat autem illam uerè Cæsaris superioris cõiugem fuisse, hunc eiusdem legitimum filium: fingebatque se studio eius Cæsaris adductum hæc facere, quò Octauianum non natum eius, sed adoptatum filium in inuidiam adduceret. Suis uerò ex Cleopatra sibi natis

Rebellio Dalmatarũ et Pannonum.

An. V.C. 720.

Antonius quẽadmodum per fraudem ceperit regẽ Armeniæ, utque eum tractârit.

Artaxes rex Armeniæ.

Armenia occupata ab Antonio.

Antonius Alexãdriæ quæ in gratiam Cleopatræ egerit.

Cleopatra regina regum. Cæsario rex regum.

Diuisio Romanarum prouinciarum in familiam Cleopatræ.

liberis, Ptolemæo Syriam, & omnes cis Euphratem usque ad Hellespontum regiones: Cleopatræ autem Africam Cyrenaicam: Alexandro fratri eorum Armeniam, & alias trans Euphratem usque ad Indiam, quasi uerò iam eas occupasset, largitus est. Neque uerò Alexandriæ modò hæc egit, sed Romam quoque perscripsit, ut ibi rata esse iuberentur: quæ tamen literæ publicè recitatæ non sunt, Domitio, Sosioq́; qui tum Consules Antonio quàm maximè fauebant, etsi maximè ut id fieret Cæsar efflagitabat, obstantibus. Contrà Cæsar hoc obtinuit, ne quid eorum quę cum Artauasde Antonius egerat, in publicum efferretur: quia et regem, cum quo occultè aduersus Antonium consilia ipse agitârat, miserabatur, & triumphũ Antonio inuidebat. Antonius his actis, tamen ausus fuit ad Senatum scribere, uelle se magistratu abire, omnesq́; res S.P.Q.R. potestati permittere: non quòd ita facere instituisset, sed ut spe de se hac exhibita efficeret, ut Cæsar, qui ad urbem erat, aut cogeretur se prior ab armis discedere: aut si id recusasset, in inuidia esset eorum. Ludos præterea Veneri genitrici Consules fecerunt, & ad ferias præfecti urbis à Cæsare cõstituti sunt pueri impuberes, *Porticus Pauli.* equestri, nõ patricio genere nati. Porticum, quę Pauli dicitur, Aemilius Lepidus Paulus propriis impẽsis perfecit, & in Consulatu suo (gerebat enim eum in parte istius anni) dedicauit. Agrippa aquam Marciam, quę propter corruptos canales defecerat, suis sumptibus reparauit, ac per multas urbis partes deduxit. Hi quidẽ omnes cũ de suis facultatib. liberales fuissent, summisse tamẽ se ac moderatè gesserũt: contrà alij quidam minimũ etiam magi*Agrippæ Aedilitas et magnificentia.* stratũ aliquẽ obtinẽtes, triumphũ sibi uel à Cæsare uel ab Antonio concedi impetrauerũt, eiusq́; nomine multũ aurũ à populis coronariũ exegerũt. Anno sequẽti Agrippa ultrò Aedilis factus est, omniaq́; ædificia publica, omnes uias priuatis impendijs refecit, cloacas expurgauit, ac per eas in Tiberim subuectus est. In Circo cum uideret errare homines propter multitudinem metarũ, Delphinas, & ouata opera posuit, quibus cursuũ circuitiones & cõuersiones ostẽderent: oleũ etiã & salẽ populo distribuit, ac balnea publicè & tonsores uiris ac mulieribus gratis toto anno præbuit: ludis autem, quos multos & omnis generis exhibuit, tanta usus est munificentia, ut pueros etiam qui Troiã equestri certamine luderent, precio cõduxerit, ne quis sumptum faciendum haberet: deniq; tesseras in theatrum de sublimi loco proiecit, quibus argentum, uestis, uel aliæ quædam res offerebantur: alias item multas res uenales in medium propositas, diripiẽdas uulgo concessit: præterea aũt Astrologos & præstigiatores urbe eiecit. Iisdẽ ferè diebus Se*Latrociniorũ quæstio.* natusconsultũ factũ est, ne quis Senatorij ordinis latrocinij causa in ius uocaretur: eo & rei huius criminis impunitatem sunt cõsecuti, & in posterum eorũ maleficiorum licẽtia permissa est. Cęsar Consulatum, quem secundum *An. V.C. 721.* collega L. Tullo gerebat, statim prima die, exemplum Antonij secutus, deposuit, inter patricios plebeios aliquot adscripsit, Senatu id decernente. & cum L. quidam Asyllius Pretura propter diuturnum morbum se abdicaret, *Bocchi mors.* filium eius ei suffecit, in alius Prætoris locum extrema magistratus die de*Mauritania Cæsariẽsis prouincia facta.* functi, alium ad reliquas horas ordinauit. Boccho quoq; (fuit is rex Mauritaniæ Cæsariensis) uita functo, regnum eius nemini alij tradidit, sed inter prouincias Romanas retulit. Ex manubijs porrò Dalmatarũ protinus sub*Bibliothecæ.* actorũ, fornices, & bibliothecas, à sororis nomine Octauianas dictas, ex*Antonij cum Medo pactum.* truxit. Antonius hoc tempore usq; ad Araxem profectus, quasi Parthis bellum illaturus, satis habuit cum Medorum rege societatem iunxisse, cuius ratione

tione mutua sibi auxilia, Antonius Medo cōtra Parthos, Medus Antonio aduersus Cæsarem spoponderunt, milites& nōnullos eius rei causa permutauerunt, & Antonius Medo parte Armeniæ recens occupatæ tradita, filiã eius Iotapen, ut Alexandri coniugem futuram, & signa militaria, quę in Statiani pugna amiserat, recepit. Secundum hæc Polemonem Armenia (ut supra ostendi) minore donauit, Consulatum& simul & dedit L. Clauuio, quē secum habebat, & ademit: deinde in Ioniam, ac in Græciam inde belli contra Cæsarem adornandi causa properauit. Mediæ rex initiò usus Romanorum auxilio, Parthos & Artaxam contra se profectos, uicit: deinde autem cum Antonius & suos milites euocasset, & istius quoq; milites non reddidisset, uicißim superatus in potestatem hostium uenit. Ad hunc modum Armenia simul cum Media amissa est. *Iotape.* *Polemo.*

DIONIS ROMANAE HISTORIAE LIBER QVINQVAGESIMVS,

Guilielmo Xylandro Augustano interprete.

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI.

Quomodo inter Cæsarem & Antonium bellum coortum sit.
De uictoria Cæsaris contra Antonium Actiaca.
Acta sunt biennio, Consulibus
Cn. Domitio Aënobarbo. *An. V.C. 722.*
C. Sosio.
C. Cæsare Octauiano III. *723.*
M. Valerio Messala Coruino. M.F.

POPVLVS Romanus amisso iam principatu, nondum tamen sub unius potestatem deuenerat, sed Antonius ac Cæsar æquata potentia rerum potiebantur, pleraq; inter se sorte partiti: cætera cum maximè communia inter se faterētur, tamen uterq; sicubi licentiam consequebatur, alteri præripiebat. Posteà uerò quàm Sextus Pompeius obijt, Armeniæ rex captus, gentes quæ bellum contra Cæsarem mouerãt, domitæ sunt, Parthiq; quieuerunt, ipsi quoq; bellum inuicem susceperunt, populusq; omnino est in seruitutem redactus. Belli inter Cæsarem & Antonium hæ fuerunt causæ, ac prætextus. Accusabat Antonius Cæsarem, quòd Lepidum magistratu detrusisset, prouincias & exercitum, cùm Lepidi, tum Sexti sibi uendicasset, quæ debuerant cōmunia ambobus esse: horum dimidiam partem postulabat, ac militum etiam, quos ex Italia utriq; communi Cæsar delegerat. Cæsar Antonio inter alia obijciebat, quòd Aegyptum sorte sibi nō datam obtineret, quòd Pompeium à se ultrò dimissum (sic enim ferebat) occidisset, quòd Artauasda per fraudem capto, inq; uincula coniecto infamiam magnam populo Romano conciliasset: manubiarum etiã partem dimidiã poscebat, ac omniũ maximè Cleopatrã ei, liberosq; ex ea susceptos, ac donatas his regiones exprobrabat, idq; præcipuè, quòd Cæsarionis nomen filio Cleopatræ indidisset, & eum in Cæsaris genus retulisset. Hęc mutuò criminabantur, ac excusabãt etiam per literas inuicē missas, & apud Senatum Cæsar coràm, Antonius per epistolas se defendebat: hacq; occasio- *Cæsaris & Antonij mutuæ obiectiones.*

ne alter ad alterum crebrò legatos mittebat, quò & suam causam quàm maximè iustam esse ostenderet, & aduersarij res exploraret: interim pecuniam quasi in alium quendam finem contrahebant, & ad bellum sese tanquã contra alios quosdam hostes parabant, donec Cn. Domitius, ac C. Sosius, Antonianarum uterq; partium, Consulatum occeperunt: tum enim demum palàm ad bellum ciuile descenderunt. Ea res ita acta est. Domitio, quia multas antè calamitates expertus esset, nihil noui agitãte, Sosius homo aduersæ fortunæ rudis, ipsis Calendis Ianuarijs multa uerba in Antonij laudem, & uituperationem Cæsaris fecit: ac edictum contra hunc facturus cõfestim erat, nisi Nonius Balbus Tribunusplebis intercessisset: Cæsar autẽ cum coniectura præcepisset quid acturus esset Sosius, quia neque conniuere ad id, neq; si repugnasset, bellum incepisse prior uideri consultũ putabat, neq; in Senatum uenerat, neq; omnino in urbe eo tempore manserat: sed cùm huius rei causa, tum ut per ocium de annunciatis sibi actionibus eo certius cõsilium capere posset, causam quandam commẽtus, peregrè abierat. Pòst uerò reuersus Romam, Senatum conuocauit: præsidioq; militum, & amicorum pugiones occultè gestantium septus, sella curuli in medio Cõsulum sedens, multa in defensionẽ sui ipsius inde mediocria locutus est, multis Sosium & Antonium accusauit: ac cum neq; alij, neq; Consules ipsi quicquam dicere auderent, conuenire eos ad certam diem iussit, scripto ipsis Antonij tum iniurias demonstraturus. Consules neq; contradicere ausi, neq; tacere sustinentes, clanculùm ante eam diem urbe profecti, ad Antonium se contulerũt, eosq; reliquorum Senatorum multi secuti sunt. Eo cognito Cæsar, cum eos à se ultrò emissos dixisset, ne propter aliquam iniuriam suam ab ijs desertus uideretur, reliquis etiam qui uellent ad Antonium abire, ut tutò id facerent permisit. Compensauerunt hoc eorum factum alij ab Antonio ad Cæsarẽ fugientes, interq; eos Titius etiã, Plancusq;, quos Antonius & præ reliquis omnib. in honore habuerat, & secretorũ suorũ conscios fecerat. Hi cum post discessum Consulum Cæsar Senatu congregato recitasset de scripto ac perorasset quę uoluisset, Antoniusq; ijs auditis, Senatu præsentium habito, multis cõtrà dictis bellum suscepisset, ac Octauiam repudiasset, offensi eius actionibus nonnihil, ac Cleopatræ consuetudinem molestè ferentes, ad Cæsarẽ perfugerunt, qui eos & libentissimè recepit: & ab ijs cùm omnia alia acta ac consilia Antonij didicit, tum testamento eius quæ essent statuta, ac apud quem id esset, resciuit. nam id Titius ac Plancus obsignauerant. Cæsar uerò de testamento Antonij certior factus, ingenti dolore correptus, statim & quæsiuit id, & inuentum in Senatum, ac deinde etiam in concionem attulit, recitauitq;. quod factum etsi erat iniustissimum, tamẽ ea quæ testamento continebantur, huiusmodi erant, ut omnem Cæsaris facti inuidiam tollerent. Nam Antonius eo testamento Cæsarioni testimonium ferebat, quòd esset uerè Cæsaris filius: suis autem ex Cleopatra filijs immensa munera dabat, suum mortui corpus Alexandriæ cum Cleopatra sepeliri iubebat. Hæc tantam indignationem apud omnes excitarunt, ut reliqua etiam quæ uulgò iactabantur, uera esse crederent, nempe Antoniũ si rerum potitus foret, Romam Cleopatrę dono daturũ, ac imperium in Aegyptum translaturũ: proinde uehementi ira correpti omnes eum nõ inimici modò, aut qui neutri parti studebant, sed hi quoque iam qui summa ei iuncti fuerant amicitia, summoperè culpârunt: quippe hi testamento recitato territi, ac exinde suspicioni, in qua Cæsarem habuerãt, repugnantes, cum reliquis sentiebant.

Consules Cn. Domitius, C. Sosius Antonio fauent.

Occasiones belli ciuilis inter Cæsarẽ & Antonium.

Nonius Balbus.

Consules ad Antonium abeunt.

Titius & Plancus ad Cæsarẽ deficiunt.

Octauiam Antonius repudiat.

Testamentum Antonij publicè Cæsar recitat.

ſentiebant. Itaque unanimi conſenſu Antonio Conſulatus (erat enim Conſul iam deſignatus) adeptus, ac reliqua etiam poteſtas omnis abrogata eſt: ac tametſi hoſtis appellatus non eſt (metuebāt enim eos qui cum eo erant: qui ipſi quoque, niſi ab eo diſceſsiſſent, hoſtiū numero habendi erant) nihilominus re ipſa hoſtis palàm declaratus eſt: nā & impunitas, ac laudatio ijs proponebantur, qui Antonium deſeruiſſent, & Cleopatræ bellum manifeſtò indicebatur: ac quaſi id iam gereretur, ſaga ipſi ſumpſerunt, & ad ædem Bellonæ progreſsi ſunt, ibiq; Cæſar tanquam Fecialis omnia quæ ante quàm bellum iniretur, fieri Romano more conſueuerant, iuſſu eorum peregit. Quæ etſi omnia uerbo contra Cleopatrā fiebant, tamen re ipſa ad Antoniū pertinebant. Adeò enim hunc mancipauerat ſibi Cleopatra, ut eum Gymnaſiarchā Alexandrinorum effecerit, ab eo regina ac domina appellata ſit, milites in ſuo ſatellitio Romanos habuerit, omnesq; ij in ſuis clypeis nomen Cleopatræ inſcripſerint: ipſa cum Antonio in forum prodibat, ludos cum eo curabat, cum eo iudicia obibat, cum eo equitabat, in urbib. ipſa curru uehebatur. Antonius pedeſter cum eunuchis eam ſequebatur: prætorium ſuum, regiam nominabat: aliquando acinacē ſe accingebat, peregrinoq; ueſtitu utebatur: in ſedili & curru aureis in publico uerſabatur: Oſiridem ſe & Dionyſum, ipſa ſe Lunam et Iſidem ſcribebant ac fingebant: quò magis præſtigijs quibuſdā ad inſaniam ab ea adactus uidebatur. Ipſa enim non Antonium modò, ſed omnes etiam qui in aliqua apud eum eſſent exiſtimatione, huiuſmodi incantatione quaſi uſa conſtrinxerat, ut ſibi ipſa imperium in Romanos auſa ſit ſperare: ac ſi quid iureiurando affirmaret, ius quod eſſet ipſa datura in Capitolio, iuramentum fecerit. Enimuerò bellum contra Cleopatram his de cauſis decretum fuit, contra Antonium nequaquam. Satis enim ſciebant alioquin eum ſe hoſtem habituros, nunquam Cleopatra proiecta Cæſaris rebus acceſſurum: uolebantq; hoc ipſum ei crimen obijci poſſe, quòd contra patriam nihil à ſuis læſus, ipſe ultrò bellum pro Aegyptia muliere ſuſcepiſſet. Proinde iuuentus ab utriſq; magno ſtudio ad arma conuocabatur, pecuniæ cōficiebantur: omnia quæ bello gerendo ſunt neceſſaria, feſtinatò cōparabantur: fuitq; eius belli apparatus longè prioribus omnibus maior, multis utriq; ad hoc bellū gentibus auxilia ſubminiſtrantibus. Cæſarem Italia omnis (quos enim Antonius in colonias deduxerat, eos Cæſar partim metu, pauci enim erant, partim beneficio ſibi adiecerat: cuius rei cauſa inter alia Bononiam quoque denuò coloniam militibus conſtituerat, ut à ſe id beneficium ij habere uiderentur) Gallia, Hiſpania, Illyricū, Africa cum ea quæ antiquitùs ſub Romanis fuerat, excepta Cyrenaica, tum ea quæ Bogudi prius ac Boccho paruerat, Sardinia, Sicilia, ac reliquæ inſulæ prædictis terris continentibus uicinæ adiuuarunt. Antonio regiones Aſiæ continentis Romanis parentes, Thraciæq;, Græcia, Macedonia, Aegyptus, Cyrenaica cum finitimis, inſulæ etiam propinquæ, regesq; & principes ferè omnes, quotcunq; tum Romani imperij fines attingebant, alij ipſi, alij per ſuos opitulabantur. Tanta autem contentione uterq; utebatur, ut ſociorum auxilia etiam ſacramēto rogauerint. Antonius ſe quoq; ſuis militibus uiciſsim iuramento obſtrinxit, bellum ſe non denunciatum geſturum, ac imperium intra ſecundū à bello perfecto menſem depoſiturum, idq; omne S. P. q; R. redditurum: ac uix tandem perſuaderi ſibi paſſus, ut ſexto demum menſe id faceret, quo rectius per ocium res conſtituere poſſet, ita facturum ſe pollicitus eſt, etſi nequaquā ita in animo

Contra Antonium decreta.

Antonij & Cleopatræ uitæ turpis ratio Alexandriæ.

Apparatus ad bellum.

Bononia.

haberet. Victoriam quidem sibi certam promiserat, quòd & longè maiorẽ
sibi quàm aduersario adesse multitudinem uidebat, & istius copias se largi-
Largitiones Antonij. tionibus corrupturum sperabat, ideoq; omnia ad defectionẽ à Cæsare solli
citandi, sibiq; adiungendi causa aurum identidem in Italiam, ac in urbem i-
psam summittebat: quæ Cæsari causa fuit, ut & attentiores ubiq; custodias
institueret, & pecuniam suis militibus diuideret. Hæc Cæsare Antonioq;
agitantibus, ac parantibus, uarij ac multiplices rumores uulgò ferebantur,
Prodigia. multa etiam diuinitus euidentia signa ostendebantur. Sacrificio quodam si
mius in fanum Cereris ingressus, omnia quæ intus erant confudit: Bubo in
templum primum Concordiæ, deinde in reliqua etiam ferè omnia quæ san
ctissima habebantur delubra, deuolauit: ac cum undiq; exigeretur, in æde
Genij populi cõsedit, ac neq; captus est, & tardè omnino auolauit: Currus
Iouis equestrib. ludis Romanis fractus est: fax multas dies supra mare Græ
cum suspẽsa, in cœlũ euolauit: multa tempestate afflicta sunt, inter quę tro-
phæum quoddã in Auentino positũ cõcidit, Victoriæq; simulacrũ à scena
theatri deiectũ est, ponsq; ligneus totus corruit: multa ignis absumpsit, ac
ab Aetna quoq; is plurimus exundauit, damnumq; urbibus & agris dedit.
Hęc Romanis partim uisa, partim audita. Draconẽ quoq; in memoriã reuo
cauerunt, ipsum etiã eis portendere aliquid in præsentia existimantes: nam
paulò superiorib. diebus in Hetruria draco biceps, lõgus pedes LXXXV.
subitò apparuerat, ac multis editis maleficijs fulmine ictus conflagrauerat.
Hæc prodigia ad uniuersum populum spectabant: nam & Romani utrinq;
erãt qui pugnaturi essent, & futurum, ut ab utraq; parte multis perditis, reli
qui omnes in potestate uictoris forent. Antonio autem clades à pueris Ro
mæ prædicta est, qui nullius iussu in duas partes diuisi, quarum altera Cæsa
riani, altera Antoniani uocarentur, biduum conflixerunt, ac succubuerunt
Antoniani. Statua quoque Antonij in Albano iuxta Iouem posita lapidea,
multum sanguinis effudit, quo ei interitus portendebatur. Suspensis iam o-
mnium ex æquo animis, eo tamen anno nihil amplius actum est. Nam Cæ-
sar rebus in Italia constitutis, eoq; magis, quòd eò ab Antonio missę pecu-
niæ aduenissent, ante hyemem occurrere ei nequiuit: Antonius cum ad Ita-
liam cursum intendisset, ibi bellum inopinãtibus aduersarijs gesturus, cum
Corcyram ueniens audisset Cæsaris naues, quæ ad speculandum præmissæ
fuerant, apud mõtes Ceraunios stare, suspicatus eò Cæsarem cum tota clas-
se uenisse, in Peloponnesum (iam enim sub finem autumni erat) reuectus,
Patris hyemauit, dimissis in omnia loca militibus, ut & custodirent ea, & fa
cilius alimenta eis suppeterent. Interim & sponte sua utrinq; ab altero ad al
terum quidam Senatores, ac nonnulli alij uenerunt: & explorator quidam
L. Mesius speculator. L. Mesius à Cæsare deprehensus est, eum Cæsar etsi antè Perusiæ quoque
ceperat, omnibus ei prius suis copijs monstratis dimisit, Antonioq; scripsit,
uel recederet à mari tanto spacio, quantum una die equus conficere potest,
ita se ad eum fide interposita adnauigaturũ, ut nimirum intra quintũ diem
congrederentur: uel ipse eadem conditione in Italiam traijceret. non quòd
putaret hoc futurum, (Nam Antonius quidem Cæsarem huius postulari
nomine derisit omninò, ac dixit: Quis ergò noster erit iudex, si quid contrà
quàm conuentum agetur?) sed quia hoc modo suis militibus audaciam, ho
stibus terrorem se iniecturum censebat. Anno sequenti, cum essent Consu-
les ad eum designati Cæsar & Antonius, idq; iam olim, cum in octo conti-
nuos (ex quibus hic ultimus erat) annos magistratus ordinassent, Anto-
nio

nio deposito, sicuti à me demonstratum est, Valerius Messala, quondam ab his proscriptus, cum Cæsare Consul fuit. Eo tempore quidã mente captus cum ludi essent, in theatrum insiluit, coronamq; superioris Cæsaris rapuit, ac sibi imposuit, estq; à circunstantibus discerptus. Lupus in ædem Fortunæ ingressus, depræhensus occisusq; est. Canis canem in Circo cum maxime equestre certamen fieret, laniauit ac deuorauit. ignis cùm alia multa, tum magnã ipsius Circi partem, templaq; Cereris & Spei absumpsit. Id incẽdium liberti uidebant excitasse, quibus cum imperatũ esset, ut quotquot in Italia degentes ducenta sestertia aut amplius possiderent, octauam partẽ suarum facultatum conferrent in publicum, turbas, cædes, ac incendia ediderant multa: neq; prius finem fecerant, quàm armis essent domiti. Horum clades liberos compescuit, ne quid ipsi etiam tumultus cõcitarent, sed sine prælio uel inuiti quadrantem annui reditus sui (nam is exigebatur ab omnibus ingenuis, qui in Italia prædiũ haberent) penderent. Enimuerò id incendiũ etsi uidebatũ insidijs libertorũ euenisse, tamen ꝑpter multitudinem eorũ quæ conflagrârunt, inter ꝓdigia etiã maxima adscriptũ est. Neque tamen istos ea terruerũt, aut eo remissius ab ijs bellũ gestum est. Tota hyems speculãdo, uicissimq; obiter damna iniungẽdo exacta est. Nam Cæsar cum Brundusio soluisset, ac Corcyrã usq; prouectus esset, hostes apud Actium in statione morantes inopinatò aggressurus, tempestate coorta afflictus, re infecta reuerterat. Vere inito Antonius nusquam progressus est: nam socij nauales quos ad triremes suas remiges habebat, promiscuè ex uarijs nationibus collecti, cum procul ab ipso hyemassent, neque exercuerant sese, & morbo insuper, ac perfugiẽdo diminuti erant. Et Agrippa Methona expugnata, ibiq; occiso Bogude, obseruans naues onerariæ quibus locis appelli commodè possent, diuersis subinde locis in Græciam egressus, magnoperè eum perturbabat. Cæsar his animo auctus, cupiensq; quàm primùm alacritate exercitus egregiè exercitati uti, ac bellum in Græcia, Antonijq; regionibus potiùs quàm in Italia prope Romam gerere, Brundusium omnes milites qui alicuius essent precij, omnesq; Senatorũ equitumq; primores con duxit: alteros, ut eorum opera in agendo uteretur: alteros, ne soli relicti ad nouas res consurgerent: potissimùm uerò, ut ostenderet hominibus, maximam ac optimam Romanorum partem secum sentire. Ibi cum iussisset, ut certum numerum seruorum singuli adducerẽt, alimentaq; (excepti tamen hic sunt milites) secum afferrent, Ionium mare cum omnibus copijs traiecit. ducebat autem non in Peloponnesum, aut contra Antonium, sed ad Actium, ubi classis Antonianæ maor pars stationem habebat, quam se uel deditione, uel ui capturam Cæsar sperabat: ideoq; pedestres copias infra montes Ceraunios expositas eò mittens, ipse Corcyram à præsidio destitutam nauibus occupauit: ijsq; in portum dulcem (sic dicitur, quia à fluuio eò effluente dulcis eius aqua redditur) subductis, stationem ibi fecit. Inde ad Actium cum classe profectus, cum neq; exiret ad pugnam quisquam, neq; ad colloquium (nam Antoniani uel ad deditionem, uel ad pugnam prouocati, alterum fidei, alterum metus causa detrectabant) locum eum occupauit, in quo nunc Nicopolis sita est: ibiq; in sublimi, unde uniuersum mare quod est ad Paxos, interiusq; sinus Ambracius, & mare interiacens, in quo sunt portus ad Nicopolim, cõspici poterat, castra posuit, locumq; muniuit: ac muros ab eo ad portum exteriorem, Comarum nomine, perduxit, ac deinceps & terra & mari Actium obseruauit. Accepi etiam eum triremes ex

Valerius Messala Consul.

Prodigia.

Libertorum pensio.

Bellum ciuile inter Antoniũ et Cæsarẽ init.

Bogudis interitus.

Cæsar Actium transmittit copias.

Corcyram capit.

mari exteriore per murũ in sinum Ambracium transtulisse, loco sulcorum per quas eæ educerentur, tergoribus animalium recens direptis, oleoq; inunctis usus: sed quia nihil actũ in sinu eo istis nauigijs inuenio, fabulæ quoque huic fidem adhibere nequeo. Neq; enim parui res erat laboris, per tam angustum locum, tamq; inæqualem triremes super pellibus transportare. Cæterùm Actium, Apollinis templum est e regione portuum qui sunt apud Nicopolim, ante fauces sinus Ambracij situm: qui sinus per angustias longè sese effundens, ipse, & qui ante eum positi sunt loci, appellendis nauibus, stationi'que sunt commodissimi. Quos Antoniani cum præoccupassent, ex utraque faucium parte turribus ædificatis, ac medio inter has interuallo nauibus munito, ita ut intrare ac exire nauibus tutò possent, ipsi in altera sinus parte iuxta templum castra habuerunt, loco æquali ac lato, & ad pugnam quàm castra habenda aptiori. quæ ipsa haud minima causa fuit, cur & hyeme & æstate morbo magis affligerentur. Antonius simulatque de aduentu Cæsaris cognouit, nihil cunctatus, cum ijs quos secum habebat, Actium haud multò post uenit. & quanquam Cæsar identidem pedestres copias ante castra in acie constituebat, ac nauibus sæpenumerò ad hostes aduehebatur, eorumq; onerarias abducebat, ut cum his solis antè quàm omnes eorum copiæ conuenissent, decertaret: tamen Antonius hanc ipsam causam habuit, cur non periclitandam pugnæ fortunam cogitaret, leuibusq; certaminibus tantùm uires hostiũ exploraret, donec suus exercitus, alioquin iam minus instante Cæsare, transfretauit. Eo recepto, castra haud procul à Cæsare ipse posuit, & utraq; ex parte sinus equitatum etiam subsidio collocauit. Igitur Cæsar quiescens ipse, ac nullum prelium ultrò suscipiens, in Græciam ac Macedoniam quosdam misit, qui eò Antonium auocarent. Eo tempore Agrippa Leucadem repentè aduectus, insulam & naues quæ in ea erãt, cepit: ac Patras deinde, uicto nauali pugna Q. Asidio: pòst Corinthum quoque recepit. Quę cum euenissent, ac præterea M. Titius & Statilius Taurus subito adorti equitatũ Antonij fudissent, sociumq; sibi Philadelphũ regem Paphlagoniæ adsciuissent, & Cn. etiam Domitius infensus Cleopatræ redditus ad Cæsarẽ transiuisset (qui etsi Cæsari nihil profuit, nam paulò post morbo decessit, tamẽ uisus fuit propterea ab Antonio profugisse, quòd de rebus eius desperasset) eiusq; factum multi essent secuti, Antonius audacia perdita, omnes suos in suspicione habere cepit, ex ijsq; cùm alios, tum Iamblichum Arabiæ cuiusdam partis regem inter tormẽta occidit: quibusdamq; negocium dedit, ut Q. Postumium Senatorem discerperent. Veritus deinde, ne Q. etiã Dellius, & Amyntas Galata, quos ad conducendos stipendarios milites in Macedoniam & Thraciam miserat, res Cæsaris præferrent, ad eos contendit, ut si qui hostes eos inuasissent, auxilium suis ostenderet. Interim naualis pugna huiusmodi incidit. Sosius sperans se, si L. Tauresium, qui paucis cum nauibus stationẽ aduersus Antonianos seruabat, ante reditum Agrippæ (cui uniuersa Cæsaris classis commissa erat) aggrederetur, posse rem aliquam memorandam gerere, sub auroram repentè contra eum euectus est, obseruata densa nebula, ne Tauresius nauium suarum multitudine præuisa fugeret: ac eum primo conflictu fugatum cum insequeretur, obuiam facto forte fortuna Agrippa non modò non assecutus est Tauresium, aut uictorię fructum aliquem percepit, sed ipse cum Tarcondimoto, alijsq; multis interijt. Hoc Antonium, et quia ipse reuertens equestri prælio ab excubijs Cæsaris superatus fuisset, à consilio

Actium describitur.

Antonius Actium peruenit.

Agrippæ res gestæ.

Q. Asidius.

M. Titius.

Philadelphus rex Paphlagoniæ.

Cn. Domitij defectio ab Antonio & mors.

Antonij in suos crudelitas.

Iamblichus.

Q. Postumius.

Q. Dellius.

Amyntas.

Nauali pugna Sosius & Tarcondimotus pereunt.

consilio castra castris hostium opposita habendi detraxit. itaque ijs noctu relictis, ad alteram sinus partem discessit, ubi castra copiæ eius ampliores habebant. Et cum iam commeatibus etiam interclusum alimenta deficere inciperent, deliberationem proposuit, an ibi manentes prælio decertarent, an uerò aliò digressi, bellum tempore traherent. ibi cum esset sententijs uariatum, Cleopatræ consilium uicit, quæ suadebat ut opportunissima loca præsidijs firmarentur, ac secum & cum Antonio reliqui in Aegyptum abirent. Prodigia autem eam ut ita sentiret impulerant. Nam hirundines circa eius tentorium, ac in prætoria naui ipsius nidificauerant, ex cera lac sanguisque profluxerant: statuæ eius & Antonij, quas Athenienses deorum forma factas in arce posuerant, fulmine in theatrum deiectæ fuerãt. His signis, exercitusque præterea mœsticia ac infirmitate Cleopatra territa, Antonio quoque timorem iniecerat. Neque uerò aut furtim, aut palàm fugientium more auehi statuerunt, ne socijs quoque metum incuterent: sed tanquam ad nauale prælium instructi, ut etiam si quis obstare uellet, ui discessum sibi conficerent. Igitur primùm optimis quibusque nauibus delectis (nam & militum numerus cladibus ac fugis diminutus fuerat) cæteras combusserunt: deinde noctu preciosissimis quibusque rebus in eas cõportatis, cum essent omnia iam instructa, Antonius conuocatos milites ita est allocutus.

Antonij deliberatio.

Prodigia.

Fugam Antonius instituit.

Quæ à me, milites, ad hoc bellum comparari debuerant, confecta omnia satis sunt. Est enim uestrûm multitudo ingens, ex omni flore sociorum ac subditorum delecta, & ad omne genus pugnæ composita, quod quidem in usu apud nos sit: deinde tot opifices, ita ut singulæ nostrarum copiarum partes seorsim hostibus formidini esse possit. Videtis enim ipsi, quot & quales socios nauales, militesque classicos habeamus, quot legionarios, quot equites, funditores, quot cetratos, sagittarios pedites, equitesque, quorũ pleraque militũ genera uel desunt hostibus, uel certè multo & pauciora infirmioraque nostris adsunt. Iam pecuniæ etiam ipsis & paucæ sunt, & eæ ipsæ pensionibus uiolentis coactæ, ut neque sufficere diu eæ possint, & eos qui contulerũt, nobis quàm eis propensiores effecerint: qui cum alioquin eis non optimè cuperent, etiam apertè nunc seditiones mouebunt. Contrà nobis pecuniæ sunt & ex abundãtibus diuitijs collectæ, neque cum ullius partæ iniuria, profuturæque omnibus. Quæ cum tot tantaque nobis adsint commoda, nihil quidem statueram de me ipso magnificè loqui: sed tamẽ quoniam ad summam hoc quoque facit, ac apud omnes homines maximi ponderis existimatur, nimirum ut qui bellum feliciter sint gesturi, optimum habeant imperatorem: ipsa res hoc ita fert, ut necessariò omninò mihi de me ipso sit dicẽdum, quò intelligatis, & uos tales esse, qui etiam sine bono duce uincere possitis: & me eum esse, qui uel malis cum militibus uictoria potiri queam. Eam enim nunc ætatem ago, qua hominũ & corpora & animi quàm maximè uigent, ac neque iuuentutis temeritas, neque senectutis debilitas eis officit, sed medio inter utrunque loco constituti plurimum ualent. Deinde hac ego & natura sum, & ita institutus, ut & intelligere quæ in rem uno quoque tempore sint, & efferre eadem facilimè possim: experientiam quoque (quę stupidis etiam, & disciplinæ expertibus aliquid existimationis conciliat) rerum & ciuiliũ, & bellicarum mihi paraui, ab ineunte ætate ad hunc usque diem in utrisque exercitatus. Sæpenumerò parui aliorum imperijs, sæpenumerò alijs imperaui: itaque & quid imperare, & quid subditum obtemperantem agere conueniat, noui. Timui, audax fui, eoque & timoris & audaciæ modũ calleo: fortuna

Antonij ad milites suos oratio.

Suas copias laudat, hostiũ exagitat.

De se ipso.

Aetas.

Natura.

Disciplina.

Peritia.

tuna & secunda & aduersa usus sum, ut neq; desperandum quicquam, neq; contemnendum sciam. Hæc apud conscios uos loquor, uosq; testes facio eorum quæ dixi, non ut me ab re uobis iactarem (mihi enim ad gloriam satis est, mearum uos esse laudum cõscios) sed ut hoc ipso quoq; intelligeretis, quanto hostibus paratiores simus. Qui etsi nobis multitudine militum ac pecuniæ, ac multiplici apparatus uarietate cedunt, tamen nulla alia res magis eos inferiores nobis efficit, quàm ætas & imperitia ducis, cuius singillatim omnia uitia recensere opus ego non habeo: id summatim dicam, quod uos quoq; compertum habetis. Nimirum igitur & corpore est infirmissimo, neq; [illegible] digni aut terrestri aut naualí pugna ipse uictoriam parauit. Profecto enim apud Philippos in ipso prælio uictus ille est, ego uici. Habetis quanto sim Cæsare præstantior. Enimuerò ferè penes eos uictoria solet esse, qui instructiores sunt. Quod si igitur & hostium aliquod est robur, certè id in legionibus, & in terra esse inuenietis: nauibus autem ne cõgredi quidem omnino nobiscũ poterunt. Videtis enim ipsi molem ac crassiciem nostrarum nauium, ut si etiam numero nos hostium nauibus æquales essemus, tamen ij neq; rostris impellendo, neque oppugnando lædere possint nostras, quas etiam defensoribus uacuas, crassicies tamen lignorum, & altitudo ipsa facilè tutas præstiterint. At uerò cùm nostris nauibus tantus sagittariorum ac funditorum uehatur numerus, ijq; etiam de turribus desuper iaculentur, audebit quisquam ijs hostis appropinquare? aut si appropinquârit, quî tandem non à multitudine ipsa remorum nostrorum eius nauis subuertatur? quî non undique nostris à tabulatis nauiũ ac turribus iacula conijcientibus, nauis eius obruta subsidat? Neque uerò quia uictoria nauali apud Siciliam potitus est Agrippa, ideo eos classe aliquid posse existimare debetis. Neque enim tum cum Pompeio ipso, sed cum seruis eius depugnauerunt, ac cõtra eos, qui multo imparatiores nobis erant: aut si quis omnino eam uictoriam magni facit, meritò is cladem qua ipse Cæsar à Sexto affectus est, ei opposuerit: ac sic etiam nequaquã pares Cæsaris nostris uires, sed longè omnibus partibus nostras & maiores & præstantiores inueniet. Denique, quanta tandem portio Sicilia est nostri imperij? aut quam rationem Sexti copiæ ad nostras habuerunt? quæ causa est, cur si Cæsar maximè easdem quas tum habuit, copias habeat, neque augmentum, neq; detrimentum passas, potius propter secundam quam sensit fortunam, is metuendus, quàm propter cladem acceptam contemnendus sit? Quibus ego mecum cogitatis, nolui pedestribus primùm copijs fortunam pugnæ tentare, quibus eum aliquantum posse opinio est, ne si quid ea nobis incõmodi accidisset, animo quisquam nostûm caderet: sed nauibus, quibus & plurimũ ualemus, & longè maiorem hostilibus numerũ habemus, pugnam inire statui, ut si his uicissemus, etiam pedestres deinde eius copias despiceremus. Nam hoc quoq; satis notum uobis est, quòd in classe utriq; nostrûm totius belli omne momentum est positum, qua si nos superiores euaserimus, nihil est quod reliquos deinde hostes metuamus, quos tanquam in exigua insula circũsessos, cùm omnia circumcirca in nostra sint potestate, nullo negocio, ac si nulla alia re, fame certè expugnabimus. Porrò autem certamen nobis futurum [illegible] rebus exiguis aut uilibus, sed pugnantibus acriter, maxima præmia: segniter autem, extrema pericula proposita esse, uerbis indigere nõ arbitror. Quid enim uictores isti si fiant, crudelitatis in nos sibi reliquum faciẽt? qui ferè omnes uiros illustres quotquot cum Sex. Pompeio

Cæsarem contemnit, & uerbis obterit.

Victoriam Cæsaris Siciliensem eleuat.

Cur classe potius, quàm acie pedestri uoluerit decertare.

Quæ uictis timenda essent proponit, Cæsaris iniurijs ac crudelitate in alios [illegible] enumerans.

fuerant

fuerant, interfecerint? multos qui eis cum Lepido auxilium tulerant, necauerint? Imò autem qui Lepidum nulla eis iniuria, ac subsidio etiam exhibito, principatu prorsus spoliauerint, ac tanquam captiuũ in custodia teneãt? Qui libertis omnibus per totam Italiam, omnibusq; alijs qui prædia possiderent, ita pensionem imperauerint, ut quosdam eorum ad arma capienda adegerint, ea'que occasione permultos occiderint? scilicet hi nobis parcent, qui ne à socijs sibi temperarunt? abstinebunt rebus nostris, qui suis etiam tributum imposuerunt? Clementia uictores utentur, qui etiam ante uictoriam tales se exhibuerunt? Ac ne quas in alios ĩ fecere iniurias omnes enumerando prolixior sim, hæc potius quæ contra nos ausi sunt, referam. Quis enim nescit, me participem rerum ac collegam Cæsaris constitutum, curamq; Reipublicæ cum eo æqualem sortitum, ijsdemq; honoribus & magistratibus ornatũ, tantumq; hactenus temporis in ijs uersatũ, nunc, quantum quidem penes Cæsarem est, ijs omnibus spoliatum, ex imperatore priuatũ, ex Consule honoribus exutũ effici, non quidẽ iussu populi, Senatus'ue (qui enim isthuc? cum palàm ex urbe profugerint Consules, & alij nonnulli, ne quid huiusmodi decernere opus haberent) sed Cæsaris ipsius opera, eorumq; qui eum sectantur, neq; sentiunt se ei regnum in seipsos primùm usurpandum parare. Nam qui ausus est mei uiuentis, tantis copijs instructi, Armeniæ uictoris, testamentum quærere, id habentibus ui eripere, resignare, publiceq; legere, quomodo hic uobis, aut ulli alij parcat? Qui talis in me amicum, conuictorem, cognatum suum fuit, qua'nam humanitate hic in eos, quibus cum ei nihil intercedit iuris, utetur? Quod si eius rei coniecturam sumere libet ex his quæ iste decreuit, uos quidem hostes plerosq; iudicauit, & manifestò uobis minatur: mihi uerò nihil huiusmodi indixit, cum & bellum contra me gerat, & omnia non quasi me uicisset, sed quasi etiam interfecisset, iam nunc agat. Quo modo si me tractat, quem nondum hostis se loco habere simulat, minimè quidem à uobis se continebit, contra quos bellum se suscepisse palàm fatetur. Quid autem sibi uult, qui cum arma contra omnes nos ferat, in decreto tamen alijs se bellum facere, alijs non facere asserit? non profectò, nõ eo animo, quòd discrimen aliquod inter nos statuat, aut si uicerit, diuersis alios atq; alios modis tractare statuerit: sed ut seditionem inter nos misceat, inuicemq; cõmissos, infirmiores reddat. Neque enim ignorat, se nobis, si concordia seruata uno omnia animo agamus, superiorem nequaquam futurum: dissentientes autem nos, ac in diuersa studia scissos, spem sibi uincendi esse, ideoq; ad hunc modum nobiscum agit. Proinde quemadmodum ego, & qui mecum sunt Romani, periculum nostrum præuidimus, quantumuis decreto nobis securitas promittitur, eiusq; insidias intelleximus, ac quemadmodum neq; uos destituimus, neq; priuatim nostrum commodum prospicimus: sic uos etiam, quos ipse non negat se hostium, ac quidem summorum hostium numero censere, decet hęc cum animis uestris reputantes arbitrari, pericula ac spes ex æquo ad omnes spectare, ideoq; omni conatu rebus communibus opitulari, omniq; alacritate in ijs nobiscum elaborare, componentes inter se ea quæ uictis patienda, & uictoribus obtinenda nobis sint. Equidem magnum est hoc effecisse, ne uicti contumelias iniuriasq; patiamini: id uerò longè maximum, uictoribus licere ea quæ uotis quisquam expetenda haberet, omnia agere. Tot uerò, talesq; cum simus, tam præclarè armis, pecunia, nauibus, equisq; instructi, peiora nos uelle melioribus præferre, cumq; possimus alios etiam in libertatẽ

 uindicare,

uindicare, uelle cum illis seruitutem subire, summum id uerò dedecus fuerit. Hoc enim inter me & Cæsarem differt, quòd is rex uester esse cupit, ego autem ipsius quoque partes sequẽtes libertati asserere, ut iureiurando etiam confirmaui. Itaque, milites, tanquam pro utrisque certantes, & communia omnibus bona paraturi, ita contendamus, ut & nunc uincamus, & deinceps perpetua felicitate fruamur. His peroratis, Antonius primores ex ijs quos secum habebat, in naues imposuit, ne si in sua ipsorum potestate essent, noui quid tentarent, quod Dellius & nonnulli alij ad Cæsarem perfugientes fecerant: permultos autem sagittarios etiam, funditoresque & armatos milites imposuit. Quia enim propter magnitudinem nauium Cæsaris, ac multitudinem classiariorum Sex. Pompeius præcipuè uictus fuisset, naues Antonius ædificauerat multo hostilibus maiores, paucas quidem triremes, reliquas omnes à quaternis usque ad denos ordines remorum capaces, turresque in ijs altas extruxerat, multitudinemque in ijs hominum collocauerat, qui quasi de muro pugnarent. Cæsar apparatum hostium conspiciens, ipse etiam se ad pugnam composuit. Sed ubi consilium eorum ex alijs, ac maximè Dellio intellexit, conducto in unum locum ipse quoque exercitu, hanc orationem habuit.

Dellius ad Cæsarem perfugit.

Naues Antonij quales.

Cæsaris ad milites suos oratio.

Cum & auditu, milites, accepissem, & reipsa expertus essem, maximas ac plurimas bellicas, aut potius omnes actiones humanas, feliciter ab ijs confectas, qui in consilio capiendo, in'que agendo iusticiam & pietatem præ alijs obseruassent, nunc id & mente cum primis repeto, & uos considerare iubeo. nam etsi tantis sumus instructi uiribus, ut etiam in causa iniquiore uictoriam sperare nobis liceret, tamen haud paulo plus fiduciæ in belli causa, quam in apparatus robore pono. Romanos enim nos, ac maximis optimisque orbis terrarum partibus imperantes, despectui haberi, conculcarique ab Aegyptia muliere, indignum quidem fuerit maioribus nostris, qui Pyrrhum, Philippum, Perseum, Antiochum debellauerunt, qui Numantinos & Carthaginem exciderunt, Cimbros & Ambrones ad internecionem deleuerunt: indignum autem nobis quoque ipsis, qui Gallos domuimus, Pannonios subegimus, ad Istrum usque progressi sumus, Rhenum transiuimus, in Britanniam traiecimus. Quî enim non dolore afficiantur omnes isti, qui quas dixi preclaras res confecerunt, si nos sentiant mulieri perniciosę subiectos esse? Quî uerò nobis non ingens sit dedecus, si qui omnibus hactenus uirtute præstitimus, nunc horum contumelias æquo animo toleremus? Qui, proh deûm fidem, cum sint Alexandrini, ac Aegyptij, (quo neque uerius, neque maius eorum dedecus dici potest) cum deorum loco reptilia, ac alia animantia colant, immortalitatis opinionẽ ut consequantur, cadauera sua condiãt, qui ad ferociã pronissimi, ad fortitudinẽ imbecillissimi cum sint, ac (quod summum est) fœminæ pro uiro seruiant, tamen ausi sunt bona nostra affectare, ac nostrum ipsorum opera ea adipisci, ut nos ultrò eis felicitate nostra cedamus. Cui enim non dolorem moueat, si uideat reginam eorum Romanis militibus stipatam? Quis non gemat, si audiat equites & Senatores Romanos Eunuchorum instar eam adulari? Quis nõ lugeat, audiens uidensque Antonium [illegible] bis Consul, Imperator sæpius fuit, qui mecum Reipublicę prefecturam gessit, cui tot urbes, tot exercitus commissi sunt, nunc omnibus patrijs uiuendi moribus relictis, barbaricos & peregrinos omnes imitatum, nostri, legumque ac deorum à maioribus nostris ad nos transmissorum nullam curam habentem, mulierem istam pro Iside aut Luna adorare,

A maiorum, et suis rebus gestis.

adorare, natis eius Solis ac Lunæ nomina tribuere, denique seipsum Osiridem ac Dionysium appellare: hinc quasi si uniuersæ terræ dominus esset, totas insulas, ac cõtinẽtes etiam terras donare? Equidẽ noui, milites, incredibilia uobis hæc, & mirabilia uideri: quò magis indignationẽ hæc uobis cõcitare par est, cum quæ uos ne audita quidẽ creditis, uere ab ipso agant: & quæ cognoscere sine dolore nemo potest, ea is per luxuriam edat, quod summã meritò uobis iram mouere debet. Ego autem initiò tanto eum studio colui, ut & participem principatus mei fecerim, & meam ei sororẽ nuptum dederim, exercitusq; donauerim: postmodo [damaged] sum in illum humanitate ac beneuolentia, ut neque propterea quòd sororem meam ignominia affecisset, neque quòd natos sibi ex ea liberos neglexisset, neq; quòd ei Aegyptiam prætulisset, neque quòd huius liberis omnia ferè uestra bona dono dedisset, neque ullam aliam ob causam bellum ei faciendum duxerim. Primò enim existimabam non eodem modo quo Cleopatram, Antonium etiam tractandum esse, cum ista ex his quę egisset, quia alienigena esset, statim hostis iudicaretur: Antonius autem, quòd ciuis esset, ad sanitatẽ mentis reduci posset. deinde sperabam si nõ sponte, at certè uel inuitũ propter decretum contra eam factum, pœnitentiã ceptorum acturũ esse. Has ob causas igitur nullum ei bellum indixi. Quoniam uerò his spretis ac despectis, neque ueniam nobis dantibus, ignosci sibi uult, neq; misericordia nostra uti statuit: sed siue stultitia adductus, siue insania (audiui enim, ac fidem audito habui, esse eum detestatæ illius mulieris incantamentis peruersum) nihili faciens nostrum beneficium, nostramq; in se humanitatem, seruiens mulieri, eius causa bellum & pericula ultrò contra nos & patriam suscipit, quid nobis reliquuum est, nisi ut in eum unà & in Cleopatram uindicemus. Nemo proinde eũ pro Romano, sed Aegyptio habeat: nemo Antonium nominet, sed Serapionem aliquem: nemo Consulem aut imperatorem fuisse, sed Gymnasiarcham existimet. hæc enim pro istis uolens recepit, omniq; patrio splendore proiecto, unus ex cymbalistis Canopi factus est. Neque metuere quisquam debet, ne is aliquod momentum bello sit allaturus: nam prius quoq; nullius eum precij fuisse bellatorem, uos nouistis, qui eum apud Mutinam uicistis. Quòd si quid uirtutis dum nobiscum militauit, iste sibi parauit, scire tamẽ oportet, omnem eam uitæ hac mutatione eum perdidisse. Fieri enim non potest, ut is qui regio luxui, mollicieiq; muliebri indulget, uiro aliquid dignum uel consulat, uel agat. Est enim necesse omnino, ut quibus unusquisq; uitæ rationibus utitur, earum similis reddatur. Cuius signum euidens est, quod cum interea temporis unũ tantum bellum gesserit, ac unicam expeditionẽ fecerit, in prælijs plurimos ciues amisit: turpissimè autem à Praaspis recedens, plures adhuc suorum in fuga perdidit. Etenim si quis uestrûm ridiculè saltare, ac choream Bacchi ducere opus habeat, omnino is ab Antonio superabitur ea in re: nam saltare hic didicit: sin pugna & armis opus est, quid tandem in eo timendũ est? num ætas? atqui ea defloruit, & effœminata est. Animi uis? atqui muliebris & cinædica lasciuia eum corrupit. pietas erga deos nostros? atqui contra hos & patriam bellum suscepit. fides erga socios? quis autem nescit quomodo inductum in fraudem Armeniæ regem ceperit? Num eius in amicos bonitas? quis ergo non uidit quàm miserè eorum multos interemerit? Existimatio eius, in qua est apud milites? quasi uerò non hi quoq; de eo desperauerint: id quod ex eo patet, quòd ad nos ab eo permulti quotidie transeunt.

Suam æquanimitatem proponit.

Antonij mores & studia deridet.

Atq; ego quidem hoc acturos omnes ciues existimo, sicut antè etiam fecerunt, cum is à Brundusio in Galliam iret. Quandiu enim eis spes diuitiarum sine periculo potiundarum adfuit, omnino libenter cum eo multi manserunt: nunc uerò ubi pugnandum eis erit cōtra nos suos gentiles pro ijs qui nihil ad ipsos pertinēt, certè prælium detrectabūt: eò magis quidem, quòd nobiscum ipsis saluis esse & beatis tutò licet. At uerò multos auxiliarios secum, magnam pecuniæ uim habet? Certè Asiæ cōtinentis habitatores crebrò à nobis uictos fuisse, nouit Scipio Asiaticus, Sylla Felix, Lucullus, Pompeius, pater meus Cæsar: nouistis uos ipsi, qui Asianos Bruto & Cassio opem ferētes deuicistis. Iam quo maiores Antonij diuitias esse cogitatis, tanto magis in id uobis incumbendum est, ut uestras eas faciatis. Pro maximis enim præmijs, maxima etiam certamina subire conuenit. Quanquam ego quidem maius uobis huius belli præmium propositū esse nullum dixerim, quàm ut dignitatem maiorum conseruetis, ut magnanimitatē uestram tueamini, ut eos qui à nobis defecerunt, ulciscamini: ut uindictam ab his qui iniurijs uos affecēre, sumatis: ut uictores omnibus hominibus imperetis: ut ne patiamini ullam mulierē uiris æquari. Num uerò qui tot prælia, uos ipsi qui nunc mihi adestis, contra Tauriscos, Iapydes, Dalmatas, Pannoniosq; propter oppida quædam, & terram desertam fecistis, eosq; omnes, bellicosissimos omnium opinione habitos, subegistis, imò etiam de unica Sicilia contra Sextum Pompeium, de Mutina sola contra hunc ipsum Antonium certauistis, ac utrumq; uicistis: iam minus gnauiter pugnandum uobis arbitrabimini contra fœminam omnibus uestris rebus insidiatam: cōtra maritum eius, omnia uestra bona filijs eius elargitum: cōtra egregios eorum socios ac mensarū asseclas, quos ipsimet stercorarios uocant? Quid ita uerò? an propter multitudinem eorum? atqui hæc nihil contra uirtutem corporum potest. propter nationē? atqui onera baiulare magis didicerunt, quàm bellare propter peritiā: at remos ducere magis, quàm nauali prælio pugnare nouerunt. Me quidem pudet, cum huiusmodi hominibus nobis esse confligendum, quos si uicerimus, gloriæ id futurum nobis non sit: dedecori autem, si uincamur. Porrò neq; magnitudinē nauium, neq; crassiciem lignorū uirtuti uestræ parem esse censete. Quę enim unquam nauis per se aut sauciauit ullum, aut occidit? quî autem fiet, ut non propter ipsam altitudinem ac crassiciem & difficilius à remigibus impellātur, & gubernatoribus minus pareant? Quid proderunt his qui ab ijs pugnabunt, qui neque enauigare, neque circumnauigare (quæ pugnæ naualis sunt opera) poterunt? Neq; enim pedestre prælium nobiscū in mari conserent: neq; ad hoc parati sunt, ut tanq; intra muros aliquos circūsessi oppugnent. Nobis quidē admodū erit commodum, eos ligneis quasi mœnijs septos aggredi. Si enim eodem loco naues hostium uelut infixæ substiterint, rostris eas nobis perrumpere licebit, aut tormētis eminus pertundere, igniq; & iaculis ignitis inflammare: sin se loco mouere ausæ fuerint, neq; insequentes aliquam nostram consequentur, neq; fugientes euadent, propter grauitatem suam ad agendum aliquid incommodissimæ, propter molem autem ad accipienda damna opportunissimæ. Quorsum quid attinet multis uerbis tempus terere, cum iam aliquoties periculum eorum fecerimus, & apud Leucadem, & nuper, non modò non superati ab ipsis, sed omnibus partibus uictores. Itaq; non tam meo sermone, quàm uestris ipsorum actis confirmati, nunc ad imponendū tanto bello finē animos intendite: hoc scientes, quòd si hodie uicerimus, nullus

Præmium bello propositū.

Copias & apparatum Antonij eleuat.

tus nobis sit labor reliquus futurus. nam & alioquin hominū id natura fert, ut primis certaminibus aduersam fortunā experti, etiam ad cætera sint animo demissiore, & nos extra omnem controuersiam terra ijs præualemus, ita ut etiam nullam antè cladem passos uincere possemus. Quæ ipsi hostes etiam cognita habent, adeò ut consternati animis (nihil enim uos eorum quæ audiui, celabo) propter accepta detrimenta, speq; salutis, si hîc remaneant, amissa, ideò effugere aliquò conentur, atq; ob id classem nunc educere non naualis prælij conserendi, sed fugæ consili[illegible] capiendę instituerint, ac optimas preciosissimasq; suas res in naues imposuerint, [illegible] sint, cum his effugiant. Nos igitur eos, qui ipsi confitentur se nobis uiribus impares esse, ac suis in nauibus uictoriæ nostræ præmia uehunt, ne patiamur aliò enauigare, sed hoc ipso in loco uictis omnia auferamus. Secundum hanc orationem Cæsar id consilij cepit, ut hostibus enauigandi facultatem concederet, quò fugientes à tergo adoriretur. nam & celeritate suarum nauium fretus, facilè se eos assecuturū iudicabat, & fore ut cum pateret Antonium aliquò effugere conari, cæteri omnes ultrò ad se transiret. Verùm prohibitus ab Agrippa id cōsilium exequi, qui metuebat ne hostes, quia ij uelis essent usuri, assequi non possent, uictoriæ præterea facilioris spe concepta, quòd effusus imber, ac multa grando Antonianæ classi incidisset, eamq; conturbasset: omisso suo proposito, multos ipse quoq; pedites nauibus suis imposuit, in scaphas ad obeūda ministeria omnibus auxiliarijs collocatis, qui celeriter circumnauigantes, et pugnantes de ijs quæ res ipsa postularet monerent, & sibi omnia quæ opus esset annunciarent: ipse hostium exitum præstolatus est. Qui cum classico dato naues eduxissent, easq; cōfertim in acie ante fauces constituissent, neq; iam amplius quoquam progrederētur, Cæsar ad eos classem direxit, ut uel cum stante eorum classe pugnaret, uel eam retrocedere cogeret: cum ne sic quidē uel ad pugnā exirent, uel recederēt, sed eodem loco manentes ordines magis magisq; densarent, hæsitans Cæsar remigibus ut remos demitterēt iussit: ac paululū cunctatus, subitò cornua dato signo utrinq; eduxit, circunflexitq;, cōsilio hostē circundandi, aut certè ordinem eius disijciendi. Itaq; Antonius ueritus ne circunueniretur, quantum potuit suos etiam ad pugnā eduxit, ad eamq; uel inuitus accessit. Ad hunc modum prælium nauale commissum est, cum & in sua alacritate arteq; utrinq; classiarij multum spei haberent, et pedites eos utrinq; in terra collocati acclamantes cohortarentur. Erat autem pugnæ dissimilis inter partes ratio. Nam Cæsariani, impetu concitatis nauibus suis, quas & minores & celeriores Antonianis habebant, hostiles naues inuadebant, undiq; tecti ad uitanda uulnera: itaq; aut submergebant aliquam nauem hostilem, aut si nequirent, antequam ad manus deueniretur sese recipiebant, tumq; aut iterum eandem nauim aggrediebantur subitò, aut ea omissa ad aliam se conferebant: atque inde rursus celeriter se ad aliam, aliamq; inde conuertebant, raptim ea quæ possent agentes, ut quàm maximè inopinantes hostes adorirentur. Nam & robur hostium propter multitudinem, & dimicare cōminus metuentes, neq; in appellendis nauibus, neque in receptu moras trahebant: sed subitò irruentes, ita ut iaculationem ho[illegible]erterent, ac uel uulnerata aliqua naui, aut conturbata, ita ut appræhendi ab ea non possent, statim retrò cedentes, telorum ictus euadebant. Contrà Antoniani hostes accedentes multis lapidibus ac iaculis impetebant, nauibusq; eorum propius aduectis manus ferreas inijciebant, eæ si opportunè incidissent, [illegible]

Omen futuri euentus naumachiæ.

Nauale apud Actiū præliū, quo Antonium Cæsar superauit.

perabant hostem: sin aberrassent, aut nauibus suis pertusis mergebantur: aut dum ne eæ perforarentur, propugnando tempus terunt, ab aliјs hostibus facilius inuadebantur: duę enim, aut tres simul naues Cæsarianæ, unam adoriebantur, ac partim damnum ei inferebant, partim accipiebant. Altera ex parte laborabant maximè & fatigabantur gubernatores & remiges, ex altera classici milites. Erantq; Cæsariani equitibus similes modò irruentibus, modò se recipientibus, eo quòd appellere subinde, ac retrò abducere naues ipsi suas tantum poterant. Contra Antoniani legionis armatæ speciem habebant, appropinquantes sibi obseruantis, eosque retinere omni studio conantis. Proinde illi eo hosti incommodabant, quòd accedentes subitò, remos nauium hostiliū detergebant, hi contrà desuper eos saxis ac tormentis ferientes submergebant: uicissimq; hi ea re ab hostibus superabantur, quòd eos propius aggressos lædere nequibant: illi cōtrà eo, quod si nauem hostilem aggressi non submersissent, iniectā manu ferrea constricti nequaquam æquis uiribus pugnam sustinebant. Cum diu iam dubio esset euentu certatum, tandem Cleopatra quæ in anchoris post classem pugnantem stabat, cum non ferret diuturnam ac incertam euentus expectationem, mulier quippe, & Aegyptia genere, diutius suspensa animi solicitudine, ancipitisque prælij exitus expectatione uicta, signo suis dato fugæ se dedit: qui cum uela confestim erexissent, ac in mare se dedissent, eosq; forte fortuna coortus uentus secundus impulisset, opinatus Antonius eos non dato à Cleopatra signo, sed metu coactos tanquam uictos fugam cepisse, ipse etiam eos secutus est. Hoc facto reliquorum etiam militum animi consternati sunt, ac ipsi quoq; de fuga cogitantes, aliј uela sustulerunt, aliј turres & armamenta nauium in mare proiecerūt, ut exoneratis nauibus facilior esset fuga. Cæsariani, quibus neq; uela erant, & ad nullam aliam rem nisi prælium nauale se parauerant, eos qui iam fugam cepissent, non insecuti, reliquos qui eam adhuc adornabant, adorti, multis suis nauibus singulas hostiles circundantes, eminus cominusq; pugnam conseruerunt. Erat hoc ipsum etiam certamen uarium planè, acerrimumq;, cum Cæsariani inferiores partes nauium circumcircà perforarent, remos detergerent, gubernacula abrumperent, in tabulata hostilium nauium conscendentes alios repellerent, cum aliјs dimicarent: (erant enim iam etiam numero aduersariјs æquales) contrà Antoniani contis hostium naues detruderent, securibus cæderēt, eis saxa aliasq; in id ipsum paratas moles iniјcerent, ascendentes arcerent, cum comminus congressis pugnarent. Poterat qui eam pugnā spectasset, haud ineptè (modò parua liceat magnis componere) eam oppugnationi murorū, aut multarum in mari exiguarum insularum conferre: eam utrorumq; conatus speciem præ se ferebat, cum alteri in naues hostium, quasi in continentem terram aut arcem conscendere cuperent, omniaq; quæ ad id perficiendum facere uidebantur, summo studio appararent: alteri nihil eorum quæ fieri in huiusmodi re solent omittentes, eos arcerēt. Cum ancipiti euentu esset diu pugnatum, Cæsar ignem ex castris afferri iussit: neq; enim aliud consilium uictoriæ explicandæ habebat: quanquam potiundæ hostilis pecuniæ causa initiò statuerat eo abstinere. Igne allato, statim aliud genus pugnæ accidit. Cæsariani undiq; ad hostilem aliquam nauim accedentes, iacula ignifera in eam emittere, faces manu cōiјcere, ollulasq; etiam carbonum picisq; plenas eminus tormentis eò iaculari: Antoniani hæc singula repellere, si quod incidisset, quia id statim appræhēsis lignis multam in naui flammam excitabat,

Cleopatræ fuga.

Antonius fugit.

Comparatio.

Ignis nauibus Antonianis iniјcitur.

excitabat, primùm eam aqua, quam potus causa secum tulerant, restinguere: pòst ea absumpta, marinam haurire: eaq; si multam simul adhibuissent, nonnihil obsistere ignis uiolentiæ: quia uerò id nõ ubiq; fieri licebat (nam & urnas habebant haud iustæ magnitudinis, & terrore iniecto eas tantùm dimidia sui parte aqua repletas trahebant) non modò auxilium nullum ferebatur, sed uires malo addebantur. (aqua enim marina flammæ non multa infusa, magnoperè eam exuscitat.) Proinde aquæ præsidio deficiente, centones, & cadauera flammæ Antoniani inijcere: idq; aliquãdiu inhibuit ignẽ, ac compesci incendium uidebatur: pòst his ipsis etiam auctum, præsertim quia uentus uehemẽtior inciderat, maius effulsit. Ibi uerò hi dum partes nauium flamma depascebatur, incendio succurrere, in ipsam flammam insilire, alias partes rescindere, res in alia loca differre, easue aut in mare proijcere, aut in hostes, lædendi causa: alij ad integras partes nauis sese recipientes, manibus ferreis, ac longurijs tum maximè uti, ut naui hostili sibi annexa, aut in eam exilientes, periculũ incendij euaderent, aut eam saltem unà comburerẽt. Cæsariani hoc ipsum ne fieret, ad naues ipsorũ non appropinquare. Itaq; cum ignis iam & latera nauium corripuisset, & in solum usq; descenderet, tum demũ in summis Antoniani uersari miserijs: quippe alij, ac nautę potissimum, fumo, antequam ignis ad eos peruenisset, necabantur: alij in medio incendio tanquã in camino assabantur: alij armis ignem concipientibus colliquabantur: alij antequam aliquid huiusmodi paterentur, nõnulli etiam semiusti, armis proiectis uel uulnerabãtur eminus, uel in mare se deijcientes suffocabantur, uel ab hostibus icti mergebantur, uel à belluis marinis laniabantur: solis his æquior inter tantas miserias mortis fuit conditio, qui prius quàm huiusmodi mala subirent, mutuis se inuicem uulneribus interfecerunt, aut sibi ipsis manus attulerunt, nõ expectato cruciatus ullo genere, ac cum nauibus suis tanquã rogo cremati sunt. Cæsariani qui se dum defendendi sui aliqua facultas adfuisset hostibus, ab earũ nauibus abstinuerant, cum uiderent nauibus igni correptis, homines ne sibi ipsis quidem auxilio esse, nedum aduersariũ lędere posse, celeriter aduecti pecuniæ eripiendæ studio, ignemq; à se immissum restinguere conati sunt: horũ quoq; permulti cum ipsis nauibus à flamma correpti, & harpagonib. hostiũ, perierũt. *Aqua marina.*

DIONIS ROMANAE HISTORIAE LIBER QVINQVAGESIMVS PRIMVS,

Guilielmo Xylandro Augustano interprete.

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI.

Acta sunt hæc reliqua parte eius anni, quo Cæsar III. *Consul fuit, collega M. Valerio Messala Coruino, ac biennio deinceps, cuius Consules*

An.V.C.724. Cæsar IIII.
M.Licinius M.F.Crassus.
725. Cæsar V.
Sextus Apuleius Sexti F.

Qua die Cæsaris Monarchia ceperit. *Apollo Actius.*

N hunc modum pugna naualis facta est, IIII Nonas Septembris. Id à me non frustrà commemoratum est, dies annotare alioquin nō solito: sed quod ab ea die primùm Cæsar solus rerū potitus est, Imperijq́ eius recensio præ... ab ea sumitur. Eadem die Cæsar Apollini, qui apud Actium colitur, triremem, quadriremem, ac alia nauium genera usque ad deciremem ex captis nauibus consecrauit, templū maius extruxit, ludos Musicos ac Gymnicos, & certamen equestre cum sacro quinquennali * (sic enim hi qui annonæ sunt præfecti, appellantur) constituit, Actios illos ludos dicens, urbemq́ eo loco ubi castra habuerat, effecit: partim collectis ad eam incolēdam hominibus, partim eò translatis finitimis, eiq́ urbi Nicopolis nomen indidit: ac locum in quo tetenderat, lapidibus quatuor pedum magnitudine constrauit, rostrisq́ nauium captarum ornauit, sacrarium ibi Apollinis sub dio cōstituens. Verùm hæc postea temporis facta sunt: tunc autem emisit classis suæ partem, quæ Antonium ac Cleopatram insequerentur: quæ cum consequi eum nō posset, reuersa est: cum reliquis uerò ipse castra hostium, ijs propter paucitatem non resistentibus occupauit, ac deinde reliquum exercitum deprædendēs iter in Macedoniam intendentem, sine pugna sibi adiunxit. Diffugerant autem iam tum alij quidam primores Romani ad Antonium, auxiliarij autem in suam quisq́ patriam: uerùm hi contra Cæsarem nullum preterea bellum gesserunt: sed & ipsi, et omnes populi qui antè etiam Romanis subditi fuerant, pars statim, pars pòst pacis conditiones à Cæsare acceperunt. Cæsar urbib. pecunia imperata, ademptaq́ eis in ciues ipsarū potestate, quam in concilijs populi usurpabāt, regulis ac regibus omnia oppida quę ab Antonio acceperāt, exceptis Amynta & Archelao, abstulit: Philopatorē Tarcōdimoti filium, & Lycomedem regnum in parte Cappadocici Ponti obtinentem, principatu spoliauit: Alexandrum autem Iamblichi fratrem non modò regno exuit, quod præmium propterea quòd ipsum accusasset acceperat, sed in triumpho quoque ductum occidit: Lycomedis ditionem Medeo cuidam concessit, qui ante pugnam naualē Mysos Asianos ad deficiendum ab Antonio permouerat, eorumq́ opera bellum Antonianis fecerat: Cydonijs ac Lampæis libertatem dedit præstiti sibi auxilij causa, instaurata etiam Lampæorum ciuitatē, quæ euersa fuerat: Senatores, equitesq́, & alios insigniores uiros qui Antonium aliqua in re adiuuissent, multos pecunia mulctauit, multos occidit, quibusdam pepercit. Inter uita donatos præcipuus fuit Sosius, qui cum bello sæpe Cæsarē petijsset, tunc fuga elapsus occultatusq́, pòst inuentus ac dimissus est: & M. quidam Scaurus, uterinus Sexti Pompei frater, ipse quoq́ neci destinatus, propter Muciam matrem uitam obtinuit. Inter supplicio affectos potissimum commemoratione dignus uidetur Curio, filius Curionis istius, cuius Cæsar superior opera plurimum usus fuerat: & Aquilij Flori, pater ac filius: quorū cum alter tantùm, in quem sors incidisset, mori à Cæsare iussus fuisset, uterque perijt. Nam & filius prius quàm sortiretur se percussori præbuit ultrò, & pater dolore rei permotus, sibi ipsi necem intulit. Porrò autem Antonianos milites in exer citum

Actij ludi. *Nicopolis.* *Acta Cæsaris à uictoria.* *Quomodo in hostes Cæsar animaduerterit.* *Amyntas.* *Archelaus.* *Philopator.* *Lycomedes.* *Alexander.* *Medeus.* *Cydonij.* *Lampæi.* *Sosius.* *M. Scaurus.* *Mucia.* *Curio.* *Aquilij Flori.*

citum suum Cæsar allegit, ac ueteranos ciues nemini quicquam dans, in Italiam, reliquos sparsim aliò dimisit. Quia enim in Sicilia post uictoriam metum ei obiecerāt, ueritus ne denuò tumultuarentur, ut præueniret omnem motum, alios sibi omnino ab armis reijciendos, reliquorum multitudinem diuellere à se inuicem statuit. Libertis, quia adhuc eos suspectos habebat, quartam pensionem remisit, quam adhuc ad pendendam pecuniam sibi imperatam debebant: hicq; non tam acceptæ iniuriæ memores, quàm pro beneficio remissam pensionem habentes, gauisi sunt: milites quoq; qui nondum annos militiæ impleuissent, nonnihil inhibiti à Tribunis militum, potissimum autem spe Aegyptiarum diuitiarum illecti, quieuerunt. At qui uictoriæ socij, tum à militia dimissi nullo præmio dato fuere, indignè id ferentes, seditiones paulo pòst agitare ceperūt. Id ueritus Cæsar, ac ne Mecænatem, tum Romæ Italiæq; administrandæ præfectum, contemptui, quòd equestris tantùm ordinis homo esset, haberent, Agrippam quasi aliam ob rem in Italiam misit. Tantam enim in omnibus rebus potestatem Mæcenati ac Agrippæ Cæsar eo tempore tribuerat, ut literas quoque ij, quas ipse ad Senatum alios'ue scribebat, ante q̃ redderētur, legerint, ac quæ uisum fuisset mutauerint: cuius rei causa annulū quoq; ab eo acceperāt, ut obsignare eas possent. Sigillum enim, quo tum maximè utebatur, duplex parauerat, Sphynge in utroq; eadem insculpta: (nam seriùs incepit suam imaginem in eo incidere, ac ea literas obsignare. quod omnes deinceps Imperatores imitati sunt, excepto Galba, qui canem ex prora nauis prospectantem, signum à maioribus suis ad se delatum, usurpauit) ac si quid uel ijs, uel alijs suis necessarijs scriberet arcani, proximè sequentē semper literam pro ea quæ exarari deberet, ponebat. Proinde quasi nullo iam imminente à ueteranis ampliùs periculo, res Græciæ constituit, ac duorum diuorū sacris initiatus est: deinde in Asiam profectus, rebus ibi quoq; constitutis, quid Antonius ageret expectauit: ac se ita parabat, ut si certum quónam is perfugisset comperiret, expeditionem contra eum faceret. Interim ijs apertè tumultum concitantibus, quòd procul ipse abesset, metuens ne si quem ducem inuenissent, mali aliquid facinoris ederent, alijs ad Antonium inuestigandum constitutis, in Italiam properauit, media hyeme, se quartum, & M. Crasso (hunc enim collegam habebat, quanquam & Pompeianas & Antonianas priùs partes secutum) Consulibus. Cum Brundusium peruenissent, iam eò uniuersus Senatus audito eius aduentu, tantùm Tribunisplebis ac duobus prætoribus ad urbem ex S.C. relictis, occurrerat, cum equitibus, ac magna plebis parte, ac multis alijs qui uel legati, uel sua sponte eò frequentes conuenerant: itaq; aduentu Cæsaris, & studio maioris partis effectum est, ut nemo ullam rem nouam tentare auderet, quin ipsi milites, partim metu, partim spe, nonnulli etiam euocati eódem confluxerunt. Horum Cæsar alijs pecuniam dedit: alijs, qui omnibus secum bellis fuissent, agrum etiam addidit. Nam eos conuentus Italiæ, qui Antoni[illegible]ebus studuissent, extorres egerat, militibusq; agros eorum donauerat: exto[illegible]ium autem plerisq; Dyrrhachium, Philippos, & alia oppida habitanda co[illegible]sit: reliquis pecuniam pro agro aut numerauit, aut numeraturum promisi[illegible] Etsi enim ex uictoria magnam uim pecuniæ adeptus fuerat, tamen impen[illegible] longè maiores: ideoq; in foro uenum proposuit sua & sociorum aliquot bona, ut uel emere ea, uel pro agris recipere liceret ei qui uellet: quæ quidem nemo fecit, (quis enim ausus fuisset?) promissionis tamē ea ratione honestam nactus

dilationem,

Agrippæ & Mæcenatis potestas à Cæsare ipsis data.

Sigillum Cæsaris.

Galbæ signum.

Scribendi occultè ratio.

Cæsar sacris initiatus.

Seditio militū absente Cæsare.

Cæsar ut [illegible]ilitū desiderit ordinauerit.

Cæsar sua et amicorum bona pro[illegible]t.

dilationem, eam ex Aegyptiaca deinde præda repræsentauit. Hæc, & alia necessaria cum ita constituisset, ijsq; quibus impunitas data erat, concessisset ut in Italia morarentur, id quod ante non licebat, populo qui Romæ remanserat, nec ad se Brundusiū uenenerat, neglecto, in Græciam auectus est, trigesimo quàm in Italiam uenerat die, ac propter hyemem nauibus per Isthmum Peloponnesiacum translatis, tanta celeritate in Asiam aduenit, ut de eius discessu simul redituq; Antonius & Cleopatra cognouerint. Hi à pugna nauali fuga elapsi, usq; ad Peloponnesum simul cum peruenissent, ibi præter animi sui sententiā diuulsi inuicem sunt, Cleopatra in Aegyptum contendens, ne clades audita nouos ibi tumultus concitaret. Hæc ut tutò in Aegyptum adnauigare posset, uictoriam mentita, proras coronauerat, cantionesq; uictoria obtenta usurpari consuetas tibijs cōcini iusserat: postquam in tutum peruenit, multos primores, semper sibi infensos, ac tum clade eius animo auctos, occidit. horū facultatibus, & reliquis, diuis etiā consecratis (neque enim ab ullo quantumuis inaccesso sacrario se abstinebat) ingentem pecuniam confecit, copias comparauit, auxilia quæsiuit: utq; Mediæ regem ad suam societatem pertraheret, Armeniæ regi caput amputatum ei misit. Cæterùm Antonius in Africam quosdam misit ad Pinarium Scarpum, & exercitum quem is iam antè ibi conscriptum ad tuendam Aegyptum habebat: uerùm cum neq; reciperetur ab eo, & missos quoq; ad se is occidisset, nonnullosq; milites id molestè ferentes necasset, infecta re Antonius ipse quoq; Alexandriam se contulit. Ibi & alia quæ bello accelerando conueniunt, ab ijs parata sunt, & filios suos, Cæsarionem Cleopatra, Antyllum ex Fuluia sibi natum Antonius in uiros retulerūt, ut & Aegyptij uiro sibi imperante essent alacriores: & reliqui eos duces habituri, si quid Antonio & Cleopatræ accidisset, animis eò magis constarent. Id quidem factū perniciem adolescentibus istis attulit, ut Cęsar ijs, tanquā uiris iam, & principatum aliquem gerentibus non parceret. Antonius autem ac Cleopatra ita se parabāt, tanquā & classe & pedestribus copijs belligeraturi, in eumq; finem uicinos populos, & reges amicitia sibi iunctos ad auxilia conuocabant: nihilo tamen minus etiam ad hoc se instruebant, ut si qua necessitas urgeret, in Hispaniam (alioquin etiam pecuniæ multitudine se eam regionem posse ad defectionem cōpellere sperantes,) nauigarēt, aut ad rubrum mare concederent. Quæ consilia ut quàm diutissimè occulta haberent, ac Cæsarem uel fallerent, uel etiam dolo necarent, miserunt ad eum qui de pace agerent, ac interim pecunia eius exercitum corrumperent. Interim Cleopatra clam Antonio sceptrum aureum, coronam auream, sellamq; regiam Cęsari misit, quasi regnū cum ijs tradēs, ut is si omnino exosum haberet Antonium, ipsam saltem misericordia prosequeretur: Cæsar autē acceptis muneribus, ominisq; loco ductis, Antonio nullo dato responso, Cleopatræ palàm quidem multa comminatus est, idq; etiam respondit, si ea ab armis & regnò destitisset, consilium ipsum capturum quid eam fieri deberet: occultè autem ei impunitatem, ac regnum integrum pollicitus est, si Antonium occidisset. Eodem tempore Arabij à Q. Didio Syriæ præfecto persuasi, naues in sinu Arabico fa[illegible]ricatas ad nauigationem in rubrum mare, combusserunt, po[illegible] reguli omnes suppetias Antonio Cleopatræq; denegauerūt. Ac mihi quidem mirari subit, cur reliqui complures eos deseruerint, multis ab ijs ornati beneficijs, cùm qui ad ludos gladiatorios alebātur conditione abiectissima, summum studium eorum ostenderint, pro ijsq; fortissimè

Cæsaris celerrimus in Asiam aduentus.

Cleopatra ut in Aegyptum redierit.

Cleopatræ flagitia.

Artauasdæ interitus.

Pinarius Scarpus.

Antonius Alexandriam uenit, eiusq; & Cleopatræ consilia.

Cæsario & Antyllus in uiros relati.

Cleopatra Cæsari munera mittit.

Responsum Cæsaris.

Arabij naues Cleopatræ cōburunt.

Q. Didius.

Gladiatorum fides [illegible].

tisime certauerint. Hi gladiatores Cyzici ad ludos triumphales, quos deuicto Cæsare se facturum Antonius sperabat, cum exercerentur, ubi primùm quæ essent acta cognouerunt, in Aegyptum ad ferendum eis auxilium iter instituerunt: cumq; haud parum incommodi Amyntæ in Galatia, filijs'que Tarcondimoti in Cilicia exhibuissent, (qui summa antè amicitia cum Antonio & Cleopatra iuncti, tunc fortunā secuti defecerāt ab ijs) multa etiam Didio, qui transitu ipsos prohibebat, neq; tamen in Aegyptū euadere possent, sed circunuenti essent, ne sic quidē ullo modo, quantūuis multa Didio pollicente, ad defectionē perduci se passi, Antoniū ad se accersierunt, facilius se putantes cum eo coniunctos in Syria bellum posse gerere. Tandem cum neq; ueniret Antonius, neque nuncium mitteret, perijsse eum rati, inuiti se Didio dediderunt, ea conditione, ne gladiatores posthac essent: utq; Daphnem Antiochiæ suburbium eis habitandum concederet, donec Cæsari res ea significaretur. Hi quidem gladiatores postea à Messala decepti, alij aliò dimissi, quasi in legiones adscribendi, ac per occasionem interfecti sunt. Antonius & Cleopatra postquā Cæsaris responsum ex legatis cognouerunt, alios miserunt, ac Cleopatra quidem per eos magnam ei uim pecuniæ promisit: Antonius autem amicitiæ eum ac propinquitatis admonuit, suam cum Aegyptia muliere consuetudinem excusauit, ipsorum mutuum quondam amorem, ac societatem actorum in adolescentia enumerauit: denique P. Turullium Senatorem, unum ex Iulij Cæsaris percussoribus, amicum tum suum, Cæsari tradidit, ac seipsum etiam interfecturum pollicitus est, si eo facto salus Cleopatræ repræsentari posset. Cæsar Turullio occiso, idq; in Co insula (ita ut uisus sit Turullius pœnas Aesculapio dedisse, cuius in luco, qui in Co insula est, arbores ceciderat) Antonio ne tum quidem respondit quicquam. Igitur tertiam legationē Antonius, ac filium suum Antyllum cum multo auro misit. Cæsar auro accepto, eum sine responso propositi irritū à se dimisit: Cleopatræ ut primò, sic secundò etiam, ac tum tertiò, multas & comminationes, & pollicitationes proposuit. Nihilominus tamen ueritus ne Antonius & Cleopatra, desperata ueniæ impetratione in incepto perstarent, ac uel suis uiribus uincerent, aut in Hispaniam ac Galliam traijcerent, aut pecunias, quas immensas esse audierat, corrumperent: (nam eas omnes Cleopatra in sepulcrum cōgesserat, quod parauerat in regia: ac si uel in re minima fortunā aduersam sensisset, omnes secum crematuram minitabatur) Thyrsum libertum suum ad Cleopatram misit, qui & humaniter multa cum ea loqueretur, & Cæsarem eius amore captum diceret; sperans eam, quæ ab omnibus hominibus amari uolebat, eò adduci posse, ut Antonio necato seipsam & pecuniam incolumem seruaret. Neq; Cæsar eo consilio falsus fuit. Verùm antè quàm hæc acta sunt, Antonius cognito Cornelium Gallum accepto Scarpi exercitu, subitò Parætonium occupasse, etsi in Syriam proficisci euocatus à gladiatorib. in animo habebat: tamen eo omisso, ad Parætonium contēdit, sperans quidem se eas copias à Gallo ad se sine ullo labore traducturum, (nam beneuolentia erga se affectos propter communem militiam nouerat) sin aliter nequiret, ui certè potiturum: nam & nauales & terrestres copias secum adducebat magnas. Sed neque colloqui cum ijs potuit, quanquam ad murum accederet, & alta uoce clamaret (concinere enim tubicines iusserat Gallus) ita ut nemo exaudire quicquam posset) & præterea subita eorum eruptione damnum accepit, ac classis quoq; incommodum passus est. Catenas sub aqua latentes ali-

quot

Daphne.

Messala gladiatores excindit.

P. Turullij interitus.

Thyrsus ad decipiēdam Cleopatram à Cæsare missus.

Cornelius Gallus.

Antonius infeliciter ad Parætonium gerit.

quot noctu per fauces portus Gallus extẽderat, ac deinde nullo apertè prę sidio portum custodiens, absque omni timore Antonii naues cum sui contemptu intrò nauigare passus fuerat. postquam eæ intrò peruenerunt, attractis per instrumenta ad hoc parata catenis, naues simul terra, mariq; & ex ædibus circũuentas partim incendit, partim submersit. Dum hæc fiunt, Cæsar Pelusium ui, ut ferebatur, re uera autem proditione Cleopatrę cepit. Hæc cum nemo suppetias ferret, Cæsari autem resisti nullo modo posse audiret, ac ex sermonibus Thyrsi (quo maximè mouebatur) crederet eum suo amore captum, cum quòd id ita esse cuperet, tum quòd eadem ratione patrem eius, ac Antonium sibi mancipauerat, ideoq; non ueniam modò sibi, & regnum Aegypti, sed Romanorum imperium sperabat, statim ei Pelusio cesserat. Pòst cum idem ad Alexandriam accederet, ciues occultè prohibuit contra eum exire, cum palàm eos ut hosti occurrerent cohortari uideretur. Antonius cum ad nuncium eorum quę Pelusij euenissent, Parætonio discessisset, ante Alexandriã Cæsari obuiam factus, equitatu eum ab itinere fatigatum superauit. Hinc aucta confidentia, ac eo etiam, quòd iaculatus in Cæsaris castra libellos, sena in singulos sestertia promisisset, pedestri etiã certamine congressus, uictus est. Etenim Cæsar ipse ultrò libellos militibus suis recitans, Antonium criminatus, turpitudineq; proditionis eis ostensa, ac studio sui renouato eò adegit, ut fidem suam tentatam indignè ferentes, strenuos se esse fidelesq; demonstrare summo studio anniterentur. Antonius insperatò uictus, ad classem confugit: ac eò se comparauit, ut aut naualí pugna decerneret, aut in Hispaniam transmiteret. Sed Cleopatra eo intellecto, id effecit, ut naues ab eo transfugerẽt: ipsa autem confestim in monimentum insiluit, uerbo quidem, quasi id metu Cæsaris ac mortis sibi consciscendæ causa faceret, re ipsa autẽ, quòd eodem Antonium quoq; uenire uolebat. Antonius etsi se proditum esse suspicabatur, tamen amor ne id crederet obtinuit, ac ferè magis eius, quàm sui ipsius commiseratione afficiebabatur: id exploratum habens Cleopatra, sperans fore, ut si ipsam obijsse audiret, ipse etiam superuiuere nollet, sed confestim mortem expeteret, in sepulcrum cum Eunucho & duabus ancillis cucurrit, atq; inde nunciũ suæ mortis emisit. Quo audito Antonius, nulla mora interposita ipse quoq; mori decreuit, ac primùm quendam eorum quos secũ habebat, orauit ut se occideret: cum uerò is gladio nudato semetipsum interfecisset, imitari hoc factum cupiens, sibi ipsi uulnus ingessit: collapsusq; in faciem, mortem obijsse ab astantibus iudicatus est. Inde coorto tumultu, Cleopatra cum id sensisset, ex fastigio sepulcri prospexit: (nam ianua eius ita erat parata, ut aperiri semel clausa nequiret, solæ partes superiores ad fastigium nondum erãt absolutæ) quam cum uidissent quidam, adeò exclamauerunt, ut Antonius quoq; exaudierit: isq; intellecto eam esse superstitem, consurrexit, quòd ui uere se posse arbitraretur. Sed multo profuso sanguine, desperata uita, obtestatus est præsentes, ut se ad sepulcrum deferrẽt, ac per funes qui ad extrahendos lapides suspensi erãt, demitterẽt, sicq; in gremio Clepatræ diem suũ clausit. Cleopatra nihil Cæsari fidens, omnem ei rem statim significauit: tamen ne quid durius in se statueretur, in sepulcro remansit: ut si nulla alia ratione salutem consequi posset, at certè metu pecuniarum amittendarum sibi ueniam à Cæsare & regnum redimeret: adeò etiam inter tantas calamitates regni memoriam retinebat, ut mallet nomine ornamentis eius retentis mori, quàm priuata uita frui: ideoq; & ignem paratum

Cæsar Pelusio potitur.

Cleopatra Pelusium prodit, & totam causam.

Antonius uincit Cæsarem, et superatur.

Cleopatra Antonium prodit.

Antonius mortem sibi ipsi cõsciscit.

paratum perdendis pecunias habebat, & aſpides, aliosq; ſerpentes, quibus
ſe ipſam interficeret: quæ quo modo mortem afferrent, in alijs iam antè ho-
minibus periculum fecerat. Cæſar etſi gaza potiri, eamq; uiuam capere cu-
piebat, ut in triumpho duceret: tamen ſi quid fide interpoſita promiſiſſet,
impoſtor uideri nolens, id agebat, ut cum ea captiua, ac inuitè in ſuam pote
ſtatem redacta agere ex animi ſentẽtia poſſet: itaq; C. Proculeium equitem *C. Proculeius.*
ad eam miſit, & Epaphroditum libertum, mandato quæ loquerentur, age- *Epaphroditus.*
rentq;. Hi cum Cleopatra congreſsi, tolerabilibus ei conditionibus propo-
ſitis, ſubitò eam priuſquam aſſentiretur, corripuerunt: remotiſq; omnibus *Cleopatra capi-*
ijs rebus, quæ ad mortem conſciſcendam facerent, aliquot diebus ei ibi ut *tur.*
commoraretur, dum Antonij cadauer cõdiret, conceſsis: deinde in regiam
adduxerunt, nihil ei de comitatu ac conſueto cultu detrahentes, quò magis
ea quæ cupiebat, impetraturam ſe ſperaret, ac ne quid ſibi ipſa mali iniunge
ret: quinetiam cum petijſſet Cæſaris colloquium, obtinuit: ac ipſe, quò ma-
gis eam deciperet, ſe uẽturũ ad eam ꝓmiſit. Tum Cleopatra conclaui orna- *Cæſaris &*
tiſsimo, ac ſella precioſiſsima parata, ſeipſam cultu quàm maximè abiecto *Cleopatræ col-*
adornauit (nam habitus eam lugubris mirè decebat) ac in ſella cõſedit, ap- *loquium.*
poſitis multis ac uarijs Cęſaris ſuperioris imaginibus, inq; ſinũ ſuum epiſto
lis ab eo ad ſe datis acceptis. Ingredienteq; Cæſare, pudore ſuffuſa exiluit,
&, Salue, inquit, ô domine, hoc enim nomen mihi ademptũ Dij tibi tribue-
runt: Sed uides nimirũ ipſe hîc patrem tuum, qualis ſæpenumerò ille ad me
ingreſſus eſt, audiſq; quos mihi honores tribuerit, qui me etiam reginam
Aegypti conſtituit. Vt autem aliquid eius etiam ex me percipias, accipe &
lege eas literas, quas ipſe ſua manu exaratas ad me miſit. His dictis, multa
amatoria Cæſaris uerba recitauit, ac modò illacrumauit, literaſq; exoſcula-
ta eſt: modò ad eius imagines deuoluta, eas adorauit, palpebriſq; in Cæſarẽ
reflexis, artificioſum luctum, ac uoces ad molliendum animũ appoſitas edi
dit, aliâs has: Quónam mihi Cæſar hæ tuæ literę redierunt? aliâs: At uerò in
hoc tu quoq; mihi ſuperſtes es: deinde iterũ: Vtinam quidem te prior ego
mortẽ obijſſem: mox rurſum: Atqui cum hunc habeo, te quoq; habeo. Hac
uarietate & ſermonis & geſtuum uſa, alia quædam & uoce & intuitu ei ab-
blandita eſt. Cæſar quanquam mulierem ciendis affectibus intentam ani-
maduertebat, tamẽ eo diſsimulato, oculis in terram defixis, hoc unum pro-
nunciauit: Bono eſto animo mulier, nihil enim mali patieris. At Cleopatra
ingẽti dolore correpta, quòd neq; aſpexiſſet eam Cæſar, neq; de regno aut
amore ullum feciſſet uerbum, ad genua eius ſe proijciens, fletumq; edens:
Viuere quidẽ, inquit, ô Cæſar neq; uolo neq; poſſum, hanc autem à te per
patris tui memoriam peto gratiam, ut quoniam ab eo me fortuna Antonio
deſpondit, cum eo etiam mori liceat. Vtinam uerò ſtatim poſt mortem Cæ
ſaris uita exceſsiſſem: nunc quoniam ut hæc perferrem in fatis fuit, mit-
te me ad Antonium, neque mihi communem cum eo ſepulturam inuide,
ut quemadmodum eius cauſa pereo, ita etiam apud inferos cum eo ſim. Ad
hæc uerba nihil Cæſar reſpondit, ueritus autem ne ſe ipſa occideret, iterum
animo ut eſſet bono hortatus eſt: ac neq; ſolitam ei uitæ rationem ademit,
& accuratè obſeruari iuſsit, adhibiturus eam ad exornandum ſuum trium-
phũ. Quod ita fore ſuſpicata Cleopatra, ac infinitis mo[illegible]erbius du
cens, mori ſeriò cupijt, multiſq; Cæſarem precata, ut quacunq; ratione ui-
tam ſibi adimeret, multis idem ipſa modis tentauit, ſed cum fruſtrà id eſ-
ſet, ſententiam ſe mutaſſe finxit, ac multum ſpei in Cæſare, multum in Liuia

habere, ultroq; se uelle nauigare dixit, cimeliaq; quædã quæ dono huic ferret, parauit: sperans futurum, ut fidem faceret se mortem nolle, minusq; attẽtè custodita, necem sibi consciscere posset. Neq; eam hæc spes frustrata est. Igitur ubi cùm alij, tum Epaphroditus, cui custodia eius mandata erat, èx animo ita eam sentire putantes, de diligentia obseruandæ ipsius remiserunt: ad id se componens, ut quàm minimo cum dolore diem suum clauderet, epistolam, qua à Cæsare petebat ut cum Antonio sepeliri ipsam iuberet, Epaphrodito dedit perferendam, obsignatã quidem, ut is aliud quiddam contineri ea existimans, occasione epistolæ Cæsari reddendæ è medio remoueretur: eoq; digresso, rem propositam exequendam sibi sumens, uestem se omnium elegantissima induit, ac quàm potuit pulcerrimè exornauit, omniq; habitu regio assumpto, uita excessit. Quo mortis genere obierit, certum nemo nouit: puncturæ tantùm exiguæ in brachio eius repertæ sunt. Perhibẽt quidam, eam in urna illatam aspidem, aut inter flores quosdam, corpori suo adhibuisse: alij acum ab ea, qua capillum componere solita esset, ueneno inunctam tradunt: cuius ea fuerit natura, ut cum corpori aliàs nullũ damnum iniungat, ubi primùm tamen sanguinem uel minimum attigerit, mortem et celerrimam, & absq; omni dolore afferat. Hanc acum ab ea more suo in capite eatenus gestatam, tum detractam, brachioq; in hoc sauciato, sanguini immissam fuisse. Ad hunc igitur Cleopatra modum, aut certè minimè dissimili ratione cum ancillis duab. mortua est. Nam Eunuchus simul atq; Cleopatra capta fuit, serpentibus sese ultrò mordendum prebuerat, morsusq; in foueam præparatam sibi ad id inciderat. Cæsar audito Cleopatræ interitu, attonitus, corpus eius uidit, remediaq; ei, & Psyllos adhibuit, si qua eam ratione uitæ restituere posset. Psylli enim hi uiri sunt (neq; enim fœmella nascitur Psylla) qui possunt omnium serpentum uenena ex hominibus nondum mortuis exugere, neque ipsis morsis à serpentibus incommodum ullum accidit. Nascuntur autem ex seipsis, natosq; aut serpentibus continuò iniectis, aut ipsis fasciolis in serpentes cõiectis probant: nam serpentes neque lædere infantem possunt, & uestibus eius impositis, torpore corripiuntur. Cùm nullo modo ad uitã reduci Cleopatra posset, miratus eam, ac misericordia prosecutus, magnoperè doluit, omni se triũphi sui gloria spoliatum esse ratus. Ita Antonius ac Cleopatra multorum malorũ & Aegyptijs & Romanis autores, & bellum gesserũt, & mortem oppetierunt, ac eodem modo conditi, in eadem arca sepulti sunt. Fuit autem hæc utriusq; animi natura, & uitæ fortuna. Antonius quæ ex usu essent intelligendo nemini concessit, idemq; multa imprudenter egit. in nõnullis rebus fortitudine claruit, multas propter timiditatem infeliciter gessit: par in eodem magnanimitas ac pusillanimitas erat, aliena rapiebat, sua negligebat, multos præter rationem miserabat̃, plures iniustè plectebat. his artibus ex infirmissimo potentissimus, ex pauperrimo ditissimus effectus, neutro bono usus est: sed cum solus Romanorum impe[rio] potiri cuperet, seipsum interfecit. At Cleopatra modum neque rei [ue]nereæ, neque auariciæ statuere nouerat, multa per ambitionem prodig[alit]ate, multa etiã temeraria superbia utens, regnũ Aegyptium amore patri[o perdid]erat, ac eadem arte Romanum quoq; adipisci intendens, & h[oc non] co[n]secuta est, & suum insuper perdidit: cumq; duos uiros Romanorum suo tempore maximos sub se redegisset, propter tertium necem sibi ipsa consciuit. Hæc illorum & uita fuit, & exitus. Ex liberis autem eorum Antyllus, quanquam ei erat Cæsaris filia despõsata, ac in patris eius sacellum

Cleopatræ mors.

Eunuchi fides.

Psylli.

Antonij ingenium.

Cleopatræ natura.

Cæsar in liberos … quid statuerit.

ſacellũ à Cleopatra factum confugerat, ſtatim iugulatus eſt: Cæſario autem in Aethiopiam fugiens, interceptus in itinere, necatus: Cleo patra autem Iubæ, Iubæ filio in matrimonium tradita eſt. Hunc Iubam Cæſar in Italia educatum, ac ſuam militiam ſecutũ hoc regno, & paterno etiam donauit: hisq; etiam Alexandrum & Ptolemæum conceſsit: ſororis ſuæ filiabus, quas ex Antonio ſuſceperat Octauia, ac nutriuerat, pecunias ex bonis paternis tribuit. Iulio Antonij & Fuluiæ filio libertos eius cõfeſtim ea omnia dare iuſſit, quæ morientes ei relinquere legibus iubebantur. Qui Antonij rebus fauiſſent, eorum alios ſupplicio affecit, alios uenia, uel ſua ſponte, uel amicis intercedentibus. Cumq; inueniſſet apud Antonium permultos principum ac regum liberos, alios obſidum nomine, alios per contumeliam educatos fuiſſe, eorum partem domum remiſit, partim coniugio inuicem copulauit, alios retinuit: ego cæteris omiſsis, duo tantum exẽpla eius rei nominatim commemorabo. Iotapem regi Medorum, qui ad ſe uictus cõfugerat, ultrò reddidit: Artaxæ autem, quia is Romanos, qui in Armenia ſuperfuerãt, occidiſſet, fratres ſuos quantumuis petenti non remiſit. Aegyptijs porrò, Alexandrinisq; uniuerſis ignouit, ac nullum eorum occidit: cuius cauſa re uera hæc fuit, quòd nolebat tot talesq; uiros, qui multis in reb. magnoperè Romanis profuiſſent, extremis malis afficere. nam prætendebat huius ſuæ clementiæ cauſam, Deum Serapin, Alexandrumq; urbis conditorẽ, tertiumq; præter eos Areum Alexandrinum ciuem, cuius olim in philoſophia opera ac conuerſatione uſus erat. Orationem autem, qua cauſam ueniæ ipſis datę exponeret, Græcè habuit, ut intelligi ab ipſis poſſet. Deinde corpus Alexandri inſpexit, idq; attrectauit, ita ut naſi quoq; (ita enim fertur) particulam aliquam fregerit: Ptolemæorum autem corpora, quanquã ea oſtendere Alexandrini enixè uolebant, nõ ſpectauit, regem ſe, nõ mortuos uoluiſſe uidere dicens: eademq; de cauſa Apim quoq; noluit accedere, deos ſe, nõ boues adorare conſueuiſſe perhibens. Aegypto autẽ tributariæ factæ Cornelium Gallum præfecit. Multitudo ſanè hominum, urbium, ac agrorum, ac mores eius gentis leues efficiebant, tum copia annonæ & pecuniæ efficiebant, ut non modò committere prouinciam Senatori nulli auderet, ſed & proficiſcendi in Aegyptum poteſtatem, niſi ipſe nominatim alicui permiſiſſet, omnibus adimebat: adeò enim ſuſpectos Aegyptios ſtudij nouarum rerum habebat, ut nemini eorum Senatorem eſſe Romæ permiſerit, ſed cæteris quidem urbibus ſuo unicuique modo, Alexandrinis ſine Senatoribus Rempublicam adminiſtrare iuſſerit. Quæ eo tempore conſtituta, reliqua quidem omnia hodieq; conſtant: Senatores autem Alexandriæ ſunt, & eſſe ceperunt ſub Seuero Imperatore, Alexandriniq; in Senatum etiam Romanum adſcripti ſunt à filio huius Antonino. Hoc pacto Aegyptus in ſeruitutem redacta eſt, omnibus qui reſtitiſſent, paulo pòſt ſubactis. quod ipſis diuinitus etiam euidenter præmonſtratum fuit. Nam & pluit ijs in locis, in quibus antè nulla unquam gutta c[illegible]iderat: idq; non aqua, ſed ſanguine: & ſimul arma in nubibus apparuerũt, [illegible]itusq; ab alia parte tympanorum ac cymbalorum, fiſtularumq; & tubar[illegible] uoces exauditæ ſunt. Draco quidam immodicæ magnitudinis repente [illegible]ud Aegyptios uiſus, immẽſum ſibilauit: apparueruntq; eodem tempore [illegible] & mortuorũ imagines, ſimulacraq; triſticiam præ ſe tulerunt, & Apis lugubrem mugitum, ac lacrymas edidit. Cæterùm magna pecun[illegible]æ uis in regia reperta eſt (omnia enim ferè etiam ſanctiſsimorũ templorum donaria ſuſtulerat Cleo

Antylli & Cæſarionis interitus.
Cleopatra Iubæ nupta.
Alexander.
Ptolemæus.
Iotape patri reddita.
Artaxæ in Romanos iniuria.
Alexandrinis cur pepercerit.
Areus philoſophus.
Corpus Alexandri.
Apis.
Aegypto tributariæ factæ Cornelius Gallus præficitur.
Alexandrini quãdo Senatores Romæ eſſe ceperint.
Prodigia ſeruitutem A[illegible] pto prædicentia.
Cometa.
Ma[illegible] præd[illegible] mani[illegible]o tit.

patra, ac Romanis prædam sine ipsorum scelere a[illegible]quo adauxerat) multæ etiam ab ijs, qui criminis alicuius rei fierent, exigeba[illegible]ur, ac reliqui seorsim omnes, quibus crimen nullum obijci poterat, bessem bo[illegible]orum suorum poscebantur. Inde omnibus militibus stipendia debita num[illegible]ata sunt: qui uerò tum quoque cum Cæsare erant, ducenos quinquagenos [illegible]guli denarios acceperunt, ne urbem diriperent: omnibus qui mutuum ante aliquid dedissent, exolutū id est: multa Senatoribus ac equitibus qui in belli societate fuerant, dona data sunt. In summa, Imperium Romanorum ditatum est, templaque eorum exornata. His actis, Cæsar eo quoque ibi in loco quo pugnatum fuerat, urbem condidit, idemque ei & nomen, & ludos eosdem attribuit: fossas autem quibus aqua ducebatur, partim expurgauit, partim nouas egit: omnibusque quę ex usu erant constitutis, per Syriam in Asiam prouinciā profectus, hyberna ibi egit: simulque & subditorum omnia negocia, & Parthicū composuit. Coorta enim inter Parthos discordia, ac quidam Teridates contra Phraaten insurrexerat, & primum, quandiu res Antonij adhuc *

Nicopolis in Aegypto. *Cæsar in Asiā it.* *Parthicum negocium ut Cæsar composuerit.* *Teridates.*

* * *

ac etiam post nauale prælium poscentibus, nihil aliud quàm deliberaturum se respondit, occupationem Aegyptiam prætendens: cum hoc uerè ageret, ut ipsorū mutuo bello uires attererentur. Tunc autē Antonio mortuo, cum Teridates uictus in Syriam cōfugisset, Phraates uictor legatos ad Cæsarem misisset, ijs Cæsar amicè respondit: ac Teridati quidem auxiliū nullum promisit, ut tamen in Syria uersaretur, concessit: filiumque ab eo Phraatis beneficij loco acceptum, Romam adduxit, obsidisque loco habuit. Hoc, & superiori tempore, permulta Romæ in honorē Cæsaris propter uictoriam naualem sunt facta decreta: nam ei & de Cleopatra triumphus concessus est, & fornix trophæum gerens Brundusij, aliusque in foro Romano, utque sacrarij Iulij basis captiuarum nauium rostris ornaretur, ludique in honorem eius quinquennales haberentur, feriæ essent natali eius die: ac ea die, qua uictoriæ nuncius allatus fuit, utque ei in urbem ingredienti Vestales uirgines, Senatus, populusque cum coniugibus & liberis obuiam irent. Iam enim superfluū est uota, imagines, primum in consessu locum, aliaque id genus referre. Hæc igitur primò decreta sunt, ornamentaque Antonij partim deiecta, partim deleta, diesque eius natalis nefastus iudicatus: & edicto cautum, ne quis ex ea familia Marci prænomen ferret. Postquam uerò mortuum eundem esse annunciatū est, eo ipso anno, in cui⁹ aliqua parte Cicero Ciceronis filius Consulatum gessit, quidam hoc non sine numinis alicuius consilio censuerunt accidisse, quòd pater eius fuerat ab Antonio occisus: Cæsarique præterea decretæ sunt coronæ & supplicationes multæ, eique etiam alius de Aegyptijs triumphus concessus est. Neque enim uel antè, uel tunc etiam Antonium ac Romanos qui cum eo fuissent, eo nomine habebant, ut de ijs triumphandum esse statuerent. Diem quo capta fuit Alexandria, festum esse censuerūt, ab eoque reliquis annis num[illegible]andi initium sumi, utque Cæsar per omnē suam uitam Tribuniciam pote[illegible]tem haberet, eique qui ipsum implorassent intra pomœrium, ac extra us[illegible]e ad D. passus auxilium ferre posset, nemini quidem hoc Tribunopl[illegible] concessum: utque ad eum prouocationes fierent, ac ipse omnibu[illegible]s [illegible]ffragiū quasi Minerua ferret, ut sacerdotes ac sacræ mulieres cum pro S.P.[illegible] Romano uota conciperent, pro ipso quoque uota facerent: ut in conuiu[illegible] non modò publicis, sed priuatis quoque pro eo libaretur. Cæsare V. Sexto Apuleio Consulibus: præterea iuramēto omnia

Phraatis filius obses à Cæsare seruatur. *Honores Cæsari decreti.* *Cicero iunior Consul.* *Quasi Minerua, suffr[illegible] latio.* *An. V.C. [illegible]*

eius

eius acta cōfirmata sunt, [illegible]alendis Ianuarijs ipsis: cumq́ etiam à Parthis literæ uenissent, decretū ut [illegible] hymnos iuxtà dijs immortalibus ipse adscriberetur, tribus Iulia ab e[illegible] denominaretur, corona triumphali omnibus ludis uteretur, Senatore[illegible] socij eius uictoriæ in triumpho cum ipso inueherent uestibus purpuxa [illegible]rætextis induti, ut dies qua in urbē intrasset, sacrificijs publicis celebra[illegible]t, semperq́ festa esset: ut sacerdotes quotcunq́ uellet etiam neglecto numero antiquitùs recepto constitueret: quod quidem ab eo acceptum, deinceps in infinitum excreuit, ut mihi nequaquam opus sit de numero sacerdotum accuratè commentari. Cæsar omnia hæc paucis demptis admisit. id uerò apertè recusauit, ne omnes qui in urbe erant, obuiam sibi procederent. Sed ex omnibus his decretis nullum ei maiori uoluptati fuit, quàm quòd portæ Iani ab ipsis clausæ sunt: quasi omnibus bellis confectis: ac quòd auguriū salutis factum est, hactenus ob eas quas dixi causas intermissum. Erant quidē tum quoq́ in armis Treuiri, Germanis sibi adiunctis, & Cantabri, Vaccæi, Asturesq́: uerùm hos Statilius Taurus, illos Nonius Gallus domuit, extabantq́ apud istos populos quidam tumultus: sed quia nihil magnū inde euenit, neq́ Romanis bellum esse suscipiendum eo tempore uisum est, ego quoque nihil insigne quod de ijs scribam habeo. Cæsar hoc tempore cùm alia quædam egit, tum templū Romę, ac patris sui, quem heroem Iulium uocabat, Ephesi & Nicææ fieri permisit, (hæ enim tum urbes Asiæ & Bithyniæ clarissimæ habebantur) utq́ ab incolis Romanis coleretur: extraneis autem hominibus, quos Græcos ipse appellabat, concessit ut sibi ipsi quoq́ templa facerent: Asiani quidem Pergami, Bithyni uerò Nicomedię. Id ab hoc initio tractum reliquorum in honorem deinceps Imperatorum non à Græcis tantùm factum est, sed & omnibus alijs populis Romano imperio subditis. nam Romæ quidem, & in Italia nemo unquam alicuius precij homo id facere ausus est: quanquam defunctis Imperatoribus, qui imperio rectè usi sint, cùm alij diuini honores dantur, tum sacraria tribuuntur. Hæc ea hyeme acta, & Pergamenis quoque ut ludos quos sacros dicūt, in honorem templi eius celebrarent permissum. Aestate in Græciam, atque hinc in Italiam Cæsar transmisit, eoq́ urbem intrante rem sacram & alij fecerunt (quod decretum fuisse suprà demonstratum est) & Consul Valerius Potitus, qui Apuleio successerat, Cæsare toto hoc anno, sicut & priori biennio, Consulatum obtinente. Is igitur Potitus publicè pro S.P.Q.R. propter aduentum Cæsaris sacrificauit, quod ante id temporis pro nemine unquam factum fuerat. Deinde Cæsar legatos suos collaudauit, honoribusq́ decorauit, ut consuetudinis suæ erat: Agrippamq́ in primis prętér alios honores uexillo cæruleo, quod uictoriæ naualis esset testimonium, exornauit, militibus suis munera quædam præbuit, populo uiritim quadringentos nummos diuisit, puberibus primùm, deinde etiam pueris, in gratiam Marcelli, sororis suæ filij. Hæc, & quòd ab urbibus Italiæ aurum coronarium non acceperat, omnia quæ i[illegible]se debebat, persoluerat, sibi debita etiamnum ab alijs nequaquam exigebat, [illegible]quod debitum quale fuerit, suprà memini ostendere) effecerunt, ut omni[illegible] malorum Romani obliuiscerentur, ac triumphos eius libenter admodu[illegible]ectarent, tanquam de solis exteris superatis ductos. Tantum enim pecun[illegible]am urbem ferębatur, ut & facultatum census auctus sit: & fœn[illegible]s quod ante denario pendebatur, tum ad trientem eius reciderit. Prima [illegible]e Cæsar triumphum egit de Pannonijs, Dalmatis, Iapydis, finitimisq́ eorum, & nonnullis Galliæ

Ianus à Cæsare clausus.

Bella barbarica.

Cæsar patri & sibi diuinos honores dat.

Imperatoribus diuini honores dantur.

Valerius Potitus Consul.

Cæsaris ob aduentum Romæ sacrificatur.

Agrippa honore afficitur, & milites donis, ac populus.

Tri[illegible]hi Cæsa[illegible]res.

C. Carinæ res gestæ et triumphus.

ac Germanię populis. Nam C. Carinas Morinos, aliosq; eorum rebellionis socios domuerat, Sueuosq; Rhenum aliquoties transgressos profligauerat: itaq; & ipse triumphum (quamuis pater eius à Sylla interfectus, & ipse cum eiusdem conditionis hominibus magistratum gerere prohibitus fuerat) duxit, & Cæsar: quoniam uictoria ad summæ rei præfectum imperatorem referri solebat. Secunda die Cæsar de Actiaca nauali pugna triumphauit. Tertia, de subacta Aegypto. Erant quidem reliqui etiam triumphi insignes, propter spolia, quæ tanta parta fuerant, ut apparatui omni facilè suffecerint: Aegyptius tamen preciosissimus fuit, & ornatissimus apparatu. Inter alia quæ in eo triumpho inferebantur, Cleopatra etiam in culcitra portabatur, ad imitationem mortis eius efficta, ut quodam modo ipsa etiam inter reliquos captiuos, cum Alexandro filio suo, filiaq; Cleopatra, quibus Solis & Lunæ nomen indiderat, spectata fuerit. His omnibus triumphis Cæsar in urbem inuectus, ex consuetudine nihil non egit, præterquam quòd collegam & reliquos magistratus passus est præter morem se subsequi cum Senatoribus uictoriæ socijs: alioquin enim magistratus præcedere, subsequi autem Senatores istos receptum fuerat. Deinde Mineruæ templũ, & quod Chalcidicũ uocatur, tum Curiam Iuliam in honorem patris sui factam dedicauit, in eaq; imaginẽ Victorię posuit, quę hodie quoque extat, Tarento olim Romam aduecta, ac à Cęsare tum in Curia posita, & spolijs Aegyptijs decorata: quo Cæsar nimirum ostendebat, Imperium se ex uictoria esse adeptum. Iulij quoq; patris sacrariũ multis in eo suspẽsis donarijs ex præda Aegyptiaca exornauit, multa etiam Ioui Capitolino, Iunoniq; & Mineruæ cõsecrauit, cum ex S.C. omnia in eorum templis suspensa ornamẽta, tanquam contaminata, essent detracta. Ita Cleopatra, quanquam uicta & capta, gloriam tamen cõsecuta est, cum eius ornamenta in templis nostris affexa sint, & ipsius aurea imago in templo Veneris conspiciatur. Porrò in sacrarij consecratione, ludi omnis generis facti sunt, patricijq; pueri Troiam luserunt, uiriq; simili ratione equis celetibus, bigisq; & quadrigis certauerunt. Q. Vintelius Senator pro gladiatore pugnauit. multę feræ, ac animantia, & inter hæc Rhinoceros, & equus fluuiatilis (Hippopotamum Græci dicunt) tunc primùm & uisi Romę, & occisi sunt. Hippopotamus quale sit animal, multi tradiderunt, multo plures uiderunt: Rhinoceros autem cætera elephanti similis est: cornu autem ex ipso naso prominens habet, hincq; suum nomen inuenit. Turmæ quoq; Dacorum & Sueuorum depugnantes inuicem introductę sunt: quarũ altera Scythica est quodãmodo, altera Germanica natio. nam Sueui, si accuratè loquamur, trans Rhenum incolunt, quanquam multi quoq; alij Sueuorum nomen sibi sumant: at Daci ex utraq; parte Danubij habitant: quorum qui citra id flumen sunt, Triballorum uicini, Mysorum more uiuunt, ac Mysi ab omnibus, nisi qui easdem regiones incolunt, appellantur: qui ultra Danubium degunt, Daci uocantur, siue Getæ ij sint, siue Thraces, ortiq; ab illis Dacis, qui Rhodopen quondam incoluerunt. Hi Daci ad Cęsarẽ superioribus temporibus miserant legatos, ac cum nihil eorum quæ petere[illegible]t impetrassent, ad Antonium inclinauerãt: uerùm intestina seditione tu[illegible]ati nihil magnoperè ei profuerant: ac deinde capti quidam, [illegible] uis dimicare coacti sunt. Hæc spectacula multis (ut par erat) diebus edebantur, neq; propter ægrotationem Cæsaris interpolabantur, sed etiam eo absente ab alijs curabantur, ijsq; ludis singuli Senatores unam diem in uestibulis domorum suarum epulati sunt. quod qua de causa

Mineruæ templum.
Chalcidicum.
Curia Iulia.
Victoriæ imago.
Cleopatræ imago.
Ludi in consecratione templi Iulij.
Q. Vintelius.
Hippopotamus.
Rhinoceros.
Daci & Sueui commissi.
Sueui qui?
Daci qui?

causa fecerint, neque compertum mihi est, neque à quopiam traditum. Porrò autem Cæsare adhuc quartum Consulatum gerente, Statilius Taurus Amphiteatrũ in campo Martio suis sumptibus absoluit, inque eius dedicatione munus gladiatorium exhibuit: ideoque ei à populo concessum est, ut quotannis unum Prætorem eligendi potestatem haberet. Ferè eodem, quo hæc agebantur, tempore, M. Crassus in Macedoniam & Græciam missus, contra Dacos & Bastarnas bellum gessit. De Dacis qui essent, & cur bellum suscepissent, diximus. Bastarnę inter Scythas uerè numerantur. hi tum transgressi Istrum, Mysiam sibi oppositam, finitimosque eius Triballos, Dardanosque ibidem habitantes subegerant: & hactenus quidem nihil eis erat cum Romanis rei. Postquam uerò Aemo monte superato in Thracum Dentheletarum, quibus cum P.R. fœdus erat, regionem incursionẽ fecerunt, ibi demum Crassus cùm ut Sitæ Dentheletarum regi luminibus capto auxilium ferret, tum uerò ut Macedoniæ caueret, contra eos duxit: ipso suo aduentu perterritos sine prælio ea regione expulit. Porrò domum fugientes insecutus, Segeticam occupauit: in Mysiam inuasit, agrum infestauit: aggressusque oppidum benè munitum, nonnullos eorum quos præmiserat Mysis eos solos esse coniectatis, ac obuiam egreßis, perdidit: toto autem exercitu auxilio suis profectus, hostem repulit, oppidumque obsidione cepit. His agendis intento Crasso, Bastarnæ in fuga substiterant ad fluuium Cedrum euentũ rei expectantes: hi cum Crassus uictis Mysis aduersum eos quoque iret, missis legatis ne se insequeretur interdixerunt: neque enim se ullam Romanis iniuriam fecisse. Crassus legatos retentos, tanquam postridie responsurus, humaniter tractauit, uinoque inebriauit, (quod immodicè Scythica omnis natio ingurgitare solet, facileque eo replentur) hacque arte omnia eorum consilia expiscatus est. Interim in syluã de nocte progressus, speculatoribusque ante eam constitutis, exercitum quiete refecit. Bastarnæ speculatores conspicati, cum solos eos esse putarent, impetum in eos fecere: ijs' que in loca arboribus consita se recipientibus instantes, magna & ibi, & rursum fugientes clade affecti sunt. nam et à tergo currus ipsorum obiecti fugam impediebant, & uxores simul liberosque eripere cupientes, peribant una: & regem ipsorum Deldonem ipse Crassus interfecit, utique si imperator ac proprijs auspicijs rem gesßisset, opima Ioui Feretrio spolia lecturus. Reliqui aut in syluam confugientes, cum ea cremati sunt: aut in oppidum euadentes, expugnatione capti, aut in Istrum incidẽtes, uel per regionẽ hinc inde dispersi perierunt. Quidam superstites loco munito occupato, per aliquot dies Crassum obsidentem sustinuerunt: pòst Rolæ Getarum regis auxilio eos Crassus cepit. Is Roles ad Cæsarẽ profectus, amicus ab eo sociusque dictus est. captiui inter milites diuisi. His gestis Crassus in Mysos se conuertit, quorum alijs persuadendo, alijs terrefaciendo, nonnullis ui in suam potestatem redactis, ac præter paucos admodũ, tota ea gente subacta, magno quidem cum labore & periculo: deinde quia hyems instabat, in sociorum terram reuersus est, multis à frigore, pluribus à Thracibus per quos ut amicos iter faciebat, incommodis acceptis: quæ ei causa fuit, ut [illegible] rei gerẽdæ modum statueret. Sanè horum factorum causa non modò Cæsari, sed Crasso etiam sacrificia & triumphus decreta sunt: neque tamen ([illegible] tradiderunt) imperatoris nomẽ Crassus accepit, sed solus Cæsar. Cum uerò Bastarnæ calamitatẽ qua affecti fuerant, ægrè ferrent, audientque eum ab expeditione contra ipsos facta destitisse, iterum contra Dentheletas & Sitam, quos

Amphiteatrũ Statilij Tauri.

M. Craßi bellũ contra Dacos & Bastarnas.

Bastarnæ.

Sitas rex Dentheletarum.

Segetica.

Cedrus fluuius.

Deldo rex Bastarnarum à Crasso occisus.

Roles Getarũ rex, adiuuat Romanos.

Mysi subacti.

Bastarnæ iterũ domiti.

causam sui mali fuisse unicam arbitrabãtur, profi[illegible]scerẽtur. Crassus uel pręter animi sui sententententiam excitatus, maturato itinere, inopinatò eos adortus uicit, pacisq́; pro suo arbitrio conditiones eis dedi[illegible]. Ac quoniam semel arma cepisset, ulcisci Thracas statuit, à quibus in reditu [illegible] Mysia læsus fuisset, quiq́; iam tum oppida munire, & bellum parare fereb[illegible]tur. Ex his, etsi non minimo negocio, Merdos & Serdos prælijs superauit, captiuorumq́; manus amputauit, reliqua usq́; ad Odrysios populatus est. His Bacchi cultoribus, cum sine armis obuiam sibi processissent, pepercit: eisq́; regionem in qua Deum istum colunt, Bessis tum eam obtinentibus ademptam, dono dedit. Hæc eum agentem Roles contra Dapygem quorundam Getarũ regem bellum gerens ad se uocauit: isq́; auxilio ueniens, equitatum hostilem in peditatum compulit: itaq́; utrisq́; perterritis, nulla pugna opus deinde habuit, sed utrarumq́; copiarum fugientiũ magna strage facta, Dapygem qui in castellum quoddam cõfugerat oppugnauit. Ibi Crassum obsidioni intentum quidam Græcè de muro salutauit, collocutusq́;, proditionem composuit. quo modo barbari in hostium potestatem cum uenisse se uiderent, mutuis cædibus sese occiderunt: inter quos etiam Dapyx obijt, cuius fratrem captum Crassus omnis mali expertem dimisit. His perfectis, ad speluncam, cui Ceira est nomẽ, exercitũ duxit. Is locus adeò magnitudine ac munimentis reliquis omnib. præstabat, ut fabulati sint Titanas ipsos à dijs superatos eò confugisse. eum indigenæ occupauerant magna cum multitudine hominum: aliasq́; res preciosissimas suas, & greges eòdem omnes contulerant. Crassus aditus omnes, qui & obliqui erant, & difficiles inuestigatu, perscrutatus cum obstruxisset, his quoque fame deditionem extorsit. Ita succedentibus rebus, neque à reliquis etiam Getis, quamuis nihil ad Dapygem pertinentibus, abstinuit: sed ad Genucla, quod omnium sub Zyraxis imperio oppidorum erat ualidissimum, profectus, quòd ibi signa militaria adseruari audierat, quæ C. Antonio Bastarnæ apud Istrorum urbem ademerãt, oppidum id simul à terra & à fluuio (Nam Genucla ad Istrũ ædificata erant) oppugnans, paruo temporis spacio, non tamẽ sine magno labore cepit, Zyraxe quidem absente: nam is simul ac de instituto Crassi cognouerat, acceptis secum pecunijs in Scythas auxilij causa profectus, nec dum reuersus erat. Hæc in Getis à Crasso gesta. Mysos autem qui à se subacti rebellionem fecissent, aliorum opera recepit: in Artacios autem, aliosq́; nõnullos populos neque subiugatos unquam, neque dedere se uolentes, ac nõ modò hoc suo proposito superbientes, uerùm alios quoque suo exemplo ad indignationem solicitantes, ipse arma conuertit: eosq́; haud segniter se defendẽtes partim ui, partim quòd captiuis suis metuerent, in suam potestatem redegit. Atque hæc quidẽ eo tempore acta sunt. Ego autem & hæc ipsa eo quo ab alijs tradita sunt modo perscripsi, & ipsa etiam populorũ nomina. Nam antiquitùs Mysi ac Getæ omnem eam regionẽ quæ Aemum ac Istrum interiacet, incoluerunt: progressu uerò temporis, alia quidam eorum nomina acceperunt: Mysiæq́; nomine omnis ea regio, quam Sauus in Istrum incidens, supra Dalmatiam & Macedoniam Thraciamq́; à Pannonia dirimit, uocari cepit. in [illegible]a Mysia cùm aliæ multæ gentes sunt, tum qui [illegible]ulli appellati sunt, ijq́; quos hodie etiam Dardanos nominant.

Thraces à M. Crasso domiti. *Merdi.* *Serdi.* *Odrysij.* *Dapygem Getarum regem, Rolẽ adiuuans excindit Crassus.* *Ceira Getarũ spelunca capitur.* *Titanum refugium.* *Genucla.* *Zyraxes Getarum rex.* *C. Antonius à Bastarnis uictus.* *Mysi subacti, & Artacij.* *Mysia quæ sit.* *Triballi.* *Dardani.*

DIONIS

DIONIS ROMANAE HISTORIAE LIBER QVINQVAGESIMVS SECVNDVS,

Guilielmo Xylandro Augustano interprete.

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI.

Acta sunt hæc reliqua parte eius anni, quo Cæsar V. & Sextus Apuleius Consules fuerunt.

AEC itaq; à Romanis sub regibus, inq; populari Reipublica administratione, ac certorum deinde hominũ principatib. acta sunt annis ab urbe condita DCCXXV. Hoc autem anno uerè iterum penes unum hominem summa totius Reipublicæ esse cepit; quanquam armorum deponendorum, resq; omnes Senatus populiq; potestati tradendi consiliũ Cæsar agitauerit. Ad quam deliberationẽ cum Agrippã Mæcenatemq; adhibuisset (nam cum his de omnibus suis arcanis cõmunicare solebat) prior in hanc sententiam Agrippa locutus est. *Quando monarchia Romana ceperit sub Imperatorib.*

Etsi te, Cæsar, solo summæ totius imperij præfecto, multa inde ad me redierunt bona, mirari tamen non debes me ab ea Reipublicæ administratione te dehortari. Nam siquidem ea tibi quoque conducibilis futura esset, omni studio in ea tibi adseruanda laborassem: nunc cum longè diuersa sit huiusmodi Imperatoris, & amicorum eius conditio, cum hi quos uelint fructus citra inuidiam ac pericula percipiant, ille utrisque his sit obnoxius, non priuatum meum commodum, quod ne in alijs quidem negocijs sequi soleo, sed tuam, ac publicam salutem spectandam mihi esse censui. Proinde per ocium omnia ea, quæ adsunt Imperio huic, quod unus supremum gerit, expendamus: eoq; facto, id sequamur, quod ipsa nobis ratio ostendet. neq; enim quisquam dicet omni modo id imperium, etsi minimè nobis expediat, esse à nobis expetendum. Nam si id quidem statuerimus, alterum horum accidat nobis necesse est, ut uel secundam fortunam ferre non potuisse, successuq; rerum prospero de sanitate mentis deiecti uideamur: uel cum iamdudum summam rerum affectauissemus, pietatis in patrem tuum, inq; S.P.Q.R. præscriptione usi censeamur, non ut hos insidiatoribus liberaremus, sed ut ipsos in seruitutem redigeremus: quorum sanè neutrum crimine uacat. Quis enim non indignè ferat, alia nos in ore, alia in pectore gessisse cernens? qui uerò non maioribus nunc odijs impetamur, quàm si initio statim cupiditate nostra detecta regnũ affectassemus? Nam ui aliquid tentare, etsi id cum iniuria aliorum coniunctum est, tamen humanæ naturæ conueniens quodammodò esse existimatur: qui enim alios quapiam in re præstat, ijs plus habere se æquum iudic[illegible] idq; si consequatur, fortunæ potentiæ, sin minus, fati legibus adscribitur. Q[illegible] uerò insidiose ac malitiose idem conatur, primùm fraudulentus, peruersu[illegible] improbus, praui'que ingenij homo esse iudicatur: (quæ tibi aliorum uel se[illegible] ne, uel opinione tribui satis scio te ferre non posse, si etiam orbis terrar[illegible] te redeat arbitrium) deinde uel adeptus id quod petebat, ini[illegible]è reliquis superior factus: uel si secus ei conatus ceciderit, meritũ infort[illegible]nium tulisse censetur. Quæ cum ita sint, certè non minus crimen nobis impingetur, si etiam initiò nulla

Agrippæ oratio, qua Cæsarẽ ad deponendũ principatũ, & reddendam populo Romano potestatem adhortatur.

Non simpliciter esse expetendã monarchiam.

Vis facilius ueniam inuenit [illegible] tio.

Moderari fortunæ nō posse, turpe est.

nulla huiusmodi cupiditate acti, nunc ea appetamus. Longè enim deterius est præsenti conditioni succumbere, & se continere nequire, donisq; fortunæ non rectè uti, quàm aduersis rebus impulsos alijs iniuriam inferre: hoc enim ij faciũt, qui à suis calamitatibus etiam inuiti utilitatis suæ causa aliquid peccare cogũtur, cùm illorum impotentia uoluntaria sit, & præter ipsorum quoq; commodum ea agant. Iam qui nulla æquanimitate sunt prediti, neq; moderari oblatis sibi bonis possunt, quomodo eos putandum est aut alijs rectè imperaturos, aut res aduersas rectè toleraturos. Proinde ita nos hanc deliberationem ineamus, ut neutro horum uitiorum laborare, aut imprudenter uelle quicquam agere uideamur, sed id secuturi, quod consultantibus nobis optimũ uisum fuerit. Dicam autem liberè quod sentio. nam neq; aliter ipse loqui possum: & mendacia adulationibus coniuncta te nequaquam libenter auditurum noui.

Commēdat æqualitatē, cùm eodem in Republica iure uiuitur.

Aequalitatis & nomē est speciosum, & res iustissima. Qui enim eandem naturam acceperunt, ex eadem gente sunt nati, ijsdem moribus educati, ijsdem legibus instituti, eundem corporum animorumq; usum patriæ exhibent, quî non iustum sit eos cæterorum quoq; omnium communitatem habere, quî non optimum sit, neminem alteri nisi uirtutis causa præferri? Qui enim eadem sunt conditione nati, æqualitatem appetunt, eaq; potiti gaudent, destituti dolent: hominesq; cum & ex Dijs sint orti, & ad eos redituri, sursum respiciunt, ac neq; uolunt sub unius semper esse imperio, neq; ferunt se laborum, periculorum, impendiorumq; participes, rerum meliorum communicatione priuari: ideoq; si cogantur omninò aliquid huiusmodi tolerare, eum à quo sibi uis facta est, odio habent. Omnes enim habere in alios imperium cupiunt, ac propterea ipsi quoq; aliqua ex parte parêre alijs dignantur: nolunt alios se potiores esse, ideoq; ipsi etiam alijs se ui non preferunt: gaudent honoribus ab æqualis dignitatis hominibus, laudant supplicia ex præscripto legum irrogata. Qui, si hac ratione Respublica administretur, communia & bona & mala ducentes, nihil aduersi ciuium suorum ulli, omnia prospera contingere optant: ac si quis ipsorum uirtute aliqua præditus est, eam & ostendit promptè, & exercet studiose, & libentissimè illustrem facit: sin uirtutem aliquam in alio inesse animaduertit, eam & producere in mediũ paratus est, & omni studio augmenta eius adiuuat, honoresq; ei summos defert. ibi si quis improbè quicquam agit, odio eum reliqui omnes, sin aduersam patitur fortunam, misericordia prosequuntur: commune totius ciuitatis & damnum, & dedecus quod inde accidat existimantes. Hæc fiunt ubi populus in Republica principatum obtinet: in unius principatu diuersa eueniunt omnia.

Comparat iam Monarchiam.

Quæ ne singillatim persequar, nemo certè est, qui sibi boni aliquid adesse uideri uelit. nam plerunq; id inimicitia eius qui summam rerum obtinet, sequitur: uerùm huius mores unusquisque sibi regulam uitę suæ proponens, ipse etiam ea tantum exercet, unde sine periculo priuatũ lucrum speret: quo fit, ut plerique proprio tantum commodo intenti, omnes alios oderint, eorumq; felicitatem suum damnum, infortunia suum emolumentum putent. Quæ cum ad hunc modum se habeant, non uideo quid te meritò ad principatum cum nemine alio con[illegible] incitare debeat, cum nō modò is populo molestus,

Ipsi principi Mo[illegible]hiā esse mo[illegible]am.

sed tibi ipsi longè sit futurus difficilior. Non'ne enim uides quomodo urbs, resq; urbanæ etiam cum sint conturbatæ? quàm difficile sit futurum, plebi nostræ libertatem, in qua tot annos uixit, adimere? quàm arduum socios, subditosq;, partim antiquitus populari imperio rectos, partim à nobis ipsis

libertate

libertate donatos, nunc in seruitutem redigere, idq; tot circùm nobis instātibus hostibus? Vt ab eo quod primum est, ac minimum, ordiar, pecunias te multas undiq; conficere necesse est. neq; enim ex his qui nunc sunt rediti bus cùm ad alia tum ad alendos exercitus impensæ suppetent. Iam etsi nulla Respublica sine sumptibus constare potest, tamen in ea, ubi penes populum est imperium, multi multam pecuniam conferunt, etiam liberalitatis opinionem ut consequantur, ac pro ijs honores meritos adipiscantur: quòd si etiam uniuerso populo pensionem imperare necessitas postulat, tamen id eò perferunt, quòd sibi ipsis se obtemperare, ac in suum ipsorũ usum conferre pecuniam arbitrabantur. At contrà ubi unus omniũ dominatur, eum ut diuitijs abundantem solum impensas facere æquum esse cuncti iudicāt, studiosiùs redditus, quàm sumptus quos is faciendos habet, indagantes, ac neq; priuatim libenter ultro'ue aliquid pendunt, neq; sua sponte publicas pensiones offerunt: quorum illud quidem nemo facere animum induxerit, (neque enim facilè diuitem se esse confitebitur quisquam) neque ex usu principi esset hoc fieri. statim enim is qui ultrò pecuniam obtulisset, à uulgo ciuitatis studiosus iudicatus, animo elatus concutere præsentem statum Reipublicæ institueret. Hoc autem posterius omnino molestũ plerisque est, idq; eo magis, quòd damnum esse suum, emolumentum ad alios redire uident. Nam ubi popularis est Reipub. gerendæ ratio, permulti quoque eorum qui pecuniam pendunt, stipendia merere solent, atque ita quodam pacto eam recipiũt: sub unius dominio ferè alij sunt qui agros colunt, nauigant, ac ciuilia munia obeunt, quibus præsertim pensiones incumbũt: alij uerò arma ferunt, & mercedem militiæ accipiunt. Atque hæc una est earum rerum, quæ tibi molestiam exhibebunt. Altera hæc est. Omnino opus est, ut unoquoq; tempore in maleficos homines animaduertatur. Plerique enim (quòd in tanto imperio, tanta hominum multitudine, maximè statu Reipublicæ immutato fieri solet) non admonitionibus, non exemplis in alios statutis emendātur, sed necessitas exigit, ut ignominia, exilio, aut morte mulctati coerceantur. Quibus si alios iudices constitueris, utique absoluentur fauore eorum damnatione euitata, hi in primis, quibus tu infensus esse putaberis, (nam iudices nonnihil potentiæ sibi arrogant, si quid contra principis sententiam fecerint) aut si qui condemnabuntur, ex composito in tui gratiam damnati uidebũtur: sin ipse iudicis munus obire statueris, multis tibi æqualium tuorũ (quod quidem durum est) supplicium irrogandum erit, omninoq; ira magis, quàm iure in eos uindicasse existimaberis. Nemo enim credit eos qui uim inferre possunt, si iudicum munere fungantur, ex iusticia agere: uerùm hæc omnium est opinio, speciem eos, ac quasi adumbratum quoddam exemplar Reipublicæ propter uerecundiam ueritati actionum suarum prætendere, ac sub iudicij nomine cupiditatem suam explere. Atqui ubi Respublica populi arbitrio gubernatur, longè secus euenit. Hîc enim priuatis criminibus priuati iudices, publicis publici constituti sunt, qui sorte lecti sententias ferant: itaq; iudiciorum exitum facilius homines ferunt, cum eum neque potentiæ iudicis, neq; gratiæ imputare possint. Ad hæc præter facinorosos, multi genere, diuitijs, ac talia quædam re elati, uiri alioquin boni, principatui tamẽ unius hominis inimici existunt: hos neque si augeri patiare, tutus uiues: neque si opprimere coneris, iustè ages. Quá nam igitur eos ratione tractabis? Si generis eorum dignitatem deijcies, diuitias imminues, spiritus eorum magnos deprimes, omni te subditorum.

I. Difficultas pecuniæ conficiendæ in Monarchia.

II. Difficultas in iudicijs exequendis in Monarchia.

III. Strenuos & nobiles uiros, libertatis studiosos esse, & pl[illegible]num neg[illegible] monar ch[illegible]hibere.

rum beneuolentia priuabis. Quis enim ei bene cupiat, per quem neque nobili, neque honestis diuitijs prædito, neque potenti, neque forti, neque prudenti esse cuiquam liceat? Sin hæc singula crescere sines, haud facilè tibi erit rationem inuenire, quomodo ijs utaris. Nam si unicus ipse ad ciuilia simul bellicaq; negocia rectè & suo quæuis tempore conficienda sufficeres, neque adiutores tibi ad hæc opus essent, alia nimirũ fuisset ratio: nunc cum tibi ea omnino incumbat necessitas, ut multos habeas laboris tui socios, quorum opera tot terras gubernes, eosq; omnes utique fortes esse, prudentesq; expedit, nonne si ijs exercitus ac prouincias cõmittes, periculum erit ne tu, ac Reipublicæ sub te instituta forma euertatur: (neque enim uir egregius ullus sine magno animo nascitur, neque ea magnanimitas ex seruili uitæ ratione oritur: neque fieri potest, quin animo sublimi ac spiritibus altis præditus, libertatis cupiditate ducatur, dominumq; omnem oderit) sin huiusmodi uiros nullis negocijs præficias, sed ea ignauis ac nullo in numero reputatis hominibus iniungas, celerrimè & strenuorũ iram propter contemptam à te eorum fidem concitabis, & maximis in rebus clades patieris. Quid enim præclari homo ignarus aut ignobilis gerat? quis eum non despiciat hostis? quis ei socius obtemperet? quis militum non dedignetur eius dicto audiens esse? Enimuerò quæ inde mala proueniant pleraq;, nihil opus habeo tibi, qui ipse compertum hoc habeas, exponere: hoc omittendum unũ non fuit, huiusmodi uirũ si rem malè gerat, plus tibi damni, quàm ab hostibus sit expectandum, daturum: sin rectè aliquid egerit, statim eius animum, omnis nimirum bonæ disciplinæ expertem, amentia correptũ iri, eumq; inde tibi ipsi formidabilem fore. Quod mali à Reipublicæ statu eo, cui populus preest, longè abest: ubi quanto plures uiri diuites ac strenui fuerint, tanto hi magis urbem liberalitate ac uirtute sua augent, ijsq; urbs læta utitur, nisi si quis tyrannidem affectauerit: in eos enim acerrimè uindicant. Iam Græcorum etiam res hoc approbant, longè meliorem esse populi principatum unius alicuius Imperio: quia hi quoque quandiu unus solus Rempublicam eorum gessit, nihil egregiũ perfecerũt: postquam autem eam populus administrare cepit, præclarissimã famam adepti sunt. Apparet idem ex alijs etiam populis, quorum qui sub tyrannis uiuunt, apud eos perpetua seruitus, & insidiæ contra principem reperiũtur: qui uerò annuis magistratibus, aut etiam ad longius tempus cõstitutis utuntur, liberi ac suis legibus utentes agunt. Quanquam quid attinet uti nos exteris exemplis, cum domestica suppetant? Nos enim ipsi Romani cum antè diuerso modo Republica instituta multa pertulissemus incommoda, deinde libertatem appetiuimus, eamq; consecuti, ad præsentẽ potentiam peruenimus, non alijs quidem ullis, quàm popularis Reipublicæ administrationis adiuti bonis, cum & Senatus autor fieret, & populus iuberet, cum & milites strenui, & duces liberales essent. In regno quidem nihil horũ fit, ac propterea eius tanto o[illegible]io prisci Romani affecti [illegible]ere, ut detestarentur eam Reipublicæ formam. His omissis, si etiam de [illegible] priuati commodo dicendum est, quomodo laborem die nocteq; t[illegible]antisq; rebus administrandis impendendum toleraturum te putas? [illegible]modo ualetudinẽ tuam ad id suffecturam? quomodo ijs te, qu[illegible] bona habent, fruiturũ? Aut quomodo his spoliatus, felix futurus es? qua[illegible]o tandem aut ueram uoluptatẽ aliquam senties, aut à magnis molestijs uac[illegible]bis? Necessum enim omnino est, ut qui tantum imperium gerat, multis curis ac timoribus cõficiatur, uoluptates minimè percipiat,

Gradatio.

Exẽplis ostendit Democratiã Monarchia præstãtiorem.

Græci.

Romanorum exemplum.

De p[illegible]atus incõmodis, quæ Cæsar Monarcha sit sensurus.

cipiat, molestissima quæque identidẽ & uideat, & audiat, & sentiat: quæ, nisi fallor, causa Græcos Barbarosque nonnullos mouit, ut oblata regna respuerent. Hæc igitur ma[t]urè cognoscens, prius expende, quàm ea tibi eueniãt. Turpe enim, aut p[o]tius impossibile est eum qui se semel in ea demiserit, iterum inde emergere. Neque imponere tibi debet uel potentiæ magnitudo, uel diuitiarum abundantia, uel stipatorum frequentia, uel te demerentium turba: nam & magnitudinem potentiæ occupationes multæ, & magnas diuitas impensæ ingentes necessariò sequuntur, & tantus satellitũ numerus propter multitudinẽ insidiantiũ cõtrahitur: adulatores uerò ad perniciem quàm salutẽ parandã plus faciũt. Hæ igitur nemini sano causę appetendi summi imperij debẽt esse: sicut ne hę quidẽ, quòd locupletare, ac conseruare, multisque alijs beneficijs multos is qui solus summæ rerum præest, imò uerò etiam contumelijs ac iniurijs afficere quos uult potest. Nam qui propter ea censet fastigium illud ambiendum esse, maximo errore is ducitur. Quid enim tibi commemorem, quàm turpe, quàm periculosum, quàm Dijs hominibusque exosum sit, libidini ac flagitijs se dedere, cum neque in te hoc competat, & ipse statuerim dicere, non modò quæ is, qui potentia sua rectè uti nesciat, mala edere possit, uerùm etiam quæ ijs & agenda & toleranda sint, qui omnium optimè eam potentiam gerant. Iam quàm plurimis posse benefacere, est hoc quidem dignum quod magno studio quisquam consequi curet, uerùm si eam beneficentiam priuatus aliquis exercet, tum & honesta, & uenerabilis, & gloriosa, & tuta est. In unius principatu primùm ea non tanti est, ut reliqua incommoda, quæ sunt multa, compenset, utque hæc quoque propter eam sint ferenda, præsertim cum huius fructum alij sint percepturi, ad te uerò solum istorum molestia reditura. Deinde non est perinde, ut uideri alicui potest, ea res simplex ac expedita, neque unus ille summam in omnia potestatem obtinẽs, omnibus qui aliquid beneficij desiderant, satisfacere poterit. Omnes enim fermè homines ab eo aliquid accipere postulabunt, etiamsi nullum ijs beneficium debeatur: (quippe ita cõparatum est à natura, ut unusquisque sibi placeat, ac boni aliquid ab eo qui dare potest, adipisci uelit) atqui respectu tantæ eorum qui beneficia postulant multitudinis, facilè numerus iniri eorum potest, quæ ipsis largiri ille queat, honorum inquam, magistratuum, & aliquando etiam pecunię. Quę cum sint, in odium eorum qui id quod petebant nacti non sunt, facilius incurret, quàm eorum fauorem consequatur, quorum uoto satisfactum est. Hi enim, tanquam debito sibi exoluto, alioquin etiam nõ existimantes magnam se ei qui dedit gratiam debere, cum sint nihil sua opinione amplius consecuti, præterea quoque gratiarum actionem subterfugiunt, ne ea re se indignos acceptorum beneficiorum fuisse profiteantur: illi spe sua frustrati, duplicem iniquo id animo ferendi causam habent: unam, quòd priuati re sua (præcipiunt enim animo omnes ea quæ cupiunt) sibi uidentur: alterã, quòd sibi alicuius culpæ conscij, eam quin im[pe]trarent id quod sperauerãt, obstitisse putant. Nam qui beneficia conferre [re]ctè intendit, is pro suo unumquenque merito ut tractet, prouidet, ac ita ali[os] muneratur, alios præterit: ut iam huius ipsius iudicium aliorum animos e[x]tollat, aliorum indignationem ipsa conscientia eos stimulante excitet. C[illegible]itus, distribuere beneficia discrimine isto neglecto statuerit, [u]ehemeter errabit. nam & mali inconuenienter honore affecti, deteriore[s] fient, uel laudari se tanquam bonos, uel tanquam formidabiles demulcèri opinantes: et boni, cum

Obiectioni occurrit.

Reiectio.

Beneficentiam à Monarcha difficilimè posse exerceri.

se malis potiores non haberi, neq; plus illis sibi tribui uideant, maiorem ex eo quòd malis æquati sint molestiam, quàm ex beneficio gaudiū percipiēt: ac proinde omisso uirtutis studio, deteriorum uitam in[illegible]abuntur. Quo efficitur, ut ab hac ipsa munificentia neque bonus aliquis ad principem redeat fructus: & qui beneficijs afficiuntur, peiores abeant: ut si prorsus aliquid in regia potestate inest quod te delectet, certè intelligas difficilimā tibi hanc *Conclusio.* rem futuram. Quapropter hæc, & quæ paulò antè retuli, cum animo tuo cogitans, consilium dum res patitur cape, ac populo arma, prouincias, magistratus, & pecunias redde. quod si ultrò nunc feceris, cum summa id tua apud omnes mortales gloria, ac securitate fiet: sin expectabis, dum uis tibi *Exempla.* inferatur, fortasis malum aliquod cum dedecore patieris. Documento sint Marius, Sylla, Metellus, ac Pompeius initiò, qui rerum potiti, statim à dominatione se abstinentes, omnia pericula euitauerunt: contrà Cinna, Carbo, Marius alter, Sertorius, atq; idem Pompeius postea temporis principatum affectantes, malè perierunt. Haud facilè enim hæc urbs, quæ tot annos populi arbitrio gubernata est, tot populis imperat, seruire alicui dignabi- *Camilli exiliū.* tur. Audiuisti etiam hoc, quemadmodum Camillum maiores nostri, quòd *Scipio.* albis equis in triumpho usus esset, in exilium egerint: ut Scipionem euerterint, quòd eum Rempublicam defraudasse iudicassent, meministi quę in pa- *Iulius Cæsar.* trem tuum statuerint, quòd regnum eum petere suspicarentur: at certè pręstantiores his uiri nulli unquam extiterunt. Neque ego tibi suadeo, ut tantùm principatum deponas, sed ut priùs omnia quæ ex usu Reipublicæ sint, agas, tuumq; principatū edictis ac legibus, quas fieri expedit, claudas, Syllæ exemplo, cuius etsi pòst quædam statuta abolita sunt, pleraq; tamen & potiora supersunt. Neque est quod obijcias, futurum ut hoc modo seditiones quidam excitent, multo enim minus (ut prius ostendi) sub unius potestate esse tolerabunt. Itaq; si omnia quæ expedire possunt, præmeditati fuerimus, absurdisimum fuerit profectò potius seditionum quas popularis Reipublicæ status secum fert, metu moueri, quàm tyrannidis, quæ ex unius imperio enasci solet: cuius de malis dicendum mihi non duxi, quia non consilio traducendi rem alioquin criminationibus opportunisimam, hæc uerba feci: sed ut ostenderem hanc esse eius naturam, ut neq; boni uiri

Desunt haud pauca, perorationem Agrippæ, et primam partem complexa eius orationis, quā Mæcenas ad Cæsarem habuit, ad retinendum imperiū eum cohortans.

* * *

neq; persuadere facilè aliquid propter libertatem sui disimilibus possunt, etiam si res ijs dissentientibus prosperè gerant. Quamobrem si tibi patria cordi est, pro qua tanta bella obijsti, cui lubens etiam animum impenderis, transforma eam, ac in meliorem formam castigatam redige. Nam licētiam habere omnia ex animi sui [illegible]ntentia agendi loquendiq;, id si in sapiente ho- *Mecenatis ratio.* mine spectaueris, esse ca[illegible]am publicæ felicitatis inuenies: si uerò in stulto, *Libera alicuius potestas quomodo Reipublicæ utilis.* cōmunis perniciei: id[illegible]q; qui eam potestatē homini fatuo cōcedit, infanti scilicet hic aut insano [illegible]diū porrigit: qui aūt prudenti eam tribuit, hoc efficit, ut is omn[illegible] ipsiq; adeò fatuis nec uolentibus salutē afferat. Quare te quoq; uelim nō ad uo[illegible]bulorū decorā speciē respicientē decipi: sed ea quæ *Ratio bo[illegible] Monarch[illegible]* inde sequuntur præme[illegible]antem, ferociam plebis compescere, administrationem Reipublicæ tibi optimisq; alijs uiris sumere, ut prudentisimi consilia

silia ineant, artibus imperatorijs instructissimi exercitus ducant, robustissimi ac pauperrimi stipendia faciant. Hac enim ratione fiet, ut cum suas quisque partes studiose obeat, mutuæq; operæ tradantur, neque suum quisquã defectum sentiat, & uerum populi imperium, libertasq; tuta parẽtur. Illa enim plebis licẽtia, qua optimus quisq; seruire cogitur, & acerbissima est, & utrisque communem perniciem adfert: hæc autem, in qua modestia ubique præfertur, ac unicuique id quo dignus est tribuitur, omnes ea utentes ex æquo felices efficit. Neq; enim id existimare debes, autorem me tibi esse, ut tyrannidem in S.P.Q.R. in seruitutem redactum teneas, quod neque dicere meum, neque facere tuum est: uerùm hæc ego consulo, quæ & tibi & urbi honesta ac utilia sint futura, nempe ut tu cum optimatibus omnia quę ex usu sint, decernas, neq; contradicente, neque repugnante quoquam ex populo: utq; uestro arbitrio bella gerantur, omnibus reliquis mandata uestra exequentibus: ut uestræ sit potestatis creare magistratus, præmiaq; ac supplicia irrogare: ut quod tu optimatesq; communi sentẽtia statueritis, id statim legis uim habeat: ut bella occultè ac per occasiones hostibus inferãtur: ut quibus ea committũtur, ij non sorte aut ambitione, sed uirtutis gratia ad id deligantur: ut boni citra inuidiam honoribus ornentur, mali sine seditione plectantur. Sic demum Respublica rectè geretur, cum neque omnibus consilia de ea inita uulgentur, neque in aperto ea agitentur, neque ijs qui ultrò sese obtrudunt mandentur, neque ob eorum ambitionem in periculum ueniant. Ita nostris nobis licebit perfrui bonis, neque bella periculosa, neq; impias seditiones mouentibus. Atqui hęc mala usuuenire solent ubi penes populum est summa Reipublicę, cum potentiores & ad primatum aspirẽt, & infirmiorum operas mercede conducant, atq; ita omnia perturbent. Sensimus hæc ipsi iam diu, neq; alia præter eam quam dixi, ratione finis eis imponetur. Cuius rei euidens signum est, quòd longo iam tempore bellis et seditionibus uexamur propter hominum multitudinem, ac rerum magnitudinem: quia & homines tam uarij nationib. ac natura, ac tam multipliciter diuersis affectibus præditi sunt, & res ipsæ eò perductæ sunt, ut difficulter administrari possint. Id me uerè loqui, res ipsæ testantur quę euenerunt nobis. Nam quantisper neque ingens fuit Romani populi multitudo, neque multo præstantior uicinis, & ciuitas bono in statu fuit, & Italia ferè tota ab ijs subacta est. Postea quàm uerò extra Italiam progressi, in uarias terras insulasq; traiecimus, omnia maria, omnes terras nomine potentiaq; nostra repleuimus, ex eo iam nihil boni nobis accidit: sed primùm domi atque intra mœnia coitionibus factis Rempublicam cõcussimus, deinde in exercitus quoq; id mali propagauimus. Itaq; urbs nostra naui onerariæ magnæ similis est, quæ repleta uaria turba, ac destituta gubernatore cùm sit, multis nũc seculis uarijs procellis agitata fluctuat, ac hinc inde nullo retinaculo firmata iactatur. Eam tu ne tempestate cõflictatam negligas: uides enim ut iam plurimum aquę hauserit, neque abrumpi retinaculum prorsus patere: est enim conquassata iam, neque diutius durare potest: sed quoniam dij miserati patriam, ei te rectorem ac magistrum dederunt, ne eam proijcere, quin sicut ea per te nunc paululum respirauit, ita effice, ut sequentibus quoque sæculis tuta permaneat. Ac iamdudum quidem te meum consilium, quo te ut sub unius tui imperio populus regatur adhortor, probare existimo. Quod si ita est, agedum id imperiũ tu promptus ac paratus suscipe, imò uerò ne depone. Neque enim de eo deliberatio nobis est, quã nam id ratione

Ostẽdit Democratiam seditionibus quàm maximè obnoxiam esse.

Periculosam fore Cæsari depositionem Imperij cõfirmat.

adipiscaris, sed ne id amittas, ac præterea in pericula incidas. Quis enim tibi parcet, ubi omnes res uti nunc eæ sunt, populi, aliorumq; potestati permittes, cum & permulti à te sint offensi, & omnes ferè summam rerum tentaturi, quorum alteri & ulcisci te, alteri aduersariũ sibi te è medio tollere cupient?

Exempla. Pompeius. Julius Cæsar. Marius. Sylla.

Argumento sit Pompeius, qui cum potentia sua uerò cessisset, cõtẽptui deinde habitus, insidijsq; petitus, eoperijt, quòd recuperare eam nõ ualuit. pater item tuus cum idem facere uellet, interijt. quod idem Mario quoq; & Syllæ accidisset, nisi morte præuenti essent. quanquã sunt, qui Syllam quoq; cum hoc ipsum timeret, morte sibi conscita aduersarios anteuertisse dicant: certè permultæ eius leges, ipso etiamnum uiuente, antiquari ceperunt: ut tibi etiam multi Lepidi, Sertorij, Bruti, Cassijq; sint expectandi.

Diluit Agrippæ argumentum, fore dicentis ut si Monarchiam retineat Cæsar, uideatur eius gratia omnia priora egisse.

Hæc tu cernens, reliquis etiam rationibus subductis noli uitandæ eius opinionis gratia, quasi sponte tua principatum appetijsses, teipsum & patriam prodere. Primùm enim etsi quis maximè hoc suspicabitur, tamẽ is certè conatus non est ab hominis natura alienus, sed honestus. deinde quis nescit, qua necessitate ad hæc agenda compulsus fueris? ut si quid culpari in hac re possit, id omne iustissimè patris tui occisoribus imputetur: qui nisi ita impiè ac miserè eum trucidassent, neq; tu quidẽ aut arma sumpsisses, aut exercitum collegisses, aut cum Antonio & Lepido pactum icisses, aut in hos ipsos deinde uindicasses.

Translatio culpæ.

Quæ omnia te rectè & iustè egisse, nemo est qui ignoret: ac si quid adeò delictum est, tutò id corrigere non licet. Igitur & nostrûm ipsorum, & ciuitatis causa, agedum pareamus fortunæ, tibi uni imperium deferenti: agamusq; ei ingentes gratias, quòd non bellis tantùm ciuilibus nos repleuit, sed constitutionem quoque Reipublicæ à te fieri uoluit: cuius cum eam quam par est, curam gereres, manifestũ efficias ab alijs motus illos ac mala fuisse edita, te uerò esse bonum ciuem.

Magnitudinẽ imperij non esse metuendam, alterum quod obiecerat Agrippa, soluit.

Neque uerò magnitudinem imperij metuere debes; quod quanto maius est, tanto plura etiam quibus conseruetur habet: longeq; facilius est parta tueri, quàm adipisci quicquam, cum ad hoc labores & pericula requirantur, illud curam tantùm mediocrem desideret. Quòd si in eo gerendo meum consilium sequi institueris, nihil est quod uerearis, ne non & summa cum securitate tibi uiuere, & omnibus homini concessis bonis frui possis. In quo meo consilio explicando si pluribus uerbis sum usurus, non debes iudicare, uoluisse me à proposito sermonem deflectere, aut loquacitatis studio in id deductum esse: sed à me hoc fieri in hunc finem, ut perspicuũ tibi reddã, hominẽ prudentẽ posse, ac facilè quidem posse & rectè, et sine periculo summæ rerũ præesse.

Præcepta feliciter administrãdi Imperij Romani.

Senatus delectus.

E[illegible] pere[illegible]nos [illegible] Senatũ allegendos.

Principiò igitur statim Senatores omnes accuratè examinãdi, ac delectus eorũ tibi habendus (nam multi in eum per seditiones parũ idonei adsciti sunt) boni retinẽdi, reliqui autẽ expungendi sunt: hîc neminem bonũ uirum paupertatis causa remouebis, uerùm ipsi pecuniam potius quanta opus habet, dabis: & in locum reiectorum, nobilissimos optimosq; & ditissimos sufficies, non ex Italia tantùm, sed à confœderatis etiam ac subditis desumptos. sic fiet, ut neq; multis re[illegible]m agendarum socijs opus habeas, & omnium populorum primarios u[illegible]s in tuto constitues: ac neq; populi, cum nullũ præclarum ducem habe[illegible] præsentem conditionẽ labefactabunt, & qui apud eos primas [illegible], c[illegible]m uideant te secum imperium communicasse, amore te prosequentur.

Equestris ordinis exa[illegible] & allect[illegible].

Ide[illegible] in equestri ordine faciendum. In hunc ordinem omnes eos, qui ubiq; loco[illegible]m genere, uirtute, ac diuitijs secundum locum merentur, adscribes. In Senatoribus autem, equitibusq; legendis, nihil anxius

de

de numero, omnes quotquot tibi digni uisi fuerint, recipies: quanto enim plures uiri eximij tecum erũt, tanto facilius omnia quæ facto usus erit, perficies: subditosq́ in hanc persuasionem adduces, quòd eos nõ seruorum, aut deterioris quàm Romani sint conditionis hominum loco habeas, sed cum eis omnia nostra bona, ac ipsum etiam imperium cõmunices, ut ipsi quoq́ maiori studio id ad se quoq́ pertinens tuendũ incumbant. Tantum uerò abest ut hoc quasi non rectè à me dictum retractandũ arbitrer, ut hoc insuper addam, omnibus ijs esse ciuitatem donãdam, ut huius quoq́ participes fideles nobis socij sint, nostrã quasi unicã urbẽ ipsi quoq́ incolẽtes, eamq́ uerè urbem, suas autem patrias agros & pagos putãtes. Verùm de hoc accuratiùs postmodò consultabimus quid sit statuendum, ne simul eis omnia largiamur. Cæterùm in equestrem statum allegendi, octodecim annos ætatis habere debent. hac enim ætate potissimùm & corporũ firma affectio, & ingenium conspicitur: in Senatum uerò adscribendi, annos uiginti & quinque. quomodo enim non sit turpe ac damnosum, cùm nemini ante id ætatis suorum bonorum administrationem concedatis, his qui eam nondum attigerint, rempublicam uos credere? ijdemq́ cum quęsturam, ædilitatem, ac Tribunatum plebis gesserint, annum ætatis trigesimum habentes Pręto res fiant: ad quos magistratus, ut ad Consulatum etiam, solos Romanos tibi deligendos censeo, partim propter institutorum patriæ memoriam, partim ne protinus immutare Reipublicæ statũ uidearis. Eos magistratus ipse tu constitues, neq́ plebi aut populo potestatem eorum creandorum permiseris, contentionum euitandarũ causa, neq́ Senatui, alioquin enim per ambitum petentur: magistratuum autem potestatem antiquitus ijs concessam nequaquam seruabis, ne eòdem res recidat: sed honore eorum integro relicto, tantum potentię detrahes, ut neq́ dignitas eorũ diminuatur, neq́ noui aliquid moliendi facultas ulli adsit. Id cùm alijs rationibus, tũ hac præcipuè consequêris, si eos omnes in urbe tantùm geri iusseris, ac neq́ magistratus tempore, nec statim ab eo, sed interposito quantũ singulis satis uidebit̃ tempore, arma eis committes: ita neq́ magistratus titulo elati, insuperq́ exercituum cõpotes facti, ad concutiendũ Reipub. præsentẽ statũ accedẽt: & mitiores eo efficientur, si aliquandiu priuatim post gestũ magistratũ uixerint. Hi autẽ, ut singulorũ erit officij, ludos ac iudicia omnia, præterq́ de cæde, tempore urbani sui magistratus edant. nam iudices quidem etiã ex reliquis Senatoribus ac equitibus sunt deligendi, summa tamen rei penes istos sit. Præfectus etiam urbis ex primarijs uiris quidam creandus est, qui omnes magistratus, quos geri ante hunc conuenit, gesserit, non ut per absentiam magistratuum Rempublicam administret: sed ut cùm reliquis in rebus urbi præsit, tum causas quoq́ eas quibus prouocatio competit, capitalesq́ etiam omnes, ijs exceptis quas pòst dicam, in urbe, ac extra eam usque ad LXXXI millia passuum dijudicet. Alius quidam ex eodem ordine deligi debet, qui genera, facultates moresq́ Senatorum & equitum, adultorũ iuxtà ac puerilis ætatis, itemq́ mulierum, & familiæ totius examinet ac procuret, eaq́ corrigat, quæ cùm supplicio nondum digna sunt, tamen neglecta multis ac magnis malis occasionẽ præbent: de maioribus autem ad te referat. Hoc munus patricio alicui post prefectum urbis præstantissimo, potiùs quàm equiti iniungendum est, nomenq́ à tua Censura (omnino in hac te primas gerere conuenit) haud absurdè habuerit, ut Successor ille dicatur: hisq́ duobus magistratus per omnem suam uitam prorogetur, nisi

Ciuitatẽ socijs dandam.

Aetas allegendorum.

Prætura.

Magistratuum potestas imminuenda.

Præfectus urbis.

Successor.

quis aliquod crimen admiserit, morbo'ue aut senectute co[illegible] : nam ex diuturno hoc magistratu nihil potest mali accidere, cum alter omnino armis careat, alter paucos milites habeat, ac coram te maiorem partem sui magistratus obeat. At reliquos qui gerent magistrat[illegible], lædere aliquem, aut iniqui aliquid agere magnoperè uerebuntur, cum [illegible] priuatos rursum, aliosq; cum potentia futuros præuideant. His etiam occ[illegible]ationum ac dignitatis nomine præmium aliquod dandum est. Prouinciæ porrò tantùm prætorijs uiris sunt mandandæ: reliqui eo quem mõstrabo ordine Proprætores sint semel atq; iterum, & ad Consulatum ea ratione accedant, si præturas rectè gesserint, ac deinde maioribus præficiantur imperijs. Hoc autem est meum de ordinanda hac re consilium. Vniuersam Italiam, quantum eius ultra XCIIII. millia passuum ab urbe distat, cæterasq; omnes nobis subditas terras insulasq; secundum populos ac nationes distribue, ita ut singulis urbibus, quæ unius alicuius hominis mero imperio possunt gubernari, milites imponantur, ac Consularis unus, & duo Prætorij uiri eis præsint, quorum alter tunc primùm extra Romam amandatus, priuatorum negocijs, rebusq; necessarijs parandis occupetur: alter iam antè hoc munere functus, Rempublicã urbium procuret, ac imperium in milites obtineat, exceptis his casibus, in quibus ignominia aut morte plectendum est. Hi autem omnes casus ad Consularem referentur, nisi qui ad Centuriones ac primarios priuatorum hominum pertinẽt: quorum puniendorum nemini alij potestatem facere tu debes, ne is adeò formidabilis alijs fiat, ut contra te etiam aliquando quicquam conetur. Quod autem dixi, alterum ex prætorijs debere militibus præfici, ita accipiendum est, si pauci quidem milites in exteris urbibus sint, aut una legio urbana: sin duæ urbanæ legiones eodem in loco hyberna habeant, (plures enim his ut uni committas, nequaquam tibi autor fuerim) oportebit duos prætorios diuiso imperio, legionibus, ac rebus ciuitatum priuatorumq; hominum præesse. Consularis uerò cùm ea quæ dixi munera obibit, tum eas causas, in quibus à prætorijs ad ipsum fit prouocatio, cognoscet. Porrò quòd Italiam in tot partes distribuendam tibi consulo, mirari nõ debes: cum enim & magna sit, & hominum in ea summa frequentia, ab urbanis magistratibus rectè gubernari non potest. oportet enim præfectos semper ijs quos regendos habent, adesse, neque eis alia quàm quę exequi possint negocia incumbere. Cæterùm omnes illi, quibus aliquod extra urbem imperium committitur, singuli rationi sui officij congruentem accipiant mercedem: nam neq; ex suis facultatibus in alienis locis uiuere eos consentaneum est, neq; rursum immensis ac nullo certo modo definitis sumptibus eos uti. Iidemq; neq; minus triennio (nisi quis quid deliquerit) neq; plus quinquennio magistratum obeant. nam & annui illi magistratus, ac pauco tempore circumscripti hoc habent, ut cum quis aliquid in ijs addidicerit, prius decedat, quàm eius specimen exhibere possit: & diuturniora imperia multos ad fastum, ac tentandas res nouas extollũt. Quamobrem maiora imp[illegible]ia nequaquam unum ex alio eidem tribuenda censeo, cùm quòd nihil i[illegible]erest, in eadẽ ne aliquis prouincia, an uerò in diuersis continenter, di[illegible]s quàm expedit cum imperio sit, tum quòd hi aliquo inter magistratus [illegible]os interiecto interuallo, domum reuersi, ac priuatim uiuent[illegible]edduntur. Ac de Senatoribus quidem, quæ officia ijs essent assignanda, [illegible]tis dixi. Proinde ex equitibus duos quosdam præstantissimos, satellitio [illegible] præficies. Nam uni id committere, periculo, multis

Præmium. *De administratione Italiæ et prouinciarum.* *Consulares. Prætorij.* *Præmium magistratuum.* *Equites quib. rebus præficiendi.* *Præfecti satelliti[illegible]*

tis uerò, turbis non caret. Duo igitur sint, ut si alter etiam insidias tibi creare conetur, tamen habeas adhuc qui te custodiat. Hi ex ijs qui aliquoties militiam fecerint, deligendi sunt, quiq; multis alijs etiam officijs functi sint: imperium autem obtineant in stipatores, omnesq; per Italiam totam milites, ita, ut capite etiam sontes plectendi potestatem habeant: demptis tamen Centurionibus, ac reliquis, in quos Senatorijs magistratibus tantùm est potestas, ac ea ipsa quoq; libera, ut pœnas aut præmia suo arbitrio imponere possint. Verùm hi duo, quos dixi, satellitij tui præfecti, in cæteros per totam Italiam milites ius habeant, ac in Cæsarianos etiam qui in tua sunt familia, reliquosq; omnes, quorum aliqua est habenda ratio. Vicarios autem habeant hi suos necesse est, alioquin pluribus, quàm quibus sint expediendis onerati negocijs, exequi ea quæ usus postulat, omnibusq; simul istis præesse non poterunt. Hi, quemadmodum etiam Præfectus urbis, & subcensor, magistratum omni uitæ suæ tempore retineant. Præterea ex equitibus proximæ dignitatis, unus nocturnæ custodiæ magister, & alius qui annonam procuret, ad certum tempus, ut Senatorij quoq; magistratus, constituātur: ærarij quoq; publici, ac fisci, præterea negociorum aliorum Romæ, & per Italiam administratio equitibus mandetur. His ipsis etiam merces, quæ honori ac functioni eorum respondeat, danda est, quia Senatoribus pauperiores, Romæ etiam nequeunt obeuntes aliquem magistratum ex suis facultatibus uiuere: sed tamen ijs quoq; officia quædam committi, ex usu est, cum neque fieri possit, neq; expediat, ut ijdem & exercitus, & pecuniam in sua potestate habeant: ac præstat per multos publica negocia administrari, ut & complures hinc emolumentum sentiant, & experientiam rerum gerendarum consequantur. ita enim & subditi maiori te beneneuolentia prosequentur, multipliciter bonis publicis fruentes: & tu semper copiam eorum habebis, quibus ad quasq; necessarias res cōficiendas utaris. Cæterùm Romæ satis est ad unamquanq; rationem pecuniæ colligendę, foris autem in singulis prouincijs, unico equite, qui quot opus fuerit administros sub se habeat ex equitibus sumptos, ac ex libertis. Nam hos quoque eis adiungi prodest, ut & famulis tuis præmium uirtutis extet, & non desint tibi, ex quibus uel inuitis cognoscere possis, si quid peccatum fuerit. Iam si quis eques multis negocijs obeundis adeò clarus euadat, ut dignus sit qui in ordinem Senatoriū recipiatur, id ætas eius quo minus fiat impedire nullo modo debet: quin etiam ex ijs qui ordines in ciuilibus legionibus duxerunt, in Senatum adscribendi aliquando nonnulli sunt, modò ne stipendia meruerint: quippe turpe ac probrum sit, eos in Senatorū numero haberi, qui aliquando storeas ac corbes gestauerint: alioquin ex ijs qui centuriones ab initio fuere, nihil impedit quin præstantissimi inter Senatores referant. Hoc quoque te summopere hortor instituas, ut Patricij equestrisq; ordinis homines, dum adhuc pueritiam agunt, ludos literarios frequentent: adolescentes autem facti, equos & arma tractare discant, ad utrumq; doctoribus publicis certo stipendio conductis. Ita enim statim à puero discentes ac exercentes omnia ea, quæ adultis sunt usurpāda, ad omnia negocia aptiores habebis. Optimi enim ac egregij principis est, non modò ipse ut omnia ex officio agat, uerùm ut qua ratione etiam reliqui omnes optimi fiant prospiciat. Id autem tu ita præstabis, si non permittas omnia eos ex libito agere, ac deinde delinquētes corrigas: sed si priùs quàm peccauerint quicquā, omnia eos doceas, quę exercētes & tibi & sibijpsis maiori sint usui: ac si om-

Nocturnarum uigiliarū præfectus.

Liberti.

In Senatum qui ex equitib. adscribendi.

Studia puerorum & adolescentium.

Boni principis officium.

Disciplina, & institutio primæ ætatis bona q. possit.

nem occasionem propter diuitias, nobilitatem, aut aliam quamcunque præstantiam uitæ per desidiam, molliciem, aut praua studia ducendæ occasionem præcidas. Etenim permulti metuentes ne istiusmodi bonorum nomine inuidię ac periculis sint obnoxij, multa seipsis indignè agunt, quo tutius uiuere possint, atque inde misericordiam consequūtur: quia hoc ipsum iniquè eis accidisse uidetur, quòd sibi rectè uiuere opinati sint. ad principem uerò & damnū, bonis uiris destituto, & infamia huius causæ redit. Id igitur ne fiat, cauendum tibi est: neque metuendum, ne quis eo quem dixi modo educatus, institutusque, consilium cōuellendi status Reipublicę sit initurus: quinimò id à disciplina nulla formatis, à libidinosis timendum est: hi enim facilimè eò adducuntur, ut turpissima ac pessima quæque in se & alios statuant. Qui uerò rectè educati institutique sunt, cùm alium neminem iniuria afficere, tum minimè omniū eum uolunt, qui ipsis educationis huius ac disciplinæ autor fuit. Quòd si omnino quis peruersus ingratus'que existet, nullum ei huiusmodi negocium commiseris, unde aliquid mali facinoris edere possit: aut si nihilominus aliquid molietur, conuictum supplicio affice: neque est quòd uereare, ne quis tibi id uitio uertat, qui nō magis propter punitū malum culpaberis, quàm medicus propter usta aut excisa corporis uitia: ille uerò ab omnib. accusabitur, qui eodem quo reliqui modo eductus ac institutus, periculū tibi creare ausus fuerit. Ac de Senatoribus quidē & equitibus hactenus. Milites aūt perpetuò alēdi sunt, ex ciuibus, fœderatis, ac subditis delecti, ad prouincias tutādas, pro ratione necessitatis temporibus diuersis plures pauciores'ue, qui semper in armis sint, bellicasque artes assiduò exerceāt, hyberna locis opportunissimis habeāt, certū militiæ tempus expleant, ita ut nonnihil ætatis etiam ante senium supersit. Non enim ex tempore contractis auxilijs amplius uti possumus, qui & tam procul ab extremis imperij nostri finibus distamus, & undique conterminos nobis hostes habemus: ac si omnibus qui integra sunt ætate, armorum & rei bellicæ usum concedamus, semper seditiones ab ijs, & bella intestina excitabuntur: iam si armorū eis usu interdicamus, ac pòst suppetias ab eis accipere opus habeamus, periculum est ne imperitis ac inexercitatis militibus utendum nobis sit. Itaque hæc mea est sententia, ut robustissimi omnes, quique sibi alendis quàm minimè sufficiunt, in exercitū conscribantur, ac in armis exerceantur, reliqui omnes ab armis & re bellica uacent. Nam & illi soli militiæ dediti, rectius eam facient: & hi facilius agriculturam, nauigationes, reliquasque pacis actiones exercebunt, cum neque ad arma concurrere opus habeant, & alij eorum defendendorū causa excubent. Iam ea hominum multitudo, quæ ætate ac uiribus ualidissima, rapto uiuere potissimùm cogitur, citra ullius iniuriam aletur, & reliqua pars sine periculo degēt. Vnde ergo, inquies, pecuniæ in hos, & in alias res impendendæ suppetent? Enimuerò id mox ostendam, hoc præfatus, etiamsi Reipublicæ summam penes populum esse sinamus, utique tamen pecunia opus nobis futurum, cum impossibile sit & sine bello nos tutos esse, & milites sine stipendio habere, ne iam uel unius principatum, quasi is solus necessariam pecunię collectionem requirat, accusemus, ut propter hanc ab eo abhorreamus: sed ita cōsilium capiamus, ut qui negemus in qualicunque Reipublicæ forma pecuniam necessariò esse conciliandam. Porrò quòd ad eam rem attinet, primò omnium debes, ut ego quidem sentio, omnes publicas res (cuiusmodi bellis partas esse multas uideo) uendere, paucis omnino tibi admodū utilibus ac necessarijs

Milites quomodo habendi.

De ratione pecuniariæ rei explicandæ.

Agrippæ sententiam refellit.

sarijs exceptis, preciumq; earum mediocri fœnore omne mutuò dare. Hac ratione & terra fertilior erit, dominorum opera propria cum colatur, atque hi ea occasione locupletiores cum euadãt, plus in publicũ cõferent, Resq; publica reditus sufficientes ac perennes habebit. Deinde horum omnium, ac eorum quoq; quę ex metallicis fodinis, aut aliunde certò ad nos redeũt ineunda est ratio: ac contrà computandæ impensæ, quæ non in milites modò, sed etiam in alia ad urbis rectam administrationem facientia insumuntur, tum quæ in repentina bella, aliaq; ex tempore accidẽtia necessariò conferunt: sic cõparatis rationibus, ut reliqui sumptus suppeditẽt, pensio imperanda est de omnibus ijs, quæ aliquẽ possessori quæstũ ferunt, uectigaliaq; imperanda omnibus nostris subditis. Iustum enim æquumq; est, neminem horum neque priuatum hominem, neque populum immunem esse, cum ex æquo ad omnes utilitas eorum, in quæ insumuntur, redeat. Exactores porrò ubique locorum constituendi sunt, qui singulis suæ functionis temporibus ex omnibus reditibus quantum par est exigant: ita cum paulatim ac certis spacijs subditi nostri ea pendant quæ debent, ac non aliquandiu neglecti, pòst simul omnia poscantur, & pensionem istam exoluentibus ea res haud minimum commodi adferet, & exactoribus facilior erit sui officij ratio. Neque clam me est, nonnullos tributa ac uectigalia constituta ægrè laturos esse: uerùm hi ipsi, si neque alio prætereà damno afficiantur, & re ipsa comperiant, hæc ipsorum salutis causa, utq; cæteris suis bonis tutò perfrui posśint, exigi, prætereà cum pleriq; ipsorum eam pecuniam, alij magistratum gerentes, alij præfecti regionum, alij militantes accipiant, magnas etiam tibi gratias agent, quòd exiguam suorum redituũ partem tibi conferentes, reliqua omnia sine damno percipere posśint. Idq; eo magis fiet, si te continenter uiuere, ac nihil prodigere uideant. Quis enim, cum uideat te in re familiari summa parsimonia uti, in publica liberaliśsimũ esse, non ultrò uelit aliquid conferre, cum tuas diuitias suam securitatem ac copiam esse iudicet? Itaq; pecuniæ etiam plurimæ tibi suppetent. Reliqua ad hunc modum tibi meo iudicio sunt peragenda. Romam omni magnificentia exornabis, omnĩ ludorum genere decorabis: nam quia multis imperamus gentibus, conueniens est nos omnibus alijs hac in re præstare: atque hæc res efficit quodammodo etiam, ut socij nos obseruent, hostes reformident. Quod ad exteros pertinet, neq; populus ullus cuiusquam rei potens sit, neq; in concionem omnino coeat. nam neq; boni quicquam statuent, & subinde turbas aliquas excitabunt, ideoq; ne nostro quidẽ populo cõcedi debet, ut ad iudicia, comitia, aliud'ue huiusmodi cõcilium rei alicuius sciscendæ causa conueniant. Aedificijs neq; numero neq; mole quàm pro neceśsitate maioribus utantur, neq; in ludos multos ac uarios sumptũ faciant: ne uel uanis studijs occupentur, uel sumptibus absurdis certantes ad inimicitias mutuas progrediantur. Ludos quoq; & spectacula sua habeant, excepto nostro equestri certamine, non tamẽ ita, ut Rempublicã familiaremq; suam corrumpant, cogantq; peregrinos apud se aliquid sumptuum facere, aut omnibus qui quocunq; certamine uicerint, cib[illegible] perennem tribuant: Nam rationi consentaneum non est, ut diuites extr[illegible] cogantur impensas facere, & præmia certantibus ubiq; constitu[illegible] sufficiunt, nisi quis Olympiaca, Pythia, aut alia id genus certare uelit ce[illegible]amina: his enim solis cibus præbendus est, ut neq; urbes frustrà impendijs onerẽtur, neq; nisi dignis opera certaminibus quisquam exerceatur, cum posśit aliquid aliud pa-triæ,

Pensio.
Vectigalia.
Obiectioni occurrit.
De sumptibus ædificiorum et ludorum.

triæ,ſibiꝗ utilius tractare. Porrò ludos equeſtres qui ſine Gymnicis certaminibus fiunt,nulli alij urbi exhibendos cenſeo,ne uel multę pecunię ab re inſumantur,uel homines ad malum furorem exagitent:& præcipuè ideò, ut militantibus copia optimorum equorum ſufficiat: hi itaꝗ ludi non alibi quàm Romæ dari debent.in reliquis eam moderationē adhiberi,ut ſingulis in locis ſpectacula & muſica cum fiant tolerabilibus impendijs,locus ſit modeſtiæ ac tranquillitati. Vti prætereanumiſmate,pondereꝗ uel menſura peculiari urbs nulla debet,ſed noſtris:neꝗ ad te legationē niſi res diſcuſſionem tuam requirat, ullam mittant, ſed quæ uoluerit, præfecto ſuo indicet, ac per eum ad te de ſua uoluntate referant: ita & ſumptus, & turpis rei conficiendæ ratio uitabitur, ac integra reſponſa ſine ullo impendio ac labore auferent. Reliqua etiam omnia uideris mihi hac ratione optimè omnium confecturus, ſi legatos ab hoſtibus, aut à confœderatis regibus populis'que miſſos primùm in Senatum introducas: (alioquin enim è dignitate Reipublicæ eſt, uideri omnia eſſe in poteſtate Senatus, ac multos eſſe eorum aduerſarios, qui eum ſpernant) deinde Senatorum opera omnia de eis ſtatuas quæ legib. ſunt ſancita,nihilꝗ iniuſſu eius cum quoquam agas.hoc pacto & dignitas imperij magis confirmabitur,et legum inſtituta aperta ac conſpicua omnibus erũt. Tertium eſt,ut Senatores,liberoſꝗ & mulieres eorum,ſi quod crimē perpetrauerint,ignominia, exilio, aut etiam morte plectendũ, nullo facto præiudicio in curiam adducas,integramꝗ de cauſa cognitionem Senatui permittas, ut & ſontes citra tuam inuidiã rei coram ſuæ ſortis hominibus peracti plectantur, reliquiꝗ metu publici iudicij meliores euadant. Hæc de ijs criminib.loquor, de quibus & leges extant,& iudicia ſecundum eas fiunt.Nam quòd conuicium tibi quiſquam fecerit, aut obtrectauerit, neque deferente aliquo audire,neque ulciſci debes. Turpe enim fuerit te id credere,inuentũ qui te neminem lædentem,omnibus benefacientem ignominia affecerit, idꝗ ſoli mali credunt principes,quos ad fidem dictis habendam cõſcientia mouet. Deinde iniquum eſt ea ægrè ferre uelle, quæ ſi uera ſunt,præſtat nõ admiſiſſe:ſin falſa, diſsimulare.cum multi hæc uindicãtes,pluribus ac grauioribus de ſe ſermonibus occaſionē præbuerint. Hic igitur eſt meus ſenſus de obtrectationibus, ac conuenit te omni altiorem eſſe iniuria, & neque ipſum id in animum tuum inducere,neque alijs eam opinionem ſubijcere,extare qui in te contumelioſus eſſe auſit:ut iam idem de te,quod de dijs immortalibus iudicetur,eſſe te uenerãdum. Quòd ſi perniciem tibi machinatus fuiſſe quiſpiã culpetur (quod ſanè fieri poteſt) cum tu ipſe neque iudicabis,neque præiudicium contrà afferes (eſt enim abſurdum eundem & accuſatoris, & iudicis partibus fungi) ſed in Senatum adductũ, cauſam dicere iube,ac ſi conuincatur, quàm fieri poteſt moderatiſsimo ſupplicio plecte,ut fides criminì fiat.Nam pleriꝗ difficulter omnino adducuntur ut credant ab inermi inſidias armato ſtructas: quòd hac ſolùm ratione conſequeris,ſi neꝗ ex ira, neque extremo ſupplicio (quantum quidem eius fieri licet) in huiuſmodi reos animaduertas.Hos tamen eos excluſos uelim, qui cum exercitum obtineant, palam contra inſurgunt: neque enim hi in iudicium pertrahendi, ſed hoſtium exemplo puniendi ſunt. Proinde hæc, & pleraſꝗ alias res maximè ad Rempublicã ſpectãtes Senatus poteſtati permittes:nam & Rempublicam communi conſilio adminiſtrari par eſt,& natura ſuapte homines gaudent ijs, quæ tanquam conditione æquales à maiori adipiſcuntur, omniaꝗ

De legationibus.

De cognitione cauſarũ & criminum.

Negligenda & contemnenda conuicia ſibi facta Cæſarē docet.

De inſidiatoribus.

In ſeditioſos.

niaq; quę is cum ipsorũ consilio decernit, tanq̃ propria laudant, ac tanq̃ ultro à seipsis statuta diligũt. De his itaq; ad Senatũ referre te iubeo, omnesq; Senatores ex æquo de plerisque rebus sententiã ferre: sed ubi quis Senator reus agitur, non omnes, nisi reus aut Senator nondũ sit factus, aut Questorius adhuc sit. Est enim à ratione alienum, eum qui nondũ Tribunusplebis, aut Aedilis fuerit, de eo qui hos magistratus obierit, suffragium dicere, aut hos de Pretorijs, uel rursum hos de Consularibus: uerùm Consularib. liceat de omnibus suam sententiam ferre, reliquos de æqualibus, aut minoribus. Ipse autem seorsim de causis in quibus prouocatione certatur, iudicium facies, quæ à maioribus magistratibus, tutoribus, præfecto urbis, sub censore, præsidibus prouinciarum, annonæ procuratore, & nocturnæ custodiæ magistro ad te referuntur. nemo enim ita merum imperium obtinere debet, ut non ab eo prouocari possit. De his igitur causis, & equitũ, Centurionumq;, priuatorumq; primariorũ cognosces, ubi de capite aut ignominia erit controuersia: nam hæc ad te solum debent referri: ac nemo, ob eas quas dixi causas, alius iudicare de ijs debet. Adhibere autem unoquoq; tempore ad ea iudicia potes præstãtissimos quosq; patricij equestrisq; ordinis uiros, aliosq; ex Consularibus & Pretorijs, alios alio tempore, ut & tu priùs moribus eorum hac ratione certius perspectis, rectè uti eis possis: & illi consuetudine habita tuorum morum ac cõsiliorum, ita demum in prouincias exeant. Hos in causis grauioribus sententias non apertè rogabis, ne necessarijs suis fauentes, non liberè quid sentiant pronuncient: sed in tabella eas scriptas ad te solum, ne cui alij innotescant, perferri, ac deleri statim lectas iube. Sic enim uniuscuiusq; sententiam certissimè cognosces, si eam illi à nemine alio cognitum iri persuasum habeant. Præterea ad iudicia, ad literas, ad urbium decreta, ad priuatorum hominum postulata, ad aliaq; omnia quæ administrationi imperij competunt, adiutores administrosq; ex equitibus quosdã habebis: sic & facilius singula peragentur, & neq; tu per errorem falleris, neq; solus omnia cõficiens fatigaberis. Liberam dandi tibi ex animi sui sententia consilij omnibus potestatem facies, proposita securitate: nam & si cuius tibi sermo probabitur, multum inde utilitatis ad te, & si non placebit, nihil incommodi redibit: quorum consilium sequendum existimabis, eos collauda, ac honora: (nam illorũ inuentis gloriam tibi paries) quorũ uerò reijcies, nequaquam eos aut ignominia afficies, aut culpabis, cum ad eorum tibi uoluntatem, non successum eius sit respiciendum. Quod idem in re bellica etiam tibi obseruandum est, ne uel fortuito alicuius infortunio succenseas, neq; re benè gesta inuideas: ita libentes alacresq; pro te omnes pericula suscipient, cum neq; infeliciter re gesta supplicium, neq; prosperè, insidias sibi timendas persuasum habeant. Nam multi cum eorum penes quos summa esset imperij metuerent inuidiam, cladem accipere quàm uictoria potiri maluerunt, eoq; sese tutos præstiterunt, damno illis iniuncto: quare tu, ad quem utriusq; euentus uel commoda uel incommoda maxima sui parte referentur, nequaquam debes uerbo quidem alijs, re autem ipsi tibi inuidere. Ea autem dices, ac ages, quæ sentire ac facere præfectos tuos uelis: id enim facilius eos officium suum docebit, quàm metus legum, [illegible] imitatione constet, alterum timore: ac faciliùs meliora imitantur homines cum ea in reipsa cõspiciant, quàm peiora uitent, uerbis ea prohibita audientes. Ipse igitur omnia summa cum diligentia ages, nihil tibi ipsi ignoscens: sed certum hoc habens, omnia tua & dicta & facta statim omnibus nota futura:

In damnando quomodo sententiæ ferẽdæ.

Prouocationes.

Quomodo consiliarijs, & bellorum legatis utendum.

Libertas.

Legatorum opera.

ra. Viues enim ueluti in quodam orbis terrarum theatro, nec fieri poteſt, ut uel minimum tuum peccatum lateat: nihil enim ſine arbitris, ſed ſemper in magna hominum multitudine ages, & perſcrutari acta principum omnes homines libentiſsimè ſolent. Qui ſi ſemel compererint te alia alijs præcipere, alia ipſum agere, non iam minas tuas metuent, ſed facta imitabuntur. A-

Quomodo aliorum uitia & uirtutes rectè tractentur.

liorum uita inſpicienda quidem tibi, non tamen grauiter inquirendum: ſed quæ ab alijs accuſantur crimina, de ijs iudicandum: reliqua accuſatore carẽtia tu quoq; diſsimula, niſi quid in Rempublicam ſit delictum: de his enim exigenda eſt merita pœna, etiam ſi nemo deferat. Priuata autem cætera, cognoſcenda quidem ſunt, ne erres aliquando huiuſmodi inepto homine ad functionẽ aliquam adhibito, non tamen coarguenda. Nam natura multos homines eò rapit, ut contra leges delinquant: quæ ſi quis omnia accuratè

Aequitas.

delicta perſequi uelit, aut neminem, aut perpaucos impunitos relinquat: ſin humaniter æquitatẽ iuri miſceat, fortaſsis eos emendet. Lex enim quanquam neceſſariò pœnas graues ſtatuit, tamen naturam coercere nõ ſemper poteſt: cæterùm homines quidam cum occulta eſſe ſua peccata putant, aut ſaltem mediocriter uerbis caſtigantur, uitam emendant, partim quòd metuunt ne manifeſti delictorum fiant, partim denuò peccare ueriti: ijdem palàm factis uitijs ſuis pudore proiecto, aut immodicè puniti, omnia iura confundunt ac conculcant, ſoliſq; naturæ impetibus ſeruiunt. Quamobrem neque facile eſt omnes peccantes punire, neq; decorum eos qui apertè libidine mala feruntur, negligere. Habes rationem peccata hominum, niſi extrema omnino ſint, tractandi. At egregia eorum facta etiam maiori quàm mereantur honore ſunt ornãda. Ita enim potiſsimùm efficies humanitate tua, ut à deterioribus abſtineant: & munificentia, ut meliora ſequantur. Neque enim timendum eſt, ne te aliquando pecuniæ, alia'ue, quibus compenſes uirtutem tuorum, deficiant. nam te in tot terras ac maria imperiũ habente, citiùs arbitror defuturos, qui donis tuis digni ſint. neq; id uerẽdum, ne qui à te ornati, ingratos ſe exhibeant, cùm nulla alia res perinde hominis ingenium ſubigat ac conciliet, quàm ſi is non modò nulla iniuria, ſed etiam be-

Immodici honores non admittendi.

neficio afficiatur. Eum te alijs ut præbeas conſulo. Iam quod ad teipſum attinet, nihil inſolens, aut ſuperbũ admittere debes, tibi uel ab alijs uel à Senatu uerbis aut re oblatum. Vt enim alios honores à te dati ornant, ita tibi maius his quæ habes dari nihil poteſt: ſed quidquid datur, multam fuci ſuſpicionẽ ſecum fert. nemo enim eſt, qui ſponte ſua aliquid tale ei qui ſummã rerum obtinet, decernere uideatur: quæ uerò ſibi ipſi quiſpiam tribuit, neq; laudari ſolent, & riſu excipiuntur. Ideò ſplendorem tu tibi præclaris facinoribus para, ſtatuas tibi neq; aureas neq; argenteas fieri unquam ſine. nam nõ modò magnis ſumptibus eæ conſtant, ſed inſidijs etiam opportunæ, ac parum diuturnæ ſunt: benefaciendo autem alias tibi ſtatuas in animis hominum nulli interitui obnoxias effice. Templum quoq; nullum tibi patere ædificari. Quippe in huiuſmodi res in caſſum multæ pecuniæ inſumuntur, quas ne-

Parſimonia.

ceſſarijs rebus impendere præſtat. Etenim diuitiæ magnæ non tam multa accipiendo, quàm non multos ſumptus faciendo colliguntur: & id genus res nullam gloriam adferunt. At uirtus multos Dijs æquat: nemo autem unquam mortaliũ ſuffragijs Deus effectus eſt. Ita tibi ſi bonus fueris, ac rectè imperaueris, uniuerſa terra templũ erit, pro delubris omnes urbes, omnes homines pro ſtatuis, quorum in animis ſemper cum gloria inſidebis: qui uerò imperium ſummum malè gerunt, eos iſta ornamenta, quanquam in om-

nibus

nibus urbibus posita, tantùm abest ut decorent, ut etiam repræhẽsionibus eos hominum exponant, cum sint trophæa quædam maliciæ eorum, ac iniusticiæ monimenta: quę quò diutius perdurauerint, eò longius quoq; infamia istorum permanet. Itaq; si reuera immortalis fieri cupis, ita ut dixi agendum tibi est. Deos quoq; semper & ubiq; ita cole, ut moribus patriæ est receptum, *Pietas.* ad eundemq; cultum alios compelle: peregrinarum uerò religionum autores odio & supplicijs prosequere, non modò Deûm gratia, quos qui contemnit, hauddubiè nihil quoq; aliud magni faciet, sed propterea etiam, quòd qui noua numina introducunt, multos ad peregrinis legibus utendum pelliciunt: inde coniurationes, coitiones, & conciliabula existunt, minimè unius principatui commodæ res. Itaq; neq; deorum contemptorẽ, neq; præstigiatorem ullum tolerabis. Nam diuinatio quidẽ necessaria est, ideoq; omnino aruspices & augures tibi sunt constituendi, quos consulere possint qui uolunt: magi uerò omnino ferendi non sunt, qui cum sæpe- *Magica.* numerò uera etiam dicant, tamen frequentius mentiendo hominibus nouarum rerum tentandarum causam præbent. Quod idem philosophiam *Philosophi* quoq; profitentes haud pauci faciunt: quos ipsos quoque cauere te iubeo. *falsi.* Neque enim quia Areum & Athenodorũ bonos ac honestos uiros expertus es, omnes alios idem studium præ se ferentes similes eorum iudicare debes, cùm hac specie usi multi infinita mala populis priuatisq; hominib. adferant. Animo quidẽ te quàm maximè pacis studioso, nihilq; præter ea quę possides appetente esse decet, interim tamen ad bellicam rem paratissimũ, ut neque uelit quidem, neque ausit quisquam te lædere: aut si omnino id conetur, facilè & extemplò plecti possit. Ac quandoquidem ob hanc & alias *Auscultatoribus quatenus credendum.* causas habere te oportet auscultatores ac exploratores, quorum opera omnes tui imperij res cognoscas, ne quid custodia aut emendatione indigens te fallere possit: memento non omnia statim quæ ab his referuntur, credenda, sed diligentem consideratione adhibendam esse. permulti enim eorum uel odio aliorum, uel eorum bona sibi petẽtes, uel in gratiam quorundam, uel irati ob postulatam ab alijs ac non acceptam pecuniam, falso crimine seditionis tentatæ, aut contra Imperatorẽ alicuius facti uel dicti improbi eos onerant: ideo non facilè ijs animus est aduertendus, sed omnia accuratè indaganda. Quod si enim tardius fidem adhibueris, nullo tuo magno id fiet damno: festinãdo autem fieri potest ut peccatum aliquod irreparabile admittas. Ad hæc libertorum te tuorum ac familiarium optimum quemq; in *Quomodo tractandi familiares.* honore habere oportet, quia id & decus tibi magnum, & securitatem afferet: nulli tamen nimia est indulgenda potentia, sed ita moderandum omnibus, ut ne in quam te repræhensionem conijciant. Nam quæcunque uel rectè, uel secus egerint, omnia tibi imputabuntur: talemq; te omnes iudicabunt, qualia eos facta exercere permiseris. Ergo potentibus omnibus iniu- *Potentes.* ria alios afficiendi, calumniandi que facultatem adimes, ut si nihil etiam delinquant, tamen ne posse quidem id culpari queant. Inferioribus sortis ho- *Inferiores.* minibus iniuriam passis omni opera succurre, ita tamen ut eorum querelas haud temerè accipias, sed rem ipsam per se intuearis, neque potentiores omnino suspectos, neque infirmioribus in omnibus fidem habeas. Operantes, artibusq; utilibus deditos honoribus afficito, ociosos aut negocijs prauis intentos odio habeto, ut illa utilitatis gratia amplectentes, hæc propter damna omittentes, & priuatæ & publicæ rei magis conducant. Expedit porrò priuatorum ciuium controuersias quàm fieri potest maximè dirimere,

mere, ac quàm celerrimè componere: id uerò magis adhuc præstat, populorum studia inhibere, ac cum uota facientes pro imperio, salute, & fortuna, cogere aliquos uolunt, ut aliquid ultra facultates suas agant impẽdant'ue, id non concedere: præterea inimicitias eorum cõtentionesq́ penitus præcidere: neque concedere, ut inania cognomenta, aut alia unde discordię incidere possunt, sibi sumant. In quibus, inq́ alijs omnib. facilius tibi omnes & priuatim & publicè parebunt, si nihil horum ulli præter alios permiseris.

Aequalitas. Nam inæqualitas etiam ea quæ bene in unum coaluerunt, dissipat. Itaque omnino pati non debes, ut quis horum quicquam à te petat, quod ei daturus non sis: sed hoc summoperè conari debes, ut ne quid uetitorum poscat quisquam. In summa autem id tibi consilium do, ne quando abutaris potentia tua: neque eam putes esse diminutiouem eius, si non simul omnia facias quæ possis. *Potentia rectè utendum.* sed quanto magis omnia quæ statueris, potes perficere, tanto magis cura, ut optima quæque tibi proponas. semper tecum ipse expende, rectè'ne an secus quid egeris, quo facto amorem tibi concilies nec'ne: atq́ ita hæc uita, illa suscipe. Neq́ si neminem te incusare audias, ideo existimare debes te iure posse aliquid contrà agere: neque expectare debes, dum eò quispiam insaniæ progrediatur, ut apertè tibi obtrectet: hoc enim nemo etiam summè læsus faciet: quinimò multi eos à quibus iniuriam acceperunt, palàm laudare coguntur, dum id efficere conantur, ne succensere uideãtur. At principis est, non ex sermone aliorum de animo ipsorum cõiecturam facere, sed ex ijs quæ eos sentire sit uerisimile. Hæc te & similia horum agere uelim. Multa enim prætereo, quòd simul ea omnia dici nõ possunt. Vnum dicam, quod caput est & summa omnium eorum quæ uel dicta sunt, uel ad dicendum restant. *Caput totius adhortationis.* Si hæc tua sponte omnia egeris quę uelles alium in te imperium habentem agere, nulla in re peccabis, omnia prosperè conficies, uitamq́ exinde & suauissimã & tutissimã duces. Quî enim non patris ac seruatoris loco te omnes & suspiciant, & diligant, cum uideant te modestum, uitæ integræ, bello ac pace præstantem? cum neminem contumelia, neminem iniuria afficias: cum uitæ æqualitatẽ serues: cum non ab alijs pecuniam exigens, ipse diuitias asserues: cum non alios affligens, luxurieris ipse: cum non alios castigans, ipse libidini indulgeas, sed in omni re tuam uitam eorum moribus accõmodes? Itaque fretus eo præsidio, quod in te ipso, si neminem læseris, magnum habebis, crede mihi, neminem tibi neq́ infestum futurum, neque periculum creaturum: quo præsente, uitam esse iucundam omnino necesse est. *Iucunda uita.* Quid enim dulcius, quid felicius, quàm cum uirtute omnibus humanis bonis fruentem, iisdem alios quoque impertire posse? His itaque, ac reliquis quæ recensui omnibus consideratis, assentire mihi, neq́ aspernare fortunam, quæ te ex omnibus delectum summæ rerum præfecit. Quòd si unus imperij summam re ipsa tibi sumens, regni nomen ut execrabile reformidas, potes eo omisso sub Cæsaris nomine omnia in tua potestate habere: sin alias etiam appellationes desideras, dabunt tibi Imperatoris titulum, etiam patri tuo quondam datum, exornabũt autem te præterea alio etiam quopiam cognomento, ita ut regni omnibus bonis sine eius inuidiosa nuncupatione perfruaris.

His Mæcenas ita peroratis, conticuit. At Cæsar cum utrumq́ sapientiæ, copiosæq́ & liberæ orationis causa magnoperè collaudasset, *Mecenatis sententia prælata.* Mæcenatis consilium prætulit: non tamen omnia statim quæ is suasisset, agere instituit, ueritus ne si subitò homines in alium traducere statum cuperet, res ea parum

rum sibi esset successura, ideoq; alia cōfestim mutauit, alia posteà temporis: nonnulla etiam sequentibus imperatoribus perficienda reliquit, quæ successu temporis commodiùs constitui posse iudicabat. Neque uerò minori Agrippa, quamuis contrariam sententiam tulisset, in hoc exequēdo instituto est usus industria, quàm si ipse autor eius fuisset. Hæc sunt, & ea quę ante has orationes retuli, quę Cæsar egit eo anno, quo Consul quintùm fuit. Eodem anno etiam Imperatoris nomen accepit, non quale propter uictoriam tribui uetusto more solebat, (id enim sæpius & antea, & postmodò ex ipsis actionibus reportauit, uicies quidem Imperator dictus) sed quo summa imperij demonstraretur, quod patri quoq; eius Iulio, & eius filijs fuerat decretum. Deinde Censor collega Agrippa fuit, emendauitq; cùm alia quædam, tum Senatū examinauit. Nam in eum ordinem multi equites ac plebei indigni bellis ciuilibus adsciti erant, ita ut ad millenarium numerus Senatorum peruenisset. Hos ut remoueret, nullum eorū ipse deleuit: sed cum hortatus fuisset, ut sua ipsi conscientia teste de genere & uita sua iudicium ferrent, primùm quinquaginta uiros permouit, ut Senatu cederent, deinde ad horum exemplum sequendum alios CXL. adegit. Horum nomina edidit, at primis quod nulla interiecta mora dicto paruissent, hanc quoq; ignominiam remisit. Porrò hi sponte sua priuati facti sunt. At Q. Statilium idem inuitissimū quidem Tribunatu, qui ei destinatus fuerat, prohibuit: alios quosdam Senatores effecit: in numerum Consularium duos ex patribus retulit, C. Cluuium, & C. Furnium, quòd Consules designati, eum magistratum ab alijs præuenti non gessissent. Patriciorum etiam familias Senatu id permittente, quia pleræq; perierant, suffecit: quippe pręsertim nobiles in bellis ciuilibus pereunt, atqui patricijs ad plerosq; patrios magistratus obeundos opus est. Præterea edixit, ne quis Senator iniussu suo permissuq; extra Italiam abiret, id quod hodie etiam obseruatur, cum nulli Senatori aliò quàm in Siciliam, Galliamq; Narbonensem liceat peregrè proficisci: eo autē propter propinquitatem, ac quia pacatæ sunt regiones armisq; uacant, etiam sine uenia impetrata licet quoties uelint Senatoribus proficisci, ijs qui aliquam ibi locorum habent possessionem. Ac quoniam multos etiamnum Senatores, aliorumq; ordinū homines parum ipsi fidere animaduertebat, eosq; ne quid noui machinarentur uerebatur, omnes se literas in Antonij scrinijs repertas combussisse dixit: nam re uera nonnullæ erant perditæ, at plerasq; summo studio adseruabat, quibus in posterum uti haud dubitauit. Carthaginem quoq; denuò coloniam deduxit, quia Lepidus partem eius cùm habitatoribus orbasset, uidebatur ius coloniæ dissoluisse. Antiochum Commagenum ad se exciuit, quòd is fratris sui, cum quo litem habebat, Romam missum legatum dolo occidisset: eum Antiochum in Senatum adductum, damnatumq; interfecit. Capreas à Neapolitanis, quorum antiquitus erāt, permutatione agri redemit: hęc sita est insula haud procul à Surrentana continente, ad nullam quidem rem utilis, nomen tamen adhuc hodie, propterea quod ibi habitauit Tiberius, obtinens.

Imperatoris nomen Cæsar adsumit.

Censura Cæsaris, & lectio Senatus.

Q. Statilius.

Senatoribus peregrinationib. interdictum.

Antonij literæ.

Colonia Carthaginensis instaurata.

Antiochus Cōmagenus capite plectitur.

Capreas Cæ[illegible] emit.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE LIBER QVINQVAGESIMVSTERTIVS,

Guilielmo Xylandro Augustano interprete.

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI.

Annis gesta hæc VI. in quibus Coss. fuêre

An. V. C. 726. Cæsar VI.
M. Vipsanius L. F. Agrippa. II.
727. Cæsar VII.
Agrippa III.
728. Cæsar Augustus VIII.
T. Statilius Taurus.
729. Augustus IX.
M. Iunius Silanus.
730. Augustus. X.
C. Norbanus. C. F. Flaccus. II.
731. Augustus XI.
Cn. Calpurnius Piso. Cn. F.

Agrippæ cum Cæsare affinitas, honoresq; ab illo ei exhibiti.

NNO insequẽti Cæsar Consul VI, cùm alia omnia secundum instituta maiorũ egit, tum fasces cum Agrippa collega suo partitus est, ita ut dimidia ipse parte uteretur: ac perfunctus magistratu eo, iuramentũ patrio more præstitit. Quę postmodò etiam an fecerit, incertus sum. Profectò enim Agrippam plurimi fecit: cui etiam sororis suę filiam in matrimonium locauit: & si quando simul in bellum proficiscerẽtur, tabernaculum sui simile dedit, ac signum militare ut ab

Cen[...]

utroq; acciperetĩ iussit. Eo quidem anno censum etiam peregit, princepsq; Senatus ipse in eo dictus est, pro eo more, qui integro etiamnum populi in Republica statu erat receptus: præterea Apollinis in Palatio templum,

Apollinis templum.

ac Bibliothecas perfecit, & dedicauit: ludos propter Actiacam uictoriã decretos cum Agrippa exhibuit, & in ijs equestre certamen per pueros & uiros patricios peregit, iiq; deinceps ad nostram usque ætatem ludi quinto

Ludi quinquennales.

quoque anno facti sunt, eorumq; curatio quatuor sacerdotum collegijs per ordinem incumbit, Pontificibus nimirum, auguribus, septemuiris, & quindecimuiris.

IIII. Sacerdotum genera.

decimuiris. Gymnici quoque ludi, stadio in campo Martio extructo ligneo, acti sunt: & munus gladiatorium depugnantibus captiuis exhibitũ. Hæc per aliquot dies spectacula edita, neq; propter inualetudinem etiam Cæsaris intermissa, eius quoq; partes Agrippa obeunte. Ad ea Cæsar sumptus suis ex facultatibus suppeditauit: cumq; publicum ærarium pecunijs egeret, mutuo sumptas in id contulit. instituit etiam, ut administrationi ærarij quotannis bini prætorij uiri præficerentur. populo quadruplũ frumẽti prioris diuisit. Senatoribus quibusdã pecunias est largitus, cum eorũ multi adeò essent re tenui, ut propter impensarum magnitudinẽ nemo eorum uellet Aedilitatem gerere: sed cùm alia, tum iudicia ad eum magistratũ pertinentia Prætoribus, ut fit, partim urbano, partim peregrino mandarentur. Prætorem urbanum Cæsar ipse cõstituit, idq; aliquoties etiam inferioribus temporibus: sponsiones quæ Reipub. factæ fuissent ante pugnam Actiacam, omnes sustulit, exceptis his quæ essent de ædificijs: syngraphas antiquas eorum qui Reipublicæ aliquid deberent, cremauit: Aegyptijs dijs sacra fieri intra pomœrium non est passus: templorum tamen curam gessit, ut quæ priuatus quispiam fecisset, ea ab horum filijs ac posteris, si qui superessent, adornarẽtur: reliqua ipse refecit. Horum refectorũ gloriam ipse sibi nõ uendicauit, sed ijs qui ea instaurassent, eam attribuit. Ac quoniã multa omnino in seditionibus ac bellis intestinis, præsertim in Triumuiratu iniustè & iniquè constituta fuerant, unico edicto ea omnia antiquauit, fine ijs quæ abrogaret, sexto suo Consulatu posito. Ob quæ cum esset in oculis omniũ, ac laudibus afficeretur, ad ostendendam nouam magnanimitatem, quo magis suus honor augeretur, imperiumq; in Republica unius hominis uolentibus ciuibus, ne coacti uideri possent, stabiliendũ animũ adiecit. Itaq; septimum Consulatũ gerens, cum ad id aptisśimũ quenq; Senatorũ sibi comparasset, in Senatum uenit, atq; hanc de scripto orationem recitauit:

Aegyptij dij.

Triumuiratus acta abolita.

Satis compertum, Patres, habeo fore ut nonnullis uestrûm, incredibile propositum meum uideatur: quæ enim nemo facere ipse uelit, ea si alium se facturum dicere audiat, nequaquam fidem habet. quò accedit, quod cùm superioribus omnes inuideant, ijs de se ipsis loquentibus eo promptius diffidant. Iam ne hoc quidem me fallit, hos qui ea dicant, quibus fides habenda non uideatur, non modò non persuadere auditoribus, sed scurras etiam iudicari. Verùm enimuerò si quid ego huiusmodi polliceri instituissem, quod non confestim essem repræsentaturus, profectò haud facilè animum induxissem id proferre, ne malam pro bona gratiam inirem: nunc cum uerba mea statim, hacq; ipsa die sim re confirmaturus, equidem confido me nõ tantum in nullam mendacij infamiam incursurum, uerùm omnes homines honesto nomine superaturum. Proinde posse me perpetuum in uos obtinere imperium, ipsi cernitis. Nam & aduersarij mei omnes aut supplicio coerciti sunt, aut misericordia affecti ad sanitatem redierunt, & auxiliarij mei beneficiorum talione mei sunt iuris facti, societateq; rerum muniti, ita ut nemo ad res consurgere iam nouas posśit. Quod si quis tamen ausus fuerit, cõtra eum auxilia mihi uel maxima in promptu sunt, quum & exercitus habeã ualidos, & beneuolentiam roburq; eorum, & pecunias, & socios, ac, quod præcipuum est, cum uos populusq; eo in me sitis animo, ut præesse me uobis omninò uelitis. Neque uerò diutius uos uerbis suspensos meis tenebo, neque est quòd dicat quisquam omnia quæ ante hoc tempus egi, esse à me propter summum mihi imperium parandum facta. Iam enim id imperium

Cæsaris in Senatu oratio, qua se imperio abiturum pollicetur.

Fidem sibi conciliat.

Potestatem suã prædicat.

Promittit se cessurum imperio. omne depono, restituo uobis omnia protinus, arma, leges, prouincias, neque ea tantùm, quæ mihi commisistis, sed hæc etiam omnia, quæ ego deinde parauí: ut iam ex re ipsa perspiciatis, me ab initio nequaquam potentiam aliquam animo propositam habuisse: sed hoc uerè cupiuisse, ut patris mei miserè interfecti cædem ulciscerer, urbemque magnis & continentibus malis liberarem. *Suas actiones, & earum finē adducit.* Vtinam quidem nunquã mihi eę res suscipiendę fuissent: utinam, inquam, mea opera nunquam ad hæc negocia indiguisset ciuitas: sed quomodo olim maiores nostri in pace & cõcordia ætatem transegerunt, ita nobis quoque licuisset. At quoniam fatum aliquod, ut uidetur, eò rem deduxerat, ut me quoque, quamuis paruo tum natu, opus uobis esset, usus que: quamdiu res meum auxiliũ desiderauit, omnia studio summo, etiam suprà quàm anni mei ferrent feci, omnia felicius quàm pro uiribus adeò meis gessi. neque me ulla res à subsidio uobis in periculo uersantibus ferendo auertit, nõ labor, non terror, non inimicorum minæ, non amicorũ preces, nõ multitudo seditiosorum, non furor aduersariorum, quin propter uos me in omne discrimen prorsus darem, eaque & agerem, & sustinerem, quæ nota sunt, & unde nihil mihi quàm liberatio patriæ, uobis autem salus & quies parta est. Quando igitur fortuna, ut par fuit, pacem sinceram, ac concordiã tranquillam uobis mea opera restituit, recipite iam nunc libertatem, & pristinam Reipublicæ formam, accipite arma, gentesque uobis subditas, & uestro more rempublicã gerite. Neque uerò mirum uobis uideri potest, quòd ita sentio, si bonitatem meam in cæteris omnibus rebus, clementiamque, & tranquillitatis studium consideretis: ac reputetis, nihil me unquam fastuosum, *Suas ipsius uirtutes prædicat.* aut cæteris sublimius, quanquam multa uobis mihi huiusmodi decernentibus, accepisse. Neque stulticiæ me damnabitis, quòd imperiũ in uos, ac principatum tot terrarum ultrò asperner: nam si iusticiam quisquam respiciat, *Iustum et utile.* ego sanè iustissimum esse censeo, uos uestras res ipsos administrare: sin utilitatem, mihi utilissimum esse iudico, ne negocijs distinear, néue inuidiæ & insidijs sim obnoxius, uobis autem, ut in libertate placidè ac amicè rempublicam teneatis: sin gloriam, (propter quam multi bella sæpe & pericula susceperunt) nónne summæ mihi sit gloriæ, à tanto me imperio abstinuisse, ac sponte mea ex tanto principatus fastigio ad priuatam uitam descendisse? *Factum suum de reddēda Repub. extollit comparatione reliquorum.* Etenim siquis uestrûm est, qui in alio quodam homine nullo tantũ continentiæ esse, aut uerè eum hæc de se dicere posse putat, is tamen mihi hæc tribuere debet: nam cum multa possim, & magna mea, patrisque mei in uos beneficia referre, propter quę meritò nos plus cæteris & amare & honorare debeatis, nullum tamen aliud est quod potiùs prædicem, aut quo magis glorier, quàm quod regiam potestatem & is à uobis datam repudiauit, & ego eam habens depono. Cum quo beneficio quis tandem comparare uelit Galliam subactam, aut Mysiam captam, Aegyptum domitam, aut Pannoniam in seruitutem redactam? quis Pharnacem, Iubam, Phraatem, expeditionem Britannicã, Rheni transitum? Hæc quidem tot tantaque sunt, quot quantaque patres nostri omni superiore tempore non præstiterunt. Verùm neque horum ullum præsenti facto est conferendum, neque hæc etiam, quòd bella ciuilia maxima ac multiplicia, eademque continua, & confecimus prosperè, & uictoriam summa humanitate temperauimus, omnibus aduersarijs, tanquam hostibus, superatis, omnibus subiectis, tanquam amicis, conseruatis, ita ut si in fatis ita sit, rursum nostrã urbem laborare, optandum sit, eo iterum modo eam seditionibus agitari. Id uerò humano amplius est ingenio,

genio, nos, cum in nostra uos essetis potestate, cum nos tantum uirtute ac fortuna floreremus, ut uolentibus nolentib. uobis imperare possemus, tum nos neq; animis elatos fuisse, neque ad regnum aspirasse, sed patrem meum id à uobis oblatum respuisse, me id acceptum reddidisse. Neq; hoc à me temerè iactatur: (nam si quid mihi his uerbis quæri putassem, nunquam omnino ea protulissem) sed ut intelligatis, cùm multis nos in Rempublicę meritis, multis nostris ornamentis gloriari posimus, hoc nos maximè exultatare, quòd ultrò ab his abstinuerimus, quæ alij per uim etiam sibi quærunt. Quis enim me (ne defunctum patrem denuò commemorem) animi magnitudine diuinitateq; præstet? Ego enim, proh Deûm fidem, cum habeā tot tantosq; milites, ciues & socios qui me amant, cum ferè toti mari mediterraneo imperē, in omnib. continētibus terris urbes & populos posideā, cum nemo uel exterus bellū, uel ciuis seditionē moueat, cum uos omnes in pace, concordia, & felici statu agatis, quodq; maximū est, sponte uestra mihi pareatis, tamē ultrò, nemine iubente, tanto imperio tātisq; diuitijs abeo. Quòd si Horatius, Mucius, Curtius, Regulus, ac Decij pericula & mortem sustinere uoluerunt, ut magni facti atque præclari alicuius nomen sibi pararent, cur non ego id potius egissem, quo consequi possum, ut uiuus etiam istos, ac mortales omnes gloria excellā? Nolite enim ita existimare, priscos illos Romanos uirtutis ac famæ studiosos fuisse, nunc omnem animū uirilem ex ciuitate euanuisse. Neque suspicari quisquam debet, me uobis præteritis, summam Reipublicæ malis quibusdam hominibus, aut turbæ (unde non modò boni nihil, sed extrema mala nunquam non proueniunt) tradere instituisse, quinimò uobis, uirtute & sapientia præstantisimis Rempublicam ego cōmitto. illud enim nequaquam facturus fui, etiam si uel millies mihi moriendum, uel omnino regnandum fuisset: hoc uerò in meam & ciuitatis utilitatem facio. Ipse enim laboribus & ærumnis cōfectus sum, neque iam uel corpore uel animo perdurare possum: deinde preuideo odia & inuidiam, quæ multi contra optimos etiam uiros suscipiūt, insidiasq; ex ijs nascentes, ideoq; priuatim potius cum gloria uiuere, quàm regnum gerere cum periculo statui. Res autem publica rectius communi consilio, & à multis, non uno aliquo gubernabit. Quapropter summis precibus à uobis omnibus cōtendo, ut meum hoc propositū studiose approbetis, ac uobiscum reputātes, quæ & bello & pace à me pro uestra salute acta sint, pro istis omnibus eam mihi gratiam referētes, reliquam ætatis partem me per quietem traducere sinatis, intelligatisq; me scire non tantùm imperare, sed etiam imperijs aliorū obtēperare, omniaq; quę alijs mādaui, pati ut mihi uicisim iniungantur. Equidem spero me tutò uicturum, ac neq; uerbo, neq; re à quoquam læsum iri, tantum me mea conscientia uestræ iubet tribuere beneuolentiæ: quòd si quid mihi, quemadmodum multis euenit, secus accidet (neque enim posibile est, ut unus homo, præsertim qui tot bella ciuilia externaq;, totq; magnarum rerum administrationem obierit, omnibus placeat) paratior sum omnino etam ante definitum mihi à fato tempus mori priuatus, quàm rex perpetuò uiuere. Id enim ipsum laudi mihi cedet, quòd tantùm abfuerim à quoquam occidendo, regni mihi parandi causa, ut mortem adeò oppetierim, ne rex essem. Qui uerò me interficiet, is utiq; à dijs & uobis suum inueniet supplicium, quemadmodum patri quoq; meo contigit. Is enim inter deos relatus, consecutusq; est sempiternos honores, cum eius occisores digno suis factis interitu perierint. Immortalitatē quidem homo

Magnanimitatem, & diuinæ naturæ similitudinem suam iactat.

Quietē & securitatem se quærere fingit

Immortalitas,

consequi nemo potest, ueruntamen hæc ipsa quodãmodo uita honesta, honestaq; morte nobis paratur. Quibus motus ego, cum alterũ iam habeam, alterum sperem me adepturum, restituo uobis arma, prouincias, reditus, lesesq;: hoc tantùm addens, ne uel magnitudine rerum, difficultateq; eas administrandi territi animo sitis trepido: uel ijs contemptis, ac facilem esse earum rerum tractationem putantes, negligentiæ uos detis. Quanquam non piget me de singulis maioribus rebus in summa uobis cõsilium quod sequamini dare. Primùm igitur leges firmiter retinete, neq; quicquam in his mutate: nam quæ eadem semper manent, etsi sint nonnihil uitiosa, utiliora tamen sunt his quæ subinde, etiamsi in melius, innouantur. Deinde quæ legibus præcipiunt, ea uos exequi, quæ prohibent, ab ijs cauere iubeo: nec uerbo id tantùm, sed facto: & non publicè modò, sed priuatim unumquenque in eo esse, ne pœnam, sed præmia consequatur. Præterea prouincias & pacatas, & in quibus bella sunt, optimis ac prudentissimis mandate, non inuidentes hîc cuiquam, neque certorum hominum commoda, sed urbis incolumitatem & felicitatem spectantes. Porrò hos honoribus, diuerso modo in Republica uersantes, pœnis afficite: res priuatas ciuitati tanquam publicas exhibete: à publicis tanquam alienis abstinete: res uestras diligẽter adseruate, aliorum nequaquam desiderate: socios neque iniurijs afficite, neq; expilate: hostes neq; iniustè lædite, neque timete: arma semper in manibus habete: uerùm ijs neque contra uos mutuò, neque contra pacatos utimini: militibus alimenta quæ satis sint, præbete, ne per egestatem alienas res appetant: ita uerò eos continete in disciplina, ne quid mali ex ferocia eorum nascatur. Sed quid attinet multis me uerbis omnia quæ agenda sint uobis exequi, cum ex dictis reliqua facilè intelligatis? Vnum hoc addẽdum est, si qua dixi ratione, Rempublicam geretis, felices eritis, gratiasq; mihi agetis, qui uos malè seditionibus fluctuantes accipiens, ad hunc statum perduxi: si uerò committetis ut horum quæ consului quicquam non agatur, me quidem ut facti pœniteat efficietis: uos ipsos autem rursum in bella multa, ac ingentia pericula conijcietis.

Præcepta benè administrandæ Reipub.

Hæc cum Cæsar ita recitasset, mirè Senatorũ animi affecti sunt. Fuerunt pauci, qui eius animum intelligerent, ideoq; astipularẽtur: reliqui aut suspicabantur quo hæc consilio dicta essent, aut fidem ijs habebant. Horum alteri artificium in callidè occultanda sua sentẽtia Cæsaris admirabantur: alteri hoc eius propositum, alteri ægrè eius uersutiam, alteri pœnitentiam ceptæ Reipublicæ procurationis ferebant. Iam enim extiterant, qui popularem Reipublicæ formam ut turbulentam odissent, ac mutationem eius approbarent, Cæsarisq; imperio delectarentur. Ex his diuersis affectionibus eadem tamen omnium sententia proueniebat. nam neq; qui credebant eum ex animi sententia locutum, gaudere, (quòd eos, qui abire Cæsarem imperio uoluissent, metus, qui noluissent, spei suæ iactura à lætitia detinebat) neq; qui fidem orationi non habebant, eum repræhendere aut coarguere poterant: quia uel audacia his, uel uoluntas deerat. Itaq; ei omnes cum aut uerè crederent, aut credere se simularent, laudare tamẽ nemo eam orationem ausus est, cum alteris ea non probaretur, alteris metus obstaret. Proinde cum frequenter etiam dicenti adhuc occlamassent, ubi perorauit, multis omnes eum uerbis precati sunt, ut solus imperij summam gereret: multisq; quibus id ei persuaderent, adductis argumentis, tandem eò compulerunt, ut principatum solus obtineret. Tunc statim stipatoribus eius, quo accuratiori

Cæsar cogitur solus Rempublicam regere.

tiori custodia nimirum munitus esset, duplex eius quod reliquis militibus pendebatur stipendiũ ut daretur decretum est. Hac arte Cæsar, cum se uelle imperium deponere simulasset, effecit ut ei à Senatu, populoq; confirmaretur. Is ut popularis opinionem sibi nihilominus aliquam pararet, recepta in se omni Reipublicæ cura, negauit se omnes uelle prouincias obtinere, aut quas regendas sumpsisset, in perpetuuum gubernare, idcoq; infirmiores, nimirũ quia essent pacatiores, alijs attribuit, potentiores prouincias, ut quę plus periculi ostenderent, ac uel hostes accolas haberent, uel nouos per se ipsæ aliquos motus turbare possent, sibi retinuit. Id faciebat sub hac specie, ut cum Senatus tuto bonis imperij perfrueretur, ipse laboribus & periculis obiectus uideretur: at sub eo prætextu eum uere inermẽ imbellemq; efficiebat, & ad se solum arma militesq; transferebat. Hac de causa Senatui populoq; Africa, Numidia, Asia, & cum Epiro Græcia, Dalmatia, Macedonia, Sicilia, Creta, Africa Cyrenaica, Bithynia cum Põto finitima, Sardinia, atq; Hispania Bætica ascriptæ sunt: Cæsari autem Hispanię quod reliquum erat, ut Tarraconensis, Lusitaniaq;, tum omnis Gallia & Narbonensis & Lugdunensis, Aquitaniaq;, & Celtica, cum ijs populis qui eorum coloni essent, (nam Celtæ quidam, quos Germanos uocamus, cum omnem Celticam regionem, quæ ad Rhenum est, occupassent, effecerunt ut ea Germania uocaretur, superior ea quæ Rheni fontibus propior est: inferior, quę ab hac usq; ad Oceanum Britannnicum se extẽdit) item Cœlesyria, Phœnice, Cilicia, Cyprus, Aegyptus: ex his tamen posteà temporis Cęsar Cyprum ac Galliam Narbonensem populo reddidit, pro eisq; Dalmatiã recepit, quæ permutatio etiam, ueluti in processu operis dicam, in alijs quibusdam prouincijs est facta. Recensui autem prouincias hoc modo, quoniam nunc earum quæuis suum habet peculiarem præfectum, cum antiquitus binis uel ternis singuli præfuerint: cæteras, quæ uel tum temporis nondum à Romanis erant subactæ, aut subactæ quidem fuerant, suis tamen legibus adhuc utebantur, uel regibus concessæ fuerant, non recensui, quarum quæ post id tempus sub Romanã ditionem peruenerunt, semper Imperatori accesserunt. Cæsar quo longius Romanos à suspicione regiæ potestatis sibi propositæ abduceret, Imperium in suas prouincias decennale suscepit, hoc etiam iactanter addito, si breuiori spacio eas posset pacare, eo citius se imperio desiturũ. Deinde utriusq; sortis prouincijs Patricios præfecit, Aegypto tantùm equestris dignitatis uirum, ob eas quæ suprà sunt commemoratæ causas: annuas autem esse eorum præfecturas iussit, nisi quis multitudinis liberorum, aut nuptiarum ratione priuilegium haberet, utq; de communi Senatus consilio mitterentur, neq; gladio accincti, neq; militari habitu utentes: Proconsules autem eos dici uoluit, nõ modò duos istos Consulares, sed reliquos etiam Prætorios, aut qui prætoriorum loco haberentur, utq; lictores utrisq; tot, quot in urbe permissum est legibus habere, adessent, ut imperij insignia statim atq; extra pomœrium uenissent, adsumerent, & usq; ad reditum in urbem ea seruarent: qui neq; Consulares, neq; Prætorij essent, ipse delegit, ac legatos suos, & Proprætores nominauit. Nam cum hæc nomina diu admodum in priori Republicæ forma floruissent, Prætores inquam & Consulis, Prætoris nomine, ut bellis maximè ab antiquis inde temporibus conueniens, à se delectos insigniuit, Proprætores eos nuncupãs: Consulum appellatione reliquos, ut paci propinquiores affecit, Proconsules dicens. Hæc nomina in Italia Cæsar reseruauit, qui extra Italiam imperarent, quasi

Diuisio prouinciarum inter Cæsarem et S. P. q. Romanum.

Germania duplex.

Imperium decennale Cæsar suscipit.

Præfecti. quasi eorum locum tenentes, Præfectos appellauit. A' se porrò designatis præter nomen Proprætorũ hoc etiam tribuit, ut plus quàm annum essent cum imperio, quatenus uidelicet ipse statuisset: ut militarem habitum gestarent, gladiumq́, & ius capite plectendi militis haberent. Neque enim ulli *Gladij gestandi ius.* Procõsuli aut Proprætori Præfecto'ue licebat gladio se accingere, quo ipso licentia necandi militis adimebatur: nam & Senatoribus, & equitibus, quibus alterum conceditur, alterum quoque adest. Omnes autem Proprætores, ac qui non sunt pro Consulibus, sex utuntur lictoribus, nomenq́ inde apud Græcos habent ἑξαπελέκεις: utrique autem imperij insignia statim atque uenerint in prouinciam ipsis destinatam, accipiunt: perfunctiq́ eo, statim deponunt. Ad hunc itaque modum decretũ est, ut cùm in Cæsaris, tum in reliquas prouincias Prætorij ac Consulares præsides mitterentur, eosq́ Imperator in quas uisum est ipsi regiones, ac quando ipsi uideretur, dimisit: multiq́ etiamnum Præturam aut Consulatum obeuntes prouincias administrauerũt: quod nostro etiam tempore nonnunquam fit. Senatoribus autem seorsim Africam & Asiam, prætorijs reliquas prouincias adscripsit: utrisq́ autem ex æquo interdixit, ne ante quintum annum à gesto in urbe magistratu prouincias sortirentur: ita fiebat, ut etsi eorum numerus quàm prouinciarum erat maior, tamen ad omnes tandem imperium perueniret. Post Cæsaris autem Octauiani tempora, cum nonnulli eorum malè gessissent magistratum suum, Imperatori istæ quoq́ prouinciæ sunt adiectæ, ac sic his etiam ipsis quodammodo is prouincias assignabat: nam iubebat tot uiros, quot essent prouinciæ, sortem inire: quidã Imperatores etiam à se delectos in istas prouincias legatos miserunt, ac nonnullis per plures annos imperium prorogauerunt, & aliquando loco Patriciorum equites præfecerunt. Hæc ergo ita statuta sunt de Senatoribus ijs, qui potestatem mortis in subditos habent. Mittuntur enim & quibus ea nõ est in eas prouincias quę populi Romani esse dicũtur, ijq́ ex Quæstoribus & legatis eorum qui prouincias gubernant, sorte deliguntur. Hos legatos, seu assessores potius aut *Assessores seu consiliarij.* consiliarios suos singuli sibi prouinciarum præfecti adsciscũt, unicum quidem Prætorius ex sui aut inferioris ordinis hominibus, tres autem Consularis ex eiusdẽ dignitatis uiris accipit eos, qui ipsi Imperatori probentur. Etsi enim de his quoque posteriores Imperatores nonnihil innouarunt: quia tamen id statim desijt, satis erit suo loco indicasse. Satis dictum, quomodo le- *Cæsaris prouinciæ ut administrentur.* gatos præfecti prouinciarum P. R. acciperent. At in prouincias Cæsaris, & urbanis legionib. unà plurib. instructis præfectis, ab ipso Cæsare legati mittuntur, plerunq́ quidem ex Prætorijs, nõnunquam tamen ex ijs etiam qui Quæsturã alium'ue intermediũ magistratum gesserint. Atq́ hæc de Senatoribus. At equitũ Imperator eos, qui tribuni militũ, aut in Senatu fuerint, alijs'ue ijs rebus, de quibus suprà dictum est, præstãt, partim ad mœniorum Romæ, partim ad urbium aliarum tutelam constituit, sicut tunc ab ipso Cæ- *Curatores.* sare est institutum: Imperator etiam curatores (sic enim ij uocantur, qui publicos reditus colligũt, certasq́ impensas faciunt) in omnes prouincias suas ac populi Romani ex equitibus alios, alios ex libertis mittit: eo dempto, quòd Proconsules quibus locis præsunt, ipsi tributa exigunt. Certum etiam stipendium istis curatoribus, ut etiam Proconsulibus, edicto constituitur: quia tum etiam Cæsar ut merces eis sua daretur, censuerat. Antiqui- *Stipendia.* tùs quidem qui aliquod à Republica munus suscepissent, omnia suis ipsi impendijs agebant, sub Cæsare primùm accipere stipendium ceperunt, non idem

idem omnes, sed quemadmodum muneris eorum rationi congruebat: sanè curatoribus istis ipsum nomen sui officij à numero pecuniæ quam eius nomine acciperent, inditum est. Hæc uerò leges ad omnes ex æquo prouinciarum administratores erant factæ: ne quem delectũ militum agerent: ne pecuniam præter eam quæ constituta erat, exigerent Senatus Imperatoris'ue iniussu: cui successor missus esset, is ut statim ex prouincia abiret, ac ne in redeundo domum tempus tereret, sed intra tertium mensem Romam reuerteretur. Hæc omnia eo ferè tempore ita sunt instituta. At re ipsa Cæsar unus in omnibus rebus plenum erat imperium habiturus, cum & pecuniã (nam etsi suas ab ærario separatim habebat, tamen his quoque suo arbitrio utebatur) & milites in sua haberet potestate. Ei cum primum decennium exiuisset, aliud quinquennium, atq; eo circumacto rursum aliud quinquennium, pòst decennium, ac eo finito aliud iterum decretum est, ita ut continuatis decennijs per totam uitam summam imperij obtinuerit. Quam ob causam posteriores quoque Imperatores, etsi non ad certum tempus, sed per omne uitæ spatium ijs Imperium deferatur, tamen singulis decennijs festum pro eius renouatione agunt, quod hodie etiam fit. Cæsari cum orationem de eiurando regno, ac diuidendis prouincijs habuisset, multi erant honores decreti, nempe ut ante ipsius domum in Palatio lauri ponerentur, ac super eas coronæ quernę suspenderentur, nimirum quod perpetuus hostium uictor, ac ciuium esset seruator: (Imperatoris autem ædes Palatium nominantur, non quòd ita aliquando decretum sit, sed quòd in Palatio Cæsar habitabat, ibiq; Prætorium eius erat, ac nõnihil domus eius nomen ab eo monte propterea quod ibi quondam Romulus inhabitarat, splẽdoris accepit: ideoq; etsi alibi Imperator domicilium suum habeat, tamen id quoq; Palatij nomẽ obtinet.) Sed posteaquã ea quæ pollicitus fuit, re ipsa perfecit, ibi demum Augustus à Senatu populoq; appellatus est. Etenim cum statuissent peculiari eum quodam cognomento insignire, ac alij alia referrent ac probarẽt, Cæsar quanuis Romuli nomen uehementer appetebat, tamẽ cum sentiret hinc se suspectũ affectati regni fieri, eo omisso, Augustus, quasi hominis natura amplior ipse, cognominatus est: augusta enim ea quæ honore dignissima, ac sanctissima sunt, dicuntur, ideoq; σεβαστὸν Græci Augustum interpretati sunt, quasi uenerandum dicas. Hoc pacto omne populi Senatusq; imperium ad Augustum redijt, ab eoq; perfecta *

* * *

Leges generales.

Aeraria duo.

Honores Cæsari decreti.

Palatium.

Augusti cognomen Cæsar accipit.

Vnius enim dominatio, etsi aliquando duo uel tres simul rerum potiti sunt, uerissimè dicitur. Equidem nomẽ eius imperij, quo omnis penes unicum aliquem esset potestas, adeò inuisum Romanis fuit, ut ne Dictatorem quidem nominare sustinuerint. cum tamẽ ad Imperatores summa Reipub. referatur, fieri non potest, quin sub regno Romani sint. Nam qui ex pręscripto legum magistratus habentur, plerunq; nunc etiam *

* * *

Censorum cõstituuntur, cæterùm omnia ex sententia Imperatoris aguntur. Quod ne uideantur Imperatores ex potentia potius quàm legibus habere, omnia quæ in populari forma Reipublicę multum ualuerant Senatu populoq; uolentibus, ea cum ipsis nominibus in se recipiunt, excepta Dictatura. Cõsules enim fiunt sæpenumerò, & quoties extra pomœrium sint, Proconsules dicuntur, nomenq; Imperatoris, non modò si qui aliquam uictoriam retulerint, sed & aliàs reliqui omnes, ad significandã plenam suam

De potestate & cognomentis Imperatorum.

Consulatus.

Procõsulatus.

Imperatoris nomen.

&

& perfectam potentiam, semper gerunt, loco nominis regij & Dictatoris: quæ semel è Republica sublata ut nō imponunt sibi, ita eorum uim ac rem ipsam Imperatorio titulo confirmant. Horum nominum ratione exercitus scribendi, pecuniæ conficiendæ, bella suscipiendi, pacem faciendi, peregrinis atque urbanis rebus perpetua & in omnia ualente potestate imperandi, atque etiam intra pomœrium equites Senatoresque necandi, aliaque omnia quæ Consulibus alijsque cum pleno imperio magistratibus facere licet, agendi ius habent. Ex Censoria autem appellatione in uitam & mores inquirendi, census agēdi, in equestrem ac Senatorium ordinem adscribendi, aliosque ex ijs remouendi pro suo arbitrio licentiam consequuntur. Quod autē omnibus sacerdotijs inaugurati sunt, ac plerosque in ea collegia adsciscunt, semperque unus eorum (si quidem duo uel tres simul Imperatores sunt) summū Pontificatum gerit, eo fit ut omnes religiones & sacrificia in sua habeāt manu. At Tribunicia potestas, quam præclarissimus quisque Imperator habuit, efficit ut intercedere ijs, quę ab alijs contra ipsorum placitū mouentur, possint, ac sacrosancti sint, ita ut si uel minimo sermone se ab aliquo læsos existiment, indicta eum causa tanquā qui se piaculo obstrinxerit, necare queant. Gerere quidem tribunatum plebis nefas ducunt Imperatores, cum utique ipsi Patricij sint: omnem uerò Tribuniciam potestatem, quanta unquā maxima fuit, accipiunt: & quia quotannis eam cum Tribunis plebis eius anni renouant, annorum imperij ipsorum hinc summa concipi solet. Hæc igitur singula cum legibus fuerint stabilita in ea Reipublicę institutione, qua penes populum est summa rerum, Imperatores cum ipsis nominibus sibi sumunt, ut nihil sibi à subditis nō datū habere uideātur. Aliud porrò quoddā ius habent, nulli unquam Romano apertè & in omnibus rebus cōcessum. Legibus enim soluti sunt imperatores: quo ipso solo & ea quæ retulimus, ac reliqua etiam omnia agendi licentia eis datur. Ad hunc itaque modum ratione eorum nominum, quæ in populari ciuitatis statu usurpantur, omnem totius Reipublicæ potestatem accipiunt, ac regiam etiam, nisi quod inuidiam nominis uitant. Nam Cæsaris & Augusti uocabula, nihil eis quidem ea potentiæ adijciunt peculiaris, sed alterum successionem stirpis, alterum splendorem dignitatis significat. Patris autem nomen tametsi eis aliquod ius in subditos tribuit, quale est parentum in liberos, tamen initiò non in h[illegible]nem eis impositum est, sed honoris gratia, utque admonitioni esset ipsis, ut subditos liberorum loco, hique rursus ipsos ueluti parentes suos charos haberent. Hæ sunt appellationes istæ, quibus Imperatores secundum leges, ac instituta nostri etiam temporis utuntur: nostra uerò ætate omnia eis hæc tribuuntur, Censorio excepto, ac olim singulæ ex legibus decretæ eis sunt. Censoris autem nomen etiam quidam Imperatorum more antiquitùs recepto acceperūt, idque Domitianus per totam suam gessit uitam, nunc uerò non amplius fit. Cum enim rem ipsam nostri temporis Imperatores habeant, neque deliguntur ad Censuram gerendam, neque eius magistratus nomen, præter quàm in agendo censu, ferunt. Enimuerò quem ad modum Respublica in melior[illegible] ac salubriorem formam (neque enim fieri poterat, ut [illegible] populi imperio ea diutius esset incolumis) fuerit, ordinemque commuta[illegible], expositū est hactenus. Cæterùm quæ postea res gestæ sunt, eodem modo quo superiorū temporum acta perscribi non possunt. His enim omnia quæ uel procul ab urbe agerētur, Senatui populoque recitabant, ideoque multi ea stylo persequebantur: & quamuis non deerant, qui metui aut gratiæ,

Censura. *Sacerdotia.* *Tribunicia potestas.* *Legibus solui.* *Patris nomen.* *Censuram Imperatores non omnes gerunt.* *Domitianus.* *Causas reddit, cur sequētes historiæ minus certò tradi queant.*

tiæ, inimicitiæq́ uel amicitię in condenda historia aliquid tribuerēt: tamen apud reliquos, ac in publicis Commentarijs ueritas reperiri quodammodo poterat. Verùm à tempore immutatæ Reipublicę, quia pleraque occultè agi cœperunt, parum fidei eorum narratio inuenit: quin etiam si quid apertè ac publicè ageretur, tamen ei quoque non multum certitudinis, rei quippe nō satis exploratæ tribuitur. Est enim suspicio, omnia dici agiq́ ad arbitriū Imperatorum, eorumq́ qui horum sunt potentiæ comites: inde fieri, ut multa conficta diuulgentur, multa quæ uerè acta sint, ignorentur, denique omnia secus quàm euenerint, edantur. Iam ipsius etiam imperij moles ac rerū multitudo efficit, ut difficilimum sit omnia accuratè memoriæ prodere. Etenim permulta quotidie Romæ, multa in sociorum regionibus, multa contra hostes geruntur, de quibus præter eos qui ea conficiunt, nemo quicquā certi cognoscit, plerique etiam ne facta quidem esse audiunt. Idcirco deinceps omnia ego ea, quę recensere operę est, ita ut ab alijs indicata sunt, commemorabo, siue ita rei ueritas, siue etiam aliter: mea tamen nōnunquam apposita opinione, si quando fieri potuit, ut ex multis his quæ legi, uidi, audituúe accepi, aliter rem quàm tradita sit gestam coniectarer.

Omen.

Cæsari, cum Augusti cognomentum, quemadmodum retuli, accepisset, signum haud nullius momenti ea ipsa nocte euenit. Tiberis enim exundās ita omnia quæ in plano iacerent Romæ loca repleuit, ut nauigabilis esset: id sic interpretati sunt arioli, ut eum ad magnū fastigiū euasurum, totamq́ urbem in sua manu habiturum dicerent. Cum alijs alij immodicè ei modis gratularentur, Sextus quidam Pacuuius, quem alij Apudium nomināt, omnium studia superauit, more Hispanorum se Cæsari consecrans: idemq́ ut facerent, alijs autor existens. Id cum Augustus impediret, ad multitudinem adstantem (Tribunus enim erat plebis eo tempore) prosiluit, eosq́, & reliquos per compita & angiportus circumuagando, ut suum factū imitarentur, ac se Augusto consecrarent, adegit. Vnde tractum, ut hodie etiam qui Imperatorem uerbis adhortantur, se ei dicant esse sacros. Is igitur Pacuuius obtinuit, ut ab omnibus sacrificaretur ob hanc rem, ac in plebe aliquando professus est se Cæsarem hæredem ex æquo cum filio suo nuncupaturum, non quòd possideret quicquā, sed ut Augustus eum huius studij causa remuneraret, quod etiam factum est. Porrò Augustus cùm alia quæ ad imperium pertinerent maiori iam studio, quippe cui id ultrò esset oblatum, egit, tum multas leges condidit: quarum ego actionum, præter eas quæ conducere nostro aliquid operi possunt, singulas persequi opus non habeo: idem in reliquis etiam facturus, ne molestus lectori sim, ea introducēs, quæ ne hi ipsi quidem accuratè recitarunt, qui maximè hoc propositū sibi habuerūt.

Sextus Apudius seu Pacuuius se Cæsari Augusto consecrat.

Consecrati Imperatori.

Enimuerò non omnia proprio cōsilio Augustus egit, sed multa publicè deliberanda proposuit, ut si quid alijs displiceret, corrigere id posset: omnes uerò adhortatus est, ut suum sibi consilium aperirent, si quid rectius inuenirent, libertatem omnem eis cōcedens, eorumq́ motus sententijs quædam retractauit: præsertim uerò à Consulibus, aut si ipse Consulatum gereret, à collega suo hoc contendit. Ex reliquis etiam magistratibus singulos, ex Senatoribus sorte quindecim delegit, qui per sex menses consiliarij sui essent, ita ut uideretur per hos etiam reliquis omnibus ea quæ statueret communicare. (de nonnullis quidem ad uniuersum Senatum retulit, tamen præstiteratus est, ut cum paucis per ocium de plerisq́ & maximis rebus cōsilium caperet.) Hos etiam iudicijs aliquando adhibuit, cum nihilominus Senatui

Augustus consiliarijs usus.

D quoq́

quoque sua essent, ut prius, iudicia, ac legatis & oratoribus populorum regumq; responsa dedit. *Comitia.* Comitia uerò populi etsi nihilominus habebantur, tamen nihil præter uoluntatem Augusti agebatur: magistratus partim ipse designabat, alios populo plebiq; creandos permittebat, id modò curans, ne qui indigni per coitiones aut ambitum designarentur. Hæc fuit Augusto generalis Imperij administrandi ratio: nunc singula, quæ necessaria relatu uidebuntur, ordine prosequar cum Consulibus, sub quibus acta sunt. *Viarum refectio.* Anno eo, quem suprà demonstrauimus, cum uideret Augustus uias extra urbem aliquandiu neglectas, difficilia itinera exhibere, reliquas patrum quibusdam proprijs sumptibus reficiendas mandauit: Flaminiam, quoniam eà ducturus erat exercitum, ipse procurauit, estq; ea statim instaurata, ac ob id statuæ Augusti sunt supra aras in ponte Tiberis, & Arimini positæ. Reliquæ uiæ posteriori tempore refectæ, siue publicis, (neque enim Senatores libenter sumpus faciebant) siue ipsius Augusti sumptibus hoc factum quis dicere uelit: neq; enim inter huius, & publicum ærarium quid interfuerit, satis uideo, quantumuis Augustus statuas nonnullas suas argenteas, ab amicis sibi & populis datas, in numisma conciderit, quò existimaretur ex suis facultatibus omnia quæ præ se ferebat impendere. Itaq; mihi animus non est dicere, pecunia ne sua, aut publica Imperatores quicquam perfecerint, cum utrunq; sæpius obtigerit: neq; mihi æs alienum factum, aut donationes, & alia id genus referre lubet, cum hæc omnia populus cum Imperatore semper communia habuerint. *Augustus res Gallicas & Hispanicas componit.* Augustus his peractis cum exercitu ab urbe profectus est, ut in Britanniam bellum transferret: uerùm postquam in Galliam uenit, cum Britanni oratores petitum pacem ad eum misissent, componendis Gallicis rebus, quæ quia subactis illis statim bella ciuilia subsecuta fuerant, etiamnum fluctuabant, Gallorumq; agendo censu, uitaq; & republica formanda aliquid temporis extraxit. Inde in Hispaniam profectus, eam quoq; prouinciã constituit. *An. V.C. 728.* Anno sequenti, Augusto VIII. Statilio Tauro Consulibus, Agrippa, quia nullam uiam sternendam susceperat, Septa dedicauit. *Agrippa Septa exornat.* Septa locus est in Campo Martio, eum ad habenda tributa Comitia Lepidus undiquaq; porticibus circunductis ædificauerat, tabulis lapideis & picturis à se exornatum Agrippa, Septa Iulia ab Augusto cognominauit. *Septa Iulia.* Hic quidem Agrippa eo facto nõ mo do inuidiã nullam, sed magnos honores apud Cæsarem omnesq; alios inuenit: nam omnibus rebus Cæsari quàm maximè clementium, gloriosarumq; & utilium actionum autor adiutorq; cum esset, nihil tamen eius gloriæ sibi arrogabat, honoresq; ab eo sibi tributos nõ in priuatum suum commodum aut uoluptatem, sed in Augusti ac Reipublicæ utilitatem conuertebat. At *Cornelij Galli interitus.* Cornelius Gallus ad libidinem ex honore sibi ab Augusto dato præcipitauit, ita ut multa cõtra Augustum uana dicta deblateraret, ac multa flagitiose ageret, statuas sibi ipsi per uniuersam propemodum Aegyptum ponens, suaq; acta in Pyramides inscribens. *Valerius Largus.* His de causis accusatus à Valerio Largo, qui socius eius & conuictor fuerat, ignominia ab Augusto affectus est, prohibitusq; intra prouincias eius degere. Eo facto, multi quoq; alij Gal lum aggressi, uaria eius crimina detulerunt: decretumq; est ab uniuerso Senatus, ut iudicio damnatus exularet, bona eius Augusti essent, ac rem sacrã eius rei causa Senatus faceret. Gallus dolorem non ferens, morte uoluntaria damnationem præuenit. Documento fuit is Galli casus, quàm parũ sincerè pleriq; beneuolentia alios prosequerẽtur: quando eos se Gallo, quem

adulati

adulati hactenus fuerant, præbuere, ut eum ad inferendas sibi manus adegerint, & ad Largum, quoniam eum iam crescere uidebant, studia sua conuertere, proculdubio si quid similis rei euenisset, eadem in ipsum statuturi. Certè Proculius ita de Largo sensit, ut obuiā eo fortè facto, nares suas osq; manu compresserit, ijs qui secum erant significans ne respirare quidem Largo præsente quenquam tutò posse. Alius quidam Largum accedens, adhibitis arbitris, Largo ipse ignotus, percontatus est, Notus'ne ei esset: & abnegante id Largo, rem in tabulas adsignauit: quasi uerò homo improbus non posit etiam ignotum calumnijs impetere. Adeò autem pleriq; magis actiones aliorum, quamlibet prauas, imitantur, quàm infortunia eorum caueant, ut tum temporis etiā M. Egnatius Rufus, qui cum Aedilis plebis fuisset, eoq; in magistratu præter alia multa rectè facta, ædificijs quoque suo anno incendio correptis seruorum suorum, aliorumq; mercede cōductorum opera succurrisset, ideoq; ei à populo sumptus in eum magistratum dati, & ipse præter leges Prætor creatus esset: animo propter hęc sublato, Augustū despexerit, ac publicè scriptum proposuerit, sese illęsam integramq; successori urbem tradidisse. Id iram cùm aliorum in Republica principum, tum ipsius Augusti mouit, qui paulò pòst Egnatium ne quid præter cæteros sibi sumeret, edocturus, tunc satis habuit Aedilibus mandasse, cauerent ne qua incendia existerent, aut si extitissent, ignis restinguendi curā gererent. Eodem anno Polemo rex Ponti in socios ac fœderatos P. R. adscriptus est, ac prima subsellia in theatris per totum eius regnum Senatoribus tributa. Augustum iam in Britanniā, quia de pacto non conueniebatur, expeditionem animo agitantem, Salasi, Cantabri, Asturesq; rebellionem facientes redhibuerunt: quorum Salasij sub Alpibus habitant, ut suprà dixi, alteri uerò regiones Hispaniæ planas ad Pyrenæum montem, ac munitisimas Pyrenæi partes incolunt. Igitur Augustus, qui tum nonum Consulatum, M. Silano collega gerebat, aduersum Salassos Terentiū Varronem misit, ipse bellum cōtra Cantabros & Astures suscepit gerendum. Varro in terram hostilem multis simul locis, ne coire inter se, ac iunctis uiribus uictoriā distinere possent, irrumpens, facilimè Salassos, non magnis nimirum sibi agminibus occurrentes, uicit, & ad accipiendas pacis conditiones adegit: tum certam argenti summam eis imperauit, quasi nihil prætereà damni accepturis, ad id argentum exigendum undiq; dimisis militibus, omnes qui essent [illegible] ætate, compræhendit: diuendiditq; ea conditione, ne quis eorum ante uicesimum annum liber fieret. Agri eorum pars optima cohortibus prætorianis data, urbs Augusta Prætoria fuit. Cum Astures ac Cantabri, simul bello à Cæsare petiti, neq; dederent se locorum naturæ cōfisi, neq; etiam manum consererent, quippe & numero longè inferiores, & uelites plerique, cumq; eum, si quā se commoueret, subinde editioribus locis occupatis, ac syluestribus conuallibus insidias collocantes, frequenter infestarent: Augustus in summis difficultatibus constitutus, ac ex labore curisq; in morbum prolapsus, C. Antistio ei bello præfecto, Tarraconem se contulit. Antistius in eius belli administratione multa præclarè gesit, non quòd artibus imperatorijs Augusto anteiret, sed quòd eo contempto Barbari, ausi sunt prælio congredi, idq; sinistrum fecerūt: ita & multa ipse oppida cepit, & T. deinde Carisius Lanciam, quę est maxima Asturiæ urbs, desertam occupauit, multaq; alia in suam potestatem redegit. Finito hoc bello, Augustus emeritos milites exautorauit, urbemq; eos in Lusitania, Augustam Emeritam nomine,

Proculij de Largo sententia.

M. Egnatij Rufi ædilis in Augustum contumelia.

Aedilib. incendiorum cura mandata.

Polemo socius Romanorū factus.

Salassorū, Cantabrorum, & Asturum rebellio.

An. V. C. 729.

Terentius Varro Salassos perdomat.

Augusta Prætoria.

Cæsar bello Cātabrico ægrotat.

C. Antistius Astures uincit.

T. Carisius.

Lancia.

Augusta Emerita.

Spectacula castrensia.
Iubæ regnum.

condere iuſsit: ijs qui militari etiamnum erant ætate, ſpectacula quædam per Marcellum ac Tiberiũ, quaſi Aediles, in ipſis caſtris exhibuit: Iubæ pro paterno regno Gætuliæ quaſdam partes, quoniam pleræq; ad morem Romanum cõpoſitæ erant, & Bocchi Bogudiſq; ditiones dedit: Amynta mortuo, regnum filijs eius nõ tradidit, ſed prouinciã P.R. fecit, atq; exinde Gallogræcia cum Lycaonia Romanum habere præfectum cepit: oppida Pamphyliæ, quæ prius ſub Amynta fuerant, ſuæ ſunt libertati reſtituta. Ferè hoc ipſo tempore M. Vinicius Germanos quoſdam ultus, qu[illegible] Romanos uiros in ipſorum regionem commercij gratia ingreſſos obtrun[illegible]auerãt, ipſe quoque nomẽ Imperatoris Auguſto parauit. triumphiq; ei ꝓpter hanc, aliasq; res tum geſtas decreti ſunt: quos cum recuſaſſet, Fornix trophæum ferens in Alpibus ei poſitus eſt, dataq; poteſtas Calendis Ianuarij ſingulis coronæ & ueſtis triumphalis geſtandæ. Auguſtus bellis ad hunc modum confectis, Iani templum, quod propter hæc bella fuerat reſeratum, clauſit. Agrippa autem eodem tempore proprijs ſumptibus urbem exornauit: nam & porticũ Neptuni propter uictorias nauales extruxit, & Argonautarum pictura decorauit, & ſudatorium Laconicum fecit. Lacedæmonicum autem uocatur id genus balnei, quoniam hi tum nudari corpora, & inungi oleo præcipuè uidebãtur. Pantheum quoq; perfecit Agrippa: id ſic dicitur fortaſsis, quòd in ſimulacris Martis & Veneris multas Deûm imagines acciperet: ut uerò mihi uidetur, inde id nominis habet, quòd forma conuexa faſtigiatum, cœli ſimilitudinem oſtenderet. Voluit Agrippa in eo Auguſti quoq; ſtatuam collocare, nomenq; operis ei adſcribere: neutrum autem eo accipiente, in Pantheo ipſo Cæſaris ſuperioris ſtatuam, ſuam & Auguſti in ueſtibulo poſuit. Quæ quoniam non eò, ut cum Auguſto de liberalitate contenderet, ſed firma erga hunc beneuolẽtia, & perpetuo Reipublicæ ſtudio ab Agrippa fierent, non modò non culpauit Auguſtus, ſed magnis potiùs eſt proſecutus honoribus. Nam cum propter morbũ nuptias filiæ ſuæ Iuliæ, & Marcelli (erat is ſororis Auguſti filius) Romæ non poſſet facere, Agrippæ eas celebrauit opera: cumq; domus in Palatino monte, quæ priùs Antonij, deinde Agrippæ & Meſſalæ conceſſa fuerat, incendio eſſet abſumpta, argento Meſſalam donauit, Agrippã in ſuam domũ ad ſe recepit. His rebus haud equidẽ iniuria animũ Agrippa ſuſtulit. C. etiã quidã Toranius nullã culpã [illegible] Trib. plebis patrẽ ſuum, libertũ quidẽ eum alicuius, in theatrũ introdux[illegible]et, ac in ſubſellio Tribunicio apud ſe collocaſſet. Innotuit quoque P. Se[illegible]ilius, qui ludis quibuſdam urſos trecentos, & totidem alias Africas bel[illegible]as interfeciſſet. Auguſto X. C. Norbano Conſulibus, Calendis Ianuarijs Senatus iuramento confirmauit ſe eius acta approbare: cumq; iam urbi appropinquare diceretur (nam propter morbum diutius abfuerat) ac pollicitus populo uiritim centenos eſſet denarios, negaſſetq; ſe prius id proſcripturũ, quàm Senatus aſſenſiſſet, omni eum legum neceſsitate Senatus liberauit, ut, ueluti demonſtratum à me eſt, uerè cum plena poteſtate perfecteq; ſui iuris, legibuſq; ſolutus, agere aut non agere omnia ſuo poſſet pro arbitrio. Hæc abſent[illegible]æſari decreta. Poſtea quàm in urbẽ aduenit, alia pro ſal[illegible]e & reditu eius a[illegible]ta, ac præterea decretũ, ut Marcellus inter Prætorios in Se[illegible]t[illegible]ſſet, decennioq; maturiùs quàm leges poſtulant, Conſulatũ peter[illegible] Tiberioq; permiſſum, ut ſingulos magiſtratus quinquennio antè q̃ cõnſtitutum fuit, adire poſſet, ſtatimq; alteri Quæſtura, alteri Aedilitas data eſt: & quia ij qui Quæſtores prouinciarum eſſent, numerum nõ explebant, ſorte

Amyntæ mors.
Galatia & Lycaonia prouinciæ Rom. fiunt.
M. Vinicij de Germanis uictoria.
Iani templum clauditur.
Agrippa porticum Neptuni & balneũ Laconicũ & Pantheum extruit.
Nuptiæ Marcelli & Iuliæ.
Agrippa cohabitator Augusti.
C. Toranij in patrem pietas.
P. Seruilius ferarum confector.
An. V. C. 739
In acta Augu[illegible] rat.
Augustus legibus soluitur.
Marcello & Tiberio tempus petendi magistratus remis[illegible]

forte ad id delecti sunt omnes qui citra hoc officium superioribus usque ad decimū annis Quæstores fuissent. Hæc tum in urbe memoratu digna acta sunt. Cæterùm Cantabri & Astures, ubi primùm Augustus ex Hispania, L. ei Aemilio præposito, discessit, rebellione extemplò facta, ad L. Aemilium prius quàm ei quicquā sui consilij indicarēt, miserunt qui dicerent, frumentum ipsos aliasq; quasdam res exercitui donare: atque ita cum nacti essent permultos Romanos milites ad ea apportanda profectos, in loca sibi opportuna adductos interfecerūt. Sed hoc eis gaudium diuturnum non fuit, quin agro ipsorū uastato, incēsis oppidis, & maxime * celeriter manu caperētur. Interim alia quoq; expeditio quædā simul & cepta moueri, & desita. In Arabiam Felicē, cuius tum rex erat Sabos, Aelius Largus exercitū adducebat. Cui etsi primò in cōspectum nemo prodiret, tamen haud exiguo id iter labore stetit: nam solitudo regionis, sol quoq; & aquę natura infestę, ita eos afflixêre, ut maior pars exercitus periret. Morbus ipse nulli notorū assimilis, in caput decumbebat: eoq; exiccato, multos statim perimebat: qui uerò euasissent mortē, ijs in pedes per totum corpus transibat, eosq; ita afficiebat ut remedium nullum prodesset, nisi quis oleum uino mixtum biberet, eoq; se inungeret. quod sanè paucissimis licebat facere, cum neutrū in ijs locis nascatur, neque ipsi eius secum copiam attulissent. Inter hæc mala barbari, qui prius si quando prælium cōmisissent, semper inferiores discesserant, ac oppida quædam amiserāt, morbo auxiliario suo usi, Romanos aggressi sua receperunt, reliquosq; Romanos sua regione expulerunt. Hi primi, atq; ut mea fert sententia, ultimi etiam Romanorum eo usq; in Arabia ista bello progressi sunt: Athlulorum enim tenus (urbs ea insignis est) peruenerant. Augustus XI Consul, cum Calpurnio Pisone, adeò graui morbo decubuit, ut nulla salutis spes adesset: itaque omnibus ita ut fato cōcessurus dispositis, magistratibus, & Senatorū equitumq; primoribus ad se conuocatis, nemine sibi successore (cum omnes putarēt, Marcellum ad hoc ab eo destinatum iri) constituto, cum quædam ijs de publicis negocijs exposuisset, Pisoni libellum, in quem exercituum & redituum publicorum indicem conscripserat, Agrippæ annulum tradidit. Antonius uerò Musa, cum nihil Augustus eorum quæ maximè ad sanationem opus erant, posset facere, lauacris frigidis, frigidisq; potionibus sanitati restituit: quam ob rem etiam pecunia ei ab Augusto & Senatu multa, ususq; annuli aurei (libertus enim erat) datus est, immunitasq; non ipsi modò, sed omnib. eandem artem exercentibus in posterum quoq; tempus concessa. Verùm enimuerò ut palam conuincerēt hic Musa opus fortunæ fatiq; sibi arrogasse, euenit paulo post ut Marcellus ægrotans, eademq; ratione à Musa eodem curatus, mortem obiret: quem funere publico elatum, laudatumq; pro more Augustus in sepulcrum ab ipso factum condidit, memoriaq; eum theatri eius quod antè ceptum à Cæsare, Marcelli dictum est, honestauit: iussitq; ut ludis Romanis effigies Marcelli aurea, aureaq; corona, & sella curulis in theatrum inferretur, mediaq; inter præfectos ijs ludis magistratus collocarēt. Verùm hæc postea temporis acta sunt. Tum uerò Cæsar ualetudine recuperata, testamentum quod fecerat in Senatum intulit, uoluitq; recitare, ostensurus hominibus neminem se sui principatus successorem constituisse, ne tamen legeret, ab omnibus prohibitus fuit: id uerò summam eius apud omnes admirationē excitauit, quòd Marcello, quē sororis suæ filium, generumq; suum amauisset, quem tot honoribus ornasset, cuius munus Aediliciū adeo splen-

Cantabrorum et Asturum rebellio.

L. Aemilius.

Aelij Largi in Arabiam Felicem infelix expeditio.

Athlula.

An. V. C. 731.

Augusti morbus grauißimus.

Antonius Musa Augustū restituit sanitati.

Immunitas medicis concessa.

Marcelli mors, & quibus eum honoribus Augustus ornarit.

Marcelli theatrum.

didè adornauisset suo auxilio, ut per totam æstatem supra forũ conopea suspenderit, equitem saltantem, insignemq; mulierem in orchestram introduxerit, tamen ei principatũ non credidisset, sed ei Agrippam prætulisset. Nimirũ Cæsar nondũ animo iuuenis Marcelli animo satis fisus erat, & uel populum libertatem suam recipere uolebat, uel Agrippam summæ rerum ab eo præfici, quem cum compertum haberet à populo summopere diligi, tamen nolebat ipse ei imperium mandare. Porrò Augustus alleuato corpore, cum intelligeret his de causis Marcellum simultatẽ aliquam contra Agrippam suscepisse, ne si uno in loco mansissent, offensæ inter eos ac contentiones intercederent, Agrippam continuò in Syriam amandauit. Agrippa urbe præfectus, in Syriam non perrexit, sed adhuc maiori usus moderatione, eò missis legatis suis, ipse Lesbi permansit. Augustus uerò decem tantùm Prætores, quia pluribus opus non haberet, constituit, idq; in plures etiam annos: quorum reliqui eadem quæ prius officia exequerẽtur, duo uerò administrationi singulis annis præessent. His singulis ordinatis, in Albanum exijt, ac Consulatu sese abdicauit. Quoniam enim ipse iam inde à compositione Reipublicæ, ac nonnulli alij toto anno Consulatum gesserant, inhibere eum morem cupiens, ut ad plures Consulatus perueniret, extra urbem magistratu abijt, ne impediretur. Laudatum est hoc eius factum, idq; etiam, quod in suum locum subrogauit L. Sestium, qui uir semper Bruti rebus fauerat, omnibusq; in bellis ei ad fuerat, ac adhuc eius memoriam colebat, imagines eius habebat, eumq; laudare solebat: amicitiæ uerò obseruantiam, fidemq; Sestij non modò non odio, sed honori etiã habebat Augustus. Ea propter Senatus Augusto hos honores decreuit, ut Tribunus plebis perpetuus esset, ut quoties Senatus haberetur, etiam si Consulatum non gereret, de quibuscunq; rebus referre posset, ut Proconsulare imperium semper haberet, neq; id in urbem intrans deponeret, aut renouando opus ei esset, ut maior ipsi in prouincijs quàm præfectis earum semper esset potestas. Inde exortum est, ut Augustus, quiq; eum sunt secuti Imperatores, lege quadam reliquis hisce, & Tribunicia potestate uterentur. Nam Tribuni plebis nomen neq; Augustus, neq; ullus alius imperator gessit. Ac mihi sanè hæc ei tunc non adulantes, sed uerè tribuisse Romani uidentur: nimirum in omni re cum ipsis tanquam liberis hominibus agebat: ita cum Teridates, ac legati à Phraate Romam aduenissent, suarum controuersiarũ causa, in Senatum eos Augustus introduxit, ac deinde mandata sibi à Senatu litis cognitione, Teridatem Phraati nequaquam tradidit: filium tamen Phraatis, quẽ antè ab eo acceperat, patri remisit, ut pro eo captiuos, signaq; militaria Crassi & Antonij cladibus amissa reciperet. Eodẽ anno Aedili cuidam plebis mortuo, C. Calpurnius, qui tamẽ antè Aedilis curulis fuerat, successit, quod aliâs factum fuisse memoriæ proditum nusquam est. Ferijs bini singulis diebus præfecti urbis fuêre, interq; eos unus qui nondum iuuenilem ætatem attigerat. Sanè mortis Marcelli causa Liuiæ à quibusdam imputata est, quę eum suis filijs præferri indignè tulisset: eam tamen suspicionem dubiam effecit eius, ac sequentis anni temperies, ita uitiosa, ut ingens hominum multitudo morbis absumpta sit. Tum quoq; (ut ferè huiusmodi mala signis huius prænunciantur) lupus intra urbem depræhensus est, ignisq; & tempestas multa ædificia læsit, Tiberisq; auctus pontem sublicium euertit, fecitq; ut urbs triduum esset nauibus peruia.

Agrippa ob simultates cum Marcello in Syriam amandatus.

Decem Prætores.

L. Sestius Consul.

Honores Augusto decreti.

Tribunicia potestas ab Imperatoribus usurpata.

Augustus ut controuersiam Teridatis ac Phraatis dijudicârit.

Aedilis curulis Aedili plebis succedit.

Liuia suspecta ob mortẽ Marcelli.

Morbosa constitutio aeris.

DIONIS

DIONIS ROMANAE HISTORIAE LIBER QVINQVAGESIMVSQVARTVS,

Guilielmo Xylandro Augustano interprete.

CONTENTORVM IN HOC DIONIS LIBRO, INDEX.

Quemadmodum procuratores uiarum & annonæ ex Prætorijs uiris sint delecti.
Vt Noricum fuerit subactum, ac Rhætia.
Quomodo Alpes maritimæ Romanis obedire ceperint,
Vt Balbi theatrum fuerit dedicatum.
De Marcelli theatri dedicatione.
De morte Agrippæ, utq; Cherrhonesus in bonis Augusti esse ceperit.
Quomodo Augustalia instituta fuerint.
Annis hæc acta XIII. quorum Coss. hi recensentur.

M. Claudius M.F. Marcellus Aeserninus.	An. V. C. 732.
L. Aruntius L.F.	
M. Lollius.	733.
Q. Lepidus.	
M. Apuleius Sex. F.	734.
P. Silius P.F. Nerua.	
C. Sentius. C.F. Saturninus.	735.
L. Lucretius Q.F. Visspalio.	
Cn. Cornelius L.F. Lentulus	736.
P. Cornelius P.F. Lentulus Marcellinus.	
C. Furnius C.F.	737.
C. Iunius C.F. Silanus.	
L. Domitius Cn.F. Cn.N. Aenobarbus.	738.
P. Cornelius P.F. P.N. Scipio.	
M. Drusus L.F. Libo.	739.
L. Calpurnius L.F. Piso.	
M. Licinius M.F. Crassus	740.
Cn. Cornelius Cn.F. Lentulus.	
Ti. Claudius Tiberij F. Nero	741.
P. Quintilius Sex. F. Varus.	
M. Valerius M.F. Messala Barbatus.	742.
P. Sulpicius P.F. Quirinius.	
P. Fabius Q.F. Maximus.	743.
Q. Aelius Q.F. Tubero.	
Iulius Antonius M.F.	744.
Q. Fabius Q.F. Africanus.	

ANNVS insequens M. Marcellum, L. Arruntium Consules habuit. Eo anno iterum Tiberis inundatione Romæ nauibus uehi licuit, fulminibus cùm alia multa, tũ statuæ in Pantheo ictæ sunt, ita ut hasta etiam è manu Augusti excuteretur. Pestis eo anno per totã Italiã ita grassata est, ut agris colendis nemo uacaret, quod idem exteris etiam regionibus euenisse opinor: itaq; Romani lue ista, fameq; attriti, existimantes id sibi haud alia de causa contingere, quàm quòd Augustum non eo etiam an- An. V. C. 732. Prodigia.

no Consulem haberent, Dictatorem eum dicere uoluerunt, inclusumq́; in Curia Senatum eò ui compulerunt, ut hoc decernerent, ni fecissent, incendium minitantes. Ipsi cum XXIIII. fascibus ad Augustum accessere, orantes ut se Dictatorem creari, annonæq́; procuratorem exemplo Pompeij pateretur.

Augustus Dictaturã et Censuram recusat.

Augustus inuitus quidem, tamen annonę procurationem suscepit, iussitq́; ut singulis annis duo uiri, qui ante quinquennium Preturam gessissent, frumento distribuendo cõstituerentur: Dictaturã autem nequaquam admisit. quinimò cum alia ratione neq; uerbis neq; precibus populum posset inhibere, uestem suam discidit, rectè inuidiam atq; odium eius nominis uitans, cum honorem & potestatem maiorem etiam Dictatoria haberet. Idem fecit, cum eum Censorem perpetuum constituere uellent: neq; enim hunc honorem accepit, sed Censores statim alios fecit, Paulum Aemilium Lepidum, & L. Munatium Plancum, fratrem hunc eius qui quondam proscriptus fuerat: Lepidũ uerò eum, qui tunc ipse proscriptus fuit.

Censores.

Hi postremi Censores ex priuatis fuerunt, quod statim eis est ostensum.

Omen.

Tribunal enim ipsorum cùm prima magistratus die conscenderent, corruit & confractum est, nec deinde alij Censores eorũ similes creati sunt.

Augustus quæ Romæ correxerit.

Augustus quanuis his Censura esset mandata, multa tamen quæ eorum essent officij egit, collegiorum alia prorsus sustulit, alia correxit, ludorum curam omniũ Prætoribus iniunxit, ita ut eis à populo aliquid daretur: edicto etiam addito, ne quis plus reliquis ex suis facultatibus in eos impenderet, ne'ue munus gladiatorium iniussu Senatus, aut sæpius duabus quotannis uicibus, aut plurium quàm centum & uiginti gladiatorum exhiberet. Aedilibus Curulib. incendia extinguenda mandauit, sexingentis seruis quorum ad hoc uterentur opera datis.

Orchestra.

Ac quoniã equites, & fœminæ illustres adhuc in Orchestra saltabant, prohibuit ne non modò patriciorum liberi (id enim iam antè cautum erat) sed etiam nepotes eorum, quiq́; equestris essent ordinis, amplius id facerẽt. In his actionibus legislatoris Augustus, & Imperatoris speciem nomenq́; ostendit: in alijs adeò se demisit, ut amicis quoq; in ius uocatis auxilio fuerit.

M. Primus.

M. cuidam Primo dies erat dicta, quòd Macedoniæ præfectus, bellum Odrysis intulisset: is cum modò Augusti, modò Marcelli ex sententia id se fecisse diceret, Augustus nemine uocante ad tribunal uenit, interrogatusq́; à Prætore, mãdasset'ne id bellum Primo, inficiatus est: tum Licinio Murenæ, qui causam Primi agebat, multis eũ maledictis incessenti, ac percontanti quid hîc in foro ageret, aut à quo uocatus adesset, A re, inquit, publica.

Licinij Murenæ in Augustũ contumelia.

Propter hæc ij qui sanę erant mentis Augustum laudauerunt, adeò ut Senatum quoties uellet conuocandi licentiam ei darent: reliqui malè de eo censerunt: inuentiq́; non modò qui Primum suis suffragijs liberarent, sed etiam qui in Augusti perniciem conspirarent.

Conspiratio cõtra Augustum.

Fannius Cæpio.

Eius conspirationis dux fuit Fannius Cæpio, socij autem nonnulli alij, interq́; eos Murena etiam siue uerè, siue falso habitus, qui libertate dicendi contra quoscunq; intemperanti ad fastidium usq; utebatur. Hi cum die dicta in iudicio non comparuissent, absentes exilio damnati sunt, & paulò pòst necati: neque auxilio fuit Murenæ neq; frater eius Proculius, neq; sororis maritus Mæcenas, qui tamẽ summo erant apud Augustum loco.

Proculius.

Mæcenas.

Hi conspiratores cum nihilominus quorundam iudicũ sententijs absoluerentur, legem Augustus tulit, ne quis occulte in iudicijs eorum qui ad nomen die dicta non respondissent, suffragiũ ferret, utq́; hi omnes indicta causa ab omnibus damnarentur. Quod eum non iracundia commotum, sed propter utilitatem publicam instituisse, ipse

euidenter

euidenter demonstrauit. Cum enim pater Cæpionis alterum seruorum, qui cum filio eius fugerant, manu mitteret, quòd ei ad mortem cum raperetur, opitulari uoluisset: alterum qui herum prodidisset, per medium forum traductum cum tabula causam supplicij indicãte, in crucem tolleret, Augustus id factum indignè nõ tulit: quod nisi in quodam iudicio passus fuisset aliter quàm lege ipsius cautũ fuerat, suffragia ferri, profectò omnem eorũ qui facta ipsius improbabant, repræhensionem refellisset. Eo tempore Cyprum ac Galliam Narbonẽsem, quia nihil armis suis indigerent, populo reddidit, atque ita Proconsules etiam in istas prouincias mitti ceperunt. Iouis etiã Tonantis templum dedicauit, de qua re duo hæc commemorantur, & in ipso tunc sacrificio tonitrua accidisse, & somnium deinde Augusto tale oblatũ. Cum propter nominis ac formæ eius Iouis nouitatẽ, & quòd ab Augusto is cõsecratus esset, maximè aũt, quòd adscendẽtes in Capitoliũ ad eum primò perueniebãt, Iupiter Tonans ab omnibus frequentaretur ac coleretur, imaginatus est in somnis Augustus Iouem Capitolinum secum expostulare, quòd secundo iam ipse loco haberetur, sé que respondisse, excubitorem hunc Tonantem ei Capitolino à se esse positum: ideoque orta die, tintinnabulum Ioui Tonanti appendit, somnij confirmandi causa. His enim tintinnabulis ianitores nocturni utuntur, ut si quid usus sit, significare possint. Hæc tum Romæ acta. Sub idem ferè tempus Cantabri Asturesque rebellionem fecerunt: hi quidem propter fastum ac crudelitatem Carisij, illi autem quòd Astures iam defecisse sentirent: contemptoque C. Furnio, quem quia recens aduenisset, imperitum suarum rerum esse iudicabant. Verùm hunc longè alium utrique experti sunt, cum auxilium Carisio ueniens acie utrosque uictos in seruitutem redigeret. Cantabrorum pauci uiui in hostium potestatem uenerũt: nam cum de libertate desperassent, uita quoque contempta, incensis munitionibus seipsos interfecerunt, aut una conflagrarunt: alij publicè sumpto ueneno perierunt, ita maxima ac ferocissima pars Cantabrorum perijt. Astures uerò ut primum ab oppugnatione oppidi cuiusdam repulsi, prælio etiam deinde uicti fuere, armis positis statim perdomiti sunt. Hoc ipso ferè tempore Aethiopes qui supra Aegyptũ habitant, duce Candace regina usque ad urbem Elephantinam populãdo obuia quæque progressi sunt. Ibi cum audirent C. Petronium Aegypti præfectum contra se uenire, ante eius aduentum discessere, ut se fuga eriperent: sed depræhensi in itinere, uictique, etiam in suam regionem eum pertraxerunt. Ibi quoque egregiè re gesta Petronius, cùm alias urbes, tum regiam Tanapen occupauit, ea diruta, præsidioque alio quodã loco relicto, cum maiore parte exercitus recessit, cùm neque progredi propter arenam & æstum, neque ibi cõmodè cum toto exercitu permanere posset. Interim audiens Aethiopes eos quos in præsidio posuerat aggressos, iterum in eos exercitu ducto, suos liberauit, Candacenque ad conditiones pacis accipiendas coegit. Interea temporis Augustus in Siciliam profectus est, ut eam, ac omnes alias ad Syriam usque prouincias constitueret. Per eius absentiam populus Romanus in creandis Consulibus seditione agitatus est, quòd ipsum satis ostendit, incolumem Rempublicam si sub populi esset imperio, manere non posse, cum parum abfuerit, quin ipsis comitijs ac magistratibus constituendis, ubi populi est potestas, res ad tumultum peruenerit. Consulatus locus alter Augusto seruabatur, ideoque anni initio M. Lollius solus Consulatum gessit. Cæsare aũt Consulatum non accipiente, Q. Lepidus & L. Silanus eum ambiuerunt, itaque fa-

Augusti humanitas.

*

Cyprus & Gallia Narbonensis populo redduntur.

Iouis Tonantis ædes.

Somnium Augusti.

Cantabrorum et Asturum rebellio.

Carisius.

C. Furnius.

Aethiopum in Aegyptum expeditio, sub Cãdace.

Elephantina.

C. Petronius.

Tanape.

Romæ turba Comitijs Consularibus.

uoris uenatione sua omnia cõturbarunt, ut cordati uiri Augustum Romã euocarent. Augustus ipse quidem Romam non rediit, sed Consulatus petitores ad se profectos, uerbis increpatos, iussosq; cum suffragia ferrentur, abesse, dimisit. Nihilo sedatius res acta est, sed tantum deinde factionũ ac turbarum extitit, ut uix tandẽ Lepidus Consul creatus fuerit. Quæ Augustus moleste ferens, cum neq; soli Romæ uacare posset, neq; eam sine gubernatore relinquere auderet, de præficiẽdo ei aliquo cogitans, Agrippam ad id aptissimum esse iudicauit: plus tamen ei maiestatis addendum ratus, quò facilius regere urbem posset, uxore eum sua (quanquam hæc sororis Augusti filia erat) repudiata, Iuliam ducere iussit: ac continuò Romam misit ad nuptias peragendas, urbisq; administrationem suscipiendam: quod ut faceret, præter alia etiam Mæcenatis eum dictum mouerat, qui consultus hac de re: Tantũ, inquit, Agrippã iam fecisti, ut uel gener tuus fiat, uel occidatur necesse sit. Agrippa cum turgescentes adhuc motus in urbe inuenisset, omnia sedauit, & sacra Aegyptia, quæ iterum in urbem iam insinuabãt, repressit, edicto ne quis ea in suburbano intra D. passus ageret. Tumultum autem qui propter præfectum urbis ad ferias constituendum extiterat, cum componere non potuisset, annus ille sine hoc magistratu transactus est. Augustus rebus in Sicilia ordinatis, Syracusisq; & aliis quibusdam urbibus coloniæ Romanorũ ut essent destinatis, in Græciam transmisit: Lacedæmonios Cytheris donauit, conuictuq; suo honorauit, quòd ibi Liuia cum uiro & filio ex Italia profuga commorata fuisset. Atheniẽsibus autem Aeginam, & Eretreã (harum enim fructus capiebãt) ademit, sicuti quidam sunt autores, quòd Antonio fauissent: ac præterea edixit, ne quẽ ciuẽ accepta pecunia facerent. Id Atheniensibus uidebatur eo portentum fuisse, quod statuę Mineruæ accidit: quæ ad solem orientẽ spectans in arce posita, obuersa ad occasum, sanguinem expuit. Rebus in Gręcia confectis, Augustus in Samum nauigauit, ibiq; hyemauit. Vere in Asiã perrexit, M. Apuleio, P. Silio Consulibus, ibiq; & in Bythynia omnia constituit, non minori eas, ut & priores prouincias, cum essent populi, quàm suas procurans. Nam & omnia ut conueniebat, emendauit, & pecunias aliis largitus est, aliis etiam ultra tributum nouas imperauit. Cyzicenos, quòd in quadam seditione nonnullos Romanos flagris cæsos necassent, in seruitutẽ redegit: idemq; in Syriam cum aduenisset, Tyriis & Sidoniis propter factiones supplicium irrogauit. Interim Phraates quia nihil dum eorũ quæ pactus fuerat, perfecisset, ueritus ne bello ab Augusto impeteret, signa ei militaria, et captiuos omnes, paucis demptis, qui se ipsos pudore moti interemerant, aut in Parthia occultè remanserant, misit, eaq; Augustus quasi bello aliquo Parthum uicisset, accepit. Nam hanc rem magnæ sibi laudi ducebat, quòd præliis prius amissas res, citra ullum certamen recepisset. Itaque & sacrificia eius rei causa, & templum Martis Vltoris in Capitolio ad imitationem Iouis Feretrii, quà signa ea militaria suspenderẽtur, decerni iussit, ac deinde perfecit: equo etiam ouans in urbem inuectus, ac fornice trophæũ gestante honoratus est: cæterùm hęc omnia postea temporis hanc ob rem acta sunt. Tunc autem ipse uiarum quæ sunt circa Romam curator constitutus, Miliarium aureum, quod uocatur, fecit, quiq; uiis muniẽdis præessent Prætorios uiros, qui binis lictoribus uterentur, designauit. Iulia autem eo tempore Caium peperit, sacrificiumq; perẽne natalibus eius cum quibusdam aliis decretũ est: priuatim uerò Aediles natalibus Augusti ludos equestres & uenationẽ ediderunt. Dum hęc Romæ

Agrippa gener Augusti factus, Romæ præficitur.

Mæcenatis dictum.

Aegyptia sacra.

Augustus ut res in Sicilia, Græcia, & Asia composuerit.

Portentum.

Cyzicenis, Tyriis, Sidoniisq; libertas adempta.

Phraates Parthus Augusto captiuos & signa militaria reddit.

Martis Vltoris templum.

Viarum refectio.

Miliarium.

Caius nascitur.

Romæ fiunt, Augustus interim subditos ex Romanarum legum præscripto composuit, fœderatos uti maiorum suorum institutis permisit, neque quicquam uel illis adimere, uel bello acquirere, sed contentus esse partis statuit, idq; etiam ad Senatum scripsit. Itaq; tunc temporis nullum bellum attigit: principatus uero Iamblicho Iamblichi filio paternũ in Arabia, Tarcondimotoq; eam, quã pater eius Tarcondimotus in Cilicia habuisset, maritimis quibusdam exceptis, quæ Archelao cum minoris Armeniæ regno donauit, Medo rege, qui regnum id quoq; ante obtinuerat, uita functo: Herodi Zenodori cuiusdam Tetrarchiam, Mithridati cuidam Commagenem, quòd eius rex patrem huius Mithridatis occidisset, puero etiamnum attribuit. Cum Armeniæ maioris populus Artabazem accusaret, Tigranemq; fratrem eius qui tum Romæ erat, euocaret, Augustus Tiberium accersiuit, ut Artabazen regno pelleret, Tigranemq; ei præficeret. Tiberius ab Armenijs ante eius aduentum occiso Artabaze, nihil suo apparatui respondens perfecit: tamen ea se re, quasi sua quicquam uirtute egisset, iactauit, præsertim cum sacrificia propter eam essent decreta: ac iam de summo imperio cogitationes animo agitabat, quòd cum ad Philippos accederet, tumultus ex eo loco, in quo ante depugnatũ fuerat, tanquam ex castris auditus fuerat, ac ignis ex ara in castris olim ab Antonio posita, effulserat. Augustus in Samum reuersus, libertatẽ hospitij Samijs præmiũ dedit, ac nõ pauca eo tempore negocia cõfecit. Frequẽtes enim eò ad ipsum legati cõmearũt, ac Indi pacẽ, quã antea per oratores petierant, tunc interposito fœdere sanxerunt, mittẽtesq; dona: inter quæ tigres etiã, animalia tum primùm Romanis, ac Græcis etiã, ut ego existimo, uisa, ac adolescentẽ etiã quendã humeris carentem, (cuiusmodi Mercurij fingi solẽt) qui manuũ loco pedũ omnia officio peragebat, ijs arcum tendebat, sagittas emittebat, tuba canebat: quod quomodo potuerit, equidem nescio, ab alijs tamẽ tradita scribo. Vnus ex Indis Zarmarus, siue ex sapientibus eorũ unus, ac propterea uel gloriæ causa, uel senectutis secundũ leges patrias, siue ut ostentaret se Augusto et Atheniensibus (Athenas enim uenerat) mori uolens, deorum sacris etsi (ut referunt) nõ legitimo tempore initiatus in gratiam Augusti, inde se in ignem dedit. Eo anno Consul fuit C. Sentius, cui cũ collega esset dandus (nam tum quoque reseruatum sibi Consulatum Augustus non accepit) iterum seditiones ac cædes Romæ euenerunt, adeò ut urbis custodiam Sentio Senatus mandauerit: quam cum non reciperet in se, legatos ad Augustũ cum binis lictoribus miserunt. Augustus re cognita, cum uideret nullum mali finem fore si eandem quam prius rationem teneret, unum ex legatis Q. Lucretium nomine, qui unus ex proscriptis fuerat, Consulem designauit, ac ipse Romam contendit. Ob reditum eius, ac propter ea quæ absens egisset, multa ac uaria in honorem eius decreta sunt, quorum ille nihil accepit, nisi quòd Fortunæ Reduci arã consecrari, diemq; sui reditus inter ferias referri, & Augustalia dici passus est. Cum nihilominus magistratus populusq; in hoc essent, ut obuiam ipsi prodirent, noctu in urbem inuectus est: postridie Tiberio Pretorios honores dedit, Drusoq; concessit, ut quinquennio maturiùs quàm consuetudo Reipub. ferret, magistratus posset petere. Et quoniam ea quæ se absente per seditiones, reuerso autem per metum egissent, non consentiebant, decretum ei est, ut magister morum per quinque annos esset, potestatemq; Censoriam per id temporis, Consularem autem quandiu uiueret, haberet, ut semper ei fasces duodecim præferrentur, ac in medio Consulũ semper

Principatũ accipiunt Iamblichus. Tarcondimotus. Archelaus. Herodes. Zenodorus. Mithridates. Armeniæ tumultus. Artabazes perit. Tigranes. Tiberius in Armeniã uocatus. Augurium. Samijs libertas data. Indi pacẽ cum Augusto componunt. Tigris. Homo sine humeris. Zarmarus Indus sese combusit. An. V C. 735. C. Sentius Consul. Tumultus propter Consulatum. Q. Lucretius Consul. Augustus Romam redit. Fortuna redux. Augustalia. Tiberio et Druso honores oblati. Magisteriũ morum. Consulatus perpetuus.

per sella curuli sederet. Hæc cum decreuissent, cōtenderūt ab ipso, ut emendaret omnia suo arbitrio, ac leges quas uellet ferret. ijsq; Augustarum nomen indiderunt, ac obtemperaturos unanimiter iis, uelle se iuramēto obstringere professi sunt. Augustus cùm reliqua, ut necessaria, admisisset, iuramentum eis remisit: nimirum satis intelligēs quæ ex animo decreuissent, ea ipsos etiam nō iuratos seruaturos: quæ contrà, ne si infinitis quidam modis spopōdissent, firma habituros. Hoc ipso tempore quidē Aedilis ultrò propter egestatē magistratu sese abdicauit. Agrippa, qui prius ex Sicilia ad gubernandam urbem fuerat missus, Gallijs tum administrandis est præfectus: tumultuabantur enim inuicem Galli, & à Germanis infestabantur: ijs motibus sedatis, in Hispaniam transijt. Nam Cantabri qui in bello capti fuerant, ac uenditi, singuli suis dominis interfectis domum suam redierāt, multisq; ad defectionis societatem permotis, castellis quibusdam occupatis ac communitis, præsidia Romanorū adoriebantur. Contra hos cum exercitu profectus, primò in militibus suis in officio retinēdis laborauit. ueterani enim multi erant, qui continentibus bellis confecti, ac Cantabros ut bellicosos metuentes, dicto audientes esse recusarent. His celeriter quâ consolando, quâ minando ad obtemperādum sibi compulsis, ad Cantabros cum peruenisset, ab hoste, qui cum Romano seruisset, rerū inde peritiam sibi parârat, ac spem salutis, si captus fuisset, nullam eliquam habebat, multis est incommodis affectus: tandem cum multos milites amisisset, multos propter rem malè gestam ignominia notasset (nam præter cætera, totam legionem quę Augusta uocabatur, eo nomine uti prohibuit) Cantabros qui essent militari ætate omnes propè deleuit, reliquos dearmauit, & ex montanis locis in campestres transtulit. De his tamen rebus neque literas dedit ad Senatum, neque triumphum Augusti iussu ei decretum, egit: sed hîc quoq; solita animi moderatione usus fuit. Idem aliquando à Consule de eius fratre sententiam interrogatus, eam nō tulit: aquā, quæ Virginalis uocabatur, proprijs sumptibus in urbem adduxit, Augustamq; nominauit: quod ita gratū fuit Augusto, ut inopia aliquando uini existente, cum quiritaretur populus, satis prouisum diceret esse ab Agrippa, ne quis eorum siti periret. His morib. Agrippa fuit. At uerò alij quidam qui nequaquam tantas res gessissent, sed uel latrocinia excidissent, uel seditiones urbium pacassent, triumphum ausi [illegible], impetratumq; duxêre: nam & in hoc, et in publicę sepulturę honore concedendo facilem se initiò Augustus præbebat, ijq; his honoribus adepti superbiebant. Cæterùm Agrippam ad Imperium quodammodo Augustus prouexit. Cum enim Rempublicam exquisita uideret cura indigere, insidias'que ipse metueret, quæ in huiusmodi re plerunque eueniunt, contra quas sanè parum præsidij sibi futurum in thorace (quem frequenter etiam cum in Senatum iret sub ueste gestabat) putaret, primùm in aliud quinquennium suum sibi principatum prorogauit, cum iam decennium esset in exitu: (id enim agebat, P. iam, & Cn. Lentulis Consulibus) deinde Agrippæ cùm alia ferè eadem quę sibi, tum Tribuniciam potestatem, itidem ad quinquēnium dedit: tot enim ipsis annos tūnc sufficere dicebat, ac non multò pòst pleraque Imperatoriæ potentiæ propria accepit, ut iterum decennium eius principatus duraret. His actis, Senatorum delectū instituit, qui cū ut magnus ei esse numerus uidebatur, ita plerique nullius erant eius æstimatione precij, quippe qui non maliciosis modò, sed adulatoribus etiam apertis infensus esset. Et quoniam neque ultrò quisquam (quod antea

factum

Leges Augustæ.
Agrippa Gallicas & Hispanicas res componit.
Cantabrorum rebellio.
Ignominia militaris.
Aqua uirginalis, & Iulia.
Agrippæ potestas Tribunicia data.
An. V. C. 736.
Examen Senatus.

factum fuerat) dignitate Senatoria cedebat: neque ipse solus omnem culpam, si qui ea essent deiecti, sustinere uolebat: triginta uiros optimos (hos enim se delecturum iureiurando affirmârat) ex omnibus elegit, eos iuramento eodem adactos iussit in tabellas quinque uirorum nomina conscribere, ita tamē ut ne ij cognatos suos inter hos referrent: deinde ex hoc quinario unum sorte delegit, qui Senator esset: pòst alios quinque eadem ratione, iterumque alios conscribi ac deligi curauit, donec numerus triginta Senatorum hoc modo conficeretur: qui uerò peregrè aberant, in eorum locum alij sorte suffecti sunt. Hoc primùm aliquot ita diebus actum est. Pòst cum mala fide quædam acta essent, non ampliùs Quæstoribus tabulas credidit, neque sorti quinarias istas classes commisit: sed ipse reliquos qui ad explendā Senatorū summā deessent, elegit, donec numerus sexcētorum Senatorum cōpleretur. Statuerat quidē trecentos tantùm secundū antiquam consuetudinem cōstituere, abundè contentū se esse debere censens, si tot dignos Senatoria maiestate reperisset: sed omnibus hoc ægrè ferētibus (futurū enim erat hac ratione, uti plures Senatu mouerentur, quàm in eo remanerēt, maiorque iccircò apud unumquenque metus amittendæ dignitatis quàm spes eius retinendæ erat) D C. Senatores collegit. Neque uerò hunc finem eius rei fecit. Quia enim & indigni nonnulli sic quoque cooptari fuêre, & Licinius quidam Regulus, deletum se ex albo Patrum, cum filius ipsius, & multi alij, quibus se præstantiorem esse iudicabat, in eo legerentur, in ipsa Curia ueste lacerata corpus denudauit: enumeratisque militijs suis, cicatrices ostentauit: & Articuleius Petus in Senatum receptus, eiecto patre, orauit ut sibi patri loco cedere liceret. his motus Augustus, denuò examen Senatus instituit: quibusdamque depositis, alios subrogauit. Cum sic quoque multi ordine Senatorio moti essent, quorum nonnulli causas, ut fieri in huiusmodi rebus assolet, afferebāt cur iniquè secum ita actum esset, ijs tum Augustus inter Senatores, eodemque habitu cōuiuia & spectacula frequentandi, ac deinceps magistratus petendi copiam fecit: horum plerique postmodum in Senatum recepti sunt, pauci in medio inter Senatum ac populū loco repositati manserunt. His ita actis, complures statim, multi deinde delati sunt, quod Augusto Agrippæque insidias struxissent, siue id crimen iure, siue iniuria eis obiectū fuerit. in huiusmodi enim rebus nemini præter eos ad quos ea spectat, certò quicquam cognoscere licet. Cum enim Imperator de multis, qui insidijs eorum petitus, uel ipse uel per Senatum suppliciū exigat, etiam si iustissimè fiat, tamen fraude id agere eum apud multos suspicio insinuat. ita mihi huiusmodi res omnes ita ut uulgò ferunt scribere in animo est, (nisi quādo ea apertè falsa sint) nihil curiosius scrutaturo, neque disputaturo iuste ne aut secus ea acta, aut uere ne an falso memoriæ sint tradita. Tum igitur Augustus nonnullis pœnam irrogauit: Lepidum autem cum odio haberet & alijs de causis, & quia filius eius perniciem ipsi machinatus fuisse cōuictus, pœnas dederat, tamē interficere nolens, alia tantùm supra aliam ignominia affecit: nimirum ex agro in urbem inuitum eum uenire iussit, ac subinde in concilia populi introduxit, ut propter potentiæ ac dignitatis in cōtrarium mutationem risui & ludibrio omnibus esset. cumque alias nulla in re eum ut alicuius precij adhiberet, tunc postremū ei inter omnes Consulares locum asignauit, cum reliquos conuenienti ordine, ac sibi placito collocasset. Eadem contumelia Lepido etiā à Consulibus illata est. Cum Antistius Labeo (cuius arbitrio legendum Senatum Augustus permiserat,) in Senatorum

Numerus Senatorum.

Licinius Regulus.

Articuleius Petus.

Insidiæ in Augustum & Agrippam.

Augusti in Lepidum cōtumelia.

Antistius Labeo Augusto contrarius, numerum Lepidum retulisset, periuriũ ei Augustus obiecit, supplicium'q; minatus est: at cum is respondisset, non uideri sibi rem indignam hanc à se factam, quòd eum uirum in Senatu retinuisset, quem ipse Augustus adhuc pateret esse Pontificem Maximum, iram omnem Augustus remisit, qui sanè cum sæpenumerò & priuatim & publico iudicio hoc sibi sacerdotiũ expetijsset, nõ censuit tamen id uiuo Lepido occupandum. Hoc itaq; dictum Antistij haud importunè prolatũ esse uidebatur, sicut ne illud quidem, cum in Senatu mentione aliquando illata, conuenire ut Augustum ipsi per ordinem singuli custodirent, neq; contrà dicere ausus, neq; assentiri sustinens, somnolentum se, & excubijs pro eo agendis inhabilem esse dixit. Inter alia *Lex ambitus.* ab Augusto tum statuta hoc quoque fuit, quòd eos qui largitionibus factis magistratum aliquem ambijssent, quinquennium ab ijs arcuit, grauiorem *Nuptiarum.* mulctam innuptis utriusq; sexus imposuit, contraq; nuptiarum & multitudinis liberũm præmia constituit. Ac quoniam masculi patricij generis nu*Libertarũ coniugia.*merum patriciarum fœminarum multò anteibant, liberum fecit, ut qui uellent, (modò Senatores ne essent) libertas etiam ducere possent, eorum'q; liberos legitimos esse iussit. Interim cum in Senatu de mulierum ac iuuenũ immodestia occlamaretur, quæ uidelicet causa esse, quo minus facile matrimonia contraherentur, cõtenderent'q; ab eo ut huic quoq; emendationem adhiberet rei: (quo ipso eum tacitè subsannabant, quia cum multis mulieribus rem haberet) primùm respondit, quæ maximè essent necessaria, ea se constituisse, reliqua autem eodem modo determinari nequaquam posse: deinde is ei sermo ui extorsus est, ut diceret, debere ipsos ea quæ uellent, cõiugibus suis præcipere ac admonere, quemadmodum ipse faceret: tum uerò multò magis instare Senatores, & cupere discere, quæ nam essent eæ admonitiones, quibus ipse ad Liuiam suam uti dixisset. Itaq; Augustus etsi per inuitus, nonnulla de ipsius uestitu, ac reliquo mundo muliebri, de progressu'q; in publicum & modestia mulierum retulit, nihil curans quòd res ipsa fidem di*Adultero parcit Cæsar.*ctis nõ faceret. In Censura cum adduceretur ad ipsum adolescens quidam, qui mulierem cum qua adulterij consuetudinem habuisset, uxorem duxerat, esset'q; multis accusatus, diu anceps hæsit, cum neque conniuere ad eam rem, neq; pœnam irrogare auderet, tandem collecto animo: Seditiones, inquit, multa mala nobis attulerunt, ea obliuioni demus, id uerò curemus, ne *Pactiones nuptiales.* quid tale deinde in posterum fiat. Quidam de infantibus pactiones nuptiales faciebant, ac fructum ipsi ex bonis desponsorum percipiebant, res ipsa nõ repræsentabatur: id ut corrigeret, edixit, ne qua pactio nuptialis rata esset, ubi ultra biennium essent nuptiæ differendæ, id est, ut omninò ea decem annos nata esset, quam despõdere aliquis, & fructum bonorũ eius percipere uellet: puellis enim, uti diximus, duodecimus annus perfectus, maturitatis ad nuptias terminus est. Præterea instituit, ut ad distribuendam annonam magistratus singuli singulos ex ijs qui ante triennium Præturã gessissent, proderent, ex ijs quatuor sorte delecti frumento diuidendo uacarẽt ordine: ut unus semper præfectus urbis propter ferias, non plures, constitueretur: & *Sibyllini libri exscripti.* quia iam uetustate libri Sibyllini exolescebant, Pontificibus negocium dedit, ut sua manu eos describerent, ne quis alius eos legeret: omnib. qui quadringeta sestertia posideret, ac magistratus gerere eis per leges liceret, eorum petendorum potestatem dedit. Hunc enim primum censum Patricio*Census patriciorum.*rum constituerat, quem deinde usq; ad decies sestertiũm protulit, quibusdam'q; honestè uiuentibus, qui prius minorem quàm quadringenta sester

tia

tia, aut pòst minus quàm decies sestertiûm possiderent, quantum defuit, dono dedit: ideoq; prætoribus, iji qui uellent, permisit ut triplum eius pecuniæ quæ ad ludos faciendos ex ærario præbebatur, insumerent. Itaq; etsi nõ defuerunt, qui ob religionis leges nimis præcise ab eo latas indignarentur, tamen propter hæc, & quòd Pyladem histrionem per factiones ex urbe profligatũ reduxit, ea omnis indignatio euanuit. Proinde sapienter admodùm Pylades ab eo objurgatus, quod cum Bathyllo eandem artem exercente, & Mæcenatis familiari rixaretur, respondisse fertur: Expedit tibi Cæsar, populum nobis in[illegible]entum tempus consumere. Hæc eo anno gesta. C. Furnio, C. Silano Consulibus, iterum natus est Agrippæ filius, cui Lucio nomen factum: hunc, & fratrem eius Caium Augustus, quo tutior esset ab insidijs, nõ expectato dum uirilem ætatem attingerent, statim adoptauit: festum, quod Virtuti & Honori celebrabatur, in eam diem, qua hodie agitur, trãstulit: ijs qui triumpharent, mandauit ut in rerum à se gestarum memoriam aliquod opus ex manubijs facerent: sæculares ludos quintò perfecit: oratores iussit causas nullo accepto præmio agere, qui secus fecisset, eum quadruplum acceptæ mercedis pendere: qui quotannis iudices sorte deligerentur, ijs prohibuit ne eo anno in domum alicuius eorũ qui causam in iudicio agendam haberent, ingrederentur. Et quoniam negligentius in Senatum Senatores ueniebant, ijs qui tardiùs absque probabili causa uenissent, maiorem quàm antè, mulctam proposuit. His constitutis, L. Domitio, & P. Scipione Consulibus, in Galliam profectus est, obtendens causam huius profectionis bella quæ ibi conturbata essent. Cùm enim diuturna eius in urbe commoratio molesta multis esset, ac multos qui contra leges deliquissent plectens, offenderet, multis parcens, cogeretur suas ipse leges præuaricari, peregrè abire Solonis exemplo statuit. Fuerunt qui propter Terentiã Mæcenatis uxorẽ eum discedere suspicarentur, ut quoniam multi Romæ de ipsorum amore sermones per uulgus darentur, in peregrinatione sua citra omnem rumorẽ eius rei cum ea uiuere posset. Eam enim adeò amabat, ut aliquando effecerit, ut ea cum Liuia de forma certaret. Ante suum abitum, templum Quirini de nouo ædificatum dedicauit: id eò commemorandum duxi, quòd id templum cum sex ac septuaginta columnis decorasset, totidemq; omnino annos ipse uixit, occasionem nonnullis dedit ea res, ut dicerent non fortè fortuna, sed consultò ipsum hoc columnarũ numero usum [illegible]. Munus quoq; gladiatoriũ per Tiberium & Drusum permissu Senatus id agentes, exhibuit. Deinde urbis & Italiæ gubernatione Tauro iniũcta (nam statim Agrippam in Syriam miserat: erat autem ei Mæcenas propter uxorem minus iam gratus) ac Tiberio secum accepto (quanquam is tum Præturam gerebat, cum tamẽ Prætorios honores iam antè haberet) ab urbe profectus est: Tiberij Præturam Drusus ex senatusconsulto ad finem usq; gessit. Augusto et Tiberio Roma profectis, ædes Iuuentutis insequenti nocte conflagrauit: huius, aliorumq; quæ tum præterea accidere prodigiorũ causa (nam & lupus uia sacra in forum irruerat, ac homines aliquot occiderat, & procul à foro apertissimè formicarum examen confluxerat, & fax totam noctem à meridie aduersus Septentrionem lata fuerat) uota sunt pro reditu Augusti concepta. Tum quinquẽnales etiam ludi propter principatum eiusdem ab Agrippa (nam is quoq; à collegio Quindecimuirorum, quibus per ordinem horum ludorum curatio incumbebat cooptatus, & inauguratus fuerat) exhibiti sunt. Multi quoq; alij motus in id tempus inciderũt. Ca

Pylades et Bathyllus histriones.
An. V. C. 737.
Lucius & Caius Agrippæ filij, ab Augusto adoptantur.
Festum Virtutis et Honoris.
Sæculares ludi.
An. V. C. 738.
Augusti in Galliam peregrinatio.
Terentia Mæcenatis uxor, Cæsaris adultera.
Templũ Quirini.
Anni uitæ Augusti.
Taurus Italiæ præfectus.
Tiberius Prætor.
Drusus Prætor.
Prodigia.
Quinquennales ludi.

Camunorū & Vennonetū bellum. *P. Silius.* *Pannonij, Norici.* *Dalmatici, Hispannici, Macedonici tumultus.* *M. Lollius, Rhymetalces.* *Beßi.* *Sauromatæ.* *Germanicum bellum, & clades Lolliana.*

muni & Vennonetes gentes Alpinæ, arma contra Romanos sumpserunt, uictiq; à P. Silio & subacti sunt. Pannonij cum Noricis in Histriā incursiones fecerunt, & à Silio eiusq; legatis incommodis affecti, rursus pacem acceperunt, Noricisq; etiam causam seruitutis præbuerunt. Qui in Dalmatia & Hispania tumultus extiterant, paruo negocio sunt sedati. Macedoniam Dentheletæ & Scordisci infestauere. In Thracia M. Lollius Rhymetalci auunculo & tutori filiorum Coccyos auxilium ferens, Bessos domuit: post eum C. Lucius eadem de causa contra Sauromatas bellum gerens, uictos trans Istrum repulit. Cæterùm maximū ea tempestate bellum, quod ipsum adeò Augustum urbe extraxit, contra Germanos fuit. Sicambri, Vsipetę, et Tenchteri, primùm quosdam in suo territorio depræhensos Romanorum in crucem egerant; deinde Rheno transmisso ex Gallia, prædas egerant: equitatum Romanorum contra se missum per insidias circumuenerant: & à fugientibus usque ad Lollium præfectum præter opinionem suam pertracti, hunc quoq; uicerant. Quibus cognitis Augustus aduersus eos expeditionem cum suscepisset, bellum nullum gerendū habuit. Barbari enim cum Lollium arma parare, Augustum exercitum adducere audirent, in suam terram regressi, obsidibus datis pacem acceperunt. Itaque Augustus etsi nihil armis ad id bellum fuit opus, tamen reliquis rebus cōstituendis, hunc &

An. V. C. 739. *Cetus magnus.*

posteriorem proximè annum, quo Consulatum gesserūt M. Drusus Libo, & L. Calpurnius Piso, absumpsit, cum multa Germani, multa Licinnius moueret. Idq; uidetur mihi potissimū cetus is præmonuisse, qui uiginti pedes latus, LX. longus, ac præter caput, cætera mulieri similis, in terram ex Oceano prosiluerat.

Licinnius Galliæ præfectus, eiusq; auaricia & nequicia.

Licinnius origine Gallus erat, captusq; à Romanis, seruus Iulij Cæsaris fuerat, & ab eo manumissus, ab Augusto Galliæ præfectus fuit. Is cum auaricia barbarica maiestatem Romanam usurpans, omne id quod sibi præferretur, euertebat, omne quod in præsentia uires haberet, opprimebat, multasq; ex officio sibi iniūctas pecunias exigebat, multas autem sibi & suis quoque conficiebat: iamq; eò maliciæ peruenerat, ut quoniam singulis mensibus tributum erat Gallis pendendum, quatuordecim menses anni constitueret, Decembrem mensem uerè decimum dictitans: itaque duos quoque alios Augustos menses, undecimum, & duodecimum à se uocatos, esse, pecuniamq; ijs competentem Gallis conferendam. Has ob res in periculum uenit Licinnius, Gallis apud Augustum grauissimè eum accusantibus, ita ut partim indignationē ei, partim misericordiam mouerent, utq; quædam se ignorare diceret, quędam credere dissimularet, nonnulla etiam occultaret, uerecundia affectus, quòd tali usus esset præfecto. Verùm alio Licinnius usus artificio, Gallos ludificatus est.

Licinnius astu periculum effugit.

Cum uideret Augustum sibi infensum, pœnasq; se daturum intelligeret, in ædes eum suas adduxit, multisq; argenti auriq; thesauris, multis aceruis demōstratis, Hæc, inquit, domine data opera tibi ac Romanis collegi, ne Galli tanta ui pecuniæ instructi deficerent: itaque omnia & conseruaui tibi hæc, & nunc do. Ita Licinnius quasi uires Gallorū in Augusti gratiam eneruasset, discrimen euasit. Eo tempore à Druso & Tiberio hæ res sunt gestæ.

Rhæti à Druso & Tiberio subacti.

Rhæti inter Noricum & Galliam ad Alpes Italiæ finitimas, quas Tridentinas nominăt, sedes suas habent: hi uicinam Galliam frequenter populati, ex Italię finibus prædas egerant, Romanosq; & eorum socios iter per ipsorū terras facientes infestauerant: id quidem consuetudine iam receptum erat, ut in eos qui nullo essent fœdere iuncti, ita statuerent: sed præter hoc omnes masculos

quos

quos cõpræhendissent, etiam in utero adhuc matrum (id enim quibusdam diuinationibus inuestigabant) morantes necabant. Ea propter Augustus principiò Drusum contra eos cum exercitu misit, isq; Rhætos apud Alpes sibi Tridentinas obuiam factos, prælio congressus, haud magno certamine fudit, eiusq; uictoriæ ergò Prætorios honores adeptus est. Deinde cum ab Italia eiecti Rhæti nihilominus Galliam urgerent, Tiberium quoque contra eos misit. Proinde Drusus ac Tiberius simul multis locis in Rhætiam irrumpẽtes, legatorum opera, ac ipse etiam Tiberius per lacum nauigijs subuectus, exterruerunt ea re barbaros: dissipatosq; aggressi, haud difficulter multis exiguis prælijs dispersas eorum copias deleuerunt: reliquosq; infirmiores exinde, ac animis collapsos in suam potestatem redegerũt. Quia uerò populosa erat gens Rhætorum, uidebanturq; bellum retentaturi, maximam eius, & ætate ualidissimam partem inde abduxerunt, ijs relictis, qui & colendæ ei regioni sufficerent, & ad rebellandum non satis uiriũ haberent.

Vedij Pollionis mors, luxus, & crudelitas.

Murenæ.

Hoc ipso anno Vedius Pollio mortem obijt, uir qui alioquin nihil memoria dignum egerit, libertinus genere, & equestris ordinis, diuitiarum tamẽ & sæuiciæ nomine celeberrimus, ita ut in historijs quoq; locum inuenerit. Ne uerò molestus sim, singula eius facta recesendo, habuit is murenas (piscis est hoc nomen) quæ humana carne uesci didicissent, eas in piscinis alebat, mancipiaq; eis quæ morti addixisset, obijciebat. Cum aliquãdo Augustum cõuiuio excepisset, & calicem crystallinũ minister poculorũ fregisset, murenis eum, ne conuiuæ quidẽ pudore motus, proijci iussit: cum puer ad Augusti pedes ꝓcideret, eiq; supplicaret, primùm Augustus ꝑsuadere Pollioni conatus est, ne quid huiusmodi ageret: quod ubi frustra fuit, Agedũ, inquit, ꝓfer omnia pocula quæ huius generis, aut alioquin preciosa habes, ut ijs utamur: allata omnia confringi iussit. Quod etsi indignè ferebat Vedius, quia tamen neq; propter unicum poculum respectu tantæ eorum quę perierant multitudinis amplius irasci, neq; pœnas erat, quòd Augustus egisset à seruo exigere poterat, inuitus etiam conquieuit. Hic igitur uir erat Pollio, qui tum mortuus multa multis legauit: Augusto autem magnam hæreditatis partẽ, & Pausilypum uillam inter Neapolim & Puteolos iacentẽ, iussitq; ut is populo aliquod splendidum opus faceret. Eius operis causa faciendi uerbo, re autem, ne quod Vedij in urbe extaret monumentum, ædes Pollionis funditus euertit Augustus: porticuq; ibi circunducta, non Pollionis, sed Liuiæ nomen inscripsit. Sed hæc posteriorib. temporib. tradita sunt.

Augustus ut Vedium inhibuerit.

Pausilypum.

Porticus Liuiæ.

Cyzicenis libertas reddita.

Paphos Augusta.

Cognomina urbium.

Tum uerò multas in Galliam & Hispaniam colonias deduxit, Cyzicenis libertatem restituit: Paphijs terræmotu afflictis largitus est, iussitq; ut urbem Augustam nominarent. Id non eò à me refertur, quasi non alijs quoq; urbibus multis priùs ac posteà in simili infortunio Augustus ac Senatores auxilium tulerint, quas si quis omnes enumerare uelit, res in infinitum se extenderit: sed quòd cognomina etiam urbium honoris causa Senatus eis imposuit, & non, quod nunc fit, ipsæ sibi nomina quotquot uellent delegerunt.

An.V.C.740.

Incendium.

Pauli porticus.

Anno sequenti, M. Crassus & Cn. Cornelius Consulatũ gesserunt: at Aediles, quia aues eis nõ addixissent, cum se magistratu abdicassent, eundem rursus alijs comitijs contra maiorum instituta susceperunt. Pauli porticus incendio absumpta est, ignisq; ab ea ad Vestæ usq; grassatus, ita ut sacra à Vestalibus (nam earũ summa sacerdos excęcata fuerat) reliquis in Palatiũ int trãslata, & in domo Flaminis dialis posita. Hæc posteà porticus uerbo quidem ab Aemilio, qui ab eo qui primus hanc fecerat genus suum trahebat,

Pannonij. re autem ab Augusto & Pauli amicis refecta est. Tunc autem Pannonij rebellantes, denuò subiugati sunt: Ligures etiam Comati, qui Alpes maritimas liberi hactenus coluerant, in seruitutem redacti sunt. res quoque in Bosporo Cimmerio ad defectionem spectantes, pacatæ. Scribonius quidam Mithridati se nepotem esse perhibēs, sibique id regnum, quia Asander diem suum clauserat, ab Augusto traditum, uxorem Asandri Dynamin, cui à marito regnum fuerat relictum, filiam Pharnacis, neptem Mithridatis in matrimonium duxit, Bosporumque occupauit. Agrippa re audita, Polemonē Ponti eius quę est ad Cappadociā sita regem misit, ut ei bellum faceret, isque Scribonium superstitem nō inuenit, (fraude enim eius cognita Bosporani iam necauerant hominem) resistentes tamen Bosporanos, quòd metuebāt, ne is rex ipsis constitueretur, prælio uicit, neque tamen eos subegit: cùm uerò Agrippa contra ipsos exercitum adducens Sinopen peruenisset, armis demum positis Polemoni traditi sunt, coniuxque Dynamis data, Augusto nimirum id probante. Ob hæc supplicatio Agrippæ nomine fuit, neque tamen is triumphum, etsi decretum sibi, duxit: sicut neque initiò quicquam de his rebus gestis ad Senatū perscripsit. Cuius exemplum pro lege quadam acceptum posteriores imitati, ne ipsi quidem Senatū per literas de re gesta certiorem fecerunt, neque triumphum duxerunt: ideoque ut ego censeo, nulli etiā alij qui eius similis esset, triumphus concessus deinde est, sed solis triumphalibus honoribus sunt ornati. Augustus rebus Gallicis, Germanicis, Hispanicisque omnibus confectis, cum multos in singula sumptus fecisset, magnam ab alijs pecuniæ uim accepisset, libertatem ac ius ciuitatis alijs dedisset, alijs ademisset, Druso in Germania relicto, Romam reuersus est, Tiberio & Quintilio Varo Coss. Nuncius aduētus Augusti fortè ijsdem diebus Romam allatus est, quibus theatrum Cornelius Balbus, quod nunc quoque ab ipso nomen habet, dedicans, spectacula exhibebat: itaque Balbus id sibi gloriæ duxit, quòd Augustū etiam ipse esset in id introducturus, (quāquam tantum aquæ Tiberis exundans per urbem diffuderat, ut non nisi naui in theatrum posset ueniri) eumque in honorem theatri tum Tiberius sententiam primum omnium rogauit. Conuenerat enim Senatus, ac statuerat inter alia aram in ipsa curia pro reditu Augusti cōsecrare, utque qui Augusto [illegible] intra Pomœrium supplices fierent, impunitatem haberent. Neutrum horum Augustus accepit, ut neque passus est obuiam sibi ire populum, sed noctu urbem intrauit: solitus hoc semper ferè facere, siue in suburbana, siue [illegible]iò profectus fuisset, ne cui molestiam exhiberet. Postridie quàm in urbem uenit, in Palatio, populum salutauit: & in Capitolium ascendens, lauream fascibus detraxit, ac ad Iouis eam genua apposuit: eademque die balnea & tonsores populo gratis præbuit. Deinde conuocato Senatu, ipse grauedine laborans nihil locutus, Quæstori libellum recitandum dedit: eo recensebantur res ab ipso gestę, anni militiæ ciuibus determinabant: quantumque ij pecuniæ emeritis stipendijs pro agro quem nunquam non petebant, essent accepturi. uidelicet ut constituto certo militiæ præmio, nullam tumultuandi causam haberent. Erant autem definiti anni prætorijs cohortibus duodecim, alijs sedecim, pecuniæque etiam plus illis quàm his. Hoc institutū neminem militum inpræsentiarum neque uoluptate, neque indignatione mouit, cum neque adipiscerentur omnia quæ cupiebāt, neque omnes eorum spes irritæ fierent: reliquis autem spes bona ostensa est, fore ne posthac suis fortunis spoliarentur. Post hęc theatrum Marcelli Augustus dedicauit, ludisque eius

Liguria Comata Romanis subditur.
Scribonius Bospori regnum affectat.
Dynamis.
Polemoni Bospori regnum ab Agrippa datum.
Triūpho omisso, triumphalibus honoribus esse cōtentum, unde ceperit.
An. V.C. 741.
Augustus Romam redit.
Cornelij Balbi theatrum.
Augusti modestia.
Militiæ tempus & stipendium.
Theatrū Marcelli.

eius rei gratia factis, Troiam inter alios patricios pueros nepos Augusti Caius lusit, feræ Africanæ xx. occisæ. Natalem Augusti diem Iulius Antonij F. Pretor equestri certamine & uenatione celebrauit, & ex senatusconsulto epulum Augusto & Senatoribus in Capitolio dedit. Secundum ea iterum Senatus censura lecta est. Cum enim initiò Senatoribus census esset definitus quadringenta sestertia, quoniam multi bellis intestinis paternas facultates amiserant, progressu autem temporis, ac locupletioribus factis hominibus, is usque ad decies sestertiûm auctus fuisset, nemo iam inueniri potuit, qui sponte sua Senator esse uellet: sed fuere filij etiam, nepotesq; Senatorũ, qui siue reuera inopes, siue propter maiorum calamitates animis fracti, nõ modò nõ affectarent Senatoriã dignitatẽ, sed eam quoq; adscripti in Senatorũ numerũ eiurarent. Itaq; absente adhuc ab urbe Augusto Senatusconsultũ fuerat factũ, ut XX. uiri (magistratus hoc nomẽ est) ex equitibus cõstituerentur, quorũ deinde nullus in Senatũ est allectus, nisi quẽ etiã alium magistratũ, cuius ratione Senator posset fieri, gessisset. Porrò hi uiginti uiri in locum uiginti & sex uirorum successerũt, eorum tres ad capitalia iudicia sunt ordinati, alij tres cudẽdo nomismati præsunt, quatuor uias urbanas curant, decem iudicijs ijs quæ ad Centumuiros sorte deferuntur, præficiũtur: duo enim ij, qui uias extra urbem curabant, & quatuor qui in Campaniam mittebantur, tunc abrogati erant. Id igituur Senatuscõsultum factũ est Augusto absente: decretumq; preterea, quoniam nemo facilè Tribunatum plebis petebat, ut sorte ex ijs qui Quæstores fuissent, nec dum quadragesimũ annum attigissent, ij deligerentur. Tunc uerò Augustus omnem eum ordinem examinauit: omissisq; ijs qui trigesimum quintum annũ superassent, reliquos omnes qui censum Senatoriũ haberent, neq; corpore essent manco, Senatores esse coegit. Ipse quidem corpora eorum inspexit: de fortunis autem iureiurando ut uerum profiterentur eos obstrinxit, iuratis etiam ijs qui testimoniũ ferrent, simulq; rationem paupertatis & uitæ eos poposcit. Neque uerò hac in publicis cura usus, priuata neglexit: quinimò Tiberium increpauit, quòd ludis uotiuis quos pro suo reditu faciebat, Caio iuxta se sedem dedisset: populumq; obiurgauit, quòd plausu & laudibus eam rem prosecutus esset. Lepido postea mortuo Augustus cum esset summus Pontifex creatus, ac propterea decernere quædã ipsi Senatus uellet, professus nihil se admissurum, cum nihilominus instarent, surgens è Senatu abijt: ita neque eorum decreta approbata sunt, neq; domum publicam accepit: sed cum omnino publicam esse Pontifici maximo habitationem oporteret, suarum ædium partem ipse publicam esse iussit, ac regis sacrificuli domum uirginibus Vestalibus dedit, quoniam earum ædibus cõtigua erat. Cum Cornelius Sisentius propter uitam uxoris suæ culparetur, ac in Senatu dixisset, se eam & sciente, & suadente Augusto duxisse, uehemẽti ira correptus Augustus, nihil neque locutus neque agens grauius, è curia se proripuit, pauloq; pòst reuersus est, quòd malebat (ita enim amicis suis deinde referebat) hoc potiùs quanquam inconueniens facere, quàm ibi manens, aliquo grauiori facto opus habere. Pòst Agrippam ex Syria reuersum, Tribunicia potestate in aliud quinqueniũ prorogata cohonestauit, ac in Pannoniam, ubi iam bellũ gliscebat, cum maiori imperio quàm ullus alius extra Italiam haberet, misit. Agrippa eam expeditionẽ iam hyeme instãte, qua M. Valerius Messala Barbatus, & P. Sulpicius Quirinius Cõsules fuere, fecit: quo eius aduẽtu exterriti Pãnonij cum à rebellione destitissent, reuersus, cùm in

Caius.
Natalicia Augusti.
Senatus censetur.
Census Senatorius.
Senatusconsultum de XX. uiris, & Tribunis plebis.
XXVI. uiri.
Manci corpore, Senatu prohibiti.
Tiberius ab Augusto notatus.
Augusti Pontificatus maximus.
Cornelius Sisentius.
Augustus ut iræ moderatus sit.
Agrippa Tribunicia potestate ornatus in Pannoniam mittitur.
An. V. C. 742.

Agrippæ mors.

Campaniam uenisset, morbo decubuit. Augu[illegible]us tum fortè Quinquatrib. munus gladiatorium filiorum nomine exhibeba[illegible]is simulac de casu Agrippæ cognouit, properatò ex urbe profectus, mortu[illegible] eum inuenit, corpus eius in urbem aduexit: ac in foro propositum, funebri laudatione decorauit, cortina inter se & mortuũ expansa. (Id uelum quid [illegible]bi uoluerit, equidem certus non sum. Qui enim dicunt, propterea quòd s[illegible]mmus Pontifex, aut quòd Censor esset Augustus, ideo hoc factum, utriqu[illegible] errant: nam neque Pontifici Maximo cadaueribus aspiciendis interdictu[illegible]n est, neq; Censori, nisi cum lustrum cõdit. hîc enim si quod ante lustralia sacra mortui corpus intueatur, omnia ab eo antè acta rescinduntur) deinde funus eius extulit in eum locum, in quem deinde ipse elatus est, suoq; eum in sepulcro condidit, cum esset Agrippæ proprium in campo Martio monumentum concessum. Ille fuit Agrippæ uitæ exitus, uiro citra controuersiam omnium suę ætatis hominũ optimo, amicitiaq; Augusti ad eius, Reiq; publicę summam utilitatem uso. Quanto enim alios uirtute anteibat, tantùm ultrò concedebat Augusto: cui cum omnem suam sapientiam ac fortitudinem cum summo eius commodo utendam daret, honores ac potentiam ab eo recepta in bene merendum de alijs impendebat. Vnde factum est, ut neque Augusto molestus unquam esset, neque inuidiæ aliorum obnoxius: sed & Augusto ita imperium stabiliuit, ut eam formam Reipublicæ ipse maximè appetijsse uideri posset, & populum beneficijs ita sibi deuinxit, ut omnium maximè popularis iudicaretur. Moriens etiam populo hortos, & balneũ à se denominatum legauit, ut gratis lauarentur, prædia quædam ad hoc Augusto tribuens. Augustus nõ hæc modò populo dedit, sed uiritim quoq; pecuniam à se, quasi Agrippa ita mandasset, diuisit. Nam plurima bona defuncti Agrippæ ad Augustum [illegible]dierũt, interq; ea Cherrhonesus etiam apud Hellespontum, quæ nescio [illegible]uo iure ad Agrippam peruenerit. Desideriũ autem Agrippæ diu adm[illegible]ũm tenuit, ideoq; & apud populum eum honoratum effecit, & filium [illegible]i ei mortuo natus fuit, Agrippam nominauit. Tamen ne quid eorum q[illegible] [illegible]tiquitùs instituta erant, intermitteretur cauit: & quanquam nemo [illegible]ptimatium ludis interesse uellet, tamen ipse gladiatorios ludos perfecit, [illegible]ui se quoque absente sæpius facti sunt. Certè Agrippæ casus adeò non [illegible]uati[illegible] ad eius domũ, sed publicè ad omnes Romanos spectauit, ut [illegible], quoque ea quę maximas calamitates præcurrere solent signa euener[illegible]. Bubones enim in urbem frequentes uenerunt, fulmine domus ea in A[illegible]ano, in quam Consules sacram rem ibi faciẽtes, diuertere solent, icta fu[illegible], Cometa cum multos dies urbi imminens apparuisset, in faces abijt, in[illegible]endio multa urbis ædificia, ac Romuli inter hæc tabernaculum conflagrauit, cum in id corui carnes ignitas ab ara quadam raptas cõiecissent. Secundum hæc Augustus in aliud quinquennium magister correctorq; morum constitutus (nam hoc quoque, ut & imperium, ad certum tempus accipiepiebat) iussit, ut Senatores quoties in Curiam cõuenire, aut se accedere uellent, suffitum adolere[illegible]eo & religionis studium inculcabatur, & signũ conuen[illegible]ndi facilius dabatur. Cum Tribunatus plebis propter dissolutam eius uim a[illegible]aucis peteretur, legem tulit, ut ex equitibus, qui nõ minus quàm dec[illegible]estertiûm posiderent, unusquisq; magistratus unum deligeret, atq; e[illegible]nis populus eos qui deficerent designaret, si quidem ij equites deinceps patricij esse uellent: sin minus, licere ijs ad equestrem ordinem redire. Præterea quoniam Asia prouincia adminiculo aliquo indigebat, terræmotib. potissimum

Augustus ut funus Agrippæ honestauerit.

Censori lustro condendo cadauer uidere nefas.

Agrippæ laus.

Cherrhonesus Augusti.

Agrippa Agrippæ F. Posthumus.

Prodigia.

Augustus morum magister.

Senatus conuenientis sanctimonia.

Tribunatus petitio.

Asiæ reditum Cæsar persoluit.

potissimum concussa, ex suis pecunijs tributum eorum annuũ in ærarium intulit, sorteq; non suffragijs lectum ei præsidem ad biennium dedit. Cum aliquando in iudicio de adulterio Apuleius & Mæcenas malè audirẽt, non quòd ipsorum esset crimen, sed quia reo studiose patrocinabantur, uenit in Curiam Augustus. Ac pro tribunali sedẽs, nullo alio acto quàm quòd accusatori edixit, ne suos cognatos amicosq; traduceret, surrexit. Ob hæc & alia eius facta eum collata ad id pecunia statuis honorauerũt, permiseruntq; id quod antea nequaquã licebat, ut natalicijs Augusti innupti innuptæq; inter alios spectare, epulis'que interesse possent.

Augusti in suos familiares amor, in alios modestia.

Agrippa mortuo, quem nõ necessitudinis, sed uirtutis causa dilexerat, cum opus quodam haberet, qui se in rerum administatione adiuuaret, qui ipse tamen honoribus & potentia reliquis longè esset superior, quò omnia commodè & citra inuidiam insidias'que aliorum administrari possent, inuitus etiam Tiberium ad hoc adsumpsit, cum nepotes sui puerilem adhuc ætatem agerent. Itaque Tiberio adempta quã habebat uxore (filiam Agrippæ ex alia quàm Iulia coniuge) quæ & infantem ex eo natum iam alebat, & uterum ferebat, Iuliam ei copulauit, ac contra Pannonios eum misit, qui cum metu Agrippæ quieuissent, eo defuncto ad bellum consurrexerant. Eos Tiberius, usus egregia Scordiscorum qui Pannoniorum fines attingebant, eodemq; belli apparatu utebantur, opera, multis maleficijs agro mortalibusq; impositis domuit, arma ademit, iuniorum plerosq; in alias regiones abducẽdos uendidit. Harum rerum gestarum causa Senatus Tiberio triumphum decreuit: quem ut duceret, Augustus non permisit, eius loco triumphalibus eum honoribus ornans.

Tiberius gener Augusti fit, & in locũ Agrippæ succedit.

Pannonij à Tiberio domiti.

Scordisci Romanorũ socij.

Idem hoc Druso etiam obtigit. Hic cum Sicambri, eorumq; auxilia rij propter absentiam Augusti, ac quia uidebant Gallos iugũ seruitutis grauatim ferre, bellum mouissent, Gallorũ primoribus sub prætextu eius festi, quod hodie etiam Lugduni ad aram Augusti celebratur, euocatis, motum subditorum præoccupauit: inde Germanis intẽtus quando Rhenum transirent, eos repulit, atq; ipse deinde in Vsipetarum regionem secundum insulam Batauorum, atque inde in Sicambrorum terram transgressus, magnam agri partem uastauit. Inde secundo Rheno in Oceanum deuectus, Frisios subegit, ac per paludem in Chaucorum fines profectus, in periculo fuit, nauibus propter defluxum maris in sicco destitutis: tamen Frisiorum opera, qui pedestri militia se ei iunxerant, superato discrimine inde digressus (iam enim hyems appetebat) Romam peruenit, ibiq; Pretor urbanus, [illegible] Prætorios honores iam adeptus, est creatus, Q. Aelio Tuberone, Paulo Fabio Maximo, Consulibus.

Drusi res egregiè gestæ in Germania.

Sicambri.

Ara Augusti Lugduni.

Vsipetæ.

Insula Batauorum.

Frisij subacti.

An. V. C. 743.

Initio ueris rursus ad bellum profectus, Rhenum transijt, Vsipetas subiugauit, Lupiæq; fluminis ripis põte iunctis, in Sicambros irrupit, perq; eos in Cheruscorum regionem usq; ad Visurgim processit: id ut ei liceret, Sicambrorum in Chattos, qui soli finitimorum auxilia negauerãt, totius populi uiribus facta expeditio effecerat. quo tempore Drusus ijs imprudentibus regionem peragrauit, Visurgim etiam transiturus, ni eum inopia alimentorum, ac hyemis propinquitas, preterea examen apum in castris uisum deterruissent. Regressus in sociorum terram, in summũ deuenit periculum, insidijs hostium frequenter læsus, & aliquando in loco angusto ac cõcauo circumclusus, haud procul abfuit quin cum toto exercitu periret, à qua eum pernicie nihil aliud eripuit, quàm hostium temeritas, qui cùm uno omnes Romanos impetu deleri posse crederent, nullo ordine seruato eos aggresi, uicti inde, ferociaq; sua fracta discessere. Ex eo Barbari

Lupias fluuius.

Visurgis fluuius.

propius

propius adire ueriti, eminus tantùm hostem infestauere, ita ut Drusus uicissim ijs contemptis, castellum contra eos ad Lupiæ & Alisonis fluuiorũ confluentes, aliudq; in Chattis ad ipsum Rhenum extruxerit. Ob hæc ei honores triumphales, ut ouans in urbem inueheretur, ac peracta Prætura cum Proconsulari imperio esset, decretum est: nomen autem imperatorium, etsi sicut Tiberius etiam, à militibus imperator fuerat dictus, ac utraq; re gesta id abundè meruerat, nondũ ab Augusto datum est. Hæc eo tempore à Druso gesta sunt: ludiq; quos Prætor ipse tum faciendos habebat, maximo sumptu exhibuit, ac natalis Augusti in circo & uarijs alijs urbis locis, uenationibus celebratus est: idq; etsi nõ decretũ, tamen quotannis ferè à Prætoribus factum: Augustalia etiam quæ hodie celebrantur, tunc primum ex senatusconsulto acta sunt. Tiberius autem Dalmatas rebellantes, ac Pannonios qui per eius, ac maioris partis copiarum absentiam res nouas moliti fuerãt, utrisq; simul bello illato, ac modò hâc, modo illâc transferendo in suam potestatem redegit: quas ob res gestas ijdem ei qui Druso honores sunt tributi, ac exinde Dalmatia, ut quæ arma semper & per se, & ob propinquitatem Pannoniæ requireret, Augusti custodiæ cõmissa est. Sub idem tempus Vologæses Thrax, Bessus natione, sacerdosq; Bacchi, qui apud eos colit, multos uana religione obiecta sibi adsociauit, eorumq; auxilio facta defectiõe, Rhasciporim Cotys filium uictum necauit, ac deinde Rhymetalcẽ superstitionis uanæ pretextu usus citra prælium exercitu nudatum in fugam coniecit, eumq; insecutus, in Cherrhonesum irrupit, ac multum ei damni iniunxit: Sialetæ quoq; Macedoniam infestauêre. Contra hos populos bellũ gerere iussus L. Piso, qui tum Pamphyliæ præerat. Cuius aduentu præcognito cum recessissent Bessi, ipse in eorum regionem exercitu adducto, primò prælium sinistrum fecit: deinde recuperata uictoria, Bessorum & circumiacentes eorum qui defectionis socij fuerant agros uastauit, omnes eos populos partim ultrò sibi se dedentes, partim terrore ut id facerent compulsos, nonnullos etiam pugna superatos subegit, ac nonnullos deinde rebelliõẽ retentantes, demum in seruitutem coniecit. Ob has ei res gestas supplicatio & honores triumphales decreti. Interea Augustus indicem omniũ suorum bonorum perinde ac si esset priuatus homo conscripsit, Senatumq; legit: & cum uideret non semper frequentes conuenire Senatores, senatusconsulta etiam à paucioribus quàm CCCC. Senatoribus ut fieri possent statuit, cum ante ea hunc numerum, ut rata essent, requirerẽt. Cumq; iterum pecuniam ei ad imagines faciendas Senatus populusq; conferrent, nullam quidem sibi, Salutis autem publicæ, Concordiæq;, & Pacis posuit: Semper autem fere utcunq; se eius occasio obtulerat, id faciebant, ac tandem ipsa prima anni die eam non in communẽ iam contulerũt, sed ad ipsum Augustum accedentes, plus minúsue singuli ei porrexerunt: atq; ipse tantundem aut plus etiam addens ipsis reddidit, nõ patricijs modò, sed reliquis etiam. Accipio etiam ex oraculo quodam, aut somnio, quotannis certa die argenti nõnihil ab accidentibus quasi emendicantem accepisse: id si quis credendum non putet, tamen ita traditum est. Eodem anno Iuliam Tiberio matrimonio cõiunxit & Octauiam sororem uita defunctam in sacrario Iulio publicè exposuit: quumq; ut ante, extensa pro corpore, funebrem orationem habuit, Drususq; pro rostris, uidelicet in publico luctu, Senatoriam uestem lugubri permutauit: tum funus eius generi extulerunt, Augustus autem nõ omnia quę in eius fuerant honorem decreta admisit. Tum quoq; primùm post

Merulam

Honores Druso dati.

Augustalia.

Dalmatæ & Pannonij domiti à Tiberio.

Dalmatia Augusto cõmissa.

Vologæsis Thracis ac Bessorum bellum, et ut à L. Pisone uicti.

Rhasciporis mors.

Sialetæ.

L. Piso Thraces domat.

Senatusconsultũ quot Senatores facerent.

Salutis publicæ, Concordiæ et pacis statuæ.

Augustus stipẽ colligit.

Octauiæ mors.

Merulã flamen Dialis creatus est: Quæstoribus etiam quæ unoquoq; tempore fierent Senatusconsulta adseruãda tradita, cum Tribuni plebis, ac Aediles, quibus antè id negocium datum fuerat, per apparitores hoc suos egissent, atq; inde error & confusio incidisset. Decretum quoq; est, ut Iani Gemini templum, quod ijs quæ dixi bellis exortis apertum fuerat, ijs iam compositis clauderetur: uerùm id ne fieret, Daci obstitêre, qui Istrũ frigore concretum transgressi, ex Pannonia prædas abstulerant: Dalmatæ quoq; propter exactum tributum rebellionem fecere. Hos motus Tiberius ex Gallia, in quam cum Augusto profectus fuerat, euocatus, pacauit. Germanos cùm alios, tùm Chattos (hi enim quoq; relicto eo agro, quem Romani ipsis assignauerant, Sicambris se cõiunxerant) Drusus partim maleficijs infestauit, partim subegit. His peractis Tiberius & Drusus cum Augusto, qui in Lugdunensi Gallia plerunq; uersabatur, haud procul à bello Germanico remotus, eiusq; euentui intentus, Romam redierunt, ac ea quæ uictoria impetrata fieri leges iubent, aut aliâs conuenit, peregerunt. Hæc acta Iulio, ac Fabio Maximo Consulibus. An.V.C.744.

Flamen Dialis. Quæstorũ officium.

Daci et Dalmatæ arma capiẽtes à Tiberio compescuntur. Chatti à Druso uicti.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE LIBER QVINQVAGESIMVSQVINTVS,

Guilielmo Xylandro Augustano interprete.

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI.

Annorum historia XVII. hoc libro narratur, in quibus Consulatum habuerunt:

Claudius Nero Ti.F.Drusus. An.V.C.745.
T.Quintius T.F.Crispinus.
C.Marcius Censorinus. 746.
C.Asinius C.F.Gallus.
Ti.Claudius, Tiberij F.II. 747.
Cn.Calpurnius C.F.Piso II.
D.Lælius D.F.Balbus. 748.
C.Antistius C.F.Veter.
Augustus XII. 749.
L.Sylla.
C.Caluisius Sabinus.II. 752.
L.Paßienus Rufus.
L.Cornelius.

751. L.Cornelius.L.F.Lentulus.
M.Valerius M F.Messalinus.
752. Augustus XIII.
M.Plautius M.F.Syluanus.
753. Cossus Cornelius Cn.F.Lentulus.
L.Calpurnius Cn.F.Piso.
754. C.Cæsar Augustus XIIII.
L.Aemilius L.F.Paulus.
755. P.Vinicius M.F.
P.Alfenus P.F.Varus.
756. L.Aelius L.F.Lamia.
M.Seruilius M.F.
757. Sex.† Aemilius Q.F.* Catus. † alij Aelius. * al. Catulus.
C.Sentius C.F.Saturninus.
758. L.Valerius Potiti F.Messala Volesus.
Cn.Cornelius L.F.Cinna Magnus.
759. M.Aemilius L.F.Lepidus.
L.Arruntius L.F.
760. A.Licinnius Nerua Silanus.
Q.Cæcilius Metellus Creticus.
761. M.Furius M.F.Camillus.
Sex.Nonius C.F.Quintilianus.

Prodigia. *Drusi res gestæ.* *Albis.* *Ostentum Druso factum.* *Mors Drusi.* *Laudationes funebres Drusi duæ.*

ANNO insequenti, Druso & T.Quintio Crispino Consulibus, signa Druso haud læta acciderunt. Inter multa alia quæ tempestate & fulminib. perdita fuêre, templa quoq; non[illegible]lla, adeoq; Iouis etiam Capitolini, & huic adiunctu[illegible] fanũ læsa sunt. Quibus neglectis, Drusus in Chatte[illegible]in fines ingressus, obuia quæq; nõ sine magno labo[illegible]e subigendo, congressosq; prælijs haud incruẽta uictoria superando, [illegible]q; in Sueuos peruenit: inde in Cheruscos conuerso itinere, Visurgin t[illegible]nsgressus, omnia populando ad Albim usq; perrexit, qui ex Vandalicis [illegible]ontibus profluens, in Oceanum Septentrionalem magnus admodùm [illegible]ctus effluit. Hunc cum frustrà conatus esset transire, trophæis con[illegible] recessit: etenim mulier quædam humana amplior forma ei obuiam fa[illegible]a: Druse, inquit, quò tandem nullum cupiditati tuę modũ statuẽs cont[illegible]dis? non tibi fatis concessum hæc omnia uidere, quin tu abi: iam enim & operum tuorum & uitæ instat tibi terminus. Oblatam à deo aliquo hanc uocẽ, mirũ profectò est, neq; tamẽ mihi fides abroganda uidetur huic rei, quam statim euentus comprobauit: nam & cõtinuò retrò ire Drusus cepit, & in itinere prius quàm Rhenũ attingeret, morbo decesit. Astipulantur huic quod cõmemoraui prodigio, etiã alia: namq; & sub mortẽ eius lupi circum castra ipsius uagati ululârãt, & iuuenes duo per medias munitiones equis transuecti apparuerãt, eiulatusq; muliebris auditus fuerat, & stellæ in cœlo discurrerant. Ad famam ægrotantis Drusi Augustus, qui nõ ita proc[illegible]o aberat, celeriter Tiberiũ accersijt, isq; animam adhuc trahentem [illegible]atrem suum reperit, Romamq; corpus defuncti attulit, portantibus id principiò usque ad hyberna cẽturionibus ac Tribunis militum, inde singularũ in itinere urbium primoribus. Cadauere in foro proposito, duplex Drusi laudatio, una à Tiberio in ipso foro, altera in Flaminio circo ab Augusto

gusto habita est, qui cum exercitu urbe profectus, neque fas ei erat intra pomœrium intrare, cùm ea quæ ante id fieri instituta maiorũ iubent, nondum perfecisset. Drusi funus ab ijs qui equestrem ordinem cum dignitate seruabant, & à Patricijs in campum Martium est allatum, ibi cremati reliquiæ in Augusti sunt sepulcrum conditæ, Germaniciq; cognomen ei & filijs datũ, honoresq; statuarum, fornicum, & honorarij ad ipsum Rhenum tumuli dati. Tiberius, quòd uiuente adhuc Druso Dalmatas & Pannonios nonnihil motuum ostendentes oppresserat, ouans in urbem equo inuectus est, epulumq; populo in Capitolio partim, partim alijs locis urbis exhibuit, simulq; Liuia & Iulia mulieribus epulum dederunt, eademq; Druso etiam parabantur, feriæq; iterum agendæ in eius Triumphi gratiam erant, cum is interitu suo hæc omnia irrita fecit. Liuia autem solatij causa statuis donata, & in matrum que ter peperissent numerum relata est: quibus enim uel uiris uel mulieribus fortuna tertiam prolem non concesit, eorum nonnullis tamen lex quædam à Senatu primùm, nunc autem ab Imperatore etiam lata ius trium liberorũ largitur, ut neq; mulcta ea quæ sterilibus est proposita teneantur, & paucis duntaxat exceptis, copiosæ proli constituta præmia omnia adipiscantur:

Germanici cognomen.

Liuiæ statuæ, & honor earũ quæ ter peperissent.

Ius trium liberorum.

*

*

& non modò homines, sed Dij quoq; hæc inueniunt, ut quod ijs moriens aliquis legauit, accipiant. Augustus porrò edixit, ut certis diebus Senatus ageretur, de quibus cum antehac nihil esset definitũ, ideoq; multi abessent, singulis mensibus dies certos habendi Senatus constituit, ad quas necessariò omnes hi, quos leges in Senatum uenire iubent, adessent: ac ne qua absentiæ posset obtendi excusatio, cauit, ne quod iudicium, aut alia ulla res Senatoribus competens eo tempore fieret: numerum etiam, qui ut ratum esset Senatus consultum requiritur, secundum singulos, ut paucis dicam, Senatusconsulti formas definiuit: mulctamq; eorũ qui nullam ob iustam causam in Senatũ non uenissent, adauxit: & quoniam multæ huiusmodi culpæ ob multitudinem reorum pœnam effugiebant, iussit ut si patres hoc modo peccassent, quintus quisq; in quem sors incidisset, plecteretur: omnia nomina Senatorum in albo conscripta publicè edidit, qui mos etiam nunc inde tractus permanet. Hoc modo ad compellendos in concilium Senatores usus est Augustus. Quòd si quando casu fieret, ut non tot quot opus erat conuenirent, (nam preterquam quòd Imperatore presente numerus Senatorum qui adessent, accuratè inibatur, idem hoc etiam fermè omnibus alijs etiam quibus Senatus habebatur diebus fiebat) consilium quidem ij capiebant, & quod statuissent, id perscribebatur: non tamen uim Senatusconsulti obtinebat, sed autoritas Senatus dicebatur, quæ uidelicet ostenderet quæ fuisset sententia eorum qui consilio interfuerãt Senatorum. Idemq; hoc etiam tum obseruatum est, cum aut loco aut tempore alieno, aut nullo legitimo edicto uocati festinatò coijssent, aut Tribuni aliqui plebis intercesissent, nã hîc quoq; cum Senatusconsultum fieri nequiret, tamen sententiam suam Senatus nolebat esse occultam, quæ deinde more Romano rata foret, ac nomen Senatusconsulti acciperet. Idq; ab antiquis multo tempore studiosissimè retentum, nostro tempore ferè exoleuit, sicut & id, quod de Prætoribus sanxit Augustus: his, cum indignè ferrent se, cum honore tamen Tribunis plebis anteirent, in Senatu sententiã dicendi ius nõ habere, Augustus id iteris cõcesit, quod tamẽ tẽpus eis postmodò abstulit. Hæc omnia Augustus

Senatus habendi lex ab Augusto facta.

Quid differant Senatusconsultum, & Autoritas Senatus.

Prætorib. datũ, ut sentẽtiam in Senatu dicerent.

F ante-

antequam sanciret, in tabula perscripta in Curia proposuit, & Senatoribus binis ingredientibus liberum fecit ut legerēt, ac si quid displiceret, aut melius eo aliquid inuenirent, id ut exponerent. Omnino autem adeò popularis uideri uolebat, ut cum commilitonum suorum cuidam patrocinium ipsius petenti, quia ipse occupationibus distineretur, amicum quendam pationū dedisset: isq; iratus, se ipsi auxilio indigenti, nō alium quendam suo loco misisse diceret, sed sese ubique pro eo pericula obiuisse, motus eo dicto ipse in forum uenerit, ac causam hominis egerit. Amico cuidam in iudiciū pertracto adfuit, cōmunicata prius cum Senatu re, eumq; reis exemit: actorem autem non modò ira nulla est prosecutus, quamuis multa usum in dicendo libertate, sed etiam morum causa reum factum absoluit: id dicens, libertatem eius propter multorum maliciam ex usu ipsis esse, alioquin quos insidias sibi struxisse indicio cognouerat, supplicijs afficere solitus. Quæstores etiam in ora maritimima prope urbem, & alijs Italiæ locis ut præessent constituit, idq; pluribus annis fecit. In urbem tamē intrare tunc propter mortem Drusi noluit: sed anno proximo, C. Asinio Gallo, & C. Marcio Censorino Consulibus, Romam iniuit, lauream q; in Iouis Feretrij templum præter consuetudinem Romanam intulit, neque ullum diem tamen festum egit, plus sibi morte Drusi damni, quàm uictorijs commodi accidisse existimans. Consules uerò ea quæ pro uictoria fieri solebant, fecerunt, ac inter alia captiuos quosdam dimicare iusserunt. Augustus deinde cum Consules & reliqui magistratus culparentur, quòd largitionibus eas sibi dignitates parassent, neque inquisitionē instituit, & totam rem dissimulauit: quia neq; punire quēquam, neq; criminis manifesto ulli ueniam dare statuerat: sed pecuniam pignoris loco ab ijs qui petituri essent magistratū aliquem accepit, quàm qui largitiones fecisset, amitteret, idq; eius factum ab omnibus laudatum fuit. Quòd uerò cum non liceret seruum contra dominum adhibitis tormentis quæstioni subijci, huiusmodi seruos si usus postularet, uel Reipublicæ uel sibi uendi iussit, ut alienæ iam possesionis, nec iam domini prioris qui reus esset, existens examinari posset, id à nonnullis culpatum, legem dissolui ea domini mutatione quærentibus, alijs necessariò id fieri dicētibus, cum multi hoc freti contra ipsum ac magistratus conspirarēt. Post hæc Augustus cum principatum deposuisset, (hoc enim præ se ferebat) exacto decennio altero, indutus iterum suscepit, & in Germanos bellum molitus, ipse domi substitit, Tiberius autem Rhenum transijt. Eorum uim metuentes barbari omnes exceptis Cantabris, legatos miserunt pacem petentes, sed neque tum eam impetrauerunt, cum Augustus nisi Cantabris ad causam adiunctis negaret se eam daturum, neq; deinde, cum Cantabri quoq; legatos misissent: quos Augustus cum per urbes quasdam disposuisset, (erant autem multi ac præclari inter suos) tædium rei non ferentes, manus sibi ipsis intulere. Ita quoq; pax infecta mansit: sed barbari, cum aliquandiu se cōtinuissent, postmodò affatim à Romanis uindictam sui doloris repetierunt. Augustus præterea militibus, non quidem uictoriæ nomine (quanquam & ipse Imperatoris nomen acceperat, & Tiberio dederat) sed quòd Caium tunc primùm militaribus exercitijs deditum secum habebant, pecuniam largitus est. Cæterum Tiberium Drusi loco ad imperium prouehens, imperatorioq; ob id nomine decoratū, Consulem iterum fecit, iussitq; eum more antiquitus recepto antequàm magistratum iniret, literas publicè proponere, triumpho etiam ipsum ornauit. Nam ipse quidem Augustus triumphum ducere nolebat,

Augusti Cæsaris modestia et facilitas.

Quæstorum imperium.

Ambitui obuiāit Augustus.

Seruum non licet contra dominum torqueri.

Augusti & Tiberij expeditiones.

Cantabrorū legati malè tractati.

Tiberio alter Consulatus destinatus.

Consulum designatorum potestas.

bat, sed id potius accipiebat, ut natalicijs suis perēnes ludi essent equestres. Idem pomœrij quoq; terminos protulit, mensemq; Sextilem, Augustum nominauit: quod nomen cum alij Septembri, quo mense natus esset Augustus, indere uellent, ipse Sextilem prætulit, quòd eo mense primum Consul factus, ac eo multis magnis prælijs uictoria potitus esset. Vt læta hæc Augusto fuere, ita Mæcenatis obitu grauiter affectus est, cuius egregia cùm in alijs rebus opera usus fuit, ita ut equestris etiam duntaxat ordinis homini urbis custodiam diu commiserit: tum uerò sicubi ira impotētiùs efferretur, utilem eum cum sibi habuit, à quo ab ira ad mansuetiorem animum reduceretur. Vnum eius rei documentū proferam. Præsente aliquando Mæcenate Augustus pro tribunali sedēs, cum multos esset morte damnaturus, preuidens hoc fore Mæcenas, cum per circumstantium coronam ad ipsum irrumpere ac proximè assistere nequiret, hæc uerba in tabella scripsit: Surge uerò tandem carnifex: eamq; tabellam quasi aliud quid indicantē in sinum Augusti proiecit: qua lecta, is statim surrexit, nemine morte mulctato. neque uerò huiusmodi res stomachū Augusto mouebāt, sed gaudebat quantum ipsum sua natura et necessitas rerum ad iram, etiam præter decorū prouexisset, tantum amicorum libertate corrigi. Virtutis uerò Mæcenatis maximum id indicium fuit, quòd cum Augusti cupiditatibus resisteret, tamen ab eo inter familiares habitus, reliquis etiam se omnib. probauit: & quòd, cum plurimum apud hunc posset, adeò ut ab eo multis honores magistratusq; impetrauerit, tamen animo nihil elatus, in equestri statu uitam suam exegit. Hæc in causa fuere, cur uehementem luctum Mæcenatis mors Augusto afferret, quo ea etiam accessit, quòd Mæcenas quamuis propter uxorem suam ei esset infensus, tamen hæredem eum nuncupauit: ac præter minima quædam, in eius potestate reliquit, si uellet amicis suis quædam dare. Idem primus Romæ natatorium aquis calidis refertum instituit, primusq; ad celeritatem scribendi notas quasdam literarū excogitauit, quam rem Aquilæ liberti ministerio multos docuit. Tiberius Calend. Ianuarij, quibus Consulatum iniuit cum Cn. Pisone, in Octauij Curiam (hæc enim erat extra pomœrium) conuocato Senatu, fanum Concordiæ sibi parari iussit, ut suo id & Drusi nomine inscriberet, ac deinde triumphauit: triumpho perfecto templum Liuiæ dedicauit cum matre, ac ipse Senatum in Capitolio, Liuia autem seorsim matronas epulo excepit. Paulo pòst Tiberius ... Germania motibus ad bellum profectus est, ac pro eo ludos uotos pro Augusti reditu Caius ac Piso fecerunt. Campum autem Agrippæ, porticu excepta, ac Diribitoriū, ipse Augustus dedicauit. Diribitorium domum omniū earum quæ unquam uno culmine fuissent maximā (nunc omni eius tecto diruto, quia rursus cōmitti inter se nō potuit, aperto fastigio cōspicitur) Agrippa imperfectū reliquerat, tunc uerò ad finē perductū erat opus. Porticus in campo, quā eius soror Pola, quæ etiā cursus ordinauit, parabat, absoluta nondum erat. Funebre quoq; gladiatoriū munus, primò singulis cōtra singulos pugnātibus, pòst æquali numero cōmissis, editū est, idq; in Septis, cùm in honorē Agrippæ, tum quòd multa circa forū ædificia incendiū absumpserat: spectātibus omnibus, ipsisq; adeò filijs Augusti (is enim cum nō sumpserat) in pulla ueste. Incendij causa in alieno ære cōstrictos conficta est, quasi ij cum se magnis damnis affectos existimarēt, cōsultò id parauissent, spe debitorū leuandorū. Verùm hi nihil cōsecuti sunt, procuratores aūt uicorum plebeij sunt cōstituti, quibus ueste quā magistratus gerunt, ac licto-

Pomœriū prolatum.
Augustus mensis.
Mæcenatis obitus, & laus.
Augustus reprehensiones ab amicis æquißimè ferebat.
Natatorium calidum.
Notæ literarū compendiosæ.
Aquila.
An. V.C. 747.
Octauij Curia.
Tib. Triumphus.
Liuiæ templū.
Campus Agrippæ.
Diribitorium.
Pola soror Agrippæ.
Incendium.
Procuratores uicorum.

ribus binis in ijs locis quibus præessent uti certis diebus concessum, ac seruitia quæ antè cum ædilibus in usum incendiorum restinguendorum fuerāt, addita, urbsq; tota in regiones diuisa fuit tunc quatuordecim, quibus sorte diuisis hi uicorum curatores, Tribuni plebis, & Prætores præessent, idq; hodie etiam fit. Eo anno in Germania nihil memorabile actum. Annus deinde proximus C. Antistiū ueterem, D. Lælium Balbum Consules habuit. At Caius & Lucius Cæsares, utputa in principatu educati, patris sui Augusti mores nequaquam imitabantur, non modò delicatius uiuentes, sed insuper etiam ferocientes: quippe Lucius iniussu aliquādo in theatrum ingressus, cùm omnium applausu, partim ex animo, partim ab adulatione profecto exciperetur, aucta petulātia, ausus est petere ut Caio fratri, nondum ex ephebis egresso, Consulatus daretur. Hæc ubi animaduertit Augustus, indignatus optauit, ne quando ea quæ ipsi quōdam impenderat, temporum iniquitas eueniret, ut Consulatus ei mandandus esset, qui nondum uicesimum annū attigisset: cum nihilominus filij hoc ab ipso contenderent, tunc demum inquit hunc magistratum alicui esse suscipiendū, cum & ipse à peccando sibi cauere, & populi cupiditatibus resistere posset. Deinde sacerdotium Caio, utq; in Senatum ire, ac inter Senatores spectaculis epulisq; interesse licere, dedit: ut uerò aliqua ratione modestiores eos efficeret, Tiberio Tribuniciam potestatem in quinquennium cōcesit, Armeniamq; quæ defecerat mandauit. Hoc frustra ab Augusto factum, & hos, & Tiberium offendit: hos quòd se spretos iudicabant: Tiberium, quòd iram eorum uerebatur: itaq; se in Rhodum hic contulit, quasi disciplinæ capiendæ causa, ne comitatu quidem omni suo secum accepto, ut & à conspectu se eorum, & actionibus subduceret: nec desunt, qui hoc eum propter Iuliam coniugem fecisse putent, quam ferre diutius nequiuerit, certè eam Romæ reliquit. Cæterùm Augustus multitudinem eorum qui frumentum ex publico accipiebant, ad hominum [illegible] millia redegit: in singulos eum dedisse ducentos quadraginta denarios, nonnulli autores sunt: spectacula cum exhiberet, aquam in Circum Flaminium induxit, in ea triginta sex crocodili sunt concisi: Prætorianorum quoq; militum duos prefectos tum primùm instituit. Iuliam filiam suam adeò lasciuiæ progressam, ut in ipso etiam foro & rostris nocturnas comessationes ac compotationes ageret, serò tandem cum deprehendisset, quam etsi antè coniectabatur, eam non rectè uiuere, tamen non adhibuerat fidem: nimirum cum principes omnia facilius quàm sua cognoscāt, ac ne clàm suos quicquam agant, neq; eorum res curiose scrutētur) adeò immodica ira correptus est, ut eam domi suæ non continuerit, sed cum Senatu etiam cōmunicauerit. Itaq; Iulia in Pandatariam (quæ est sita ad Campaniam insula) relegata est, ultrò cum ea Scribonia matre abeunte: qui uerò cum ea rem habuissent, Iulius Antonius, quasi spe Imperij occupandi id fecisset, cum alijs nonnullis morte mulctatus est, reliqui in insulas exulatum missi. Multis autem alijs etiam mulieribus ob similem culpam delatis, non omniū causas iudicādas suscepit, sed tempus certum nominauit, ante quod si quæ acta essent, de ijs inquisitio nulla fieret: ita alijs parcendum duxit, qui nihil mediocre in filiam statuisset, atq; adeò cum Phœbe liberta Iuliæ, eiusq; uitiorum adiutrix, morte sibi illata supplicium præuenisset, huius se, quàm Iuliæ patrem esse malle dixit. Caio autem ad bellum Armeniacum misso, Tiberius in Chiū profectus, ei se submisit: neque Caio solum, sed omnibus qui cum eo erant, Phraates rex Parthorum cum de pace ad Augustū literas dedisset,

XIIII. regiones urbis.

An. V. C. 748.

C. & L. Cæsarum mali mores.

Tribunicia potestas Tiberio concessa.

Tiberius Rhodum secedit.

Frumentum ex publico accipientium numerus imminutus.

Crocodili spectaculis cōcisi.

Iulia lasciua, & ut eam Augustus puniuerit.

Principes sua plerunq; ignorant.

Iuliæ et Scriboniæ exilium.

Iulij Antonij interitus.

Phœbe liberta Iuliæ.

Caius ad bellū Armenicū missus.

disset, isq; rescribens, Phraaten tantùm nominasset, omisso titulo Regis regum, iussissetq; Armenia eum cedere, adeò nihil territus est Phraates, ut rescribens superbè, sibi ipsi Regis regum titulo dato, Augustum tantùm Cæsaris uocabulo affecerit. pòst uerò cum Caium in Syriam aduenisse audisset, acres domi odio sui conturbatas suspicaretur, ea conditione ut Armeniam missam faceret, in gratiam rediit. Statim post hanc rem, Caio & Lucio mortuis, Tiberius Romam è Rhodo rediit. Erat eius diuinationis, quæ ex astris ducitur, cùm ipse peritissimus, tum Astrologia omni præstantissimum secum habebat uirum, Thrasyllum nomine, unde & suum, & ipsorum fatum omne compertũ habebat. Ferũt eum aliquando cum esset in Rhodo, Thrasylli de muro præcipitandi consilia animo agitasse, quòd is solus omniũ suarum cogitationum conscius esset: inde cum tristem uideret, percontatum quid ita uultum cõtraxisset, eumq; respondisse, periculum se aliquod suum uereri, admirationeq; motum Tiberium propositum abiecisse. Is quidem Thrasyllus adeò omnia certò habebat cognita, ut cum procul aduẽtare nauim uidisset, quæ nunciũ reditus Romam, à matre & ab Augusto uehebat, prædixerit quæ is esset annunciaturus.

Phraatis fastus, utq; Armenia Romanis cesserit.

C. & Lucij mors.

Tiberij reditus Romam.

Tiberius Astrologiæ callentißimus.

Thrasyllus Astrologus.

* * * *

Corpora porrò Caij & Lucij à tribunis militum, ac singularum ciuitatum proceribus Romã apportata sunt, parmæq; & hastæ, quas aureas ab equitibus cum uirilem togam sumerent acceperant, in Curia suspensæ. Augustus eo tempore dominus salutatus, nõ modò prohibuit, ne quis ipsum hoc nomine compellaret, sed summoperè etiam id cauit. Tertio quoq; iam decennio completo, in quartum decennium, coactus scilicet, Imperium suscepit, quod mansuetior iam ac segnior ad Senatores exasperandos contra se factus, nolebat quenquam eorum ampliùs offendere. Cum fortè Palatium incendio periisset, multiq; multa ei largirentur, nihil præter aureum à singulis conuentibus, à priuato homine denarium accepit. Aureum uerò uoco id nomisma, quod uigintiquinque denarios continet: sic enim nostrates aureum accipiũt, estq; ita inuenire apud Græcos quosdam autores, quos propter linguæ Atticæ studium legimus. Cæterùm refectam domum suam Augustus, totam publicam esse iussit, siue quòd ad eam ædificandam populus pecuniam contulisset, siue quòd Pontifex Maximus creatus esset, simul in proprijs ac in publicis ædibus habitaret. Cum magnis ab eo precibus populus contenderet, ut filiam reduceret, citiùs respondit aquam ignem mixtum, quàm illam in patriam restitutum iri: ac quantumuis populus multos in Tiberim ignes cõiecisset, nihil tamen tum impetrauit: postea tamen ui eum eò perpulit, ut in cõtinentem saltem eam transferret. Tiberium adoptauit, ac Tribunicia potestate ad annos decem data, in Germaniam ablegauit: ueritus tamen ne is aliquando animo elatus nouas ad res cõsurgeret, Germanicum Drusi fratris filium ei adoptandum dedit, quanquam ipsi Tiberio natus fuerat filius. Inde animo fiducia concepta, his quasi successorib. ac adiutoribus, iterum Senatus delectum habere instituit: decemq; quibus plurimum tribuebat Senatorib. ei rei destinatis, sorte ex ijs tres delegit, qui Senatum examinarent: neq; tamen multi tum inuenti sunt, qui (ut antè factum ab alijs fuerat) licentia sibi eius permissa ultrò Senatoria dignitate cederent: pauci etiam inuiti ea moti sunt. His per alios transactis, ipse recensionem eorũ qui in Italia habitarent, ac ad ducenta sestertia possiderent, iniuit, pauperioribus ac ijs qui extra Italiam uiuerent omisis, ne quid turbarũ

Domini nomẽ Augusto inuisum.

Palatij incendium.

Aureus quanti precij.

Magnificentia Augusti.

Seueritas in filiam.

Ignis Græcus.

Tiberium Augustus adoptat, ac Tribunicia potestate munit.

Germanicus Cæsar à Tiberio adoptatur.

Senatus delectus.

Census actus ab Augusto.

 darent.

darent. Id ne Censor facere uideretur, cuius rei causa suprà est à me indicata, ad hunc censum peragendum, lustraleq; sacrum faciendum Proconsulare imperiũ accepit. Cum multi patricij ac equestres iuuenes citra ullum crimen ad paupertatem redigerentur, plerisq; censum constitutum eorum ordini compleuit: octoginta autem quibusdam eum usq; ad duodecies sestertiûm adauxit. Quia multi multos manumittebant, ætatem quam & manumittens, & manumittendus habere deberent, iuraq; quibus erga libertos cùm alij, tum ipsi patroni uterentur, constituit. Interim insidijs impetitus, quarũ præcipuus autor erat inter alios Cn. Cornelius Cinna Magnus, filia Pompeij Magni natus, aliquandiu consilij inops fuit, cum neq; necare eos uellet, quia nihilo tutior editis cædibus fiebat, neq; dimittere impunes, ne alios quoque contra se incitaret. Dubium quid statueret, ac neque dies, neque noctes sine cura, ac cum quiete agentem, Liuia aliquando percontata est, quid nam rei cum à somno detineret: Quis uerò, inquit Augustus, uel minimum temporis à curis uacet, qui tot inimicos habeat, alijsq; super alias insidijs petatur? an uerò nõ cernis quàm multi & mihi & imperio nostro periculum struant? quos ne supplicia quidem coercẽt, quin contrà cæteri punitorum exemplo, quasi uerò hi aliquid egregij egissent, perire studeant. Quo sermone audito Liuia: Perniciem, ait, tibi creari, neque mirum est, neque ab humana sorte alienum, multa, ut in tanto imperio, agenti, multosq; offendẽti. Nimirum fieri non potest ut princeps omnibus placeat, ac ne uel iustissimè regens, permultorũ in odia incurrat. Maior enim pars hominum iniusta iustis potiora ducunt, quorum expleri cupiditates nequeũt. Iam uirtuosorum quoq; alij magnas ac multas res expetunt, quas consequi non possunt, alij alijs posthabitos se indignantur, itaq; utriq; culpant principem: quapropter certum ab his malum impẽdet, ijsq; deinde qui insidias struunt, non quidẽ tibi, sed principatui. Etenim priuato nemo tibi mali quicquam, nisi à te accepta iniuria, fecisse uoluit: principatum, eiusq; bona potens quisque etiam infirmioribus promptius appetit. Id etsi est iniustorum hominum, ac minimè prudentium, tamen inter alia uitia ijs inest, ac neque monitis, nequ[illegible]ui eximi potest, quòd nulla lex, nullus metus eis quę natura insunt plus ualet. Hæc tu tecum reputans, aliorum peccatis minus succẽse, tui autem ac regni custodiam exquisitam institue, ut id non pœnis irroganuis, sed [illegible] summopere custodiẽdo tutum seruemus. Ad hæc Augustus: Sanè, inquit, cognitum habeo mulier, cùm alia magna ab inuidia & insidijs tuta non esse, tum uerò in primis summum imperium: deûm certè immortalium princeps esset similis, nisi maioribus quàm priuati curis, occupationibus, ac solicitudinibus teneretur. Me uerò hoc ipsum potissimum angit, quòd hæc ita fieri necessum est, neq; ullum contra ea remediũ excogitari potest. Cum sint omnino, respõdit Liuia, qui iniquè agere uelint, ab ijs ergo caueamus. Sunt nobis multi milites, quorum alij hostibus opponantur, alij te stipent, ac nos custodiant, ac domi forisq; securitatem nobis præstent. Tum Augustus: Multos sæpenumerò à suis interfectos esse, uerbis opus non habet. Nam inter cætera hoc difficilimum est in imperio, quòd non reliquorũ more tantum ab hostibus nobis, sed ab amicis quoq; timemus, quodq; multo plures ab his, quàm ab alienis perniciem inuenerunt. Dies enim noctesq; adsunt, nudis etiam ac dormientibus, & cibum potumq; ministrant: contra hostes quidem amicos opponere licet, contra hos nullum est auxilium. Ita semper nobis & solitudo est grauis, & hominum frequentia; uacare custo-

dia

Munificentia Augusti.
Lex de manumißione.
Insidiæ in Augustum.
Cn. Cornelius.
Liuiæ cum Augusto colloquium, quo eũ ad clementiam & fugiẽdas insidias hortatur.
Cur tam multi principibus insidientur.
Omnem principatum, multis periculis et timoribus esse obnoxium.
Domestici principibus timen-

dia periculoſum, periculoſiſsimum eſſe inter ſtipatores: hoſtes moleſti, moleſtiores amici, (hoc enim eos etiam minimè dignos nomine appellare oportet) quos ut etiam bonos quis nanciſcatur, nunquam tamẽ tantùm eis fidei tribuere poteſt, ut cum ijs puro, curisq́ & ſuſpicionibus uacuo corde conuerſetur. Porrò autem id grauiſsimũ eſt, neceſsitatũ imponendi inſidiatoribus ſupplicij incumbere, quod ægerrimè bonus quiſque facit. Rectè tu quidem hæc, inquit Liuia. Ego autem habeo quod tibi dem conſiliũ, (modò ne id repudies, aut indignè feras me mulier cum ſim, tibi conſulere auſam) quod nemo etiam ſummus amicus tibi dare poſsit: non quia ſcientia, ſed quia deeſt audacia. Iuſſa deinde quid id eſſet proferre: Dicam, inquit, liberè, tecum uidelicet bonorum ac malorũ particeps, te incolumi ipſa quoque hodie regnans, eademq́ unà ſi quid (quod abominor) durius accidat, peritura. Homines quoſdam ipſa ad peccandum impellit natura, eiusq́ cupiditas coerceri difficulter poteſt. Iam, ut plerorunq́ de malicia nihil dicã, multos omnino opinio boni ad delinquendũ mouet: multos generis ſplendor, diuitiarum faſtus, honoris magnitudo, ac fortitudinis comes audacia, & potentiæ moles, ut à recto curſu exorbitent, facit. At neque nobilitatem in obſcuritatem, neque fortitudinem in ignauiam, neq́ prudentiam in ſtupiditatem mutare licet, neque fortunas hominum accidere, aut ſpiritus deijcere inſontiũ decet: quod ut iniuſtum eſt, ita ſumpta de noxijs hominibus uindicta, offenſas ac infamiam parit. Agedum alia uia inſiſtamus, ac uenia eos proſequamur. Ego enim ita iudico, plus clementiam quàm ſæuiciam proficere: nam miſericordes non ij tantùm quibus delicti gratia facta eſt charos habent, ac gratiam referre ſtudent: ſed reliqui etiam omnes reuerentur ac colunt, ita ut nemo eos deinde lædere auſit. At qui ira inexorabili utũtur, non modò eos odio habent ij qui ſibi metuunt, ſed cæteri quoque infenſi inſidijs ſtructis ſuam perniciem euitare ſtatuũt. Viden' ut medici rariſsimè ſectiones & ignes adhibeãt, ne ipſa uidelicet uitia corporis magis exaſperent, pleraq́ autem lenibus corporis exercitijs & mitibus medicamentis molliunt ac ſanant. Neq́ enim putandum eſt, quod hęc corporũ, illa animorum ſunt uitia, ideò eſſe inter ſe diſsimilia. Etenim etſi animi hominum incorporei ſunt, tamen multa habent cum corporum natura cõuenientia: contrahuntur metu, turgent ira, dolore minuuntur, audacia inflantur, ut non multum à corporum natura differant, atq́ eandem ferè ſanationem requirant. Nam ſermo lenis ad aliquem habitus, omnem fremitum laxat, contrà aſper remiſſum etiam ad iram concitat: uenia data ferocem etiam [illegible]enque placat, ſupplicium uel mitiſsimos animos exaſperat: uiolentæ enim actiones, ut ſint omninò iuſtiſsimæ, irritant, manſuetæ placãt, ideoq́ facilius perſuadendo quiſpiam quàm cogendo eò adducitur, ut uel grauiſsima ſubeat. Quod adeò eſt natura comparatum, ut brutorum quoq́ animantium multa robuſtiſsima alioquin & feriſsima, blandiẽdo cicurẽtur, ineſcandoq́ perdomentur, alia timidiſsima atq́ imbelliſsima malè habita ac territa ad iram concitentur. Neq́ ego omnibus ex æquo noxijs parcendum eſſe dico, ſed audaces, inquietos, malicioſos ac ſiniſtri conſilij homines, immedicabilisq́ & continuæ maliciæ adſuetos, excindere te iubeo, exemplo [illegible]m corporis partium, quæ medicinam non patiuntur: reliquos, qui propter ætatẽ, imperitiam, imprudentiã, aut alio caſu quodam uel uolentes uel inuiti peccant, uerbis caſtigare, minis corrigere, alia'ue tolerabili ratione tractare: utq́ in alijs rebus modò grauiores, modò mediocres pœnæ irrogantur, ſic

Liuiæ conſiliũ.

Occaſiones delinquendi.

Clementiam commendat.

Simile.

Animi & corporis morbarum ſimilitudo.

Belluæ cicurantur obſequio.

Modum indulgentiæ præſcribit.

in hac quoque re citra periculum exilijs alios, alios ignominia, uel pecunia mulctare, aut in diuersa loca urbes'ue relegare licet. Inuenti nimirum sunt, qui cum spes ac cupiditates eorum irritæ factæ fuissent, ad sanitatem redierint: alios in consessu locus inhonestus, aut factiones probrosæ, doloresq; & terrores antè oblati emendauerunt, pro quibus homo nobilis ac fortis mortem sibi optauerit. Quo intelligitur, pœnas non faciliores, sed grauiores etiã futuras, cum nos inculpati interim tutò uiuere posſimus, qui nunc multos inuidia, auaricia, metu'ue fortitudinis aut nobilitatis necare existimamur. Haud enim facilè creditur, eum qui in tanta potentia ac licentia uiuit, ab inermi homine priuatoq; insidijs peti posse: ideò alij hos de nobis rumores diuulgant, alij falsis delationibus nos fidem adhibere dictitant, cum exploratores auscultatoresq; emissarij nostri odio ira'ue, aut ab inimicis eorum quos accusant accepta pecunia, negatæ'ue ab his indignatione adducti multis insontibus perniciem struant, non modò quòd egerint, agendum'ue sibi proposuerint quicquam, sed quòd etiam certi quippiam dixerint, audito'ue tacuerint, risuq;, aut lacrymis dictum exceperint.

Delatorũ fraudes.

Possum infinita id genus referre, quæ si maximè uera sint, tamen ea te apud liberos homines perscrutari, eaq; tibi annunciari indecorum est, cum si te fallant, damnum nihil adferant, relata uel inuito (quod cùm alijs, tum uerò principe indignum est) stomachum moueant: at multi complures indicta causa, iudicio'ue subdolè parato iniustè exitium reperisse autumant: neq; testimonia, cruciatus, aut alia contra illos usurpata pro ueris habent. Hæc etsi nonnunquam iniustè, tamẽ de omnibus ita capitali supplicio affectis uulgò memorantur: tuum autem, Auguste, est non modò ab iniusticia, sed ab opinione quoque eius abesse: quorum alterum in priuato, alterum in principe requiritur.

Opinio etiam iniusticiæ cauẽda principi.

Hominibus enim non belluis imperas, eaq; est unica beneuolentiæ ipsorum ueræ consequendæ ratio, si hoc ipsis persuasum efficias, neq; à uolente, neq; ab inuito te quenquam eorum lædi. Cogi quidem ad metuendũ aliquem homo potest, ad amandum autem persuasione opus est: ea beneficijs in eum collocatis, quæq; alijs uideat tribui, paratur. At qui iniustè alium morte affectum suspicatur, eandem sibi fortunam metuens, cædis autorem ut odio habeat impellitur: porrò autem inuisum esse subditis, neq; honestũ est & minimè expedit. Hęc est quippe hominum sententia, priuato omnes iniurias esse persequendas, ne uel contemptui inde habeatur, uel opprimatur: principem uerò debere ea quæ in publicam rem peccantur, ulcisci, priuatim in se admissa tolerare, cum qui ita deliquerint, neq; ex contemptu, neque ex incursu posſint ipsum tanta septum custodia damno afficere. Quæ ego audiens, ac in ea intuens, parum absum quin tibi suadeam, ut neminem omninò ob huiusmodi causam uita spolies.

Quomodo tractandi subditi.

Nam in hoc principatus instituti sunt, ut saluti subditorum consulatur, ne inuicem, aut ab exteris ij iniurias accipiant, nõ profectò ut si quid principem offenderint, ab eo interimi posſint: ac legibus quidẽ, beneficijs, & admonitionibus eos princeps instituere debet, ut in officio maneant, uitiosis mederi quodam modo, ac sanare ne prorsus pereant. Est uerò magni animi, eximiæq; naturæ, uulgi peccata ferre: qui quamuis omnia punienda cogitet, imprudens plerosq; hominum occidet.

Neminem capite plectendũ consulit.

Proinde id tibi consulo, ne quem posthac facinoris alicuius causa capite plectas, sed alio quodam modo castiges, ne quid in posterum facinoris edere posſit. Quid enim mali tibi inferat in insulam quandam deportatus, aut in uilla, uel oppido non modò absq; pecuniæ & seruiciorum copia, sed

etiam

etiam in custodia positus, sicubi res id requirat: Nam agentibus in uicinia hostibus, mari'ue abalienato, aut si in ipsa Italia urbes muris & armis munitæ essent, quò perfugere sontes possent, ijs'ue occupatis terrorē nobis incutere, alia ratio ineunda fuisset: nunc cum omnia armis & munitionibus bellicis uacent, ac longißimè absint hostes, tot maribus, terris, montibus ac fluminibus inuijs interiectis, quis certum aliquem hominem metuat nudum, priuatum, hîc in medio tui imperij, ac intra tua arma inclusum? Ipsa sanè neque cogitaturum tale quid ullum, neq; si omnino uelit, agere posse censeo. Ergò ab his, qui nunc sunt rei insidiarum apud te facti, periculum facere incipiamus, fortaßis & hi mutabunt sententiam, & alios meliores facient: uides Corneliũ & nobilem, & fama clarũ esse, humaniter etiam peccatũ eius expendi par fortaßis sit. Non omnia gladius conficit (magnũ enim bonũ is fuisset, si emendare homines, ac persuadere ualeret, & ad suscipiendũ sincerũ amorē adigere) sed ut corpus abolere alicuius potest, ita cæterorũ animos à cædis autore auertit, qui nō propter suppliciũ sumptũ uindicē amare, sed ob metũ mali odisse solēt. Contrà quib. delicti uenia est donata, pœnitudine ducti benefactorē lædere in posterum uerent, sed spe cōsequendi maiora præmia eum suis officijs colunt: uidelicet qui iniuria affectus, salutē eam inferenti concesserit, eum omnes putant beneficia summopere cōpensaturum. Morem itaq;, mi uir, gere mihi, propositumq; muta, consecuturus hoc quoq;, ut cætera à te grauius facta, necesitatē tibi extorsisse iudicetur, quia tantam urbem ex populari forma Reipublica in unius hominis potestatem redigere sine sanguine impoßibile est: quòd si in cepta ratione perseueraueris, uidebere hæc quoq; duriora sponte fecisse. His Liuiæ uerbis adductus Augustus, omnes reos uerbis castigatos indemnes dimisit, Cornelio etiam Cōsulatu donato: eoq; facto ita sibi omnium animos deuinxit, ut non modò insidiæ contra ipsum nullæ deinde componerentur, sed opinio quoq; omnis earum intercideret. Liuia autem, potissima tum Cornelio salutis causa, posterioribus temporibus mortis Augusti culpam sustinuit. Ceterùm ea tempestate, Cn. Cornelio Cinna Magno, ac Valerio Messala Cōsulibus, horrēdi terræ tremores acciderũt, Tiberisq; deiecto ponte, urbem septem dies nauigabilem effecit, sol aliqua parte lumen suum amisit, fames coorta. Eodem anno Agrippæ nihilo eorum quæ fratribus obegissent potito uirilis toga est data: ludi Circenses seorsim à Patricijs ac Equitibus spectati sunt, quod adhuc moris est: cumq; nobiles ægrè suas filias in collegiũ Vestalium darent, lex lata est, ut eo sacerdotio uti etiam libertinis uirginib. liceret: eæq; cum plures de eo disceptarent, in Senatũ sorte lectæ, præsentibus earum patribus, nulla tamen tunc in id sacerdotium cooptata. Cum milites præmiorum exiguitatem ob impendentia bella ægrè ferrent, ac nemo extra tempus militiæ constitutum arma sumere uellet, decretum est, ut cohortib. Prætorijs, postquàm annos sedecim meruissent, uiritim uicena millia nummûm, reliquis exactis uiginti annis militiæ, duodena darentur. Alebantur eo tempore legiones urbanæ XXIII. aut, quem alij numerum ponunt, XXV, nostro tempore solæ XIX. restant, nempe secunda legio Augusta, cuius in superiori Britannia sunt hyberna; tres Tertiæ, una in Phœnicia, Gallicæ nomine, altera in Arabia, Cyrenaica dicta legio, tertia Augusta in Numidia, quarta Scythica in Syria, quinta Macedonica in Dacia, Sextæ duæ, una in inferiori Britannia, Victrix: altera in Iudæa, Ferreę uocabulo in signis, septima in Mysia superiori, Claudia pręcipuè nuncupata, octaua Augusta

Liuiæ consiliũ sequitur Augustus.

Cornelius Consul.

An. V. C. 758.

Agrippa uirilē togam sumit.

Vestales lectæ.

Præmium militibus statutũ.

Legionum Romanarum enumeratio.

gusta in Germania superiori, decima Gemella in Pannonia superiori, at in Mysia alia decima, undecima in Mysia inferiori, Claudiæ cognomēto (hæ duæ legiones à Claudio sunt nominatæ, quòd in seditione Camilli non rebellassent ipsi) duodecima in Cappadocia Fulminifera, decimatertia Gemella in Dacia, decimaquarta Gemella in Pannonia superiori, decimaquinta ab Apolline cognominata in Cappadocia: uigesima Valeriana & Victrix, in Britannia superiori uersantes, quos ipsos, ut mihi uidetur, cum ea legione cui nomen est uigesimæ, ac hyberna in superiori sunt Germania, ac non ab omnibus Valeriana dicitur, neque hodie id nomen retinet, ipse acceptos adseruauit. Hæ legiones Augusti supersunt, reliquis aut omnino dissipatis, aut ab Augusto & alijs Imperatoribus inter cæteras legiones admixtis, unde Gemellarum appellatio tracta putatur. Ac quoniam quidem semel de legionibus dicere cepi, lubet reliquas etiam ab alijs Imperatorib. institutas hoc loco referre, ut qui de his cognoscere cupit, uno omnia loco facilius percipiat. Nero legionem primam, Italicamq; nuncupatā instituit, in inferiori Mysia hyemantem: Galba primam Auxiliariam in inferiori Pannonia, septimam in Hispania: Vespasianus secundam Auxiliariam in Pannonia inferiori, quartam in Syria Flauiam: Domitianus primam Atheniensem in Germania inferiori: Traianus secundam Aegyptiam: trigesimā Germanicā, quibus à suo nomine nomen imposuit Marcus Antoninus: item secundam in Norico, tertiam in Rhetia, quæ etiam Italicæ uocantur. Seuerus Parthicas primam & tertiam in Mesopotamia, secundamq; mediam in Italia. Nostro itaq; tempore tot sunt legiones prǽter Vrbanam & Prætoriam: sub Augusto autem XXIII. uel XXV. istæ alebantur, ac multæ etiam aliæ auxiliariæ equitum peditumq; & classiariorū, quorum certus numerus mihi non constat. Stipatores autem corporis Imperatoris sunt decē millia, in decem diuisi partes, urbis præsidio destinati sex millia, quadrifariam hi diuisi, tū equites alienigenæ extraordinarij, Bataui appellati à Batauia quæ est in Rheno insulae cuius incolæ arte equitandi pollent: eorum, sicut & Euocatorum, summam dicere non possum. Vti illis Augustus cepit tum primùm, cum ueteranos patris contra Antonium conuocauit, seruauitq; deinde, & sunt una adhuc legio peculiaris suos habens fasces, quemadmodum centuriones. His de causis cum indigeret pecunia, Senatum consuluit de reditu quodam perpetuo constituendo, unde citra ullius iniuriā stipendia ac prǽmia militibus sufficerent: in eo quǽrendo cum uersarētur, ac nemo sua sponte Aedilitatem peteret, quidam sorte lecti ex ijs qui Quæstores aut Tribuni plebis fuissent, ad eam gerendam adacti sunt, quòd sæpius etiam aliâs factum. M. Aemilio deinde Lepido, L. Arruntio Consulibus, cum nullus reditus excogitari posset quem omnes probarent, omnesq; eum quæri indignarentur, Augustus pro se & Tiberio pecuniam in ærarium, cui militaris nomen indidit, intulit, eiusq; administrationem Prætorijs tribus sorte lectis ad triennium mandauit, qui binis lictoribus, ac ministris alijs quos conueniebat uterentur. (Id per successionem aliorum in multos annos productum: nunc ab Imperatore eliguntur, & lictores non habent.) Itaq; illata pecunia ab ipso, promissoq; id se quotannis facturū, à regibus etiam & populis promissa sunt quædam: nam à priuatis, quamuis multi se libenter collaturos eò pecuniā dicerent, nihil omnino accepit. Verùm cum hæc pecunia sumptuum magnitudinem minima parte attingeret, ac perenni copia esset opus, Senatoribus negociū dedit, ut pro se quisq; aliquam rationem inueniret

Legiones Claudiæ unde dictæ.

Gemellæ legiones.

Satellitum Imperatoris numerus.

Vrbis præsidium.

Extraordinarij equites Bataui.

Euocati.

An. V. C. 759.

Aerarium militare Augustus constituit.

Deliberatio de perenni reditu.

niret, eamq; in libello conscriptam ipsi traderet expendendam: id nō eò fiebat, quòd ipse nihil reperiret, sed ut eis persuaderet, quò hāc maximè uiam, quam ipse probabat, sequendam ducerent. Certè multis uariè propositis, nulla earum probata, instituit ut uigesima pars hæreditatum ac legatorum, exceptis ijs quæ proximè genere iunctis ac pauperibus morte aliorum relinquebantur, in ærarium militare inferrentur, quasi scriptū in Cæsaris commentarijs id pensionis genus reperisset: fuerat enim iam antè etiam eius rei mentio illata, sed omissa rursum, tunc relata est. Ita auctis reditibus, tres ex consularib. uiros Augustus, quibus sors id officij obtulisset, ad sumptus partim contrahendos, partim tollendos adhibuit. Hæc Romanis molesta fuerunt, ac fames præterea ingens, adeò ut gladiatores, mancipiaq; uenalia ultra LXXX M. passus sint ab urbe reiecta, multosq; ex suis ministris cùm alij, tum ipse Augustus ablegauerint, iusticiū indictū, Senatoribus, ut quò uellent proficiscerentur, permissum fuerit, ac ne Senatusconsultis inde uis aliqua decederet, omnia quæ Romæ præsentes decreuissent, rata esse iussa, uiri Consulares frumento & pani præfecti fuerint, qui certam singulis summam uenderent: dedit quidem gratis etiam Augustus frumentū ijs qui ex publico id alioquin accipiebant, tantum quantum ijs aliàs dabatur: quod cum non sufficeret ijs, nō passus est eos epulari publicè natalib. suis. Cumq; eo tempore multa in urbe incendijs essent uastata, libertinos septem locis ad ea curanda cōstituit, equitem eis præfecit, quos etsi haud diu id officium gerere pati statuerat, tamen re ipsa expertus utilisimū ac maximè necessarium esse eorum munus, perdurare iussit: suntq; nostra etiam ætate nocturni hi custodes nō ex libertinis tantùm, sed ex alijs etiam militibus, murosq; in urbe tenent, & mercedem publicè accipiunt. At plebs fame, tributo, incendijs affecta indignari, multa palàm de nouis rebus loqui, multos noctu libellos proponere, quę omnia P. cuiusdam Rufi instinctu fieri ferebantur, suspicio autē ad alios inclinabat: ipse enim Rufus procul ab his excogitandis faciendisq; aberat, sed alij sub eius nomine credebantur nouādis rebus studere. Itaq; decretum est factum, ut in eos inquirerentur, indicibusq; præmia constituta, nonnulliq; delati sunt. Non antè hi tumultus in urbe consederunt, quàm annonę difficultate finita Germanicus Cæsar, & Ti. Claudius Nero filij Drusi, in honorem patris munus gladiatorium præbuerunt: hoc plebem memoria Drusi consolatum est, idq; etiam, quòd in dedicatione ædis Castoris & Pollucis non Claudiani modò (adoptatus enim in familiam Augusti, Claudianum se nuncupabat) sed Drusi etiam nomen ei imposuit, frequenter solitus ab administratione bellorum, quoties liceret in urbem cōmeare, partim ob negocia quædam, potissimùm uerò metuens ne quem ipsi absenti alium Augustus præferret. Eodem anno cum mediante imperio Achaiæ pręfectus diem suum clausisset, Quæstori eius ac Legato, alteri prouincia intra Isthmum, alteri reliqua mandata est. Herodes Palæstinus à fratribus accusatus, trans Alpes est relegatus, ac pars eius ditionis in publicum redacta. Eodem tempore multa bella extiterunt. In multas regiones à prædonibus sunt incursiones factæ, ita ut Sardinia per aliquot annos nullū Senatorem præfectū, sed milites & duces equites habuerit: urbes haud paucæ defectionē molitę, ita ut populi Romani prouincias ijdem præfecti non sorte, sed suffragijs lecti per biennium rexerint, cum alioquin Cæsaris prouincias ijdem multos per annos soliti essent regere. Hæc singula persequi non statui, quia multa singulis locis, nec ea memoratu digna acta sunt, quæ curiose

Vigesima hæreditatum & legatorum ærario militari destinatur.

Fames uehemens.

Iusticium.

Nocturni custodes instituti.

Nouæ res à plebe tentatæ.

P. Rufus.

Germanicus Cæsar.

Ti. Claudius Nero.

Aedes Castoris.

Præfecto prouinciæ Quæstor & legatus succedunt.

Herodes Palæstinus relegatus.

curiose exposita nihil utilitatis adferant, quæ memoria digna sunt, paucis, nisi res sint maximæ, perstringam.

Isauri prædantur.

Isauri facto à prædationibus initio, usque ad belli molem prouecti, domitíque eo sunt.

Gætuli rebellãtes Iubæ, à Cornelio Cosso subacti.

Gætulicus.

Gætuli inique ferentes Iubam regem, non Romanos sibi præesse, contra eum insurgentes, finitima uastarũt, multosque Romanos cum exercitu contra se profectos interfecerunt: denique adeò elati sunt, ut propter ipsos subactos Cornelius Cossus Triumphalibus honoribus & cognomento Getulici ornatus fuerit.

Expeditio in Germaniam Tiberij.

C. Sentius.

In Germanos expeditionẽ cùm alij, tum Tiberius fecit, progressusque est primò ad Erygrum, deinde ad Albin fluuios, nihil tamẽ magnoperè memorandũ actũ est: quanquam de Germanis Imperatoris nomen nõ Augustus modò, sed Tiberius etiam inuenerit, honoresque triumphales C. Sentius Germaniæ præfectus, quòd horum metu bis Germani pacem accepissent. Ea cur mox ijs, cùm tamen fidem uiolassent, redderetur, res Dalmaticæ ac Pannonicæ maioribus motibus concitatæ, celerisque correctionis indigentes in causa fuerunt.

Dalmaticũ & Pannonicũ bellum à Tiberio confectum.

Valerius Messalinus.

Dalmatę tributa molestè ferentes, cum superiori tempore uel inuiti se cõtinuissent, postquam Tiberius secundam in Germanos expeditionẽ fecit, ac cum eo magna parte exercitus abducta, ipsisque Dalmatis milite imperato ad bellum Germanicũ Valerius Messalinus, Dalmatiæ ac Pannoniæ tum præfectus, abijt: cum eam ob rem ipsi conuenissent, iuuentutemque suam florentẽ conspexissent, cunctatione abrupta, primò pauci quidam rebellauere,

Bato Dysidiatus.

Breuci.

Bato Breucũs.

Cæcina Seuerus.

Batone quodam Dysidiato eos maximè cõcitante, Romanosque obuiam profectos sibi fuderunt. Inde reliqui quoque Dalmatæ defecerũt, ac Breuci Pannonica gens alio sibi quodam Batone duce sumpto, & ad Sirmiũ quod Romanorum tenebatur præsidio accesserunt. Id ne caperent, Cæcina Seuerus propinquæ Mysię præses rebellione eorum intellecta, celeriter eos ad Drauum flumen consecut[illegible] prælio uicit. Sed quoniam multi etiam Romanorum in ea pugna cecid[illegible]rant, sperantes Barbari sarcire se facilè acceptũ damnum posse, ad auxili[illegible]ociorum paranda se contulerunt, ac quos potuére sibi cõiunxerunt.

Salonæ oppugnantur.

Illyricũ uastatur.

I[illegible]erim Bato Dalmata ad Salonas agmine ducto, grauiter saxo ictus, infe[illegible]atque re alios emisit, qui maritimis omnibus usque ad Apolloniam uastatis, [illegible]um Romanis prælio cõgressi, uictique primũ, deinde eos ipsi uicissim sup[illegible]auére. Hæc cum cognouisset Tiberius, metueretque ne in Italiã irruerent, e[illegible] Germania reuersus, Messalino præmisso, ipse cum maiorib. co[illegible]atus est.

Messalini [illegible] Batonis conflictus.

Alma mons.

Rhymetalces Rom. socius.

Bato eorũ aduentu accepto, etsi nondũ ex uulnere reualuerat, ta[illegible]ẽ obuiam Messalino profectus, collatis signis superior discessit, hinc insidijs circunuẽtus uictusque, ad Breucum Batonẽ abijt, iunctaque belli societate hi montem Almam occupauerũt: ibi à Rhymetalce Thrace, præmisso aduersum eos à Seuero, paruo conflictu superati, Seuerum ipsum ui sustinuerunt. Qui cum in Mysiam propter Dacos Sauromatasque eam infestantes rediisset, Tiberius autem ac Messalinus Sisciæ commorarentur: ipsi incursionibus in sociorum Romanorum agros factis, multos ad rebellionis societatem pertraxerunt, cum Tiberio, qui iam ad eos accedebat, manum conserere detrectantes, sed aliò subinde uagati, multa uasta dederunt, (nempe qui ob regionum peritiam, & habitum leuem facile quò uellent, euadere possent) idque multò magis hyeme iam imminente. Cæterùm hos iam in Macedoniam rursus inuadẽtes Rhymetalces, fraterque eius Rascipo-

Rasciporis.

An. V. C. 760.

ris pugna fuderunt: reliqui agris suis deinde uastatis, quod fuit Q. Cæcilio Metello Cretico, A. Licinnio Nerua Silano Consulibus, ijs relictis in loca natura munita cõfugére, atque inde captis temporibus decursiones fecerũt.

De

De quo Auguſtus certior factus, in ſuſpicione Tiberium habens, quaſi is cum poſſet hoſtem paruo temporis ſpacio in poteſtatem redigere, bellum cōſultò traheret, quo diutius eius ſpecie in armis eſſe, Germanicum eò miſit, Quæſturam tunc gerentem, additis ei militibus nō ingenuis modò, ſed libertis etiam, quorum multos à uiris ac mulieribus cum cibarijs ſex menſibus certo precio redemerat. Præter hunc belli appararatum, equitum quoque inſpectionem quæ in foro habebatur, in aliud tempus diſtulit, ludosq; magnos uouit, cum mulier quædam literis aliquibus in brachium ſuum inciſis, quaſi diuino afflatu mota quædam uaticinia edidiſſet: quam cum ſatis ipſe ſciret non numine correptam, ſed ex compoſito id agere, tamen perturbato uehementer ob bella ac famem quę rurſum ingruerat populo, ſe quoque fidem eius dictis adhibere ſimulauit, omniaq; quæ ad cōſolandam plebem facerent egit, neceſſaria putans. Annonę procurationem rurſus ob penuriam duobus Conſularibus mandauit, additis lictoribus: pecunia ad bella & nocturnos cuſtodes alendos cum opus eſſet, tributum inſtituit, quod de precio mancipiorum uenditorum quinquageſimam partem exegit: & quam pecuniam Prætores ex ærario acceptam gladiatorijs ſpectaculis inſumebant, expendi uetuit. Quòd autem Germanicū, non Agrippam ad bellum miſit, Agrippæ ſeruiles mores in cauſa fuerunt, ſoliti ferè mare exercere, unde ſibi ipſe Neptuni nomē ſumpſerat, iraq; uti pręcipiti, Iuliamq; quaſi nouercam conuicijs proſcindere, ipſumq; ſæpius Auguſtum propter patris bona inſimulare. itaque cum finem nequiciæ non faceret, abdicatus ab Auguſto, eius facultates in ærarium militare relatæ, ipſe in Planaſiam Corſicæ propinquam inſulam eſt relegatus. Cum Germanicus in Pannoniam ueniſſet, eoq; undique exercitus confluerent, Batones obſeruato tempore, quo ex Myſia Seuerus accederet, improuiſo adorti ſunt caſtra ad Volcæas paludes ponentem, eos qui extra uallum erant, intra id cōpulerunt: ſed excipientibus ſuos ijs qui intus erant, uicti ſunt: inde Romani in multas partes diuiſi, ut hoſtium agros ſimul multis locis inuaderent: tum à reliquis nihil memorabile geſtum: Germanicus Mazęos gentem Dalmaticam pugna uictam damnis affecit. M. deinde Furio Camillo, Sex. Nonio Quintiliano Conſulibus, pacificationē Pānonij ac Dalmatæ expetiuere, fame primùm, inde eam ſecuto morbo, ac uariarum quibus ueſci opus habuerunt herbarum ac radicum eſu: quo minus tamen eam per legatos peterent, ſed etiam num reſiſterent, per eos effectum eſt, qui nullam ſalutis ſpem apud Romanos reliquam habebant. Germanico Druſi filio bellum ijs faciēte, urbemq; ualidam obſidente, neq; expugnare eam ualente, Pulio eques, Germanus natione, ſaxo in murum coniecto, ita propugnaculum concuſsit, ut ſtatim id cum uiro ei incumbente corruerit: id ſic perterruit reliquos, ut muris relictis in arcem cōfugerint, ac pòſt ſeſe & eam dediderint. Cum Bato, qui concitatis ad rebellionem Dalmatis, multum incommodi Romanis exhibuerat, tandem ad colloquium de pace cum Tiberio congreſſus, poſtridie eum in tribunali ſedentem acceſsiſſet, percontatus eſt Tiberius, quid ita deficere, ac tantum temporis rebellare Romanis ſtatuiſſent? Vos, reſpōdit Bato, in culpa eſtis ipſi, qui ad ueſtros greges cuſtodiēdos nō canes paſtores'ue, ſed lupos mittitis. Ita Dalmatia partim bello, partim pacificatione ad Romanos redijt. Auguſtus Senatui poteſtate data, ut ſe abſente de pleriſque cauſis cognoſcerēt, progreſſu in publicum abſtinuit: utq; priori anno cum turbæ eſſent, ipſe omnes magiſtratus ordinauerat, ita tunc tantùm literis

Germanicus ad bellum Dalmaticum miſſus.

Mulier uaticinans.

Quinquageſima mancipiorum precij.

Agrippæ mores improbi, utq; ſit relegatus.

Planaſia.

Cæcina Batones uincit.

Volcææ paludes.

Mazæos Germanicus uincit.

An. V. C. 761.

Pulionis equitis Germani robur.

Batonis Dalmatæ dictum in prouinciarum iniquos præfectos.

Dalmatia recēpta.

quibusdam propositis, eos quibus cupiebat, populo commẽdabat. Ad bellorum uerò administrationem ita intentus fuit, ut quo propius quæ in Pannonia ac Dalmatia gerẽda essent subinde monere posset, Ariminum se contulerit: in eius ab urbe exitu uota nuncupata, ac redeunte sacrificatum, tanquam si ex hostico rediÿsset. Sub idem tempus Bato Breucus, qui prodito Pinne mercedis loco regnum Breucorũ acceperat, captus ab altero Batone, occisusq́; est. Suspectam enim ille fidem subditorum habens, circum castella profectus, obsides postulabat: eumq́; alter re cognita insidijs interceptum, prælioq́; superatum in arcem quandam compulit: traditumq́; ab ijs qui arcem tenebant, in castra adduxit, & damnatũ mori coegit. Quo facto cum iterum permulti Pãnonij rebellassent, Syluanus in eos exercitu ducto, Breucis uictis, reliquorum nonnullos absque prælio recepit. Igitur Bato in Pannonia nihil spei reliquum uidens, præsidijs aditus ex ea in Dalmatiam pertinẽtes muniuit, Dalmatiamq́; uastauit. Sic reliqui etiam Pannonij, cum ager eorum à Syluano maleficijs infestaretur, pacis conditiones acceperũt, nisi quòd latrocinia quædam, ut quæ in huiusmodi tumultu diu iam exercitata essent, superfuere: (res nunquam non, præsertim apud istos populos, usitata) ipsa etiam ab alijs deinde excisa.

Batonis Breuci interitus.

Syluanus rem gerit contra Pannonios.

Pannonij pacẽ accipiunt.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE

LIBER QVINQVAGESIMVS SEXTVS,

Guilielmo Xylandro Augustano interprete.

CONTENTA HOC IN LIBRO.

Quemadmodum ad eos quibus liberi essent, ac deinde ad eos quibus liberi coniugesq́; non essent, Augustus uerba fecerit, ac quæ de ijs constituerit.

Vt Quintilius Varus à Germanis uictus obierit.

Quomodo templum Concordiæ fuerit dedicatum, ac Liuiæ porticus.

De morte Augusti.

Anni acta hæc sex, in quibus Consules:

An. V.C. 762.	*Q. Sulpicius Q. F. Camerinus.*
	C. Pompeius Q. F. Sabinus.
763.	*P. Cornelius P. F. Dolobella.*
	C. Iunius Silanus.
764.	*M. Aemilius Q. F. Lepidus.*
	T. Statilius T. F. Taurus.
765.	*Germanicus Cæsaris F. Cæsar.*
	C. Fonteius C. F. Capito.
766.	*L. Munatius L. F. Piscus.*
	C. Silius C. F. Cæcina.
767.	*Sex. Pompeius Sex. F.*
	Sex. Apuleius Sex. F.

CAETE-

AETERVM Tiberius Romam uenit secundum eam hyemē, qua Q. Sulpicius Camerinus, & C. Poppæus Sabinus Consules fuerūt: ei in suburbana obuiam progressus Augustus, cum eo in Septa uenit, ac de tribunali salutato populo, alia quæ uictoria impetrata fieri receptū erat, peregit, ac spectacula eò pertinētia Consulū opera præbuit. Quoniā uerò inter hæc equites magno studio eam legē quæ de cōiugij liberorumq; expertibus lata fuerat, antiquari cupiebant, eorum cœlibes seorsim, seorsim nuptos aut quibus esset proles, in concionem conuocauit: ac ubi hos numero illis longè inferiores uidit, dolore commotus, hos in hæc est ferè uerba allocutus: *An. V.C.762.*

Etsi respectu tantæ huius urbis molis perpauci, longeq; alijs qui officiū suum detrectant pauciores estis, tamen propter hoc ipsum ego uos eò magis laudo, ac gratias maiores habeo, quòd & audientes dicto fuistis, & patriam ciuibus impletis. qui enim uestro more uiuunt, multos posteritati Romanos relinquent. Ita ab initio cum Romanorum esset perquàm exiguus numerus, nuptijs studentes, liberosq; procreantes, non uirtute modò, sed multitudine etiam hominum omnes mortales superauimus. Quorum memores nos mortalitatem naturæ conuenit perpetua stirpis successione quasi facem alijs subinde alijs porrigentibus compensare, ut qua sola re à diuina felicitate absumus, eam perennitatem mutuò inuicem nobis tradamus. Quam potissimùm ob causam primus iste ac maximus qui nos condidit Deus, humanum genus in duas partes cum secuisset, ac masculam unam, alteram muliebrem fecisset, amorem eis ac necessitatē coitus inter se indidit, eamq; fœcundam esse uoluit, ut ex his qui alij ex alijs nascerentur, humanum quoque aliquo modo sempiternum existeret genus. Quin ipsorum quoq; Deûm uiri quidam, aliæ mulieres esse, genuisseq; alij alios traduntur, adeò etiam ijs nihil harum rerū indigis nuptiæ & procreatio liberûm pulcra uisa sunt. Proinde rectè uos deos imitati, ac parentū uestrorum exempla secuti estis, ut quo modo uos ij progenuerunt, ita uos aliam sobolem sufficiatis: utq; istos maiores uestros ducitis ac uocatis, ita alij uobis idem nomen tribuant: ut quas res illi uobis cum gloria præclarè tradiderunt, ad alijs uos transmittatis: quæ bona ij parta uobis reliquerunt, uos eadem alijs ex uobis ortis transmittatis. Quid enim causæ est, cur non optima res sit uxor pudica, domus custos, administratrixq;, liberorum nutrix, quæ & sanum exhilarare, & ægrum curare, lætis utenti rebus socia esse, aduersas consolari possit, iuuentutis nimiam animi naturā coercere, effœtam senectæ austeritatem temperare? non sit suaue, ex utrisq; natum infantem alere ac educare, imaginem corporis animiq; sui, ut in eo adolescente altera tute nascaris? non beatissimum, uita abeuntem proprium ac ex te ipso editum relinquere, qui in facultates ac stirpem tuam succedat, ac naturæ humanæ ratione dissolutum, eius successione uiuere: neq;, quod in bello fit, inter alienos uersari, ac protinus semel perire? Hæc commoda priuatim eos sequuntur, qui nuptijs & liberis student. At uerò Reipublicæ, cuius causa etiam contra animi nostri sententiam multa nobis sunt facienda, quî non sit & utile, & necessarium (si quidem urbes & populi durabunt, ac uos alijs imperabitis) multitudinem esse hominum, quæ pacis tempore terram colat, quæ nauigationes exerceat, quæ artes & opera tractet: quæ in bello promptior generis sui causa sit ad res tuēdas, ex qua in amissorum locum alij possint

Augusti oratio ad eos qui uxores ac liberos habebant.

Mortalitas generis humani, stirpis successione corrigitur.

Sexuum ratio.

Deorum coniugia.

Honestæ uxoris commoditates.

Prolis iucunditas.

Successio.

Reipublicæ utilitas.

sint substitui? Vos itaque ego ô uiri (soli enim uos hoc nomen meremini) atque ô patres (hæc enim uobis meritò communis est mecum appellatio) hac de causa & amo, & laudo, præmijsq; quæ constitui, uos orno, ac præterea alijs honoribus etiam magistratibusq; decorabo, ut & uos magnos inde fructus percipiatis, & non minora uestris bona liberis relinquatis. Nunc uerò ad reliquos descendam, qui ut omnia uestris factis dissimilia egere, ita diuersa quoq; omnia habebunt, ut nō uerbis modò, sed ex re ipsa magis adhuc intelligatis, quanto ijs uos præstetis. Hæc locutus, ac nonnullis eorum certa præmia confestim largitus, reliqua pollicitus, digressus ad alteros, in hanc sententiam eos appellauit:

Augusti in cœlibes aspera oratio.

Miro modo uestrûm causa affectus sum ô uos, quos nescio quo nomine compellem: uirorum'ne? at uirile nihil exhibetis. ciuium? at quantum in uobis eius situm est, ciuitas perit: Romanorū? atqui hoc nomē destruere intenditis. Quicunq; uerò tandem estis, aut quocunq; nomine uos fertis, inusitata, inquam, res mihi accidit. Solitus enim nihil non semper agere, quo magnam uestrûm efficerem multitudinem, nunc ad uos uerba facturus, ægre fero tantam esse uestrûm copiam: maluissemq; tantum esse eorum numerum, quos iam sum allocutus, uos autem aut cum istis fuisse, aut omnino mihi non uisos: qui nulla neque deûm prouidentiæ, neque maiorum curæ uestrorum habita ratione, omne uestrum genus abolere, ac uerè morti obnoxium efficere, omne autem nomē Romanum perdere, ac finem ei imponere in animos uestros induxistis. Quod enim generis hûmani semē relinquetur, si factū uestrum omnes alij populi imitentur? cuius cum initium apud uos sit, iure uniuersalis interitus culpam sustinebitis. Quòd si nemo exemplum uestrum sequetur, optimo iure hanc ipsam ob causam odio omnibus eritis, cum ea negligatis, quę nemo alius: & eas leges feratis, ea studia introducatis, quę si imitari uelint uniuersi, perniciem incidant: sin odio habeant, uos damnent. Neque enim quia non omnes homines latrocinia aut sacrilegia alia'ue flagitia perpetrant, ideo his deprehensis parcitur: quinimò pœnā luere cogūtur ob hoc ipsum, quòd soli aut cum paucis ea egerint, quę nemo alius. Quanquam si quis maxima omnia flagitia enumeret, nec singula quidem, sed uniuersa cum eo quod nunc tractatis componat, tamen ea omnia magnitudinem uestri non adæquent. Nam & homicidium est quod facitis, qui eos ne gignitis quidem, quos nasci ex uobis conueniebat: impietatis uos obligatis, qui nomina ac honores maiorum cessare cogitis: sacrilegium committitis, qui genera uestra à dijs immortalibus monstrata aboletis: maximumq; donariorum ijs sacrorum, humanam naturam pessundatis, eoq; templa eorum arasq; euertitis: quinetiam ciuitatē dissoluitis, legibus non obtemperantes: proditis patriam uestram, sterilem eam atq; infœcundam reddentes: imò uerò funditus eam demolimini, dum habitatorib. eam orbatis. Neque enim ciuitas domibus, porticibus, aut foris hominum inanibus, sed uiris constat. Considerate uerò, an non summam iram iure Romulus autor noster concepturus sit, si suos natales cum uestro instituto conferat, qui ne ex legitimis quidē nuptijs prolem generare uultis? quid eos qui cum eo fuerunt Romanos, si expendant se alienas uirgines rapuisse, uos ne uestras quidem amare? se bello prolem quæsisse, uos ne ex ciuibus uelle? Quid Curtiū, qui mortē pertulit, ne nuptis sui spoliaretur? quid Hersiliam, quæ filiam suam secuta, nuptiales uobis ritus ostēdit? Enimuerò patres nostri & bellum contra Sabinos pro nuptijs gesserunt, & pacem composuerunt,

Cœlibatus uitu peratio.

Confert cœlibatum cum alijs flagitijs.

Romuli studiū in prole suscipienda.

Curtius. Hersilia.

runt, ipsis eos mulieribus ac natis in gratiam inuicem reponentibus, iureq; iurando & fœderibus eas stabiliuerunt: uos hæc omnia confunditis: quamobrem? ut scilicet cœlibes sitis, exemplo Vestalium uirginum? Ergò si pudicitiam non seruaueritis, itidem ut illæ, supplicio afficiendi? Atque satis compertum habeo, acerbum uobis meum, asperumque sermonem uideri: sed primùm cogitandum uobis est, à medicis quoque permultos, quando aliter nequeant, urendo sanari: deinde, me non libenter hanc ad uos orationem habere, qui id ipsum quoq; crimen uobis obijciã, quòd in hæc uerba me prouexeritis. Quòd si uerba mea molesta sunt uobis, nolite ea agere, ob quæ necessariò malè sit uobis audiendum: si enim uos mea dicta mordent, quanto magis me & reliquos Romanos uestra facta? Ergò si uerè ea uos lædunt, pœnitentiam agite, ut laudandos uos & gratias agendas habeam, quem natura haudquaquam difficili præditum, omnia quæ bonum legum latorem decebant constituisse ipsi quoq; nostis. Et quidem neq; ante me cuiquam permissum erat coniugium ac sobolem negligere, cum initio sub primam Reipublicæ constitutionem de ea re diligenter legibus sit cautum, multaq; inde de eadem Senatus, populusq; statuerit, quæ recensere superuacaneum esset. Ego autem mulctam non obedientibus adauxi, ut eius metu in officio continerentur, præmia autem obtemperantibus tot ac tanta, quanta nulli uirtuti præterea essent proposita, constitui, ut si nihil aliud, ea saltem ad cõiugia & liberorum procreationem uos excitarent. Vos autem neq; præmia appetentes, neq; pœnam timentes, omnibus his spretis, ac quasi in nulla uiueretis ciuitate conculcatis, expeditam istam, ac liberam uitam extra matrimonium & sine sobole prætulisse uos dicitis, cum interim latronibus ac immanissimis belluis nihilo præstetis: neque enim adeò solitudo uos uiuendi capit, ut absq; mulieribus degatis, ac non quilibet uestrûm mensæ ac lecti sociam habeat, sed licentiam libidini ac lasciuiæ uestræ exercendæ quæritis. At ego teneras adhuc puellas & uiris immaturas ut ambiretis uobis permisi, ut cum sponsorum propediem nuptias celebraturorum nomen ferretis, eò magis rem familiarem curaretis. Libertinarum quoque matrimonia ijs qui Patricij non essent concessi, ut si quem eò amor aut consuetudo impelleret, lege id facere posset: Neque festinare uos quicquam coegi, primùm triennio, deinde biennio ad parandam rem dato. Atqui neq; minando, neq; hortando, neq; differendo, neq; orando quicquam profeci. Ipsi uidetis, quàm multo plures maritis uos sitis, cum debueritis totidem, imò uerò multiplices uestrûm iam liberos nobis dedisse. Qua enim alia ratione genera constabunt? qua respublica conseruabitur, neque uxores ducentibus uobis, neq; prolem creantibus: nisi fortè expectatis, dum, quod in fabulis fertur, ex terra aliqui existãt, qui res uestras publicamq; excipiãt. Nefas uerò sit, uos nostro genere ac nomine Romano extincto, alienigenis hominibus Græcis Barbaris'ue urbem tradere. An in hoc potissimùm mancipia libertate donabimus, ut quàm plurimos ex ijs ciues fiant, socijs ciuitatẽ cõmunicabimus, ut ea frequentior sit: uos autem ipsi à prima origine Romani, Quintos, Valerios, Iulios enumerantes, cum uobis simul & gentes, & nomina abolere in animo habetis? Verecundia profectò moueor, quòd hæc mihi dicenda sunt, quæ uos facitis. Ea propter insaniæ modũ ponite, ac iam nunc reputate demũ, fieri nullo modo posse, ut cum multi identidem morbis ac bellis absumãtur, salua urbs esse queat, nisi multitudo eius subinde alijs natis expleatur. Ac ne quis putet ignorare me, esse quædam e-

Excusat suam asperitatem orationis.

Cœlibatum fictum exagitat.

Molestias coniugij extenuat.

tiam in matrimonio & liberorum procreatione difficilia ac molesta: sed si hoc cogitate, cùm nullum bonum habeamus, cui non sit aliquid acerbi admixtum, tum plurimis & optimis bonis annata esse plurima etiam ac maxima tristia: quę si declinare uelitis, ne bona quidē appetenda uobis erunt, quando ad uirtutem ac uoluptatem nullam sinceram perueniri potest, nisi in ea paranda, obtinēda, ac seruanda labor impendatur. Quæ singula prolixè referre quorsum attinet? Quin si in coniugio etiam & suscipienda prole quædam sunt molesta, meliora cum ijs conferte potiùs, eaq; plura & magis necessaria inuenietis: quippe præter ea commoda, quæ res ista suapte natura secum fert, ipsa etiam legibus proposita prēmia, quorum uel exigua pars ad mortem subeundam aliquos pellicit, utiq; ad parendum mihi omnes adducere debent. turpe enim profectò sit, eorum causa, propter quæ alij suam uitam concedunt, uos nolle mulieres ducere, ac liberos alere. De his ego uobiscum ô ciues (iam enim uos persuasos uelle ciuium nomen retinere, ac uirorum patrumq; cognomen accipere confido) ita expostulandum duxi: illibenter quidem, sed necessariò, neque ut inimicus, nec qui odio uos, sed qui amore prosequerer, cuperemq; uestrûm similes multos acquirere, ut penates legitimos habitantes, domosq; plenas progeniei habentes, cum coniugibus liberisq; ad deos accedamus: æquatisq; inter nos ijs quæ in publicum conferuntur, ac qui inde fructus percipiuntur, conuersemur. Quomodo enim ego præesse uobis rectè posim, si semper diminutionem de uobis aliquam fieri patiar? quomodo pater uester iure dicar, cum uos nullam prolem educetis? Quare si uerè me diligitis, ac nomen mihi patris non adulationis, sed honoris gratia dedistis, date operam ut mariti patresq; fiatis, quo & ipsi participes eius reddamini, & ego meritò id gerā. Postquā ad hunc modum cum utrisque fuisset locutus, liberos deinde habentibus præmia adauxit, & mulcta maritos à cœlibibus secreuit, annuo spacio præstituto, intra quod, qui eius iussis parere cepissent, culpa uacarent: cumq; lege Voconia mulieribus prohiberetur, ne qua maiorem centum millibus nummûm hæreditatem posset adire, ea quoque lege quasdam soluit: ijs quæ perpetuam uirginitatem seruarent, eadem quæ matribus præmia largitus est. Inde lex quoque Pappia Poppæa à M. Pappio Mutilo, & Q. Poppæo Secundo lata est, qui parte eius anni Consules, uterq; neque uxorem neq; liberos habebat: quo ipso depræhendi potuit, quàm ea lex necessaria fuisset. Dum Romæ hæc agūtur, Romani ad Rhætinum Dalmatiæ urbem cum Germanico profecti, damnum tulerunt. Hostes horum multitudine presi cùm resistendo non essent, studio ignem in mœnia & ijs uicina ædificia iniecerunt, prouiso diligenter ne is statim effulgeret, sed aliquandiu latitaret: eo facto, in arcem sese receperunt. Romani, quos ea res fallebat, cum irrupissent, primo omnia impetu directuri, intra ignis ambitum peruenerunt: neq; eum uiderunt antè, quàm undique ab eo circundati, in extremo discrimine fuerunt, cum desuper ab hominibus impetiti, foris ab igne afflicti, neque tutò manere, neque euadere sine periculo possent, ac telorum ictum euitantes ad ignem compellerentur, ab igne resilientes, iaculis exponerentur, inq; tanta angustia quidam utrinq; & ab igne usti & ab hoste uulnerati perirent. Hæc maioris partis eorum qui in urbem uenissent fortuna fuit: pauci mortuis in ipsam flammam coniectis, transitu sibi quasi per pontem parato effugerunt. Ignis quidem adeò inualuit, ut ne ij quidē qui in arce erant, manere ibi potuerint: sed noctu ea relicta in ædificia subterranea

Mulieres lege Voconia solutæ.

Lex Pappia Poppæa de maritandis ordinibus.

Romanorum sub Germanico in Dalmatia res gestæ.

Rhætinorum stratagema.

sese abdiderint. Hæc ibi acta. Seretium uerò, quod frustra olim Tiberius oppugnauerat, tum expugnatum est, atq; alia exinde etiam loca faciliùs in potestatem redacta. Reliquis nihilominus resistentibus cum bellum extraheretur, ac non minima famis in Italia causa esset, iterum in Dalmatiam Tiberium Augustus misit. Is cum uideret milites moræ iam impatientes, etiam cum periculo finē bello imponere cupere, ueritus ne si unà essent, seditionem concitarent, in tres partes copijs diuisis, unam Silano, M. Lepido alteram dedit, cum reliqua ipse & Germanicus se aduersus Batonem contulerunt. Silanus & Lepidus haud difficulter suos aduersarios prælijs domuerunt: Tiberius autem omnem ferè regionem peruagatus est, Batone in diuersa loca discurrente, eumq; tandem in castello Anderio obsedit. Erat uerò Anderiū ad ipsas Salonas in munita apprimè ac inaccessa rupe ædificatum, profundis conuallibus, & in quibus essent torrentes, cinctū, eoq; mortales omnia quæ usui essent partim iam antè comportarāt, partim per montes, quos obtinebant, eò congerebant, insidijs etiam positis Romanos frumenti commeatu intercludebant, ita ut Tiberius cum eos in obsidione habere uideretur ipse obsessi mala tulerit. Cum maximè consilij dubius esset, quia obsidio inanis & periculosa, discedere inde dedecus uidebatur, tumultus militū tanto cum clamore coortus est, ut hostes qui sub arce statiua habebāt, perculsi terrore inde recesserint. His partim iratus, partim lætus, cōuocatum exercitum Tiberius uerbis quâ increpans, quâ laudans, neq; fiducia auctus est, neq; castra remouit: eoq; in loco quietus permāsit, donec Bato desperato se rem tenere posse, cum reliqua omnia ferè in potestatem hostium uenissent, essentq; suæ quàm aduersæ partis copijs minores, pacē per internuncios petijt: & cum nō persuaderet suis ut idem facerent, eos deseruit, neq; ulli posteà, quamuis à multis accitus, auxiliū tulit. At Tiberius reliquis qui castellū defendebāt, iam inde cōtemptis, ratus posse se eos sine sanguine superare, loci etiā naturā nihil amplius moratus, erigere aciē in sublime aggressus est. Quia uerò nulla planicies suberat, neq; hostes ad pugnā descendebāt, ipse in cōspicuo loco pro Tribunali sedēs, ut inspicere quæ agerenē posset, quò alacrius milites pugnā cierēt, ac ubi id res posceret, subueniret, quā ad rem partē exercitus (quē copiosissimū habebat), secum retinuerat: cęteri denso agmine per obliquum primò ascendentes, post ipsius montis natura, qui præceps, ac inæqualiter multis conuallibus abruptus erat, inuicē ipsi diuulsi sunt, alijq; alijs maturius in superiora euaserūt. Quod ubi uidere Dalmatæ, acie super ipsius prærupta montis ante castellum instructa, multa saxa in eos fundis deiecerūt, multa deuoluerunt, alij etiam rotas, & plaustra tota plena lapidum, arcasq; rotundas more eius regionis factas & saxis refertas dimiserunt, quæ multo simul omnia impetu delata magis adhuc Romanos dissipauerunt ac conturbârunt, cum interim sagittis ac pilis multi eorum sternerentur. Ardere ibi certamen inter pugnantes, his euadere in altum, & occupare sublimia nitentibus, illis arcere eos ac præcipites agere conantibus. nec segnis etiam concertatio eorum qui de muro spectabant pugnam, eorumq; qui Tiberio aderant, esse, utrisq; suos adhortantibus, strenuos confirmantibus, cedentes increpantibus: cōfertimq; clamore alij alios superare, deos pro suorum propugnatorum salute comprecari, libertatemq; ex eo prælio alteri, alteri pacem poscere. Verùm ibi quidem Romani, quibus non contra hostium ordines tantùm, sed loci etiam naturam erat contendendum, incassum omne periculum subijssent, nisi re-

Seretiū captū.

Tiberius iterū ad bellum Dalmaticum missus.

Silanus.

M. Lepidus.

Bato pugnam detrectat.

Anderiū à Tiberio oppugnatum & captū.

Bato suos deserit.

centibus eos summissis identidem subsidijs à fuga Tiberius continuisset, ac diuersa ex parte missis qui in sublime per ambages subirent alijs militibus, hostibus terrorem iniecisset: ita fusi, ne in castellum quidem cum se recipere possent, abiectis expeditioris fugæ causa armis in montes palati sunt, eosque Romani in omnes partes insecuti (debellandi enim summa cupiditate tenebantur, neque uolebant iterum coeuntes hostes denuò ipsis posse molestiam exhibere) plerosque per syluas latentes inuenere, ac more ferarum trucidauere. Deditione posteà etiam qui in castello erant, recepti sunt, ijsque Tiberius omnia quæ conuenta erant præstitit, Germanico contra eos qui adhuc in armis erant profecto, quos perfugæ (eorum autem magnus erat apud ipsos numerus) pacem componere non patiebantur. Ardubam tum, castellum hoc quoque, cepit Germanicus, non id quidem suis copijs, quibus hostem longè excellebat, munitissimum nempe, ac flumine rapido radices eius alluente totum fermè ambitum: sed perfugis cum eius loci habitatoribus pacem expetentibus seditio primùm, inde conflictus inciderat, perfugas etiam mulieribus quæ Ardubæ erant, adiuuantibus, quæ libertatis etiã contra uirorum cupidæ sententiã, quiduis potius quàm seruitutem pati statuerant: ea dimicatione inferiores facti perfugæ cõcesserunt, ac quidam eorum effugerunt, mulieres arreptis liberis, aliæ in ignem, aliæ in flumen præcipitauere. Germanico Arduba sic potito, uicina deditionem fecerunt, isque his rebus actis, ad Tiberiũ rediјt. Postumius reliqua subegit. Sub idem tempus Bato misso ad Tiberium Sceua filio, si impunitas detur, traditurum se suosque ei pollicitus est: fideque accepta, noctu in castra uenit, adductusque postridie ad Tiberium pro Tribunali sedentem, nullum suum periculũ deprecatus, caputque etiam tanquam abscindendum protendens, multa pro reliquis uerba purgandis habuit: iterumque à Tiberio, ut antè, interrogatus, qua de causa rebellassent, bellumque tandiu protulissent, eadem quæ prius respõdit, Romanos causam eius esse, qui ad suos greges custodiendos nõ canes, neque pastores, sed lupos mitterent. Hoc modo bellum id iterum confectum est, quod Romanis magna hominum, maxima pecuniæ iactura stetit, multis ad id nutritis legionibus, præda minima capta. Victoriæ nuncium attulit Germanicus, eiusque ergò Augusto & Tiberio nomen Imperatorium, ac triumphus decretus, ac inter alios honores fornices duo in Pannonia, quibus trophæa insisterent: Germanico insignia triumphalia, quod alijs etiam ducibus datum, ac Prætorij honores, utque primus secundum consulares diceret sententiam, & legibus in petendo Consulatu solutus eum citius peteret: Druso Tiberij filio, etsi is in belli nulla parte fuerat, ut in Senatum prius quàm allectus in eum ordinem esset, ueniret, ac Quæstura acta ante Prætorios sententiam diceret. His recens decretis, aduersus ex Germania allatus nuncius Triumphos eorũ impediјt. Hæc uerò eodem tempore in Germania acta fuêre. Loca quædam Germaniæ Romani tenebant, non simul, sed ut fortè subacta fuerant hinc inde, unde in historijs eorum nulla mentio. Iis in locis Romani milites hyberna habebant, urbes condebãt, eorum mores iam barbari accipiebant, in forum conueniebant, congressusque cum ijs pacatos habebant: neque tamen patriarum cõsuetudinum, morum innatorum, libertatis, armorumque potentiæ obliti penitus fuerant. Itaque dum paulatim & uia quadam in custodia habiti ea dedíscerẽt, mutationem uitæ suæ adeò non grauatè ferebãt, ut ne sentirent quidem eam. Vbi uerò Quintilius Varus Germaniæ post administratam Syriam præfectus, rebus ibi gubernandis

Germanicus Ardubã capit.

Postumius.

Bato se Tiberio dedit cum suis.

Sceua.

Finis belli.

Honores uictoriæ ergò Augusto, Tiberio, Germanico, et Druso Ti. F. decreti.

Drusus Tiberij F.

Varianæ in Germania acceptæ cladis descriptio.

Quintilius Varus Germanis molestus.

dis susceptis instituit eam gentem subitò transformare, tanquam seruituti subiectis imperare, pecuniasq; ut à subditis exigere: Germani eius inceptũ non tulerunt, primoribus ipsorum amissum principatum desiderantibus, uulgo consuetã rerum rationem peregrinę dominationi anteferente. Quia autem Romanos multos apud Rhenum, multos apud se uersari uidentes, rebellionem palàm tentare non audebant, Varum ita acceperunt, ut omnibus eius iussis obtemperaturi uiderentur, proculq; eum à Rheno in Cheruscorum fines, & ad flumen Visurgin abduxerũt. Ibi summa in pace ac amicitia erga eum uiuentes, in hanc eum opinionem adduxére, quasi possent absq; militũ opera in seruitute cõtineri. Igitur Varus neq; milites, quod in hostico fieri debet, uno loco cõtinuit, multosq; suorũ petẽtibus infirmioribus Germaniæ populis sub nomine præsidio firmandorũ oppidorũ, aut latronum cõpræhendendorũ, cõmeatuũ ue tutius subuehendorũ, distribuebat. Erant inter eos qui conspirauerant, ducesq; insidiarum & belli, quod tum conflabatur precipui, Arminius & Sigimerus, semper cum Varo cõuersantes, sæpiusq; cõuiuantes. Iam fidente rebus Varo, ac nihil mali expectante, ac non modò fidem omnem ijs qui rem ut erat suspicantes, eum ut caueret sibi monebant, abrogante, sed obiurgante etiam eos, quòd frustrà sibi timerent, ac illos in inuidiam uocarẽt, repentè ex composito quidam ex longinquis Germani insurgunt: nimirũ ut contra eos proficiscens Varus, in itinere opportunior cladi esset, cũ se per amicorũ regionẽ ire crederet, ne ue omnibus simul bellum mouentibus sibi caueret. Id cõsilium euentu approbatum fuit. Nam & exercitum abducẽtem eum cohortati sunt, & ipsi ut auxilia paraturi, ac celeriter subsidio uenturi domi remanserũt: mox acceptis quę iam in promptu certo quodam loco erant suis copijs, occisis Romanis quos antè ab eo impetratos quisq; secum habebat militibus, in syluis eum iam inuijs hærentẽ assecuti, repentè pro subditis hostes se esse ostenderunt, ac mala Romano exercitui multa ac grauia ingesserunt. Erant montes, quà Varus tum ducebat, cõuallibus crebris intercepti, ac inæquales: arbores autem densæ, ac immodicæ proceritatis, quibus Romani etiam ante hostium aduentũ cædendis, uiamq; parando, & quæ opus habebant pontibus iungendo defatigati fuerant. Currus autem & iumenta impedimẽtis ferendis agebant secum plurima, ut in pace: sequebantur etiam pueri ac mulieres, calonesq; magno numero, quo ipso etiam iter magis incompositũ facere opus habebãt. Interim pluuia cum magno uento superueniẽs, magis adhuc eos dissipârat, solumq; lubricum ad radices & truncos arborum redditum, gressus quàm maximè lapsui obnoxios effecerat, tum arborum summa confracta ac deiecta eos perturbârant. His difficultatibus Romanos tum conflictatos, Germani undiquaq; simul per densissimas ipsas syluas, quippe callium periti, consectati circumuenere, ac initio eminus tantùm impetiêre: pòst cum nemo se defenderet, multi uulnerarent, comminus cõgressi sunt. nempe nullo ordine, promiscuo itinere inter currus & inermes proficiscentes Romani, neq; coire inter se facilè poterant, ac singuli à pluribus cum inuaderentur, multa incõmoda, nullo hostibus reddito, patiebantur. Locum modò ibi, ut in monte syluis obsito, opportunũ nacti, castra fecerunt, maiorisq; currũ, & quibus carere possent impedimentorũ parte combusta, aut relicta, magis ordinato itinere postridie progressi sunt in locũ nemore uacuũ: ne hoc quidẽ sine suorũ cæde. Hinc iterũ in syluas inciderũt, & cum ab adortis se hostibus conarentur defendere, haud parum hoc ipsis ad cladẽ contulit.

Arminius & Segimerus duces Germanorum.

tulit. Loco enim angusto orbem uoluẽtes, ut confertim equites simul peditesq; in hostem incurrerẽt, multa sibi inuicẽ ipsi damna dederunt, multa ab arborib. pasi sunt. Excepit hanc diem alia, effuso imbre & uento uehementi importuna, ut neq; procedere, neq; consistere firmiter possent: usu quoq; armorũ ipsis adempto, sagittis, pilis, scutisq; madentibus, & eò nullius commodi usus: ea hosti, quòd pleriq; leuis erant armaturæ, ac aggredi regrediq; tutò poterant, minus eueniebãt. Iam & numero aucti Germani erant, cum permulti antè ambigui uel prædæ nomine se eis adderent, quò facilius Romanos, qui multos prioribus cladibus suorum amiserant, & circundabant, & trucidabant: ideò Varus, alijq; primores, iam acceptis uulneribus, cum metuerent ne uel in hostium potestatem uiui uenirent, uel ab infensissimo hoste interficerentur, sibi ipsi manus attulerunt, rem duram quidem, necessariam tamen ausi. Horum audita morte, nemo iam etiam eorum quibus robur suppetebat, se defendit: sed alij ducis sui exemplum imitati sunt, alij armis abiectis cædi se præbuerunt. Itaq; iam nullo metu uiri omnes equiq; cædebantur: omnesq; Romani ea die occidione perijssent, aut capti fuissent, ni se Germani ad diripiendam prędam conuertissent. Quo factum est, ut robustissimus quisque euaderet: ac tubicines qui cum ijs erant, signum cursus incinentes, se ab Asprena auxilio suis missos opinionẽ hostibus iniecerunt, quia uideri (iam enim tenebræ se intenderant) non poterant. Ea res inhibuit ab insequendo Germanos: & Asprenas cognita re, uerè auxilium suis tulit. Posteà temporis nonnulli captorum redempti sunt, cõcesso hoc ipsorum necessarijs, ea conditione, ut extra Italiam manerent. Augustus Variana clade audita, uestem, ut quidam memorant, lacerauit, inq; magno luctu fuit propter amissum exercitum, metumq; qui à Germanis & Gallis impendere uidebatur, maximè quòd eas gentes iam ipsam Italiam ac Romam petituras uerebatur, ac neque urbana iuuentus magni momenti supererat, & sociorum auxilia, quæ alicuius essent precij, afflicta erant. Nihilominus tamen ad omnia se quantum præsens rerum conditio ferebat, comparauit: & quoniam ij qui militari essent ætate, dare nomina nolebant, ex ijs qui nondum annum trigesimum attigissent quintum, ex natu maioribus decimum quenq;, ut sors in quemuis incidisset, bonis priuatũ ignominia notauit: postremò cum multi ne sic quidem obedirẽt, quosdam morte mulctauit. Tum collecta quantam maximè potuit ex ueteranis & libertinis per sortem multitudine, celeriter eam manum cum Tiberio in Germaniam misit. Et quia complures Galli ac Germani Romæ obuersabantur, partim peregrinãtes, partim inter stipatores recipiendi, ueritus ne quid hi noui molirẽtur, in insulas armatos amandauit, inermes urbe exire iussit. Hæc tum ab Augusto acta: ea quę decreta fuerant, ludiq; omissi. Secundum hæc ubi accepit nonnullos milites superfuisse cladi, Germaniã præsidio contineri, hostem Rhenum transire non ausum, terrore liberatus rem in disquisitionem uocauit: uidebatur enim ei hoc tantum ac subitum malum non sine diuina quadam ira accidisse, suspectamq; Deûm uoluntatem prætereà propter prodigia quæ ante ac post eam cladem euenerãt, magnoperè habebat. Etenim templum Martis in campo Martio fulmine tactum fuerat, & locustæ multæ in ipsam urbem deuolantes ab hirundinibus consumptæ: Alpium uertices in se inuicem corruere, tresq; igneas columnas emisisse uisi: cœlum sæpius ardere apparuerat: multi simul cometæ effulserant: hastæ à septentrione latæ in Romanorum castra decidere existimatæ: circa aras eorũ apes ceram finxerant, quædam

Varus seipsum interficit.

Asprenas.

Augustus Variana clade consternatus.

Apparatus bellicus.

Tiberius in Germaniam missus.

Galli & Germani Roma pulsi.

Prodigia.

quædã Victoriæ statua in Germania hostem spectans, ad Italiam obuersa: etiam circa aquilas in exercitu militum inane certamen fuerat, quasi Barbari irrupissent. Anno sequenti Tiberius ædem Concordiæ sacrauit, inscripto suo & fratris Drusi uita pridem functi nominibus. M. Aemilio Lepido, Statilio Tauro Consulibus, Tiberius & Germanicus, cui pro Consule erat imperium, impresionem in Germaniam fecerunt: ac populati nonnullas partes, nullo tamen neq; prælio uicerunt, cum nemo manum consereret, neq; ullum populum subegerunt: ueriti enim ne rursus cladem acciperent, haud ita procul à Rheno discesserant, sed prope eum usq; ad autumnum morati, ludis in honorem natalium Augusti actis, ac ministerio Centurionum edito equestri certamine, in Italiam reuersi sunt. Romæ Drusus Cæsar, Tiberij F. Quæstor erat: Prætores sedecim, tot enim eum magistratũ petierãt, quorum offendere nullum Augustus in ijs rebus constitutus uolebat: posterioribus autem deinceps multis annis tantùm XII. fuére. Vatibus interdictũ ab Augusto est, ne uel absentibus arbitris, uel coràm alijs de morte prædicerent: quanquam ipse pro se adeò nihil esset solicitus, ut publicé stellarũ constitutionem sub qua in lucem erat editus, proposuerit. Subditis quoq; suo Imperio edixit, ne cui præfectorũ tempore eius magistratus, aut intra LX. diem post discessum eius ullum honorem offerrent: quòd nõnulli laudibus sibi & honoribus in prouincia adornatis, multa ea occasione facinora mala patrarent. Legatis tunc etiam tres Senatores responsa dederunt: & equitibus (quod mirum uideri posset) dimicandi ludis gladiatorijs licentia data: in causa fuit, quòd nonnulli ignominiam ei rei propositam pro nihilo ducebant. itaq; cum edictum nihil prodesset, maiorq; pœna ad deterrendos eos iam requireretur, permissum fuit ut dimicarent, quò pro ignominia morte afficerentur: nihilo enim minus dimicàrunt, præcipue cum eorum certamina magno studio uiserentur, ita ut Augustus quoq; Prætoribus qui premia distribuebant adesset. Pòst Consulatum Germanicus, nondum gesta Prætura, occepit, ac toto anno gessit non dignitatis causa, sed quia idem etiamnum ab alijs quibusdam fiebat, nulla re memorabili gesta, nisi quòd potiores tulit partes, cum ipsius collega C. Capito obiter tantùm numeraretur. At uerò Augustus senectute iam grauis, Germanicum Senatui, Senatũ Tiberio scripto commendauit, quod ipse quidem (uoce enim destituebatur) nõ recitauit, sed Germanicus, uti cõsueuerat: petijt deinde à Senatu excusatione belli Germania prelata, ne ipsum posthac domi suæ salutaret, ne'ue in malã partem acciperent, si deinceps non cõuiuaretur cum eis. nam frequenter eum salutare, præsertim quoties Senatus ageretur, in foro, in Curia intrantem abeuntemq;, ac iam in ipso etiam Palatio sedentem, cubantemq; moris erat non Senatoribus modò, sed equitibus quoq;, & plebeis nonnullis. Neq; uerò à cura Reipublicæ Augustus ideo animum auertit, quin & equitibus ius petendi Tribunatus plebis concederet, et famosorum libellorum, quos ad traducendos homines à quibusdam conscribi acceperat, conquisitionem fieri iuberet, repertos in urbe ab Aedilibus, extra urbem à singulorum locorũ præfectis comburi mandaret, in autores eorum quosdam animaduerteret. Quòd permulti extorres, alij extra loca in quę expositi fuerant, uersabantur, alij in ijs ipsis delicatius uiuebant, edixit ne quis eorũ quibus aqua & igni esset interdictũ, in continenti, aut insula ulla nisi quæ quinquaginta millia passuũ ab cõtinente distaret, excepta Co, Rhodo, Sardinia & Lesbo (quas mihi non liquet cur eximias habuerit) degeret, ne'ue aliquo

Concordiæ templum.

An. V.C.764.

Tiberij et Germanici in Germaniam profectio.

Drusus Quæstor.

Diuinationibus modus præscriptus.

Equitibus gladiatorijs ludis pugnare concessum.

An. V. C.765.

Germanicus Consul.

Edictum de famosis libellis.

Lex de exulum luxu inhibẽdo.

quò traijcere, aut plures naues quàm unam onerariam mille amphoras capientem, & duas actuarias, ne'ue seruos aut libertos super uiginti haberet, ne plus quingẽtis millibus mummûm posideret: minatus pœnam & ipsis exulibus, & ijs qui contra has leges in ulla re ipsis auxilio fuissent. Hæ tum leges ab eo (quę quidem in historia referri mereant̃) latę sunt, ludiq́ extraordinarij ab histrionib. & equitib. acti, Martisq́ ludi in foro Augusti (quia Circum Tiberis stagno occupauerat) cum equorũ decursu quodam & uenatione celebrati. Hi iterum facti ludi sunt, & in Circo ijs Germanicus ducentos leones occidit, porticusq́ Liuię in honorem C. & L. Cæs. ædificata, tum dedicata fuit. L. Munatio, C. Silio Consulibus, Augustus quintum in decennium gubernationẽ Reipublicę inuitus scilicet accepit, Tiberio Tribuniciam potestatem prorogauit, Druso Ti. F. potestatem Consulatus tertio anno, etiam non gesta Prætura, petendi concesit: sibi autem propter senectutem, cuius causa rarisime in Senatum ueniebat, cõsiliarios annuos uiginti petijt, cum antè in senos menses quindenos accepisset. decretum porrò est, ut quæcunq́ Augustus cum his, Consulibusq́ & designatis Consulibus, cum adopticijs suis nepotibus, ac reliquis quos quoq́ tempore assumpsisset, deliberans statuisset, rata nõ minus quàm in Curia si statuta fuissent, haberent̃. Hæc ex Senatus consulto, sicut antè re ipsa habebat, adeptus, plerunq́ etiam decumbẽs sententiam dixit. Quia uerò uigesimæ pensio adeò omnibus ferè molesta erat, ut uideret̃ aliquid noui motus excitatura, misso in Senatum libello, aliorum redituum excogitandorum negocium eis dedit: nõ ut abrogaret id tributi genus, sed ut nullũ aliud eo probabilius ipsis inuenientibus, idipsum uel ab inuitis absque sua inuidia confirmaretur: ne uerò si Germanicus Drususq́ sententiam tulissent, eam suo iussu pronunciatam Senatus suspicaretur, ac indiscussam approbaret, uetuit ne quam sententiam ij dicerent. Multis ea re in Senatu sermonibus agitata, nonnullisq́ etiam sibi per literas indicatis, cum quiduis eos faciliùs quàm uigesimam toleraturos intelligeret, in agros & domos pensionem transtulit, ac confestim, nõ ostenso quantum aut quo pendendum cuilibet modo foret, alios aliò demisit, qui priuatorum ac ciuitatum facultates describerent: ut cum singuli maiorem iacturam uererentur, mallent uigesimã pendere. idq́ eius consilium ita res ipsa probauit. Enimuerò Augustalibus ludis, quibus natalis Augusti celebrabatur, mente quidam uir captus in sede Iulio Cæsari posita seipsum collocauit, coronamq́ eius arreptã suo capiti imposuit: idq́, quod res erat, uidebatur Augusto aliquid portendere. Namque anno insequenti, Sex. Apuleio, Sex. Pompeio Consulibus, in Campaniam profectus Augustus, exhibito Neapoli spectaculo, Nolæ morti concesit. Prodigia quæ id ei prædicerent, neque minima, neque obscura euenerant. Sol totus defecerat: magna pars cœli ardere uisa fuerat: ignita ligna de cœlo cadere apparuerãt: crinitæ & sanguinolentæ stellæ fulserant: cum Senatus indictus esset ut pro salute Augusti uota conciperentur, Curia clausa inuenta erat, eiq́ insidens bubo cecinerat: fulmen in statuam eius in Capitolio positam delatũ primã nominis Cæsaris literã deleuerat. ideo uates eum centesima pòst die diuinæ naturæ cuiusdam participem fore dixerant, eo id coniectati, quòd litera C. apud Latinos centenarium numerum designat, reliqua nominis pars AESAR Hetruscorũ lingua Deum significat. Hæc ostenta Augusto adhuc in uiuis morante acciderunt. Posteris autem Consulum quoque, & Sergij Sulpicij Galbæ euentus in omen tractus est: quorum illi tum

An. V. C. 766. (margin, beside "tum dedicata fuit. L. Munatio…")

Pensionis genus. (margin, beside "sententiam ij dicerent…")

An. V. C. 767. (margin, beside "idq́, quod res erat…")

Augusti mors. Prodigia mortẽ Augusti antecedentia. (margin, beside "ctus Augustus…")

tum Augusto genere iuncti magistratū gesssissent, cum fato is fungeretur: Galba autem qui imperio deinde potitus est, ipsis Calēdis eius anni Ianuarijs uirilē togam sumpsisset, isq; quia primus post Augusti genus finitum ex reliquis unus Romanorū summam rerum obtinuit, data est occasio sermoni quorundam, quasi tum ea non casu, sed diuino quodam consilio euenissent. Cæterùm Augustus ex morbo decessit, suspecta nonnihil Liuia, quasi eius fraude obijsset. Etenim ad Agrippā Augustus clam uxore in insulam transmiserat, uisusq; erat omnino cum eo in gratiā redijsse. Veritam itaque Liuiam, ne eum reduceret Augustus, ac Imperium ei traderet, ficus quasdam in arboribus adhuc pendentes, quas sua manu Augustus decerptas comedere consueuisset, ueneno infecisse, eiq; medicatas carpēdas obtulisse, ipsam sanas edisse ferūt. Siue ea causa morbi, siue alia fuit, id sanè constat, conuocatis socijs, ac quæ opus essent dictis, tandem hæc uerba protulisse: Romam se terream accepisse, lapideam relinquere. quo non ædificiorum elegantiam, sed firmitatem imperij innuere uoluit: applausum quoq; ab ijs, ueluti mimo aliquo finito ludiones solebāt, poposcit, omnem humanæ uitæ partem eo subsannans. Vita excessit XIIII. Kal. Septembris, qua die quondam primum Consulatum inierat. uixit annos LXXV, menses decem, dies XXVI: siquidem natus est IX. Kal. Octobris. Solus summum imperium gessit à uictoria apud Actium, annos (quibus tamen XIII. dies desunt) XLIIII. Mors eius non confestim innotuit. Nam Liuia metuens ne Tiberio in Dalmatia adhuc uersante aliquid noui existeret, usque ad eius aduentum eam clam habuit, ut quidem plerique & fide digniores autores tradunt: neque enim desunt, qui adfuisse ægrotanti Augusto Tiberium, ab eoq; mandata quædam accepisse perhibeāt. Corpus Augusti Nola ad Romam usq; primores singularum ciuitatū per ordinem gestauerūt: ab equitibus exceptum, noctu urbi illatum est. Postridiè Senatus habitus est: in eum reliqui Senatores equestri habitu, Magistratus Senatorio, prætextis demptis, uenerunt, Tiberius, filiusq; eius Drusus, pullam forensi more paratam amicti uestem, thure ipsi quoq; rem sacram fecerunt, tibicine omisso. Consedit uerò Senatorum multitudo, solito quisque loco: Consules autem inferiùs alter in Prætorijs, alter in Tribunorū plebis subsellijs. Tum Tiberio impunitas data, quòd cadauer (prohibitum enim hoc erat) tetigisset ac comitatus fuisset: pòst testamentum Augusti Polybius quidam ex Cæsaris libertis recitauit, quasi non conueniens id à Senatore legi. In testamento (sicuti quidam memoriæ tradiderunt) ex besse Tiberius, ex triente Liuia hæres instituebantur. nam Augustus ut suorum quoq; aliqua bonorum pars ad Liuiā peruenire posset, à Senatu petierat, ut tantum etiam prę ter legum pręscripta legare ei posset. Bona aūt, & pecuniā, multa multis nō necessarijs modò suis, sed nihil ad se pertinentibus etiam, neq; Senatoribus tantùm, equitibusq;, sed regibus etiam legauit: populo quadringētis sestertiûm, militibus prætorianis singulis millia nummûm, urbanis quingenos sestertios, reliquæ urbanæ multitudini uiritim trecenos: pueris etiam, quorum parētum, ipsis adhuc teneram ætatem agentibus, hæreditates adierat, paternas facultates cum reditibus iussit reddi, simul ac uirilem ætatem attigissent: quod idem superstes etiam obseruauerat, ut si cuius hæres fieret, cui liberi essent, omnino his paterna bona uel statim, si adulti essent, uel pòst omnia restitueret. At qui ea bonitate erga aliorum liberos utebatur, tamē filiam suam in patriam non reduxit, quamuis donatione eam dignatus, inq;

Galba uirilem togam sumit.

Liuia suspecta, quasi ueneno Augustum sustulisset.

Augustus Agrippæ reconciliatus.

Roma lapidea.

Plausus.

Liuiæ in celanda morte Augusti astus.

Corpus Augusti ut Romam delatum.

Cadauer tangere religioni est.

Polybius.

Testamentum Augusti & legata.

Quatuor libri Augusti.

suo sepulcro humari prohibuit. Illati sunt prætereà in Senatū libri quatuor, quos Drusus recitauit. Primo continebantur de funere suo mandata: altero enumeratio rerum à se gestarum, quam incidi in columnas æneas, ac statui eas ante suum sacrarium iubebat: tertius summam militum, redituum, impendiorum publicorum, pecuniæ in thesauris, aliaq́ id genus ad principatum pertinentia indicabat. quarto præcepta & consilia Tiberio ac Reipublicæ data, interq́ alia, ne multos manumitterent, ne nimirum uaria turba urbs impleretur: neue multos iure ciuitatis donarent, quò uidelicet ipsi multa haberent suis subditis potiora: ut Rempublicā omnibus qui prudentia ac rerum gerendarum peritia essent præditi, committerent, neq́ uni alicui eam totam crederent, ne uel tyrannidem is affectaret, uel eo aduersa passo Respublica corrueret: ut contenti præsenti fortuna non cuperent fines imperij proferre, quippe cum difficulter imperiū tantum seruari possit, periculum fore, ne plura appetendo, parta quoq́ amitterent. Hoc eum non uerbis modò, sed re etiam seruasse constat. nanq́ etsi plurima barbarorum sui iuris poterat efficere, nunquam tamen uoluit. Secūdum hæc funus eius factum est. Lectus erat ex auro & ebore constructus, purpureis stragulis, auroq́ ijs intertextis, ornatus. in eius infima parte cadauer arcæ cuidam inclusum latebat: imago autem eius cerea, habitu triumphali, conspiciebatur. hanc à Palatio ducebant Consules designati. altera aurea ex Curia, tertia in curru triumphali ducebatur. Post has auorum ipsius, ac cognatorum uita functorum (excepta Iulij Cæsaris, qui inter Semideos erat relatus) aliorumq́ qui Romæ unquam factis suis præclari fuissent imagines, initio à Romulo facto, ferebantur: inter quas Pompeij quoq́ Magni imago quædam, omnesq́ nationes quas subegisset, cum suo ipsarum cultu efficta cernebantur. has reliqua omnia, quæ suprà commemorauimus, subsecuta sunt. Feretro posito ad rostra, pro illis Drusus quandam orationem de scripto recitauit: cæterum pro rostris Iulijs Tiberius ex Senatuscōsulto ad populum in hæc propemodum uerba perorauit:

Præcepta Reipublicæ feliciter gerendæ.

Funus Augusti.

Pompeij magni imago in funere Augusti ducta.

Rostra Iulia.

Tiberij in funere Augusti oratio.

Exordiū à difficultate orationis futuræ, qua & beneuolentiam captat, & nonnihil attentionis mouet.

Quæ priuatim ab homine cognato de Diuo Augusto dicenda fuerunt, à Druso dicta sunt. Quoniam autem eum, idq́ meritò, publica etiam aliqua uoce Senatus dignatus est, id muneris mihi iniunctū iure esse satis scio. cui enim laudatio hæc rectius quàm mihi, filio eius successoriq́ mandata fuisset? Veruntamen non futuram meam orationem longè & uestra uoluntate, & Augusti dignitate inferiorem, confidere nequaquam possum. Quæ si apud exteros mihi esset habenda, uehemēter utiq́ timuissem, ne meis ij uerbis intenti, ex ijs res quoq́ illius gestas æstimaturi essent: nunc me id consolatur, quòd apud uos dicendum est, qui eas omnes compertas habetis, qui ipsi experti eas estis, qui propter eas hac eum laudatione dignum cēsuistis. Non enim meis ex dictis de uirtute eius iudicium facietis, sed ex his, quorū conscij estis, meum sermonem adiuuabitis: & quod ei deerit, ex memoria præteritorum addetis. Ita hæc collaudatio à uobis omnibus ex æquo proficiscetur, me ueluti in choro quodam, capita tantùm indicāte, uobis reliqua succinentibus. Neq́ uereor, ne uel tenuitatem uirium mearum damnaturi, quia cupiditati uestræ satisfacere nequeo, uel uirtuti eius uestram excedenti inuisuri sitis: cum nemo nesciat, ne si omnes quidē in unum homines conueniant, dignis eum laudibus exornaturos, & uos de palma ei libenter concedere, non id inuidentes, quòd nemo uestrum cum eo conferri possit, sed ipsa etiam eius præstantia gaudentes. quanto enim uobis maior Augustus

appareat,

appareat, tanto plura uos ab eo accepisse beneficia uidebimini, ut non excellentia eius liuorem, sed merita reuerentiam apud uos pariant. Incipiam autem ab ea ætate eius, qua ille ad Rempublicam gerendã accessit, hoc est, à prima eius adolescentia: id enim ex maximis Augusti factis est, quòd primùm puericiam egressus, initio adolescentiæ, cum prius tempus, dum feliciter Respublica à diuo Iulio administrabatur, disciplinæ capiendæ intentus uixisset, simul hic insidijs circunuentus, respublica conturbata fuit, & ultus est patris necem abundè, & uobis maximè opus habentibus, opitulatus est, non multitudinem inimicorum ueritus, non magnitudine rerum territus, non ætate sua trepidans. Quid horum simile Alexander ille Macedo, quid Romulus uester egerũt, qui potissimùm iuuenes prçclaras res gessisse censentur? quanquam hos quidem omitto, ne ipsa cõparatione apud uos hæc mecum ex æquo cognita habentes, detrahere aliquid uirtuti Augusti existimer. Vni Herculi eiusq; operibus fortassis rectè eum componere posse uidear: quanquam hîc quoq; tantùm me institutum meum frustrabitur, quantum interest, quòd Hercules angues puer elisit, quòd uir ceruum quẽdam, & aprum, adeoq; leonem, inuitus hoc & imperio adactus interfecit: noster non inter feras, sed uiros belligerando, & leges sanciendo Rempublicã palàm seruauit, sibiq; splendorem parauit. Ob hæc etenim eum & Prætorem, & Consulem fecistis, ea ætate, qua multi militiam quoq; recusant. Hoc fuit Augusto uitæ in Republica agendæ, ac proinde meæ de eo orationis principium. Post hæc cum uideret secum maximam ac potissimam S. P. Q. R. partem consentire, esse tamen quosdam factiosos, quorum opera Lepidus, Antonius, Sex. Pompeius, Brutus, Cassiusq; uterentur, métuens ne multis simul ciuilibus bellis urbs occupata diuelleretur ac exhauriretur, ita ut nullo modo se colligere denuò posset, prudentissimè ac summa cum Romani populi utilitate ea confecit. Iunctis enim sibi potentissimis seditiosorum, ac ipsi Romæ imminentibus, eorũ auxilio reliquos debellauit: quibus de medio sublatis, ab istis quoq; nos liberauit, cum & inuitus quosdam illis cõcedendos propter maioris partis salutem, & ita cum singulis agere statuisset, ne simul contra uniuersos esset bellandum, unde ipse quidem priuatim nullum commodum, uos apertè maximum estis adepti. Verùm quid multis eius in ciuilibus ac exteris bellis facta commemorare iuuat, quorum altera utinam nunquã accidissent, alteris parta bona utilitatem euidentiùs quàm ullo possit sermone fieri demonstrant: deinde cùm pleraq; fortunç acceptà ferantur, ac multorum ciuium, sociorumq; auxilio cõfecta, cum ijs communicandam eorum causam reddãt, possintq; fortassis etiam cum aliorum rebus gestis comparari. Igitur ijs pçteritis, quç uariè scripta ac expressa legere uidereq; quiuis potest: quæ ipsius maximè Augusti sunt opera, à nullo unquam hominum edita, quibusq; ciuitatem nostram non tantum ex multis ac multiplicibus periculis exemit, uerùm opulẽtiorem etiam, potentioremq; effecit, ea exponam, & gloriam ipsi eximiam, & senioribus uestrũ uoluptatem repræhensionis uacuam, & iunioribus documentum accuratum formæ ac constitutionis Republicæ allatura. Proinde Augustus, quem has ipsas ob causas hoc cognomento dignati estis, ubi primùm ciuilibus bellis defunctus fuit, cùm & egisset & tulisset omnia nõ sua ex sententia, sed ut fato uisum fuerat, principio plerosq; eorum, qui contra ipsum arma tulissent, prælijsq; superfuissent, salute donauit, nihil imitatus Syllam, qui Felicis cognomẽ tulit: quos ne singulos recenseã, Sosium, Scaurũ Sex. Pompeij fratrem,

Augusti adolescentia.

Alexander. Romulus.

Herculi Augustum præponit.

Qua arte seditiosos exciderit Augustus.

Reiectione à ciuilibus bellis ad posteriora transit.

Augusti in aduersarios bonitas.

trem, ipſumq́; adeò Lepidum quis neſcit, qui tantum temporis caſui ſuo ſu peruixit, ac per omnem uitam ſuam Pontifex Maximus permanſit. Deinde eos, qui ſuas partes fuiſſent ſecuti, multis ac ingentibus donis ornatos, nihil per ſuperbiam aut libidinem agere paſſus eſt: noſtis enim hîc quoq; præter alios Mæcenatem, Agrippamq́;, ut ne referre me eos opus ſit. Hæc autem duo nemo alius in ſe habuit. Equidem noui quoſdam fuiſſe, qui inimicis parcerent, alios qui incontinentiam amicorum ſuorum coercerent: atqui nemo qui utrunq; ſimul faceret, repertus eſt. Sylla quidem & Marius, etiam in liberos aduerſariorum ſuorum ſæuierunt, ut mentionē minorū his hominum nullā faciam: Pompeius & Cæſar ab eo quidem ſe continuerunt ferè, uerùm amicos multa ab ipſorum moribus aliena agere paſsi ſunt. Auguſtus ita utrunque miſcuit, ut & inimicis uictis clades uictoriæ ceſſerit, & ſuis felix uirtus reddita ſua fuerit. His actis, omnibusq́; factioſis ſua humanitate pacatis, militibus uictoribus per beneficia ad moderationem adductis, cum poſſet militum, armorum, pecuniæ auxilio dominus uniuerſarum ſui temporis rerum eſſe, noluit: ſed boni medici exemplo cum corpus ægrotum acceptum, ad ſanitatem reduxiſſet, omnia uobis bonæ ualetudini reſtituta reddidit. Id quantum ſit, inde poteſtis conijcere, quod à maioribus noſtris Pompeius & Metellus, qui eodem tempore floruit, laudati ſint, quia exercitus quibus bella geſſerant, ſponte ſua dimiſerūt. Quibus ſi laudi fuit, copijs haud magnis, & ad certum tempus commiſsis, cum haberent etiam aduerſarios, qui aliter eos agere paſſuri non fuiſſent, ultrò ceſsiſſe: quis iam Auguſti magnanimitatem uerbis exæquet, qui cum omnes ueſtros tot tantosq́; exercitus, omnem uim pecuniæ longè maximam in ſua poteſtate teneret, ac neq; metueret quenquā, neque ſuſpectum haberet, cum liceret ei omnibus id laudantibus ſoli rerum potiri, tamen noluit, ſed arma, prouincias, pecuniam in mediū depoſuit? Quapropter rectè uos prudenterq́; egiſtis, non paſsi eum priuatam uitam ducere: ſed ſatis intelligētes, popularē Reipublicæ formam tantis iam rebus nequaquā aptam, ac unius adeò uiri ſub principatu poſſe incolumem manere, id uerbis præ uobis tuliſtis, nolle uos ad liberum legū uſum reuerti, cùm re ipſa nolletis in ſeditiones recidere, ideoq; Auguſtum, cuius in ipſis rebus periculū feciſſetis, prætuliſtis, eumq́; ad tempus uſque aliquod uobis ut præeſſet coegiſtis. In quo cum magis etiam quàm antè eius uirtutem experti eſſetis, iterum, ac tertiùm inde, quartumq́; & quintùm ui eum eò compuliſtis, ut Reipublicæ in adminiſtratione perſeueraret. Neq; id quidem iniuria: quis enim non cupiat citra ullum ſuum laborem ſaluus eſſe, abſque periculo felicitate potiri, bonis Reipublicæ perfrui, à curis quæ pro ea geruntur uacuus? Quis autem fuit, qui ſuam unicam domum melius rexerit, quàm Auguſtus tot mortalib. præfuit? Hic cum difficiles & bellicoſas prouincias cuſtodiendas ſeruandasq́; in ſe receptiſſet, pacatas & unde nihil erat periculi, uobis reſtituit: tot perpetuos milites ad defendendum uos alens, fecit ut ne cui ueſtrûm uim afferrēt, ſed contra exteros eſſent cuſtodes quàm maximè terribiles, erga uos autem inermes. Præterea neque Senatoribus fortunam ſortis in obtinendis imperijs ademit, & præmia inſuper uirtutis addidit: in deliberationibus neq; ſuffragij ius abſtulit, et ſecuritatem libertatis adiecit: à populo translata difficultate diſceptationum in iudiciorum diligentiam, Comitiorum maieſtatē conſeruauit, in ijsq́; docuit pro contentione liberalitate uti: ac ex ipſa petitione honorum ambitum tollens, in eius locum uerum honorum ſtudium induxit.

Socijs nō indulſit nimium Auguſtus.

Laudat factū Auguſti, quòd Rempub. reddidit.

Metellus Creticus.

Auguſti ſummam in Repub. poteſtatem habentis, optimū Imperium.

xit. Iam suas facultates modestè augens, in communem omnium eas utilitatem impendit, publicorum bonorum tanquam propriorum curam habuit, ijsdem ueluti alienis abstinuit: instauratis omnibus quæ iam ruinam minabantur operibus, nullum eorum qui ea extruxerãt, sua gloria spoliauit: multa noua suo & aliorum nomine aut ædificauit, aut alijs ædificanda mandauit, in omnibus ut ad publicum commodum respiciens, ita honorẽ inde uenientẽ nulli priuatim inuidens. Suorum facinora inexorabili uindicta persequens, clementer aliorum peccata tractauit: qui uirtute aliqua essent prędití, eos facilè passus sibi æquari, ex ijs quorũ insidijs esset impetitus in eos tantùm animaduertit, quorum uita ne ipsis quidem utilis erat, reliquis eum sese præbuit, ut multo tempore nemo neq; uerè neque falso structarum insidiarum insimularetur. Perniciem sanè aliquando ei fuisse creatam mirũ minimè est, cum ne dij quidem ipsi omnibus placeant: at boni principis uirtus non ex aliorũ flagitijs, sed ex ipsorum factis iudicari debet. Dixi, Quirites, maxima ac pulcherrima, idq; carptim, cum ad enumerãda exactè omnia permulta dies requirantur: atque mihi quidem constat, cum hæc tantùm ex me audieritis, ipsos uos reliquorũ omnium ex his recordaturos, ut ea quoque dixisse quodammodò uidear, cùm aliàs quoq; non ostentationis causa hæc oratio ad uos instituta sit, sed ut multa ac bona eius facta immortalem apud animos uestros gloriam ei concilient. Quis enim Senator eius memoriam non retineat? ex quorum ordine cum indignum quemq;, qui per seditiones multi in eo ordine uersabantur, remouisset, reliquos hac ipsa re decorauit, splendorẽ eorum aucto censu auxit, largitione pecunię locupletauit, in dicendis sententijs sibi æquauit, quorum in collegio fuit, quibus cum de rebus maximis ac apprimè necessarijs semper uel in curia, uel domi suæ, ubi id senectus & ualetudo flagitabant, aliàs alijs adhibitis cõmunicauit. Quis eius ex reliquis Romanis obliuiscatur? quibus ædificia, pecunias, ludos, spectacula, immunitatem, abundantiam rerum ad uitę usum facientium, securitatem non à flagitiosis modò hominibus, sed ab his quoque, quę fortuitò noctu aut interdiu accidere possunt, parauit. Quis sociorum? quibus periculi expertem libertatem, indemnem societatem præstitit. Quis subditorum? quorum nemo neq; iniuria est, neq; damno affectus. Quis deniq; effluere ex suo animo patiatur eum uirum, qui sibi pauper, Reipub. diues, parcus in re sua familiari, erga alios liberalis fuit? qui pro uobis semper omnes labores & pericula sustinuit, uos ne ea quidẽ molestia, ut abeuntẽ deduceretis, aut redeunti obuiã iretis, grauare uoluit? qui festis diebus domũ suam etiam populũ accepit, reliquis diebus in ipsa Curia Senatũ salutauit? Quis memoriam abijciat multitudinis & diligentiæ latarũ ab eo legum? quæ iniuria affectis satis consolationis, iniustis pœnam non atrociorem humanis moribus proponunt? Quis munerum maritis, ac liberos habentibus constitutorum? Quis præmiorũ militibus citra aliorum detrimentũ concessorum? Quis, quòd contentus his, quę semel necessitate ita postulante adepti fuissemus, noluit præterea alia à nobis quæri, ne du[illegible] extendere imperium cuperemus, etiam antè parta amitteremus? Quis, quòd amicorum gaudia doloresq;, seriaq; & iocos cum ijs nunquã non communia habuit? Quòd omnibus quicunq; utile aliquid excogitare possent, liberè id edisserendi licentiam fecit? Quòd libero ore loquentes laudauit, adulantes odio habuit? multa ex suis facultatib. multis largitus, omnia sibi ab his, quibus esset proles, legata, liberis eorũ restituit? qua tandem hæc obliuione abolenda sunt?

Summatim egregia Augusti facta recenset.

Itaq; ob hæc meritò ipsum principem & patrem Reipublicę fecistis, multis honoribus, multis Consulatibus extulistis, ac postremò semideũ, ac immortalem esse statuistis. Proinde neque lugere eum nobis conuenit, sed corpus eius naturæ nunc reddere: animũ autẽ, ut Dei, perpetuò colere. Hæc cum recitasset de scripto Tiberius, feretrum ij dem qui antè sublatum triumphali porta ex Senatusconsulto extulerunt. Aderant ducendo funeri Senatus, equitesq;, cum coniugibus, Prætorianiq; milites, ac ferè omnes qui tum Romæ agebant homines. Postquàm cadauer rogo in Campo Martio impositum fuit; primùm omnes pontifices eum circumierunt, deinde equites, tum legionarij reliquiq; milites, & ij demũ qui custodiæ præfuerant, omnia præmia quæ ob sua quondam egregia in bello facta ab ipso accepissent, super eum conijcientes. Post hæc Centuriones acceptis facibus, iussu Senatus rogum succenderunt: eo absumpto, aquila ex eo emissa euolauit, quasi animũ Augusti in cœlum ferens. His peractis, reliqui discesserũt. Liuia autem cum equitum primis eo in loco quinque dies morata, ossa eius legit, ac in monumento condidit. Luxere uiri eum haud multos dies, mulieres autem integrum annũ, quod decretũ erat. Cæterùm re ipsa, tum quidem pauci ipsum luxerunt, posteà temporis omnes. Fuerat quippe erga omnes in alloquijs benignus, multos pecunia iuuerat, summo in honore amicos habuerat, & ex libertate ipsorum in dicendo maximam capiebat uoluptatem. Cuius documentum est id, quòd cum Athenodorus aliquando in curru cõtecto pro muliere quadam in ædes eius adductus, ex eo strictum tenẽs gladium prosiluisset, dixissetq; ei: Non ergo metuis ne quis hoc modo ueniens te interficiat? tantùm ab ira abfuit Augustus, ut gratias potiùs ei egerit. Neq; id modò memoratur, sed iniurias quoq; eum acceptas non immodica ira prosecutum, fidemq; etiam indignis seruasse. Corocottã quendam latrocinijs in Hispania uigentem, primùm in tanta ira habuit, ut præmiũ ei qui uirum istum sibi adduxisset decies sestertiûm promiserit: deinde ultrò eum ad se uenientem neq; pœna affecit, & ea quam dixi pecunia ditauit. Luctum quoque id auxit, quòd unius principatum populari imperio ita temperauerat, ut & libertatem Romanis suam seruauerit, & ornatum securitatemq; addiderit, ut absq; populi contumacia, absq; tyrannorum superbia, in modesta libertate, & sub unius innoxia potestate, in regno sine seruitute, & in populari reipublicæ statu sine seditionibus uixerint. Quòd si qui eorum quæ bellis ciuilibus acciderant reminiscerentur, ea tamen necessitati rerum imputabant, omnemq; eius animum ex eo tempore, quo solus haud dubiè rerum fuit potitus, spectandum arbitrabantur, magnum scilicet in his discrimen cernebatur, quod in omnibus eius actionibus deprehendi, si quis accuratè eas inspiciat, posset. De quibus omnibus hoc quasi caput scribendum duxi, omnes eum seditiosos coercuisse, Rempublicam in optimam formam conuertisse, eamq; firmo imperio rexisse, ut si quid etiam uiolẽtius (quod fieri plerunq; in rebus inusitatis solet) actum sit, eius culpa iustiùs ipsis rebus quàm ei impingi debuerit. Ad gloriam uerò Augusto haud minimum momenti etiam diuturnitas principatus attulit. Nam pleriq;, & potẽtissimi uirorum, qui imperium penes populum esse uellent, iam tum oppetierant: posteriores huius reipublicę status ignari, ac in pręsenti tantùm educati, non modò non indignè eam ferebant, cui adsueti nimirum essent, sed gratam etiam habebant, quam uidelicet meliorem ac tutiorem ea uidebãt, de qua auditu accepissent. Hęc etsi ita superstite adhuc Augusto pro certis haberent, tamen certius

Funus Augusti ducitur.
Aquila.
Liuia ossa legit.
Luctus.
Athenodori increpationem Augustus æquissimè tulit.
Fides & humanitas eius in Corocottam.

certius adhuc post eius excessum cognouere. Nam omnes mortales non tam rebus secundis suam felicitatem sentiunt, quàm malis conflictati eam desiderant. Quod idem de Augusto euenit, quem deinde Tiberium haud ipsius similem experti, requirebant. Poterat iam tum unusquisque prudens mutationẽ præsentis status cõiectari. Etenim Pompeius Consul cum Augusti corpus apportantibus obuiam ex urbe contenderet, offenso crure cum eo in urbem gestatus fuit: bubo iterũ prima ea die, qua Senatus à morte Augusti habitus fuit, Curiæ insidens, feralem cantum multum ediderat. Tanta profectò fuit inter Augustum & Tiberium dissimilitudo, ut suspicio quosdam tenuerit, consultò Tiberium ab Augusto, satis eum qualis esset cognoscente, successorem ordinatum, quò magis ipsius gloria floreret. Verùm hi rumores seriùs in uulgus dari ceperunt. Tum uerò immortalitatem ei tribuerunt, flaminesq́ue, & sacerdotem Liuiam (quæ tunc Iuliæ etiam, Augustæq́ue cognomenta acceperat) constituerunt, lictoreq́ue uti eam in sacrificijs permiserunt. Cæterùm Liuia Numerio cuidam Attico, Senatori & Prætorio, decies sestertiûm dono dedit, quòd iurauerat uidisse se Augustũ in cœlum adscendentem, quemadmodum antiquitùs Romulum Proculus uidisse perhibetur. Decretum quoque Romæ Augusto sacrariũ à Senatu, à Liuia autem & Tiberio factum: alibi quoq́ue multis locis ei fana extructa sunt à populis partim uolentibus, partim inuitis, Nolæq́ue domus in qua decessisset, in templum mutata. Dum eius Romæ templum ædificabatur, auream ipsius imaginẽ in æde Martis lecto impositam collocauerunt, omniq́ue eam cultu, qua in posterum essent usuri, uenerati sunt. Decretum porrò est, ne qua eius imago ullo in funere ferret, ut natalicijs eius ludis Consules, quẽadmodum Martis fieri solitum, præmia certaminum proponerent, Augustalia Tribuni plebis, tanquam sacri celebrarent, ijq́ue omnia reliqua eo quo consueuerant fieri more peregerunt, ueste triumphali ludis Circensibus usi, currum tamen non conscenderunt. Præter hæc in Palatio Liuia peculiares ludos in honorem Augusti fecit, qui ipsi quoque secundo loco ab Imperatoribus ipsis exhibentur. Hęc ergo sunt, quæ in honorem Augusti, uerbo quidem Senatus, re ipsa Tiberius ac Liuia statuerunt. Alijs enim alia statuentibus, placuit hæc in libellos inscripta Tiberio offerre, ut eligeret quæ uellet. Liuiæ porrò nomen addidi, quòd ipsa etiam, quasi Imperatrix, rebus sese ingessit. Eo tempore plebs tumultuata est, cum Augustalibus quidam histrio nollet pro constituta mercede in theatrum intrare: nec finis antè turbarum fuit, quàm ea ipsa die tribuni plebis coacto Senatu, precibus impetrarunt ut liceret sibi maiores aliquanto quàm legibus permitteretur, sumptus facere. Hæc Augusti tempore euenerunt.

Homines suã felicitatem nõ agnoscunt, nisi amissam.

Omina.

Cur Augustus Tiberium sibi suffecerit.

Augusto diuini honores tribuuntur.

Liuia Iulia Augusta.

Numerius Atticus Proculũ imitatur.

Plebs ob histrionẽ tumultuatur.

DIONIS ROMANAE HISTORIAE LIBER QVINQVAGESIMVS SEPTIMVS,

Guilielmo Xylandro Augustano interprete.

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI.

Vndecim hæc annis gesta sunt, Consulibus.

An.V.C. 768. Druso Cæsare Ti.F.
C.Norbano C.F.Flacco.
769. T.Statilio T.F.Sisenna Tauro.
L.Scribonio L.F.Libone.
770. G.Cæcilio C.F.Rufo.
L.Pomponiano L.F.Flacco.
771. Ti.Cæsare, Augusti F.III.
Germanico Cæsare, Ti.F.II.
772. M.Iunio M.F.Silano.
L.Norbano C.F.Flacco: uel Balbo.
773. M.Valerio M.F.Messala.
M.Aurelio M.F.Cotta.
774. Ti.Cæsare Augusti F.IIII.
Druso Iulio Ti.F.II.
775. D.Haterio Q.F. Agrippa.
C.Sulpicio Galba.
776. C.Asinio C.F.Pollione.
C. Antistio C.F.Iusto.
777. Ser.Cornel.Ser.F.Cethego.
Visellio L.F.Varrone.
778. M.Asinio M.F.Agrippa.
Cosso Cornelio Cossi F.Lentulo.

Tiberij ingenium subdolũ, & simulata omnia, ac dißimulata.

IBERIVS patricio natus fuit genere, liberaliterq; educatus, ingenij peculiaris. Nam neq; præ se ferebat quæ cuperet, & sermone ab animi sui sentẽtia diuersissimo utebatur, negando quæcunq; desideraret, annuendo ijs quæ odio haberet, iratum se cùm minimè succenseret, æquo animo esse cùm maximè indignaretur, simulabat: nimirũ quos supplicio afficeret, ijs misericordiam ostentabat, infensum se ijs quos uenia prosequeretur exhibebat, inimicissimos ferè uultu quàm maximè beneuolo, amicissimos summè abalienato intuebatur: denique principis animum nemini cognitum esse debere censebat, dicere solitus eum intellectum multorum ac magnorum causam esse malorũ, contrà dissimulato, plura ac maiora commoda parari. Ac si quidem hæc tantum in Tiberio fuissent, nemo certè eorum, qui cum ipso rem haberent, cauere sibi ab eo potuisset, cum omnia cõtrario atq; is sentiret modo accipientes, ea quæ is nolebat, uelle, & nõ cupere ipsum quæ maximè appetebat, iudicarent: nunc autem adeò commouebatur animo, si quis eius sententiam assecutus deprehenderetur, ut multos haud aliam ullam ob rem necauerit: ut iam periculosum esset non intelligere qui ipsius esset animus, (etenim multi dictis eius, nõ uoluntati assensi, infortunium inuenerant) periculosius etiam intelligere, hi enim quasi institutum eius explorassent, idq; odio haberent, suspectabantur. Itaq; is solummodò (quod rarissimè fit) tutus fermè erat, qui neq; ignoraret ingenium eius, neq; argueret, is enim neq; credendo decipiebatur, neq; in odiũ eius ostendendo se uoluntatem eius sentire incurrebat. Erat quippe maximæ difficultatis dictis eius uel refragari, uel adstipulari, cum ipse aliud fieri uellet, aliud iuberet, essentq; utrobiq; qui ab eo discreparent, quorum his ueritatis, illis opinionis causa irasceretur. His itaq; artibus instructus Tiberius, statim ad

exercitus

exercitus & prouincias Nola tanquam Imperator literas dedit, Imperatorē quidem se non appellans, nam id nomen cum alijs sibi decretū, non adsumpserat: ut neq; cognomentum Augusti, cuius hæreditatem ceperat. Iam uerò stipatores circum se habens, auxiliū à Senatu petijt, ne quam uim in corpore Augusti humando pateretur, scilicet ueritus, ne qui id raptum in foro, ut Iulij pridem Cęsaris, cremarent: ibi cum quidam hanc eius petitionem facere notans, sententiam tulisset, ut ei præsidium, quo nimirum careret, adderetur, intellecta sanna, non suos, sed Reipublicæ milites etiam esse respondit. Porrò autem cum pro imperio omnia ageret, negauit eo opus sibi esse, primumq; totum id partim propter ætatem, (annos iam LVI. natus) uisusq; imbecillitatē (quippe in tenebris plurimùm, minimùm interdiu uidebat) uerbis recusauit: pòst socios imperij ac collegas petijt: nō quidem cum quibus omnia regeret, quod fit ubi rerum potestas in manus paucorum deuenit, sed diuiso imperio in tres partes, unā sibi sumere uolebat, reliquas alijs relinquebat. Cæterùm partes istæ, prima Romam & Italiam complectebatur, altera exercitus, tertia subditos. Hanc sententiam cum uehementer urgeret, nihilominus tamen reliqui contradicebant, soliq; omnia deferebant: at Asinius Gallus; qui paternam semper in dicendo libertatem plus etiam quàm sibi expediret usurpabat: Elige, inquit, quam uelis partem. Ad ea Tiberius: Quî nam fieri posit, ut idem & diuideret eandem rem, & partem sibi eius eligeret? Ibi Gallus sentiēs quò mali deuenisset, demulcere eum uerbis cupiens, non eò id à se quæsitum fuisse, dixit, quò tertiam aliquam partē Tiberius haberet, sed ut ostenderet, Rempublicā diuidi non posse. Non tamen leniuit hominē, quin multa ac grauia ab eo perpessus, tandem iugularetur, iampridem inuisus, quòd priorem eius coniugem in matrimonium duxisset, Drusumq; filij instar haberet. Neq; natura tantùm sua, ac uoluntate hæc Tiberius egit, sed quòd legiones etiam Pannonicas Germanicasq; suspectas haberet, Germanicumq; ijs charum, qui tum Germaniæ præerat, metueret: nam Italicas quidē iuramento ab Augusto demonstrato sibi maturè obstrinxerat. Illas uerò metuens, in utranque partem cunctabatur, ut si quid illæ turbantes præualerent, priuatim uicturus utique incolumis esset: quam ob rem sæpenumerò morbum simulauit, ac se domi cōtinuit, ne quid expresse agere aut dicere opus haberet. Sanè accepi eum, quia Liuia inuito Augusto ipsi Imperium parasse ferebatur, hæc ita finxisse, ne à Liuia (cui erat admodùm infensus) sed à Senatu, coactus etiam quia omnibus uirtute anteiret, id accepisse uideretur. id quoq; traditum, quòd hominum animos à se alienos uideret, cunctatum tempus traxisse, ut cum spem fecisset ultrò se imperio cessurum, à nouis rebus alios detineret, donec eo ipse prorsus esset potitus. Verùm ego hæc nō tam in causa fuisse puto, cur hac ratione uteretur, quàm ipsius animi studium, motumq; exercitus. Etenim Agrippam statim à Nola misso percussore necauit, iniussuq; suo eam cædem patratam dicens, minatus etiam ei qui fecisset, nō tamen ultus est, sed sermonibus hominum uarijs locum dedit: alijs cum ab Augusto sub mortem interfectū, alijs, suopte consilio Centurionem, cuius custodiæ mandatus fuerat, nouas res agitanti necem attulisse, alijs, Liuiæ, non Tiberij mandato cæsum comminiscentibus. At Germanicum uehementer metuebat. In Pannonia quidem etiam militum tumultus coortus fuerat. Hi simul atq; de obitu Augusti cognouere, in unum oppidum cōuenere: eoq; potiti, multa seditiose egerunt: ac inter alia præfectū quoq; sibi Iunium Blæsum trucidare intendere; seruos

Tiberius ut initio Imperij se gesserit.

Tiberius Imperium annos habens 56. & cæcutiēs occepit.

Diuisio Imperij R.

Asinij Galli in Tiberium libertas.

Asinius Gallus Tiberij priorē uxorem duxit.

Germanicum Tiberius metuit.

Tiberius Agrippam Posthumum necari iubet.

Seditio militū in Pannonia.

Iunius Blæsus.

seruos eius compræhensos cruciauêre: summa fuit, ut missionem militiæ à sedecim annis, stipendijque in singulos dies denarium, præmia statim in ipsis castris persolui sibi poscerent, minantes, nisi impetrassent, solicitata ad defectionem prouincia, Romam petituros. Aegrè eis à Blæso persuasum est, ut legatos pro se ad Tiberium mitterent, quia spem conceperant in mutatione Imperij se aut illum territuros, aut alij summam rerum in manus daturos.

Drusus ut seditionem placauerit.

Inde Druso cum Prætorijs militibus ad eos profecto, quia is nihil ipsis confirmaret, rursus tumultu cōcitato, quosdā qui cum eo erant, cōsauciauerūt, ipsum ea nocte ne effugere posset, armati circumsederunt. Cæterùm deliquio Lunæ animis cōsternati, ui omissa, alios ad Tiberium legatos misere.

Lunæ defectus.

Interim tempestate ingenti coorta, eiusque causa singulis in sua hyberna redeuntibus, ferocissimus quisque à Druso tanquā alius rei causa accitus, in tabernaculo eius ab his quos secum Drusus adduxerat necati sunt: reliqui ita pacati, ut seditionis autores quosdā ad suppliciū tradiderint. Hic finis Pannonicæ seditionis. At in Germania milites, quorū ad id bellum eò ingens copia missa fuerat, cum Germanicum & ipsum quoque Cæsarem esse, & longè Tiberio præstantiorem uiderent, nihil moderatè egerūt, sed eadem obtendentes, traducto Tiberio, Germanico nomen Imperatoris obtulerunt: cumque is multis uerbis habitis nō potuisset eos sedare, ac tandem gladium quasi manus sibi ipsi illaturus strinxisset, lugubrem clamorem sustulerūt, ac quidam ipsorū suo porrecto gladio, Hunc ergo, inquit, accipe, acutior tuo est: ita Germanicus quò res res redijsset uidens, seipsum interficere non ausus est, quia præsertim finem seditioni nihilo magis futurum metueret, literis tamen compositis, quasi Tiberius eas misisset, doni quod Augustus eis legasset, duplum exoluit quasi Tiberij iussu, & ueteranos dimisit, quorum maxima pars ex urbana multitudine cōstabat, quam Augustus post Varianam cladem conscripserat. Ad hunc modum ea tunc seditio resedit. Postea uerò quàm à Tiberio missi legati Senatores aduenerunt (quibus clàm Tiberius ea modò quæ uellet Germanicum scire, dixerat, quòd satis compertum habebat eos Germanico omnia ipsius cōsilia indicaturos, ideoque præter ista, quasi nihil aliud mente agitaret, neque ipsos, neque Germanicum quicquam scrutari uolebat) milites intellecta arte, qua usus fuerat Germanicus, existimātesque ideo legatos missos, ut eius acta rescinderēt, ita rursum tumultuati sunt, ut parum à cæde legatorū abfuerint: Germanicoque instantes, uxorem eius Agrippinā, Agrippæ & Iuliæ Augusti F. ac filium Caium (cui Caligulę cognomen dederant, quòd plerunque in exercitu educatus, militari pro urbico pedum tegmine uteretur) emissos aliquò ab ipso comprehenderūt, Agrippinaque, quæ tum uterum ferebat, ei precāti reddita, Caium detinuerunt. Post aliquantum temporis cum nihil consequerentur, ultrò finem turbarum fecerunt: adeoque immutati sunt, ut sponte sua turbulentissimū quenque corripuerint, ac alios ipsi necauerint, alios in medium productos, ut maiori parti placuisset uel interfecerint, uel dimiserint. Germanicus ueritus ne denuò turbarēt, in hostium terram duxit, ibique & negocium eis, & uictum abundantem ex alienis bonis exhibuit. Poterat, siquidem uoluisset, is uir imperio potiri, adeò omnis Romanorum subditorumque beneuolētia in eum inclinabat. Eius rei causa Tiberius ipsum laudauit, multasque ad eum & Agrippinā amicè scripsit literas: at uerò actionibus eius nequaquam delectatus fuit, magis iam eum metuens, ut qui militum animos sibi deuinciret. Vt enim sibi ipse cōscius erat aliter se agere atque sentire, ita Germanico

Militū in Germania seditio.

Germanicus ut Imperium oblatum respuerit, & seditionem composuerit.

Agrippina Germanici uxor.

C. Caligula.

Tiberio Germanicus suspectus.

manico

manico quoq; diuersum ab his quæ egisset consilium subesse suspicabatur. Neque minus Agrippinam suspectam habebat, mulierem eam, cuius spiritus generis excellentiæ responderent. Enimuerò omninò dissimulans omnem in eos simultatem, laudato in Senatu multis uerbis Germanico, sacrificia propter eius acta, ut Drusi etiam fieri, iussit: militibus in Pannonia tantundem, quãtum is Germanicis dederat, donauit: in posterùm autem non nisi uiginti annis militassent, missionem ijs qui extra Italiam merebant, concessit. Postquam nulli iam motus annunciabantur, omnis tutò res Romana in prĩcipatum ipsius consentiebat, ita demum missa dissimulatione imperium occepit, idq; ad hunc modum, quandiu uixit Germanicus, administrauit. Suo arbitrio nihil aut perpauca agebat: de rebus etiam minutissimis ad Senatum referebat, posito in foro tribunali, in quo sedens ius diceret, semper consiliarios Augusti exemplo habebat, neque tamen nisi communicata prius re etiam cum cæteris, quicquam serium peragebat: proposita sua in medium sententia, non tantùm omnibus contrà dicere liberum relinquebat, sed ferebat etiam aliquando contraria suæ sententiæ decreta fieri: nam ipse quoque sæpenumerò suffragium dicebat. Etenim Drusus itidem ut reliqui modò primus, modò post alios sententiam ferebat: & Tiberius aliquando silentium tenebat: aliquando primus, aut alijs posterior, uel ultimus etiam omnium, quædam apertè pronunciabat, plerunq;, ne uideretur libertatem alijs adimere, dicere solebat, se si sententiam laturus fuisset, hoc uel illo modo dicturum fuisse: id etsi eandem cum altero uim habebat, nihil tamen impediebat, quo minus reliqui etiam quid ipsis placeret exponerent: quin sæpius diuersum ab ipsius sententia posteriores probauerunt, ac sæpenumerò nihil cuiquam succensente ipso obtinuerunt. Ius quo dixi modo dabat: magistratuum quoque iudicia uel uocatus ab ijs uel ultrò accedebat, eos suo quenque loco sedere sinens, ipse in subsellijs è regione positis considens, quid ipse sentiret primo loco dicebat. Eodem modo in alijs quoque se rebus gerebat. Nam neq; dominum se à libero homine, nec Imperatorem, nisi à militibus, uocari patiebatur, Patris patriæ nomen planè recusabat: Augusti nomen non quidem usurpabat (neque enim id sibi unquam decerni concessit) audiens tamen, aut scriptum legens ferebat, idq; etiam quoties ad regem aliquem literas daret, adscribebat. Omnino autem Cæsaris, & quandoq; propter res à Germanico gestas, Germanici, Principisq; Senatus more antiquo nomen sibi tribuebat, sæpius dicens, dominum se seruorum, Imperatorem militum, principem cæterorum esse: & quoties casus ita tulisset, precari solitus est tantùm sibi uitæ & imperij tempus, quantum Reipublicæ cõduceret. Adeò popularis erat in omni re, ut neque præter consuetudinem quicquam fieri natali suo, neque per suam fortunam iurare cuiquam permiserit: neque si quis eam iurasset, ac periurij reus ageretur, id prosecutus est. Vtq; omnia in unũ caput cõtraham, quod de Augusto in hunc usq; diem semper Cal. Ianuarij, ac de omnib. qui post eum fuerũt alicuius precij Imperatores fieri cõsueuit, ut acta eorum, & quę acturi sint hi qui adhuc in uiuis sunt, omnia iuramento populi approbent, id quoq; initio de se fieri Tiberius nõ permisit, quamuis in Augusti acta & ipse iurauerit, & sacramento reliquos adegerit. Quod ut manifestius redderet, ipsis Calẽdis in suburbano exactis, ac neq; in Curia, neq; omnino in urbe uisus ea die, deinde ingressus, priuatim fidem dedit. Fuit & alia causa, cur ijs Calendis extra urbẽ esset, nempe ne hominib. anni auspicio & festo die

Tiberius quàm se moderatum gesserit initio, & uiuẽte Germanico.

Nomina, quib. Tiberius utebatur.

Calendæ Ianuariæ.

occupatis

occupatis negociũ præberet, ne'ue strenas ab ijs acciperet, quod Augustũ fecisse improbabat: quia ea res multæ molestiæ, multiq; in rependẽdo sumptus esset. Prætereà eo tempore neq; templum ullum sibi proprium extrui, neq; se in alio ullo coli passus est, edicto etiam palàm, ne quis priuatus, ne'ue urbs ulla statuam ipsi poneret, iniussu suo: sed addiderat, nunquam se id concessurum. Iniurias aliorum, impietatem'ue in se (iam enim impietatis nomen id generis peccatis tribuebatur, multisq; ob eam dies dicebatur) penitus dissimulabat, neq; ullam accusationẽ huiusmodi propter se factam admittebat, quanuis ea in re honori Augusti studeret. Initiò quidem neminem Augusti causa in iudicium tractum puniuit: multosq; accusatos quòd per ipsius fortunã peierassent, absoluit, quanuis posterioribus temporibus multos morte affecerit. Ad hæc Augustum eo etiam coluit, quòd ædificia ab eo inchoata necdum absoluta, perfecit, Augustiq; nomen ijs inscripsit: statuas & fana ei à populis aut priuatis facta partim ipse dedicauit, partim sacranda Pontificibus iniunxit. Quem inscribendi morem non in Augusti tantum operibus, sed & in alijs obseruauit, quæ refectione indigebant: quæ cum omnia instaurasset (nihil enim de nouo ædificauit, præter Augusti tẽplum) nullum eorum suo, omnia eorum qui primùm ea extruxissent nomine inscripsit. Minimos uerò sumptus pro se, plurimos pro Republica faciebat, omnia propemodùm publica opera aut reficiendo, aut exornãdo: multa quoq; ciuitatibus et priuatis hominibus suppeditabat. Senatores multos ad egestatem redactos, ac ob id eo ordine cedere uolentes, locupletauit, nõ tamen nisi adhibito examine: multis Senatu propter luxuriam aut paupertatem cuius rationem edere probabilem nullam possent motis. Si quid alicui largiebatur, id confestim numerari se inspiciente iubebat, magna adhibita cura ne idem sibi quod Augusto eueniret, cuius munerũ permagnam partem dispensatores detrahere consueuerant. Hæc omnia non aliunde quàm ex constitutis reditibus insumebantur: nam eo quidem tempore neminem pecuniæ causa necauit, aut bona cuiusquam publicauit, neq; prouinciam ullam expilauit. Certè Aemilio Recto, cum is pecuniæ maiorem constituta summam ex Aegypto (nam ei præerat) misisset, rescripsit, se tonderi suas oues, non ad uiuum usq; radi uelle. Præbebat se etiam ad congressus & alloquia benignum: inde Senatores simul ómnes se salutare iussit, ne certando de priore aditu se inuicem truderent. Deniq; tanta utebatur clementia, ut cum aliquando Rhodiorum magistratus data ad eum epistola, non subscripsissent illud consuetum, quòd uota ipsi facerẽt, celeriter eos excitos, quasi malè mulctaturus, cum id quòd deerat adiecissent, indẽnes dimiserit. Quasi in populari Reipublicæ si uiueret imperio, ita magistratus quouis tempore honorabat, etiam Consulibus assurgens: cumq; eos conuiuio acciperet, ingredientes apud ianuam excipiebat, abeuntes prosequebatur. Si quando curru ueheretur, comitari se non modò patricium, sed ne primariorum quidem equitũ ullum sinebat. Cum festi dies essent, aut aliquid simile, quo multitudo occupata esset futura, uesperi ueniens ad Cæsarianorum quenquam qui eo loci, ubi conuentus populi esset futurus, habitaret, noctem ibi exegit, ut expeditissimè & quàm minimo labore homines ipsum accedere possent: sæpenumerò etiam equestres ludos de liberti domo spectauit. Frequenter enim ad spectacula ueniebat, in honorem eorum qui hæc edebãt, utq; multitudinem ornaret, ac unà ea celebrare uideretur, ipse exhibendis eis neque per se, neque cum alijs gloriam captans. Adeò æqualitati in omnibus

Impietas in Imperatores.

Aemilius Rectus quòd prouinciam compilasset, à Tib. obiurgatus.

Rhodiorum error.

Aequalitas.

nibus rebus studebat, ut cum populus histrionem quendam manumitti cuperet, non prius adsensus sit, quàm domini precium eius accipientis uoluntate id fieret. Amicis perinde ac priuatus aderat, eos & in iudicijs defendebat, & rem sacram unà faciebat, ægrotantesq́ nullo secum adducto præsidio inuisebat, etiam in funere cuiusdam funebrem orationem habuit. Matrem quoq; adhortabatur ad hæc eadem agenda, quantũ eius decorũ pateretur, partim ut ipsum imitaretur, partim ne immodico fastu sese ea efferret: quippe quæ superbia omnes priores fœminas longo interuallo post se reliquerat, quæ Senatum ac de populo qui uellent domum ad se salutandã uenire admittebat, idq́ ipsum in publicos cõmentarios referri curaret. Quinetiam epistolis Tiberij nomen matris aliquandiu adscriptum fuit, literæq́ ad Tiberium datæ, Liuiæ etiam inscribebantur: ac nisi quòd in conciliũ, ad exercitum, inq́ conciones uenire non fuit ausa, cætera omnia quasi ipsa imperium teneret, agere audebat: etenim Augusto incolumi plurimũ potuerat, ipsaq́ se Tiberio Imperium dedisse ferebat: ideoq́ nõ æquata modò potestate cum eo regere, sed priores ipso gerere uolebat. Hinc multa extra cõsuetudinem populi Rom. introducta, inuentiq́ haud pauci, qui matrẽ eam patriæ ac genitricem appellandam censerent: alij Tiberio ab ipsa nomẽ habendum, nimirũ à matre uocatum, ut Græci à patre. quæ indignè ferens Tiberius, & decretos illi, exceptis minimis, honores improbauit, neque insolens quicquam agere permisit. Statuam quandam Augusto Liuia dedicare, ac propterea Patricios & equites cum eorum uxoribus cõuiuio accipere statuerat. Tiberius neque dedicationem ei nisi Senatusconsulto concessam permisit: & uiris ipse epulum, illa tantùm mulieribus eo iubente præbuit. Postremò ab omnibus actionibus publicis ei remotæ, rei familiaris curationem mandauit, qua ipsa cum molesta ipsi esset, peregrinationes instituit, omniq́ modo se illi subtraxit: neque minima Capreas secedendi causa mater ipsi fuit. Hæc de Liuia traduntur. Cæterùm Tiberius cum seuerum se ijs quibus aliquod crimẽ obijceretur præberet, Drusum quoq; filium suum hominem impurissimum, & extremæ sæuiciæ, (nam gladijs quoq; acutissimis ab eo nomen inditum, ut Drusiani uocarentur) & odio habuit, & priuatim publiceq́ sæpenumerò obiurgauit: idq́ aliquando multis præsentibus ei dixit, non illum se uiuo quicquam per uim aut libidinem perpetraturum: sin conatus fuisset, effecturum se, ut ne se defuncto quidem. Nimirum aliquandiu moderatissimè Tiberius uixit, ac ne reliquos etiam libidinibus obsequi passus est, multis ob id supplicio coercitis. idemq́ cũ Senatus pœnam ijs qui luxuriarentur constituere uellet, improbauit: eo addito, præstare singulos certa ratione castigari, quàm commune omnibus supplicium irrogari. sic enim in præsentia quosdam metu dedecoris sibi temperaturos, ne uitia eorum palàm fierent: ubi uerò semel legem natura uicisset, nemini eam curæ futuram. Gestabant eo tempore permulti uiri etiam uestem purpuream, quanquam uetitum id esset iam pridem: id neque reprehendit in quoquam Tiberius, neque mulctauit: tantùm ludis cum plueret, pulla ipse penula indutus effecit, ne quis etiã alius uestẽ inconcessam usurparet. Hæc ita ab eo acta sunt, quandiu in uiuis mansit Germanicus: eo autem defuncto plurimùm immutatus est, siue quòd eum animum ab initio gerens, qualem postea ostendit, ita se cõposuerit dum Germanicus uita frueretur, quem principatui imminentem ante oculos habebat, siue quòd aduersario sublato ab egregia natura in uitia cursum deflexerit. Proinde autem quæ uno-

Liuiæ fastus.

Drusi malicia, & Tiberij in eum seueritas.

Mutatio Tiberij in peius.

An.V.C.768. quoque tempore memoratu digna euenerint, exponam. Druso Tiberij F. C. Norbano Consulibus, legatum populo ab Augusto persoluit, ob huius modi factum. Cum funus quoddam per forum efferretur, accessit quidam, & mortuo in aurem quidã insusurrauit: interrogatusq; ab his qui uiderant, quid nam dixisset, indicare eum Augusto iussisse respondit, nihil dum eius nomine quenquam accepisse: hunc, quo ipse eum nuncium perferret (id enim illudens dicebat) statim interfecit Tiberius, cæteris mox satisfecit, uiritim diuisis septuagenis quinis denarijs. Quidam hoc priore anno actũ affirmant. Cum duo quidam equites gladiatorio spectaculo, quod Drusus suo & Germanici nomine dabat, cõgredi uellent, ipse pugnam non inspexit: altero cæso, alterum dimicare præterea uetuit. Aliæ item pugnæ ludis equestribus in honorem natalis Augusti factis editæ, nonnullę feræ occisæ sunt, idq; per multos annos ita factum. Cretæ præfecto defuncto uita, Quæstori & legato insula in reliquũ tempus mandata. Cum multi, quibus sorte prouinciæ obtigissent, diu Romæ & in Italia commorarentur, ita ut eorum antecessores diutius quàm conueniebat in prouincia manerent, ante Calendas Iunias illos discedere in prouincias iussit. Nepote eius, quem ex Druso habebat, mortuo, nihil consuetorũ agere intermisit, principi curam Reipublicæ propter priuatum infortunium relinquendam non putans, reliquosq; hortans, ne mortuorum causa uiuentium quoque officia desererent. Cum Tiberis multas urbis partes corripuisset, adeò ut nauigaretur in urbe, hoc quoq; in prodigium ab alijs tractum est, ut cætera quæ tum acciderunt, magni terræ motus, quibus pars quoq; muri corruit, multa fulmina, quibus uinum etiam uasis illæsis absumptum est: ipse uerò existimans ex abundantia hoc aquarum fieri, mandauit, ut quouis tempore quinq; Senatores, quos sors ei officio destinasset, curarent ne uel æstate deficeret, uel hyeme abundaret Tiberis, sed quàm maximè æqualis semper flueret. At Drusus quæ Consulatus ei cum collega erant communia munera, priuati instar obiuit, hæresq; à quodã dictus, unus ex funus eius efferentibus fuit. Ira tam graui erat, ut uerbera etiam illustri cuidã equiti inflixerit, indeq; sit Castor cognominatus: adeò in temulentiam effusus, ut cum noctu cum stipatoribus suis cogeretur, aquam eis poscentibus, calidam infundi iusserit: in tantum deditus histrionibus, ut eos ad tumultuandum, legesq; Tiberij de eis latas detrectandum concitauerit. Sisenna Statilio Tauro, L. Libone Consulibus, Tiberius edixit, ne quis uir serica ueste uteretur, ne quis aurea uasa nisi ad rem sacram haberet: dubitantibus nõnullis an argenteis etiam, quę aureis emblematis cælata essent, interdixisset, facturus etiam hac de re edictũ, emblematum uocabulum in eo poni, quia Græcum esset, prohibuit, quanquam Latinum, quo id interpretaretur, nullum esset. Idem Centurionem in iudicio testimonium Græcè dicturũ non tulit, quanuis eo ipso in loco multas causas Græca lingua dictas ipse audiuisset, multas ipse interrogasset. itaque haud cõsentaneum id eius factum. L. Sribonium Libonem patricium adolescentem, tentatarum nouarum rerum insimulatum, quandiu is firma fuit ualetudine, non uocauit in ius, at morbo lethali correptum, in lectica operta, cuiusmodi Senatorum uxoribus in usu sunt, in Senatum inferri iussit: cumq; is dilato iudicio sibi ipsi conscita morte damnationem præuertisset, etiam defunctum reum peregit, eius pecuniam accusatoribus dedit, supplicationes non sibi modò, sed Augusto etiam, & Iulio, ut olim statutũ fuerat, decerni fecit. At Vibio Rufo initiò crimini datum ab eo non est, quòd

Intempestiua libertas.

Tiberis curatores instituti.

Fulminis natura.

Drusi uitia. Castor.

An.V.C.769. Lex uestiaria.

Tiberius Latinæ linguæ studiosus.

L. Scribonij Libonis interitus.

Vibij Rufi fastus.

Cæsaris

Cæſaris ſellam eam haberet in qua is ſemper ſederat, in qua etiã occiſus fuit: id enim cõſultò Vibius faciebat, ac Ciceronis uxorem in matrimonio habebat: utroq; gloriabundus, aut orator ſcilicet propter coniugem, aut Cæſar propter ſellam futurus: quod adeò inculpatum tulit, ut Conſulatum etiam ſit adeptus. Porrò Tiberius etſi Thraſyllo adſiduè utebatur, ac ſingulis diebus uaticinia accipiebat, tamen re accuratè conſiderata, cum aliquando per ſomnum iuſſus eſſet cuidam argentum dare, hominem interemit, quòd intelligebat ſibi per magicam artem dæmonem immiſſum fuiſſe: reliquos omnes Aſtrologos, magos, aut quicunque alio quopiam modo diuinationes exercerent, exteros necauit: ciues qui etiamnũ neglecto priore edicto, quo prohibitum fuerat uſu harum artium omnibus qui in urbe eſſent, tractare huiuſmodi res deferrẽtur, extorres egit: qui uerò deſtitiſſent, impunitatem conſequebãtur. Quod niſi Tribunus plebis interceſsiſſet, etiã contrà quàm cenſuerat Tiberius, omnes ciues impunitatem tuliſſent: unde formæ præcipuè Reipublicæ popularis imago uideri potuit. nam ſententia Druſi & Tiberij adſtipulata ſententię Cn. Calpurnij Piſonis uicerat, ſed Tribunus plebis eis præualuit. Quia ij qui hoc anno Quęſtores fuère, ad prouincias non ſufficiebant, emiſsi ſunt etiam in eas quidam ex prioris anni Quæſtoribus: id deinde etiam quoties uſus eſſet factum. Cum publicorum commentariorum quidam omnino perijſſent, quidam uetuſtate iam euanidi fierent, tribus Senatoribus negocium eos qui extarent deſcribendi, reliquosq; conquirendi mandatum eſt: incendio correptis quibuſdam non Tiberius modò, ſed Liuia etiam ſuccurrit. Eodem anno Clemens quidam ſeruus Agrippæ, nec abſimilis ei, Agrippam ſe eſſe finxit, in Galliamq; profectus, multos ibi, multos etiam in Italia ſibi adiunxit: deniq; Romam quoq;, ad aui ſui imperium recuperandum contendit. Itaq; tumultu proptereà in urbe coorto, multisq; ei accedentibus, ſapiẽter eum Tiberius per quoſdam, qui ipſi quoque eius ſe factionis ſocium ſimularent, in ſuam poteſtatem redegit: deinde cum quæſtioni eum ſubieciſſet, ut conſcios facinoris ederet, neque is quenquam nominaret, interrogauit, quo'nam modo Agrippa eſſet factus? eodem, inquit ille, quo tu Cæſar. Sequenti anno C. Cæcilius Rufus, L. Pomponius Flaccus Conſulum nomẽ geſſerunt. Tiberius ſtrenam à quibuſdam oblatam non accepit: eaq; de re edictum propoſuit, in eo uoce non Latina uſus. eius cum in mentem ipſi noctu ueniſſet, ut erat elegantiæ in loquendo perquam diligens, omnes qui Latinæ linguæ proprietatem ſtudioſe obſeruarent, ad ſe uocauit. Ibi Ateio Capitone dicente, tametſi nemo ante ipſum eo uocabulo uſus fuiſſet, nunc nihilominus in Tiberij gratiã inter antiqua referendũ: Marcellus quidam ſubdidit, hominibus Cæſarem ciuitatem Romanam dare poſſe, dictionibus non poſſe: eam eius immoderatam libertatem æquo animo Tiberius tulit. Cæterùm Cappadocię regem Archelaum, infenſus ei, quia cum olim ſibi is ſupplicaſſet, ſuoq; patrocinio uſus cum ab incolis apud Auguſtum accuſaretur fuiſſet, Rhodi ſe neglexiſſet, at Caium in Aſiam uenientem officioſe coluiſſet, inſimulatum quaſi nouis rebus ſtuderet, euocauit Romam, ac Senatus iudicio tradidit, hominem nõ ſenectute modò extrema, ſed podagra etiam confectum uehementi, ac delirare creditum: et quidem aliquando uerè mente alienatus fuerat, ita ut tutor regno eius ab Auguſto tum datus fuerit: tunc uerò ſatis ſanus, impotem ſe animi ſimulabat, ſaltem in hoc præſidium ſalutis quęrens. Neq; euitaſſet mortem, niſi quis mendax de ipſo teſtimonium tuliſſet: dixiſſe Archelaum, ubi do-

Ciceronis uxor.

In Mathematicos decretum.

Tribb. pl. poteſtas ſub Tiberio.

Publici commentarij iterũ exſcripti.

Clemẽs Agrippam ſe iactat, & ſeditionem molitur.

Tiberius ſcommate ictus.

De ſtrenis edictum.

Ateius Capito.

Marcelli in Tib. libertas.

Archelaus à Tiberio ad cauſam dicendam Romam uocatus.

mum rediiſſet, oſtenſurum ſe Tiberio, neruos ſibi eſſe: id riſum excitauit, ac Tiberium à necãdo eo retraxit, qui tum adeò malè affecto corpore erat, ut in lectica contecta in Curiam illatus fuerit, (cõceſſus enim erat uiris etiam harum uſus, ut qui per ualetudinem aliter non poſſent, eo modo in Senatũ adueherentur, idq; tum à Tiberio factum) proſpectansq; ex eo nonnulla diſſeruerit. Archelaus uerò tum euitato periculo, nihilominus paulo pòſt obijt, ac inde Cappadocia quoq; Romanorum iuris effecta, equitiq; regenda data. Vrbibus Aſiæ, terræ tremore concuſsis, Prætorius uir cum quinq; lictoribus præfectus, multa eis tributi pecunia remiſſa, multa à Tiberio donata: qui dum uirtutibus deditus fuit, alieni abſtinentiſsimus, ne hæreditates quidem à cognatis ſibi relictas adijt, in urbes & priuatos homines magnam uim pecuniæ impendit, neq; inde aut honorem aut laudem admiſit: nunquam ſolus legatis urbium aut prouinciarũ reſponſum dedit, ſed multos, præcipuè qui earum aliquando præfecti fuiſſent, in cõſilium adhibuit. At Germanicus expeditione in Germanos proſpera, ad Oceanũ uſq; proceſsit: barbariſq; ui deuictis, oſſa eorum qui cum Varo ceciderant lecta humauit, ſignaq; militaria recepit. Cum inſtaret Tiberio Senatus, ac menſem Nouembrem (nam XVI. Calend. Decembris natus fuit) cuperet ab eo Tiberium nominare: Quid, inquit, facietis, ſi tredecim Cæſaris fiant? Marco Iunio Silano, Lucio Norbano Conſulibus, ipſa prima anni die, prodigium haud exiguum euenit, quo ſcilicet Germanici caſus prædicebatur. Norbanus enim Conſul tuba canere ſedulus, ac multus in ea re, cum tum quoq; diluculo multis ad domum eius iam confluentibus eam inflaret, omnium animos perturbauit, quaſi ſignum belli Conſul incinuiſſet. Iani quoque ſtatua corruit. Neq; parum mouit animos hominum oraculum quoddam pro Sibyllino habitum, nihil quidem ad iſthæc, ſed ad noſtra tempora pertinens, in hanc ſententiam:

Aſt ter tercentum reuolutis protinus annis
Roma inteſtina perdetur ſeditione,
Et furor exitium Sybariticus afferet urbi.

Hoc carmen Tiberius ut falſum cauillatus, omnes libros uaticinos inſpexit, aliosq; probauit, alios reiecit. Germanici mors, ſummæ delectationi Tiberio ac Liuiæ fuit, ſummo omnibus alijs dolori. Fuit enim & corporis forma, & animi bonis, inſtitutioneq; iuxtà & robore, clementia & modeſtia præſtantiſsimus, neque egit quicquam uel ad Druſi ſpectans inuidiam, uel quod Tiberius culpare poſſet: ſanè ſępenumerò Imperium cum poſſet adipiſci, aſpernatus eſt. Obijt autem Antiocheæ Cn. Piſonis & Plancinæ fraude: etenim uiuo adhuc ipſo, in ea quam inhabitabat domo, oſſa hominũ defoſſa, laminæq; plumbeæ diris imprecationibus cum nomine eius repertæ fuerant. Piſo ob necem Germanici ab ipſo Tiberio in Senatum uocatus, dilatione impetrata ſibi ipſi manus intulit. Enimuerò Tiberius, cum iam nemo eſſet qui principatui imminens uitam eius obſeruaret, cum antehac plurima egregiè feciſſet, tum in contraria omnia mutatus eſt. Imperauit crudeliter, uiolati numinis poſtulari iuſsit non modò qui cõtra Auguſtum, ſed iam etiam qui contra ipſum aut matrem quicquam egiſſent, locutiq; eſſent incommodius. Neque quæſtiones modò tum ſeruorum in capita dominorũ habebantur, ſed liberi etiam ciueſq; tormentis ſubdebãtur: accuſatores, & qui falſo teſtimonio reos preſsiſſent, facultates damnatorum ſortiebantur, augebanturq; inſuper magiſtratibus & honoribus. Multos etiam indaga-

to

Archelai mors. Cappadocia fit Romanorum prouincia. Tiberij liberalitas.

Germanicus ad Oceanum uſq; progreditur. Tib. menſem ſibi cognominem reſpuit. An. V.C. 772. Prodigium.

Oraculum Sibyllinum.

Germanici interitus.

Cn. Piſo. Plancina.

Piſonis interitus. Tiberius in deterius commutatus. Crudelitas eius.

to eorum natiuitatis die ac hora, indeq; mores & fortunam eorum scrutatus, si quid adesse excellens, aut quod imperium sperare iuberet, depræhenderetur, protinus interficiebat. Adeò sanè fatum uniuscuiusq; præstantissimorum uirorum indagabat, ac certò cognoscebat, ut Galbæ etiam, qui posterioribus temporibus Imperator factus, tum fortè uxorem duxerat, obuiam factus dixerit, eum quoque aliquando Imperium gustaturũ: abstinuit autem eius cæde, quia hoc quoque in fatis Galbæ erat, ut quidem ego sentio: ut ipse Tiberius dicebat, quòd se iam defuncto, multo pòst tempore esset Imperio potiturus Galba. Ad hæc omnia adiutorem administrumq; habuit promptissimũ, L. Aelium Seij Strabonis filium, Seianum, qui puericiam suam M. Gabio Apicio prostituerat: ei qui luxuria adeò omnes homines superauit, ut cum aliquando inire rationem uellet, quantum iam prodegisset, quãtumq; restaret, cum superesse adhuc centies sestertiûm reperisset, magno mœrore correptus, quasi fame sibi pereundum foret, mortem sibi cõsciuerit. Hic Seianus aliquandiu cum patre suo Prætorijs cohortibus præfuit: postquam eo in Aegyptum misso, solus eas gubernauit, cùm alijs modis eas instituit, tum quia antè per centurias diuisi, quemadmodum nocturni custodes, alij alio in loco morabãtur, intra una omnes castra cõduxit, ut simul celeriter omnes mandata accipere possent, omnibusq; inde terrori essent. Igitur eum Tiberius propter morum similitudinẽ adsumptum, Prætorijs honoribus (qui nemini antehac eius conditionis hominũ obtigerant) ornauit, consiliarioq; & ministro in omnibus rebus usus est.

Tiberius Astrologia abutitur in hominũ perniciem.

Galbæ Tiberius Imperium prædicit.

L. Aelius Seianus administer crudelitatis Tiberij.

M. Gabius Apicius luxuriosus.

Eius interitus.

Prætoriani milites in unum locum conducti.

Cum Tiberius in quarto suo Consulatu Drusum II. Consulẽ collegam haberet, statim ex hoc ipso homines Druso perniciem uaticinati sunt: neque enim ullus eius in Consulatu collega nisi uiolenta morte obierat, exemplo Quintilij Vari, Cn. Pisonis, ipsiusq; Germanici, hoc nimirum fatum Tiberij uitæ obtigerat: ita Drusus quoq;, & Seianus postea, collegę eius, ad eundem modũ perierunt. Tiberio ab urbe absente C. Lutorius Priscus, eques, magni alioquin nominis poeta, qui in Germanici mortem insigne carmen composuerat, ac magnam pro eo pecuniam acceperat, accusatus est quòd per morbum Drusi carmen in mortem eius scripsisset, eiusq; rei causa à Senatu cõdemnatus obijt. Aegrè id Tiberio latum, non quòd is supplicio esset affectus, sed quòd Senatus aliquem sine sua sententia damnasset, ideoq; Senatusconsultũ fieri iussit, ne quis à Senatu damnatus intra diem decimũ necaret̃, ne'ue sentẽtia contra eum lata ante id tempus publicaretur: quo uidelicet absens etiam de eorũ sentẽtia cognoscere, & iudiciũ ferre posset. Finito suo Consulatu Romam redijt, Consulesq; patrocinari aliquib. cupientes eo dicto uetuit, quòd se, si Consul esset, id facturũ negabat. Cum Prætor quispiam impius in Tiberiũ facto aut uerbo fuisse accusaret̃, & egressus Curia, uestem magistratui propriã deposuisset, priuatumq; se accusari iussisset, magno dolore Tiberius motus, in posterũ eum missum fecit. Histriones Tiberius Roma exturbauit, arteq; ea interdixit, quia & mulieres ignominia afficerent, & turbas darent. Cum multos alios post mortem statuis & publico funere cohonestasset, Seiani etiam uiui statuã æneam in theatro posuit: inde multæ eiusdem imagines à multis factæ, frequenter à Senatu ac populo laudatus, manè ad domum eius illustres uiri, ipsiq; Consules adsiduè uentitare, cum eo & quæ priuatim à Tiberio quisq; petiturus erat, & de quibus publicè acturi essent, communicare, in summa nihil horum sine Seiano agi. Eodem tempore cum porticus maxima Romæ in alterum latus inclinasset,

An. V. C. 784

Tiberij collegæ omnes mala morte perierunt.

C. Lutorij Prisci casus.

S. C. de differendis supplicijs.

Consulibus patrocinijs interdicitur.

Histriones Roma pulsi.

Seiani statuæ & autoritas.

Architecti in erigēda nutante porticu solertia.

mirum in modum erecta est. Architectus quidam (cuius ne nomen quidē notū est, quòd inuidens miri artificij Tiberius in libros id referri prohibuit) firmatis undiquaque fundamentis eius, ne moueri possent, reliqua omnia uel leribus & centonibus circundedit, ac porticum laqueis ab omni parte alligatam, multorum hominum ac machinarum impulsu in pristinum positum restituit: hoc & miratus est Tiberius, & inuidit, ideoque pecunia hominem donatum urbe eiecit. Atque is rursus ad principem accedens, supplexque factus uitreum poculum consultò abiecit, fractumque manibus rursum refecit, sperans eo se ueniam impetraturum, uerùm necari ob id iussus est. At filius Tiberij Drusus ueneno extinctus est. Nam Seianus potentia ac autoritate sua exturgescēs, homo alioquin fastuosus, etiā Drusum aggressus iam erat, eique colaphum aliquando intenderat: inde Drusum iuxta, ac Tiberium timens, simulque existimans si iuuenem sustulisset, facilè se in sua senem manu habiturum, uenenum Druso per famulos eius, uxoremque eius, cum qua cōsuetudinem ipse adulterij habebat, (Liuillæ nomen fuisse tradūt aliqui) exhibuit. Nec uacauit suspicione Tiberius, quia neque ægrotante, neque mortuo filio quicquam præter consueta egisset, aut alios pati siuisset: cui suspicioni fidem ea derogāt, quòd ita statuerat in omnibus huiusmodi casibus agere, quòd filium unicum ac sibi natum maximè diligebat, quòd mortis eius autoribus aut statim, aut pòst supplicium irrogauit. Tum quidem in Senatum uenit Tiberius, filioque ut par erat laudato, domū se recepit. Interdixit etiam ijs, quibus aqua & igni esset interdictum, testamenti compositione, quod interdictum hodie ualet. Aelium Saturninū, quòd is de ipso carmina quædam famosa sparsisset, in Senatum adduxit, damnatumque de Capitolio præcipitauit. Multa id genus alia scribere haberem, si omnia persequi instituissem. Vt paucis omnia cōplectar, multi cùm huiusmodi de causis ab eo sunt occisi, tùm complures ob hanc, quòd dum singula accuratè inquirens, quæ de se in malam partem essent dicta, nullum in hominem cadere uitium potuit, quod non ipse de sese prædicaret: etenim si quis in arcano cum uno aliquo collocutus in Tiberium quicquam dixisset, id in publicum ab ipso raptum est, ac in publicos adeò commētarios relatum: multa quoque ipse affinxit nunquam à quoquam dicta, sed quorum ipse sibi conscius esset, quò iustius irasci putaret. Inde euenit ut propter quæ alios quasi impios puniret, ea ipse omnia in sese admiserit, risuique præterea se exponeret, dum quæ inficias ibant alij se protulisse, ea affirmando ipse, adiurandoque, uerius se ipsum lædebat. Quapropter fuere qui eum insanire suspicarentur: uerùm reliquarum omnium rerum optima administratio eius, eam alienatæ mentis opinionem diluit. Senatori cuidam luxuriose uiuenti, tutorem, quasi pupillus si esset, dedit. Capitonem Asiæ curatorem in Senatum introduxit, obijciensque inter alia crimina quibus se Imperatorē tulisset, militibus usum fuisse, in exilium misit. Neque enim ijs qui Imperatoris pecunijs tractandis erant constituti præter definitorum redituum exactionem, & controuersiarum in foro secundum leges priuatorū modo disceptationem quicquam cōcessum erat. Hæc Tiberij actionum diuersitas. Decem annis Imperij eius exactis, ad resumendum id nihil decreto opus habuit: neque enim in decennia intercisum, quod Augustus fecerat, eum gerere statuerat. Ludi tamē decennales facti. Cremutius Cordus manus sibi ipsi inferre propter offensum Seianū coactus fuit. Adeò nihil in eo uiro iam ingrauescentis ætatis, uitæque honestissimè actæ, crimini obuiū fuit, ut historiæ causa, quam de rebus ab Augusto

Vitrum ductile.

Drusus ueneno à Seiano necatus.

Liuilla uxor Drusi, adultera Seiani.

Exulibus testamentum facere non licet.

Aelij Saturnini interitus.

Tiberius sua ipsius uitia publicat.

Capito in exilium actus.

Ludi decennales.

Cremucij Cordi interitus.

Augusto gestis quondam composuerat, ac ipse Augustus legerat, postulatus ist, quia Cassium & Brutum laudasset, populum ac Senatũ perstrinxisset, Cæsarem & Augustum etsi nullo maledicto, non tamen immodicis laudibus affecisset. Hæc enim uitio dabantur, atque ob hæc mortem oppetijt, librięq; eius in urbe inuenti per Aediles, foris per præfectos, cremati sunt: postea tamen temporis iterũ editi (nam eos cùm alij, tum Marcia filia eius occultauerat) maiori studio ob casum Cordi sunt excepti. Eo tempore Tiberius exercitia cohortium Prætorianarum Senatoribus tanquam uires earum ignorãtibus ostentauit, ut robore earum ac multitudine cognita, eo magis ipsum metuerẽt. Hæc tum, quę in historia mentione digna sint, acta. Cyzicenis præterea libertas iterum adempta, quòd Romanos quosdam in uincula duxissent, inchoatumq; Augusto fanum non perfecissent. Erat animus Tiberio eum quoq; necare, qui cum domo statuam ipsius aliquã uendidisset, (nam eo crimine postulatus quidam erat) nisi Consul ipsum primùm omnium sententiam rogando effecisset, ut cum puderet ipsum in sui gratiam quippiam censère, suo suffragio eum absolueret. Lentulum unum ex Senatoribus, hominem natura mansuetũ, ac tum magno admodum natu, accusauit quidam quòd insidias Imperatori tetendisset: ad id Lentulus (aderat enim) cachinnũ sustulit. Tiberius autem tumultuante nonnihil Senatu, uita se iam dignum amplius negauit: ubi Lentulus quoque ipsi infensus esset;

Marcia.

Cyzicenis adẽpta libertas.

Lentuli Senatoris constantia.

* * *

DIONIS ROMANAE HISTORIAE LIBER QVINQVAGESIMVS OCTAVVS,

Guilielmo Xylandro Augustano interprete.

SVB id tempus Roma discessit, neq; unquã in urbem redijt, quanquam subinde uenturũ se polliceretur. Iam Latiaris quidã, Sabini uiri inter Romanos præcipui socius, in gratiam Seiani, in culmine suæ domus occultatis quibusdam Senatoribus, occasione colloquij Sabino oblata, dictisq; ijs quæ solebat, eò hominem pertraxit, ut omnia quæ sentiret, liberè enunciaret. Hic enim sycophantis mos est, ut cõuicijs proscindere aliquẽ, & arcani quippiã efferre ipsi incipiant, ut audiens aliter, ipse quoq; simile aliquid enunciando, crimini obnoxius fiat. nam illis quidẽ hoc absq; periculo licet, nimirũ ex compacto id facientibus, nõ quòd ita sentiãt, sed ut aliorũ sensum expiscent: at hi si uel minimum præter quàm licitum est uerbulũ emittant, pœnas dant. quod tunc etiam factum. Nam ea ipsa die in carcerem cõiectus est Sabinus, deinde indicta causa necatus, corpus eius in Gemonias proiectum, ac pòst in flumen missum. Eius casus atrocitatem adauxit canis Sabini, qui cum eo in carcerem

Tiberius Roma secedit.

Sabinus calumnia & fraude Latiaris perit.

Sycophantiæ priuilegia.

Gemoniæ.

Canis fides.

rem iuit, morienti affuit, deniq; cum eo in fluuium se præcipitauit. Eodem tempore Liuia quoq; morti concesit, cum uixisset annos LXXXV. eam neq; decumbentem morbo inuisit Tiberius, neq; defunctæ exequias celebrauit, neq; præter funus publicum, imaginesq; & alia leuia ullum ei honorem tribuit, decerni ei cœlestem religionem palàm prohibuit. Cæterùm Senatus non contentus ijs quę Tiberius ei decernenda scripsisset, luctum mulieribus in totum annum indixit, (laudato interim tamen Tiberio, quòd ne tum quidem à Reipublicæ administratione se abstineret) arcum quoq; ei, nulli unquam id mulieri datum, decreuerunt: scilicet quòd multis ipsorum salutem attulisset, quòd multorum liberos educasset, multos in elocandis filiabus adiuuisset: unde nonnulli matrem patrię eam cognominauerũt. Condita est in Mausoleo Augusti, feruntur q; cùm alia eius scitè sapienterq; dicta, tum quòd obuiam sibi factos quondam uiros nudos, cùm ea de causa iam essent necãdi, ita eripuerit morti, quòd diceret pudicis mulieribus hos nihil à statuis differre: interrogãti cuidam, Qua nam ratione Augustum ita in suam potestatem redegisset, respondit: Exquisita pudicitia, omnia eius mandata lubenter exequendo, nullas eius res scrutãdo, lusus eius uenereos neque persequẽdo, & dissimulando. Arcus uerò ei non est extructus: nam Tiberius, cum puderet eum uerbis Senatuscõsultum irritum facere, pollicitus se eum suis sumptibus ædificaturum, eo modo rescidit: quia neq; publicis impensis fieri passus est, neq; suis ipse fecit. Porrò Seianus magis etiam elatus est, decretumq; fuit, ut publicè eius natalis celebraretur: (nam numerum quidem statuarum quas ei Patricij, equites, tribus, ac primarij uiri posuerunt, inire nemo posit) legatosq; ad ipsum, perinde atque etiam ad Tiberium seorsim Senatus, seorsim equites, ac plebs ex Tribb. & Aedilibus suis miserunt, pro eis iunctim uota & rem diuinam fecerunt, ac per eorum fortunã iuramenta conceperunt. Cæterùm Gallum Asinium Tiberius propter ductam ab eo uxorem suam, ac libertatẽ dicendi de imperio usurpatã, capto tempore adortus est. Cum enim is legatus ad Tiberiũ uenisset, conuiuio acceptus, comiterq; habitus est, literæq; ad Senatũ simul à Tiberio missæ, quib. eum accusabat: ita res inexpectata, ac inusitata Gallo accidit, ut eadem die Tiberij cõuiua esset, cum eoq; amicè cõpotaret, & in Senatu damnaret, misso etiam ad hoc Prætore, qui eum uinctũ ad suppliciũ duceret. Ac Tiberius his actis, ubi quæ lata esset sententia cognouit, ne mortis quidem copiam Gallo eam appetẽti permisit: sed, quo diutius malè haberet, ac multo tempore ignominia simul & metu conflictaretur, bono animo ut esset hortatus, in libera custodia usq; ad suum in urbem aduentum haberi iussit: ita Gallus semper à Consulibus, aut si Tiberius Consulatum gereret, à Prętoribus adseruabatur: non profectò ne effugeret, sed ne mori posset: neq; ei aut seruus ullus aderat, aut colloquebatur quisquam, neq; uidebat quenquam, nisi cum ad sumendum cibum cogebatur: qui sanè eiusmodi erat, ut neq; uoluptatem ullam robur'ue adferret, neq; mori eum sineret. Hæc uerò erat extrema miseria, qua alios quoq; permultos Tiberius afflixit. Ad hunc modum amicorum eius quendam in uincula condiderat, deinde de eo necando illata mentione, renuit, quòd nondum se cum eo in gratiam redijsse diceret. Alium quendam cum grauissimis tormẽtis excruciasset, deinde cognito eum immeritò accusatum, summa celeritate occidit, grauiora passum perhibens, quàm ut commodè uiuere posset. Syriacus nullius criminis neq; reus, neq; accusatus, doctrinaq; insignis, unam hanc causam habuit cur iugularetur,

Liuiæ mors. *Honores.* *Apophthegmata Liuiæ.* *Asinius Gallus in miserrimam custodiam à Tiberio cõiectus.* *Tiberij inhumanitas.* *Syriacus.*

gularetur, quòd eum Galli amicitia usum Tiberius dicebat. At Seianus subinde ingrauescere ac maiorem terrorem sui offerre, iamq; & Senatus & reliqui Tiberio spreto, ei tanquam Imperatori animum aduertere. De quo ubi resciuit Tiberius, ac ueritus ne Imperium rectà ei deferretur, rem neque parui faciendam, neq; negligendam duxit: quia uerò prætorianos milites Seianus sibi summè deuinxerat, Senatorum alios beneficijs, nonnullos spe, quosdam metu sibi adiunxerat, & in omnium qui cum Tiberio erant, ita se insinuauerat amicitiã, ut de omnibus eius actis statim resciret, nihil eorum quæ ipse egisset quicquam ad Tiberium deferret, ideò palàm nihil conatus est. Alia igitur uia eum aggressus, statim Consulem designauit, curarúmq; suarum participem nominauit, Seianumq; suum nominãs, sæpè id repetijt, idem hoc etiam ad S.P.Q.R. scribens. Quo credito decepti Romani, omnibus eis locis æreas statuas coniunctim posuerunt, in literis unà utriusque nomen scripserunt, amborum currus aureos in theatrum inuexerunt: denique decretum est, ut ad quinquennium Coss. simul ij constituerentur, utrique cum Romam intrarent, obuiam procederetur: deniq; ad statuas etiam Seiani, tanquam Tiberij solebant, sacrificàrunt. Interim multi illustres uiri peribãt, inter quos unus fuit C. Geminus Rufus: is impietatis in Tiberium reus factus, testamentum suum in Senatum intulit, recitauitq;, ostendens se hæreditatem ei cum liberis suis communem reliquisse: tum mollicieі culpatus, antequam sententiæ ferrentur, domum discessit, audiensq; Questorem ad supplicium sumendum uenisse, uulnus sibi ingessit, eoq; ostenso Quæstori, nunciare iussit Senatui, uirum se mori. Vxor etiam eius Publia Prisca in ius uocata, in Curiam uenit, ibiq; se pugione, quem occultũ attulerat, interfecit. Enimuerò Seianus fastu, potentiáq; adeò efferebatur iam, ut (quo paucis rem expediã) seipsum pro Imperatore, Tiberium pro insulæ rectore quodam habuerit, quòd in insula cui Capreæ nomen Tiberius agebat. Hinc studia erga eum, & luctationes propter ianuam eius, cum metuerent singuli, non modò ne non uiderentur ab eo, sed etiam ne postremi, omniũ, ac præcipuè procerum & uerba & nutus accuratè obseruãte. Nam qui propria dignitate aliqua eminent, neq; salutationes istas ab alijs requirunt, neq; omissas uitio uertunt, conscij nimirum sibi, non hoc contemptu sui fieri: at qui adscititijs ornamentis utuntur, summoperè ea, tanquam ad perfectionem suę dignitatis necessaria, desiderant: ac nisi consequantur, tanquã probro iniuria ue affecti animis cõmouentur. Ideò magis huiusmodi homines, quàm ipsi ferè Imperatores, sunt obseruandi, quòd apud hos uirtutis habetur peccatorum gratiã facere: apud illos quod delinquitur, imbecillitatem suam arguere creditur, facereq; ad firmandam magnæ potentiæ opinionẽ, ut ea persequãtur ulciscanturq;. Calendis quibusdam, frequentibus omnibus in domum Seiani conuenientibus, lectus in aula in quam salutantes ad mittebat, multitudine insidentium totus cõfractus est: progredienteq; ipso ex domo, felis per medios discurrit: cumq; in Capitolio sacrificasset, ac inde in forum descenderet, serui eius stipatores cum propter turbam eum sequi non possent, in uiam quæ ad carcerem ducit diuerterant, ac per scalas Gemonias descendentes lapsi deciderunt: augurium deinde captanti, nulla auis secunda apparuit, corui autem circumuolitantes, obstrepentesq; ei, cõfertim ad carcerem deuolàrunt, ac super eam consederunt. Hæc neq; à Seiano, neq; ab alio ullo pro prodigijs sunt habita: uidelicet ad præsentia respiciens nemo ne Deo quidem futuram tantam breui mutationem prædicenti

Tiberius quæ moliri contra Seianum ceperit.

C. Gemini Rufi interitus.

Publia Prisca.

Tiberius Capreæ degit.

Insolentia eorum, qui indigni cum aliqua sunt potentia.

Omina Seiano exitium significantia.

ti credidiſſet. Itaq; adulationis pleni omnes eius fortunam iurabant, collegamq; eum Tiberio non iam in Conſulatu, ſed in ſumma rerum adminiſtranda innuentes deſtinabant. Quorum etſi nihil iam Tiberium latebat, id tamen agitabat, qua ratione eum è medio tolleret: ac nō inueniens, quomodo id tutò poſſet manifeſtò peragere, mirabili uſus eſt conſilio, ad eius reliquorumq; omnia conſilia percipienda. Continenter multa ac uaria de ſe ad Senatum ac Seianum ſcribebat, modò ſe malè affectum ac tantùm non mori, modò bona ualetudine uti, uenturumq; Romam: Seianum aliâs laudib. extollere, interdum deprimere, amicorum Seiani alios honore, alios ignominia propter eum afficere. Itaq; Seianus & ſuperbiæ & metus in medio, utriúſq; plenus, ſemper animi pendere, neq; metu adductus ad nouas res cōſurgere audere, cum adhuc in honore haberetur, neq; rurſus ex confidentia quicquā conari, quia diminutio erat de ipſius potentia facta: reliqui itidem omnes, cum breui temporis ſpacio diuerſiſsimos nuncios acciperent, ac neque ſuſpicere iam Seianum, neq; cōtemnere certi eſſent, Tiberijq; mortem iuxtà aduentumq; expectarent, ancipites hærebant. Non ea modò Seianū turbabant, ſed longè magis, quod ex ipſius ſtatua initiò fumus copioſus emerſerat, deinde capite eius ſtatuę ſublato, ut poſſet inſpici quid'nam rei eſſet, ſerpens magnus exiluerat: rurſusq; alio capite impoſito, cū propter hæc rem ſacram facere uellet Seianus (nam inter alia, ſibi quoq; ſacrificabat) inuentus eſt funis capiti ſtatuæ circuniectus: & ipſe litans uiderat ſimulacrū Fortunæ (quod Tullij quondam Romanorum regis fuiſſe ferebatur, ipſe domi ſuæ gratiſsimum habebat) ſeſe auertere, *

Aſtus Tiberij in eurtendo Seiano.

Omina et prodigia Seiano facta.

*

ac deinde alij etiam unà egreſsi. Reliqui etſi hæc ſuſpicabantur, tamen quia animum Tiberij ignorabant, eius uanitatem, rerumq; incōſtantiam expendentes, in utramq; partem propendebant, priuatimq; ſuę incolumitatis rationes ineuntes, palàm Seianum colebāt, eo magis, quòd Tiberius cum eo & ipſum, & filium eius ſacerdotes fecerat: ideò ei proconſulare imperiū dederunt, addito ut omnes Conſules exemplo eius magiſtratum gererent. Tiberius cum ſacerdotijs Caium Caligulam exornaſſet, ad ſe tamen non uocauit, quinetiam petenti ut liceret ſibi in Campaniam uenire, quia ſponſa ſibi pacta ægrotaret, domi manere iuſsit, quò ipſe etiam ſtatim eſſet uenturus. Hæc Seianum denuò abalienauerunt, & quòd Tiberius Caium cum ſacerdotem feciſſet, collaudauerat, ac nonnihil præ ſe ferebat, quaſi eum eſſet Imperij ſucceſſorem relicturus: neq; ſe à moliendis nouis rebus continuiſſet, præſertim tam promptis ad exequēda quæcunq; mandaſſet militibus, niſi maxima populum affectum uoluptate ex his quæ de Caio dicta eſſent memoria patris eius Germanici intellexiſſet: & prius opinatus populum quoque ſuis rebus fauere, poſtquā tum ſenſit eos Caij ſtudioſos, ægrè tulit, pœnitentiaq; correptus eſt, quòd non in Conſulatu aliquid conatus eſſet. Reliquos & hæc mouerunt, & quòd Tiberius inimicum quendam Seiani ante decennium ad regendam Hiſpaniā electum, ac tum certas ob cauſas in ius uocatum abſoluiſſet, alijs quoque qui prouincias adminiſtraturi, aut aliud quodcunq; publicum officium obituri eſſent, impunitatē eo tempore definiens, quodq; datis ad Senatum de morte Neronis literis, Seianū nudè, nullo addito eorum quos moris habebat titulo, nominauiſſet: edixiſſet etiam, ne cui homini ſacrificaretur, (atqui Seiano res ſacra fieri ſolebat) ne ue in ſuum honorem quicquam decerneretur (quipppe multa Seiano decernebantur)

Caius Caligula à Tiberio ornatus.

Nero Germanici F.

bantur) quod iam antè interdictũ, tum propter Seianum repetebatur: neque enim id cõcessurus alteri erat Tiberius, quòd sibi ipsi non permisisset. Hæc effecerũt, ut contemptus Seiani apud populum adeò augeretũ, ut iam non occultè ab eo se subtraherẽt, eumq; desererẽt. Tiberius ubi hæc cognouit, sumpto animo, ratusq; se auxiliarijs etiam populo ac Senatu usurũ, quo magis improuiso hominem adoriretur, rumore sparso, quasi Tribuniciã potestatem Seiano esset daturus, per literas eum apud Senatũ accusauit, easq; perferendas dedit Næuio Sertorio Macroni, quem iam antè occultè cohortibus Prætorijs præfecerat, & quæ agenda essent docuerat. Is noctu Romã uenit, tanquam aliud ob negocium, mandata cum Memmio Regulo tum Consule (nam collega eius Seiano fauebat) & Gracino Lacone nocturno rum uigilum custode communicat, sub auroram in Palatium adscendit, (Senatus enim in Apollinis templo indictus erat) cumq; in Seianum nondum eà ingressum incidisset, tristemq; ob non datas ad se à Tiberio literas inuenisset, consolatur remotis arbitris, ac dicit, ferre se ei Tribuniciam potestatem. Eo magna lætitia perfusus Seianus in Curiam insiluit. At Macro militibus Prætorianis, qui circũ Seianum & Curiam erant, in castra ablegatis, cum prius se eis à Tiberio præfectũ esse ostendisset, seq; literas ferre ab eo, quibus præmia ipsis quædam darentur, in eorum locum nocturnos custodes templo circũfudit: ipse tum ingressus, literisq; Senatui exhibitis, egressus inde, antè quàm ea recitaretur, custodiam eius loci Gracino mandauit, ipse in castra ne quid ibi turbaretur contendit. Interim epistola recitatur bene longa, in qua nihil confertim contra Seianum cõtinebatur, sed aliæ principiò res, deinde breuis eius insectatio, tum rursus aliud quiddam, iterumq; aliud contra Seianum: in fine duos Senatores Seiani familiares plectẽdos, Seianum in custodia habendum dicebat. Neq; enim palàm eum necari iubebat, non quòd hoc nollet, sed quia uerebatur, ne quem id tumultum páreret, quinetiam ad se alterũ Consulum uocabat, quasi ne tutò quidem ipse iter facere posset. Videre uerò erat, audireq; multa ac uaria, quæ hæ secum literæ attulerunt. Nam antè quàm eæ recitarẽtur, laudare Seianum Senatus, ut Tribuniciam potestatem accepturum, acclamare, spes quisq; suas præcipere animo, ostentare quæ Seiano daturus esset: postquàm nihil eorũ quæ sperârant, contraria omnia inuenta sunt: ibi uerò hæsitatio, & secundũ eam mœsticia cooriri, ac quidam eorũ qui Seiano asidebant, cõsurgere: (quem enim paulò antè amicum habere magni duxerãt, cum eo ne sedem quidem iam communem habere dignabantur) deinde Prætores ac Tribuniplebis circundare eum, ne prosiliens foras aliquid turbarũ daret. Et dedisset haud dubiè, si initiò graui aliqua subitò oratione ictus fuisset: nunc singula quæ recitabantur, quasi sola & leuia prætermittẽs, ac omnino uel nihil de se, aut certè non extrema perscripta esse sperans, commoratus loco suo est. Regulo eum ad se uocante, non audiens dicto fuit, neque id quidem fastu, (iam enim animo deiectus erat) sed quòd parére insolẽs ipsi esset: iterum, ac tertiùm inclamanti manu protenta, Seiane ades huc, id modò interrogauit an ipse uocaretur. Demũ cum surgeret, Laco ingressus ante eum adstitit. Perlecta ad finem epistola, omnes uno ore clamore & maledictis Seianũ incesse re, pars iniuriam ab eo pasi, alij quibus terrorem obtulerat, nõnulli eo amicitiam, quam cum eo habuissent, obliterãtes, quidam mutatione eius fortunæ læti. At uerò Regulus neque omnes sententiam interrogauit, neque capitis anquisiuit, ueritus ne suffragijs uariaretur, ac inde tumultus existeret

uno

Næuius Sertorius Macro.

Memmius Regulus Consul.

Gracinus Laco.

Epistola Tiberij ad Senatum contra Seianũ.

Seianus in uincula ducitur.

uno censere iusso, acceptoq; qui in uincula ducendum assentiretur, Seianū æde eductum, comitātibus magistratibus reliquis, & Lacone, in carcerem traxit. Is uerò casus humanam imbecillitatem egregiè ob oculos ponit, monetq; nusquam inflatè se gerere. Quem enim manè ut præstantiorem se, uniuersi ad Curiam comitati fuere, tunc quasi nequaquam se meliorē in carcerē rapuerūt: quem coronis antè dignati fuerāt, ei tum uincula induxerūt: quem tanq; dominū stipauerāt, eum fugitiui instar custodierūt, tegimenq; obuelanti sese detraxerunt, alapis ingestis: quem antè prætexta purpura ueste decorauerant, cui genua flexerant, ac ut Deo sacrificauerāt, eum tum ad mortē duxerūt. Populus quoq; irruens, multo ei clamore hos quibus mortem intulerat exprobrauit, spes quas sibi propositas habuerat ludibrio iactauit: omnes eius statuas deiecit, confregit, raptauit, quasi ipsum si ea contumelia mulctarent. Ita spectator eorū quæ passurus esset Seianus fuit, dum in carcerem cōijcitur. Nulla interiecta mora, eadem die prope carcerem in ædem Concordiæ conuenit Senatus, cum hunc sensum populi, Prætorios milites nullos adesse uiderent, ac morte eum damnarunt. Itaq; capite mulctatus, in Gemonias proiectus est, eumq; totum triduū populus ludibrio habitum in Tiberim misit: liberi eius ex Senatus consulto necati sunt. filia, quam pactus erat Claudij filio, constuprata prius à carnifice, quasi impium esset uirginem in carcere perire. Verùm Apicata uxor Seiani damnata non fuit. Hæc liberorum morte suorum audita, eorumq; in scalis corpora intuita, digressa inde libellum composuit, in quo continebatur quo modo Drusus esset interfectus, accusatioq; Liuillæ uxoris eius, propter quam uir ipsi infensus nunciū remiserat: eo ad Tiberium libello misso, uita seipsam priuauit. Quo Tiberius lecto, req; ut acta esset perspecta, reliquos omnes Drusianæ cædis reos, & ipsam Liuillā interfecit: accepi tamen hoc etiam, ipsum Liuillæ propter eius matrem Antoniam pepercisse, Antoniam uerò ipsam sua sponte Liuiā inedia necasse. Sed hæc pòst paulo facta. Tum uerò ingēs in urbe tumultus extitit. nam quoscunq; apud Seianum ualuisse populus, ideoq; iniurios alijs fuisse uidit, eos trucidauit: milites quoq; indignantes se propter gratiam Seiani suspectos esse, sibiq; nocturnos custodes antehaberi propter fidem aduersum Imperatorem, incendia & direptiones fecerūt: quanquam omnes qui cum magistratu essent urbis custodiam mandato Tiberij suscepissent. Ne Senatus quidem quietus fuit: sed qui Seiano studuerant, uehementer metu pœnæ turbabantur: & qui alios antè detulerāt, aut falsis testimonijs oppresserant, metuebāt sibi, ne in Seiani, non Tiberij gratiam id egisse censerent. Pauci animo securo erant, quibus nihil horum aderat, & fore clementiorem Tiberium sperabant: quippe, ut adsolet fieri, ea quæ acciderant, in Seianum iam sublatum conferebant, nihil, aut perpauca Tiberio imputabant, pleraq; aut ignaro eo, aut inuito acta dicentes. Hi priuatorum erant affectus. Publicè autem decreuerunt, ut quoniam domino exonerati essent, nemo Seianū lugeret, ut Libertatis effigies in foro poneretur, festus dies ab omnibus magistratibus & Pontificibus (quod nunquā antè factū) celebraretur: dies quo is pœnas morte dedisset, annuis Circensibus ludis & uenationibus per quatuor collegia Pontificum & Augusti sacerdotes ornandus indiceretur, ne hoc quidem prius usitatum: ita quem immodicis ac nouis honoribus ad perniciem prouexerant, in eum Dijs quoq; nouos cultus statuerunt. Equidem satis ipsis liquebat, istos Seiano præsertim furoris sui causam præbuisse: itaq; edicto prohibuerunt extemplò, ne quis

Seianus morte affectus.

Apicata Seiani uxor.

Liuillæ interitus.

Antoniæ in filiam seueritas.

Tumultus in urbe post necē Seiani.

Decreta facta propter Seiani exitum.

quis nimijs honoribus in posterum afficeretur, neq; per quenquam alium quàm per Imperatorem iuramenta fierent: quæ etsi diuino quodam cõsilio tum decreuerunt, tamen haud ita multo pòst Macronem & Laconem adulati sunt, pecuniam eis, & honores, huic Quæstorios, illi Prætorios tribuentes, permissoq; ut in spectaculis sibi adsideret, ludisq; uotiuis prætexta uterentur. Verùm hi territi recenti exemplo, eos honores repudiarunt. Tiberio quoque decreta multa, ut Patris patriæ nomen ferre inciperet, ut natalis eius decem equorũ certamine, & epulo Senatui dato honoraretur: horum nihil admisit, iterum prohibito, ne quid huiusmodi decerneretur. Hæc Romæ acta. Porrò Tiberius eatenus in magna solicitudine uersatus, ne Roma occupata Seianus contra se quoque nauigaret, parauerat lembos, ut si quid huiusmodi euenisset, effugere posset: mandaueratq;, ut quidã referunt, Macroni, si quis grauior motus incidisset, ut Drusum ad populum & Senatum produceret, Imperatoremq; constitueret: audito interitu Seiani, ut par fuit, gaudio affectus, tamen legationẽ ea de re missam nõ admisit, quamuis multi Senatores, multi equites, ac de plebe, ut antè quoq;, legati essent: quinetiam Consulem Regulum, semper sui studiosum, eoq; uenientem ut tutò ipsum Romam, quod per literas petijsset, adduceret, repulit. Ad hunc modum Seianus, inter omnes qui ante aut post illum, solo Plautiano excepto, eum magistratum gessissent, summam ad potentiã euectus, obijt. Cęterùm propinqui eius & amici, ac reliqui omnes, qui eum antè adulati fuerant, honoresq; decreuerãt, postulati sunt, ac pleriq; cõdemnati propter ea ob quæ prius in aliorum inuidia fuerant, damnantibus eos cæteris propter ea quæ ipsi antè statuissent. permulti etiam eorũ, qui superioribus temporibus causa dicta absoluti fuerant, tunc in iudicium retracti, reiq; peracti sunt, quasi tum in Seiani gratiam causa stetissent. Atq; adeò si cui nullũ aliud obijci poterat crimen, satis erat ad irrogandam pœnam, quòd amicus Seiani fuisset: quasi uerò non Tiberius quoq; eum amauerit, ac propter hunc reliqui. Inter alios delatores huiusmodi criminũ ij quoq; erant, qui maximè prius Seianum coluissent: hi enim cum sui similes certò cognoscerent, neq; in inquirendo, neq; in conuincendo, quicquã laboris habebant, ipsiq; salutem inde suam, pecuniamq; ac honores sperantes, eos aut accusabãt, aut testimonio urgebant. Atqui eorum spes irritæ omnino fuerunt: ijsdem nimirum, quæ alijs obijciebant, criminibus obnoxij, partim ob hæc, partim ob proditos amicos pœnas luebant. Eorum qui rei erant facti quidam præsentes accusati sunt, & se defenderunt, & quidam magna in eo libertate usi sunt: reliqui damnationem uoluntaria morte præuerterunt, hac potissimum de causa, ne contumeliam & cruciatus pati opus haberẽt. (Omnes enim qui huiusmodi criminis iudicabantur, non equites modò, sed Senatores etiam, non uiri tantùm, sed & mulieres, in carcerem unà trudebãtur: damnatiq; aut ibi plectebantur, aut à rupe Tarpeia eos Tribuni plebis, uel ipsi etiam Consules præcipitabant. omnium corpora in forum proijciebantur, inde in profluentem mittebantur.) tum ob hoc etiã, ut ad liberos suos hæreditas perueniret. Paucorum enim qui se ante diem iudicij ipsi interfecissent, bona publicata sunt, quòd Tiberius homines ad consciscendam sibi ipsis mortem alliciebat, ne ipse eos necasse uideretur: quasi uerò non longè grauius sit, adigere aliquem ad manus sibijpsi inferendas, quàm spiculatori eum tradere. At qui non de seipsis statuissent, eorum bona ut plurimum in fiscum redigebãtur, exigua planè aut nulla parte accusatoribus data. Erat enim pecuniæ,

Macro & Laco à Senatu honorati.

Plautianus.

Iudicia & neces propter Seianum.

Auaricia Tiberij.
Centesima pensio.

quàm cœnarum attentior Tiberius, qui etiam pro ducentesima pensione, centesimam instituit, omniumq; hæreditates, qui eum hæredem dixissent, adijt. nuncupatus autem fuit hæres à plurimis, etiam ijs ferè qui se ipsi interfecissent, ut Seianus quoq; dum in uiuis erat, ferè ab omnibus hæres nuncupatus fuerat. Eodem consilio, quo uitam ultrò relinquentium bonis abstinuit, etiam omnia crimina ad Senatum deferri iussit, ut ipse omni culpa uacare uideretur, Senatus autem iudicijs faciendis seipsum damnaret. Vnde cum uiderent seipsos sibijpsis exitij causam esse, facilè intellexerunt, priora quoq; ista nō Seiani, sed Tiberij fuisse acta: quippe non modò ij qui alios reos fecerant, ipsi in iudicium uocabantur: sed hi quoq; qui suis sententijs alios dāmnauerant, uicissim ipsi damnabantur. Ita Tiberius nemini parcebat, uerùm omnibus ad omnium perniciem utebatur, neminem amicū constanter habens, sed Seianorum criminum persecutione nullo discrimine noxa & innocentia, securitasq; & metus habebantur. Visus est tandem uelle sancire obliuionem omnium eorū, quæ prçterito tempore acta essent, cum & lugere Seianum ijs qui uellent permitteret, & interdiceret, ne quis luctu quenquam prohiberet etiam de alijs, quod sçpenumerò erat decretū: non tamen eam obliuionem re quoq; confirmauit, sed paululum moratus, mox propter Seianum & alia crimina in permultos animaduertit, incesti crimine & parricidijs propinquarum obiectis. Eo rerum statu, ut nemo iam inficias ire posset, quin carnem quoq; Tiberij uorare cuperet, tamen sequenti anno, Cn. Domitio, & Camillo Scriboniano Consulibus, res apprimè ridicula accidit. Cum enim iam per multos annos lege statutū fuisset, ne uiritim Senatus Calēdis Ianuarijs in acta Imperatoris iuraret, sed uno iuramentum præeunte, reliqui adsentirēt, sicut suprà demonstratū est, eo anno secus factum, et sua omnes sponte, nemine cogente seorsim unusquisq; fidem dederunt, quasi eò melius præstito iuramento. Initiò enim, ut dixi, ac per aliquot animos neminem omnino passus erat in ea quæ ad Imperium suum facerent iurare. Quin & adhuc risu dignior res euenit. Decreuére enim ut Tiberius ex suo ordine deligeret quotquot uellet, ac uiginti ex ijs, quos sors tulisset, quoties in Curiam intraret custodes sui haberet, gladijs armatos: nimirum cum extra Curiam omnia militari præsidio essent munita, priuatus autem homo nemo Curiam iniret, propter quémnam alium, quàm seipsos, ad quos nimirū tanquā inimicos ingrederet, eam ipsi custodiā addiderūt. Tiberius laudato Senatu, beneuolentiæq; ergò gratijs actis, rem ipsam ut insolentē auersatus est. neq; enim eò stoliditatis deuenerat, ut ijs ipsis quos odisset, & à quibus maximè odio haberetur, gladios daret. Sanè ex his ipsis rebus suspectans eos, (omne enim id quod præter ueritatem adulandi causa fit, in suspicionem incurrit) multum ualere iussis eorum decretis, prætorios milites ipse, quanquam Seiano fauisse sciret, oratione & pecunia honorauit, quibus promptioribus contra Senatum uti posset. Laudauit tamen iterum Senatum, cum decreuissent, ut militibus istis stipendiū ex ærario solueretur. Tam uerò ac[illegible]ratus erat in decipiendis uicissim suo sermone Senatoribus, ac re ipsa sibi conciliandis militibus, ut Iunium Galenum Gallionē, qui sententiam dixisset, ut milites Tiberij exactis stipendijs in subsellijs equitum spectacula uiderent, in exilium miserit, hoc ipso crimine, quòd is militibus persuadere uoluisse uidebaт, ut Reipub. potiùs q̄ Tiberio studerēt: neq; eo contentus supplicio, cum Lesbū ire eum accepisset, tutæ ibi uitæ a[illegible]nitati eum subtraxit, & magistratibus, ut Asiniū pridē Gallū, custodiendum

Crudelitas & iniusticia Tiberij.

An. V.C. 785.

Iuratū in acta Imperatoris nouo modo.

Ridiculum Senatus de Tiberio decretum.

Iunij Gallionis casus.

dum dedit. Vtq; & Senatui & militibus euidentius ostenderet, quid de utrisq; sentiret, à Senatu paulo pòst petijt, cōtenti essent eum Macronem secum, & Tribunos militum in Curiam introducere, id sibi satis fore: at uerò ne his quidem indigebat, certus nunquam in urbem reuerti, sed & odium illorum, & militū beneuolentiā notabat. Confeßi sunt hoc Senatores: nam Senatusconsulto addiderunt, excutiendos esse qui in Senatum uenirent, ne quis eorum pugionem sub ala haberet. Id Senatusconsultū anno insequenti factum. Tum uerò & alijs familiaribus Seiani pepercit, & L. Seiano Prætori, Marcoq; Terentio equiti. Seianus Floralibus ad ridendum Tiberium (caluus enim erat) omnia caluorum ministerio ad noctem usq; peregerat, lumen quoq; discedentibus à theatro per puerorum rasis capitibus quinq; millia præbuerat: id Tiberius adeò nulla ira persecutus est, ut omnino se certiorem factum dißimulauerit. quanquam inde tractum fuit, ut omnes calni Seiani dicerentur. At Varro in ius uocatus propter amicitiam Seiani, tantum à negando abfuit, ut ostenderit maximo se eum studio coluisse, quem ipse Tiberius in tanto habuerit honore: Qui si rectè, inquit, fecit eius amicitia utens, neque ego quidem quicquam peccaui: sin Imperator, qui omnia explorata habet, deceptus fuit, quid mirum me quoq; in errorem unà tractum, cum conueniens nobis sit, omnes eos quos is honore dignatur, amare, nihil anxios quales ij sint, unumq; hunc amicitiæ eorum terminum statuentes, quòd Imperatori probantur. Hanc ob excusationem absolutus est Senatorum suffragijs, accusatoresq; eius uerbis increpati, adstipulāte etiam Tiberio. Idem L. Pisonem, urbis prefectum, defunctū publico funere decorauit, quod alijs quoq; largiebatur. Lucium ei Quæstorem suffecit, quem dudum exercitui déstinatum Romæ detinuerat, idemq; cum multis alijs egerat, nihil quidem ijs opus habens, tantùm ut honores eis tribuere uideretur. Interim Vetrasio Pollione Aegypti prefecto uita functo, ex Cesarianis libertis cuidam Ibero ad certum tempus prouinciam mandauit. Ex Consulibus alter Domitius, toto anno geßit magistratum: habebat enim in matrimonio Agrippinam, Germanici filiam: in locum alterius alij alijs suffecti pro arbitrio Tiberij, alijs longius, alijs breuius tempus eius honoris constituentis, idq; ipsum alijs contrahentis, alijs prorogantis: nam etiam si quem ad totum annum Consulem creasset, mox eo deposito, aliū iterumq; aliū subinde subrogabat. eo modo Consulatus ferè toto imperij eius tempore habitus. Eorum uerò, qui cæteros magistratus peterent, electos quot uidebatur, in Senatum misit, alios commendans, ijq; omnium suffragia auferebant, alios petitioni, profeßioniq;, & sorti permittens: tum ad populum plebemq; qui utroq; modo candidati erant magistratuum progreßi, antiqui ritus causa, (cuius nunc etiam imago extat) designabantur. Quòd si qui aliquando deficerent, aut immodica cōtentione efferrentur, pauciores solito constituebantur. Anno insequenti, cum Sergius Galba, is qui deinde Imperator factus est, & L. Cornelius Sylla Consulum nomen haberent, XV. Prętores fuerunt, idq; multis annis accidit, ut nonnunquam XVI. nonnunquā uno aut duobus plures paucioresue fierent. Cæterùm Tiberius etsi appropinquauerat Romæ, & in locis circumiacentibus uersatus fuerat, ac intra quatuor M. passuum ab urbe abesset, non tamen eam iniuit, quanquam filias quoque Germanici reliquas, & filiam Drusi Iuliam nuptum dedisset: ideoq; ne ciuitas quidem eas nuptias celebrauit festo die, sed Senatus quoque eo die ac iudicia habita sunt. Magna autem cura obseruabat Tiberius

L. Seianus Prętor Tiberij caluicium irridet.

M. Terentij libertas in fatenda Seiani amicitia.

L. Pisonis mors.

Vetrasius Pollio.

Tiberius magistratus uariè constituit.

An. V.C. 786.

Tiberius Romæ appropinquat, non tamē intrat.

Iulia Drusi Filia.

eos dies quibus Senatus conueniebat, ne uel tardius ueniret, uel maturius discederet: eaq; de re multa ipsis quoque Consulibus scripsit, recitari literas iussis, ut in reliquis etiam negocijs solebat, quasi non posset ad ipsum Senatum literas dare. Mittebat autem in Senatum non modò libellos sibi à delatoribus exhibitos, sed & ea quæ erant quæstionibus à Macrone cognita, ita ut præter condemnationem nihil requireretur. At postquam Vibulenus Agrippa eques in ipsa Curia hausto quod ex annulo deprompserat ueneno mortuus est, Neruaq; consuetudinem Tiberij nō ferens prætereà, (causæ ei erant cùm aliæ, tum quod à Cæsare latas leges de contractibus is renouaturus erat, causam angustæ fidei & multorum tumultuum præbituras) multum hortante Tiberio ut animum suum explicaret, nullo dato responso abstinētia uitam finiuit: ibi demum motus Tiberius rem fœnerariam modo statuto temperauit, millies'q; sestertiûm Reipublicę largitus est, quam pecuniam Senatorij ordinis uiri indigentibus citra usuram ad tres annos mutuò darent. Vna item die eos qui inter delatores præcipui erant omnes occidi iussit, ac cum unus, qui aliquando Centurio fuerat, indicium de aliquo deferret, omnibus militaribus ea re interdixit, cùm equitibus & Senatoribus eam concessisset. Hæc laudi Tiberio fuerunt iuxtà, ac spreti qui propterea decernebant honores. Cæterùm ob libidines, quibus promiscuè in nobilissimos utriusq; sexus effusus erat, malè audiebat. Vnū exemplū referā. Fuit inter amicos Tiberij Sex. Marius, tantis inde diuitijs ac potētia auctus, ut iratus cuidā uicinorū, biduò eum cōuiuam habuerit, ac priori die domū illius penitùs subuerterit, postridiè ampliorē ac splendidiorē refecerit: ignaroq; à quo id factū esset, utrunq; cōfessus, simul dictis ostenderit, eam sibi & ulciscendi, & gratias referēdi adesse facultatē. Is Marius cum formosam filiam aliquò ablegasset, ne eam Tiberius pollueret, incesti cum ea cōmissi accusatus est, ac cum filia perijt. Ob huiusmodi flagitia turpitudinis incusabāt: at ob Drusum & Agrippinā necatos, crudelitatis. Etenim cū quæ prius id genus perpetrata erant, omnia homines Seiano accepta referrēt, eoq; sublato saluas res fore sperarent, postquam de eorū quoq; cæde resciuerūt, quodq; non modò in Mausoleo condi eorum reliquias prohibuisset, sed occultari etiam in terrā defossas iussisset, ne inueniri possent: summo dolore icti fuerunt. At Agrippinæ obitus, Munatiæ Plancinæ necē traxit, quamuis ei iam antè Tiberius infensus, non Germanici, sed alia de causa, tamen usura uitæ frui passus fuerat, ne eius mors Agrippinæ gaudio esset. Caium quoq; Cæsarem non inter primos Quæstorem fecit, attamē ad reliquos magistratus quinquennio quàm leges ferrent maturius se eum euecturum pollicitus, orato etiam Senatu, ne eum multis ac intempestiuis honoribus extollerent, quam rectam uitæ cursu non tenendi esset occasionem habiturus. Erat ipsi nepos etiam nomine Tiberius, uerùm eo & propter ætatem (puer enim erat adhuc) & propter suspicionē, quòd non credebatur Drusi sanguine natus, neglecto, Caio tanquam Imperij potituro deditus erat, eò magis, quòd Tiberium haud diu u[illegible]turum, ac ab ipso Caio interemptum iri compertum habebat: nihil enim eorum quæ Caio essent euentura ignorabat: & quodā tempore ei cum Tiberio litiganti, Tu quidem, inquit, hunc occides, te uerò alij. Enimuerò neque alium quenquam sanguine sibi coniunctiorem habebat, & sciens Caium pessimè uicturum, haud illibenter Imperium ei fertur tradidisse, ut & sua facinora Caij grauioribus flagitijs occultarentur, ac reliq[illegible] pars Senatus, nobilissimus quisq; etiam post suam mortem interficeretur.

Macro Tiberij quæsitor.
Vibuleni Agrippæ obitus.
Neruæ mors.
Tiberius fœnus imminuit.
Delatores una die omnes occisi.
Libidines Tiberij.
Sex. Marij potentia & interitus.
Drusus & Agrippina à Tiberio necati.
Munatiæ Plancinæ interitus.
Caium Caligulam Tiberius ad Imperium promouet.
Tiberius nepotem suum Tiberium cur neglexerit.
Tiberij odium in posteritatē.

tur. Sæpe uerò recitasse memoratur antiquum hoc:

Me misceatur igne terra mortuo.

Priamum quoque crebrò beatum dixit, cuius interitus cum exitio patriæ & regni totius fuisset coniunctus. Equidem quæ eo tempore euenerunt, fidem ijs faciunt quę de eo scripta ita sunt. Tantus enim sub Tiberio Senatorum, ne reliquos dicam, numerus perijt, ut sorte ducti prouinciarum præfecti, Prætorij quidem per triennium, Consulares per sexennium præfuerint, cum non suppeterēt successores: ne iam electos ab ipso referam, quibus in plurimos annos imperium prorogauit. Inter eos qui tum necati sunt, Asinius etiam Gallus fuit, cum quo uix tandem (ita enim ipse Tiberius dicebat) in gratiam redierat: adeò enim res redierat, ut uita pro supplicio, mors pro beneficio essent. Vicesimo anno Imperij, cum frequens in Albano & Tusculi esset, in urbem non uenit. Sed Consules L. Vitellius, & Fabius Priscus, decennium nuncupauere, tanquam ei, ut Augusto usitatum, tunc Imperium prorogarent. Verùm hi ludos decēnales simul & celebrarūt, & pœnas dederunt. Nam reorum iam nullus absoluebatur, omnes damnabātur, plerique ex literis Tiberij, & quæ quæstionibus actis Macro comperisse ferebat, reliqui ex ijs, quæ Tiberium & Macronem uelle suspicabantur: rumorque uagabatur, ideo ipsum Romam non ingredi, ne præsenti damnationes pudori essent. Alij igitur à carnificibus necabantur, alij sibi mortem ipsi cōsciscebant: inter quos Pomponius Labeo, qui à Prætura Mysię octo annos præfuerat, cùm unà cum uxore, quòd se pecunia corrumpi passus esset, arcesseretur, uoluntariæ mortis eam sociam habuit. At M. Aemilius Scaurus neque prouincię malæ administratę, neque donorum acceptorum reus, ob Tragœdiam à se scriptam postulatus, grauiora his quæ composuerat mala perpessus est. Atreus carmini titulus erat: eius subditorum quendam monebat Euripideis istis uerbis, ut stultitiam imperantis ferret. Id cognitum Tiberius, in se conditum poema dicebat, Atreique se propter patrata parricidia nomine notatum, sed Aiacem se de Scauro facturū: compulitque ad sibi ipsi ipsi inferendas manus hominē, non hoc obiecto, sed adulterio Liuillę. Multi enim propter hanc, alij uero, alij cōficto crimine pœnas dederant. Eo Romæ rerum euentu, ne subditi quidem quieuerūt. Drusum quidam se adolescens iactabat: is per Græciam & Ioniam uisus, ab urbib. ultrò acceptus, & auxilio firmatus, in Syriam haud dubiè uenisset, exercitusque occupasset, nisi quis eum agnitum detinuisset, & ad Tiberiū misisset. Secuti Consules C. Gallus, M. Seruilius. Tiberius Antij nuptias Caij Caligulę celebrauit. Nam ne harum quidem nuptiarum causa Romam uenire uolebat, quia Fulcinius Trio, qui amicus quondam Seiani, ipsi propter quadruplationes gratissimus, die dicta metuens accusatores, uita seipsum exuerat, multis in testamento suo in ipsum Tiberium, multis in Macronem conuicijs relictis. Id testamentum cum non auderent publicare, ipse ubi quid scriptum in eo esset cognouit, in Senatum afferri iussit: minimè conuicia ista curans, qui occultas etiam de se querelas sæpius in uulgus edi tanquam laudes suas, uolebat. Hæc certè ipsa quoque quæ Drusus in tantis miserijs & malis uerba protulisset, ad Senatū scripta misit. Poppæus porrò Sabinus, qui ad id usque temporis per omnem ferè Tiberij principatum Mysiæ utriusque, & Macedoniæ præfuerat, gratissimum habuit nece sibi ultrò conscita, iudicia omnia euitare. Ei in præfectura Regulus successit: nam Macedonia, &, si quibusdam credimus, Achaia extra sortem prouinciæ dabantur. Sub idem

Priamus Tiberio felix.

Asinij Galli mors.

An. V. C. 787.

Crudelitas Tiberij.

Pomponius Labeo seipsum interficit.

M. Aemilij Scauri interitus.

Atreus Tragœdia.

Liuilla multis exitij causa.

Drusum se quidam iactās, turbas mouet.

An. V. C. 788.

Caij Caligulæ nuptiæ.

Fulcinij Trionis interitus.

Tiberius conuicia sibi facta publicat.

Sabini Poppæi interitus.

Regulus.

Artabanus Parthus Armeniã inuadit. Arsaces. Phraates. Teridates. Mithridates Iberus.

tempus Artabanus Parthię rex mortuo Artaxa, filio suo Arsaci Armeniam dedit, idq; cum à Tiberio impunè tulisset, Cappadociam quoq; attentauit, & superbiùs Parthos tractauit. Itaq; nonnulli defecerũt ab eo, & missis ad Tiberium legatis, regem sibi unum ex obsidibus petierunt. Iis statim Tiberius Phraatẽ, eo in itinere mortuo, Teridatẽ regij & ipsum generis misit: cui ut expeditius regnũ adire liceret, Mithridati Ibero scripsit, Armeniam inuaderet, ut Artabanus dum filio opitularetur, domo abstraheretur. atque ita factum est. Neque tamen diu Teridates regnum tenuit: etenim Scytharum auxilio eum Artabanus non magno labore expulit. Armenia autẽ Mithridati data est, filio, ut uidetur, Mithridatis Iberi, fratri Pharasmanis, qui ei in regno Iberiæ successit. Sex. Papinio, Q. Plautio Consulibus, Tiberis multas urbis partes aqua repleuit, ita ut nauib. peruiæ essent, incendio longè plura propter Circum & Auentinum perierunt: itaq; Tiberius millies sestertiûm ijs qui damnum inde tulissent leuandis impẽdit. Quòd si Aegyptiæ etiam res ad Romanos attinent, eo anno ibi Phœnix apparuit. Hæc omnia uisa sunt mortem Tiberij prænunciare. Nam tunc Thrasyllus, Tiberius autem anno insequenti Cn. Proculo, Pontio Nigrino Consulibus mortem obijt. Cæterùm Macro permultis, ac inter eos Domitio insidias tetenderat, criminibus & quæstionibus falso paratis: qui omnes morte mulctati fuissent, nisi Thrasyllus sapientissimè Tiberiũ tractasset. Quippe cum diem & horam suæ mortis præcise indicasset, Tiberium decem adhuc annos uicturum affirmauit, ut spe longioris uitę eorum necem non properaret. Neque id consilium irritum fuit: nam Tiberius existimans fore, ut per ocium posset omnia quæ statuisset perficere, nihil festinauit: neque offensus est, cum Senatus iudicium distulisset, quia rei quæstionibus cõtradixissent. Etenim quædã mulier cum seipsam sauciasset, in Curiam illata est, atq; inde in carcerem abducta obijt. L. Arruntius ætate & moribus grauis, mortem sibi consciuit, quanquam iam ægrotante Tiberio, ita ut spes nulla morbo leuatum iri esset: tamen quia Caij maliciam norat, maluit antè quàm eum experiretur, uita concedere, non posse se in senectute sua dominũ, eumq; talem, ferre dicens. Reliqui partim iam damnati, quia tamẽ intra decimum diem morte afficere eos prohibitum erat, partim cum graui morbo Tiberiũ conflictari nunciatum esset, dilato iudicio euaserunt. Miseni mortuus est Tiberius, antè quàm de ijs causis resciret, cum diu iam ægrotus, tamẽ sperans ad id tempus quod Thrasyllus prædixerat se uicturum, neque medicos consuluisset, neq; uictus rationem mutasset, sed sæpenumerò, ut senectute et morbo haud acri sensim tabescens, imbecillitatem cum ualetudine mutasset. Eò multis alijs, Caio autem in primis modò spem moriturus, modò metum uicturus obiecerat. Ideo Caius metuens, ne uerè ualetudinem recuperaret, cibum petenti negauit, scilicet damnum si obtulisset, laturo: iniectisq; multis ac densis uestimentis, tanquã calefactione egenti, suffocauit eum, nonnihil etiam Macronis auxilio usus, qui adolescẽti iam obsequebat̃, malè tum affecto Tiberio, eumq; artè in amorẽ uxoris suæ Enniæ Thrasyllæ pellexerat. Quod ipsum suspicatus ita esse Tiberius, Bene tu, dixerat, qui sole occidente relicto, ad orientem te confers. Ita Tiberius, homo multis uirtutibus, multis uitijs præditus, utrisq; peculiariter usus, mortuus est VII. Cal. Aprilis. Vixit annos LXXVII. menses quatuor, dies nouem. Imperauit annos XXII. menses VII. ac dies totidẽ. Publico funere elatus est, habita oratione in laudem ipsius à Caio.

Pharasmanes. An. V.C. 789. Tiberis inundatio. Incendium. Phœnix uisus. Thrasylli obitus. An. V.C. 790. Macronis insidiæ in multos irritæ. Tiberius spe lõgioris uitæ à Thrasyllo deceptus. L. Arruntij obitus. Mors Tiberij. Caligula mortem Tiberij accelerat.

DIONIS

DIONIS ROMANAE HISTORIAE LIBER QVINQVAGESIMVSNONVS,

Guilielmo Xylandro Augustano interprete.

INDEX CAPITVM HVIVS LIBRI.

TIBERIO successit Caius, Germanici & Apripinæ filius, quem Germanicum quoq;, & Caligulam dictum fuisse ostendimus. Reliquerat sanè Tiberius nepoti suo Tiberio principatum, sed Caius testamentum id per Macronem in Senatum misit, idq; Consulum, reliquorumq; antè ad hoc preparatorum sententijs irritum iudicari fecit, tanquam ab homine mentis impote conditũ, qui Imperium puero, cui ne in Curiam esset per ætatem aditus, legasset. Ita Tiberiũ imperio tunc exutum, pòst adoptatum sibi, occidit. Quanquam Tiberius eandem sententiam suam multis modis perscripserat, quasi uires ita habituram, quæ omnia scripta in Senatu tunc sunt à Macrone recitata: sed nihil consilij aduersum ingratitudinem hominum & uim posterorum ualet. Ita Tiberio ea euenerunt, quæ ipse matri suæ fecerat, nisi quòd is nemini quicquam legatorum eius testamẽto dedit: at quæ ipse alijs legasset, excepto nepote, omnia ꝓsoluta omnibus sunt, euidenti indicio, omnem de testamento actionem nepotis eius causa adornatam fuisse: nam cùm satis compertum Caius haberet testamenti eius sententiam, possetq; id supprimere, tamen quia multi erant conscij, ipse inuidiam eam subiturus, maluit Senatus auxilio id euertere, quàm occultare, eiq; culpam imputari. Cæterùm legata omnia quasi ex suo omnibus persoluens, liberalitatis apud homines opinionem sibi parauit. Itaque statim exercitio Prætoriarum cohortium coram Senatu edito, legatum ijs distribuit, mille in singulos nummos, additis totidem à se: populo quadringenties quinquagies sestertiûm (id enim legatum erat) ac uiritim sexagenos denarios, quos cum ipse uirilem togam acciperet non persoluerat, cum fœnoris causa additis quindenis denarijs numerauit: urbanis militibus, & nocturnis custodibus, tum legionibus extra Italiam, & urbanis alijs militibus qui in oppidis minoribus erant, similiter legatũ repræsentauit, urbanis scilicet uiritim quingenos sestertios, reliquitis trecenos. Liuiæ quoq; testamen-

C. Caligula Imperiũ excipit.
Tiberij testamentum irritũ factum.
Tiberius Drusi F. à Caligula imperio & uita spoliatur.
Liuiæ testamẽtum à Tiberio irritum factũ.
Liberalitas Caligulæ.

to legata exoluit: potuissetque magnificus & animo alto præditus haberi, si reliquas etiã pecunias cõuenientibus impendijs absumpsisset: (nam etsi metu populi & militum nonnihil ad hæc facienda esset compulsus, tamen magis uoluntas in causa fuit, cum non his modò, sed priuatis etiam, nec à Tiberio tantum, sed à proauia quoque sua legata omnia persolueret.) nunc statim reuocatis histrionibus, equis, gladiatoribusque & alijs huiusmodi rebus immodicè pecuniam impendens, & thesauros maximos breuissimo tempore exhausit, & demonstrauit priora quoque ista non iudicio, sed prodigalitate à se facta fuisse. Quippe uicies ter milles sestertiûm (alij tradunt uicies semel millies sestertiũ, ac CCCXX. insuper sestertia) cum accepisset in thesauris, nullam eius summæ partem in tertium annum seruauit, quin altero statim anno magna inopia laborauit: eodemque modo alijs omnibus in rebus usus est. Nam cum initiò se maximè popularem ostentasset, adeò ut nihil ad Senatum aut populum scripserit, neque ullum Imperatoris nomen usurpauerit, mox ita Regios mores sumpsit, ut omnia quæ tanto imperij sui tempore Augustus, uix ea quidem, & singulatim sibi decreta accepit, quorum nonnulla Tiberius quoque recusauit, omnia uno die arripuerit, tantùm patris nomine, neque in longum tempus, dilato. Adulterijs fuit inquinatissimus, uxores unam pactam alij, reliquas ab aliorum cõiugio auulsas habuit, easque deinde omnes unica excepta odit, ne hanc quidem si diutius uixisset, odij immunem passurus. In matrem, fratres, auiamque Antoniam permulta pietate usus est: nam hanc Augustam statim, & sacerdotem Augusti fecit, omnesque Vestalium honores tribuit: eosdẽ sororibus quoque suis dedit, utque sibi in ludis equestribus spectandis assiderent, ut uota quæ quotannis magistratus & pontifices pro ipsius & publica salute nuncupant, ac iuramentum quod in eius imperium præstatur, ad eas etiam spectarent: ossa matris & fratrum defunctorũ ipse eò naue aduectus sua manu legit, & Romam allata in Augusti sepulcro cõdidit, prætextam amictus, ac lictoribus ornatus tanquam in triumpho quodam: omnia contra eos decreta, aboleuit, insidiatores eorum omnes supplicio affecit, in exilium eorum causa pulsos reuocauit. Hæc tamen omnia, extremis in auiam & sorores flagitijs contaminauit. Auiam enim, quòd esset ab ea uerbis correptus, ad mortem uoluntariam compulit: sorores suas omnes uitiauit, ac duas in insulã quandam exposuit, tertia morte id præuertit: ipsum Tiberium, quem auum suum appellabat, cui omnes Augusto oblatos honores decerni petebat, cum hi non statim essent decreti (nam ad ipsius aduentum patres eam rem extraxerant, nondum satis eius sententia perspecta honores neque dare, neque adimere Tiberio ausi) nulla alia re quàm publica sepultura decorauit, noctu eius corpore in urbem allato, & manè proposito: quam enim funebrem habuit orationem, ea nõ tam Tiberij laudes, quàm Augusti & Germanici memoriæ apud populũ renouationem, suique commendationem continuit. Adeò autem contrarius sibi ipsi in omni re fuit, ut cum libidines Tiberij, & paricidia conuicijs agitasset, non imitatus modò ille fuerit, sed excesserit: & quæ in eo laudauit, nequaquam secutus est. Primus omnium contumelijs & probris Tiberium proscidit, unde alij rem gratam se Caio facturos rati, libertate dicendi magis temeraria usi sunt: deinde ita laudibus eum extulit, ut nonnullos dictorum causa mulctauerit: iuxtà & eos propter maledicta tanquam inimicos Tiberij, & qui eum laudassent, quasi amicos, odio habuit. Maiestatis legem sustulit, ita tamen, ut permultos ob id crimen necauerit, ut horum etiam, qui contra p

trema

Prodigalitas Caij.

Histriones reducti.

Ingens summa pecuniæ à Caio breuissimo tempore profusa.

Caij Monarchicus fastus.

Caij adulteria.

Pietas in suos.

Impietas in eosdem.

Antoniæ mors.

Tiberij exequiæ à Caio nullo ornatu actæ.

Caius in omnibus sibimet cõtrarius.

trem, matrē, fratresq; suos cōspirassent, tametsi iram his remisisse se, & combussisse literas eorum perhiberet: & sanè literas nonnullas aboleuerat, non tamen ipsa inimicorum manu scriptas, in quibus ad cōuincendum eos euidentia erant argumenta, sed ab his descripta exemplaria. Idem cum initiò prohibuisset, nè qua sui effigies fieret, deinde ad statuas sibi ponendas ita delapsus est: ut passus sit decretum de sacrificādo fortunæ ipsius in columna incidi, iusseritq; templa sibi extrui, & rem sacram, tanq; Deo, fieri. Modò frequentia hominum, modò solitudine gaudebat: siue peteretur aliquid, siue nemo quicquā eum posceret, stomachabat: res quasdem celeritate summa aggressus, aliquoties ignauissimè tractauit: pecuniā ut profudit, ita turpissimis rationibus confecit: adulatoribus & libero ore loquentibus ex æquo gaudebat ac succensebat: multorum in se grauiores iniurias cæde ultus est: amicorum alios nimia adulatione, alios immodicis iniurijs habuit: ita nemo erat, qui sciret quo pacto cum eo loqui aut agere deberet: ac si quis prosperè id fecit, magis fortuna quàm consilio hoc assecutus est. Tali ergo Romani tunc traditi sunt Imperatori, ut Tiberij acta, quanquam molestissima ea, tantum à uitijs Caij abfuerint, quantum ab Augusti uirtutib. Tiberius. Nam Tiberius ipse Imperium gerebat, alijsq; ministris ad suam uolūtatem exequendam utebatur: Caius ab aurigis gladiatoribusq; regebatur, seruus histrionum & scenicorum hominum. Apellem quidem, Tragœdorum ea ætate principem, semper & in publico secū habuit, deinde seorsim ipse, seorsim histriones, omnia ea quæ huiusmodi homines potētiam nacti agere ausint, peregerunt: quæ ad eam rem pertinebant, ipse preciosissimè quacunq; occasione suppeditauit ac constituit, coegitq; etiam Prætores ac Consules, ut ea pararent: itaque ferè quotidie fabula aliqua acta fuit. Principiò ipse spectatorem tantùm se, ac auditorem præbuit, ac studio suo, quasi unus è turba hominū, aut fauit cuidam, aut restitit, ita ut aliquando aduersarijs iratus ad spectaculum non uenerit. Procedente tempore multos imitatus est uarijs in rebus, cum multis certauit: nam & aurigauit, & pugnauit, & saltauit, & Tragœdiam egit, semper hæc tractans. Semel noctu primoribus Patrum quasi ad necessariam deliberationem uocatis, coràm saltauit. Eo anno quo Tiberius obijt, & ipse principatū occepit, primum Senatores, præsentibus in Curia equitib. etiam, ac nonnullis de plebe, multis urbis adulatus est, communicaturū se cum eis imperiū, omniaq; ad placitū eorum acturū, filiumq; se, & alumnū eorum dictitans. Agebat tum ætatis annum XXV. quinq; adhuc ad eum explendū mensibus & diebus quatuor indigens: deinde eos qui in carcere erāt dimisit, inter quos fuit Q. Pomponius, septē totos annos à Consulatu suo ibi miserè habitus: actiones læsæ maiestatis, quibus urbē maximè uexari uidebat, sustulit, libellosq; de ijs à Tiberio relictos congestos exussit, ut quidem præ se ferebat: addens eò id à se factum, ut ne si omnino quidem uellet propter matrem aut fratres quenquam ulcisci, id posset. Ob hæc laudatus, quia spes erat uera hæc eum promittere, neq; posse per ætatem suam aliud sentire quàm dcere, auxit spes hominum, iussitq; Saturnalia per quinq; dies agi: accepitq; ab omnibus ijs quibus frumētum ex publico dabatur, obolum pro eo denario, quem ad imagines ei faciēdas conferebant. Confestim ei Consulatus abrogatus, Proclo et Nigrino decretus est, utq; eum deinceps quotannis gereret: neq; uerò ea recepit, sed cùm sex mensibus ij (ad hoc enim tempus Consulatum acceperant) Consules fuissent, ipse deinde Consulatum inijt, collega adsumpto Claudio patruo

Is

Caius Tiberio deterior.

Caius mancipatus ludicris.

Apelles.

Caligulæ promissa ad Senatum.

Q. Pomponius.

Saturnalia.

Cōsulatus Caij & Claudij Cæsarum. An. V. C. 790.

Claudius. Is Claudius ad id usque tempus in equestri ordine uixerat, & ab eo missus legatus ad Caium post mortē Tiberij, tunc primùm, annos iam natus XLVI. Senator unà Consulque factus est. Bene hæc egisse Caius creditus, initio Consulatus eam ad Senatum habuit orationē, singula Tiberij uitia perstringendo, & multa de se pollicēdo, ut Senatus ueritus ne mutaretur, Senatusconsulto facto iusserit quotannis eam recitari. Deinde Caius habitu triumphali templū Augusti dedicauit, nobilissimis pueris ætate florentibus cum uirginibus eiusdem ordinis hymnum canentibus: epulumque Senatoribus, & earum uxoribus, ac populo datum, uariaque spectacula edita. Nam & omnis generis musica introducta, & equi certauerūt duabus diebus, priore uicies, posteriore (natalis enim erat Caij) uicies quater: ea fuit dies pridie Calend. Septembris. Idque posthac etiam quoties uoluit, Caius fecit, cum antè tantùm duodecies certaretur. Vrsæ quoque tum CCCC. ac totidem aliæ feræ Africæ sunt interfectæ. Patricij pueri Troiam luserunt: sex equis tractus est currus triumphalis quo Caius uehebatur. nunquam antè usitatum. Ipse autem metas aurigis non constituit, sed præsidens cum sororibus & collegis in sacerdotio Augustali spectauit. Ac ne qua ulli excusatio esset nō ueniendi in theatrū, (nam ægerrimè id ferebat, si quis abesset, aut spectaculo nondum finito discederet) iustitiū indixit, luctus inhibuit, ita ut liceret uiduis nubere intra constitutum quondam tempus, siquidem nō essent prægnantes: interdixit etiam id, quod aliàs receptum erat, ut obuij in uijs Imperatorem salutarent, quo nimirum facilius ad theatrum iri posset. Permisit etiam, ut qui uellent discalceati spectarent, deductum ab antiquo more, quo iudicia etiam ita æstate obire dabatur: atque ipse etiam Augustus sæpe ludis æstiuis ita interfuerat. à Tiberio omissum. Tunc etiam primùm Senatoribus ne nudis asseribus insiderent, puluinaria subdita, ususque pileorum Thessalicorum concessus in theatris, ne solis ardore laborarent: qui sicubi esset uehementior, diribitorio pro theatro usi sunt. Hæc in Consulatu egit Caius, quē gessit duos mēses, ac dies XII. reliquam semestris temporis partem ijs, qui iam antè ad id designati fuerant, tradidit. Pòst morbo cōflictatus mortem euasit: at Tiberiū, qui iam ex ephebis excesserat, ac princeps iuuentutis creatus fuerat, quemque adoptauerat etiam, interfecit, eo crimine oneratū, quod mortem ipsius optasset ac sperasset: eodemque prætextu multos etiam alios uita spoliauit. Qui enim Antiocho Antiochi filio Commagenem paternū regnum adiectis Ciliciæ maritimis dabat, qui Agrippam Herodis nepotem uinculis, quæ ei à Tiberio fuerant indita, liberabat, & aui principatum ei reddebat, idem fratrem, imò uerò filium suum non modò paternis bonis, sed uita etiam priuauit, ne consulto per literas quidem Senatu. Idemque cum alijs multis egit. Atque ita Tiberius, quod insidiatus esset Caio per occasionē morbi, cæsus fuit. Sed P. Afranius Potitus plebeius homo, qui stulta adulatione inductus non modò uolens, sed iureiurando etiā sese obstrinxerat uita cessurum, si Caius reualuisset: Ataniusque Secundus eques, qui promiserat se depugnaturum gladiatorijs ludis, salute Caio reddita: uterque spe pecunię à Caio accipiendæ uitam suam pro eius anima se daturum pollicitus, coacti sunt promissum persoluere, ne periurij se alligarēt. At socer Caij M. Silanus, neque receperat quicquam in se, neque iurauerat, tamen molestus ei propter uirtutem & adfinitatem, ideoque ludibrio habitus, manus sibi intulit. Hunc in tanto honore Tiberius habuerat, ut nunquam ferre sententiam de causa in qua facta ab eo fuisset prouocatio, uoluerit: uerùm ei omnes huiusmodi causas

Marginal notes: Claudius. — Augusti templum dedicatū. — Tiberius Drusi F. Ti. N. à Caio occisus. — Antiochus. — Agrippa Herodis nepos. — P. Afranij Potiti, & Atanij Secūdi interitus. — M. Silanus socer Caij uitam morte uoluntaria mutat.

causas remiserit. Caius uerò cùm alijs magnis eum contumelijs affecerat (quanquam tam benè de eo sentiens, ut auream pecudem uocaret) tum ne primus sententiam diceret (qui ei honos ab omnibus Consulibus propter ætatem & dignationem habebatur) antiquauit eam consuetudinem, quas is qui de re aliqua ad Senatum retulisset, sententiam aliquem Consularem primò aut secundo loco, ut uisum ei fuisset, rogabat: instituitq; ut Consulares æquo iure cum reliquis secundũ ordinem magistratus sui censerent. Filia quoq; eius eiecta, Corneliam Orestillam, sponso C. Calpurnio Pisoni ex ipsis nuptijs (intererat enim) ereptam duxit, uerùm ante exitum secundi mẽsis, eam ad Pisonem relegauit, quòd coijssent medio tempore: Pisoni concessit ut secum decem seruos abduceret: cumq; is plures peteret, liberũ fecit ut haberet quot uellet, addito totidem ei milites adfuturos. Anno insequẽti Consules ex his qui designati fuerãt, facti sunt M. Aquilius Iulianus, & P. Nonius Asprenas: atq; hi quidem in acta Tiberij non iurauere, ideoq; ea irrita habita sunt (neq; enim ullus Imperator ea recenset, cùm in sua acta iuratur) uerùm de Augusto & Caio reliqua pro more facta, iuratũq; ab omnibus, Caium se eiusq; sorores seipsis & liberis suis antehabituros, uotaq; pro ijs omnibus concepta. Prima anni die Machaon quidam seruus ad puluinar Iouis Capitolini adscẽdit, multaq; & dira uaticinatus, catellum quem secum intulerat, ac pòst se ipsum iugulauit. Caius autem hæc egregiè & laude digna fecit. Rationes publicarum pecuniarum iam inde à secessione Tiberij non uulgatas, exemplo Augusti omnes conscripsit & edidit: incendiũ auxilio militum restinxit, damnumq; passis opitulatus est: cum ordo equestris diminutus esset, ex omni suo etiam extra Italiam imperio multos affinitatibus & opibus auctos primores in eum allegit, quibusdamq; eorũ usum uestis Senatoriæ, antequam magistratum ullum gessissent, quo in Senatũ aditus paratur, concessit, ut spem Senatoriæ dignitatis haberent adipiscendæ. antè id solis patricijs permissum. Comitia quoq; populo plebiq; reddidit, abrogatis Tiberij ea de re constitutionibus: tributum centẽsimarum sustulit: ludis Gymnicis tesseras proiecit in uulgus, quas qui arripuissent, eos multis donis affecit. Fuere hæc grata hominibus deterioribus: at prudentibus dolorem attulerunt, cogitantibus si rursus in multitudinis potestate magistratus fierent, absumptisq; ijs quæ essent ærario pecunijs, etiam pensiones peculiares cessarent, multa mala euentura. Contrà hæc eius facta ab omnibus culpabantur. Gladiatoriam operam à plurimis poscebat, impetrato hoc à Senatu, & non modò uirum cum uiro, sed quasi acie quoq; eos cõfertim committebat. Liber à legibus omnia agebat ex animo suo, necabatq; cùm alios multos, tum XXVI. equites, qui partim suas facultates decoxerant, partim armis dimicârant: neq; tam atrox uisum id facinus propter numerum, quanquam esset sæuum, quàm quòd summã ex istis cædibus uoluptatem cepit, sanguinis effusi spectaculo citra satietatem intẽtus. Eadem à crudelitate profectum est, quod aliquando deficientibus ijs, qui ad belluas damnabantur, iussit ex turba quæ tabulis adstabat quosdam abripi, & feris projici, præcisis antè linguis, ne clamare aut accusare quicquam possent. Quendam illustrem equitem digladiari coegit, quasi in matrem ipsius Agrippinam eius iniuria extante, uictoremq; accusatoribus tradidit, & interfecit: patrem eius innoxium in cauea inclusum, ut permultos alios, interemit. Exhibuit autẽ spectacula ista primùm in Septis, effosso omni loco eo, & aqua repleto, ut unam nauim introducere posset: pòst alibi etiam maxi-

Consularibus dignitas sua ademta.

Caij secunda uxor Cornelia Orestilla.

C. Pisonis & Orestillæ exilium.

An. V. C. 791.

Tiberij acta rescinduntur.

Machaonis prædictiones.

Caij laudabilia facta.

Comitia populo reddita.

Cẽtesimæ sublatæ.

Tesseræ proiectæ.

Caij mala facinora.

Crudelitas Caij.

ma ædificia demolitus, tabulata fixit, cõtempto Tauri amphitheatro. Hæc ei, & sumptus, cædesq; uitio datæ sunt: idq; præterea, quòd Macronem ac Enniam, neq; amoris huius, neque illius beneficiorum, quibus etiam ipsum Imperium consecutus fuerat, ad mortem uoluntariã adegit (quanquã Aegypto Macroni mandata) & ea infamia onerauit, cuius ipse maxima in parte futurus esset, obiecto nimirum eo crimine, quòd stuprorum cõciliatores fuissent. Multi autem alij pars damnati, pars ante iudicium occidebantur, prętextu propter parentes & fratres Caij, ac eos qui propter hos perijssent, re ipsa propter diuitias. Erant enim exhausti iam thesauri, neq; ei quicquam satis. Hi uerò conuincebantur uel falsis testibus, uel literis, quas se prius cremasse Caius dixerat: alijs mortis causam morbus, quo priore anno Caius laborârat, sororis'ue Drusillæ obitus ferebat. nam præter alia id quoq; supplicium inueniebat, si quis ijs diebus conuiuio quenquam accepisset, aut salutasset, aut lauisset. Drusillæ maritus fuit M. Lepidus, cum quo mutui stupri consuetudo erat Caio, sed rem quoq; frater cum ea habebat: tunc mortuam maritus laudauit, publicam sepulturam frater tribuit, ac Prætoriani milites cum suo tribuno, ac seorsim equester ordo, seorsim patricij pueri Troiæ decursione circũ tumulũ eius obequitârũt. Decreta ei omnia quæ Liuię, ac insuper ut immortalis haberetur, aurea in Curia effigies eius poneret, ut in foro imago Veneris staturę eius æqualis collocaret, ijsdemq; honorib. colerentur, peculiare fanum ei ædificaretur: eamq; statuis sacris non modò uiri, sed mulieres etiam uenerarentur: ut mulieres eam iurarent, quoties aliquid sacramento cõfirmarent: ut natali eius die ludi Megalensium similes fierent, epulumq; Senatui & equitibus daretur. Itaq; tunc Panthea uocata est, & diuinis honoribus per omnes urbes culta. At Liuius Geminius Senator, uidisse se eam in cœlum adscendentem, ac cum Dijs conuersantẽ iurauit, perniciem sibi liberisq;, si uanum id asseruisset, imprecatus: uocatisq; ad hoc testibus cùm alijs Dijs, tum ipsa Drusilla: ob id donatus est decies sestertiûm. Ii honores ei à fratre habiti, ludiq; qui tum erant edendi, neq; eo tempore, quasi nefas, neque posteà facti. Omnes autem homines in culpam incurrebant, siue mœsti siue læti esse sentirẽtur. nam & lugere eam, quippe deam, & nõ lugere, nimirum hominem, uitio dabatur. Quid tum euenerit, ex hoc uno colligi potest, quòd quidam ob aquam calidam uenditam impietatis reus factus, & à Caio trucidatus fuit. Paucis interpositis diebus Caius Lolliam Paulinam duxit, coacto eius marito Memmio Regulo, ut eam sibi traderet, ne præter leges uidelicet nõ desponsam duceret: atq; hanc quoq; statim missam fecit. Interim Soæmo Arabum Ituræorum regnum, Cotyi Armeniam minorem, ac deinde nonnullas Arabię partes, Rhymetalci Cotyis ditionem, Polemoni Polemonis filio paternum imperium ex Senatusconsulto uidelicet tribuit. Ipse in foro pro tribunali in sella inter Consules sedens, cortinis sericis, ut quidam prodidêre, utebatur: ac cum fortè multum cœnum in angiporto quodam uidisset, iussit id in uestem Flauij Vespasiani, cui tum Aedili purgandorum angiportuum cura incumbebat, conijci. id sic actum, ad præsens obseruatũ à nemine est: sed pòst cùm Vespasianus res perturbatas suscepisset ac constituisset, uisum fuit haud sine Deûm uoluntate actum fuisse, sed Caius ei propalàm urbem componendam dedisse. Post hæc iterum Consul, Iouis Flaminem uetuit in Curia iurare: (hi enim, ut sub Tiberio etiam, seorsim tum iuramentum inibant) ipse & occipiens magistratũ, & deponens itidem ut reliqui de tribunali, quod priore maius erat factum,

Macro & Ennia ad mortem adacti à Caio.

Drusilla Caij soror, eius mors, honoresq; habiti, & cædes ob eam editæ.

M. Lepidus.

Honores defunctæ Drusillæ tributi.

Panthea.

Liuius Geminius se Drusillam uidisse in cœlum ire adseuerat.

Caius Lolliam Paulinam Regulo ademptã ducit.

Soæmus.

Cotys.

Rhymetalces.

Polemo.

Flauij Vespasiani Aedilitas.

Omen.

An. V.C. 792.

II. Consulatus Caij.

factum, iusiurandum dedit: gestoq; per XXX. dies magistratu, ac sex mensibus L. Apronio collegæ cōcessis, abijt Consulatu, successore Sabinio Maximo, tum præfecto urbis. Hoc, & paulò inferiori tempore, multi procerū damnati, (multi enim etiā è carcere dimissi, ob hæc ipsa, propter quæ à Tiberio in uincula coniecti fuerant, pœnas dederunt) multi alij gladiatoria dimicatione perierunt, neq; præter cædes quicquā erat. Neq; enim iam multitudini Caius quicquā gratificabatur, sed omnibus eius cupiditatibus resistebat, atq; ipsi contrà omni eius uoluntati refragabantur, eratq; tum uidere & audire ea quæ is iratus, illi repugnantes loquerentur ac facerent, quanquam nulla similitudine. nam præter uerba, & gestus quibus animū suum exprimeret, populus nihil poterat, cum Caius multos inter spectandum arreptos, multos à theatro domum reuertentes appræhendens obtruncaret. Causa iræ potissima fuit, quòd negligentiùs ad spectacula cōueniebant, scilicet uexati eo, quòd aliâs alio tempore, quàm edixisset, ac sæpe noctu etiā eò ueniret, & quia non semper eosdem quos ipse probabāt, nonnunquam etiam inuisos ei. Id quoq; ægerrimè tulit, quòd eum prædicantes, Iuuenem Augustum inclamassent: non fortunas suas laudari, quòd iuuenis id Imperium obtineret, sed repræhendi se, qui ea ætate tantum principatū gereret existimans. Minatus certè aliquando populo, optauit unicam omnibus ceruicem. Etenim tum eo exasperato, ut solebat, plebs indignata, spectacula negligebat, & in delatores se conuertebat, magno eos cum clamore inquirens. Quare iratus Cæsar, nullo respōso, alijs ludorum mandata curatione, in Campaniam abijt. Reuersus inde ad Drusillæ natalicia, effigiem eius elephantis impositam bigis in theatrū inuexit, spectaculum populo bidui gratuitò exhibuit, ac priore die præter equestria certamina, CCCC. ursę sunt necatæ, posteriore totidem Africanæ feræ: etiā Gymnicis certaminibus multis in locis exhibitis, epulumq; populo, Senatoribus, & eorū uxoribus donum datum. * *

L. Apronius Consul. *Sabinius Maximus.* *Cædes Caianæ.* *Caius propter neglecta spectacula sæuit.* *Iuuenem se uocari Caius ægrè fert.* *Vnam populo toti ceruicem Caius optat.* *Drusillæ natalicia.*

Has igitur, quasi planè inops, cædes edebat. Inuenta ei etiam alia pecuniæ parandæ ratio. Gladiatores qui superfuissent, Consulib. & Prætoribus non uolentibus modò, sed etiam inuitissimis coactis in ludis, præsertim uerò ijs in quos sors incidisset (reduxit enim morem antiquū, ut duo Prætores gladiatorium munus sortirentur) precio iniquissimo uendidit, ipse asidens in foro, & auctionans. Multi quoq; aliunde aduenientes eos emebant, maximè quòd maiorem etiam quàm legibus permittebatur numerum gladiatorum habere ijs qui uellent concedebat, ac ipse sæpe intererat uenditioni. Itaque alij quòd opus haberent ijs, alij ut rem principi gratam facerent, plerique qui diuites censebantur, ea occasione insumere partem suarum facultatum, ut pauperiores facti salui essent, uolentes, magna eos pecunia comparabant: quanquam horum quoq;, ut equorum etiam, & aurigarū sibi aduersantium optimos ac præclarissimos quenq; ueneno sustulit. * *

Caius quibus rationibus pecuniam parauerit. *Gladiatores uenditi.*

Summopere autem ei qui batrachidē (uestimenti hoc genus est, coloris uiridis) gestabat, ac Prasinus à colore porri dicebatur, intētus erat, adeò ut locus in quo solebat aurigationem exercere, etiamnum ab eo Caianus dicatur: quendam suorum equorum, Incitatum nomine, ad cœnam quoq; adhibebat, & ei in auro hordeum apponebat, & in poculis aureis uinum propinabat, salutem eius ac fortunam iurabat, Consulemq; se eum creaturū pollicebatur, facturus si diutius uixisset. Ad conficiendam porrò pecuniam, edictum fuit, ut quicunq; in uiuis essent, qui antè hæredem sibi Tiberium desti-

Batrachis. *Prasinus.* *Incitatus equus Caij, quāto in honore habitus.*

nassent, ij morte sua bona Caio legarent: nam ne præter ..ges has hæreditates ac dona accipere uideretur, cum neq; uxorem tunc sal..m, neq; liberos haberet, Senatus consultũ adhibitum fuit. Cæterùm absq; e.. omnia ea bona, quæ centuriones à patris sui triumpho alij quàm Imperatori legassent, in suas facultates redegit. Cum ne hæc sufficerent, tertium genus pecuniæ conficiendę inuenit. Cn. Domitius Corbulo Senator cum sub Tiberio uias malè habitas uideret, semper earum curatoribus negociũ facessebat, etiam Senatui propterea molestus. Huius opera Caius omnibus quicunque uias curandas unquam habuissent, ac pecunias ad eam rem accepissent, non uiuis modò sed & mortuis insidias struxit, eosq;, & quibus hi quicquã faciendum locassent, quia eam pecuniam non impendissent uiarũ refectioni, mulctauit. Id tum Corbuloni Consulatum attulit, pòst sub Claudio crimini datum est, diesq; ob id dictus: nam Claudius neq; exegit mulctam quę adhuc debebatur, & quod solutum eius nomine fuerat, partim ex ærario depromptum, partim ab ipso Corbulone postulatum, mulctatis reddidit. Verùm hi tum singuli, atque omnes alij expilabãtur quocunq; artificio, nemine locuplete, uir mulier'ue esset indifferẽs, in urbe indemni relicto. Si cui enim prouectioris ætatis uita concedebatur, at patre uel auo, matre uel auia nominata Caius, fructus bonorum uiuentis etiamnum percipiebat, defunctorũ hæreditates adibat. Ad id usque temporis cum Tiberium semper & apud omnes homines maledictis lacerasset, quiq; idem facerent non modò non culpasset, uerùm etiam gauisus esset, tunc primùm in Curiam ingressus, multis uerbis eum collaudauit, ut qui immeritò traduceretur: sibi quidem, nimirũ Imperatori, hoc quoque permissum, at ipsos iniustè, suum quondam principem ita accipere: deinde recensitis singulatim ijs qui sub eo perierãt, ostendit, ut quidem uideri uolebat, plerisque causam exitij Senatores fuisse: alios quòd accusassent, alios quòd falso testimonio onerassent, uniuersos, quia damnassent. Ea omnia recitatis per libertos libellis, quos se pridẽ combussisse dixerat, demõstrauit. His subiunxit, Tiberio, si quid iniustè egisset, non honores uiuo habendos, multò minus ea quæ de eo sæpenumerò dixissent ac statuissent, mutanda fuisse: uerùm ipsos & Tiberio stolidè usos, & Seianum infiauisse, corruptumq; à se necasse, ideoq; ne sibi quidẽ ab ipsis quicquam boni expectandum. Ad hæc Tiberium sibi respondentem introduxit in hanc sententiam: Tu uerò Caij rectè hæc & uerè omnia, ideoq; caue ne quem horum diligas, ne'ue ulli parcas: omnes enim te oderunt, mortem tuam in uotis habẽt, necabuntq; te si possint. Ne tu igitur cogita quid ipsis gratum agas, neque eorum de te sermones cura, sed uoluptatẽ modò ac securitatem tuam, tanquam iustissimam omnium rem, considera: ita enim & nihil mali patieris, & omnibus iucundis rebus perfrueris, & ab ijs uelint nolint honoraberis. Ast alteram illam uiam secutus, nihil re consequeris, tantùm uerbis inani gloria affectus, ac nihilo præstans, insidijs circumuentus, inhonesta morte peribis. Nemo enim hominum spontè principi subest, sed metu eo adigitur, u..um colat: fiducia uerò auctus, infirmiorem ulciscitur. His uerbis habitis Caius, maiestatis crimina reuocauit, rursusq; ea tabulis æneis incidi iussit, ipse festinatò è Curia se proripiẽs, eodem die in suburbana abijt. At Senatus, populusq; in magno esse metu, reputantes & quàm sæpe Tiberium uerbis incusassent, & quantum in eius oratione mutationis à priore fuisset. ..c..m quidem præ terrore & mœsticia nihil potuerunt loqui aut censere: postr..die rursus conuenerunt, ac multas ei laudes, tanquam

uerac..simo

Cn. Domitius Corbulo nouæ exactionis Caio autor.

Claudij iusticia.

Caius Tiberiũ laudat, & in Senatum inuehitur.

Tiberij ficta responsio.

Maiestatis crimen renouatũ,

ueracißimo ac piißimo, tribuētes, maximasq; falsi gratias, quòd uiuere eos passus fuisset. Quotānis ea die qua hæc recitata erant, sacrificare eius clementiæ decreuerūt, & ijs diebus qui in Palatio festi celebrabanť, ita ut ueheretť in Capitoliū imago eius aurea, canentibus eam carmine nobilißimis pueris, ouationemq; ei quasi hostibus deuictis dederunt. Hæc ipsa ad singulas deinde occasiones auxerūt. Verùm Caius, rem haud magnam esse censens, si equo per cōtinentem terram inueheretur, ouationem eam spreuit: at per mare equo uehi intendit, ponte iniecto ei maris parti, quæ est inter Puteolos ac Baulos. Is locus est eregionè urbis situs, & distant inter se Bauli ac Puteoli millibus passuum tribus ac quadrante. Ad eum pontem cōuectæ sunt naues partim, aliæ fabricatæ, cum quæ in tanta celeritate cōportatæ essent, non sufficerent, quanquam omnibus quæ haberi poterant conquisitis. Vnde & fames uehemens Italiam, ac maximè Romam inuasit. Non uerò tantùm trāsitus causa pons paratus fuit, sed diuersoria etiam in eo effecta sunt, quibus etiam aqua dulcis affluebat. Omnibus perfectis, thoracem qui Alexandri fuerat, (sic enim perhibebat) & supra eum chlamydem sericam purpurei coloris, multo auro, multisq; gemmis Indicis ornatā induit, gladioq; se accinxit, & clypeum sumpsit, querna corona capiti imposita. Tum sacra re Neptuno ac Dijs alijs facta, & Liuori etiā, ne qua inuidia, ut aiebat, premeretur, pontem à Baulis ingressus est, ac in urbem, quasi in hostes celeriter irruit: ibi quieti die insequenti se cum dedisset, quasi à prælio fessus, per ipsum pontem curru reuectus est, tunica auro intertexta amictus, ductus ab equis, qui in certaminibus uictoriam præsertim obtinebant. Sequebantur autem eum inter reliquum apparatum spolia, & Darius Arsacidarum generis, unus ex obsidibus Parthicis, tum amici eius ac socij in curribus, uestibus floridis, ac exercitus etiā reliquus, singuli peculiariter ornati. Et quia opus erat nimirum eum tanta expeditione facta, ac tanta uictoria impetrata concionem habere, suggestum conscendit in medio pontis nauibus impositum, ac primò se ut eximia conatum iactauit, deinde milites ut periclitatos ac fatigatos laudauit: hoc inter alia gloriatus, se pedibus mare percurrisse. Congiario deinde dato, pòst ipse in ponte tanquam in insula aliqua, reliquis in alijs nauibus stationem habentes, diei reliquum & totam noctem epulati sunt, multo ex ponte igni, multo ex montibus affulgente: nam loco in Lunæ formā curuato, undiq; ignis quasi in theatro quodam uidebatur, ita ut omnem tenebrarum sensum eriperet. ita noctem quoq; in diem conuertere, ueluti mare in terram, uolebat. Postquam ad satietatem usque cibo & potu sese ingurgitauit, multos amicorum de ponte in mare proiecit, multos nauibus rostratis circumuectus submersit, ita ut perierint nonnulli, plerisque quanquam ebrijs euadentibus, quòd eo loci mare placidißimum ac minimè turbulentum erat. Hoc ipso inflatus, Neptuno se timorem incussisse dixit, Dario & Xerxe non nisi ludibrij causa memorato, quia longè plus maris ipse ponte instrauisset. Hic finis fuit pontis eius, qui ipse etiam multis causa necis fuit, cùm omni in eum pecunia absumpta, multo iam pluribus propter opes perniciem crearet. Iudicia peragebat partim solus, partim toto Senatu adhibito, nonnulla Senatus priuatim, sed ab eo tamen ad Caium prouocatio erat frequens: sententiæ Senatus alio modo quàm Caij edebantur, qui nomina damnatorū proponebat, scilicet ut ritus ne ij effugerēt. Supplicio affecti sunt rei uel in carcere, uel de Capitolio præcipitati, uel morte damnationem præuenerunt: ne pulsis urbe quidem securitas erat, sed multi eorum

Caij ouatio in ponte ad Baulos.

Alexandri thorax.

Liuori sacrificat Caius.

Darius.

Concio Caij.

Cædes à Caio patratæ.

eorum in itinere, aut exilio perierunt. Singulis accuratè recensendis lectori frustrà molestiam exhibere, non est operę. Caluisius Sabinus, præcipuus inter Senatores, cum recens à Panoniæ administratione rediisset, mulierque eius Cornelia, postulati (uitio huic dabatur excubias, ac exercitia militaria inspexisse) morte spontanea iudicium anteuerterunt. Idem fecit Titius Rufus, cui obiectum erat quia dixisset, Senatum aliter sentire ac loqui. Iunius Priscus Prætor prętextu aliorum criminum, propter diuitias damnatus est: Caiusque intellecto fortunas eius cædem non meruisse, mirabili oratione usus est, dicens se ab eo deceptum, frustraque eum obiisse, qui potuerit uiuere.

Caluisij Sabini, & Corneliæ interitus.

Titij Rufi.

Iunij Prisci.

Inter reos eius temporis Domitius Afer periculum inopinatum, mirabiliori salute mutauit. Infensus ei alioquin Caius, quòd principe Tiberio mulierem quandam Agrippinæ matris suæ necessariam in ius uocasset, (quo sanè tempore Agrippinæ obuiam fortè factus, uia decesserat, idque ea pudore factum intelligens, uocatum compellârat, ac bono animo esse iusserat, non enim eum sibi horum causam esse, sed Agamemnonem:) eo autem tempore Caij imaginem ponens, inscriptione ostenderat, Caium annũ iam agentem uicesimum septimum, alterum Consulatum gerere. Id quasi ab eo ætatem sibi & leges spretas exprobrante, molestè accepit Caius, eiusque rei causa, unde Domitius honorem sibi sperabat, in Curiam pertraxit, ac orationẽ contra eum de scripto prolixam habuit. Quippe alioquin omnes arte dicẽdi præstare cupiens, Domitium eloquentem sciens, superare satagebat: ac profectò morte eum mulctasset, si studio certare intẽdisset. nunc Domitius nihil respondens, nihil se purgans, sed mirari se uim orationis Caij, eaque obstupefactum simulans, ac orationem eius per singulas partes repetẽs, quasi auditor, non si reus esset, laudansque: deinde cum iussus esset dicere pro se, ad deprecationem & querelas se contulit, denique humi se prostrauit, ac supplicauit Caio quasi oratorem magis eum, quam Cæsarem metuens. Quæ uidens is audiensque, lętitia perfusus fuit, sperans se orationis apparatu eum uicisse, atque ob id, ac Callisti in gratiam liberti sui, quem plurimi faciebat, & quem demeruerat Domitius, iræ suæ finem posuit: ac postmodò à Callisto incusatus, quòd hominem eum in ius traxisset, nõ debuisse à se eam orationem occultari dixit. Ita Domitius amissæ eloquentiæ suæ damnatus, incolumis fuit.

Domitius Afer qua arte præsens periculũ effugerit.

Callistus Caij libertus.

L. uerò Annius Seneca omnes sui temporis Romanos, multosque alios sapientia præstans, penè interiit, neque ullo suo peccato, neque opinione peccati, sed quod causam aliquam in Senatu, præsente Caio egregriè egisset: eum Caius, iam damnatũ dimisit, fidem mulieri cuidam qua utebatur habens, quę eum tabe laborare, nec diu superuicturum affirmârat.

L. Annij Senecæ periculum.

Domitium porrò Consulem tum constituit, Consulibus abrogato magistratu, quòd ferias in suum natalem non indixissent, cum Prætores eo decursionem equestrem exhibuissent, uenationemque, solitum id quotannis, quodque propter Augusti de Antonio uictorias diem festum pro more egissent. Et calumniandorum Consulum causa, ab Antonio potiùs quàm ab Augusto genus trahere uideri uolebat: hoc quoque iis quibus cum sermones conferret dicens, in alterutram omnino partem Consules peccaturos, siue propter calamitatem Antonij sacrificarent, siue rem sacram pro Augusti uictoria omitterent. Itaque eo ipso die magistratu eos, fractis antè fascibus, detrusit, qua re tantus alterũ eorum mœror corripuit, ut seipsum confoderet. Domitium autem collegam Caius ipse sibi re, uerbo populus elegit. Reddiderat enim Comitiorum ius populo, cum iam longo tempore nihil liberè decreuissent,

Domitius Consul.

Comitiorum ius populo redditum quale.

creuissent, ideoq; segniores ad agẽdum quicquam pro sua dignitate essent, cumq; rarò plures quàm eligi possent, magistratus peterent, aut sicubi plures essent, ... inter se compararent: ita forma status in republicæ popularis consequabatur, res aberat, ideoq; ipse rursum Caius Comitia sustulit. Porrò deinceps omnia, ut sub Tiberio, ordinata sunt: prætores tum XV. aliâs ut res tulerat, plures pauciores'ue creati. Adeò autem in uniuersum inuidẽs ac suspiciosus erat Caius in omni re, ut Carinnam Secundũ oratorem non alia de causa in exilium egerit, quàm quod contra tyrannos exercitij causa declamasset. Quia L. Piso, Cn. Pisonis & Plancinæ filius Africam regebat, ueritus ne is ad nouas res cõsurgeret, homo animi plenus, ac præterea copias magnas & ciuiles & peregrinas habiturus, in duas partes prouincia diuisa, exercitus alteri, & Numidas mandauit, atq; ita hodie etiam fit. Iam omnes in Italia Romæq; absumptæ erant pecuniæ, unde omnino quicquam haberi potuisset: neq; ibi præterea ulla pecuniæ conquirendæ ratio alicuius momenti quæ esset, reperiri poterat, urgentibus interim uehementissimè sumptibus. Igitur Caius in Galliam abijt, Germanici belli obtentu usus, quòd is populus aliquid noui motus dedisset: ipse in animo habẽs Gallias quoque opibus florentes, & Hispaniã expilare. Abitum suum non palàm ostendit, sed in suburbiũ progressus, inde subitò discessit, abductis secum multis saltatoribus, gladiatoribus, mulieribus, ac reliquo luxus famulicio. In Galliam cum uenisset, hostium terram nullo maleficio infestauit, ultra trãsitum à se Rhenum parumper progressus, inde statim reuersus: tum quasi in Britanniã iturus motis castris, ab ipso Oceano redijt, iratus etiã legatis si quid rei gessissent: àt subditos, fœderatos, ciuesq; mirum in modum afflixit. Horum alios, qui locupletes essent, quacunq; excogitata causa pecunijs spoliabat, cum dona ei tamẽ à priuatis ac ciuitatibus ultrò maxima ferrẽtur: alios nouarum rerum, aut insidiarum sibi paratarum insimulatos necabat, eratq; omnibus ijs commune crimen diuitiæ. Horum facultates dum uenderet, multò plus eo quoq; pecuniæ conficiebat. nam omnes cogebantur omnia longè iniquissimo precio emere, ut demonstratũ est. Quo inductus, instrumenta etiam principatus pulcerrima & preciosissima Romæ allata diuendidit, in eorum æstimatione etiam possessorum pristinorum gloriam uendẽs: singulis enim addebat, Hoc patris mei fuit, hoc matris, aui, aut proaui: hoc Antonius in Aegypto usus est, hoc Augustus de uictoria parauit: simul ostendens necessitatem emptionis, ut iam nemo auderet diuitiarũ opinionem de sese præbere. Nihil tamen inde diuitiarum ei partum, cum sumptus faceret pro more suo multos, Lugduni quoque nonnullis editis spectaculis: tum uerò in milites. Collegerat ducenta, aut ut alij afferunt, ducenta quinquaginta millia militum, ab ijsq; est septimùm Imperator appellatus, cum neq; unquam collatis signis uicisset, neque omnino quenquam ex hostibus occidisset. Paucos omnino hostium in fraudem inductos ceperat. at suorum magnam partem perdiderat, alios singulatim obtruncans, alios toto agmine trucidans. Videns enim aliquando turbam seu captiuorum seu aliorum quorundam, tritum illud iussit, à caluo ad caluum usq; omnes occidi. Aleam quondam ludens, auditoq; deesse pecuniam, Gallorum census indices poposcit, iussisq; ex ijs locupletissimis necari, ad collusores reuersus, paucos ipsos ludere denarios inquit, at se iam nunc ad sexies millies sestertiûm coegisse. Atque hi quidẽ nulla de ... ati sunt, unusq; eorũ Iulius sacerdos, satis quidẽ pecuniæ possidens, nõ tamẽ immẽsis diui-

Carinna Secundus Orator in exiliũ missus.

L. Piso.

Africæ in duas prouincias diuisio.

Caij in Galliã profectio, pecuniæ parandæ causa.

Gallia à Caio expilata.

Caius Principatus instrumenta uendit.

Copiæ Caij.

A' caluo ad caluum usq;.

Alea Caij.

Iulius Sacerdos.

tijs mortem meritus, cognomenti ſimilitudine mortem inuenit: ita tum omnia citra iudicium etiam fiebant. Reliquos qui cæſi ſint, nominatim referre ſingulos non eſt operæ, illos dicam, quorum mentionem hiſtoria requirit.

Lentulus Gætulicus.

Lentulum Getulicum cùm alijs rebus illuſtrē, tum adminiſtrata per decennium Germania, occidi Caius iuſsit, quòd militum beneuolentiam in ſibi parasset.

M. Lepidi interitus.

Lepidum, eum cum quo mutui ſtupri conſuetudinem fecerat, maritum Druſillę, qui cum Agrippina etiam ac Liuilla rem poſt Caium habuit, cui quinquennio antè quàm legibus permitteretur magiſtatus adire conceſſerat, quem principatus ſui ſucceſſorem ſe deſtinaſſe promiſerat, interfecit, ac militibus donatiuum eam ob rem, quaſi hoſtibus ſuperatis, dedit: pugionesq́ tres Romam Marti Vltori ſacrādos miſit:

Sorores ſuas Caius deportat Pontiam.

ſorores ſuas, quòd cum eo coijſſent, in Pontias inſulas relegauit, cum multæ eas impietatis ac libidinis apud Senatum per literas accuſauiſſet. Agrippinæ quoq́ oſſa eius in urna dedit, iuſsitq́ ut ea in ſinu per omnem uiam Romanam uſque deferret. Cum'que permulti ſororibus ſui in gratiam decreti eſſent honores, uetuit cuiquam ſuorum cognatorum ullum honorem deferri. Hæc tum ita ad Senatum perſcripſit, quaſi grauibus inſidijs elapſus, aliàs ſolitus ſimulare, in magnis ſe uitam periculis & miſerijs agere. Senatores acceptis literis, cùm alia nonnulla, tum ut urbem ouans Caius iniret, cenſuerunt, legatosq́ qui ei hæc nunciarent ſorte ductos miſerunt, Claudium uerò delectum ſuffragijs. id Caius iniquo animo tulit, ità ut rurſus edixerit, ne cui ſuorum cognatorum quicquam laudis aut honoris tribueretur. Iam ſibi non meritos honores oblatos ſuccenſuit; ſolitus ſemper ea quę darentur, nihili pendere,

Caij arrogantia.

ac ſi parua eſſent ei decreta, contemptu eorum iraſci: ſin magna, itidem ſtomachari, quaſi maiorū licentia dempta ſibi. Neq́ enim uolebat uideri, quaſi in Senatus poteſtate quicquam eſſet, quod ad ſuum honorē faceret, aut ſibi illos aliquid largiri, quorum uis eſſet minor, ideoq́ ſibi ab ijs decreta ſæpenumerò non quaſi augmenta ſui ſplendoris, ſed imminutionē potentię ſuę ſuggillabat. Ita affectus, Senatui obiraſcebatur, ſicubi nō æquantia ſuam dignitatem cenſuiſſent, homo animi impotentis, & cui non facilè eſſet ſatisfacere. Ita tunc quoq́ legatos quaſi ſpeculatum ſua miſſos nō omnes, ſed paucos electos ad ſe admiſit, reliquis antè quàm in Galliam uenirent, diſcedere iuſsis: neq́ admiſsis ullum honorem habuit, quin imò Claudium etiā ne-

Claudij ſocordia.

caſſet, niſi eum contempſiſſet ob ſocordiam, quam partim natura, partim ſimulatione multam præ ſe ferebat. Alios poſtea temporis legatos, eosq́ plures (nam inter alia paucitatem quoque priorum culpauerat) miſſos, nunciantesq́ multa in eius honorem ſtatuta eſſe, læto animo excepit, obuiam quoq́ eis progreſſus: ob quæ iterum alij ei honores habiti. Ad præſens uerò

Paulina repudiata Miloniā Cæſoniam ducit Caius.

exturbata Paulina, ut ſterili, ſed re uera, quia ſatietas eius ipſum ceperat, Miloniam Cæſoniam duxit, adulterio prius ſibi cognitam, quam tunc uxorem ducere ſtatuit, quia grauida erat, ut triceſimo die pater ex ea fieret. Hæ res Romanos turbabant, nec minus multitudo eorum, qui propter ſorores Caij, ac occiſorum amicitias in iudicium pertrahebantur, ut Aediles quoq́

Aeſtus.

& Prętores quidā coacti ſint magiſtratu poſito cauſam dicere. Aeſtus quoque urbem afflixit tantus, ut uela ſupra forum ſuſpendi opus fuerit. Fuit in-

Tigillinus Sophonius.

ter eos qui tum exilio plectebantur Tigillinus etiam Sophonius, propter commiſſum cum Agrippina adulterium pulſus. Cæterùm non hæc tantum

Agrippa. Antiochus.

doloris afferebat Romæ, quantum metus, fore ut cudelitas ac libido Caij magis adhuc augeſcerent: præcipuè quòd ferebatur Agrippam ei ac Antio-

chum

chum reges ade[illegible], qui eum ad tyrannidem instruerent. Itaque Consule eo tertium, nemo [illegible] ribunus plebis aut Prætor ausus fuit cōuocare Senatū. Collegam enim [illegible] aius non habebat, non quidem (sicut putant quidam) data opera id [illegible]b eo factum: sed eo qui designatus fuerat, mortuo, tam breui spacio in cōcione alius ei subrogari non potuerat. Erat porrò officij Prætorū, ut per absentiam Consulum, omnia horum munia obirent. Ii ne uiderentur Imperatoris aliquo munere fungi, omissis ijs quæ agēda essent, cū frequentibus Senatoribus in Capitolium adscenderūt, rem sacram ibi fecerūt, Caij sellam in templo positam adorarunt, ac argentum, ex more qui sub Augusto inualuit, quasi præsenti obtulerūt: (quod insequenti etiam anno factum est) deinde in Curiam conuenēre, à nemine aduocati: nullaq; re acta, diem totum eo laudando, uotisq; pro eo nuncupandis absumpserūt: tanto id diutius agentes, ut quoniam neque charum eum habebant, neq; saluum cupiebant, sententiam eo suam occultarent. Tertio die edicto omniū Prætorum ad uota peragenda conuenerunt, sed neq; tum, neq; post quicquam statuerunt, donec nunciatum est, die duodecima Caium magistratu sese abdicasse: tunc occepto consulatu ij qui designati erant, officio suo functi sunt: decretumq; inter alia, ut natalibus Tiberij & Drusillæ eadem quæ Augusti natalicio festo fierent: ludi quoq; in orchestra exhibiti, ac spectacula, & statuæ Caij ac Drusillę positę, dedicatæq;. Hæc ex rescripto Caij acta, soliti ea quę decerni uellet, pauca quidem uniuerso Senatui, pleraq; Consulibus scribere, ac nonnunquam mandare, ut in Senatu recitarētur. Cæterùm Caius Ptolemæum Iubæ filium euocauit, ac cum cognouisset de eius diuitijs, necauit: nōnullosq; etiam pręterea alios. Eodē tempore ad Oceanū profectus, tanquā in Britanniā bellū translaturus, in acie omnes milites suos propter littus collocauit, ipse triremi cōscensa paululū à terra auectus rediit, ac deinde alto in suggesto cōsidens, signū pugnæ militib. dedit, classicumq; canere iussit, ac subitò mandauit, ut cōchylia legerēt. His partis spolijs (nimirū exuuijs hostium ad triumphum indigens) animum sustulit, quasi ipsum qui Oceanum subegisset, donatisq; militibus, conchylia hæc Romam attulit, ut ibi quoq; prædam suam ostentaret. At Senatus neq; ut quiesceret, cum eum magnificè de ea re sentire audiret, neq; rursus ut eum laudaret, certus animi esse: quippe magnæ laudes, honoresq; immodici nulli, aut [illegible]xiguę certè rei gestę tributi, traducere eam modò, ac suggillare existimantur. Vt in urbem Caius aduenit, parum abfuit, quin uniuersum Senatum necaret, quia nō diuinos ipsi honores decreuerant: populum conuocauit, ac de sublimi loco multū argenti auriq; in eos proiecit, cuius direptione multi perierunt, cum, ut quidam tradunt, ferramenta exigua eis immiscuerit. Cassium porrò Becillinum occidi iussit, patremq; eius Capitonem cædi interesse, neque ullo delicto, neq; crimine eius extante: interrogantemq; an conuiuere sibi concederet, ipsum etiam necari imperauit. Fuit quidam Caij in omnibus atrocissimis rebus administer, nomine Protogenes, solitu[illegible] duos libellos semper circumferre, gladij ac pugionis titulis insignitos: h[illegible] in Curiam fortè quasi aliud propter negocium ingressus, cum omnes, ut solet, cum alloquerētur, ac dextram iungerent, Scribonium Proculum infesto uultu intuitus: Quid, inquit, tu me etiam salutas, tanto Imperatoris odio flagrans? id reliqui audientes, Senatorem eum circunfusi discerpserunt. Eo facinore delectatus Caius, in gratiam se cum Senatu redire dixit. Tum [illegible], ut in tribunali excelso in ipsa quoq; Curia omnibus alijs sublimio[illegible] sederet, [illegible]c ibi quoq; mi-

L 4 [illegible]tari

An. V.C. 793.
Cōsulatus Caij tertius.
Senatus & Magistratus Caio absenti ut adulati sint.
Caius Ptolemæum Iubæ F. occidit.
Ridicula Caij in Britanniam expeditio, & conchyliorum captura.
Laus paruarū rerum.
Caßij Becillini & Capitonis interitus.
Protogenis libelli gladius & pugio.
Scribonius Proculus à Senatoribus discerptus.

litari pręsidio uteretur. Proinde alijs eum Heroem, alijs L[illegible]rum uocantibus, uehementi insania correptus est. Iam antè quoq; humano f[illegible]stigio altior haberi uolebat, seq; cum Luna coire, & à Victoria coronatum [illegible]deri: Iouem se fingebat, eaq; occasione cum multis alijs mulieribus, tum [illegible]erò cum sororibus cõgressum esse præ se ferebat: sæpe Iuno, Diana, Venusq; fiebat, mutato cum nomine etiam omni habitu. Inde aliquando mulieb[illegible]i ornatu conspiciebatur, craterã ac thyrsum gerens: modò uiriliter cõpositus clauam & leonis pellem gestabat, aliâs barbatus cõspiciebatur, aliâs imberbis: nunc tridentem tenens, nunc fulmen uibrans: iam uirgini bellatrici se adsimulabat, mox in mulierem transformabatur: deniq; compositione uestitus & ornatu imposito sibi ac circumiecto mirificè uariabatur, quiduis potiùs quàm homo uideri cupiẽs. Forte quadam accidit, ut Gallus quidam eum pro excelso Tribunali sub specie Iouis ius dantem uideret, ac rideret uiso: eum Caius uocatum percontatus est, quid nam ipsi esse uideretur? Magnũ, respondit ille (uerba enim eius ponam) deliramentũ. Idq; impunè tulit, quòd esset sutor: nam huiusmodi homines, facilius uulgarium, quàm aliqua dignitate præstantium libertatem tolerant. Hoc habitu se induebat, cum Deum se fingere uellet, supplicationesq; ei, uota & sacrificia pro singulorum ratione fiebant. Aliquando serico uestitu, aut triumphali ornatu inter populũ uersabatur: paucos osculabatur, plerisq; etiam Senatorum, manum tantum, aut pedem adorandũ porrigebat: ac quibus id amicitiæ ab eo oblatum fuisset, ij in Senatu gratias ei agebant, cum quotidie eum saltatoribus oscula dare omnes uiderent. Adulabantur eum autem etiam hi, qui in summa erant existimatione. Fuit inter eos etiam L. Vitellius, neq; ignobilis, neque insipiens homo, præsertim Syria à se gubernata insignis. Nam inter alia egregiè acta, Artabanum, qui Armeniam impunè aggressus, Syriam quoq; inuadere instituerat, obuiam ei repentè ad Euphraten factus exterruerat, ita ut in colloquiũ ueniret, ac sacrificare eum Augusti & Caij statuis coegerat, pacis conditiones quæ ex usu Romanis essent dederat, liberosq; eius obsides acceperat. Is ergò Vitellius à Caio accitus, ut interficeret, (eadem ei causa periculi erat, quę antè effecerat, ut rex Parthorum à suis pelleretur, quippe inuidia ei odium, metus insidias parauerat) eo modo se neci eripuit. Composuerat se longè quàm [illegible]gloria eius ferret humiliori habitu, Caijq; pedibus aduolutus, effusis lachrymis, ac cum multis diuinis honoribus demulcẽs, uouensq; si incolumis euasisset, se ei sacrificaturum: ita hominem emollijt ac sibi placauit, ut non modò ueniam ab eo consequeretur, sed & inter præcipuos posthac amicos haberetur. Aliquando Caius rem sibi esse cum Luna dixit, percontatusq; est Vitelliũ, uidisset ne se cum Dea cõgredi? tum Vitellius quasi attonitus, oculis in terram demissis, tremẽs exigua uoce: Solis, inquit, Domine uobis Dijs licet inuicem uidere: eoq; facto initio Vitellius, omnes reliquos adulando superauit. Caius uerò ulterius prouectus, Romæ sibi templum extruxit: ac in Capitolio quidem mansionem sibi ędificauerat, ut posset cum Ioue, sic enim [illegible]erebat, conuersari: sed indignum putans se in eo contubernio posteriores ferre, incusato simul Ioue, quòd Capitolium occupauisset, ipse in Palatio sibi properatò templum posuit. In quo cum statuisset Olympij Iouis simulacrum suam in effigiem commutatum collocare, neq; posset id perficere: (nam [illegible]rauis ad id aduehendũ parata fulminibus absumpta fuit, exaudit[illegible]us risus, quoties quis sacrarium eius tacturus accederet) minat[illegible] ei, aliu[illegible] fanum sibi instituit. Ergò diuisa in duas partes æde

Castoris,

Caius in omnes se deos transmutat.

Galli cuiusdã sutoris in Caiũ scomma.

Libertas humilium facilè fertur.

Oscula Caij.

L. Vitellius rẽ contra Artabanum præclarè gerit.

L. Vitellius quemadmodũ Caium adulatus sit.

Astutum Vitellij ad Caiũ responsum.

Templum Caij Romæ.

Iouis Olympij simulacrum Caius Romam uehere conatur.

Castoris, quæ erat in foro Romano, ingressum per media Geminorum simulacra in Palatium struxit, dicens, uelle se, sibi ianitores esse Iouis & Ledæ filios: tum se Dialem appellans, sacerdotes addidit Cæsoniā uxorem suam, Claudium, aliosq; ditissimos, centies sestertiûm à singulis eo nomine accipiens. Ipse etiam sui sacerdos fuit, equumq; suum collegam adsciuit: immolabantur autem ei singulis diebus aues delicatæ ac magni precij. Machinā habebat, qua tonitribus obstreperet, ac cōtra fulgura fulguraret: ac quoties fulmen decidisset, lapidem eiaculabatur, semper Homericum illud addens:

Tollito me, uel ego te.

Sacerdotes Caij.

Equus Sacerdos Caij.

Fulmina contemnit Caius.

Iliad. 23.

Is proinde Deus, is Iupiter, ut taceam omnino quàm turpissimas rationes pecuniæ conficiendæ excogitauerit, tamen lupanaria ab eo in ipso Palatio posita, in ijsq; ad libidinem suam prostitutas primarias fœminas, puerosq; clarissimorum uirorum, ac inde exactam ab omnibus pecuniam uel sponte, uel inuitis, tamen eam ne indignè quid ferre uiderentur, conferentibus, quis silentio inuoluat? Idem uolutare se in auro & argēto ad hunc modum collecto identidem solebat. Itaque ubi ad extremum insaniæ euasit, Cassius Chærea, & Cornelius Sabinus, Tribuni Prætoniarū militum, insidias ei struxerunt, ijq; cædem eius suis manibus peregerunt. fuerunt enim alij quoq; coniurationis participes, ac conscij, inter quos Callistus & Eparchus. Chęrea uir erat antiquis moribus pręditus, ac præterea odij in Caium causam peculiarem habebat, mollis ab eo uocatus, cum esset fortissimus: ac si quando tesseræ petendæ munus ad ipsum deuenisset, Cupidinē ei Caius, aut Venerem, aut aliud quippiā id genus dare solitus erat. Haud multò antè oraculo Caius monitus fuerat, ut sibi à Cassio caueret: ideo C. Cassium, qui tum Asiæ præerat, in suspicione habēs, quòd genus à Cassio Cæsaris interfectore ducebat, uinctū ad se adduci iusserat, cum tamē oraculū Cassiū Chęream innueret. Et Apollonius quidam Aegyptius domi Caio quid euenturum esset, prædixerat: missusq; ideo Romā, adductus est ad eum ipsa die cædis, dilatusq;, ut de quo paulo pòst supplicium esset sumendum, ita saluus euasit. Porrò cædes ita acta est. Festum quoddam in Palatio Caius celebrabat, ac spectaculū edebat, ibiq; ipse etiam edens ac bibens, reliquis epulum dabat. Ibi Pomponius Secūdus Cos. ad pedes eius adsidēs cibū capiebat, ac subinde demisso capite eos exosculabatur. Postquā uerò saltare etiam, & fabulam agere Caius instituit, Chærea cum suis rem extrahendam porrò non rati, obseruauerunt è theatro exeuntem, ut pueros spectaret, quos nobilissimos ex Græcia & Ionia ad canendum carmen de se compositum accersierat, depræhensumq; in angiportu obtruncauerunt. Cum cecidisset Caius, nemo eorum qui aderant, à uulnerando etiam cadauere eius abstinuit, ac quidem carnes quoque eius gustarunt. Confestim uxor quoque eius, & filia necatæ sunt. Ita Caius cum tribus annis, mensibus nouem, diebus uiginti octo ea quæ retulimus egisset, re ipsa comperit se non esse deum. Venitq; ijs qui cædi aderant in mentem eius, quod ad populum quondam dixerat: Vtinam unam omnes ceruicem haberetis: ostenderuntq; ei, multas sibi manus, unicam ipsi ceruicem esse. Cum autem Prætorianæ cohortes tumultuarentur, ac quærerent, quis Caium occidisset, mira ratione eos sedauit Valerius Asiaticus, uir Consularis, cum in locum unde conspici posset progressus, exclamauisset: Vtinam ego ipsum interfecissem: qua uoce territi milites, turbarum finem fecerunt.

Lupanaria Caij, & auaricia.

Conspiratio contra Caium.

Caßius Chærea.

Cornelius Sabinus.

Callistus.

Eparchus.

Oraculum Caio datum.

Apollonius Caio perniciem prædicit.

Pomponius Secundus Consul.

Caius Caligula trucidatur.

Vxor & filia Caij cæduntur.

Valerius Asiaticus Consularis.

* * * *

DIONIS ROMANAE HISTORIAE LIBER SEXAGESIMVS,

Guilielmo Xylandro Augustano interprete.

Quomodo Claudius rerũ & Imperij potitus sit, utq; initio se gesserit.

AIO ita ut dixi mortuo, Consules dimissis in omnes urbis partes custodibus, Senatum in Capitolium uocarũt. Ibi sententijs discrepatum, cum alij populo summã Reipublicæ restituendam, alij unum principem habendum censerent, atq; hi rursum alius alij principatum deferret: ita re infecta, reliquum diei & nox tota absumpta. Interim milites quidam rapinę causa Palatium ingressi, Claudium (is quia cum Caio agebat, tumultum metuens se abdiderat) in obscuro angulo occultatum inuenientes, primùm protraxerũt, alium quendam esse, ac secum aliquid absconditum habere arbitrati, mox cognitũ, Imperatorem salutauerũt, ac in castra duxerũt: ibi omnium consensu militũ ei, orto nimirũ Imperatorio genere, ac bono uiro, Imperium est tributũ. Consules cum aliquãdiu missis tribunis plebis ei edixissent, ne principatũ capesseret, sed sub populi, Senatusq;, & legũ potestate esset, postq; à suis quoq; militibus deseri se uiderũt, ipsi quoq; assensi sunt, ac Imperiũ ei decreuerũt. Ita Tiberius Claudius Nero Germanicus, Drusi filius, Liuię nepos, Imperator factus est, cum præter Consulatum, nullum unquam imperium gessisset: annum agebat ætatis quinquagesimum. Animi bonis non destituebatur, ita institutus, ut quædam etiam scripserit. At corpus ei morbis obnoxium, tremore capitis & manuum laborabat, uoce quoq; malè affecta: itaq; non omnia ipse sua uoce pronunciabat, de quibus in Senatu referret, sed recitanda ferè Quæstori, idq; præsens ipse initiò, dabat, sedens plerunq; ipse, si ita usu ueniret, recitabat. Primus hic inter Romanos lectica operta usus est, ac inde ea non Imperatores modò, sed nos quoq;, qui Consulatum gessimus, uehimur, cum antè Augustus & Tiberius lecticis tantum gestarentur, quibus nostro tempore nonnunquam mulieres uehuntur. Enimuero ei hoc nõ perinde uitio datum est, ut libertorum & mulierum consuetudo: nam inter eius similes nemo unquam euidentiùs à famulis & mulieribus se regi passus est. Nimirum à puero inter sinistram ualetudinem, & multum timorem educatus, ita ut maiorem quàm ipsi inesset simplicitatẽ (quod ipse etiam in Senatu aliquãdo confessus est) præ se ferre opus habuerit, præterea quòd diu cum Liuia auia, diu cum Antonia matre, & libertis uixisset, ac cum multis mulieribus rem habuisset, nihil in se uerè liberum habebat: sed quanquam in omnes Romanos ac subditos eorum imperiũ teneret, tamẽ mancipium erat. Maximè autem fraus ei parabatur in compotationibus ac re Venerea, quibus utrisq; immo[illegible]icè deditus, ijs occasionibus facilimè circumueniebatur. Inerat ei & timid[illegible]as, qua sæpe perculsus, nihil sani consilij capere potuit. Quod ipsum adiumento fuit ijs, qui Claudium sibi mancipauerant, ut faciliùs quæ uellent consequerentur. nam & ei terrorem incussum in suam rem uertebant, & tantum reliquis metum inijciebant, ut (quò rem totam paucis complectar) mul[illegible] ab ipsis & Claudio ad cœnam eadem die uocati, hoc quasi aliam [illegible]m neglecto ad illos commeauerint. His ferè Claudius erat mo[illegible]ibus. Att[illegible]nen multa quoq; rectè egit, cum sui compos prædictis

Mores & educatio Claudij.

Lecticarum usus.

ctis uitijs uacare. Porrò eius actiones singulatim persequar. Decretos sibi honores statim accepit, nomine tantum patris patriæ dilato: attamen uix tricesimo demum die in Senatū uenit. Cum enim uideret quo pacto Caius perijsset, audiretq; à Senatu multos tanquam se meliores quibus Imperium daretur, destinari, nequaquam animi fidens, exquisita usus est custodia: iussitq; omnes ad se accessuros uiros mulieresq; excuti, ne quem pugionē secum ferrēt, omnibusq; in conuiuijs aliquos milites adstantes habuit. quod ab illo demonstratum, hodieq; durat, at explorationem uestium accedentium Vespasianus aboleuit. At Chæream Claudius, quanquā ei mors Caij esset gratissima, quosdamq; alios necauit: non gratias ei agens, quòd ipsius facinore ad Imperiū euectus esset: sed iratus ei, qui ausus fuisset Principem trucidare, ac eminus de sua ipse securitate solicitus. Thraseam autem non ulciscendi Caij prætextu sustulit, sed eum sibi quoq; exitium machinari causatus. Sabinus eius mortem ultrò comitatus est, superesse ei non ferens. At reliquis, qui aut palàm Reipublicæ formam popularem expetijssent, aut uidebantur principatum adepturi fuisse, nō modò omnem offensæ memoriam remisit, sed honoribus etiam eos, ac magistratibus ornauit: non modò uerbis omniū antè actorum ijs ueniam tribuēs, exemplo, ut aiebat, Atheniensium, sed re quoq;. Similiter maiestatis accusationes & literis, & ipso quoq; facto aboleuit, neq; præteritorum, neque posteriorum causa huiusmodi criminum quopiam punito. Qui priuatum ipsum iniuria aut cōtumelia læsissent, (quod multi fecerant, hominem nullius precij existimantes, ac Tiberij & Caij gratiam captātes) eorum neminē ficto crimine ultus est: sed si quis alterius quoq; facinoris reus fieret, supplicium propter se quoque sumpsit. Pensiones à Caio institutas, & reliqua eius acta quæ repræhensionem merebantur, antiquauit: non quidem simul, sed sensim per occasiones. In exilium ab eo immeritò missos, interq; eos etiam sorores eius Agrippinam & Iuliam reduxit, ac bona ijs restituit. Cùm in carcere permulti essent, dimissis ijs qui propter maiestatis crimen aut aliud id genus in eum coniecti essent, in sontes alios exempla statuit, habita diligētissima inquisitione, ne uel noxij propter calumnijs circunuētos absoluerentur, uel hi propter illos perirent. Quotidie propemodum, uel cum uniuerso Senatu, uel solus ipse, plerunq; in foro, quandoq; alibi pro Tribunali de causis cognoscebat, renouato more de adsessoribus principis, qui ab eo tempore, quo in insulam Tiberius secessit, interciderat: sæpenumerò autem cum Consulibus ac Prætoribus, ijs præsertim qui ærario præerant, iudicia obibat, ac paucas causas alijs iudicibus committebat. Venena, quæ à Caio parata multa inuenta erant, librosq; Protogenis, (quem ipsum quidem interemit) & literas quas cremauisse se Caius simulauerat, tum in Palatio inuentas, Senatoribus ostensas, legendasq; exhibitas ijs à quibus & contra quos scriptæ erant, combussit. Cum Senatus Caium ignominia notare uellet, ei Senatusconsulto intercessit, ipse tantùm eius statuas omnes noctu sustulit: hinc Caij nomen non est in numero Imperatorum, quorum nos in iuramentis & uotis concipiendis mentionem facimus, ut nec Tiberij, cum tamen ea ignominia neutri ex Senatusconsulto contigerit. Claudius rescissis ijs, quæ à Caio, aut ab alijs propter eum malè essent statuta, Druso patri, & Antoniæ matri ludos equestres eorū natalibus instituit, trāslatis ijs ludis, qui in eos dies incidissent in aliud tempus, ne simul fierent: auiā Liuiā præter honorem, etiā immortalitati adseruit, dedicauitq; eius effigiē in templo Augusti, ac rem sacrā ei fieri

Quæ initio Imperij egerit Claudius.

Caßij Chæreæ & Sabini interitus.

Sabini interitus.

Maiestatis crimen abolitum.

Claudius sorores Caij ab exilio reducit.

Venena à Caio parata.

Protogenis interitus.

Per Caij & Tiberij nomina non iuratur.

Pietas in suos Claudij.

Liuiæ immortalitas decreta.

fieri à Vestalibus mandauit, mulieresq́ per nomẽ eius iurare iussit. Hos honores parentib. suis tribuẽs, ipse nihil præter nomina imperij accepit: quæ enim equestria certamina Calendis Augusti (qui est natalis Claudij) exhi-

Natalis Claudij.

bentur, instituta sunt propterea, quod ea die Martis ædes consecrata fuit. Vsus porrò in alijs quoq; rebus eadem est moderatione, edixitq́, ne quis ipsum adoraret, ne quis ipsi sacrificaret, acclamationes crebras istas & nimias inhibuit, imaginẽ sui unã modò argenteã, statuasq́ duas ex ære & lapide initiò sibi decretas admisit: inutiles uidelicet hos sumptus esse, ac magno damno, magnis turbis urbi eos stare, cum omnes iam ædes, omnia opera statuarũ & donariorum essent plena: itaq; de his etiam se quid esset statuendũ, consilium capturum. Prætoribus porrò prohibuit, ne munera gladiatoria darẽt, ac si quis alius ea præberet, ne uel scripto uel dicto pro sua salute facta per-

Filiarum Claudij nuptiæ.

L. Iunius Silanus.

Cn. Pompeius Magnus.

hiberet. Hæc omnia ita ex animo, non fictè egit, ut cætera quoq; consenserint. Filias duas eodem anno, unam L. Iunio Silano, alteram Cn. Pompeio Magno nuptum tradens, nihil à uulgari consuetudine eximium fecit, quin & ipse ea die de iure respondit, & Senatus actus est: generis suis tum in uiginti uiris magistratũ gerere, pòst urbis præfectos ferijs esse, ac serò tandem permisit, ut quinq; annis maturiùs solito cæteros magistratus peterẽt. Huic

Caligula Magni cognomen Pompeio adimit.

Pompeio Caligula nomẽ Magni ademerat, ac parùm abfuit, quin eius causa eum necaret, contempto tamen propter tenerã adhuc ætatem uitam concesserat, cognomine ablato: haud sibi tutum esse dicens, Magni aliquem cognomentum ferre: at Claudius ei & appellationem restituit, & filiam in matrimonium collocauit. Humaniter hæc à Claudio acta. Nec minus id, quòd in Curia cum Consules suis de subsellijs alloquendi ipsius causa descende-

Claudij uita Neapoli.

rent, ipse quoq; surrexit, obuiamq́; ijs uenit. Neapoli sanè omnino tanquã priuatus uixit, cum ipse ac familia eius Grȩca uictus ratione uterentur, ac in Musicis ipse ludis togam & soleas, Gymnicis purpurã & auream coronam ferret. Quin & pecuniariam rem mirificè tractabat. Nam et strenarum oblationem, sub Augusto & Caio usurpatam edicto sustulit, ac ne quis se hæredem nominaret, qui cognatos quoscunq; haberet, prohibuit, multa etiam bona quæ Tiberio & Caio secus legata essent, ijs qui superessent, aut liberis eorum reddidit. Cum statutũ esset, ut ludi, si quid in ijs præter consuetu-

De ludis Claudij constitutio.

dinem accidisset, instaurarentur, (ut suprà demonstrauimus) ac inde eueniret, ut sæpe tertiùm, quartùm, adeoq; nõnunquam decimùm ij reperentur, partim fortuitò casu, plerunq; uerò studio eorum ad quos inde captura redibat, legem tulit, ut Circenses ludi per unum diem tantùm reficerẽtur: quanquam reipsa id quoque ne temerè fieret, impedijt, cum eorum artifices spe

Iudæi cohibiti.

magni alicuius lucri præcisa nihil consultò peccarent. Cum Iudæi adeò iterum Romæ frequentes fierent, ut difficulter sine tumultu propter multitudinem urbe possent exigi, non eiecit quidem eos, patrijs tamen legibus uitam tolerantes non passus est conuenire. Instituta quoq; à Caio conciliabu-

Collegia prohibita.

Tabernæ camponum.

la dissoluit. Et quia intelligebat nihil profici si qua re uulgo interdiceretur, nisi uita quoq; eius quotidiana transformaretur, cauponũ tabernas in quas coeuntes potabãt, demolitus est, edixitq́, ne quis carnẽ elixam aut aquam calidam uenderet, in quosdamq́ contrà delinquentes animaduertit. Restituit etiam urbib. statuas, quas Caius abstulerat, templumq́ suum Geminis, & memoriam theatri Pompeio, scenȩ addita inscriptione nominis Tiberij, qui eam incend[illegible]m refecerat, ac suum, non instaurationis, sed dedicationis causa nomen adiecit, nulli alio operi inscriptum. Ludis ueste trium

phali

phalí, quanquam decretum id ſibi, nõ uſq; ad finem uſus eſt, ſed mox ea depoſita, reliqua in prætexta purpura toga peregit. In orcheſtram introduxit inter alios uiros etiam equites ac mulieres, quales Caij principatu ſaltare ſolebant, non quòd ijs delectaretur, ſed ut præterita argueret. Nam poſthac certè nemo eorũ in ſcena uiſus eſt dum Claudius uiueret: pueri quoq; quos ad Pyrrhicam ſaltationem Caius euocauerat, ſemel duntaxat ea ſaltata, ciuitate donati, ac ablegati ſunt. Alij deinde ex famulis Claudij ſaltarunt. Hæc in theatro. In Circo autem ſemel cameli, & duodecim equi certârunt, urſæ CCCC. totidemq; Africæ feræ trucidatæ ſunt: ſpectauerant iam antè ſeorſim ſinguli ordines, Patriciorum, Equitum, & plebeiorum, ex eo tempore, quo lex de eo lata fuit, non tamen certi loci ſingulis attributi erant: ſed tunc Claudius ea ſubſellia Patricijs deſtinauit, quæ nunc quoq; ſunt, conceſſo etiam ſi qui alibi ueſte plebeia ſpectare uellent. His actis Senatum cum uxoribus, equitesq; & tribus epulo excepit. Deinde Antiocho Commagenẽ, quam ei idem dederat, ademeratq; Caius, reſtituit: Mithridatem Iberum, quem Caius euocatum in uincula condiderat, domum ad recipiendum regnum remiſit: alij cuidã Mithridati, qui genus à magno illo Mithridate deducebat, Boſporum largitus eſt, pro eo Polemoni parte Cilicię data. Agrippæ, qui ſe in potiundo principatu adiuuerat, Palæſtino, regnum auxit, honores Conſulares tribuit, fratriq; eius Herodi Prætoriã dignitatem & principatum quendam cõceſsit: in Senatumq; ingredi eos, ac gratias ipſis Græce agi mandauit. Hæ Claudij erãt actiones, laudatæ ab omnibus. Cæterùm alia his abſimilia à libertis eius, ac uxore Valeria Meſſalina agebantur. Hæc Iuliã, Germanici filiam, indignè ferens non honorari ſe ab illa, non adulari, formæq; eius æmula, ac quòd ſæpius ſola cum Claudio ageret, extorrem egit, paratis cùm alijs, tum adulterij criminibus, ob quæ Seneca etiam in exilium pulſus eſt. Neq; multò pòſt Iuliã eadem necauit. At Senatus Claudio perſuaſit, ut propter res in Mauritania geſtas, honores triũphales acciperet, non modò ab ipſo non geſtas, ſed ne ſub eius quidem Imperio. Eodem anno Sulpicius Galba Chattos uicit, ac P. Gabinius Marſos: qui inter alia quæ laudi ipſi eſſent militarem aquilam, quæ ſola à clade Variana adhuc ſupererat, recuperauit, quibus utriſq; uerum Imperatoris nomẽ Claudio partum eſt. Anno inſequenti Mauri iterum bellum mouentes, oppreſsi ſunt, Suetonio Paulino uiro Prætorio eorum regionem uſq; ad Atlantem populante. Eandem ob cauſam Cn. Sidius Geta poſt eum expeditione facta recta aduerſus Salabum ducem eorum contendit, eumq; ſemel atq; iterum uicit. Qui cum relictis quibuſdam ad limites, qui inſequentes arcerent, ad arenoſa confugeret, auſus eſt Sidius inſectari eum, ac parte exercitus poſita in ſubſidijs, proceſsit aqua ſecum quantã potuit portata: uerùm ea abſumpta, cum nulla alia ſuppeteret, in ſumma hæſit difficultate, Barbaris durantibus, eo quòd ſitim diutiſsimè tolerare adſueuiſſent, ac peritia locorum aquã inuenirent. Romanis uerò neq; progredi iam, neq; regredi integrũ erat: cum quidam indigenarum cõfœderatorum Sidio autor fuit, ut incantationibus & magica arte uteretur, affirmans ſæpius ſe eo modo plurimam aquam eliciuiſſe: cum paruiſſet, tanta confeſtim aquæ uis cœlitus fluxit, ut & ſitim exercitus reſtingueret, & hoſtes perterrefaceret, diuinum auxilium Romanis adeſſe opinantes. Itaq; ultrò pacis conditiones acceperunt. His actis Claudius Mauritaniam ſubditam in duas partes diuiſit, Tingitanam & Cæſarienſem, duobus ijs equitibus præpoſitis. Eodẽ tempore finitimi Barbari cum

Antiochus Cõmagenus. *Mithridates Iberus:* *Boſporanus.* *Polemo.* *Agrippa.* *Herodes.* *Meſſalinæ in Iuliam odium.* *Senecæ exiliũ.* *Mauritania ſubacta.* *Galba Chattos uincit.* *P. Gabinius.* *Suetonius Paulinus.* *Cn. Sidij Getæ res contra Mauros geſtæ.* *Salabus.* *Incantationib. aqua elicitur.* *Mauritania duplex.* *Tingitana.* *Cæſarienſis*

Numidiæ quasdam partes infestassent, uicti bello sunt, ac N[illegible]mid[illegible] pacata.

An. V.C. 795. Consulatum gerebat tum Claudius, collegam habens C. Largum, cui Consulatum in totum annum prorogauit: ipse tum quoque duos tantum menses eum gessit, in Augusti acta iurare alios iussit, ac ipse quoque fidem dedit: neque enim passus est quenquam in sua iurare acta, & Consulatu se abdicans, itidem ut alij iuramentum præstitit, solitus id omnibus suis consulatibus facere. Tunc etiam Calend. Ianuar. cum recitarentur ex Senatusconsulto orationes quædam Augusti & Tiberij, ita ut usque ad uesperam Senatus detineretur, finem imposuit, dicens satis esse, eas in tabulis incidi. Cum quidã Prętores administrando ærario præpositi culparētur officij malè acti, non quidem id persecutus est, sed uenditiones quasdam locationesque ipse inspexit, correxitque si quid minus rectè agi censeret, idemque crebrò factitauit. Eo tempore non idem numerus Prætorum obseruabatur, cum XIIII. aut XVIII. aut medio inter hos numero crearentur, pro ut res tulisset. Constituit etiam

Exactores debitorum Reipublicæ. tres uiros prætorios, qui debita Reipublicę exigerent, ijsque lictores et alios ministros addidit. Fame ingenti exorta, non modò ad præsens tempus copiæ alimentorum, uerùm in perpetuum etiam prospexit.

Annonæ rationes ut explicârit Claudius. Nam frumentum quo Roma utitur, omne propemodum aliunde aduehebatur: at cum loca circum ostia Tiberis neque tuta nauibus appellendis essent, neque portus opportunos haberent, efficiebatur ut maris imperium parùm Romanis prodesset, cum præter ea quæ æstate subueherentur, ac in granarijs conderentur, hyeme nihil supportaretur: ac si quis id tentaret, magno periculo ei hoc

Portus à Claudio fabricatus. staret. Id intelligens Claudius, instituit portum ibi fabricari, cumque architecti interrogati, quãti sumptus eius operis essent futuri, tantos respõdissent, quantos ipse facere nollet: sperantes impēdij magnitudine audita, ipsum à proposito destiturum, nihil deterritus, rem in animum suum induxit, perfecitque, magnanimitate ac potentia Romana dignam. Effodit continentem haud exiguo spacio, ambitumque omnē crepidine lapidũ firmauit, ac in eum locum mare accepit; deinde ex utraque huius loci parte aggeres in ipso mari magnos iecit, multũ ijs maris cõplexus est, ibique insulã effecit, imposita turri, unde noct[illegible]es emicantes signum nautis darent. Id'que opus ab eo ita

Fucini lacus emißio in Tiberim tentata. extructum, portus nomen hodie quoque retinet. At in Fucino lacu, qui in Marsis est, in Tiberim emittendo, ut & locus circa eum lacum agriculturæ aptus, et Tiberis magis adhuc nauigabilis fieret, inanes sumptus fecit.

Leges Claudij. Multas tulit leges, quarum plerasque cõmemorare supersedeo. Inter alias fuit, ut sorte ducti præfecti, quia tum diu in urbe morabantur, ante Calend. April. in prouincias abirent: tum ne electi ei gratias in Senatu agerent, quòd pro more faciebant: dicens non eos sibi gratiam debere, quasi uerò ambitione eum honorem obtinuissent, sed se ipsis qui eum in principatu administrando promptè adiuua[illegible]nt: pollicitus etiam uberiores laudes, si bene præfuissent. Qui propter m[illegible]rbum non possent esse Senatores, eis ueniam dedit: quibusdam equitibus Tribunatum plebis permisit, reliquos autem omnes coegit in Senatum, quoties uocarētur, uenire: ac qui non paruissent ita obiurgauit, ut quidam horum necem sibi consciuerint. Alioquin facilis & bonus ijs erat, ut ægrotantes inuiserit etiam, dies festos agentib. adfuerit.

Bonitas Claudij. Cum quidam Tribunus plebis publicè seruũ suum percussisset, nihil aliud in eum statuit, quàm [illegible]uod m[illegible]istros ademit, restituitque eos non post multum temporis. Seru[illegible]m suum a[illegible]m, qui quendam illustrem uirum probro affecisset, in forum missum flagr[illegible] concidit. In Curia si Senatores diutius stetissent, ipse

ipse quoq; surrexit: nam (ut dixi) propter infirmitatem sedens plerunque si quid rogaretur, de scripto respondebat. L. Syllæ, cum is propter senium in suo subsellio quædam audire nō potuisset, ac ideo surrexisset, permisit ut in Prætorijs subsellijs sederet. Qua die prioris anni Imperator fuit creatus, ipse quidem nihil præter consuetudinem egit, nisi quod Prætorianis militibus uiritim centenos nummos distribuit, repetijtq; deinceps quotannis idem: at Prætores quidam (neque omnes, sed quibus esset uolentibus, id enim licentiæ habebant) sua sponte, nullo decreto, eum diem, ac natalem Messalinę publicè celebrarunt. Vtebatur omnino ea moderatione, ut nato quoq; sibi filio, qui tum quidem Ti. Claudius Germanicus, pòst Britannicus appellatus est, nihil splendidè egerit, ac neque ei Augusti, neque Messalinæ Augustæ nomen dari passus sit. Munera autem gladiatoria continenter edebat, quibus adeò gaudebat, ut uitio ei cesserit. Peribant uerò paucissimæ bestiæ, multi homines uel inter se pugnando, uel à feris enecti. Odio acri persequebatur Claudius seruos, libertosq;, qui sub Tiberio et Caio dominis suis perniciem machinati essent, aut delationib. alios circūuenissent, uel falsa testimonia tulissent: ideo plerosq; hoc modo perdebat, reliquos alio modo plectebat, aut dominis puniēdos suis tradebat. Equidem eorum qui ita in publico perirent, tantus fuit numerus, ut Augusti statuam eo loco positam iusserit aliò trasferri, ne uel semper inspiceret cædes, uel semper uelata esset.. Risumq; meruit eo facto Claudius, quòd sese ijs exaturaret spectaculis, quę æneam omniq; sensu cassam statuam uidere nollet. Delectabatur autem eo præsertim, si inter prandiū, medio munere, cæsos homines intueretur, quanquā leonē homines uorare doctū, ideoq; multitudini apprimè placentem occidisset, quasi non cōueniret oculis Romanis tale spectaculum. Quia uerò populo in ijs spectaculis promiscuè aderat, ac quę uellēt præbebat, rarissimè præconibus utens, ac pleraq; asserculis inscriptis significans, eo magnopere laudabat. Enimuerò suetus sanguine & cædibus impleri, pronior etiam ad reliquas neces inde factus fuit, quarum potissimùm causa penes eius familiam, & Messalinam fuit. Nam si quem uellēt occidere, metum Claudio incutiebant, atq; ita potestatem ab eo agendi pro arbitrio suo accipiebāt. Sæpenumerò repentè cōsternatus, i[illegible] necari aliquem cum iussisset, pòst cum se collegisset, & ad mentis sanitatem redijsset, eundem requirebat, facinorisq; cogniti dolore & pœnitētia corripiebatur. Earum cædium à C. Appio Silano initium sumptū est. Hunc quasi opera eius indigens, hominem nobilissimū, Hispaniæq; eo tempore præfectum acciuit, matremq; ei Messalinæ coniugio iunxit, eumq; inter amicissimos propinquissimosq; aliquandiu habuit, pòst subitò interfecit, quòd Messalinā, concubitu eius (erat enim extremæ libidinis ac impudicitiæ fœmina) recusato, ac per eam Narcissum libertū principis offendisset. Narcissus qui neq; uerū, neq; probabile ullū crimē obijcere Silano poterat, finxit in somnis uidisse se Claudium manu eius occisum, idq; ei adhuc in lecto cubanti tremebundus narrauit, excepitq; sermonem Messalina, & uerbis exaggerauit: ita insomnium Appio mortem attulit. Eo interfecto, nihil iam sibi de Claudio boni Romani pollicebantur: iccirco statim cùm alij, tum Annius Vinicianus insidias parauerunt, unus eorum qui post exitum Caij digni principatu habiti fuerant, ideoq; perniciem sibi metuens. Is cum nullis esset instructus uiribus, Furium Camillum Scribonianum Dalmatiæ præfectum, copias multas urbanas ac peregrinas habentem ad societatē defectionis per

L. Syllam honorat Claudius.

Britannicus Claudij F.

Ludis Gladiatoribus Claudius addictus.

Augusti statua translata.

Messalina & liberti Claudiū ad cædes exercendas instigant.

Cædes à Claudio editæ.

C. Appius Silanus ut Messalinæ & Narcissi dolo perierit.

Messalinæ impudicitia.

Annius Vinicianus & Furius Camillus Scribonianus contra Claudium insurgunt.

 nuncios

nuncios pellexit, iam tum idipsum animo agitantem, quòd ipse quoque Imperio dignus esset iudicatus. Ad hunc id agentem multi Senatores & equites se contulerunt. * * Milites enim, cum eis

Camillus à militibus desertus perit.

Camillus nomen populi obtenderet, ac pristinæ libertatis restitutionē polliceretur, ueriti ne iterum molestias ac mutationes tolerandas haberent, dicto ei audientes non fuerunt. Itaq; eos metuens Camillus, in Issam insulam delatus est, ibiq; mortem uoluntariā oppetijt. At Claudius, qui eatenus in tanto metu fuerat, ut paratus ultrò ei principatu cedere esset, recepto tum animo, militibus cum alijs donis gratias egit, tum effecit, ut urbanæ legiones septima & undecima, Claudianæ, fideles, piæq; à Senatu nominarentur. Insidiarū autem conscios cōquisiuit, ac ea causa permultos, interq; eos Prętorem quendā, postquam is se magistratu abdicasset, necauit: multi, & Vini-

Viniciani interitus.

cianus ipse, manus sibi attulerūt. Hac arrepta occasione Messalina, Narcissusq;, & reliqui liberti, à nullo extremo facinore abstinuerunt: indicibus usi sunt etiam seruis ac libertis contra suos dominos, eosdemq;, & ingenuos quoq; multos, non peregrinos modò, sed ciues etiā, eosq; nō de plebe modò, sed equites etiam patriciosq; quæstionibus subiecerunt, quanquam initio principatus Claudius iurauerat, nemini se libero tormēta adhibiturum. Hoc modo multi uiri morte affecti, multæ mulieres, aliæ in carcere, aliæ ad tribunal protractæ captiuarum instar, & earum quoque in Gemonias proiecta corpora, cum eorum qui extra urbem necarentur, corpora tandem eò mitterentur. Quidam tamen nocentissimorum partim gratia, partim pecunia Messalinæ & Narcissi sociorumq; interuentu mortem uitarunt. Liberis necatorum impunitas omnibus, bona etiam quibusdam paterna concessa.

Iudicia.

Iudicia peragebantur in Curia, Claudio eiusq; præfectis & libertis præsentibus: referebat ipse ad Senatum, in medio Consulum sella curuli aut in subsellijs sedens, tum ipse sedile consuetum occupabat, ac ijs sellę ponebantur. Eo modo & illustrissimi uiri iudicabantur. At Galæsus quidam Camilli li-

Galæsi in Narcissum scōma.

bertus in Curiam introductus, multa libera uoce protulit: unum uerò præsertim memoriam meretur, quòd interrogatus à Narcisso in medium progresso, quid nam acturus fuisset, si Camillus rerum potitus esset? Quid, inquit, nisi ei à tergo astans tacuissem? Arria alio facto insignis facta. Hęc con-

Arriæ fortitudo & fides in maritum.

iunx Cæcinæ Consulis, neque uiuere eo perempto statuit, (quòd sanè potuisset non absque honore, Messalinæ coniunctissima) & ipsum trepidan-

Cæcina.

tem confirmauit: arrepto quippe gladio se sauciauit, eiq; eum porrigēs: Viden, inquit, puer me non dolere? Hi laudem inuenerunt, quia cōtinentibus malis eò res deuolutæ erant, ut uirtus nulla alia, quàm fortiter mori, haberetur. Claudius sanè ita huius & aliorum facinorum ultioni intētus fuit, ut pro tessera quoque hunc Græcum uersum suis militibus dederit: —*Hunc uos*

Odyss. 21.

Vlcisci, quicunq; prior nos lædat, oportet.

Multa quoque huiusmodi ad milites & Senatum dicta spargebat Græca, risu ab ijs qui intelligerent excepta. Eodem tempore Tribuniplebis, uno ex eorum collegio defuncto, quanquam præsentibus Consulibus, ipsi

An.V.C.796.

Senatū sufficiendi alterius causa conuocarunt. Post hæc Claudius III. Consul, multa sacrificia, multas ferias abrogauit: nam maior anni pars ijs absu-

Feriæ imminutæ.

mebatur, non sine magno Reipub. detrimēto. Igitur eas & reliqua omnia quæ poterat, cōtraxit. Quæ Caius quibusdam nullo iure aut causa dederat, repetijt, ademptaq; ab [illegible] earum curatoribus per Corbulonem, restituit: pro uinciarum præfectis sorte constitutis, qui etiamnum in urbe moras trahebant

cc

bant,ut ante me[illegible]iantem Aprilem diſcederēt Roma, imperauit. Lycios ad cædem uſque Romanorum quorundam tumultuando progreſſos, in ſerui tutem re[illegible]egit, & Pamphyliæ adiecit. De qua re cum in Curia cognoſceret, legatum quendam, Lycium quidem origine, Romanum tamen natum, Latine int[er]rogauit, ac non intelligenti quid quæſiuiſſet, ciuitatis ius ademit, dicens Romanum eum eſſe non debere, qui ſermonem eum neſciret. Multos alios quoq; indignos, ciuitate ſpoliauit, multis alijs ſingulatim, aut confertim eam dedit, abſq; etiam diſcrimine. Quia enim fere omnibus in rebus Romani peregrinis potiores habebantur, multi ciuitatis ius ab ipſo petebant, multi à Meſſalina ac familia eius redimebant. Itaque ius illud, magna quondam pecunia uenditum, adeò tunc uile factum eſt, ut rumor inſinuauerit, poſſe id uel uitreorū uaſorum fragmentis pro precio datis parari. Hac de cauſa dicterijs agitatus Claudius, eo contrà laudem inuenit, quòd cum multi deferrentur, qui Claudij nomine non uterentur, aut teſtamento ei nihil legarent, quaſi utrunq; ijs qui ciuitate ab eo donati eſſent, facto opus eſſet, edixit, ne quis horū cauſa accuſaretur. Proinde Meſſalina, libertiq; Claudiani ita nō ius modò ciuitatis, exercituumq; regendorum, & procurationum, ac præfecturarum officia uendebant: ſed reliquarum etiam omnium inſtituram exercebāt, ut uenales omnes res magno iam precio eſſent, adeò ut Claudius coactus fuerit in Campum Martiū conducto populo, ipſe pro tribunali rerum precia indicare. Porrò in caſtris chlamydem indutus munus gladiatorium exhibuit, natalem autem filij eius Prætores iniuſſu ſpectaculo & epulo decorauerunt, quod poſtmodò etiam ab ijs qui uellent factū eſt. Interim Meſſalina cùm ipſa libidinoſe uiuebat, tum alias mulieres ad impudicitiam cogebat, multasq; in ipſo ut Palatio in præſentia ac conſpectu maritorum adulteria committerent, adegit: qui ipſi in ea re obſequebantur, eos honoribus ac magiſtratibus ornabat: qui uerò ſe in id flagitij nō demittebant, eos odio habebat, ac exitium afferebat. Hæc tot & tanta ſcelera diu Claudium latuerunt, cui ancillas Meſſalina componebat thoro, ac eos qui indicium aliquid deferre poſſent, beneficijs aut ſupplicijs præuertebat: ita Catonium quoq; Iuſtum, militibus Prætorianis præfectum, cùm Claudio aperire quippiam flagitij uellet, nece præuenit: Iuliam quoque filiam Druſi Tiberio nati, quæ uxor Neronis, Germanici filij, fuerat, æmulatione ducta, ac alteram Iuliam Germanici filiam interfecit. Tunc etiam eques quidā, inſidiarum Claudio factarum inſimulatus, de rupe Tarpeia per Coſ. & Tribunos plebis deiectus eſt. Dum hæc Romæ geruntur, eodem ferè tempore A. Plautius, Senator, uir clariſsimus, in Britanniam exercitum duxit, Berico, qui per ſeditionem inſula exturbatus fuerat, Claudio ita perſuadente. Plautius tum Prætor, difficulter exercitum è Gallia abduxit, indignè ferentem, quòd extra orbem terrarū bellum eſſet gerendum, multumq; temporis cunctando extrahentem. Aſt ubi Narciſſus à Claudio miſſus tribunal Plautij adſcendere, & exercitum alloqui inſtituit, tu[m] maiori indignatione milites accenſi, conclamauère confeſtim tritum illu[d], Iò Saturnalia, (mos enim eſt Saturnalibus, ut id feſtum habitu dominorum ſerui celebrent,) ſtatimq; uolentes Plautium ſecuti ſunt. Copijs in tres partes diſtractis, ne uno loco appellentes prohiberi littore poſſent, retrò acti à uento in tranſmiſsione nonnihil moleſtiæ ſenſerunt: animo tamen [re]cepto, quia fax ab ortu ſolis ad occidentem, quà nauigabant, diſcurriſſet, i[n] [illegible] uecti ſunt, nemine prohibente. Britanni enim cum ob ea quæ nar[rauim]us, eos [no]n aduenturos [c]redidiſſent,

Lycijs libertas adempta.

In eos qui ius ciuitatis haberent, linguam non tenentes eius.

Ciuitatis ius uariè ademptum & datum.

Meſſalinæ & Narciſsi potentia.

Meſſalinæ libido.

Claudij ignorātia.

Catonij Iuſti interitus, & Duarum Iuliarum.

A. Plautij in Britāniam expeditio.

Bericus.

Narciſſus à militibus exploſus.

Saturnalia.

3

crediдissent,non conuenerant:ideoq; non congresſi, in paludes ſe ac ſyluas abdiderunt, ſpe Romanos mora extrahendi, ut re infecta diſcedere cogerentur, ſicut Iulio Cæſari acciderat. Proinde Plautius ijs indagãdis multum laboris exhauſit. Poſtquam inuenit, (erant autem non liberi, ſed regibus diuerſis ſubiecti) primò Cataratacum, poſt Togodumnum Cynobellini filios uicit, patre antè mortuo. Fugientibus his, partem Bodunnorũ in fidem accepit, qui Catuellanis parebant: præſidioq; ibi relicto, ad fluuium quendam progreſſus eſt: quẽ quia ſine ponte non poſſe à Romanis tranſiri Barbari credebant, ſocordiùs in altera eius parte caſtra habebant. Igitur Plautius Germanos miſit, ſolitos etiam rapidiſsima flumina facilè in armis tranare. Hi hoſtem inopinatũ inuadentes, neminem uirum ſauciarunt, equis tantùm qui currus traherent, uulneratis, quibus turbatis ne ſeſſores quidẽ conſtare ualebat. Tum Flauium Veſpaſianũ (qui ſummo pòſt Imperio potitus eſt) huiusq; fratrem Sabinum legatum miſit, qui ipſi etiam traiecto amne, permultos Barbaros improuiſò interfecerunt. Neque uerò reliqui fugæ ſe dederunt, ſed poſtero die prælium incerta uictoria conſeruerunt, donec C. Sidius Geta cum propè in hoſtium poteſtatem ueniſſet, ita eos uicit, ut ei propterea honores triumphales, quanquam Conſul nõ fuiſſet, dati ſint. Inde ſe barbari ad fluuium Tameſin, quâ is in Oceanum ſe exonerat, eoq; affluente ſtagnat, receperunt, eumq; facilè tranſierunt, locorum quæ firma & peruia eſſent gnari: eos Romani inſequentes periclitati ſunt, mox cum Germani iterum tranauiſſent, ac ſuperiori loco per pontem quidam tranſgreſſi eſſent, undiq; Barbaris circunfuſi magnam ſtragem ediderunt, reliquos uerò inconſultiùs cõſectantes, in paludes inuias inciderunt, multosq; ſuorum amiſerunt. His de cauſis, & quia Togodumni interitu non modò nihil remiſerant Britanni, ſed acriùs ad uindicandã eius cladem bellum parabant, ueritus Plautius ultrà non proceſsit, ſed cuſtodia eorum quæ tenuiſſet poſita, Claudium accerſit: iuſſus id facere, ſi quid uiolentius eueniret. ad quã expeditionem cùm omnia multa parata erant, tum elephanti contracti. Claudius accepto nuncio, res urbanas, ac milites etiã Vitellio collegæ ſuo, (cui Conſulatum itidem ut ſibi ad ſex menſes dederat) mandauit, ipſe ab urbe Oſtiam deuectus nauigio, inde Maſsiliam eſt, reliquoq; itinere partim terra, partim mari facto, ad Oceanum uenit, tranſmiſitq; in Britanniam, & ad copias ad Tameſin ſe expectantes perrexit. Quibus ad ſe receptis, tranſgreſſus fluuium, cum Barbaris, qui ad eius aduentum conuenerant, ſignis collatis dimicauit, uictoriaq; potitus eſt, & Camalodunum Cynobellini regiam cepit, multosq; inde ui, alios deditione in ſuam poteſtatẽ accepit. Ob hæc aliquoties Imperator dictus eſt, contra inſtitutum Romanorum: neq; enim ſæpius quàm ſemel licet uno de bello id nomen adſumere. Porrò Britannis Claudius arma ademit, Plautioq; eos regendos, ſubigendosq; reliquos mandauit, ipſe Romam contendit, generis ſuis Pompeio & Silano cũ nuncio uictoriæ præmiſsis. Senatus rebus geſtis cognitis, Britãnici cognomentum ei, triumphum, ludos annuos, arcum trophæa ferentem in urbe, aliumq; in Gallia: (unde in Britanniam traiecerat,) filio idem cognomen, ut quaſi proprio ſuo nomine Britannicus diceretur, Meſſalinæ primum in cõſeſſu locum, ut Liuiæ quondã, utq; carpento ueheretur, decreuerũt. Contrà Caij memoriã ægrè ferentes, omne æreũ numiſma quod eius imaginem haberet, cõflari iuſſerunt: id quidẽ factum, non tamen æs in meliorẽ uſum conuerſum, quia Meſſalina ex eo Mneſteris hiſtrionis ſtatuas fecit, hanc ei ſuæ con-

Marginalia: Cataratacus. Togodumnus. Cynobellinus. Bodunni. Catuellani. Germani boni natatores. Flauius Veſpaſianus. Sabinus. C. Sidius Geta. Tameſis fluuius. Vitellius Conſul. Camalodunũ. Imperatoris nomen. Honores Claudio decreti. Aerea Caij numiſmata conflata. Mneſteris hiſtrionis ſtatuæ à Meſſalina factæ.

cõſuetudinis gratiã referẽs, quia is antè Caio quoq; familiaris fuerat. Huius Mneſteris amore flagrans Meſſalina, cum nullo modo neq; pollicitis neq; minis ad concubitum pellicere poſſet, cum marito locuta eſt, petens ut ſibi eum parere cogeret, quaſi alia in re eius indigẽs: itaq; cum Claudius ei mandaſſet, ut Meſſalinæ in omnibus quæ iuſsiſſet, morem gereret, coijt cum ea Mneſter, quaſi id quoq; ab eo iuſſus. Eodem modo permultis cum alijs egit Meſſalina, ita adulteria perpetrans, quaſi conſcio & permittente Claudio. Cæterùm Britanniæ parte aliqua ſubacta, Romam redijt Claudius C. Criſpo II. T. Statilio Conſulibus, ſexto quàm diſceſſeret mẽſe, ſedecim tantùm diebus in Britannia actis, triumphauitq; cùm reliqua pro more agens, tum per gradus in Capitolio genibus adſcendens, leuantibus eum utrinq; generis. Tribuit autem nõ Conſularibus modò, qui ea in militia affuiſſent, ſed Senatoribus quoq; alijs triumphalia inſignia, ſolitus hoc etiam in minimis rebus profuſe agere. Rubrio autem Pollioni præfecto ſuo imaginem quoque, ac ſedem inter Senatores quoties ipſum in Curiam comitauiſſet, cõceſsit: ac ne nouum id facere uideretur, dixit Auguſtum hoc idem Valerio cuidam Liguri tribuiſſe. Laconem qui prius uigilibus præfuerat, tum Galliam procurabat, his ijſdem ac Conſularibus præterea honoribus ornauit. Deinde ludos triumphales edidit, accepta ad id Conſulis poteſtate. Hi ludi in duobus ſimul theatris exhibiti ſunt, ac ſæpius ipſo à ſpectaculis digreſſo, alij ea curarunt: equorũ certamina tot promiſit, quot dies ille admitteret, plura tamen quàm decem non fuère. nam inter equorum curſum urſę cædebantur, athletæ certabant, pueri ex Aſia euocati pyrrhicam ſaltabant. Alios propter hanc uictoriam ludos artifices ſcenici fecerũt, cum Senatus id conceſsiſſet. Hæc propter triumphum Britannicum acta: ac quo libẽtius reliqui ſe dederent, decretum eſt ut omnia pacta quæ Claudius aut eius legati iciſſent, rata eſſent, quaſi à S.P.Q.R. facta. Achaiam & Macedoniam iam inde à principatu Tiberij à præfectis electis adminiſtratas, ſorti reddidit. Prætores qui pecuniæ publicæ curandæ præfuiſſent, abrogauit, Quæſtoribus eo munere, ut antiquitùs inſtitutum fuerat, mandato: non quidem ut annui ij eſſent (ſicut olim & Quæſtores, & hi deinde Prætores fuerant) ſed ut duo ad triennium ei negocio præeſſent: atq; hi ſtatim Prætores deinde creabantur, pecuniamq; pro eo ac uiſi fuiſſent ſuum munus obijſſe, accipiebant. Præfecturas autem Italiæ extra Romam omnes aboleuit, ac Quæſtoribus mandauit: Prætoribus quædam iudicia, à Conſulibus olim cognita, commiſit: militibus, quia ex lege uxores habere nequibant, ius maritorũ conceſsit. M. Iulio Cottio paternum principatum, quem ad Alpes ſui nominis habebat, adauxit, tunc primùm eum regem appellans. Rhodios libertate priuauit, quòd Romanos quoſdam in crucem ſuſtuliſſent. Vmboniũ Silionem præfectum Bæticæ accitum, Senatu mouit, quòd in Mauritania militantibus parum frumenti miſiſſet: hoc ei crimen obtentum, cum ob id plecteretur, quia libertos quoſdam offendiſſet. Atque is quidem Silio omnem ſuam ſupellectilem proſcripſit copioſam & elegantem, quaſi omnem diuenditurus, nihil tamen uendidit quàm ueſtem Senatoriam, oſtendens nihil ſibi mali accidiſſe, ac poſſe ſe priuatũ bene uiuere. Nundinæ quoq; tum propter ſacrificium in alium diem tranſlatæ: id ipſum aliàs quoque ſæpe factum. Annus inſequens M. Vinicium iterum, Statilium Coruinum habuit Conſules. Tunc Claudius omnia ſolita iuramẽta p[illegible] reliquos uiritim iurare prohibuit, atque ita ut olim, unus ex Prætor[illegible]us, Tri[illegible]niſplebis, ac

Meſſalina quo dolo Mneſteris concubitu potita.

An. V. C. 797.

Triumphus Claudij.

Rubrius Pollio.

Laco.

Ludi triumphales.

Pyrrhica ſaltatio.

Circa magiſtratus quædam à Claudio immutata.

M. Iulius Cottius.

Rhodijs libertas adempta.

Vmbonij Silionis caſus.

Nundinæ trãſlatæ.

An. V. C. 798.

reliquis collegijs pro omnibus iusiurandum dixit, quod per multos annos
Statuas ponendi modus imperatus. seruatum est. Quoniam quidem uerò urbs imaginibus replebatur (licebat enim omnibus qui uellent pictura, ære, lapideq; suam effigiem publicare) plerasq; earũ loco mouit Claudius, interdicto ne quis in posterum priuatus iniussu Senatus hoc ageret, nisi quis opus aliquod ædificasset aut refecisset: his ac eorũ cognatis permittebat, ut ijs in locis memoriã sui poneret. Cum Præfectum quendam prouinciæ propter dona capta exilio puniret, omnia quæ is præfecturę tempore acquisiuisset, in publicũ redegit: ac ne subterfugere iudicium Pręfecti possent, nulli statim unum post alterum imperiũ dedit. Decretum quidem id iam antè fuerat, ut alij post alios citra excusationẽ sorte in prouincias mitterentur, ac ne quis exacto officio aliam ex alia peregrinationem susciperet, ne uidelicet delicta uel imperijs, uel peregrinationibus continentib. impunita redderentur, uerùm exoleuerat iam. Claudius uerò utrunque tam diligenter seruauit, ut ne suorum consiliariorum ullum passus sit statim prouinciam ad se pertinentem sortiri, quanquam nonnullos pateretur biennio toto præesse, ac aliquando delectos in eas mitteret. Qui peregrinationem extra Italiam petebant, concedebat quidem ijs non consulto Senatu, tamen ut ij lege abesse uiderentur, iubebat Senatusconsultum fieri. Verùm id posteriore demum anno factum est. Eo uerò tempore ludos uotiuos, quos suæ expeditionis causa promiserat, edidit, plebiq; quæ
Donatiuum Claudij. ex publico frumentum accipiebat, in singula capita trecenos sestertios diuisit, quanquam fuere qui plus acciperent, & nonnulli mille ducẽtos quinquaginta adepti sunt. Eam pecuniam non ipse omnẽ distribuit, sed partem generi eius, cum plures in dies se largitio proferret, quibus ipse ius uolebat dicere. Saturnalibus quintum diem, à Caio additum, ac ademptum deinde,
Claudius Solis defectum & eius causas prædicit. restituit. Quia uerò natali suo defectus solis futurus erat, ueritus ne quis inde tumultus existeret, cùm alia quoq; prodigia quædam accidissent, publicè edidit non modò futurum id deliquiũ, sed tempus etiam, quantitatemq; eius, causasq; ob quas necessariò euenturũ esset. Causæ sunt huiusmodi. Lu-
Causæ eclipsiũ Solis & Lunæ. na infra solem (ut certum habetur) siue proximè ei subiecta, siue Mercurio etiam, Veneriq; supposita, mouetur in longitudinem ac altitudinẽ, quemadmodum & Sol uidetur cursum habere suum: sed præterea etiam in latitudinem, quod Soli nequaquã conuenit. Proinde Luna si respectu aspectus nostri rectà sub Solem ueniat, ac infra eius radios currat, splendorẽ eius qui in terram defertur, hominum alijs magis, alijs minus occultat, nequaquam uerò eum obscurat: nimirum cum Sol semper proprium lumen obtineat, neque unquam id amittat. unde his etiam quibus Luna non ita opponitur, ut Solem obtegat, integer uidetur. Hoc ita Soli accidit, ac tum ita sub Claudio editum est. Porrò Luna (neque enim alienum fuerit de ea quoque loqui, quando semel eum sermonem attigimus) deficit, quoties è regione opposita Soli (quod ei in plenilunio, sicut Soli deliquium in coniunctione obtingit) [illegible] umbram terræ, quæ habet metę seu turbinis figurã, incidit. Fit hoc, cum in medio latitudinis suæ mouetur, ac tunc luce quam à Sole accipit destituta, ipsa per se qualis sit apparet. Circumacto hoc anno,
An. V. C. 799. Valerius Asiaticus iterum, M. Silanus Consulatum acceperũt. Silanus tempus magistratui suo præscriptum exegit: Asiaticus autem ad Consulatum toto anno gerendum de[illegible]iatus (quod alijs etiam euenit) ultrò se eo abdicauit, non sine [illegible]d quidem. Veruntamen alijs inopia causam præbuit, cum sum[illegible]ptus lud[illegible]um Circẽsium immodicè excreuissent, quia uicies

quater

quater certabatur: Asiaticum ipsæ diuitiæ mouerũt, quas cum magnas possideret, ne præterea propter secundum Consulatum molestus, inuidiæq; aliorum obnoxius foret, demittere se sponte sua statuit, quò tutior à periculis esset. Verùm id ei consilium irritum fuit, ac propter suam opulentiam periit. Vinicius uir illustris nihil quidem à Claudio passus est, cùm se ocio & cura suarum rerum seruaret: at à Messalina, cui suspectus erat, quoniam ea uxorem eius Iuliam occiderat, indignante insuper quòd coitum suum recusasset, ueneno necatus est, publicoq; funere & laudatione (multis enim ea concedebantur) ornatus. Verùm Asinius Gallus, Drusi frater uterinus, insidiatus quidem est Claudio, nõ tamen morte, sed exilio mulctatus: fortassis propterea etiam, quòd neq; exercitum parauerat, neq; pecuniam cõtraxerat, sed multa eum insania, quasi generis causa in Romanos uolentes imperium habituro, ad ferociã prouexerat: potissimùm autem ideò, quòd statura minima, ac deformitate summa præditus, despiceretur, ac risum magis quàm periculum mereretur. Laudi hæc summæ Claudio fuerunt, ac profectò id quoq;: cum quidam Libertus Tribuno plebis patronum suum deferret, ac contra eum lictorem peteret, acciperetq;, indignatus, hunc & eius socios supplicio affecit, edixitq;, ne quis auxilium eis qui contra dominos ita agerent, ferret: qui tulisset, eum ius alios accusandi amissurum. Atqui cõtrà ægrè omnes ferebant, mulieris eum, et libertorum suorum esse mancipium, potissimùm ubi in gladiatorio quodam certamine Sabinum Galliæ sub Caio præsidem perdere Claudio alijsq; cupientibus, cum (erat enim adulter ipsius) Messalina eripuit. Eadem Messalina quoque non sine omnium dolore detinebat Mnesterem, abstractum à theatro, ac quoties cur non saltaret, mentionẽ populus faceret, miratus Claudius id esset, excusaretq; inter alia, eum secum non esse. Etenim credentes uerè eum quæ fierent ignorare, dolebant solum ipsum nescire quid in regia rerum gereretur, quę iam hostibus etiam innotuissent, indicare tamẽ ea nolebant, uerecũdia Messalinæ: & Mnesteri parcentes, qui non minus populo propter artem, quam formæ causa Messalinæ gratus erat. Tam egregius uerò artifex saltãdi erat, ut cum ab eo magno populus studio contenderet, ut quandam fabulam præstantem ageret, è scena prospexerit, dixeritq;, non posse se id facere, quia cum Oreste dormiuisset. Claudius porrò, cum causæ innumeræ inciperentur, ac qui se casuros sua timebant, uadimonium desererent, edicto testatus est, se contra absentes etiam intra certum diem pronunciaturum, idq; re confirmauit. Annus sequens Claudium IIII, L. Vitelliũ III. Consules habuit, Anno Romæ octingentesimo. Mouit tum Senatu aliquos Claudius, quorum plerìq; non inuiti, sed libenter propter egestatem exciderunt. Et cum Surdinius quidam Gallus, cui ad Senatorium ordinem tuendum opes sufficiebant, Carthaginem migraret, celeriter eum Claudius reuocauit, aureisq; se eum compedibus ligaturum dixit: ergò dignitate à principe illigatus, Romæ mansit. Porrò in alienorum libertorum scelera grauiter animaduertens Claudius, ita suis indulsit, ut cum quidam Pantomimus in theatro uulgatũ illud protulisset:

Tolerarier nequit beatus uerbero,

uniuersusq; populus in Polybium eius libertum intueretur, ac Polybius clamaret, dictum esse ab eodem poeta:

Reges quoq; extitere de caprarijs,

impunè id tulit. [illegible] quosdam delatis, quasi insidias ipsi struxissent, contempti reliqui, quia dicerent non eodem modo

M. Vinicius Iuliæ maritus à Messalina ueneno necatus.

Asinius Gallus Claudio insidiatus relegatur.

Claudius uxoris & famulorum mancipiũ.

Sabinus.

Mnester Messalinæ adulter.

An. V.C. 800.

Surdinius Gallus.

Aureæ compedes.

Polybij Claudij liberti licentia.

Claudij uox.

Valerij Asiatici interitus.

modo de pulice ac de fera uindictam expetendam: Asiaticus autem apud eum causam dicere iussus, parũ abfuit quin euaderet. Inficias enim ibat, neque se quenq; horũ, qui cõtra ipsum producti essent testes, agnoscere dicebat: tum miles qui se consilijs eius interfuisse perhibebat, iussus Asiaticum demonstrare, caluum quendã fortè adstantem indicauit: ea re in risum uersa multum, Claudióq; iam de absoluendo Asiatico cogitãte, Vitellius Messalinæ gratificans, oratum ait se ab Asiatico, ut liceret sibi qua uellet morte perire: ita demum Claudius existimans conscientia uictũ eum seipsum morte damnasse, hominem interfecit.

Vitellius calumnia Asiaticum morti tradit.

Insula enata.

Eodem anno apud Theram insulam parua insula enata est, antè non uisa.

De seruis ægrotis.

Quia multi seruos ægrotantes nulla cura dignabantur, sed domibus eijciebant, legem tulit Princeps, ut qui ita exturbati ad sanitatem redijssent, liberi essent.

Titus patrem Vespasianũ eripit.

In Britannia circundato à Barbaris Vespasiano, & in extremo periculo uersantem, Titus filius eius patri metuens, coronam hostium incredibili audacia disiecit, fugientesq; insecutus cecidit. Plautius Britannici belli causa, quòd egregia id gessisset confecissetque, à Claudio laudatus est, ac triumphauit.

Cn. Domitij Corbulonis in Germania res gestæ.

Chauci.

At Cn. Domitius Corbulo in Germania exercitui præfectus, milites exercuit, ac Barbaros, in primis autem Chauchos uexauit: cuius ubi uirtutem ac studia Claudius cognouit, non passus maiora augmenta accipere, ex hostico reuocauit. Et redijt Corbulo dicto parens, hac tantùm uoce emissa, fœlices fuisse quondam exercituum duces: quo ostenderet priscis illis licuisse citra periculum præclarè rem gerere, suæ uirtuti Imperatoris inuidiam officere. Triumphauit tamen nihilominus.

Fossa inter Mosam et Rhenũ.

Iterum copijs præpositus, nihilo minus eas in exercitijs habuit, cumq; pax esset, eorum opera fossam à Rheno ad Mosam perduxit, longam ad millia passuum XXI. ne ij fluuij æstuante Oceano refluentes stagnarent.

Messalinæ stupra & nuptiæ cum C. Silio.

Messalina uerò adulterijs & stupris nõ contenta, (iam enim etiam in lupanari in Palatio sese & alias primarias fœminas prostituebat) maritos quoque simul multos, scilicet lege quadam habere cupiuit. Ideo C. Silio nupsit, nuptiasq; magno sumptu parauit, regiamq; ei donauit, preciosissimis quibusq; Claudij rebus in eam congestis, deniq; Consulem eum designauit. Hæc omnibus audita uisaq;, solus Claudius ignorabat. Quippe rei frumẽtariæ [illegible]plicandæ causa Ostiam iuerat: Messalina uerò relicta Romæ simulatione morbi, magnum conuiuiũ instruxerat, in eoq; summa cum libidine luxuriata fuerat.

Narcissus index rei.

Claudius Mnesterem et Messalinam cædit.

Narcissus Claudio ab ea seiuncto pellicũ ministerio omnem rem aperit. Ergo reuersus in urbem Claudius, Mnesterẽ & multos alios trucidauit, ipsamq; deinde Messalinam:

Nuptiæ Claudij cum Agrippina.

pauloq; pòst fratris sui filiam Agrippinam, matrẽ Domitij Neronis, uxorẽ duxit, forma insignem, & quæ ad eum ut patruum crebrò cõmearet, solaq; cum eo esset, blandius accepta, quàm fratris filiam decet. Agrippina ubi primùm in regiam uenit, mulier tractãdis negocijs aptissima, Claudium statim sui iuris effecit, quiq; eius beneuolentia utebantur, alios metu, alios beneficijs sibi deuinxit.

Nero adoptatur à Claudio.

Seneca.

Claudio, quanquam ipse ex se natos liberos haberet, persuasit ut filiũ suum adoptaret, eumq; ad gerendũ Imperium instruxit sub præceptore Seneca, collegitq; ei ineffabiles diuitias, nihil sordidissimum etiam ac minimum quod ad pecuniam parandam faceret, omittẽs, omnes quacunq; ratione locupletes demerendo, multos propter opes interimendo.

Lolliam Paulinam Agrippina tollit.

Aemulatione impulsa nonnullas etiam illustres fœminas morte affecit, inter quas Lolliam Paulinam, quòd spem ea [illegible]tiarum Claudij aliquam habuisset. Huius occisæ caput allatum sibi, cum non agnosceret, sua manu os eius aperuit, dentesq; peculiare

culiare q̃ Agrippiam habentes inspexit. Mox in Messalinam planè commutata est, tum præsertim, cùm Senatus ei honores quosdam, utq́ carpento ludis ueheretur, decreuit. Quo tempore Claudius Neronem Agrippinæ filium adoptauit, generum quoque eum sibi fecit, filia tamen prius adoptanda in aliam famiam tradita, ne sororem fratri coniungere existimaretur. Eo tempore haud leue prodigium accidit, cùm ea die ardere cœlum uideretur. In palude quadam Claudius exhibere naualem pugnam cupiebat, cinxeratq́ eam ligneo muro, fixeratq́ tabulata, conueniente ad spectandũ immensa multitudine. Vestitum quisq́ suo arbitrio, militarem Claudius & Nero gestabant, Agrippina chlamydem auro intertextã induerat. Quibus depugnandũ fuit, morte damnati erant: utrinque naues quinquaginta habebant, partiũ alteri Rhodiorum, alteri Siculorum nomen. Primùm utriq́ in unum congregati, Claudium his uerbis compellauere: Aue Imperator, morituri te salutant: pòst cum salutẽ non impetrarent, sed nihilo minus pugnam naualem cõserere iuberentur, tantùm nauibus ordines inuicem peruadentes, non antè ad manus uenerunt, quàm ui coacti mutuò se trucidarunt. Cæterùm Narcissus ita ludibrio habebat Claudium, ut fama sit, cum Bithyni ius dicẽte Claudio multis clamoribus Iunium Cilonem munerum haud mediocriter captorũ accusarẽt, qui præfectus ipsis fuerat, Claudiusq́ præ turba non intelligens quid uellent, assistentes interrogaret, quid'nam dicerent Bithyni, Narcissum mentitum respõdisse, agere eos gratias Iunio: idq́ credentem Principem subdidisse: Præsit ergo adhuc eis biennium. Porrò Agrippina publicè quoq́ persæpe de Republica respondenti, aut legatos audienti Claudio adfuit, in proprio tribunali locata, maximum id spectaculum. Iulio Galico oratori causam agenti iratus, in Tiberim iuxtà ipse iurisdictionem exercens, eum abijci iussit. Vnde extat perelegans Domitij Afri, patroni reorum suo tempore præstantissimi, iocus, cuius auxiliũ cum quidã imploraret, à Galico destitutus: Quis, inquit, tibi indicauit, me natatorem Galico meliorem esse? Enimuerò Claudius Agrippinæ actionibus, quas quidem comperisset, iam infensus, filiumq́ suum requirens Britannicum, (quem ipsa consultò plerunq́ aspectui subducebat, Neroni filio suo ex priori marito Domitio, omni modo Imperium parans) nec ferens modò quæ fiebant, consilia Agrippinæ deprimendæ, filiumq́ suũ successorem Imperij relinquendi rationes cogitabat. Quod ea sentiens, metuq́ perculsa, ueneno consilia eius præuenire statuit. Et quoniam uinum, quod plurimo semper ingerebat, ac cætera uictus ratio, qua ad sui custodiam Imperatores utũtur, ne læderetur obstabat, Locustam famosam ueneficiorum causa mulierem ad se uocauit, uenenumq́ eius opera immedicabile præparatum, boleto infudit: proinde ipsa de reliquis comedens, medicatum Claudio, maximum uidelicet, & pulcerrimum, manducandum exhibuit. Hoc pacto circumuentus insidijs ille, è conuiuio quasi temulentia oppressus elatus est, quòd erat ipsi frequens: noctu autem amissa loquendi audiendiq́ omni facultate diem clausit, III Idus Octobris, cum uixisset annos LXIII, imperasset XIII, mensesq́ præterea VIII. dies XX. Vt efficere hoc posset Agrippina, Narcissum in Campaniã, quasi aduersus podagram aquis eius regionis usurum amandauerat, attentissimum domini sui eum custodem, & quo præsente nunquam id facinus perpetrare potuisset. Huius quoque interitus Claudij obitum subsecutus est. Fuit is Narcissus hominũ ea tempestate potentissimus, ut qui amplius quater millies sestertium possederit, cùm urbes

Nero gener fit uitrici.

Ardor cœli.

Naualis pugnæ spectaculum à Claudio editum.

Iulius Cilo mendacio Narcißi seruatus.

Iulius Galicus orator.

Domitij Afri iocus.

Locusta uenefica.

Claudius ab Agrippina ueneno necatur.

Aquæ Campaniæ.

Narcißi opulentia & obitus.

bes regesq́ coluerint: idemq́ iam instante percussore, egregium factum edidit, crematis omnibus Claudij literis, quibus secreta contra Agrippinam ac nonnullos alios continebantur, quæ in sua ipse potestate, principi à libellis quòd esset, habebat. Hic fuit Claudio uitæ exitus, nimirũ à Cometa tam diu uiso, pluuia sanguinolenta, fulmine in signa prætorianorum militum delato, spontanea templi Iouis uictoris apertione, examine apum in castris congregato, ac morte singulorum ex omnibus magistratibus hominũ premonstratus. Sepultura, & alij honores ei, qui Augusto, omnes cõtigerunt. Agrippina autem ac Nero lugere se eum, quem necauerant, simulauere, euexeruntq́ in cœlum, quem è conuiuio extulerant. Vnde L. Iulij Gallionis, qui frater fuit Senecæ, urbanissimum extat dictum. Scripsit quidem Seneca etiam librum, ἀποκολοκυντωσιν titulo, quasi diceres de immortalitate fungo parta: sed Gallionis iocus memoratur, paucissimis uerbis plurima ambiens. cum enim eos qui in carcere necantur, magnis uncis in forum carnifices, ac inde in profluentem protraherẽt, unco Claudium in cœlum raptum dixit. Neq́ illud Neronis memoria indignum, qui fungos deorum cibum esse dicebat, quoniam Claudius etiam boleti esu Deus esset factus.

Prodigia quæ mortem Claudij portenderunt.

L. Iulij Gallionis de morte Claudij iocus.

Senecæ liber de morte Claudij.

Neronis de fungis facetè dictum.

FINIS DIONIS ROMANAE HISRORIAE,

Guilielmo Xylandro Augustano interprete.

DIONIS NICAEI, rerum Romanarũ à Pompeio Magno, ad Alexandrum Mamææ filium Epitome, Ioanne Xiphilino autore, & Guilielmo Blanco Albienſi interprete.

Quæ uerſio diligenter eſt, quibus in locis oportuit, à GVIL. XYLANDRO *Auguſtano caſtigata.*

N

GVILIELMVS BLANCVS GEORGIO ARMEniaco, Illustrissimo atque amplissimo Cardinali suo S.

VM me domum tuam superiore anno recepisses, Georgi Illustrissime atq; optime, nihil mihi potius fuit, quàm curare, ut eximium et singulare studium meum, quod in te habui semper, multis rebus perspiceres. Constitueram enim cùm Romam uenirem, me tibi totũ aliquando dedere, et in te omnia mea ponere, & quasi consecrare. Ad quam rem multæ me impellebant causæ, sed in primis uera illa & firma, quæ de tua singulari humanitate, suauissimisq; moribus habebatur, opinio. Accedebant etiam studia doctrinæ, quibus tu non solùm à pueritia deditus fuisti, sed etiam ad ea diligenter exercenda ita reliquos omnes inflammasti, ut apud Ruthenos, cùm factus esses eius gentis episcopus, multos tuo exemplo, maximisq; beneficijs ad hæc studia literarum ac humanitatis excitares. Quæ cùm statuisses nunquã intermittere in maximis occupationibus tuis, essesq; postea à Francisco rege Gallorũ optimo ac tui amantißimo missus ad Venetos legatus, atq; inde huc Romam ad Paulum III. Pontificem Maximum, nactus occasionem, magnam operam posuisti in restituendis optimis authoribus, & ab obliuione uindicandis. Quorum magnum numerum non solùm undiq; perquiri ac describi iußisti tuis sumptibus: sed etiam Regi omnium bonarum artium studiosißimo, ut idem faceret, mißis in omnes partes Europæ doctißimis hominibus, facilè persuasisti. Deinde cùm esses propter has legationes obitas liberè cooptatus in ordinem Cardinalium, ad illustrandam nobilitatem tuam, & ad memoriam laudum domesticarum, nempe ut tu unus memoriam maiorum tuorum Armeniacorum principum, quos uiros clarißimos fuisse constat, & potentißimos in Aquitania, dignitate simul & uirtute renouares: existimasti manendum tibi esse semper in proposito, susceptoq; consilio, ut abs te ueteres libri ab obliuione hominum atque silentio uindicarentur. In quibus fuit Epitome Dionis: quæ cùm fortè domi tuæ in meas peruenisset manus, cuperemque (ut principiò dicebam) ut tu meam erga te uoluntatem cognosceres, cœpi tua causa ipsam è Græco in Latinum conuertere. Qua in re cùm tibi opera mea satisfacere uideretur, iußisesq; mihi, ut inchoatum opus absoluerem: magna lætitia sum affectus, propterea quòd tibi, quo nemo authoritate apud me plus ualet, neq; uoluntate, rem gratam fecissem. Itaq; cum rusticarer hac æstate cum Iacobo Sabello, nobilißimo & clarißimo Cardinali, omni studio contendi, ut hunc Xiphilinum tuum, cùm in urbem redijssemus, tibi possem latinum offerre, ac dicare. Quod cùm faciam hoc tempore, non ab re erit, ut opinor, si pauca de Dione & Xiphilino, deq; ratione, quam sum in interpretando secutus, dixero, quò poßis rem omnem fac[illegible] cognoscere. Igitur Dion Nicæus nobili genere natus, patrem habuit Apronianum proconsulem Ciliciæ. Ipse uir senatorij ordinis, & bis consul fuit. Versatus est in studijs bonarum artium, uideturq;, ut de Socrate accepimus, habuisse diuinum quoddam, quod dæmonium appellat, cui parebat semper; ita ut ob eam causam coniector somniorum, & interpres portentorum esset. Scripsit enim librum de Somnijs, & prodigijs, quorum causa Seuerus principatum sperabat. Quo libro in lucem edito, missoq; ad Seuerum, imperatum est ei in somnis, ut animum ad scribendam historiam applicaret. Itaq; scribere cœpit ea, quæ gerebantur illis temporibus: quæ cùm ipsi Seuero, & cæteris maximè satisfacerent, statuit omnia, quæ spectabant ad populum Rom. perscribere, præsertim quòd ei confirmatum esset diuinitus, hanc historiam, quam relinqueret, magistram uitæ, nullo un[illegible]am temporis spacio esse perituram. Itaq; primò consumpsit annos decem in colligendis & coace[illegible]ndis ijs rebus omnibus, quas geßit populus Romanus ab urbe condita usque ad mortem Seueri: ijsq; compositis rebus, spacio annorum duodecim, cætera, uti successerunt, usque ad secundum consulatum suum, qui fuit Alexandri temporibus, persecutus est. De quo Imperatore scripsit pauca, propterea quòd non est Romæ diu cõmoratus, & quòd incidit in morbum, cùm ex Asia in Bithyniam uenisset: quodq; ex Bithynia missus est præfectus in Aegyptum. Cumq; inde reuertisset in Italiam, [illegible] post prætor in Dalmatiam, atq; inde in Pannoniam superiorem profectus est. Pòst ubi [illegible]mam ue[illegible] in Bithyniam, quæ

N 2 patria

patria eius erat, reuertit, dimissus, quòd laboraret ex pedibus, ut posset reliquum uitæ tempus in patria degere. His de causis factum est, ut ibi finem acceperit historia, quam diligenter uereq; propterea uidetur scripsisse, quòd ut uacaret à publicis muneribus, & otium in scribenda historia consumeret, Capuam delegerat ad habitandum, quoties in Italia moraretur. Neq; uerò tam difficile fuit Dioni Consulari & prætorio uiro historiam Romanorum principum scribere, quàm cæteris priuatis hominibus. Nouerat enim, ut opinor, causas bellorum, cæterarumq; rerum, quæ ab ipsis gerebantur: quippe magnam partem audiebat in senatu, & optimatibus, atq; adeò ipsis imperatoribus ita familiaris erat, ut ei facile esset eorum consilia cognoscere. Nec uerò reprehendi debet, ut ego quidem arbitror, quòd sæpe dicat uolatibus auium, cantibusq;, & somnijs multorum, declaratas esse res futuras. Nam cùm Romanis nihil ferè liceret inauspicatò gerere, essetq; collegium augurum ob eam causam constitutum, & scientia iuris augurandi magno in honore semper haberetur, nihil præcipuè peccauit illis quidem temporibus Dion, dum prodigia, quæ futura prædicerent, narrauit. Quæ cùm ita sint, illud potius optare omnes debemus, ut historiam populi Romani, quam ille ab urbe condita usq; ad tempora Alexandri multis uoluminibus erat complexus, integram aliquando inuenire & saluam posimus. Quæ tamen ipsa fortasse nobis uideretur prolixior, non aliter quàm Ioanni Xiphilino, qui eius Epitomen cõfecit. Hîc enim cùm esset Ioãnis Xiphilini Patriarchæ Constãtinopolitani nepos, Michaelis Imperatoris temporibus, uideretq; fortasse historiam Dionis, qui annis circiter CCCCC antè scripserat, negligi, quòd multis longißima esse uideretur, hanc eius Epitomen fecit. An autem idem fecerit in superioribus libris Dionis, qui pertinebant ad id tempus, quo respublica populi Romani in nullius uiri deuenerat potestatem, an à Pompeio initium sumpserit, ut nunc habemus, mihi quidem non constat. In hoc autem maximè probandus est Xiphilinus, quòd cùm hanc Epitomen scriberet, atque ea, quæ nimia esse uidebantur, resecaret, in cæteris à uerbis, quibus Dion usus fuerat, non discesit: pauca enim adiecit de suo, ut Dionem ipsum magna ex parte, non Xiphilinum loqui putes. Itaque cùm Xiphilinus hanc fidem Dioni in Græco sermone præstiterit: mihi fuit elaborandum, ut cuius uerba latinè totidem uerbis interpretari non poteram, ab eius sententia nusquam discederem. In primis autem illud egi, quoad facere potui, ut esset in hac Epitome latina sermo non ille quidem ornatus, sed tamen non abiectus, ne Græcam ad intelligentiam historiæ magnopere desiderares. quod plerisque uideo interpretibus contigisse, qui dum religioni uerborum seruiunt, ut latina ad uerbum de Græcis exprimant, ipsi latinè sine Græco intelligi nõ possunt. Habet enim unusquisq; sermo propria multa, quæ si quis uelit, ita ut sunt, in alium transferre sermonem, obscurus ijs, qui non habent utriusque linguæ scientiam, & insolens in uerbis, ac odiosus sit necesse est. Nam (ut exempli causa dicam) si, quod Græci dicunt factum esse, πρώτῃ ἡμέρᾳ ποσειδῶνος, id ego non dicam latinè Calendis Decembris esse factum, sed uelim Græcos imitatus, primo die Decembris interpretari, uidebor omnino Latini sermonis ignarus atq; insolens esse. Cùm igitur sint multa eiusdem generis, nunquam putaui in hoc libro interpretando, si dicat Dion dedisse imperatorem, πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας δραχμῶν, latinè me posse dicere XXV myriadas drachmarum, aut CCL millia drachmarum: sed potius aureorum decem millia, communi consuetudine sermonis latini. Nam cùm ipse Dion testis sit, in aureo esse drachmas XXV, & constet ex multis iuris consultorum responsis, aureos in numeranda summa pecuniæ maximè in usu fuisse illis quidem temporibus, pro centum drachmis mihi dicendum esse quatuor aureos putaui. Itemq; in itineribus non dixi abesse aliquem ab urbe stadia CCCC, sed passuum quinquaginta millia, complexus uidelicet octo stadia in singulis millibus passuum, ne ab usu latini sermonis discederem. Nam si Dion, cùm de rebus Romanis scriberet Græcis hominibus, ipse Græco more locutus est, dixitq; drachmas & stadia, quò Græci facilius intelligerent, cur mihi de ijsdem rebus Romanis tractanti non liceret Romano more dicere, sanè nõ uidebam. Et quanquam tibi Georgi eruditißime hanc rationem meam probari certò scio, tamen ut satisfacerem omnibus, si fortè hic liber perueniret in manus hominum, utrumq; semper in margine adscribendum curaui. Præterea nihil omnino prætermittam, quod dubitationem afferre queat, quoties dicetur ab eodem Dione uel Xiphilino, θέατρον κυνηγετικόν, id est theatrum uenatoriũ,

ego

ego amphitheatrum ponere malui, propterea quòd, ut idem Dion author est, ita proprio nomine appellatum est illud, in quo uenationes fiebant, quòd sedes absq; scena undequaque haberet. Reliquũ est, ut cùm omnia, quæ ad hunc Xiphilinum tuum pertinent, cognoueris: nunc quales fuerint oppressa republica principes populi Romani, mecum recognoscas. Multa uerò hîc inuenies, quæ aut non sunt tractata ab alijs scriptoribus, aut non tam latè fuseq; explicata: & quod mihi uidetur esse maximum, omnia utilia, ut in Epitome, atque necessaria, scilicet inanibus rebus amputatis & circumcisis. Nec ego nunc postulo, ut tu hanc tralationem meam in lucem proferas, nondum enim talis est: tamen, cùm ornatior erit & limatior, si, ut tibi consecrata est, ita apparebit in tuo nomine, non recuso. Illud peto, ut eam in tuam fidem recipias, meq; perpetuò pro tua summa humanitate ames, & habeas in tuis. Vale, Romæ VII Cal. Martias. M.D.L.

EPITOME ROMANAE HISTORIAE DIONIS NICAEI DE VIGINTIQVINQVE PRINcipibus Romanis, à Pompeio Magno, usque ad Alexandrum Mamææ filium, Ioanne Xiphilino authore, & Guilielmo Blanco Albiensi interprete.

E' DIONIS LIBRO XXXV.

Hortensius urbe magis quàm bello delectatur. *Metellus in Cretam missus.*

VM Consules sortirētur, Hortensio, ut bellum gereret cum Cretensibus, obuenit. Sed is urbe delectatus, & foro, in quo primum locum post Ciceronem obtinebat, collegæ ultrò exercitum cessit, ipse in urbe remansit. Metellus autem in Cretam missus, totam insulam cepit: deinde etsi impediebatur à Pompeio Magno, qui per id tempus habebat totius maris imperiū, & continentis, quę non abesset à mari longiùs itinere trium dierum, tanquam insulæ ad ipsum quoque spectarent, tamen eo inuito bellum Cretense confecit, de quo triumphauit, & Creticus cognominatus est. Iisdem temporibus L. Lucullus, cum Mithridatem, Tigranemq; Armenium, reges Asię bello superasset, & terga uertere coegisset, Tigranocerta obsidebat. Sed eum grauibus incommodis affecere barbari, non solùm coniectis telis, sed etiam naphtha, quam tormentis quibusdam emittebant. Est autem naphtha ex genere bituminis, usque adeò ardens, ut omnia, quibus adhæret, prorsus exurat, nec ulla re humida facilè restinguatur. Qua re Tigranes cōfisus, properè cum tantis copijs uenit, ut Romanos, qui tum aderant præsentes, irriserit. Itaque dixisse fertur eos, si quidem ad bellum gerendum uenissent, perpaucos esse: si uerò ut legatione fungerentur, permultos. Neq; tamen diuturna affectus est uoluptate. statim enim intellexit, quantum uirtus & ars multitudini antecellat. Cùm profugisset, milites inuētam eius tiaram, uittasq; L. Lucullo dederunt. Tigranes enim metuens, ne ex ijs agnitus caperetur, ea desciderat atq; abiecerat. Captis Tigranocertis omnia diripuit, mulierib[illegible] ab iniuria milium cōseruatis: quo facto earum uiros, qui cum Tigrane fugiebant, sibi deuinxit. Pacoro Parthorum regi, quòd intellexerat eum Tigrani esse auxiliaturum, per literas minatus est. Sed is nec P. Romani amicus fuit, nec Armenio auxilia misit. Lucullus quoque Nisibin, quod erat oppidum Tigranis, cepit. Cæterùm etsi Lucullus fuit rei militaris peritissimus, qui primus è ciuibus Romanis Taurum montē transijt belligerandi causa, qui duos potentissimos reges bello uicit, quiq; in Asia longissimè progressus est: tamen infidis ad omnia militibus est usus, à quibus etiam ad extremū desertus est. Multa enim ipsis imperabat, parum erat affabilis, in primis acer in [illegible]erum gestarum rationibus reposcendis, inexorabilis in supplicijs, nesci[illegible]at aut molli oratione placare, aut muneribus quenquam sibi cōciliare. Cuius rei argumētō est, quòd Pompeius, cum eosdem milites postea recepisset, eos ne minimū quidem seditiosos habuit. tantùm homo homini præstat.

L. Luculli in Asia res gestæ. *L. Lucullus.* *Naphtha.* *Tigranis de Romanorum exercitu dicterium.* *Virtus excellit in bello multitudinem.* *Pacorus Parthorum rex.* *Nisibis.*

DIONIS LIBER XXXVI.

Bellum cum piratis.

Eodem tempore Ro[illegible]ni bellum cum piratis gesserunt, quo bello non [illegible]inus quàm ul[illegible] [illegible] [illegible]t conturbati. Nam piratarum multitudo in mari exorta,

exorta, iamq́ (quia populus Romanus in bellis gerendis occupabatur) securitatem nacta, ac supra modũ aucta, nõ solùm mare quàm plurimis damnis classe uexabat, sed etiam cõtinentem, in quam ingressa, uicos exurebat, atque urbes depopulabatur. Postremò, quia propter eos mercatorum nauigatio conquiescebat, in multis ciuitatibus, sed Romæ præsertim ingens fames fuit. Nam piratæ ad Ostiam usque nauigabant, naues exurebant, postremò cuncta rapinis uastabant. Contra hos populus Romanus classem comparat: huic classi Pompeium præficit, eumq́ summum imperatorẽ deligit in triennium contra uoluntatem Senatus. Plebs intellecta patrum uoluntate, qui grauiter ijs, qui Pompeiũ delegissent, succẽsebant, in eos, dum adhuc sederẽt, impetũ facit, eosq́, nisi de loco abijssent, oppresisset. Pompeius id imperium ficto sermone deprecabatur, cuius tamen eum auidum esse constabat. Roscius perspecto plebis studio non audebat sententiam dicere, tamen porrecta manu iubebat, ut duos uiros deligerent, ut hac uia diminueretur aliquid de Pompeij potestate. Dum hæc manu significat, turba usque adeò graueis ac minaces clamores tollit, ut coruus, qui tum fortè superuolabat, quasi fulmine cõsternatus ceciderit. Cumq́ Catulus unus ex optimatibus ita populum rogaret: Si Pompeius, inquit, ad certa pericula, qualia in certaminibus, præsertim maritimis, euenire solent, missus fuerit, quem uirum ad res magis necessarias in eius locũ sufficietis? Vniuersa multitudo una uoce conclamauit, Te. Itaq́ Pompeius imperium maris, insularum, & continentis ad millia quinquaginta passuum à supero mari accipit: accipit præterea legatos quindecim, ac naues omnes. id Senatus inuitus confirmat. Parta uictoria ex piratis, eorum magnã curam gerit, tum in primis, ne rursum inopia coacti, eiusmodi scelera committant. Quę loca deserta esse uidet, eis distribuit: præterea urbes dat, quæ hominibus ad habitandum egerent. Igitur ab istis cum aliæ multę habitatæ sunt, tum ea, quę Pompeiopolis est apellata. Est autem urbs in Cilicia maritima, quam Tigranes depopulatus fuerat, ea Soli antea dicta est. Præclara certè sunt hæc Pompei facta, & plena humanitatis. Post hæc Lucullo succedit: quanquam optimates etiam in hac causa resistunt: sed ei plebs fauet, Cæsar, Ciceroq́ opitulantur & causam eius agunt. Id propterea faciũt, quòd alter eorum plebem iam inde à principio sequebatur & colebat: alter utriusq́, modò plebis, modò Senatus partes sustinebat, principatũ in Republica affectans: tum ostendebat siue cum plebe, siue cum patribus se coniungeret, omnino se utrisq́ profuturum: ex quo tamen transfuga esse dicebatur. Igitur Pompeius ducto in Asiam exercitu, Mithridatem nocturno prælio superat. Eum enim, quia pugnam detrectare consueuerat, in ualle collibus circumdata, nocte obscura inuadit, exercitu in locis superioribus collocato. Hic tubicines simul omnes signum canere cœperunt: mox milites, cæteraq́ multitudo ingentem clamorem edere: pars scuta hastis, pars arma ex ære lapidibus percutere. Huiusmodi sonitum concaui montes recipere, receptumq́ reddere multo horribiliorem, ut eo barbari uehementer perterriti sint. Romani primùm sagittis telisq́ præliabantur: consumptis telis omnibus, in eos irruerunt. Qui erant ad alas, cædebantur, ijsq́, quòd magna ex parte essent leuis armaturæ, unũ ad necem uulnus satis erat. qui in ipsa acie consistebant, premebantur, propterea quòd ij, qui in alis erant, eò præ timore perfugiebant. Itaque Barbari neque sibi auxilio esse, neq́ in hostes quicquam moliri poterant. Mithridates cum paucis in Colchidem profugit, inde ad Mæotidem

Roscius. *Catulus.* *Pompeius imperator contra piratas delectus.* *Stadia CCCC.* *Pompeiopolis.* *Soli.* *Cæsar popularis.* *Cicero transfuga.* *Mithridates uincitur.*

tidem & Bosphorum peruenit, atque in ea regione, interfecto per insidias Machare filio, qui Romanis fauebat, regnauit. Pompeius urbem ædificat
Nicopolis. in agro, in quo sibi uictoriam peperit, in eaq; saucios milites, & eos qui iam per ætatem bellum gerere non possent, habitare iubet. Hi iam Nicopolitæ appellati, legibus Cappadocũ utuntur. His rebus gestis, postquam transiis-
Araxes. set Araxem fluuium, Artaxata oppidum cepit, Tigrane eius oppidi, suiq; i-
Artaxata. psius deditionẽ faciẽte. Is cum in castra Pompeij eques ueniret, Pompeius
Tigranes. eum ex equo descendere per lictorem iussit. Sed cùm eum uideret ingressum proiecto diademate ad terrã accidisse, & adorare se, misericordia commotus accessit, hominem erigit, diademate coronat, in proxima sede collocat: denique consolatur cùm alijs uerbis, tum inprimis quòd diceret eum non solùm regnum Armeniorum non amisisse, sed etiam uenisse in amicitiam populi Romani. Ipse in regione Tanaitide ad Cyrnum fluuium exer-
Albani. citu in tres partes diuiso hyemauit: ibi bello uicit Albanos, à quibus cõtenebatur: quo in bello maximus eorum numerus trucidatus fuit.

DIONIS LIBER XXXVII.

Phraates. Eodemq; modo Iberis, qui Caucasum incolunt, usus est. Phraate Parthorum rege, qui antè amicitiam per literas cõfirmauerat, insolentiùs usus est, incussitq; timorem, se etiam ei bellum illaturum. Is ad Pompeium rescribit, eumq; grauiter accusat, ac crimina nonnulla populo Romano obijcit. Quamobrẽ Pompeius affectus pudore, & obstupefactus, consilio destitit. Itaq; neq; Tigrani, cui Parthi bellum inferebant, auxiliatus est, nec amplius contra Phraatem quicquam hostiliter admisit: ambobus tamen arbitros dedit, à quibus eorum dissidia componerentur: quibus utrinq; admissis, ipsi omnem inter se controuersiam diremerunt. Reuersus ex Armenia, cùm de rebus omnibus inter reges principes'ue, qui ipsum adiuuerãt, ius dixisset, cumq; alijs regna confirmasset, aliorum dominia auxisset, aliorum comminuisset potentiam, Cœlesyriam & Phœnicem nuper regibus liberatas, atq; ab Arabibus & Tigrane uastatas coniunxit. eas enim Antiochus quanquam est ausus repetere, tamen non obtinuit, sed in idem imperium cõiunctæ leges acceperunt, ita ut more populi Romani administrarentur. Dum
Mithridates à hæc aguntur, corpus Mithridatis à Pharnace filio eius interfecti ad ipsum
filio occisus. perfertur: id cõspectum in monumentis maiorum sepeliri iubet. Arabibus
Syria Palæsti- absque labore subactis, in Syriam Palæstinam proficiscitur, quòd ij populi
na. Phœnicem populati essent. Apud eos regnabãt Hyrcanus & Aristobolus
Hyrcanus. fratres, qui de sui dei (quisquis ille est) sacerdotio (sic eorum regnũ est ap-
Aristobolus. pellatũ) inter se dissidebant. Igitur Pompeius reliquos facilius deuicit. Sed Hyrcanum nihili facit, Aristobolum in uinculis habet, postquam is neq; pecunias dat, neque arcem tradit, quorum utrunq; deditionem faciens pro-
Hierosolyma miserat. Inde Hierosolyma obsidet: in cuius urbis obsidione uehemẽter la-
capta. borat. quinetiã nisi Iudæi Saturni diebus ociosi omnino fuissent, nunquam urbem cepisset: sed il[illegible] cùm dies festos agerẽt, tradebant Romanis murum ad percutiendum: Romani, quoties dies huiuscemodi redijssent, fortissimè percutiebant. Itaque cùm non resisterẽt ipso die Saturni, cuncti capti sunt: dein omni pecunia direpta, ac regno Hyrcano reddito, Aristobulus captiuus abducitur. Cæterùm Iudæis unde id nomẽ esse cœpit, equidem nescio, quod nomen tamen latis[illegible]mè patet. nam ad cæteros quoque homines spectat, qui etsi alt[illegible]onis sunt, tamen legem eorum imitantur. Fuit hæc gens à Rom[illegible]is sæpen[illegible]mero imminuta, ita tamẽ creuit, ut legem sua liber-

tate

tate uicerit. Iudæi distincti sunt à cæteris gentibus, cùm in omnibus ferè rebus, quæ ad uiuendi ritum pertinent, tum maximè, quòd aliorum deos omnes negligunt, unus quidam est, cui soli amplißimos & maximos honores habent. *Iudæi.* Simulacrum Hierosolymis nunquam habuerunt, sed ei Deo, cuius nomen dici non posse, quemq; forma uacare arbitrantur, magnificè præter cæteros homines, religioseq; seruiunt. Huic etiam templum amplißimũ atque pulcerrimũ, nisi quòd uastum & sine tecto erat, ædificauerunt, diemq;, *Templum Iudæorum.* qui Saturni nomẽ habet, consecrauerũt: cui diei cùm alia multa ab illis propriè sunt attributa, tum id potißimum, quòd eo die negotia nullo pacto tractant. Hæc sunt, quæ ad hunc deum pertinere uidẽtur. Quis autem ipse sit, aut unde in tanto honore fuerit, & quemadmodum eum colant, cùm à multis antea dictum est, tum nihil ad præsentem historiam facit. Quòd uerò ex *Dierum ordo.* stellis septem, quæ Græcis planetæ, Latinis errantes dicuntur, dies dispositi sunt: primùm est ab Aegyptijs constitutum, deinde ad reliquas gentes emanauit, nec olim id quidem, (ut ego arbitror) cùm id nullo modo fuerit, quod sciam, à ueteribus Græcis intellectum. Sed quoniam his temporibus & cæterarũ gentium, et ciuium Romanorum ita proprium est, ut in cuiusq; patria quodam modo natũ esse uideatur, placet de hac re, quemadmodum acciderit, paucis disserere. Cuius quidem rei duplex est ratio, nec ea difficilis, si quis animaduertat diligentius. Nam si quis eam harmoniam, quæ διὰ τεσσάρων appellata est, qua totius musicæ fundamentũ contineri ueteres crediderunt, ad eas stellas retulerit, quibus uniuersus cœli ornatus uariatus ac diuisus est, & ad eum ordinem, quo singulæ earum mouentur: deinde sumpto principio ab extremo orbe Saturni, proximis duob. relictis, quarti orbis principem numerauerit, pòst duobus alijs prætermißis, ad septimũ peruenerit, eodemq; modo easdem stellas, earumq; principes deos percurrendo ad dies applicauerit, eos omnes inueniet musica ratione quodam modo cum cœli ornatu conuenire. Atque hæc quidem ratio sic se babet. Altera est huiusmodi. Horas diei noctisq; omnes recense, ita tamẽ, ut Saturnus primum locum teneat, alterum Iupiter, Mars tertium, Sol quartum, Venus quintum, Mercurius sextum, Luna septimum: nam hunc esse ordinem orbium Aegyptij arbitrantur. Id si facies, quatuor & uiginti horis connumeratis, reperies primam horam diei sequentis Soli tribui. Rursum si in ijsdem xxiiij horis supradicta ratione perges, Lunæ primã horã diei tertij aßignabis. Postremò si reliquos persequêre, unusquisq; dies sibi proprios deos habebit & accommodatos. *Saturnus. Iupiter. Mars. Sol. Venus. Mercurius. Luna.* Igitur hæc in hunc modum tradita sunt. Cæterùm ex rebus à Pompeio gestis, magnam partem earum, etsi præclarę sunt, quas nullus ex ueteribus Romanis adæquauit, tamen fortunæ tribuere, & militibus fortasse aliquis potest. Hoc uerò omnium rerum est maximum atque pulcerrimum, quòd cùm posset totius Italiæ imperio potiri, Romæq; propter amplißimã potentiam, quam habebat, solus regnare, id noluit: sed statim ut Brundusium uenit, exercitum dimisit, nihil plebe aut Senatu decernente. Parta uictoria, trophæa singularũ rerum abs se gestarũ in pompam triumphi misit, quorum unum erat clarum & ornatum in primis, cui ascriptum erat, orbis terrarum esse. Iisdem temporibus Iulius Cæsar, & M. Cato florere ceperunt. *M. Cato.* Cæsar popularis & assentator ciuis esse, & Pompeio fauere, quem tamen non diligebat: sed quoniam ei clam infestus erat, propter honorum multitudinem in odium plebis trahebat. *Cæsar.* Cato sæpe Pompeio aduersari: nam Catoni mortalis nullus admirationi fuit: Rempu-

blicam

blicam præter cæteros charam habere, eiꝗ, quicquid supra modum excellebat, odio esse, propter suspicionem potestatis: si quid plebeium erat, idcirco (quia erat imbecillum) charum esse: deniꝗ de rebus iustis etiam periculo imminēte liberè loqui. Porrò multis partibus historiæ prætermissis, quæ ualdè sunt ab his temporibus alienæ, præsertim cum noui nihil afferant, aut utilitatis, id unum dicendum uidetur, fuisse patefacta à Cicerone Consule, coniuratione Catilinę, quæ ad Reipublicę perniciem spectabat, & coniuratis omnibus, qui capti fuerãt, supplicio affectis, Aulum quendam Fuluium Senatorem à patre suo interfectum. Cæsari autem facinus aliquod præclarum facere semper cupiēti, cum Lusitaniæ præesset, equus fissis ungulis anteriorum pedum natus est. Is equus ferox & elatus Cæsarem uehebat, sessorem præterea admittebat neminem. Ex eo Cæsar in maximam spem uenit.

Aulus Fuluius à patre suo occisus.

Equus Cæsaris.

DIONIS LIBER XXXVIII.

Consulꝗ cum esset, reuersus ex Lusitania, leges populares tulit. Qua in re perterritis cæteris omnibus, coactisꝗ tacere, ui & grauitate orationis, ei Cato per se solus obstitit, quem iam ex ipsa Curia abstractum Cæsar in carcerem erat coniecturus. Sed dum Cato se æquo animo deduci patitur, consequũturꝗ permulti, quorũ unus M. Petronius à Cæsare increpatus, quòd Senatu nondũ dimisso abiret, Malo (inquit) in carcere cum Catone, quàm hîc esse tecum: pudore affectus, Catonem dimisit: Ciceroni uerò, à quo multis conuicijs fuerat lacessitus, ne respondit quidem. quippe natura mitis erat, nec admodum iracundus. Clodium tamen in ipsum concitauit, ac per eum, ut Roma exularet, fecit. Itaꝗ Ciceronis bona publicata, ædes disturbatæ, ipse procul ab urbe expulsus est, millia passuum circiter quadringenta septuaginta. Id quidem in Cæsare fuit, ut qui ipsi negocium facerent, eos propter magnitudinem animi despicere simularet, sed per alios sine ulla suspicione inimicos ulcisceretur. Ciceronem fugientem in Macedoniam Philiscus, qui ei iam inde Athenis fuerat familiaris, uerbis philosophicis consolatus est. Sed is non multo tempore pòst studio & diligentia Pompeij Romam reuertitur. Cæsarem res præclarè gestæ in Gallia, cuius administrationem in quinquennium sortitus fuerat, mirificè extulerunt. Nam etsi barbari multitudine & magnitudine Romanis antecellebãt, tamen Romani belli scientia atꝗ armis superiores erant. Quinetiam quæ contra ferocem animum & temerarium impetum Gallorum opponeretur, prudentia Cæsaris inuenta est. Etenim eos tot prælijs superauerat, tantamꝗ eorum multitudinem oppresserat, ut cùm Romani tot gentes, quarum ne nomina quidem antea sciebãt, ab eo debellatas esse intelligerēt, ob eam rem dies XV, quod antè factum non fuerat, sacrificauerint.

Cato in carcerem.

Cicero exul.

Stadiorũ tria millia. DCCL.

Galli.

DIONIS LIBER XXXIX.

Iisdem temporibus Ptolomæus rex Aegypti, postquam Aegyptij cõtra eum rebellassent, quòd ipsis ui magis quàm iure imperaret, Romam perfugit, ubi muneribus alliciebat potentissimos quosꝗ, ut à populo Romano in regnum suum restitueretur. Miserunt præterea Aegyptij Romam legatos centum, ad regem accusandum, quos ille omnes potuit uenenis per insidias necare. Id scelus populo Romano grauissimũ est uisum. Sed & Dionem, qui eius legationis principem locum obtinebat, à quo constabat eum accusatũ iri, pari[illegible]fecit. Cuius sceleris ideò nullas pœnas dedit, quòd Pompeius eum domum suam receperat, atꝗ multis modis adiuuabat. tantum Romæ per id tempus poterat largitio. Cyprus insula in regno Ptolomæ

Ptolomæus.

mæi tum primum in populi Romani potestatem uenit. Eadem tempestate Pompeius theatrum, quod nunc percelebre est, ædificauit, in quo leones quingenti diebus quinq; absumpti sunt: præterea elephanti decem & octo cum armatis hominibus certauerunt, quorum pars statim, pars non multo pòst interijt. nam eorum populus misertus est contra Pompeij uolũtatem: propterea quòd saucij non solùm certandi finem fecerunt, sed etiam lugubri uoce missa circumeuntes rostra sua in cœlum intendebant. Ferunt ab hoc genere animalium non modò patriam linguã, sed ea quoq;, quæ in cœlo fiunt, intelligi. Itaq; noua Luna, priusquàm ea ueniat in hominum cõspectum, ad aquam limpidam proficiscuntur, ubi se abluunt. Accepi præterea id theatrum non esse à Pompeio, sed à Demetrio liberto eius ex pecunia, quam cum eo militando quæsierat, ædificatum: sed Pompeium id sibi uendicasse, ne propterea malè audiret, quòd libertus eius tam magnã pecuniã conflasset, ut tantos sumptus potuisset sustinere. Cæsar primus Romanorũ Rhenũ transijt, deinde in Britanniã profectus est, Pompeio & Crasso consulibus. Ea regio minimum abest à continenti Celtica, ab ea parte, qua Morini sunt, millia passuũ quinquaginta sex, porrectaq; in pelagus ad reliquam Galliam pertinet, & Hispaniam ferè omnem: quæ regio an esset, omnino à ueteribus tum Græcis tum Romanis est ignoratũ: nouis uerò, esset'ne continens, an insula, in dubitationem uenit. Itaq; scripsere permulti in utramq; sententiam, qui propterea nihil certi habebant, quòd neq; uidissent ipsi, neque ab eius regionis hominibus audiuissent: sed ut ocio & studio abundabant, ita coniecturam faciebãt. Progrediente uerò tempore antea quidem Agricolæ proprætoris, modò autem Seueri imperatoris temporibus insulam esse, certò compertum est. Igitur Cæsar in Britanniam profectus, rebus non planè gestis ex animi sententia, & acceptis à Britannis obsidibus paucioribus quàm putabat, in Galliã reuertit, quòd audierat Gallos res nouas moliri. Eadem tempestate Tiberis siue immensis imbribus de cœlo, siue nimio uento fluxum eius in mare arcente, subitò in planicie urbis inundauit, ædesq; multas deiecit, ac multos mortales perdidit.

Theatrum Pompeij.
De elephantis.
Demetrius.
Britannia.
Stadia CCCCL.
Tiberis stagnauit.

DIONIS LIBER XL.

Cæsar iterum traiecit in Britanniã, uicit bello Barbaros, ijsq; tributis imperatis, & obsidibus acceptis, in Galliam reuersus est ad bellum gerendum. Porò ut Cæsar Gallias, ita Crassus & Pompeius sortiti fuerãt, uel potius occupauerant, ille Syriam, hic Hispaniã. Dum Pompeius ducibus belli in Hispaniam missis Romæ sedet, populiq; fauorem captat, Crassus in Parthos studio & cupiditate pecuniæ quærendæ exercitum ducit, quanuis ei prodigia ad Zeugma iuxta Euphratem (sic enim is locus à transitu Alexandri dictus est) parum prosperè euenerunt. Nam aquila aurea (sic enim appellatur ea, quæ sacellum habet perexiguum, in quo collocata est, quæ longissimæ hastæ affixa gestatur in omnibus exercitibus ex delectu comparatis: cuius quidem hastæ pars inferior peracuta est, ita ut possit in terram defigi) ea inquam aquila cum Crasso Euphraten transire noluit, sed terrę perinde adhærebat, atq; si in ea nata fuisset, donec eam multitudo, quæ circumstabat, conuulsit, ipsaq; ui consequuta est. Præterea pons, antequam omnes transijssent, fractus est. Quibus rebus cùm milites animos demitterẽt, eos Crassus consolabatur his uerbis. Bono animo este (inquit) ô uiri: uobis enim iuro, neminem uestrûm hac esse reuersurum, nam r[illegible] Armeniam cogito. Milites his uerbis, quòd ea uia iurasset neminem reuersurum, multo magis

Cæsar iterũ in Britanniam.
Syria Crasso, Hispania Pompeio, & Gallia Cæsari.
Zeugma.
Aquila.

De Parthis. gis conciderunt. Parthi, qui olim sub imperio Persarum in exigua regionis parte habitabant, neq; magnam admodum potentiam fuerāt adepti, postquam labefactato Persarum imperio res Macedonum floruerunt, deinde successores Alexandri multis magnisq; inter se seditionib. debilitari & frangi ceperunt, *Vnde Arsacidæ.* primùm duce quodam Arsaco, à quo reges eorum deinceps sunt Arsacidæ nominati, in medium prodierunt: atq; Asia potiti, eam per satrapas retinuerunt. Sunt omnes equites sagittarij, ad quam rem plurimum eis confert cœli regionisq; opportunitas. nam cœlum, quod in primis siccum est, neruos arcuum intentos facit: regio uerò tota plana est, & ob eam rem equis accommodata. Hi populi Romanis infesti sunt: itaq; Crassus cōtra eos, atq; eorum regem Orodem exercitum duxit. *Orodes rex.* Ibi ipse cum Crasso filio, cunctoq; ferè populi Romani exercitu interijt. Parthi quoq; auro in os Crassi infuso, hominem irriserunt. Erat enim Crassus usq; adeò diues, & pecuniæ cupidus, ut eorum ueluti pauperum misereretur, qui suis redditibus exercitum Romanum alere non possent. Inde Parthi cùm iam Antiochiam usq; uenissent, atq; omnia, quæ obuiam facta essent, occuparent, à C. Cassio Longino repulsi, domū reuerterunt. *C. Caßius Longinus.* Hunc exitum Crassus contra Parthos habuit, cuius calamitatis acerbitas propter magnitudinem memoriæ hominum commendabitur sempiternæ.

DIONIS LIBER XLI.

Causa bellorū ciuilium. Hoc prælio facto, bella ciuilia maxima atque durißima Romanis extiterunt, Pompeio & Cæsare dißidentibus: quorum bellorum multæ causæ feruntur: sed certißima causa fuit primarum partium, & dominādi cupiditas. Pompeius enim etsi antea Cæsarem auxerat, tamen eius fortunæ & gloriæ postea cepit inuidere: atq; cùm initio potentiā eius impedire clàm studuisset, deinde grauiter & apertè se inimicum ostendit. Cæsar, qui nihil de dignitate sua detrahi patiebatur, quiq; potiùs omnium maximus esse cupiebat, relicta Gallia, Romam cōtendit, scilicet imparatum adhuc Pompeium offensurus. Cæsar enim propter belli apparatum, militesq; tanto tempore in bellis Gallicis exercitatos, & tot uictorijs exultantes, ac donis eius promissisq; permotos, paratißimus erat. Ex quo factum est, ut Pompeius Roma decesserit, & paulo pòst Italia. is secum habebat Senatum ferè omnem, atq; pecuniam. Itaq; qui Romæ remansisset, quamuis nō esset partium Cæsaris, eum tamen æquè hostem iudicauit. Cùm Dyrrhachium uenisset, cōuocatis socijs, milites exercebat. Igitur per id tempus multa ab optimis & potentißimis uiris præclarè gesta ac dicta fuerunt. Sed quia summa rerum omnium ad Cæsarem & Pompeium uenerat, horum, quia summā rerum scribimus, facimus mentionem. *Cæsar dicitur Dictator.* Cæsar à Lepido, qui postea fuit in triumuiratu, Dictator dictus est: quo magistratu suscepto, ultrò se statim abdicauit: quamuis eius factis perinde atq; Pompeius uteret. nam uterq;, quòd paratos exercitus haberent, omnia pro libidine ac uoluntate faciebant. Cæsar, cùm ei pecunia opus esset, donaria cæteraq; omnia ex Capitolio abstulit. Cumq; Fortunæ sacrificaret, taurus priusquam feriretur, extra urbem profectus, ad lacum quendam peruenit, eumq; enatauit. Quo facto aruspices Cæsari, si Romæ remaneret, exitium: si mare transiret, salutem ac uictoriam fore prędixerunt. His rebus confisus Cæsar, contra Pompeium exercitum duxit. Quo iam profecto, pueri in urbe in duas partes sua sponte distributi, ac partim Pompeiani, partim Cæsariani nuncupati, absq; armis quodammodo certauerunt: tandem uerò, qui nomen à Cæsare habebant, uictoriam reportauerunt.

runt. Cæsar, cùm ignorante Bibulo, cui maris præsidia cõmissa fuerant, transisset Apolloniam, & alia loca finitima Pompei præsidijs destituta occupauit. Ea regio in pulcerrima terræ parte maris ac fluminum sita est. Sed id omnium maximè admiratus sum, quòd cùm magna copia ignis ad superum flumen existat, tamen ad proximam terram non ualde diffunditur, sed neq; eam, in qua est, adurit, aut facit aridiorem: quinetiam herbas, ac uirides arbores proximè habet, augetur imbribus, & sublimẽ tollitur. Cæsar cunctante Antonio, cui mandatum erat, eos qui Brundusij remanserant, adducere, solus nauigare in Italiam costituit: & tanquam aliquis alius nauiculã conscendit, seq; à Cæsare missum esse dixit, ac gubernatorem etiam aduerso uento soluere coegit. Iam procul à terra nauigabant, cùm uentus uehementer urgere, & tempestas eos grauiter conturbare cepit. Quam obrem cùm gubernator inuito Cæsare regredi conaretur, Cæsar se, quis esset, patefecit, tanquã esset ex eo uim tempestatis placaturus: Bono animo es, inquit, nam Cæsarem uehis: tam magno enim animo erat, atq; in tantam spem uenerat, siue ex uatũ prædictionibus, siue alia ratione, ut præter ea quæ uiderentur, faceret idoneam fidem salutis: tamen nihilo magis transijt. Pompeius sperans se eum, priusquam cum Antonij copijs coniungeretur, facilè confectum, in Apolloniam cum exercitu properauit, atq; Apsum flumẽ, ad quod erant castra Cæsaris, transire conatus est: sed ponte grauitate oneris collapso, cæsaq; parte militum, qui iam pertransierãt, à suis destituta, idcirco animum despõdit, quòd ei statim in ipso belli principio malè succesisset. Dum ea geruntur, uenit Antonius: itaq; Pompeius timens, Dyrrachium cõfugit. nam Brundusio excedere, quousq; Bibulus uixit, Antonius ausus non erat: sed postquam Bibulus multis laboribus defatigatus mortem obijt, & Libo dux præfectùsq; classis factus est, Antonius hominem cõtempsit, atq; inde soluit. Dyrrachium erat ἐπίδαμνος Corcyrensium, quo nomine à Romanis propter scopulorum difficultatem quidam appellatum ferunt. Nam cum damni appellatio Latinorum lingua magni incommodi significationẽ habeat, ipsis, ut possent eò traijcere, mali ominis esse uidebaẽ. Igitur Pompeius, postquam Dyrrachium confugit, extra oppidum castra locat, eaq; profundis fosis, & magnis aggeribus munit: ibi persæpe, sed tamen nullo magno momento pugnatum est. Cæsar Dyrrachium spe de[illegible]onis inter paludes atque ipsum mare nocte adortus, in loca angusta uenit, sed inde multi ante à tergoq; irruunt, qui nauibus uecti repentè eum inuadunt: itaq; permultis suorum amisis quin ibi interiret, parum abfuit: mox inde in Thessaliam properauit. Pompeius tanquam confecto iam bello Imperatoris nomen accepit, etsi nihil propterea agebat insolenter, atq; postea Cæsarẽ insecutus, in Thessaliã peruenit. Hic cepere exercitus conferri. Pompeius nemini secundus, Cæsar omnium primus esse cupere: ambo, qui duces essent, & uictoriam obtinerẽt, dignisimi, reiq; militaris supra omnes homines periti. Pompeius Aphrica, Sertorio, Mithridate, Tigra[illegible], ac maritimis uictorijs fretus erat: Cæsar de Gallia, Hispania, Rheno, [illegible]itannia gloriabatur. Cum iam utrinq; irruptio facta esset propter utriusq; appetitum dominandi, atq; eiusdem gentis homines inter se confligerent, res erat miserabilis & calamitosa, eodẽ tempore aduersarios agnoscere, mox sauciare: uocare ad se, deinde occidere: simul patriæ mentionem facere, & spoliare: multa etiam ipsis interfectoribus, quæ domum referrent, man[illegible]are. Pompeiani uidebantur equitatu & sagittis superiores esse, itaq; eminu[illegible] contra [illegible]os, quos intercludebant,

Apollonia.

Bibulus.

Libo.

Dyrrachium

Pugna Pharsalica.

cludebāt, repentè iaculari & cōturbare, mox regredi, deinde eos iterū atque iterū inuadere, locis sępenumero huc & illuc cōmutatis. Cæsariani hęc obseruare, suos ordines cōuertere, deinde iaculātibus occurrere, ac cum propiùs accessissent, uiros equosque capere, postremò alacriter pugnare. Nam pedites leuis armaturæ ob eam rem erant unà cum equitibus instructi. Id non semel, ut suprà dixi, sed simul sæpe in uarijs locis gerebatur. Igitur cùm illi eminus, hi cominus pugnarēt, cumque percuterēt alij, alij percuterentur, hi fugerent, illi insequerentur, multæ pedestres equestresque pugnæ esse uidebantur. Dum hæc geruntur, multa præter opinionem acciderunt. Qui alterum fugasset, mox ipse terga uertebat: qui fugisset, statim aggrediebatur: percusserat aliquis, ipse sauciebatur: lapsus erat, stantem occidebat: plerique etiam nullo accepto uulnere moriebantur: multi uix semiuiui alios interficiebant: lætābantur alij & canebant, alij mœrebant & lamentabantur: omnia clamore gemitibusque complebantur. Tandem cùm utrinque diu æquo Marte pugnatum esset, Pompeius, quippe qui magnam partem exercitus Asiaticam, & minus exercitatam habebat, uictus est. Id illi antea fuerat diuinitus significatū, quòd fulmina de cœlo in castra eius cecidissent, apesque

Humanitas Cæsaris.

militaribus signis insedissent. Cæsar equitibus & Senatoribus captis perhumaniter est usus: quinetiam literas inuētas in scrinijs Pompeij, quibus multorum erga illum beneuolentia, atque odium in Cæsarem significabatur, neque legit, neque descripsit, sed eas statim igni combussit, ne ijs fortasse commotus, grauius aliquid committere cogeretur. quamobrem permultos sibi deuinxit. Pompeius, quòd se superiorem fore Cæsare speraret, ea, quæ sibi magno usui futura erant, non prouidit: neque enim castra in idoneis locis collocauerat, neque quò uictus perfugeret, constituerat. Deinde, cum posset sine periculo cunctando rerum potiri, tamē siue sua sponte, tanquam esset omnino uictor futurus, siue coactus à suis, conflixit. Itaque repentè uictus,

Fractus animo Pompeius.

grauiter perterritus est, ut nec consilium ullum opportunum, aut spem firmam in periculis habuerit. nam metus tempore ratio omnis & consilium deest: quibus rebus si quis antè animum suum præmunierit, metū omnem superare egregiè potest: sin minus, facilè uinci. Itaque relicto munito loco, in Aegyptū profectus ibi per insidias obtruncatus est. Post id facinus Aegyptij, quod antè [illegible]nime uoluerant, Cleopatræ imperio subiecti sunt: deinde uenerunt in ditionem populi Romani. Placet enim eiusmodi facinorū scelestorū uindictā, etiam præter rationē historię, rebus ipsis gestis annectere.

IVLIVS CAESAR.

OMPEIVS potentissimus Romanorum est habitus, ita ut Agamemnon, quòd ipse quoque mille nauibus imperasset, uocaretur. Is ipsa octaua die *, qua olim de Mithridate & piratis triumphauerat, occisus est. Id uerò multo magis est admirandum, quòd cùm Cassios omnes ciues Romanos ex quo responso suspectos haberet, ei nullus eorum unquam insidias parauit: sed apud montem, cui Cassius nomen erat, mortem

Cæsar in Hellespontum.

obijt, in eoque sepultus est. Cæsari uerò omnia adeò prosperè succedebant, ut cùm in Hellespontum cum nauicula traijceret, inciderit in classem Pom-

Cæsar uiso capite Pompeij fleuit.

peij: qua ex re non solùm nullum damnum sustinuit, sed eos quoque perterrefactos in suam potesta[illegible]n redegit. Is in Aegyptum proficiscens, ut uidit allatū ad se capr[illegible]Pom[illegible]ij, collachrymauit: qui tamen huius inanis & fictæ

simulationis

simulationis causa ridiculus erat. Nam cum iam inde initiò dominationem expeteret, eum se desiderare, eiusq; mortem grauiter ferre simulabat, quē olim non secus oderat, quàm aduersarium & hostem: qui etiam ob nullam aliam causam in Aegyptum festinauerat, quàm ut eum, si quo pacto consequi posset, conficeret. Cùm autem opera Caluini legati Athenas cepisset *Caluinus.* (nam eæ ultrò post mortem Pompeij Cæsari deditionem fecerant) omnes *Athenienses* Athenienses impunitos reliquit: hoc unum inquiens, eos cum multa deli- *deditionem fecerunt.* quissent, à mortuis cōseruari. Annulum Pompeij, in quo, quemadmodum in Syllæ annulo trophæa tria insculpta erant, Romam misit, quo mortuum *Annulus Pompeij.* iam esse Pompeiū Romanis persuaderet. Ipse interim captus amore Cleo- *Cleopatra.* patræ, in Aegypto commorabatur. nam ita libidinosis amoribus seruiebat, ut cum alijs quàm plurimis mulieribus, in quas incidisset, consuetudinē haberet. Cleopatra autem pulcherrima fuit, tum uerò flore ætatis, & facundia omnibus præstabat, eratq; apud omnes, cum quibus uersabatur, gratiosa. Ea fortè, cum per id tempus cum fratre suo dissideret, ac primùm apud Cæsarem per amicos causam ageret, deinde uerò ab illis se prodi confirmaret, ipsa suam causam agere instituit: quam ubi uidit, & dicētem audiuit Cæsar, statim captus est, moxq; Ptolemæum accersiri iussit, ab eaq; magis stare, quàm utrique iudex æquus esse cepit. Itaque adolescens cùm ob hoc, tum postquam intus sororem de improuiso conspexit, exiluit ira cōcitatus: congregataq; iam hominum multitudine, prodi se uociferabatur. Eo die Cæsar Aegyptiorum tumultū uix reprimere, aut eos sibi recōciliare potuit. quinetiam paulo pòst, cum nō haberet apud se milites (nam eos dimiserat in diuersas partes Syriæ, quasi ipsorum opera minus indigeret) in maximum periculum atque discrimen uenit: propterea quòd ipsum Achillas dux Aegy- *Achillas.* ptiorum inuasit. Cumq; aliquando Cæsar introijsset in urbem Pharum, atque eius urbis habitatores interfecisset, re animaduersa Aegyptij, qui continentem incolebant, factis pontibus auxilio suis uenerūt: cæsisq; frequentibus Romanis, reliquos ad naues compulerūt: quorum magna pars in mare prolapsa est, et Cæsar ipse grauiter affectus. Oberant ei in primis uestimēta: nam quòd purpurea essent, in eum Aegyptij facilè iaculabātur: sed is positis uestimentis enatauit, pòst nauiculam conscendit, itaq; saluus euasit, li- *Cæsar nando* teris, quas nando in sinistra manu gerebant, ab aquæ iniuria cōseruatis. Hu *euasit.* ius uestem Aegyptij suspenderūt in trophæo, quod statuerant. Verùm ubi milites conuenerunt, ipse Aegyptum in suam ditionem potestatemq; redegit, deditq; Cleopatræ, cuius causa bellum gesserat. Ex Aegypto profectus ad Pharnacen Mithridatis filiū, qui Pontum sibi uendicabat, eum, quo die aggressus est, superauit: deinde in Italiam uenit. Fuit Cæsar diligēs in pecunijs faciendis. Quippe potentiam duabus rebus, pecunia scilicet, & militibus parari, conseruari, atque augeri dicebat, eaq; sese mutuo consequi: exercitum commeatu retineri, rursum commeatum armis comparari: idq; non tantùm dicebat, sed etiam sentiebat. Cum Romæ e[illegible]t, milites ex Campania, ubi erant, ut inde in Aphricam traijcerent, Romam nemini obuio par- *Seditio militū.* centes uenerunt: quorum aduentum ut Cæsar intellexit, statuit contra eos mittere Pretorianas cohortes: sed ueritus, ne ille etiam aliquid seditiose molirentur, continuit se, tantùm ad eos iam in suburbia ingressos, paucos obuiam misit, qui rogarent, quid uellent, & quamc[illegible]rem uenissent. Qui cùm Cæsari se dicturos respondissent, eos ipse inermes [illegible]enses solos gestare, (neque enim deposuissent) ita in urbem ingred[illegible]passus est. Hîc cœpere

milites uehementer instare, ut se missos faceret: simul ostendere, se magnos labores sustinuisse, nec dum tamen ea quæ sperauerant, fuisse consequutos. Id milites dicebant, nõ quòd uellent priuatam & quietam uitam agere, sed quòd existimarent his uerbis, Cæsare perterrito, se omnia ex animi sententia confecturos. At Cæsar contra omnium expectationẽ, Vos uerò, inquit, rectẽ. Itaque statim omnes tanquam amplius nullo usui forẽt, dimisit: denique datis postremis muneribus, promisit ijs, qui per legitimum tempus militassent, ea quæ dari consueuerunt. Tum cepere milites obstupefacti consilium mutare, seq; in posterum strenuos milites fore polliceri. Is negare se illorum opera indigere, idq; astutè: ualde enim indigebat. illi Cæsarem uehementer rogare, ab eoq;, quòd tumultuati essent, ueniã petere: qua ad extremum data, ac ferocissimis quibusq; militibus dimissis, cæteris usus est. Porrò tumultuosos & seditiosos milites, nactus occasionem in bellis consumebat, atque hostes per eos conficiebat. Post hæc consueta celeritate, qua multa prosperè gerebat, hyeme in Aphricam trãsmisit. Cumq; è naui egrederetur, fortè euenit, ut in terram caderet: quem ut milites conspexerunt pronũ cecidisse, ipsi quoq; animis conciderunt, atque grauiter ferentes, tumultuati sunt. Cæsar ne dubitauit quidẽ, sed porrecta manu, quasi de industria cecidisset, terram apprehendit: dein eam osculatus, Teneo te (inquit) Aphrica. Eo tempore Cato & Scipio Aphricã obtinebãt, cum quibus Iuba Lybs erat societate cõiunctus. Cato prudentia, iusticiaq; antecellebat: Scipio nobilitate generis, & dignitate superior erat. idcirco Catone concedente exercitui imperabat: quo tandẽ à Cæsare superato, Iuba ita metu perculsus est, ut iam desperata salute cum Petreio legato Scipionis, qui & ipse rebus suis diffidebat, in certamen uenerit, eo animo, ut in eo uterq; moreretur. Cæsar quẽdam nomine Sallustiũ, qui fortè tum apud ipsum erat, à quo etiã de ijsdem rebus historia conscripta est, Aphricæ uerbo quidem, ut præesset, iussit, re autem ut diriperet & expilaret, idq; fecit. Nam etsi multa contra expilatores prouinciarum scripsit, tamen constat eum aliter fecisse, nec non grauiter accusatum, tandem impunitum à Cæsare relictum esse, licet se ipse in historia satis infamauerit. Post hanc uictoriã Romani ad gratiam Cæsaris, quem ut antea semper metuebant, multa decreuerunt: eumq; super æream statuam orbis terrarum collocatum, Semideum esse subscripserũt. Cum autem continuis quatuor diebus triumpharet de Gallis, Aegypto, Pharnace, Iuba, atque Arsinoen reginam Aegypti inter captiuos duceret, dum eum propter magnitudinem & multitudinẽ rerum gestarum cæteri admirabantur, soli milites irridebant: amorem Cleopatræ, & consuetudinẽ, quam puer cum Nicomede rege Bithyniæ habuerat, exprobrabant. itaque canebant, Cæsar Gallias subegit, Nicomedes Cæsarem. Post hæc frequentes clamabant: Si rectè facies Cæsar, punieris: sin malè, regnabis. Quibus uerbis significabant, Cæsarem, si libertatem patriæ redderet, quod ipsi iustum existimabant, supplicio affectum iri, quia contra leges fecisset: si uerò dominari pergeret, ut instituerat, quod factum improbi ciuis erat, tum demum imperaturum. Cæsar ut non molestè ferebat, cum ei amorem Cleopatræ obijcerent, ita calumnias de Nicomede iniquo animo patiebatur. quod factum cum adhibito etiam iureiurando negaret, magis irridebatur. Postremo supplicationis die relicta plebe in forũ suũ introijt crepidatus, & uarijs floribus coronatus: inde comitante uniuerso ferè populo, atq; multis elephantis faces gestantibus, domum deductus est. Post deinde multa & uarij generis spectacula

Teneo te Aphrica.

Mors Iubæ & Petreij.

Sallustius.

Cæsar Gallias subegit, Nicomedes Cæsarem.

ſpectacula edidit, theatro ad uenationem extructo: id poſtea amphitheatrum appellatum eſt, quòd ſedes abſque ſcena undequaque haberet. Planè de reliquo genere animantium accuratè diſſerere longum eſſet: de Camelo pardali dicendum uidetur, quæ bellua tum primùm Romã uenit. Ea, quòd quidem ad reliqua ſpectat, camelus eſt, niſi quòd membra ſine proportione habet: ſunt enim poſteriora paulo humiliora, ut ſi à natibus incipias, paulatim altior eſſe, & quaſi aſcendere uideatur: atque ita cum ſit, corpus ad anteriora crura & ceruicem ad iuſtam altitudinem extendit. Color eſt ueluti pardalis uariatus, idcirco commune utriuſq; nomen habet. In his certaminibus cùm alij multi certauerunt inter ſe, tum nonnulli ab elephantis quadraginta pugnauerunt. Poſtremò nauale prælium non in mari, ſed in terra fecit, loco in campo Martio defoſſo, immiſſaq; aqua, ac nauibus introductis. Pugnauerunt captiui multi, et qui erant rerum capitaliũ damnati. Fuit quoque equeſtris ludus, cui Troia nomen eſt, à pueris nobiliſsimis antiquo more paratus. cum quibus iuuenes itidem nobiliſsimi ex curribus certauerũt. Hominum interfectorum Cæſar magnam culpam ſuſtinuit, quòd nondum ſanguine ſatiatus aut expletus uideretur: multo uerò maiorem, quòd infinitam pecuniam in edendis huiuſmodi ſpectaculis cõſumpſiſſet. nam uulgò circumferebatur, quòd eam per iniuriam feciſſet, idcirco in eos uſus impendiſſe. Porrò autem magnificentiſsimi apparatus argumentum eſt, quòd ne Sol ſpectatoribus moleſtus eſſet, conopea ſerica ſuprà extenſa fuerunt: qui panni facti primò ad barbarorum uoluptatem, ab illis ad nos ad muliebres delicias fuerunt importati. Poſt hęc milites tumultuati ſunt: neque antè deſtiterunt, quàm Cæſar repentè ueniſſet, atq; unum ex ijs captum manu ſua trahi ad ſupplicium iuſsiſſet. Multas leges tulit, ſed in primis dies anni parum antea inter ſe conſentientes. Nam tum, cùm Lunę ratione menſes congruebant, in præſentem ordinem adduxit, prioribus ſexaginta diebus, ſeptem alijs adiectis, qui ad perfectam rationem facere magnopere uidebantur. Id Cæſar ex Alexandria, in qua commoratus erat, reportauit: niſi quòd apud illos ſinguli menſes triginta diebus conſtant, deinde toti anno quinque dies adijciuntur. Cæſar uerò ijſdem menſib. ad eos quinque duos quoque, quos uni detraxit, addidit: adiuncto ad extremũ quinto cuique anno, eo die, qui quatuor partibus compleretur. Itaque ſic annos ordinauit, ut rara ſit horarum cõmutatio. nam annos mille quadringẽtos ſexaginta unum uno alio die intercalari tantummodo cõſtat indigere. Cum filij Pompeij in Hiſpania maximum bellum mouerẽt, ipſe cum ijs pugnat: quæ pugna cum permagna fuiſſet, & ita pares utrinque exercitus, ut etiam belli duces, quia de ſumma rerum decertabatur, ex equis deſcenderent, atq; graui imminente periculo inter cæteros pugnarẽt: Bogud qui fortè cum alijs ducibus non erat, aliunde in caſtra Pompeij irruit. Quod ut uidit Labienus, relictis ordinibus illum eſt conſequutus. Pompeiani rati Labienum fugere, illico animos deſponderunt, neq; poſtea, cum id, quod uerum erat, reſciuiſſent, colligere ſe aut recipere potuerunt. Hanc Cæſar poſtremam uictoriam reportauit: etſi ſperabat longè maxima ſe confecturũ. Nam in quo loco pugnatum eſt, ramus palmæ ſtatim poſt uictoriã natus eſt: quæ res tamen nihil de Cæſare, ſed de Octauio eius ſororis nepote portendebat. Is tum erat in exercitu, & multis laboribus ſuſceptis, periculiſq; aditis, clarus erat futurus. Igitur Cæſar rerum potitus perfecit, quanquam ciuibus inuitis, ut publico decreto in conuentibus regia ueſte indui, coronaq; laurea ornari perpetuò ſibi liceret;

Theatrum. Amphitheatrum. De Camelopardali. Ναυμαχία. Troia. De diebus, menſibus, & annis. Bellum cum filijs Pompeij. Labienus. Prodigium palmæ.

ceret: cuius rei causam, quòd caluus esset, afferebat. Idem mollioribus uestibus utebatur, & interdum caligis paulò altioribus, ac rubri coloris. Quam cincturæ laxitatem Sylla adeò suspectam habuit, ut eum occidere uoluerit. Deprecantibus autem nonnullis, Ego (inquit) hoc uobis gratificabor, uos uerò hunc malè præcinctũ cauete. Quã rem etsi Cicero nõ intellexit, tamẽ rebus fractis ait: Nunquã putaui Pompeiũ ab homine malè præcincto superatum iri. Decretũ publicè fuit, ut Cæsar Imperator nominaretur, non quemadmodum Imperatores dicuntur ij, qui ex magno prælio uictoriam reportauerũt, aut qui in magna potentia sunt, sed quomodo ij, qui quòd summũ imperium habent, idcirco nostris temporibus Imperatores appellãtur. qua ratione Cæsarem primum omnium Imperatorem, deinde post illum cæteros Romanorũ Imperatores numeramus. Cæsari statua eburnea iuxta statuam Bruti, eius qui reges exegerat, est collocata: qua ex re euentũ rerũ admirari licet. Futurum enim erat, ut à Marco Bruto, qui ex illo superiore genus ducebat, ipse ex insidijs necaretur. Cùm alia multa faceret contra mores institutaque maiorum, tum singulis annis plures Consules faciebat, adeò ut postremo anni die, Consule uita functo, Caniniũ in locũ demortui Consulem suffecerit. De quo Cicero iocose: Consulem (inquit) habuimus uigilantissimum & fortissimum, qui in toto suo Consulatu somnum non uidit. Carthaginem et Corinthum urbes antiquissimas atque florentissimas, quæ fuerant à Romanis deletæ, instaurauit, in easque colonias deduxit: quæ sicut antea unà eodemque tempore dirutæ fuerant, ita tum unà reficiebantur, ac florere incipiebant.

Cæsaris statua eburnea iuxta statuam Bruti posita est.

Dictum Ciceronis in Caninium.

DIONIS LIBER XLIIII.

Cùm iam compararet exercitum contra Parthos, eum M. Brutus, & C. Cassius insidijs factis interfecerunt, furore atque amentia impulsi, ut autor historiæ metuens Cæsares scribit. Sic enim fortasse loqui decebat Senatorem, & nobilem uirum, qui illustrem historiam componebat. Reuera autem, ut & Plutarchus in Parallelis ostendit, prudentes eò uenere, & cum dignitate suscepto consilio, ut se Remque publicam in libertatem uendicarent: nam tales eos fuisse constat. Dion uerò unius uiri dominationem reipublicæ præponendam putat, idque planum facere ijs rationibus conatur. Cùm tanta sit (inquit) urbis Romæ magnitudo, quæ pulcerrimi atque amplissimi orbis terrarum imperium tenet, in quo diuersis & cõtrarijs inter se moribus multarum gentium homines uiuunt, quæ omnibus diuitijs referta, uarijs actionibus & fortunis priuatim publiceque utitur: fieri non potest, ut in republica mediocritas teneatur: multoque ait esse facilius, unum bonum & moderatum uirum, quàm multos inueniri: postremò necesse esse grauiora damna, acrioresque iniurias à multis, quàm ab uno existere. Cæsari autem adulatores mortis causam fuisse idem autor testis est. ab his enim nouis summisque honoribus elatus & inflatus, eorundem calumniam postea non effugit. Ceperunt isti mẽsem, in quo natus erat, Iuliũ appellare: deinde Cæsarẽ ipsum, deumque præterea Iouem coràm nominare: postea templum ei facere, eique templo sacerdotem Antonium, ut Dialem quendam, præesse uoluerũt: decretis, quæ de his rebus facta sunt, in columnis argenteis aureis literis scriptis. Id idcirco faciebant, quòd eiusmodi decretis eum exultantem, atque omnia ferè admittentem uiderent, partim quidem assentantes, partim uerò illudentes, ut ob eam rem in inuidiam ueniret, & odium acerbissimum, itáque celeriùs, id quod euenit, moreretur. Regium nomen, quo fuit à plerisque nominatus, recusauit:

Plutarchus.

Adulatores.

Antonius Cæsaris sacerdos.

recusauit: de quibus tamen cùm tribuni confidenter quæsiuissent, essentq́ supplicium sumpturi, ac de statua eius diadema quod ei fuerat impositū, libere detraxissent, eos iratus tribunicia potestate priuauit, & Senatu mouit: quæ res hominibus suspicionem attulit, eum nomen regium affectare, sed ad id accipiendum cogi quodammodo uelle: itaque tum magno odio apud omnes fuit. Subscriptum à quibusdam fuit Lucij Bruti statuæ, Vtinam uiueres: item tribunali M. Bruti, nam is tum erat Prætor urbanus, (sella uerò, de qua iudex pronunciat, tribunal appellatur) Dormis Brute, nec tu quidem Brutus es, nos uerò Bruto egemus. Maximè autem in superbiā & arrogantiam eius odium concitatum est. Nam cùm Senatus uniuersus ad ipsum uenisset salutandi causa, eum ille sedens accepit. id peccatū defendebant nonnulli excusatione profluuij uentris, quod cùm eum antea arripuisset, nec dum planè cōstitisset, meritò dicebant sedisse, ne quid excerneret: sed hanc causam ideo minus multis probauit, quòd paulo pòst cùm inde surrexisset, pedibus domum reuertit. Sed Cæsari futura cædes multis portentis antea significata est. Martis enim arma, quæ tum apud ipsum more maiorum seruabantur, quia Pontifex erat, sonuerūt: præterea fores cubiculi in quo dormiebat, sua sponte apertæ sunt: ille nihilo magis dubitabat. Nam aruspici, qui olim, ut eum diem caueret, præmonuerat, ridens fertur dixisse: Vbi sunt responsa & uaticinationes tuæ? Non uides eum diem, quem metuebas, uenisse, & me uiuere? tum ille, Venit, (inquit) necdum præterijt. Igitur coniurati, qui insidias fecerant, sedentem in Senatu undiq́ circunstant, eiq́ de improuiso irruentes uulnera infligūt. Hîc M. Bruto grauiter percutienti dixisse fertur, Καὶ σὺ τέκνον: Et tu fili. Post Cæsaris necem Lepidus armatis militibus forum occupauit, quòd diceret se Cæsarem esse uindicaturū: uerè autem rebus nouis studebat, & sibi dominationem quærere nitebatur. Brutus uerò & Cassius in Capitolium ascenderunt. Igitur cùm Roma in maximo periculo esset, Cicero habita oratione ciues in concordiam reduxit. Antonius huic reconciliationi operam & studium suum nauauit, non quò pacis author esset, sed quia per id tempus priuatus ciuis, & dominandi cupidus, nolebat in illa seditione & tumultu dominationem ab alio cōparari. Cùm inde simul abirent, Brutus ad Lepidum propinquum suum, Cassius ad Antonium proficiscitur. Inter cœnandum cùm sermonem, ut par est, de multis rebus habuerunt, tum uerò Cassium Antonius interrogauit: An nunc etiā, inquit, pugionem sub axilla geris reconditum? Certè, inquit, longè maximum, si quidem tu quoque regnum affectabis. Post hæc testamento Cæsaris publicè recitato, in quo septuaginta quinq́ denarios populo uiritim legauerat: deinde ipso Cæsare mortuo in foro posito: postremò habita de eo Antonij oratione, plebs ira accensa atq́ commota, Cæsarem in foro cōbussit, postea sepeliuit, tum aram ei dedicare, ad eamq́, tanquam esset deus Cæsar, sacrificia facere conata est: deinde effrænata & furiosa contra interfectores contendit, atq́ Helium Cinnam tribunū plebis, errore nominis ducta, propter alium Cinnam socium & participem coniurationis, interemit: neque prius cessauit, quàm Consulēs eandem aram euerterūt, latis legibus de quibusdam temerarijs ac nefarijs hominibus è saxo Capitolino præcipitandis: sanxeruntq́ execrationibus publicis, neminem in reliquū tempus Dictatorem fore. tanquam enim in solo uerbo factorum acerbitas esse uideretur, non ex armis, aut cuiusq́ moribus, aut ex ipsis rebus nomina magistratus, in quo res ipsæ geruntur, calumniabantur. In hoc tumultu id prætereun

Cesetius et Marulus.

Signa cædis Cæsaris.

Lepidus.

dum non est, quòd Caius Casca tribunus plebis, cùm rescivisset Cinnam ex similitudine nominis occisum esse, timuit, ne ipse quoque necaretur, quòd P. Servilius Casca, idemque tribunus plebis ex illo grege interfectorum erat. Itaque scripto promulgato, simul communionē sanguinis, & consilij differentiam significavit. Antonius ad existimandas & ponderandas res ab Cæsare gestas cōversus, ut primùm tabulas eius habuit in sua potestate, ex his multa deleuit, multa reposuit: pòst uerò quàm plurima expilauit, ex priuatis ciuibus, populis, atque regibus magnam pecuniam conflauit: quorum nonnullis regionem, alijs libertatem, alijs ciuitatem, multis immunitatem uēdidit: ad extremum cōtempto Octauio, ut puero adhuc & rerum imperito, quasi hæres non solùm pecuniæ Cæsaris, uerùm etiam potentiæ, omnia administrabat. Et quia Lepidus magnam habebat potestatem, filiam suam in matrimonium filio eius dederat, eumque Pontificem Maximum fieri curauerat, ut nihil de suis rebus inuestigaret curiosiùs. Deinceps de cæteris imperatoribus dicendum est, hoc opere in tot partes distributo, quot imperatores Romæ post Iulium fuisse comperimus.

OCTAVIVS CAESAR AVgustus.

DIONIS LIBER XLV.

CAIVS Octauius Pias, nam id fuit nomen filio Attiæ, filię sororis Cæsaris, Velitris oppido Volscorum natus, pupillus ab Octauio patre relictus est apud matrem, & uitricum Lucium Philippum: cumque adoleuisset, à Cæsare non discedebat. Cæsar enim, quòd nullos liberos suscepisset, quodque iam in eo magnam spem positam haberet, ualde eum diligebat, eiusque curā habebat, quippe quem nominis sui & pecuniæ hæredem, ac imperij successorē erat relicturus: præsertim cùm Attia sine ulla dubitatione confirmaret, eum se ex Apolline cōcepisse, in cuius templo obdormiens, rata est cum dracone commisceri, pe peritque expletis ad pariendum mensibus. Ad hæc antequā pareret, somniauit uiscera sua sublime in cœlum tolli, & in totum orbem terrarum diffundi. Item eadem nocte Octauius solem ex uulua uxoris oriri in somnis uidit. Cumque puer iam natus esset, Nigidius Figulus Senator statim ei summum imperium prædixit. Nouerat is supra omnes homines suæ ætatis totius cœli ordinem & cursum: tenebat stellarum uim atque differētiam, quid ipsæ per se, aut cum alijs coniunctæ possint & efficiant: quorum etiam studiorū causa culpatus est, quasi magicis artibus uteretur. Is igitur ut uidit Octauium serius propter partum uxoris in curiam uenientem, (nam tum fortè Senatus erat) statim exclamat, Nobis Octaui dominum genuisti: deinde ea re perculsum Octauium, atque idcirco puerulū necare uolentem prohibuit. nam ut hoc modo (inquit) moriatur filius tuus, fieri certè nullo pacto potest. Cùm uerò puer ruri paruulus educaretur, aquila de manibus eius panem rapuit, mox euolauit: atque ubi paulo pòst reuolasset, ei reddidit. Item eo adhuc puero, & Romæ commorante, Cicero somniauit, eum catenis aureis suspensum è cœlo in Capitolium pendere, eique flagellum ab Ioue datum esse: cumque ipse puerū ignoraret, postero die in Capitolio obuiam ei factus est: quem ut agnouit, somnium ijs qui aderant præsentes, narrauit. Sed & Catulo, qui antea Octauium nunquam uiderat, uisum est in somnis, à nobilissimis

Nigidius Figulus Astronomiæ peritissimus.

Somnium Ciceronis.

Somnium Catuli.

mis quibusq; pueris Iouem Capitolinum adiri, & ab eo Romæ statuam in sinum Octauij demissam fuisse. Quare exterritus, properauit in Capitolium precandi causa: ibi fortè ascendentem Octauium inuenit, eiusq; faciem reuocauit ad somnium, idq; postea uerum esse confirmauit. Præterea ut primùm ex pueris excessit, cùm sumeret uirilem togam, ea ab humeris utrinq; fracta usq; ad pedes demissa est: quæ res quasi per se nihil boni portēderet, eos qui aderant præsentes, conturbauit, quia eo tempore, quo primùm togam uirilem sumebat, euenerat. Atq; tum fortè Octauius: Tenebo (inquit) omnem Senatoriam dignitatem in mea ditione & potestate. id quod postea factum est. Igitur Cæsar his rebus permotus omnibus, de eo quàm plurimum sperare cepit, eumq; introducere ad nobilissimos uiros, & ad regnādum exercere: postremò docere accuratè omnia quæ conuenire uidebantur ei, qui summum imperium benè gesturus esset, & cum amplissima dignitate. Nam in omni genere dicendi Græcè & Latinè exercebatur: militiæ labores perferebat: perdiscebat omnia quæ ad rempublicam, quæ'ue ad regnum pertinerent: fuitq; Octauius studiorum causa, cùm Cæsar necaretur, in Apollonia, ad sinum maris Ionij. nam eò Cæsar pręmiserat, quòd bellum contra Parthos pararet. Itaq; de morte Cęsaris accepto nuncio, ubi se ab eo hæredem factum intellexit, nihil cunctandum ratus, statim Cæsaris nomen sumpsit, hæreditatemq; adijt, ac res gerere instituit: atq; ita Octauius antea uocatus, tunc Cæsar, pòst Augustus, ad magnas res gerendas animum applicat: easq; fortiùs administrat atq; diligentiùs, quàm omnes uiri: prudentiùs, quàm senes omnes. Nam principiò ut priuatus, quasi solius hęreditatis successor, cum paucis nullo magnifico apparatu in urbē ingressus est: tum Antonium, licet ab eo iniuriam acciperet, coluit, plebemq; sibi deuinctam habere conatus est. Itaq; cùm Antonius in foro de superiore loco ipsum in Curia ut uiuo patre cōsueuerat, de sublimi loco dicere nō passus fuisset, sed eum expelli & eijci per lictores iussisset, cuncti grauiter & iniquo animo tulerūt: potissimū quòd Cæsar, ut conflaret inuidiā Antonio, & sibi multitudinis animos ad beneuolentiā alliceret, ampliùs in forū nō ueniebat. Quocirca metuens Antonius, Cæsari reconciliari uoluit: cum quo rursum propter aliquam suspicionem dissensio facta est. Interea Senatus securitatem & impunitatē decernit Sexto Pompeio Cnei minori filio: simul decernit, ut quæ pecunia numerata ex hæreditate patris in ærariū redacta fuerat, ea filio redderetur. Is tum maximas copias habebat, uiceratq; à Bætica pugna Caium Asinium Pollionem, multasq; urbes partim ui, partim de uoluntate ipsarum ceperat. Huic cùm Antonius prædia ab se occupata non restitueret, Lepidus, qui finitimam Hispaniam obtinebat, persuasit, ut cum eo in gratiam rediret, quò posset omnia recuperare facilius. Porrò in urbe omnia confusa & conturbata erant propter Cæsaris & Antonij dissensionem. Etenim iura ciuibus minimè reddebantur, propterea quòd isti simulata causa libertatis, cuncta ad dominandi cupiditatem trahebant. Antonius, quia Consul erat, apertè amplissimam potētiam usurpabat: sed multitudo studio in Cæsarem accendebatur, non solum permota patris autoritate, sed etiam adducta spe, quam de eo conceperat. Ad hęc ualdè Antonium oderat, quòd petulanter uiueret, & homo imperiosus esset. Cassius autem & Brutus erant in prouincijs, quas sortiti fuerāt: hic in Macedonia, ille in Syria. Igitur Antonius omnibus copijs ad Galliam occupandam profectus est. Cęsar milites Antonij, quàm maximè potest, suos facere, atq; eorum nōnullos propter eam quam erga

erga patrem habuerant beneuolentiam, contra Antonium ducere, eiq; impedimento esse in tempore conatur. Senatus, persuadēte Cicerone uetere odio in Antoniū, eum hostē iudicat, pecunias & milites ad Cæsarē mittit. Quib. rebus omnib. cùm nondū Antonio par esset, eò properè ambos Cōsules cū magnis copijs ire iubet. Eodē ferè tēpore multa portenta uisa sunt. præter cetera enim fax ardēs ab oriente sole ad occasum cōmeauit, & noua quædā stella multis diebus apparuit, splendorq; solis diminui & extingui, ac tribus orbibus contineri uisus est: quorū unus ignea corona cinctus esse putabatur: quæ omnia fatalem casum reipublicæ portendebant.

Antonius hostis iudicatur.

DIONIS LIBER XLVI.

Postquam pecunia ad bellum gerendum opus esse compertum est, omnes suarum facultatum quintam & uicesimam partem cōtribuunt: Senatores uerò etiam in singulos lateres, quos habebāt in ædibus urbanis, nō suis solùm, sed etiā alienis, in quibus habitabāt, quatuor obolos persoluunt. Insuper ditissimi quiq; separatim alia permulta conferunt: præterea arma, cæteraq; militibus necessaria multæ ciuitates, multiq; priuati homines gratis suppeditant. tum enim ærarium exhaustum erat. Igitur magna pars hominum à Cæsare cōtra Antoniū stabat, etsi neuter eorum in cura et cogitatione Reipublicæ uersabatur, sed ab utroq; pari scelere, dispari tamen fortuna & opinione cuncta afflicta erant & labefactata. Cæsariani fortunatissimi esse, prospicere & consulere Reipublicæ, eamq; ex animo curare uidebantur. Contrà Antoniani miserrimi, hostes patriæ, ac sceleratissimi homines esse dicebantur. Placet autem cuncta sigillatim persequi: nam mihi quidem in eo magna uis esse uidetur, si acta & euentus rerum ex cuiusque consilijs, quemadmodum ea inter se cōsentiant, iudicauerimus. Fortuna Antonium in uarios casus misit. Is enim principio Hircium & Cæsarem felicissimè intra munitiones continuit: deinde Vibium uenientem ad opem collegæ ferendam factis insidijs sauciauit, quo ex uulnere paulo pòst mortuus est. Verùm inde contra Hircium & Cæsarem conuersus, occurrēte Hircio se in castra sua recepit, quòd belli laboribus defatigatus, & de uia fessus erat: atque quia castra tueri non poterat, cum paucis ad Lepidum confugit. Consul fortiter pugnando castra cepit, in qua tamen pugna ipse occisus est. Apud cæteros, qui se periculis commiserant, fuerunt bellicæ laudis & uictoriæ insignia: sed potestas omnis, & rerum bene gestarum gloria penes Cæsarē fuit: quanquam in maximis periculis è castris non exierat, quippe adolescens erat decem & octo annos natus. Fracto Antonio, Senatus Cæsarem suspectum habere cepit, atq; id agere, ut imperium deponere, ac priuatus esse cogeretur. Qua re cognita, Cæsar statuit milites, quos apud se habebat utriusq; Consulis paulo antè in bello cōtra Antonium defuncti, sibi donis & promissis deuincire, atque clam legatos ad Antonium & Lepidum mittere, eosq; ad recōciliationem cohortari. Misit quoque milites ad Senatum, ac per eos Consulatum petijt: quem dum ei negaret Senatus, quidam è militibus manu gladium, quem gerebat, attigit, Mox (inquit) nisi uos Patres conscripti Cæsarem Consulem facietis, hic est facturus. Huic Cicero ita respondit: Siquidem (inquit) ita Consulatū petitis, obtinebit. Post hæc Cæsar cum exercitu Romam contendit. Senatus principio eum prohibere, atque urbem tueri nitebatur. Sed cum iam Cæsar adesset, impenderetq; urbi grauissimum periculum, mutato consilio, frequens obuiam ei processit, urbemq; inuitus permisit. Ea res mirificè extulit Cæsarē, tum etiam, quòd primo

De fortuna Cæsaris & Antonij.

Dictum militis in Senatum:

mo die comitiorũ in campum Martium ingressus, sex uultures uidit, & paulo pòst duodecim, cùm apud milites cõcionaretur. quod ille ad Romulum, atque eius auguria referens, sperauit sibi regnum futurum. Porrò militibus magnam pecuniam largitus est, ijsq; maximas gratias egit, propterea quòd sine eorum præsidio & custodia in Senatum uenire non audebat. Adoptatus in familiã Cæsaris, ex eo Caius Iulius Cæsar Octauianus dictus est. nam hæc est eorum qui adoptantur consuetudo, ut adoptantiũ quidem nomen accipiant, pristinum uerò aliqua ratione formatum ac paulùm mutatum seruent. Postmodò etiam Augustus cognominatus est, quo nomine reliqui post eum Imperatores appellati sunt. Igitur Cæsar ubi milites sibi deuinctos habuit, redegitq; Senatum in suam potestatem, ad ulciscẽdam necem patris animum appulit. Itaque contra interfectores contendit: pòst properantibus Antonio & Lepido cum magnis copijs, cum ipsis fœdus inire studet, quòd eos opprimere nõ poterat, & quòd sperabat Brutum & Cassium iam potentissimos uiros per eos confici posse, seq; postea separatim utrunque eorum esse superaturum. Itaque ad paruam insulam eius fluuij, qui Bononiam præterfluit, conueniunt, nec illi quidem soli, sed pari militũ numero comitati. Pòst ubi satis exploratũ est, ne quis eorum in occulto gladium haberet, in congressum colloquiumq; ueniunt, ibiq; dominationem in omnes communem esse inter se iubent: præterea contra communes inimicos coniurant, etsi propria quædam & præcipua sibi relinquũt. Cæsar enim Lybiam & Siciliam accipit: horum alter Hispaniam, alter Galliam.

Octauianus. *Triumuiratus*

DIONIS LIBER XLVII.

Inde Romam profecti, proscriptorum tabulas in albo proponunt, multo certè crudeliùs, quàm in Syllæ dominatione factũ fuerat. Sylla enim inimicos tantùm sustulerat, amicis uerò suis pepercerat: at isti non modò perdebant inimicos, sed etiam amicissimos quosq; in potestatẽ aduersariorum mutuò tradebant, quibus traditis, acciperẽt infestos sibi homines, eosq; ad extremũ ulciscerentur. ex quo fiebat, ut in his nulla firma amicitia esset, sed irarum ardor acerbissimus. Prius quàm Romam cum exercitu uenirent, multa prodigia uisa sunt, quibus eorum magna potẽtia, & grauissimi casus demõstrabantur. Nam Lepido anguis gladium Centurionis cuiusdam circumplicauit, & lupus ingressus in castra, intra tentorium Lepidi cœnantis uenit, ac mensam deiecit, amplissimam potentiam eius ostendens: sed in ea conseruanda difficultatem. Antonio uerò fossa lacte circunfluẽs, & concentus de nocte auditus, magnas animi uoluptates significauit, ob easq; exitũ perniciosum. Sed Cæsari aquila statim inito cum ambob. fœdere, supra tentorium stetit, moxq; coruos duos aduolantes, qui ex alis eius plumas euellere conabantur, occidit: itaq; ex utroque uictoriam portendit. Interim milites Antonij, Fuluiæ uxoris eius filiam, quam ipsa ex Clodio habuerat, Cæsari, etsi antè sponsalia cum alia fecerat, desponderũt, Antonio scilicet eam rem procurante, quæ res etiam non est à Cæsare recusata. Dum hæc geruntur, cædes indignissimę maximæq;, ut antea Syllanis temporibus, fiunt. Etenim urbs tota interfectorum hominum referta erat, capita pro rostris posita, reliqua corpora proiecta iacebant, atque à canibus & uolucribus comedebantur. In his rebus hanc solam proprij & alieni rationẽ habebant, quòd eorum nemo inimicum suum, qui esset alterius amicus, ulcisci poterat; nisi pro eo alium tradidisset. ita aut ira uetere incitati, aut futura suspicione adducti, amici salutem supplicio inimici postponebant, permutabantq; facilimè,

Album. *Portenta contra Lepidum & Antonium.*

mè. Nam amici pro inimicis, socij pro hostibus inuicem dabantur: & commutabantur aut pares cum paribus, aut plures cum uno: aut cum pluribus pauciores, quasi uenales essent, precijs & licitationibus factis. Tum enim simplex erat permutatio, cùm pares erant inter se: sin minus, pauci pro multis moriebantur. Commune autem in primis eorum fuit, ut cum locupletibus inimicitias gererent, non eas quidem susceptas ex aliqua simultate uel odio, sed quòd erat in ipsis summa auaricia, & infinita pecuniæ cupiditas. Antonius & Lepidus his nefarijs & truculentis sceleribus potissimùm astringebantur: sed & Cæsar in eadem culpa esse uidebatur, communicato cum illis imperio. natura quidem certè crudelis non erat, in moribus patris educatus. Præterea modò ad res gerendas accesserat, nec, cur multos odio haberet, causa erat: denique ipse se diligi & amari cupiebat: quin rerum potitus, ex quo tempore regnum habuit, non solùm nihil tale commisit, sed multos etiam conseruauit. Magno argumento est, quòd Tanysia matrona nobilis, cum Titum Iunium uirum suum proscriptum in arcam coniecisset, ac eam apud Philopœmenem libertum reposuisset: cumque propinquus eius diem festum celeberrimum acturus esset, curauit Cæsarem per Octauium sororem ipsius solum ex triumuiris eò uenire, ibique de improuiso accedens, Cæsari rem omnem aperuit, allataque arca, uirum ex ea eduxit. Quam rem Cæsar admiratus, omnibus ueniam dedit: etsi capitale erat, si quis proscriptum hominē occultauisset: hoc amplius Philopœmenem in equestrem ordinem perduxit. Itaque Cæsar tali ingenio præditus erat. Sed neque Lepidus in propinquos suos & alios erat inexorabilis: Antonius uerò acerbè & crudeliter nulla misericordia permotus occidebat non modò eos quos proscripserat, sed eos quoque qui proscriptis opem ferre conarentur: quorum capita etiam inter epulas spectabat, eaque spectatione nefaria & calamitosa magna ex parte satiabatur. Eodem modo Fuluia nō tam odio impulsa, quàm studio pecuniæ quærendæ, sæpe morte afficiebat homines uiro suo incognitos, itaque is, ut caput cuiusdam ad se perlatū uidit, Hunc hominem (inquit) ignorabam. Sed capiti Ciceronis allato contumeliosissimè maledixit, iussitque in Rostris, quò magis inter cætera emineret, collocari in præcelso atque ædito loco, ut unde in concione auditus fuerat in ipsum dicere, ibi cum amputata dextra cōspiceretur. Idem caput, antequam inde exportaretur, Fuluia sumit in manus, consectatur conuicijs, spuit in faciē, supra genua collocat, ex eoque ore aperto linguā extrahit, deinde pungit acu, qua ad ornamenta capitis sui utebatur: ad extremum illudit ei maledicè & contumeliose. Sed ut illis temporibus uariæ cædes factæ sunt, ita plerisque salus multis modis data est: quorū pleraque prætermittere uisum est, eaque tantùm quæ commemoranda esse uidebantur, referre. Igitur cùm quidam seruus in speluncam dominum inclusisset, eumque nō multò pòst alius indicasset, ita ut mors ei haud dubia impenderet, seruus ueste cum domino commutata, ingredientibus properauit obuiam, & quasi ipse dominus esset, occidi se passus est: ita illi rati se, quem uolebant, interfecisse, abierunt. hic postea alio se contulit. Sed & alius pariter mutatis cum domino uestibus, in opertam lecticā ingressus, domino persuasit, ut eam deferret: pòst ubi ambo deprehensi sunt, seruus ne conspectus quidem necatus est, dominus quasi lecticarius euasit. Id serui dominis beneficio eorum affecti præstiterunt. Cæterùm stigmatias quidam non modò non prodidit dominum à quo notis fuerat cōpunctus, sed etiam ad eum seruādum promptissimus fuit. Cùm enim clàm dominum

Cæsar mitis natura.

Tanysiæ uirtus.

Philopœmen.

Ciceronis caput.

Seruorum fides erga dominos.

dominum exportaret, eumq; inimici re cognita insequerentur, hominem sibi fortè factum obuiam interemit, eiq; uestem detraxit, ac domino induit: deinde mortuo in rogum imposito, acceptaq; ueste domini, annuloq; eius, persequẽtibus occurrit, ijs ait se fugere, quòd dominum occidisset, atq; eius rei fidem ex spolijs & notis fecit: qua ratione non modò conseruauit dominum, sed ab his quoq; beneficium accepit. Verùm memoria nominis istorum, quòd obscuri homines erant, nullis monumentis consecrata est. Osiæus quoq; Geta quò patri suo opem & salutem ferret, eum pro mortuo extulit. Porrò Quintum Ciceronem M. Tullij oratoris fratrem filius in occulto habuit, & quantum potuit conseruauit. nam eum ita abdidit, ut nullo pacto posset inueniri, cumq; ob eam rem uerberibus & tormentis afficeretur, nihilo magis indicauit. Quintus autem postquam ea res ei nunciata est, admiratus filij constantiam, atq; eius misericordia permotus, ultrò prodijt, seq; inimicorum potestati permisit. Marcus uerò Terentius Varro, quod uni ex proscriptis idem nomen erat, metuens ne quod Cinnæ euenerat, sibi quoq; eueniret, (erat enim tribunus plebis) edito scripto eam rem exposuit, & ob eam causam irrisus est. Per hæc tempora permulti etsi proscripti non erant, tamen uel quòd inimicitias gererent, uel quòd locupletes essent, occidebantur. Pleriq; etiam proscripti, qui incolumes euaserant, postea restituti sunt, & magistratus gesserunt. Ex quo intelligi potest, quanta sit uarietas rerum humanarũ & inconstantia. Multi ad Brutum & Cassium confugiebant, plurimi ad Sextum Pompeium, quòd classi præerat, & aliquanto tempore in mari potens erat, tenebatq; Siciliam prouinciã. Postea quam proscriptio de eo facta esset, cumq; ueniret in proxima loca Italiæ, pecuniã, receptumq;, & honores promittebat ijs, qui ex impetu percussorum ciues eripuissent ac seruassent: itaq; permultos conseruauit. Triumuiri autẽ nõ solùm occidebant eos quos in albo proscripserant, sed eos etiã quos iam missos fecisse uidebantur, quodammodo perdebant, dum eos ex locupletibus egentes facerent. nam ab his exigebant pensionẽ ædium quas habitabant, capiebantq; redditus prædiorum, & pecunias maximas inter milites distribuebant, eosq; fouebant ac alliciebant multis muneribus, ut dato prius stipendio, eos haberent ad omnia facinora paratiores. Quamobrem cùm bona damnatorum uænalia proponerent, cæteros quidem minis deterrebãt, quò minus emerent: pòst uerò solis militibus ea paruo precio uendebant. Sed in hoc maximo mœrore & acerbissimo luctu urbis, rem crudelem fecerunt, ac omnibus modis irridendã. Iusserũt enim ciuibus, ut ista proscriptione lætarentur, grauiter minati, nisi parerent. Eo pacto cuncta ad eorum arbitrium libidinemq; gerebantur, ita ut regnum Iulij Cæsaris aureum fuisse uideretur. Post id tempus tabulas rursum in albo proponunt, ex quibus nemini quidem mortem afferunt, tamen uiuos fortunis spoliant, exigentes à singulis ciuibus decimam partem bonorũ, ut aiebant: uerè autem uix cuiq; decimam partem reliquerunt. Iidem Iulio Cæsari sepulchrum fecerũt in foro, ubi combustus fuerat, eosq; qui ad ipsum confugerent, tutos & inuiolatos esse uoluerunt, ædem in qua fuerat occisus, inaccessam in posterum effecerũt. His rebus gestis, Lepidus Romæ remansit: Cæsar & Antonius contra Brutum & Cassium profecti sunt. Nam hi ubi intellexerunt Rempublicam arbitratu Antonij & Cæsaris administrari, contempta Creta & Bithynia, quas prouincias sortiti fuerant, contendunt, hic in Syriam, ille in Macedoniam; quę prouinciæ nõ solum erant opportunitate, sed etiam pecunijs,

Quintus Cicero, & eius filius.

Brutus & Caßius.

& magnis copijs florentissime. eas cōfestim sine pugna capiunt, deinde Asiam omnem in suam redigunt potestatem, deditione populorum, si res ita ferebat, & ui facta ijs qui resisterent. Erant per id tempus magistratus in singulis prouincijs, quorum alij ad Brutum propter eius dignitatē & gloriam statim se recipiebant: cæteri, qui Antonij & Cæsaris partes sustinebant, facilè capiebantur. In eo fuit numero Dolobella, à quo Trebonius Smyrnæ ex insidijs necatus fuerat, eiusq; caput ad statuam Cæsaris proiectū, quòd cædis eius particeps fuisset. Fuit & frater Antonij in Macedonia, quem Antonius eò miserat, ut exercitui præesset. Hi omnes obstupefacti Brutum admirabantur propter ea quæ ab omnibus ciuitatibus facta erant. Nam Athenienses Bruto & Casio statuas ex ære iuxta statuam Armodij et Aristogitonis publico decreto posuerant. In primis autem id eos celeriter auxit, quod à triumuirorum crudelitate & scelere longissimè aberant, præsertim Brutus: quodq; ad Senatum referebāt omnia, eiq; se resq; suas omnes permittebant: id enim Senatui erat gratissimum. idcirco cōfirmabat ea omnia quæ ab illis gesta essent, quousq; seruire omnino coactus est. Hi postquam intelligunt Senatum redactum esse in seruitutem, & cædes nefarias in urbe factas, omnibus copijs in unum conductis, properè contendunt de libertate dimicaturi. Dum autem adhuc essent in Asia, adfuerūt Antoniani, qui ut Ioniū mare transierūt, apud Philippos Macedoniæ castra locant. Illi ubi uenerunt ex Asia, ex aduerso castra ponunt, eorumq; duas partes faciūt, quò magis liberos & expeditos milites habeant, eisq; facilius queant imperare: deinde fossa ualloq; circūdant. quæ res utraq; castra uno ambitu cingebat, ac communiter utrunq; exercitum munitum & tutum præstabat. Cùm ita essent inter se oppositi, utrinq; crebræ excursiones fiunt: & quanquam prælium aliquanto tempore commissum non est, tamē ad extremum congressi sunt. Hanc pugnam præcesserūt nonnulla portenta, quibus eius belli exitus & casus Reipublicæ demonstrabantur, quòd eam Deus optimus maximus in meliore statu & cōditione regni erat collocaturus. Nam ut tum res erant, pax & cōcordia ciuibus diu non poterat insidere. Respublica enim, in qua penes populum omne sit imperium, potentissima, & in summo fastigio collocata, modum tenere nullo pacto potest. Itaque Romani multa utique huiusmodi in posterum quoq; bella suscepissent, ac tandem cadere & seruire coacti fuissent. Sed huiusmodi portēta ijs quibus ea curæ sunt, puto relinqui oportere: multoq; melius Dion, ut opinor, fecisset, si ea supra modum admiratus non esset, sibiq; Polybium proposuisset aliqua ex parte ad imitandum. Ille enim historiam de Carthaginis & Græciæ captiuitate conscripsit, itemq; de graui diuturnaq; clade, quam Romani antea ab Annibale acceperant: nusquam tamen monstra eiusmodi referre, aut calamitates urbibus antè significatas esse, dicere uidetur. Id si facit, ratus ea nunquam accidisse, culpa non caret: portentorum enim plena est historia. quòd si euenisse putauit, tamen ea scribere noluit, ueniam meretur: historiam enim conficiebat. Ego uerò ex his omnibus quæ temporibus Cæsaris & Antonij acciderunt, hoc unum referam, quo commutatio rerum, ut ego arbitror, significabatur: flumina quædā in Italia in contrarias partes fluxisse, quædam prorsus exaruisse. Pugna autem in hunc modum commissa est. Principiò utrinque unus tuba sonuit, post reliqui omnes, sed primùm ij qui continebantur certo & præfinito loco, ut tuba canerent: deinde alij, ut animos militum ad prælium ineundum excitarent: mox repente silentiū factum est. Illi rursum sonos

Polybius.

Res mira.

Pugna in Philippis.

Vide nostras in Dionem annotationes.

ſonos acutiſsimos fuderunt, & utrinque exercitus cõclamauit. Tum cepere milites grauis armaturæ ſcuta haſtis percutere, easq́ contra ſe inuicẽ torquere, funditores & ſagittarij tela lapidesq́ iacere, equitatus irruere, ſubſequentibus militibus grauis armaturæ. Ita res ad manus atq́ ad pugnam uenit. Fit grauis impetus, diſtringũtur gladij: id primùm omnes agunt, ut multos uulnerẽt, ipſi uerò nullum uulnus accipiant. Pòſt ubi animi, ut fit, ira incendi & inflammari ceperunt, accurrũt propiùs, & temerè irruunt. Hîc rationem nullam habent ſui, neque ſentiunt accepta uulnera, quòd mors dolorem anteuertat. Itaque morientium nullus eſt gemitus, nulla lamentatio: etenim abſque cruciatu corporis ſtatim moriebantur: in primisq́ utriq́ in ſuis locis conſiſtebant. neque enim recedebant aliò, ut quenquam inſequerentur, ſed in iiſdem locis in quibus eſſent, ſauciabant, paritérq́ sauciabantur, cumq́ hoſtes occidiſſent, ibidem ipſi non multò pòſt cadebant. Manſit ea pugna quouſq́ dies iam inclinaret. Igitur ſi Brutus cum Antonio prælio decertaſſet, & Caſsius cum Cæſare, ipſi pares inter ſe fuiſſent. Sed dum Brutus Cæſarem imbecillum uicit, atque Antonius Caſsio, qui par ei in bellicis rebus non erat, ſuperior fuit, uictores quodammodo uicti diſceſſerũt. Caſtra enim Cæſaris & Antonij, & quæ in caſtris erant, omnia capta ſunt: Cæſar mirabiliter ſaluus euaſit. Nam ei, antequam prælium cõmitteretur, medicus ſomniũ narrauit, quo eum caſtris excedere iubebat. Caſsius quoque incolumis ex prælio amiſsis munitionibus profugit: ſed cum exiſtimaret Brutum iam occiſum eſſe, cumq́ quidam è uictoribus ad eum properaret, mortem ſibi ipſe intulit. Brutus quamuis poſtea exercitum Caſsij recepiſſet, tamẽ iterum ſibi confligendum eſſe non putabat, quòd ſperabat cunctando ſe poſſe hoſtes ſine periculo conficere. Cæterùm de nocte conturbare eos maximo tumultu conabatur, quin etiam aliquãdo alueo fluminis auerſo, munitiones eorum inundatione repleuit. Dum Brutus hæc ageret, Cæſar & Antonius commeatu & pecunijs maximè indigebant, ob eamq́ rem nihil dederant militibus, quo damna, quę captis caſtris in rebus eorum facta erant, reſarcirent. Ad hæc copias nauales iam à Bruto ſuperatas amiſerant: ita in armis ſpes relicta erat, non modò uictoriæ, ſed etiam ſalutis. quamobrem experiri & tentare omnia etiam cum periculo cupiebant. Brutus quoque, quòd crebrò milites ab eo deficiebãt, idem facere coactus eſt: iamq́ acies inſtructæ erant, cùm duæ aquilæ uolantes ſuper utrunque exercitum inter ſe concertarent, finem belli prænunciantes, propterea quòd ea quæ ad Brutum ſpectare uidebatur, uicta eſt. Bruto ſuperato, plerique militum in diuerſas partes fugæ ſe mandarũt, quos uictores inſequebantur: etſi neminem eorum occidebãt, aut capiebant, ſed noctu locati in inſidijs prouidebant, ne rurſum cogerentur. Brutus deſperata ſalute, ratus turpiſsimũ eſſe capi, & indigniſsimum, ad mortem confugit. Itaque cùm exclamaſſet illud Herculis, O miſera uirtus, ergò nihil quàm uerbum eras, atqui ego te tanquam rem exercebam, ſed tu ſeruiebas fortunæ: cohortatus eſt aliquem ex ſuis, ut ſe interficeret. Quo facto Antonius corpus eius ſepultura affecit, niſi quòd caput Romam miſſum orta tempeſtate, cum Dyrrhachio ſoluiſſent, in mare proiectum eſt. Morte Bruti cognita, uxor eius carbonem candentem abſorbuit: ita mortua eſt. Cumq́ permulti clariſsimi uiri cum Bruto eſſent, plures eorum ſtatim mortem ſibi conſciuerunt, quàm captiui deceſſerint. In his fuit Fauonius amicus Catonis: reliqui in Siciliã ad Sextum ſe receperunt.

Capta castra Cæsaris.

Bruti morituri sententia.

Fauonius.

DIONIS LIBER XLVIII.

Antonius pecuniæ faciendæ causa in Asiam profectus est. Cæsar Romã uenit, ut esset impedimento Lepido, si quid moliri conaretur, atq; ut Sexto bellum inferret. Per id tempus Fuluia socrus Cæsaris & Antonij uxor, contempto Lepido ita administrabat omnia, ut nihil à Senatu decerneret uel à plebe cõtra eius uoluntatem. Cum ea erat Lucius Antonij frater. Igitur posteaquam Cæsar uenit, in pace aliquanto tempore fuerunt, post uerò dissidere ceperunt, atq; in apertum odium uenire. Nam Cæsar propter insolentiam socrus, quam ferre non poterat, filiam eius repudiauit, ut uirginem adhuc: quam rem iureiurando cõfirmauit. Cùm autẽ apertas inimicitias gererent, proderat in primis Fuluiæ odium hominum, quod paulò antè in Cæsarem concitatum fuerat. Causa odij hæc fuit, quòd cùm Cæsar Italiam omnem teneret, nisi siquid ueterani milites ab eo dono ceperant, aut ex publico emptum possidebãt, ope auxilioq; seruorum, alijsq; rationibus adiutus, bona dominis eripiebat atq; auferebat, eaq; deinceps dabat suis militibus: Cùm autem ij, qui partis bonis priuabantur, grauiter ferrẽt, atq;, ut par erat, indignarentur: ita eos interrogare solitus erat, Vnde igitur, inquit, ueteranos remunerabimur? quasi aut bellum gerere, aut tot promissa facere quisquam ei iuberet. Sed cùm Lucius & Fuluia iniuria affectos à Cæsare beneficijs sibi deuincirent, eisq; omnibus in rebus auxiliarentur, Cæsar & quidẽ inuitus remittere aliquid de crudelitate sua, nec amplius quenquam fortunis spoliare uisus est. Quare non modò apud Senatum, sed etiam apud omnes charus haberi cepit: milites autem grauiter ferre. Idcirco interfecerunt Centuriones, aliosq; permultos, qui eorum tumultum compescere, eosq; placare nitebantur. Parum quoq; abfuit quin ipse Cæsar ab ijs fuerit interfectus. Etenim qualibet causa incitati, uim iracundiamq; subibant: neq; prius destiterunt, quàm propinquis suis & patribus, liberis ue eorum qui in prælijs cecidissent, prædia quæ ab alijs possidebantur, restitui iuberet. Quo impetrato, milites Cæsari fuerunt amiciores: sed populus Romanus iterum acerbè tulit, ita ut ipsi inter se uenirent ad manus, & pugnarent continenter. Quare timore permotus Cæsar, studebat cum Fuluia & Lucio reconciliari: id tamen per legatos impetrare non potuit, propterea quòd multi Senatorij & equestris ordinis cum Fuluia erant, cum quibus consilia communicabat: eaq; nonnunquam, quod mirum fortasse uidebitur, accingebat gladiũ, signaq; distribuebat inter milites, atq; apud eos sæpenumero concionabatur. Quapropter Cæsar ad ueteranos confugit. (erant ueterani, qui militia dimissi erant, ubi per legitimum tempus militauerant.) Cùm igitur essent in Italia complures ueterani, ab ijs contendit, ut se Fuluiæ conciliarent, cõponerentq; controuersias omnes, de quibus eos iudices sumebat. Itaq; ueteranorum magna multitudo Romam uenit: deinde frequentes in Capitolio tabulas, in quibus scripta erãt fœdera quæ Cæsar cum Antonio fecerat, legi coràm iusserunt: ibi Cæsari præsenti, absentibus autẽ per legatos diem dicunt, quam ad diem Romam ipsi ueniant causam suam acturi. Die constitura, cùm Cæsar paratus esset iudicium accipere, illi non adfuerunt, timore fortasse adducti, aut certè quòd ea res indignissima uideretur. Irridebant igitur ueteranos, & Senatum Caligam uocabant, ex usu caligarum militarium. Veterani nihilominus Lucium & Fuluiam iniustè facere prenunciãt, resq; Cæsaris comprobant. Quo facto Cęsar Lucio & Fuluiæ bellum indixit, mox ea quæ in fanis religionis causa erant, cæteraq; ex quibus pecuniam

Fuluia.

Fuluia Antonij uxor gladium accingebat. Cæsar ad ueteranos confugit.

niam facere poterat, nec ea solùm quæ Romæ, sed etiam omnia quæ in Italia, & in ditione ac potestate eius reposita erãt, sustulit. Dum Cæsar bellum appararet, Lucius & Fuluia, comparatis etiam rebus ad bellum gerendum necessarijs, copias cogunt. Tandem autem datis acceptisq; utrinq; magnis incommodis, Cæsar superior fuit, atq; oppidum in quo Lucius erat, diuturna obsidione fameq; afflictum cepit. Et quanuis Lucius cum paucis saluus & incolumis euaserit, tamen complures Senatorij & equestris ordinis perierunt: Fuluia uerò cum liberis ad maritum perfugit. Iulia Antoniorum mater primùm in Siciliam profecta ad Sextum Pompeium, ab eodem honorificè ad filium remissa est. Claudius quoq; Tiberius Nero cum ijs fuit qui se ad Antoniũ receperãt. Nam cùm præesset præsidio in Campania, intelligeretq; Cæsarem bello superiorem fuisse, fugit cum Liuia Drusilla, filioq; suo Claudio Tiberio Nerone, ut postea mira res accidisse uideatur, quòd Liuia Cæsari quem antea fugerat, nupserit, atque Tiberius is, qui cum parentibus suis fugæ se mandauerat, Cæsari in imperio successerit. nam utrunq; postea factum est. Cæsar postquam urbem grauissimis morbis affligi propter famẽ uidet, Sexto Pompeio maris imperium obtinente, iamq; Italiam inuadente, cum eo decertare nauali prælio constituit, ac primùm naues ex pellibus facere conatus est, ut ij solent, qui in Oceano nauigant, quas contextas uiminibus integebat crudis boum corijs, quę non aliter extendebat, quàm in rotundis scutis fieri solet. Itaq; irridebatur, putabaturq;, si quid cum ijs tentasset, in maximum periculum esse uenturus: sed alia classe comparata usus, tamen uictus est. Hic studuit statim cum Sexto pacem facere, sed eum in fœderibus faciendis concordẽ non habuit. In his rebus cùm occuparetur Cæsar, Antonius ex Asia amore Cleopatræ in Aegyptum profectus est: quo tempore Labienus qui præfuerat equitibus Pompei Magni, uel potius filius eius hic Labienus fuit, qui primò ad Parthos se cõtulit, deinde unà cum filijs Pompei bellum contra Cæsarem gessit, ijsq; superatis, ad Parthos confugit: Orodi Parthorum regi persuasit, ut bellum inferret Romanis. Huic Orodes Pacorum filium tradit, deinde cum ab se cum exercitu dimittit. Ab ijs Syria omnis præter Tyrum capta est: Palæstina quoq;, Cilicia, ac urbes Asiæ, quæ in continenti ædificatæ erant, omnes ferè captæ sunt. Quæ quanquam ad Antonium perferebantur, tamen homo temulentus, & amoribus irretitus, nec socios curabat, nec hostes. Tandem uerò coactus, quòd omnia occupata esse intelligeret, Aegyptum reliquit: cur id faceret, bellũ Sexti in causa esse dicebat. Inde uenit in Græciam, ubi cum matre & uxore cõiunctus, Cæsarem hostem, Sextum uerò sibi amicum fecit. Post hæc in Italiam transijt, ac repentè occurens Publio Seruilio, qui Cæsaris exercitum cõtra eum ducebat, multos occidit, multos etiam cepit. Hoc prælio facto Fuluia moritur, tunc ambo ab armis discedunt, hac reditus in gratiam usi præscriptione, ad quam eò ueniebant, quòd eorum copiæ atq; spes æquales erant. In eo fœdere Cęsar Sardiniam, Dalmatiam, Hispaniam, & Galliam sortitus est: Antonius ea quæ trans mare Ionium, quæq; in Europa Asia'ue erant in ditione ac potestate populi Romani. Lepidus enim Lybiam, Sextus Siciliam tenebat. Contra hunc cùm Cæsar & Antonius bellum appararent, in maxima damna incurrerunt, quòd ipse omnes qui Romæ essent, infestos eis inimicosq; reddidit: usq; adeò mari potens erat, præsertim quòd Menæ liberti sui opera & cõsilijs uteret̃. Tum Romanos, quia Sardinia occupabat̃, uexabaturq; maritima regio, res frumẽtaria defecit. Quamobrẽ cùm ingẽs

L. Antonius uictus. *Fuluia.* *Iulia Antoniorum mater.* *Claudius Tiberius Nero.* *Labienus.* *Parthi in Syriam.* *Fuluia moritur.* *Reconciliati Antonius & Cæsar.* *Mena libertus.*

fames esset, eaq; grauiter affligerent, hortabant Cæsarē & Antoniū ad pacē cum Sexto faciendā, ob eamq; rem multū clamorem profundebant. Sed ut nihil pficere se intelligunt, celeriter ad eos interficiēdos cōtendunt. Quare animaduersa Cęsar, etsi iam suos uulneratos habebat, tamē uestē discid t, supplexq; eorum fidem obtestari, & misericordiam implorare cepit. Antonius maiore ui adhibita restitit: tandem uerò legatos de pace ad Sextū mittere coacti sunt. Per id tempus L. Cornelius Balbus Gaditanus uir consulatum gerebant. cuius mentio fit in historia propterea, quòd ita omnibus copijs circunfluebat, tantaq; erat magnitudine animi, ut omnes homines suæ ætatis facilè superauerit. moriēs enim denarios XXV populo Romano uiritim reliquit. Eodem quoq; tempore lex Falcidia, quæ nunc etiam obtinet in hæreditatibus, ut grauatus hæres quartam partem retineat, reliquum omittat, à Publio Falcidio Tribuno plebis lata est. Interea Cæsar & Antonius multa faciebant contra ius fasq;: nam complures non modò alia ratione indignissimos, sed etiam seruos in Senatorum ordinem cooptabāt. Etenim Maximum quendam, qui Quæstoris officio functurus erat, agnitum, dominus in seruitutem uindicauit. Alius quoq; inter milites, ut miles depræhēsus, è cliuis Capitolinis præcipitatus est, data prius ei libertate, ut maiorem autoritatem haberet animaduersio. Cæsar autem & Antonius tandē cum Sexto in colloquiū uenerunt, cum quo initis fœderibus, paceq; facta, tantus præ gaudio clamor eorum qui aderant præsentes fuit, tot belli scilicet laboribus exantlatis, & pace longo tempore expetita, ut montes maximè personarent, ob eamq; rem magnum horrorem incuterent. Pompeiani non sustinebant, quousq; in terram uenissent, (erant enim in nauibus) sed statim saliebant in mare: alteri quoq; se in profundum iaciebant, seq; deinceps natantes mutuò salutabant, & complectebantur. Post hæc conuiuia uicissim utrinq; acta sunt: primùm à Sexto in naui: deinde in cōtinenti à Cęsare & Antonio. Poterat Sextus utrunq; cùm essent in naui cum paucis, interficere, idq; Menę consilium erat: tamen noluit, sed cum Antonio iocabatur familiariter, à quo ædes eius paternæ quas in Carinis habebat, occupabantur. Est autem locus in urbe, cui Carinæ nomē est: quæ appellatio cùm ad partem quoq; nauis inferiorem pertineat, facetè dicebat Sextus, se ipsis in Carinis epulum dare. Idem filiam suam despondit M. Marcello Cæsaris ex sorore nepoti. itaq; hoc bellum dilatum est. Antonius ex Italia in Græciā reuersus, multa fecit contra mores institutaq; maiorum. Etenim damna multa attulit ciuitatibus, in ijsq; cupiditates suas expleuit: deniq; Dionysius appellari uoluit. Quare animaduersa Athenienses Mineruam ei desponderunt. Is nuptias sibi placere respondit, ab ijsq; quadragies sestertiūm exegit dotis nomine. Cumq; esset in his rebus occupatus, in Asiam præmisit Publium Ventidium, qui Parthos, qui in munitis locis castra posuerant, à quibus etiam inuadebatur, contra opinionē Labieni, cui paulo antè res ex sententia successerant, magna ui in fugam cōuertit, Syriaq; expulit, ipsum denique Labienum cepit: *Hic nonnihil deest. De Domitio enim Caluino, non Ventidio hæc Dio scribit. ac propterea Romæ triumphauit. Hic ex eo tempore cùm propter magnificentiā et sumptum cæterarum rerum clarus erat: tum uerò, quòd Palatium incendio consumptum restituit, atque statuis quas à Cæsare acceperat, uidelicet postea redditurus, adornauit. eas enim, cum Cæsar paulo pòst repeteret, non reddidit: sed ei ita facetè respōdit: Mihi quidem, inquit, seruorum copia non est, tu uerò seruos tuos ad Palatium mitte, atq; inde

L. Cornelius Balbus.

Lex Falcidia.

Pax facta cum Sexto.

Menæ consilium.

Carinæ.

Antonius Dionysius.

Centum myriades drach.

Ventidius ad Parthos.

Captus Labienus, uicti Parthi.

inde statuas accipe. Cæsar autem eas reliquit, metuens, ne si inde eximeret, sacrilegij accusaretur. Post hæc Liuiam uxorem duxit, cuius amore olim captus fuerat. Erat Liuia uxor Neronis, quîcum fugerat, ut suprà dictum est, ex eoq; puerum sex mensium in aluo cōtinebat: eam Nero quasi pater, non maritus esset, Cæsari uxorem dedit: ibiq; cum epulum fieret, in eoq; puerulus quidem garrulus interueniisset, quales solent esse ij, qui nudi à mulierib. deliciarum causa educantur, uidissetq; Liuiam unà cum Cæsare esse, Neronem uerò seorsum cum alio sedere, ad eam accesit, mox ait: Quid hîc agis Domina? ecce enim uir tuus (Neronem mōstrabat) illic sedet. Liuia cum Cæsari nupsisset, peperit Claudium Drusum Neronem, quem Cæsar educauit, deinde ad patrē misit. Tiberius non multo pòst moritur, Cæsaremq; eidem Druso, Tiberioq; liberis suis tutorem relinquit. Interea plebs de his rebus multum sermonem habebat, sed id potissimū circūferebatur, Τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία, quòd fortunatis hominibus liberi tertio mense nascerentur, idq; postea in prouerbij consuetudinē uenit. Sub hæc tempora Mæna à Sexto ad Cæsarem defecit, quem Cæsar Sexto reposcenti non modò non tradidit, sed eum in honore habuit, atque in equestrem ordinem cooptauit, concesso ei iure aureorum annulorum. Est autem ius aureorum annulorū, quod solus princeps libertis dat: propterea quòd olim ciuibus Romanis, nisi ijs qui Senatorij erant aut equestris ordinis, aureos annulos ferre non licebat. Sextus hac re permotus, à pace recedit, præsertim quòd Cæsar promissa sibi non exoluebat: nam is etiam querebatur à Sexto fœdera aliqua ex parte uiolari. Cæsar Lepidum & Antoniū uenire iubet ad bellum Sexto inferendū. Sed dum illi non statim paruerūt, Cæsar solus cum Sexto bellum gessit: quo in bello primùm aduersa fortuna usus est. nam nō solùm quibusdam prælijs naualibus inferior fuit, sed etiam magna ui tempestatis complures naues amisit. Quibus rebus Sextus efferebatur, diripiebat & uexabat Italiam, seq; Neptuni filium appellabat. Qua re cognita, Cæsar in omni ferè Italia naues ædificari iubebat, multas aliunde conducebat, cōscribebat milites, cōgregabat pecuniam, ita ut in nauibus ædificandis, ac quærendis pecunijs, exercendisq; remigibus biennium consumpserit hac ratione. Hæc aliaq; permulta, quæ ad Italiam & Galliam spectabāt, prouidebat. M. Vipsanium Agrippam comparandæ classi præfecit, eumq;, quòd iam bellum contra Gallos confecerat, & secundus ciuium Romanorū belli gerendi causa Rhenum transierat, accersiri iussit, atq; ei ut triumpharet concessit: mandauitq;, ut milites qui in ea classe futuri erant, in laborib. exerceret. Agrippa cum Lucio Gallo Consul erat, & idcirco triumphare noluit, quòd sibi turpissimum esse existimabat, efferri gloria in aduersa fortuna Cæsaris. Classem uerò celerrimè cōparauit: tum quòd ea loca sine portu erant, opus magnificum & præclarum fecit. Nam apud Cumam, quę ciuitas est in Campania, inter Misenū & Puteolos, locus quidam interiectus instar Lunæ incuruus & inflexus est, eumq; exigui montes ambiūt, uacui ab arboribus & nudi, paucis tamen exceptis: præterea tres sinus maris habet. quem locum ubi Agrippa perforauit, in eo portus tutissimos fecit. Iam uerò quæ in eo loco uidi, quia cōmemoranda esse uidenť, paucis exponam. Nam in his montibus, quos iuxta sinus maris esse paulo antè dictum est, fontes sunt ignis & aquæ plenissimi: & qui constet ex altero separatim, omnino nullus inueniri potest. Nec uerò per se ignis, aut aqua frigida esse uidetur: sed quia commiscentur, aqua calida, & ignis quodammodo humidus est: atq; cum aqua

Liuia nubit Cæsari.

Fortunatis tertio mense filios nasci.

Ius aureorum annulorum.

M. Vipsanius Agrippa.

Puteoli.

per canales in cisternas influat, eius uaporem ij qui ea loca incolunt, inducunt per tubos in altissima domicilia, ac postea calefiunt in illis. Nam is uapor quanto longius à terra abfuerit, & ab aqua, tanto magis exsiccatus et aridus est. Quamobrem utrinque ædes magnificæ ædificantur & sumptuosæ, quæ sunt uitæ hominis & ualetudini aptissimæ. Idem quoque mons eam terræ naturam efficit. Cùm ignis exurere eam non possit (quippe uim eius & flammas contraria uis aquæ, quæ cum eo commiscetur, restinguit) nihilominus tamen ea quæ proxima sunt, dissipare atque consumere possit, fit ut ea pars terræ quæ pinguis & humida est, calore eliquetur: quæ uerò aspera est & dura, consistat. Ex quo necesse est in glebis eius terræ cauernas existere: quæ si in locis aridis collocatæ sunt, in puluerē rediguntur: cōiectæ uerò in aquam, & mixtæ puluere, cōsistunt: atque adeò, quandiu in aqua sunt, cōcrescunt, magisque obdurantur. Cuius rei causa afferri potest, quòd ea pars quæ arida est, igni augetur propter naturæ similitudinem, ab eoque frangitur: sed admixta re humida, ita refrigerat, ut propterea cōcrescat, atque omnino consolidetur. Cùm igitur Baiæ eiusmodi sint, in eas Agrippa uenit, fecitque portus, naues celeriter cōparauit, ac remiges delegit. Tum in urbe multa portēta nūciata sunt, sed in primis cōplures delphinos ad Aspidē oppidū Aphricæ concertantes inter se interijsse: in eodemque oppido pluisse sanguinem, eundemque statim à uolucribus in uarias partes dilatum esse. Porrò quod Liuiæ euenit, magnam ei attulit uoluptatem. nam aquila in sinum eius coniecit gallinam albam, quæ ramum lauri ferebat, in qua baccæ erant: quæ res cùm magnum aliquid significare uideretur, Liuia gallinæ magnam curam habuit, seuitque laurum, quæ cùm creuisset, lauream suppeditabat ijs, qui parta uictoria triumpharent. Sed Liuia Cæsarem in sinu suo atque omnino in potestate erat habitura. Eodem tempore Antonius ex Syria in Italiam uenit, propter bellum Sexti, ut aiebat, à quo magna clades Cæsari allata esset: sed postea cum Cæsare dissidere cepit, ita ut ei propè bellum intulerit: tamen rursum cum eo opera Octauiæ reconciliatus est. nam eam, quia soror erat Cæsaris, superiore fœdere in uxorem duxerat. Antonius Cæsari naues dat, ab eoque milites accipit, quorum opera contra Parthos uteretur. Hæc illi faciebant, non beneuolentia adducti, sed quòd commodi sui causa ita faciendum esse putarēt. Antonius quoque Octauiā Corcyra statim in Italiā remisit.

Baiæ. *Portenta.* *Ramus lauri.* *Antonius Octauiam sororem Cæsaris uxorē duxerat.*

DIONIS LIBER XLIX.

Cæsar comparata classe, transmisit in Siciliam: cumque ei bello nauali Agrippam præfecisset, ipse pedestres copias ducebat, obseruabatque omnia quæ gererentur. Sextus quoque classe tradita Demochari cuidam, è terra pugnam spectabat. Igitur Agrippa pugnam cum Demochare committit: quæ cùm æqualis utrinque multo tempore fuisset, essetque iam ad noctem perducta, tandem Cæsariani superiores fuerunt. Pugnatū est apud Mylas urbem Siciliæ. uictos uerò non sunt longiùs insecuti, mea quidem sententia, & ut uerisimile est, propterea quòd eos comprehendere nō potuissent propter nauium magnitudinem, tùm quòd imperiti uadorum, quæ erant ad proximam terram, naues eò compellere nolebant. Quidam tamen existimāt Agrippam satis duxisse hostes in fugam cōuertere, quòd Cæsaris, non suam ipsius rem gereret. Nam familiaribus suis dicere solebat, hunc esse morem
» principum, ut nolint quenquam habere se potiorem. Nam ea quidem, in-
» quit, quæ facilem & exploratam uictoriam uidentur esse habitura, ipsi gere-
» re statuunt: pessima uerò quæque & difficilima alijs committere. Quod si e-
uenīat,

Demochares. *Dictum Agrippæ.*

ueniat, ut opportuna negocia alijs mandare cogantur, grauiter & acerbè ferunt laudem & gloriam eorum, qui ea gesserint. Neque enim uinci eos uolunt, aut parum fortunatos esse: at uerò rerum præclarè gestarum gloriam apud alios esse non facilè patiuntur. Itaq; sæpe cohortabatur eos, qui se saluos & incolumes esse uellent, darent operam, ut principes liberarent omnium rerum difficultate & molestia, sed tamen eis rerum gestarum gloriam reseruarent. Hæc Agrippa ut dicere, ita facere consueuerat. Sed cùm prælium nauale commissum esset, intelligeretq; Cæsar Messana Sextum abijsse, fretumq; esse omni præsidio destitutum, nactus occasionē belli eam non prætermisit, sed statim cum nauibus quas ab Antonio acceperat, Messanā contendit: nec tamen felix fuit ad casum fortunamq; belli, propterea quòd Sextus ei cum classe ac pedestribus copijs occurrit. Cæsar enim contemnēs Pompeianos, quòd iam ab Agrippa superati fuissent, cum ijs conflixit: quo in prælio non solùm amisit magnam partem classis, sed ipse quoq; in maximum periculum & discrimen uenit, cùm non posset ad suos, qui in Sicilia erant, perfugere: satisq; ei fuit, se recipere in proximam continentem, atque ibi tutò esse. Sed cùm exercitum suum in insula interceptū esse animaduerteret, iniquo animo ferebat: nec antè animum recepit, quàm piscis ultrò è mari saliens ad pedes eius accidit: atq; à uatibus ob eam causam responsum est, mare in eius fore potestate. Cornificius autem, qui Cæsariano exercitui in Sicilia præfectus erat, periclitabatur, ne si in loco consisteret, inopia cibariorum expugnaretur: quòd si recederet, ne unà cum exercitu periret, circunstantibus hostibus, & eminus iaculātibus, ac opportunis locis inuadentibus: tamē quia Agrippa transierat in Siciliam, Mylasq; ceperat, ac hostes insecutus ad eum uenerat, præter spem euasit. Qua ex re propter suam & militum salutem tanta lætitia efferebatur, ut Romæ, quoties foris cœnaret, elephanto ueheretur. Igitur etsi Cæsar eo tempore Sicilia non est potitus, tamen paulò pòst coniunctis cum Lepido copijs, postquam in eam trāsiuisset, opera Agrippæ uicit Sextū prælio nauali. Quare Sextus de Sicilia diffidens, fugæ se in Asiam mandauit, ibiq;, quòd res nouas moliretur, ab Antonio missis militibus occisus est. nam eum Cæsar neq; confestim est insecutus: neq; postmodò, propter dissensionem quam fecerat cum Lepido. Lepidus enim, quòd bellum ex æquo gessisset, æquum esse statuebat, se quoq; Sicilia potiri. Verùm Cæsar eo ueluti legato in rebus omnibus utebatur, agitareq; eum cum Sexto occulta colloquia suspicatus, eam suspicionem tamen non patefecit, ne eum apertè inimicum & hostem haberet. Pugna autem celeriùs, quàm uolebat, cum Sexto commissa, priusquam Lepidus aliquid palàm moliretur, Pompeio superato, cum Lepido apertas inimicitias gessit. Lepidus petebat ea quæ ex primis fœderibus ad se pertinebāt, præterea Siciliā sibi uendicabat, quòd in ea expugnāda socius fuisset: ob eamq; rem Cęsarem in ius uocabat, cum secum haberet copias, quas adduxerat ex Libya. Adhæc Cæsar nihil respondit, sed ratus ius in armis esse, quòd ipse potentior esset, confestim aduersus Lepidum cum paucis cōtendit, ut eum perterreret, hominem uidelicet minimè strenuum: ac primùm ut amicus in castra Lepidi ingressus, pauca apud milites cōncionatus est: sed postquam nihil dicit ad eorum uoluntatem, magis concitati sunt, ac facto in ipsum impetu, nōnullos ex ijs militibus, quos secum habebat, occiderunt: ipse, quòd ei celerrimè auxilia uenerūt, saluus euasit, eosq; omnib. copijs postea adortus est. Tum milites Lepidi uniuersi Cæsarē adierunt, ipseq; Lepidus cum

Cæsar uictus in Sicilia, fugit.

Cornificius.

Cæsar aduersus Lepidum.

pulla

pulla ueste supplex fuit, atque ob eam rem omnem dominationem amisit, uixitque in Italia non sine custodia. Cùm autem Antonius esset in Græcia, Ventidius legatus eius Pacorum filium Orodis regis Parthorum bello deuictum interfecit, qui non infra cæteros reges propter iusticiam & mansuetudinem apud suos charus fuerat: preterea Parthos omnes qui ex ea pugna supererant, expulit ex Syria. Tum Antonius Ventidio ob res præclare gestas inuidere cepit: eumque imperio deposuit, nec opera eius amplius usus est: tamen post mortem Antonij primus ciuium Romanorum de Parthis triumphauit, qui triumphus fuit ei decretus à Senatu, & maximè, quòd eodem die eandem cladem Parthis intulisset, quam ab ijs populus Romanus Crassi temporibus acceperat. Propter inopinatum quoque casum magnam gloriam adeptus est. Nam cùm ante per triumphū Pompeij Strabonis cum reliquis captiuis ductus fuisset, de Parthis ipse postea triūphauit. Tunc Antonius Sosium præfecit Syriæ & Ciliciæ: à quo cùm alia multa præclare gesta, tum uerò ab eo Hierosolyma expugnata sunt, ac primùm quidem capti sunt ij, qui templū eius urbis defendebant: post deinde reliqui omnes ipso die Saturni: tantaque fuit eorum religio, ut ij qui antè unà cum templo capti essent, à Sosio impetrauerint, ut liceret sibi, postquam idem dies redijsset, de more sacrificare. Antonius Herode rege apud eos constituto, Antigonum, qui per id tempus in ijs regnum obtinebat, cruci alligatum flagris cædi iussit: quod nulli regi antea acciderat à populo Romano. Post hæc in Parthos exercitum duxit, cumque ad † Phraata uenisset, cepit eam urbem obsidere: quo tempore tamē nihil magnum gerebat, sed à barbaris, qui extra urbem erant, multis magnisque incommodis afficiebatur. In hac obsidione urbis, Phraates ad Antonium quosdam submisit, qui ei persuaderent, ut ad se legatos de pace mitteret: ita facile fieri posse, ut quæ petebat, obtineret. Deinde legatis missis ab Antonio, sedens in sella aurea, respondit, eosque multis conuicijs consectatus, ac neruo arcus quem habebat in manibus, sæpe pulsato, promisit, si mox inde castra moueret Antonius, se pacem esse cum eo confirmaturū. Erat Phraates omniū hominum sceleratissimus, qui Orode patre, ac fratribus suis interfectis regnum Parthorum occupauerat. Antonius cum hæc à legatis accepisset, metuens Phraatem quia se iactauerat insolentiùs, inde castra mouit: deinde paulo pòst exercitū in maximum periculum adduxit: ex quo tamen contra opinionem euasit. Nam milites eius labores militiæ uehementer pertulerunt: cumque in insidias incurrissent, ceperunt coniunctis scutis testudinem repentè facere, flexisque genibus sinistris in terram conniti. Barbari rati eos defessos esse ex uulneribus, abiectis arcubus, ex equis descendunt, districtisque gladijs proximè accedunt, scilicet omnes simul interfecturi. Romani insurgūt subitò, & signo dato totam phalangem explicant: inde irruentes uidelicet inermes armati, imparatos parati, sagittarios grauis armaturæ milites, barbaros Romani confertos trucidant. Testudo autem in hunc modum fit: Impedimēta & milites leuis armaturæ cum equitibus medium locum tenent, ij qui sunt grauis armaturæ, quique utuntur scutis longissimis, ad alas instruuntur, & reliquos instar laterculi circundant: cæteri, quorum scuta lata sunt, conferti in medio agmine consistunt, atque scuta sua nō supra se solùm, sed etiam supra cæteros extollunt, ita ut nihil præter scuta uideatur: quæ cum densa sint, omnes defendūt à telis cuiusuis generis, tantumque roboris habent, ut supra eam testudinem nō modò homines ire, sed etiam equos agere possint, & uehicula, quoties fuerint

Caius Sosius.

Hierosolyma capta.

Herodes rex Iudæorum.

† Dio habet Praaspa.

Testudinis forma.

fuerint in concauo & angusto loco: cui rei propterea testudo nomen est, quòd fortissima sit, atq; tectissima. Ea duas ob causas utuntur: una est cum propugnacula quædam adoriri uolunt, sic enim plerunq; nonnullos extollunt, ut eos supra muros collocent: altera causa est, quòd ita circũuenti à sagittarijs, simul omnes subsidunt. (nam equos etiam genua flectere, seq; inclinare docent) ita hostib. opinionem præbent lassitudinis, quibus ob eam causam irruentibus subitò insurgũt, eisq; terrorem inijciunt. testudo ergo fieri ad hunc modum solet. Antonius regem Armeniorũ dolo cepit, quòd sibi in bello contra Parthos subsidio non uenisset: quem cum uinctum primò catenis argenteis secum adduxisset, pòst aureis constrictum ad Cleopatrã duxit: cum qua deinceps relictis armis sese dedidit uoluptatibus, atq; filios eius reges regum appellauit. Nec solùm inter eos partitus est Armeniam, & quas habebat prouincias, sed etiam Indiam & Parthiã. Interea Cæsar milites exercebat, dum Pannonios & Dalmatas in suam ditionem et potestatem redigeret. In quibus prælijs & laboribus nonnunquam etiam uulneribus acceptis periclitabatur. Per id tempus Agrippa Romę aquam, quę defecerat uitio aquæductuũ, sumptu suo restituit, atque in complures partes urbis deduxit: præterea refecit ædificia publica, uiasq; omnes sine ullo sumptu publico. Cloacas uerò ita purgauit, ut per eas in Tiberim nauigaretur. Cumq; in Circo errare homines animaduerteret, in numero circuituũ, quos Græci διαύλυς uocãt, delphinos & ouata opera fieri iussit, ut ex ijs circuitus curriculorum ostenderentur. Ad hæc oleum salemq; omnibus dedit ciuibus: balneaq; gratis per annum uiris mulieribusq; concessit, in quibus lauarẽtur. Conduxit etiam tonsores ludis, ut nemo quicquam impenderet de suo. Præterea de loco superiore in theatrum tesseras iecit, quibus argentum promittebatur, aliæq; res permultæ. Res quoq; uænales multas in medio positas populo ad diripiendum dedit. Astrologos & magos omnes ex urbe expulit. Hæc omnia Agrippa, cum esset Aedilis, fecit. Cæterùm rege Medorũ à Parthis deuicto, Armenia Mediaq; in potestatẽ Parthorũ uenit.

Agrippa. *Delphini.* *Locus hic est mancus, uide Dionem nostrum.*

DIONIS LIBER L.

Quibus rebus gestis Antonius & Cæsar paulo pòst bello concertare ceperunt, atq; alter alterum multis modis criminari. Cæsar obijciebat Antonio, quòd Cleopatræ daret ea quæ essent populi Romani: quasi præstigijs quibusdam factum esset, ut ei ueluti mancipium seruiret, cuius rei causa nõ planè Antonio, sed Cleopatræ bellum indixit. Antonius Cæsarem accusabat, quòd ab eo iniuriam accepisset, à quo Antonij adhuc superstitis tabulas testamenti apertas esse & publicatas ferebatur. Fuerunt & aliæ causæ: nam cùm statuissent longo tempore antè bellum inter se gerere, causæ eis non defuerunt. Huius belli apparatus omnes uicit superiores: nam utrique auxilio fuerant quàm plurimæ nationes & gentes. Cum Cæsare erant Gallia, Hispania, Illyria, atq; Afri, qui antea fuerant in ditione populi Romani, exceptis his, qui circum Cyrenem incolebant: itemq; ij, apud quos Bogud & Bocchus regnũ obtinuerant. Sardinia quoq; & Sicilia, aliæq; insulæ proximæ supradictis regionibus opem ei ferebant. Antonius secum habebat Asiaticos eos qui parebant populo Romano: item Thraciam, Græciã, Macedoniam, Aegyptios, Cyrenæos, cum finitimis nationibus & insulis: præterea omnes ferè reges & principes, aut eorum legatos, qui uicini erãt prouincijs populi Romani, quas Antonius tenebat. Idem Antonius, antequã bellũ gereretur, iurauit militibus, se parta uictoria in duob. mensibus proxi-

Cæsar & Antonius hostes.

mis

mis imperium depositurum, traditurumque omnem potestatem senatui populoque Romano: uixque ei persuasum est, ut id sexto mense faceret, quò facilius res in meliore statu collocarentur. Ante id bellum hæc portenta uisa sunt: Bubo primùm uolauit ad templum Concordiæ, deinde ad reliqua, in quibus etiam considebat: nisi Dion ridiculus est, qui dicat uolatibus bubonum, & simiarum introitibus in templa, & si qua sunt eius generis, bella & calamitates tam magnas declarari, aut etiam eruptione Aetnæorũ ignium finitimis ciuitatibus uastatis. Porrò quòd draco biceps uisus sit in Hetruria, longus pedes LXXXV, sitque, cùm multa uastasset, fulmine percussus: si uerum est, mirabile profectò est. Romæ autem pueri sponte sua in duas partes diuisi, ac partim Antoniani, partim Cæsariani nuncupati, cùm biduum certauissent inter se, Antoniani uicti sunt. Quæ res casum Antonij futurũ præmonstrauit. Eidem quoque sua statua interitum portẽdit, quæ in Albano collocata, cùm lapidea esset, multum sanguinem misit. Pugnatum est apud Actium, ubi nunc est Nicopolis. Antonio amici maximè offensi erant, quòd in eo bello sociam sibi adiunxisset Cleopatram, propter quã uictus est prælio naualí, quod in hunc modum factum est. Naues Antonij erant nauibus hostium longè maiores, in quibus triremes paucæ, quinqueremes & decíremes complures, reliquæ erant inter has mediæ: in his altissimas turres ædificari, atque magnum numerum hominũ imponi in turribus iusserat: ex quo efficiebatur, ut pugna dissimilis esset. Nã Cæsariani, quòd minores & celeriores naues haberent, impetum in hostes faciebant, undique tecti, ne sauciarentur. Itaque aut submergebant naues eorum, aut si id non facerent, recedebant, antequam ad manus uenirent: rursumque irruebant in eosdem subitò, aut ijs relictis, alios aggrediebantur: quibus celeriter confectis, alios atque alios petebant, ut quàm maximè possent, offenderent imparatos. nam quòd uires hostium, quodque pugnare cum ijs timerent, ubi eos agressi erant, non expectabãt diutius: sed ubi de improuiso irruissent, ne tempus darent sagittarijs cõtra se iaculandi, procul à telis fugiebant, uulneratis aut perturbatis hostibus, ne ab ijsdem postea caperentur. Antoniani Cæsarianos ad hunc modũ celeriter contra se nauigantes percutiebant crebris lapidibus, telisque in eos cõiectis: quòd si accessissent propius, manus ferreas inijciebant: quæ si opportunè cecidissent, ipsi superiores erant: sin minus, submergebantur, suis nauibus impetu hostium fractis: quòd si in eo prohibendo tempus traherent, aggressionibus aliorum hostium fiebant opportuniores. nam duæ tres' ue naues contra unam magno cursu ferebantur, aliæ earum præstabãt quod poterant, aliæ affligebantur. Igitur erant ex Cæsarianis gubernatores potissimum & remiges labore defessi: ex Antonianis milites. atque Cæsariani, quòd celeriter impellerent nauigia, ac subitò in cõtrarias partes agerẽt, comparabantur cum equitibus, qui equos concitant & reflectunt: Antoniani armatis hominibus similes erant, ex quo uictores esse uidebantur & uicti. Nam illi ad naues horum proximè accedentes remos frangebant: hi de superiore loco submergebant illos lapidibus, & alijs machinis. Sed cùm diu pariter esset pugnatum, accidit ut Cleopatra, quæ post tergum pugnantium erat, stabatque in anchoris, non potuerit exitum belli ancipitem atque incertum expectare, sed muliebri & Aegyptio animo propter dubium certamen suspensa metu & solicita expectatione in fugam se contulit, suisque signum dedit: quos Antonius, postquam subitò uela fecisse, ac tum forte secundissimo uento in alto nauigare intellexit, subsecutus est. Qua re cogni-

ta,

Dion taxatur. *Draco biceps.* *Manus ferreæ.*

ta, cùm cæteri milites animos demitterent, & uehementer conturbarentur, Cæsar superior fuit, eo prælio nauali ad quartum nonas Septembris confecto: quem diem, etsi mihi mos non est ita faciendi, tamen propterea notaui, quòd eo die penes unum Cæsarem summa rerum esse cepit, ut ex eo anni principatus eius numerentur.

Quo die Antonius uictus.

DIONIS LIBER LI.

Cæsar urbem ædificauit in eo loco, in quo sibi uictoriã pepererat, eamq; Nicopolim appellauit: preterea eum locum, in quo castra habuerat, lapidibus quatuor pedum magnitudinem habentibus extruxit, ornauitq; rostris nauium quas ceperat ab hostibus: & in eo Apollini templũ sine tecto fieri iussit. Agrippa in eo bello Cæsari magno usui fuit: nam & Antonij quasdã urbes euertit, in quibus habebat bellicos apparatus, & eius aduersarios crebrò uicit. Quas ob res ei atq; Mæcenati tantam potestatem detulit Cæsar in rebus omnibus, ut literas quascunq; ad Senatum, uel ad alios mitteret, ipsi prius legere possent, & ex eis quæ uellent immutare: cuius rei causa annulũ ab eo acceperant, quò literas obsignarent. nam duo signa fieri iusserat, quibus eo tempore multũ utebatur, quorum in utroq; primò sphinx erat pariter impressa: sed postea in eis suam imaginem imprimi uoluit: quibus signis omnia deinceps obsignauit, ijsq; reliqui post eum Imperatores præter Galbam usi sunt. Nam is sigillo accepto à maiorib. suis usus fuisse dicitur, quod habebat canem ex prora nauis caput inclinantem.

Mæcenas.

Duplex sigillum.

Sphinx.

MONARCHIA AVGVSTI *Cæsaris.*

ACTO prælio nauali, Antonius qui fugerat in Aegyptum cum Cleopatra, ubi post aduentum Cæsaris ab amicis socijsq; relictus est, mortem sibi consciuit, atq; in sinu Cleopatræ obijt. Cæsar iam ceperat Alexandriam, & Cleopatram solutã à uinculis in custodia palatij retinebat. ea supplicabat Cæsari, ut ad se ueniret, cupere se pauca cum eo colloqui. Deinde postquam Cæsar promisit se uenturum, negligenter ornata in luctu & squalore erat: sed ita, ut ualde uenusta esse uideretur: sedebatq; in lecto, statuis Iulij Cæsaris patris eius multis uarijsq; iuxta se collocatis: continebat etiam in sinu literas omnes, quas ad se olim Iulius miserat. Itaq; postquam Cæsar uenit, exiliens subito rubore perfusa: Domine (inquit) nam id nomen tibi datum à dijs immortalibus, mihi ademptum est: uides patrem tuum quemadmodum sæpe ad me uenit: intelligis, quos honores mihi tribuit, & quomodo mihi regnum Aegyptiorum dedit. ut igitur (inquit) eum audias de me aliquid dicentem, accipe has literas, & lege, quas ad me sua manu scripsit. Hæc cùm diceret, oculos conijciebat in Cæsarem, & lamẽtabatur suauiter, utebatur molli & delicato sermone: interdũ dicebat: Quid mihi istæ tuæ literæ prosunt Cæsar? mox addebat, Sed tu quidem mihi es in hoc superstes: ac rursum, Vtinam (inquit) habuissem te superstitem: mox cõtrà, Sed hunc cùm habeo, te certè habeo. Cæsar licet eam intelligeret, tamen dissimulabat, tandem uerò oculis ad terrã spectantibus respondit: Fac (inquit) bono animo sis ô mulier: nam tibi quidem certè nihil accidet mali. Cupiebat eam Cæsar Romam adducere, ut nobilem Cleopatram, & omnium sermone celebratam per triumphum duceret. idcirco

In Cleopatræ sinu Antonius moritur.

eam bene sperare iubebat, & curam eius habebat maximam, neque eam priuabat suo famulatu. Quam rem Cleopatra (quippe stolida nō erat, sed strenua mulier & intelligens) cùm esset facilè suspicata, pulcerrimam uestem induit, ornataque elegantissimè, ac in lectulo recumbens mortua est, aspide ad se in urnula portata, uel ut quidam putant, brachio compuncto acu, qua solebat capillos suos crispos facere: quæ quòd uenenata esset, interitum ei percelerem attulit. Cæsar cognita morte Cleopatræ, grauiter & molestè tulit, uoluitque corpus eius uidere, præterea medicamenta parari, & psyllos adhiberi iussit, si fortè posset ullo pacto uitā ei restituere. Hi psylli omnes masculi sunt: mulier enim psylla esse non potest. Eorum ea uis est & potestas, ut queāt subitò uenenum serpentium cuiusuis generis sugere, priusquā homo interierit, nec eorum morsu uulnerantur aut læduntur. Solent ex alijs psyllis nasci, atque infantes suos in hunc modum experiri, ut uel eos, ubi primùm nati sunt, conijciant inter serpentes, uel fascias eorum: quæ res nihil nocet infantibus, à quorum etiam uestibus serpentes torporem concipiūt. Itaque Psylli huiuscemodi sunt. Sed cùm Cæsar nullo pacto posset efficere, ut Cleopatra reuiuisceret, eam est admiratus, atque eius misericordia permotus, magnam animo molestiā cepit, quòd totius uictoriæ laude & gloria priuatus esse uideretur. Igitur Antonius & Cleopatra hunc finem habuerunt. Cæsar autē Alexandrinis pepercit propter Alexandrum conditorem eius urbis, & propter Areum philosophum, cuius opera utebatur in studio philosophiæ: sed re uera id fecit, ne graue damnū inferret tantæ hominum multitudini, quæ antea sæpe seruierat utilitatibus & commodis populi Romani. Deinde uoluit corpus Alexandri uidere, uiditque & contrectauit, ita ut ferant nasum illius ab eo paululū fractū esse. Sed cùm Alexandrini in primis cuperent ei corpora Ptolemæorū ostendere, ea non aspexit: Cupiui enim (inquit) regem, non mortuos uidere. Qua de causa Apim quoque adire noluit, quòd se deos adorare non boues diceret consueuisse. Aegyptum uerò tributariam fecit, eique præfecit Cornelium Gallum: nam eam Senatori concedere non solùm non est ausus, sed neque Senatorem quenquam in Aegypto passus est commorari, nisi sicui hoc ipse nominatim permisisset. Pecunia uerò in Aegypto conflata, partim ad milites peruenit, partim ea imperium Romanorum locupletatum est, & templa eorum ornata. Itaque Aegyptus subacta est, quod futurum esse Dij antè manifestè ostenderāt. Nam in ea loca imber non solùm aquæ, sed etiam sanguis effluxit, in quæ ne stilla aquę quidē antea ceciderat. Præterea draco miræ magnitudinis, ut primùm ab Aegyptijs uisus est, statim mirum in modum sibilauit. Stellæ quoque uisæ sunt, quas Græci Cometas uocant. Apparuerūt etiam imagines hominum mortuorum, & simulacra deorum mœsta fuerunt. postremò ipse Apis mugitus ingentes & miserabiles edidit, ac uim lachrymarū profudit. Post hæc Cæsar Romam uenit, de quo multa amplissima & ornatissima decreta à Senatu facta sunt, quæ commemorare non est necesse. Sed ante omnia gloriose triumphauit, & ornamenta Cleopatræ in templo posuit. Itaque Cleopatra licet bello uicta & capta fuerit, tamen omnium sermone celebrata est: nam ea in templo Veneris aurea conspicitur. Cæsar ob res feliciter administratas cōplures dies festos egit: in quibus equus fluuiatilis, & rinoceros tunc primùm introducti sunt in theatrum. Est autem rinoceros similis elephanto, cornu iuxta nasum habens, quamobrem hoc nomine appellatus est. Per id tempus M. Crassus per Græciam & Macedoniam ad Danubium missus est,

Mors Cleopatræ. *Psylli.* *Cæsar corpus Alexandri uidit.* *Aegyptus tributaria.* *Cornelius Gallus.* *Prodigia.* *Apis.* *Rinoceros.*

est, ubi crebris prælijs Mysos & Basternas deuicit, Deldonemq; regem eorum ipsemet occidit. Deinde Thraces subegit, ac Getas magnis affecit incommodis: cuius rei causa Cæsari decernebantur honores amplissimi.

DIONIS LIBER LII.

Itaque populus Romanus cùm fuisset uel in ditione regum, uel in autoritate reipublicæ ac magistratuum septingentos quinq; & uiginti annos, rursum cepit in regiam potestatem uenire. Quanquam Cæsar in deliberationem uenit, & consultationẽ de armis deponendis, ac rebus omnibus senatui populoq; Romano permittendis: eamq; deliberationem habuit cum Agrippa & Mæcenate, cum quibus communicabat omnia arcana consilia. Ex his Agrippa consulebat iustiùs, ut imperium deponeret, remq; publicã restitueret. Mæcenas maiorem rationem habebat utilitatis: aiebat enim regnum iustum & legitimè comparatum in primis conducere rerum magnitudini. Cæsar Mæcenati assensus est, magisq; regnum cõfirmauit, sumpsitq; nomen imperatorium, non illud quidem uetus, quo parta uictoria olim Imperatores appellabantur: sed hoc, quo significatur summum imperiũ, quod & Cæsari patri eius, filijsq;, & deinceps nepotibus decretum fuit. Post hæc Censor factus cum Agrippa, Senatum correxit: non quòd Senatorẽ quenquam mouerit Senatu, sed quòd eos cohortatus sit, ut qui sibi cõscij essent sui generis, aut antè actæ uitæ, de se ipsi iudicium facerent: præterea cauit, ne Senatores ex Italia, nisi iussu aut permissu suo proficiscerentur: id quod etiam obtinet usq; ad hæc tempora. Non enim ius est Senatoribus proficisci nisi in Siciliam, aut in prouinciam Narbonensem. Possunt autem in has prouincias abire nõ habita licentia, propterea quòd proximæ sunt, & quòd eas incolunt homines inermes.

Cæsar deliberauit de imperio deponendo.

Mæcenatis sententia.

Cæsar Censor cum Agrippa.

DIONIS LIBER LIII.

Agrippæ Cæsar sororis suę filiam in matrimonium dedit, & quoties unà in castris erant, ei concedebat, uti simili tentorio uteretur: quinetiã ab utroque signa militibus dabantur. Igitur confectis bellis ciuilibus, accidit ut populus Romanus à Cæsare bene & ratione regeretur, eumq; deinceps sapiẽtissimi quiq; non modò nõ oderant ut regem, sed etiam charum habebant, ut optimum & præstantissimum uirum. Vrbem enim afficiebat beneficijs quàm plurimis, quòd partes eius ruinosas reficeret atq; restitueret, quodq; daret operam ut esset optimus status ciuitatis. Præterea priuatim homines beneficijs sibi deuinciebat, ob eamq; rem erat charissimus. Quibus rebus confisus & ornatus, conuocato Senatu, cepit agere de regno deponendo, ac Republica restituenda: tamen ei contra uoluntatem accidit: nisi id ei magis ex animi sentẽtia dicamus euenisse, quòd ficta hæc fuerit & simulata postulatio. Nam qui per uim & iniuriam regnum occupauerũt, cupiunt id uideri sibi de uoluntate ciuium esse delatum, ob eamq; causam ad hanc delinitionem & simulationem procedunt. Dum hæc Cæsar petit, cõclamant omnes partim doloso & malicioso cõsilio, partim timore adducti, qui eam rem suspectam haberent: nonnulli etiam ex animo, qui paulò erant prudentiores, principe deinceps opus esse, & quæ eò spectabant, cõgerebant omnia, quousque eum imperare coegerunt. Nam iam quibusdam odio erat populi principatus, quòd sæpe seditionẽ faceret: tum eis Cæsar placebat, & Reipublicæ commutatio. Itaque iusserunt stipatoribus Cæsaris duplex stipendium dari eius, quòd cæteri milites merebantur, ut se firmiore præsidio defenderet. Quocirca imperium eius hoc modo à Senatu populoq; cõfirma-

Cæsar tentauit regnum deponere.

tum est. Sed cum uellet popularis uideri, curam eorum quæ publica erant, administrationemq; suscepit, quòd res ita postulare uidebatur, tamē negauit se omnibus nationibus & gentibus imperare uelle, easq; quibus imperabat, se in potestate perpetuò habiturum. Igitur quarum gentium uires debiles erant & imbecilles, eas in Senatus reliquit potestate, quòd eas diceret posse absque armis summo in ocio teneri, ac proinde Senatum ex imperio fructus maximos atque iucundissimos esse capturum: potentissimas quasque gētes ipse tenere statuit, ut quàm plurimos labores susciperet, adiretq; pericula propter ociū Senatus. Verè autem id fecit, ut illi inermes & imbecilles essent, atque ut ipse armatus secum milites haberet. Quanquam promisit post decem annos se non modò regnum, sed eas quoque prouincias, quas antea sortitus fuerat, relicturum, cōcessurumq; Senatui: tamen id non fecit, se elapso eo tempore, alterum decennium, eoq; trāsacto, rursum aliud ei decretum est. Itaque sæpe prorogato sibi decennio, regnum quandiu uixit, obtinuit: ex quo deinceps factum est, ut Imperatores omnes licet in imperio præfinitum tempus non habeant, sed in perpetuum facti sint, tamen decimo quoque anno diem festum celebrent, & sibi prorogent imperium. Post hæc complura decreta de Cæsare facta sunt. Decretum est enim, ut ante palatia sua haberet lauros propositas, ex quibus penderet corona quæ facta esset ex quercu, quasi ipse hostes perpetuò uinceret, & ciues cōseruaret. Porrò regiæ Palatia appellanť, nō quòd sint ita ex decreto aliquo nominatæ: sed quòd Cæsar habitabat in Palatio, atq; ibi suos milites habebat. Domus enim Romuli Palatiū dicebatur à loco in quo esset ædificata. Quamobrem licet alibi habitet Imperator, tamen domus ubi habitat, Palatij nomen habet. Ad hæc Cæsar Augustus à Senatu populoq; Romano cognominatus est. nam etsi Cæsar ualde cupiebat Romulus appellari, tamen sensit ob eam rem suspicionem esse ab se regnum affectari: non igitur amplius id nomen usurpauit, sed Augustus dictus est, quasi hominum naturam excederet. nam ea quæ sacrosancta & in maximo honore sunt, augusta esse dicuntur. quamobrem Græci eum σεβαστὸν nominabant, scilicet cultu & honore dignissimū. Cuius nominis appellatio quemadmodum Imperatoris, ad cæteros qui eum subsequuti sunt, pertinuit propter summum & amplissimum eorum imperiū: nec sunt Reges aut Dictatores appellati, quæ nomina semel sunt profligata è Republica, sed eorum facta et potestas Imperatoris uerbo continentur. Hanc autem uim habent suprà dicta uocabula, ut ex ijs possint cōscribere milites, colligere pecuniam, inferre bella, pacem facere, ac postremò Senatoribus mortē afferre: sed quòd Censores sunt, de moribus nostris iudicium faciunt, censent populum arbitratu suo, legunt in Senatum, & Senatu mouent. Quòd autem sunt omnibus sacerdotijs cōsecrati, eo pontifices faciunt, & sacris præsunt. Tribunicia uerò potestas eos facit inuiolabiles: nam si quis eis maledicere, aut uim afferre uisus fuerit, indemnatus ut sacrilegus occiditur. Igitur Imperatores his nominibus fulciuntur, ut omnia habere uideantur concessu populi. Id uerò sibi usurpauerūt, quod antea ciuium Romanorū datum est nemini, ut soluti legibus esse dicantur, hoc est, omni legis necessitate liberati, nec ijs quæ scripta sunt subiecti. Itaque dempta nominis acerbitate, regiam obtinēt potestatem. Nam Cæsaris aut Augusti appellatio nullam eis potentiā tribuit, sed altero familia significatur, altero splendor dignitatis. Patris uerò cognomen fortasse eam eis potestatem in nos omnes dat, quam patres in liberos habent, neque tamē propter

Quasdam sibi prouincias retinuit.

Palatia.

Romulus.

Augusti appellatio.

Dictator.

Tribunicia potestas.

Imperatores soluti legibus.

Patris appellatio.

pter imperium, sed reuerẽtiæ & honoris causa ita nominati sunt, ut quos in potestate habent, perinde ut filios diligant, & hi eos ut patres reuereantur. Igitur Respublica in meliorẽ statum ac magis salutarẽ commutata est: nam omnino fieri nõ poterat, ut ea, si apud populum fuisset imperiũ, salua esset. Cæterùm ea quæ deinceps gesta sunt, non possunt eodem modo cum ijs quæ præcesserũt, narrari, quòd antè ad Senatum & ad populum omnia referebantur, licet procul accidissent. Ex quo fiebat, ut ea nõ solùm nota essent omnibus, sed etiam à multis scriberentur: tum etiam ex annaliũ monumentis ueritas cõquirebatur. Pòst uerò magna pars rerum occultè geri & administrari cepit. Quòd si qua diuulgata sint, idcirco fidem non habent, quia probari non possunt. nam omnia dici fieri'ue putantur in gratiam Imperatorum, aut eorum hominũ, qui plurimum apud Imperatores possunt. Itaq; multa, quæ nunquam acciderũt, omnium sermone celebrantur, multa quoque silentio prætereuntur, quæ acciderunt: cætera ferè narrant̃ aliter quàm facta sunt. Nam magnitudo Imperij efficit, & multitudo rerũ gestarũ, ut nequeãt omnia accuratè perscribi. Siquidẽ in urbe multa quotidie penè fiũt, & in prouincijs, quæ subiectæ sunt imperio, ut ea nemo certò sciat, præter eos à quibus gerunt̃, plurimi ne audierũt quidẽ gesta esse. Quamobrem ea quę restant prosequar, quomodocunq; se habeãt, sed ita uti ea putabo accidisse, si quid præter ea quę uulgò circũferunt̃ ex ijs quę legi, audiui aut uidi, nõnunquam posśim conijcere. Postquam igitur Cæsar, ut paulo antè dixi, Augustus cognominatus est, ei subitò de nocte prodigium non paruũ extitit. Tiberis enim in æquis & planis locis urbis ita stagnauit, ut in ijs nauigaretur: qua ex re uates Cæsarem maiorem in modum auctum iri prædixerunt, urbemq; omnino in eius futurã potestate. Itaq; Augustus ea quæ pertinebant ad imperium, alacrius faciebat & diligẽtius, quasi id sibi omnium consensu datum esset. Multas leges condebat, non suo consilio, sed eas ad populum ferebat, atq; omnibus ijs qui possent, emendandi faciebat potestatem. præterea consultabat de multis rebus cum Consulibus & optimatibus: nam & sorte quindecim Senatores adhibebat in consilium in sex menses, cum quibus nonnunquam ius reddebat. Quinetiam Senatus per se iudicabat, ut antea, dabatq; responsa legatis quorundam regum & populorum: populus quoque ad magistratus eligendos congregabatur, etsi nihil fiebat contra Cæsaris uoluntatem. Nam partim proponebat eos qui essent magistratus futuri, partim id more maiorum relinquebat in populi & plebis uoluntate: sed tamen prouidebat, ne minus idonei, aut largitione facta, precibus'ue designarent̃. Cumq; cuncta initiò administrauerit in hunc modum, mihi de singulis dicendum est: id enim necesse esse nunc potisśimum arbitror, quòd res ualde sunt à nostra memoria remotæ. quod ego nõ dico Dionis nomine, qui fuit Imperatorum Alexandri & Seueri temporibus, sed ut Ioannes Xiphilinus Ioannis patriarchæ fratris filius, qui tempore Michaelis Imperatoris filij Ducæ ex multis libris Dionis hanc Epitomẽ composui. Igitur cùm Augustus rebus bene administratis, & latis legibus magnam gloriam consequeretur, Cornelius Gallus cui fuerat Aegyptus cõmissa, propter magnitudinem honoris cepit omnibus modis iniuriam facere. nam & uana quædam conuicia iactauit in Augustum, & suas statuas in omnibus ferè partibus Aegypti collocauit, iussitq; res ab se gestas in pyramidib. inscribi. Is à Largo amico suo accusatus magno dedecore affectus est, & suis facultatibus priuatus: quæ cùm decreto Senatus ad Cæsarẽ per-

Difficile est historiam Imperatorum scribere.

Senatus iudicabat.

Dion & Ioannes Xiphilinus.

Historia Romana Dionis amplisśima & plurima uolumina cõtinens.

Cornelius Gallus se interficit. uenissent, mortem sibi consciuit. Quo facto multi in partes Largi transierunt, quòd ipsum augeri uidebant: in quibus tamen nõ fuerunt optimates. Nam Proculius, cùm primùm ei factus esset obuiam, cepit nares suas & os manu occludere, atq; ita significare ijs qui aderant præsentes, tutũ non esse corã eo respirare. *Largus.* Præterea alius quispiam ad eum accessit cum testibus, tametsi erat incognitus, eumq; interrogauit, an se cognosceret: & cùm ille negasset, iussit id responsum in libello scribi. quasi nõ liceret homini quãtumuis improbo calumniari eum, quẽ antea nunq; uidisset. Augustus Astures uicit, & Cantabros gentes Celticas, opera Terentij Varronis & Titi Carisij, cepitq; multa oppida earum gentium, propter quas cùm templum Iani apertum fuisset, ab eo clausum est, quòd omni ex parte pacem Romanis peperisset. Idem postquam domus, quæ Antonij antea fuerat, pòst Agrippæ, ac Messalæ data, deflagrauit, Messalæ aliam dedit, & Agrippam apud se habitare iussit. *Publius Seruilius Prætor.* Per id tempus Publius Seruilius Prætor percelebre nomen habuit, quòd trecentos ursos, totidemq; alias feras Libycas occidisset quibusdam ludis. Senatus Cæsarem, à quo magno honore afficiebatur, communicato sæpe consilio rerum gerendarum, mutuò colebat, eumq; ut Imperatorem decreto liberauit omnibus legum uinculis, ut ea quæ uellet faceret, & ab ijs quæ nollet abstineret. Hæc cùm Romę gererentur, alia expeditio populi Romani eodem penè tempore principiũ & finem habuit. Cùm enim *Largus.* Largus præfectus Aegypti exercitum duxisset in Arabiam, quæ Felix nominata est, in qua * Samo regnum obtinebat, *(* Sabos Dioni.)* principiò nemo omniũ eius regionis ad bellum processit, sed solitudo, sol, & aquæ, quarum natura molesta erat, Largo magnam cladem attulerũt, cuius magna pars exercitus interijt, non quidem usitato morborum genere, sed quodam alio, qui cùm caput inuasisset, ipsumq; aridum relinqueret & exiccatum, subitò opprimebat ægrotantes: uel cùm peruagatus esset cæteras partes corporis, descendebat in crura, eaq; maximè affligebat. Huic morbo remediũ non erat præter oleum cum uino commixtum, quod uel ægrotus potaret, aut eo ungeretur. cuius tamen copia non erat: propterea quòd neq; regio ferret, neq; ipsi secum multum apportarent. Itaq; barbari in eos quos ualde laborare intelligerent, irruptionem fecerunt. Nam primùm quidem cõgressi inferiores fuerant, & quædam loca amiserant: post uerò, morbi qui Romanos premebat auxilio usi, non modò sua receperunt, sed eos quoq; qui superfuerant, expulerunt è suis finibus. Hi Romani primi, &, ut ego arbitror, soli longissimè belli gerendi causa in hanc Arabiam progressi sunt: peruenerunt enim ad ea loca celebrata, quæ * Epibula appellantur. *(* Athlula est apud Dionem.)* Augustus cùm antea sæpe in graues morbos & periculosos incidisset, tum rursus factus XI. consul cum Calpurnio Pisone, uehementer ægrotauit, ut nullam spem haberet salutis. *Valetudo Augusti.* Itaque quasi esset paulo pòst moriturus, omnia constituit, conuocatis magistratibus & principibus ciuitatis: & quanquam omnes sperabant Marcellum in hac re omnibus præpositum iri, tamẽ nullum successorem reliquit. sed cùm apud eos nonnulla disseruisset de Repub. libellum Pisoni Consuli dedit, in quo scriptæ erant copiæ & redditus ciuitatis. Annulum Agrippæ tradidit. Sed cùm ita ægrotaret, ut nequiret quicquam facere eorum quæ sunt in primis necessaria, *Antonius Musa.* Antonius Musa eum frigidis quibusdam potionibus & lauationibus curauit, ac seruauit incolumẽ. Quamobrem Cæsar magnam ei pecuniam dedit, concessitq; ius aureorum annulorum: (erat enim libertus) nec solùm ei, sed etiam cæteris omnibus, qui

qui eandem artem profiterentur, uel essent in posterũ professuri. Sed oportebat nimirum Musam, qui fortunæ, aut (ut ipse sentio) Dei opus sibijpsi adscribebat, è uestigio redargui. Marcellus enim cùm nõ multo pòst ægrotaret, atq; eodem modo à Musa curaretur, mortuus est. Mirabantur omnes cur Cæsar noluerit Marcello imperiũ relinquere (is ex posteris at Marcelli eius qui cum Annibale pugnauerat) quem ut generum & nepotem charũ habebat, tantisq; afficiebat honoribus, ut cum is esset Aedilis, uoluerit tota æstate forum cortinis suprà coopertum esse. At in hac re nondum ingenio adolescentis satis confidere uidebatur: sed uel reddi populo libertatem uolebat, uel Agrippam concessu populi imperium obtinere: quippe sciebat eum apud omnes esse charissimum. Posteaquam cõualuit, intellexitq; Marcello ob eam rem non satis cum Agrippa conuenire, statim Agrippam in Syriam misit, ne fortè inter eos fieret dissidium ac dissensio. Agrippa tamẽ Roma subitò profectus non peruenit in Syriam, sed cùm cõsideratius temperantiusq; faceret omnia, illuc legatos misit, ipse in Lesbo remãsit. Quod autem postea factum est à Cæsare, ualde approbatum atq; laudatũ est. nam Lucium Sestium Consulem in suum locum designauit, etsi antea Bruti partes semper sustinuerat, eiq; militię affuerat, atq; tum adhuc memoriam eius libenter usurpabat, & statuas habebat, ac eum ornabat laudibus.

Marcellus moritur.

DIONIS LIBER LIIII.

Præterea Cæsar cùm à populo Dictator crearetur, cogereturq; parére oblatis quatuor & uiginti fascibus, uestem discidit. quo facto rectè inuidiã & odium nominis declinauit, quamuis honore atque autoritate Dictatores antecelleret. Cumq; M. quidã Primus Prætor Macedoniæ bellũ Odrysis intulisset, diceretq; in iudicio nonnunquã, se de sententia Augusti, nonnunquam, de Marcelli uoluntate id fecisse, Augustus ultrò in ius uenit: deinde à Prætore interrogatus, an Primo bellum gerere præcepisset, negauit: cumq; Licinius Murena patronus & defensor Primi multa in Cæsarem maledicta iaceret, eumq; ita rogaret: Quid igitur hîc facis, aut quis te accersiuit? tantum respondit, se uocatum à Republica uenisse. Iisdem temporibus Aethiopes qui ultra Aegyptũ incolebant, usq; ad urbem quæ Elephantina dicitur, progressi duce ac præsente Candace regina, omnia quę fierent obuiam, uastabant. Quo cognito Caius Petronius præfectus Aegypti contra eos contendit: illi regredi ceperunt, seq; in fugam conijcere. Petronius eos in itinere consecutus, atq; in patriam eorum attractus, cum ijs prælium feliciter commisit, cepitq; Tanapem urbem regiam, quam retinuit relictis in ea præsidijs. Nam cum nollet progredi longius, nec posset in ea regione diutius remanere, regressus est. Interim Aethiopes præsidia à Petronio relicta adorti sunt: quamobrem ipse exercitum reduxit, suosq; liberauit, atque Aethiopes domum compulit. Sed cum Augustus in Siciliam profectus esset, populus in creandis Consulibus seditionem fecit. nam etsi exigua erat populi potestas, tamen ubi populus dominium habebat, ciues salui esse non poterant. Hanc ob causam Augustus indignatus, quòd Romę semper esse nõ posset, nec eam auderet sine præfecto relinquere, Agrippam accersiri iussit, eiq; Iuliam quę tum uidua erat, uxorẽ dedit, deinde eum Romam misit. Ferunt Mæcenatem id consilium Cæsari dedisse, propterea quòd Agrippam tot tantisq; honoribus auxisset. Nam eum, inquit, generum tuum esse, aut interire necesse est. Postquam transijt in Græciam, Lacedæmonijs magnos honores tribuit, quòd Liuia, cùm fugeret olim cum Nerone

Primus.

Candace.

Petronius.

Iulia filia Augusti Agrippæ nupsit.

uiro suo, apud eos commorata fuerat. Athenienses uerò multis incommodis affecit, atque ijs Aeginam ademit. Cyzicenos autem, & alias ciuitates, quæ contra quosdam ciues Romanos nonnihil uidebantur commisisse, in seruitutem adduxit. Phraates per id tempus metuēs ne Cæsar cōtra se exercitum duceret, captiuos ad eum remisit, & signa militaria quæ à Crasso acceperat: qua ex re Cæsar gloria efferebatur, quòd absq; labore recuperasset ea quæ alij magnis prælijs amisissent: ob eam causam sacra fecit, atq; ouans urbem ingressus est. Tum laudabat, quòd sibi nihil præterea acquirendum esse putaret, quodq; statueret contentus esse rebus præsentibus. Cùm esset in Asia, regnaq; & principatus partim alijs cōfirmasset, partim ad alios trāstulisset, condemnatis quibusdam regibus, nonnullis etiam laudatis, atq; in amicitiam receptis, quàm plurimæ legationes ad eum uenerunt. Nam Indi qui antea quoque legatos miserant, tunc amicitiam confirmauerunt datis muneribus, in quibus præter cætera fuerunt tigres, quæ tum primùm à Romanis uisæ sunt: præterea adolescentulus absq; humeris ei datus est, qui pedibus perinde ac manibus in rebus omnibus utebatur: pedibus arcum tendebat, mittebat sagittas, tuba canebat. id quemadmodū faceret, nescio, tantùm scribo quæ uersantur in sermone omniū. Eodem tempore Zamarcus Indus sophistes, siue gloriæ cupiditate permotus, siue senectute, ut est mos regionis, uiuus se in ignem coniecit. Cæsari Romam redeunti Romani se cōparabant, ut obuiam procederent: sed is de nocte Romam aduectus est, ut semper cōsueuerat, cùm uel in urbem introiret, uel ex urbe proficisceretur. studebat enim diligenter clàm utrunq; facere, ut nemini molestus esset. Cum autem uellet Senatores pauciores esse, certoq; & definito numero contineri, plerisque molestiam exhibuit, tum ei à permultis insidiæ paratæ sunt: atque ipse coegit permultos sibi mortem afferre: in quorum numero fuit Murena, qui cum eo olim cōstanter & liberè se gesserat: quosdam alios condemnauit, in quibus erat filius Lepidi: Lepidum uerò patrem tractauit contumeliose, quem inuitū rure iussit in urbem uenire, ac postea semper in conuentus adduxit, ut propter autoritatis & dignitatis commutationem maiorem iniuriam sustineret, essetq; ludibrio & despectui. neq; uerò iussit eum interfici, neq; ei, cùm Pontifex esset, pontificatum ademit, quandiu uixit. Cùm autem haberetur sermo in Senatu, ut Senatores Augustum uicissim custodirent, Antistius qui repugnare non est ausus, sed neque uolebat acquiescere: (is erat homo nobilissimus) Sterto, inquit, quamobrē nequeo apud Cæsarem excubare. hunc Cæsar, etsi alia contra uoluntatem eius fecerat, tamen non puniuit. Cùm autem de ornatu mulierum, & uirorum continentia præcepta dare conaretur, irrisus est, quòd propter ea quæ domi suæ fiebant nō haberet de ijs rebus loquendi libertatem: cum multis enim rem habebat, Liuiæq; quam uiuo marito eius duxerat, erat, ut aiunt, subiectus. Itaq; adducto ad se adolescente, qui duxerat in uxorem eam cum qua adulterium commiserat, eoq; grauiter accusato, Cæsar in dubitationem uenit, quòd neq; auderet id facinus negligere, neq; in adolescentem animaduertere, tamen ita respondit: Seditiones, inquit, nobis attulerunt multa & grauia incommoda, quæ recordari non est necesse, quare prouideamus in posterum, ne quid huiusmodi committatur. Florebant per id tempus Pylades & Bathillus saltatores, propter quos cùm sæpe fieret populi concitatio, Cæsar Pyladi iratus est. At ille dixisse fertur: Id tibi quidem conducit Cæsar, populum propter nos occupatum & distentum esse. Cæterùm consuetudine

Aegina.

Phraates signa et captiuos reddit.

Indorum legati.

Adolescēs absque humeris.

Zamarcus Indus. Zamarus Dio habet.

Senatorum numerus diminutus.

Antistij de Cæsare dictum.

Liuiæ obnoxius Cæsar.

Pylades.

Bathillus.

Mæcenatis propter uxorem eius non perinde delectabatur, ut antea: nam Mæcenas eam usque adeò diligebat, (ei Terentia erat nomen) ut ea aliquando sit ausa cum Liuia de pulchritudine contendere. Sub id tempus cetus latitudine pedum xx, triplicata uerò longitudine, atque in omnibus præter caput mulieri simillimus ex Oceano in Celticam uenit. Licinius quidam Iulij Cæsaris libertus, quem Augustus Galliæ præfecerat, adductus barbara & immani auaricia, præditusque Romana dignitate, Gallis plurima damna & detrimēta attulit. Tanta enim fuit eius improbitas atque peruersitas, ut cùm solerent singulis mensibus à Gallis tributa conferri, ipse quatuordecim mēses fecerit. Hunc cùm Galli uehementer accusarēt apud Cæsarem, ferrentque grauiter, Cæsar partim eis concedebat, partim excusabat Liciniū: quædam negabat se scire, nonnulla se credere dissimulabat, cætera occultabat, pudore scilicet affectus, quòd eum hominem Gallis præfecisset. Sed Licinius capto astuto & callido consilio omnes irrisit: nam ut sensit Augustum sibi iratum et offensum esse, ac de se supplicium sumptum iri, eum in domum suam introduxit, eique thesauros ostendit, magnam uim argenti & auri, aliaque permulta cumulatè in eum locum congregata: mox inquit, Domine, hæc omnia coegi & coarceruaui tua & populi Romani causa, ut ne nationes huiusmodi copiosæ & locupletes abs te deficerent: omnia quidem certè tibi seruaui, eaque in præsens do. Itaque Licinius saluus euasit, quasi in gratiam Augusti uires barbarorum eneruasset. Cæsar Tiberium & Drusum uxoris filios contra hostes misit. Hi uicerūt barbaros qui iuxta Danubiū, & Germanos qui prope Oceanum incolunt: postea Drusus admodum adolescens mortuus est. Tiberius diu uixit, accepitque imperium Augusti: quanquam Augustus Caium & Lucium (quos Iulia filia sua ex Agrippa pepererat) imperatores fecerat, & filios sibi eos adoptauerat, quò minus sibi insidiæ pararentur: nec enim expectauit, dum ad uirilem ætatem peruenirēt, sed statim eos successores imperij renunciauit: quoniam thoracem quem sub ueste gerebat, etiam cùm in Senatum ueniret, putabat parum sibi profuturum, tametsi ciues Romani adducti beneuolentia ad eum ineunte anno uenerant, argentumque omnes dederant, dispari tamen numero: ille quoque tantundem, aut plus eo nō modò Senatoribus, sed etiam reliquis omnibus reddiderat. Tanto enim amore erat in amicos inflammatus, ut cùm Mæcenas & Apuleius malè audirēt in iudicio, quòd adulteri cuiusdam patroni & defensores essent, ipse in ius uenerit: ac cùm sedisset in tribunali prætoris, nihil quidem admiserit grauius, sed accusatori interdixerit, ne amicis suis propinquis ue conuicium faceret, atque inde statim surrexit. Cùm autem Cornelium quendam de uita uxoris accusaret, isque in Senatu respondisset, se de uoluntate & consilio Cæsaris eam duxisse: ira uehementer incitatus, nihil dixit acriter, nihilque fecit acerbè, sed statim exiluit è Senatu, ac paulo pòst reuersus: Malui, inquit ad amicos, hoc facere, quamuis rectū non fuerit, quàm hîc manere, coactus maleficium aliquod committere. De Vedio uerò Pollione, qui mortem obijt ijsdem temporibus, mentionem faciam, quanuis nihil memoria dignum fecerit: quippe libertino patre natus erat, tamen quòd maximas opes habuit, & eius est nobilitata crudelitas, solet nomen eius historijs mādari. Porrò autem molestum esset omnia quæ ab eo dicta sunt aut facta, cōmemorare: sed in piscinis murænas habuit, quæ carnibus humanis uescerētur, eisque seruos proposuit, de quibus uoluit supplicium sumere. Itaque cùm Augustum conuiuam accepisset, pincernā qui fortè scyphum crystallinum fregerat,

Vxor Mecenatis. *Cetus.* *Licinius libertus Iulij Cæsaris.* *Consilium Licinij astutissimum.* *Cornelius.* *Vedij Pollionis crudelitas.* *Murænæ carnibus humanis uescuntur.*

fregerat, murænis offerri iussit. Augustus, cuius ad pedes puer supplex iacebat, primùm conabatur ei persuadere, ne id faceret: sed dum ille non obtemperat, Affer, inquit, ad me cætera pocula quæ sunt huius generis, & reliqua omnia quæ preciosa habes, ut ego quoque ijs uti posim: pòst ubi allata sunt, cōfringi iussit. Tum Pollio, ut cui maior terror iram unius poculi causa conceptam excusisset, inuitus conquieuit. Idem postea moriens Augusto domum suam, & eam uillam cui Pausilypum nomē est, quæque est inter Neapolim & Puteolos, reliquit. Sed domum Vedij Augustus, ut memoria nominis eius ex urbe deleretur, funditus euertit, atque in eo loco porticum nomine Liuiæ ædificauit. Idem cùm in complures alia locos, tum in Hispaniam & Galliam multas colonias deduxit, extruxitque templū Quirino LXXVI columnis ornatū: cumque ita tot annos uixisset Cæsar, uisum est quibusdam id ei non casu & fortuitò, sed iudicio deorum immortalium, & fato quodam euenisse.

Pausilypum. *Porticus Liuiæ.* *Templum Quirini.*

DIONIS LIBER LV.

Drusus autem Tiberij frater missus contra Celtas qui trans Rhenum incolunt, captis rebus omnibus quæ factæ essent obuiam, usque ad Albim fluuium est progressus, qui à Vandalorum montibus maximus in eum Oceanum influit, qui spectat ad Septentriones. Ibi quædam mulier inusitata magnitudine fertur ei occurrisse, atque ita dixisse: Quò pergis Druse cupide & inexplebilis? non enim potes hæc omnia ex fatis uidere: quamobrem recede, nam tibi iam adest exitus uitæ, & rerum tuarum omnium. Itaque Drusus cum celeriter reuerteret, tamen in itinere morbo extinctus est. Tum Liuiæ statuæ positæ sunt consolandi eius causa, eaque in numero matrum, quæ tres liberos peperissent, scripta est. Lex enim antea quidē ex Senatus, nunc autem ex Imperatoris autoritate eadem iura beneficij loco tribuit quibusdam mulieribus, quæ data sunt ijs quę ter pepererint, ut non subijciantur pœnis sterilium, sed eis omnia ferè præmia tribuantur, quæ mulieres fœcundissimæ consequuntur, * quæ non modò sunt hominum, sed etiam deorum inuenta, ut accipiāt si quid à morientib. sibi relictum fuerit. id enim huiusmodi est. Cæsar nomina Senatorum omnium scripta in albo proposuit, quod ex eo tempore quotannis fieri solet, ijsque qui sine causa desijssent in Senatū uenire, mulctam auxit: pòst uerò quoniam iam solebāt impunes relinqui propter magnam multitudinē eorum qui in pœnam inciderent, iussit quoties multi deliquissent, ut inter eos sortes ducerētur, quibus ductis, quintus quisque pœnas persolueret. Senatores etiam absente Cæsare consultabant, scribebaturque eorum sententia, neque tamen uim Senatuscōsulti habebat, aut rata erat, sed tantùm Autoritas Senatus dicebatur. nimirū ut tamen Senatorum sententia nota esset: nam ea est uerbi significatio, quæ Græcè uno uerbo exprimi non potest. In primis cupiebat popularis esse: itaque cum quidam qui cōmilito ipsius fuerat, egeret eius patrocinio, principio quòd sibi per ocium non liceret, cuidam ex amicis præcepit, ut causam eius defenderet: sed cum cōmilito indignatus ita respondisset, Ego uerò quoties tibi necessaria fuit opera mea, neminem ad te misi, sed præsens ipse tua causa pericula suscepi: tum ei Cæsar aduocatus uenit. Cumque quispiam amicus eius reus esset factus, ei ipse patrocinatus est, re prius cum Patribus communicata, eumque seruauit, nec solùm accusatori non est iratus, cuius fuerat magna in accusando licentia: sed etiam eum, cum morū reus citaretur, absoluit, dixitque propter multorum hominum nequitiam, eam libertatem loquēdi necessariam

Albis fluuius. *Mulier Drusum increpat.* *Mors Drusi.* *Ius trium liberorum.* *Vide annotata in Dionem.* *Autoritas.*

cessariam esse: de ijs uerò supplicium sumpsit, qui nunciabantur ipsi insidias fecisse. Cum autem non liceret quæstionem habere de seruo contra dominum, cōstituit, quotiescunq; id usu ueniret, ut is seruus uel Reipublicę uenderetur, uel sibi: atque ita, cùm non esset amplius in rei potestate, torqueretur. Quamobrem eum alij accusabant, quòd futurum esse dicerēt, ut domini mutatione lex abrogaretur: alij contendebant id esse necessarium, quòd multi his de causis in ipsum Augustum, ac magistratus conspirarent. Post hæc imperium, quanquam iam ab se depositum esse dicebat, scilicet preterito altero decēnio, rursum tamen inuitus suscepit. Mensem sextilē, etsi mense Septembri natus erat, Augustū cognominauit, quòd tum primùm Consul esset factus, quodq; sibi in eo multas magnasq; uictorias peperisset, de quibus rebus omnib. maximè gloriabatur. Sed ei mors Mæcenatis magnū & acerbum dolorem commouit. nam is cùm multum cæteris in rebus prodesset Cæsari, tum uerò, quoties paulò uehementius irascebatur, iram eius placabat atq; leniebat: idq; ex eo licet animaduertere, quòd cùm Cæsar aliquando ius diceret, adessetq; Mæcenas, ac præuideret eum multos mortales cōdemnaturum, conatus est reiectis ijs qui circunstabant, ad Cæsarem proximè accedere: sed cùm non posset, ad eum scripsit in hæc uerba: Tandē aliquando surge carnifex: deinde quasi aliud scriptum esset, epistolam ei in sinum coniecit: ita Cæsar, nemine capitis condemnato, statim surrexit: tantumq; abfuit, ut ex ea re molestiam ceperit, ut gauisus sit maximè se quoties supra modū irascebatur, coactus uel natura sua, uel rebus necessarijs, libertate ac licentia amicorum corrigi. Mæcenas quamuis propter uxorem indignatus esset, tamen eum hæredem reliquit. Hic primus balneum aquæ calidæ in urbe construxit, primusq; quasdam notas literarum inuenit ad celeriter scribendum, easq; cōplures per Aquilam libertū docuit. Eodem tempore propter incendia facta nonnulli curatores angiportuum à plebe constituti sunt, quos Græci στενωπάρχας uocant. His toga uti magistratuum, & lictores duos habere in ijs angiportubus quibus præsunt, datum est. Cæsar propter Caium & Lucium, quos Agrippa ex filia eius susceperat, nō solùm quòd petulanter uiuerent, sed etiam quòd essent adeò temerarij, ut Caius nondum adolescens Consulatum petierit, graui dolore affectus, precatus est, ne unquam inciderent huiusmodi tempora, in quæ olim ipse inciderat, ut minor XX annis Consul fieret: cumq; adhuc instaret, respondit, id imperium deferēdum esse ei qui nihil peccaret, quiq; posset cupiditatibus populi Romani obsistere: deinde ut eos modestiores efficeret, Tiberio Tribuniciam potestātem dedit in quinquēnium, eiq; Armeniam, quæ alienata erat à populo Romano, attribuit. Cæterùm id factum eò recidit, ut omnes istos Augustus offenderet, dum illi se negligi putabant, dumq; Tiberius eos metuebat iratos: qui ob eam causam Rhodum se cōtulit, quasi doctrina opus esset & studijs literarum, eoq; non modò non duxit alienos, sed neq; familiares omnes, ut celerius omnino conspectum, factaq; Lucij & Caij uitaret: uel, ut quidam dicebant, propter Iuliam uxorē, quam ferre amplius non poterat: eam enim Romæ reliquit. Augustus autem cùm infinita esset populi multitudo, cui frumentum dabatur, eam redegit ad hominum ducenta millia, & ut à quibusdam dictum est, populo uiritim sexaginta denarios dedit, præbuitq; spectacula, aqua in Circum Flaminium introducta, in quo sex & triginta crocodili interfecti sunt. Tum primùm duos præfectos Prætorianorum creauit: nam ita mihi nominādi sunt, cùm iam hoc uerbum in usum uenerit,

Quæstio de seruo contra dominum.

Sextilis Augustus.

Mæcenatis amici admonitione, Cæsar sæpenumero ad meliorem mentem est reuocatus.

Mæcenas.

Mæcenas inuentor notarū.

Angiportuum in urbe curatores.

In consules qui potißimum creandi.

Tiberius Tribunus plebis.

Præfecti prætorianorum ab Augusto creati.

Iulia. uenerit. Porrò lasciuia Iuliæ tanta fuit, ut in foro, atque adeò in rostris nocturno tempore comessationes ageret, et compotaret. Quam Cæsar ut tandem deprehendit, grauiter iratus est: nam et antea suspicabatur eam minus pudicè uiuere, etsi pro certo non habebat, propterea quòd ij qui principatum tenent, omnia potius, quàm ea quæ ad se spectant, intelligunt: utque non possunt clam suos quicquam agere, ita suorum facta nunquam optimè percipiunt. Ob hanc causam Cæsar usque adeò commotus est, ut iram domi suæ continere non potuerit, sed rem omnem detulerit ad Senatum. Iulia in Pandateriam insulam finitimã Campaniæ relegata est, eamque est Scribonia mater sponte consecuta. Ii qui cum ea rem habuerant, Iulius Antonius, qui spe regni id fecerat, cum quibusdã alijs uiris illustribus occisus est, reliqui sunt in insulas relegati. Sed cùm aliæ quoque mulieres permultæ accusarẽtur de ijsdem sceleribus, non omnes accusationes admisit, sed tempus præstituit, ut de ijs quæ ante facta essent, non quæreretur: & cùm erga filiam nulla clementia usus esset, dixissetque se malle patrem Phœbes, quàm illius fuisse, cæteris pepercit. Erat Phœbe liberta Iuliæ & socia, quæ mortem uoluntariam sibi cõsciuit, & ob eam rem ab Augusto laudata est. Cum Caius ad bellum contra Armenios missus esset, Tiberius in Chium uenit, eumque in magno honore habuit: nec solùm Caio humilem se præbuit, sed etiam cæteris omnibus qui cum ipso erant, submissus fuit. Cum autem Phraates rex Parthorum de pace ad Cæsarem literas misisset, Cæsar' que Phraati simpliciter sine regis nomine rescripsisset, iussisset' que de Armenia decedere, Phraates non solùm non est timore perterritus, sed etiam ad eum rescripsit arroganter, seque regem regum, illum tantummodo Cæsarem appellauit. Tamen in gratiam reditum est, postquam Phraates Caium in Syria adesse expertus, domesticamque seditionem ob sui odium ueritus, Armenia cessit. His peractis rebus, defunctis' que Lucio & Caio, factum est ut Tiberius Rhodo in urbem redierit. is propter stellarum cognitionem erat uates exercitatissimus, habebatque Thrasyllum uirum in astronomia peritissimum, qui sciebat optimè quid sibi atque alijs esset euenturum. Nam ferunt Tiberium aliquando statuisse Rhodi Thrasyllũ è muro præcipitare, quòd is solus omnes cogitationes eius cognosceret: sed ut eum mœstum esse animaduertit, rogauitque causam mœroris, atque is respondit se periculi cuiusdam suspicionem habere, Tiberium admiratum, quod proposuerat, non fecisse. Sic enim omnia certò sciebat, ut cum procul uidisset nauem in qua nuncius uehebatur, quẽ de reditu in urbẽ mater & Augustus ad Tiberium mittebat, statim quod ille nunciaturus erat, prædixerit. Lucij autem & Caij corpora tribuni militum cum primarijs singularum ciuitatum Romam tulerunt: scuta quoque aurea & hastæ, quas ineunte adolescentia acceperant ab equitibus Romanis, in curia reposita sunt. Augustus cùm esset aliquando dominus à populo nominatus, non solùm uetuit ne quis se appellaret eo nomine, sed etiam id cauit diligenter. Tertio autem expleto decennio, quartum imperium inuitus suscepit: quod senectute mitior iam ac minus ad offendendos Senatores procliuis factus, nolebat cuiquam infensus esse. Palatio incẽdio cõsumpto cùm multi ipsi multa offerrent, nihil accepit præter aureum à singulis populis, & à priuatis denarium. Aureum appello more Romano genus monetæ, quinque & uiginti denarios cõtinens: eundem Græci quidam, quorum libros propterea legimus, quòd Attici sunt, χρυσοῦν appellant. Augustus restitutum palatium omnino publicauit, uel propter stipem quam à populo

Marginal notes: Pandateria. — Scribonia mater Iuliæ. — Phœbe. — Caius. — Tiberius. — Phraates. — Rex regum. — Thrasyllus mathematicus. — Hasta. — Nomen Domini. — Incendium Palatij. — Aureus nummus continet drachmas uiginti quinque.

populo acceperat, uel quòd pontifex erat, ut in publico simul & priuato habitaret. Instabat populus Augusto, ut filiam suam restitueret. is respondit, citius ignem cum aqua commisceri posse, quàm illam restitui. Itaq; populus multum ignem in Tiberim coniecit, sed tamen nihil egit, quanuis eum postea coegerit, ut saltem eam ex insula in cõtinentem reduceret. Cæsari multi insidias fecerunt, atq; in primis Cneus Cornelius Pompeij Magni ex filia nepos: quos cum nollet occidere, propterea quòd morte eorum nõ magis se securum esse intelligebat, neq; liberare, ne ob eam rem cæteros contra se incitaret, adeò in magnam dubitationem uenit, ut dies noctesq; curis angeretur. Itaq; Liuia eum interrogare cepit, Quid hoc rei est mi uir, quamobrem non dormis. Tum Augustus, Ecquis posset, inquit, mea uxor uacuo animo esse, cui tot perpetuò inimici sunt: an non uides, quot homines mihi & principatui insidias parent, quos nõ modò non deterrent damnatorum supplicia: sed contrà, tanquam spe alicuius boni proposita, cæteri ad immaturam mortem contendunt. Liuia postquam hæc audiuit, Mirum non est, inquit, quòd tibi insidiæ parentur: partim quòd alienum non sit ab humana cõditione, partim quòd in tam magno imperio multa facias, ex quibus par est plerosq; molestiam capere. Princeps enim non solùm non potest omnibus placere, sed etiam quãtumuis rectè imperet, ei multos irasci necesse est. Neq; enim tam multi homines iusti sunt, quàm ij qui uolunt iniuriam facere, quorum cupiditates expleri nõ possunt. Boni autem uiri & uirtute præditi, partim multa & ea quidem magna expetunt, quæ non possunt assequi: partim cum habeantur alijs inferiores, molestè ferunt: ob eamq; rem utriq; culpam in principem conijciunt. Itaq; damnum quod ab his infertur, & ab ijs qui non te, sed regnum tuum inuadũt, uitari nullo modo potest. Etenim si ciuis priuatus esses, nemo tibi iniuriam faceret, nisi qui prius à te iniuriam accepisset. Regnum autem atq; eius cõmoda magis expetunt ij, qui potentiam aliquam habent, quàm qui egentiores sunt: quod etsi est improborum hominum atq; amentium, tamen ut cætera uitia, ita hoc quoq; natura comparatum est, quę ex quibusdam hominibus nulla oratione, nullo metu possis extirpare ac tollere: neque enim lex ulla, aut timor plus potest, quàm ea quæ mortalibus à natura tributa sunt, quę omnia si animum tuum induces, contemnes cæterorum uitia, teq; maioribus præsidijs, ac imperium tuum firmabis, ut id non multorum supplicijs, sed fida & diligenti custodia teneamus. Ad hæc Augustus respondit, Scio equidem, inquit, mea uxor, cùm omnia quę præclara sunt, tum in primis summum imperium inuidiã habere, nec tutum unquam ab insidijs esse. Nam nisi curæ nostræ, timores & negocia maiora essent, quàm priuatorum omnium, profectò dijs omnino æquales essemus: quę res eò mihi maiorem molestiam affert, quòd ita fieri necesse sit, nec ullum possit inueniri remedium. Tum Liuia, Quoniam, inquit, plerisq; omnes homines ad iniuriam procliues sunt, ab ijs caueamus, cum habeamus milites permultos, quorũ alij contra hostes parati, alij apud te sunt, propter quos omnes domi & foris tutò esse possimus. Tum Augustus, Mihi, inquit, necesse nõ est commemorare, quàm multi sæpenumero à suis familiaribus interfecti sint: regna uerò præter cætera hanc difficultatem habent, quòd non solùm hostes, ut cæteri faciunt, sed etiam amicos & necessarios timemus, à quibus insidiæ multo pluribus factę sunt, (quippe qui nudi & dormientes cum illis dies noctesq; uersentur, ab ijsq; cibum paratum & potionẽ capiant) quàm ab alienis & externis hominibus. Possumus enim

Reducitur Iulia.

Hortatur & admonet Liuia Augustum.

Respondet Augustus.

» amicos & familiares nostros hostibus opponere, amicis autem possumus » neminem. Itaq; solitudo nobis pariter atque multitudo grauissima est, me- » tuendumq; est, esse sine custodia, sed multo etiam magis custodes metuen- » di sunt. Inimici quidem certè molesti sunt, sed amici multo magis, quòd eos » oporteat, quãuis nõ sint, amicos appellare. Quòd si quis fortè sit fidos ami- » cos nactus, tamen eis tantam fidem non habet, ut cum ijs possit sincerè abs- » que ulla suspicione uersari. Igitur cùm hoc grauissimum est, tum uerò alios » insidiatores punire oportere: nam bonis uiris puniẽdi necessitas magnum » dolorem affert. Tum Liuia: Tu uerò, inquit, rectè: at ego tibi consilium da- bo, si quidem uoles capere, nec debebis propterea reijcere, quòd cùm sim mulier, id tibi consulere audeo, de quo ne amici quidem te admonebunt, non quòd id planè non intelligant, sed quòd non audeant explicare. Iam uerò, inquit Augustus, dic mihi quicquid est. Tum Liuia: Dicam, inquit, non grauatè: nam & ego commodorum partem simul et incommodorum habeo, quia te saluo & incolumi sum regni particeps: atque si quid mali ti- bi accidat, quod dij omen auertant, tecum unà pereo. Igitur si natura quos- dam homines incitet ad peccandum, profectò eius impetus reprimi nõ po- » test. Et ut ne multorum hominũ uitia persequar, ea quoque quæ bona qui- » busdam esse uident, quàm plurimos cõmouent ad iniuriam faciendã. Nam » nobilitas generis, copia diuitiarum, amplitudo dignitatum, fortitudo ani- » mi, & magnitudo potentiæ in errorem homines inducunt. Non enim po- » test uir generosus & nobilis uilis effici, nec fortis timidus: nec qui prudens » est, stultus reddi potest. Iam hominibus facultates adimere, aut diminuere » hominum studia, præsertim si nihil deliquerint, nullo pacto oportet. Cùm » enim ius nõ sit eos ulcisci, aut cruciare, antequam peccauerint: nos ob eam » causam molestia affici, ac malè audire necesse est. Age uerò mutemus sen- » tentiam, & quibusdam ignoscamus. mihi quidem uidetur multo plura cor- » rigi posse humanitate & beneuolentia, quã ulla crudelitate. Etenim ij qui ue- » niam dant, non solùm chari sunt ijs quibus se misericordes præbuerunt, ita » ut illi studeant his meritam gratiam et debitam referre: sed etiam apud cæte- » ros omnes summo in honore sunt, & colunt̃ ab omnibus, ita ut ijs iniuriam » facere audeat nemo. Contrà autem homines irati atq; inexorabiles nõ tan- » tùm odio sunt ijs à quibus timentur, sed etiam sunt reliquis omnib. permo- » lesti: ex quo fit ut ijs pleriq; parẽt insidias, ne prius ipsi pereant. An non ui- » des medicos quàm rarò ueniant ad urendum & secandum, ne morbos effi- » ciant grauiores, & ut eos perfusionibus ac mitibus medicamẽtis curent at- » que molliant. Nec uerò existimare debes, inter morbos corporum & has » animorum perturbationes interesse. Nam ea quæ corporibus accidunt, sæ- » pe solent cum animis nostris, quamuis incorporei sint, conuenire: metu e- » nim contrahuntur, ira turgescunt & tument: mœror quoq; quosdã deijcit, » alios inflat audacia, ita ut corpus & animus non multum inter se differant, » & ob eam causam egeant consimili medicina. Lenis enim et placida oratio » ferocitatẽ reprimit, quemadmodũ aspera mansuetũ hominẽ ferocem & in- » festum facit: præterea data uenia immanem & ferum continet atq; coercet, » non aliter atq; supplicium mitem & placidum incendit. nam facta uiolenta » quamuis iustissima sint, omnes concitant, mansueta uerò mitigant & rela- » xant. Quocirca persuadẽdo facilius unusquisq; eò adducetur, ut toleret ea » quæ grauissima sunt, quàm si coactus sit. Adeò autem utrisque id natura ne- » cessariò inest, ut etiam bruta animantia & rationis expertia, quæ robustissi-

ma

Oratio Liuiæ, qua regni ritè administrandi uia ac ratio demonstratur.

ma & ferocissima sunt, blanditijs quibusdã mansuefiãt, et escis capiant, contrà ea quæ timidissima sunt, ac maximè imbecilla, dolore cõturbent & metu, atq; in irã accendant. Neq; uerò id dico, oportere generaliter iniustis & nefarijs hominib. parcere: imò uerò temerarios, inquietos, sceleratos, mala cõsilia agitãtes, & postremò omnes quorũ uita ita est omnib. uitijs & flagitijs dedita, ut sanari nequeãt, tollẽdos esse censeo, nõ secus q̃ eas partes corporis, quibus medicina adhiberi nõ potest: cæteros uerò qui propter adolescentiam, aut imprudentiã, aut ignorantiã, alió ue casu uolentes deliquerũt, aut inuiti, eos esse arbitror admonẽdos, et ꝓpositis minis cõtinẽdos, nõnullis quoq; utendũ esse moderatè, quemadmodũ in reliquis sceleribus alij alijs maiore pœna afficiunt. Quæ cum ita sint, tibi licet in primis sine periculo hæc facere mediocriter, ut alios exilio, alios infamia, nonnullos pecunia mulctes, urbesq; quibusdam, aut alia loca habitandi circumscribas. Quinetiam pleriq; hominũ iam resipuerunt, quòd non essent ea quæ sperauerant & diutissimè concupierant, consecuti. Nonnulli quòd uiles & abiecti ac cõtumeliose essent habiti, facti sunt meliores: quanuis nobiles & fortes uiri, antè quàm hæc patiantur, mortem sibi anteponendam putent. Ex quo intelligi potest eis non modò nõ esse leue id genus supplicij, sed multò etiam grauius atq; molestius, nosq; culpa uacuos tutò esse, & sine periculo uicturos. Nunc autem multos uel cupiditate pecuniæ, uel timore uirium eorum, uel inuidia uirtutis interficere uidemur. Non enim facilè cuiquam persuaderi potest, insidias ab homine priuato & inermi fieri posse ei qui tantum imperium obtineat, quiq; sit tam magnam potentiam consecutus. Hæc quidẽ dicuntur à quibusdam: sed alij putant nobis plerunq; falsa pro ueris nunciari, nosq; eis temerè credere & imprudenter: aiuntq; eos qui ista uidẽt & audiunt, adductos odio, ira, nonnunquam etiam accepta pecunia ab inimicis eorum, aut ab ijs ipsis de quibus loquuntur ipsis negata, multa confingere & comminisci, commemorantes eorum non solum præterita & futura facta, sed etiam quædam ab alijs dicta esse renunciãtes, tacuisse alios, postea quam audiuissent, risisse, plorasse. Equidem possem enumerare sexcenta eiusdem generis, quæ etsi uerissima sunt, non tamen digna quæ à liberis hominibus inuestigentur curiosius, aut tibi referantur. Nam ea ignorata tibi nullum damnum afferent: intellecta autem & cognita, te inuitum, quod minimè decet, ad iracundiam prouocabunt. Quæ cùm ita se habeant, plerique putant à nobis multos indemnatos, multos etiam confictis falsisq; sententijs damnatos contra ius fasq; interfectos esse. Non enim adhibita testimonia ut uera, non habitas quæstiones, non ea quæ sunt eiusdem generis, contra eos admittunt, neq; approbant: quæ etsi ab illis magna ex parte non iure, sed falsò dicuntur de ijs qui supplicio affecti sunt, tamen uulgò circunferri solent. Atqui oportet Auguste te non solùm nihil facere per iniuriam, sed nec omnino facere uideri. Nam priuatis quidẽ hominibus satis est nihil delinquere: principem uerò decet ne suspectũ quidem esse: hominibus enim imperas, non belluis, nec alio pacto uerè potes eorum animos ad beneuolentiam allicere, atq; id pariter omnibus persuadere, quàm si nemini uolens inuitus'ue iniuriã feceris. Etsi enim ut alterum metuat, cogi aliquis potest, tamen ut amet, id ei persuaderi necesse est. Cùm igitur uidet in se atque in alios beneficia conferri, facilè persuadetur: cùm uerò putat quempiam non iure cæsum esse, mox ne idem sibi eueniat, timet, cogiturq; eum qui id fecerit, penitus odisse. Odio autem esse subditis, preterquam quod bonum non

est, damnum quoq; affert & detrimentum maximum. Nam pleriq; arbitrantur necesse esse reliquis hominibus eos ulcisci, à quibus uel minimam iniuriam acceperint, ne cõtemni aut superari uideantur: principes oportere tantùm in eos animaduertere, qui contra rempublicam committunt: eos uerò qui in se peccant, toleranter ferre. Non enim eis iniuriam fieri propterea quòd contempti atq; abiecti sint, si quidem sunt magnis multisq; præsidijs & custodijs muniti. Quæ cùm mihi perspecta sint atq; cognita, omnino id tibi consilium do, ne uelis ob eam rem quenquam istorum occidere. Nam principatus propter salutem subiectorum constituuntur: ut ij nullum damnum capiant non modò ab alienis, sed neq; à suæ gentis hominibus, non autem ut à suis principibus uexentur & affligantur: multoq; est profectò magnificentius atq; gloriosius multos ciues conseruare posse, quàm occidere. Quamobrem ij sunt instituendi continendiq; legibus, beneficijs, admonitionibus, ut modesti sint & prudentes, tum uerò usq; adeò diligenter obseruandi & custodiendi, ut si maximè iniusti esse cupiant, tamen non possint: qui uerò infirmi sunt atq; imbecilles, sanari debent quodammodo & restitui, ne omnino corrumpãtur. ferre autem multorum hominum delicta, magnæ prudentiæ est atque potentiæ. Quòd si quis omnibus sceleribus iustas & debitas pœnas constituat, is certè magnam partem hominum breui temporis spacio uidebitur perdidisse. Quamobrem te Auguste hortor & moneo, ne de istis capitale supplicium sumas, sed alia ratione castiges, ut nullum graue scelus in posterum committant. Quid enim, obsecro te, peccare poterit is qui erit in insulam deportatus, aut in uilla ciuitate'ue aliqua conclusus, nõ solùm destitutus multitudine famulorum, & copia pecuniarum, sed etiam in custodia retentus, si res ita postulet? Quòd si propè hostes adessent, aut si aliqua pars huius maris à nobis esset aliena, ut qui nobis damnum attulissent, possent eò perfugere: aut si essent in Italia ciuitates firmissimis muris septę ac telis munitę, ut qui eas cepisset, eũ nobis metuendũ putaremus, alia esset ineũda ratio: nunc aũt cùm omnia loca sine armis sint, & parũ munita ad bellũ gerendũ, absintq; hostes longissimè, disiũcti à nobis longo maris interuallo, terræq;, fluminũ ac montiũ qui nequeũt sine magno labore trãsiri, quis eos metuat nudos, inermes, & priuatos homines in medio regni tui positos, ac in tuis armis cõclusos? Equidẽ arbitror neminẽ unquã hæc in animũ inducere, aut quãtũuis furore exardeat, perficere posse. Quas ob res hinc capiamus exordium, & periculum faciamus. Eo pacto & illi fortasse consilium mutabunt, & cæteros efficient meliores. Primùm uide Cornelium nobilem & clarum uirum: deinde tecum, ut decet omnem hominẽ, reputa, gladium nõ esse omnia tibi confecturum. Etenim magna esset eius utilitas atq; commoditas, si is posset prudentes homines facere, persuadere, cogereq;, ut uerè aliquem diligãt. At is profectò dum corpus duntaxat alicuius occidit, à nobis reliquorum animos alienat, nec sunt homines amiciores cuiquam propter aliorum supplicia: sed quòd timent, infesti atq; inimici fiunt, idq; certum est & exploratum. Si autem homines ueniam consecuti sint, pœnitentia atq; pudore adducti, non modò non audent ijs à quibus beneficium acceperũt, iniuriam facere, sed etiam plerunq; beneficium remunerantur, quòd sperãt se multò maiora accepturos. Etenim qui est saluus & incolumis seruatus ab eo cui ipse iniuriam intulit, putat eundem accepto ab se beneficio, nihil esse omnino sibi negaturum. Quamobrem mihi crede uir charissime, sine te persuaderi, & muta sententiam: hoc enim pacto uideberis

uideberis omnia quæ grauia fuerunt & molesta, necessitate coactus & inuitus fecisse, propterea quòd non potest Respublica usque adeò magna & potens in regnum mutari sine sanguine: si autem manebis in proposito, susceptoque consilio, uideberis profectò illa libenter studioseque fecisse. Hac oratione Liuiæ permotus Augustus, reos omnes uerbis admonitos dimisit, designauitque postea Cornelium Consulem, atque in posterũ non eum solùm, sed etiam reliquos omnes tanto sibi amore coniunxit, ut nemo amplius ei uere insidias faceret, aut omnino facere uideretur. Cornelio autem & Valerio Messala Consulibus magni terręmotus facti sunt. Tiberis pontem disturbauit, fecitque ut urbs septem dies nauigaretur. Alebantur eadem tempestate tres & uiginti legiones populi Romani, ex quibus nostris temporibus tantùm decem & nouem supersunt. Earum secũda Augustalis nominata hybernat in superiore Britãnia. Tertiæ tres sunt: Gallica in Phœnicia, Cyrenaica in Arabia, Augustalis in Numidia. Quarta Scythica in Syria. Quinta Macedonica in Dacia. Sextæ duæ, quarum altera uictorum appellata est in inferiore Britannia: altera ferrea, in Iudæa. Septima in Mysia superiore: huic Claudianæ nomen est. Octaua Augustalis in Germania superiore. Decima in superiore Pannonia: ea Gemella appellatur, quòd constet ex duabus legionibus permixtis inter se & confusis. Vndecima Claudiana in Mysia inferiore: habuere enim duæ legiones nomen à Claudio, propterea quòd ei in seditione Camilli non restiterunt. Duodecima fulminifera in Cappadocia. Decimatertia in Dacia, gemella. Decimaquarta in superiore Pãnonia. Decimaquinta Apollinaris est in Cappadocia. Postrema est uigesima, ij Valeriani & Victores appellantur: hæ restant ex Augusti legionibus, cæteræ dispersæ & omnino sublatæ, aut cum alijs permixtæ sunt, quę ob eam causam credũtur gemellę esse nominatę. Aluntur insuper stipatores, qui in decem partes distribuuntur. Sex autem millia hominum collocata in præsidijs urbis, diuiduntur in partes quatuor. Delecti sunt etiam equites peregrini, ac extraordinarij, nominati Bataui à Batauia, quæ insula est in Rheno flumine. hi sunt equites optimi. Igitur Augustus, cùm ei magna pecunia opus esset ad alendos tot exercitus, iussit dari sibi uigesimam partem hæreditatum, legatorum ac donationũ, quæ mortis causa fiunt, nisi si qua essent proximis agnatis, aut pauperibus hominib. relicta: idque fecit, quasi in commentarijs Cæsaris hoc genus tributi scriptum reperisset. Quare conturbatus est populus Romanus, & quòd tanta fame afflictus esset, ut gladiatores & uenales serui expulsi fuerint ab urbe ultra quatuor & nonaginta millia passuum, Augustusque & cæteri magnam partem famulorũ suorum dimiserint, ac iustitium indictum sit. Postquam fames cessauit, Augustus Germanici (is erat Drusi filius) atque fratris eius nomine ludos Circenses fecit, in quibus elephantus superauit rhinocerotem, & uir equestris ordinis, qui fuerat olim locupletissimus, obijt munus gladiatorum. Cùm autẽ non posset Cæsar propter senectutem atque imbecillitatem corporis omnibus qui auxilio eius indigebant, respondere, sedens ius dicebat in palatio pro tribunali, negotijs cum assessoribus suis communicatis: permisitque tribus uiris consularibus, ut legatos regum populorumque qui ad se uenirent, ipsi singuli audirẽt separatim, ijsque responderent: nisi fortè quædam acciderent, in quibus suo & Senatus decreto opus esset. Per id tempus cùm Germanicus Drusi filius esset in Dalmatia cum exercitu, obsideretque munitum aliquod oppidum, nec posset id capere, Pulio eques Germanus iactu lapidis

Tiberis exundatio.

Exercitus populi Romani.

Bataui.

Vigesima.

DCCL. stadia.

Germanicus in Dalmatia.

dis in murum ita pinnam eius cōcussit, ut ea statim ceciderit, traxeritq; secum hominem, qui tum fortè ad eam adhærebat. Quo facto, cæteri obstupefacti, ac timore perterriti, relicto muro in arcem confugerunt, eamq; postea seq; ipsos dediderunt. Cùm autem Bato, qui Dalmatis defectionis autor fuerat, & Romanis magna damna attulerat, tandem aliquando ad Tiberium uenisset pacis componendæ gratia, ac postero die cum eo sedente in tribunali colloqueret, eum Tiberius ita interrogauit, Dic, inquit, quamobrem uisum est uobis deficere, tantoq; tempore nobiscum bellū gerere? Is respondit: Vos, inquit, causam dedistis, qui ad greges uestros custodiendos non canes mittitis aut pastores, sed lupos. Tum Dalmatia uenit in ditionem populi Romani.

DIONIS LIBER LVI.

Quintilius Varus.

Sed idem populus incidit in grauē casum in Germania. (ei præerat Quintilius Varus) Nam Germani, quantisper paulatim, ac ratione & cautela adhibita dediscebant mores & instituta patriæ, eatenus mutatione uitæ non grauabantur, quam ne animaduertebant quidem. At postquam Varus, qui Syris præfectus fuerat, imperium Germaniæ accepit, & ad eam gentem immutandam subitò animum adiecit, cepitq; Germanis perinde atque seruis imperare, & pecuniam tanquam à subditis exigere: Germani id ferre non potuerunt. Neq; tamen defecerunt apertè ac palàm, sed simulata beneuolentia. Cumq; is exercitum contra quosdam Barbaros duceret, ad eum uenerunt, quasi socij futuri essent ei ad bellum gerendum. pòst eum nihil tale cogitantem inuadunt in locis quibusdam difficilimis, & circun stantes undique iaculantur, quoad exercitus populi Romani, qui neque sibi auxilio esse, neque se fugæ mandare poterat, interijt, Varusq;, & qui cum eo erant clarissimi uiri mortem sibi consciuerunt. Augustus cognito Vari casu, ueste subitò discissa, magno in mœrore fuit, partim propter eos qui interierant, partim quòd ei Germani magnum timorem inijcerent, quos uerebatur non solùm in Italiam, sed etiam Romam properè esse uenturos. neq; enim ullā * urbem munitam reliquam habebat, & socij omnes qui opem ferre ei potuissent, magnis erant incommodis affecti: tamē ut tum potuit, ex rebus præsentibus parauit omnia. Sed postquam nemo eorum qui per ætatem bellū gerere poterant, conscribi uoluit, iussit eos sortiri, ac quintum quenq; ex ijs qui nondum quinq; & triginta annos attigissent, ex ijs autem qui essent natu grandiores, decimum quemq; sorte lectum priuauit facultatibus, & notauit ignominia: & postremò cum pleriq; ne sic ei obtemperarent, nōnullos interfici iussit. Tum coacto ueteranorum libertorumq; quàm maximo potuit numero, eos cum Tiberio contendere in Germaniā celeriter iubet. Sed postquam intellexit aliquot milites saluos et incolumes euasisse, nec audere hostes ad Rhenum usque uenire, magno timore liberatus est. His rebus in hunc modum gestis, uatibus prohibitum fuit, ne cuiquam remotis arbitris, aut etiam præsentibus de morte responderent: quāquam Augustus ea quæ ad se pertinebant, adeò parui faciebat, ut descriptū stellarum ordinem, sub quibus natus erat, palàm omnibus ostenderet. Cùm senex esset, Germanicum Senatui, & Senatum Tiberio per literas commēdauit, quas non ipse legit in Senatu, (uoce enim destituebatur) sed Germanicus, ut solebat antea: deinde propter cladem Germanicā, ut aiebat, petijt à patribus, ne se amplius domum uenirent salutatum: ne'ue moleste ferrent, si eis in reliquum tempus epulum nō daret: nam tum eum, quoties sedebat

Quintilij Vari in Germanos crudelitas.

Astuta à Romanis defectio Germanorum.

** Dio melius pro urbem, urbanum exercitum habet.*

Cautum, ne uates de morte cuiusquam respondeant.

debat in foro, interdum etiam in Curia, quoties ueniret in Senatum, aut inde discederet, plurimum salutabant. Iam uerò in palatio id non modò faciebat Senatus, sed etiam equites ac plebei multi, sedente eo, ac nonnunquam iacēte. Augustus rursum quinto decennio suscepit curam & administrationem reipublicæ, L. Munatio & Caio Silio Cōsulibus. Hîc propter senectutem, qua ingrauescente perrarò ueniebat in Senatum, petijt uiginti consiliarios annuos, nam antea quindecim tantū adhibebat in sex menses. Cumque uigesima omnes ferè grauari intellexisset, ratus eos ob eam causam esse aliquid noui molituros, literis ad Senatū missis petijt à Patribus, ut alia genera tributorum quærerent: id faciebat, non quò uellet uigesimam remittere, sed ut eam nullo præterea tributo inuento magis idoneo & accommodato absque ulla eius calumnia comprobarent: atque ut ne suspicarentur Germanicum & Drusum, cùm de ea re sentētiam dicerent, id iussu suo facere, ideoque eam nihil præterea discutientes aut examinantes admitterent, utrique ne sententiam diceret, interdixit. Itaque à plerisque dicta sunt multa, eique per literas significata. Ex quib. ubi intellexit eos paratos esse, omnia potius quàm hæc perpeti, tributū ex ædibus agrisque conferri iussit: neque tamen definiuit, quātum aut quemadmodum persolui uellet: sed aliquot homines misit in diuersas partes orbis, à quibus prædia priuatorum hominum, atque adeò ipsarum ciuitatum describerentur, ut metu damni incommodique maioris mallent uigesimam soluere, id quod euenit. Dum hæc ita ab Augusto gererentur, accidit ludis Augustalibus, qui natali die ipsius fiebant, ut quidā furiosus homo consederit in sella, quæ Iulio Cæsari posita & consecrata fuerat, eique coronam ademerit, sibique imposuerit, quæ res in Augustum nonnihil portendere uisa est, idque uerum esse constitit postea. Nam sequenti anno Augustus profectus in Campaniam, ludis apud Neapolim factis, Nolæ mortuus est, Sexto Apuleio & Sexto Pompeio Cōsulibus. Id ei multis prodigijs antè denunciatum fuit, nec paruis ijs quidem aut difficilibus ad intelligendū, quòd sol totus hominib. deficere, & cœli magna pars ardere uisa est, quódque ignitæ trabes cadere de cœlo, & sanguinolēti cometæ uisi sunt. Cumque Senatus decreuisset, ut publicè supplicaretur propter eius ualetudinem, curia clausa reperta est, buboque qui super eam consederat, cecinit: & fulmen quod cecidit in statuam eius positam in Capitolio, primam literam è nomine Cæsaris deleuit. Ex quo aruspices responderunt, eum * centesimo pòst die participem fore alicuius diuinitatis: idque conijciebant ex eo, quòd prima litera eius nominis, centū apud Latinos, reliqua pars Hetrusco sermône Deum significabat. Itaque Augustus morbo extinctus est. Neque tamē abest suspicio, quanquam mihi non sit uerisimile, Liuiam ei mortem attulisse. Ea enim uerita (ut aiunt) ne Agrippam filium Agrippæ in urbem reuocaret, ad principatum ei relinquendum, (is tum exulabat in quadam insula) ficus pendentes adhuc in arbore, quas Augustus manu sua decerpere consueuerat, illiuit ueneno: cumque ipsa cum Augusto comederet eas quæ illitæ non erant, ei uenenatas offerebat. Sed postquā ex hac causa uel alia in morbum incidit Cæsar, conuocatis amicis, exposuit ea quæ necessaria esse uidebantur: tandemque, Vobis (inquit) urbem, quam latericiam accepi, marmoream relinquo. quod ipse non ad magnificentiam ædificiorum, sed ad amplitudinem & magnitudinem imperij retulit. Postremò petijt ab ijs, ut plauderent, quemadmodum ab histrionibus fieri solet mimo peracto, eoque pacto humanæ uitæ conditionem risit, Mortuus est XIIII Cal. Septembris,

Quintū decennium principatus.

Orbis descriptio.

Ludi Augustales.

Augustus Nolæ moritur.

Prodigia.

Sic legendum ostendi apud Dionem.

Liuiæ in Augustum maritum impietas.

Vrbs marmorea pro latericia.

Anni uitæ Augusti. quo die primùm Cõsul factus fuerat, uixitq; annos septuaginta quinq;, mẽses decẽ, dies XXVI. erat enim nono Cal. Octobris natus. Regnauit, postquam uictoria potitus est apud Actiũ, quatuor & quadraginta annos, diebus tredecim exceptis. Mors eius non est subitò cognita, quòd eam, cùm *Augusti Cæsaris mors aliquandiu celata.* adhuc Tiberius esset in Dalmatia, Liuia metuens ne fieret aliqua seditio, celauit, quousq; Tiberius uenisset. Augusti corpus primarij singularum ciuitatum Nola uicissim exportauerunt: cumq; Roma non longè abesset, ipsum equites Romani de nocte in urbem intulerũt. Fuit postridie eius diei Senatus, in quem cæteri uenerunt equestri uestitu, magistratus Senatorio, nisi q purpura prætextas uestes nõ habebãt. Tiberio, Drusoq; filio eius toga pulla erat, qualis solet in iudicijs gestari: ab utroque thus est adhibitũ in sacrificio. tibicinem interesse noluerunt. Sedebat quisque ferè in quibus locis antea cõsueuerat. Consules sedebant in subsellijs inferioribus: unus in ijs quæ Prætorum, alter in ijs quæ tribunorum plebis sunt. Post hæc quidam Polybius Cæsarianus tabulas testamenti eius recitauit, quòd eas non deceret Se*Testamentum Augusti.* natorem legere, in eoq; testamento Tiberius ex besse, Liuia ex triente, ut nonnulli putant, hæredes scripti erant. nam Augustus, ut eam augeret suis facultatibus, petiuerat à Senatu, ut liceret sibi tantundem ei etiam cõtra leges relinquere. Ab his hæredib. scriptis multa prædia magnamq; pecuniã plerisq; hominibus propinquis suis & extraneis legauit: nec Senatoribus solùm, sed etiam equitibus regibusq;: ad hæc reliquit populo Romano qua*Mille myriades drachmarum.* dringenties sestertiûm. Sed et militibus legata reliquit: pretorianis quidem uiritim CCL denarios: ijs autem qui erant in præsidijs urbis collocati, singulis eius summæ dimidium: cæteræ multitudini urbanæ trecenos sestertios *LXXV. drach.* uiritim dari iussit. Præterea mandauit, ut quæ sibi hæreditas testamento obuenisset à parentibus filiorum impuberum, ea cum fructibus perceptis restitueretur ijs, cùm ad uirilem ætatem peruenissent: quod ipse uiuus faciebat. Nam quoties succederet ei, cui essent liberi superstites, siquidem tum erant adulti, statim eis omnem hæreditatem restituebat: sin minus, ubi adoleuissent. Cumq; talem se præstaret erga liberos alienos, tamen filiam suam non reduxit ab exilio, licet eam donatione quarundam rerum honestauerit: sed uetuit, ne in suo monumẽto sepeliretur. Hæc cùm essent ex testamento co*Libri quatuor.* gnita, allati sunt libelli quatuor, quos Drusus legit: in quorũ primo scripta erant ea quæ ad funus pertinebant. Secundus continebat res omnes ab eo gestas, quas in columnis æneis ad sepulchrum suum collocatis insculpi iussit. In tertio erant ea quæ ad milites, quæ' ue ad redditus sumptusq; publicos, & ad eam pecuniam ac thesauros, cæteraq; eiusdem generis spectabãt, quibus principatum, quem habebat, tueretur. In extremo præcepta manda*Præcepta Cæsaris.* taq; dabat Tiberio, atq; reipublicæ, præsertim, ne multis libertatem daret, quo minus urbẽ multitudine cuiusuis generis implerent, utq; paucos donarent ciuitate, quò plurimũ differrẽt ab ijs quos haberent in potestate. Præterea monebat, ut Rempub. cõmitterent ijs qui usu & experientia rerũ plurimũ possent, nec eam sinerẽt ullo tẽpore pendere ex unius cuiusquã uoluntate, ne fortè is in regni cupiditatẽ ueniret, aut ne aduersa passo eo Respub. periclitarete: cõsulebat, ut cõtenti rebus præsentibus, augere & dilatare imperiũ nollẽt, quòd futurũ esset ut id tuerent difficilius, immineretq; periculum, ne quę iam parta erãt, amitterẽt. id quod ab eo nõ uerbis modò, sed re etiã fuerat obseruatũ: nam cum posset ex barbaris nationib. multo plura ac*Funus Cæsaris.* quirere, id noluit. Postquã huiusmodi præcepta recitata sunt, funus ducit. Erat

Erat lectus ex ebore & auro factus, ornatus stragulis purpureis atque auro intextis, subter quæ tanquam in feretro corpus eius iacebat occultum. Ante omnia statua cerea uestitu triumphali uidebatur, eaq; ferebatur ex Palatio ab ijs qui erant in sequenti anno magistratus futuri: deinde ex Curia, altera aurea: tertia curru triumphali uehebatur, subsequebanturq; statuæ maiorum ipsius atque propinquorum, qui è uita discesserant, uno tantùm Cæsare excepto, propterea quòd esset in numerum heroum relatus. Ferebantur deinde statuę ciuium Romanorum, quicunq; principatum unquam tenuerant, capto ab ipso Romulo exordio: sed & quædam Pompeij Magni statua ferri uisa est. Aderant etiam omnes prouinciæ pictæ atque nationes, quæ partę ab eo fuerant & deuictę. Post hæc lectus sistitur in rostris, ubi solebat haberi concio, de quo loco ubi Drusus legisset nõnulla, Tiberius Augustum pro rostris, quæ Iulia nominantur, apud populum decreto Senatus laudauit. Tum qui lectum antea ferebant, eundem tulerũt porta triumphali, ut senatus decreuerat. Aderat autem senatus præsens, mortuumq; pariter efferebat: aderant quoq; omnes equestris ordinis, eorumq; uxores, intererant prætoriani milites, cæteriq; omnes ferè, qui tum in urbe erant. Cùm esset impositus in rogum extructũ in campo Martio, eum primò cuncti sacerdotes circumeunt: deinde equites: pòst ij qui magistratu fungebantur: postremò cæteri milites qui erant in præsidijs urbis, concurrunt, præmiaq; uictoriæ quæ acceperant ob præclara facinora, dum in eius exercitu militarent, in eum conijciunt. Rogum centuriones postea admotis facibus incendunt. is comburitur: mox aquila ex rogo dimissa, quasi animum Augusti in cœlum ferret, euolauit. Peractis his rebus omnibus, cæteri abeunt. Liuia in eodem loco cum primarijs equitibus mansit dies quinq;, ossaq; eius collegit & sepeliuit. Viri in luctu fuerunt perpaucos dies, ut erat cõsuetudo: matronæ cum decreto Senatus annum luxerũt. Et quanquã pauci reuera mortem eius doluerunt in præsentia, tamen omnes postea sunt in maximo mœrore uersati. Erat enim Augustus omnibus affabilis, multosq; mortales pecunia adiuuabat, amicos omnes habebat in honore, eorumq; libertate loquendi lætabatur & gaudebat. Quibus rebus argumẽto est Athenodorus, qui cùm in cubiculum eius lectica pro muliere uectus esset, tenensq; pugionem in manu de ea desiluisset, atque ita dixisset, Non times, inquit, ne te aliquis eodem modo ingressus interficiat: Augustus non modò ei non est iratus, sed etiam gratias egit. Quæ cùm de eo, aliaq; permulta commemorarentur, tum illud in primis, eum nunquam ijs à quibus erat affectus molestia, iratum grauiter & intemperanter fuisse, fidemq; seruasse pepetuò, ijs etiam qui id non mererẽtur. Nam cùm Coracotæ latroni insigni in Hispania principiò ita fuisset infensus, ut edixisset se ei qui Coracotã uiuum cepisset, daturum decies sestertiûm, postquam is ultrò uenit, non modò ei nullum damnum attulit, sed etiam pecuniam dedit, eumq; locupletauit. Itaque Romani adducti his rebus omnibus, Augustum luxerunt, sed in primis quòd regnum cum Republica permiscuerat, libertatemq; conseruauerat, seq; ita ornauerat, & securos reddiderat, ut populi temeritate, & tyrannorum iniurijs liberati, simul in moderata libertate atque regno quietam & securam uitam agerent, regerenturq; sine seruitute, & absq; ulla seditione Rempublicam obtinerent. Quòd si qui etiam recordabantur ea quæ superioribus bellis ciuilibus facta fuerant, tamen eorum omnium culpam in tempora & necessitatem conferebant, putabantq; ex eo tempore esse animũ eius spectandum

Statua Pompeij Magni in funere Augusti

Tiberius laudauit Cæsarem.

Mulieres annũ luxere.

Athenodori factum.

Coracota latro.

XXV. myriades drach.

dum ex quo cepit sine controuersia regno potiri. Maximè uerò ei contulit ad gloriam diuturnitas principatus: etenim complures qui fuerant in Republica potentissimi uiri, mortem iam obierant, quorum posteri ignorantes qualis status Reipublicæ fuisset, cōtentiq; rebus præsentibus, in quibus erant educati, non solùm ex ijs nullam molestiam capiebant, sed etiam eorum cōsuetudine delectabantur. uidebant enim potiora esse ijs quæ ex maioribus audiuerant, longeq; tutiora. Quas res etsi uiuo Augusto non ignorabant, tamen eodem uita functo eas penitus perspectas planeq; cognitas habuerunt. Quippe ea solet esse, nescio quomodo, hominum natura et conditio, ut quandiu fortunæ muneribus fruuntur, non tam felicitatem agnoscant, quàm afflicti & calamitosi eandem requirant atq; expetant. id quòd accidit Augusti temporibus: cuius desiderio, postea quàm essent Tiberiū haud eius similem experti, omnes tenebantur. Tantum enim hi duo discrepabant inter se, ut quibusdam nō abfuerit suspicio, Augustum ob eam causam Tiberium, cuius mores habebat cognitos, de industria successorem reliquisse, quò ipse maiorem gloriam cōsequeretur. Cùm autem Augusto populus Romanus æternitatē immortalitatemq; donauisset, ei Liuiam, quæ tum Augusta nominabatur, sacerdotem creauit. Dedit Liuia decies sestertiûm cuidam Numerio Attico, Senatori & Prætorio uiro, quòd is iurasset, quemadmodum de Proculo Romuloq; traditum est, se Augustum, cùm in cœlū ascēderet, uidisse. Eidem Augusto fanū in urbe decretū est, idq; Liuia postea & Tiberius ædificauerunt. Fuere quoq; alia ædificata in plerisq; locis, partim assentiētibus populis & approbantibus, partim etiam contra eorum uoluntatem. Aedes quoq;, in qua Nolæ mortuus est, ei fuit cōsecrata, decretumq; fuit, ne statua ipsius in funere cuiusquam deferretur, atq; ut Tribuni plebis, quòd essent sacrosancti, ludos Augustales facerent. Hæc facta sunt Augusti temporibus.

Hominum stulticia. — *XXV myriades drach.* — *Numerius.* — *Augustales ludi.*

TIBERIVS

DIONIS LIBER LVII.

TIBERIVS patricius erat, et doctus, sed ingenio & moribus peculiaribus, rarisq;. Nam ita omnes animi affectus occultabat, ut quæ cupiebat, nunquam ferè diceret, pugnaretq; cum oratione uoluntas eius & desiderium. Id enim diffitebatur, quod expetebat maximè, & quod oderat, dissimulabat. Irascebatur nulla re conturbatus: iratus, tranquillissimo æquissimoq; animo esse putabatur. commiserabatur eos, in quos grauiter animaduertebat, & quibus ueniam dabat, succensebat nonnunquam. sic amplexabatur inimicissimos homines, ut sibi familiarissimos & coniunctissimos: cōtrà autem cum amicissimis non aliter se gerebat, quàm cum alienissimis hominibus. Denique putabat principis animum nemini cognitum esse oportere. Quòd si id in Tiberio tantum fuisset, cauere sibi ab eo nemo, cui cum ipso res fuisset, potuisset: cùm omnia contrario atq; is sensisset modo accipiens unusquisq;, eo quæ is nolebat, uelle, & non cupere ipsum ea quę maximè expetebat, iudicasset. Sed præter ea quæ suprà dixi, grauiter ferebat, dum suspicabatur aliquem esse conscium & participem cōsiliorum suorum, multosq; non aliam ob causam interfici iussit, quàm quòd sentiret ab ijs uoluntatem suam animaduersam & perspectam esse. Itaq; is solus fe-re

Tiberius in occultandis affectibus uafer. — *Principis consilia secreta esse oportere.*

rè tutus erat (quod tamen perrarò accidit) qui neq; ingenium eius ignoraret & mores, neq; patefaceret cognitos. Nam eo pacto qui ei parerent, non decipiebantur, nec propterea in odium eius ueniebant, quòd ostenderent se ea quæ ageret, percepisse. His moribus præditus Tiberius, sicut Imperator, non modò ad exercitum, sed etiam ad nationes omnes Roma literas misit, in quibus tamen non scripsit se Imperatorem, propterea quòd id nomen sibi unà cum cæteris nominibus decretum à Senatu repudiauit, hæreditatemq; Augusti, non cognomen admisit. Sed cùm iam haberet stipatores sui corporis, tamen petiuit à Senatu ut sibi opem ferret, ne quam iniuriam pateretur. Quod facetè quidam interpretatus, censuit custodiam ei, quasi nullam haberet, dari oportere: à quo Tiberius postquam irrideri se cognouit, non suos esse milites respondit, sed populi Romani. Cumq; hæc ageret, administraretq; omnia quæ pertinerent ad principatum, tamen eo se negabat indigere, quem primò tum propter ætatem (natus erat annos sex & quinquaginta) tum propter sensum oculorum hebetem & imbecillum (noctu enim plurimum, interdiu parum uidebat) omnino negabat se uelle: pòst autem socios quosdam petijt et collegas, non quidem rerum omnium, ut fit in ea republica cuius potestas penes paucos est, sed totius in tres partes diuisi principatus, quarum unam haberet ipse, collegæ reliquas. Earum partium una erat Roma cum cætera Italia: altera exercitus: tertia reliqui omnes, qui sunt sub imperio Romano. Cumq; instaret ut id sibi concederent, illi negarent contenderentq; ab eo, ut omnibus imperaret, Asinius Gallus utens, plus quàm sibi utile fuisset, patria loquendi libertate, Opta igitur, inquit, quam partẽ uelis. Huic Tiberius ita respondit, Quî fieri potest, inquit, ut is optet, qui ipse partes faciat? Gallus, ut cognouit se ob hanc causam in periculo uersari, cepit eum lenire sermone, atq; ita respondit, Non, inquit, hæc à me dicta sunt, ut tu tertiã tantummodo partẽ habeas, sed id propterea tibi proposui, quòd principatus diuidi nullo pacto possit. Tiberiũ tamẽ uerè nihilo magis placauit, sed acceptis postea multis & grauibus incõmodis, ad extremũ occisus est. Iam enim ei antè odio erat, ꝙ eam quę à Tiberio dimissa fuerat, ipse postea uxorẽ duxisset, quodq; Drusum tanq; filiũ suum tractaret. Sed cùm milites qui tum erant in Germania, animaduerterẽt Germanicũ & Cæsarẽ esse, & patre suo meliorẽ, Tiberio maledicere, Germanicũ Imperatorem nominare ceperunt. Cum his Germanicus egit pluribus uerbis, ne id facerent: pòst ubi uidet eos nõ posse de sententia dimoueri, gladium, tanquam sibi mortem inferre uellet, distrinxit. Tum ei unus è militibus gladium suum offerẽs, Tu uerò potius, inquit, hunc meum accipe, est enim acutior. Hanc seditionem militũ Germanicus uix tandem sedare potuit. Tum Caius Caligula filius eius (nam id ei cognomen erat, propterea quòd cùm esset magna ex parte in exercitu educatus, caligis militaribus pro urbanis utebatur) à militibus retentus est. Itaq; Germanicus cùm summum posset adipisci principatum, (beneuolentia enim populi Romani, atq; subditorũ omniũ omnino erat in eum propensa) noluit. Quare Tiberius eum, eiusq; uxorem Agrippinam magnis laudibus affecit. Vtrunq; enim suspectum habebat, propterea quòd Agrippina erat fœmina magni animi. Igitur Tiberius, quousq; Germanicus uixit, principatum obtinuit modestius atq; moderatius. pauca enim faciebat ex sese, uel nihil potius, sed de minimis quibusq; rebus referebat ad Senatum, cum eoq; communicabat omnia, & consiliarios, ut Augustus consueuerat, capiebat. Cumq; suam ipse sententiam dixisset,

Imperatoris nomen recusauit Tiberius.

Diuidere uoluit principatũ in tres partes.

Asinius Gallus.

Punita loquendi libertas.

Militum amor in Germanicũ.

Vnde Caius uocatus sit Caligula.

Tiberius consilia sua alijs libenter communicauit examinanda.

dixisset, non modò dabat potestatem omnibus, ut contra se dicerent, sed etiam facta sæpenumero decreta in contrarium, æquo animo ferebat. Interdum palàm suam sententiam proponebat, sæpe ita dicebat, ne libertatē eis eripuisse uideretur: Si mihi statuēdum aliquid fuisset, hæc aut alia exposuissem. Præterea ius dicebat, uocatusq; à magistratibus accedebat in forum, ubi ius reddebant, eoq; nonnunquam ueniebat inuocatus. Cumq; concederet magistratibus, ut in suis locis sederent, ipse in sede e regionè collocata, uidelicet ut princeps, exponebat ea, quæ sibi uidebantur. Dominus à liberis hominibus, aut Imperator, præterquàm à militibus, uocari nolebat. Patris patriæ nomen omnino repudiauit, princepsq; Senatus, ut erat uetus consuetudo, nominari uoluit. Crebrò dicebat se dominum seruorum, Imperatorem militum, principem reliquorum esse, optabatq; uiuere obtinereq; principatum, quousq; Reipublicæ utilitas postularet. Sic enim popularis erat in rebus omnibus, ut nihil suo natali die fieri permitteret, quod antè fieri non consueuisset. nemini licebat per fortunā eius iurare: sed neq; animaduertebat in eos, qui per eandem fortunam iurantes peierassent: nec uerò in his solùm popularis erat, sed etiam in eo, quòd ei nullum templum dedicatum est, quodq; nemini licebat statuā ei facere. Edixit enim palàm, ut ne ciuitas ulla, ne'ue priuatus quisquā id faceret: cui edicto addidit hæc uerba, Nisi ego permittam: moxq; adiecit, Atqui non permittam. Cumq; ei maledicerēt homines, aut contra eum aliquid impiè facerent, (nam id scelus nominabant impietatem, eiusq; grauissimas pœnas repetebant) minimè curabat, nec quenquam ob eam rem accusari patiebatr, cum tamē Augustum ea in re ueneraretur. Nam principio quidem in eos qui contra Augustum deliquerant, non animaduertit, progrediente tempore de plerisque supplicium sumpsit, ac tum Augustum propterea maximè honorauit, tum etiam quòd consueuisset ædificijs, quorum fundamenta iecerat, nec tamen absoluerat, nomen eius inscribere. Idem Tiberius consecrabat statuas & monumenta Augusti, nonnunquā mandabat pontificibus ut id facerent. Cumq; restituisset ædificia, quæ in urbe corruerant (nullum enim extruxit nouum præter Augusti sacrarium) nullum prorsus sibi uendicauit, sed eis nomina reddidit eorum, à quibus ædificari cepta essent. In suos usus parum, in publicos multum impēdit, restitutis operibus publicis, aut ornatis, maximaq; ope ciuitatibus & priuatis hominibus allata. Cumq; pecuniam daret aliquibus, aut alia munera, iubebat ea coràm numerari subitò, aut repræsentari. Intelligebat enim Augusti temporibus magnam diminutionē de donis eius sæpenumero à ministris esse factam: itaq; magnopere prouidebat, ne idem suo tempore eueniret. Hos sumptus faciebat ex legitimis redditibus. Neq; enim pecuniæ causa quenquam occidebat: nullius tum bona proscribebat, nulla ui atque uiolētia pecuniam exigebat. Etenim Aemilio Recto, qui ad se aliquando miserat maiorem summam pecuniæ ex Aegypto cui præerat, quàm imperata fuisset, rescripsit in hæc uerba: Tonderi, inquit, oues meas uolo, non ad uiuum radi. In primis erat affabilis, comis & humanus. Itaque iussit ut Senatores simul omnes se salutatū uenirent, ne dum alius aliū præuenire cuperet, se inuicem truderent. Aequitatem maximè colebat: nam cùm Rhodij magistratus ad eum scripsissent, nec ei in extrema epistola, ut erat consuetudo, uota fecissent, eosq; ob eam rem accersiri iussisset, tanquam statuisset in ipsos animaduertere: ut uenerunt, nihil fecit acerbius: sed eos, posteaquam uota quæ deerant epistolæ, subscripserunt, dimisit.

Cognomina Tiberij.

Impietas erat committere in Imperatorem.

Augusti Cæsaris statuæ.

Augustale.

Munera sua Tiberius coràm uolebat numerari.

Tonderi oues, non deglubi.

Consuetudo subscribendi salutem in epistolis.

ſit. Magiſtratus habebat in honore non aliter atque ſtante Republica, aſſurgebatq; Conſulibus, atque, quoties eis cœnam dabat, ingredientibus ad fores procedebat obuiam, & comitabatur abeuntes. Cumq; ſella ueheretur, neminem Senatorij aut equeſtris ordinis conſequi patiebatur, ueniebatq; ſæpiſsimè ad ſpectacula, non ſolùm ut honoraret eos qui ea facerent, ſed etiam ut plebem ornaret, atq; ut unà cum ea dies feſtos celebrare uideretur. Non enim his rebus ſtudere unquã, aut fauere cuiquam iſtorum eſt uiſus. Etenim cùm populus uellet ſeruum ſaltatorem donare libertate, id ipſe non antea comprobauit, quàm dominus eius conſenſit, & precium accepit. Cum amicis uerſabatur ut priuatus, ijsq; cùm rei eſſent, præſtabat patrocinium: intererat eorum ſacrificijs: uiſitabat ægrotantes, nullis cuſtodibus ſtipatus. Quinetiam defunctum amicum, & familiarem ſuum laudauit in funebri concione. Cumq; conuentus & ludi celebrarentur, eos ipſe ſpectabat de domo cuiuſdã Cæſariani aut liberti, quò ſe poſſent homines proximè & facilimè conuenire. Liuiam uerò matrem ſuam temperãtiorem humilioremq; præſtitit, cuius tanta erat inſolentia, ut ſuperbiam mulierũ omnium quę antea fuerant, ſuperaret. Ea Senatum & plebeios homines, ſi qui uellent, domum admittebat ſalutatum, idq; in annalibus ſcriptum eſt: præterea nomen eius aliquanto tempore ſcribebatur in epiſtolis Tiberij, cæteraq; omnia, ut imperatrix adminiſtrare conabatur. Nam obtinente Auguſto principatum, ſumma fuerat eius autoritas, & dicebat ab ſe Tiberium Imperatorem eſſe factum: ob eamq; cauſam non ſolùm uolebat ex æquo cum Tiberio imperare, ſed etiam eo ſuperior eſſe. Itaq; decernebãt aſſentatores præter cætera, Tiberium ex ea nominari debere, ut quemadmodum Græci ex patribus, ita ille ex matre nominaretũ. Qua re indignatus Tiberius, pauca confirmabat eorum quæ Liuiæ decernebantur, eamq; remouit omnino ab adminiſtratione rerum publicarum, ac ei tantummodo curam rei familiaris reliquit. Qua in re cùm etiam offenderetur poſtea, eam relicta urbe fugit, & ob eam cauſam Capreas habitatum uenit. Druſo quoq; filio ſuo petulantiſsimo & crudeliſsimo uiro, ex quo acutiſsimi gladij Druſiani appellabãtur, infenſus eſſe cepit, eumq; ſæpenumero priuatim publiceq; increpare. Huic enim dixit aliquando multis præſentibus: Tu certè me uiuo nemini uim afferes, neque facies iniuriam: quod ſi quid audebis tentare, ne mortuo quidem. Fuit enim Tiberius aliquandiu continentiſsimus, nec ſinebat alios libidinoſe quicquã agere, ſed ob eam cauſam in multos animaduertebat. Cumq; purpurea toga pleriq; uterentur, quod antea uetitum fuerat, neminem quidẽ ipſe repræhendit, aut mulctauit: ſed cùm forte pluiſſet in conuentu quodam, pulla penula ſe induit, quo facto, uti alio genere ueſtium nemo deinceps eſt auſus. Hæc omnia ab eo facta ſunt quouſq; uixit Germanicus: quo defuncto, quaſi aduerſario imperij ſublato, mores commutare cepit. Legata, quæ populo Romano in teſtamento Auguſti relicta erãt, quanquam non ſoluit illico, ea tamen præſtitit poſtea: ad quam rem hæc ei oblata eſt occaſio. Cùm enim mortuus efferretur, ac fortè per forum funus procederet, quidam in aurem mortui inſuſurrauit, rogatusq; ab ijs qui aderant præſentes, quid ei dixiſſet, Auguſto ut diceret ſe mandaſſe reſpondit, populum legatam pecuniam nõdum accepiſſe. Hunc Tiberius ſtatim occidi iuſſit, uti ipſe de ijſdem rebus nuncium ferret Auguſto, (hoc enim illudens ei dicebat) ipſe non multò pòſt reliquis ſatisfecit, trecenis nummis uiritim diſtributis. Singulari quorundam equitum certamini intereſſe noluit: ſed alte

Tiberius Senatoribus debitũ tribuit honorem.

Orationẽ pro amico mortuo habuit.

Liuiæ nomen ſcriptum in literis Tiberij.

Druſi petulantia ac crudelitas.

Acuti gladij Druſiani appellati.

Legata, quæ populo Romano Auguſti teſtamento erãt, ſerius repræſentata.

ro occiso, uetuit alteri ne eo genere certaminis in reliquum tempus uteretur. Eodem tempore cùm nepos eius quem ex Druso habebat, excessisset è uita, nihil fecit præter consuetudinem. putabat enim nõ debere principem sui incommodi causa curam Reipublicæ omittere. Drusus quoq; cùm esset factus Consul, officio Cõsulis cum collega suo ut priuatus pariter fungebatur, heresq; à quodam institutus, corpus eius simul extulit. Is ira incitabatur acerbissima, ita ut percusserit equitem nobilissimum, quamobrem Castor cognominatus est: eratq; usque adeò temulentus, ut cùm aliquando de nocte coactus esset cum Pretorianis subuenire incendio, suos aquam postulãtes feruenti aqua iusserit perfundi. Tauro autem Statilio, & L. Libone consulibus Tiberius interdixit usum sericarum uestium, uetuitq; ne quis nisi ad sacra uasis aureis uteretur. Cumq; postea dubitaretur à quibusdã, an ea quoque quæ haberent emblemata, interdicta essent, de hoc etiã edixit: & quanquam Latinè id propriè significare non poterat, tamen id uerbum propterea quod Græcum erat, edicto inseri noluit. Centurioni quoq; uolenti Græcè in Senatu testimonium dicere non permisit: etsi enim antea in eo complures causas audierat Græco sermone, & multas examinauerat, id tamen non satis conuenienter fecit. Vibium Rufum ne accusauit quidẽ, quòd sella in qua semper Iulius Cæsar sederat, interfectusq; fuerat, uteretur: qui cùm etiam uxorem Ciceronis duxisset, atq; de utroq; gloriaretur, quasi aut propter sellam Cæsar, aut orator propter uxorem esset futurus, tamen harũ rerum non solùm nullam culpam sustinuit, sed etiam consulatum gessit. Tiberius astrologos magosq; peregrinos morte affecit: ciues Romanos misit in exiliũ, etsi cum Thrasyllo erat semper, cuius uaticinatione quotidie utebatur, eiusq; sciẽtiæ ipse peritissimus erat. Nam cùm esset iussus in somnis cuidam pecuniam dare, facilè intellexit arte magica dęmonem ad se missum esse, ob eamq; rem hominem interfici iussit. Per id tempus quidam Clemens nomine, qui fuerat Agrippæ seruus, eiq; similis erat quodammodo, Agrippam se esse dixit, atq; eo pacto magnam hominum manum sibi coniunxit, comprehensusq; tandem à Tiberio, interrogatusq; quomodo Agrippa factus esset, Eodem, inquit, modo quo tu Cæsar es factus. Cùm autem in quodam edicto uerbo parum Latino usus esset, idq; postea noctu animaduertisset, omnes qui erant in huiusmodi uerbis diligenter uersati, accersiuit ad se, studebat enim Latinè & eleganter loqui. Cumq; Ateius Capito dixisset, Quanquam hoc uerbo nemo usus est antehac, tamen id tua causa recipiemus in posterum, & inter uetera referemus: atq; Marcellus quidam ad hæc ita respondisset, Hominibus, inquit, dare potes Cæsar ciuitatem Romanã, uerbis non potes: hunc Tiberius, quanquam nimia licentia loquendi usus fuerat, nullo damno affecit. Archelaum uerò regem Cappadociæ, cui iratus erat, accersitum, quasi res nouas moliretur, tradidit Senatui, ut de eo cognosceret, hominem non solùm summa senectute, sed etiam podagræ doloribus cõfectum: fuissetq; Archelaus affectus ultimo supplicio, nisi testis qui contra ipsum productus fuerat, asseruisset eum dixisse se Tiberio ostensurũ, postquam domum redijsset, quales sibi nerui essent. Qua ex re risus tam magnus excitatus est, propterea quòd ille non solum stare non poterat, sed ne sedere quidem, ut Tiberius eum amplius occidi noluerit. Itaq; Archelaus tunc saluus euasit, qui tamen non multò pòst mortuus est. Post cuius mortem Cappadocia uenit in potestatem populi Romani, eiq; uir equestris ordinis pręfuit. Tiberius, quandiu reliquas uirtutes etiam exercuit, magnoperè absti-

Drusi humilitas. *Tiberij decreta.* *De idiomate Græco prohibito.* *Vibius Rufus.* *Astrologi & magi ex Vrbe expulsi.* *Clemẽs Agrippæ seruus, domino persimilis.* *Tiberius amauit sermonis Latini puritatem.* *Archelaus rex Cappadociæ.* *Cappadocia Romanorum prouincia facta.*

rè abstinuit ab alienis. Non enim adiuit hæreditates quæ sibi erãt à propinquis relictæ, multaꝙ impendit in usus ciuitatum & priuatorum hominum: cuius rei causa nullum honorem postulauit, nullam laudem admisit. Legatis ciuitatum nationum'ue nunquam respõdebat solus, sed plerosꝙ, eosꝙ potissimum qui apud eas gentes cum imperio fuerant, suæ sententiæ participes faciebat. Germanicus aũt exercitu prosperè cõtra Germanos ducto, usꝙ ad Oceanum peruenit, barbarisꝙ fortiter deuictis, ossa eorũ qui cum Varo interierant, collegit & sepeliuit, ac postremò signa militaria recuperauit. Tiberius, cùm ei instaret Senatus, statueretꝙ Nouembrem (eo mense *Senatus uolebat Nouembrẽ appellare Tiberium.* natus erat XVI. Cal. Decembris) Tiberium appellandum esse, ita respondit, Si uobis, inquit, Cæsares erunt XIII, quid facietis? Post hæc Marco Iunio, & Lucio Norbano cõsulibus, Calendis ipsis Ianuarijs prodigium non paruum extit, quo Germanici interitus prædici quodam modo uidebatur. Nam eo die Norbanus Consul, qui semper in id incumbebat, ut tuba caneret, in eoꝙ studiose exercebatur, prima luce, cùm iam domi adesset magna hominum multitudo, tuba canere cepit, quæ res omnes pariter conturbauit, quasi Consul bellicum cecinisset. Augebat timorẽ, quòd statua Iani ce- *Sybillina carmina.* ciderat, quodꝙ per id tempus quædam oracula canebantur pro Sibyllinis, quæ licet ad hæc nostra tempora potius quàm ad illa pertinerent, tamen ijs omnes ualde commouebantur: ea erant,

Τρὶς δὲ τρικοσίων περιτελλομένων ἐνιαυτῶν,
Ῥωμαίους ἔμφυλος ἐλεῖ στάσις, ἁ Συβαρῖτις
Ἀφροσύνα. id est:
Ast ter tercentum reuolutis protinus annis
Romana intestina perdetur seditione,
Et furor exitium Sybariticus afferet urbi.

Hæc Tiberius ut falsa calumniari cepit, librosꝙ omnes scriptos de uaticinijs inspici, ex quibus eos qui inutiles esse uidebantur, damnari atque reijci, cæteros reponi & retineri iussit. Mortuo Germanico, Tiberius & Liuia magna lætitia affecti sunt, cæteri omnes tulerũt grauiter. Erat Germanicus *Germanici mores atq; uirtutes.* egregia forma, optimo ingenio præditus, omni doctrina ornatissimus, magnis uiribus corporis, uir perhumanus & modestus. nihil enim contra Drusum faciebat inuidiose, nihil contra Tiberiũ, quod repræhendi posset. Nam cùm sæpenumero potuisset adipisci imperiũ, noluit. Is Antiochiæ mortuus *Germanici mors.* est, insidijs ei à Pisone & Plancina factis. Etenim ossa hominũ mortuorum defossa in ædibus, in quibus habitabat, & laminæ plumbeæ, in quibus erat nomẽ eius scriptum cum quibusdam execrationibus, eo adhuc uiuo inuentæ sunt, eiusꝙ necis Piso reus à Tiberio factus, introductusꝙ in Senatum, dilatione postulata, mortem sibi consciuit. Tiberius postquam neminem habuit aduersariũ & competitorem in Imperio, ab ijs rebus quas antea bene gerebat, deficere, & cuncta acerbè administrare cepit. Tum enim reus erat impietatis is, qui non modò in Augustũ, sed etiam in eum aut eius matrem fecisse aliquid, aut minus commodè dixisse deferretur, ac in eum animaduertebatur grauiter. Torquebantur non modò serui contra dominos, *Tiberij crudelitas.* sed etiam liberi & ciues. Qui accusauerant, aut testimonium contra reos dixerant, cõsequebantur eorum bona, adipiscebanturꝙ honores & magistratus. Multos interfici iussit explorata die & hora qua nati fuissent, atque inde animaduersa fortuna eorum et moribus. Quem enim excellere uidebat, aut sperare principatum, eum funditus perdebat, didiceratꝙ fatum cuiusꝙ

Galbæ principatum præuidit Tiberius.

ciuis primarij: ita ut Galbæ, qui postea principatũ obtinuit, factus obuiam, quo die ille sponsalia fecerat, dixerit, Et tu aliquando principatũ degustabis: cui propterea pepercit, ut ego quidem arbitror, quòd id ei certum & fatale erat: ut autem ille dicebat, propterea quòd in senectute & longo tempore post mortẽ suam esset regnaturus. Aderat ei semper, & diligenter conficiebat omnia Lucius Aelius Seianus (is erat Strabonis filius) qui olim M. * Sabio Apicio in delicijs fuerat. Hic Apicius luxuriose uixerat supra omnes homines. Cùm enim aliquando uoluisset intelligere quantos sumptus fecisset, et quantum restaret, cognouissetq; sibi superesse centies sestertiûm, magna molestia affectus, metuensq; ne fame moreretur, mortem sibi consciuit. Igitur Seianus aliquanto tempore unà cum patre prætorianis præfuit: sed postquam eius pater in Aegyptum missus est, atque ipse præfectus eorũ fuit solus, præter cætera quæ constituit, prætorianos milites seorsum antè per cohortes cubantes unum in locum atque in eundem murum conduxit, ut conferti celerius possent imperata facere, utq; quòd in eodem muro essent, metuerentur ab omnibus. Huic Tiberius coniuncto sibi morum similitudine Prætorios honores tribuit, quod antea nemini qui similis eius esset, contigerat, eumq; cõsiliarium ac ministrum in rebus omnibus cepit. Postquam Tiberius Consularem dignitatẽ cum Druso adeptus est, statim plerique omnes ex eo mortem Druso prædixerũt. Nemo enim fuit eorum qui cum Tiberio Consulatum gesserunt, qui infelicissima morte non obierit. Siquidem Quintilius Varus, Cneus Piso, atque adeò Germanicus miserè perierunt, idq; ei fato quodam uidetur cõtigisse. Drusus quidem eo tempore & Seianus postea, cùm collegæ eius fuissent, mortui sunt. Cùm autem abesset ab urbe Tiberius, Caius Lutorius Priscus eques Romanus, ac poeticæ in primis peritus, qui Germanici epitaphiũ cõposuerat, ob eamq; rem magnam pecuniam acceperat, accusatus est in Drusum ægrotãtem carmen scripsisse. Quamobrẽ cùm damnatus à Senatu, occisus esset, Tiberius molestè tulit, non quòd esset affectus supplicio, sed quòd Senatus aliquem interfici iussisset nõ cognita sua uoluntate. Itaque increpatis patribus iussit ut decernerent, ne de ijs quos ipsi damnauissent, intra decem dies supplicium sumeretur, ne'ue decretum quod de capite alicuius esset factum, intra idem tempus publicaretur, quò posset absens decreta eorum intelligere, eaq;, an iure facta essent, cognoscere. Post hæc functus Consulatu, atque in urbem reuersus, uetuit Consulibus ne quenquã in iudicio defenderent. Nam ego, inquit, si Consul essem, id non facerem. Cùm autem unus ex Prætoribus argueretur contra eum impiè dixisse aliquid aut fecisse, ac postea de curia decessisset, reuersusq; relicta ueste magistratus, petijsset, ut statim ueluti priuatus accusaretur: id Tiberius uehemẽter doluit, eumq; nullo damno affecit. Saltatores autem Roma expulit, uetuitq; ut eam artem nusquã exercerent, quòd notarent ac uituperarent mulieres, & quòd seditiones concitarent. Plerosq; qui excesserant è uita, statuis ornauit & publicis monumẽtis. Seiano quidem uiuenti statuam æneam in theatro collocauit, eiusdemq; statuæ multæ postea à multis factæ sunt: estq; apud populũ & in Senatu maximis laudibus affectus. Hunc Seianũ Consules nedum cæteri clari uiri domum prima luce semper ueniebant salutatum, cum eoq; communicabãt omnia, quæ priuatim essent à Tiberio petituri: itemq; ea quę publica erant, de quibus Tiberium respondere oportebat. omnino enim nihil eiusmodi absque Seiano gerebatur. Per id tempus cum Romæ porticus maxima in alteram partem

Apicij luxus.
** Dio Gabio legit.*
CCL. Myriades drachmarum.
Seianus prætorianos unum in locum congregauit.
Omnes qui cũ Tiberio consulatũ gesserunt, morte infausta sublati.
C. Lutorius Priscus.
Vetuit, ne de damnatis supplicium intra decem dies sumeretur.
Saltatores expulsi.
Honores habiti Seiano.

partem inclinaret, eam quidam architectus contra omnium opinionem erexit, cuius nomẽ propterea ignoratum est, quòd Tiberius permotus inuidia rei admirabilis, id scribi in annaliũ monumẽtis noluit. Is igitur quisquis fuit, fultis undique fundamentis porticus, ne moueretur, ac superiore parte eius uelleribus ouium, & crassis uestimẽtis cincta, & circumligata funibus, eam adhibitis multis hominibus, & machinis in pristinum locum restituit. Tiberius hominem admiratus ei inuidit: cui quanquam ob id factum pecuniam largitus est, tamen eum ex urbe per inuidiam expulit. Is aliquãto tempore pòst ad Tiberium reuertitur, atque interim dum eum uehemẽter obsecrat, cõsultò poculũ uitreũ quod gerebat, clàm de manib. abijcit, fractũq; primò & collisum, mox integrũ illæsumq; in suis manibus ostendit: cumq; ob eam rem se ueniam consecuturum putaret, eum Tiberius interfici iussit. Drusus filius eius ueneno sublatus est. Nam cùm Seianus propter potentiã & dignitatem quam obtinebat, cætera omnia faceret petulantius atq; insolentius, tandem se ita contra Drusum conuertit, ut cum eo pugnis aliquando certauerit. Quocirca eum metuens, Tiberiumq; simul sperans, si adolescentem de medio sustulisset, se facilimè arbitratu suo senem esse tractaturũ, Druso uenenum dedit, usus opera famulorum eius, uxorisq; (ea Liuilla à quibusdam nominata est) cum qua antea adulterium commiserat. Huius facinoris culpa penes Tiberium quoq; nonnullorũ arbitratu fuit, quòd Druso ægrotante mortuoq;, nihil fecit præter consuetudinem, nec alijs ut facerent, permisit. Quę ratio ideo mihi non probatur, quòd eodem modo se gerebat erga reliquos omnes, quodq; erga Drusum unicum filium, & certè legitimum ualde affectus erat, & quòd de ijs qui eum necauissent partim statim, partim postea supplicium sumpsit: uenitq; in Senatum, & filium, ut par erat, laudauit, inde domum reuectus est. Vetuit Tiberius ne ij quibus aqua & igni interdictum esset, testamentum facerent, quòd etiam obtinet hisce temporibus. Aelium uerò Saturninum, à quo carmina quædam in ipsum scripta erãt minus commodè, reum factum in Senatu, conuictumq; iussit è Capitolio præcipitari. Memorare possem complura eiusdem generis, si uellem omnia persequi. sed in summa permulti homines ex huiusmodi causis ab eo interfecti sunt. Id uerò prætereundum non est, Tiberium singula diligenter inuestigare quæ sibi homines exprobrarẽt, eaq; comperta contra se patefacere consueuisse. Etenim ea quæ nonnulli secretò collocuti essent, ea ipse ita dictitabat palàm, ut postea in publicis commentarijs scriberentur: præterea quò uideretur irasci iustius, ea sæpe quæ nemo dixerat, sed quorũ erat sibi conscius, dicta esse mentiebaẽ. Ex quo fiebat ut contra se delinqueret in ijs, propter quæ alios ut impios puniebat. Hanc ob causam ridiculus erat, cùm ea quæ rei se negabant dixisse, ipse dicta esse confirmans, iuransq;, sibi uerius iniuriam faceret. Qua ex re eum non esse sanæ mentis plerique arbitrati sunt: neque tamen demens esse omnino putabatur, cùm cætera administraret sapienter. Senatori enim qui petulãter & luxuriose uiuebat, curatorem dedit nõ secus ac pupillo: & Capitonem qui procurator fuerat in Asia, detulit ad Senatum, eumq; accusatum quòd milites habuisset, fecissetq; multa, quasi præesset ei prouincię cum imperio, in exiliũ misit. Nam illis quidem temporibus nihil amplius licebat ijs quibus cura pecunię Principis mandata erat, quàm redditus legitimos colligere: iudicabanturq; eorum controuersiæ in foro, atque ex iure ciuili, pariter cum causis priuatorũ ciuium. Itaque in rebus à Tiberio gestis magna fuit uarietas, magna inconstantia,

Venenum Druso à Seiano datum.

Testamenti factio prohibita ijs, quibus aqua & igni interdictum est.

Tiberius eorũ diligens inuestigator, quæ sibi exprobrarentur.

Tiberius non esse satis sanæ mentis existimatus.

Primum decennium Tiberij. stantia. Postquàm decem anni præterierunt, etsi non petiuit principatum cõfirmari Senatus cõsulto, nec enim opus erat, propterea quòd nõ repudiabat eum, ut Augustus, tamen celebrati ludi, qui decimo quoque anno fieri cõsueuerant. Cremulius autem Cordus, quòd Seianum offendisset, manus sibi afferre coactus est: nam cùm eum Tiberius non posset reum facere alicuius sceleris (erat enim iam senex, uixeratq; semper honestissimè) propterea condemnauit, quòd in historia quam olim de rebus gestis ab Augusto cõposuerat, & quàm Augustus ipse legerat, Cassium & Brutum laudauisset, & Senatum populumq; Romanum repræhẽdisset: quodq; Cæsarem & Augustum, etsi nihil contra eos scripserat, tamẽ non ornauisset summis laudibus. De ijs enim rebus accusatus, occisus est: atq; scripta eius in urbe quidem ædiles cremauerunt, foris autem præfecti singularum ciuitatum: quæ tamen postea rursum in lucem edita sunt: fuerant enim & ab alijs multis, & à Marcia filia eius occultata: ac tum propter Cordi calamitatẽ multò cepere legi studiosius. Eodem tempore Tiberius prætorianos milites corã Senatoribus, tanquam uires eorum ignorarent, curauit exerceri, ut se magis timerent, animaduersa eorum multitudine & uiribus. Quæ cùm illis temporibus facta fuerint, & historiæ mandata. *Cordi historia.* *Cyzicenis libertas erepta.* Cyzicenis, quòd ciues aliquot Romanos tenuissent in uinculis, nec templum quod Augusto ædificare inceperant, absoluissent, libertas iterũ erepta est. Cùm autem quidã simul cum ædibus suis statuã Tiberij uendidisset, eum Tiberius ob hanc causam condemnari iussisset atque interfici, nisi primus esset à Consule sententiam rogatus. nam ita affectus pudore, ne in rem suam dicere uideretur, reum sua sententia liberauit. Sed cùm Lentulus Senator, homo suaui ingenio & modesto, ac iam grandis natu, accusatus Principi insidias fecisse, accusatores (aderat enim præsens) uehementer irrideret, Tiberius, quòd ob eam causam cõmotus fuisset Senatus, Siquidẽ, inquit, me Lẽtulus odit, hac luce me indignũ puto. *Lentuli dignitas apud Tiberium.*

DIONIS LIBER LVIII.

Itaq; Roma profectus eo tempore, nunquam in urbem reuersus est, licet se uenturum semper pollicere tur. Retiarius uerò quidam amicus & familiaris Sabini uiri primarij in urbe, ut Seiano rem gratam faceret, Sabinum domum suam in qua habitabat, introduxit, nonnullis Senatoribus sub tecto eius occultatis, cepitq; ibi cum eo cõferre sermones, eumq; paulatim pellicere, quibus rationibus cõsueuerat, ut omnẽ animi sui sententiã explicaret.

Calumniatores.

» Solẽt enim calumniatores principiò alteri maledicere, ac quędã arcana patefacere, ut eos accusent postea, qui se maledictis nõ abstinuerint. Itaq; illi,
» ut qui id cõsultò faciãt, tutò loquunt̃ & sine periculo. nõ eñ ita sentire exi-
» stimant̃, sed propterea obtrectare, quòd alios captare & coarguere uelint:
» hi, si paulò dixerint aliter q̃ deceat, puniunt̃ subitò, ut tum accidit.

Nam Sabinus eodem die coniectus in carcerem, postea est indemnatus occisus, corpusq; eius in Gemonias tractum, inde in flumen proiectum est. *Sabini mors.* Hunc casum grauiorẽ fecit canis eiusdem Sabini, qui cum eo unà in carcere fuit semper, nec reliquit mortuum, quiq; se ad extremum in flumen coniecit. *Canum fides.* Iisdem temporibus Liuia annum agẽs sextum & octuagesimum mortua est. Eam Tiberius non uisitauit ægrotantẽ, nec exequias funeris eius prosecutus est, nullosq; honores ei tribuit præter funus publicum, statuasq;, aliaq; nonnulla quæ nihil habere momenti uidebantur, uetuitq; palàm ne immortalitate donaretur. *Liuiæ mors, eiusq; uitæ anni.* Huic Senatus non solùm decreuit ea quę Tiberius mandauerat, sed etiam censuit, ut eam matronę annum lugerent, laudato in primis Tibe

rio

rio quòd ne tum quidem Reipublicæ curā omitteret, arcumq́ue ei decreuit, quod antea fœminæ acciderat nunquā, propterea quòd multos Senatores conseruauisset, educassetq́ue eorū liberos, ac cōplures filias eorū in matrimoniū elocādas dote iuuisset. Quas ob res nonnulli Liuiā matrē patriæ appellauerunt: eaq́ue in monumento Augusti sepulta est. Multa ab ea sapienter dicta referunt, quę uocātur ἀποφθέγματα. Nam cùm nudos homines qui sibi facti erāt obuiā, mori ob eam causam oporteret, dixit eos matronis quidē honestis & cōtinentibus, nihil à statuis differre, sicq́ue eos seruauit. Cumq́ue interrogaretur, quibus rationibus Augustū sibi subiecisset: respondit multa modestia, quòd ea quæ placerēt Augusto, faceret libenter, quòd res ipsius nō inquireret curiose, quodq́ue se scire dissimularet, quibus ille rebus uenereis domi frueretur: talis enim Liuia fuit. Cęterùm arcus qui Liuiæ decretus fuerat, nō est ædificatus, propterea quòd Tiberius promittebat se eum ædificaturū suis sumptibus. nam decretū quod aperta oratione nō erat ausus rescindere, hoc pacto irritum fecit: nec enim opus fieri permisit pecunia publica, nec ipse fecit suis sumptibus. Tum Seianus efferri cepit insolentius, decretumq́ue est à Senatu, ut natalis dies eius publicè celebrarēt. Statuarum uerò multitudinē quas ei Senatus, equestris ordo, tribus omnes, & primarij uiri posuerūt, numerare certè nemo potest. Senatus enim legatos separatim, itemq́ue equites & plebs ipsa ex tribunis suis & ædilib. ad utrunq́ue mittebant: de utroq́ue uota faciebāt: sacrificabāt utriq́ue, & per utriusq́ue fortunā pariter iurabāt. Interea Tiberius Gallū qui uxorē eius duxerat, quiq́ue fuerat liberè de principatu locutus, nactus occasionē adortus est. Nam cùm ad se legatus uenisset, ei conuiuiū fecit, eumq́ue excepit perhumaniter, mox contra eundē ad Senatū scripsit, ita ut acciderit ei res quędā admirabilis, & quā nemini uideo adhuc cōtigisse. nam quo die cœnabat apud Tiberiū, eiq́ue propinabat amicè, cōdemnatus est à Senatu, missusq́ue Prætor, qui eum uinctū ad suppliciū duceret. Cumq́ue id Tiberius fecisset, tamē ei mortē obire cupiēti, cognito decreto Senatus, nō permisit: sed eum, quò magis affligeret, iussit bono animo esse, utq́ue solutus à uinculis in custodia teneretur, quousq́ue ipse in Vrbem ueniret, idq́ue, ut paulo antè dixi, ut hac ignominia affectus & perculsus metu, diutissimè miser & calamitosus esset. idq́ue factum est. Semper enim custodiebatur à Consulibus, cùm non esset Tiberius Consul: tum autē à Prætoribus, non ut ne fugeret, sed ut ne sibi manus afferret: cum eo nullus amicus, nullus famulus uersabatur, loquebatur nemini, uidebatq́ue neminem, nisi quoties cibum capere cogeretur. Cibus uerò eiusmodi erat, ut non ei uoluptatem afferret, non uires eius reficeret, & quod erat omniū grauissimū, cum nō sineret mori. Id Tiberius sæpenumero in multis alijs fecit. nam cùm teneret amicum constrictum uinculis, sermoq́ue de supplicio & morte eius incidisset, negauit se ei adhuc esse reconciliatum. Cumq́ue magnis tormentis quempiam alium affecisset, deinde cognouisset eum non iure accusatū esse, mox interfici iussit, dixitq́ue eum grauiorē iniuriam accepisse, quàm ut posset bene beateq́ue uiuere. Syriacus uerò qui nullam ei iniuriam fecerat, homo doctus & eruditus occisus est, quòd Tiberius diceret eum Galli amicum & familiarem esse. Seianus autem indies augebatur, & ualde formidolosus erat, quem cùm Senatores cæteriq́ue quasi Imperatorem sequerentur, & Tiberium paruifacerēt, Tiberius metuēs ne apertè eum designarēt Imperatorem, etsi nō putauit omnino eam rem cōtemni aut negligi oportere, tamen nihil egit apertè, propterea quòd intelligebat Seianū in primis sibi deuin-

Liuiæ apophthegmata.

Natalis dies Seiani publicè celebratus.

Tiberij crudelitas in Gallum.

Syriaci mors.

Seianus.

Seiani apud omnes autoritas.

xisse Prætorianos milites, ac Senatores partim beneficijs, speq; bona iniecta, partim timore sibi coniunxisse: præterea Tiberij familiares omnes usq; adeò sibi fecisse beneuolos, ut omnia dicta eius factáue subitò ipsi renunciarent: quæ aũt ipse faceret, ea nemo ad Tiberiũ perferret. Itaq; Tiberius aliã sibi rationem esse ineundã ratus, maturauit eum designare Consulem, uocareq; sociũ & participẽ consiliorũ suorũ. sæpe ita dicere, Seianus meus, Seianus inq; meus, idq; scribere in literis quas ad Senatũ aut ad populũ mittere solitus erat. Quibus rebus homines credentes deceptiq;, utriq; in locis omnibus statuas æneas pariter ponebãt, utriusq; nomẽ pariter inscribebãt, utriq; ferebãt sellas aureas in theatra: factũq; est Senatuscõsultũ, ut ambo simul designarentur Consules in quinquennium, faciebantq; sacra statuis eius, non aliter quàm statuis Tiberij. Rebus Seiani in hunc modũ succedentibus, complures alij nobilissimi & clarissimi uiri interfecti sunt. In eorum numero fuit Caius Rufus Geminius, qui cùm esset impietatis in Tiberium accusatus, tabulas testamenti sui attulit in Senatum, in quibus filios suos & Tiberium hæredes faciebat ex æquis partibus: tamen accusatus quòd mollis & effœminatus esset, domum reuertit, antequàm aliquid decerneretur. Pòst ubi intellexit quæstorem adesse ad renunciandam sententiam, qua fuerat condemnatus, se ipse percussit, ac uulnere quæstori demonstrato, Refer, inquit, ad Senatũ, fortem uirum mortem oppetere. Huius uxor Publia Prisca rea facta alicuius sceleris, in Senatum uenit, ibiq; pugione quem sub ueste condiderat, se ipsa interemit. Seianus autem in tantam arrogantiã uenerat propter magnitudinem potestatis, ut (quò omnia in summma dicã) ipse Imperator, Tiberius insulę cuiusdam princeps uideretur, quòd insulam incoleret cui Capreæ nomen est. Ad Seiani fores frequentes homines assistebant, dimouebantq; se mutuò de loco, & expellebant: quòd metuerent, ne aut ab eo non conspicerentur, aut ne uiderentur in postremis esse, quòd ille obseruaret cuncta diligentissimè, atq; in primis uerba nutusq; primariorum hominum. Vt enim ij qui eam dignitatem obtinent quam merentur, non magnopere postulant honores sibi ab alijs exhiberi, neq; si quid ab illis prætermissum aut peccatum fuerit, repræhendunt, sibi enim conscij sunt

C. Rufus Geminius, iniustè accusatus sibiipsi infert manus.

Publia Prisca se interemit in Senatu.

Seiani arrogantia.

Nobilium & ignobiliũ differentia.

» se non contemni: ita qui subsidium sibi comparant ad decus atq; ornamen-
» tum, studiose quærunt omnia quæ spectant ad augendam dignitatem: quę
» si nequeunt assequi, molestè ferũt, quasi illudi uideantur, dolentq;, quasi sint
» magnis iniurijs lacessiti. Ex quo fit, ut maior cura adhibeatur in fouendis e-
» iusmodi hominibus, quàm in ipsis Imperatoribus ambiendis. Nam hi serua-
» re se dignitatem suam putant, & uirtutem colere, cùm huiusmodi peccato-
» rum pœnas prætermittunt: illi dum ignoscunt, existimant argui suam imbe-
» cillitatem: dum autem puniunt, tum demum potentiã suam intelligi & con-
» firmari putant.

Sed cùm Calendis quibusdam frequentes domi Seiani conuenissent, lectus positus in aula, ubi salutabatur, propter multitudinem sedentium fractus est, felesq; exiens transiuit medius. Cumq; Seianus descenderet in forum, peractis sacrificijs in Capitolio, satellites eius ea uia quæ est ad carcerem, profecti, quòd eum propter multitudinem hominũ consequi non possent, corruerunt ad scalas, è quibus damnati præcipitabantur. Seianus ob hanc rem egit auspicia, in quibus nullæ aues prosperæ, sed corui multi circum eum uolare & canere, deinde aduolare domum eius, & super eam considere uisi sunt: quę auguria tamen nec Seianus curare, nec quisquam alius. nam siquis deus ex ijs rebus quæ tum uidebantur, certò prædixisset tan-

Prodigia Seiani mortem præcedentia.

Scalæ Gemoniæ.

tam

tam mutationem futuram, ei fidem habuisset nemo. Tum enim pleriq; fortunam eius iurabant, eumq; Tiberij collegam appellabant non in consulatu, sed in orbis terræ imperio. Quæ cùm non ignoraret Tiberius, consultaretq;, quo pacto eum interficeret, nec quemadmodum id faceret palàm tutò reperiret, rationem admirabilem Seiano cæterisq; omnibus inire cepit, quò perspectos animos eorum & cognitos haberet: multa enim de se ad Seianum, atq; ad Senatũ crebrò scribere, interdum dicere se grauissimo morbo laborare, & in mortis periculo uersari, nonnunquam optimè ualere, seq; Romam propediem esse uenturum. Seianum tum extollere, tum maximè deprimere, nõnullos socios eius, ipsius causa honore, nonnullos dedecore afficere. Quibus rebus Seianus partim elatus, partim depressus, suspensus semper & incertus erat. non ei ueniebat in mentem timere, ac proinde res nouas moliri, erat enim in honore: nec rursum usq; adeò confidere, ut ageret aliquid audacius, siquidem imminuebatur eius potentia. Cæteri, cùm uicissim ac paruo temporis interuallo audirent contraria, non amplius Seianum admirari, nec eum omnino contemnere, suspicariq; Tiberium aut breui tempore moriturum, aut esse in urbem uenturum: itaque dubij omnes & incerti esse. Perturbabatur his rebus omnib. Seianus, ac multo magis, quòd ex statua ipsius fumus prodierat, abscissoq; eius capite ut causam cognoscerent, magnus inde serpens prosiluerat: cumq; eidem statuæ subitò alterum caput repositũ esset, atq; propter eam causam sibi ipse sacrificare statueret, (sibi enim etiam sacra facere solebat) funiculus in collo eiusdem statuæ religatus repertus est. Hîc Seianus multo magis contẽni cepit, manifesteq; deseri, & abiectus esse. Quare Tiberius confisus, speransq; se populũ & Senatum socios habituros, hominem inuadit sparsis rumoribus, se ei tribuniciam potestatem daturum, quò eum maximè imparatum offenderet. Interim contra eum scribit ad Senatum: literas dat Næuio Sertorio Macroni, quem uirum prætorianis militibus secretò præfecerat, docueratq;, quid se facere oporteret. Is ubi nocte quasi ob alias causas Romam uenit, mandatis quę à Tiberio habebat, cum Memmio Regulo Consule, (nam eius collega fauebat Seiano) & cum Gracino Lacone præfecto uigilum communicatis, prima luce palatium conscendit: (erat enim futurus Senatus in templo Apollinis) ibi Seiano qui nondum ingressus erat, fortè fit obuiam, quem ut uidet perturbatum, quod Tiberius nihil ad se scribat, eum consolatur, dicit secretò se ei tribuniciã potestatem afferre. Ea re lætatus Seianus in Curiam ingreditur: Macro prætorianos qui apud Seianum & Senatum erant, in castra mittit, patefacta eis sua potestate, ostensisq; literis Tiberij, in quibus Tiberium nonnulla eis largiri significabatur: pro his excubias uigilum circum templũ disponit, dein ipse ingreditur: mox datis literis Consulibus, exit antequàm legantur, præcipitq; Laconi, ut ibi cuncta tueatur, ipse in castra, ne qua seditio fiat, proficiscitur. Recitantur longæ literæ in Senatu, in quibus nihil erat perpetuum contra Seianum. Harum principium erat de alijs rebus scriptum: subsequebatur breuis cõtra eum expostulatio, pòst alia quædam diuersa: rursum in Seianum aliquid: ad extremum scribebat in duos Senatores familiares Seiani animaduerti oportere, ipsum esse in custodia retinendũ. nihil enim apertè de morte eius scripsit, ueritus ne tumultus ob eam causam cõcitaretur. Quę literæ cùm essent eiusmodi, multa, eaq; inter se uaria audire licebat ac uidere. Nam principiò antequàm literę legerentur, omnes Seianum laudabant, acclamabaturq; ab omnibus, se iam ea quæ diu sperauerant,

Tiberij contra Seianum insidiæ astutissimæ.

Seiani statua.

Næuius Sertorius Macro.

Gracinus Laco præfectus uigilum.

Tiberij contra Seianum ad Senatum literæ.

rauerant, adeptos esse: pòst ubi nihil horum est in literis inuentum, atq; omnia contra expectationem audita sunt, dubitare omnes, mœrere, & conturbari: nonnulli quoq; qui unà cum eo consederant, surgere: Prætores & tribuni plebis eum circũstare, ne fortè prosiliens foras, concitaret aliquid atq; commoueret, id quod initiò fecisset, si graui aliqua fuisset oratione perterritus: sed dum ea quæ recitabantur, contemneret ut leuia, nec metueret quicquã nisi de se grauius scriberetur, non excesit è loco. Interim Regulus eum ad se uocat, is primò non paret, nec id facit superbia (iam enim erat humilior) sed quòd non consueuerat imperata facere. Consul eum iterum ac tertiùm uocat, porrectaq; manu, Huc ades, inquit, Seiane. Tum ille, Me'ne, inquit, uocas? ita tandem surgit, & ad Consulem pergit, eumq; Laco consequitur. Perlectis literis, cepere omnes uno ore contra eum uociferari atq; ei maledicere, non solùm ij qui ab eo iniuriam acceperant, sed etiam ij qui eum metuebant antea: pleriq; dissimulabant consuetudinem & amicitiam quam cum eo habuerant: multi ista commutatione lætabantur. Regulus educit eum extra Curiam, comitatusq; reliquis magistratibus in carcerem perducit. Ex quo intelligi debet imbecillitas rerum humanarum & inconstantia, nec nos unquam ullo pacto extolli oportere. nam quem omnes manè ut potiorem se comitati fuerãt in Senatum, eum paulo pòst in carcerem trahebant ut abiectum & nefarium hominẽ: & cui coronam paulò antè dederant, eundem postea uinculis constringebant: quemq; antea satellites stipabant ut dominum, eum deinde ut fugitiuum custodiebant. Hîc plebs cõmota irridere & uociferari cepit propter eos qui ab eo interfecti fuerant, eiq; propter ea quę sperauerat, illudere, omnesq; eius statuas deturbare, affligere, cõminuere, dissipare, tanquam eo pacto uulnus homini infligeret. Ex quibus rebus omnibus Seianus iam tum poterat præuidere, quid sibi esset euenturum. Nam non multò pòst decreto Senatus in Gemonias proiectus est, plebsq; corpus eius triduo magnis opprobrijs affectũ, tandè in flumen proiecit, & liberi eius Senatusconsulto ad mortem ducti sunt, filia uirgine quæ filio Claudij desponsa fuerat, prius à carnifice uitiata, quòd nefas esset uirginem in carcere necari. Tunc in Vrbe magnus tumultus concitatus est. Plebs enim occidere properabat eos quos intelligebat plurimum apud Seianum potuisse, atque eius autoritate fultos, sæpe multis iniuriam fecisse: milites dolere, quòd in suspicionem uenissent Seiani beneuolentiæ, quodq; sibi uigiles in fide erga Imperatorẽ præpositi essent, ob eamq; rem facere incendia & rapinas. Senatus decreuit locari in foro statuam Libertatis, atq; eum diem quo mortuus erat, celebrari certaminibus equorum & belluarum cædibus annuis, quod antea factum erat nunquam: atque ut nemini in posterum honores immoderati tribuerentur: ne'ue per alium quàm Imperatorem iuraretur. Quibus decretis factis nihilominus Macronem paulo pòst & Laconem adulari ceperunt, quamuis hi proximo exemplo perterriti, amplissimos honores repudiarent. Tiberius nactus occasionem ex Seiani delictis, magnum numerum hominum sustulit, quos partim tradidit in manus carnificum, partim afferre sibi manus coegit. Erat idonea causa ad accusandum, Seiano amicum fuisse, aut fuisse uideri, quasi uerò Tiberius cum non dilexisset plurimũ, aut ipsius causa cæteri studiosi eius non fuissent. Sed in hac tam magna crudelitate tamen uisus est aliquid humaniter agere, quòd Cassiano & Lucio Seiano Prætori, ac Marco Terentio equiti pepercit. Hic Seianus in contumeliã Tiberij spectaculum

Seianus deprehensus incarceratur.

Rerum humanarum mutatio.

Seianus è scalis præcipuatur.

Virginem in carcere necari nefas erat.

Libertatis statua.

Dies necis Seiani celebratus.

ctaculum per caluos homines præbuerat usque ad uesperum. erat enim Tiberius caluus Præterea abeuntibus ex theatro à quinque millibus puerorum, qui omnes rasi erant, lumina præferri curauerat. Qua de re Tiberius non modò iratus non est, sed etiam principiò se intellexisse dissimulauit ea quæ sibi de ijs rebus nunciata essent. Ex eo tempore calui omnes Seiani dicti sunt. Terentius uerò reus factus propter amicitiã Seiani, nõ solùm eam non negauit, uerùm etiam se studiosum eius fuisse dixit, eumq; coluisse maximè, propterea quòd apud Tiberium in magno honore haberetur. Nam si Tiberius, inquit, rectè fecit utens eo familiariter, ego certè nihil peccaui: quòd si errauit Imperaror omnium rerum peritus, quid mirum si ego unà cum eo errore ductus sum? quandoquidẽ nos decet amare & uereri eos " quos ille afficit honore, nec quales sint, inuestigare curiosiùs, sed hac una " regula metiri eorum beneuolentiã, si principi grati sint. Itaq; Senatus non " modò liberauit Terentium, sed etiam accusatores acerbè increpauit. Tiberius comprobata hac sentẽtia Senatus, magnis laudibus affectus est, præsertim quòd uno die istos insignes delatores occidi iussit. Cæterùm dedecore atque infamia opprimebatur, quòd amore nobilissimorũ puerorum pariter atque fœminarum captus esset, cuius rei unum tantũmodo exemplum ponam. Sex. Marius amicus eius erat, ob eamq; rem adeò magnas opes & potentiam sibi cõparauerat, ut cùm aliquando uicino suo infensus fuisset, eiq; biduũ conuiuium fecisset, ac primo quidem die uillam eius esset demolitus, postridie uerò ampliorem magnificentioremq; ædificauisset, ignoranti domino, à quibus id esset factum, utrunq; cõfessus dixerit, se eo pacto homines ulcisci & remunerari posse. Is ergo filiam suam pulcerrimam fœminam aliò misit, ne Tiberius eam uitiaret, ea propter ipse cum eadẽ filia rem habuisse accusatus, simul cũ ea occisus est. Tiberio nepos erat ex filio Druso Tiberius adhuc puer: alter ex Germanico, nomine Caius, cui futuro Imperatori magis fauebat, quòd sciret ea quæ ad utrunq; pertinerẽt. Nam Caio, cum is aliquãdo cũ Tiberio dissideret, fert̃ dixisse: Tu hũc occides, alius te. Cumq; non haberet sibi propinquitate cõiunctiorem, sciretq; eum pessimum & sceleratissimum fore, libenter ei, ut aiunt, Imperium reliquit, quò memoriam scelerum suorum maioribus Caij sceleribus obrueret, utq; maxima atq; nobilissima pars Senatus post mortem suam necaretur. Sæpe enim dictum illud uetus fertur usurpasse,

Ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί,
Me mortuo, terram ignis undiq; hauriat.

Sæpenumero Priamum fortunatũ dixisse, quòd ei unà cum patria & regno perire cõtigisset. Quæ de eodem Tiberio uerè licet scribere ex ijs quæ tum acciderunt. Tam magna enim multitudo Senatorũ interijt, & reliquorum hominum, ut magistratus prouincias quas sortiti fuerãt, Prætorij quidem uiri triennium, Consulares autem sex annos penuria successorum obtinerent. Gallus fuit in eorum numero qui mortui sunt. Tum enim Tiberius ei, ut dicebat, uix tandem reconciliatus est: ita ille præter consuetudinem aliorum, uitam supplicij, mortem beneficij loco ducebat. Marcus quoq; Aemilius Scaurus, nullo scelere admisso captus ob tragœdiam quam composuerat, in atrociorem eo quem scripserat casum incidit. Atreus poemati nomen erat, in eoq; cohortabatur ad exemplum Euripidis eum, qui foret sub imperio, ut principis stulticiã ferret. Qua re cognita, Tiberius rem omnem ad se spectare arbitratus, seq; propter cædes factas intelligi Atrei nomine, dixit

Spectaculum per caluos in contumeliam Tiberij à Seiano exhibitum. Seiani calui.

Terentij excusatio elegans.

Delatores occisi.

Sexti Marij diuitiæ, & egregium factum.

Cur Tiberius reliquit imperium Caio.

Magna Tiberij crudelitas atq; insania.

Asinij Galli mors.

M. Aemilius Scaurus propter Tragœdiam, cui nomen erat Atreus, occisus est.

dixit se Scaurum Aiacem facturũ, id quod euenit. nam ipsum eò deduxit, ut sibi mortem afferre cogeretur: nõ tamen de hac re facta est accusatio, sed quòd Liuillæ stuprum intulisset. multi enim ob hanc causam supplicio affecti sunt. Eodem anno, si quid res Aegyptiorũ ad Romanos pertinẽt, Phœnix in Aegypto uisa est, ea Tiberio mortẽ denunciare putabatur. Etenim sequenti anno grauiter ægrotauit: cui Caius, metuens ne conualesceret, postulanti cibum non suppeditabat, quod ei diceret obfuturum, quodq; afferret eum caloris indigere, ita multis & grauibus uestimentis cooperiebat, ut eum suffocauerit. Macro in hac re Caio præstabat operã, ac propter grauissimum morbum Tiberij adolescẽtem fouebat, eiusq; animum ad amorem Enniæ Thrasyllæ uxoris suæ pellexerat. Quam rem cum Tiberius aliquando suspicatus esset, Tu quidem, inquit, Macro occidentem deseris, & ad orientem festinas. Itaq; Tiberius homo magnis uirtutibus prẹditus, coopertusq; sceleribus, ac ambobus pariter usus, quasi tantũ in alterutro se exercuisset, mortuus est. Vixit annos septuaginta septẽ, menses quatuor, dies nouem. Regnauit annos uiginti duos, menses septem, dies quinque: publica sepultura affectus, & à Caio laudatus est.

Phœnix uisa in Aegypto, quo anno Tiberius mortuus est.

CAIVS CALIGVLA.

DIONIS LIBER LIX.

Caius factus Imperator, tabulas testamenti Tiberij misit ad Senatum, easq; irritas fecit, quòd Tiberius eo tempore sanæ mentis non fuisse uideretur. (Nam Tiberium nepotem suum puerum adhuc, cui ne ius quidem erat introire in Senatum, Imperatorem unà cum Caio designauerat) eundemq; Tiberium paulo pòst sustulit. Restituit saltatores, cepitq; in eos, equosq; ac gladiatores ita magnos & effusos sumptus facere, ut maximos thesauros breui tempore consumpserit, in quib. cùm inuenisset uicies ter millies, ac octogies sestertiûm, ea ante annum tertium dilapidauit. Adulter præter cæteros homines fuit. nam mulierem iam desponsam uiro eripuit, & cõplures alias nuptas, iamq; cum maritis habitantes abduxit, easq; omnes postea prẹter unam odio habuit, cui etiam inimicus fuisset, si uixisset diutius. Impius fuit plus quàm dici possit in auiam & sorores. Nam & illam aliquando ab ipsa increpatus, eò deduxit ut sibi mortem uoluntariam afferret: & duas sorores quibus stuprũ intulerat, in insulam relegauit: tertia obierat antea. Adeò uerò inconstans erat, & difficilis in rebus gerendis, ut nemo sciret, quid se apud eum dicere aut facere oporteret: quòd si quid illis prosperè successisset, id magis eueniebat fortuna quàm consilio. Solebat hominum frequẽtia delectari, mox amare solitudinem: irasci, cùm quid ab se peteretur: sæpenumero, cùm nihil esset petitum, succensere: accedere ad res gerẽdas celerrimè: in quibusdam negligentissimus esse: prodigus in profundenda pecunia, in quærenda sordidissimus. Assentatoribus & liberè loquẽtibus hominibus pariter succensere, & delectari: multos sceleratos homines impunitos relinquere: multos bonos uiros interfici iubere: animaduertere in amicos, eisq; grauissimas iniurias afferre. Itaq; populus Romanus postquam uenit in huiusmodi Imperatoris potestatem, existimare cepit Tiberij facta, quæ alioqui crudelissima uisa fuerant, tantum à Caio superari, quantum illa à rebus ab Augusto gestis

Tiberij testamentum irritũ à Caligula factum.

Thesaurus Caij.

Quinq; myriades myriadũ, septem millia septingẽtæ myriades drach.

Stuprum illatũ sororibus.

Caligulæ in rebus gerẽdis inconstantia.

gestis discrepauerant. Igitur Caius primò seruire cepit saltatoribus & sceni cis hominibus, Apellemq́ tragœdum celeberrimum publicè secum habere: progrediente uerò tempore eorum etiam facta æmulari, cum ijsq́ contendere, currus agitare, descendere in certamen gladiatorum, deniq; saltare, & tragœdias agere. Iussit enim aliquando de nocte accersiri festinatò principes Senatus, tanquam de rebus necessarijs ab ijs esset consilium capturus: pòst ubi conuenerunt, saltauit: uerùm initiò Senatum modestè alloquebatur, promittebatq́ se cum eo communicaturum imperium, filiumq́ atq; alumnum eius se esse dicebat. Natus erat annos quinq; & uiginti, mensibus quinq; & diebus quatuor exceptis. Eos autem qui erant in carcere, liberauit: in quorum numero fuit Quintus Pomponius, qui iam septem annos, postquã gesserat consulatum, in carcere afflictus erat. Functus est consulari dignitate cum Claudio patruo suo. Hic fuerat usq; ad ea tẽpora equestris ordinis, sed defuncto Tiberio missus ad Caium legatus pro equestri ordine, licet sex & quadraginta annos natus, tum primùm simul consulatum gessit ac Senator factus est. Caius hæc omnia modestè & prudenter facere uisus est, atq; in Senatu eiusmodi orationem habuit, ut patres ueriti ne immutaretur, decreuerint eam singulis annis legi. Præbebãtur uaria spectacula, in quibus ursi quadringẽti cum alijs Libycis belluis interfecti sunt. Currum triumphalem quo ipse uehebatur, sex equi trahebant, quod antè factũ fuerat nunquã. Tum primùm, ne Senatores sederent in nudis subsellijs, puluini adhibiti sunt, ijsdemq́ concessum est ad defendendos solis ardores pileos in theatrũ ferre more Thessalico: cumq́ essent calores ardentissimi, diribitorio pro theatro utebãtur. Quibus rebus cõfectis, in morbum incidit, neq; tamẽ mortuus est: sed Tiberiũ nepotẽ Tiberij interfici iussit, quòd diceret ab eo mortẽ suam optatã & expectatã fuisse: qua de re cõplures alios occidit. Nam cùm Publius Afranius Potitus homo plebeius stulta quadã assentatione, non modò uolens, sed etiam adhibito iureiurando promisisset, si Caius conualesceret, se libenter moriturũ, cumq́ Afranius Secundus uir equestris ordinis dixisset se uelle ob eandem causam in singulare certamen descendere, ambos pro pecunia quam se sperauerãt accepturos, quòd uitã pro Caio profundere uoluissent, coegit promissa facere, ne peierarent. Cumq́ hæc fuisset eorum necis causa, Marcus Silanus socer eius, qui neq; promiserat quicquam, neq; iurauerat, postquàm sensit se propter uirtutem suam, & nobilitatẽ generis grauem esse Caio, ob eamq́ rem ab eo iniuriam accipere, mortem sibi consciuit: quem tamen Tiberius in tanto honore habuerat, ut nollet ab eo prouocari posse: quòd si esset prouocatum, rursum ei cognitionem earundem rerum dabat. Caius autem eum uexabat omnibus contumelijs, uocabatq́ pecudem auream, filiaq́ eius eiecta, Corneliam Orestinam uxorẽ duxit ereptam in nuptijs (quibus intererat ipse) Caio Calpurnio Pisoni cui ea desponsa erat: ac utrunq; nondum præteritis duobus mensibus, in exilium, quòd nimirum coiuissent, misit: cumq́ concessisset Pisoni decem seruos secum abducere, atq; is plures peteret, permisit ut quot uellet seruis uteretur, dicẽs totidem cum eo milites futuros. Porrò ipsis Calendis Ianuarijs Macho seruus in lectum Iouis Capitolini conscendit: deq; eo loco multa & ea quidem grauia uaticinatus, catellum quem secum attulerat, occidit, mox se ipse interfecit. Cum autem Caius sanguine expleri nõ posset, curabat ut quàmplurimi inter se dimicarent, eosq́ nonnunquam binos, interdum etiam confertos tanquam in acie cõgredi iubebat, ita ut sex

Apelles Tragœdus.

Caligula insignis saltator.

Q. Pomponius ex carcere liberatus.

Spectacula.

Senatorum puluini & pilei.

Diribitorium.

Afranij iuramentum.

M. Silanus socer Caij.

Silani apud Caligulã autoritas et existimatio.

Cornelia Orestilla.

Crudelitas Caij. & uiginti equites uno die cæsi sint. Tanta enim fuit eius crudelitas, ut cùm defecissent damnati ad bestias, nonnullos ex ea turba quæ in tabulis consederat, corripi iusserit, & bestijs obijci: ijsq́ue, quo minus loqui possent, aut quenquã accusare, linguas præcidi mãdauit. Coegit etiam illustrem equitẽ descendere in certamẽ gladiatorium, quasi Agrippinæ matri suæ iniuriam fecisset, eumq́ue postea, cum uictor fuisset, accusari et interfici iussit: patremq́ue eius qui nihil cõmiserat, coniectum in caueam, sicut alios permultos, interfecit. Primùm instituit huiusmodi certamina in septis, eo loco perfosso atque aqua impleto, ita ut in eum nauis introduci posset. Idem fecit in alijs locis destructis maximis ædificijs, ac tabulatis defixis. Quibus rebus omnibus, tum etiam propter nimios sumptus, & propter cædes factas in magnum odium uenit, tum uerò quòd Macronẽ Enniamq́ue immemor pristinæ illius beneuolentię, & amoris huius, acceptiq́ue ab eo beneficij, coegit mortem uoluntariam oppetere cum maximo dedecore ac turpitudine, cuius ipse maximam partem sustinebat. Eum enim præter cætera accusauit lenocinij. Occiditq́ue quamplurimos accusatos de uarijs criminibus: uerè autem id fecit, ut eorum facultates consequeretur. nam ei pecunia opus erat, quòd thesauros suos exhausisset, quodq́ue nihil ei satis esset. Paucis pòst diebus uxorẽ duxit Lolliam Paulinam, cuius uirum Memmium Regulum coegit eam sibi despõdere, ne eam quæ desponsa nõ esset, contra ius fasq́ue duceret: eandemq́ue paulo pòst repudiauit. Cùm autem magnã copiam luti cõspexisset in quodam angiportu, id omne in uestem Flauij Vespasiani, cui purgãdorum angiportuum cura mandata erat, conijci iussit. Quod factum etsi tum animaduersum nõ est, tamen postquàm Vespasianus res omnes cõturbatas confusasq́ue recepit atque restituit, uisum est diuinitus accidisse, ut tum ei Caius curam purgandæ urbis commiserit. Conclamãte uerò aliquando populo, Adolescens Auguste, ratus sibi iniuriã illatam esse, quamplurimos occidi iussit, eosq́ue partim abstrahi à spectaculis, partim abeuntes è theatro abripi. id enim sæpe facere solebat: quinetiam aliquando uniuerso populo minatus est his uerbis: Vtinam, inquit, omnes unam ceruicem haberetis. His temporibus in quodam spectaculo quingẽti ursi uno die interfecti sunt, ac postridie eius diei totidem belluæ Libycæ. Cùm autẽ, ut suprà diximus, aurigarum equorumq́ue studiosus esset, plerosque aduersarios palàm, nonnullos ueneno sustulit. Adeò autem studebat homini uiridi ueste induto, cui ex colore eius uestis Prasinus nomẽ fuit, ut nostris etiam temporibus locus, ubi ille currus agitabat, Caianus appelletur. Vnum uerò ex equis suis quẽ Incitatum nominabat, inuitabat ad cœnam, ita ut ei hordeum ex auro apponeret, funderetq́ue uinum in poculis aureis, ac per salutem eius & fortunam iuraret, seq́ue eum Consulem facturum polliceretur, id quod fecisset omnino, si uixisset diutius. Cùm uerò frequẽs conuenisset Senatus, orationẽ habuit in qua laudes Tiberij cõplexus, Senatores pluribus uerbis accusauit: Vos enim, inquit, illũ asperè tractastis, Seiano animos inflastis, pòst eum occidistis: itaq́ue intelligo me nihil boni expectare à uobis oportere. Cumq́ue hæc dixisset, ipsum Tiberiũ ita sibi loquentẽ fecit: Tu uerò, inquit, Cai omnia uerè recteq́ue dixisti: quamobrẽ diligas eorum neminẽ, nemini in posterũ parcas,
» omnes te oderũt, te mortuũ omnes cupiunt. nemo enim libenter subijci po-
» test, sed unusquisq́ue, quãdiu timet, potentiorẽ colit & obseruat: pòst ubi ce-
» pit reb. suis cõfidere, ulciscit imbecilliorẽ. Cùm perorasset, excessit è Senatu, atq́ue eodẽ die in suburbia profectus est. Senatus hac oratione obstupefactus,

Marginal notes: *Crudelitas Caij.* — *Macronis & Enniæ interitus.* — *Lollia Paulina.* — *Flauius Vespasianus.* — *C. Caligulæ magna crudelitas.* — *Prasinus.* — *Equus Caij.* — *Caligulæ in Senatum oratio.*

ctus, ac timore perterritus, ne uerbũ quidem facere potuit. Postero die rursum cogitur: ibi omnes Caiũ efferũt summis laudibus, magnas gratias agũt, quòd nõ perierint antea: decernũtq́, ut quotãnis, quo die hęc lecta fuerint, boues immolẽtur eius humanitati, eumq́ omnibus ferè rationibus fouere in reliquũ tẽpus ceperunt. Sed Caius ea parui pendere, & in mari equitare quodam modo cupere, ponte inter Puteolos & Baulos facto, qui locus oppositus ciuitati, distat ab ea amplius tria millia passuum. Ad hunc pontem faciendum naues coactæ & ædificatæ fuerunt: nec enim sufficiebant collectę, propterea quòd pons ita factus nõ est, ut liceret tantummodò per eum transire: sed fuêre etiam in eo diuersoria quædam ita ædificata, ut in ea aqua bibendi causa deduceretur. Quibus rebus instructis paratisq́, Caius thoracem induit Alexandri, (sic enim appellabat) deinde sericam chlamydẽ purpuream, multo auro, multisq́ lapillis Indicis ornatam: tum accinxit gladiũ, scutumq́ accepit, & ex quercu coronatus est: pòst factis sacrificijs Neptuno atq́ Inuidiæ, ne sibi, ut ipse dicebat, inuideretur, Baulis pontem ingreditur, introducta magna equitum ac peditum armatorum multitudine, atque inde statim tanquam in hostes in ciuitatem irruptionẽ fecit. In qua cùm postero die uelut ex prelio requieuisset, curru per eundem pontem uectus est, indutus ueste auro intexta. Vehebant eum ferocissimi equi & uictores, eumq́ multa pro spolijs consequebantur. In his fuit Darius Arsacides, qui tum erat in obsidibus Parthorũ. Sed cùm oporteret aliquid eum apud tam magnum exercitum, ac tam magna parta uictoria concionari, tribunal conscendit supra naues ac in medio ponte factum. Hîc cepit se ipse efferre laudibus, quasi præclari operis autor fuisset: dein milites extollere, quasi magnis laboribus susceptis, ac periculis aditis, dicereq́ præter cætera, eos maria ambulauisse. Hac oratione habita, ipse in ponte, tanquam in insula, cæteri in reliquis nauibus consistunt, reliquamq́ diei partem in conuiuijs consumunt. Ex eo loco atque ex montibus multus splendor undique relucebat. Nam cùm locus natura currus sit instar falcis, lumina ex omnibus partibus non secus, quàm in theatro uidebantur. Postquam fuit cibo uinoq́ confectus, plerosq́ socios de ponte deiecit in mare: multosq́ cùm ueherẽt nauibus rostratis, iaciebat in profundum, ita ut aliquot ex ijs interierint. nam magna pars, etsi ebrij erant, euasit, quòd mare tranquillum & placatum esset. Qua ex re efferebat se mirificè, seq́ à Neptuno dicebat timeri: Dariumq́ & Xerxem multis modis irridebat, quòd pontem multo maiorem, quàm ipsi unquam fecerant, in mari faciendum curauisset. Difficile est enumerare nobiles uiros qui ab eo interfecti sunt: dicendum tamen de quibusdam uidetur, ut ex ijs quãta fuerit Caij insania, constare manifestè posit. Iunius quidem Priscus Prætor de quibusdam alijs rebus accusatus propterea occisus est, quòd locuples erat: quem ut Caius intellexit nihil dignũ supplicio commisisse, orationem habuit admirabilem, in qua se à Prisco deceptum esse dixit, eumq́ frustrà mortuum esse, cùm potuisset uiuere. Domitius uerò Afer ut in graue ac mirum periculũ uenit, ita salutem multo adeptus est admirabilius. Hic, cùm Agrippina Caij mater olim fortè uiuo Tiberio facta sibi esset obuiam, decesserat de uia, pudore adductus, propterea quòd quandam propinquam eius accusauerat: quo cognito Agrippina, eoq́ ad se uocato, Bono animo es, inquit, Domiti: non enim tu mihi huius causa es, sed Agamemnon. Hac re Domitius confidens, statuam Caio posuit, subscripto epigrammate, ex quo intelligebatur, Caium agentem annum septimum & uigesimum,

Sacrificia Romæ in Caligulæ honorem instituta.

Pons in mari.

Stadia XXVI.

C. Caligulæ confictum ad Baulos prælium.

Caligulæ ad milites oratio.

Iunius Priscus innocenter accusatus et damnatus.

Domitius Afer.

Caligulæ statua à Domitio posita.

gesimum, alterum Consulatum gessisse. Huic Caius succensere ob eam causam cepit, quasi sibi adolescentiam exprobraret, ac ipse contra leges fecisse uideretur. Itaque eum qui potius ob id factum magnos honores sperauerat, in Senatu reum fecit, lectaque longa eius accusatione, (credebat enim Caius se eloquentia omnes oratores anteire, atque hunc quem sciebat esse eloquentissimum uirum, dicendo superare conabatur) eundem interfici iussisset, si dicendo uel minimùm contendere instituisset. Sed Domitius non solùm nihil respondit, uerùm etiã se Caij eloquẽtiam obstupescere, & admirari simulauit, cepitque actionis singula uerba repetere, eaque uehementer laudare, ita ut si auditor eius nõ reus fuisset: deinde postquam ipsi respondendi facultas data est, se ad preces & lamentum conuertit: postremò etiam in terram cecidit, atque in ea iacens supplicabat, quasi Caium oratorem magis, quàm Cæsarem timeret. Qua re cõfisus Caius, ratusque se apparatu orationis eo superiorem fuisse, tum etiam propter Callistum libertum quem ipse habebat in honore, eumque Domitius fouebat, iratus esse desijt: quem dum Callistus postea reprehenderet, quòd illum accusauisset, respondit se tam præclaram orationem in occulto habere non potuisse. Itaque Domitij eloquentia condemnata, ipse liberatus est. Lucius autem Annius Seneca, qui omnes homines suæ ætatis aliosque permultos sapientia antecelluit, penè occisus fuisset, nullo commisso delicto, ac ne suspicione quidem facta: sed quòd præsente Caio in Senatu causam aliquã accuratè eleganterque dixisset: sed eum iussum interfici dimisit, persuasus à muliere cum qua consuetudinem habebat, eum tabe miserè nec ita multò pòst esse moriturum. Domitium uerò statim Consulem designauit: mouitque magistratus, quòd dies festos egissent, ut erat cõsuetudo, propter uictoriam quam Augustus cõtra Antonium obtinuerat. Nam ut eos calumniaretur, maluit Antonio, quàm Augusto prognatus uideri: dixeratque antea ijs, cum quibus cõmunicabat cætera, illos, utrumlibet facerent, omnino esse peccaturos, siue sacrificarent propter cladem Antonij, siue propter uictoriã Augusti sacra non facerent. Carinam uerò Secundum oratorem exilio mulctauit, quòd exercendi sui causa cõtra Tyrannos declamauerat. Cæterùm consumpta Vrbis ac totius Italiæ pecunia, Caius in Galliam proficiscitur, ad eam gentem fortunis quæ tum erant maximæ atque florentissimæ, unà cum Hispanis spoliandam: eoque duxit saltatores, gladiatores, equos, milites, atque oblectamenta eiusdem generis. Ibi publicum crimẽ fuit diuitem esse: atque horum possessiones cùm uenderet ipse, inde multo maiorem pecuniam redegit, quòd omnes cogebantur pluris, quàm res essent, emere. Qua de causa iussit thesauros imperij pulcerrimos atque preciosissimos afferri, eosque sub pręcone subiecit: cumque eos uenderet, dicebat de singulis, Hoc meus pater, hoc mater, hoc auus, hoc proauus possedit: hoc Antonius ex Aegypto attulit, hæc sunt Augusti spolia. neque uerò acquirebat quicquam, aut asseruabat, sed insumebat omnia, ut cõsueuerat. Magnum exercitum comparauit, in quo erant militum ducenta quinquaginta millia, eorumque magnam partem cõsumpsit: nam eos sigillatim, nonnunquam etiam confertos occidebat. Cumque aliquando conspexisset magnam hominum multitudinem, siue eorum qui erant in uinculis, siue aliorum quorundam, eos omnes à caluo ad caluum, ut dici solet, occidi iussit. Cùm autem luderet alea, sibique pecuniam deesse intelligeret, ob eamque causam Gallos censeri, ac eorum locupletissimos interfici iussisset, ad collusores suos reuersus ait, Vos quidem de paruõ drachmarum numero contemditis

Caligulæ eloquentia.

Callistus Caligulæ libertus.

Lucius Annius Seneca ferè à Caligula occisus.

Carinæ exiliũ.

Caligulæ in Gallia res gestæ.

Caius thesauros uendit.

Caligulæ horrenda in milites suos crudelitas.

A' caluo ad caluum.

ditis: at ego collegi sexies millies sestertiûm. Vtque illi occisi sunt contra ius fasque, ita Iulius sacerdos locuples, non tamen usque adeò diues, ut propterea deberent ei insidiæ parari, tamen propter similitudinē nominis interfectus est: adeò Caius faciebat omnia nullo adhibito iudicio. Claudium quoque sustulisset, nisi contempsisset hominem natura & iudicio segnem. Profectus ad Oceanum, quasi ducturus exercitum in Britanniam, in littore instructis militibus, triremem conscendit: cumque inde soluisset, paulo pòst retrò cessit, seditque pro tribunali, deditque signum militibus à tubicinibus tanquam ad confligendum excitatis: tum imperauit ijs, ut conchylia colligerent. Quibus spolijs acceptis (scilicet hoc bellum exuuias huiuscemodi ad triumphum postulabat) magnificè gloriabatur, quasi Oceano subacto: deinde multa largitus militibus, conchylia Romam attulit, ut hæc spolia populo Romano ostenderet. Senatus quemadmodum de his rebus taceret (nouerat enim hominis insolentiam) aut quamobrem eum laudaret, nescire. Nam qui factum perexiguum summis laudibus extollit, eique magnos honores tribuit, id ludificari quodammodo & calumniari uidetur: tamen Caius, ut est in urbem ingressus, ferè uoluit uniuersum Senatum perdere, quòd sibi honores propè diuinos non decreuisset. Congregato uerò populo, magnam uim auri argentique profudit de superiore loco, quæ plerique dum colligerent, mortui sunt, quòd ferramenta quædā exigua, ut aiunt, cum ijs commixta fuerint. Preterea Cassium Becillinum occidi iussit, coegitque Capitonem patrem eius uirum bonum nullius accusatum delicti, supplicio filij interesse: qui dum à Caio peteret, ut sibi oculos claudere liceret, iussus est pariter occidi. Erat Caio Protogenes quidā minister in crudelissimis ac difficilimis rebus: hic perpetuò duos libros ferebat, quorum alterum gladium, pugionem alterum nominabat. qui dum aliquando alias ob causas introijsset in Senatum, eumque Senatores omnes salutarent & amplecterētur, toruè Scribonium Proculum aspiciens, Tu ne etiam, inquit, me salutas, qui tam acerbè Imperatorem odisti? Quod ubi Senatores qui aderant præsentes, audiuerunt, Proclum circunsistunt, eúmque discerpunt & dilacerant. Qua re letatus Caius, se patribus reconciliatum esse dixit. Illi decreuerunt, ut Caius sederet in Senatu in præcelso atque edito tribunali, ne quis ad eum accederet, ibique custodia militari uteretur. Heros autem à multis, & deus à quibusdam uocatus maximè efferri cepit: cupiebat enim antea se humana conditione superiorem uideri, cum Luna coijsse, & à Victoria coronatum esse. Iouem enim se esse fingere, dicereque ob eam causam se cum plerisque mulieribus, sed præsertim cum sororibus rem habere. Fiebat sæpenumero Iuno, Diana, Venus, ac præter mutationem nominum uestes capiebat dijs proprias & accommodatas. Interdum enim mollis & effœminatus craterem thyrsumque gerebat bacchātium ritu: interdū seuero & uirili uultu clauam ac pellem leonis ferebat: rursum imberbis, mox barbatus esse uidebatur, tridentē aliquando tenebat, nonnunquam iaciebat fulmen, sæpe bellicosę uirgini similis factus, nō multo tempore pòst mulierē repręsentabat. Ita cōmutatis uestibus, alijsque rebus acceptis demptisque, uarias formas capiebat, dum cætera omnia potius, quàm homo cupiebat uideri. Itaque eum Gallus quidam, ut uidit sedentem in solio eminentissimo, Iouis ornatu, atque inde respondentem, irridere cepit. Qua re animaduersa Caius, ad se uocauit hominem, rogauitque quid sibi uideretur. is respondit (dicendum est enim quod dixit) hanc magnam dementiam uideri; sed is, quòd sutor erat,

Quindecim millia myriadum.

Iulij sacerdotis Galli mors.

Claudius.

Egregium Caligulæ aduersus conchylia marina certamen.

Oceanum subigit.

Cassius Becillinus.

Protogenes.

Scribonij Proculi mors.

Caligulæ fastus ac superbia.

Deorum formas induebat.

Sutor Gallus. Galli sutoris de uestitu atque fastu Caligulæ liberè dictum.

rat, nullo damno affectus est. adeò principes huiusmodi æquiore animo ferre solent plebeios homines liberè loquentes, quàm præditos aliqua dignitate. Cùmque se deum esse fingeret, caperetque formas eius generis: tum uerò ei supplicationes fiebant, uotaque & sacrificia accõmodata adhibebantur: alioqui uestitu serico & triumphali procedebat in publicum. Complectebatur & osculabatur paucos, manum suam, pedem' ue plurimis, ijsque Senatoribus ad osculandũ prębebat, ita ut ij quos ipse osculatus esset, ei etiam in Senatu gratias agerent, licet saltatores quotidie in cõspectu omnium osculaFretur. Assentiebantur ei etiam ij qui aliquid posse uidebantur. Nam

L. Vitellius assentator. *L. Vitellij in Syria res gestæ.* Lucius Vitellius homo non ignobilis, nec stultus, sed clarus propter Syriã, quam prouinciam obtinuerat, in eaque cùm cætera omnia gloriose administrauerat, tum uerò Artabanum, quem nemo propter Armeniam ultus fuerat, quique iam tum inhiabat Syriæ, perterrefecerat, dum ei repẽtè ad Euphratem occurrisset, collatisque sermonibus coegisset statuis Augusti Caique sacra facere, sancireque fœdera ad commodum & utilitatem populi Romani, filijs eius obsidibus acceptis: ubi accersitus est à Caio ad supplicium, (nam quòd Parthi regem suum exegerant, culpa omnis in ipsum conferebatur) cogno-

Vitellij assentatio. uitque odium in se cõcitatum esse propter inuidiam, ac sibi propter timorem insidias esse factas, simulare cepit se longè minorem esse opinione: dein accidere ad pedes Caij, profundere magnam uim lachrymarũ, ei diuinos honores tribuere, uenerari, uóuereque, si incolumis seruaretur, se ei sacra facturum. Itaque non modò euasit saluus, sed eum ita leniuit & placauit his rebus omnibus, ut nõ solùm uiueret, sed etiam in familiarib. eius haberet. Cumque

Caligulæ insania atque impietas erga deos. Caius aliquando se cum Luna coire diceret, interrogaretque Vitellium, an deam uideret coeuntem secum, obstupefactus tremensque cepit deorsum inspicere, locutusque pauca, Licet, inquit, Domine, uobis dijs tantummodo uos inter uos uidere. Itaque Vitellius inde facto initio, cæteros assentatores in reliquũ tempus superauit. Caius eò deductus est, ut & templũ in urbe faciendũ sibi curauerit, & domũ in Capitolio, quò posset, sicuti dicebat, unà

Cum Ioue contendit. cum Ioue habitare: sed indignatus postea, quòd sibi habitanti cum Ioue secundæ partes darentur, eum propterea accusare cepit, quòd Capitoliũ occupauisset: ob hanc causam templum alterum ædificari in Palatio celeriter iussit, eoque uolebat statuam Iouis Olympij cõmutatam in suam formam transferre: sed id non potuit, propterea quòd nauis quę ad transuectionem

Templa Caligulæ. eius parata erat, fulmine percussa fracta est: præterea quoties ibatur ad eam statuam tangendam, multus risus audiebatur. quare Caius minatus Ioui, aliam sibi faciendam curauit, templumque Castoris & Pollucis, quod erat in foro, demolitus, inter medias statuas eorum aditum sibi ad Palatium patefecit, ut Castorẽ & Polucem, sicuti dicebat, ianitores suos haberet. Dialem

CCL. Myriades drachmarum. se nominabat. Cæsoniã uxorẽ, & Claudium, aliosque locupletissimos homines sacerdotes creauit, cuius rei causa exegit à singulis centies sestertiũm.

Equus in sacerdotem à Caligula designatus. Cumque se ipse sacerdotem fecisset, equum collegam in sacerdotio designauit, eique singulis diebus aues teneræ & preciosæ sacrificabantũ. Tonabat machinis quibusdã, & fulgurabat: ac quoties fulmen de cœlo caderet, ipse contrà iaciebat lapidem, dicebatque in singulis iactibus illud Homeri,

Iliad. XXIII. —ἤ μ' ἀνάειρ' ἢ ἐγὼ σε, Aut tu me interficias, inquit, aut ego te. Igitur is deus atque Iupiter, ut omittam cætera facinora turpissima, ex quibus pecuniam colligebat, cellas habuit ædificatas in Palatio, in quibus uxores, pruerosque primorũ ac nobilissimorũ hominum incluserat, ex ijsque fructum

capiebat

capiebat partim ui, partim de uoluntate ipsorum, ne ei molesti esse uiderentur: quod facinus prætermittere quis potest? præsertim cum in auro argentoq; ab eis collecto quotidie uolutaretur. Cùm igitur insaniret in rebus omnibus, Cassius Chærea, & Cornelius Sabinus, etsi erant Tribuni prætorianorum militum, contra eum coniurauerũt, fuereq; multi conscij huius coniurationis: in quorũ numero fuit Callistus & Eparchus, sed illi percussores fuerunt. Erat Chærea uir antiquæ uirtutis morumq;, qui Caio certis de causis infensus erat, quòd Caius eum, etsi fortissimum uirum, mulierem uocabat, eiq;, quoties ad se ueniret, signũ dabat Cupidinis, aut Veneris, aut aliud eiusmodi. Caius quidem oraculũ acceperat, quo admonebatur, ut Cassium caueret. Quod cùm ad Caium Cassiũ pertinere ratus esset, prognatum illo Cassio percussore Cæsaris, ac tum Asiam obtinentem, eum cõstrictum uinculis accersiri iussit: quanuis ex oraculo hic Cassius Chærea intelligeretur. Apollonius autem uir Aegyptius domi eundem eius casum prædixit, qui ob eam causam Romã missus, ad Caium eo die perductus est, quo ille morte erat obiturus: sed dilato paululum supplicio, cùm futurum esset, ut non multo pòst puniretur, cõseruatus est. Negociũ uerò sic cõfectum est. Caius dies festos agebat in Palatio, & spectaculũ edebat, cumq; ipse comederet, & epulum alijs daret, Pomponius Secundus Consul cibum capiebat ad pedes eius, eosq; frequenter osculabatur. Pòst ubi Caius saltare & tragœdias agere uoluit, Chærea nihil cunctandum ratus, ut eum animaduertit exeuntem è theatro, inspiciendorum puerorum causa, quos ex Græcia atque Ionia nobilissimos acciuerat ad canticum de suis laudibus canendum, conclusum in paruum & angustum locum interfecit: quo facto, nemo eorum qui aderant præsentes, manus ab illo abstinuit, sed mortuum confecerũt uulneribus: nõnulli etiam carnem eius degustauerũt, eiusq; uxorem ac filiam subitò occiderunt. Ita Caius, cùm ea quæ suprà scripta sunt, fecisset annis tribus, mensib. nouem, diebus octo & uiginti, tandem re ipsa se nõ esse deum intellexit. Recordabantur, qui tum aderant, eius quod aliquando ad populum dixerat, Vtinam unam ceruicem haberetis: simul ostendebãt, sibi complures manus, ei unam ceruicẽ esse. Interfecto Caio, Prætoriani milites conturbati concursantesq; quærebant, quis eum occidisset. Hos Valerius Asiaticus uir cõsularis præter opinionem sedauit. ascendit enim in excelsum atque editum locum, atq; inde uociferatus: Vtinam, inquit, eum ego interfecissem. Quibus uerbis obstupefacti, tumultuari desierunt.

Conspiratio.

Oraculum Caligulæ datum.

Apollonij Aegyptij de morte Caligulæ uaticinium.

Caligulæ mors.

Valerij Asiatici audax facinus.

CLAVDIVS.

DIONIS LIBER LX.

CLAVDIVS hoc modo Imperium adeptus est. Sublato Caio, Consules præsidijs in omnibus locis Vrbis collocatis, Senatũ uocauere in Capitolium: dictæ sunt ibi multæ & uariæ sententiæ, quòd multi existimabant restituẽdam esse populo Rempublicam, plerisque in regno esse oportere uidebatur: & quòd alij hunc Imperatorem, illum alij designabant. Quibus in rebus reliqua parte diei noctisq; consumpta, cùm nihil adhuc perfectum esset, pauci milites palatium ingressi prædandi causa, Claudium in obscuro angulo latitantem inuenerunt. nam quòd fuerat unà cum Caio, propterea in illo tumultu formidabat. Hunc illi principiò a-

Magna de nouo Imperatore deligendo contentio.

lium, quàm erat, esse arbitrati, secumque aliquid habere, foras extrahũt: pòst ubi agnoscunt, Imperatorem salutant, cumque ad exercitum ducunt, ac unà cum cæteris militibus, quòd stirpe regia ortus, & uir bonus habitus esset, regnum ei deferunt. Consules statim ad eum nonnullos, atque in primis tribunos plebis mittunt, mandantque, nequid eiusmodi committat, utque uelit sub imperio Senatus populique Romani, & legum autoritate uiuere. Verùm ubi se desertos esse uident ab ijs militibus, quibus antea fulciebantur, ipsi quoque assentiri ceperunt, eique decernere omnia quæ ad principatũ eius spectare uidebantur. Itaque Tiberius Claudius Nero Germanicus, filius Drusi Liuiæ filij, summum principatum adeptus est, cùm antè nullo unquã in Imperio cognitus fuisset, nisi quòd Consulatum gesserat. Degebat eo tempore annum quinquagesimum, eratque uir nõ malo ingenio, præterea eruditus in literis: nam cõmentarios scriptos reliquit: ualetudine uerò et natura infirmior, tremuloque capite & manibus, ita ut ob eam causam uoce hæsitaret. Is lectica operta primus Romanorum est usus, atque ex eo nunc omnes nõ modò Imperatores, sed nos quoque consulares uiri lectica uehimur. nam antea quidem Augustus & Tiberius grabatis quibusdam paruis, qualibus adhuc mulieres utuntur, interdum uehebantur. Claudius homo in cęteris minimè quidem malus, palàm autẽ familiaribus suis atque mulieribus plusquã quisquam alius ei similis inseruiuit, quòd à puero languẽs & timidus educatus erat, ob eamque causam, plus quàm esset reuera, se stupidum esse simulabat, idque ipse aliquando in Senatu confessus est. Propter uerò concubitus suos cum mulieribus nihil libero homine dignum possidebat. parabantur ei insidiæ in conuiuijs & concubitibus, quibus utrisque maximam operam dabat, cùm capi facilè posset illis temporibus. Erat usque adeò timidus, ut perterritus sæpenumero nequiret, quid sibi faciendum esset, animaduertere. Quæ cùm familiares eius cognoscerẽt, eum magis agitabãt, perterrefaciebantque, ut ex eo fructus caperent maximos. Iidem tam magnũ timorem inijciebant reliquis hominibus, ut (ne pluribus uerbis agam) cùm multi eodem die ad cœnam essent à Claudio & ab illis uocati, illo quasi ob aliam causam prętermisso, apud istos cœnatum uenirẽt. Itaque Claudius absque ijs sceleribus, quæ commisit istorum causa, in cæteris cõmodus & bonus Imperator fuit. Chæream uerò & paucos alios interfecit, propterea quòd rebus suis longo tempore antè prospiceret: idque fecit, nõ ut Caium ulcisceretur, sed quòd eos diceret sibi insidias fecisse. Erat Claudius, quod pertinet ad pecuniam faciendam, admirabilis: abstinebat enim ab omni sordida exactione pecuniæ, modestiamque & temperantiam populi Romani plurimi faciebat. Nam nimias delicias, quæ fuerãt Caij temporibus, sustulit, latis legibus quæ ad eam rem spectare uiderentur. Cauponas enim, in quibus compotare solebant, euertit, uetuitque ne caro cocta, aut aqua calida usquam uenderetur, atque in eos qui non obtemperarẽt, animaduertit. Per id tempus ingens fames fuit, qua in re tanta fuit Claudij prouidentia, ut ea non solùm ijs qui tum erant, sed etiam posteris uilem annonam fecerit. Nam cùm ferè frumentũ omne aliunde ad populum Romanum adueheretur, neque regio quæ erat ad Tiberis ostia, tutas stationes & portus commodos haberet, foretque propterea inutile maris imperium: cumque præter id quod aduectum fuerat opportunis temporibus, & in horrea repositum, hyeme nihil importaretur, atque ei qui in hac re uellet periculum suscipere, malè succederet: Claudius his cognitis rebus, portum ædificare instituit: nec eum deterruit quòd præfecti fabrorũ, cùm

Lecticæ. *Mulieribus deditus Claudius.* *Claudij timiditas.* *Claudij Imperatoris temperantia atq; modestia.* *Sumptuariæ leges à Claudio latæ.* *Ingens fames.* *Portus.*

Magnificentia Claudij.

cùm interrogarentur, quantos sumptus ea res postularet; responderũt tam magnos, ut nollet eum portum facere: sperabãt enim eum cognita sumptus magnitudine, si prædixissent, à proposito deterreri. Sed is nihilo minus sibi faciẽdum putauit, induxitq́ in animum rem dignam gloria, atq́ magnificẽtia populi Romani. Primùm quòd loco non paruo perfosso in continenti, iactisq́ circùm undiq́ fundamentis, eò mare intromisit: deinde in ipso mari factis utrinq́ magnis aggeribus, ac multo mari concluso, in eo insulam fecit, atq́ in ea turrim ædificauit, ex qua lumen nauigantibus nocturno tempore præberetur. Is locus, ut est, ita patria lingua Portus appellatur.

Portus.

Exhibuit crebrò ludos gladiatorios, quibus ualde delectabatur. præter cætera libenter spectabat sub prandij tempus eos qui in medio theatro dilaniabantur: etsi leonem doctum hominem comedere, plebiq́ ob eam causam gratum interfecit, quòd non deceret populum Romanum huiusmodi spectacula uidere.

Subitæ atq́ temerariæ cædes à Claudio factæ.

Igitur cùm soleret expleri sanguine & cædibus, multas subitas & temerarias cędes fecit. In causa fuerunt domestici, uxorq́ eius Messalina, quæ temeritate atq́ intemperantia omnes fœminas suæ ætatis superauit.

Messalinæ intemperantia.

Nam isti cùm aliquem interfectum esse cuperent, Claudium perterrefacere solebant, ut hac ratione facerent omnia, quæ sibi collibuisset. Itaq́ Claudius cùm sæpe repentino metu perterritus occidi aliquem iussisset, eundem paulo pòst, cùm ad se redijsset, requirebat: quem dum iam interfectum esse cognosceret, adeò grauiter dolebat, ut eum facti maximè pœniteret.

C. Appius Silanus Messalinæ do o à Claudio occisus.

Narcissi somnium confictũ.

Harũ cædium initium fuit à Caio Appio Silano, quem uirum nobilissimum accersi atq́ interfici iussit, propterea quòd Messalinam offenderat libidinosam & petulantem fœminã, cum qua coire noluerat, quodq́ Narcisso liberto Claudij propter illã inuisus erat. Finxit Narcissus se in somnis uidisse Claudium ab eodem Appio necari, eiq́ in lecto adhuc recumbenti somniũ tremebundus narrauit: quo facinore aucto à Messalina & exaggerato, Appius propter somnium occisus est. Post cuius cædem populus Romanus nihil amplius de Claudio bene sperauit.

Furius Camillus.

Conspiratio in Claudium sopita.

Itaq́ factũ est, ut Vinicianus & Furius Camillus præsides prouinciarum contra eum coniurauerint. Qua ex re Claudio tantus timor iniectus est, ut imperium eis ultrò ferè cesserit: sed illi perierunt deserti à militibus, ob eamq́ causam complures non solùm uiri, sed etiam fœminæ mortem obierũt. Etenim propter crebras calamitates eò uentum erat, ut nihil amplius uirtus esse putaretur, q̃ fortiter & gloriose mortem oppetere. Claudius hunc uersum perpetuò signum militibus dabat,

Ἄνδρ' ἀπαμύνασθαι, ὅς τις πρότερος χαλεπήνῃ, *Odyß. XXI.*

Oportere eum ulcisci, qui prius molestiam exhiberet. Multa eiusdem generis in Senatu Græco sermone dicebat.

Lycius ob Latinæ linguæ ignorantiam urbe eiectus.

Sed cùm Lycijs aliquando responderet, unum ex legatis qui olim Lycius, tum ciuis Romanus erat, Latina lingua interrogauit, ei que non planè intelligenti quod ipse dixisset, ciuitatem ademit, dixitq́ eum qui non haberet huius linguæ scientiam, non oportere ciuem Romanum esse.

Ciuitatis donatio.

Postquam enim Romani externos homines in ciuitatem receperunt, habueruntq́ in honore, id beneficium à Claudio peti, emiq́ à Messalina & Cæsarianis ceptum est: quod cùm primò magno precio uenderetur, postea adeò facile & uile factum est, ut uulgò diceretur eum qui uasa uitrea, & ea quidem fracta dedisset, ciuem Romanum fore.

Messalinæ insana libido.

Messalina libidinosa & intemperans fœmina cæteras mulieres cogebat luxuriose & petulãter uiuere, efficiebatq́ ut multæ in Palatio uiris suis præsentibus ac uidentibus cum adulteris coirent, earumq́ uiros ipsa diligere,

ac honoribus & dignitatibus augere: cæteros qui id non paterentur, odio habere, ac modis omnibus perdere ſolebat. Claudius multo tempore harũ rerum ignarus fuit, propterea quod Meſſalina ancillulas quaſdam ei ſuggerebat, cum quibus rem haberet: & quos ſuſpicabatur iſta Claudio ſignificaturos partim beneficijs, partim propoſitis ſupplicijs prouidebat ne id facerent. Cùm autem ſeditio in exercitu facta eſſet, Claudius ad eam ſedandam Narciſſum miſit: ſed poſtquam is in tribunal conſcendit orationem habiturus, milites ob eam cauſam multo magis irati ſtatim ex clamauerunt, ἰὼ Σατυρνάλια, id eſt ô diem feſtũ Saturni: quòd eum diem ſerui ornatu dominorũ celebrent. Itaque indignati Narciſsi cauſa, Plautio Imperatori ſuo obedientes in Britanniam traiecerunt. In eo bello Britannico Veſpaſianus, unus ex legatis Plautij, præclarè ſe geſsit: atq; ad id bellum profectus Claudius, hoſtibus cum quibus congreſſus eſt, ſuperatis, captisq; eorum regijs, Britannicus cognominatus eſt. Meſſalina uerò amore Mneſteris ſaltatoris capta, cùm ei perſuadere non poſſet ut ſecum coiret, petiuit à Claudio uiro ſuo, ut illum ſibi obſequi iuberet, tanquam ipſi in quibuſdã alijs rebus opera eius neceſſaria foret. Is, poſtquam ei Claudius præcepit, ut omnia quæ Meſſalina imperaret, libenter faceret, cum illa rem habuit, tanquam id quoque ſibi imperatũ fuiſſet. id enim Meſſalina ſæpe in multis alijs fecit. nã quaſi Claudio conſcio ſinenteq; ei petulanter uiuere, mœchabatur. Claudius ut præuidit ſuo natali die defectionem ſolis futurã, ueritus ne tumultus ob eam cauſam concitaretur, ſcripſit aliquanto tempore antè, non ſolùm defectionem fore, & quando, aut quanta eſſet futura: ſed etiã cauſas ſcripſit, propter quas id eſſet neceſſariò euenturum. Cauſæ hæ ſunt. Luna, ut creditum eſt, mouetur ad curſum ſolis, ſiue ſtatim poſt eum, ſiue Mercurius & Venus interiecti ſint. Mouetur autem in longitudinem, ut ſol: atq; in altitudinem, ut etiam ille fortaſsis: poſtremò in latitudinem. quod ſoli nullo modo accidit. Cùm igitur ea ſupra cõſpectum noſtrum ſimul cum ſole fuerit rectis lineis, ac ſub eius ſplendore curſum ſuum habuerit, radios eius, qui terrã attingũt, etſi nõ eodem modo apud omnes gentes, occultat: nec uerò id facit in locis omnibus. nam ſol perpetuò ſplendorem ſuum habens, eum nunquam deſerit: ex quo fit, ut totus uideatur, ijs quibus luna ita oppoſita nõ eſt, ut ipſum obſcurare poſsit. Hæc quidem de ſolis defectione dicũtur. Luna uerò (nec enim alienum erit à propoſito de ea dicere, poſtquam in hunc ſermonẽ incidimus) quotieſcunq; ſoli oppoſita fuerit (id quod ei, cùm plena eſt tantummodo, perinde atq; ſoli, cùm ipſa noua eſt, contingit) atq; in umbram terræ cono ſimilem inciderit: quod fit, quoties media in latitudinem mouetur, tunc ſolis priuatur ſplendore, & qualis eſt natura, conſpicitur. atq; hæc eiuſmodi ſunt. Ceterùm Meſſalina apud ſe Mneſterem habebat abductum à Theatro, de quo cum ſermo apud populum haberetur, quòd non ſaltaret amplius: Claudius miratus iurabat eum ſecum non fuiſſe. Itaq; omnes magnam moleſtiam capiebant, quòd unum Claudium neſcire intelligerent ea quæ gerebantur in Palatio, quæ iam apud hoſtes percrebuerant, tamen ea nihilo magis aperiebant, quòd Meſſalinam reuererenť, & Mneſteri parcerent. cuius ars tantum ſatisfaciebat populo, quantum Meſſalinę forma eiuſdem placebat. erat enim ſaltator egregius. Hic, cùm ab eo populus aliquando magno ſtudio cõtenderet, ut ſaltaret in celebri fabula, de ſcena quaſi per tranſennam populum aſpiciens, ita reſpõdit: Non poſſum, inquit, nam cum Oreſte dormiui. Sequenti anno Claudius quartùm, Lucius Vitellius tertium

Meſſalinæ libido. *Narciſsi ad milites ſeditioſos oratio.* *Seruorum dies feſtus.* *Veſpaſianus.* *Meſſalinæ cum ſaltatore concubitus à Cæſare per fucum impetratus.* *Solis defectio.* *Lunæ defectio.* *Saltatoris de Meſſalina dicterium.* *Claudij cum Vitellio conſulatus.*

tium Consules facti sunt. Is annus erat ab Vrbe cōdita octingẽtesimus. Eo tempore Claudius quosdam Senatu mouit, è quibus complures inopia rei familiaris haud grauatim ea dignitate cesserunt. Idem multos in Senatoriũ ordinem cooptauit, in quorum numero fuit Sardinius Gallus, qui principiò cùm posset Senator esse, Carthaginem migrauit. Cui accersito properè Claudius: Ego te, inquit, aureis uinculis constringam. Itaque ille deuinctus dignitate, in urbe remansit. Claudius quamuis libertos alienos, quoties eos deliquisse cognouerat, acriter puniret, tamen erga suos indulgentissimus erat. Nam cum ab histrione tritũ illud in theatro quãdoq; diceretur, ἀφόρητός ἐστιν ὁ εὐτυχῶν μαστιγίας, Intolerabilis est fortunatus uerbero: & ob eam causam in Polybium libertum eius omnes oculos coniecissent, isq́; magno clamore respondisset, dictum esse ab eodem poeta, βασιλεῖς ἐγένοντο οἱ πρὶν ὄντες αἰπόλοι, Reges quoq; extitere de caprarijs: in eum ipse nō animaduertit. Cumq́; ad eum perferrẽt quosdã sibi insidias parare, cæteris pro nihilo habitis respondit, non eodem modo pulìcem, & feram belluam ulciscendam. Asiaticus uerò apud eum condemnatus est, parumq́; abfuit quin absolueretur. nam cùm negaret factum, seq́; neminem ex ijs, qui contra se testimonium dixerant, nosse confirmaret: miles qui se unà cum eo dicebat fuisse, interrogatus quis esset Asiaticus, caluũ quendam, qui tum fortè aderat præsens, ostendit: nam id signum eius tantummodo didicerat. quamobrem cùm magnus risus concitatus esset, Claudiusq́; eum liberare statueret, Vitellius, quò Messalinę rem gratam faceret, se ab Asiatico rogatum esse dixit, ut sibi liceret mortis genus eligere. Quod cùm Claudius audiuisset, Asiaticum necauit, ut quem cōscium culpæ seipsum morte iam damnasse existimaret. Eodem anno parua insula prope Theram insulam, quæ nunquam antea uisa fuerat, apparuit. Sed cùm multi seruos suos morbo laborantes non modò negligenter tractarent, uerùm etiam domo expellerent, legem tulit, qua lege omnes huiusmodi qui conualuissent, liberos esse iussit. Cùm autem Vespasianus in Britannia obsideretur à barbaris, atq; in extremum periculum uenisset, Titus filius eius patris saluti metuens, incredibili audacia eum obsidione liberauit, fuditq; barbaros, eosq́; longius insecutus occidit. Plautius de bello Britannico, quod bene feliciterq́; gesserat, laudatus à Claudio triumphauit. Cneus uerò Domitius Corbulo, qui Prætor in Germania exercitibus in unum cōductis uexabat multos, eosq́; præsertim qui Chauchi nominantur, è solo hostili à Claudio euocatus est. Cognita enim eius uirtute, exercitationeq́; armorum, amplius eum augeri non permisit. Quod ubi Corbulo intellexit, in urbem reuersus est: prius tamen exclamauit, ueteres duces fortunatos fuisse, quibus licuerit esse fortibus sine periculo, se autem inuidia à Cæsare prohiberi. Claudius tamen ei ut triumpharet concessit, eundemq́; postea exercitui iterum præfecit. Quem cum ille accepisset, eodem modo exercebat milites: & quoniam eo tempore pax erat, agrum qui inter Rhenũ & Mosam interiacet, ab illis perfodi curauit. is ager patet ad millia passuum XXI. idq́; fecit ne inundante Oceano flumina restagnarent. Interea Messalina, cui non satis erat adulteria cōmittere & scortari (iam enim cubiculum habebat in palatio, in quo se & primarias fœminas prostituebat) cupiuit pluribus uiris, tanquam legibus id permissum, nubere. Itaque nupsit Caio Silio, harumq́; nuptiarum cōuiuium magnificũ & sumptuosum fecit, ei'que regiam domum donauit, in qua congessit omnes Claudij thesauros preciosissimos, eumq́; ad extremum Consulem designauit,

Sardinius Gallus.

Polybius Claudij libertus.

Asiaticus.

Vitellij improbitas.

Asiaticus accusatus apud Claudium, atq; condemnatus sibi ipsi infert manus.

Edictum Claudij de seruis ægrotantibus.

Titi Vespasiani in parentem pietas.

Cn. Domitius Corbulo.

Domitij Corbulonis contra Chauchos res gestæ.

Cupit Messalina pluribus uiris nubere.

uit. Quæ cùm audirentur & uiderētur ab omnibus, ea solus Claudius ignorabat: qui cum Ostiam esset profectus ut rei frumentariæ prouideret, Messalina Romæ relicta simulatione ægræ ualetudinis, conuiuium ornauit magnificè & splendidè, in eoq; omnia libidinose & petulanter fecit. Itaq; Narcissus Claudio, cùm solus esset, per pellices ipsius omnia quæ gererentur, significauit: quib. cognitis rebus Claudius in urbem subitò reuersus, magnū numerum hominum, sed in primis Mnesterem occidit: pòst ipsam quoque Messalinam iugulauit: nec multo tempore pòst Agrippinam fratris sui filiā & matrē eius Domitij qui Nero cognominatus est, in uxorem duxit. Erat enim fœmina egregia forma, ad quam ipse antea sæpenumero accedebat, eaq; cum Claudio ut patruo sola conuersabatur libidinosius quàm neptem deceret. Igitur Agrippina, ut primùm regalem potestatem habuit, Claudiū sibi deuinxit (erat enim acris fœmina & industria in rebus gerendis) eosq; quos à Claudio diligi animaduerterat, minis atque beneficijs suos fecit. Ea Claudio liberos habēti persuasit ut filium suū adoptaret, eumq; interim ad principatū exercebat, dum à Seneca instituì atq; erudiri curaret. Huic etiam quàm maximas opes cōparauit: nihil enim tam paruū erat aut uile, quod pecuniæ causa nō faceret, colebatq; eos qui aliquantū locupletes erāt, & complures ob eandem causam occidebat: multas illustres & nobiles fœminas nonnulla inuidia perdidit, in quarū numero fuit Lollia Paulina, quæ ab ea propterea necata est, quòd se Claudio nupturā esse aliquando sperauerat: cuius caput ad se perlatū cùm non agnosceret, os eius manu sua aperuit, ut dentes inspiceret, quos illa nō perinde ut cæteræ solent habuerat. Itaq; Agrippina repētè altera Messalina facta est, præsertim cùm Senatus amplissimos honores ei decerneret, & in primis, ut in cōuentib. publicis carpento uteret. Sed cùm Claudius Neronē filium eius adoptasset, eumq; sibi postea generū faceret emancipata filia, ne fratres matrimonio coniungi uiderent, magnū prodigiū extitit. nam eo die cœlū ardere uisum est. Cupiuit Claudius nauale prēliū in quodā lacu apparare, cuius muro de lignea materia ædificato, defixisq; trabibus, eò magnam hominum multitudinē coegit. Ibi cæteri arbitrio suo, Claudius autem & Nero militari ueste induti fuerunt, Agrippina aurea chlamyde fuit ornata. Qui eo prælio nauali decertaturi erant, damnati fuerant rei capitalis. Erant utrinq; quinquaginta naues, alteri Rhodij, Siculi alteri nominabantur. Hi principio simul omnes Claudium salutauerunt his uerbis, Salue Imperator, pereuntes salutamus te. pòst ubi salutem impetrare non potuerunt, fuitq; mandatum, ut, quemadmodū iussi fuerāt, dimicarēt: eruptione facta, non se prius adorti sunt, quàm fuerunt necessitate coacti. Narcissus uerò adeò Claudium ludificabatur, ut cùm Bithynij contra Iunium Cilonem qui ipsis præfuerat, exclamarēt, dicerentq; eum magnis muneribus corruptū fuisse, & Claudius eos qui circumstabāt rogaret quid dicerent: (non enim propter tumultum intellexerat) Narcissus mentiens, eos magnas gratias habere Iunio respondit: Claudius Narcissum uera dicere arbitratus, Iunium eis præesse alterum biennium iussit. Agrippina sæpenumero sedens in suo tribunali, Claudio assidebat, cùm is legatos audiret, aut eis responderet. quo genere spectaculi nullum erat sanè pulcrius. Claudius iratus aliquàndo Iudæo Galico oratori causam apud se agenti, iussit eum in Tiberim proijci, à quo tū, cùm ius redderet, non longè aberat. Hac in re Domitius Afer qui omnes patronos causarum suæ ætatis superabat, perbellè iocatus est. nam cùm is qui erat à Iudæo destitutus, opē ab eo

Messalinæ petulantissimum conuiuium.

Messalina iugulatur.

Agrippina.

Agrippinæ in rebus gerendis industria.

Lollia Paulina ab Agrippina zelotypa occisa.

Claudius Nero à Claudio adoptatus Imperatore.

Nauale prœliū per ludum à Claudio institutum.

Narcissi petulantia.

Iudæus Galicus orator in Tiberim proiectus.

Facetè dictum.

ab eo peteret, ita respondit: Quis tibi nunciauit, inquit, me melius quàm illum natare? Cæterùm Claudius iratus propter ea quæ ab Agrippina fiebant, quæque iam ad ipsum perferebantur, requirebat Britannicum, quem illa sæpenumero de industria in conspectũ patris propterea uenire nolebat, quòd Neroni filio suo quem ex Domitio priore marito habebat, imperiũ parare conaretur. Quam rem Claudius cùm perferre non posset, parabat eius potentiam minuere, & filium suum successorẽ imperij designare. Quo cognito Agrippina metuens, eius consilium præuenire statuit. Itaque ut cognouit ei propter uinum noceri nõ posse, multum enim bibebat: tum propter aliam rationẽ uiuendi, qua plurimum Imperatores utuntur, ut salutem tueantur, Locustam ueneficam mulierem, eamque celeberrimam accersi, ac per eam uenenum, cui remedium adhiberi nõ poterat, in boleto parari iussit. Quo facto Agrippina cepit ex cæteris boletis comedere, illum uerò in quo uenenum erat, maximum atque pulcerrimum, ut Claudius comederet, perfecit. Ita ille ex insidijs captus, ex conuiuio, quasi uino cõfectus, exportatus est, id quod antea crebrò factũ fuerat. Noctu autem posteaquam obmutuisset atque obsurduisset, mortuus est tertio Idus Octobris. Vixit annos LXIII. regnauit annos XIII. menses VIII. dies XX. Id Agrippina facere potuit, quòd Narcissum præmiserat in Campaniã, ut aquis quæ erant in ea regione ad podagram uteretur. nec enim id eo præsente confecisset, quòd ille domini custos uigilantissimus erat. Idemque post mortem Claudij sublatus est, homo illis quidem temporibus omnium hominum potentissimus; possidebat enim quater millies sestertiûm, eo' que amplius, applicabantque se ad eum ciuitates regesque. Is priusquã iugularetur, facinus præclarum fecit. Nam arcanas literas, quas Claudius contra Agrippinam & nonnullos alios scripserat, & quas ipse cui ea cura incũbebat, apud se habebat, omnes combussit. Itaque Claudius mortuus est, cuius mortem hæc denunciare uidebãtur. Nam cometa longo tempore uisus est, pluitque sanguinem, & fulmen de cœlo in signa Prætorianorum militum cecidit, templumque Iouis Victoris sua spõte apertum est: denique ex singulis generibus magistratuum singuli mortui sunt. Claudius eundem honorem sepulturę & reliquorum omnium, qui Augusto habitus fuerat, adeptus est. Tum Agrippina & Nero eum se lugere simulabant, quem necauerant, atque in cœlum efferebant eum, quem in conuiuio ex insidijs sustulerant. Itaque Lucius Iulius Gallio Senecę frater facetè & urbanè dixit (scripsit etiam Seneca librum, quem ἀποκολοκύντωσιν quasi immortalitatem quandam esu boleti partam nominauit) sed ille cùm multa dixisse fertur, tum hoc in primis. Nam cùm esset consuetudo necatos in carcere trahi à carnificib. in forum magnis quibusdam uncis, deinde in flumen proijci, dixit Claudium unco in cœlum attractum esse. Ipsius quoque Neronis dictum non indignum memoria uidetur. Is dicebat boletos cibum deorum esse, quòd Claudius boleto in numerum deorum relatus fuisset.

Domitij in Claudiũ dicterium facetissimum.

Locusta uenefica.

Claudius insidijs Agrippinæ, à uenefica ueneno sublatus.

Narcissi mors.

Claudij aduersus Agrippinã atque alios literæ à Narcisso combustæ.

Prodigia.

Iulij Galij de Agrippinæ ac Neronis luctu simulato facetissimum dicterium.

RELIQVA APVD DIONEM INterciderunt.

V NERO.

NERO.

Britannicus. OST Claudij mortem Britannicum optimo iure Imperio succedere oportebat, quòd erat eius naturalis & legitimus filius, quodq; ualebat uiribus corporis, & flore ætatis uigebat. Iure autem ciuili propter ius adoptionis (Adoptionis ius.) Imperium ad Neronem quoq; pertinebat. Sed nullum ius profectò plus potest, quàm arma. Vt enim quisq; potentissimus est, ita iustissimè dicere omnia & facere uidetur. Itaq; Nero tabulis testamenti Claudij de medio sublatis, non solùm est Imperium adeptus, sed etiam Britannicũ, & sorores eius interfecit: quis enim calamitates cęterorum hominũ facilè deploret? huic autem Imperium antè hoc modo significatum est. (Claudij Imperatoris testamentum à Nerone rescissum.) Cùm natus esset prima luce, antequam sol ortus esse uideretur, radij circum eum fulserunt: qua ex re, tum etiam animaduerso stellarum cursu, qui tum erat, atq; earum coniunctione quidam astrologus duo simul prædixit, eum regnaturũ esse, & matrem necaturũ. (Agrippinæ de Neronis uaticinio insanum responsum.) Quod cùm Agrippina intellexisset, demens subitò exclamare cepit, Me uerò inquit occidat, dum regnet. (Agrippina.) Cuius quidem rei futurum erat, ut eam maximè pœniteret. Sed pleriq; hominum adeò stulti sunt, ut si bona se sperent adepturos, quæ cùm malis coniuncta sint, statim incensi cupiditate melioris, quod peius est, negligant: cùm autem id quod malum erat, aduenerit, adeò grauiter & molestè ferunt, ut se maximè cupiant ab optimis quibusq; rebus abstinuisse. Porrò nequitiam & petulantiam Neronis Domitius pater non ex uaticinio, sed ex suis & Agrippinę moribus prædixit. (Domitius pater Neronis.) Non enim, inquit, fieri ullo modo potest, ut ex me & illa uir bonus nascatur. Progrediente uerò tempore propter exuuias serpentis ad ceruicẽ Neronis pueri inuentas, uates prædixere eum ab homine sene magnam potẽtiam accepturum. (Vaticinium de potẽtia Neronis.) Serpentes enim positis exuuijs, unà exuere senectutem existimantur. Natus erat decem & septem annos, cùm imperare cepit: deinde profectus ad exercitum, lectis ijs quæ Seneca scripserat, militibus, quantum eis Claudius dederat, promisit. Quæ autẽ legit in Senatu ab eodem Seneca scripta, tantam uim habuerunt, ut decreto Senatus insculperentur in columna argentea, ac quotannis cum noui Coss. magistratum inirent, legerentur. Quibus rebus omnibus id agebant, ut tanquam ad certum quoddam præscriptum optimè regerentur. (Agrippinæ imperium.) Agrippina principiò administrabat omnia quę ad principatum spectabant: ambo unà exibant foras, sæpenumero eadem lectica uehebantur: quanquam illa magna ex parte uehi, hic consequi solebat: illa respõdebat legatis, literasq; ad populos, & principes, & reges mittebat. Quod cùm diu factum esset, ferre grauiter ceperunt Seneca & Burrus homines sapientissimi, & apud Neronem maximæ autoritatis. (Seneca Neronis præceptor.) Horum alter prætorianis militibus præerat, alter doctor eius erat. Itaq; commodam occasionem nacti, huic rei finem imposuerũt. Cùm enim legati Armeniorum uenissent, uelletq; Agrippina in tribunal, ex quo Nero cum eis colloquebatur, ascendere, eamq; illi appropinquare uiderent, adolescenti, ut antè descenderet, & ad matrem excipiendam procederet obuiam, persuaserunt. Quo facto non sunt reuersi, alia simulata causa, ne barbaris hanc labem ignominiamq; Imperij patefacerent: cumq; perfecissent postea, ut ne deinceps permitteretur ei cura rerum publicarum, ipsi omnem potentiam consecuti sunt, quam quousq; obtinere potuerunt, omnia sunt ab ijs optimè & iustissimè administrata.

ſtrata. Nero enim ocium & tranquillitatem uitę ſecutus, non facilè negotijs implicabatur, eumq́ illi uoluptatibus ſinebant indulgere: ut cùm expleuiſſet cupiditates ſuas ſine magno reipublicæ detrimento, conſilium mutaret: quaſi neſcirent præfractos iuuenum animos, educatosq́ in ſecura uoluptate, & maxima licentia non modò expleri non poſſe, ſed ex ijs multo magis corrumpi. Is primò tantummodo conuiuia faciebat, cum libidinoſis luxurioſe uiuebat, crebrò ebrius erat, amabat. Sed poſtquam nemo increpauit eius libidinem, nec reſpublica propterea peius adminiſtrabatur, putauit ſe non ſolùm ea bene gerere, ſed etiam poſſe ijſdem in poſterum uti. Itaq́ cepit partim cōtemnere, præſertim cùm crebrò audiret à familiaribus ſuis, Tu hæc pateris? tu hos times? ignoras te Cæſarem eſſe? teq́ illorum poteſtatem habere, non illos tui? partim contendere, ne matri cederet, tum erubeſcere quòd Seneca & Burro prudentiſsimis hominibus inferior eſſe uideretur. denique omnia eorum præcepta prætermittere atque negligere, & ad mores ac inſtituta Caij ſe conferre: quem ut primum imitari ſtatuit, facilimè ſuperauit: exiſtimans Imperatoriæ maieſtatis ac poteſtatis eſſe, efficere ut nemini ne in peſsimis quidem rebus cederet. Qua ex re cepit, ut par eſt, magnam pecuniam conſumere, multa per iniuriam quærere, multa per uim eripere: nec enim illiberali animo erat. Cuius rei argumento eſt, quòd cùm prętoriano militi, qui libros imperij eius adminiſtrabat, dari iuſſiſſet centies ſeſtertiûm, eaq́ Agrippina, ut ipſum intuentem ſummam tantæ pecuniæ pœniteret, uno in loco coaceruaſſet, interrogauit, quantum eſſet numeratum, cognitaq́ ſumma, eam duplicari iuſsit. Non enim putaui, inquit, me tam exiguum munus dediſſe. Id uerò multo magis perſpicuum eſt ex magnitudine ſumptuum, quos fecit. Siquidem theſauros quos habebat in thalamo regio, ita exhauſit, ut ei ſtatim opus fuerit nouis redditibus. Itaque non ſolùm exegit noua uectigalia, ſed etiam inhiauit locupletum facultatibus, quas per iniuriā abſtulit à multis, eorumq́ nonnullos occidit. Sed cum Nero in ſumma talis fuerit, ſupereſt ut de ſingulis eius factis dicamus. In primis igitur curſu & certaminibus equorū delectabatur, ita ut ob eam cauſam inſignes equos uictores, & iam ſenio confectos ſtola forenſi non ſecus quàm homines ornaret, eosq́ honeſtaret pecunia ſtipēdij loco. Quamobrem cum propter hoc Neronis ſtudium, ij qui equos alebant unà cum aurigis ſuperbè extollerentur, ac proinde Prætoribus ſæpe & Conſulibus graues iniurias facerent, Aulus Fabricius Prætor uti noluit illis, iuſta mercede cum quibuſdā certare recuſantibus, ſed canes doctos currus agere pro equis introduxit. Quo facto qui albo, quiq́ fuluo ornatu erant, ſtatim currus dimiſerunt: cumq́ praſini & ueneti nihilo magis exirent, Nero præmia equis propoſuit, itaque ludi Circenſes peracti ſunt Interea grauiter ferebat Agrippina, quòd non amplius in eos qui erant in Palatio, præſertim propter Acten imperium teneret. Fuerat Acte empta ex Aſia, cuius amore Nero ita captus erat, ut eam retulerit in familiam Attali, ac Octauia uxore multo chariorem habuerit. His de cauſis præſertim, alijsq́ Agrippina ægrè ferens, primò admonere Neronē conatur, eosq́ qui cum ipſo uerſabantur, partim uerberibus caſtigat, partim procul amouet. Pòſt ubi ſe nihil proficere cognouit, multo grauius tulit, aitq́, Ego te Imperatorem feci: tanquam poſſet ei principatum arbitratu ſuo adimere: neſciebat enim ſummum imperium poſtquam eſt à priuato alicui delatum, ſtatim deficere eum qui detulit, et ad eum qui accepit, contra eum qui dedit, transferri. Tum Ne

Nimia licentia etiam bona corrumpuntur ingenia.

Nero Caligulam malis moribus ac crudelitate longè ſuperauit.

Neronis liberalitas.

CCL. myriades drachmarum.

Donum Neronis duplicatū.

Prodigalitas Neronis.

Equis uictoribus præmia atque perpetua ſtipendia à Nerone inſtituta.

Canibus pro equis in certaminibus uſi.

Circenſes ludi.

Acte, mulier.

Agrippinæ cū Nerone expoſtulatio.

Britannicus à Nerone ueneno sublatus.

ro Britannicum ueneno sustulit: cuius corpus ut uidit propter uenenum liuore decoloratum esse, gypso oblinendum curauit: cumq; per forum eius efferretur, maximo imbri de cœlo omne gypsum, quod adhuc molle & tenerum erat, sublatũ est, ut nefarium scelus no solùm audiretur ab omnibus, sed etiam apertum ante omnium oculos poneretur. Post hæc incipit palàm insanire, multa domi, multa in superiore parte urbis, noctu atq; interdiu latitans libidinose facere, in cauponas ingredi, & ut priuatus omnia loca peruagari. Qua ex re multis uulnera & graues iniuriæ inferebantur. Iam matri

Neronis in Agrippinam matrem odium.

palàm & apertè inimicus erat, fiebatq; ex eo, ut multa, quæ quotidie ferè cõtra se dicerent facerent'ue, proferrentur extra Palatium, licet omnia in ore uulgi non uersarentur. Multa uariè dici, multaq; conijci ex utriusque nequitia atque libidine solebant: nam quæ facta fuerant nunquam, pro factis diuulgabantur: quæq; aliquo modo credibilia erant, pro ueris credebantur. Tum primùm multi cùm uiderent eam absque satellitibus, cauebant, ne facti obuiam cum ea sermones conferrent. Quòd si quis ei aliquo casu atque

Ludi, atq; taurorum spectacula à Nerone edita.

fortuna occurrisset, statim nullo habito sermone discedebat. Per id tempus editum est spectaculum, in quo homines in equis insidentes, magno cursu atque impetu in tauros facto, eos occiderũt: tum ab equitibus stipatoribus corporis Neronis quadringẽti ursi cum trecentis leonibus hastis transfixi sunt, uiriq; equestris ordinis triginta munus gladiatorium obierunt. Cùm

Neronis libido atq; crudelitas.

autem hæc apertè faceret, tum occultè noctu per totam urbẽ debacchabatur: mulieribus puerisq; stuprum inferebat, spoliabatq; eos qui sibi fierent obuiam, percutiebat, uulnerabat, occidebat. Cumq; hæc faceret, putabat clam homines esse, propterea quòd uarijs generibus uestiũ & appositis comis uteretur: sed ex comitatu factisq; facilè agnoscebatũ. Nec enim esset ausus quisquam tot & tantas res securo animo facere. Nam domi esse nulli tu-

Nero à Montano uxoris causa, uerberibus tractatus.

tum erat., Nerone in domos atque officinas insultante. Itaq; Iulius Montanus Senator commotus uxoris causa, facto in Neronem impetu, ei multas plagas inflixit, ita ut per multos dies in cõspectum hominum non uenerit. Quæ res Montano nullum damnũ attulit, cui Nero ne iratus quidem omnino fuisset, etsi putabat se iniuriã accepisse, nisi ipse ueniam per literas petiuisset. Quibus literis lectis Nero ita respondit: Non ergo percussor Neronis seipsum uita iam spoliauit? Cum autem in theatro spectacula præberet, primùm eodem theatro de repentè aqna maris expleto, in qua pisces & a-

Nauale Persarum cum Atheniensibus bellum.

lia animalia natabant, bellum nauale Persarum cum Atheniensibus fecit: deinde subitò aquam eduxit, exiccato'que solo rursum multos pedites, non modò binos, sed etiam confertos paribus utrinque numeris congredi iussit. Post hæc secuta sunt certamina iudicialia: ex quibus multi exul-

Seneca.

Senecæ uita longè turpissima.

tauerunt, multi interfecti sunt. In his Seneca reus factus est multorum scelerum, sed præsertim, quòd cum Agrippina rem haberet. Nec enim in hac re solum, sed in plerisq; alijs contrà facere uisus est, quàm philosophabatur. Cùm enim tyrannidem improbaret, tyranni præceptor erat: cumq; insultaret ijs qui cum principibus uersarentur, ipse à palatio nõ discedebat. Assentatores detestabatũ, cùm ipse reginas coleret & libertos, ac laudationes quo-

Septem millia quingentæ myriades drachmarum.

rundam componeret. Repræhendebat diuites is, cuius facultates erant ter millies sestertiũm: quiq; luxum aliorum damnabat, quingẽtos tripodas habuit de ligno cedrino, pedibus eburneis, similes & pares inter se, in quibus cœnabat. Ex quibus omnibus ea quæ sunt ijs cõsentanea, quæq; ipse libidinose fecit, facilè intelligi possunt. Nuptias enim cum nobilissima atq; illustrissima

ſtriſsima fœmina contraxit: delectabatur exoletis, idq; Neronem facere docuerat, etſi antea tanta fuerat morum ſeueritate, ut ab eo peteret, ne ſe oſcularetur, ne'ue unà ſecum cœnandi cauſa diſcumberet. Cum Nerone M. Saluius Otho tanta morum ſimilitudine & ſocietate ſcelerum cõiunctus erat, ut Neroni aliquando dixerit, Tu me quoq; Cæſarem uidebis. Quod dictũ ei nihil obfuit, tantum Nero reſpondit, Te uerò, inquit, ne conſulem quidẽ uidebo. Huic Sabinam nobilem fœminam abductam à uiro, uxorẽ dedit, cum qua uterq; pariter rem habebat. Cuius rei cauſa Agrippina metuens, ne ea Neroni nuberet, ualde enim amare ceperat, facinus nefarium eſt auſa. Nam quaſi non eſſet ſatis graue dictu, quòd Claudium patruum præſtigijs quibuſdam & libidinoſis aſpectibus atq; oſculis in amorem ſuum illexiſſet, tẽtauit eodem modo Neronem ſub ſuam poteſtatem ſubijcere: quod an uerè factum ſit, an propter mores eius confictum, pro certo non habeo: ea uerò refero, quæ uerſantur in ore omnium, fœminã æqualem & ſimilem Agrippinæ ob hanc cauſam maximè ab eo amatam fuiſſe: ad quam alludens, atq; rem alijs aperiens, dicebat ſe cum matre conſuetudinem habere. Hac cognita re, Sabina perſuaſit Neroni, Agrippinam de medio tollere, q; ab ea diceret ei inſidias parari. Ad id facinus quoque, ut à permultis fide dignis hominibus dictum eſt, Seneca eum incitauit, ſiue crimen à ſe deriuare cuperet, ſiue Neronem ad nefariam cædem faciendam perducere, ut eum quàm celerrimè dij homineſq; perderent. Quod facinus cùm palàm facere timerent, nec poſſent eam clàm ueneno tollere (cauebat enim diligenter omnia) cumq; uidiſſent in theatro nauim per ſe diſſolui, ac belluis quibuſdã emiſsis, rurſum integram & firmam conſiſtere, alteram conſimilem huic ædificari iuſsit. Qua naui ædificata Agrippina maximè foueri, & quibuſcunque rebus poterat, coli cepit, ne quid ſuſpicata caueret. Sed cùm Romæ nihil facere eſſet auſus, ne ſcelus diuulgaretur, procul in Campaniam profectus eſt, acceptaq; matre in ea ipſa naui magnificentiſsimè atq; ſplendidiſsimè ornata nauigauit. Id faciebat ut illa in reliquum tempus eodem nauigio uti cuperet. Cumq; Baulos ueniſſet, magnificentiſsima cõuiuia per multos dies egit: in his matrem amicè & beneuolè accipiebat, ſimulabatq; ſe abſentis eius magno deſiderio teneri: præſentem oſculabatur, petere iubebat ſi quid uellet, eiq; multa antè quàm peteret, concedebat. Poſt cœnæ tempus media nocte eam ſumma beneuolentia complexus, atq; oculos eius & manus oſculatus, comitatuſq; abeuntem dixit, Mea mater uale mea cauſa, & cura ualetudinẽ tuam, ego quidem certè tua cauſa uiuo & regno. Poſt hæc eam tradidit Aniceto liberto, quaſi is eam domum deducturus eſſet in naui, quam ſuprà ad interitum eius comparatam eſſe diximus. Sed mare has futuras tragœdias in ſe perferre non potuit, neq; celare diutius fraudem nefarij ſceleris. Licet enim diſſoluto nauigio Agrippina in mare ceciderit, non tamen mortua eſt. Nam cùm in tenebris eſſet, & plena uini, ac nautæ remis ſic in eam uterentur, ut Aceroniam Pollam, quæ unà nauigabat, interfecerint, tamẽ ea ſalua & incolumis euaſit. Poſtquam domum uenit, omnia diſſimulauit. nec enim patefecit inſidias, ſed nuncios de ijs rebus ad filiũ celeriter miſit, quas ſibi caſu & fortuna dicebat eueniſſe, quodq; ſalua eſſet, ad eum εὐαγγέλια mittere. His auditis rebus Nero impotenti animo nuncium puniuit, tanquam ad ſe interficiendum ueniſſet. Mox Anicetum unà cum nautis aduerſum matrem ire iubet, nec enim hanc cædem Prætorianis credidit. Hos ut uidit Agrippina, cognouitq; quamobrem ueniſſent, repentè

M. Saluius ſimilitudine morũ ac ſcelerum ſocietate Neroni perſimilis.

Sabina Saluij & Neronis Imperatoris uxor communis.

Nero qua ratione cum matre conſuetudinem habuiſſe dicatur.

Sabina.

Seneca in cauſa quòd Agrippina à filio ſit interfecta.

Neronis in Cãpaniã cum matre Agrippina nauigatio.

Agrippinæ inſidiæ à filio ſtructæ.

Pollæ Acceroniæ interitus.

Neronis in Agrippinam matrẽ magna impietas.

de lecto desiluit, discissaq; ueste denudataq; aluo, ait: Hanc tu percute Anicete, percute, quoniam peperit Neronem. Itaq; Agrippina Germanici filia, Agrippæ neptis, Augusti abneptis, à filio suo cui regnum detulerat, & cuius causa præter alios multos patruum quoq; necauerat, interfecta est. Nero postquam accepit eam mortuam esse, non credidit: nimirum propter magnitudinem temerarij facinoris diffidebat. Itaq; cupiuit eam uidere, & denudatam penitus conspexit, tum uulnera eius contemplatus, nefarium sermonem habuit plus quàm cædes fuisset: Nesciebam, inquit, me tam pulchram matrem habere. Deinde pecuniam dedit prætorianis militibus, uide licet ut multa facinora eiusdem generis libenter facerent: scripsitq; ad Senatum literas, in quibus præter cætera enumerabat, quot scelerum conscia sibi fuisset, ab eaq; sibi insidias esse factas, atq; in eo deprehensam, mortem sibi consciuisse. Quibus literis missis ad Senatum, ille nocturno tempore tanto metu conturbabatur, ut de lecto repentè prosiliret, interdiu perterrefaciebant eum tubicines auditi bellicum canere cum maximo tumultu, quo in loco Agrippinæ ossa sepulta erant, quamobrem aliò migrabat. Cumq; ibi idipsum ei accideret, perterritus, aliò proficiscebatur. Hæc dum Romam nunciarentur, cæteri, etsi erant indignati, gaudebant: putabãt enim ob eam causam eum omnino esse periturũ. Senatores uerò cuncti se istis operibus Neronis lætari simulabant, cõgratulabant ei, decernebantq; multa in quibus se putabant ei gratum facturos. Vnus P. Thrasea Pætus, etsi uenit in Senatum, ac legi epistolam audiuit, tamen prius surrexit, quàm aliquid statueretur, exijtq; foras, propterea quòd ea quę uellet, dicere non posset: quæ autem posset, nollet. Cætera egit in eandem sententiã: nam ita dicere solebat: Si me tantum, inquit, Nero interfecturus esset, aliquam tribuerem adulatoribus eius ueniam: sed si eos à quibus maximè laudabatur, sustulit, sublatusq; est, cur oportet frustra turpiter & seruiliter mori, cum munus naturæ explere liceat retenta libertate? De me enim, inquit, aliquis sermo habebitur in posterum: de ijs nullus, nisi tantummodo eos interfectos fuisse. Cumq; Thrasea esset eiusmodi, tum ita de se dicere solebat: Nero me potest occidere, lædere quidem non potest. Neronem in urbem uenientẽ, matre interfecta, omnes publicè colebant: priuatim autem quoties tutò & liberè loqui poterant, carpebant & uellicabant. nam culeum in quadam statua ipsius de nocte suspenderunt, ut ex eo significarent, Neronẽ in culeum conijci oportere, exposueruntq; puerulũ in foro, alligata ad eum tabella, in qua scriptum erat: Non te tollo, ne matrem occidas. Legebatur in plerisque locis scriptum,

Νέρων, Ὀρέστης, Ἀλκμαίων μητροκτόνοι. Nero, Orestes, Alcmæon matricidæ. Audire licebat eos qui ita dicerẽt, Nero matrem interfecit, eosq; multi deferebant, magis ut Neronem criminarentur, quàm ut eis interitum afferrẽt. Cuius rei ipse nullam pœnam reposcebat, ne fama magis omnium sermone percrebresceret, uel quòd sermones habitos de ijs rebus contemneret. Cæterùm in medijs sacrificijs, quæ Agrippinæ causa fiebant decreto Senatus, sol omnino defecit, adeò ut stellæ uiderentur. Præterea elephanti, qui currum Augusti egerant, in circum ingressi, cùm eò usq;, ubi Senatores sedebant, uenissent, non ultra progressi, constiterunt. Et quod maximè conijcere licet diuinitùs accidisse, cœna, quæ ad eum perferebatur, tota fulmine deflagrauit, quasi harpya quædam cibos ei eriperet. Porrò Domitiam amitam suam ueneno sustulit, ac bonis eius, quæ Baijs, & in mari Rauennati erant,

Agrippina interficitur. *Neronis ad Senatum literæ.* *Malè sibi conscius Nero, ubique periculũ imminere existimat.* *P. Thrasea Pætus.* *Libertas summum bonum.* *Melius est retenta libertate mori, quàm seruiliter uiuere.* *Culeus.* *Calumniæ in Neronem.* *Nero iniuriarum patientissimus.* *Prodigia horrenda post Agrippinam interfectam uisa.* *Domitiæ mors.* *Marc Rauennate.*

rant, ablatis, in ijs magnifica trophæa statuit, quæ ad nostram ætatē uigent. Ludos maximos & magnificētissimos in honorem matris fecit: nam simul in quinq; sex'ue theatris complures dies festos egit. Quo tempore elephas introductus in theatrum, in summum eius fornicem conscendit, atq; inde uehens hominem in fune ambulauit. id uerò turpissimum uisu atq; grauissimum fuit, quòd uiri fœminæq;, non solùm equestris, sed etiam Senatorij ordinis in orchestram, & circum, & amphiteatrum ingressi sunt, ut homines turpissimi atq; inhonestissimi. nonnulliq; eorum tibijs cecinerunt, saltauerunt, tragœdias & comœdias egerunt, citharœdi fuerūt, equos agitauerūt, belluas occiderunt, munus gladiatorium obierunt. Id multi fecere uolētes, multi inuiti. Visæ sunt eo tempore ueteres & illustres familiæ Furij, Fabij, Porcij, Valerij, cæteriq; omnes, quorum trophæa atque templa conspiciebantur, ea de inferiore loco facere, quæ ne ab alijs quidem hominibus fieri unquam uisa fuerant. Itaque uicissim digito commonstrabantur. Dicebant enim Macedones, Hic est nepos Pauli: Græci autem, Ille Memmij: tum Siculi aiebant, Videte Claudium: mox Epirotæ, Vos uerò Appiū uidete, Asiatici Lucium ostendebant, Hispani Publium, Carthaginēses Aphricanū, Romani uerò, omnes. Nam hæc exordia turpitudinis suæ facere uoluit. Quod cùm uiderent ij qui mente præditi erant, tum etiam propter magnitudinem sumptuū ingemiscebant. Etenim magnificentissima quæq; & lautissima, quibus homines uescuntur, cæteraq; omnia preciosissima, equos, mancipia, uehicula, argentum, uestem diuersi generis in signis & notis quibusdam dabat: iaciebat enim ad plebē paruos globos inscriptos, tanquam in singulis eorum aliquid inesset, & ut quisq; signum collegerat, ita ei largiebatur. Quamobrem sic cogitabāt, eum qui tantos sumptus faceret ad ignominiā, nullo modo lucrifaciēdi causa ab indignissimis et insolētissimis reb. abstinentem fore. Post hæc uisis nōnullis portētis, aruspices respōdere, interitum Neroni denunciari: dedereq; ei consilium, ut in alios id periculum auerteret: qua ex re cōplures interfecisset subitò, nisi ei Seneca ita dixisset: Licet, inquit, quamplurimos occidas, tamen non potes successorem tuum occidere. Tunc sacrificia pro accepta salute, sicuti dicebat, fecit, forumq; obsoniorum, quod uno uerbo macellum dicitur, dedicauit. Post hæc celebrauit festa alterius generis, quæ dicuntur Iuuenalia: ea propter barbam eius, quæ tum primùm rasa fuerat, facta sunt: cuius pilos in sphæram auream coniectos, Ioui Capitolino consecrauit. His ludis interfuerunt multi, sed inprimis nobilissimi uiri. cuius rei argumentum est, quòd Aelia Catula fœmina nobilissima atq; ditissima, ac iam grandis natu (nata erat annos octoginta) saltauit: cæteri qui propter senectutem & morbos præcipuè nihil poterant facere, choreas canebant. Se enim exercebat unusquisq; ut poterat, erantq; ob eas res scholæ cōstitutę, quas frequentabāt clarissimi uiri, mulieres, puellæ, adolescentuli, uetulæ, senes. Quod siquis non posset aliter spectaculum præbere, ad choreas ibat: cumq; multi pudore adducti, ea facerent persona ti, Nero petente populo, ab eis personas auferebat, eosq; patefaciebat hominibus, apud quos ipsi paulo ante magnistratus gesserāt. Tum illi præsertim, cæteriq; mortuos beatos esse aiebant. Nam eo anno magnus numerus primorum hominum mortem obierat, atq; eorum nonnullos accusatos Neroni insidias fecisse, milites lapidibus obruerant. Quoniam autem oportebat extrema principijs respondere, ipse quoque Nero in theatrum prodijt, Gallionis uoce nominatim citatus. Stetitq; Cæsar in scena habitu citharœdi,

Sex theatra.
Elephas funambulus.
Spectacula à Nerone in Agrippinæ matris honorem edita.
Neronis magnificentia.
Portenta mortem Neroni minitantia.
Dictum Senecæ de successione imperij.
Iuuenalia festa ob barbā Neronis primùm rasam instituta.
Aelia Catula.
Saltatio à Nerone instituta.
Nero more histrionū in theatrum prodit.

di. Quinetiam ipse Imperator dixit, Domini mei audite me libenter. Et Augustus cecinit Attin quandam & Bacchas coram magno militum numero & uniuerso populo, quantum sedes capiebant: etsi, ut traditum est, tam parua obscuraque uoce erat, ut risum fletumque simul omnibus excitaret. Assistebant ei Burrus & Seneca, ut magistri, suggerentes aliquid: cumque dixisset, plaudebant manibus & uestimentis, ut reliquos ad idem faciendum inducerent. Erant ob eam causam parata quinque millia militum, qui Augustales nominati, incipiebant cum laudibus extollere: post hos cæteri omnes inuiti acclamare cogebantur, uno Thrasea excepto, qui nunquam ei uisus est assentiri: reliqui atque in primis nobiles uiri studiose simul & ingemiscentes omnia comprobabant, quæ ab Augustalibus dicta essent, atque unà simulata lætitia conclamabant. Tum licebat audire, qui ita dicerent, quàm pulcher Cęsar, Apollo, Augustus, unus ueluti Pythius, nemo te per Cæsarem uincit Cæsar. Peractis his rebus, populo epulum dedit intra naues, in eo loco, in quo ab Augusto bellum nauale factũ fuerat. Inde media nocte per fossam in Tiberim nauigauit. Hęc sunt facta propterea quòd mentum pilis nudasset: postea pro salute ac diuturnitate Imperij sui (sic enim edixit) certamen quinquennale instituit, quod appellauit Neronia, cuius causa gymnasium ædificauit, in cuius dedicatione Equitibus ac Senatoribus oleum gratis distribuit. Hîc coronam obtinuit citharœdorum, quos ipse non uicerat, cæteris omnibus, ut indignis uictoria iudicatis. Itaque reliquæ citharœdorum coronæ ad eum ex omnibus certaminibus, quasi solus uictoria dignus esset, postea mittebantur. Dum hæc Romæ geruntur, in Britannia grauis casus accidit, duabus urbibus expugnatis, & octoginta millibus ciuium Romanorum aut sociorum peremptis, ipsa insula alienata. Quæ clades à muliere illata est populo Romano, ut maiore ignominia afficeretur: eaque antea diuinitus denũciata fuerat. Nam in curia barbaricum murmur cum multo risu, & tumultus in theatro cum magno fletu audiebãt, cùm ibi nemo hominũ loqueretur aut lugeret. Præterea ædes quædam infra aquam Tamesis fluuij uidebantur, denique Oceanus inter eam insulam & Galliam sanguinolentus inundauit. Causa belli fuit publicatio bonorum, quæ cùm esset primarijs eorum à Claudio remissa, Decianus Catus eius insulæ procurator dicebat eam renouari oportere. Ad hanc causam accesit, quòd cùm eis inuitis Seneca quadringenties sestertiûm sub magnis usuris credidisset, eam summam omnem simul magna ui atque uiolentia exigebat: maximè uerò excitauit, persuasitque, ut bellum cum Romanis gererent, Bunduica Britannica fœmina, orta stirpe regia, quæ nõ solùm eis cum magna dignitate præfuit, sed etiam bellum omne administrauit, cuius animus uirilis potiùs, quàm muliebris erat. Comparato enim exercitu ad centum uiginti millia hominum, in tribunal factum ex terra palustri more Romano conscendit fœmina procerissimo corpore, forma honestissima, uultu seuero, uoce aspera, capillo ualde promisso fuluoque, nam ad nates usque demissus erat: ferebat magnum torquem aureum, induebaturque tunica uarijs coloribus distincta & sinuosa, deinde crassa chlamyde: cumque ita uestita esset semper, ac tum hastam quoque haberet in manibus, ut ea omnes perterrefaceret, in hunc modum dixit: Equidem uos re ipsa persuasos esse puto, quantum libertas antecellat seruituti. Nam si quis uestrûm ignorans, utra melior esset, blandis promissis populi Romani deceptus sit, nunc quidem certè utramque experti, erratum uestrum agnoscere potuistis, quòd externam dominationem antepo-suistis

Attis. Bacchæ. Assentatores Neronis. Augustales milites. Epulum Neronis. Neronia certamina. Romanis cruẽtißima strages in Britannia à muliere illata. Decianus Catus. Senecæ diuitiæ atque usura. Bunduica. Bunduicæ fœminæ Britannicæ contra Romanos uirile facinus. Oratio Bunduicæ. Libertatis cõmendatio.

suistis moribus & institutis patriæ. intellexistis profectò, quanto præstantior sit libera paupertas opibus, quæ in seruitute possidetur. Quid enim est obsecro tam turpe, quid tam molestũ hominibus, quod nobis, ex quo tempore Britannia ab illis primùm conspecta est, non acciderit? Nónne maximis atq; amplissimis facultatibus priuati sumus? nonne reliquorum tributa pendimus? non'ne præter cætera quæ damus, & agros quos colimus, ad eorum utilitatem, nostrorum etiam corporum omnia tributa conferimus? At quanto melius fuit, semel fortunatos esse, quàm fictis falsisq; nominibus libertatis singulis annis redimi? quanto uerò honestius mortem occumbere, quàm capita tributaria circumferre? Sed quid ego ista cõmemoro, cùm per illos ne mortem quidem liceat immunes cum uita commutare. Etenim quot & quanta pensitemus mortuorum nomine, omnes profectò scitis. Cumq; ij qui seruitutem seruiunt apud alias gentes, morte liberentur, soli populo Romano mortui uiuunt, quæstus & compendij causa. Quid quòd & si quis nostrûm pecúniam non habet (quomodo enim aut unde habere possit?) denudamur, spoliamur, tãquam interfecti simus? Quam uerò continentiam eorum expectamus in reliquum tempus, qui nos à principio ita tractent illiberaliter? cùm tamen omnes homines, feras belluas, quas proximè ceperunt, fouere soleant, & blanditijs delinire. Sed nos ipsi, ut uerè dicam, autores fuimus malorum omnium, qui eis principiò pedem in hac insula ponere permisimus: qui non eos statim, ut illum Iulium Cæsarem expulimus: qui non ijs, cùm adhuc longè abessent, ut contra Augustum & Caligulam egimus, nauigationem tentatam periculosam esse ostendimus. Nos igitur tantam insulam, uel potius continentem ac quodammodo circumfluam, diuisam & separatam habitantes, tantumq; Oceano à cæteris gentibus disiuncti, ut alias terras, aliud cœlum incolere uideamur, quorum nomen ne sapientissimis quidem eorum planè fuit cognitum: nunc cõtempti conculcatiq; sumus ab ijs, qui omnino præterquam alijs superiores esse, nihil agere, nihil moliri uidentur. Quamobrem ô ciues, amici, & propinqui, nam ego omnes, cùm eandem insulam habitemus, & commune nomen habeamus, propinquos puto nunc quidem, quod antea non fecimus, ac dum adhuc libertatis memoriam tenemus, quod nobis dignũ est, censeo esse faciendum, ut non solùm libertatis nomen, sed etiam uim & facta posteris relinquamus. nam si nos honestè & liberaliter educati, prorsus obliuiscamur nostræ felicitatis, quid eos nutritos in seruitute facturos esse speramus? Neq; uerò hæc à me idcirco dicuntur, ut hunc statum, qui nunc est, odio habeatis (odistis enim) neq; ut ea quæ nobis euentura sunt, magnopere metuatis (iam enim metuistis) sed ut uos laudibus afficiam, agamq; gratias, quòd per uos ipsi omnia, quæ necessaria esse uidẽtur, facere statuatis: quòd mihi atq; uobis ipsis promptis animis opem feratis, quodq; uobis Romanos metuendos esse non putetis. non enim plures sunt numero quàm uos, non fortiores. idq; intelligi potest ex galeis, thoracibus, ocreis, quibus muniti estis: præterea ex aggerib. & muris & fossis, quas fecistis ad propellendas excursiones hostium: quandoquidem malunt excurrere timoris causa, quàm pugnare cominus, ut est nostra consuetudo. Quocirca tantum eos excedimus uiribus, ut tentoria nostra muris eorum tutiora, & scuta omni eorum armatura potiora putem. Qua ex re, si apud nos erit uictoria, facilè eos capiemus: si uerò aliqua necessitas obuenerit, effugiemus. Quòd si statuerimus nos aliquò recipere, sic nos in paludes abdemus & montes, ut ab

Britanni seruitutis suæ sunt autores.

Angliæ situs.

Britãni Romanis in rebus bellicis longè sunt fortiores.

ijs

» ijs inueniri, aut capi nequeamus. Illi uerò grauitate & pondere armorũ impediti, neque quenquam nostrûm insequi poterunt, neque se in fugam conferre. Quòd ii excurrent aliquando, mox ad certa loca perfugient, in quæ tanquam in caueam à nobis compellentur. Quibus in rebus cùm multo nobis inferiores sint, tum maximè, quòd famem, sitim, frigus, calorem perferre nobiscum pariter non possunt: umbra, tecto, subacto cibo, uino, oleo, ita indigent, ut si quid eorum deficiat, moriantur: nobis autem quæuis herba & radix cibus est: quilibet succus, oleum: omnis aqua, uinum: omnis arbor, domus. Ad hęc loca ipsa nobis sunt familiaria & quasi socia ad bellũ gerendũ, illis incognita & inimica. nos fluuios nudi & nãtes transimus, illis ne nauibus quidẽ facilè trajciunt. Itaque quod felix faustumque sit, contendamus in eos cõfidenter, ostendamusque eos, cùm lepores sint atque uulpes, temerè conari canib. & lupis imperare. Hęc cum dixisset, leporẽ è gremio dimisit omnis capiẽdi causa: qui postquam prosperè processit, uniuersa multitudo lætantib. animis cõclamat. Tum Bunduica passis palmis, Gratias ago tibi, inquit, Adraste, teque mulier mulierẽ inuoco, nõ baiulis Aegyptijs imperãs, ut Nitocris: nõ Aegyptijs mercatoribus, ut Semiramis (hæc enim iam à Romanis accepimus) nec rursum populo Romano, ut paulò antè Messalina, pòst Agrippina, nunc Nero, qui nomine uiri appellatus, re ipsa mulier est: idque ex eo intelligi potest, quòd uoce & cithara canit, quodque ornatur muliebriter: sed Britãnis hominib. imperãs, qui nõ agros colere, nõ opifices esse, sed bella gerere optimè didicerunt: qui cùm cætera omnia, tum liberos & uxores cõmunes esse inter se putant, atque illæ ob eam causam eandem uirtutẽ cum maribus exercent. Cùm igitur ego apud huiusmodi uiros atque fœminas regnum obtineam, peto abs te eorum uictoriam, salutem, libertatem contra uiros contumeliosos, improbos, insatiabiles, sceleratos: si uiri appellandi sunt homines, qui calefactis aquis lauantur, qui lautè & opiparè epulantur, uini pleni, unguentis delibuti, molliter cubantes, cum pueris, atque ijs exoletis coeuntes, citharœdo & quidem malo seruientes. Non mihi, obsecro, nõ uobis in reliquum tempus imperet Neronia aut Domitia, sed illa canens dominetur populo Romano. dignus est enim huic mulieri seruire, cuius tyrãnidem longo temporis spacio sustinet. Tu uerò domina ut nobis sola semper adsis, à te uehementer peto. Hæc atque alia huiusmodi cùm Bunduica in concione dixisset, contra Romanos omnibus copijs cõtendit, qui per id tempus Imperatore destituti erant, quòd Paulinus eorum Imperator in Monam, quæ insula est finitima Britanniæ, exercitũ duxerat. quamobrem Bunduica duas urbes populi Romani expugnauit, atque diripuit, in eisque cædem infinitam, ut suprà dixi, fecit. Captis autem hominibus, omnia quæ grauissima esse possunt, facta sunt. Id uerò est crudelissimum atque immanissimũ, quòd fœminas nobilissimas & honestissimas nudas suspenderunt, excisasque mammas earum ad ora ipsarum consuerũt, ut eas comedere uiderentur, earumque corpora porrecta in longitudinem, palis præacutis transfixerunt. Quæ omnia faciebant contumeliose, dum sacrificarent in suis templis, & epularentur, & maximè in luco Andates: sic enim uictoriam appellabant, eamque colebant studiosissimè. Paulinus, qui iam Monam subegerat, statim ut Britannicam cladem intellexit, ex Mona in Britanniam reuauigauit. Is belli, quod cum barbaris erat, fortunã tentare ac periclitari subitò noluit, quòd eorum multitudinem & uecordiam timeret: tamẽ cum pugnam in tempus magis idoneum differret, ubi inopia frumenti laborare cepit, instantibus

Britannorum frugalitas.

Leporis omen.

Bunduicæ in Neronẽ hominem effœminatissimũ calumniæ.

Britannorum ritus ac mores.

Romanorum luxus atque mollicies.

Mona insula.

Bunduicæ in hostes magna crudelitas.

Paulini Imperatoris res gestæ.

stantibus ac urgentibus barbaris coactus est contra uoluntatem suam prælium cum eis cõmittere. Bunduica, cuius exercitus erat ad militum ducenta triginta millia, curru uehebatur, suosq; porrecta in longum acie instruebat: Paulinus, qui neque extendere ad eandem longitudinem suam phalangem poterat, neque enim Romani instructi singuli suffecissent, adeò numero pauciores erant: neque rursum simul confligere, ne cinctus ab hostibus cæderetur: tandem audacter exercitum in tres partes distribuit, ut simul in uarijs locis pugnarent, singulasq; partes confertas densasq; præstitit, ne facilè frangerētur. Dum eos instruit, & certis locis collocat, ita cohortari incipit: Agedũ, inquit, cõmilitones & Romani uiri, ostẽdite his pestibus, quantum nos eis etiam afflicta fortuna antecellamus. Turpe enim est, quæ paulo ante uirtute peperimus, ea nos hoc tempore turpiter amittere. Sæpenumero uos ipsi, cùm pauciores essetis quàm nunc, multo plures hostes uicistis, idemq; à maiorib. uestris crebrò factum est. Nolite igitur multitudinẽ pertimescere, aut studium nouandarum rerum, eorum qui inermes inconsideratissima & dementissima temeritate confidunt: qui etsi quasdam urbes incenderunt, tamen id ab ijs non ui, aut pugnando factum est, sed alteram proditam, alteram desertam ceperũt: quas ob res nunc iustas & meritas pœnas de ijs sumite, ut quibus uiris quales ipsi iniuriam fecerint, rebus ipsis intelligant ac factis. Hos ita cohortatus, ad alteros proficiscit, quibus ait: Hoc tempus, cõmilitones, alacritatem atque audaciam uestram postulat: hodierno die nõ solùm uiri fortes eritis, sed etiam res amissas recuperabitis, si istos uincetis. Nemo omnium uobis in posterum resistet hoc uno prælio facto: sed ea quæ uobis nunc adsunt, cõfirmabitis, ac reliqua subigetis. Cæteri milites ubicunq; erunt, uos æmulabuntur, uos hostes pertimescent. Itaq; nunc dum in uestra manu est, an tuti ab omnib. hominib. retinere uelitis ea quæ uobis à maiorib. uestris relicta sunt, quæq; uos ipsi antea quæsiuistis, an his rebus omnibus priuati, miseri, afflicti & calamitosi uiuere. eligite quæso Imperium, opes, felicitatem potius, quàm ea quæ sunt ijs contraria, socordes & neglig̃etes pati. Hæc cùm dixisset, ad tertios progressus ait: Audiuistis quæ nobis homines impurissimi ac sceleratissimi fecerunt, uel potius magnam eorum partem uidistis. Itaque statuite, utrum uos eadem quoq; pati malitis, ac penitus Britanniam amittere, quàm uictores non modò ulcisci eos qui interfecti sunt, sed etiam exemplum relinquere ceteris hominibus, non solùm gratæ ad obediendum beneuolentiæ, sed etiam necessariæ contra nouarum rerum molitores acerbitatis. Spero equidem in primis uos superiores fore, confisus beneuolentia atq; societate deorum immortalium, qui plurimum auxiliantur ijs qui iniuriam acceperunt: deinde uestra patria fortitudine. uos enim Romani estis, uos uirtute atq; experiẽtia uestra omnes homines uicistis, uos eos ipsos, qui nunc uobis resistũt, cepistis: postremò dignitate. non enim cum hostibus, sed cum seruis nostris confligemus, quibus liberis esse, & suo iure uiuere concessimus. Quòd si quid nobis contra spem euenerit (neq; enim id grauabor dicere) multo melius est pugnãtes fortiter occumbere, quàm captos in crucem tolli, aut uiscera nostra excisa conspicere palis ardentibus transfigi, feruentiq; aqua consumi & interire, tanquam in feras belluas sceleratas & impias incidamus. Quamobrem siue superiores fuerimus, siue mortem hîc obierimus, tamen Britanniam habebimus clarissimum monumentum, quam si cæteri Romani amiserint, tamen nos eam corporibus nostris perpetuò retinebimus. Hæc cùm dixisset, atq;

Bunduicæ contra Paulinum ducem Romanorum res gestæ.

Paulini Imperatoris ad milites suos oratio cohortatoria.

Altera oratio.

Tertia oratio.

Dij ijs potißimum auxiliantur, qui iniuriã iniustè acceperunt.

Romãnorum cum Britannis pugna.

atque alia eiusdem generis, signum pugnæ dat. Tunc omnes utrinque conueniunt. Barbari magnos clamores edunt, & cantus minaces: Romanis silentium est & ordo, quousque eò ueniunt, quò telum adijci posset: mox accedente turba hostium, signo dato simul in eos irruunt, eorumque ordines primo congressu facilè perturbāt: pòst cincti undique magna multitudine prælium ineunt. Ibi uarium certamen fuit. cepere utrinque milites leuis armaturæ se percutere, milites grauis armaturæ utrinque inter se oppositi esse, equites cum equitibus congredi, sagittarij Romani certare cum curribus Barbarorum. Barbari curribus suis impetum in Romanos facere, eosque deijcere. Illi quòd absque thoracibus pugnarent, telis horum propulsari: pedes ab equite opprimi, eques à pedite exturbari: multi coniuncti simul contra currus contendere: multi ab ijsdem curribus fundi ac fugari: alij sagittarios propius accedentes in fugam conuertere, alij procul ab ijs cauere. Quæ cùm non uno in loco, sed simul in tribus pariter gererentur, diu utrinque pugnatum est pari alacritate & audacia: tandem Romani superiores discedūt, multis in ipso prælio, multis ad impedimēta, & ad syluam cæsis, denique multis uiuis captis. Effugere cōplures, qui parabant iterū pugnare. Sed interim Bunduica morbo extincta est, eamque illi luxerunt & humauerunt magnificè: pòst, quòd uere superati essent, fusi ac dispersi sunt. Sed de Britannicis rebus hactenus.

Romanorum præclara uictoria.

Bunduica moritur.

Romæ autem Nero Octauiam Augustam primò propter Sabinam pellicem repudiauit, pòst interfecit, cui tamen Burrus in ea re obstiterat, prohibueratque, quo minus eam repudiaret: sic enim Neroni dixerat, Dotem igitur ei, hoc est principatum redde. Burrus enim tam magna libertate loquendi utebatur, ut cùm à Nerone rogaretur aliquando iterum de ijsdem rebus sentētiam dicere, planè & apertè responderit: Ne me, inquit, de quibus rebus semel dixero, bis interroges. eum Nero ueneno sustulit: Tigellinumque Sophronium, qui petulans & homicida fuit, supra omnes homines suæ ætatis, unà cum altero, prætorianis militibus præfecit. de hoc Pythiæ ancillæ ἀπόφθεγμα dictum esse fertur. Nam cùm omnes famuli præter Pythiam unà cum Sabina Octauiam inuaderent, quòd eam contemnerent afflicta fortuna, & illi, cuius magna potestas erat, assentarentur, sola Pythias, licet acerrimis tormentis coacta, noluit in eam mentiri: cumque Tigellinus instaret uehementius, faciem eius conspuit: Mundior est, inquit, Tigelline, uulua dominæ meæ, quàm os tuum. Sed Nero mulierum mala risu iocisque excepit: idem Pluto interfecto, postquam uidit caput eius ad se perlatum, Nesciebā, inquit, hunc hominem magnum nasum habere, quasi ei pepercisset, si id cognouisset antea. Nero omnē ferè uitā degebat in popinis, uetuitque, ut nihil in eis coctū alijs hominibus præter olera & legumina uenderetur. Pallantē interfecit, quòd magnas opes peperisset, ad quater millies sestertiûm, ac ita difficilis & morosus erat, ut neque cum seruis, neque cum libertis sermones cōferret, sed ijs omnia quæ uellet, mandaret'ue, in libellis scribere consueuerat. Tanta erat Neronis petulantia, ut publicè currus agitaret. Is aliquando belluis interfectis, ac subitò aqua in amphitheatrum deducta, bellum nauale confecit: eodemque amphitheatro exhausto, præbuit certamen gladiatorium: mox aqua rursum introducta, publicè sumptuosam cœnā dedit. Huic cœnæ Tigellinus præfectus fuerat, eratque eius cœnæ magnificus apparatus. Fuêre in medio amphitheatro, & in aqua posita magna uasa uinaria lignea, & super ea tabulæ fixæ: circum erant undique tabernæ & diuersoria ædificata: cum'que Nero & Tigellinus cum conuiuis suis medium locum

Octauia Augusta repudiata & occisa.

Burri in loquēdo libertas.

Burrus ueneno sublatus.

Tigellinus.

Pythiæ in Tigellinum Sophronium salse atque facetè dictum.

Pluti mors.

Myrias myriadum drach.

Neronis petulantia.

Inhonestū conuiuium.

locum tenerent, ac in tapetis purpureis & mollibus stragulis epularentur, cæteri in tabernis magnam læticiam capiebant, intrabant'que lupanaria, & cum omnibus mulieribus, quæ tum ibi consederant, palàm rem habebant & impudenter. Aderant autem pulcerrimæ & clarissimæ ancillæ, liberæ, scorta, uirgines, uxores multorum ciuiũ, non solùm plebeiæ, sed etiam nobilissimæ, & puellæ, & mulieres. poterat quisq; ea quam cuperet, potiri: negare licebat nemini. multitudo congregata uidelicet ex plebeis hominibus largiter potabat, faciebatq; iniuriam libidinose. Tum enim seruus cum domina, pręsente domino suo, & gladiator cum uirgine nobili, inspectante patre, rem habuerunt. Sequebantur inde grauissimæ & turpissimæ altercationes, uulnera, tumultus, non solùm ab ijs qui intus erant, sed etiam ab ijs qui foris remanserant. Quibus ex causis multi homines mortui, multæ mulieres suffocatæ, multæ raptæ sunt. His confectis rebus, cupiuit quod antea semper optauerat, urbem atque Imperium uiuus funditùs perdere. Quam quidem ob causam ipse quoque Priamum mirum in modum beatum fuisse dicebat, quòd patriam simul cum regno perditã uidisset. Igitur paucos homines quasi ebrij essent, aut alia maleficia facerent, clàm in uarias partes urbis dimisit. Hi primò unum & alterum locum plura'ue incenderunt: quod cùm esset factum, omnes homines dubitauere maximè, quòd neq; principium mali, nec finem possent inuenire, quodq; multa uiderẽt & audirent insolentia. nihil enim aliud quàm ignes, ut in castris, licebat uidere, nihil audire ab alijs, quàm hoc aut illud cõburi. ubi? quomodo? à quo? auxiliamini. Ingens erat ubique omnium perturbatio, omnes huc & illuc cõcursabant obstupefacti: multis, dum opem alijs ferrent, domi omnia sua comburi nunciabatur: multi, antequam res suas audirent incendio deflagrare, eas cõsumptas esse intelligebãt: alij ex ædibus ad angiportus currebant, ut inde ædibus subuenirent: alij de uia intrò properabant, ut intus aliquid perficerent. Ingens erat clamor & ululatus puerorum, mulierum, uirorum, senum, ut nihil propter fumum uideri, nihil propter clamorẽ intelligi posset: multi, quasi muti essent, silere uidebãtur: multi sua exportare, multi aliena rapere, se inuicem decipere, in sarcinis errare, nec quò progrederentur, aut ubi starent, scire: tum expellere, & expelli: exturbare alios, mox ipsi exturbari: multi suffocari, multi opprimi: postremò nihil, quod in huiusmodi calamitate hominib. accidere posit, prætermitti. Neque uerò aliò facilè poterant perfugere: nam si quis proximum euasisset saluus, mox incidebat in alium, atque ab eo necabatur. Id non uno tantùm, sed pluribus diebus atq; noctibus eodem modo factum est: multę domus destitutæ ab ijs qui opem ferrent, conciderunt: multæ manibus eorum qui auxiliabantur, deflagrauerunt: quòd & milites cæteri, & excubiæ nocturnæ ad rapinas spectantes, non solùm non restinguebant incendiũ, uerùm etiam magis incendebant. Cumq; uaria in uarijs partibus euenirẽt, tandem uentus ignem simul ad reliqua omnia pertulit. Quo facto nulla amplus cura de uasis, nulla de ædibus esse cepit, sed ij qui reliqui erant, de tutis quibusdam locis ueluti multas insulas, aut urbes simul inflammatas intuebantur: iamq; amplius nemo rerum suarum causa mœrore cõficiebatur, Rempublicam tantummodo lugebant, recordabanturq; magnam partem urbis à Gallis incensam aliquando, eodem modo cõflagrasse. Cùm cæteri omnes in his rebus essent, ac multi in hoc grauissimo dolore in ignem se conijcerent, Nero in summum Palatij, unde magna pars incendiorum uideri poterat, conscendit, ibiq; ornatų

Conuiuij libidinosi fructus.

Neronis magna in patriã suam impietas.

Incendium urbis.

Excidium Troiæ.

Tauri theatrũ incendio consumptum.

citharœdi excidium Troiæ, ut ipse dicebat, cecinit, uel potius urbis Romę, sicuti uidebatur. Itaq; urbs eo tempore in tantam calamitatẽ incidit, quantam nec antea unquam, nec pòst præter Gallicam accepit. Nam mons Palatinus omnino, & theatrum Tauri, & cæteræ urbis duæ partes exustæ sunt, ac innumerabiles homines perierunt. Tum populus Neroni omnia male precari, non quòd nomen eius nominaret, sed quòd execraretur eos, qui urbem incendissent. In primis omnes commouebat recordatio oraculi, quod decantatum fuerat Tiberij temporibus: id erat:

Oraculum Romanis datum.

Τρὶς δὲ τριηκοσίων περιτελλομένων ἐνιαυτῶν,
Ῥωμαίους ἔμφυλος ὀλεῖ στάσις,
His ter trecentis circumuoluentibus annis,
Seditio perdet Romanos. Cumq; Nero populi consolandi causa hos uersus nusquam repertos esse diceret, mutata sentẽtia hunc uersum, ut uerè Sybillinum, canere ceperunt:

Nero ultimus ex familia Iulia Imperator.

Ἔσχατος Αἰνεαδῶν μητροκτόνος ἡγεμονεύσει,
Vltimus Aeneadûm matrem necat Induperator. Id quod accidit, siue uerè prędictum diuino oraculo, siue afflatu multitudinis ex statu rerum qui tum erat. (nam is ultimus ex Iulij familia, quæ ab Aenea profecta erat, regnauit) Nero magnam pecuniã à priuatis & populis propter incendiũ factum partim ui, partim de uoluntate ipsorum exegit, & populo diuisionem frumẽti abstulit. Quę dum à Nerone gererentur, nuncius ex Armenia, laurusq; parta uictoria ad eum allata est. Nam Corbulo restituta exercitataq; re militari, quæ iam antea dispersa & neglecta erat, Vologæsum regem Parthorum, & Teridatem principem Armeniæ aduentu suo perterruit. Is non solùm genere clarus & uiribus corporibus, sed etiam prudentissimus erat, poteratq; cum ueteribus Romanis comparari, uir magna fortitudine & iusticia & fide non modò in suos, sed etiam in hostes. Cuius rei causa Nero eum pro se ad bellum gerendum misit, eiq; tantam potestatem dedit, quãtam unquam nemini. Credidit enim eum superaturũ esse Barbaros, & secum in fide perpetuò mansurum. quibus in rebus haud eum fefellit opinio. Nam Corbulo reliquos homines ob hanc unam causam offendit, quòd Neroni fidem seruaret, eumq;, dum principem pro illo habere cuperent, hac in re duntaxat non probabant. Corbulo Artaxata absq; pugna cepit, urbemq; diruit: pòst ad Tigranocerta contendit: regioni eorum parcebat, qui deditionem facerent: agros uerò, urbesq; eorum, qui resisterent, depopulabatur: sicq; & illa à uolentibus capiebat. Cumq; alia multa præclarè & gloriose faceret, Vologesum licet horribilem & formidolosum hostem adduxit ad fœdera facienda pro dignitate populi Romani. Itaq; Corbulo magnã potentiam & gloriam adeptus, cùm posset facilimè Imperator designari, omnibus hominibus Neroni grauiter infensis, omnesq; res ipsius admirantibus, non modò nihil unquam molitus, accusatusq; nunquam est, sed tum etiam magis continẽs fuit. At Seneca & Rufus præfectus prætorij, cum alijs uiris illustribus contra Neronem coniurauerunt. Non enim amplius eius turpitudinẽ perferre, non petulantiam, non crudelitatem poterant. Itaque se, atque illum simul his malis liberari cupiebãt, idq; palàm Sulpicius Asper centurio, & Subrius Flauius tribunus stipatorum militum apud Neronem confessi sunt. Horum ille rogatus à Nerone causam coniurationis, respondit: Quoniam inquit, alio pacto tibi non poterã subuenire. Flauius uerò: Dilexi te, inquit, & odi supra omnes homines. Dilexi, quòd te sperabam bonum principem fore:

Corbulonis cõtra Parthos atq; Armenios res gestæ.

Corbulonis in Neronẽ fides.

Senecæ atque Rufi in Neronem conspiratio.

Sulpicij atq; Subrij in Neronẽ dicteria.

ore: odi, quòd hæc facias. non enim possum aurigæ & citharœdo seruire. Hi patefacta cõiuratione, atq; alij multi horum causa supplicio affecti sunt. Nam si cui crimina poterant inferri ex effusa lætitia, mœrore, sermone, nutu, ijs criminibus illatis fides habebatur: nec erat ullum crimen, licet confictum esset, quod non ob ea, quæ uerè à Nerone facta fuerant, credibile uideretur. Qua in re amici mali multorum, seruiq; plurimum potuerunt. nam alienos quidem seruos atq; inimicos, quòd eos habebant suspectos, cauebant, suis autem se uel inuiti patefaciebãt. ac de reliquis quidem dicere difficile est. Seneca uerò Paulinam uxorem interficere uoluit. dicebat enim se ei persuasisse mortem cõtemnere, eamq; secum unà mortem obire cupiuisse: igitur eius quoque Seneca uenas incidit: sed cùm is difficilè moreretur, militibus mortem ei accelerantibus, antè mortuus est quàm uxor. Ita Paulina superstes fuit: neque prius sibi manus attulit, quàm libellũ quem scribebat, cæteraq; emendauisset, quæ non audebat apud quenq; deponere, metuens, ne si fortè in manus Neronis uenissent, interirent. Itaque Seneca hoc modo discessit è uita, licet ut homo imbecillo animo Neroni cõsuetudinẽ, quam cum ipso habuisset, exprobraret, suasq; facultates omnes propter ædificia, quæ extruebãtur, contulisset. Fratres Senecæ postea interfecti sunt. Thrasea quoque & Soranus, qui nobilitate, opibus, ac omni genere uirtutis primas partes tenebant, etsi culpam coniurationis non sustinuerunt, tamen propterea quòd tales erant, postea mortui sunt. Contra Soranum Publius Egnatius Celer philosophus falsum testimoniũ dixit. Cùm enim duo homines præsertim cum Sorano uersarentur, Caspius Asclepiodotus Nicæus, & ille Berythius, Asclepiodotus nõ modò nihil in eum dixit, sed contrà bonitatẽ integritatemq; eius confirmauit. quamobrem tunc in exilium missus est, licet eũ Galba Imperator postea restituerit. Publius uerò, quòd eum calumniatus erat, pecuniam & honores adeptus est, ut cæteri omnes, qui idem fecerãt, quamuis postea in exilium missus sit. Soranus, quòd usus esse artibus magicis diceretur opera filiæ suæ, factis Nerone ægrotante sacrificijs, occisus est. Thrasea propterea moritur, quòd rarò, tanquam minimè approbaret Senatus decreta, in Senatum uenerat: et quòd nunquã Neronem audiuerat, dum cithara caneret: neque uoci eius sacræ, ut reliqui omnes, sacrificauerat, aut approbauerat quicquam eius generis: quanquam Patauij in patria tragœdiam egit, ut mos erat in quibusdam ludis, qui trigesimo quoq; anno fieri consueuerant. Hic cùm uenam secuisset, porrecta manu ait: Hunc tibi Iupiter libertatis patrone sanguinem libo. Neque uerò mirari quisquam debet, si Nero huiusmodi rebus ad homines interficiendos adducebatur, quando ab eo homines duo, quòd alter eorũ habitaret in foro, & tabernas conduceret, amicosque in eas reciperet: alter, quòd statuam Cassij haberet, eius qui Cæsarem interfecerat, damnati, interfecti sunt. Hoc loco prætereunda non est Epicharis mulier, de qua cùm quęstio haberetur de cõiuratione, cuius ipsa in primis conscia fuerat, ac crebris tormentis adhibitis sæuicia Tigellini cruciaretur, nihil unquam patefecit. Quis uerò recensere posset ea, quæ huius coniurationis causa prætorianis militibus data, aut amplissima atque magnificentissima decreta, quæ de Nerone, amicis ue eius facta sunt? Rufus Musonius philosophus his de causis in exiliũ missus est, & Sabina est à Nerone interfecta, quam prægnãtem seu uolens, seu per imprudentiã calcib. oppresit. Sabina adeò delicatè uixit, ut (nam hoc uno breuiter cognito res manifesta erit) mulas quibus agebatur, habe

Mors Senecæ, & Paulinæ.

Thraseas & Soranus à Nerone interfecti.

Egnatij philosophi falsum contra Soranum testimonium.

Caspij Asclepiadoti exilium.

Mors Sorani.

Thraseæ accusatio.

Mors Thraseæ.

Neronis crudelitas.

Epicharidis constantia.

Rufi Musonij philosophi exilium.

Sabinæ luxus atq; superbia.

ret aureis funibus subligatas, & quingētæ asinæ, quæ proximè peperissent, quotidie mulgerentur, ut ipsa earum lacte lauaretur. Formam enim et nitorem corporis magno studio curabat. nam cùm aliquando se non satis bona forma in speculo cerneret, mori prius, quàm senesceret, optauit. Nero tanto eius desidero teneri cepit, ut puerum libertũ (is Sporus nominabatur) exsecari iusserit, quòd Sabinę simillimus erat, eoq; in cæteris rebus pro uxore usus sit. Quinetiam progrediente tempore eum in uxorem duxit: quanquam ipse nupsit Pythagoræ liberto, dotemq; ei per syngraphã constituit: quas nuptias populus Romanus celebrauit unà cum cæteris gentibus, licet hæc postea facta sint. Sed tunc, ut paulo antè dicebam, mors quampluri mis allata est, multiq; etiam salute à Tigellino magna pecunia redempta liberati sunt. Nero cùm multa ridiculè faceret, tum aliquando in orchestram inspectante uniuerso populo cõscendit, ibiq; quædam poemata sua scripta de rebus Troianis legit: propter quæ, ut propter cætera omnia quæ faciebat, sacrificia multa facta sunt. Cogitabat de rebus gestis Romanorũ uersibus scribere, cùm tamen euolueret magnum numerum librorum, anteq; aliquid eorum cõponeret. Qua in re pręter cæteros adhibebat Anneum Cornutum, uirum illis temporibus doctrina & eruditione clarissimũ: quem tamen parum abfuit quin interfici iusserit, eum quidem certè in insulam relegauit, propterea quòd nonnullis existimantibus quadringẽtos libros à Nerone scribi oportere, nimiũ multos esse dixit. Cumq; alter ita obijceret: Atqui Chrysippus, quem tu laudas & imitaris, multo plures composuit, illos utiles esse uitæ hominum respondit. Huius rei causa Cornutus exilio mulctatus est. Lucano uerò, quòd arte poetica clarus erat, uetitum fuit ne carmen faceret. Cæterùm Caio Telesino, & Suetonio Paulino Consulib. duo facta sunt, quorum unum honestissimum, alterum turpissimum fuit. Nam Nero certauit inter citharœdos, eiq; uictori magno applausu corona impo sita est, perfectisq; ludis citharœdorũ in circo currus agitauit. Et Teridates habens secum non solùm suos, sed etiã Vologesi, Pacori, & Monobazi liberos, Romam deductus est, fuitq; eorum iter ut in triumphis per omnes regiones ab Euphrate. Vigebat Teridates ætate, forma, nobilitate, prudẽtia, magnoq; famulorum comitatu & apparatu regio: cõsequebantur eum tria millia equitum Parthorum, cum frequentibus Romanis, cumq; urbes magnificè ornatæ, ac populi magnis lætisq; clamoribus excipiebãt: quæq; necessaria erant, omnia gratis ei præstabantur. In quam rem populus Romanus sumptum faciebat singulis diebus octingẽta sestertia, idq; nouem mensibus, quibus iter fecit, factum est. Teridates equo ubique uehebatur, quousque in Italiam uenit: itidem uxor eius faciebat, gerebatq; galeam auream pro integumento, ne contra morem patriæ conspiceretur. In Italia uehi cepit curribus à Nerone missis, ad eumq; Neapolim per agrum Picentinum uenit. Dum Neronem conueniret, quanquam iussus est gladium quem gerebat deponere, tamen noluit, sed eum uaginę clauis affixit: quamuis illum genu flexo, ac manus uicissim ad cœlum tendens, ueneratus dominum appellauerit. Hunc Nero ob eam causam admiratus, benignè & comiter excepit, ac præter cætera ludos gladiatorios Puteolis facit. Pręfectus ludorum fuit Patrobius libertus eius, tantaq; fuit eorum magnificẽtia atq; sumptus, ut unius diei spatio nemo præter uiros & mulieres, & pueros Aethiopes amphitheatrũ ingrederetur: quibus de causis Patrobius aliquo honore dignus erat. Ibi Teridates de superiore loco in quo sedebat, belluas iaculo traiecit,

Neronis libido fœdißima.

Sporus exciditur, & nubit Neroni.

Neronis de rebus Troianis scripta.

Anneus Cornutus.

Chrysippi lucubrationes.

Neronis cum citharœdis certamen.

Teridates rex Armeniorum, magna pompa Romam ducitur.

XX. myriades drach.

Ludi gladiatorij apud Puteolos à Nerone facti.

traiecit, duosq; tauros uno ictu, si tamen credibile est, uulnerauit ac confecit. His perfectis rebus Nero Romam eum adduxit, eiq; diadema imposuit. Ibi tota urbe luminibus sertisq; ornata, magna uisa est ubique hominũ multitudo, sed forum in primis refertum erat. nam populus albatus, laureatusq; certis ordinibus medium forum tenuit, cætera tenebant milites armati splendidißimè, eorumq; arma & signa relucebãt instar fulguris, nulliusq; apparebant ædificij tecta, propter multitudinem eorum qui in ea ascenderant. Quibus rebus de nocte cõparatis, Nero ornatus ueste triumphali, prima luce forum introijt cum Senatu & Prætorianis militibus, deinde tribunal cõscendit, & in sede principali consedit. Teridates cum ijs quos secũ habebat, per ordines armatorũ, qui utrinq; instructi fuerãt, transijt: pòst ubi ad tribunal ueniũt, Neronẽ, ut antea fecerãt, uenerant. Quas ob res editis magnis clamoribus, Teridates perterritus, mutusq;, quasi actum de se foret, aliquanto tempore remãsit. sed ubi indicto silentio animũ recepit, coactus seruire tempori, & necessitati parére, nõ curauit, siquid paulò humilius loqueretur, adductus spe eorũ, quæ postea cõsecutus est. Ego, inquit, domine, Arsaci nepos, Vologesi & Pacori regum frater, tuus seruus sum, ueniq;, ut te deum meum nõ secus ac μίθραν, id est solem colerẽ. Equidem is ero, quem tu me fato quodã effecies. Tu enim fatũ meum es & fortuna. Huic Nero ita respondit: Tu quidẽ quòd huc ueneris, rectè, inquit, fecisti, ut presens præsente me fruereris. nam quæ neq; pater tuus tibi reliquit, neq; fratres quę dederant, seruauerũt, ea ipse tibi nunc do, teq; regẽ Armeniæ facio, ut tu atq; illi simul intelligatis, in mea esse potestate, regna dare & adimere. Hæc cùm dixisset, iussit eum adscẽdere in sedẽ quę ante tribunal ob eam causam parata fuerat. Tum Teridates ad pedes Neronis consedit, eiq; Nero diadema imposuit, & ingentes clamores editi sunt. Post hæc actus est decreto Senatus celebris conuentus in theatro, cuius non modò scena, sed etiam ipsum totum circuitu intus erat inauratum, itemq; cætera omnia, quę intromitteban tur, auro ornata erant. Quibus de causis ille dies aureus nominatus est. Peripetasmata, quæ in aere extensa erant ad defendendos solis ardores, purpurea fuerunt, stellis aureis circùm undiq; relucentibus: in medio horum Nero currum agitans, acu pictus erat. inde magnificum conuiuium actum est. Post hæc Nero cithara publicè cecinit, currusq; prasina ueste indutus, & galero aurigarum ornatus agitauit. Hîc Teridates Neronem reprobare & detestari, Corbulonẽ in primis laudare: hoc tantùm in eo reprehendere, quòd talem dominum perferret. Qua de re nec ipsum quidem Neronem celauit. nam ei ita aliquando dixit: Domine, inquit, optimum seruum Corbulonem nactus es. Sed id Nero non intellexit, quòd ei Teridates in cæteris rebus assentaretur, seq; studiosißimè in eius familiaritatem insinuaret. Cuius rei causa multa munera accepit, quorum precium aiunt fuisse ad bis millies sestertiũm, permissumq; est ei Artaxata instaurare, ob eamq; causam magnũ numerum fabrorum, quos partim à Nerone acceperat, partim persuaserat pecunia, Roma abduxit, ex quibus Corbulo eos tantùm, quos à Nerone acceperat, passus est in Armeniam transire. Quamobrem Teridates hunc magis admirabatur, illum damnabat. Reuersus est non per Illyricum, & trans Ionium, qua uia uenerat, sed Brundusio Dyrrachium nauigauit, uiditq; urbes Asiæ munitißimas atq; pulcerrimas, ac propter eas obstupuit Imperiũ populi Romani: pòst Artaxata instaurauit, eaq; cognominauit Neronia. Vologesus autem sæpenumero accersitus uenire ad Neronem noluit, cui etiã

Teridates in spectaculis duos uno ictu tauros conficit.

Teridatis ad Neronem oratio deprecatoria.

Teridates in Armeniæ regẽ à Nerone coronatur.

Dies aureus.

Corbulonis laus apud Neronem à Teridate decantata.

Quinque millia myriadum drach.

Teridatis in Armeniam reditus.

Artaxata restauratus.

Neronia ciuitas.

Neronis ad Vologesum literæ.

ad extremum infestus fuit, atque ita rescripsit: Tibi quidem, inquit, longè facilius est tam magnũ mare transire, quàm mihi. Si ergo in Asiam ueneris, constituemus, quando nobis congrediendũ sit. Nero tamẽ nec aduersus eum, nec contra Aethiopas, & Pylas Caspias, uti cogitabat, nauigauit: sed missis utroque exploratoribus, in Græciam transijt, non ut maiores eius fecerãt, Flaminius, Memmius, Agrippa, Augustus: sed ut currus agitaret, cithara caneret, præconis officio fungeretur, & tragœdias ageret. Non enim Romæ ei sufficiebat, non Theatrum Pompei, non Circus maximus: sed expeditione opus fuit, ut fieret, sicuti dicebat, περιοδονίκης, tantamque secum multitudinem adduxit, non solùm Augustalium, sed etiam aliorum hominum, quantus si bellicus exercitus fuisset, aut Parthos, alias'ue gentes cepisset. Sed illi erant uidelicet Neroniani milites, proque armis ferebãt citharas, plectra, personas, soccos. Itaque reportauit uictoriã dignam tali exercitu, Terpnumque, & Diodorum, & Pammenẽ pro Philippo, Perseo, Antiocho superauit. Nam Pammenem illum, qui fuerat Cai temporibus, licet iam senectute confectũ, certare coegit, ut uictor statuas eius contumeliose uerberaret. Quæ si tantummodo à Nerone essent facta, ipse quidẽ ridiculus fuisset: etsi quis audire aut uidere æquo animo potuit imperatorem Augustum in albo athletarum inscribi, uocem exercere, meditari cantilenas, comam nutrire, mentũ pilis nudare, in curriculo uestem reijcere, ire cum uno duobus'ue comitibus, torue aspicere aduersarios, eisque semper maledicere, præfectos certaminum & flagelliferos pertimescere, ijsque clam pecuniam largiri, ne depræhensus flagello cæderetur: atque hęc omnia facere, ut cùm in certaminibus citharœdorum uinceret, Cæsaribus inferior esset. Quas res quis solus deploret, quando is, dum soccos indueret, omnem potentiam exuebat, ac dum personam susciperet, dignitatem abijciebat Imperij: uinculis enim constringebatur ut seruus fugitiuus, deducebaturque ut cæcus: concipiebat, pariebat, insaniebat. Oepidum, Thyestem, Herculem, Alcmæonem, Orestem plurimùm agebat, ac personas illis nonnunquam similes gerebat: in muliebri quidem ornatu Sabinam imitabatur, uinciebaturque catenis aureis. non enim conuenire uidebatur, principem Romanũ ferreis constringi. Hæc omnia cùm cæteri omnes, & milites uiderent, patiebantur, & collaudabant, ipsumque præter alia quę consueuerant, Pythicum, Olympicum, Periodicum, omnium denique certaminum uictorem nominabant, Imperij nomina cum his nominibus permiscentes, ita ut post unumquodque eorum Cæsaris aut Augusti nomen poneretur. Nemo infelicitatem istius misereri est ausus, nemo odio habere. Vnus quidem è militibus ut eum uinctum & religatum conspexit, accurrit ac dissoluit. Alter rogatus, quid faceret Imperator, Parit, inquit: tum enim Canacem agebat. Nemo quicquam fecit dignum homine Romano: tantam enim pecuniam ab eo consequebantur, ut quò maiorem acciperet, optarent, ut idem sæpe faceret. Quæ sola, si, ut paulò ante dixi, facta essent, tamen ea res nimium secura, ignominia notata, & ludibrio habita fuisset: nunc autem quasi ueré ad bellum gerendum uenisset, Græciam depopulatus est, licet eam liberam reliquerit: fecitque cædes infinitas, & bona quorundam adhuc uiuentium publicauit, atque innumerabilia donaria, quæ uel Romæ in templis reposita erant, abstulit. Qui in urbe erant, atque in omni Italia, eos omnes dedidit Helio Cæsariano, cui tanta facta erat rerum omnium potestas, ut inconsulto Nerone bona proscriberet, mitteretque in exilium, ac nõ modò plebeios homines, sed etiam uiros equestris senatorijque ordinis iuberet

Insignis Neronis mollicies.

Periodonices, qui in stadio et aurigatione uincit.

Pammenis cum Nerone certamen.

Neronis magna insania.

Græcia à Nerone miserè depopulata.

Helius Cæsarianus.

Cæsariani uocantur liberti Cæsarum.

rèt occidi. Ita eo tempore imperium populi Romani duobus simul Imperatoribus seruiebat, Neroni & Helio: quorum uter esset nequior, nõ queo dicere. Cuncta enim eodem modo faciebant, tantumq́ discrepabant in eo, quòd alter è stirpe Augusti citharœdos, alter Claudij libertus Cæsares imitabatur. Tigellinũ enim pono quasi auctarij loco, quippe cum Nerone coniunctum. Polycletus auem & Caluia Crispinilla separatim raptabãt, depopulabanturq́ & spoliabant omnia quę occurrerent. ille cum Helio in urbe, hæc cum Nerone, & Sporo Sabinæ nomen iam gerente, cuius custodia ei, etsi erat nobilis fœmina, data fuerat, totiusq́ uestis procuratio. Quam ob causam omnes ab ea spoliabantur. Sporum Sabinam nominauit, nõ solùm quòd propter eius similitudinẽ exsectus fuerat, sed etiam quòd ut ei antea Sabina, ita hic in Græcia pactis conuentis nupsit, eumq́ Tigellinus, ut lex iubebat, despondit. Hæ nuptiæ ab omnibus Græcis celebratę sunt, multaq́ sunt in eam rem, ut par erat, dicta: sed in primis optabant, ut ab ijs legitimi liberi procrearentur. Ex eo tempore duo simul cum Nerone coibãt, Pythagoras pro uiro, Sporus pro uxore, ac Nero præter cætera domina & regina appellabatur. Illud uerò quis dignè mirari potest? quòd cùm adolescentes & puellas nudas alligaret palo, capiebat pellem feræ, deinde quasi deuoraret aliquid, in eos irruebat petulanter. Cumq́ hæc turpiter faceret, parua tunica indutus, eaq́ floribus ornata, ac linteum circum collum habens, Senatores salutabat. Quibus in rebus ita faciebat contra ius fasq́, ut etiam tunicis discinctis publicè indueretur. Ferũt equites Romanos Neronis temporibus, dum quotannis recenserentur, primùm ephippijs usos fuisse. Nero in Olympijs currum agitauit: cumq́ ex eo decidisset, ita ut ferè eo casu atteretur, tamen corona donatus est. quamobrem dederat Hellanodicis (hi iudices erant Olympiorum) decies sestertiûm: quam summam Galba postea repetiuit. Apollini, siue iratus quòd ei molestum & graue respõsum dedisset, siue alio pacto insaniens, Cirrhæam regionem abstulit, eamq́ dedit militibus, & locum, unde oracula petebantur, deleuit, hominibus ad os ipsum, ex quo spiritus dei mittebatur, interfectis. Certauit in omnibus urbibus, in quibus fiebant certamina, ibiq́ quotiescunq́ præconio opus fuit, Cluuio Rufo uiro consulari est usus. Athenas & Lacedæmonem excipio, quas urbes ne uisitauit quidem, quòd in altera leges Lycurgi erant contrariæ eius instituto: in altera Erinnyes esse dicebantur. Præconium autem fiebat his uerbis: Nero Cæsar uictor huius certaminis corònat populum Romanum, & suum orbem terrarum. Cùm enim orbem terrarum in sua potestate esse diceret, cithara canebat, fungebaturq́ præconis officio, & tragœdias agebat. Senatum autem adeò oderat grauiter, ut ei Vatinius propterea maximè gratus esset, quòd ei semper diceret, Odi te, inquit, Cæsar, quòd Senator es. Obseruabantur diligenter ingreßiones & egreßiones omnium, oris habitus, nutus, acclamationes: tum qui cum eo erãt semper, eumq́ attentè audiebant, acclamabantq́ uehementer, laudibus & honoribus afficiebantur: cæteri aut notabantur ignominia, aut alias pœnas dabant. Itaq́ multi, cùm pati non possent diutius, quòd spectacula à matutino tempore producerentur usque ad uesperũ, simulata morte è Theatris pro mortuis elati sunt. Porrò præter institutum susceptæ peregrinationis in Græciam, Isthmum Peloponnesi cupiuit perfodere. Quã rem est aggressus hominibus id grauatè facientibus, propterea quòd ijs qui primùm rem attigerunt, sanguis è terra erupit, auditaq́ sunt lamenta, & mugitus, & spectra multa apparuerunt,

Polycleti & Caluiæ Crispinillæ nefanda facinora.

Neronis cum Sporo exsecto nuptiæ.

Nero nupsit Pythagoræ.

Equites Romani Neronis tẽporibus primũ ephippijs usi.

Hellanodicæ Olympiorum iudices.

XXV. myriades drach.

Neronis in deos magna impietas.

Cluuius Rufus Neronis præco.

Neronis præconium.

Odium in Senatum.

Perfodere Isthmum.

runt: quocirca Nero accepto ligone ipse aliquantulum effodit, eoque facto cæteros adduxit, coegitque ut idem facerent. Ad hoc opus faciendũ magna multitudo hominum etiam ex exteris gentibus accersita est. Qua in re, atque multis alijs cùm magna pecunia opus esset (magnificus enim & liberalis erat) metueretque potentissimos homines, ne ipsum, quòd hæc faceret, inuaderent, multos bonos uiros sustulit. Quibus prætermissis (erat enim crimen publicum omnibus uirtus, opes, nobilitas: atque ob eam causam uel sibi mortem inferebant, uel ab eo occidebantur) tantùm Corbulonis, Rufique, ac Procli, Sulpiciorum, Scriboniorum mẽtionem faciam. Nam hi cùm fratres essent, ac ferè æquales, nihilque unquam disiuncti et separati fecissent, ut erant genere & instituto uitæ & facultatibus coniuncti, diuque simul utranque Germaniam administrauerant: ita simul accersiti in Græciam uenerunt, tanquam Nero eorũ opera indigeret. Cumque rei facti criminum, quæ illa tempora ferebant, nõ possent cum Nerone colloqui, aut in cõspectum eius uenire, ac proinde ab omnibus pariter despicerentur, mortẽ obire statuerunt, tandemque incisis uenis mortui sunt. Corbulo autem accitus honorificentissimè, quem uirum Nero præter cætera patrem & beneficũ appellabat, postquam Cenchreas appulit, ab eodem occidi iussus est, priusquam in conspectum eius ueniret. Nero enim, ut aiunt, cum statueret cithara canere, Orthostadium (quòd est musicæ uestis nomen) habens, ab eo se uideri non sustinuit: sed Corbulo, ut mandatum Neronis intellexit, gladiũ accipit, seque ipse fortiter percutiens, ait: Ἄξιος, Dignus. Tum enim primùm erratum suum agnouit, quòd citharœdo pepercisset, & quòd ad eum inermis uenisset. Quæ cùm ita facta sint in Græcia, quid opus est referre Paridẽ saltatorem iussum esse à Nerone interfici? quòd cùm ab eo doceri saltare cuperet, discere non potuit. Quid Cinnam Tuscum? quem mulctauit exilio, propterea quòd cùm is esset præfectus Aegypti, lotus est in balneo, quod Neroni uenturo Alexandriam paratum fuerat. Per id tempus Romæ Helius multas & graues res fecit: nam Sulpicium Camerinum unum ex primis ciuitatis, ac filium eius interfecit, accusatos, quòd cùm iam inde à maiorib. Pythici cognominarentur, non desinerent eo cognomine appellari, sed in Pythicas uictorias Neronis ex similitudine nominis impij forent. Cumque statuam eius mille librarum Augustales se facturos promisissent, omnem equitatũ ad eam impensam faciendam conferre coegit. Quæ uerò facta sunt à Senatu, difficile est singula percensere. Ab eo enim supplicationes singulis Calendis, alijsque diebus fieri decretæ sunt, ut ad eas peragẽdas ne annus quidem sufficeret. Helius cùm antea sæpe Neronẽ per literas hortatus fuisset, ut quàm celerrimè reuerteretur, neque is pareret, in Græciam septem diebus peruenit, eumque perterruit, quòd magnam coniurationem in urbe contra ipsum fieri diceret: quod ubi intellexit Nero, subitò in Italiã nauigauit. Spes erat ui hyemis illum periturum, uerùm frustra id gaudium fuit: saluus enim euasit, fuitque hoc ipsum multis exitio, quòd eius interitũ optassent aut sperassent. Cùm autem non longè abesset ab urbe, pars muri diruta est, & portæ aliqua ex parte fractæ sunt. Leges enim iubent, ut quorundam sermo fuit, utrunque ab ijs qui coronas certaminum ferebant, fieri. Primi omniũ introierunt qui coronas quas meruissent, ferebant, hos sequebantur ij qui tabellas longis hastis affixas ferebant, in quibus scriptum erat nomen & genus certaminis, utque Nero Cæsar primus è ciuibus Romanis, qui unquam extitissent, uictor ex eo rediret. Deinde ipse Nero curru triumphali, in quo Augustus

Neronis magnificentia atque in amicos crudelitas.

Mors Procli & Rufi.

Corbulo à Nerone interfectus.

Mors Corbulonis.

Mors Paridis saltatoris.

Cinna in exiliũ à Nerone mittitur.

Sulpitij Camerini mors.

Supplicationes.

Helij ad Neronem literæ, atque in Græciã profectio.

Neronis in Italiam periculosa nauigatio.

Neronis de Græcis triumphus.

Augustus olim tot triumphos egerat, uehebatur: amictus erat ueste purpurea auro intexta, & oleastro coronatus, laurũ Pythicam præ se ferebat: cum eo unà Diodorus citharœdus uehebatur, eoq; pacto per Circum & forũ cum militibus, & equitibus, ac Senatoribus transijt: tum ascẽdit in Capitolium, atq; inde in Palatium uenit, tota urbe coronata, lychnisq; ac suffimentis plena. Acclamabant omnes & Senatores in primis: Oua Olympionica, oua Pythionica, Auguste, Auguste, Neroni Herculi, Neroni Apollini: q; solus περιοδονίκης, solus ex æterno tempore Auguste: Sacra uox: Beati qui te audiunt. Nihil enim attinet ea uerba silentio inuoluere, neq; ea quæ iam dixi, dedecori sunt historiæ, quin potius, dum nihil reticetur, decus atque ornamentum afferunt. His rebus confectis, Circenses imperauit: has coronas & reliquas omnes quas ex curru certando uictor obtinuerat, attulit in Circum, & obelisco Aegyptio imposuit. Hæ erant numero mille octingentæ octo. Post hęc currum agitauit. Tum quidam Larcius Lydus ad eum uenit, obtulitq; ei decies sestertiũm, ut cithara caneret: quos etsi Nero repudiauit, ratus sibi turpissimũ esse, mercede aliquid facere, tamen hanc summam Tigellinus à Larcio accepit, ne eum interficeret. Itaque Nero ingressus in theatrum, cithara cecinit, egit tragœdias, ex curru certauit creberrimè: nõnunquam etiam sponte uinci se patiebatur, ut magnam partem aliorum uere uicisse crederetur. Cùm igitur Nero uteretur hoc genere uitæ, & principatum hoc modo teneret, nobis nunc, quemadmodum mortem obierit, & imperium amiserit, dicendum est. Erat Caius Iulius Vindex natione Gallus propter maiores è stirpe regia, propter patrem ordinis Senatorij, homo magnis uiribus corporis, & multa præditus prudentia, peritusq; rei militaris, & ad omne præclarum facinus audax. Hic igitur congregata Gallorum multitudine, qui crebris pecuniarũ exactionibus grauissima quæq; à Nerone pertulerant, & adhuc perferebant, in tribunal ascendit, atq; inde multa contra Neronem dixit, non solùm ab eo deficere sed etiam ei insultare oportere. Omnem enim inquit orbem terrarum, cuius imperium tenet, compilauit: florentissimos quosq; Senatores sustulit: matrem, quam incesto stupro polluerat, interfecit: postremò nullum decus, nullam dignitatem Imperij sustinet. Nam ẽtsi cædes, rapinæ, iniuriæ ab alijs multis sæpenumero factæ sunt, tamen cætera quis unquam satis dignè percensere potest? Ego quidem uiri & socij charissimi, uidi, mihi credite, uidi in quã illum uirum (si uir nominandus est is qui Sporum duxit uxorem, quiq; Pythagoræ nupsit) in ipso theatro, atq; adeò in orchestra gerentem citharam, orthostadium, cothurnos, nõnunquam soccos & personam. Sæpe illum, cùm caneret, præconiumq; faceret, & tragœdias ageret, audiui: uidi constrictum uinculis, laceratum, concipientẽ, parientem: postremò omnia quæ fabulis prodita sunt, dicentem, audientem, patiẽtem, facientem. Quæ cùm ita sint, quis istum Cæsarem, quis Imperatorem, quis Augustum appellabit? Ne polluãtur quæso tam sancta nomina, quæ Augustus & Claudius habuerunt. Iste à nobis Thyestes, Oedipus, Alcmæon, Orestes optimo iure nominetur: illos enim refert, illorum flagrat cupiditatibus. Quamobrem tandem aliquando commoueamini, subuenite uobis ipsis, opem ferte populo Romano: denique orbi terrarum libertatem reddite. Hæc atq; alia multa à Vindice in eandem sententiam dicta omnes comprobant. Vindex cùm principatum sibi parare minimè studeret, Sergio Sulpicio Galbæ (is iustitia omnibus præstabat, ac gloria bellicæ uirtutis, præeratq; Hispanijs, & magnas copias habebat)

Diodorus citharœdus.

Circenses ludi à Nerone facti.

Larcius Lydus.

XXV. myriades drach.

C. Iulius Vindex.

Oratio Vindicis, qua nefanda Neronis facinora enumerat, indeq; indignum Imperio iudicat.

Sulpicij Galbæ laus.

Galbæ Imperium à militibus oblatum. bat) imperium detulit: idemq; Galba ab exercitu Imperator designatus est. Ferunt eo tempore Neronem per præconem cōstituisse centies sestertiûm ei qui Vindicem occidisset: atq; eo cognito, Vindicem ita dixisse, Qui Neronem interfecerit, & ad me caput eius attulerit, is meum accipiet caput in mercedis loco. *CCL. myriades drach.* Cumq; Vindex eo animo esset, Rufus qui Germaniam obtinebat, inde profectus est ut Vindici bellum inferret. *Rufi cum Vindice bellum.* *Virginius Rufus.* Is postquam Vesontionem uenit, cepit eam urbem obsidere, quòd ab ea non fuisset exceptus. *Vesontionis obsidio.* Vindex ad opem urbi ferēdam cōtendit, nec procul castra posuit. Tandem ambo missis ad se literis in colloquium uenerunt remotis arbitris. Ibi suspicio fuit eos unà contra Neronem cōiurasse. Post hęc Vindex properat cum exercitu, quasi statuisset urbem capere: quorum aduentum ubi cognoscunt milites Rufi, rati eos apertè contra se uenire, iniussi impetum faciunt, imparatosq; & parum instructos inuadūt, ac postremò magnum numerum eorum concidunt. *Vindex sibi ipsi infert manus.* Quod cùm Vindex uideret, ferretq; grauiter, ipse sibi manus attulit. Id enim uerum esse constat, quamuis multi illatis mortuo uulneribus falsam opinionem iniecerint, eum ab se interfectum fuisse. Rufus casum eius acerbè luxit, & principatum, quem facilè poterat adipisci, deferentibus sæpenumero militibus atq; urgentibus, repudiauit. *Rufus oblatū principatum repudiat.* Vir erat in rebus gerendis acer & industrius, in conficiendis fortis promptusq;. Itaq; milites statuis Neronis dissipatis & comminutis, ceperunt illum Cæsarem & Augustum nominare. *Neronis statuæ à militibus demolitæ.* Cumq; persuaderi non posset, quidam è militibus uni ex signis eius idem inscripsit subitò, idq; Rufus postea deleuit: ac uix tandem sedatis militibus persuadebat, ut autoritatem Senatui populoq; restituerent, siue quòd indignum putaret imperium cuiquam à militibus deferri (id enim ad Senatum populumq; pertinere) siue quod uir forti & excelso animo principatum, cuius causa cæteri omnia facerent, ipse despiceret. Nero cognitis his rebus, primò simulat se ea cōtemnere, uersaturq; in delicijs, ac ludit, ut antea consueuerat. Quinetiam accitis derepentè principibus Senatorij & equestris ordinis, quasi uellet cum eis communicare consilia rerum præsentium, Inueni, inquit (scribendum est enim quod dixit) quomodo hydraula ampliores sonos & magis concinnos efficiet. *Prodigia multa ante Neronis mortem uisa & audita.* Hæc etsi prodigijs antè declarata sunt, tamen ille nihil curabat, neq; quòd ambæ fores & mausolei & cubiculi ipsius eadem nocte sua sponte apertę fuerant: neque quòd in Albano tanto sanguine pluerat, ut fluuij sanguine fluerent, aut quòd mare longo interuallo retrocedens ab Aegypto, magnam partem Lyciæ occupauerat. Sed postquam Galbam à militibus Imperatorem designatum esse, Rufumq; ab se defecisse intellexit, magno timore perculsus est: dumq; Romæ bellum apparat, contra eos Rubrium Gallum cum paucis mittit, à quibus pariter desertus, deliberauit interficere Senatores, incensaq; urbe nauigare Alexandriam. *Rubrius Gallus Neronis cōtra desertores dux.* Etsi enim, inquit, amittemus imperium, tamen nos alet in illa regione ars nostra et sustinebit: adeò stultus erat, ut se priuatum uiuere, & cithara canere posse arbitrarēt. Sed ubi sensit se à suis stipatoribus esse destitutum (tum enim in quibusdam hortis dormiebat) conabatur fugę se mandare, uesteq; uili amictus, equum nihilo meliorem conscendit, in quo sedens atq; obuolutus ad prædiū Phaonis Cæsariani, unà cum ipso Phaone, & Epaphrodito, & Sporo sub noctem uenit. *Neronis fuga.* *Phaonis prædium.* Tum ingens terræ motus factus est, ita ut terra funditùs conquassari, & animæ hominum ab eo interfectorum insultare ipsi putarentur. *Terræmotus ingens.* Ferunt eum agnitum à quodam, qui fortè ei in itinere factus est obuiam, Imperatoremq; salutatū diuertisse de uia, atq;

atque in arundineto, quousque illucesceret, abiectum delituisse, ut à nemine uideretur: tum cepit suspectos habere eos qui cum ipso erant, quasi contra se impetum facturos, omnemque uocem, quasi ab ea requireretur, perhorrescere. Si catulus paulùm latraret, aut caneret gallina, aut si uirgultum, uel ramus arboris uento moueretur, grauiter conturbari: quibus ex causis conquiescere nullo modo poterat. Non enim audebat loqui cum ijs qui aderant præsentes, ne ab alio intelligeretur: ipse secum animo ingemiscere, plorare, multa secum reputare: sed præsertim qui maxima famulorum multitudine superbus fuerat semper, se in præsentia cum tribus libertis iacere. Hanc enim ueluti extremam fabulam Deus ei constituerat atque parauerat, ne iam cæteros matricidas, aut errantes, sed se ipse repræsentaret. Hîc cepit illum pœnitere eorum quæ antea fecerat, quasi uerò posset ea infecta facere: cumque Nero has tragœdias ageret, crebrò illũ uersum memoria repetebat,

Conscĩetiæ malæ memorabile exemplum.

Sera Neronis pœnitentia.

Οἰκτρῶς θανεῖν μ' ἄνωγε σύγγαμος, πατήρ: Mori me iussit miserè uxor, pater. Tandem cùm nemo eum perquirerere uideretur, introierũt in speluncam, in qua, quòd esuriebat, panem comedit, aquamque sitiens bibit, qualem nunquã antea. Ita ferens grauiter: Hæc est, inquit, illa mea præclara potio. Dum Nero in his rebus esset, populus Romanus ampla sacra faciebat, magnaque lætitia perfruebatur, ferebantque pileos multi, quasi essent libertatem consecuti. Galbæ omnia quæ ad principatum pertinent, decernuntur. Ante omnia Nero studiose perquiritur: ignoratum est aliquandiu, quò profectus fuisset: pòst ubi cognitum est, aduersum eum equites mittũtur: quos ille postquam aduentare intellexit, imperauit ijs qui secum aderant, ut se interficerent: cumque illi non obedirent, ingemiscens ait: Ego solus nec amicũ, nec inimicum habeo. Interim appropinquantibus equitibus, ipse sibi manus attulit, dixitque peruulgatum illud, Ὦ Ζεῦ, οἷος τεχνίτης παραπόλλυμαι, Dij immortales, inquit, qualis artifex pereo. Cumque ægrè moreretur, Epaphroditus eum confecit. Vixit annos XXX. menses IX. Regnauit annos XIII. menses VIII. Vltimus eorum, qui ab Aenea & Augusto genus ducebant. Interitum eius, lauri quæ à Liuia plantatæ fuerant, & genus albarum gallinarum, quæ antè occiderant, non obscurè denunciauerunt.

Hæc est decocta Neronis.

Pilei libertatis.

Nero sibijpsi manus infert.

Nero ex Iulia & Augusti familia ultimus Imperator.

Liuiæ lauri.

GALBA.

EGITVR Galba Imperator designatus est, quod ei Tiberius aliquãdo prædixerat, cùm diceret eum Imperium degustaturũ: idque certissimis signis demonstratũ fuit, quando sibi uisus est audire fortunam dicentem, se iamdudum ante fores stare, nec dum tamen domum recipi: proinde si arceretur diutius, ad alium migraturam. Ad hæc nauigia per eosdem dies onusta armis sua sponte in Hispaniam sine nautis appulerunt. Insuper mula peperit: quam rem uates ei prædixerant signum futuri principatus. Eidem quoque sacrificanti puer thus obtulit, ac subitò canos misit. Qua ex re dictum est à uatibus, Imperium à minore natu ad senectutem eius esse transiturum. Ita quæ ad principatum spectabant, ei antè denunciata sunt. Galba in regno cõtinens erat, inuisusque nemini: sibi enim Imperium delatum esse, non se suscepisse arbitrabatur, idque sæpenumero confirmabat: sed erat in coaceruanda pecunia inexplebilis, tanquam multis rebus indigeret,

Præsagia futuri Imperij.

Galbæ Imperatoris auaricia.

ret, deq; ea ita parum impendebat, ut non drachmas, sed obulos nonnullis largiretur. Liberti uerò eius delinquebãt in multis, eorumq; culpa in ipsum cõijciebatur.

Principis officium est, homines ab omni defendere, præcipuè tamen suorũ iniuria.

Nam etsi satis est priuatis hominibus nullam iniuriam facere, tamẽ principẽ prouidere etiam oportet, ne cæteri faciant, propterea quòd nihil interest eorum qui iniuriam patiuntur, à quo eam acceperint. Itaque Galba, licet ipse nihil per iniuriã faceret, tamẽ quòd sineret illos facere, aut quòd ea quæ ab alijs gererent, ignoraret, malè audiebat.

Nymphidij & Capitonis insolentia.

Nymphidius autẽ & Capito tanta fuere insolẽtia in Galbam, ut Capito, cùm forte quidã reus ab eo ius dicẽte prouocauisset, statim in sellã excelsiorẽ transilierit, atq; ita dixerit: Age, inquit, dic causam apud Cæsarem: eumq; causa cognita capite damnauit. In hos Galba has ob causas animaduertit.

Galbæ in milites prætorianos Neronis, cædes.

Cùm aũt ad urbẽ aduẽtaret, ac iam propè esset, processere ei obuiã prætoriani Neronis, petiereq; ab eo ut se in eodẽ gradu militię retineret. Is primò rem distulit, ut deliberaret: sed cùm illi nõ parẽrẽt, magisq; tumultuarent, cõtra eos exercitũ misit, cæsaq; sunt repentè prætorianorum septem millia: reliqui postea decimati sunt.

Imperatoris est, nihil cõtra dignitatem suã coactè facere.

Itaque Galba licet ætate & morbo confectus esset, tamen mente uigebat & consilio, putabatq; indignum esse, Imperatorem coactum aliquid facere. Hac de causa prætorianis postulantibus pecuniam non dedit, ijsq; ita respondit, Legere, inquit, soleo milites, non emere. Cumq; populus postularet ut Tigellinus, & cæteri qui antè contumeliosi fuerant, supplicio afficerentur, non concesſit, quos fortasse, si non esset ab eo postulatum, interfici iusſisset.

Helius, Narcissus, Patrobius Locusta supplicio affecti.

Helium uerò, Narcissum, Patrobium, & Locustam ueneficam mulierem, cum quibusdam alijs qui sub Nerone ualuerant, uinctos per totam urbem duci, ac postea morte mulctari iusſit. Vt Galba his de causis laudabatur, ita ridebatur maximè, quòd in itinere gladium semper accingeret, homo iam senex & imbecillis. Cæterùm quem exitum uitæ habuerit, nunc dicendum est. Milites Rufi, qui erãt in utraq; Germania, ira incensi, quòd nullum à Galba beneficium accepissent, cupiditatem suam, quam in Rufo explere non poterant, in alio explere conabantur.

Aulus Vitellius Germaniæ inferioris præfectus.

Id fecẽre præposito Aulo Vitellio, qui per id tempus inferiorem Germaniam obtinebat, defecereq; ad eum spectata tantũmodo ipsius nobilitate. Nec enim eis curæ fuit, quòd is Tiberio in delicijs fuerat, quodq; uita eius adhuc cum pristina libidine cõsentiebat. Quin potius ob eam causam arbitrati sunt, eum sibi magis idoneum & accommodatum fore.

Astrologi à Vitellio irrisi.

Ipse quidem Vitellius nequaquam tanti se esse existimabat. nam cùm irrideret astrologos, hoc argumento confirmabat eos nihil scire, quòd dicerent ipsum Imperatorem futurum. Idem quoq; Nero cùm intellexisset, ita risit hominẽ & contempsit, ut nihil grauius contra eum admiserit.

L. Piso à Galba Imperatore adoptatus, atq; Cæsar postea designatus.

Galba cognita seditione Vitellij, adoptauit L. Pisonem adolescentem nobilem, magnaq; modestia ac prudentia præditum, eumq; Cæsarem designauit.

** Siluius alijs dicitur.*

Qua de causa indignatus M. * Saluius Otho, quòd ipse à Galba non esset adoptatus, rursum Imperium populi Romani multis incommodis difficultatibusq; affecit.

Saluij Othonis apud Galbam autoritas.

Is erat apud Galbã in tam magno honore, ut ei, quo die mortuus est, sacrificanti solus è Senatoribus præsto fuerit. Quæ res in causa fuit ut rerũ potiretũ.

Otho pecunia & malis artib. coemptũ principatum occupat.

Cùm enim aruspex Galbæ insidias parari diceret, ac proinde moneret ne aliquò prodiret, id Otho intellexit, atque inde subitò alia simulata causa discesſit, receptusq; intra murum castrorum à paucis militibus qui unà cum eo cõiurauerant, cæterisq; qui iam Galbæ erant infensi, persuasis, uel potius largitione corruptis, emptum principatum occupauit, idq; paulo pòst à reliquis confirmatum est. Qua re cognita

ta Galba paucos miſit ad exercitum, ut milites de ſententia dimoueret. Interea loci unus ex militibus cum diſtricto cruentoq; gladio ad eum uenit, Bono animo es, inquit, Imperator, quando ego Othonem interfeci, ut iam ſis ſine periculo. Id Galba credidit pro uero, atq; ita militi reſpondit, Quis tibi, inquit, mandauit, ut id faceres? poſt hæc in Capitolium proficiſcitur ſacrificandi cauſa. Occurrunt ei in medio foro equites peditesq;, ibiq; ſenem, Põtificem, & Imperatorem occidunt, multis Senatoribus multisq; plebeis hominibus præſentibus: pòſt cadauer afficiunt ignominia cuiuſuis generis, caputq; ceruicibus abſcindunt, idq; figunt in pilo. Galba telis immiſsis in ſellam, qua uehebatur, cùm ex ea cecidiſſet, uulneratusq; eſſet, id unum dixit, Quid enim mali feci? Ei Sempronius Denſus Centurio opem tulit, quoad potuit: ſed is non ſolùm nihil Galbæ profuit, ſed etiam ipſe occiſus eſt. cuius uiri nomen propterea ſcribendum putaui, quòd mihi memoria dignum eſſe uidebatur. Occiſus eſt Piſo, & reliqui multi, qui tamen Imperatori opem non tulerant. Sed Piſo propterea ſupplicio affectus eſt, quòd Cæſar fuerat deſignatus. Vixit Galba annos LXXII. Regnauit menſes IX. dies XIII.

Galba à ſeditioſis militib. interfectus.

Sempronius Denſus Centurio.

L. Piſonis mors.

OTHO.

ALBA hunc exitum habuit, eiusq; cædis pœnam Othonem nõ ita multo pòſt ſequi oportebat, quod ipſe ſtatim præſenſit: nam ut primùm ſacrificauit, exta minus felicia uiſa ſunt. Itaq; cepit eum ſubitò facti pœnitere, dixitq;, Τί γάρ με ἔδει μακροῖς αὐλοῖς αὐλεῖν. Cur me, inquit, oportebat longis tibijs canere? Eſt autem uulgatũ prouerbium de ijs, qui ea faciunt quæ ſibi ſunt inutilia. Præterea noctu adeò in ſomnis perterritus eſt, ut ceciderit de lecto, & excubitores perterruerit. Qui cùm accurriſſent celeriter, eum humi iacentem offenderunt, neq; tamen potuit ob has cauſas Imperium, quod ſemel adeptus erat, deponere, ſed in eo permanſit, ac pœnas dedit: quamuis multa faceret moderatè ad conciliandos animos multitudinis, non quòd eo ingenio eſſet aut moribus, ſed quòd multis ab eo propter Vitellium abalienatis, nolebat cæteros ſibi inimicos facere. Othoni decreta ſunt à Senatu ea quæ pertinebant ad principatum, quòd diceret ſe coactum à militibus intra murum introductũ eſſe, ibiq;, cùm eis obſiſteret, in magnum diſcrimen ueniſſe. Hìc uti cepit placido ac leni ſermone, & ficto ſimulatoq; uultu indicare modeſtiam: ad hæc oſcula ad ſingulos ferè per digitos mittere: poſtremò multa polliceri. quanquam nõ erat obſcurum, eum multo etiam petulantius atq; acerbius, quàm Neronem eſſe regnaturum. Nomen quidem eius ſibi ſtatim impoſuit, multisq; Senatoribus, qui damnati fuerant, pœnam remiſit, cæteris muneribus affectis. Crebrò uenire in Theatrũ, fouere multitudinem, peregrinos donare ciuitate, ijsq; multa alia promittere: quibus tamen rebus neminem ſibi præter paucos ſui ſimiles obſtringere potuit. Iam enim eo genere uitæ, quod inſtituerat, quodq; cum ſorore cõſuetudinẽ habebat, cæterisq; Neronianis utebatur, omnes perterriti erant: milites uerò multitudine munerum, blandisq; ſermonibus in tantam licentiam ſcelusq; induxerat, ut aliquando ſint auſi in Palatium irruptionem facere, cùm frequentes Senatores apud Othonem cœnarent, interfectisq; ijs à quibus arcebãtur, tandem irruere eò, ubi conuiuium agebatur, occidereq; omnes qui intus erant, ſo-

Prodigium.

Prouerbium.

Othonis ſomnium.

Otho petulantia Neroni perſimilis.

Othonis inceſtus.

lis ijs qui inde abierant, aut se antè aliquò abdiderant, conseruatis. Cuius rei causa Otho pecuniam eis largitus est, perinde atque si id facinus in gratiam eius fecissent. Per id tempus quidam captus est, qui se Neronem esse simulabat, cuius quidem nomen à Dione ignoratum est: sed is tandem supplicio affectus est. Otho sæpenumero cohortatus Vitellium ad societatem principatus, postquam ei persuadere non potuit, statuit apertè bellum gerere. Itaque contra eum exercitum misit, eique exercitui complures præfecit: quę res causa fuit Othonis calamitatis. Desiderata sunt utrinque in prælijs ad Cremonam factis hominum quadraginta millia. Antequam autem prȩlium iniretur, ferũt præter cætera prodigia, quæ tum accidere, auem eximiæ magnitudinis, quanta nunquam antè uisa fuerat, per multos dies uisam esse. Superatis Othonianis, unus ex equitibus cladem Othoni nunciauit, cui cùm fidem non haberent ij qui aderant præsentes (nam tum fortè multi conuenerant) eumque fugitiuum atque hostem appellarent, Vtinam, inquit, hæc falsa essent Cæsar, libenter enim te uictore mortem occumberem: nunc autem utcunque sit, moriar, ne uidear salutis meæ causa fugisse: tu uerò, cùm hostes huc non multò pòst uenturi sint, statue quid tibi faciendum putes. hęc cum dixisset, manus sibi attulit. Quo facto id uerum esse creditum est ab omnibus: cumque possent facilè bellum renouare (erãt enim permulti, aderantque aliæ legiones ex Pannonia, & quod est in tali re maximum, Othonem amplectebantur, singularemque suam fidem & beneuolentiam in eum non modò uerbis ostendebant, sed etiam ex animo) factum est ut ociose cessaret, quousque cæterorum concursu idem renunciatum est. Tum demum Otho pauca secum locutus, apud milites concionatur: qua in concione multa dicit, sed hæc in primis: Sufficiunt, inquit, ea quæ facta sunt: odi enim bellum ciuile, licet uincam: charumque habeo populũ Romanũ, licet mecum dissentiat. Vincat Vitellius, postquam ita uisum est dijs immortalibus: sint incolumes milites eius, quando id mihi perplacet. multò enim melius est multoque iustius unũ pro multis, quàm pro uno multos interire. Ego quidẽ Mucius esse malim, aut Decius, aut Curtius, aut Curtius, aut Regulus, quàm Marius, quàm Cinna, quàm Sylla, ut ne reliquos numerando persequar. Quamobrem nolite me cogere, ut efficiar unus ex ijs quos odi: nolite etiam inuidere, si uelim facta alicuius ex ijs quos laudo, æmulari. Vos ad uictorem proficiscimini, atque illum colite. Ego me ita liberabo, ut omnes homines intelligant eum esse Imperatorem à uobis delectum, qui nõ uos pro se, sed se pro uobis dedit. Hac habita cõcione, milites eum propter ea quę audierant, admirari, miserarique eius fortunã, præsertim si quid ei grauius accideret: tum profundere lacrymas, lamentari, eum patrem appellare, sibique suis liberis ac parentibus chariorem esse dicere. Quæ cùm iam in multam diem dicerentur, peteretque Otho ut sibi liceret mortem cum uita commutare, neque id illi concederent, facto silentio ita dixit: Non possum peior esse eo milite quẽ uos mortem sibi propterea tantummodo consciscere uidistis, quòd Imperatori suo nunciũ acceptæ cladis attulisset. Itaque ego illum sequar, ne quid tale uideã in posterum, aut audiam. Vos, si me amatis, quæso, sinite me mori, ut uolo: nolite me cogere ut uiuam inuitus, sed ad uictorem abite, eumque studiose ac diligẽter colite. Hæc cum dixisset, secessit in thalamum, seque pugione interemit. Corpus eius elatum milites sepeliuerunt non sine lacrymis: nonnulli propter eum mortem sibi consciuerunt. Igitur Otho hunc uitæ finẽ habuit, uixitque annos XXXVII, detractis diebus undecim. Regnauit

Pseudonero.

Othonis cum Vitellio bellũ cruentissimũ.

Prodigia dira ante cladẽ Othonis ad Cremonam uisa.

Eques Romanus, ex partib. Othonis, sibi ipsi mortem infert propterea quòd nuncium acceptæ cladis attulisset.

Othonis ad milites suos oratio.

Otho Imperator sibi ipsi infert manus.

Othonis sepultura.

uit dies XC. cumq; pessimè omnium uixisset, mortuus est honestissimè: & Imperiũ, quod cum magno scelere inuaserat, cum maxima uirtute deposuit.

VITELLIVS.

POSTQVAM Romæ clades Othonis audita est, populus Romanus statim, ut par erat, sentẽtiam mutare cepit, Othoniq; quem laudauerat antea, & cuius uictoriam optauerat, nõ aliter atq; hosti contumeliose maledicere: ac Vitellium, quem detestatus fuerat, collaudare, eumq; Imperatorem dicere. Adeò nihil est in rebus humanis fixum ac perpetuum: sed & ij qui florent maximè, & ij qui humiles & abiecti sunt, exitus incertos habent: ac pariter pro fortuna ipsorum, laude, uituperio, honore, & ignominia afficiũtur. Vitellius, ut Romam uenit, cepit omnia suo arbitratu gerere: sed in primis edicto proposito astrologos expulit ex Vrbe: edixitq; ut intra certam diem quam ipse constituerat, ex omni Italia excederent. Illi cõtrà de nocte diem ei in tabulis præscribunt, intra quam excedat è uita: isq; ante eam diem mortuus est: adeò futuros rerum euentus præcognoscebant. Interim Vitellius explere libidinem suam, inseruire uoluptatibus, nullam curam habere diuinarum aut humanarum rerum. Nimirum principiò talis erat: quippe popinas frequentauerat, & ludos aleatorios, saltatorumq; & aurigarum studiosus fuerat, consumpseratq; in eos infinitam pecuniam, atq; eius rei causa magnum æs alienum contraxerat. Itaque tunc tantam potentiam consecutus, cepit multo grauiora facere: magnam diei partem noctisq; consumere in comessationibus, crebroq; uomere omnia, ut solo transitu ciborum nutriretur. Cui quidem rei ipse sufficere poterat: quãuis cæteri qui cum eo cœnabant, omnes miserè interirẽt. Ex quibus Vibius Crispus cùm incidisset in morbũ, & ob eam causam per multos dies non interfuisset conuiuio, facetè dixit, se, nisi ægrotauisset, omnino fuisse peritururũ. Fuit tempus principatus Vittellij nihil aliud quàm ebrietas & comessationes. Etenim preciosissima quæq; etiam ab ipso usque Oceano, ne dicam ulterius, undiq; terra mariq; conquisita, usq; adeò opipare apparabantur, ut omnes cupediæ, cibiq; eiusdem generis ex eo etiã nunc Vitelliani nominentur. Quæ omnia quis sigillatim queat attingere? quando cõstet inter omnes, eum, quo tempore principatum tenuit, cõsumpsisse in cœnas nouies millies sestertiûm. sed res huiuscemodi preciosissimę breui tempore defecerunt, quòd omnia preciosa esse oporteret. Patinam quidem unam apparauit, in quam impẽdit decies sestertiûm, linguis cerebrisq; & iecoribus piscium, & quarundam auium in eam cõiectis. Hanc patinam, cùm fictilis esse non posset propter magnitudinem, argenteam fecit: eaq; diu permãsit, ueluti res dijs cõsecrata, quousq; Adrianus eandem conspicatus cõflari iussit. Sed cùm de his rebus mentionem fecerim, illud etiã addẽdum uidetur, domum auream Neronis ei nequaquam satisfecisse. Cumq; nomen & uitam, moresq; eius laudaret, hac in re tantummodo reprehendebat, quòd diceret eum habitauisse perperam, usumq; fuisse paruo & humili apparatu. Vitellij uxor Galeria ridere solebat, quòd in regia parũ ornatus reperisset. Cæterùm quia hos sumptus de alieno faciebant, quãuis eos magnopere non computarent, tamen ij qui epulum dabant uicissim, magno incommodo afficiebantur, licet conuiuiũ ab uno minimè totum diem age-

Vulgi in rebus gerendis inconstantia.

Astrologi expelluntur ex urbe.

Vitellio mortis dies ab astrologis prædicta.

Vitellij luxus & ebrietas.

Vibius Crispus.

Cibi Vitelliani.

Duæ myriades myriadum. duo millia, quingentæ myriades.

Patina Vitellij. XXV. myriades drach.

Neronis aurea domus.

Galeria Vitellij uxor.

Vitellij uaria conuiuia. retur. Dabant enim alij ientacula, alij prandium, alij cœnam, alij comessationes, ueluti solatium pristinæ satietatis. Ex quo factum est, ut paucis pòst diebus consumpta sint in cœnam quadragies sestertiûm. Vitellius plerisque risum excitabat. Cùm enim uiderent grauitatem & maiestatem eius in publicis conuentibus, cuius stupra antè cognouerant, sedereque in equo regio, ornatum chlamyde purpurea eum, quem sciebant Veneto uestitu certatores equos in certaminibus abstersisse: deinde cum tanta manu militum conscēdere in Capitolium, quem nemo antè uidere poterat in foro propter multitudinem creditorū: postremò coli ab omnibus, quem ne osculari quidem libenter uoluerat quisquam: teneri non poterāt, quin riderent. At ij, qui ei proficiscenti in Germaniam grandem pecuniam crediderant, institissent, eumque uix datis fideiussoribus dimisissent, tunc non modò non ridebāt, sed etiam lugentes sese occcultabant. At Vitellius requisitis postea creditoribus, dicebat se reddisse salutē pro credita pecunia, reposcebatque tabulas cōtractuum. Crebrò ueniebat in theatra, ut ad se plebis animos alliceret. Cœnabat familiariter unà cum optimatibus, ut eos sibi maiorem in modum deuinciret. Sæpe mentionem faciebat ueterum sodalium, eosque habebat in honore. Neque enim turpe, aut se indignum putabat, si aliquem ex ijs agnoscere uideretur: quod plerique faciūt, qui elati maximis & insperatis honoribus, oderunt eos, à quibus se intelligūt humiles antea & abiectos cognitos fuisse. Dum hæc faceret, extitere sinistra prodigia: nam & cometes apparuit, & Luna contra rationem statuti temporis bis uisa est deficere: Quarto enim, & septimo die obscurata est. Præterea in oriente atque in occidente duo soles uisi sunt eodem tempore: quorum hic imbecillis & pallidus, ille potens & clarus erat. Inuēta quoque sunt in Capitolio multa & magna uestigia quorundam deorum, qui ex eo descendisse uidebant, renunciatumque est à militibus, qui ea nocte in excubijs eius fuerant, templum Iouis sua sponte cum magno fragore apertum esse, atque ob eam causam nonnullos custodes perterritos & exanimatos fuisse. Quæ cùm ita facta sint, Vespasianus qui bellum cum Iudæis gerebat, ut audiuit dissensionem esse inter Othonē & Vitellium, deliberare cepit, quid se facere oporteret. Summa erat in eum beneuolentia omnium, non solùm propter gloriam belli Britannici, eius'que quod tum gerebat, sed etiam propter æquitatem & prudentiam ipsius: quibus rebus adducebantur, ut se ab eo regi cuperent. Instabat Mucianus uehementer, quòd se speraret etiam nomen Imperatoris habiturū, ac propter æquitatem Vespasiani Imperij participem fore. Quibus cognitis rebus milites circunsistunt tabernaculum Vespasiani, eumque Imperatorē renunciāt. Neque uerò defuere Vespasiano prodigia & somnia, quibus ei futurum Imperium fuerat longo tempore antè significatum, eaque nos, cùm ad uitam eius uenerimus, attingemus. Igitur Vespasianus primo quoque tempore Mucianum in Italiam contra Vitellium mittit: ipse obseruatis rebus Syriæ, præfectisque alijs ducibus bello Iudaico, in Aegyptum contendit, ibique pecuniā, qua maximè ei opus erat, colligit, comparatque frumentum, ut Romā quàm maximum numerum potest, mittat. Legiones, quæ erant in Mysia, cognitis ijs quæ de Vespasiano perferrentur, Muciano nequaquam expectato, quem audiebant esse in itinere, Antonium Primum ducem suum deligunt: is fuerat à Nerone missus in exilium, pòst uerò à Galba restitutus Pannonico exercitui præerat, eoque tempore neque ab Imperatore, neque à Senatu delectus, summum Imperium habuit: tanta erat in Vitellium indignatio militum,

Centum myriades drach.

Creditores Vitellij.

Prodigia dira.

Vespasiani cū Iudæis bellum.

Mucianus.

Antonius Primus Pannonici exercitus dux.

tum,tanta prædandi cupiditas. Neq; enim milites hæc ob aliam causam agebant, quàm ut Italiam diriperent, id quod factum est. Vitellius cognitis his rebus omnibus, nihilo minus remanet in Vrbe: neq; uerò à delicijs abstinet, sed præter cætera ludos gladiatorios facit. In his ludis Sporus cùm eum ornatu raptæ puellæ oporteret in theatrum uenire, neq; posset talem contumeliam pati, mortem sibi consciuit. Vitellius Alienũ cum paucis bello præficit. Alienus Cremonam uenit, oppidumq; occupat, Pòst ubi uidet suos milites propter delicias Vrbis intemperantes, nimioq; ocio molles & effœminatos esse: contraq; hostes corporibus exercitatis, magnisq; animis, timere cepit: dein ut ei à Primo literæ amicæ uenerunt, conuocauit milites, ijsq; exposita imbecillitate Vitellij, uiribusq; Vespasiani, ac utriusq; moribus, persuasit ut in partes Vespasiani transirent. Illi delent imagines Vitellij ex signis, iurantq; se sub Imperio Vespasiani fore: uixq; dimissi in tentoria reuerterant, cùm eos facti pœnitere cepit. Itaq; repentè magno studio ac tumultu cõgregati, rursum Vitellium Imperatorem uocãt, Alienumq;, quòd essent ab eo proditi, uinculis constringunt, nulla consulatus eius habita ratione, quæ præsertim fieri solent in bellis ciuilibus. Cumq; iam esset ingens tumulus in exercitu Vitellij, tum lunæ defectio eum longè fecit maiorem, non tantùm quòd obscurata est (quanquam hæc terrorem inijciunt tumultuantibus) sed etiam quòd sanguinolenta atraq; esse, aliosq; horribiles colores emittere uisa est. Hi enim nihilo magis decedere de sententia, aut aliquid remittere, sed ad manus uenire inter se, pugnareq; alacriter: etsi, ut dixi, Vitellianis dux non erat, quòd Alienus Cremonæ esset in uinculis. Pugnatur interdiu ac noctu utrinq; æquo Marte. Nox enim inuenit pugnantes, nec ea quidem præliũ dirimere potuit, tanta erat ira, tanta uincẽdi cupiditas. Agnoscebant se inter se, atq; unà colloquebant̃: non eos placabat fames, non labor, nõ frigus, nõ tenebræ, nõ accepta uulnera, nõ cædes, nõ reliquiæ mortuorũ, non multitudo pereuntium: tanta deniq; insania utrosq; pariter ceperat, ut ne propter noctẽ quidẽ quæ superuenit, ut dixi, aliquid remitterẽt. Videre licebat, quoties luna luceret (nam interdum occultabatur nubibus) pugnare illos nõnunquam, nonnunquam stare, ad hastas adhærescere, sedere, simul clamorem tollere: hi Vespasianũ, illi Vitellium Imperatorem dicere, uocare se mutuò, cõuiciari, laudare: sed & priuatim alter ita alterum admonere, Mi cõmilito & ciuis quid facimus? cur pugnamus? huc transi ad me: Nequaquã, inquit alter, tu ad me potiùs. Cui uerò mirum non uideatur, quòd cùm mulieres ex oppido esculenta & poculenta de nocte ad Vitellianos attulissent, nõ modò se ipsi cibo potuq;, sed etiam aduersarios refecerunt. Vocabat quisq; aduersarium nominatim (omnes enim se rè se nouerant, ac tum agnoscebant) Accipe, inquit, mi commilito, ede: non enim tibi gladium præbeo, sed panem. accipe rursum, & bibe: non enim tibi scutũ, sed poculum trado: ut siue tu me interficias, siue ego te, moriamur facilius. atq; ut ne me eneruata aut imbecilli manu occidas, aut ego te, hæ nostræ sint exequiæ nobis adhuc uiuẽtibus. Vitellius enim & Vespasianus bellum gerũt inter se, ut nos ijs qui iam olim mortui sunt, mactent. Hæc atque alia eiusdem generis cùm inter se dixissent, cessatur aliquandiu, & comeditur, eoq; facto pugnatur iterũ: paulo pòst pugnam intermittunt, deinde renouant. Hæc totam noctẽ, quousq; illuxit, facta sunt. Tum autem duo ex militibus, qui Vespasiani partes sustinebant, quiddam tale fecerũt. Cùm enim graue damnum caperẽt ex aliqua machina, raptis scutis ex spolijs Vi-

Ludi à Vitellio editi.

Sporus.

Cremona ab Alieno capta.

Alieni milites à Vitellio ad Vespasianum deficiunt.

Alienus ut proditor à proprijs militibus captus.

Prodigia.

Vitellij cum Vespasiano bellũ cruentissimum.

Ciuilis prælij elegans descriptio.

tellianorum qui iam ceciderant, permixtiq; cum aduersarijs clàm ad machinam ueniunt pro Vitellianis, funesq; eius incidunt, ut ex ea nullum telum amplius emitti posset. Orto sole milites tertiæ legionis (ea Gallica nominatur) quæ hybernat in Syria, aderatq; tum fortè cum ijs qui Vespasiani partes tuebantur, eum illico salutant, ut antè consueuerant. Qua ex re Vitelliani rati Mucianũ uenisse, perterriti uictiq; clamore, in fugam se conijciũt: & cùm antè maximos labores sustinuissent, minima re perterrent. Post hæc ad murum se recipiunt, pasisq; manibus obtestantur uictores: cumq; à nemine exaudirentur, Consulem dissoluerunt, eumq; ornatum ueste consulari miserunt cum fascibus supplicandi causa, ac postulata fœdera per eum impetrauerunt. Alienus enim propter dignitatem suam facilè Primo persuasit, ut conditiones eorum acciperet. Postquam portæ urbis apertæ, atq; ipsi omnes in tuto fuerunt, concurrunt undiq;, cunctaq; rapinis & incendijs uastant. Fuit hæc grauissima calamitas, propterea quòd Cremona erat maximis atque pulcerrimis ædificijs ornata, magnaq; uis pecuniæ à ciuibus & peregrinis in eam coacta fuerat. Huic urbi Vitelliani, ut qui ædes locupletum, & exitus uiarum nouerant, maiora incommoda attulerunt. Nec enim piguit eos ciues, pro quibus pugnauerãt, perdere, sed quasi ab ijs iniuriam accepissent, eosq; uicissent, uiolare, percutere, atq; occidere ausi sunt, ita ut cum ijs qui in prælio ceciderunt, desiderata sint hominũ quinquaginta millia. Vitellius de hac clade certior factus, uehementer tumultuari cępit, non solùm perturbatus prodigijs, quòd peracto quodã sacrificio, cùm eius causa apud milites concionaretur, magnus numerus uulturũ irruit, discerpsitq; exta, ac ipsum ferè de tribunali deturbauit: sed multo etiam magis propter nuncium acceptę calamitatis. Itaque fratrem suum Tarracinas celeriter mittit, munitumq; oppidũ per eum retinet. Sed cùm exercitus Vespasiani Romam aduentaret, ita perterritus obstupuit, ut nihil certi ageret, aut sentiret, sed temerè sursum deorsum ferretur, ueluti in maxima tempestate: modò enim Imperiũ arctè tenere, accurateq; defendere conabatur, seq; ad bellum gerendũ parabat: modò ultrò deponebat, quòd statueret priuatam uitam agere: interdum ferebat chlamydem purpuream, accingebatq; gladium: interdum pulla ueste induebatur: cõcionem habebat in Palatio foroq;, ac milites nonnunquam ad prælium, nonnunquam ad pacem faciendã cohortabatur: partim deuouere se pro salute Reipublicę: partim captare misericordiam, eiusq; rei causa filium quem tenebat in manibus, amplexari, & ante oculos eorum ponere: dimittere prætorianos, rursum accersere: domũ fratris se recipere relicto Palatio, mox eodẽ reuerti, ita ut ex ijs rebus permulti studium quod habebant in ipsum, remitterent. Nam cùm is maximo furore huc & illuc concursaret, idq; illi uiderent, non amplius imperata facere, neq; res eius magis quàm suas curare, riderecq; eum multis de causis, sed in primis quòd in concionibus gladium tradebat Consulibus et Senatui, ut ex eo summũ Imperium deponeret: quem dum nemo ex Senatoribus auderet capere, ij qui aderant, multo magis ridebãt. Quas ob res præsertim cum iã Primus appropinquaret, C. Quintius Atticus, & Cn. Cæcilius Simplex Consules, & Sabinus propinquus Vespasiani, alijq; primarij uiri simul conueniũt, dictisq; sententijs in Palatiũ cõtendunt cum militibus suarũ partiũ, ut aut persuaderẽt Vitellio, aut eum cogerent Imperiũ deponere. Sed cùm incidissent in Germanos custodes Vitellij, miserè afflicti discedunt, atque in Capitolium perfugiunt. Eodem Domitianum Vespasiani filium, propinquosq;

Gallica legio Vespasiani partes defendit.

Vitellianorum fuga.

Cremona à Vitellianis direpta.

Prodigia Vitellio exitium minitantia.

Imperatoris malè sibi cõscij studia.

Factiones contra Vitellium.

quosq; eius accersunt, presidijsq; muniũt. Postridie eius diei Vitelliani contra eos irruere: hi impetũ illorum propulsauere aliquandiu. Sed cùm incensis ijs quæ circum Capitolium erant, igni impedirentur, Vitelliani ascendũt in Capitolium, magnumq; numerum eorum concidunt, direptisq; ijs omnibus quę in Capitolio reposita erant, ac præter alia loca, magno templo Iouis Opt. Max. incenso, Sabinum & Atticum captos ad Vitellium mittunt: nam Domitianus & Sabinus filius in primo tumultu fugerant ex Capitolio, & abditi in quibusdam ædibus, latuerant. Postquam non longè abfuerunt Vespasiani milites, quos Petilius Cerealis unus ex primis Senatoribus, & Vespasiani affinis, & item Antonius Priscus ducebant (nam Mucianus nondũ uenerat) Vitellius summè pertimuit. Illi enim primùm per nuncios, deinde per literas in urnas inter mortuos cõiectas, & in corbes, in quibus fructus erant, & item in arũdines aucupum, fiebant certiores omnium quæ in urbe gererẽtur, ita ut de ijs, quid opus esset facto, consultarent: tunc autem quia ignem uiderant in Capitolio, tanquàm è specula, iter quàm celerrimè faciebant, primusq; omnium Cerealis cum equitatu in urbem contendit. Vitellius conuocato Senatu, legatos ex eo & ex Vestalibus ad Cerealem mittit: hi cùm nemo uellet ipsos audire, ferèq; in mortis discrimẽ uenissent, ad Primum, qui inde non longè aberat, proficiscuntur, utq; cum eo colloqui possint, impetrant: nihil tamen efficiunt, sed à militibus profectis contra Vitellium maximo furore præsidia pontis Tiberis franguntur. nam cùm transire prohiberentur ab ijs qui pontem tuebantur, equites flumen transierunt natando, eosq; cùm inuasissent à tergo, alijs irruentibus ex alijs partibus, affecerũt acerbissimis & grauissimis incommodis. Tum ab ijs factum est id quod in Vitellio, ac Vitellianis criminabantur, cuius' que causa se cum eis bellum gerere simulabant. Cæsi sunt uidelicet quàmplurimi mortales, multiq; contrà de tectis fictilibus deiecti, & in angustis locis propter multitudinem hominum oppressi interierunt, ita ut per illos dies obierint hominum quinquaginta millia. Dum urbs hoc modo diriperetur, pugnarentq; alij, alijq; fugerent, & ijdem postea rapinas & cædes pariter facerẽt, ut in numero eorum qui urbem inuaserant, incolumes seruarentur, Vitellius sordido attritoq; sagulo amictus, se abdit in obscurũ locum, ubi canes alebantur, sperans se noctu Tarracinam ad fratrem fugiturũ: sed inuestigatus inuentusq; à militibus (non enim diu latère poterat is qui fuerat Imperator) pannis obsitus, & sanguine perfusus, quòd eum canes læserant, depræhẽditur: deinde ueste eius discissa, uinctisq; à tergo manibus, ac laqueo in collo religato, Cæsarem è Palatio, ubi magnas uoluptates ceperat, deducunt, trahuntq; uia Sacra eum Imperatorem, qui superbè plerunq; sella uectus fuerat, ipsumq; Augustũ in forum in quo crebrò cõcionatus erat, perducunt: ibi ei colaphos impingunt, alij barbam uellunt, illudunt omnes, ac contumeliose maledicunt, & comessationes exprobrant: nam uentre obeso erat. Cumq; Vitellius ob has causas magno pudore affectus, demisso capite terram intueretur, milites sub mento eum pungebant, ut caput extolleret inuitus, altumq; cerneret. Quod ubi quidam Germanus animaduertit, non pertulit diutius, sed misericordia permotus: Ego tibi, inquit, qua in re potero, opem feram: itaque illum percussit, deinde sibi manus attulit. Neq; tamen Vitellius moritur ex eo uulnere, sed trahitur in carcerẽ unà cum suis statuis, quibus ridicula multa atque turpia exprobrabantur. Hîc Vitellius summo dolore affectus propter ea quæ pateretur, & audiret: Ego quidem,

Capitolium à Vitellianis direptum.

Sabinus atque Atticus capti ducũtur ad Vitellium.

Petilius Cerealis.

Vitellij ad Cerealem legatio.

Pons Tiberis.

Strages cruentissima.

Vitellius captus contra dignitatem Imperij turpiter à militib. tractatur.

inquit, aliquando Imperator uester fui. Quamobrẽ irati milites cum ad scalas Gemonias perductum obtruncãt, abscissumq́ caput eius per totam urbem gestant. Vitellius postea ab uxore sepelitur. Is uixit annos quinquaginta quatuor: regnauit annum unum, decem diebus exceptis. Frater eius cùm Tarracina profectus esset, ut ei opẽ ferret, accepissetq́ in itinere eum mortuum esse, incidit in eos qui contra eum missi erant, cum ijsq́ de salute sua paciscitur, licet et ipse non multò pòst, & post eum filius Vitellij occisus fuerit: quanquam Vitellius nullum ex propinquis Othonis aut Vespasiani occiderat. His confectis rebus Mucianus uenit, isq́ omnia unà cum Domitiano administrare cepit: quem etiam ad milites adduxit, fecitq́, quamuis puer esset, ut apud eos cõcionaretur. tum uiceni quini denarij dati sunt singulis militibus.

Obtruncatus Vitellius à militibus, ab uxore sepelitur.

XXV. drach.

VESPASIANVS.

IS rebus gestis Vespasianus etiam à Senatu creatur Imperator, Titusq́ & Domitianus Cæsares designanẽ: præterea Vespasianus & Titus absentes consularem dignitatem accipiunt. Horum alter in Aegypto, alter in Palæstina erat. Vespasiano longo tempore antè regnum multis prodigijs somnijsq́ significatum est. Nam bos in agro in quo ipse magnam uitæ partem degebat, cœnanti astitit flexis genibus, ac ceruice pedibus subiecta: rursumq́ cùm cibum caperet, canis sub mensam eius manum hominis posuit. Itemq́ eximia cupressus magna ui uentorum euersa radicitus, postero die per se stetit, ac floruit. Præterea accepit in somnis, se principem Romanum fore, cùm Cæsar Nero dentem perdidisset: idq́ postridie quàm somniauit, accidit. Quinetiã ipse Nero uidit per quietem currũ Iouis in ædes Vespasiani intromitti. Sed hæc quidem omnia egebant interpretatione. At Iosephus natione Iudæus antè ab eo captus constrictusq́ uinculis ridens ait, Nunc quidem, me uincies, post annum autem solues, cùm fueris Imperator factus. Igitur Vespasianus, ut alij pauci, ad principatũ natus erat. Sed cùm is adhuc abesset in Aegypto, Mucianus omnia summa potestate administrabat unà cum Domitiano, iactabatq́ magnum aliquid esse, quòd Vespasianum Imperatorem fecisset, quodq́ ab eo frater appellaretur, haberetq́ magnam potentiam. Nam omnia suo arbitratu absque mandato Vespasiani gerebat, scribebatq́ de rebus omnibus, tantummodo adscripto Vespasiani nomine: ob eamq́ causam ferebat annulum, quem ad ipsum Vespasianus miserat, ut ea quæ ediceret, sigillum principis haberent. Igitur eo tempore omnia nutu horum, quasi ipsi Imperatores essent, ita gerebantur, ut Vespasianus ad Domitianũ ita scripserit: Ago tibi gratias fili, quòd me sinas principatũ tenere, quodq́ me ex eo nondum expuleris. Mucianus undiq́ quàm maximam pecuniam poterat, referebat in ærarium, eiusq́ rei culpam, ne eam Vespasianus subiret, in se deriuabat, dicebatq́ semper pecunias neruos esse principatus. Itaque hortabatur Vespasianum, ut undequaq́ pecuniam faceret: quod cùm principiò fecerit, grandem pecuniam Imperio sibiq́ confecit. Tum aliæ rebelliones contra Romanos in Germania factæ sunt, quarum memoria, ut ego quidem arbitror, nulli usui est. Id mirum fuit, quòd Iulius Sabinus, qui principatum tenebat in Lingonibus, separatim magnum exercitum comparauit, fuitq́ Cæsar cognominatus, quòd se Iulio Cæsare prognatum diceret.

Vespasianus et Titus absentes designãtur Imperatores.

Futuri Imperij præsagia.

Vespasiani somnium.

Iosephi Iudæi historici de Vespasiani Imperio uaticinium.

Domitiani Imperium.

Vespasiani ad Domitianum litteræ.

Pecuniæ nerui sunt principatus.

Iulij Sabini in Lingonib. principatus, atq; uita solitaria.

ret. deinde aliquot prælijs uictus, rus abijt, ibiq; in sepulchrum subterraneũ, quod ipse prius incenderat, ingressus est: cumq; cõstans esset opinio illum interijsse, in eo nouem annos cum uxore delituit, ex eaq; duos filios sustulit. Has rebelliones Germaniæ Cerealis compescuit, multis prælijs factis, tantaq; in uno ex ijs prælijs multitudo Romanorum, Barbarorumq; cæsa est, ut mortuorum cadauera profluentis cursum retinuerint. Domitianus propter ea quæ agebat (nihil enim nisi magnum moliebatur) patrem metuens, in Albano monte morabatur. Is animum ad amorem Domitiæ filiæ Corbulonis applicauerat, eamq; à Lucio Lamio Aemiliano uiro eius abductam secum habebat in numero amicarum, eandemq; postea uxorem duxit. Interim Titus præfectus bello Iudaico cepit Hierosolyma, incenditq; templum, existimantibus Iudæis non suum interitum, sed uictoriam, salutem & felicitatẽ esse, quòd unà cum templo caderẽt. Capti sunt ab eo multi, præsertim Barporas, qui apud eas principatũ tenebat, isq; solus in triumpho supplicio affectus est. Itaq; Hierosolyma die Saturni, quem diem in primis Iudæi colunt, ad hæc nostra tempora, cõciderunt. Ab eodem Tito iussi sunt quotannis didrachmũ pendere Ioui Capitolino ij qui patrias leges eorum tuerentur. His de causis uterque Imperatoris nomen obtinuit, quanuis neuter Iudaicus cognominatus sit, sed alia multa, ut par erat, tã magna parta uictoria, atque in primis arcus triumphales eis decreti sunt. Vespasiano ingresso in Alexandriam, Nilus inundauit uno die ultrà quàm consueuerat amplius quatuor digitis, quod nunquam antea nisi semel factum esse dicebatur. Idem Vespasianus cæcum hominem, itemq; alterum, cui imbecilla manus erat, qui per quietem ipsum adire iussi fuerãt, sanauit, oculis alterius sputo conspersis, & manu alterius conculcata: quæ opinio diuinitatis eum celeberrimum fecit. Neq; tamen Alexandrinis gratus erat, cui adeò grauiter infensi erant, ut ei priuatim publiceq; illuderent, atque maledicerent. In causa erat, quòd cùm sperauissent se ab eo, quem primi omnium Imperatorem fecerant, magnum aliquod munus accepturos, non solùm nihil eis largitus est, sed etiam ab ijs pecuniam exegit, atq; tam multam collegit, nullo genere tributi prętermisso, ut ne mendicis quidem pepercerit, ac de diuinis humanisq; rebus pecuniam fecerit. Multa enim uectigalia quæ iam solui desierãt, renouauit, auxitq; multa ex ijs quæ obtinebãt: idq; in cæteris prouincijs subditis Imperio Romano, ac postea in Vrbe fecit. Hanc ob causam Alexandrini multa conuicia in eum iactabant, dicebantq; præter cætera, eum sex obolos exigere. Quamobrem Vespasianus uir alioqui mitissimus tanta ira cõmotus est, ut uiritim sex obolos persolui iusserit, statueritq; supplicium de ijs capere. Quorum pœnam cùm Titus deprecaretur, eis nihilo magis pepercit. Neq; uerò Alexandrini ob eam causam desistebant. Nam ita apud Titum frequentes exclamauere in publico conuentu, Ignoscimus ei, inquiunt: non enim nouit imperare. Ita hi maledicendi libidinem suam, qua semper laborârunt, abundè explebant, abusi Imperatoris comitate. Vespasianus post hæc Romã uenit. Huic Mucianus cum uiris primarijs Brundusium processit obuiam. Domitianum Beneuenti conuenit, qui conscientia mentis, & rerum antè gestarum ita diffidebat, ut interdum simularet stulticiam. Nam cùm magnam uitę partem degeret in Albano, faceretq; multa ridiculè, tum muscas stylo transfigebat. Quod etsi indignum est grauitate historiæ, tamen quòd abundè eius mores ostendit, necessariò scribendum putaui, potissimùm cùm factus Imperator idem fecerit. Ex quo facetè responsum

Cerealis cõtra Germaniæ rebelliones prælia cruẽtissima.

Domitiani erga filiam Corbulonis amor.

Hierosolyma à Vespasiano obsessa, capta atq; direpta.

Vespasiani arcus triumphalis.

Nili inundatio.

Miracula Vespasiani.

Alexandrinorum in Vespasianum odium.

Vespasianus ne mendicis quidẽ parcebat in tributo exigẽdo.

Conuicia Alexandrinorũ in Vespasianum.

Domitiani stulticia atq; ignauia.

sponsum est à quodam interrogāti quid ageret Domitianus, Solus, inquit, est, ne musca quidem cum eo. Vespasianus ut deprimebat huius superbiā, ita cæteros omnes non ut Imperator, sed ut priuatus, memorq; pristinæ fortunæ excipiebat. Templum in Capitolio statim ædificare cepit, primusq; inde terram extulit, iussitq; cæteris illustrissimis & clarissimis uiris ut idem facerent, quo minus cætera multitudo operā suam denegare posset. Cumq; sumptus publicos, qui necessarij erant, magnificentissimos semper faceret, publicosq; conuentus sumptuosos præstaret, in cæteris rebus ob eas causas parcissimus erat, nihil'que impendebat, nisi necessariò, ita ut nihil cocti in popinis preter legumina uendi pateretur. Qua ex re perspicuum esse cepit, eum tam magnam pecuniam non ad suas uoluptates, sed ad usus publicos collegisse. Porrò Vespasianus ita uitam instituerat. raro habitabat in Palatio, in hortis autem Sallustianis plurimùm erat, eoq; recipiebat quęcunque, nō solùm Senatorij, sed etiam cuiusuis ordinis. Ante lucem, cùm etiam adhuc esset in lecto, colloquebatur cum ijs qui sibi ualde erant familiares, eumq; cæteri in uijs salutabant. Portæ regiarum interdiu semper apertæ, ac omni custodia destitutæ erant. Veniebat in Senatum semper, & cum patribus communicabat omnia: sæpe etiam ius reddebat in foro. Quòd si fortè de quibusdam rebus nō posset cognoscere propter senectutem, aut siquid absens scripserat ad Senatum, ea filijs, ut in Senatu legerent, plurimùm iubebat. Neq; uerò in hac re solum Senatum affecit honore, sed etiam quòd ex eo ordine frequentes & quotidianos conuiuas acciperet: ipse quoque crebrò apud amicos & familiares suos cœnabat. In summa quod ad curam reipublicæ pertinet, Imperator habebatur: in cæteris rebus æquabili iure cum reliquis uiuebat. Nec enim tantùm iocabatur populariter, uerùm etiam iocose ludi se libenter patiebatur. Cumq; scripta quædam in principes sine nomine, ut assolet, atq; in contumeliam eius proponerentur, ipse contrà nihil commotus ea, quæ cōducerent, proponebat. Cùm autem Phœbus ad eum uenisset purgandi sui causa in eo, quòd Neronis temporib. in Græcia atq; in Theatro, cùm Vespasianus uidens Imperatorem cōtra decorum facere, frontem contraxisset, iratus iusserat eum abire: dein roganti quò iuberet, respondit in malam crucem. Itaq; Phœbo defendenti se in hac causa non modò nullum damnum attulit, sed ne quid aliud, quàm hoc ipsum respondit, Abi in malam crucem. Vologæsum, qui ad se scripserat his uerbis, Rex Regum Arsaces Flauio Vespasiano salutem: ne repræhendit quidem, sed ei ijsdem uerbis, nō adscriptis Imperatorijs nominibus, respondit. Cùm autem Heluidius Priscus Thraseæ gener, ac in præceptis Stoicorum ab ineunte ętate uersatus, Thraseæ loquendi libertatem imitaretur, quamuis minus opportunis temporibus, ac tunc cùm esset Prætor, nihil faceret in honorē Imperatoris, sed ei semper malediceret, atq; ob eam causam captus, à tribunis plebis lictoribus traditus esset: confusus Vespasianus fleuit, eq; Senatu exijt, hoc unum inquiens, Aut mihi filius meus succedet, aut nemo. Sed cùm alij multi excitati ex Stoica disciplina, in quorum numero fuit Demetrius Cynicus, multa ignominiosa publicè differerent occasione philosophiæ, atque ita multos occultè in uarias sententias traherēt, Mucianus Vespasiano persuasit, ut omnes qui essent eius sectæ, ex urbe expelleret, dixitq; in eos multa, ira magis incitatus, q̄ studio doctrinæ. Itaq; Vespasianus statim philosophos, præter Musoniū, Roma expulit: Demetrium uerò & Hostiliū in insulas relegauit. Hic Hostilius, cùm de suo exilio intelligeret, ac tum forte cum

Ne musca quidem. *In Capitolio templum à Vespasiano ædificatum.* *Vespasianus non ad suum, sed Reipublicæ usum pecuniā collegit.* *Horti Sallustiani.* *Vespasianus noctibus utebatur.* *Vespasiani humanitas erga Senatum atq; priuatos etiam homines.* *Phœbus.* *Vologæsus.* *Heluidius Priscus.* *Thraseas.* *Demetrius Cynicus.* *Philosophi ex urbe Romana per Vespasianum eiecti.* *Hostilius.*

cum alio differeret, magisq; cōtra regnū loqueret̄, tamē subitò sententiam mutauit. Demetrio uerò nondū quiescēti Vespasianus mādari iussit his uerbis: Tu quidē, inquit, nihil prætermittis, ut ego te interfici iubeam, ego tamen canē latrantē nō occido. Per id tempus mortē obijt Cænis pellex Vespasiani, cuius propterea mentionē feci, quòd maxima fide, & excellēti memoria fuit. Hæc enim heræ suæ Antoniæ matri Claudij, quę ad Tiberiū per eam nōnihil de Seiano scripserat, iusseratq;, ut id ne quis forte depræhenderet, statim deleret, Frustrà, inquit, domina iussisti: hæc enim atq; cætera omnia, quæ mihi imperas, ita semper in memoria habeo, ut ex ea deleri nō possint. Id igitur in ea admiratus sum, tum etiā quòd Vespasianus ualde delectabatur eius consuetudine, cuius etiā causa magnā potētiam assecutus est, ac per eam opes innumerabiles, ut creditum est, comparauit. Hæc enim multa accipiebat à multis, cùm magistratus, procurationesq; prouinciarum, & officia militum, ac sacerdotia, ipsa quoque responsa principis nōnullis uenderet. Vespasianus quidem neminem occidi iussit pecuniæ causa, sed plerosque, quòd pecuniam darent, incolumes seruauit. Quas omnes cùm Cænis caperet, id fieri de uoluntate Vespasiani suspicio erat ex cæteris quæ gerebat, quorum pauca exempli causa ponam. Cùm aliquot homines statuissent ei ponere statuam precio decies sestertiûm, porrecta manu: Vos uerò, inquit, mihi argentum date, hæc enim eius fundamentum est. Præterea Tito grauiter ferenti propter uectigal quod ex lotio atq; alijs rebus capiebat, aureos ex eo uectigali quæsitos ostendit, dixitq;, Vide, inquit, fili, num oleant. Vespasiano sextùm, & Tito quartùm Consulibus templū Pacis dedicatum est: & colossus Sacra uia collocatus, quem ferūt fuisse altum pedes centum: huic imago Neronis erat, uel Titi, ut ab alijs traditū est. Cædes belluarum Vespasianus fecit in amphitheatris: ludis autem gladiatorijs nō magnopere delectabatur. quanquam Titus ludis Iuuenalibus, qui in patria eius facti erant, armis certauit cum Alieno, uidelicet ficto certamine. Parthis bellum cum quibusdam populis gerentibus, opemq; ab eo postulantibus, auxilia non misit, negauitq; conuenire sibi curam rerum alienarum. Per id tempus Beronice maxime florebat, ob eamq; causam cum Agrippa fratre Romam uenit. Is Prætorijs honoribus auctus est. ipsa habitauit in Palatio, cepitq; cum Tito coire: spes erat eam Tito nuptum iri, iam enim omnia, ita ut si esset uxor, gerebat. Sed Titus cùm intelligeret populum Romanū id molestè ferre, eam repudiauit, præsertim quòd de ijs rebus magni rumores perferrentur. Eodem tempore molesti quidam sophistæ clàm in urbem ingressi sunt, ex quibus Diogenes cùm prior in theatrū uenisset refertum magna hominnm multitudine, ac populum uexasset multis cōtumelijs, uirgis cæsus est. Post hunc Eras uenit, qui ratus nihil sibi grauius euenturum, multò exclamauit insolentius atq; impudentius: quamobrem ei caput detruncatum est. Iisdem temporibus in quadam taberna uas plenū uini usq; adeò redundauit, ut in uiam proflueret. Itemq; Sabinus Gallus, qui se Cæsarem esse dixerat, atque cùm ad arma uenisset, uictusq; esset, in monumentum se abdiderat, agnitus & Romam adductus est, cum eoq; occisa est Peponila uxor, quæ eum incolumem seruauerat: quamuis ea Vespasiano filios suos proposuerit, dixeritq; ad captandam misericordiam: Ego, inquit, Cæsar, hos in monumento peperi, aluiq;, ut plures tibi supplices essemus. Qua oratione etsi ei cæterisq; qui aderant exciuit lachrymas, tamē ipse eis non pepercit. Dum hæc gererentur, Alienus & Marcellus contra Vespasianum

Cænis Vespasiani pellex.

Memoria insignis.

Cænis pecuniæ colligendæ studiosissima.

XXV. myriades drach.

Templū pacis.

Colossus.

Iuuenales ludi.

Beronice.

Sophistæ clam urbem ingrediuntur.

Diogenes.

Eras Cynicus.

Peponila.

Alieni atque Marcelli in Vespasianum coniuratio.

num cõiurant, quos ipse sibi amicissimos esse arbitrabatur, summisq; auxerat honoribus: neq; tamẽ ab ijs interficitur, propterea quòd patefacta coniuratione, Alienus in Palatio, statim ut surrexit è cõuiuio, iussu Titi occisus est, ne quid noctu moliretur: iam enim magnum numerum militum comparauerat. Marcellus autem damnatus in Senatu, guttur sibi nouacula præcidit. Adeò homines malo ingenio præditi, nullis beneficijs uincũtur, quando isti parauêre insidias ei à quo tot beneficia acceperãt. Quæ cùm ita sint, constat Vespasianum morbo, non quidem podagra, qua laborare consueuerat, sed febribus extinctũ esse in aquis Sabinis, quæ Cutiliæ appellantur. Alij Titum falso criminantur, præsertim Adrianus, dicuntq; eum ueneno in conuiuio sublatum esse. Planè prodigia, quæ eò pertinebant, præcessere. nam cometes diu uisus fuit, & monumentum Augusti sua sponte apertum est. Cùm autem increparetẽ à medicis, quòd morbo correptus, nihil de quotidiana uictus ratione immutaret, faceretq; omnia quæ ad principatum spectarent, respondit * Imperatorem stantem mori oportere. Iis uerò qui de comete nescio quid inter se colloquebãtur, ait: Non mihi, sed regi Parthorum mortem portendit: ille enim comatus est, ego caluus sum. Posteaquam autem credidit se moriturum, Ego, inquit, deus efficior. Vixit annos LXIX. menses VIII. regnauit annos X. sex diebus exceptis. Ex quo fit, ut à morte Neronis, usque ad principatum Vespasiani annus unus intercedat, diesq; uiginti duo. Quod idcirco scribendum putaui, ne errore ducerentur ij qui numerum temporis ad eos qui principatum obtinuerunt, referrent. Non enim sibi successere inuicem, sed uiuo adhuc & regnãte altero quisq; eorum Imperatorẽ se tum esse credidit, cùm primùm Imperium quodammodo occepit. Itaq; dies eorum non ex successione mutua numerãdi sunt, sed accurata exactaq; ratione temporis: ut à me dictum est.

Alienus. *Marcellus.* *Ingratitudinis memorabile exemplum.* *Moritur Vespasianus.* *Aquæ Cutiliæ.* *Prodigia multa ante Vespasiani mortem uisa.* *Idẽ etiã Turbo præfectus prætorio Adriani Imperatoris dixisse fertur.

TITVS.

TITVS ex quo tempore principatum solus obtinuit, nec cædes fecit, nec amoribus inseruiuit, sed comis, quamuis insidijs peteretur, & continens, Beronice licet in urbem reuersa, fuit. adeò mores statim mutauit. Neq; enim eodem modo se gerũt ij qui socij tantummodo regni sunt, & ij qui soli regnum tenent: propterea quòd illi neglecta gloria principatus immoderatè eius potestate abutuntur, multaq; ad inuidiam & calumniã eius faciunt. Qui autem intelligunt omnia ex sese pendere, magnoperè existimationi studẽt. Id quod Titus aliquando dixit ei, cuius antea studiosus fuerat. Dissimile est, inquit, egere opera alterius, & iudicem esse, perinde ac postulare ab alio, & dare. Is perpaucos annos ita principatum tenuit, ut in eo nullũ scelus ediderit. Vixit enim in eo duntaxat annos II. menses II. dies XX. antè uerò quàm esset Imperator, annos XXXIX. mẽses V. dies XXV. Quamobrem eum pleriq; in hac re ita cum Augusto comparãt, ut negent & illum, si celerius obijsset, & hunc, si uixisset diutius, charos unquam fuisse: propterea quòd Augustus cùm coactus inimicorum multitudine & seditionibus principiò asper fuisset, postea cùm diu uixerit, multitudine beneficiorum clarus esse potuit: Titus uerò, quòd eo tempore, quo comiter regnare ceperat, & ob eam causam magnã gloriam habebat, mortuus est, quam fortasse amisisset, si uixisset diutius, manifestato, eum felicio-

rem

Beronicæ in urbem reditus. *Augusti Cæsaris atq; Titi Vespasiani collatio.*

rem quàm uirtuosiorem fuisse. Igitur Titus nō modò Senatorem, quandiu principatum tenuit, nullum interfici iussit, sed nec alius quisquam sub eius Imperio morte affectus est. De crimine impietatis nunquam cognouit, neque permisit alijs ut cognoscerent. Nemo enim, inquit, iniuria me afficere, aut insequi contumelia potest, propterea quòd nihil ago quod reprehendi mereatur: ea uerò quæ falso de me dicunt, prorsus negligo. Porrò principes qui mortem cum uita commutarunt, ipsi se, si uerè heroes sunt, aut si quicquam possunt, ulciscentur, si quis eis iniuriam faciat. Multa quoq; cōstituit ad securitatem & tranquillitatem omnium, propositis edictis, quibus omnia beneficia, quæ superiores principes dederant, confirmabantur, ne, dum quenq; pro se postulare oporteret, molestiam caperent. Delatores quoque ex urbe expulit. Eodem tempore alterum bellum extitit in Britannia, quo bello Cneus Iulius Agricola regionem hostium uastauit, primusq; omniū Romanorum, quod sciamus, Britanniam circumfusam esse mari undiq; cognouit. Cùm enim pauci milites facta seditione, interfectisq; cēturionibus tribunisq; suis, ad naues confugissent, atq; inde soluissent, nauigauère eam partem Britanniæ, quæ spectat ad occidentem solem, ut fluctibus uentoq; ferebantur: cumq; id fecissent, atq; ad altera castra Romanorum, quæ tum ibi erant, appulissent imprudentes, Agricola alios misit, qui nauibus eundem cursum tenerent, ex quibus etiam insulam esse comperit. His rebus gestis in Britannia, Titus Imperator XV appellatus est. Agricola reliquum uitæ tempus in ignominia & paupertate trāsegit, scilicet quòd maiora, quàm Prætori par esset, effecerat, ob easq; causas à Domitiano tādem interfectus est: quanuis permissu Titi triūphauisset. Per id tempus accidère in Campania horribilia quædam, quæ magnam admirationem habent. Nam sub autumni tempus ingens incendium repentè excitatū est, eoq; mons Veseuus conflagrauit. Is mons mare spectat ad Neapolim, habetq; fontes ignis maximos: ac olim quidem ex omni parte excelsus erat, sed tunc ex medio eius ignis extitit. Nam ea parte tantùm exustus est, extrinsecus enim intactus integerq; permanet ad hæc tempora. ex quo fit, ut cùm ignis externas partes non exurat, eaq; quæ sunt in medio, consumantur igni, redigan turq; in cineres, uertices qui circùm sunt, usq; adhuc ueterem altitudinem habeant, & quæ pars igni consumpta est, dum in se coit, concaua facta sit, ita ut totus mons (si licet parua cum magnis conferre) formam habeat amphitheatri. Culmina eius montis multas arbores habēt, uitesq;: ipse interiùs circuitu propter ignem decliuis est, utq; fumum interdiu, ita noctu flammā reddit, ita ut in eo suffimenta cuiusuis generis fieri semper uideantur. Quod cum ita se habeat, nec semper eodem modo, id magis aliquando, interdum minus facit: ad hæc pulucrem proijcit, quoties simul aliquid subsidit, emittitq; saxa facto impetu uentorum: tum resonat mugitq;, quòd minimè densas atq; cōstipatas, sed ratas & occultas respirationes habet. Cum igitur Vesuus eiusmodi sit, hæc in eo quotannis ferè fieri solent. Quæ cum illis temporibus præter morem euenerint, magnaq; adhuc esse uideantur ijs qui ea semper inspiciunt, tamen licet omnia simul cum cæteris, quæ tum quoq; euenerunt, comparentur, parua habeantur necesse est. Etenim eo tempore magnus numerus hominum inusitata magnitudine, quales gigantes finguntur, in eodem monte regioneq; finitima, ac proximis ciuitatibus interdiu noctuq; uagari, uersariq; in aere uisus est. Post hæc cōsecuta est maxima siccitas, ac repentè ita graues terræmotus facti, ut & omnis ea planicies feruida esset,

Titi Vespasiani clementia.

Titi dictū tanto Imperatore dignum.

Titi constitutiones.

Delatores.

Cneus Iulius Agricola.

Britannia insula Romanis antè Vespasianū parum cognita.

Iulij Agricolæ ingens paupertas.

Vesuui montis conflagratio miraculosa.

Siccitas atque terræmotus horrendi.

da esset, & culmina montium subsiderent. Ad hæc sonitus subterranei tanquam tonitrua, & super terram mugitibus similes extiterunt. Dein mare simul fremere, omne cœlum resonare, ingensque & repentinus fragor, quasi montes simul considerent, exaudiri. Tum exilire primùm immensi lapides, & ad summos uertices peruenire: deinde magna copia ignis fumique, ita ut omnem aerem obscuraret, occultaretque solem non aliter quàm si defecisset. Igitur nox ex die, & tenebræ ex luce factæ erant putantibus nonnullis gigantes seditionem inter se facere, quòd multæ imagines eorum in fumo conspicerentur, quod'que clangor tubarum audiretur. Alij existimabant aut mundum in chaos redigi, aut igni consumi, ob eamque causam properabant alij ex ædibus in uias, alij de uijs in ædes confugere, atque è mari in continentem, & ex continenti in mare se recipere. Alij conturbati ea quæ nondum uenerant, existimare tutiora rebus præsentibus. Tanta uerò erat copia cineris, ut terram mareque, atque adeò ipsum aerem compleret: quæ res multa damna, ut cuique sors tulit, importauit, non solùm hominibus, prædijsque ac pecoribus, sed etiam pisces, uolucresque omnes peremit, duasque urbes, Herculanũ & Pompeios, populo sedente in Theatro, penitùs obruit. Postremò tantus fuit cinis, ut inde peruenerit in Africam, Syriam, & Aegyptum, introieritque Romam, eiusque aerem compleuerit, & solem obscurauerit. Id Romæ accidit paucis pòst diebus, cùm omnes ignorarent id quod factum erat in Campania, nec quid esset, coniectura assequi possent. Itaque etiam ij putare cœperunt, omnia sursum deorsum ferri, solemque in terram cadere, aut terram in cœlum conscendere. Quanquam autem hic cinis non attulit statim grauia incommoda populo Romano, tamen postea morbũ pestilentem & grauem immisit. Insequenti anno Tito ad uisendam calamitatem Campaniæ profecto, multa Romæ conflagrauerunt quod incendium tamen extiterat ex terra. Nam Serapis ac Isidis fana, Septa, templum Neptuni, balnea Agrippæ, Pantheon, Diribitoriũ, theatrum Balbi, Scena Pompei, Octauiana ædificia unà cum libris, templũ Iouis Capitolini, cum proximis templis igni consumpta sunt. Ita id malum diuinum potius, quàm humanum fuit. Licet enim ex ijs quæ commemoraui, cætera quæ eo incendio perierunt, conijcere. Titus ad Campanos misit duos uiros consulares, qui colonias eò deducerẽt, ijsque grandem pecuniam dedit, atque eam potissimùm, quam reliquissent ij qui sine hæredibus mortui essent. Ipse nihil à priuatis, aut ciuitatibus, aut regibus, cùm ei multa darent ac pollicerentur, accepit: quinetiam ea quæ adhuc apud se habebat, restituit. Quod pertinet ad cætera, nihil præcipuum gessit: tantùm amphitheatrum uenationum causa, & balnea suo nomine dedicauit: tum ibi multa ca'que admirabilia fecit. Grues enim certauerunt inter se: præterea quatuor elephanti, ac pecorum ferarum'ue millia nouem interfecta sunt, quæ mulieres quoque ignobiles confecerunt. multi obierunt munus gladiatorium: multi quoque conferti pedestria ac naualia prælia commiserũt. Nam amphitheatro de repente aqua impleto, in ipsum equos taurosque, aliaque mansueta animalia introduxit, quę facere didicerant ea quæ in terra consueuerant. In hanc aquam introducti sunt homines in nauibus, qui in Corcyrenses & Corinthios diuisi, prelio nauali certauerunt. Extra hunc locum pugnatũ est ab alijs in horto Caij & Lucij, quem Augustus perfodi ob eandem causam iusserat. Ibi enim primo die bellum nauale cædesque belluarum facta est, lacu, qua parte statuas spectat, tabulis inædificato, ac fixis undique trabibus. Postridie, eius diei ludi Circenses facti

Gigantum imagines in fumo aerio uisæ.

Cineris multitudo.

Titi Vespasiani in Campaniam profectio.

Vrbis Romæ pernicio uin incendium.

Titi amphitheatrum atque balnea, & ludio.

Caij atque Lucij horti.

ses facti sunt. Tertio die nauale prælium factum est hominum trium milliũ: post hæc pedestris pugna consecuta est. Nam Athenienses superatis Syracusanis (his enim nominibus usi pugnauerũt) cùm in paruam insulam descendissent, magno impetu celeriter facto, monumentum quod ibi factum erat, inuadunt, capiuntq;. Fuere per centũ dies spectacula eius generis. Sed & plebi utile fuit, quòd Titus paruos globos ligneos de superiore loco iaceret in amphitheatrum, in quibus scripta erat nota alicuius esculenti, uestis ue, aut uasis argentei, aut aurei, equorumq; & iumentorũ ac mancipiorum. Quos globos qui rapuisset, attulissetq; ad dispensatores Titi, quod scriptum erat, consequebatur. His confectis rebus, postremo die fleuit, inspectante uniuerso populo, nec amplius quicquam magnum gessit: sed insequenti anno Flauio & Pollione cõsulibus, dedicatis ijs quę supradicta sunt, in ijsdem aquis, in quibus pater obierat, mortuus est. Fama est fratrem mortem ei attulisse, præsertim quòd ei insidias antè parauerat: alij morbo extinctum tradunt. Cùm enim adhuc respiraret, possetq; forsan cõualescere, Domitianus ipsum in arcam plenam niuis coniecit, quò celerius moreretur. Eo quidem certè uiuo Romam uenit, introijtq; in castra, ac nomen & potentiã Imperatoris accepit, deditq; militibus, quantum eis frater dederat. Titus moriens, se unius tantummodo rei pœnitere dixit: id autem quid esset, non aperuit, nec quisquã certò nouit, aliud alijs conijcientibus. Constans fama fuit, ut nonnulli tradunt, quòd Domitiam uxorem fratris habuisset: alij putant, quibus ego assentior, quòd Domitianum à quo certò sciebat sibi insidias parari, non interfecisset, sed id ab eo pati maluisset, & quòd traderet Imperium Romanum tali uiro, qualem eum fuisse referemus. Regnauit, ut suprà dictum est, annos II. menses II. dies XX.

Naualeprælium.

Globi lignei à Tito in amphitheatrum proiecti.

Titi mors.

Titus à Domitiano in arcam niuis plenam coniectus.

DOMITIANVS.

DOMITIANVS homo audax erat & iracũdus, præterea insidiator & uafer: itaque ex altero temerarius, ex altero fraudulentus erat. Multa enim uastabat irruens celeriter instar fulminis: contrà multa damna paratus & præmeditatus inferebat. Mineruam præcipuè ex omnibus dijs coluit, atq; ob eam causam Quinquatria magnificè celebrauit: in quibus certamina poetarum, oratorum, gladiatorumq; quotannis ferè exhibebat in Albano. nam eum locum sub Albano monte, ex quo ita cognominatus est, tanquam arcem aliquam elegerat. Neminem unquã uerè & ex animo dilexit, prætar paucas mulieres: quanquã eum se diligere simulabat semper, quem maximè interfectum cupiebat. Adeò uerò diffidebat ijs qui ei aliquid gratificabantur, aut obsequebantur in molestissimis atque grauissimis rebus, ut eos qui ei maximam pecuniam darent, aut qui multos homines calumniarentur, penitus perderet, præsertim seruos, si quid contra dominos detulissent. Cumq; se talem erga omnes prestiterit semper in suo principatu, tum uerò seipsum in eo longè superauit, quòd patrem fratremq;, & amicos ignominiose & perditè tractauit. Eos enim oderat, propterea quòd ei non concessissent omnia quæ postulauerat, præstitissentq; multa, quæ nõ satis idonea aut recta esse uidebant, & quòd antea in aliquo honore fuissent. Quas ob res etsi Earinum eunuchum amabat, tamen quòd Titus exectos quoque dilexerat, uetuit in eius contume-

Domitiani natura atq; ingenium.

Quinquatria festa.

Albanum.

Domitiani erga patrem, fratrẽ, aliosq; suos amicos odium.

Edictũ, ne quis intra Romani Imperij fines castraretur. liam, ne quis in posterum intra fines Romani imperij castraretur. Omnino dicebat Imperatores, à quibus permulti homines non punirentur, fortunatos magis quàm bonos esse: & quasi in scena esset, simulabat se fratrẽ amare ac lugere, laudabatq; non sine lacrymis, cùm tamen omnia contrà, quàm uellet, præ se ferret. *Circenses ludi.* nam Circenses ludos, qui natali die illius fiebant, diremit: cæteri, quemadmodum condolerent, aut ei congratularentur tutò, nesciebant, ne aut ei molestiam afferrent, aut eius dissimulationem percipere uiderentur. *Domitia repudiata.* Cùm autem de cæde Domitiæ uxoris suæ consultaret, propter admissum adulterium, capto cõsilio de sententia Vrsi, eam repudiauit, *Paris.* propter quam Paridem saltatorẽ in media uia occidit: ac postquã accepit eum locum à multis hominibus floribus frondibusq; & uirgultis ornari, eos interfici iussi. *Domitiani incestus.* Quibus confectis rebus, palàm cum fratris sui filia Iulia tanquã cum uxore coibat. Multos primarios uiros compluribus de causis morte et exilio de medio sustulit. *Grauis in Vestales uirgines animaduersio.* Sed neq; Vestalibus pepercit, in quas animaduertit, quasi cum uiris cõsuetudinem habuissent: de quibus cùm esset asperè & acerbè quæsitũ, ac multi qui accusati fuerant, supplicio afficerentur, id unus *Eluij Agrippæ mors.* è pontificibus Eluius Agrippa non ferens, atque eo perterritus, in Senatu, ubi tum erat, extinctus est. Domitianus profectus in Germaniã cum exercitu, hoste nusquam uiso, reuertit. Hoc loco mihi cõmemorare nõ necesse est ea quæ tum ob eam causam ei, cæterisq; Imperatoribus eius similimis semper tributa sunt, ne paruos honores adepti, ac proinde rati se contemni, moleste & grauiter ferrent. Illud fuit in eo grauissimũ, quòd cùm se adulari cuperet, utrisq; & colentibus eum, & nõ colentibus pariter succensebat: illis, *Domitianus consul fuit decẽ annos perpetuos.* quòd assentari, his, quòd negligere uiderentur. Adeò uerò stultè elatus est & insolenter, ut Consul decem annos perpetuos, & Censor, quandiu uiueret, primus solusq; ex priuatis ciuibus atque Impetatoribus designatus sit. Lictores cepit quatuor & uiginti: utq; ueste triũphali uteretur, quoties ue*October Domitianus appellatus est.* niret in Senatum, obtinuit. Mensem Octobrem, quòd in eo natus erat, Domitianum cognominauit. *Factiones aurigarum duæ.* Aurigarum duo genera adiunxit, quorũ unum aureum, alterum argenteum appellauit. Spectatatoribus multa crebrò largiebarur in sphæris paruulis: nonnunquam conuiuiũ faciebat eis in eodem loco sedentibus, præbebatq; sæpenumero uinum fluens nocturno tempo*Domitiani ob pecuniam colligẽdam magna crudelitas.* re. Quæ res ut multitudini erat uoluptati, ut par est, ita potentibus uiris causa erat interitus. Multos enim occidebat, cùm nõ haberet unde tantos sumptus faceret, partim reos factos in Senatu, partim absentes accusatos: nonnullos quoque ex insidijs, clandestinis uenenis sustulit. *Daci.* Per id tempus maximum bellũ fuit populo Romano cum Dacis, apud quos Decebalus regnũ *Decebali militaris fortitudo.* obtinebat. Is erat in cognoscendis rebus bellicis perspicax, in agẽdo solers, promptusq; ad inuadendum, & ad regrediendum, si res ita postulabat. Nouerat enim optimè insidias facere, prælium cõmittere, optimè uti uictoria, & acceptam cladem ferre moderatè. Quamobrem diutissimè aduersarius grauis fuit populo Romano. Porrò eam gentem Dacos appello: nam ita se ipsi nominant, eodemq; nomine à Romanis appellantur, etsi non ignoro eos à quibusdam Græcis Getas esse dictos. Quod an rectè factum sit, ne*Getæ.* scio: illud quidem scio, Getas trans Hæmũ apud Danubiũ incolere. *Domitiani in rebus gerendis mollicies.* At Domitianus ducto in eos exercitu, quanquam ipse bellum nulla ex parte attigit (erat enim nõ solùm impatiens laboris corporis, sed etiam animo timido & imbelli, petulansq; & libidinosus non modò in mulieribus, sed etiam in pueris) tamen missis ducibus ad bellum gerendum, ac magna parte mili-

tum

tum turpiter amissa, ut uictor Romam literas misit. Quamobrẽ ei tot & tanta decreta facta sunt, ut in omni ferè orbe terrarũ, qui sub ditione eius erat, statuæ aureæ atq; argenteæ positæ sint. Edidit sumptuosum spectaculum, ex quo nihil dignum historia accepimus, præterquam quod uirgines cursu certauerunt. Post hæc dies festos egit, uidelicet triumphales: exhibuit crebra certamina, prælijs peditum, ac deinde equitum commissis in circo, tum etiam in nouo quodam loco bello nauali facto, in quo non solum omnes ferè qui pugnauerunt, mortui sunt, sed etiã multi ex spectatoribus, propterea quòd maximo imbri, & uehementi tempestate repentè commota, nemini permisit abire ex spectaculo: & quanquam ipse penulam mutauit, tamẽ cæteros nihil mutare passus est. Qua ex re non pauci in graues morbos inciderunt, & mortui sunt. Itaque populo nocturnum epulum dedit, eius consolandi causa. Noctu enim sæpe exhibebat certamina, in eaq; nonnas & mulieres introducebat. Vtq; plebi eo tempore, ita pòst principibus Senatorij & equestris ordinis conuiuium in hunc modum fecit. Apparauit ædes nigerrimas ex omnibus partibus: erant enim atra laquearia, parietes ac pauimentum, in eoq; sedes nudæ eodem modo collocatæ erant. Quibus paratis rebus, eos de nocte introduci iubet absque comitibus: ac primùm omnium iuxta unumquemque columnam collocat, factam instar sepulchri, in qua nomen eius scriptum erat, pendebatq; de ea lychnuchus paruus, ut assolet in monumentis: tum nudi pueri, atramentoq; obliti, tanquam spectra quædam ingrediuntur, ipsosq; horribili saltatione circumeunt, eoq; facto ante pedes ipsorum consistunt, ad extremum omnia quæ in exequijs mortuorum adhiberi solent, in uasis eodem modo eis apposita fuerunt. Quas ob res quisq; maximè reformidare cepit, & perhorrescere, quòd se iam expectarent interfectum iri, præsertim quòd cæteris magnum silentium erat, quasi iam mortui essent, quodq; Domitianns sermonem habebat de ijs rebus quæ ad mortem, quæ' ue ad cædes pertinerent. Tandem uerò illos dimittit, præmissis famulis ipsorũ qui in uestibulis ædiũ remanserant. Cumq; præparasset alios incognitos homines, à quibus domum reducerentur, uehiculis & lecticis datis, ijs metum multo maiorem incussit. Iam quisque domum uenerat, iamq; respirare quodam modo incipiebat, cùm nunciatum est, nonnullos ab Augusto uenire. Qua ex re eis mori omnino expectantibus, ab uno horum oblata est columna argentea, ab altero aliud quippiam, ab alio uas ex ijs quæ in cœna apposita fuerant, quæ' que erant preciosissima: postremò puer ille qui antè dæmonem repræsentauerat, unicuique lotus & ornatus oblatus est: eo' que pacto illi totam noctem magno timore perculsi, munera acceperunt. Et Domitianus hos triumphos egit, uel ut uulgò loquebantur, exequias eorum qui in Dacia, Romæq; mortem obierant. Iisdem temporibus interfecit quosdam primarios uiros, priuauitq; facultatib. eum qui unum ex ijs in prædijs suis defunctũ sepultura affecerat. Ceterùm Dacico bello hęc accidêre memoria digna. Iulianus, cui cura belli gerendi ab Imperatore mandata erat, cęteris rebus bene cõstitutis, iussit militibus ut sua & centurionum nomina in scutis inscriberent, quò facilius ij qui præclarè aliquid aut turpiter fecissent, agnoscerentur: cõgressusq; cum hostibus in Tapis, magnum numerum eorũ concidit. ex quibus Vezinas, qui secundum locum post Decebalum obtinebat apud suos, cùm uiuus nõ posset se in fugam cõijcere, de industria pro mortuo cecidit: deinde noctu clàm profugit. Decebalus ueritus, ne Romani quasi uictores in regias eius

Statuæ Domitiani.

Spectacula à Domitiano edita.

Cœna sepulcralis, et conuiuiũ laruale.

Exequiæ eorũ qui in Dacia Romæq; obierant.

In Dacico bello à Iuliano quid gestum.

Vezinas.

Stratagema Decebali.

irruerent, arbores, quæ prope eas erant, excidi mandauit, & arma trūcis imponi, ut hostes ueriti, ne milites adessent, regrederētur, id quod factum est. Per id tempus Antonius, qui Germaniæ præerat, insurgere contra Domitianum est ausus. Hūc Lucius Maximus deuicit, & bello cepit: qui etsi propter uictoriam non est magna laude dignus, tamen quòd literas omnes inuentas in arcis Antonij combusit, neglecto proprio periculo, ut cæteri calumniam effugerēt, laudari dignè nunquam potest. Sed Domitianus inde nactus occasionem, etiam absq; literis animum induxit ad cędes faciendas, nec quot homines interfici iusserit, dici potest. ex quorū numero Iulius Caluaster adolescens, qui fuerat tribunus militū spe Senatorię dignitatis obtinendæ, contra opinionem euasit. Nam cùm sæpenumero solus cum eo sermones conferre depræhensus fuisset, nec posset alio pacto causam coniurationis eluere, cum eo se consuetudinem habuisse, & amore coniunctum esse dixit: erat enim talis ut amari posset. itaq; liberatus est. Cætera quæ facta sunt illis temporibus, prętermittam, si hoc unum dixero, Lucianum Proclū Senatorem ætate prouectum, ac plerunq; ruri uitam agētem, coactum fuisse proficisci ex Vrbe cum Domitiano, ne si uideretur eum in periculis deserere, morte afficeretur. Sed postquam nuncium de parta uictoria allatum esse intellexit, Vicisti, inquit, Imperator, ut optabam: quamobrem, ut ruri me restituas, peto. Itaque dimissus rus abijt: cumq; longo tempore diutissimè uixerit, postea tamen amplius ad eum reuersus non est. Per id tempus cepere nonnulli acubus oblitis ueneno, quos collibitū esset, pungere, qua ex re multi eorū ne sentiētes quidem moriebantur. Multi ex illis, cùm delati essent, supplicio affecti sunt: idq; non solùm Romæ, sed etiam in omni ferè orbe terrarum factum est. Vlpio uerò Traiano, & Aquilio Glabrioni, qui unà tum Consulatum gerebant, eadem prodigia dicuntur euenisse, ex quibus Glabrioni interitus, Traiano summum imperium prædictū est. Mulier quòd exuta fuerat ante statuam Domitiani, damnata & interfecta est. In numero eorum qui tum interfecti sunt, quorū est magna multitudo, fuit Metius Pompusianus, quem Vespasianus propterea nullo unquam damno affecerat, quòd acceperat ex aliquo responso eum regnaturum, sed ob eam causam habuerat in honore, de eoq; dicere solebat: Pompusianus memor erit officij mei, & remunerabitur. Hunc Domitianus ante in Cyrnū relegauit, ac tum interfecit, accusatū præter cætera, quòd haberet orbem terræ pictum in parietibus cubiculi, quodq; conciones regum & cæterorum principum, quæ sunt apud Liuiū scriptæ, euolueret, & studiose legeret. Maternum sophisten occidit, quòd exercendi sui causa in tyrannos dixerat. Cum accusatoribus & testibus unà aderat præsens, confingebatq; & comminiscebatur omnia quæ dici ab ijs oporteret: sæpe etiam cum ijs qui uincti essent, colloquebatur, remotis arbitris, eorumq; uincula tenebat in manibus, quòd nec alijs crederet ea quæ dicenda esse existimaret, quodq; illos uinculis constrictos timeret. Cæterùm Domitianus, ut Censor, rem memoria dignam fecit. Nam Cæcilium Rufinum propterea Senatu mouit, quòd saltaret: & Claudium Pacatū, etsi Centurio fuerat, domino reddidit, quòd eum seruum esse constaret. Porrò quæ sequuntur, dissimilia sunt, quæq; ab eo facta sunt summa Imperatoris potestate. Nam Rusticum Arulenum interfici iussit, propterea quòd philosophabatur, quodq; Thraseam diuinum fuisse hominem dicebat. Itemq; Herennium Senecionem, quòd cùm uixisset diutissimè post Quæsturam, nullum magistratū petiuisset, quodq; Eluidij

Antonius rebellionem facit in Germania. *Lucius Maximus.* *Iulius Caluaster.* *Lucianus Proclus.* *Acus oblitæ ueneno.* *Vespasiano Imperium Metij Pompusiani responso prædictum.* *Maternus sophista.* *Cæcilius Ruffus Senatu ob saltationē motus.* *Claudius Pacatus.* *Rusticus Arulenus.* *Herennius Senecio.*

dij Prisci uitam cõscripsisset: compluresq; alij ex eadem causa, quòd studio philosophiæ operam darent, occisi fuerũt, cæteris omnibus ex urbe iterum expulsis. Iuuenius uerò Celsus, qui cum quibusdã primarijs uiris cõtra eum coniurauerat, fueratq; ob eam causam delatus, saluus nec opinatò cõseruatus est. Iam enim damnandus petijt, ut sibi liceret cum Domitiano secretò colloqui: ac deinde eum adorans, dominum & Deum, quibus nominihus iam quoque ab alijs appellabatur, crebrò nominans, Ego quidem, inquit, nihil tale commisi: quòd si differre tibi placuerit, omnia inuestigabo curiose: deinde multos ad te deferam, multosq; cõiuratos indicabo. ita ob hanc causam dimissus, neminem in posterum indicauit: sed allatis alijs atq; alijs causis, rem in tempus distulit, quo Domitianus mortuus est. Iisdẽ temporibus ea uia, quę inter Sinuessam est & Puteolos, fuit lapidib. strata. Eodẽ anno Domitianus cùm multos alios, tum uerò Fabiũ Clementẽ Consulẽ, etsi nepos eius erat, duxeratq; uxorem Flauiam Domitillam propinquã ipsius, morte affecit, illato ambobus crimine impietatis. Cuius rei causa multi, qui in mores Iudæorum transierant, damnati sunt: quorum pars occisa est, pars spoliata facultatibus: Domitilla tantummodo in Pandateriam relegata est. Glabrionem quoq; qui cum Traiano magistratum gesserat, accusatũ præter cętera superioris criminis, & quòd cum bestijs pugnauisset, interfici iussit, cui præsertim propter inuidiam infensus erat. Nam cùm eum Consulem in Albanum uocasset ad Iuuenalia, coegissetq; immanem leonem expugnare, Glabrio non solùm à leone læsus non est, sed etiam eum egregiè confecit. His de causis Domitiano omnes homines suspecti esse ceperunt: non enim amplius in libertis, non in præfectis prætorio, quos etiam in præfectura curabat damnari, spem firmam habebat. Nam Epaphroditum libertum Neronis, quem antea relegauerat, tunc interfecit, criminatus eum opẽ Neroni non tulisse, ut sumpto de illo supplicio, libertos suos ne quid tale committere auderent, multò antè deterreret. Quæ res tamen nihil ei profuit: siquidem insequenti anno ex insidijs occisus est, Caio Valente (qui cùm nonaginta annos habens consulatum gesisset, mortuus est) & Caio Antistio consulibus. Inuasere eum homines insidias moliti, Parthenius cubicularius eius, licet ab eo magno honore ferendi gladij affectus esset: & Sigerus, qui & ipse cubicularius erat: itemq; Entellus, cui incumbebat cura libellorum Imperij, cum Stephano liberto: sed neque Domitia uxor, neque Norbanus præfectus prætorio, neq; collega eius Petronius Secundus id dicuntur ignorasse. Nam & Domitia in odium eius uenerat, timebatq; ne se interfici iuberet, & cæteri amplius eum charum non habebant, quòd iam quibusdam eorum nõnulla crimina inferebantur, quodq; cæteri, ne idem sibi eueniret, metuebant. Equidem illud etiam accepi, Domitianum statuisse eos omnes interficere, quòd iam ei suspecti forent, atq; eorum nomina scripta in tabulis tiliaceis, ijsdemq; duplicibus sub puluinari eius lecti in quo requiescebat, abdidisse: quas cum inde nudus & garrulus puer fortè dormiẽte eo accepisset, easq; interdiu haberet in manibus, ignorans quid ferret, Domitiã fortè occurrisse, eaq; quę scripta erant, legisse, ac postremò rem omnem illis significauisse. Qua re animaduersa, maturauère insidias: etsi antè ad rem gerendam non sunt aggresi, quàm successorem imperij confirmauerint. Qua de re cum sermonem habuissent cum multis, nec uellet quisquã Imperium adipisci, quòd omnes tentari se ab ijs metuebant, tandem ad Neruam uenerunt: is erat uir nobilissimus atq; humanissimus, ueneratq; in periculum, ca-

Eluidius Priscus.
Iuuenij Celsi astus.
Domitilla in Pandateriam relegata.
Glabrionis mors.
Cædes Epaphroditi Neronis liberti.
Parthenius.
Sigerus.
Entellus.
Stephanus libertus.
Norbanus.
Petronius Secundus.
Tabula interficiendorum in lecto Domitiani fortè inuenta.

Dominandi insana libido. lumniantibus eum astrologis, ita ut ex hac re multò facilius ei persuaserint, ut Imperium reciperet. Nam Domitianus indagatis diebus horisq; in quibus principes uiri nati essent, plerosq; etiam ex ijs qui potẽtiam nunquam sperauerant, sustulerat: adeoq; Neruam occidi iussisset, nisi unus ex astrologis pro sua in ipsum beneuolentia dixisset, eum paucis pòst diebus moriturum. Sed nihil est eiusmodi, quod non antè prospectum & præuisum sit. *Prodigia ante Domitiani mortem uisa.* Euenêre Domitiano prodigia, quòd Rusticum ad se cum gladio accedere, et Mineruam, quæ in cubiculo eius collocata erat, arma abijcere, eandemq; ex curru, qui nigris equis trahebatur, in magnũ hiatum descendere in somnis uidit. *Largini Proculi de Domitiani morte uaticinium.* Illud uerò maximè est admirandum, quòd Larginus Proculus publicè prædixit in Germania, Domitianum, quo die excessit è uita, mortem obiturum: cumq; esset ob hanc causam ab eo qui prouinciæ præerat, Romam missus, introductusq; ad Domitianum, id ita etiam tunc confirmauit fore. itaq; rei capitalis damnatus est: sed dilato supplicio, quo tum demum afficeretur, cùm ille periculũ effugisset, tandem necato Domitiano saluus euasit, & à Nerua quadringenta sestertia accepit. *Decem myriades drach.* Fuit alius, qui cùm Domitiano tẽpus & genus mortis prædixisset, ab eoq; uicissim interrogatus, quẽ exitum uitæ ipse esset habiturus, respõdisset, fore ut à canibus dilaniaretur, *Miraculum ingens.* uiuus exuri iussus est: sed admoto igni, tantus imber aquæ effluxit subitò, ut rogus extingueretur, in quo canes eum cùm uinctis à tergo manibus reperissent, dilacerauerunt. Possum referre præterea aliud quod dictu est inopinatum atque mirabile, idq; ego, posteaquam de Domitiani morte dixero, exponam. Igitur postquam Domitianus de tribunali surrexit, uoluitq; interdiu, uti consueuerat, requiescere, primùm Parthenius gladium ferreum, qui sub eius puluinari erat semper, accepit, ne eo Domitianus uteret: mox Stephanum uirum robustiorem cæteris omnibus intromisit, isq; uulnus ei *Domitiani mors.* inflixit, non lethale illud quidem, & à Domitiano ad terram prostratus est: tum Parthenius ueritus ne Domitianus euaderet, irrupit, aut Maximum libertum, ut quidã putant, immisit. Ita Domitianus occisus est: tum etiam Stephanus, accurrentibus subitò, irruentibusq; ijs qui cõscij coniurationis nõ fuerant. Quod uerò paulò antè dicebam mihi omnino admirabile uideri, *Apollonij Tyanei de morte Domitiani uerba ad populũ.* est, quòd Apollonius Tyaneus eo ipso die & hora, qua Domitianus occidebatur (nam id postea rescitum est ex ijs qui utrobiq; fuerunt) cùm in præcelsum atq; editum saxum siue Ephesi, siue alibi conscendisset, multitudine hominum conuocata, in hunc modum dixit: Rectè Stephane, euge Stephane, percute homicidã, percussisti, uulnerasti, occidisti. Quæ etsi plerisq; uidẽtur esse incredibilia, tamẽ ita facta sunt. Vixit Domitianus annos quatuor et XL. menses. X dies sex & XX. Regnauit annos XV. dies V. Corpus eius Phyllis nutrix furata sepeliuit.

NERVA

NERVA.

OST cædem Domitiani Nerua Cocceius Romæ Imperator designatus est: deinde pleræq; statuæ Domitiani, argenteæ atq; aureæ (quippe odio apud omnes erat) sublatę ac dissipatę sunt, ex quibus grandis pecunia redacta est. Fuêre quoq; arcus triumphales, quos ei plurimos fecerant, disturbati. Nerua autem eos qui rei facti erant impietatis, absoluit, exulesq; restituit. Seruos uerò ac libertos, qui insidias dominis patronis'ue suis fecerant, omnes interfici iussit, cauitq;, ne eis liceret crimen ullius facinoris dominis inferre: neminem quoq; impietatis, aut ritus Iudaici accusari permisit. Tam multi enim per calumniam damnati fuerãt, in quorum numero Seras philosophus fuit, ob eamq; rem ingens tumultus concitatus erat (omnes enim accusabantur ab omnibus) ut ferant Frontonem Consulem dixisse, malum quidem esse, Imperatorem habere, sub quo nemini licet quicquam facere: sed multo peius esse, cùm omnia licent omnibus. Quibus cognitis rebus Nerua talia fieri in reliquum tempus uetuit. Erat Nerua senectute & languẽti stomacho imbecillior: nam ex eo cibum, quem ceperat, euomebat. Statuas aureas aut argenteas sibi fieri uetuit, bonaq;, quæcunq; adhuc inuenta sunt in Palatio, restituit ijs quibus ea Domitianus per iniuriam ademerat. Ciuibus Romanis, qui in summa forẽt egestate, agrũ dedit ad sexcenties sestertiûm, eius agri emptione diuisioneq; quibusdam uiris Senatorij ordinis imperata. Cumq; egeret pecunia, magnum numerum uestium, multaq; uasa argentea atque aurea, et reliquam supellectilẽ non modò de priuatis suis, sed etiam de principalibus rebus, multa etiam prædia, multasq; domos, atque in summa omnia, præter ea quæ necessaria erant, uendidit. Neq; uerò in precijs harum rerum sordidus, sed in hoc ipso benignus erga multos & liberalis fuit. Multa sacrificia, multosq; ludos Circenses, aliaq; nonnulla spectacula sustulit, ut sumptus, quoad eius fieri posset, minueret. Iurauit in Senatu, nullũ è Senatoribus suo iussu interfectum iri: idq; iusiurandum facta etiam cõiuratione contra se ratum fecit. Cumq; nihil absq; primarijs uiris gereret, multas leges tulit, præsertim ne quis eunuchũ faceret, ne'ue quis neptem in uxorem duceret. Virginium Rufum, qui sæpe Imperator appellatus fuerat, non est grauatus collegam in Consulatu assumere: in cuius mortui sepulchro inscriptum fuit, eum superato Vindice, nequaquam sibi Imperium peperisse, sed patriæ. Nerua quidem usque adeò bonus princeps fuit, ut aliquando dicere ausus sit, se nihil fecisse, quo minus posset deposito imperio priuatus tutò uiuere. Cum autem Calpurnius Crassus, è celebri illa Crassorum familia oriundus, atque alij nonnulli contra eum coniurassent, eos, cùm nondum rescirent patefactam esse coniurationẽ, in spectaculo iuxta se collocauit, ijsq; gladios tradidit in manus, ut, sicuti dicebat, an satis acuti essent, inspicerẽt, quemadmodũ fieri solet: reuera autem id fecit, ut eis ostenderet sibi nequaquam curæ esse, si uel in eodem loco statim necaretur. Casperius quoq; Aelianus, quem, ut antea factum erat à Domitiano, prætorianis præfecerat, milites in eum cõcitauit, ut nonnullos ex ijs ad supplicium deposceret. Cui adeò restitit Nerua, ut etiam nudum iugulũ præbuerit, quamuis nihil egerit. Ii quidẽ, quos uoluit Aelianus, interfecti sunt. Hac de causa Nerua, qui propter senectutem minimè honorabatur, sed contemptus erat, in Capitolium

Domitiani statuæ dißipatæ.
Arcus triumphales.
Neruæ lex contra seruos.
Seras philosophus.
Fronto Consul.
Mille quingentæ myriades drach.
Neruæ liberalitas atq; benignitas.
Sacrificia atq; spectacula à Nerua sublata.
Leges à Nerua latæ.
Epitaphium Virginij Rufi.
Nerua optimi Imperatoris exemplar.
Casperius Aelianus.

lium conſcendit, ibiq; magna uoce, quod felix fauſtumq; ſit, inquit, Senatui populoq; Romano, mihiq; ipſi M. Vlpium Neruam Traianũ adopto: eundemq; poſtea in Senatu Cæſarem deſignauit, atque ad eum ſua manu ſcripſit (is tum præerat Germaniæ.)

Traianus à Nerua Imperator dictus.

Verſus Homeri Iliad. α

Τίσειαν Δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσι:

Telis Nerua tuis lacrymas ulciſcere noſtras.

Itaq; Traianus, quanquam Neruæ propinqui non deerant, tunc Cæſar, ac poſtea Imperator factus eſt. Nec enim ille coniunctionem ſanguinis antepoſuit publicæ utilitati: neque rurſum eum deterruit, quòd Traianus homo Hiſpanus, nec Italus erat, nec Italicus, quodq; ante eum nemo alterius nationis Imperium Romanũ obtinuerat. Cenſebat enim uirtutem cuiuſq;, non patriam exiſtimari & ponderari oportere. His cõfectis rebus mortuus eſt. Regnauit annum unum, menſes IIII. dies IX. Vixit annos LXV. menſes X. dies X.

Hiſpanus Traianus.

In Cæſaris electione publica utilitas ſanguinis coniunctioni anteponẽda.

TRAIANVS.

Traiani ſomnium.

RAIANO, priuſquam Imperium adipiſceretur, uiſum eſt in ſomnis, uirum iam grandem natu, ueſte purpurea & corona ornatum, qualis pingitur Senatus, primùm in ſiniſtram partem iuguli ipſius, pòſt in dextram annulo ſigillum impreſsiſſe. Vt autem Imperator factus eſt, multa ſua manu ſcripſit ad Senatum, atque illud in primis, ſe nullum unquam uirum bonum interfecturum, aut notaturum ignominia: idq; non tunc ſolùm, ſed etiam poſtea iureiurando confirmauit. Aelianum prætorianosq; milites, qui contra Neruam ſeditionem fecerant, quaſi uti uellet eorum opera, accerſi iuſsit, eosq; de medio ſuſtulit. Poſtquam Romam uenit, multa fecit ad emendandum corrigendumq; ſtatum reipublicæ, atq; in gratiam bonorum, quorum in primis curam geſſit. Nam ciuitatibus Italiæ multa largitus eſt ad educationem liberorum, in quos magna beneficia contulit. Huius uxor Plotina cùm primùm ingredetur in Palatium, eſſetq; adhuc in gradibus: conuerſa ad multitudinem, Talis, inquit, huc ingredior, qualem me exire cupio. Ea quidem ſic ſe geſsit in principatu, ut iuſta reprehenſione caruerit. Traianus autem cùm Romæ aliquandiu commoratus eſſet, in Dacos cum exercitu proficiſcitur, quòd ſecum ea quæ ab alijs geſta eſſent, reputaret, quodq; pecunia quam ipſi quotannis capiebant, grauaretur: & quòd eorum copias indies augeri, efferriq; animos animaduerteret. Cognita eius profectione, Decebalus pertimuit: quippe ſciebat antea non populum Romanum, ſed Domitianum ab ſe ſuperatum eſſe: tunc autem bellũ ſibi fore cum populo Romano, Traianoq; Imperatore, qui iuſtitia, fortitudine, bonitate longè antecelleret, ac uiribus corporis præditus eſſet, (quippe regnare cepit agens annum ſecundum & quadrageſimum) & ita uigeret animo, ut non eum iuuentus temerariũ, non tardum efficeret ſenectus. Traianus quidẽ nulli inuidebat, perdebatq; neminem: bonos omnes ornabat honoribus, & dignitatibus augebat. Ex quo fiebat, ut neq; timeret quenquam, nec haberet odio. Nullam fidem habebat calumniatoribus, nulla ira tenebať: abſtinebat ab aliena pecunia non minus, quàm ab iniquis cædibus. Magnos ſumptus fecit belli pacisq; temporibus. Multa eaq; apprimè neceſſaria ædificauit, cuius generis ſunt uiæ, portus, ædificia publica, quorum tamen cauſa nullius unquam ſanguinem effudit.

Aelianus.

Plotina uxor Traiani.

Traiani in Dacos expeditio.

Traiani encomium.

Aedificia à Traiano erecta.

effudit. Magnificus enim natura & magnanimus erat. Itaq; postquam Circum collapsum restituit, maioremq; reddidit atq; pulcriorem, inscripsit in eo, perfecisse se ut populo Romano sufficeret. Amari à ciuibus cupiebat magis quàm honore affici. Cum populo humaniter, cum Senatu honorificè uersabatur. Charus ciuibus, hosti formidolosus erat. Venationibus, conuiuijs, serijsq; ac iocosis rebus ciuium intererat. Sæpe quartus discumbebat, ueniebatq; in ædes eorum, interdum nulla munitus custodia, ibiq; nonnunquam requiescebat. Bonarũ artium expers & ignarus fuit, licet uerè ea quæ ad uirum doctum pertinent, intelligere, ac facere uideretur. Cuncta in eo uiro optima atq; præstantissima erãt: nam etsi erãt amoribus puerorum & uino deditus, tamẽ nihil ob eam causam turpiter aut nequiter fecit, passus ue est, quamobrem iure repræhenderetur. Licet enim uinum largiter biberet, tamen sobrius erat, & quod ad pueros attinet, nemini molestus fuit. Cumq; esset auidus belli, ita sibi in eo temperabat, ut hostes frangeret, amicos autẽ augeret. Non enim ei unquam accidit, quod euenire in huiusmodi solet, ut milites feroces se & insolentes præbuerint: usq; adeò bene & ratione imperabat. His de causis Decebalus meritò eum uerebatur. Postquam Traianus in Dacos exercitum duxit, nec longè abfuit ab ijs locis in quibus Barbari castra posuerant, fungus ingens ad eum allatus est, in quo scriptum erat Latinis literis, Burros sociosq; omnes à Traiano petere, ut pace facta domũ reuerteret. sed Traianus nihilo minus conflixit. Quo in prælio quanquã magna cædes hostium facta est, tamen multos ex suis saucios uidit. Cumq; deficerent ea quibus uulnera militum obligarẽtur, fertur ne uesti quidem suæ pepercisse, sed eam discidisse ad obliganda uulnera militum, cæsisq; in prælio statuisse aram, in qua quotannis parentari iussit. Pòst contendit ad editiora loca montium, indeq; alijs atq; alijs occupatis collibus, non sine magno periculo ad regiam Daeorum peruenit: quos Lucius ex altero latere adortus, magnum numerum eorum concidit, cepitq;. Decebalus continuò primores eorum qui pileos gestabãt, ad Traianum mittit, pacemq; per eos ab ipso postulat, seq; imperata facturũ pollicet. Is iubet arma, machinasq;, & earum artifices tradere, transfugas dedere, diruere propugnacula, de regione, quam ex finitimis cepisset, decedere, & amicos hostesq; eosdẽ, quos populus Romanus haberet, existimare. Has conditiones Decebalus deductus ad Traianum inuitus accepit, eumq; prostratus ad pedes ueneratur. His cõfectis rebus Traianus in Italiam reuertitur. Tum legati Decebali intromittuntur in Senatum, depositisq; armis, iunctisq; manibus more seruorum, pauca supplices loquuntur: dein confirmata pace arma recipiunt. eoq; facto Traianus de Dacis triumphauit, & Dacicus cognominatus est. Pòst in theatrũ gladiatores, quibus delectabatur, saltatoresq; reduxit, ex quorũ numero Pylades ei præsertim charus erat. Porrò in tanto armorum studio curam habuit cæterarum rerum: nam in foro Augusti, & in porticu Liuiæ, ac in plerisq; alijs locis ius pro tribunali dicebat. Dum hæc geruntur, nunciatur Decebalum multa cõtra fœdus facere, arma comparare, transfugas recipere, arces instaurare, finitimas nationes per legatos ad defectionem solicitare, eosq; qui ipsi antè non paruerant, diripere, iamq; Iazygum nonnullam partem regionis occupauisse: quam cùm illi postea repeterent, Traianus eam non restituit. ob has causas Decebalus hostis iterum à Senatu iudicatur. Traianus id bellum per se, non per alios duces confecit. Et quanquam Decebalus Traiano multo erat imbecillior, tamẽ parum abfuit quin eum

Traiani popularitas.

Optima belli gerandi ratio.

Fungus in scriptus Latinis literis.

Traiani cum Decebalo Dacorũ duce conflictus.

Decebali cum Traiano pax quibus cõditionibus facta.

Traiani de Dacis triumphus.

Pylades.

Decebali à Romanis defectio.

Nouũ bellum inter Dacos et Romanos exortum.

eum ex insidijs tolleret. Misit enim transfugas in Mysiam, qui Traianum occiderent: ad quem cùm antea erat semper facilis accessus, tum uerò belli tẽporibus cum quibusuis facilimè colloquebatur: sed id facinus transfugæ facere non sunt ausi, propterea quòd unus ipsorum cùm in suspicionem uenisset, captus magna ui tormentorum, insidias patefecerat. Sed Decebalus Longino, quem Romani ducem habebant peritissimum rei militaris, persuasit, ut se adiret, quasi statuisset imperata eius facere. Hunc cùm uenisset, compræhendi iussit, rogauitq; publicè Traiani consilia. Pòst ubi nihil potuit ex eo cognoscere, mandauit ipsum solutum uinculis in custodia retineri: deinde petijt à Traiano per literas, ut recepto Longino secum reconcilia ri uellet. Cui Traianus ita respondere uisus est, ut Longinum neq; multi facere, neq; prorsus contemnere uideretur: cuius mortem licet nõ expeteret, tamen eiusdem salutem non magnopere postularet. Quæ dum animaduerteret Decebalus, statueretq; quid sibi faciendum esset, Longinus sumpto ueneno, quod forte nactus erat, moritur. Interim Traianus pontem lapideũ in Danubio faciendũ curauit, quem ego quidem dignè admirari non queo. nam etsi Traiani sunt alia opera magnifica, tamen is pons longè omnibus antecellit. Eius pontis pilæ sunt XX, ex lapide quadrato, singulæ absq; fundamentis, altitudine pedum CL. latitudine pedum LX. distant inter se interuallo CLXX pedum, suntq; cum fornicibus coniunctæ. Cuius operis sumptus licet sit incredibilis, tamen plus admirationis habet, quòd hæc in fluuio gurgitibus pleno, limosoq; alueo facta sunt, quodq; fluxus eius fluminis aliò auerti non potuit. Neq; uerò latitudo ipsius idcirco à me dicta est, quòd permagna sit: nonnunquam enim duplo triploq; maius inundat, sed quòd tanta sit in eo loco angustissimo, quo tamen nullus erat ad faciendos pontes accommodatior. Quo in loco quanto magis flumen ex lato in angustum fluit, rursumq; ex angusto multo fit latius, tanto rapidius fertur, altiusq; est, ut id pontis faciendi difficultatem maximè augeat. Ex quo Traiani magnitudo animi intelligi facilè potest. Is pons nobis quidem nulli est usui: nec enim transitur: extant pilæ eius ostentationis causa, quasi tantummodo factæ sint, ut constet ex ijs nihil esse, quod humano ingenio effici nõ possit. Hunc pontem Traianus fecit, metuens ne Danubio conglaciato frigoribus, Romanis qui trans flumẽ essent, bellum inferretur: quòd si eueniret, ut posset per eum copias facilè traducere. Sed Adrianus cõtrà metuẽs, ne barbari oppressis custodibus pontis, in Mysiam facilè transirẽt, superiores partes eius disturbari iussit. Igitur Traianus eo ponte facto, Danubiũ trãsijt: dein securè bellũ gessit magis, q̃ celeriter, ac Dacos uix tandẽ subegit. Multa in eo bello ipse strenui Imperatoris, ac uiri fortis facinora edidit, multaq; pericula milites eius adierunt, seq; fortes uiros præstiterũt. Ex quibus unus eques saucius exportatus ex prælio ad sananda uulnera, ubi desperatam esse salutẽ cognouit, ex tabernaculo (nondũ enim uis mali eum oppresserat) iterum in aciem processit, magnisq; rebus gestis, mortuus concidit. Decebalus postquam regiam, regionemq; suam omnem captam esse cognouit, imminereq; periculum, ne ipse quoq; caperetur, manus sibi attulit. Eius caput Romam perlatum est, & Dacia in potestatem uenit populi Romani, in eamq; Traianus coloniam deduxit. Thesauri Decebali quanquam in Sargetia flumine, nõ procul à regia eius repositi erant, inuẽti sunt. Decebalus enim flumine opera captiuorum auerso, perfossoq; alueo, magnam uim argenti auriq;, tum preciosissimas quasque res atque delicatissimas,

Longinus Traiani dux atq; legatus, contra ius gentiũ turpiter à Decebalo tractatus.

Longini mors.

Pons magnificus in Danubio.

Traiani pons ab Adriano ruptus.

Traiani in Dacos noua expeditio.

Decebali mors.

Decebalus sibi mortem consciuit.

Thesauri Decebali in Sargetia flumine.

mas, quæ conseruari poterant, eò congesserat, ijsq; rebus magnis lapidibus aggeribusq; tectis, flumē pristino alueo restituerat. Præterea uestes, & alia quæ sunt eiusdem generis, abdiderat in speluncas per eosdem seruos, eosq; peracto negocio iusserat occidi, ne, quod actum erat, patefacerēt. Sed Bicilis socius & familiaris Decebali, cui res erat cognita, captus hos thesauros indicauit. Per id tempus Palma præfectus Syrię cepit eam Arabiæ partem, quæ Petram attingit, redegitq; in ditionē populi Romani. Ad Traianum reuersum in urbem quàm plurimæ legationes à barbaris gentibus, & in primis ab Indis uenerunt. is spectacula edidit dierum centum uigintitrium, in quibus interdum cæsæ sunt feræ mansuetæ ue bestiæ mille, interdum etiam ad decem millia: itemq; gladiatorū decem millia inter se certauerūt. Iisdem temporibus strauit paludes Pontinas lapidibus, extruxitq; iuxta uias ædificia, pontesq; magnificētissimos fecit, ac nummum omnem adulterinū conflauit. Suram Licinium qui tum decesserat, affecit publica sepultura, eiq; statuam collocari iussit. Hic adeò diues fuerat & potens, ut gymnasium ædificauerit populo Romano suis sumptibus, tantaq; fide atque amicitia fuerat cum Traiano coniunctus, ut cùm sæpe esset apud eum ab inuidis & inimicis accusatus, Traianus nihilo minus domum eius inuocatus ad cœnam uenerit, dimissaq; custodia medicum Suræ primum omnium ad se uocauerit, eiq; permiserit, ut suos oculos * Quo facto, tonsorem eiusdem uenire iussit, isq; mentum Imperatoris rasit. nam hæc uetus cōsuetudo ciuium Romanorum ac principum fuit: Adrianus enim primus barbam nutriuit. Post hæc Traianus cœnauit lotus, posteroq; die amicis suis, qui Suræ maledicere semper, eumq; calumniari consueuerāt, respondit: Si me, inquit, Sura interficere uoluisset, heri quidem certè interfecisset. Itaque permagnum fuit, quod Traianus in homine accusato insidiarum periclitari uoluerit: sed multo profectò maius, quòd nunquā timuerit, ut quicquam tale ab illo sibi accideret. Cuidam etiam principiò, cùm præficeret eum prætorianis cohortibus, atq; ipsum ob eam causam gladium accingere oporteret, Traianus nudum porrexit, dixitq;: Accipe gladium, quem pro me, si bene atq; ratione imperauero, distringes: sin minus, eo ad interitū meum utere. Sosio quoque, & Palmæ, & Celso statuas posuit, quos uiros habuit in honore præ cæteris omnibus. In eos uerò qui contra se coniurauerant, in quorum numero Crassus fuit, causa cognita à Senatu, animaduertit. Bibliothecas extruxit, ac in foro suo columnam maximam collocauit, partim sepeliēdi sui causa, partim ut opus, quod ipse circa forum fecerat, posteris ostēderet. nam eum locum montosum, quanta est altitudo columnæ, perfodit, forumq; eo pacto cōplanauit. Post hæc bellum intulit Armenijs, Parthisq;, propterea quòd, ut ipse dicebat, rex Armeniorum nō ab se, sed à rege Persarum diadema acцepisset: sed reuera id bellum suscepit adductus gloriæ cupiditate. Postquā in fines hostium peruenit, satrapæ qui regionem tenebant, regesq; cum magnis muneribus ei processerunt obuiam, in primisq; adduxerūt equum doctum hominem uenerari, ita ut flecteret anteriora genua, & ceruicem pedibus eius qui propè adesset, submitteret. Traianus cepit cuncta nullo facto prælio: dein Satala & Elegiam, quæ sunt urbes Armenię, profectus, Heniochorum regem honore affecit, & Parthamasirem regem Armeniorum puniuit: captaq; Armenia, reges qui deditionem fecerāt, habuit in numero amicorum: cæteros etiam mortuos absq; pugna cepit. Tum ei multa decreta sunt à Senatu, sed in primis Optimus cognominatus est. Pedibus iter facie

Decebali thesauri à Bicile indicati.

Palmæ Syriæ præfecti res gestæ.

Spectacula à Traiano edita.

Licinij Suræ sepultura ac statua.

Adrianus primus Cæsar barbam nutriuit.

Columna maxima Traiani: sepulchrum hodie uisitur Romæ.

Expeditio in Armenios ac Parthos.

Satala.

Elegia.

Traianus Optimus cognominatus.

bat semper cum exercitu, instruebatque milites, quoties proficisceret, eosque uarijs modis ductabat. Pedibus non aliter quàm illi, transibat flumina: nonnunquam falsos rumores pro ueris, et maximè de ijs rebus quas exploratores retulissent, spargebat, ut milites celeriter imperata facere assuescerent, promptique ad omnia & intrepidi essent. Ad hæc Nisibi Batnisque captis, Parthicus cognominatus est: sed cognomine Optimi multò magis gloriari uidebatur, ex quo natura moresque eius suauissimi magis, quàm arma cognoscerentur. Dum moraretur Antiochiæ, ingens terræmotus factus est, quo multis ciuitatibus, sed Antiochię præsertim, magna clades allata est. In qua urbe cùm Traianus hyemaret, cumque eo magnus numerus militū, magnaque priuatorum hominum multitudo, litium, legationum, negociationis, & spectaculorum causa undique conuenisset, id damnum ad omnes nationes populosque ita pertinuit, ut in urbe Antiochia omnis orbis terrarum subiectus imperio Romano detrimentum acceperit. Hunc terræmotū multa præcessere fulmina, flaueræque uehementes uenti atque insolentes: sed ex ijs tanta calamitas nunquam sperabatur futura. Primùm enim de improuiso mugitus terræ maximus, post fremitus horribilis auditus est. Terra sublimè tolli cepit, ædificia sursum erigi, erecta partim ruere & cōquassari, partim uelut in summa tempestate nutare huc atque illuc commota: loca destituta ædificijs mirum in modum agitari, materies ædificiorum frangi, lateres collidi, lapides conquassari, ac postremò eorum omnium horribilis fragor esse. Tantus uerò puluis excitatus fuit, ut non uidere, non alloqui, non audire quenquam per eum liceret. Multi mortales extra ædes afflicti esse, quòd agitati iactatique, tandem uelut ex locis superioribus præcipitati colliderētur. Qua ex re alij mutilari, alij interire, quòd arbores etiam cōuellerentur radicitùs. Eorum uerò qui in urbe remanserant, infinita multitudo perijt. Multi enim impetu hominum cadentium aggerum'ue occiderunt: multi quoque casu lapidum oppressi, extincti sunt. Qui parte aliqua corporis pressa lapidibus lignis'ue iacebant, miserrimi erant, quòd neque uiuere, neque mori possent subitò. Et quanquam multi ex infinita scilicet eorum multitudine euaserūt, tamen eorundem magna pars læsa & mutila fuit: cùm alij fractis cruribus, alij priuati humeris, nonnulli fracta ceruice esse, complures sanguinem euomere uiderentur. In eorum numero fuit Pedo Consul, qui statim mortuus est. In summa nulla fuit grauis calamitas, quæ non sit illis hominibus illata, propterea quòd in hoc terræmotu facto diuinitùs, homines inopes cōsilij nesciebant huic malo mederi, quòd alij cadentibus ædificijs opprimerent, alij fame interirent, id quod accidit ijs qui in uacuis locis, lignis fortè superstantibus, aut in fornicibus & peristylijs incolumes seruabantur. Cum iam cessasset terræmotus, fuit qui ruinas audacter conscenderet, qui postquam in ijs uocem uiuæ mulieris intellexit, quæ secū habebat infantē, eumque ipsa, seque lacte suo sustentabat, loco, in quo erat, perfosso, utrunque incolumē seruauit. Quo facto indagare ceperunt cætera, neminē tamen amplius uiuum inuenire potuerunt, præter puerum alterum, qui matris mortuæ ubera sugebat. Cumque inde mortuos eruerēt, nequaquam præ dolore saluos se esse lætabantur. tanta calamitas Antiochiam inuaserat. Traianus autem fenestra ex ædibus, in quibus erat, effugit: nam eum quidam inusitatæ, & plus quàm humanæ magnitudinis, cùm ad ipsum uenisset, eduxit foràs. Quibus rebus omnibus magno est timore perterritus: cumque per multos dies terręmotus cessauisset, tamē sub dio uitā agebat in Circo. Corasius quoque mons ita concussus

Militaris disciplina.

Traianus Parthici nomē adeptus.

Terræmotus horrendi descriptio.

Traianus Antiochiæ in terræmotu diuinitus cōseruatus.

Corasius mons terræmotu grauißimo concussus.

cussus est, ut eius culmina subsidere & conquassari, atque in ipsam ciuitatem cadere uiderentur. Subsedere praeterea alij montes, & aquae, ubi antea uisae fuerant nunquam, extiterunt: contrà nonnullae, ubi fluxerant, defecerunt. Ineunte uere Traianus in hostilem terram ingreditur. Cumque ea regio quae ad Tigrim fluuium spectabat, materiam ad aedificandas naues non ferret, ea nauigia quae in syluis apud Nisibin fecerat, plaustris in flumen conuehi iussit. Sic enim comparata fuerant, ut dissolui & coniungi possent, aegreque ad radices Cardyni montis pontem fecit in flumine continuatis nauibus, quamuis hostes ex aduerso collocati prohiberent. Nam Traiano tanta erat nauium copia, tantaque multitudo militum, ut aliae celerrimè coniungerent, aliae plenae grauis armaturae militibus atque sagittarijs uim hostiũ antè prohiberent, aliae huc & illuc ferrentur, quasi transiturae essent. His rebus perterriti barbari, simul quòd tanta multitudo nauigiorum in regione uacua arboribus conspiceretur, ipsi terga dant. Romani flumen transeunt, Adiabenemque omnẽ, quae pars Assyriae ad Ninum pertinuit, in suam potestatem redigunt. Ad haec Arbela atque Gaugamela, ubi Alexander olim Darium superauerat, capiunt: ea Attyria nominatur, litera S in T à barbaris commutata. Pòst Babylonem usque ueniunt, propter hostium à quibus prohiberentur, solitudinem. Nam Parthorum uires comminutae erant bellis ciuilibus, eratque inter eos adhuc seditio. Ibi Traianus uidit lacum bituminis, ex quo moenia Babylonis aedificata fuerant. Cuius tanta uis est, ut permixtum cum lateribus, aut minutis lapidibus, quouis saxo sit aut ferro potẽtius. Ostium quoque eiusdem spectauit, unde tam grauis halitus manat, ut eum nulla animalia terrestria, nullae que uolucres perferant, cuius solo olfactu intereunt. Quod si is halitus sese altius efferret, habitari certè circa eum locũ non potuisset: nunc quasi in se reuolutus ille, in suo loco continetur. Ego quidẽ alterum huic consimilẽ uidi Hierapoli, quod est oppidũ Asiae, fecique periculũ in auibus, & procubui ut inspicerẽ eum halitum, qui in cisterna quadã concluditur, ubi theatrum aedificatũ fuerat. Is spiritus omnibus animantibus pestilens est, preterquã castratis hominibus: cuius rei causam equidem afferre nequeo, ea tantùm, ut uidi audiuique, refero. Constituerat Traianus Euphratem facta fossa in Tigrim deriuare, ut per eam naues ad pontẽ faciendũ duceret. Sed ubi eum altiorem Tigri esse intellexit, mutauit cõsilium, ueritus, ne, si id faceret, Euphrates nauigari non posset, quòd fluxus eius in decliuẽ partem ferretur. Itaque conuectis nauibus, quòd paruum spacium inter utrunque flumen intercedebat (nam Euphrates totus in paludem fluit, indeque cum Tigri coniungitur) Tigrim traijcit, pòst Ctesiphontẽ ingreditur. Qua urbe capta, Imperator appellatus est, confirmato Parthici cognomine. Multa ei decreuit Senatus, sed in primis, ut triũphos festosque dies ageret, quàm plurimos uellet. Postquam Ctesiphontem cepit, statuit mare rubrum traijcere. Sinus est maris Oceani, quem sinum Erythreum, ab Erythreo qui regnũ illic tenuit, appellant. Messanam quoque insulam Tigris, in qua Athambilus regnabat, nullo labore cepit, atque ijs in locis propter uim hyemis, & rapidum Tigrum, aestumque maris in magnum periculum uenit. Qui uallũ Tospasini habitabãt (nam ita ab incolis appellatur) erantque in ditione Athambili, Traianum amicè receperunt. Inde uenit ad Oceanum: cuius cognita natura, in eoque uiso nauigio, quòd cursum in Indiam tenebat, ita dixit: Ego quidem si iuuenis essem, in Indiam traijcerem. De Indis enim cogitare cepit, ac de rebus eius gentis curiose quaerere: tum Alexandrum beatum dicere,

Traiani pons ad Cardyni mõtis radices.
Exercitus Traiani numerosissimus.
Traiani in Armenia res gestae.
Asphaltum uidit Traianus.
Hierapolis. Lacus admirandae naturae.
Euphratem fluuiũ in Tigrim per fossam deriuare conatur Traianus.
Euphrates fl.
Mare rubrum. Erythreũ mare.
Athambilus.
Tospasini uallum.

cere, nonnunquam tamen asserere, se longius progressum esse: idque scripsit ad Senatum, cùm tamen ea quę ceperat, tueri nō posset. Cuius rei causa Senatus præter alia multa decreuit, ut triūphos quotquot uellet, ageret. Nam cùm Traianus tot gentes ab se superatas esse scriberet, Senatus eas neque cognoscere, neque nominare satis poterat. Itaque cùm alia multa, tum uerò arcū triumphalem in foro ipsius ædificari iussit. Parabant ciues redeunti longius obuiam procedere: sed is nunquam in Vrbem reuersus est, neque, ut extrema principijs responderēt, efficere potuit: ea enim quæ subegerat, amisit. Dum enim nauigat Oceanū, atque inde reuehitur, ea quæ ceperat omnia maximo tumultu defecerunt, præsidijs, quæ apud eas gentes reliquerat, deiectis cæsisque. Atque hæc ad Traianum, dum esset in naui, perferuntur: nauigabat autē adductus fama eorum quæ illic esse ferebantur, quæ tamen opinioni non responderunt. nihil enim uidit præter aggeres, sabulas, ruinas: itemque propter Alexandrum, cui etiam parentauit in his ædibus, in quibus mortem obierat. Igitur cognita defectione. Lucium & Maximum cōtra rebelles mittit. Maximus prælio superatus obijt. Lucius præclarè se gessit, recuperauitque Nisibin, Edessam expugnauit, direptamque incendit. Seleucia ab Erycio Claro, & Iulio Alexandro legatis capta & incensa est. Traianus metuens ne Parthi quoque aliquid molirentur, regem eis dare constituit. Itaque ut Ctesiphontem uenit, conuocatis in magnam planiciem Romanis omnibus, Parthisque qui tum aderant, excelsum tribunal conscendit. Ibi apud eos de rebus ab se gestis gloriatur: deinde Parthis regem Parthamaspatem designat, eique diadema imponit. Inde profectus in Arabiam, adoritur Agarenos, qui & ipsi defecerant, quorum ciuitas neque magna est, nec diues, finitimaque regio magna ex parte deserta est, quòd in ea aquæ rarò inueniantur, atque illæ parum salubres, quodque in ea ligni pabulique magna sit penuria. Ex quo fit, ut ibi magna hominum multitudo diu esse non posit, tum uerò ardentißimis caloribus, quibus exposita est, defenditur. Itaque eam neque Traianus tunc, neque postea Seuerus cepit, cùm tamen partem aliquam muri diruerint. Traianus quidem præmissis ad muros equitibus, qui graui damno affecti in castra reuerterunt, eosque ipse consecutus, quanquam uestem regiam deposuerat, ne ex ea agnosceretur, tamen uix uulnera effugit. Barbari enim caniciei dignitate, uultusque grauitate animaduersa, rati Traianum esse, ut erat, non desinebant contra eum iaculari, equitemque, qui erat ei proximus, occiderūt. Ibi cœlum tonitru contremuit, irides uisæ sunt, fulgura, procellæ, turbines, fulmina in Romanos cadere, quoties in illos impetum facerent: cumque cœnarent, muscæ in cibis & poculis omnem molestiam exhibere. Itaque Traianus inde proficiscitur, nec multo tempore pôst in morbum incidit. Interim Iudæi qui circum Cyrenem habitabant, Andrea quodam duce Romanos pariter atque Græcos concidunt, uescunturque eorum carnibus, eduntque uiscera, tum oblinuntur eorum sanguine, & pellibus induuntur. Multos à uertice discidêre medios, multos obiecêre bestijs, multos etiam certare inter se coegerunt, ita ut interierint hominum ad ducenta uiginti millia. Præterea in Aegypto Cyproque, Artemione duce Cypriorum cædes consimilis facta est, ubi desiderata sunt hominum ducenta quadraginta millia. Ex quo fit, ut Iudæo in Cyprum uenire non liceat: quòd si fortè ui tempestatis in insulam appulerit, interficitur. Sed Iudęi & ab alijs, & maximè à Lucio, quem Traianus miserat, subacti sunt. Traianus cogitabat iterum exercitum in Mesopotamiam traducere, sed ingrauescente morbo, iter in Italiam cepit, Aelio Adriano

Triumphi Traiano à Senatu decreti.
Parthorum Armeniorumque defectiones.
Lucij res gestæ.
Seleucia capta & incensa.
Parthamaspates Parthorum rex à Traiano designatur.
Agarenorum defectio.
Prodigia.
Iudæorum motus.
Strages cruentißimæ.
Iudæo non licet in Cyprum uenire.
Iudæi à Lucio subacti.

driano in Syria cum exercitu relicto. Itaq; Romani capta Armenia, ac magna parte Mesopotamiæ, superatisq; Parthis, frustrà tot labores sucepisse, totq; adijsse pericula uisi sunt, propterea quòd Parthi Parthamaspatem detestati, regi suis moribus ceperunt. Traianus morbi sui causam uenenum fuisse existimauit: alij sanguinem putant, qui dum ex inferioribus eius partibus quotannis profluere consueuisset, tum sisti cepit. Traianus quoq; apoplexia laborauit, ut parte aliqua corporis sensum amiserit: sed omnino aqua intercute laborauit. Tandem perlatus Selinuntē urbem Ciliciæ, quam nos Traianopolim appellamus, mortem ilico obijt. Regnauit annos decē & nouem, menses VI. dies XV.

Traiani mors.

Traianopolis.

ADRIANVS.

DRIANVS à Traiano adoptatus non est, erat autem municeps eius, fueratq; in eius curatione, ac cum eo uinculis propinquitatis & affinitatis coniunctus erat: neptē enim eius in uxorem duxerat, degebatq; cum eo omne tempus ætatis, ab eóque Parthico bello Syriæ præfectus fuerat, à quo tamen nihil aliud præcipuum unquam obtinuit. neq; enim principiò cōsul factus est, sed eum defuncto Traiano sine liberis, Attianus, qui municeps eius erat, curatorq; fuerat, & Plotina, quæ amore ipsius capta erat, Imperatorem designauerunt, quòd nō procul abesset, quodq; magnas copias haberet. Apronianus enim pater meus, qui Ciliciæ præfuit, quiq; res eius omnes certò cognouit, mihi singula recensuit, atq; illud in primis, mortem Traiani per aliquot dies in occulto fuisse, ut adoptio procederet, idq; ex literis eius ad Senatum cognitum fuisse: quibus literis non ipse, sed Plotina subscripsit, quod in alio factum fuerat nunquā. Erat Adrianus, quo die Imperator designatus est, Antiochiæ, quæ urbs est metropolis Syriæ, cui præerat: pridie uerò eius diei, cùm cœlū maximè serenum esset, uisum est ei in somnis ignem de cœlo in sinistram partem iuguli ipsius cadere, mox serpere in dexteram, quo igne neq; perterritus, neq; læsus esse sibi uideretut. Adrianus à Senatu petijt per literas, ut sibi Imperium confirmaret, negauitq; uelle sibi ullos unquam honores decerni, ut erat antea consuetudo, nisi eos ipse à Senatu peteret. Traiani ossa in columna ipsius sepulta fuerunt, & spectacula quæ † Parthica nominabantur, per multos annos celebrata sunt: postea uerò, ut alia multa, in usu esse desierunt. Adrianus quanquam fuit princeps humanissimus, tamen propter cædes quorundam bonorum ciuium, quas & initio principatus, & paulò antè quàm moreretur, fecit, culpa nō caruit, parumq; abfuit quin ob eam causam ne in heroum quidem numerum referretur. Ii, quos statim ut adeptus est principatum, interfici iussit, fuēre Palma, Celsus, Nigrinus, & Lusius, quòd insidias ei in uenatione fecisse dicerentur: itemq; alij potentissimi & præclarissimi uiri ob alias causas occisi sunt: propter quos Adrianus, cùm uulgò murmurari intelligeret, non modò se purgare uoluit, uerùm etiam interposito iureiurando negauit eos iussu suo fuisse interfectos. Paulò uerò antè quàm discederet è uita, Seuerianum, Fuscumq; nepotem eius necari iussit. Adrianus, quod ad gentem pertinet, fuit Adriani Afri filius, sed ingenio ad studia bonarum artium, & utriusq; linguæ prompto. Itaq; nonnullos libros soluta oratione, & complures uersibus scriptos reliquit: erat

Adrianus Traiani municeps.

Attianus.

Apronianus Ciliciæ procōsul, pater Dionis.

Adriani somnium.

Parthica spectacula.

† Parthenica est in Græco.

Adriani crudelitas.

Palma, Celsus, Nigrinus, Lucius.

Seuerianus.

Adriani patria.

Adrianus gloriæ cupidissimus.

enim gloriæ & honoris cupidissimus, ob eamq́; causam cæteris uel minimis rebus operam dedit. Nam & statuas fecit, & tabulas pinxit: tum ea quæ in pace belloq́; gerantur, quæq́; ad regem, priuatúmue pertineant, se profitebatur scire, multosq́;, propterea quòd in aliqua arte aut facultate excellerent, oppressit, multosq́; sustulit, cupiens scilicet ipse omnibus antecellere.

Fauorinus Gallus. *Dionysius Milesius.* *Heliodorus epistolarum Adriani Imperatoris magister.*

Ea causa fuit, cur Fauorinum Gallum, ac Dionysium Milesiũ sophistas tollere conatus sit, dum sectatores eorũ perderet. Dionysius quidem Heliodoro magistro epistolarum Adriani ita ferebatur dixisse: Cæsar tribuere tibi honores, & largiri pecuniam potest, oratorem uerò facere nõ potest. Fauorinus autem cùm causam immunitatis, quam habere in patria uolebat, apud Adrianum agere statuisset, ueritusq́; esset ne in eo iudicio superaretur, iniuriamq́; acciperet, postquã in ius uenit, nihil dixit, quàm præceptorem suum ea nocte sibi in somnis astitisse, monuisseq́; ne in patria, in qua natus esset, obire publica munera grauaretur. Adrianus utriq; quamuis grauiter iratus erat, tamẽ ignoscendũ putauit, propterea quòd idoneã causam ad mortem eis afferendã non habebat.

Fauorini somnium. *Apollodorus architectus.* *Forũ, Odeũ, & gymnasiũ Traiani.* *Cucurbitas pinge.*

Apollodorũ uerò architectũ, qui forũ & Odeũ & gymnasium opera Traiani Romæ fecerat, primùm exilio, deinde etiam morte mulctauit, propter admissa scelera, sicuti dicebat: sed tamen uera causa fuit, quòd cùm Traianus cum illo quædam de his operib. communicaret, atq; interim Adrianus ineptè, nescio quid, diceret, ei Apollodorus ita respondit: Abi, inquit, & cucurbitas pinge: nam tu hæc quidẽ certè ignoras. Adrianus enim tum fortè tali pictura sese iactabat. Itaque postquam imperium adeptus est, memor ueteris iniuriæ, licentiam, qua tum ille usus fuerat, non pertulit, sed formam templi Veneris, quod Romæ fecit, ad eum misit, ut magnum opus absq; opera eius fieri posse ostenderet: tum quæsiuit ex eo, num id templum bene & ratione ædificatum esse uideretur.

Veneris templum.

Is rescripsit altius ampliusq́; multò fieri oportuisse, quo magis & propter altitudinem ipsius in uiam sacram emineret, & propter amplitudinem machinas reciperet, quæ clàm in eo compactæ, de improuiso in theatrum perducerentur. Porrò simulachra maiora facta esse dicebat, quàm ratio altitudinis amplitudinisq́; templi pateretur. Etenim, inquit, si deæ surgere, atq; inde exire uoluerint, non poterũt. Quæ cùm Apollodorus apertè rescripsisset, Adrianus ira incitatus, magnum animo dolorem cepit, propterea quòd inciderat in eum errorem, quem iam corrigere non poterat. Itaque hæc res tantum ei cruciatũ doloremq́; attulit, ut illum ob eam causam interfici iusserit.

Apollodorus architectus ab Adriano interfectus. *Homerũ abolere, & Antimachũ introducere cogitauerat.*

Cumq́; esset Adrianus tali ingenio præditus, Homerum è medio tollere, atq; Antimachum, cuius ne nomen quidem antè à plerisq; cognitum erat, pro eo introducere cogitabat. Quæ cùm in eo repræhenderentur, tum uerò uitio ei dabatur, quòd nimis magnum studium in inuestigatione rerum poneret, quodq́; homo uersutus & callidus esset. Hæc autem uitia leuiora faciebat, & compensabat quodammodo sedulitate, prouidentia, magnificẽtia, solertia: tum quòd non modò bellum nullum mouit, sed etiam mota cõposuit, neq; ullius bona per iniuriam proscripsit, quodq́; multa populis, priuatisq́; hominibus, multa etiam Senatoribus & equitibus largitus est. Nec enim expectabat, quousq; rogaretur, sed agebat omnia, ut cuiusq; necessitas postulabat. Rem militarem diligenter exercuit: cumq́; potens esset, nec pertinax, nec contumeliosus erat.

Adriani magnificentia.

Socias urbes, atque subditas imperio Romano, ex quibus multò plures, quàm ullus unquam Imperator uidit, magnificè iuuit, easq́; aquis, portubus, frumento, operibus publicis, pecunia, honoribus,

ribus, cæterisq; rebus auxit, atque ornauit. Populum uerò Romanum aspere magis, quàm blandè tractabat, cui roganti aliquid uehementius in ijs ludis in quibus armis dimicabatur, non modò non concesſit, sed etiam iusſit imperari illud Domitiani, Silete: quod uerbum tamen non est à præcone dictum. nam is cùm manum porrexiſſet, eſſetq; ob eam cauſam ſilẽtium conſecutum, ut est cõſuetudo (uox enim præconis audiri ſolet magno ſilentio) Hoc uerò, inquit, Princeps uult. Qua ex re Adrianus nõ modò præconi iratus non est, ſed etiam eum collaudauit, proterea quòd iusſus ſeuerè imperata pronunciare noluiſſet. Etenim ea quæ ſunt eius generis, ferebat æquisſimo animo, neque ſuccenſenſebat unquam, ſi qua in re præter opinionẽ uel à plebeis hominibus iuuaretur. Nam cùm ei mulier fortè occurriſſet in uia, ab eoq; ut ſe audiret, cõtenderet: quanquam primò ſibi eſſe ocium negauit, tamen ubi mulier ita exclamare cepit,, Noli igitur regnare: conuerſus, libenter eam audiuit. Res uerò maximas atq; neceſſarias non gerebat, niſi interpoſita Senatus autoritate, dicebatq; ius cum primis ciuitatis in Palatio, foro, & Pantheo: ſæpe etiam in alijs locis, pro tribunali, ut quæ fierent, omnia diuulgarent̃. Nonnunquã aſsidebat Conſulibus, cùm ius redderent, eosq; tanto afficiebat honore in ludis Circenſibus, ut ipſos domũ reduceret. Vehebatur lectica, ne ei moleſti eſſent qui ipſum comitarẽtur. Cùm autem populus dies feſtos ageret, neque domi manebat, neque quenquam, ne familiarem quidem, niſi res accidiſſet neceſſaria, admittebat ſalutatum, ut ne perpetuis laboribus defatigaretur. Romæ ſemper & foris habere ſolebat apud ſe optimates uiros, cum quibus uerſabatur, quos cùm conuiuas adhiberet, ſæpe quartus diſcumbebat. Venabatur, quoties accideret, prandebat ſine uino,, cœnabat cum omnibus primis & optimatibus: neq; aberat inter cœnandum uarij ſermonis delectatio. Familiares ſuos ægrotantes inuiſere: cumq; dies feſtos celebrarẽt, ipſe intereſſe, eorumq; prædijs ac domibus libenter uti conſueuerat. Pleriſq; eorum mortuis, nonnullis etiam uiuis ſtatuas in foro poſuit. Neq; tamen hi ob eam cauſam iniuriam cuiquam facere uiſi ſunt, aut ea quæ ab ipſo dicerent̃, fierent ue, habere uænalia, quod à Cæſarianis libertis, cæterisq; qui aliquid apud principes poſſunt, fieri ſolet. Quæ cùm in ſumma de moribus Adriani dicta ſint, nunc plenius ſingula, quæ mihi memoria digna eſſe uidebuntur, attingam. Igitur ut primùm Romam uenit, quicquid fiſco ærario'ue debebatur, remiſit, definito tempore annorum ſedecim, ex quo id beneficium collatum eſſe uoluit. Præterea ſpectacula ſuo natali die populo gratis dedit, ubi ita magnus numerus beſtiarum cæſus eſt, ut ſimul leones centum, ac totidem leænæ confectæ fuerint. Dona in theatro et circo uiris atq; mulieribus ſeparatim in ſphæris miſsilibus dedit. & ne mulieres cum uiris lauarentur, uetuit. Quo anno hæc facta ſunt, Euphrates philoſophus obijt mortem uoluntariam, cùm ei Adrianus propter ſenectutem & morbum cicutam bibere conceſsiſſet. Poſt hæc Adrianus in alias ex alijs prouincias regionesq; & urbes proficiſcitur uiſendi cauſa. Hic in primis cuiuſque arces & mœnia cõſiderat, eorumq; partem transfert in loca magis idonea, partem diruit, ædificat, atque in ſumma omnia non modò quæ ad uniuerſum exercitũ pertinent, arma dico, machinas, foſſas, muros, aggeres, ſed etiam qualis ſit cuiuſq; & militum & ducum ipſorum uita, ſtatio, & mores, diligenter animaduertit. ibi mores indulgentia deprauatos corrigit, & ædificia, quæ bene extructa non erant, ſubuertit. Tum cepit eos ad omne genus pugnæ exercere, atque interim alios affice-

Silentij imponendi conſuetudo.

Mulieris Adrianum Imperatorẽ repræhendentis libertas.

Adriani humanitas & popularitas.

Spectacula ab Adriano edita.

Euphrates philoſophus.

Diſciplina militaris.

re honore, alios castigare uerbis, postremò omnes ea quæ se facere oporteret, docere: atque ut milites haberent, unde exemplum peterent, ipse duriter uiuere, pedibus iter facere, aut in quæuis loca admisso equo proficisci. nunquam enim uehicula aut quadrigas conscendere: nulloq; calore, nullo frigore, ut capite operto esset, adduci: nec enim unquam aut propter niues Celticas, aut calores Aegyptios opertum caput habuit. Itaque ut uno uerbo dicam, ita milites, quandiu principatum tenuit, rebus ipsis exercuit, instituitq; præceptis, ut quæ tum ab illo constituta sunt, ad hæc tempora uim legis atq; disciplinæ militaris obtineant. Quamobrem præsertim cùm pax esset, apud populos externos morabatur. Illi enim quòd eius apparatum uiderent, quodq; nō modò nulla afficerentur iniuria, sed etiam ab eo pecuniam acciperent, nihil moliebantur. Cumq; ita milites exercuisset, equitatus qui Batauus nominatus est, Danubium transijt armatus. Qua re animaduersa, Barbari ita Romanos obstupescere ceperunt, ut in se inuicem conuersi, ad componendas controuersias, quæ inter ipsos erant, Adriano arbitro uterentur. In hac peregrinatione ædificauit theatra in plerisque ciuitatibus, instituitq; certamina sine regio apparatu aut magnificentia, quam nisi Romę nunquam adhibuit. Patriam uerò, quanquam ei magnos honores tribuit, ornauitq; maximis muneribus, nunquam tamen inuisit. Adrianum studiosum uenationis fuisse tradunt, in eaq; clauiculam fregisse, et ob eandem crus penè mutilatum habuisse. Quamobrem urbem quam ædificauit in Mysia, Adriani uenationes appellauit. Nunquam tamen huius rei causa ea quæ ad principatum spectabant, prætermisit. Magno autem argumento est, eum studio uenandi delectatum fuisse, quòd Borysthenii equo, quo libenter in uenationibus utebatur, mortuo monumentum ædificauit, erexitq; columnam inscripto epigrammate. Ex quo mirandum non est, si Plotinæ uita functæ, cuius opera, quòd ab ea maximè amaretur, Imperium adeptus erat, amplissimos honores tribuit. Atratus enim per nouem dies fuit, eiq; templum extruxit, & carmina de laudibus eius fecit. Fuit adeò agilis in uenationibus, ut aprum maximum uno ictu confecerit. Postquam uenit in Græciam, spectauit mysteria. cumq; per Iudæam in Aegyptum uenisset, parentauit Pompeio, de quo hunc uersum fertur dixisse,

Batauus equitatus. *Adrianus patriam suā nunquam inuisit.* *Adrianus uenationis studiosus.* *Borysthenes equus, quo Adrianus in uenationibus utebatur.*

Τῷ ναοῖς βρίθοντι πόσση σπάνις ἔπλετο τύμβου;

Ponè caret tumulo, cui tot modò templa fuerunt.

Pompeij sepulchrum ab Adriano restauratum.

Sepulchrumq; eius penè collapsum restituit. In Aegypto quoq; ciuitatē instaurauit Antinoi nomine. Erat Antinous Cithynide ortus ciuitate Bithynię, quam ciuitatem etiam Claudianopolim appellamus. Hic Antinous cùm in delicijs eius fuisset, in Aegypto mortuus est, siue quòd in Nilum ceciderit, ut Adrianus scribit, siue quòd immolatus, id quod uerum est, fuerit. Nam cùm Adrianus maximè curiosus esset, ut suprà dixi, tum uerò diuinationibus utebatur, & magicis artibus cuiusuis generis. Itaq; Antinoum, qui uel ob amorem ipsius, uel ob aliam causam uoluntariam mortem obierat (nam Adriano ad ea quæ parabat, opus erat animo eius qui uoluntariam mortem oppeteret) tanto honore affecit, ut urbem in eo loco in quo ille obijsset, restitutam, ex eo nominari uoluerit, statuasq; ei, uel potius simulacra in omni ferè orbe terrarum collocauerit. Sidus enim Antinoi ipse se dicebat uidere: libenterq; auscultabat eis qui dicerent, uerè ex Antinoi animo stellam quæ tum primùm apparuisset, extitisse. Sed Adrianus ob hanc causam irridebatur. Cùm autē in urbem Hierosolymam, quæ euersa fuerat, quamq;

Antinous. *Claudianopolis.* *Adrianus historicus.* *Magicis artibus utebatur Adrianus.* *Antinoi sidus.*

quamq; Aeliam Capitolinam appellauit, coloniam deduxisset, ac quo in loco templum Dei fuerat, alterum Ioui ædificari curauisset, magnum bellum & diuturnum moueri cœpit, Iudæis grauiter ferentibus, quòd exteræ nationes in suam urbem habitatum uenissent, quodq; in ea fieri externa sacra uiderentur. Tamen cùm Adrianus in Aegyptum, ac rursum in Syriam aduentasset, quiescendum sibi esse putabant. Interim uerò arma quæ ipsis erant à Romanis imperata, minùs apta de industria fecerunt, ut cùm ea Romani reprobassent, ipsi eis uterentur. Pòst ubi Adrianus longè abesse uisus est, palàm defecerunt: utq; aperto prælio non audebant cum Romanis periclitari, ita loca suæ regionis opportuna cuniculis muniebant & mœnibus, ut ad ea, si urgeret necessitas, perfugerent: utq; ad se mutuò sub terram transeuntes laterent, uias subterraneas desuper perforauerũt, quò uentum lumenq; reciperent. Hos Romani primò nihili faciebant: sed postquam totam Iudæam commotam esse, Iudæosq; omnes ubiq; gentium tumultuari, & conuentus facere intellexerunt, ac multa damna occultè aperteq; Romanis inferre, cum ijsq; complures alias gentes lucri cupiditate coniungi, ac ferè ob eam causam omnem orbem terrarum cõmoueri, Adrianus optimos quosq; duces aduersum eos mittit, quorum primus fuit Iulius Seuerus, qui ex Britannia cui præerat, contra Iudæos missus est. Hic nulla ex parte est ausus apertè cum hostibus congredi, multitudine ipsorum atque desperatione cognita, sed eos separatim magno militum ac tribunorum numero adortus, commeatu prohibuit, atq; interclusos, serius quidem, sed minore cum periculo ita oppresit fregitq;, ut pauci admodũ euaserint, & quinquaginta eorum arces munitissimæ, uiciq; celeberrimi atq; nobilissimi nongenti octoginta quinq; funditus euersi sint. Cæsa sunt in excursionibus prælijs'ue hominum quingenta octoginta millia: eorum autem qui fame, morbo, & igni interierunt, infinita fuit multitudo, ita ut omnis penè Iudæa deserta relicta fuerit. Id eis antè quàm bellum gereretur, fuerat denunciatum ex eo, quòd monumentum Solomonis, quod illi summa reuerentia colũt, sua sponte diuisum corruerat, quodq; lupi & hyænę multæ in urbes eorum rugientes atque ululantes introierant. Periere quoq; ex Romanis complures in eo bello. Quamobrem Adrianus cùm scriberet ad Senatum, non est usus illo exordio quo uti Imperatores consueuerunt. SI VOS, LIBERI'QVE VESTRI VALETIS, BENE EST, EGO QVIDEM ET EXERCITVS VALEMVS. Post hæc Seuerum misit in Bithyniam, ut ne prouincia Prætore præfecto'ue iusto ac prudente, dignitateq; prædito careret: nam hæc in illo erant omnia. Is quidem ita se gessit, resq; eorum priuatas atq; publicas ita administrauit, ut nos ad hæc tempora memoriam eius crebris sermonibus usurpemus. Confecto ad hunc modum bello Iudaico, bellum Alanorum (hi sunt Massagetæ) Pharasmanes mouit, Mediamq; uexata Armenia atque Cappadocia uastauit: post Alani partim adducti Vologæsi muneribus, partim timore Flauij Arriani, qui Cappadocię præerat, conquieuerũt. Eodem tempore Adrianus templum Iouis Olympij, in quo ipsius quoque statua posita fuit, Athenis ædificauit, iussitq; in eo draconem allatum ex India collocari. ac Dionysia defunctus maximo apud eos magistratu, patriaq; ueste indutus, magnificè celebrauit. Templũ suum quod πανέλλωον uocãt, Græcis ut ædificarẽt, permisit, propter quod instituit certamina, magnãq; pecuniam, & frumentum annuũ, omnemq; Cephaleniam Atheniensibus dedit. Multas leges sanxit, sed prẹsertim ut ne Senator per se, ne'ue per aliũ uectigalia

Aelia Capitolina.

Iudæorum motus.

Adriani in Aegyptum atque Syriam profectio.

Iulij Seueri cõtra Iudæos res gestæ.

Strages cruentissima.

Monumentum Solomonis.

Seuerus Bithyniæ præfectus.

Pharasmanis contra Alanos res gestæ.

Iouis Olympij Templũ ab Adriano ædificatum.

Leges ab Adriano latæ.

uectigalia conduceret. Postquam Romam uenit, ac fortè in spectaculo populus ab eo magnis clamoribus contendit, ut cuidam aurigæ libertatem daret, negauit se facturum, scripsitq; in tabella, non decere populum Romanũ ab se petere, ut aut ipse alienum seruum donaret libertate, aut ut dominum ad id faciendum compelleret. Vt autem ægrotare cepit, quòd sanguis qui per nares eius effundi antea consueuerat, tum copiose effluxit, uitam despe-rauit: ob eamq; causam Lucium Commodum, quamuis ipse quoq; sanguinem euomeret, Cæsarem Romanis designauit. Seuerianum uerò, eiusq; nepotem Fuscum, qui id factum grauiter ferebant, interfici iussit: illum nonaginta, hunc decem & octo annos natum. Seuerianus antequam iugularetur, ignẽ poposcit: deinde incenso thure, Vos, inquit, dij immortales, quos habeo innocentiæ meæ testes, hoc unum rogo, ut Adrianus quamuis mortem obire percupiat, tamẽ nõ possit. Et sanè Adrianus cùm sæpe mori optaret, ac sibi manus afferre uellet, diutissimè ægrotauit: extatq; eius epistola, in qua ostenditur, quàm miserum sit cupientem mori non posse. Hunc Seuerianum Traianus principatu dignum existimauerat. Nam cùm in conuiuio petijsset ab amicis, ut decem uiros dignos principatu nominarent, paulùm substitit: Ego enim unum, nempe Seuerianum habeo. Fuêre illis temporibus optimi uiri, quorum celeberrimi erant Turbo & Similis, qui fortitudinis ergo magnos honores cõsecuti sunt. Turbo uir rei militaris peritissimus, præfectus pretorio fuit, nihilq; unquam molliter facere aut insolenter est uisus. uiuebat enim tanquam unus è multis, quamuis totum diem moraretur cum principe, eumq; sæpe adiret ante mediam noctem, quando cæteri dormire inciperent. Fuit & Cornelius Fronto magnæ autoritatis, qui in agendis causis Romæ primũ locũ obtinebat. Hic cùm uesperi à cœna serò domum redijsset, intellexissetq; ex eo cui patrociniũ pollicitus erat, principẽ ius reddere, ueste cœnatoria indutus, ut erat, in ius uenit, eumq; salutauit non uerbo Salue, quæ matutina est salutatio, sed Vale, quæ uespertina est, usus. Turbo autem nunquam interdiu ne ægrotus quidem domi uisus est. Nam & Adriano consulenti sibi ut quiesceret respondit, præfectum stantẽ mori oportere. Similis uerò, cùm eos ætate & honore anteiret, nemini, ut ego quidem arbitror, moribus & uirtute secundus erat: idq; licet ex re perexigua cognoscere. Nã cùm Centurio esset, eumq; Traianus ante præfectos aduocauisset, Turpe est, inquit, tibi Cæsar cũ Cẽturione remotis præfectis disserere. Is deinde prefecturã Prætorianorũ inuitus obijt, qua postea se ipse abdicauit, ac uix tandẽ dimissus, ruri reliquos septem uitæ annos conquieuit, suoq; sepulchro moriens inscribi iussit hæc uerba: HIC IACET SIMILIS, CVIVS AETAS MVLTORVM ANNORVM FVIT, IPSE SEPTEM DVNTAXAT ANNOS VIXIT. Adrianus autem ingenti effusione sanguinis contabuit, atque ob eam causam aqua intercute laborauit. Itaque postquam accidit Lucium Commodum magna quoq; effusione sanguinis subitò extingui, domũ conuocauit principes Senatorij ordinis, ijsq; decumbens in lecto ait: Mihi quidem, charissimi uiri, natura filium nõ dedit, uos uerò lege dedistis. Multum
» aũt interest, nascatur, an adoptetur filius, propterea quòd is qui nascit, talis
» est, qualem eum fortuna dederit: eum uerò qui adoptatur, unusquisq; sibi
» suo arbitrio probatum deligit: ex quo fit ut ille sæpe nascatur mutilus & de-
» mens: hic, quòd certo iudicio fit, integer & sanæ mentis deligatur. Quam-
» obrem ego antea Lucium Commodum unum ex omnibus delegerã, qualem

Lucius Commodus ab Adriano Cæsar designatus. Seuerianus. Fuscus nepos Seueriani.

Turbo.

Cornelij Frontonis autoritas.

Salue, matutina salutatio: Vale, uespertina. Χαῖρε, Υγίαινε. Similis uir memorabilis.

Viuere quid?

Oratio Adriani ægroti.

lem ne nasci quidem mihi optare potui. Sed cùm eum mortis fata peremerint, alterum pro illo uobis inueni: eumq; uobis do nobilem, mitem, mansuetum, prudentem, qui nihil temere propter iuuentutem, nihil propter senectutem negligenter potest facere: uixit enim semper legibus, fuitq; cum Imperio moribus & institutis patriæ, ut neq; ea quæ ad Imperatorem spectant, ignoret, neq; ijs omnibus malè uti possit. Hunc dico Aurelium Antoninũ, quem etsi intelligo difficilimè molestis negocijs implicari, abesseq; longissimè ab hac imperandi cupiditate, tamen nõ diffido eundem curam habiturum mei, uestriq;, & principatum inuitum recepturum. Ita Antoninus Imperator factus est, qui cùm mares liberos non suscepisset, Commodum Commodi filium, ac deinde Marcum Antoninũ Verum sibi adoptauit, quòd uellet longo tempore antè futuros principes designare. Marcus quidem Antoninus Catilius antea appellabatur, filius Annij Veri, qui tertiùm Consul, ac tribunus militũ fuerat. Sed Antonius iussus erat ab Adriano utrunq; adoptare. Verum tamen maiore honore affecit, cùm propter ius sanguinis, tum quòd eum iam florentem ætate & ingenio cognosceret: quem etiam ob eam causam facetè Verissimum nominabat. Interim Adrianus aquam intercutem curauit magicis ãrtibus, qua tamen iterum nec ita multò pòst laborauit. quæ cùm magis ac magis augeretur, atque ipse quotidie mortem quodammodo obiret, uehementer cupiebat è uita discedere, postulabatq; sæpenumero uenenum, aut gladium, quæ tamen à nemine impetrabat. Itaque postquam ei licet pecuniam & securitatem pollicenti nemo paret, accersi iubet Mastorem, hominem barbarum, Iazygem natione, quo seruo in uenationibus propter eius uires & audaciã usus fuerat, eumq; partim minis, partim pollicitationibus cogit promittere, ut se interficiat: dein ei locum sub mamma ab Hermogene medico commonstratum designat, oblinitq;, ut secundum eum locum accepto mortifero uulnere, minore suo dolore moreretur. Quod cùm ei minus successisset (nam Mastor timore rei perterritus aufugit) tum uerò flere & lamentari cepit, non tam morbi causa, quàm quòd non posset mortem sibi consciscere, quam adhuc alijs afferre posset. tandem cõtempta diæta, usus q; cibo & potu minus idoneo, mortuus est, moriensq; exclamauit illud peruulgatum, πολλοὶ ἰατροὶ βασιλέα ἀπώλεσαν, MVLTI MEDICI REGEM SVSTVLERVNT. Vixit annos LXII. mẽses V. dies XIX. Regnauit annos uignti, menses undecim. Sepultus est iuxta flumen. ad pontem Aelium, ubi monumentum fecerat, propterea quòd Augusti Mausoleum plenum erat, in quo nemo amplius sepultus est. Adrianus in odium uenit propter nefarias & indignas cædes, quas initio & sub finem principatus fecit: alioqui ad cædes procliuis non erat. Magno argumento est, quòd cùm eum aliquando nonnulli offendissent, satis esse dixit, si de ijs in patriam ipsorum scriberetur, illos sibi nequaquam placere: tum quoties rei facti erant ij qui liberos habebant, pœnam eorum minuebat pro numero liberorum.

Aurelius Antoninus Adriani filius adoptiuus.

M. Antoninus Verus.

Annius Verus.

Adrianus morbum intercutis magicis artibus curat.

Mastor Adriani uenator.

Hermogenes medicus.

Adriani Imperatoris mors.

Pons Aelius.

Adrianus ob cædes nefarias à multis odio habitus.

ANTONINVS PIVS.

Dionis historia non est integra.

SCIENDVM est autem acta Antonini Pij non inueniri in exemplaribus Dionis, ut uerisimile sit aliquid ex eis perijsse. Itaque omnis ferè de Antonino historia ignoratur, tantùm inuenitur eum Lucio Commodo, quem Adrianus adoptauerat, ante Adrianũ extincto, ab eodem Adriano adoptatum, et Imperatorem factum esse: itemq; nolēte Senatu heroicos honores tribui Adriano uita functo propter aliquot cædes uirorum illustrium, quas fecerat, multa flentem lamentantemq; in Senatu disseruisse, atque ita ad extremum dixisse: Igitur nec ipse princeps uester ero, si ille improbus inimicusq; uobis atque hostis fuit: nimirum enim omnia acta eius, in quibus est adoptio mea, rescindetis. Itaq; Senatum, cum hęc audiuisset, reuerentem Antoninum, metuentemq; milites, Adriano honores reddidisse. Hęc quidem de Antonino apud Dionem tantummodo supersunt: tum etiam eum Augustum, Piumq; esse appellatum à Senatu, propterea quòd initio principatus sui multis reis factis, postulatisq; nonnullis nominatim ad supplicium, neminē puniuit. Non enim, inquit, me oportet ab his reb. principatus exordiũ facere. Principio quoq; historiæ Marci Veri (qui post Antoninum Imperator fuit) desunt ea quæ hic erga Lucium Commodi filium quem Marcus generum habuit, quæq; Lucius missus à socero in bellum, quod cum Vologæso gerebatur, fecit. Quocirca pauca antè dicam de ijs rebus quæ ex aliorum libris collegi: post ad ea quæ in Dione sequuntur, transibo. Igitur constat inter omnes Antonium probum uirum & bonum fuisse: nec enim cæteris subditis grauis, nec Christianis infensus fuit, quos uehementer obseruauit, & coluit, ac honori, quo Adrianus Christianos prosequebatur, accessionem fecit. Ponuntur enim ab Eusebio Pamphili F. in historia ecclesiastica epistolæ quædã Adriani, quibus ostenditur illum grauiter minari ijs qui Christianis molestiã exhiberent, qui'ue illos deferrent, iuratq; Herculem, se in eos esse animaduersurum. Fertur Antoninus curiosus fuisse, posuisseq; maximam diligentiam in minimis quibusque rebus indagandis: quem qui irriderent, idcirco Κυμινοπρίστην, id est, Cuminisectorē appellabant. Eundem senem obijsse Quadratus scribit, eiq; fuisse mortem dulcissimam, similemq; somnio iucundissimo. Ferunt sub Antonino in Bithynia, atque in Hellesponto ualde horribilem terræmotum esse factum, eaq; de causa complures alias ciuitates laborasse uehementer, & Cyzicum funditùs concidisse, eiusq; urbis templum maximum omnium atque pulcherrimum corruisse. Erant columnæ eius templi crassitudine quatuor ulnarum, altitudine cubitorum L. singulæ ex singulis lapidibus: cætera quæ in eo templa erant singula, plus admirationis, quàm laudis habuerunt. Præterea ferunt diducto montis uertice in continenti terra, maritimum fluctum erupisse, spumamq; puri & limpidi maris procul inde in terram proiectam fuisse. Ac de rebus quidem Antonini hæc habui quæ dicerem. Regnauit annos quatuor & uiginti.

Antoninus Pius ab Adriano Imperatore adoptatus.

Antoninus Adriano defuncto heroicos apud Senatum impetrauit honores.

Antoninus cur Pius cognominatus.

Xiphilinus ex alijs historijs sequentia collegit.

Antoninus fauebat Christianis.

Adriani Imperatoris pro Christianis epistolæ.

Antoninus Pius Cuminisector cognominatus.

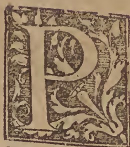
Terræmotus.

Cyzicus.

Columnæ maximæ.

MARCVS

MARCVS ANTONINVS *Philosophus.*

OSTEAQVAM Marcus Antoninus mortuo Antonino, à quo fuerat adoptatus, principatum adeptus est, statim socium & participem Imperij cepit Lucium Verum, Lucij Commodi filium, eò quòd ipse erat imbecillis, deditusq; studijs literarum. Ferunt enim non erubuisse eum, cum esset Imperator, nec puduisse unquam ad doctorem proficisci, sed adijsse crebrò Sextum Bœotum philosophum, & ad audiendos Hermogenis rhetoricorum libros libenter uenisse, atque in primis Stoicorum præcepta secutum esse. Lucius uerò robustus & adolescens erat, tum etiam ad rem militarem aptior. Huic Marcus Lucillam filiam suam in matrimonium dedit, generumq; factum ad bellũ cum Parthis gerẽdum misit, quòd Vologæsus prior bellum intulerat, quodq; omnem exercitum Romanum collocatum à Seueriano ad Elegiam quæ est in Armenia, atq; interclusum undiq; unà cùm ipsis ducibus, telis confecerat atque perdiderat, ob eamq; causam ciuitatibus Syriæ ualde formidolosus erat. Lucius ut uenit Antiochiam, comparato maximo militum numero, & optimis ducibus delectis, ipse in oppido remansit, ut inde constitueret omnia, & commeatum militibus compararet, Cassio exercitu permisso. Cassius adorientem se Vologæsum fortiter sustinuit, desertumq; tandem à socijs ac terga uertentem insecutus, Seleuciam & Ctesiphontem uenit: deinde uastata Seleucia atq; incensa, regias Vologæsi, quæ in urbe Ctesiphonte erant, solo æquauit. Cùm autem reuerteretur, magnum numerum militum amisit, qui partim fame enecti, partim morbo extincti sunt, redijtq; tamen in Syriam cum reliquis militibus. His de rebus quanquuam maximè gloriabatur Lucius, tamen ei fortuna ad extremum non fauit, quòd aliquanto tempore pòst Marco socero suo insidias parasse dicitur, esseq; ueneno sublatus antè quàm negociũ conficeret. Marcus Cassium toti Asiæ præesse iussit: ipse barbaris qui circum Istrum sunt, Iazygibus & Marcomannis, nunc his, nunc illis continenter, quandiu uixit, bella intulit: quibus in bellis Pæonia fuit ei receptaculũ. Eodem tempore Germani, qui trans Rhenum incolũt, uenere usq; in Italiam, attulereq; Romanis maxima ac grauissima incõmoda, quibus Marcus occurrit, Pompeiano atque Pertinace legatis exercitus factis. quo in bello optimè se gessit Pertinax, qui postea Imperator factus est. Inter cadauera barbarorum, corpora mulierũ armata reperta sunt. Confecto maximo prælio, partaq; insigni uictoria, Imperator cùm rogatus esset à militib. pecuniam, tamen non dedit: quòd diceret, si quid plus quàm esset constitutum, acciperent, id ex sanguine parentum ipsorum propinquorumq; exactum iri. Principis enim solum deum iudicem esse posse. Adeò enim temperans & continens erat in Imperio, ut cùm tot tantaq; bella gereret, nihil faceret contrà q̃ fas esset, assentationis aut timoris causa. Cùm autem Marcomannis in aliquo prælio bene successisset, ab ijs' que Marcus Vindex præfectus interfectus esset, tres ei statuas posuit: illis uerò superatis, Germanicus appellatus est. Germanos enim eos qui in superioribus locis habitãt, appellamus. Ad hæc motus latronum in Aegypto qui Bucoli, quasi pastores boum, dicuntur, factus est, cæteris Aegyptijs à sacerdote quodã & Isidoro ad defectionem solicitatis. Hi enim primò ornati muliebri uestitu, simulantesq; se uxo-

Lucius Verus M. Antonini in imperij administratione collega.

Sextus Bœotus philosophus.

Lucilla Marci filia.

Vologæsus rex Parthorum.

Lucij Veri contra Parthos res gestæ.

Cassius.

Seleucia.

L. Veri in Antoninum socerũ impietas.

Antonini contra Marcomannos res gestæ.

Germanorũ in Italiã eruptio.

Mulieres præliabantur.

Solus Deus iudex est Principis.

M. Vindicis statuæ.

M. Antoninus Germanicus cognominatus.

Bucoli.

Bucolorum astutum consilium. res Bucolorum esse, Romanoq; Centurioni aurum pro uiris suis daturas, cum accedentem ad se dolose interfecerunt, mactatoq; eius comite coniurauerunt in uisceribus eius, quę etiam ad extremum comederunt. Hic Isidorus fortitudine omnibus hominib. suæ ætatis antecelluit. Cumq; uicissent Romanos in Aegypto, pene cepissent Alexandriam, nisi Casius dux e Syria aduersum eos missus, discordiam seditionemq; ita inter ipsos cōcitauisset, ut a se ipsi distraherentur. Nam propter eorum desperationem atq; multitudinem Romani non sunt ausi cum eis aperto prælio congredi, sed eos Casius tumultuantes oppresit. In bello autem quod Marcus cum Germanis gerebat, ut hæc quoque memoria digna sint, quidam adolescentulus captiuus Marco nescio quid interroganti ita ait: Præ frigore non possum tibi respondere: quamobrem si quid ex me uis cognoscere, iube mihi uestem, si quam habes, dari. Præterea miles quidam cum esset noctu in Danubij custodia audiretq; trans flumen clamorem captorum militum, statim, ut erat, enatauit: & cum liberasset captos, reuertit. *Rufus Basæus.* Erat Marco Rufus Basæus præfectus prætorio; uir bonus, sed propter rusticitatē ignarus literarum. puer enim in paupertate educatus fuerat. Hunc forte cædentē arbores in sylua quidam offendit, eumq;, quod primo iussu non descenderat, increpauit his uerbis: Præfecte descende. Idq; etsi propterea uisus est dicere, quod humili loco natus is erat, tamen euenit postea, ut fortuna hunc ei honorem tribueret. Imperator autem quoties bellis non impediebatur, solebat ius reddere, *Antoninus in cognoscendis atq; examinandis rebus diligens.* iuberetq; multos modios aquæ oratoribus dari. In causis autem diligenter cognoscendis atque examinandis paulo longior esse, ut undecunque ius inuestigaret. nam de eadē causa dies undecim, & sæpe duodecim, aliquando etiam noctu cognouit. Cum enim esset amans laboris, tum uero diligenter applicabat animum ad omnia quæ ad principatum pertinerent. Nihil dicere solebat, nihil scribere aut facere negligenter, sed uel in minimis rebus diem sæpenumero consumere, quod existimaret non decere Imperatorem propere quicquā agere. Si quid enim prætermisisset uel in minimis rebus, non putabat se posse in cæteris calumniam effugere. Et tamen erat ualetudine usque adeo infirma, ut frigus principio perferre non posset * congregatisq; militibus, ut ipse imperauisset, priusquam cum eis colloqueretur, secederet paululum, ac modico cibo, idq; noctu, semper uteretur. Nihil enim capiebat interdiu præter medicamentum, quod Theriacum appelant: quod pharmacum non tam sumebat timoris causa, quam quod erat infirmo stomacho & pectore, ut eum ob hanc causam huic rei, & cæteris potuisse sufficere arbitrentur. *Theriacum sumebat Marcus.* *Romanorū de Iazygibus uictoria.* Eo tempore tandem Romani Iazygas uicere primum in terra, post etiam in flumine, non quod nauale prælium factum sit, sed quod conglaciato Danubio fugientes consecuti in eo *Pugnatur in Danubio conglaciato.* perinde atque in continente pugnauerunt. Nam Iazyges cum Romanos se pone sequi intelligerent, sperarentq; facile se posse eos conficere, quod glaciei essent insueti, impetum sustinendum putauerunt. Ergo Romanos a fronte alij adoriuntur, alij a lateribus irruunt, quod eorum equi in huiusmodi glacie currere tuto didicerant. Qua re animaduersa Romani nihilo magis timent, sed conuersi, aduersiq; facti hostibus, magna pars scuta deponunt: atq; quo minus cadant, in ijs alterum pedem firmant. Hoc pacto eorū impetum primo sustinent: post frænis equorum, scutisq; hostium arreptis & pilis, eos ad se trahunt, atq; ita implicatos homines equosq; pariter deijciunt, nec enim poterant in lubrico loco uiribus nostrorum resistere: quanquam

quam

quam enim etiam Romani cadebant, tamen siue quis eorum caderet supinus, hostem pedibus trahebat, atque, ut in lucta fieri solet, ita retrò proijciebat, ut eo superior esset: siue pronus caderet, hostem, qui antè ceciderat, carpebat dentibus. Nam Barbari ignari & rudes pugnę huius generis, quodque leuioris erant armaturæ, resistere minus poterant. Ex quo factum est ut pauci de multis effugerint. Igitur Marcus multis magnisque prælijs factis, aditisque periculis, Marcomanos & Iazygas subegit. Post hæc prælium acre, bellumque magnum cum ijs qui Quadi appellantur, fuit: quo ex bello uictoria præter spem, uel potius Dei beneficio consecuta est, propterea quòd Romani, cùm essent in prelio, atque in maximum periculum uenissent, mirabiliter sanè ac diuinitus conseruati sunt. Cùm enim interclusi à Quadis in locis opportunis conferti pugnarent fortiter, atque interim Barbari differrent prælium, sperantes eos calore & siti perituros, quos circùm occupatis locis omnibus sic concluserant: erant enim multo plures, ut aquam habere nullo pacto possent: cumque Romani in tantas difficultates incurrissent, ut morbo, uulneribus, ardore solis, ac siti uexarentur, nec ob eas res pugnare possent, aut aliò secedere, sed in acie stantes, atque in locis constitutis arderent, nubes derepente ita coactæ sunt, ut maximus imber aquæ ceciderit non sine Dei beneficio. Fama est Arnuphin Magum Aegyptium, qui unà cum Marco erat, Mercurium illum qui est in aere, aliosque dæmonas quibusdam artibus magicis inuocauisse, ac per eos pluuiam extorsisse. Hęc quidem à Dione dicuntur, sed is mihi mentiri uidetur, uolens an inuitus, nescio: uolentem magis arbitror, cùm non ignoret legionem militum, quæ Fulminatrix appellatur proprio nomine (eius enim mentionem facit in recensione cæterarum) ex nulla alia causa (neque enim alia circumfertur) quàm ex ea quæ in eo bello accidit, id nomen accepisse: quæ causa etiam tunc Romanis saluti, barbaris exitio fuit. Non enim Arnuphis Magus erat, cùm nusquam memoriæ proditum sit Marcum Magorum societate, aut præstigijs fuisse delectatum. Quod igitur in hac re dico, tale est. Cùm Marcus legionem unam haberet ex militibus Melitenis, (hi omnes Christum colunt) ad eum præfectus prætorianorum uenit, nescientem in illo prælio, quid consilij caperet, timentemque toti exercitui, eique fertur dixisse, nihil esse, quod ij qui Christiani nominatur, precibus impetrare non possint, esseque legionem unam in exercitu hominum huius generis. Qua re cognita, Marcum ab ijs petijsse, ut Deo suo supplicarent. Quod cùm fecissent, Deum eos exaudisse subitò, percussisseque hostes fulmine, ac Romanos pluuia recreasse: his rebus Marcum uehementer obstupefactum, edicto Christianos honore effecisse, ipsamque legionem fulminatricem appellasse: atque his de rebus epistola Marci extare dicitur. Græci quidem sciunt eam legionem Κεραυνοβόλον appellari, eiusque rei testes sunt: causam uerò cur ita appellata sit, non dicunt. Dion addit, Romanos cùm primùm pluuia caderet, omnes suspexisse in cœlum, eamque in ora recepisse: deinde scutis galeisque subiectis inde sorbsisse largiter, equisque ad bibendum dedisse: cum'que Barbari in ipsos impetum facerent, bibentes simul pugnasse, complures' que saucios sanguinem infusum in galeas, simul cum aqua absorbuisse. Hi propterea grauia damna accepissent urgentibus hostibus, quòd magna ex parte in bibendo erant occupati, nisi uehemens grando, complura' que fulmina in hostes cecidissent. Itaque licebat uidere in eodem loco aquam ignemque simul de cœlo cadere, atque ob eam causam ualere alios & bibere, exurique alios, ac prorsus interire. Non enim ignis attingebat Romanos:

Marcomanni & Iazyges à Romanis subacti.

Quadi à M. Antonino uicti.

Romanorum cum Quadis conflictus.

Arnuphis suis incantationib. pluuiam impetrat, qua dißiparentur Quadorum milites.

Dion à Xiphilino taxatur.

Piorum precibus uictoria paratur.

Quadi fulmine percußi atque fugati.

Legio Christianorum Κεραυνοβόλος appellata.

Prælium plusquàm miraculosum.

Romanos: quòd si fortè interdum cum eis misceretur, extinguebatur subitò: neque imber iuuabat Barbaros, sed non secus inflammabat atque oleum, ita ut aquam requirerent pluuia perfusi, infligerentque sibi uulnera, quò ignem sanguine restinguerent. Pars confugiebat ad Romanos, quasi illis tantummodo aqua salutaris esset: ita ut eorum Marcus etiam misertus sit: eoque facto à militibus septimùm Imperator appellatur. Quod etsi admittere non consueuerat, prius quàm esset decretum à Senatu, tamen non repudiauit, quasi id diuinitùs acciperet: de quo etiam ad Senatũ scripsit. Faustina quoque mater exercituum appellata est. Pertinax autem ob res præclarè gestas consul est factus: cuius causa multi indignati sunt, propterea quòd erat obscuro loco natus, canebantque illud tragicum,

Faustina mater exercituum. *Pertinacis consulatus.*

Τοιαῦθ' ὁ τλήμων πόλεμος ἐξεργάζεται, Talia infelix bellum efficit: uidelicet ignorãtes eundem principem Romanum fore. Cùm autem Cassius res nouas moliretur in Syria, Marcus uehemẽter perterritus, Commodum filium (is iam ephebus erat) accersi ex Vrbe iubet. Erat Cassius Syrus ex Cyri regione uir optimus, qualem Imperatorem habere esset optabile, nisi quòd erat filius cuiusdam Heliodori, qui propter multam rhetorices artis scientiam, ad præfecturam Aegypti peruenerat. Id facinus graue Cassius fecit, deceptus à Faustina, quæ cùm uirum suum imbecillum esse animaduerteret (ea erat Antonini Pij filia) sperareteque breui tempore moriturum, timuit ne si principatus ad alium deueniret, quòd Commodus adolescens erat, & stolidus quodammodo, ipsa priuatam uitam agere cogeretur. Itaque Cassio secretò persuasit, ut se compararet, quò, si quid Antonino accidisset, ipsum simul cum Imperio caperet. Hæc dum secum Cassius reputat, nũcius de interitu Marci perfertur, ut solent ista semper in deteriorẽ partẽ diuulgari. Quamobrẽ statim affectauit Imperiũ, nulla adhibita maiore diligentia in ueri cognitione, quasi uerò fuisset antè ab exercitu qui tum erat in Pannonia, Imperator designatus. Et quanquam nõ ita multò pòst uerum rescIuit, tamen quòd semel motum fecerat, de sententia decedendum sibi esse non putauit: sed omnia quæ intra Taurum erant, cepit breui temporis spatio, & sibi Imperium armis comparare statuit. Marcus cognita Cassij rebellione per Verum qui Cappadociam obtinebat, primò rem dissimulat, celatque: pòst ubi milites perlato rumore commoueri uehementer ceperunt, ac multa colloqui, eos conuocari iubet, atque apud ipsos pauca in hanc sententiam exponit. Etsi, inquit, huc ueni commilitones non succensendi aut lamentandi causa (cur enim Deo succẽsere oportet, in cuius potestate sunt omnia?) tamen eos qui meritò infelices sunt, aduersam fortunam lamentari necesse est: quod mihi euenit hoc tempore. Quàm enim graue est & molestum bella nobis ex bellis existere? quàm porrò calamitosum, ciuili bello nos implicari? quàm uerò utroque grauius est, atque calamitosius, fidem in hominibus nullam esse, fierique mihi insidias ab homine amicissimo, meque inuitum nulla facta iniuria, nulloque commisso delicto in certamen uenire? Quæ uirtus unquam tuta, aut quæ amicitia firma existimabitur, si mihi hæc facta est iniuria? nonne fides, nonne spes omnis amissa est? Quòd si meum tantum esset periculũ, nihili certè facerẽ: (nec enim natus sum immortalis) nunc autem cùm publica facta sit defectio, uel rebellio potius, bellumque ad nos omnes pariter pertineat, uellẽ, si fieri ullo modo posset, euocare Cassium, cum eoque apud uos, aut apud Senatum iure contendere: tum enim ego nullo prælio facto Imperium ei libenter cederem, si ita publicæ utilitati conducere uideretur.

Cassius. *Heliodorus rhetor.* *Faustina.* *Cassius Syrus imperium affectat.* *Oratio Marci ad milites.*

retur. Etenim pro republica perpetuos labores sustineo, qui tandiu hîc longè ab Italia commoratus sum, homo iam senex & imbecillis, ut neq; cibum suauem, neq; somnum uacuum curis possim capere. Sed quoniam Cassius mecum nollet in hac causa conuenire, (quo pacto enim mihi credat is, qui mihi tam infidus fuerit) uos oportet commilitones forti animo esse: nec enim Cilices, Syri, Iudæi, Aegyptij uobis fuerunt unquam, aut erunt potiores: non si millies, quanto nunc pauciores sunt, quàm uos, tanto plures congregentur. Sed neq; Cassij ipsius, quanquam uidetur esse optimus Imperator, multaq; prosperè gessisse, ratio ulla haberi debet. Non enim aquila graculorum dux, aut leo hinnulorum aptus esse ad bellum gerendum potest. Iam uerò illud Parthicum & Arabicum bellum non Cassius, sed uos confecistis. Quòd si ille præsertim ex rebus contra Parthos gestis habet gloriam, uos quoq; Verum habetis non modò non inferiorem illo, sed multo etiam potiorem, à quo longè plura bello uicta & parta sunt. Quinetiam iam illum pœnitere fortasse cepit, quòd me uiuere intelligit: nunquam enim id nisi mortuo me fecisset. Quòd si manet adhuc in proposito, susceptoq; consilio, tamen cùm profectionem nostram intellexerit, omnino resipiscet: uos enim metuet, me reuerebitur. Itaq; tantùm illud uereor commilitones (licet enim apud uos uerum dicere) ne aut ipse manus sibi afferat, quòd pudore scilicet adductus non audebit in conspectum nostrũ uenire, aut alius cognito aduẽtu meo, quòd contra illum proficiscar, id faciat: mihi enim permagnum præmium belli atque uictoriæ, quantum unquam accepit nemo, auferet. Quod uerò præmium dicet aliquis? homini qui iniuriam fecerit, ignoscere: ei'que qui amicitiam fidem'que uiolauerit, amicum & fidelem permanere. Quæ etsi uobis fortasse uidentur esse incredibilia, tamen ea uobis oportet persuaderi. non enim bona omnia ex hominibus prorsus exterminata sunt, sed sunt adhuc apud nos antiquæ uirtutis reliquiæ. Quòd si quis mihi fidem non habeat, tanto cupio uehementius ea quæ uidentur fieri nõ posse, facta ante oculos omnium ponere. Hæc enim sola mihi ex malis præsentibus foret utilitas, si possem re optimè confecta ostendere cunctis hominibus, nos quoq; bellis ciuilib. bene uti posse. Hæc Marcus & apud milites concionatus est, & ad Senatum scripsit, nihil Cassium criminatus, nisi quòd illum crebrò ingratum uocabat. Cassius quoq; de Marco nihil uuquam dixit contumeliose, aut scripsit. Dum Marcus se ad bellum ciuile comparat, multæ ei uictoriæ ex plerisq; barbaris nationibus, ac mors ipsius Cassij nũciatur. Nam Cassio iter faciẽti Antonius Centurio occurrit, cumq; de improuiso secundum ceruicem uulnerauit: quanquam id uulnus nõ fuit mortiferũ, propterea quòd Antonius impetu equi concitatus, facinus imperfectum reliquit, ita ut ille ferè euaderet, nisi eum Decurio interim confecisset. Hi abscisso eius capite ad Imperatorem proficiscuntur. Ita Cassius, qui hoc pacto tres menses, & dies sex imperium somniauerat, iugulatur: filiusq; eius, qui tum erat absens, interfectus est. Marcus autem cùm eò uenisset, nationes omnes quæ rebellionem fecerant, tractauit perhumaniter, neq; quẽquam ex obscuris hominibus aut ex illustribus interfecit. Sub id tempus Faustina moritur siue dolorib. podagræ, quibus laborabat, siue alia ex causa, ne ob ea de quibus cum Cassio conuenerat, argueretur: quanquam Marcus literas, antè quàm eas legeret, consciderat, ne cogeretur quenquam inuitus odisse. Ferunt nonnulli Verum antea præmissum in Syriam, quam obtinuerat, literas in supellectili Cassij inuentas conscidisse,

Cassij ingratitudo ab Antonino taxata.

Cassius grauiter uulneratur & occiditur.

M. Antonini clementia atq; animi moderatio.

Faustina moritur.

conscidisse, quòd eas nihil ad Marcum pertinere diceret. Quòd si fortè ob eam causam Marcus succenseret, longè fore melius, se unum pro multis interire. Sed Marcus nō delectabatur cædibus, idq; ex eo licet animaduertere, quòd Romæ spectabat gladiatores tanquam athletas certantes sine periculo. Nec enim gladiatoribus concessit acuto ferro dimicare, sed obtusis gladijs & teretibus omnes dimicabant. Mortem Faustinæ uehementer luxit: scripsitq; ad Senatum, ne quis eorum qui opem Cassio tulissent, morte afficeretur, tanquam in eo dolore, quem ceperat ex interitu Faustinæ, hoc uno solatio uti posset. Absit enim, inquit, ut me tenēte principatū, uestrûm quisquam meo uestro'ue decreto capite damnetur. Ad extremum addidit: Quòd si id à uobis non impetrabo, ad mortem ibo celeriter. usque adeò à cædibus alienus, mitis & bonus & pius erat. Quinetiam in plerosque beneficia contulit, qui ipsi filioq; necem machinati essent. Constituit autem ut nemo cum imperio esset apud eam gentem ex qua ortus esset, propterea quòd Cassius, cùm in Syria patria sua imperium haberet, res nouas molitus fuerat. Senatus Marco & Faustinæ decreuit statuas argēteas Romæ in templo Veneris collocari, aramq; extrui, in qua uirgines omnes quæ nuberent in urbe, unà cum sponsis sacrificarent: præterea ut in Theatro statua Faustinæ aurea in sella esset semper, quæ, quoties Marcus spectaret, in principali loco, unde ipsa spectare cōsueuerat uiuens, poneretur, eiq; omnes præstantissimæ fœminæ assiderent. Marcus postquam Athenas uenit, initiatusq; fuit, magnos honores tribuit Atheniensibus, quorum in urbe doctores omnis doctrinæ annua mercede conductos cōstituit ad omnium gentium utilitatem. Cum autem Romam uenisset, concionareturq; apud populum, ac subinde diceret inter cætera, se multos annos peregrinatū abfuisse, conclamaretq; multitudo, Octo: idq; significaret porrectis manibus, ut totidē aureos in cœnam acciperet, subrisit: tum ipse etiam, octo, inquit: ac postea octo aureos uiritim dedit, quantam summam nunquam ceperāt antea. Quibus confectis rebus omnibus, remisit id quod fisco ærario'ue publico debebant, ab annis quadraginta, absque sedecim annis Adriani, iussitq; syngraphas omnes scriptas de ijs rebus in foro comburi. Pecuniam multis ciuitatibus largitus est, in quarum numero fuit Smyrna, quæ ingenti terræmotu conquassata fuerat, eamq; Senatori & prætorio uiro ut reficeret mandauit. Ex quo fit ut mirer eos qui Marcū reprehendunt, negántq; magno animo fuisse. Is enim etsi reuera frugalissimus erat, tamē nulla in re deerat sumptibus necessarijs, licet in exigenda pecunia, ut suprà dixi, nemini molestus esset, atque in rebus necessarijs, præter quàm in re familiari, maximos sumptus sustinebat. Postquam res Scythicæ præsentiam eius iterum postulare uisæ sunt, Crispinam celerius quàm uellet ob hanc causam filio in matrimonium collocauit. Nam Quintilij, etsi uterq; eorum ualebat prudentia & fortitudine, ac usu maximarum rerum, tamen id bellum conficere non potuerunt. Quamobrem ipsi Imperatores necessariò profecti sunt. Tum Marcus pecuniā ex ærario petiuit à Senatu, nō quòd ea nō esset in principis potestate, sed q; diceret eam cæteraq; omnia esse Senatusq; populi Romani. Nos enim, inquit (id dicebat in Senatu) usq; adeò nihil habemus propriū, ut etiam uestras ædes habitemus. Cumq; hæc dixisset, hastam sanguinolētam, quæ in tēplo Martis reposita erat uersus agrū hostiū, ut accepi ex ijs qui aderant præsentes, cōtorsit: deinde cōtra hostes proficiscitur. Paterno magnas copias dat, eumq; ad præliū committēdum mittit. Restitêre Barbari totam diem:

Gladiatoribus interdictum ne acutis gladijs dimicarent.

M. Antoninus ab omni cæde alienus.

M Antonini constitutio.

Marci & Faustinæ statuæ.

Apud Athenienses annua stipendia doctoribus disciplinarum ab Antonino constituta.

Octo aurei uiritim dati. CC. drach.

Liberalitas Antonini.

Smyrna terræmotu conquassata instauratur.

Crispina nubit Commodo.

Marcus petebat à Senatu pecuniam ex ærario.

Belli hostibus indicendi ceremoniæ.

diem: tandem uerò omnes à Romanis cæsi sunt. Marcus decimùm Imperator appellatus est: qui si uixisset diutius, ea quæ in Scythia erant, omnia in suam potestatē redegisset: sed is discessit è uita X V I I Cal. April. non morbo quo laborabat, sed, ut ego certò accepi, peremptus à medicis qui Commodo gratificabātur. Cumq; esset morti proximus, Commodum militibus commēdauit. Nolebat enim uideri, ut mors sibi ab illo afferretur: tribunoq; militum signum postulanti ita respondit, Abi, inquit, ad Orientem: ego enim iam ad Occasum commeo. Mortuus cùm alijs magnis honoribus afficitur, tum uerò statuitur aureus in curia. Itaque Marcus omnium hominum qui unquam principatum tenuerunt, optimus mortuus est: multis enim uirtutibus præditus fuit, sed præsertim beneficentia, cui etiam templum ædificauit in Capitolio, eamq; proprio atq; inaudito antea nomine nuncupauit. Neq; uerò solùm se ab omnibus uitijs abstinuit, sed etiam aliorum uitia, & maximè uxoris tulit, dum ea nec inuestigaret curiosius, nec puniret. Si quis autem rem utilem faceret, eum collaudabat, eoq; homine ad eam rem utebatur, cùm interim aliena facta nunquam sibi uindicaret. Ac Marcum quidem nihil simulatè, sed omnia cum uirtute egisse, perspicuum esse potest ex eo, quòd cùm octo & quinquaginta annos, mensesq; decem, ac dies uiginti uixerit, in ijsq; cum Antonino patre diu fuerit cum imperio, ipseq; decem annos, & dies undecim regnauerit, tamen æquabilis in omni uita, nec ulla unquam in re immutatus fuit. Itaque uerè fuit uir bonus, cùm in eo nihil fictum, nihil simulatum esset. Magnum ei adiumentum attulerunt bonæ artes: nam rhetoricis & philosophiæ præceptis exercitatus fuit, habuitq; illorum Cornelium Frontonem, & Claudium Herodem præceptores: horum autem Iunium Rusticum, & Nicomedem Apollonium, homines in præceptis Zenonis exercitatos. Ex quo factum est ut magna hominum multitudo philosophari simulauerit, ut ab eo locupletarentur. Multum uerò ei contulit natura: antequam enim cum ijs uersaretur, magnopere cōtendebat ad studium uirtutis: qua in re propinquis suis, qui multi erant, & potentes & locupletes, ita satisfaciebat puer, ut omnibus maximè charus esset, atq; ob eam causam præsertim ab Adriano adoptatus in familiam, nihilo magis insolens fuit. Græco autem & Latino sermone, tum rhetoricis ac philosophię præceptis semper imbuebatur. Is antè quàm Cæsar designaretur, humeros eburneos manusq; habere in somnis uisus est, ijsq; ad omnes humanos usus uti. Sed ex illo uehementi studio atq; exercitatione factum est, ut esset ualde infirmo & imbecilli corpore, etsi principiò fuerat bona ualetudine, ita ut armis certaret, aprosq; ex equo in uenatione conficeret: sed ea, ut meritum erat ipsius, non successit. Nam homo æger toto ferè tempore principatus in plurimos morbos incidit. Quas ob res eum magis admirari soleo, & quòd superfuit alienissimis grauissimisq; negocijs, & quòd Imperium conseruauit. Id unum fortunæ eius defuit atq; fœlicitati, quòd spe filij, quē optimè, quoad eius fieri potuit, educari atque institui curauerat, frustratus est: de quo deinceps dicēdum est. Historia autem ex aureo regno in ferreum (nam ea tum accidit rerum Romanorum mutatio) delabitur.

Antoninus à suis medicis in gratiam Commodi interfectus.

Antonini iam morientis dictum.

Beneficentiæ templum.

Antoninus Imperator omniū doctissimus.

Antoninus ab Adriano Imperatore adoptatus.

Somnium M. Antonini.

Antoninus in imperio ualetudinarius.

COMMODVS.

Commodi natura & ingenium.

OMMODVS nec uafer, nec malicioſus erat, ſed præter omnes homines apertus & ſimplex. Cuius rei cauſa, tum etiam quòd timidus erat, ſeruiebat ijs cum quibus uerſabatur, à quibus inductus ignorantia meliorum, primò in malam conſuetudinem, pòſt in immanem naturam, & mores nefarios deſciuit. Erat natus nouem & decem annos, cùm pater eius mortuus eſt, multis ei Senatoribus optimis uiris curatoribus relictis, quorum conſilijs & admonitionibus multam ſalutẽ dixit, factaq; pace cum Barbaris, Romam contendit, homo ocij & urbanæ tranquillitatis cupidiſsimus. Paratæ ſunt ei ſæpenumero inſidiæ à multis: ipſe magnũ numerũ uirorũ & mulierũ partim palàm interfecit, partim clàm ueneno ſuſtulit, & maximè eos omnes ferè, qui & patris temporibus, & ſuis florẽtes erant, præter Pompeianum, & Pertinacẽ, & Victorinũ. Hos enim neſcio quibus de cauſis non interfecit. Hæc autẽ ego, cæteraq; omnia quæ ſequuntur, non ab alijs tradita, ſed à me obſeruata notaui. Poſtquam Romã uenit, orationẽ habuit in Senatu, in eaq; meras nugas dixit. etenim præter cætera poſuit in ſuis laudibus, quòd cùm equitaret aliquando, patrẽ ex multo cœno, in quod ceciderat, liberauit. ſcilicet huius generis erat glorioſa ipſius oratio. Ingrediẽti in Amphitheatrum Claudius Pompeianus inſidias parauit, atq; in anguſto quodam introitu porrecto ei gladio: Ecce, inquit, hunc tibi non mittit Senatus. Hic cùm uxorem duxiſſet filiam Lucillæ, & cum utraq; ſimul rem haberet, Commodo ita familiaris erat, ut unà epularentur, & iuuentutem unà tranſigerent. Lucilla uerò fœmina nihilo melior aut cõtinentior, quàm Commodus frater, Pompeiano uiro ſuo infenſa perſuaſit, ut Commodo inſidias faceret, eumq; ipſa perdidit: quæ etiam pateſacto poſtea ſcelere interfecta eſt. Criſpinam quoq; Commodus iratus adulterij cauſa occidit. Harum utraque ante Capreas relegata fuerat. Occiſa fuit etiam Marcia Quadrati unius ex ijs qui tum interfecti ſunt, pellex, & Electus cubicularius Commodi, quo officio Quadratus quoque fungebatur, cuius Commodi hæc pellex primò, pòſt Electi uxor fuit, quorum utrumque poſtea morte acerba affecit. Hanc Chriſtianorum ſtudioſam fuiſſe, & quòd eſſet apud Commodum magnæ authoritatis, multa in eos beneficia contuliſſe memoriæ proditum eſt. Occidit præterea Commodus Seruium Iulianum, & Paternum, à quibus, ſiquidem uoluiſſent ipſi, facilè poterat occidi, quòd ille cùm eſſet uir clariſsimus, præerat magno exercitui: hic prætorio præfectus erat. Inſuper occidi iuſsit Cardianum & Maximum Quintilios, qui & doctrina & ſcientia rei militaris, concordiaq; & opibus percelebres erant. Hi enim etſi nihil moliebantur noui, tamen exiſtimabantur propter multitudinem bonorum quę habebant, ſtatum rerum qui tum erat, dolere: utq; unà uixerant ſemper, ita ſimul cum uno filio mortui ſunt. Fuere enim maximo amore coniuncti inter ſe, neque diſſenſere unquam in gerendis magiſtratibus, copioſi plane & locupletes. Cumq; ſimul magiſtratus gererent, ſibi uiciſsim aſsidebant. Sextus uerò Condianus Maximi filius, qui ingenio & eruditione præſtabat cæteris, ut intellexit ſe quoq; condemnatum iri (is erat in Syria) poto leporis ſanguine, equum conſcendit, ex eoq; paulo pòſt cecidit conſultò, & ſanguinem quem biberat, euomere pro ſuo cepit: mox erectus à ſuis, quaſi eſſet ſtatim moriturus, domum allatus delituit:

Curatores Cõmodi. *Crudelitas Cõmodi.* *Commodi Imperatoris ad Senatum oratio.* *Ab hoc loco uſq; ad finem hiſtoriæ Dion narrat ea, quorum teſtis oculatus fuit, non quæ ab alijs tradita accepit.* *Lucilla ſoror Commodi, eius incontinentia & crudelitas.* *Criſpina uxor Commodi occiditur.* *Marcia Quadrati pellex.* *Seruius Iulianus.* *Paternus.* *Quintilij duo.* *Quintiliorum mutuus amor.* *Sexti Condiani Quintilij aſtutiſsimum factũ.*

tuit: tum aries pro eius corpore in arcam coniectus combustus'que est. Ipse ex eo tempore uario semper habitu, mutataq; ueste huc & illuc uagari cepit. Hac de re cùm essent rumores sparsi (nec enim ea quæ sunt huius generis diu latére possunt) ubique gentium diligenter perquiritur, multiq; pro eo partim propter similitudinem, partim quòd cõscij esse, eumq; recepisse putabantur, supplicio affecti sunt: multo uerò plures, qui fortaßsis eum ne uiderant quidem unquam, priuati sunt facultatibus: ipse quidem an uerè occisus fuerit (multa enim capita pro capite eius Romam allata sunt) an effugerit, constat nemini. Fuit, qui post mortem Commodi Sextum se esse diceret, ac proinde recuperare facultates eius & dignitatem niteretur. Qui quanquã sæpe, cùm examinaretur à multis, scitè respondebat, tamen postquam eum Pertinax Græcè, cuius linguæ ille peritus fuerat, interrogauit, errauit maximè, dum nõ posset intelligere id quod à Pertinace quæreretur. idq; ego præsens audiui. Est autem Malli, quod est oppidum Ciliciæ, oraculum Apollinis, & somniorum interpretatio, ubi Apollo Sexto responsum dedit, & pictura, quid futurum esset, significauit. Pictus erat in tabella puer, à quo duo serpentes suffocabantur: itemq; leo hinnulũ persequens. Quam rem ego, cùm essem in Cilicia cum patre qui ei prouinciæ præerat, non potui conijcere, antè quàm fratres à Commodo, qui Herculem postea imitatus est, quodammodo suffocatos esse intelligerem, ut Herculem infantem adhuc, memoriæ proditũ est, serpẽtes à Iunone immissos suffocasse: (Quintilij enim strangulati sunt) iamq; Sextum fugere, eumq; potẽtiorem Commodum persequi cœpisse. Equidem confunderem & perturbarem historiã, si scriberem accuratè de singulis, quos ille adductus non solùm falsa calumnia, & suspicione non uera, uerùm etiam propter opes maximas, nobilitatemq; generis, & excellentem præstantiam doctrinæ, atq; ob alias uirtutes interfecit. Fuère Commodo quædam bella cum Barbaris, qui ultra Daciam incolunt, ex quibus Albinus & Niger, qui postea bellũ gesserunt cum Seuero Imperatore, magnam gloriam cõsecuti sunt. Sed bellum Britannicum omnium longè maximum fuit. Quamobrem cùm Britãni essent eum murum transgreßsi, qui inter ipsos & Romanorum castra intercedit, uastassentq; multa, Romano duce, & militibus quos secum habebat, cæsis, Commodus timore perterritus, contra eos Vlpium Marcellum misit: is erat homo modestus & frugi. nam quòd ad cibum cæteraq; pertinet, uiuebat more cæterorm militum, eratq; fortis ac magnanimus, quoties bella gereret: pecunia quidem certè non corrumpebatur, minimè tamen lenis aut humanus erat. Dux fuit omnium uigilantißsimus: cumq; uellet cæteros qui cum ipso erant uigilantes esse, duodecim tabulas, quales ex tilia fieri solent, quotidie perscribebat uesperi, mandabatq; uni ex suis, ut alias alijs atq; alijs horis perferret ad diuersos milites, quò Imperatorem suum uigilare semper rati, ipsi minus dormirent. Et quanquam somno alioqui resisteret natura, tamen quò magis id facere posset, inedia perfecerat. nam ut ne pane repleretur, eum Roma ad se iubebat exportari, ne paulò plus quàm esset necesse, posset propter uetustatem comedere. Igitur Marcellus tali ingenio præditus, maximis atq; grauißsimis damnis Barbaros affecit: quo facto quãquam parum abfuit, quin uirtutis ipsius ergô Commodus eum necaret, tamen ipsum dimisit. Perennio uerò, qui post Paternum præfuit pretorianis cohortibus, accidit ut propter seditionem militũ necaretur. Cùm enim Commodus se studio agitãdorum curruum, & libidinibus cuiusuis generis dedidisset,

Similitudinis formæ memorabile exemplũ.

Mallus oppidũ Ciliciæ, & ibi oraculum.

Commodi Imperatoris cũm Barbaris bella. Britannicum bellum.

Vlpij Marcelli fortißimi ducis natura & ingenium.

Contra Britannos res egregiè gestæ.

Perẽnius præfectus prætorio ob militum seditionem interfectus.

ſet, nec quiſquam ferè ageret ea quæ ad principatum ſpectarent, Perennio non ſolùm cura militum, ſed etiam reliquorum omnium eſſe cepit, & maximè publicæ utilitatis. Sed milites, quoties eis aliquid ex ſententia parum eueniret, coniecta in Perennium culpa, eidem grauiter iraſcebantur. Idem fecêre ſi qui erant in Britannia obiurgati quòd ſeditionẽ feciſſent: (ij antè ſedati non ſunt, quàm eos Pertinax placauerit) miſerunt enim in Italiam mille quingentos milites delectos ex ipſorum numero: quibus, cùm à nemine prohibiti iam Romam aduentarent, occurrit Commodus, eosq́ ita interrogauit, Quid hoc rei eſt commilitones? quamobrem ueniſtis? Illi reſpondere, Propterea, inquiũt, quòd Perennius tibi inſidias parat, ut filium ſuum Imperatorem deſignet. Quod ubi Commodus credidiſſet facilè, inſtante potiſsimum Cleandro qui Perennium grauiter oderat, à quo omnia agere pro libidine uetabatur, præfectum prætorio militibus, quibus ipſe præerat, dedidit: nec eſt auſus mille quingẽtos milites cõtemnere, cùm ipſe multo plures prætorianos haberet. Illi Perennium cæſum uerberibus obtruncant, eiuſdemq́ uxorem, ac ſororem cum filijs duobus interficiunt. Ita Perennius occiſus eſt indignus eo genere mortis, tum ſua, tum Romani Imperij cauſa, niſi quòd ut præeſſet ſolus prætorianis militibus, Paterno collegæ autor interitus fuerat, cùm alioqui nunquam incumberet ad opes & gloriam, ſed continentiſsimus ac modeſtiſsimus eſſet, tutumq́ Imperiũ Commodi præſtaret. Hoc mortuo, Cæſariani, quorum Cleander princeps fuit, nullũ ſceleris genus omittere, omnia incendere, iniuria omnes afficere, uexareq́ cõtumelijs ceperunt, cùm interim Cõmodus indulgeret uoluptatibus, equorũ ſtudioſus eſſet, pugnas hominũ ferarumq́ cõmitteret. Nam præter ea quæ faciebat domi, magnum numerum hominum & belluarũ publicè ſæpe interfecit. Quinq́ enim equos fluuiatiles ſimul, ac duos elephantos uarijs diebus ſolus ipſe ſuis manibus cõfecit: præterea Rhinocerotes & Camelopardalim occidit. Sed de his ſtudijs Commodi hactenus. Mortuo autem Victorino, qui fuerat præfectus Vrbis, ſtatua poſita eſt: etſi eum Commodus ſæpenumero interficere uoluerat. Quod cùm differret grauareturq́ facere (nam Victorinus ſua tempeſtate uirtute animi & ſermonis elegantia nemini ſecundus erat) ipſe ad Perrennium acceſsit, aitq́, Audio, iam eſſe à uobis cõſtitutum me interficere: quid igitur cunctamini? aut quid prætere, cùm id uobis hodierno die facere liceat, expectandum putatis? Hic cùm aliquãdo præeſſet Germaniæ, conatus eſt domi remotis arbitris perſuadere legato ſuo, ne ſe pecunia corrumpi ſineret: cumq́ ille non parêret, in tribunal cõſcendit, iurauitq́ in eo, ſe nunquam accepiſſe munera, neq́, quandiu uiueret, accepturum: mox præcepit illi, ut ſe eodem iureiurando obſtringeret: cumq́ legatus peierare nollet, iuſsit ut ſe abdicaret magiſtratu. Victorinus quidem tali ingenio præditus erat. Cleander autem, cuius poſt mortem Perennij magna fuit autoritas, ſeruus inter ſeruos uenundatus, unà cum ijs ut baiulus eſſet, Romam deductus eſt. Progrediente uerò tempore uſq́ adeò eſt auctus, ut cubicularius Commodi factus ſit, pellicemq́ eius Damoſtratiam uxorem duxerit, & præter alios multos, Saoterium Nicomedienſem, qui ante ipſum eundem honorem habuerat, interfecerit, quanquam & ille potentiſsimus erat, per quem Nicomedienſes impetrauerant à Senatu, ut certamina celebrarent, templumq́ Commodo facerent. Hunc Cleandrum fortuna ita erexerat, ut ſuo arbitratu dignitatem Senatoriam daret, nec eam ſolùm haberet uenalem, ſed etiam officia militaria, procurationes, imperia,

Cleandri in Perenniũ odium.

Perennij mors.

Cleandri ſcelera.

Commodi Imperatoris cum feris immaniſſimis certamina.

Victorinus præfectus Vrbis.

Munerum corruptio.

Cleander ex ſeruo cubicularius Commodi.

Damoſtratia Commodi pellex.

ac postremò res omnes. Iamq; multi consumptis omnibus suis facultatibus cooptabantur in ordinem Senatorium, ita ut dictum sit de Iulio Solone homine ignobili, eum spoliatum facultatibus, in Senatum esse relegatum. Neque uerò Cleander hæc solùm fecit, sed etiam consules XXV ad annum unum designauit: quod neq; ante id tempus, neq; pòst unquam factum est. in quorum numero Seuerus, qui postea factus est princeps, cõsulatum gessit. Quamobrem colligebat undiq; grãdem pecuniam, multoq; plura quæsiuit, quàm unquam ab ullis cubicularijs factum sit. Ex his multa largiebatur Commodo, eiusq; pellicibus: multa in ædificationem ædium & balnearum, cæterasq; res priuatim publiceq; utiles impendebat. Sed ut eum fortuna extulerat, ita celeriter depresit, cui mortem cum ignominia & dedecore attulit. Neq; enim à militibus, ut Perennius, sed à plebe interfectus est. Nã cùm esset fortè magna inopia rei frumentariæ, eamq; Dionysius Papyrius præfectus annonæ fecisset maiorem, ut populus Romanus culpã in Cleandrum propter furta quæ faciebat, cõijceret, haberetq; odio, eumq;, id quod accidit, interficeret: ludis Circensibus equis septimo loco certare cunctantibus, magna multitudo puerorum in Circum accurrit: eos procera uirgo & terribilis aspectu ducebat, quæ Dea fuisse ex ijs quæ postea acciderunt, existimata est. hi pueri cùm primò maximos clamores edidissent, eosq; statim populus excepisset, cõclamassetq; unà, tandem exiliens uniuersus rectà ad Commodum (is erat in suburbano Quintilij) proficiscitur, ibi Commodo, ut bene atq; feliciter eueniat, precatur, Cleandrum execratur maximè. hic paucos milites contra illos mittit, à quibus pars uulnerata, pars interfecta est. qua re cùm plebs non modò non prohiberetur, sed multo etiam magis contenderet, confisa multitudine sua & prætorianorum uiribus: cumq; iam non longè abesset à Commodo, quem huius rei certiorem faciebat nemo, Marcia pellex Quadrati ei rem omnẽ significauit: eaq; re Commodus adeò perterritus est (quippe timidissimus erat) ut Cleãdrum statim eiusq; filium, qui in manibus Commodi educabatur, interfici iusserit. puer quidẽ solo allisus interijt, sed plebs corpore Cleandri tracto & lacerato, caput eius per totam Vrbem gestauit in pilo, nonnullosq; ex eorum numero, qui ipsius potentia nitebantur, interfecit. Commodus autem ubi expleuerat animum uoluptatibus ludisq;, tum demum cædes meditabatur, occidebatq; nobiles uiros: in quorum numero fuit Iulianus prefectus, quem publicè amplecti atq; osculari, patremq; appellare consueuerat. Itemq; Iulius Alexander (is confoderat leonem ex equo) qui postquam interfectores adesse cognouit, eos de nocte trucidauit, Emesenosq; nonnullos, ex quorum gente erat ipse, inimicos sibi factos interemit. Quo facto, admisso equo cõtendit ad Barbaros: effugissetq; omnino, nisi puerũ, quem habebat in delicijs, comitem cepisset. Cùm enim incitato equo iter sine ulla mora faceret, adolescentulum defessum labore atq; itinere non est passus à se relinqui, & deprehensus ab insecutoribus, ei, sibiq; mortem attulit. Dionysius quoq; præfectus annonæ à Commodo occisus est. Per id tempus tanta pestilentia fuit, quantam nunquam fuisse cognoui: nam uno die moriebantur sæpenumero ad duo millia hominum. Multi non solùm in Vrbe, sed etiam sub omni ferè Imperio Romano necabantur à maleficis hominibus, quòd acus oblitas uenenis quibusdam precio atq; mercede adducti in alios cõijcerent (id malum etiam extiterat Domitiani temporibus) ob eamq; causam innumerabiles homines interibãt: sed nulla uis morbi, aut maleficiorum grauior erat populo

Scomma in Iulium Solonem.
Consules XXV.
Seueri consulatus.
Cleandri magnificentia.
Dionysius Papyrius annonæ præfectus.
Cleander à plebe interficitur.
Cleander post mortem multis ignominijs affectus.
Commodi crudelitas.
Iuliani præfecti mors.
Iulius Alexander.
Dionysius Papyrius præfectus annonæ.
Pestilentia.
Acus oblitæ ueneno.

populo Romano, quàm Commodus, cùm alias ob causas, tum uerò quod ea quæ patri eius pro sua in ipsum beneuolentia decreuerat, eadem huic tribuere iussus cogebatur timoris causa. Iussus est autem Romam ipsam Commodianam, & exercitus Commodianos, deniq; diem, quo decernebantur, Commodianum appellare. Multa enim cognomina sibi sumpsit Commodus, sed præsertim Herculis: Romamq; immortalem, fortunatã, coloniam, orbem terrarum appellauit. uolebat enim omnino Vrbem suam esse coloniam uideri. Ad hæc ei statua aurea mille librarũ cum tauro & uacca facta est, mensesq; omnes ex eo nominati, atq; ita numerati sunt, Amazonius, Inuictus, Felix, Pius, Lucius, Aelius, Aurelius, Commodus, Augustus, Herculeus, Romanus, Superans. Quæ nomina cùm sibi sumeret, mutaretq; sæpenumero, tamẽ cognomen Amazonij & Superantis perpetuò retinebat, quasi omnes homines longè in rebus omnibus superaret. Vsque adeò insaniebat scelus. Scribebat ad Senatum his uerbis, IMPERATOR, Cæsar, Lucius, Aelius, Aurelius, Commodus, Augustus, Pius, Felix, Sarmaticus, Germanicus, Maximus, Britannicus, Pacator orbis terrarum, Inuictus, Romanus, Hercules, Põtifex Max. Tribuniciæ potestatis XVIII, Imperator VIII, Consul VII, Pater patriæ, Consulibus, Prætoribus, Tribunis plebis, Senatuiq; Commodiano felici salutem. Pleræq; statuæ habitu Herculis ei collocatæ sunt, decretumq; fuit, ut id tempus quo principatum teneret, nominaretur seculum aureum, idq; in omnibus literis scriberetur. Hic uerò aureus, hic Hercules, & Deus (iam enim audiebat hæc nomina) aliquando de improuiso post meridiẽ ex suburbio celeriter Romã uenit, ac triginta equorũ certamen duabus horis perfecit. Quibus ex rebus fiebat, ut ei pecunia deficeret: erat enim liberalis. nam & populo sæpe aureos quinque, denariosq; quindecim dedit. Maximam uerò partem impendebat in ea quæ suprà dixi: ob eamq; causam inferebat crimina non solùm uiris, sed etiam mulieribus, quibus partim mortem afferebat, partim seruabat incolumes, acceptis eorum facultatibus. Natali suo die nobis, uxoribusq; nostris, liberisq; singulis binos aureos, tanquam aliquas primitias imperauit, id'que tributum pendere coegit. Itemq; ex Senatoribus, qui in reliquis ciuitatib. erant, quinque denarios exegit. * Currus nunquam agitauit publicè, nisi si quãdo nocte obscura id facere cupiuisset: pudebat enim eum multitudinis. Id uerò domi faciebat assiduè prasino ornatu: nam & domi magnum numerum belluarum confecit, multas etiam interfecit publicè. Munus uerò gladiatoriũ ita obibat domi, ut crebrò aliquem occideret: nam & suis, quasi uellet eorũ capillos radere, nasum, aut aurem, aut aliud quippiam nouacula præcidebat. Publicè absq; ferro aut humano sanguine induebatur. Solebat ante q̃ ueniret in theatrũ amictus esse tunica manicata serica, alba * eumq; nos ita ornatum salutabamus. Cùm autem ingressus esset, induebatur purpurea auro intexta, accepta pari chlamyde more Græco, & corona aurea illuminata gemmis Indicis. Ferebat etiam caduceum, quale Mercurius solet. Pellis quidem leonis clauaq; gestabantur ante eum, cùm iter faceret: in theatris autem, siue adesset ipse præsens, siue abesset, in sella aurea collocabantur. Itaque habitu Mercurij introibat in Theatrum, abiectisq; cæteris quæ ferebat, præter tunicã, nudis pedibus ad rem gerendam aggrediebatur: ac primo quidem die centum ursos de superiore loco iaculis confecit. Erat enim diuisum theatrum omne, cõnexis quibusdam diametris tectum habẽtibus, circum quod inambulari poterat, ac sese bifariam secantibus,

Roma Commodiana. Commodi ambitio. Statua Commodi. Nomina mensium ex nominibus Commodi. Commodi Romani Imperatoris titulus magnificus. Statuæ Herculis habitu Commodo positæ. Commodi liberalitas. Natalicium Commodi. Senatores tributum soluunt. Crudelitas. στιχωτόν. Theatri diuisio.

cantibus, quò facilius undiq; ex angusto loco belluæ diuisæ in partes quatuor iaculis traijcerentur. Bibebat defessus in medio certamine, capiebatq; poculũ uini dulcissimi refrigerati de manibus mulieris. Quo exhausto, statim multitudo, nosq; omnes, id quod in conuiuijs dici solet, dicebamus magno clamore, ζήσειας, Viuas. Neq; uerò quisquam existimare debet, me propterea minuere grauitatem historię, quòd hæc scribo. nam cùm ea ab Imperatore facta sint, affuerimq; ipse præsens, uiderimq; singula, audiuerim & collocutus sim, nihil reticendum putaui: sed ea perinde uolui, atque si maxima essent, apprimeq; necessaria, posteris memoriæ prodita relinquere. Itaque cætera quæ hac ætate facta sunt, accuratius diligentiusq; perscribam, quàm superiora, partim quòd ego eis interfui, partim quòd illa nemini eorum qui aliquid memoria dignum possunt scribere, melius quàm mihi cognita esse putem. His igitur rebus primo die confectis, reliquis diebus descendit de superiore loco in solum theatri, mansuetasq; bestias, quæcunq; propius accederent, aut ad eum adductæ, uel retibus admotæ essent, occidit, Tigrimq; & equum fluuiatilem, & elephantũ interfecit. His perfectis rebus abijt. Post prandij tempus fungebatur muneribus gladiatorijs, exercebatq; se, dum uteretur armis secutoris, teneretq; scutũ dextera, gladium ligneum sinistra, ob eamq; causam maximè gloriabatur, quòd scæua esset. Certabat cum eo eius ludimagister, uel potius gladiator, cui ferula erat in manibus, eumq; ipse prouocabat interdum, interdum deligebat populus. Id enim cæteraq; omnia pariter cum reliquis gladiatoribus faciebat. quanquam hoc uno differebat, quòd illi parua accepta pecunia descendebant in certamẽ: Commodo autem numerabantur singulis diebus de pecunia gladiatorum, decies sestertiûm. Asiſtebant pugnanti Aemilius Lætus præfectus prætorio, & Electus cubicularius, quos pugnata ea falsa pugna, uictor scilicet osculabatur per galeam quam gerebat. Post eum pugnabãt cæteri, quos omnes primo die coegerat de inferiore loco, ornatu Mercurij caduceoq; aureo accepto, ubi in consimile tribunal ascendisset, eorumq; pugnam commiserat. quam rem nos habuimus prodigij loco. Pòst reuertit in sellam in qua sedere consueuerat, indeq; unà nobiscum spectabat cætera, etsi nihil gerebatur, quod ludis conueniret, præsertim quòd multi necarentur. Quinetiã nõnullos aliquando, quòd cunctarẽtur aduersarios interficere, unà cum eis colligari, atq; ita simul omnes pugnare iussit. Quo facto uincti certauere inter se, occidereq; multos ex spectatoribus, cum quibus certamen non erat, quòd à multitudine & angustijs loci compulsi propius accessissent. Quatuordecim dierum fuere spectacula huius generis, eoq; nos Senatores cõueniebamus cum equitibus separatim. Claudius tamen Pompeianus homo senex nunquam interfuit, licet filios suos ad spectandũ mitteret, quòd mallet ob eam causam occidi, quàm eò uenire, ubi Imperatorẽ Marci filium ista facientẽ spectaret. Tum nos magna uoce dicebamus multa, ut iussi eramus: illud autem crebrò, Dominus es, Primus es, Vincis omnium felicissimè ex æterno tempore, Amazonie uincis. Multi ex reliqua plebe ne introibant quidem in theatrũ: plerique, ubi paulùm spectassent, discedebãt, partim pudore adducti, partim quòd rumores sparsi erant, constituisse Imperatorem tela in aliquot plebeios conijcere, ut Hercules olim in Stymphalidas fecerat: idq; ex eo credebatur futurum, quòd antè omnes qui in urbe morbo, aut alia de causa pedibus carebant, unum in locum conduxerat: cumq; eorum genua quibusdam rebus serpentibus similimis com-

Præbibendi mors.

Dion ea scribit quæ uidit et audiuit.

Commodi cum feris in theatro certamina.

Certamina gladiatoria.

Secutor.

Commodus scæua.

XXV. Myriades drach.

Aemilius Lætus.

Electus.

Claudius Pompeianus occidi quàm Commodi spectaculis interesse maluit.

Fœdæ & plus quàm seruiles acclamationes.

Commodi crudelitas.

Commodus infirmos occidit.

plicauisset, dedissetq; eis spongias quas iacerent pro lapidibus, omnes claua ita, ut si gigantes essent, percussit atq; interfecit. Is timor nobis erat cum cæteris communis: nam & nobis Senatoribus id fecit, cuius causa certissimum interitum expectauimus.

Commodus timorem incutit Senatoribus ridiculè.

Abscisso enim capite passeris quem occiderat, eò uenit, ubi sedebamus: cumq; id caput sinistra, dextera gladium cruentum porrigeret, nihil dixit, tantùm caput suum ferox mouit, ut ostenderet idem se nobis facturũ. Quamobrem cùm multi riderent, gladio fuissent occisi (nam ea res primò nobis non modò non fecerat timorem, sed etiam risum mouerat) nisi ego folia lauri quæ habebã ex corona, comedissem, persuasissemq; cæteris qui iuxtà sedebant, ut idem facerent, uidelicet ut facto cõtinuo motu stomachi, indicium risus celaremus.

Laureati spectabant Senatores.

His perfectis rebus magnum nobis solatium dedit, quòd cùm esset rursus obiturus munus gladiatorium, nos equestri ueste & penula indutos uenire in theatrum iussit: quo ornatu nunquam antè theatrum ingredi consueueramus, nisi princeps è uita decessisset.

Senatores equestri ueste & penula induti in theatrũ admissi.

Ad illud accessit etiam, quòd postremo die ludorum galea eius allata fuit ad portas, per quas efferri mortui solent. Quibus ex rebus opinio cunctis iniecta fuit, mortem eius instare. Ipse quidem non multo pòst obijt, uel potius occisus est: nam Lætus & Electus qui ei infensi erant, partim quòd uersaretur in huiusmodi rebus, partim quòd ipsum timerent (quippe eis minabatur, quòd hæc se prohiberent facere) in eum coniurauerunt.

Læti & Electi in Commodũ conspiratio.

Statuerat Commodus utrunque Consulem, Eryclium Clarum, & Sysium Flaccum interficere, atq; ipse ut Consul Calendis ex eo loco in quo gladiatores aluntur, unà & Secutor exire. nõ longè enim à gladiatoribus, ita ut si esset unus ex eorum numero, præcipuam domum habebat. Idq; mihi omnes credent facilius, si intelligent, eum abscisso Colossi capite, sui capitis imaginem reposuisse, data ei claua, leoneq; æneo subiecto, ut Herculi similis esset: atq; præter supradicta nomina ita inscripsisse. Primus pugnator inter secutores, qui solus sinistra manu uicit hominum (ut opinor) duodecim millia.

Commodus abscisso Colossi capite, suam imaginem reposuit.

Marcia.

His permoti rebus Lætus & Electus in eum coniurant, communicato cum Marcia cõsilio. Itaq; postremo die anni, cùm homines in eo die festo celebrando essent occupati, uenenum ei noctu per Marciam dant in carnibus bouinis: cumq; non posset interire subitò, propter uinũ quod largiter bibere, & balneas quibus uti abundè semper cõsueuerat, iamq; uomere inciperet, ac suspicatus id quod erat, minaretur: Narcissum athletam ad eum interficiendũ mittunt, lauantemq; eius opera suffocant.

Commodus in balneo à Narcisso suffocatus.

Hunc exitum Commodus habuit, cùm regnasset annos XII, menses IX, dies XIIII. Vixit annos XXXI, menses IIII. in quo domus uerè Aureliorũ principatum amisit: post cuius mortem bella & seditiones maximæ extiterũt.

Causa quæ impulit Dionẽ ad confectionẽ huius historiæ.

Cæterùm ad componẽdam historiã de his rebus, hæc me causa impulit. Cùm librum de somnijs & prodigijs scripsissem, quorum causa Seuerus principatũ sperabat, eumq; editum in lucem misissem ad Seuerum, illeq; legisset, & ad me multa rescripsisset commodè, literis sub uesperum acceptis, cubitum discessi.

Dionis de somnijs & prodigijs liber.

Tum dormienti mihi imperatum est diuinitùs, ut historiam conficerem: quamobrem ea de quibus nunc ago, scripsi. Quæ cum ipsi Seuero & cæteris placerent maximè, statui illicò cætera omnia quæ spectarent ad populum Romanũ, perscribere: neq; solùm illa scripta relinquere, sed ita ad hanc historiam aggredi mihi uisum est, ut cuncta à principio, quousq; fortuna sineret, uno opere complecterer. Nam cùm ego grauatè hanc cõfectionem historiæ reciperem, omninoq; recusarem, Dea me cõfirmauit in somnis, ac in spem

in ſpem bonam adduxit, hanc hiſtoriam quam relinquerem, nullo un quam temporis ſpacio eſſe perituram: quam ego deam uitæ meæ curatricem eſſe cenſeo. Quod cùm mihi uideatur obtigiſſe, diligenter in hoc ſtudiũ incumbo. Itaque collegi omnia quæ populus Romanus geſsit ab urbe cõdita uſque ad mortem Seueri, eaq; collecta decem annorum ſpacio, poſtea duodecim annis compoſui: cætera enim, quemadmodum ſuccedunt, perſcribam. Porrò ante mortem Commodi huiuſcemodi prodigia uiſa ſunt. Aquilæ circa Capitolium multæ & inauſpicatæ errabant, pacem cantu ſuo nullam ſignificantes fore. itemq; bubo in eodem Capitolio cecinit. Præterea incendium excitatum in quibuſdam ædibus ad templum Pacis peruenit, conſumptisq; tabernis, in quibus merces Aegyptiorum & Arabum erant, conſcendit Palatium, ubi adeò exuſta ſunt multa, ut libelli qui ad principatum pertinebant, omnes ferè interierint. Ex quo cepit eſſe perſpicuũ, fore ut id malum non contineretur incluſum in urbe, ſed inde ad uniuerſum orbem terrarum emanaret. Nec enim id incẽdium reſtingui potuit humanis uiribus, licet eo eò magna uis aquæ & à pleriſq; priuatis hominibus, & ab ipſis militibus comportaretur, ueniſſetq; Commodus ex ſuburbio, atq; ut incendiũ reſtingueretur, inſtaret: quod tamẽ niſi cõſumptis rebus omnibus, quibus adhæſerat, finem non habuit.

Prodigia ante mortem Commodi uiſa.

Vrbis Romanæ pernicioſiſſimum incendium.

PERTINAX.

PERTINAX uir bonus fuit, tenuitq; principatum paruo tempore, propterea quòd eſt à militibus occiſus. Cùm autem nondũ diuulgata eſſet cædes Commodi, Electus Lætusq; ad Pertinacem ueniunt, eiq; non ſolùm quod factum erat, ſignificant, ſed etiam propter uirtutem & dignitatem ipſius libenter ei principatum deferunt. Hos ille ut uidit, ſtatim cognita ipſorum oratione, unum ex familiaribus ſuis, quem fideliſsimum habebat, miſit ad inſpiciendum corpus Commodi: à quo poſteaquam res confirmata eſt, clàm ad exercitum uenit, aduentuq; ſuo milites perterruit. Sed quòd Lætus aderat, quodq; ipſe multa pollicebatur (ſingulis enim daturum ſe cõſtituit duodena ſeſtertia) omnes ſibi facilè deuinxit: acquieuiſſentq; penitùs, niſi ille peroraſſet in hæc uerba. Multa ſunt, inquit, commilitones in hoc ſtatu qui nunc eſt, peruerſa & difficilia, ſed ea aliquando ueſtra ope corrigentur. Qua oratione intellecta ſuſpicati ſunt milites, ea ſibi ablatũ iri, quæ ipſis Commodus contra morem dediſſet. Itaque tulère grauiter, licet tunc diſsimulata ira acquieuerint. Pòſt egreſſus ex caſtris, nòcte in Senatum uenit, ſalutatisq; nobis, ut quiſq; in tanta turba atq; multitudine ad eum accedere potuit, pauca ex tempore in hanc ſententiã dixit. Ego, inquit, à militibus Imperator appellatus ſum, non tamen egeo imperio, quo me hodierno die propter ætatem & imbecillitatem meam, ac ſummam rerum difficultatem abdico. Hæc cùm dixiſſet, nos eum collaudauimus ex animo, uereq; delegimus. Erat enim optimo ingenio prædıtus, & robuſto corpore, niſi quòd paulùm pedum laboribus impediebatur. Itaq; Pertinax Imperator, Commodus hoſtis appellatus eſt. Hunc Senatus populusq; magnis editis clamoribus, multis ac grauibus cõtumelijs inſecuti ſunt. Cupiebant in primis corpus eius ſicuti ſtatuas trahere & lacerare: ſed cùm dixiſſet Pertinax iam terræ traditum ac ſepultũ eſ-

Pertinaci Imperium à Commodi interfectoribus propter innatas uirtutes oblatum.

Tria millia drach.

Pertinacis, de oblato ſibi imperio, ad Senatum Romanũ oratio.

Commodus hoſtis appellatus.

In Commodi corpus & ſtatuas poſt obitũ maximè ſæuitum.

se, à corpore se abstinuerunt. In cæteris nihil prætermisere, quin iacerent in illum contumelias cuiusuis generis. Iamq; Commodum Imperatorem appellabat nemo, sed perniciem ac tyrannum: addebant etiam, illudentes ei, gladiatorem, aurigam, scæuã, herniosum: Senatoribus autem, quibus Commodus magno timori erat, turba ita dicebat, Agedum salui estis, uicistis. Tum omnia quæ in theatris dicere in honorem Commodi consueuerant, cõcinnis quibusdam clamoribus, ea uersa in contumeliam canebant illudẽdi causa, quòd morte eius omni metu liberati, perciperent ex his rebus fructum libertatis, ac securè liberam dignitatem recuperarent. Nec enim satis erat ijs, quòd eum non timerent amplius, nisi in hac licentia confidenter ei maledicerẽt. Pertinax autem Afer erat natione, ex ciuitate Alba Pompeia, patre ignobili, ita in studio literarum uersatus, ut ex ijs parcè ac tenuiter uiueret. Qua de causa cùm Claudio Põpeiano familiaris fuisset, obtinuissetq; tribunatum equitum, eò peruenit postea, ut eidem Pompeiano imperaret. Ego quidem Pertinacis temporibus Pompeianum & primùm & ultimùm uidi, quòd propter timorem Commodi ruri uitam plurimum agebat, senectutis & morbi oculorum excusatiõe: sanè post mortem Pertinacis iterum ægrotauit. Apud Pertinacẽ maximo in honore fuit, qui ei in Senatu locum sedẽdi in subsellijs dedit. Pertinax nobis utebatur perquàm familiariter, erat enim affabilis: sententiã cuiusq; audiebat libẽter, suam ipse dicebat perhumaniter: agebat nobiscum moderata & honesta cõuiuia: quòd si id non faceret, alia ad alios mittebat, in quibus tamen erat frugalissimus. Quamobrem eum diuites & magnifici ridebant: cæteri, quibus uirtus luxuria potior erat, laudabamus. Cùm autem adhuc esset in Britannia post illam magnam seditionem quam sedauit, atq; eius rei causa dignus laude ab omnibus iudicaretur, Romæ equus nomine Pertinax uictor fuit, cuius equi Prasinæ factionis Commodus studiosus erat: cumq; uicisset, statim conclamatum est ab ijs qui erant earundem partium, En Pertinax est: quo audito, ij qui erant alterius factionis, irati scilicet Commodo, Vtinam quidem esset, inquiunt. quæ uerba ad hominẽ, non ad equum referebant. Præterea eundem equum, cùm non curreret amplius, essetq; ruri confectus senectute, Commodis accersi iusserat, adductumq; introduxerat in Circum inauratis ungulis, ac super aurea pelle ornatum: qui ut primùm de improuiso comparuit, rursum conclamatum est ab omnibus, Ecce Pertinax adest. Id per se dictum portendebat futura, præsertim cùm illo anno contigerit postremis ludis Circensibus: statim enim Imperium ad Pertinacem peruenit. Eadẽ quoque de claua dicta sunt, quam Commodus functurus muneribus gladiatorijs extrema die Pertinaci dederat. Itaq; Pertinax Imperiũ adeptus est, sumpsitq; cætera honesta cognomina, ac præter ea, dum uellet popularis esse, Princeps Senatus uetere consuetudine cognominatus est. Tum uerò corrigere cepit omnia quæ fierẽt sine ordine & modo: humanitas enim & probitas, & optima administratio rei familiaris, ac prudentia in publicis rebus gerendis coniuncta pari diligentia, in hoc Imperatore cernebãtur. Cumq; cuncta faceret Pertinax quę bonum principem decerent, eos qui cõtra ius fasq; interfecti fuerant, ignominiæ nota liberauit, iurauitq; se nunquam huiuscemodi pœnam admissurũ. Itaque cepẽre multi conuocatis propinquis amicis'ue cum lacrymis simul & gaudio (nam ne id quidem licebat antea) corpora mortuorum effodere, alij integra, alij partes tantummodo, ut mortis genus tulerat, aut tempus, eaq; ornata in monumentis maiorum sepelire,

Pertinacis patria & genus. *Claudius Pompeianus.* *Pertinacis humanitas.* *Equus nomine Pertinax.* *Pertinax equus inauratis ungulis in circum ducitur.* *Imperij præsagia.* *Commodi clauus.* *Princeps Senatus.* *Pertinacis laus.*

re. Per id tempus ærarium adeò exhaustum fuit, ut in eo tantùm inuentum sit decies sestertiûm. Quamobrẽ Pertinax uix ex statuis, armisq́ue & equis, & supellectile Commodi, ac pueris quos in delicijs habuerat, pecuniam redegit, unde prætorianis quantum promiserat, ac deinde populo uiritim cẽtum denarios daret: id quod fecit. Cuncta enim quæ Cõmodus ad delicias, & ad ludos, in quibus erat armorum exercitatio, & ad currus agitandos cõparauerat, uenalia proposuit, partim uendendi causa, partim ut ostenderet, quibus in rebus, & in quo genere uitæ Commodus uersatus esset, atque ut eos qui illa emerent, cognosceret. Interea Lætus, qui nõ solùm Pertinacem afficiebat maximis laudibus, sed etiam Commodo malè dicebat, quosdam Barbaros, qui à Commodo, ut pacem seruarent, magnam uim auri acceperant, domumq́ue reuertebantur, iussit ex itinere reuocari, repetitaq́ue ab eis pecunia, Referte, inquit, domum, Pertinacem Imperatorem esse. Erat enim illis Pertinacis nomen in primis cognitum ex ijs quæ passi fuerant, cum ipse in exercitu Marci militaret. Contrà autem in cõtumeliam Commodi id fecit. nam cum aliquot † adulatores & scurras, quibus facies quidẽ deformes, sed nomina & instituta uitæ multò erant turpissima, cõtumeliæ ac petulantiæ causa Commodus locupletauisset, horum nomina & bona Lætus proscripsit: qui partim risum populo, partim stomachum mouerunt, ac molestiam. Eæ enim erant eorum facultates, quas habuerant pleriq́ue Senatores, quarum causa Commodus mortem eis attulerat. Neq́ue uerò Lætus perpetuam fidem seruauit Pertinaci, uel potius ne paulum quidem. Nam cum ea quæ cuperet, non esset consecutus, milites, ut paulò pòst dicemus, contra eum concitauit. Pertinax autem Flacco Sulpiciano socero suo præfecturã Vrbis detulit. is dignus erat eam dignitatem consequi. Vxorem uerò suam Augustam, aut filium Cæsarem, licet nobis decernentibus, fieri noluit, sed utrunq́ue repudiauit prorsus, uel quòd Imperium nondum planè confirmauerat, uel quòd nolebat petulantem fœminam Augustæ nomen polluere: neq́ue passus est filium puerum adhuc, antè quàm erudiretur, sacramẽto obstringi, aut spe nominis corrumpi. Non enim educabat eum in Palatio, sed quo die principatum est adeptus, omnes eius facultates inter liberos distribuit: erat enim ei filia, eosq́ue apud auum educari iussit, cum ijsq́ue ut pater, nõ ut Imperator, erat, idq́ue perraro. Cùm autem non liceret amplius militibus rapere, aut Cæsarianis omnia pro libidine agere, utrisq́ue in odium acerbissimum uenit. Cæsariani, quòd inermes sint, nihil moliuntur: Prætoriani uerò milites Lætusq́ue contra eum coniurant, ac primùm omnium Falconẽ consulem, qui nobilitate & opibus clarus erat, Imperatorem deligunt, eumq́ue, quòd tum fortè Pertinax esset in mari, ut rei frumentariæ prouideret, in castra ducere constituunt. Eo cognito, Pertinax Romam properè reuertitur, dein in Senatum uenit, ac pauca in hanc sententiam dicit. Nolo uos latere Patres Conscripti, me, cùm in ærario duntaxat ad decies sestertiûm inuenerim, non minus quàm Marcus & Lucius militibus dedisse, quibus principibus relictum fuerat uicies septies millies sestertiûm. Cuius egestatis causa fuerunt boni Cæsariani. Sed Pertinax in eo mentiebatur, quòd se militibus parem pecuniam cum Lucio & Marco dedisse diceret: ille enim uigena sestertia uiritim dederat, hic duodena. Hanc ob causam milites simul & Cæsariani, quorum tum magnus numerus aderat in Senatu, tulêre ac murmurauêre grauiter. Cum autem nos essemus Falconem damnaturi, surrexit Pertinax, atq́ue ita exclamauit, Absit, ut me tenẽte principatũ, ullus Senator uel

Aerarium exhaustum.

Ea quæ Commodus in delicijs habuit, atque ad splendorem comparauit, diuendita.

Adulatores & scurræ à Læto proscripti.

† λοπρίας, sic uocari adulatores, scurras'ue, ipse Dio libro 50. ostendit.

Flaccus Sulpicianus urbis præfectus.

Lætus cũ Prætorianis contra Pertinacẽ coniurat.

Pertinacis ad Senatum Romanum oratio.

Falco Consul imperator factus.

Sex myriades, septem millia myriadũ, quingẽtæ myriades drach.

iure interfici iubeatur. Lætus uerò occasionem nactus, simulata causa contra Falconem, magnum numerum militum, quasi id faceret iussu Falconis, corrupit. Id ubi cæteri intelligunt, metuuntque ne ipsi quoque intereant, tumultuantur. Ex ijs ducenti audaciores cæteris in Palatium districtis gladijs contendunt: quorum aduentum non antè cognouit Pertinax, quàm illi cōscendissent, accurrissetque uxor eius, eique rem omnem significauisset. Eo uerò cognito, facinus siue forti & magno uiro dignum, siue stulto, ut quis uolet appellare, fecit. Nam cum posset facilimè irruentes concidere (quippe ei excubiæ nocturnæ, & equites in armis erant, magnusque numerus hominum aderat in Palatio) uel saltem abdere se, & clausis portis Palatij, cæterisque ianuis interiectis aufugere, neutrū eorum fecit: sed ratus se aspectu eos esse perterrefacturum, & persuasurum oratione, ijs qui iam domi erant, processit obuiam. nec enim ab alijs militibus prohibiti sunt, ianitoresque & reliqui Cęsariani non modò non clauserunt portas, sed etiam aditus omnes patefecerunt. Vt primùm uidere Pertinacem milites, omnes pudere cœpit, præter unum, iamque demissis capitibus terrā intuebantur, & gladios in uaginas recondiderant, cum ille impudens miles prosiliens ad eum, Hunc tibi, inquit, milites gladium mittunt. quo dicto, statim irruit, eumque percussit: non enim prohibuerunt cæteri milites, sed Imperatorem suum unà cum Electo occiderunt. Nam is solus nunquam Pertinacem deseruit, sed ei semper, quoad potuit, opem tulit, ac multos milites uulnerauit. Quem ego uirum bonum cùm antea semper existimaueram, tum uerò maximè sum admiratus. Milites abscissum Pertinacis caput hasta trāsfigunt, eoque facto gloriantur. Ita Pextinax, dum conatur emendare omnia breui temporis spatio, moritur, neque nouit homo multarum rerum peritus, multa simul tutò corrigi non posse: sed si quid aliud in rebus humanis, tum in primis ciuilem statū tempore egere & cōsilio. Vixit annos LXVII, quatuor mensibus, & tribus diebus exceptis. Regnauit dies LXXXVII.

Pertinax occiditur à militibus.

Electi in Imperatorē pietas.

DIDIVS IVLIANVS.

RENVNCIATA cæde Pertinacis, alij domū suam se recipiūt, alij in ædes militum contendunt, in primis quisque suæ saluti prospicit. Sulpicianus autem, quem Pertinax ad sedandos prætorianos milites in castra miserat, in ijs manebat interim, agebatque, ut à militibus ipse Imperator designaretur. Interea Didius Iulianus homo pecuniosissimus, & profusa luxuria, ac nouarū rerum cupidus, quibus etiam de causis Mediolanum in patriam à Commodo relegatus fuerat, ut primùm cædem Pertinacis intellexit, properè ad exercitum contendit. Cumque ad portas muri uenisset, petere cepit à militibus Romanum Imperium. Hîc res Vrbi turpissima, atque indignissima populo Romano accidit. Roma enim unà cum Imperio, quasi in foro aut mercatu uenalis proposita est, eamque uendebant ij qui Imperatorem suum occiderant. Emebāt autem Sulpicianus & Iulianus, factis contra se mutuis licitationibus (ille intus, hic foris erat) atque auctione paulatim ab ijs facta, eò uentum est, ut singulis militibus uicena sestertia daturos se promitterēt: nam milites utrique separatim renunciabant, quantum alter eorum daret, dicebantque Iuliano, Sulpicianus nobis hāc summam dat, quid tu adijcis? Itemque Sulpiciano, Iulianus nobis tantundem

Sulpicianus.

Iulianus à Commodo Mediolanum relegatus.

Venale imperium.

Quinque millia drach.

tantundē promittit, quid tu preterea polliceris? Potior fuisset Sulpicianus: quippe intra castra, & præfectus Vrbis erat, priorq́ uicena sestertia promiserat, nisi Iulianus non sensim amplius, sed simul ad superiora uicena sestertia, altera quina adiecisset, eamq́ summā magno edito clamore in manibus ostendisset. Tanta enim accessione permoti milites, metuentesq́ ne Sulpicianus factus Imperator cædē Pertinacis ulcisceretur, quod Iulianus aiebat fore, hunc recipiunt, & Imperatorem designant. Itaq́ Iulianus in forū, atq́ in Senatum sub uesperum deducitur, comitatus magno numero prætorianorum, quibus signa aderant multa, non secus, quàm si eos educeret ad aliquod facinus: idq́ faciebat, quò nos, populumq́ perterrefaceret. Illum enim magni faciebant milites, & Commodum appellabant. His cognitis rebus, nos, ut cuique nunciatum est, in timorem Iuliani militumq́ uenimus, & maximè ij qui Pertinaci familiares fuerant. Fui ego ex eorum numero: me enim Pertinax, præter alios honores quos mihi tribuerat, etiam Prætorem designauerat. Iulianum uerò sæpe in causis agendis, cùm patrocinium aliquorum suscepissem, ostenderam iniuriam fecisse: tamen quòd tutum non uidebatur esse domi remanere, ne propterea in suspicionem ueniremus: non equidem seruilibus animis, sed antè cœnati, per milites medios perrumpentes, introimus in Senatum. Ibi Iulianum multa digna se dicentem audiuimus: atque illud in primimis, Video uos, inquit, Imperatore carere, meq́ imperio dignissimum esse. Dicerem autem apud uos de meis uirtutibus, nisi eas perspectas atque cognitas haberetis, meq́ antea experti essetis. Quamobrem mihi non opus fuit multis militibus, solusq́ ad uos ueni, ut ea quę mihi ab illis data sunt, confirmetis. Solum enim se uenisse dicebat is, qui et foris armatis militibus septus & munitus erat, & in ipso Senatu complures habebat: odij quoq́ nostri in ipsum & timoris, uidelicet sibi conscius, mentionem fecit. Itaque adeptus imperium, & confirmatus Senatus authoritate, in Palatiū proficiscitur. ubi cùm inuenisset cœnam paratā Pertinaci, statim cepit illudere ei, accersitisq́ unde tum potuit, preciosissimis quibusque rebus, mortuo adhuc intus iacente, lusit aleis, & Pyladem saltatorē cum quibusdam alijs admisit. Postridie eius diei nos ad eum uenimus, simulantes & dissimulātes multa, ne mœrere uideremur. Populus erat in aperta mœsticia, ita ut diceret quicquid sibi collibuisset, comparabatq́ se, ut poterat. Tandem cùm ille uenisset in Senatū, essetq́ Iano, qui erat ante fores Curiæ, sacrificaturus, uno ore conclamatum est ab omnibus, eum rapuisse imperium, & paricidam esse. Hìc ille dissimulat, ac ne uideatur ferre grauiter, eis pecuniam promittit. Illi succensent uehementius, quòd uellet ipsos pecunia corrūpere, exclamantq́ omnes, Nolumus, non accipimus. Quod ut audiuit Iulianus, diutius teneri non potuit, quin proximos quosq́ interfici iuberet. Populus ea re multò grauius concitatus, non desinebat Pertinacem desiderare, Iuliano maledicere, deos inuocare, ac milites execrari. Quinetiam multi in plerisq́ locis urbis saucij, ac penè interfecti resistebant. Ad extremum arma omnes capiunt, & in Circum undique concurrunt: ibi transigunt eam noctem, & posterum diem ieiuni, ita ut ne aquam quidem biberent. Tum uerò auxilium cæterorum militum, & præsertim Nigri Pescennij, eorumq́ qui cum ipso erant in Syria, implorāt & flagitant. Tandem uerò fame coacti, defatigatiq́ labore & uigilia, abeunt, & ab armis discedunt, dum expectant externa auxilia. Iulianus occupato hoc modo Imperio, res agere cepit homine libero indignas, blandiri Senatui, et potentissi-

Mille ducentæ quinquaginta drach.

Iulianus Imperator à militibus designatus.

Dion Prætor designatus à Pertinace.

Insolens oratio Iuliani in Senatu.

Iulianus Senatus autoritate Imperator confirmatur.

Pylades saltator.

Ianus ante fores Curiæ.

Iulianus parricida atq; tyrannus à populo iudicatus & proclamatus.

Motus populi contra Iulianum.

Niger Pescennius.

Iuliani immoderata assentatio.

potentissimis quibusq;, multa eis promittere & largiri, arridere obuijs, frequentare theatra, multa cõuiuia agere: postremò nihil prætermittere, quod ad nos fouendos deliniendosq; spectaret. sed nemo nemo nostrûm ei fidebat, eratq; suspecta omnibus immoderata eius assentatio. Nam quod extra modum fit, licet putetur quibusdam esse gratum, tamen prudentibus fraude carere non uidetur. Quæ cùm Romæ facta sint, nunc quid foris actum sit, dicendum est. Erant tres uiri, Seuerus, Niger, Albinus, quorum singulis suberãt tres exercitus populi Romani, & cõplura externa auxilia: hi Rempublicã capessunt: Albinus præerat Britanniæ, Seuerus Pæoniæ, Niger Syriæ. Hos uiros tres stellæ significabant, quæ uisæ derepente circũ solem fuerunt Calendis Ianuarij, cùm Iulianus ante curiam sacra faceret nobis præsentibus. Erant enim adeò conspicuæ, ut eas milites perpetuò inspicerẽt, & inuicem commonstrarent: dicerentq; Iuliano magnum aliquod malum impendere: nos autem, quanquam id optabamus, & sperabamus fore, tamen eas apertè intueri non audebamus timoris causa: idq; ego factum esse certò scio. Ex tribus autem ducibus, de quibus paulo antè dicebam, Seuerus potentissimus & prudentissimus erat. Is cùm præcognouisset fore, sublato Iuliano ut ipsi inter se de Imperio contenderent, statuit propinquiorẽ sibi deuincire, deditq; literas homini fideli ad Albinũ, per quas eum Cæsarem faciebat. Nigrum enim noluit, qui se propterea efferebat, quòd eius fidem atque auxilium populus implorauerat. Itaque Albinus, qui se Seueri socium in principatu sperabat fore, de loco non abijt. Seuerus autem deuincta sibi omni Europa, præter Byzantium, Romam cõtendit: nusquam discedit ab armis, sed delectis sexcentis optimis militibus, medius inter illos dies noctesq; uersatur. nec enim illi thoracem unquam exuerunt, antè quàm Romam uenissent. His cognitis rebus, Iulianus Seuerũ hostem iudicat de autoritate Senatus, comparatq; se, ut cum eo pugnet. Per eos dies Romæ tanq̃ in hostili terra nihil fuit aliud q̃ castra. Fuit magnus tumultus stabulantium exercentiumq; se equorũ, hominũ, elephantũ. ab armatis ingens timor reliquis ciuibus iniectus est. Nos interdum uix risum tenebamus, quòd prætoriani nihil facerẽt dignum suo nomine, aut promissis: quippe molliter & delicatè uiuere didicerant, & quòd milites eius classis, quæ apud Amisum erat, accersiti, quemadmodum se exercerent, nescirent, nec elephanti infensi equis homines ferrent. Præsertim uerò ridebamus, quòd Palatium circundatum cancellis, & firmissimis ianuis clausum erat. Nam Iulianus cùm uideretur Pertinacẽ nunquam facilè occisum fuisse à militibus, munito hoc modo septoq; Palatio, credidit se, si fortè uinceretur, conclusum in eo superstitem esse uicturum. Lætum & Marciam interfecit, ita ut omnes qui cõtra Commodum cõiurauerant, interierint. Narcissum enim Seuerus postea bestijs obiecit, præcone ita pronũciante: Hic est qui Commodum suffocauit. Plerosq; pueros occidit, causa magicarum artium, ita ut si fortè, quod futurum erat, præcognouisset, id posset auertere. Crebrò misit ad Seuerum, qui eum ex insidijs interficerẽt. Sed postquã ille in Italiam uenit, Rauennamq; cepit nullo labore, atque ij quos Iulianus contra eum miserat, ut uel ei persuaderent reuerti, uel prohiberẽt aditibus, ad ipsum defecerũt, ac prætoriani, quibus Iulianus magnopere confidebat, perpetuis laboribus defatigati, allatisq; rumoribus de aduentu Seueri grauiter perterriti sunt: Iulianus nos conuocat, iubetq; ut Seuerum socium imperij decernamus. Interea prætoriani persuasi Seueri literis, se, si modò interfectores Pertinacis dederent, & ab

Albinus Britanniæ: Seuerus Pæoniæ: Niger Syriæ præerant.

Prodigium.

Seueri in rebus agendis prudentia.

Seuerus Albinum Cæsarem facit per literas.

Iulianus Seuerum hostem iudicat.

Palatium circundatum cancellis.

Lætus & Martia interfecti.

Narcissus bestijs obiectus.

Pueri ob magicas artes interfecti.

Rauenna capta.

ab armis discederent, nullum damnum passuros, interfectores comprehendunt, idq; factum esse Silio Messalæ Consuli significāt. Hic Consul nos conuocat in templum Mineruæ, quod templum nomen traxit ab exercitatione eorum qui in ipso erudiuntur, & quid factū sit à militibus, exponit. Nos Iuliano capite damnato, Seuerum Imperatorē appellauimus, & Pertinaci heroicos honores reddidimus. Itaque Iulianus interfectus est, iacens in Palatio, nihilq; dixit percussoribus, nisi, Quid ego peccaui, aut quem interfeci? Vixit annos LX, mēses IIII, dies totidē. ex quib. imperauit dies LXVI.

Silius Messala. Templum Mineruæ. Iulianus capite damnatus.

SEVERVS.

SEVERVS postea quā ita Imperator factus est, eos qui Pertinacem occiderant, morte mulctauit: cæteros prætorianos, priusquam ipse Romā ueniret, accersi iussit, ijsq; in planicie cōclusis, ignarisq; eius quod sibi erat euenturum, scelus, quod contra Imperatorem suum admiserant, acerbè & plurib. uerbis exprobrauit: dein arma equosq; abstulit, ipsos ex Vrbe eiecit. Hi inuiti abiectis armis, equisq; dimissis, ac discinctis sagis dispersi sunt. Vnus ex ijs fuit, qui, cùm equus nollet ipsum deserere, sequereturq; hinniens, illum, seq; interfecit: atque is equus spectantibus libenter mori uisus est. His confectis rebus, Seuerus in Vrbem uenit: cumq; sedisset in equo usq; ad portas Vrbis amictus ueste equestri, inde urbana indutus, pedibus introijt. Comitabat̄ eum omnis exercitus, pedites equitesq; armati consequebantur: fuitq; illud spectaculum omnium, quæ uidi unquam, magnificentissimū. Nam Vrbe tota floribus & laureis coronata, ornataq; uarijs uestibus, in magno splendore luminum & suffimentorum populus acclamabat albatus, lætusq;: milites, ut in magno conuentu & pompa, cum magno decore incedebant armati: nos aderamus ornatu Senatorio: multitudo contendebat illum uidere, & audire loquentem, quasi à fortuna immutatus esset, attollebantq; se uicissim, ut ipsum de superiore loco intuerentur. Postquam ingressus est in Vrbem, nobis confirmauit ea quæ superiores boni principes fecerāt, uidelicet nullum Senatorem suo iussu interfectum iri, idq; non solùm iurauit, sed præcepit etiam, ut publico decreto sanciretur, Imperatorem, si Senatori mortem afferret, eumq; cuius opera ad eam rem uteretur, liberosq; ipsorum hostes reipublicæ futuros. Verùm is primus omnium contra hanc legem fecit, quòd ea minimè obseruata, multos sustulit. In his fuit Iulius Solon, qui superius decretum iussu Imperatoris conscripserat, nec ita multò pòst occisus est. Cumq; multa fierent ab eo quæ nobis displicebant, tum imprimis accusabant eum multi, quòd cùm esset cōsuetudo, ut stipatores principis Itali, Hispani, Macedones, & Norici tantùm essent, quorum aspectus iucundus, & mores suaues erant, hunc ipse morē sustulit, Vrbemq; multitudine permixtorū militū, terribiliumq; aspectu, & auditu horribiliū, ac ferę agrestisq; uitæ repleuit. Cæterùm prodigia, ex quib. principatū sperauerat, hæc fuerūt. Cum esset in ordinem Senatorium cooptatus, uisus est in somnis uidere, se tanquam Romulum lactentem, inhiantemq; uberibus lupinis. Cumq; esset Iuliam uxorem ducturus, Faustina Marci uxor apparauit utriq; thalamum iuxta Palatium in templo Veneris, eiq; dormienti aqua aliquando è manu tanquam ex aliquo fonte emanare uisa: itemq; Lugduni cùm Prætor esset, omnis

Pertinacis occisores morte mulctantur. Equus nolens dominum deserere. Seueri in urbē ingressus. Seueri de non interficiendis Senatoribus iuramentum atq; decretum. Iulius Solon occisus. Stipatores principis. Prodigia Seueri. Iulia uxor Seueri.

omnis exercitus populi Romani eum uenit salutatum in somnis. Praeterea alio tempore quidam eum in speculam adduxit, ex qua ipse perspexit uniuersam terram, mareq́; quae cum non secus quàm instrumentum musicum pulsauisset, in ijs plurimus concentus erat. Ad haec uidit in foro Romano equũ deiecto Pertinace, qui in ipsum ascenderat, se libenter admisisse. Quę omnia cum ex somnijs intellexerit Seuerus, tum id re uera euenit, quòd cũ ephebus esset, consedit in sella principis propter imprudentiam. qua ex re atq; cęteris omnibus futurum Imperium ei denunciatum est. Quod ubi obtinuit, monumentum Pertinaci fecit, eiusq́; nomen in uotis & sacramentis omnibus iussit usurpari, praecepitq́;, ut statua eius aurea curru ab elephantis ueheretur in Circum, utq́; ei tres sellae aureae in reliqua theatra perferrent. Huic funus, etsi dudum obierat, ita factum est. Extructum erat in foro Romano tribunal ligneum ponè tribunal lapideum: suprà fuit aedificiũ, quod columnae undiq; sustinebant, eratq́; ebore uariè ornatum & auro: eò allatus fuerat lectus consimilis, cui stragulis purpureis atq; auro intextis ornato, erant circum capita belluarum terrae marisq́;, in eoq́; posita erat statua Pertinacis cerea ornatu triumphali, à qua puer egregia forma, ita ut si dormiret Pertinax, pennis pauonis muscas abigebat. Eo ita iacente, Seuerus, nosq́; Senatores, uxoresq́; nostrae accessimus funebri uestitu: illae in porticibus, nos sub dio sedebamus. Quibus ita dispositis, primò transierunt statuae omnium ueterum Romanorum illustriũ: tum chori puerorum & uirorum, qui lugubre de Pertinace carmen cantabant: deinde nationes omnes subiectae Imperio Romano in statuis aeneis ornatis, ut est cuiusq; gentis patria consuetudo. Sequebantur pòst uaria genera ciuium, lictorum, scribarum, praeconum, & qui sunt eiusdem generis. Veniebant deinceps statuae multorũ uirorum, quos praeclarè fecisse aliquid, aut excogitasse, aut in aliquo studio floruisse constaret. Subsequebantur equites ac pedites armati, certatores equi, atq; ea quae ad parentandum pertinebãt, quae ab ipso principe, & à nobis, uxoribusq́; nostris, & à clarissimis equitibus ac populis, & à congregationibus ciuium missa fuerant. Postremò ferebatur altare inauratum, ornatumq́; ebore & lapillis Indicis. Quae postquam transierunt, Seuerus ascendit in Rostra, & laudationem Pertinacis recitauit. Cumq́; oraret, crebrò exclamatum est à nobis, partim laudantibus Pertinacem, partim lugentibus: sed oratione habita, multo magis. Ac tandem cum lectum de loco, in quo erat, moueri oporteret, omnes simul lamentati sumus, ac fleuimus. Lectum tulêre à tribunali pontifices, & magistratus, non modò qui tum erant, sed etiam ij qui fuerant in sequentem annum designati, eundemq́; postea tradidêre nonnullis equitibus ut ferrent. Pars nostrûm lectum anteibat, ex quibus multi frangebantur dolore, multi canebant flebile carmen ad tibias, Imperator postremus sequebatur. ita in campum Martium uenimus. Hîc extructus erat rogus instar turris, forma trianguli, ebore & auro, ac nonnullis statuis ornatus. In summo eius, currus inauratus, quo Pertinax olim uehebatur, collocatus erat. In hunc rogum coniectis primò ijs quae allata fuerant parentandi causa, lectus impositus est. Pòst Seuerus, propinquiq́; Pertinacis statuam eius osculantur. Quo facto Imperator tribunal conscendit, nos Senatores, exceptis magistratibus, in tabulata conscendimus, ut tutò simul & cõmodè spectaremus ea quae gererentur. Magistratus & equestris ordo collocati sunt ex ordine, ut cuiusq; dignitas postulabat. Hîc confecere milites, equites atq; pedites circũ rogum cursus urbanos & cõfictos: ijsq́; peractis

Pertinacis monumentum.

Exequiae Pertinacis magnificae.

Seuerus fecit laudationem Pertinacis.

Pertinacis in campo Martio rogus.

Pertinax immortalitate donatus.

ctis cursibus. Consules rogum incenderunt. Quod cum esset factum, aquila ex rogo euolauit: itaque Pertinax immortalitate donatus est. His confectis rebus, Seuerus Nigro bellum intulit. Erat Niger Italus, equestrisque ordinis, homo nec uirtute clarus, nec uitijs admodum insignis, ita ut ob eam causam nec laudari multum, nec uituperari posset. Vtebatur legato exercitus Aemiliano, alijsque. Aemilianus præstare uidebatur cæteris, qui tum consilium dabant, prudentia usu'que maximarum rerum, quòd in multis nationibus spectatus & probatus erat. Igitur Niger, cum bellum motum esset, uenit Byzantium, inde Perinthum exercitum duxit. Sed cum nonnulla prodigia ei minus euenissent prospera, uehementer perturbari cepit. Nam aquila, quæ in statua militari consederat, in ea licet abigeretur, constitit, quousque capta est, apes'que in signis militaribus, & maximè in statuis ipsius fauos finxerunt. his de causis ipse Byzantium reuertit. Aemilianus autem commisso prælio apud Cyzicum cum quibusdam ducibus Seueri, ab eis uictus & interfectus est. Post hæc in angustijs Nicææ & Cij prælium magnum uariumque factum est, dum Nigriani in planicie pugnarent cominus, & Seueriani occupatis collibus tela ex locis difficilimis in hostes conijcerent: illi contrà nauigia quæ in lacu proximo erant, conscenderent, atque inde iacularentur. Primò superiores erant Seueriani, quos Candidus instruxerat, propter locorum, ex quibus pugnabant, difficultatem. Sed posteaquàm Nigriani conspecto Nigro, Seuerianos insecuti sunt, uictoria apud ipsos fuit. Quod ubi animaduertit Candidus, signiferos acriter increpat, conuerti contra hostes iubet, fugam militibus obijcit. Hi pudore adducti, conuersique in hostes irruunt, eosque pugnando uincunt: quos etiam perdidissent funditus nisi prope adfuisset ciuitas, noxque prohibuisset obscura, quo minus id facerent. Hoc prælio facto, rursum apud eas, quæ Pylæ, hoc est portæ nominantur, æqualis acrisque pugna commissa est. Præerant exercitui Seueriano Valerianus & Anylinus: Niger ipse legiones suas instruxerat. Locum in quo pugnatum est, propter angustiam, Cilicianas Pylas nominant, quod ex altera parte impendent prærupti montes, ex altera magna præcipitia in mare porriguntur. Hic Niger collocato exercitu in colle natura sua munito, antè milites grauis armaturæ, pòst iaculatores funditoresque & sagittarios instruxit ut & illi irruentes hostes cominus arcerent, & hi eminus super illos uiribus suis uterentur. A' dextra læuaque tutus erat, partim propter præcipitia, quæ ad mare spectabant: partim propter syluam, quæ difficili ascensu atque arduo erat. Instructo in hunc modum exercitu, impedimenta à tergo collocat, ut si quis fugere cupiat, tamen non posset. Qua re animaduersa, Anylinus primùm opponit scutatos: post eos instruit omnes milites leuis armaturæ: hos, ut hostes eminus pro illis arceant: illos, ut tutum ascensum sibi præstent. Equites misit cum Valeriano, ut syluam, quoquo modo possent, circumirent, iussitque ut Nigrianos à tergo de improuiso adorirentur. Posteaquam uentum est ad manus, Seuerianis partim scuta opponentibus, partim obtendentibus in modum testudinis, atque ita propius ad hostes accedentibus, pugna utrinque diutissimè æqualis fuit. Cepere Nigriani multitudine & natura loci superiores esse, uicissentque omnino, nisi cœlo sereno, & nulla ui uentorum perturbato, nubes & horribilia tonitrua, ac uehementes fulgores cum maximo imbre extitissent, ita ut his rebus ora atque oculi ipsorum magnopere læderentur. Quæ res ut molestiam non exhibebant Seuerianis, quòd à tergo essent, ita Nigrianos, quòd irruerent ex aduerso, maximè conturbabant. Itaque

Bellum cum Nigro.

Aemylianus legatus Nigri.

Prodigia dira.

Pugnatum est apud Cyzicum.

Prælium alterum in angustijs Nicææ & Cij.

Candidus.

Tertium prælium apud Pylas Cilicianas.

Valerianus, Anylinus.

Nigri contra Seuerianos res gestæ.

Tempestas dira.

Seuerianorum de Nigrianis præclara & diuinitus concessa uictoria. *Strages cruenta.*

que is casus animos addidit Seuerianis, quibus Deus opem ferre uidebat; hostibus timorem fecit, quòd expugnarētur diuinitùs: confirmauitq; illos suprà quàm poterāt: hos, cùm magnis essent uiribus, perterrefecit. Quibus iam se fugæ mandantibus Valerianus apparuit: hunc ut uident, sese statim conuertunt: sed cùm eos Anylinus ex altera parte arceret, rursum terga uertunt, & sursum deorsum currentes, ut casus incidit, uagantur. In hoc prælio maxima cædes facta est: desiderata sunt enim Nigrianorum uiginti millia. quam cladem somniū sacerdotis antè significauerat. Nam cum Seuerus esset in Pannonia, sacerdos Iouis uidit in somnis nigrū quendam hominem, qui irrueret in exercitū Seueri, ac postea manibus hominum conficeretur. Cuius somnij facta interpretatio ad Nigrū pertinuit nominis causa. Capta non multò post Antiochia, Niger ex ea ad Euphrarem confugit, ratus hoc unum sibi ad Barbaros perfugium futurum: sed eum insecuti Seueriani capiunt, eiq; caput abscindunt: id Seuerus misit Byzantium, & cruci affigi iussit, ut eo uiso capite Byzantij ad se accederent. His rebus gestis, Seuerus eos qui partes Nigri secuti fuerant, damnare cepit, ex quibus Cassius Clena Senator cùm ab eo damnaretur, non modò uerū non celauit, sed etiā liberè in hanc sententiā dixit, Ego, inquit, te antè æquè ac Nigrū ignorabā. Cùm autem casu factum esset ut partes illius sustinerem, necessariò quod mihi

Sacerdotis somnium. *Antiochia capta.* *Niger obtruncatur.* *Nigriani omnes à Seuero damnati.* *Caßius Clena se purgat honestis rationibus.*

» sors obtulerat, sum secutus, non ut tibi bellum inferrem, sed ut Iulianum
» opprimerem. Nihil igitur in hac re peccaui, quòd principiò ijsdem rebus
» studui quas tu agebas, & quòd ad te postea relicto eo qui mihi datus erat
» diuinitùs, non defeci. Neq; enim tu quenquam eorum qui nunc tibi in iudi-
» cio assident, uoluisses proditorē ad illum perfugere. Noli igitur nostra cor-
» pora aut nomina æstimare, sed res ipsas. Etenim omnia quæ contra nos sta-
» tues, ea cōtra te sociosq; tuos decernas necesse est. Quod si tu nullo iudicio
» aut sententia damnaberis, tamen opinione hominū, quam nulla unquā de-
» lebit obliuio, uideberis ea quæ nobis acciderunt, in cæteris repræhende-
re. Seuerus hominis licentiā admiratus, libertatemq; loquēdi, ei dimidiam partem bonorū concessit. Byzantij autem nō solùm Nigro uiuo, sed etiam mortuo multa, eaq; admirabilia gesserūt. Eorum urbs sita in opportuno loco, propter continentē quam habet utrinq;, et mare quod medium intercedit, loci Bosphoriq; natura munitissima est. Nā cùm ædificata sit in edito loco, pertinet ad mare, quod ueluti torrens fertur ex Ponto, & in extremā urbem labitur, flectiturq; aliqua ex parte ad dexteram, ubi sinum & portum facit: magna uerò ex parte in Propontidem prope ipsam urbem, ac celerius multò defluit. Habebat uerò mœnia munitissima, quorū dorsum exterius extructum erat magnis & quadratis lapidibus, tabulis inter se ex ære coniunctis: interius aggeribus ædificijsq; ita fuerāt munita, ut tantùm unus murus firmissimus esse uideretur, super quem ambulari poterat, opertusq; erat, & ad custodiendum facilis. Aderant & magnæ turres ædificatæ extrinsecus, quæ circùm fores habebant, per quas ad ipsas transiretur uicissim, ita ut qui eas circumirent, intus offenderent sese. non enim rectè, sed paulò obliquius alijs atq; alijs locis ædificatæ, omnia quæ interessent, circuibant. Ingens erat propugnaculum atq; altum è regione cōtinentis, ut facilè eos qui ipsum inuaderent, arceret. Ea quæ mare spectabant, erant minora, propterea quòd scopuli, in quibus erant ædificata, & uehemens impetus Bosphori Byzantios tutos mirabiliter præstabat, & quòd uterq; portus intra murum cathenis conclusus erat. Habebat etiam portus promōtoria, in quibus

Byzantij topographia. *Bosphorus.* *Promontoria.*

erant

erant altæ turres, quæ hostibus nauigationem difficilem efficerent: sed Bosphorus in primis proderat Byzantijs, in cuius fluxum si nauis semel uenerit, ad terram appellat necesse est. Quæ res ut est amicis gratissima, ita hostibus molestissima est. Neq; uerò Byzantium ita solummodo munitum fuerat: sed erant insuper in eo machinæ cuiusuis generis, ad quoslibet muros deijciendos paratæ, quibus conijciebant in hostes partim saxa grandia, si quando propius accederent, trabesq;, partim emittebant lapides, telaq; atque hastas, si abessent lõgius, ita ut nemo ad ea loca, quæ satis magno interuallo distarent ab urbe, posset accedere sine periculo. Inerant nonnullis machinis harpagones, quas emittebant, retrahebantq; celeriter. Harum nauiũ atque machinarum magnam partem Priscus municeps meus fecerat: quam ob causam postea & reus capitis factus, & absolutus est. Nam Seuerus cognita eius arte, uetuit ipsum morte mulctari, eiusq; opera deinceps cùm in multis alijs rebus, tum in Atrorum expugnatione est usus. Solæ enim machinæ, quas ille fecerat, non sunt à Barbaris exustæ. Byzantijs naues fuerãt quingentæ, quæ magna ex parte uniremes, nonnullæ etiam biremes erant & rostratæ: quædam à prora puppiq; clauis & gubernatoribus instructæ, utrinq; nautas habebant, quò absq; mora nauigarent, & retrocederent, & quò possent, utrumuis facerent, hostes offendere. Igitur Byzantij illis quidem temporibus multa egerunt, multa etiam passi sunt, dum trium annorũ spacio obsiderentur à cunctis ferè orbis terræ exercitibus. Ego pauca ex ijs referam, quæ nonnullam admirationem habent. Capiebant enim quædam nauigia, dum hostes in ijs præternauigarent, quos ipsi adoriebantur opportunè. Capiebant præterea triremes in ipsa statione hostium, quas præcisis ancoris per submissos urinatores, & affixas clauis ad seriem remigij ipsarũ, religatasq; funiculis trahebant ita, ut illæ sua sponte cursum ad ipsos tenere uiderentur, nullis remigibus aut uento incitatæ. Iam uerò ab ijs pleriq; mercatores uolentes capiebantur ut inuiti: qui postquã magno precio uendidissent ea quæ cõuexerant, aufugiebant. Consumptis uerò rebus omnibus quæ intus erant, Byzantij in summas angustias adducti, ac iam rebus suis diffidentes, primò quidem licet afflicti uehementer, quòd erant undiq; interclusi, tamen fortiter resistunt, utunturq; materia ædium ad naues, & funiculos ex mulierum capillis faciunt: cumq; hostes murum inuaderent, lapides ex Theatro iacere, & equos ex ære, statuasq; æneas integras ceperunt. Postquam cibus usitatus eos defecit, comedère pelles animaliũ maceratas: quibus postea consumptis, magna pars nauigat obseruatis procellis, cæterisq; tẽpestatibus, ut eis nemo posit occurrere: idq; faciũt, ut uel intereant, uel cõmeatũ cõparent. Tum uerò magno impetu & inopinato irruũt in agros, cũctaq; eodẽ modo prædant. Qui remanserãt in urbe, facinus grauissimum fecerunt: nam ut fuère debilitati, cœperunt mutuò contra se conuerti, seq; inter se comedere. Dum hæc ab alijs geruntur, pars & quidem suprà quàm ferendo essent oneratas naues conscendit, soluitq; explorata pariter magna tempestate: quæ res tamen nihil eis proderat. Nam Romani ut uidebant eos pondere pressos, ita ut parum supra aquam extarent, contrà ferebantur, irruebantq; in eos dispersos, ut uentus & tempestas tulerat, ita ut nullo facto prælio nauali, perpetuò eorum naues frangerent, earumq; partem impellerent contis, partem rostris confringerent, nõnullas impetu suo subuerterent. Illi, si maximè uoluissent, tamen nihil poterant efficere: quòd si conabantur fugere, aut submergebantur, quòd uentus erat uehemẽs, aut

Byzãtinorum instrumẽta atque tormenta bellica.

Harpagones.

Priscus municeps Dionis.

Atrorum expugnatio.

Byzantij obsidio.

Vrinatores.

Funiculi ad naues ex mulierũ capillis facti.

Fames Byzantinorum.

capti ab hostibus peribant. Hæc dum intuerentur ij qui erant in urbe, deos inuocabant magnis editis clamoribus: idꝙ faciebant in uarijs locis, ut quisque in id spectaculum inciderat. Sed postquam omnes suos uident penitus interire, tum frequentes gemitu complent omnia & lamentatione, ex eoꝙ tempore, quod erat reliquum diei, noctemꝙ totam flent atque lamentātur. Tot enim erant tabulæ fractarum nauium, ut earum nonnullæ in insulas & in Asiam perferrent, ex quibus illæ gentes cladem Byzantiorū antè, quàm eam audirent, cognoscerent. Postero die multo maior fuit calamitas: nam ubi tempestas cessauit, mare proximum Byzantio mortuis, fractisꝙ nauibus, & sanguine refertum erat, atꝙ horum partem in continentem reiecerat. Quibus perspectis rebus, accepta clades multo grauior est uisa. Ita Byzantij inuiti statim urbis deditionem faciunt. Hac deditione facta, Romani, milites Byzantiorum, eosꝙ omnes qui magistratum apud illos gerebāt, occidunt, uno pugile excepto, qui magnam opem tulerat Byzantijs, & Romanos magnis incommodis affecerat. Is confestim unum ex militibus pugno percussit, & alteri calcibus insultauit, ut ambo ea re commoti, ipsum interficerent: id quod factum est. Capto Byzantio, Seuerus tantam lætitiam percepit (is tum erat in Mesopotamia) ut militibus, quos secum habebat, ita dixerit, Tandem Byzantium cepimus. Ciuitati abstulit libertatem, eamꝙ priuauit suis dignitatibus, fecitꝙ tributariam, bonis ciuium publicatis. Vrbem, omnemꝙ regionem, quæ erat sub eius urbis potestate, Perinthijs concessit. Hi Byzantio usi sunt ut uico, & à nullo genere iniuriæ temperauerunt. Quæ quanquam iure facere quodammodo uisus est Seuerus, tamen Byzantijs magno dolori fuit, quòd mœnia urbis euertit, propterea quòd gloria priuarentur ea, quam ex magnifica ipsorum ostentatione consequerentur. Idꝙ cùm faceret Seuerus, magnum præsidium Romanorum, arcemꝙ contra Barbaros Ponti & Asiæ subuertit. Ego quidem mœnia ita diruta spectaui, ut si ea Barbari cepissent, non Romani: uideramꝙ ea, cùm adhuc starent, eorumꝙ sonitum, quem edunt, audiueram. In his septem turres à portis Thracijs ædificatæ spectabant ad mare: quarum reliquæ quidē per se uocales nòn sunt. Quòd si quis in prima turri uocem emisisset, aut lapidem in eam coniecisset, tale erat in ea artificium ac machina, ut is statim sonus ad secundam, indeꝙ ad tertiam, & omnes deinceps non interceptus perferretur. Dum muri Byzantiorum ad hunc modum facti instructiꝙ obsiderentur, Seuerus gloriæ cupiditate inductus, exercitum contra Barbaros Osroenos, Adiabenos, & Arabas duxit. Sed postquā transijt Euphratem, ac terram hostilem inuasit, factum est, cùm ea regio natura sit in summa inopia aquæ, ac tum magnis solis ardoribus exsiccata atꝙ arida esset, ut Seuerus in periculum uenerit, ne magnam partem militum amitteret. Nam defessis de uia, & calore solis uexatis, puluis tantam molestiam exhibebat, ut nec iam iter facere possent, nec loqui: hoc unum uerbum poterant efferre, Aquam aquam: quæ ut inuenta est, Seuerus, initiò perinde ac si ea nō reperta esset, anxius, poculū postulauit, plenumꝙ aquæ coram omnibus exhausit: post hunc cæteri omnes biberunt, atꝙ ita recreati sunt. Postquā Nisibim uenit, ibi substitit: Laternum uerò, Candidum, & Lætum contra Barbaros, quos paulò antè dixi, misit: qui cùm primò regiones illorum incendissent, cepissentꝙ urbes, atque ob eam causam Seuerus magnificè se efferret, quasi prudentia & magnitudine animi præstaret reliquis hominibus, maximè mirandum fuit, quòd Claudius Latro, qui Iudæam Syriamꝙ prædari ce-

Byzantij deditio.

Seueri Imperatoris cōtra Byzantios res gestæ.

Seueri contra Adiabenos Osroenos & Arabes bellum.

Aquæ penuria.

Laterni, Candidi & Læti contra Barbaros res gestæ.

Claudius Latro.

dari ceperat, & ob eam causam studiose conquirebatur, ad Seuerum pro tribuno militum uenit cum equitibus, eumq; complexus atq; exosculatus salutauit, neq; tamen ab eo agnitus, neq; captus unquam est postea. Per id tempus Scythæ statuebant bellũ gerere, sed eos, quò minus id facerent, deterruerunt tonitrua, atq; fulgores cum imbri maximo. Cùm enim de bello deliberarent inter se, tres uiri primarij fulmine percusi conciderunt. Seuerus rursum exercitum in tres partes distribuit: quarum partium uni Lętum, alteri Anylinum, tertiæ Probum præfecit: dein eos * in diuersas partes Imperij dimisit, quòd illi quamuis tripartitò sint aggresi, tamen ægrè tuebantur. * Seuerus Nisibi magnam dignitatem dedit, eamq; urbem commisit equiti Romano: cumq; dicere soleret, se magnam regionem adiunxisse Imperio, eamq; propugnaculum Syriæ effecisse, tamen re uera ex frequentibus bellis constat illam nobis causam esse multorum sumptuum, propterea quòd pauca reddit, insumitq; multa, quodq; nos ad Medos finitimos, Parthosq; progresi, pro ijs semper quodam modo pugnamus. Seuero autem nondum à bellis Barbaricis respiranti bellum ciuile cum Albino Cæsare coortum est, quòd Seuerus ei, uidelicet Nigro de medio sublato, cæterisq; rebus ex sententia cõstitutis, ne Cæsaris quidem honores tribuebat, cùm interim Albinus etiam Imperatoriam dignitatem postularet. Quas ob causas toto orbe terrarum cõmoto, nos quidẽ Senatores quiescebamus, quiq; nõ erant apertè in hunc aut illum propensi, communicabãt secum pericula, ac spes quas habebant. Populus autem teneri nõ poterat, quin hoc malum palàm deploraret. Nam cùm esset ante Saturnalia postremus dies ludorũ Circensium, ad quos maxima hominum multitudo confluxerat: cui spectaculo ego interfui Consulis amici mei causa, audiuiq; diligẽter omnia quę tum dicta sunt, ita ut potuerim aliquid de ijs certò scribere: cumq; conuenissent innumerabiles homnes, ut suprà dixi, spectabant currus certãtes inter se senos, ut factum fuerat Cleandri temporibus, atque interim neminem collaudabant, ut erat consuetudo. Sed postquam illi suos cursus confecerũt, ac aurigas ad alterum cursum aggredi oportuit: qui tacuerãt antè, repentè simul omnes maximo applausu manuum conclamant, populoq; felicitatẽ ac salutem precantur, urbem Romam reginam atque immortalem uocant, atq; uno ore, Quousq; tandem, inquiunt, hæc patiemur? quousq; bello uexabimur? Cumq; dixissent alia quædam eiusdem generis, tandem exclamant hæc ita se habere: eoq; facto se ad certamen equorum cõuertunt. Id factum est afflatu aliquo diuino: neque enim aliter tot millia hominum conclamare simul cepissent, quasi chorus edoctus diligentisimè, neque eadem uerba integrè, quasi multùm ac diu cogitatata pronunciauissent. Nos quidem his rebus perturbari cepimus, & maximè quòd ignis repẽtinus in aere, qua parte spectat ad Septentrionem, est uisus, ut eo pleriq; totam urbem comburi, multi cœlum ipsum ardere existimarent: quòd cœlo sereno pluuia rori simillima, colorisq; argẽtei in forum Augusti defluxit: quam ego etsi non uidi, cùm caderet, tamen, ut ceciderat, inueni, eaq; ita ut si esset argentũ, obliui monetam ex ære, mansitq; is color tres dies: quarto uerò die, quicquid oblitum fuerat, euanuit. Iisdem temporibus quidam Numerianus grammaticus ex eorum numero qui pueros literas docẽt, Roma, nescio qua opinione adductus, in Galliam profectus est: ubi dum se Senatorem esse simulat, missumq; Seuero ad comparandum exercitũ, primò paruas copias cogit, ijsq; conficit aliquot equites Albini, atq; alia multa pro Seuero fortiter gerit.

Scythæ à bello suscepto diris tempestatibus deterriti.

Exercitus Romanus in tres partes diuiditur.

** Hæc in Græco propter falsam uocem ἀρχὴν sunt uitiosa.*

Nisibis.

Bellum Seueri cum Albino.

Saturnalia.

Circenses ludi.

Prodigia.

Ros coloris argentei.

Numeriani pro Seuero res fortiter gestæ.

Seueri ad Numerianum literæ. rit. Quibus cognitis rebus, Seuerus ratus uerè Senatorem esse, ad eum scripsit, collaudauitq; per literas, & ut sibi maiores copias compararet, iussit. Is maiore facto exercitu, præter cætera quæ præclarè ac mirabiliter gessit, misit ad Seuerum pecuniam quam coegerat ad septingenties sestertiûm: pòst uenit ad Seuerum potitum uictoria, eumq; nihil celauit, neque petijt ab eo ut se uerè cooptaret in ordinem Senatorium. nam cùm magnos honores opesq; consequi potuisset, tamen noluit: sed ruri contentus paruo, quod à Seuero in diem accipiebat, uitam egit. Prælium uerò Seueri & Albini apud Lugdunum ita factum est. Erant utrique militum quinquaginta millia, aderatq; præsens uterque in bello, quasi de capite certaretur: etsi Seuerus antè nulli prælio interfuerat. Albinus nobilitate & doctrina antecellebat: alter scientia rei militaris, & peritia ducendi exercitus potior erat. Accidit priore pugna, ut Albinus Lupum uinceret unum ex ducib. Seueri, eumq; cum magno militum numero interficeret. Sed genus alterius pugnæ uariũ fuit. nam cùm primò sinistrum cornu Albini uictum profugisset, eosq; insecuti Seueriani simul magno impetu facto trucidarent, atque eorum tentoria diriperent, milites Albini ij qui dextrum cornu tenebant, habebantq; ante se cæcas fossas, tecta ipsarũ superficie, ad eas usq; progressi, iaculabantur eminus, neque longius progrediebantur: sed simulato maximo timore statim retrocedebant, ut hostes ad insequendum se pellicerent: id quod euenit. Irati enim Seueriani, quòd illi paruam irruptionẽ fecissent, ac contemnentes quòd subitò fugissent, impetum fecerunt in ipsos, rati campum qui inter utranque aciem medius erat, peruium esse: cumq; ad fossas uenissent, cladem grauissimam acceperũt. nam primi fractis subitò ijs rebus quæ fuerant in superficie positæ, in foueas incidunt: qui proximi sunt, offendunt, & super illos corruũt: cæteri dum retrocedunt timoris causa, uidelicet improuiso retro uersi, non solùm ipsi impingunt, sed etiam nouissimum agmen conturbant, ita ut in maximam & cõfusam phalangem compellantur. Fuit horum, & eorum qui in foueas inciderunt, magna cædes equorum pariter atq; hominum. Præterea in hoc tumultu, qui inter uallem erant et fossas, sagittis telisq; transfixi concidebant. Qua re animaduersa, Seuerus cum prætorianis cohortibus ad opem eis ferendam uenit: tantumq; abfuit ut illos auxilio iuuaret, ut etiam prætorianos ferè perderet: ipse quidẽ Seuerus amisso equo in periculum uenit. Sed ut uidit suos omnes fugere, statim discissa chlamyde, districtoq; gladio in fugientes contendit, ut uel illi affecti pudore reuerterentur, uel ut ipse unà cum ijs occideretur. Itaque multi uiso Seuero constiterunt ac reuersi sunt: qui repentè conuersi, ratiq; suos qui sequebantur, hostes esse, magnum numerum eorum pro Albinianis concidunt: pòst uerò hostes insequentes se in fugam conuertunt, atque ad extremum ij equites qui cum Læto remanserant, reliquos à latere adorti, omnes conficiunt. Nam Lætus, quandiu pugna æqualis fuit, substitit, circumspiciens atq; sperans utrunq; periturũ, sibiq; reliquos utrinq; milites Imperiũ daturos. Sed posteaquam Seuerum iam superiorem esse cognouit, tandem ad rem aggressus, Albinianos confecit. Itaq; Seuerus uictoria potitus est. In hoc prælio exercitus populi Romani magnam cladem accepit, quòd utrinque innumerabiles ceciderint, ita ut uictores magna ex parte hanc calamitatem lamentarentur, dum campũ hominibus equisq; mortuis plenum uiderent. Pars enim iacebat multis uulneribus concisa, multi nullis acceptis uulneribus coaceruabãtur: tum arma dispersa atq; abiecta cõspiciebantur: tantaq; copia

Marginal notes: *Mille septingẽtæ quinquaginta myriades drach.* — *Prælium Seueri & Albini.* — *Lupus Seueri dux ab Albino uictus.* — *Stratagema.* — *Seueri res gestæ.* — *Læti res gestæ.* — *Seueri cruenta de Albino uictoria.*

copia erat effusi sanguinis, ut in fluuios influeret. Albinus in ædem quandã ad Rhodanum confugerat, quam ut sensit septam undiq; custodia teneri, mortem sibi consciuit. Non enim ea refero quæ scripsit Seuerus, sed ea quæ uerè constat esse facta. Is ut uidit corpus Albini, uehementer sibi gratulatus oculis linguaq;, reliquum quidem iussit abijci: caput autem misit Romam, & cruci affixit. His ex rebus cùm perspicuum fuit nihil esse in ipso boni principis, tum uerò multò magis nos populumq; per literas perterruit: quippe qui potitus omnibus armatis militibus euomebat apud inermes omnem iram, quam longo tempore antè in ipsos conceperat: sed & nobis timorem longè maximum fecit, cùm se Marci filium, & Commodi fratrem diceret, et Commodo, in quem antea contumeliosus fuerat, heroicos honores daret. Nam cùm haberet orationem in Senatu, extolleretq; Syllæ, Marij & Augusti acerbitatem ac crudelitatem, ueluti rem tutissimam: modestiam autem & humanitatem Pompeij atq; Cæsaris, ut rem illis ipsis perniciosam deprimeret, ad defendendum Commodum processit, increpans Senatum, quòd immeritò eum notaret ignominia. Præsertim, inquit, cùm pleriq; ex uobis " multo uiuant turpius. Nam si graue fuit, inquit, quòd ille sua manu feras oc- " cideret: nónne unus ex uobis uir consularis, & iam grandis natu heri & ali- " quot diebus antè Hostiæ cum meretrice imitante pardalim publicè collu- " debat? at gladiator erat Commodus? quasi uerò uestrũ gladiator sit nemo. " Cur igitur, inquit, nonnulli ex uobis scuta eius, galeasq; aureas, quas ille ha- " buerat, comparauerũt? Hac oratione habita, quanquã uiros XXXV. ex ijs " qui, quòd Albinum secuti essent, rei facti erãt, absoluit, ijsq; usus est nõ ali- " ter atq; si omni culpa caruissent, hi erant ex primis Senatoribus: tamẽ uiginti nouem uiros capite damnauit, in quorum numero fuit Sulpicianus Pertinacis socer. Post hæc bellum intulit Parthis, qui occupato Seuero in bellis ciuilibus, securi Mesopotamiam ceperant, magnis copijs conductis: cepissentq; Nisibim, nisi Lætus eam, dum in ipsa obsideretur, cõseruasset: ex qua urbe magnam gloriã est adeptus, præsertim cùm in cæteris rebus ciuilibus publicis ac priuatis, belli pacisq; temporibus optimus uir esset. Postq; Seuerus Nisibim uenit, aprum reperit maximũ, qui magno impetu equitem deiecerat ex equo, atq; interfecerat, dum is suis uiribus confisus, conaretur ipsum conficere: tandem uerò à triginta militibus captus cæsusq; ad Seuerum perlatus est. Parthi aduentu Seueri minimè expectato, domum sunt reuersi. Præerat ijs Vologæsus, cuius frater cum Seuero erat. Seuerus ædificatis nauibus in Euphrate, in quibus nauigabat celeriter (erant enim celeres naues, & optimè instructæ propter copiam materiæ, quam Euphrates & finitima loca suppeditant) omnia quæ ab illis parata fuerant, itemq; Seleuciam & Babylonem desertas celeriter cepit, ac paulò pòst Ctesiphontem, quam urbem diripiendam reliquit militibus, & in ea cædem maximam fecit, cepitq; superstitum hominum ad centum millia. Vologæsum tamen nõ est insecutus, neq; Ctesiphontem retinuit, sed tanquam ob id solum uenisset, ut eam diriperet, discessit coactus ignoratione locorũ & inopia necessariarum rerum, reuersusq; est alia uia, quòd fœnum lignaq; inuenta in superiore itinere cõsumpta essent. Pars pedestris exercitus iter fecit ad superiorem ripã Tigris: pars nauibus uecta est. Post hæc Seuerus ut transijt in Mesopotamiam, Atra, quæ non longè aberant, frustrà adortus est. Quinetiam pleræq; machinæ ipsius exustæ sunt, magnoq; numero militum interfecto, multi saucij fuerunt. quamobrem inde castra mouit. Dum autem bellum ge-

Albinus mortẽ sibi consciuit.
Seueri in Albinum crudelitas.
Seueri in Senatu oratio.
Sulpicianus damnatur.
Bellum infertur Parthis.
Nisibis ciuitas à Parthorum insidijs à Læto conseruata est.
Aper ingens.
Vologæsus Parthorum dux.
Seleucia & Babylõ ciuitates à Seuero captæ.
Atra obsidentur.
Seueri crudelitas.

Iulius Crispus ob carmen Vergilianum occiditur. Illud est, Aeneidos XI, Scilicet ut Turno cõtingat regia cõiux: Nos animæ uiles, inhumata, infletaq; turba Sternamur cãpis.

Lætus occisus.

Atrenorũ obsidio.

reret, iusserat occidi duos clarissimos uiros, Iulium Crispum tribunum prætorianorum militum, quòd defessus belli laboribus, ac ira incitatus cecinerat carmẽ Maronis, quo carmine unus ex militibus Turni, qui bellum cum Aenea gerebant, dolet nulla ratione magnum numerum hominum perire, ut Turnus Lauiniam in uxorem ducat: Valeriumq; militem, qui Crispum accusauerat, tribunum in eius locum designauit. Occiderat præterea Lætũ, quòd uir prudentissimus, & militibus charus erat. hi enim nisi Læto duce se negabant militaturos. Cuius cædis causam imputauit militibus, quasi cõtra uoluntatem suam id facinus essent ausi: quippe ueram causam nullam, nisi inuidiam habebat. Comparato magno commeatu, paratisq; machinis, iterum in Atra exercitum duxit. Graue enim esse statuebat, captis cæteris, eam urbem solam atque in medio positam resistere. Itaq; in eam rem magnos sumptus fecit, amisitq; machinas omnes, præter eas quas Priscum suprà fecisse diximus. Amisit præterea milites complures: quippe etiam dum pabularentur, cædebantur, impetum faciente in ipsos celeriter barbaro equitatu Arabum, & Atrenis longissimè iaculantibus, telaq; ita conijcientibus machinis quibusdam, ut sæpe satellites Seueri prosternerent. nam uno impulsu bina tela emittebant, conijciebanturq; multa manibus & arcubus multorum: sed maximum damnum intulerunt Seuerianis, cùm propius ad muros accederent: multo uerò maius, cùm aliquam eius partem diruissent.

Naphtha.

Tum enim Naphtha, quod ex genere bituminis esse suprà dictum est, coniecerunt in eos, quo machinæ, milites q; omnes quos attigit, conflagrauerunt: atq; hæc Seuerus spectabat ex superiore loco. Cùm autem pars aliqua muri corruisset extrinsecus, uellentq; cuncti milites promptis animis reliquum inuadere, Seuerus prohibuit ne id facerent, iussitq; palàm ubiq; canere receptui, propterea quòd magna erat opinio, grandem pecuniam, & Solis donaria in eo oppido reposita esse: sperabatq; Arabas, ne ui capti redigerentur in seruitutem, hunc thesaurum perfacilè indicaturos. Sed uno interiecto die postquam uidet ad se legatos ab Atrenis non uenire, ut deditionem facerent, imperauit militibus, ut in murum (quanquam noctu instauratus fuerat) irrumperent. Cui dum nemo ex militibus Europæ, qui poterant aliquid perficere, parére uoluit, Syri coacti pro illis irruptionẽ facere, magnam cladem acceperunt. Itaq; Deus urbem liberauit, qui per Seuerum reuocauit milites, cùm possent in ipsam ingredi: & Seuerum cupientẽ eandem postea capere, per milites prohibuit. Quamobrem Seuerus tam anxio fuit animo & solicito, ut cùm ab eo unus ex ducibus ipsius tantummodo peteret quingẽtos quinquaginta milites Europæ, seq; sine reliquorũ periculo urbem capturum polliceretur, ita cunctis audientibus responderit: Vnde, inquit, tot milites habebo? Id ab eo propterea dictum est, quòd milites dicto audientes non essent. Cùm autem tenuisset illam urbẽ obsessam spacio xx dierum, uenit in Palæstinam, ac Pompeio parentauit: inde profectus in Aegyptum, totam regionem uidit, occultasq; res in ea & penitus abditas conquisiuit. Nihil enim fuit diuinarũ aut humanarum rerum, quod ille non uoluerit perscrutari: præterea libros omnes in quibus arcana continentur, quiq; potuerũt inueniri, ferè ex omnibus adytis sustulit. Clausit monumentum Alexandri, ne quisquam corpus eius uideret in posterũ, ne'ue ea quæ in ipso scripta erant, legeret. Quæ cùm ab eo facta sint, mihi non est necesse scribere cætera quæ ad Aegyptum pertinent: quanquã ea quæ de Nilo habeo multis rationibus perspecta atque cognita, iure possum referre. Is ex

Solis donaria.

Milites non parent Seuero.

Syrorum in Atrenorum obsidione magna strages.

Milites Europæ potiores.

Seuerus parentauit Pompeio.

Seueri in Aegyptũ profectio.

Monumentum Alexandri.

monte Atlante certò fluit, qui mons est in Macennitide, nõ longè ab Oceano, qua parte spectat ad occasum Solis: mons est longè omnium altissimus, quem poetæ ob eam causam columnã cœli esse dixerunt: nam ad summum eius uerticem nemo ascendit unquam, neq; culmina uidere potuit, quamobrem plenus est perpetuis niuibus, ex quibus æstate magnã copiã aquæ emittit, cùm alioqui ad radices undiq; paludes habeat, quæ tũc multo fiunt maiores, augeturq; Nilus, propterea quòd fons eius est, ut ex crocodilis, cęterisq; quæ utrobiq; nascuntur, conijcitur. Neq; uerò mirari quisquam debet, si nos ea diximus, quæ sunt à ueteribus Græcis ĩgnorata. Nam Macennitę propter Mauritaniam inferiorem habitant, multiq; ex ijs qui illic bella gerunt, ad Atlantem perueniũt: sed de his hactenus. Interea Plautianus, cuius erat apud Seuerum maxima autoritas, quiq; præfecti potestatem habebat, eratq; omnium hominum potentissimus, morte affecit magnum numerum priuatorum hominum, & optimatum. Is erat homo inexplebili cupiditate: omnia enim petebat ab omnibus, & capiebat omnia, nullamq; gentẽ, nullam ciuitatem reliquit, quam non prædaretur: cumq; cuncta diriperet undequaq;, ea congerebat domum suam, multoq; plura munera ab omnibus ad eum, quàm ad Seuerũ mittebantur. Postremò equos Solis tigribus simillimos ex insulis maris rubri, missis Centurionibus furatus est. hoc enim uno infinitã eius cupiditatem uideor ostẽdisse. Quanquã & illud addendũ uidetur, centum ciues Romanos nobiles uiros domi ab eo excisos esse, id quod nemo nostrũ antè quàm ipse moreret, intellexerat. Quibus ex rebus percipi potest, quanta fuerit hominis peruersitas atq; potentia. Excidit aũt non solùm pueros & adolescentes, sed etiã uiros, quorũ nonnullis uxores erant: idq; fecit, ut Plautilla filia eius, quam postea Antoninus uxorẽ duxit, haberet magnũ Eunuchorũ famulatũ. Nos quidẽ eosdem homines Eunuchos, maritos, patres, priuatos testibus, exectos, & barbatos uidimus. Ex quo non iniuria dici potest, Plautianũ omnibus hominibus, atq; adeò ipsis principib. Romanis potentiorẽ fuisse. Etenim præter cætera statuæ ei multo plures & maiores, quàm illis, non solùm in alijs ciuitatibus, sed etiam Romę, neq; tantùm à priuatis ciuibus, sed etiam ab ipso Senatu collocatę sunt. Per fortunã eius iurabant cuncti milites ac Senatores, proq; eius salute publicè supplicabatur. In causa harum rerum fuerat potissimum Seuerus, qui ei ita permiserat omnia, ut ille Imperatoris, ipse præfecti loco esset. quicquid enim diceret, aut ageret Seuerus, id ille perspectũ habebat: arcana uerò Plautiani sciebat nemo. Huius filiam Seuerus filio suo in matrimoniũ dedit, posthabitis multis uirginibus nobilissimis atq; pulcherrimis, ipsumq; Plautianum designauit Consulem, quem ferè cupiebat successorem Imperij relinquere. Nam ita de eo scripsit in epistola quadam: Virum diligo, ut cupiam eum mihi esse superstitem: patiebaturq; illum recipi in potiora diuersoria, resq; ad uictum necessarias meliores habere, & copiosiores. Itaque cùm aliquando Nicææ, quæ mea est patria, mugilẽ postularet, quos maximos ille fert lacus, misit, qui à Plautiano peterẽt, acceptumq; ab eo ad se perferrent. Quòd si ad comminuendam eius potentiam uidebatur nonnulla facere, tamen his contrarijs, multoq; maioribus & clariorib. rebus cætera omnia obscurabantur. Quocirca Tyanis cùm Seuerus Plautianum ægrotantem uisitaret, milites Plautiani non sunt passi eos qui Seuerum consequebantur, unà ingredi. Et quidam cùm actiones haberet, iussus à Seuero, cùm esset ociosus, ut aliquam actionem intẽderet, Non possum, inquit, nisi

Nilus à monte Atlante ortum habet.

Plautiani præfecti auaricia atq; crudelitas.

Equi tigribus persimiles.

Centum ciues excisi à Plautiano.

Plautilla filia Plautiani nupsit Antonino.

Plautiani infinitæ statuæ.

Plautiani filia Seueri filio matrimonio copulata.

Nicæa patria Dionis.

Plautianus Seuero longè potentior.

nisi Plautianus mihi iusserit: adeò potentior erat Seuero in rebus omnibus, ut etiam apud eum Iuliam Augustam semper calumniatus sit, & in eam, ac de matronis nobilibus tormentis quæsiuerit: quę dum ob eam causam philosopharetur, & tempus cum Sophistis trāsigeret, Plautianus homo profusa luxurie uomebat in conuiuijs, quòd nihil posset propter cibi uiniq́ maximam copiam concoquere, puerisq́ ac puellis non sine magno probro utebatur, cùm tamen uetaret uxori suæ, ut neminem aspiceret, neq́ sineret ullo pacto, ut ab aliquo, ne ab ipso quidē Seuero, aut Iulia cōspiceret. Per id tempus factū est mulierū certamē, in quo tanta cōuenerat multitudo athletarū, ut mirarētur omnes, quemadmodū eos stadium caperet. In quo certamine cùm mulieres crudelissimè pugnauissent, essentq́ ob eam causam cæteras nobilissimas fœminas cōuicijs consectatę, cautū est ne qua mulier usquā in reliquū tempus munerib. gladiatorijs fungeretur. Cum igitur essent statuæ cōplures factæ Plautiano (oportet enim res gestas exponere) Seuerus iniquo animo ferens tantā statuarū multitudinem, cōflare quasdā ex ijs cepit. Qua de causa rumor fuit in plerisq́ ciuitatibus, ipsum Plautianū oppressum esse, & penitus interijsse, multiq́ statuas eius cōciderunt, de quibus postea suppliciū est sumptū. Fuit in eorū numero Racius Constās, uir clarissimus, qui Sardiniæ præerat. Quarū rerū ego mentionē feci, propterea quòd cùm orator, qui Constantē accusauit, multa dixisset, atq́ illud in primis, Cœlum ruere citius posse, quàm Plautiano damnum à Seuero inferri: quibus rebus, atq́ ijs quæ sunt eiusdem generis, dicente illo, fides haberi poterat meritò: cumq́ Seuerus audacter nobis, qui unà iudices eramus, confirmasset, non posse ullum malū ab se Plautiano accidere, nō tamen perpetuò floruit Plautianus, sed intra annum occisus est, cunctæq́ statuæ ipsius dissipatæ sunt. Antè quàm autem id fieret, cetus maximus appulit in eum portum quem Augusti esse dicimus, in eoq́ captus est. Cuius ceti figura introducta in amphitheatrum, tanta fuit, ut quinquaginta ursos caperet. Præterea cometes Romæ per multos dies uisus est, fuitq́ opinio eum magnū aliquod malum portendere. Interea Seuerus postquam attigit decennium principatus sui, congiario populo, prætorianisq́ militibus dato, eis tot aureos, quot annos imperauerat, dedit. Quam ob causam sibi mirum in modum placebat, cùm reuera nemo unquam simul tantundem eis dedisset. consumptum enim in ea largitione bis millies sestertiûm. Eodem anno celebratæ sunt nuptię Antonini filij Seueri, & Plautillæ Plautiani filiæ. Is tantū filiæ suæ dedit, quantum reginis quinquaginta satis fuisset. quæ omnia per forū uidimus cōportari in Palatiū, in quo nobis epulum datū est regio & Barbarico apparatu. Aderant enim epulę rerū omniū, quib. uesci homines solent, multaq́ in his cocta, multa cruda, nōnulla etiā uiua cepimus. Tum edita sunt uaria spectacula propter reditū Seueri, & decenniū principatus eius, ac uictorias quas reportauerat: in quibus spectaculis apri sexaginta Plautiani inuicē certauerunt, ut erat mandatū: cæsæq́ sunt aliæ permultæ bestiæ, atq́ in primis elephas & crocota. Id animal est Indicū, ac tum primùm, quòd sciam, Romam ādductū est. Color eius est leænæ permixtæ cum tigri: figura quodāmodo ex cane & uulpe constat. Earum receptaculū in amphiteatro ædificatū erat instar nauis, ita ut reciperet quadringētas feras, easdemq́ simul omnes redderet: qua ex naui subitò dissoluta exilierūt ursi, leænæ, pantheræ, struthiones, onagri, bissones, quod genus boum est patria & aspectu barbarum. Itaq́ septingentæ feræ, mansuetæ'ue bestiæ simul concurrere, & postea cōfodi

Iulia Augusta. *Plautiani luxus et ebrietas.* *Certamen mulierum.* *Lex ne mulieres gladiatorijs muneribus fungeretur.* *Statuæ Plautiani.* *Racius Constans.* *Plautiani mors.* *Cetus ingens.* *Prodigia.* *Congiarium Seueri.* *Quinquies mille myriades drach.* *Plautillæ & Antonini nuptiæ.* *Spectacula.* *Crocota primum Rom.* *Bissones.*

fodi uisæ sunt. Occisis enim singulis diebus centum, pro numero dierum festorum, qui septem ferunt, septingētæ sunt occisæ. Per eos dies resplenduit in monte Vesuuio ignis maximus, in eoq́ tanti mugitus extitere, ut Capuā usq́ audirentur: in qua ciuitate ego, quoties moror in Italia, habitare soleo. nam cum locum mihi delegi certis de causis, sed præsertim ut haberem ocium, quod uacuus è curis molestijsq́ Vrbis, in scribenda hac historia consumerem. Videbatur igitur ex ijs quæ in Vesuuio acciderunt, quandam rerum commutationem fore, quæ in Plautiano paulo pòst est facta. Verè enim Plautianus magnus, uel summus potius erat, ita ut populus aliquando diceret in Circo, Quid tremis? cur palles? tu quidem certè plus quàm tres isti possides. Id ei scilicet non dicebatur, sed alteri. Significabant autem tres uiros, Seuerum cum duobus filijs, Antonino & Geta. Pallebat uerò Plautianus & tremebat semper, cùm propter rationem uictus quam instituerat, tum propter spem metumq́ futurarū rerum in quibus erat. At horum magna pars uel latebat Seuerū: uel si sciebat, ea se dissimulabat scire. Sed postquam Geta frater moriens significauit Seuero omnia quæ Plautianus agebat, (quippe illum oderat, nec metuebat amplius) Seuerus Getæ statuam ex ære in foro posuit, desijtq́ habere Plautianū in tanto honore, magnaq́ ex parte potentiam eius comminuere cepit. Quas res molestè ferens Plautianus, Antonino, quem antè propter filiam suam quæ ab eo minus honorificè tractabatur, oderat, infensus atq́ inimicus fuit, quasi autori istius ignominiæ, seq́ cū eo gessit acerbius. His rebus permotus Antoninus, iratusq́ uxori fœminæ impudentissimæ, atq́ ipsi Plautiano, qui non solùm conquirebat omnia quæ Antoninus ageret, sed etiam eum molestè increpabat in rebus omnibus, ab eo se uindicare & liberare statuit. Itaq́ per Euodum educatorem suum, Saturnino Centurioni alijsq́ uiris duobus itidem Centurionibus persuasit, ut renunciarent Seuero iussisse Plautianum decem Centurionibus, ex quorum numero essent ipsi, Seuerum cum Antonino occidere. Id Centuriones faciunt, recitantq́ literas Seuero, quas aiunt se ob hanc causam à Plautiano accepisse. Hæc statim peractis spectaculis, quæ in Palatio fiebant Heroibus, dimissoq́ populo, cùm esset cœnæ tempus, acta sunt: quibus ex rebus commentum argui facilimè poterat. Neq́ enim Plautianus ausus fuisset decem Centurionibus simul, neq́ Romæ, neq́ in Palatio, illo die, aut hora quicquam tale præcipere, præsertim per literas: sed tamen uisum est credibile Seuero, propterea quòd superiore nocte uiderat per quietem Albinum uiuere, sibiq́ insidias parare. Itaq́ Plautianum celeriter tanquam ob alias causas accersi iussit. Qui eo modo uenit, uel potius mors ei diuinitùs ita denunciata est, quòd mulæ quæ currum eius agebant, ceciderint in Palatio. cùm ianitores qui erant ad cancellos, eum solum intrare permisissent, prohibitis ijs qui consequebantur, ut eundem comitibus Seueri Tyanis fecisse suprà diximus, cepit habere rem suspectam, & pertimiscere: tamen quia nesciebat quomodo retrocederet, ingreditur. Hìc Seuerus cum eo loquitur perhumaniter. Quid enim, inquit, tibi uenit in mentē? aut quamobrem nos uoluisti interficere? Dum ei potestatem respondendi facit, paratq́ se ut defensionem eius audiat, Antoninus Plautiano neganti, admirātiq́ orationem Seueri, facto impetu gladium abstulit, eumq́ pugno percussit. Volebat Antoninus Plautianum sua manu occidere, cùm is diceret, Tu me præuenisti: sed prohibitus à patre, iussit uni ex famulis, ut ipsum interficeret. Interea quidam ex ijs qui aderant, pilos ex mento eius euulsos,

Vesuuij incendium.

Dion libenter habitabat Capuæ.

Plautianus.

Antoninus & Geta filij Seueri.

Geta frater Seueri.

Getæ statua ærea.

Plautiani contra Antoninum simultas atque odium.

Euodus.

Seueri somniū.

Seueri ad Plautianum oratio.

Plautianus obtruncatur.

Plautiani pili ad Iuliam Plautillamq́; deferuntur.

Iuliæ

Iuliæ Plautillæq; quæ tum simul erant, attulit, antequã aliquid audiuissent: Vos uerò, inquit, uestrum Plautianum uidete. quæ res alteri fuit mœrori, alteri solatio. Itaque Plautianus nostra memoria omnium hominum potentißimus, quem magis quàm ipsum principem metuebant omnes, quique spe multo maiore elatus fuerat, à genero interficitur, eq; Palatio proijcitur in uiam: quanuis elatus tandem iussu Seueri, & sepultura affectus sit. Post hæc Seuerus Senatum conuocat in Curiam, neque tamen Plautianum criminatur, tantummodo deplorat conditionem humani generis, quòd summos honores non ferat: accusatq; se, quòd illum tanto honore & beneuolentia prosecutus esset: dein eos qui consilium & insidias Plautiani indicauerãt, omnia referre ad nos iubet, eiectis è Senatu ijs qui minus erant necessarij, ut dum nihil exponeret ipse, se non magnam fidem indicibus habere ostenderet. Venère multi in maximum periculum Plautiani causa: nõnulli etiam morte affecti sunt. Cœranus quidem cùm se amicum Plautiani esse semper diceret, ut pleriq; omnes solent fortunatis hominibus, eos qui primi ante alios uocati Plautianũ salutatum uenirent, comitari solebat usq; ad postremas fores: qui cum etsi Plautianus non cõmunicabat secreta consilia, tamen quòd medius inter utrasq; fores morari consueuerat, licet Plautiano foris esset, tamen cæteris intus esse uidebatur, ob eamq; causam magis suspectus fuit. Augebat suspicionem, quòd cùm Plautianus uidisset in somnis paucos pisces, dum è Tiberi exirent, ad pedes suos accidere, respondit eum terræ marisq; imperium habiturum. Itaq; relegatus in insulam, septem annos fuit: deinde restitutus, primusq; ex Aegyptijs hominibus cooptatus in ordinem Senatorium, factus est Cõsul, ut Pompeius, nullo antè gesto magistratu. Cæcilius autẽ Agricola, qui in primis assentatoribus Plautiani habebatur, quiq; nequitia ac libidine nemini secundus erat, capite damnatus domum uenit: plenusq; uini refrigerati, poculum, quod ducentis millibus nummûm emptum fuerat, allisit: ipse secta uena super id mortuus est. Saturninus quoq; & Euodus licet tunc honore affecti sint, tamen ab Antonino postea occisi sunt. Cumq; nos Euodũ decreto ornaremus laudibus, Seuerus uetuit his uerbis, Turpe est, inquit, id de uiro Cæsariano in uestris decretis scriptum inueniri. Neq; enim sinebat hunc Seuerus, neq; reliquos Cæsarianos libertos iniuriam facere, aut insolẽtes esse. Cumq; bene ob hanc causam audiret, ipsum aliquando collaudauit Senatus, ac magno edito clamore, Omnes, inquit, rectè faciunt omnia, propterea quòd tu iustißimè imperas. Plautilla autem Plautusq; filij Plautiani tunc incolumes euaserũt, in Liparam relegati, licet sub Antonino postea interfecti sint, uixereq; calamitose atq; in maximo metu & inopia necessariarũ rerum. Tum filij Seueri, Antoninus & Geta Plautiano tanquã pædagogo liberati, cepére omnia pro libidine agere, mulieres dedecore afficere, pueros uiolare, iniquè colligere pecuniam, gladiatores atq; aurigas sibi societate deuincire, seq; inuicem imitari propter factorum similitudinem, & tamen inter se contrarijs studijs dißidere. Nam sicui unus eorum se addiceret, alter aduersariũ eius prorsus eligebat: deniq; cùm exercendi causa de curribus, quos agebãt equi parui, certarent inter se, in tantam contentionẽ uenerunt, ut Antoninus ex curru ceciderit, ac crus fregerit. Interea Seuerus apertè multas cædes fecit, atq; in primis Quintilli Plautiani uiri nobilißimi, qui erat unus ex primis Senatoribus: cumq; iam esset grandis natu, uiueretq; ruri, nec quicquã quæreret aut faceret curiosius, tamen calumniã non effugit, sublatusq; est. Hic paulo antè

Seueri ad Patres cõscriptos oratio.

Cœranus.

Plautiani somnium.

Cæcilius Agricola Plautiani assentator.

Cæcilij Agricolæ mors.

Saturninus.

Euodus.

Seueri contra Euodum dicterium.

Plautilla Liparam relegatur.

Antonini & Getæ licentia.

Seueri Imperatoris crudelitas.

Quintilli Plautiani mors.

antè quàm moreretur, postulauit, ut ea quæ ad sepulturam suam iamdudũ cõparauerat, ad se perferrentur. Quæ postquã uidit uetustate consumpta, Quid hoc rei est, inquit, ita ne cunctati sumus? deinde facto sacrificio, idẽ inquit, Peto à dijs immortalibus, quod Adriano Seuerianus optauit. itaq; interijt. Pòst edita sunt certamina gladiatoria, in quibus præter alia, decem tigres simul confossæ sunt. Post hæc exitum habuerunt ea quæ ad Aproníanum pertinẽt, sanè auditu perquàm admirabilia. Accusatus est enim, dictum olim fuisse, nutricẽ eius uidisse per quietem eum regnaturũ, ipsumq; ob eam causam Magicis artibus usum esse. Quamobrem absens (præerat enim Asiæ) condemnatus est. Cumq; legerentur in Senatu, quæ quæstiones in ipsum essent habitæ, scriptum inuenimus, interrogatos fuisse eos, de quibus quæstio habebatur, quis narrauisset somnium? quisue audiuisset? atq; unum ex ijs respõdisse cùm alia multa, tum uerò se præterea Senatorẽ quendam caluum quasi per transennam aspicientem uidisse. Id ubi nos audiuimus, ualde cõturbati fuimus. neq; enim ille nomen cuiusquam dixerat, neq; Seuerus scripserat. Hoc metu correpti fuere etiam ij qui nunquam Apronianum cõuenerant, neq; solùm calui, sed etiam recaluastri: nostrumq; satis confidebat nemo, nisi ij qui ualde comati erãt. Cumq; illos cuncti circumspiceremus, primò rumor erat hunc esse, mox aliũ. Ego quidẽ (quanquam est perridiculum) tamen non reticebo id quod mihi tum accidit. tantam mihi hæc res attulit perturbationem, ut statim capillos mei capitis requisiuerim, eosq; manu attrectauerim: idemq; ab alijs permultis factũ est. In primis obseruabamus eos qui calui esse uidebantur, quasi in illos periculum nostrum reijceremus. idq; fecimus, antè quàm legeretur illum Senatorem caluum indutum fuisse ueste purpurea. Nam postquam id recitatũ est, omnes in Bœbium Marcellinum oculos coniecimus. is enim tum Aedilis fuerat, ac maximè caluus erat. Marcellinus surrexit illicò, & in medium uenit, Me uerò, inquit, ille agnoscet, siquidem uidit. Quo facto à nobis collaudato, index introducitur, tacetq; diu præsente Marcellino, circumspiciens, quem agnosceret: tandem obseruato nutu cuiusdam obscuro, Marcellinum respicit, ipsumq; esse ait. Hic igitur Marcellinus, quòd homo caluus uisus esset quasi per transennam aspicere, educitur è Senatu, lamentaturq; maximè. Cumq; transiret per forum, nòluit procedere longius, sed ibi filijs quatuor quos habebat salutatis, orationem habuit miserabilem: Hoc unum, inquit, magno me dolore afficit filij charissimi, quòd uos superstites relinquo: dein capite truncatus est antè quàm esset renunciatum Seuero, eum cõdemnatum esse. Huic autor mortis fuit Pollenius Sebennius, cuius iniuria tam atrox non potuit impunita discedere. Cùm enim deditus ad supplicium fuisset Noricis à Sabino, quorum præfecturam nõ bene administrasset, magno dedecore affectus est. Nos quidem ipsum abiectũ ad pedes & supplicem iacere uidimus: perijssetq; miserè, nisi ueniam per Aspacem patruum suum impetrauisset. Hic mordacissimus omnium hominum ac dicacissimus fuit: solebatq; omnes homines contemnere, gratificari amicis, ulcisci inimicos. Feruntur eius multa salsa & urbana dicteria, in multos, atque adeò in ipsum Seuerum. ex quibus est illud, quòd cùm Seuerus ascriptus esset Marci familiæ, ita ei dixisse ferũ, Gratulor, inquit, tibi Cæsar, quòd patrem inueneris: quasi antè patrem non habuisset propter ignobilitatem & obscuritatem generis. Sub id tempus Bulas homo Italus comparata manu sexcentorum latronum in Italia, biennio maximas prædas fecit, Imperatoribus

Gladiatoria certamina.

Aproniani accusatio & damnatio.

Calui in periculo.

Bœbius Marcellinus Aedilis caluus.

Pollenius Sebennius.

Scomma in Seuerum.

Bulas famosus latro.

toribus, totque militibus praesentibus: cumque illum persequerentur multi, Seuero ipsum studiose diligenterque inuestigante, uisus non uidebatur, non inueniebatur inuentus, deprehensus nō capiebatur: idque maximis donis perficiebat homo magna prudentia praeditus. Intelligebat enim nō solùm qui Roma exirent, & qui Brundusium nauigarent, sed etiam qui, quales ue, & quot homines essent, & quantas facultates haberent. Ex quibus nōnullos dimittebat statim, accepta aliqua parte eorum quae habebant: artifices retinebat aliquanto tempore, ut eorum opera uteretur, eosque deinde datis muneribus dimittebat. Cumque duo ex praedonibus ipsius capti essent, eosque non multo tempore pòst ad bestias damnari oporteret, ipse ad custodē carceris uenit, simulauitque se regionis praefectū esse, ac paucis eiuscemodi hominibus egere: itaque suos recepit ac liberauit. Dein accessit ad Centurionem, cui mandatum erat à Seuero ut hos praedones tolleret: apud eum, tanquam alius sit ipse, se accusat, promittitque ei, si sequi uelit, se latronem in manus daturum: pòst eundem in uallem cōcauam & saxosam ducit, tanquam ad Philicem capiendum (nam id Bulae cognomen erat) ibi hominem facilè comprehendit, eoque facto conscendit in tribunal, accepta ueste magistratus: tum ad se Centurionem uocat, eique radi caput iubet: Nuncia, inquit, dominis tuis, ut ipsi seruos suos alant, ne latrocinentur: habebat enim complures Caesarianos, partim exigua mercede conductos, partim nullo certo stipendio. Haec dum sigillatim cognosceret Seuerus, stomachabatur, quòd cùm aliorum opera hostes in Britannia uinceret, ipse in Italia latrone inferior esset. Ob hanc causam mittit tribunum stipatorum cum magno equitum numero: eique, nisi latronem ad se uiuum adducat, grauiter minatur. Tribunus ubi intellexit latronem cum aliena uxore habere cōsuetudinem, mulieri per uirum persuadet, ut se securo animo iuuare uelit. Itaque latro huius mulieris ope in spelunca comprehenditur. Qui cùm postea interrogaretur à Papiniano praefecto pretorio, cur latrocinium fecisset, ita respōdit: Et tu, inquit, cur praefectus es? Tandem uerò uoce praeconis ipse bestijs obiectus, turbaque reliquorum praedonum dispersa est, quòd tota uis sexcentorum in ipso reposita esset. Post haec Seuerus in Britanniā cum exercitu proficiscitur, dum filios intemperantes esse, & legiones nimio ocio affluentes corrumpi uidet, idque fecit, cùm sciret se inde non esse reuersurum: quod maximè cognouerat ex stellis, sub quibus natus erat. Id enim in laquearibus aedium quę erant in Palatio, in quibus ius reddebat, scriptum reliquit ita ut ab omnibus, praeter eam partem quae ad horā, ut aiunt, qua natus esset, spectabat, horoscopus Graecis dicta, uideretur. Eum enim utrobique non eodem modo insculpsit. Iamque idem audiuerat ex uatibus. Nam fulmen in statuam ipsius, quae ad eam portam collocata erat, quà exercitum erat educturus, quaeque spectabat in uiam, qua illuc itur, cecidit, tresque literas de nomine eius deleuit. Itaque Seuerus, ut praedictum fuerat à uatibus, reuersus non est: sed tertio anno pòst discessit è uita, cum grandem pecuniā collegisset. Caeterùm Britannorum duo sunt praesertim genera, Caledonij, & Maeatae. nam caeterorum nomina ad hos ferè referuntur. Incolūt Maeatae iuxta cum murum, qui insulam in duas partes diuidit: Caledonij post illos sunt. Possident utrique montes asperrimos, & sine aqua: itemque campos desertos, plenosque paludibus: quodque moenia non habent, nec urbes: agros nullos colunt: de praeda & uenatione, fructibusque arborum uiuunt. nam pisces, quorum ibi maxima est & innumerabilis copia, non gustant. Degunt in tentorijs

Bulas praedones captos ex carcere liberat.

Seueri centurio à Philice captus astutè, rasus ad Imperatorem remittitur.

Philicis in Papinianum dicterium, & mors.

Profectio Seueri in Britanniā.

Siderum influxus.

Prodigia Seueri mortē praecedentia.

Duo genera Britannorum.

Britannorum uictus, ritus ac mores.

rijs nudi & sine calceis: utuntur communibus uxoribus, liberosq́ omnes alunt. Apud hos populus magna ex parte principatum tenet: latrocinantur libentissimè: militant de curribus: equos habent paruos & celeres: pedites currunt celerrimè: dum stant, firmissimi sunt. Horum arma sunt scutum, & hasta breuis, in cuius inferiore parte pomũ est ex ære, ut, dum cõcutitur, hostes sonitu perterrefaciant. Pugiones quoq́ habent: sed in primis famem, frigus'que, ac labores omnes perferunt. nam mersi in paludibus capite tenus, per multos dies inediam sustinent: in syluis autem, corticibus atq́ radicibus arborum aluntur. Certum cibi genus parant ad omnia, quem si ceperint, quãta est unius fabę magnitudo, minimè esurire aut sitire solent. Cùm igitur Britannia insula talis sit, incolas huiusmodi habet. Est enim insula, quod constitit illis temporibus, ut suprà dictum est. Ea patet in longitudinem ad millia passuum DCCCXCI: in latitudinem, qua parte latissima est, CCLXXXIX: qua uerò parte est angustissima, XXXVII. Huius insulæ pars paulo minus quàm dimidia nostra est: quam Seuerus cùm uellet omnem in suam potestatem redigere, ingressus est in Caledoniam, eamq́ dum pertransiret, habuit maxima negocia, quòd syluas cæderet, & loca alta perfoderet, quodq́ paludes obrueret aggere, & pontes in fluminibus faceret. Nullum enim prælium gesit, neque copias hostium instructas uidit, à quibus proponebant consultò oues bouesq́, ut cùm ea nostri raperent, ac longè de uia declinarent, facilè opprimerentur. Ad hæc nostris aquæ ualde oberant, dispersisq́ insidiæ parabantur: cumq́ non possent iter facere, occidebantur à suis, ut ne ab hostibus caperentur. Itaque mortui sunt è nostris ad quinquaginta millia. Neq́ tamen destitit Seuerus, quousque ad extremam insulã uenit, ubi diuersum, quàm apud nos sit, cursum Solis, itemq́ noctiũ ac dierum, æstiuorum atq́ hybernorum magnitudinem diligentissimè cognouit. Tandem per omnem terram hostilem uectus (nam plurimùm propter imbecillitatem operta lectica uehebatur) reuertit ad socios, Britannis ad fœdus faciendum coactis, ea conditione, ut non parua regionis parte cederent. Perturbabat eũ Antoninus & solicitabat maximè, non solùm quòd libidinose & petulãter uiueret, sed etiam quòd perspicuum esset, ab eo, cùm primùm daretur potestas, fratrem interfectum iri, quodq́ iam ipsi Seuero insidias fecisset. Exiluerat enim aliquando è tabernaculo, exclamans sibi à Castore iniuriam afferri. Hic erat uir omnium Cæsarianorum qui cum Seuero erant, optimus, cui consilia Seueri credita, & cura cubiculi mandata erat: præstoq́ fuêre subitò pauci milites, qui antè ob eã causam instructi fuerant, à quibus unà conclamatum est: at ij, quòd repentè uisus esset Seuerus, capti sunt, atq́ in seditiosiores est animaduersum. Præterea cùm ambo proficiscerentur ad Caledonios, ut arma ab ijs caperent, & de fœderibus colloquerẽtur, Antoninus ipsum palàm sua manu occidere est conatus. Nam cùm fortè equitarent unà (Seuerus enim, licet ei plantę pedum, quæ sanæ non erãt, sectæ essent, tamẽ equo uehebatur) equitaretq́ pariter reliquus exercitus, & hostium copiæ uiderentur, Antoninus equo refrænato magno silentio percommodè gladium distrinxit, ut tergum patris percuteret: quod ubi animaduerterunt ij qui simul equitabant, exclamauerunt protinus, eoq́ clamore perterritus Antoninus, se abstinuit. Seuerus etsi ad clamorem eorum conuersus gladium uidit, tamen nullum uerbum fecit, sed perfectis pro tribunali rebus necessarijs, reuertit in prætoriũ: ibi filium, & Papinianũ, & Castorem ad se uocat: dein gladium in medio collocari iubet. Hic illum incre-

Britannorum armatura.

Simili cibo utũtur Turcæ nostro tempore.

Britanniæ longitudo & latitudo.

Septem millia centum triginta duo stadia.

Duo millia trecenta decẽ stadia.

CCC. stadia.

Caledonia.

Seueri Imperatoris in Britannia res gestæ.

Britannorum cum Seuero fœdus.

Antonini libido & petulantia.

Castor.

Antonini in patrem impietas.

Seuerus è pedibus laborat.

Seueri in Antoninum clementia.

pat, quòd tantum facinus esset ausus committere, quodq́ue socijs & hostibus uidentibus nefarium scelus facere constituisset: tandem, Si me cupis, inquit, interficere, hîc me interfice: nam uita iam functus sum, & senex, & iaceo. Quòd si id recusas, aut times tua manu facere, adest tibi Papinianus præfectus, cui iubere potes ut me interficiat: nam is tibi, quicquid præceperis, propterea quòd sis Imperator, efficiet. Hæc cùm dixisset Seuerus, tamen nihil filio nocuit, quanquam sæpe accusabat Marcum, quòd Commodum non sustulisset, ac crebrò ipsi filio se id facturum minabatur. Sed ea Seuerus per iram dicebat: erant enim ei filij multò chariores, quàm ciues: quanquam in hac re alterum ex filijs prodidit, dum certò sciret quid ei esset euenturum. Post hæc defectio Britannorum iterum facta est: quamobrem Seuerus conuocatis

Crudelitas Seueri. militibus, iussit ut regionem eorum inuaderent, atq́ue omnes, quibus occurrissent, interficerent: idq́ue præcepit his uersibus.

Iliados. ζ. —μήτις ὑπεκφύγοι αἰπὺν ὄλεθρον,
Χεῖράς θ' ὑμετέρας, μηδ' ὅντινα γαστέρι μήτηρ
Κοῦρον ἐόντα φέροι, μηδ' ὃς φύγοι αἰπὺν ὄλεθρον.
Nemo manus fugiat uestras, cædemq́; cruentam,
Non fœtus, grauida mater quem gestat in aluo,
Horrendam effugiat cædem.

Quo facto, quòd Caledonij cum Mæatis defecerant, comparabat se, ut bellum illic gereret. Sed dum in ijs rebus esset, morbo extinctus est pridie

Mors Seueri. Nonas Februarij: traduntq́ue hunc morbum nonnihil ab Antonino esse auctum. Antè quàm uerò moreretur, fertur hæc liberis dixisse (referam enim ea quę dicta sunt, sine ullo ornatu uerborum) Facite, inquit, ut conueniat inter uos: locupletate milites, cæteros omnes contemnite. Post hæc corpus eius more militari effertur à militibus, imponiturq́ue in rogum honestatum militum & filiorum ipsius decursione. Coniecêre in eum dona militaria ij qui tum habebant: filij ignem accenderunt: ossa in urnam factam ex porphyro lapide coniecta Romam perlata, & in Antoniano reposita sunt. Fertur Seuerus hanc urnam paulò antè quàm decederet è uita, iussisse ad se perferri: dein contrectasse, atq́ue ita dixisse, Tu, inquit, uirum capies, quem totus orbis terrarum non cepit. Seuerus erat tardo corpore, sed tamen forti, quanquam podagra ualde imbecillum fecerat: præterea acutissimo & excellentissimo ingenio, studiosus bonarum artium: quarum scientiam cùm esset consecutus, consilio plus, quàm uerbis poterat: erga amicos gratus, inimicis grauissimus: diligens in rebus gerendis, negligens in requirendo, quis sermo de ipso haberetur: auidus pecuniæ, quam omnib. modis colligebat, nisi quòd eius causa nemini mortem attulit. In sumptu parcissimus erat: noua ædificia extruxit, uetera restituit: quippe Baccho & Herculi templum maximum ædificauit. Et quanquam magnos sumptus fecit, tamen multa millia aureorum

Seueri contra mœchos lex. reliquit. Criminari solebat incontinentes, ob eamq́ue causam leges de mœchis tulit, ex quibus quàm plurimi in ius uocati sunt. Ego quidem, cùm

Tria millia mœchorum in ius uocata. Consul essem, inueni scriptum in tabulis, tria millia mœchorum esse accusata. Sed cùm iam pauci mortales ea iudicia exequerentur, cepit de ijs quærere negligentius. Ex quo urbanè in primis Argetocoxi Caledonij uxor, Iulię Augustæ quæ ipsam mordebat, initis fœderibus, quòd ipsæ impudenter cum

Britannæ mulieris facetè dictum in Romanas. maribus uersarentur, dixisse fertur, Nos, inquit, multo melius explemus ea quæ naturę postulat necessitas, quàm uos Romanæ. nam apertè cum optimis uiris habemus consuetudinem: uos autem occultè pessimi homines constuprant.

stuprãt. id enim à muliere Britanna dictum est. Cæterùm Seuerus, cùm pax esset, ita uitã instituerat, ut hæc omnia faceret. Prima luce ius reddebat, pòst deambulabat, dicens audiens'ue ea quæ ad Imperij utilitatem pertinerent: dein iudicabat separatim, nisi celeberrimus dies festus esset, agebatq; in eo optimè, quòd & litigantibus aquam, quãtum satis erat, suppeditaret, & nobis unà iudicantibus magnam libertatem in dicendis sententijs largiretur. Iudicabat autem ad meridiem: post meridiem equitabat, quantum poterat: post hãc exercitationem corporis lauabatur: tum prandebat solus, uel cum liberis satis opiparè & apparatè: post prandij tempus magna ex parte dormire cõsueuerat. Excitatus ex somno, persequebatur reliqua: in primis uersabatur in studio Græci & Latini sermonis, cùm interim deambularet. Sub uesperum iterũ lauabatur, cœnabatq; cum suis domesticis & familiaribus: nam ex alijs conuiuam admittebat neminem, certisq; diebus tantùm, ijsq; maximè necessarijs sumptuosas cœnas faciebat. Vixit annos LXV, menses IX, dies XV: erat enim natus III Idus Aprilis. Regnauit annos decem & septem, menses octo, dies tres. In summa adeò fuit in rebus gerendis acer & industrius, ut dixerit moriens, Agedum, siquid nos oportet facere.

Seueri in pace uiuendi ratio.

ANTONINVS CARA-callus.

OST mortem Seueri Antoninus totum Imperium obtinuit: nam etsi dicebat, id sibi esse cum fratre commune, tamen reuera solus statim imperare cepit, diremitq; bellum cum hostibus, atq; regione cesſit, & munita loca deseruit. Domesticos suos partim dimisit: in quorum numero fuit Papinianus prefectus pretorio: partim occidi iussit, in quibus fuit Euodus educator ipsius, & Castor, uxorq; Plautilla cum Plauto fratre eius. In Vrbe sustulit hominem minimè quidem nobilem, sed tamen percelebrẽ in eo studio, cui se dediderat. nam egregium aurigam, quòd esset factionis cõtrariæ, interfecit. Hic senex mortuus est, posteaquã coronatus esset in plurimis equorũ certaminibus. obtinuerat enim coronas DCCLXXXII. quod antè cõtigerat nemini. Fratrem quoq; uel patre uiuo uoluit interficere: sed neq; propter patrem tunc, neq; pòst in itinere propter exercitum potuit, apud quem ille charissimus erat, præsertim quòd facie patris simillimus esset. Sed postquam Romam uenit, ipsum quoq; sustulit. Simulabant hi mutuam inter se beneuolentiã, collaudabantq; se inuicem, cùm tamen agerent contraria. Nec erat obscurum, fore ut aliquod magnum malum ex ipsis existeret. Nam cùm esset decretum à Senatu, ut pro cõcordia utriusq; sacrificaretur dijs immortalibus, ac præsertim ipsi Concordię: uictima à sacerdotibus eius Deæ ad sacrificium comparata, Consul profectus est ut sacra faceret. Sed nec is sacerdotes, nec illi inuenire Consulem potuerunt: sed omnem ferè noctem cõsumpserunt, dum se mutuò conquirerẽt, adeò ut sacrificium fieri non potuerit: postridieq; eius diei duo lupi ascẽdẽre in Capitolium, quos dum aliquot homines insequerentur, alterum comprænderũt in foro, alterum postea extra pomœrium occiderũt. Quæ res ad Antoninum & Getam pertinuit. Statuerat Antoninus fratrem occidere Saturnalibus, tamen nequiuit, propterea quòd id facinus manifestius fuisset, quàm ut potuisset occultari. Ex eo tempore complures

Papinianus præfectus prætorio.

Euodus Castor, Plautilla, Plautus occisi.

Antonini in Getam fratrẽ magna impietas.

Cõcordiæ deæ sacrificia instituuntur.

Prodigia quæ Getæ mortem præcesserunt.

res eorum pugnæ factæ sunt, quasi mutuò sibi insidiarentur, contrarijs præsidijs collocatis. Sed cùm magnus numerus militum atq; gladiatorum domi forisq; dies atque noctes Getam custodiret, persuasit matri, ut se ambos in thalamum uocaret, ut in eo reconciliarentur. Eò Geta, qui matri confidebat, ingreditur cum Antonino: postquam intus fuere, aliquot centuriones, qui fuerant in insidijs ab Antonino collocati, simul in Getam impetum faciunt, eumq;, qui uisis percussoribus ad matrem perfugerat, ac iam tum ex collo eius pendebat, adhærebatq; ipsius pectori atque uberibus, occidunt lamentantem, clamantemq; in hæc uerba: Mater, mater, genitrix, genitrix, fer opem, occidor. Itaque mater decepta, filium occisum nefariè in sinu suo conspexit, eiusq; cædem intra sua uiscera quodammodo, ex quibus ipsum pepererat, recepit. nam ita sanguine perfusa est, ut uulnus, quod ipsa accepit in manu, nihili faceret. Neque uerò lamentata est, aut luxit interitum filij, quamuis immaturum, oblatumq; miserabiliter (natus erat duos & XX annos, mensesq; IX) sed quasi foret in maxima fœlicitate, lætari & ridere coacta est, adeò uerba eius, nutusq;, & color obseruabantur. Itaq; huic soli, cùm esset Augusta, Imperaroris uxor, & Imperatorum mater, ne priuatim quidem licuit flere casum acerbissimum. Antoninus statim, quanquam uesper erat, tamẽ ad milites proficiscitur, exclamatq; perpetuò in itinere, contra se factam esse coniurationem, seq; in maximum periculum uenisse. Pòst ubi murum est ingressus, Saluete, inquit, commilitones: iam mihi quidem licet in uós maxima beneficia conferre. antè quàm enim audirent omnia, os eis tot promissis conclusit, ut quod pium erat, intelligere non possent, aut loqui. Ego, inquit, sum unus ex uobis, cupioq; propter uos solos uiuere, ut multa uobis largiar. Vestri enim sunt thesauri omnes, optoq; in primis unà uobiscũ uiuere: sin minus, saltem uobiscũ mori. nec enim aliter uolo, quàm in bello ex hac uita discedere, quòd uel in eo mortem oppetere uirum fortem, uel nusquam deceat. Postero die in Senatu pauca dixit in eandem sententiam: cumq; surrexisset è sede, astaretq; ad fores, Audite, inquit, rem maximam, ut totus orbis terrarũ gaudeat. Omnes exules rei facti cuiusuis sceleris, quomodocunq; damnati sint, restituantur. Is cùm exules hoc modo ex insulis deduxisset, præstitissetq; securitatem nefarijs et damnatis hominibus, easdem non ita multò pòst repleuit, interfecitq; subitò ex Cæsarianis, militibusq; qui cum Geta fuerãt, ad hominum mulierumq; ue uiginti millia, ut quisque in Palatio fuit. Cæsi sunt ex illustribus multi, & maximè Papinianus, cuius interfectorem increpauit, quòd eum securi interfecisset, non gladio. Cilonẽ quoque qui ipsum educauerat, & à quo multa beneficia acceperat, quiq; præfectus urbi fuerat patris temporibus, quem etiam patrẽ sæpenumero appellauerat, uita priuare uoluit: sed milites, quos miserat ut eum interficerent, direptis uasis argẽteis, ueste, pecunia, cæterisq; rebus eius omnibus illum cum sandalijs (nam captus erat in balneis) & amictum indusio ducunt uia sacra, ut perducant in Palatium, eumq; ibi interficiãt: tum uestem eius discindunt, & faciem percutiunt. Quod ubi plebs uidit, cohortesq; urbis, tumultuantur. Horum pudore adductus Antoninus, metuq;, eis procedit obuiam, ipsumque Cilonem chlamyde contegit (nam tum ei uestis militaris erat) Nolite, inquit, patrem meum iniuria afficere, nolite educatorem percutere. Dein tribunus, cui mandatum erat ut illum occideret, cęteriq; milites qui unà missi fuerãt, morte affecti sunt, propterea quòd, ut dicebat, Ciloni fecissent insidias: sed re uera propterea quòd illum nõ sustulissent.

Antonini cum Geta fratre dissidia.

Geta in sinu matris occiditur.

Antonini fratricidæ fucata ad milites oratio.

Exules restituuntur.

Papinianus securi percussus.

Cilo.

sustulissent. Neque uerò mihi nunc est necesse percensere numerando omnes clarissimos uiros, quibus ille nullam iustam ob causam mortem attulit. Quanquam enim Dion, quòd essent celeberrimi uiri atque notissimi illis temporibus, omnes persequitur nominatim: tamē mihi satis erit dicere, eos omnes, quos ipsi collibitū fuit, quoquo iure, quaq; iniuria morte affectos, urbemq; Romam priuatam bonis uiris, cōminutam & quodam modo mutilatam fuisse. Post hæc ex his cædibus animum ad ludos applicat, in quibus etiam multas cædes fecit. Nam ut omittam elephantum, Rhinocerotem, Tigrim, Hippotigrim cæsas in Amphitheatro, quòd parui momenti sint, gladiatorum sanguine potissimùm delectabatur: ex quorum numero unum Batonem nomine coegit eodem die cum tribus certare continenter, eumq; occisum à postremo affecit magnifica sepultura. Cæterùm erga Alexandrum ita erat affectus, ut armis poculisq; similibus ijs quibus ille usus fuerat, uteretur: ei'que complures statuas in castris, atque adeò in urbe collocauit, comparauitq; phalangem ex solis Macedonibus, in qua erant hominum sedecim millia, eamq; phalangem Alexandri cognominauit. Hi utebantur eodem armorū genere, quo uiuo Alexandro armati fuerant. Hæc erant galea facta ex crudo bouis corio, thorax ex lino triplex, scutum ex ære, lancea longa, hasta breuis, crepidæ, gladius. Quibus rebus minimè contentus, sese Alexandrū Orientalem Augustum appellauit, scripsitq; aliquando ad Senatum, animū Alexandri in corpus Augusti introisse, ut quoniam illi fuerat uita breuis, in hoc uiueret diutius. Philosophos, qui sunt Aristotelici nominati, tam magno est odio prosecutus, ut uoluerit libros Aristotelis comburere, atq; Aristotelicis sodalitates, & cætera commoda quæ habebant in Alexandria, sustulerit, criminatus eos, quòd Aristoteles causa mortis Alexandri uisus esset. Cumq; hæc faceret, ducebat secum complures elephantos, ut in hac re Alexandrum, uel potius Dionysium imitari uideretur. Igitur tanto amore prosequebatur Alexandrum & Macedones, ut cùm aliquando tribunum militum Macedonem collaudasset, quòd insiluisset in equum celeriter, interrogassetq; primò, cuias esset: cumq; intellexisset Macedonem esse, rogauit nomen: pòst ubi audiuit Antigonum esse, quæsiuit ex eo, quod nomen fuisset patri: utq; ipsum inuenit esse Philippo patre natum: Cuncta, inquit, quæ cupiebam, habeo: eumq; statim clarum reddidit apud reliquas legiones, nec ita multo pòst in Senatorium & prætorium ordinem cooptauit. Alterum quoq;, cui nihil rei erat cum Macedonia, quiq; magna scelera commiserat, ob eaq; reus factus erat, postquam intellexit Alexādrum uocari, crebroq; accusatorem ita dicere: Homicida Alexander, dijs infestus Alexander: perinde iratus est, atq; si ipse malè audiret: Nisi, inquit, tibi satis erit de Alexandro dictum, perijsti. Hic Antoninus Alexandri amantissimus, militibus comis atq; humanus erat: reliquos omnes spoliare, depeculari, & opprimere conabatur, atq; in primis Senatores. nam præter cæteras exactiones pecuniæ, quę erant innumerabiles, cogebamur, cùm ipse Roma proficisceretur, cōplures domos, & sumptuosa diuersoria in medijs itineribus, atq; ijs breuissimis ædificare nostris sumptibus, in quibus non modò habitauit nunquam, sed magnam eorum partem neq; uisurus erat. Præterea Amphitheatra & Circos in omnibus locis, in quibus hyemauit, aut se sperauit hyematurum, gratis extruximus, eaq; diruebantur illicò: adeò id agebat, ut nos perderet. Ipse pecuniam erogabat in milites, ut suprà diximus, & bestias, & equos, dum complures feras, mansuetasq; be-

Antonini crudelitas.

Batonis gladiatoris certamina & sepultura.

Antoninus Alexandri Magni in rebus bellicis æmulus.

Alexander Orientalis Augustus.

Aristotelici odio habiti ab Antonino.

Caracalli in Macedones amor.

Nomine Alexandri Antoninus plurimum delectatus.

Exactiones in usum ædificiorum iniquißimè ab Antonino impositæ.

stias, equosque interficeret, quorum partem capiebat à nobis coactis ea dare necessariò, partem emebat ipse: centum enim apros aliquando sua manu cōfecit. Agitabat currus ornatu Veneto, & ad omnia ardentissimus atque incitatissimus erat. Inerat ei fraus & malitia matris, Syriorumque, ex quibus illa orta fuerat. Præficiebat autem certaminibus unum ex libertis, cæteris' ue locupletibus, ut in ea magnos sumptus facerent, eosque colebat sub flagello, atque aureos ab ijs quasi homo abiectissimus petebat. Dicebat se in agitādis curribus Solem imitari, eaque in re maximè gloriabatur. Igitur quandiu principatum tenuit Antoninus, adeò omnis orbis terrarū, qui erat sub eius Imperio, uastatus ac direptus est, ut ludis Circensibus populus Romanus ita conclamauerit, Nos uiuos perdimus, ut mortuos sepeliamus. Crebrò enim dicebat pecuniam sibi soli esse oportere, præterea nemini, ut eam largiretur militibus. Cumque Iulia ipsum argueret, quòd nimios sumptus faceret in milites, diceretque iam sibi nullos redditus iure aut iniuria partos reliquos esse, gladium ostentans respondit, Bono animo es, mater: nam nobis, quandiu hunc habebimus, pecunia non deerit. Præterea possessiones & pecuniam largiebatur assentatoribus. Dedit enim Iunio Paulino decem millia aureorum, quod ipsum quanquam minus ex animo (erat enim mordax) cauillatus esset, dixissetque eum, quoties iracundiam simularet, planè iratum uideri. Antoninus nihil cogitabat boni, neque enim didicerat, id quod ipse fatebatur, & ob eam causam nos, quos nouerat studiosos esse bonarum artium, negligebat. Seuerus quidem instituerat eum omnibus rebus quę ad uirtutem pertinent, & corpus animumque eius ita exercuerat, ut cùm iam esset Imperator, uersaretur cum doctoribus, ac magnam diei partem philosopharet, ungereturque, & equitaret ad millia passuum XCIIII, seque turbida tempestate in natando exerceret. Quibus ex rebus quanquam ualuit uiribus corporis, tamen ipsum doctrinæ cepit obliuio nō aliter, quàm si nomen eius nunquam audiuisset. Nec tamen erat hebete ingenio, sed acri & acuto ad intelligendum, promptaque ad dicendum & parata celeritate: qua coniuncta pari licentia dum loqueretur quod in buccam uenisset, nec puderet ipsum aperire omnia, sæpenumero uoti compos erat. Cumque tali ingenio præditus fuerit, nunc quemadmodum se in bello gesserit, dicendum est. Cùm ad se tanquam ad amicum Augarus rex Osroenorum uenisset, ei fidem fregit, compræhensumque coniecit in uincula, & Osroenem rege destitutam cepit: itemque regem Armeniorum, qui cum filijs dissentiebat, ad se uocauit amicè per literas, ut eos in concordiam reduceret, ijsque eodem modo, quo Augaro, usus est: quanquam Armenij arma capere, quàm ad ipsum deficere maluerunt. Quod cùm esset factum, ei nemo fidebat amplius, ut re ipsa cognosceret, quàm graue damnum esset Imperatori fraudem amicis facere. Neque uerò piguit eum scribere ad Senatum de regibus Parthorum, quòd cùm fratres essent, & dissiderent inter se, Respublica Parthorum ex eorum dissensione magnum detrimentum caperet: quasi uerò ob eam causam posset res Barbarorum interire, & Respublica Romana salua esset, ac non penitùs euersa, non solùm quòd cum magno malo ciuium, maxima præmia pro cæde fratris dederat militibus, sed etiam quòd plerique rei fiebant per calumniam, non modò ij qui ad Getam aliquid scripserant, aut ei Cæsari designato, facto' ue Imperatori fuerant in prætorianis cohortibus, sed etiam reliqui omnes, quibus nihil unquam rei cum illo fuerat. Nam si quis uel solum nomen Getæ scripsisset, aut pronunciasset, statim morte mulctabatur, adeò ut ne

Antoninus malicia ac fraude matri similis.

Antonini crudelitas ac in milites assentatoresq́; liberalitas.

Antoninus ingenuè à parente fuit educatus.

Ingenium Antonini.

Augarus, & Armeniorum rex contra amicitiæ ac hospitalitatis leges ab Antonino capti.

Getæ nomen inuisum Antonino etiam in Comœdijs & testamentis.

ne poetæ quidē in Comœdijs eo nomine deinceps uterentur: fuereq́ proſcripta bona eorum omnium, in quorum teſtamentis id nomen inuentum eſt ſcriptum. In neceſsitatibus uerò & urgentibus bellis minimè magnus & excellens erat, quanquam ita diligenter obibat munera ſeruilia pariter cum cæteris militibus, ut cum ijs pedibus iter faceret, unà curreret, non uteretur balneo, non ueſtem mutaret, ſed eundem cibum cum illis caperet, atque ex hoſtibus eos qui præſtarent uiribus corporis, ad ſingulare certamen inuitaret: cùm interim boni Imperatoris officium, in quo ipſum eſſe potiſsimùm oportebat, minimè fungeretur, quaſi uictoria in illis laboribus poſita eſſet, non in hac diſciplina rei militaris.

Victoria in rei militaris diſciplina potiſsimum poſita.

Bellum geſsit cum Cennis gente Celtica, quos ferũt tanta ira incitatos in Romanos irruiſſe, ut tela, quibus illi ab Oſroenis uulnerati erant, dentibus euellerent ex eorum corporibus, ut ne manus in illis cædendis defatigarent: permiſeruntq́ ei redempto libertatis nomine magna pecunia, ut ſaluus ſe in Germaniam reciperet.

Mulierum uirilis animus.

Horum uxores captæ à Romanis, interrogatæ ab Antonino, utrum uendi, an occidi mallent, mori ſe malle reſponderunt: cumq́ eſſent poſtea uenditæ, omnes mortem ſibi conſciuerunt: nonnullæ unà filios interfecerunt.

Moneta Antonini adulterina.

Antonino cùm cętera omnia, tum nummus adulterinus erat: nam pro argento, auro'ue quod nobis daret, plumbum argentatum, & æs inauratum parabat. Fuit ægra ualetudine, quòd morbis partim euidentibus, partim occultis correptus eſſet: ſed mente in primis inſana. nam acerbis quibuſdam uiſis agitari à patre ſæpenumero fratreq́ gladios geſtãtibus uidebatur. Quibus rebus ut medicinam faceret, multorum animas ex inferis euocauit, præſertim patris & Cõmodi. ex quibus nemo ei reſpondit, præter Commodum, qui ita ait, στεῖχε δίκης ἆσσον, Perge ad ſupplicium. Deinde alterum, ac ad extremum:

Animæ multorum ab inferis per Antoninũ reuocatæ.

κρυφίοισι τόποισιν ἔχων δυσαλθέα νοῦσον,

Hunc occulta grauis uexat circum loca morbus.

Veſtales occidit quatuor, è quib. unã, quantũ in ipſo fuit, uitiauit. nam eum ad extremũ uis in rebus Venereis defecerat. qua ex re dicebat flagitia obſcœna alterius generis facere. Huic uirgini Clodia Læta nomẽ fuit, eaq́ uiua ſepulta eſt: cùm tamẽ exclamaret ſcire ipſum Antoninũ, ſe uirginẽ eſſe.

Clodia uirgo Veſtalis, ab Antonino non uiro uiciata.

Antoninus raró ius reddebat, aut nunquam: ſed pręter ſtudia cęterarum rerum curioſus erat. nam ad eum minima quæq́ ex omnibus locis perferebantur, uetabatq́ ob eam cauſam, ne milites auſcultatores & inſpectores, ab alio, quàm ab ipſo punirentur. Qua ex re omnia peruerſa erant, quòd ij etiam in nos tyrannidem exercerent. Id uerò turpiſsimum fuit atq́ indigniſsimum Senatu populoq́ Romano, quòd Eunuchus, natione Hiſpanus, nomine Sempronius Rufus, moribus ueneficus & præſtigiator, quiq́ huius rei cauſa fuerat à Seuero in inſulam deportatus, imperium in nos habuit: quamuis eſſet huius rei pœnas daturus, ut cæteri, qui indicum officia fungerentur.

Sempronius Rufus.

Antoninus mandabat nobis, uelle ſe ſtatim poſt ortum ſolis ius reddere, tractare'ue ea quæ pertinerent ad publicã utilitatẽ: cùm tamẽ nos ad meridiẽ uſq́ protraheret, ſæpe etiam ad ueſperũ: uiſumq́ eſt ei tandẽ aliquãdo, ut plerunq́ ne nos ſalutaret amplius. Ipſe interea curioſe aliquid agere, ut ſuprà dictũ eſt, currus agitare, beſtias cædere, obire munus gladiatorium, potare, ebrius eſſe: ad hæc præſentibus nobis ac uidẽtibus, cùm alia ciborũ genera, tum uinũ in pateras & calices infuſum ad milites qui intus erant, ad cuſtodiã ipſius trãſmittere. Ita nõnunquã his cõfectis rebus ius reddebat. Hæc fecit cùm hybernaret in Nicomedia, exercuitq́ phalangẽ Macedonicã, cõparauitq́ duas ingentes ma-

Senatus Romanus irreuerenter ab Antonino tractatus.

Machinæ bellicæ. chinas ad Armenicũ & Parthicũ bellũ, ut ea dissoluta, in naues imponeret, atq; in Syriam ueheret. Multas cædes, aliaq; multa faciebat cõtra ius fasq;: deniq; grandem pecuniam insumebat. Qua in re, cæterisq; omnibus minimè obtemperabat matri iusta & utilia monenti, licet ei curam libellorum atq; epistolarum utriusq; generis, præter admodũ necessarias, commisisset, eiusq; nomen pariter cum suo & exercitus nomine poneret cum maximis laudibus in epistolis, quas mittebat ad Senatum, dum omnes ualere scriberet: nec opus est referre ab hac omnes primarios uiros salutari non secus quàm ab illo cõsueuisse. Sed ea nihilo minus philosophabatur. hic negabat se egere ullis rebus necessarijs: gloriabaturq; maximè, quòd tenuissimo uictu esse cõtentus posset: quamuis nihil esset in terra mariq; ac cœlo, quod non ei priuatim publiceq; præstaremus. Magis & præstigiatoribus ita delectabatur, ut Apollonium Cappadocem, qui floruerat Domitiani temporibus, laude & honore affecerit. Hic præstigiator fuerat solers & Magus, eiq; monumentum faciendum curauit. Post hæc bellum intulit Parthis, cuius belli causa fuit, quòd Vologæsus Teridatem & Antiochum quendam, quos ille poscebat ad supplicium, non dederet. Erat Antiochus Cilix natione, qui primò philosophiam Cynicorum simulauerat, eaq; ex re magnã opem in bello tulerat militibus: quos, cùm maximo frigore òbriguissent, propterea cõfirmauit, quòd se ipse in niuem abiecerit, in eaq; uolutatus sit. Sed cùm ei Seuerus, atq; ipse Antoninus pecuniam dedissent, affecissentq; honore: his rebus elatus, cum Teridate se coniunxit, cum eoq; ad Parthum defecit. Antoninus anteq; excederet ex Nicomedia, ludos gladiatorios fecit suo natali die. nam ne illo quidẽ die abstinuit à cædibus: ferturq; in his, cùm unus ex gladiatoribus uictus supplicaret ei, ut se cõseruaret, ita respondisse: Abi, inquit, ad aduersarium, & ab eo salutem pete: mihi enim nõ licet tibi ignoscere. Sic homo miser, cui fortasse aduersarius uitam dedisset, nisi eo modo responsum esset ab Antonino, interijt. Non enim est ausus aduersarius eum dimittere, ne humanior esse Imperatore uideretur. Cumq; talia faceret, fruereturq; delicijs Antiochiæ, adeò ut mentũ nudasset pilis, tamen querebatur se maximos labores perferre, & in grauissimis periculis uersari: increpabatq; Senatum, quem dicebat ociosum esse, nihilq; intelligere subitò, nec uiritim sententias dicere. Quinetiam ad extremũ scripsit in hanc sententiam: Ego, inquit, certò scio, uos rebus à me gestis minimè contentos fore: ꝓpterea in armis sum, habeoq; apud me milites, ut possim rumores qui de me perferuntur, contemnere. Postquam à Partho metu perterrito Teridatem & Antiochum recepit, statim à bello destitit. Porrò Theocritũ misit cum exercitu in Armenios, à quibus uictus magnam cladem accepit. Erat Theocritus natus ex seruo, & in Orchestra uersatus, sed tantæ apud Antoninum autoritatis, ut planè ambobus præfectis superior esset. Aequalem potentiã adeptus erat Epagathus homo itidem Cæsarianus, & pari scelere præditus. Theocritus autem sursum deorsum ferebatur commeatus & supellectilis cõparandæ, & mercaturę faciendæ causa, quamobrẽ etiã cõplures interfecit. Fuit in eorum numero Flauius Titianus, qui cùm esset procurator Alexandriæ, deliquissetq; in Theocritum, ac Theocritus ob eam causam prosiluisset è sede, distrinxissetq; gladium, Id, inquit, ut saltator fecisti. Hanc ob causam iratus Theocritus, eum interfici iussit. Antoninus licet se maximo amore prosequi Alexandrum ostenderet, tamen ciues eius penè omnes funditus sustulit: cùm enim ab ijs se argui et illudi intelligeret multis de

Iuliæ Augustæ nomen Antonini literis plerunq; subscriptum.

Antoninus Magicis artib. plurimum delectatus.

Apollonius Tyaneus.

Parthici belli occasio & initium.

Natalicius Antonini dies.

Antonini in gladiatorem inhumanitas.

Parthici belli finis.

Theocritus.

Epagathus.

Flauius Titianus.

Antoninus penè perdidit Alexandrinos.

de caussis, sed præsertim propter cædem fratris, dissimulata ira profectus est Alexandriam, fingens se magno eorum desiderio teneri. Post ubi in suburbium uenit, primos eius ciuitatis, qui ipsi cum sacris atq; abditis rebus processerunt obuiam, excepit perhumaniter, eosq; admissos in conuiuium interfecit. Post armauit omnem exercitũ, inuasitq; urbem: mox imperauit omnibus Alexandrinis, ut domi manerent: ipse uias occupauit & tecta: & ut ne sigillatim calamitates persequar, in quas tum misera urbs incidit, tantam in ea cædem fecit, ut non sit ausus numerũ interfectorum proferre, sed scripserit ad Senatum, nõ referre qui & quot essent occisi, propterea quòd omnes idem meriti fuissent. Pecunia partim direpta est, partim interijt. Periêre cum Alexandrinis peregini multi, cum ijsq; magna multitudo eorum qui cum Antonino uenerant, eo quòd ignorarentur. Nam cùm permagna esset ciuitas, in eaq; cædes fierent dies noctesq;, nemo poterat, licet maximè cuperet, alterum discernere, sed moriebatur quisq;, ut sors ferebat, atq; eorum corpora statim conijciebant in profundas fossas, ut cæteris incognita esset magnitudo calamitatis. Id ubi factũ est in ciues, peregrini omnes ex urbe expulsi, præter mercatores, eorumq; facultates direptæ sunt, fanis etiam quibusdam expilatis. Horum magnam partem Antoninus præsens uidensq; gerebat, imperabatq; multa de templo Serapidis, in quo erat dies noctesq; homo tot cædibus pollutus. Sed quid hæc à me dicta sunt, quando gladiũ, quo fratrẽ interfecerat, Deo cõsecrare est ausus? His cõfectis rebus spectacula & sodalitates Alexãdrinorũ sustulit. Ipsam Alexandriã diuidi in duas partes, & præsidijs muniri iussit, ne securè in reliquum tempus ciues ad se mutuò accederent. Hæc igitur in misera Alexandria fecit fera Ausonia. nam ita extremo oraculo, quod de ea re petitum fuerat, erat appellatus: proditumq; est memoriæ, eum hoc nomine feræ delectatum esse, seq; de eo iactauisse: quamuis huius oraculi causa multos, à quibus id fuerat relatum, occiderit. Post hæc exercitum duxit in Parthos, quòd ei Artabanus filiam quam desponderat, nollet uxorem dare, quòd sciret Antoninum uerbo quidem postulare nuptias, re autem Parthorum regnum auferre cupere. Tum regionem quæ Mediam attingit, in quam de improuiso irruerat, magna ex parte uastauit: multa mœnia diruit: Arbela subegit, ac sepulchra regum Parthorum abiectis ossibus subuertit. Verùm quia Parthi cum eo non uenerunt ad manus, nihil de rebus gestis scribi à me præcipuè potest, nisi quòd duo milites, qui utrem plenum uini rapuerant, ac uterq; totã prędam sibi uendicabat: cùm ad Imperatorem uenissent, iussiq; essent ab eo uinum partiri, strictis gladijs utrem secuerunt, ita ut si eo pacto quisq; partem uini esset accepturus. scilicet adeò reuerebantur Imperatorem suum, ut ei in huiuscemodi rebus molestiã exhiberent, tantaq; prudentia præditi erãt, ut utrem & uinũ perderent. Barbari perfugerunt in montes, & trans Tigrim, ut se ad bellum compararent: idq; celabat Antoninus, & quasi omnino superior fuisset, eos quos ne uiderat quidem, se uicisse gloriabatur: tum uerò, quòd leo, qui improuiso de mõte descenderat, pro eo pugnasset. nam id in literis scripsit. Nec uerò solùm, quòd spectabat ad cætera, uiuebat in exercitu contra mores institutaq; maiorum, sed etiam proprium genus indumenti in modum penulæ excogitauit. Id barbarum discissumq; & consutum erat ex multis partibus, eoq; indutus erat semper, ex quo Caracallus cognominatus est, iussitq; militibus, ut se eodem genere uestis induerent. Itaque Barbari postquã uidêre hunc, eiusq; milites dissolutos uoluptatibus, quòd

Serapidis apud Alexandrinos templum.

Fera Ausonia.

Antonini bellũ in Parthos.

Vter uini plenus dissectus.

Vestitus Antonini.

Caracalli nomen unde extiterit.

præter

præter cætera hyemarent in ædibus, in ijsq; omnes facultates hospitum nõ aliter quàm suas consumerent, uehementer excitati sunt tanquam essent illos socios pro hostibus habituri. Contrà se parabat Antoninus, cui tamen non licuit prælium committere, propterea quòd in medijs militibus, quos habebat in maximo honore, & quibus potissimùm confidebat, occisus est. Cùm enim quidam uates dixisset in Aphrica, idq; iam diuulgatum esset, oportere Macrinum præfectum prætorio, eiusq; filium Diadumenũ regnare, missusq; Romam ob eam causam, id ipsum Flauio Materniano, qui præerat urbanis militibus, aperuisset, isq; statim ad Antoninum scripsisset, fortè accidit, ut hæ literæ Antiochiam perferrentur ad Iuliam, cui mandatum erat, cuncta quæ mitterentur, discernere, ne ad Antoninum occupatum in terra hostili frustrà multitudo literarum mitteretur. Itemq; alteræ literæ ab Vlpio Iuliano, qui tum Censor erat, rectà per alios tabellarios ad Macrinũ perferuntur, in quibus scripta erant omnia quę gererentur. Itaq; Macrinus, dum mora facta esset in mittendis ad Imperatorem literis, cognouissetq; aliquanto tempore antè, quæ essent ad illum perscripta, pertimuit, ne ob eam rem morte afficeretur. Ad hanc causam accedebat, quòd Serapio quidam Aegyptius paucis antè diebus palàm dixerat Antonino, ipsum breui tempore uicturum, eiq; Macrinum successurum: ob eamq; causam leoni primò obiectus: pòst, cùm ei manũ porrigenti leo pepercisset, ut aiunt, occisus fuerat, cùm posset, sicuti dicebat, si unum præterea diem uixisset, inuocatis nonnullis dæmonibus hoc malum effugere. His de causis perterritus Macrinus, ratusq; de se actum esse, nõ cunctatur amplius, præsertim quòd Antoninus plerosq; amicos & familiares eius uarijs de causis tanquam honore affecturus remouerat. Itaq; adhibet duos milites, qui tribuni erãt in prætorianis cohortibus, & Antonino priuatim irati erant, eiq; per ipsos insidias parat. Hæc res hoc modo gesta est. VI Idus Aprilis, cùm Edessa iter faceret in Cariam, descendissetq; ex equo uentris purgandi causa, unus ex ijs tribunis, qui missi fuerant, ad eum accedit, simulata colloquendi causa: deinde eum paruo pugione percutit, fugitq; subitò, ita ut potuerit euadere, si pugionem abiecisset: sed agnitus ab uno ex Scythis, quos secum habebat Antoninus, iaculo transfixus est. Hunc tribuni, tanquam ei auxilio uenissent, interfecerunt. Itaq; Antoninus hunc exitum habuit, uixitq; annos XXIX, regnauit annos sex, menses duos, dies * Incidunt hoc loco multa, quæ magnam admirationem habent. nam cùm postremam profectionem pararet ex Antiochia, pater ei cum gladio astitit in somnis, &, Vt tu, inquit, fratrem tuum interfecisti, ita ego te interficiam. Itemq; uates palàm ei prædixère, ut illum diẽ caueret, his uerbis, Fores iecoris uictimæ clausæ sunt. Adhæc cùm per aliquam portam exiret, nullã habuit rationem leonis, quem Acinacem nominabat, quemq; in suam mensam recipiebat & lectum, cùm is ipsum retinuisset exeuntem, eiusq; uestem fregisset: alebat enim Antoninus cõplures leones, secumq; nõnullos habebat semper: hunc uerò publicè sæpe deosculabatur. Quæ cùm ita sint, factum est paulo antè quàm necaretur, ut Alexandriæ magnum incendium, sicut ego accepi, omnem interiorem partem templi Serapidis inuaserit, eoq; solus gladius, quo fratrem interfecerat, conflagrauerit, cæteris omnibus ab iniuria ignis conseruatis. Præterea Romæ factis ludis Circensibus, simulachrum Martis, quod erat habitu triumphali, decidit. Quod etsi fortasse minus admirationis habet, tamẽ id multo est maximum, quòd Prasini milites uicti, ut uiderũt in summo obelisco graculum maximè

Vaticinium de Diadumeno & Macrino imperaturis.

Fl. Maternianus.

Vlpius Iulianus Censor.

Serapionis de morte Antonini uaticinium.

Antoninus à tribuno pugione confossus interijt.

Somnium Antonini.

Prodigia uaria quæ Antonini mortẽ portenderunt.

Leo socius Antonini.

Graculi augurium tristissimum Antonino.

maximè garrientem, eum omnes spectare, ac repentè uno ore, quasi præmeditati essent, ita conclamare ceperunt, Martialis, AVE MARTIALIS, opportunè te uidimus. Id enim factum est, non graculi causa, cui Martialis nomen aliquando fuit: sed quòd in eo, tanquã diuino quodam afflatu Martialem percussorem Antonini salutarent. Ipse quoque Antoninus mortem sibi denunciare nonnullis uisus est in literis, quas postremas scripsit ad Senatum, Desinite, inquit, optare, ut centum annos imperem. Hæc enim acclamatio ei iam inde à principio fieri semper consueuerat, eamque ille tum primùm repudiauit, incusauitque eos, quòd optarent ea quæ fieri nullo pacto possent. sed reuera se paruo tempore regnaturum ostendit. Quod cùm esset semel à nõnullis diuulgatũ, mihi uènit in mentem, eum nobis, cùm essemus in Nicomedia, epulum dedisse Saturnalibus, dixisseque multa, ut par erat, in cõuiuio: pòst ubi surrexissemus, uocasse me, ac dixisse: Rectissimè uerò, inquit, Dion, atque uerissimè Euripides dixit,

Martialis aue.

Antoninus sibi ipsi mortẽ denunciauit magica arce excellens.

Versus Euripidis. In fine Medeæ.

Πολλαὶ μορφαὶ τῶν δαιμονίων,
Πολλὰ δ' ἀέλπτως κραίνουσι θεοί,
Καὶ τὰ δοκηθέντ' οὐκ ἐτελέσθη,
Τῶν δ' ἀδοκήτων πόρον εὗρε θεός.

Multas esse rerum fatalium formas, deosque multa præter spem cõficere, minimeque facta esse ab his ea quæ sperata fuerant, & tamen Deum desperatis & inopinatis rebus exitum inuenire. Quæ res cùm ita acciderit, mihi eo quidem tempore nugari uisus est his uersibus. Sed cùm non multo pòst occisus esset, atque hunc sermonem mecum habuisset postremum, illum uaticinatũ esse quodammodo, ac futura prædixisse existimaui, non aliter quàm Iouem qui Belus cognominatur, coliturque Apameæ ciuitate Syriæ. nam is Seuero, cùm adhuc uitam priuatam ageret, hos uersus dixerat,

Iupiter Belus.

Libro secundo Iliadis.

Ὄμματα καὶ κεφαλὴν ἴκελος Διὶ τερπικεραύνῳ,
Ἄρεϊ δὲ ζώνην, στέρνον δὲ Ποσειδάωνι.
Os oculosq; deo similis, qui fulmina torquet,
Et Marti latus, & Neptuno pectora. Eidemque Imperatori facto respondit,
Σοὶ δ' οἶκος πᾶς βήσεται δι' αἵματος. *Et tibi tota domus madefiet sanguine.*

Mortuo Antonino, cognitum est eum magnũ numerum ueneni cuiuscuis generis ex ijs qui superiorẽ Asiam incolunt, asportari iussisse, emisse ue precio ducẽties uicies sestertiûm, ut quàm plurimos, quos collibitum fuisset, uarijs modis uenenis tolleret, eaque omnia reperta igni exusta sunt. Qua ex re odium hominum in illum multo maius esse, ipse malè apud omnes audire cepit. Nec enim eum Antoninum uocabant amplius, sed Caracallum, ut suprà dixi, & Tarantem: id erat nomen gladiatoris deformissimi, perexiguique ac nefarij hominis. Itaque is, quocunque nomine eum appellare placuerit, talis fuit. Mihi uerò, antequam ille Imperium adipisceretur, præscriptum est quodammodo à patre eius, ut hæc conscriberem. Nam eo iam mortuo uisus sum uidere omnem exercitum populi Romani armatum in magna planicie, atque ipsum Seuerum sedentem in excelso tribunali concionari apud milites, meque stare ante conspectum eius, ut audirem quæ diceret. Quem cùm ille uidisset, Huc ades, inquit, Dion, ut omnia quæ dicuntur, fiuntue, diligenter intelligere & perscribere possis. Igitur hæc Tarantis uita, & interitus fuit.

Venena ab Antonino empta.

Tarans.

Dionis de Antonino historia, Seueri iussu descripta.

MACRINVS

MACRINVS.

Macrini natales.

ACRINVS natione Maurus ex ciuitate Sicelia Cæsarea, obscuris natus est parentibus: habuit enim præter cetera alteram aurem perforatam, ut est Maurorum cõsuetudo: sed probitate & æquitate sua obscurabat ignobilitatem generis: nec enim æquum bonumq; tam diligenter didicerat, quàm tractabat fideliter. Nam creatus præfectus prætorio ab Antonino, ea quæ ad hunc magistratum pertinẽt, optimè atq; iustissimè administrauit. Quo occiso, multa promisit militibus, sed in primis sperare se liberaturum eos bello, quo maxime defatigabantur. Itaq; quarto die pòst Imperium accepit. Factus Imperator nonnulla constituit contraria studijs Antonini, eaq; præclarè ac feliciter: uetuitq;, ne sibi fieret statua argentea ultra libras quinque, aut aurea ultra tres. In deligendis autem & creandis magistratib. notatus fuit, quòd indignis hominibus magistratus daret, quod est maximum in tenẽdo principatu, summæq; in omnibus rebus prudentiæ. Tum cepit uiuere delicatius, licentiusq; uti data potestate, ratus se hoc modo cõtegere ignobilitatẽ generis, atq; ob hanc causam eos quos molestè ferre suspicabat aut ignobilitatẽ eius, aut inopinatã adeptionẽ Imperij, tractabat iniquius, eosq; de medio tollebat: licet oportuisset eum contrà facere, conscium sibi, quo loco natus esset, & qualis fuisset antea, neq; efferre se insolenter, sed potius beneficio & specimine uirtutis omnes sibi pariter deuincire. Tamẽ homines præoccupati lætitia ex cæde tyranni, nihil potuere de humilitate Macrini cogitare per ocium, sed ei promptis animis principatum detulerũt, non tam animaduertentes cui se in seruitutem traderent, quàm quo tyranno liberati essent, rati uidelicet uel quemcunq; hominẽ illo potiorem fore.

Macrinus ex præfecto prætorio factus Imperator.

Macrinus in magistratibus deligendis parum prudens.

Licentia Macrini.

L. Priscillianus.

Per id tempus L. Priscillianus, cuius erat percelebre nomẽ ob iniurias quas multas fecerat, & cædes belluarũ, quiq; apud Caracallum in magno fuerat honore, à Macrino in insulam deportatus est. Hic aliquando cum urso, pardali, leæna, & leone simul pugnauerat solus, aliasq; quàm plurimas bestias occiderat: sed multo plures equitum & Senatorum per calumniã interemerat. Cæterùm Iulia Tarantis mater, quæ tum erat Antiochiæ, cognita filij cæde, ita affecta est, ut se grauiter percuteret, ac mortem sibi consciscere conaretur. Eum enim quem uiuum oderat, lugebat mortuum, nõ quòd cuperet illum uiuere, sed quòd ipsam priuatã uitam degere oporteret, ob eamq; causam uexabat Macrinum omnibus cõtumelijs. Sed postquam ille non modò nihil de regio famulatu eius, aut de stipatorib. quos secum habebat, custodiæ causa immutauit: uerùm etiam multa ad eam percõmodè scripsit, cepit bona spe iniecta desiderium mortis deponere. Pòst ubi Macrinus intellexit, quæ cõuicia sibi ab ea facta essent (quanquam illa nihil ad ipsum scripserat contumeliose) sensitq; eam nonnihil cum suis militibus moliri, ac regnum affectare, ut Semiramis & Nitocris fecerant, quarum in patria ipsa ferè nata erat, mandauit, ut quàm celerrimè Antiochia, quò uellet, proficisceretur. Tum Iulia abiecto uitæ desiderio, inedia consumpta moritur. Accelerauit ei mortẽ cancer, quem cùm iam multo tempore habuisset in mamma quiescentem, percusso pectore irritauit, ac is ei ad mortem fecit. Cùm autem uixisset, Macrinus Artabanũ cum magnis copijs, infestoq; animo sibi bellum inferre, conatus est, missis ad eum captiuis quos habebat, mollíq; oratione placare

Iulia audita filij morte, desperabunda sibijpsi manus inferre conatur.

Iuliæ in Macrinum odium atque simultas.

Iulia inedia cõsumpta moritur.

Artabani contra Macrinum bellum atq; uictoriæ.

placare eius animũ, & à proposito abducere. Sed cùm ille nihilo minus incumberet in bellum, uelletq́; ut Macrinus urbes euersas ab Antonino restitueret, decederetq́; ex Mesopotamia, & damnum quod illatum erat monumentis regum, resarciret, nullum tempus ad deliberandum sumpsit, sed ei, quòd iam ad Nisibim uenerat, occurrit, ibiq́; uictus est, prælio à militibus, dum cõtraria castra facerent, propter aquam facto. Cumq́; iterum congressus esset, non successit ei ex sententia, sed legatos ad illum de pace mittere, eamq́; magna pecunia redimere coactus est, quam in Artabanũ atq́; potentissimos uiros, qui cum illo erant, erogauit. Fuit is sumptus ad bis millies sestertiûm. Hoc confecto bello, alterum coortum est Romanis, non cum barbaris nationibus, sed ciuile. Nam milites tumultuari ceperunt, quòd Macrinus minus erga ipsos comis atq́; humanus esset, quodq́; non daret eis innumerabilia, quæ Antoninus præter aliorum cõsuetudinem dederat. Eo tempore stella per multas noctes uisa est ab occidente ad orientẽ solem, nosq́; ita grauiter conturbauit, ut illud Homeri in ore semper haberemus, *Macrinus pacẽ ab Artabano ingenti pecunia coemit.* *Romanorum contra Macrinum bellum ciuile.* *Cometa.*

Ἀμφὶ δὲ σάλπιγξεν μέγας οὐρανός, ἀΐε δὲ Ζεύς,

Cornibus intonuit cœlum, & clamore Tonantis. Res ita acta est. Cùm Mæsa Iuliæ Augustæ soror duas filias haberet, Soæmidẽ & Mamæã, ex ijsq́; nepotes duos masculos (harum altera Varo Marcello nupserat, altera Genesio Martiano Syris hominibus, quos iam mortuos esse contigerat) Eutychianus Cæsarianus libertus, homo ludicrus, nec ignarus eius odij, quod milites in Macrinũ conceperant, persuasusq́; à Sole, quem uocant Heliogabalum, coluntq́; maxime, atq́; alijs uaticinijs adductus esset, statuit Macrinũ occidere, & Lupum Mæsæ nepotem, puerum adhuc pro eo Imperatorem facere: idq́; perfecit. Finxit enim hunc esse Tarantis spurium filium, ornatumq́; ueste, qua ille usus fuerat puer, noctu matre auiaq́; inscientibus ad exercitum duxit: & XVI Calendas Iunij prima luce militibus quærentibus studiose occasionem rebellandi, persuasit ut res nouas molirentur. Quo facto milites statim hunc nominant Antoninum, & Imperatorem designant. Macrinus scribit ad Senatum de Pseudantonino, quem puerulum uocat, & stolidum esse ait. Tum queritur de militibus, quòd adducti infinita cupiditate pecuniæ ab se defecerint. Ad extremũ scribit hoc unum se habere solatium calamitatis, quòd fratricidæ, qui conatus erat orbem terrarum perdere, ipse fuisset superstes. Adscripsit etiam sibi exploratum esse, cupere multò plures Imperatorem occidi, quàm uiuere, neq́; tamen de se ipso loqui, cuius interitum cupijsset uel optasset nemo. Quod cùm audiret Fuluius Diogenianus, exclamauit, Imò uerò cũcti optauimus. Hic erat homo consularis, non magna prudentia præditus, ob eamq́; causam nec cæteris placebat, nec sibi. Igitur Macrinus has literas misit, in ijsq́; se patrem crebrò, ac Diadumenum filium suum uocabat, designabatq́; eum Imperatorem multo iuniorem Pseudantonino, cuius ætatem criminabatur. Quibus ex rebus ignobilitatem hominis atq́; dementiam cuncti percepimus. Contra hunc Pseudantoninus tanta celeritate proficiscit, ut difficile Macrinus in uico Antiochenorum (is distabat à ciuitate ad millia passuum XXII) cum eo conflixerit. Erat Macrinus & promptitudine, & alacritate prætorianorum militum superior. nam eis thoraces squammatos, & scuta, quę instar canalis facta erãt, abstulerat, quò faceret ad pugnam expeditiores: sed propter timiditatem suam uictus est, ut fuerat ei diuinitùs denunciatum: quòd cùm eius primę literæ de Imperio à nobis lectæ essent, columba ad statuam *Mæsa Iuliæ soror.* *Lupus Mæsæ nepos ex Soæmide.* *Auitus qui Pseudantoninus erat in Imperatorem designatur.* *Fuluij Diogeniani uiri consularis dictum.* *Diadumenus à Macrino contra Pseudantoninum Imperator declaratur.* *Pseudantonini cum Macrino conflictus.* *Columbæ malum augurium.*

Mesæ atque Soæmidis mulierum uirile facinus.

ipsius, quæ posita erat in Curia, conuolauerat. Neq; potuit Macrinus Mæsam & Soæmidem fœminas, quæ cum Antonino erant, imitari: quæ dum sunt unà cum puero, uidentq; suos pugnare molliter, de curribus exiliunt, irruuntq; in fugientes, ac eos, dum de fuga ipsorum queruntur, retinent. Itemq; puer districto gladio, quo erat accinctus, equo diuino quodam impetu concitato in eos tanquam in hostes irruere uisus est. Qua re animaduersa constiterunt: fugissentq; iterum, nisi Macrinus, postquam uidit illos

Macrini fuga.

resistere, fugæ se mandasset. Itaq; uictus misso ad Artabanum filio, Antiochiam uenit, uictorem se esse simulans, ut in urbem reciperetur. Sed clade eius per nuncios cognita, factisq; multis cædibus in itinere, atque in ipsa urbe, ut propensa erat cuiusq; erga alterum eorum beneuolentia, inde noctu equo admisso, abrasoq; penitus capite ac mento, pullaq; ueste indutus inter purpureas, ut priuatus esse uideretur, Aegas urbẽ Ciliciæ peruenit cum paucis, ibiq; uehicula cõscendit, ita ut si miles esset ex ijs qui nuncios ferũt:

Eribolum.

uectusq; per Cappadociam, Galatiam, & Bithyniam usq; ad Eribolũ, quæ statio est in conspectu Nicomediæ, Nicomediam ingredi non est ausus: sed Chalcedonem nauigauit, mandauitq; uni ex procuratoribus, ut ad se pecuniam mitteret. Qua ex re cognitus est, & Chalcedone remansit. Eò uenere milites missi à Pseudantonino, à quibus cõprehensus perductus est in Cap-

Macrini capti mors.

padociam: ubi postquam intellexit filium suum captum esse, deiecit se ex uehiculo (nec enim uinctus erat) fregitq; humerum, nec ita multo pòst occisus est. Itaq; Macrinus grandis natu (degebat annum quartum & quinquagesimum) usuq; & experientia rerum præstans cum aliqua significatione

Oraculum Macrino, de uitæ exitu datum. Iliad. VIII.

uirtutis, tantiq; Imperator exercitus, à puerulo, cuius ne nomen quidem cognouerat antea, oppressus est. Id ei oraculo prædictum fuerat his uersibus,

Ὦ γέρον, ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί,
Σὴ δὲ βίη λέλυται, χαλεπὸν δέ σε γῆρας ἱκάνει.
O senior bello iuuenum quem dextra fatigat,
" *Iam tibi deficiunt uires, repitq; senectus.* Ex quo intelligi potest, eos qui for-
" tissimi esse uidentur, & firmas uires habere, ornati amplissimis fortunæ mu-
" neribus, pariter cum cæteris suspensos & incertos esse. Ita Macrinus celerrimè cum summa calamitate principatum amisit. regnauit enim annum unũ, menses duos, tribus diebus (si usq; ad pugnæ tempus numeres) exceptis.

AVITVS, QVI ET PSEVDANtoninus & Sardanapalus dicitur.

Auitus acceptæ iniuriæ patientissimus.

AVITVS, siue Pseudantoninus, siue Assyrius, uel Sardanapalus, uel Tiberinus (nam id quoq; cognomen habuit, postquam corpus eius occisum in Tiberim proiectũ est) ubi confirmato principatu Romam uenit, præclarum facinus, & bono principe dignum fecit, quòd cùm ab omnibus priuatim publiceq; ex literis Macrini uerbis ac factis iniuriam accepisset, de nullo supplicium sumpsit. in cæteris autem rebus homo turpissimus, & nequissimus, ac contaminatissimus est uisus, quamuis tres annos tantummodo, mensesq; nouem, & dies

Eutychianus præfectus prætorio.

quatuor principatum tenuerit. Quod tempus ego numero, ex quo, prælio facto, omnem potentiam adeptus est. Eutychianus, qui κωμάζων dictus est (idq; nomen ei ex histrionum & scurrili ioco fuit) præesse cepit prætorianis

nis cohortibus, cùm antè in nulla procuratiõe aut præfectura, præterquam castrorum cognitus fuisset. deinde nõ semel tantùm, sed iterum ac tertiùm Consul factus est, quod antè acciderat nemini. Ex quo fit, ut id quoq; in rebus iniquissimis iure adnumeretur. Cæteri clari uiri, quibus ea res non placebat, reperta aliqua causa occidebantur, aut etiam nulla causa allata. Pętus quidem Valerianus morte affectus est, quòd imagines aureas ad concubinarum ornamenta finxerat. Silius autem Messala, & Pomponius Bassus rei facti sunt, quòd rebus quas ille faceret, minimè oblectarentur: nec piguit eum de ijs ad Senatum scribere, cùm ab ijs mores suos examinari diceret, eosq; reprehẽsores esse omnium, quæ in Palatio gererentur: quanquam erat alterum crimen in Basso, quòd pulcherrimam uxorem atq; nobilissimã habebat. Ea erat Claudij Seueri, & Marci Antonini neptis, quam ipse postea uxorem duxit, nec ei, ut mariti mortem lugeret, permisit. Verùm de nuptijs eius, id est, quas ipse habuit uxores, & quibus uiris nupsit, paulo pòst dicemus: nam uiri & uxoris fungebatur officio, eaq; patiebatur, quæ faciebat: utrunque sanè libidinose & nefariè. Sed quid ego nunc commemorem eos quos nulla ratione interfecit, cùm morte mulctauerit homines sibi amicissimos, propterea quòd ipsum hortabantur, ut modestè & temperanter uiueret. Inter eius scelera est illud de Heliogabalo: non solùm, quod deum peregrinum introduxit in Vrbem, aut quod eum nouis & magnis honoribus affecit, sed quòd Ioui eundem anteposuit, seq; sacerdotem eius fieri decreto Senatus iussit, quòd circuncidit sese, & à porcinis carnibus abstineret. Itaq; indutus ueste barbara, quali Syri sacerdotes utuntur, sæpe publicè uisus est, ex quo potissimùm Assyrij cognomen cepit. Corneliam Paulam duxit in matrimonium, quò fieret pater, sicuti dicebat, celerius, qui ne uir quidem esse poterat: in quibus nuptijs nonnulla largitus est non solùm Senatorio & equestri ordini, sed etiam Senatorũ uxoribus. Plebs sex aureis epulata est uiritim: milites hoc amplius quatuor. Præterea facti sunt ludi gladiatorij, in quibus ipse indutus erat ueste purpurea, ut in spectaculis supplicationum fecerat. Ibi multæ bestiæ cæsæ sunt, sed præsertim elephas & tigres ad quinquaginta unam, quod nunquam antè simul factum erat. Post hæc repudiata Paula, quòd maculam haberet in corpore, sicuti dicebat, Aquiliam Seueram duxit apertè contra ius fasq;: eam enim habuit cum probro atq; dedecore, cùm esset uirgo Vestalis: idq; se fecisse ausus est dicere, ut ex ipso Pontifice & ea sacerdote Vestali liberi diuini nascerẽtur. Ita quibus ex rebus oportebat illum cęsum uerberibus in foro cõijci in carcerẽ, ac morte mulctari, de ijs maximè gloriabatur: neq; tamen hanc diu retinuit, sed aliam pòst, deinde aliam atq; aliam duxit: dein iterum ad Seueram rediјt. Tum Romæ prodigia extiterunt multa, atq; in primis illud simulachri Isidis, cuius altare cane sustinetur: nam faciem intrò conuertit. Interea Sardanapalus certamina præbebat, & crebra spectacula, in quibus Aurelius Aelix athleta gloriosus fuit, qui tantum cæteris antecelluit, ut ausus sit in Olympia lucta simul certare, & pancratio, uictorq; utriusq; in Capitolinis fuerit. cui cùm inuiderent Elæi, ne foret (quod dici solet) octauus ab Hercule, neminem ad luctam aduocauerunt, quamuis in albo id genus certaminis adscripsissent; Romę uerò utrunq; uicit, quod antè feceratnemo. Vt autem prætermittam barbaras cantilenas, quas Sardanapalus canebat Heliogabalo unà cum matre & auia, & nefaria sacrificia, quæ ei faciebat mactatis pueris, adhibitisq; magicis artibus; & leonem, simiam ac serpentẽ, quos

Eutychiani tres cõsulatus.
Valeriani Pæti mors.
Silius Messala. Pomponius Bassus.
Bassi uxor.
Pseudantonini crudelitas.
Heliogabalus.
Cornelia Paula, Pseudantonino nupta.
Aquilia Seuera Vestalis Auito nupta.
Prodigia.
Aurelius Aelix athleta.
Sardanapali impietas.

uiuos in templum eius conclusit, & testes hominis, quos eôdem coniecit aliaq́ quæ faciebat contra ius fasq́, cùm interim sexcentis monilibus uteretur: Vxorem (quod perridiculum est) ei in matrimonium dedit, tanquam deo nuptijs atque liberis opus esset. Cumq́ uxorem nec inopem esse, nec ignobilem oporteret, Vraniam Carthaginensium delegit, eamq́ inde exportatam collocauit in Palatio, donaq́ nuptiala, ut suis uxoribus exegit ex omnibus gentibus, quæ erant sub Imperio Romano: quæ cùm fuissent eo uiuo data, postea exacta sunt. Dotem uerò se negauit accepturum, præter duos leones aureos, qui conflati fuerũt. Hic Sardanapalus, qui deos iure matrimonij cõiunxit, libidinose uiuebat & intẽperanter. Coibat em̃ cũ plurimis mulieribus, nõ q̃ ijs egeret ipse, sed ut tali cõcubitu amatores suos, eorumq́ facta imitaret̃. Multa nefaria, quæ nemo referat libenter, aut audiat, suo corpore passus est, fecitq́. Quæ uerò sunt in prõptu, quæq́ celari nõ possunt, hæc sunt. Noctu introibat in popinas, usu sq́ comis appositis, cauponarũ fungebat̃ officio: frequẽtabat lupanaria celeberrima, in ijsque eiectis meretricib. scortabat̃: ad extremũ habuit cubiculũ in Palatio, in quo libidinem expleret, stabatq́ nudus semper ante fores eius, ut scorta solent, concutiebatq́ sindonium connexum annulis aureis, ut molli & fracta uoce prætereuntes alliceret: erantq́ de industria nonnulli, quibus imperatum erat ut id facerent, ita ut in hac re, quemadmodum in cæteris, haberet multos exploratores, per quos inuestigabat curiose eos qui sibi satisfacere maximè in his spurcissimis rebus possent: ex quibus exigebat pecuniam, ac de eo quæstu gloriabatur, iactabatq́ se apud socios eiusdem turpitudinis, quòd se habere plures amatores diceret, & uberiorẽ quæstũ facere. Cumq́ se eodem modo gereret erga omnes qui ipso abutebãtur: uirum habuit immensę magnitudinis, quem uoluit ob eam rem Cæsarem designare. Currus agitabat Prasino uestitu, idq́ domi intra priuatos parietes facere uidebat̃. Ibi erant præfecti certaminis omnes qui primi apud ipsum erant, sed pręsertim præfecti Prætorio, auia, mater, & uxores. Hunc uiri ordinis Senatorij, atque adeò Leo pręfectus urbis spectabant currus agitantem, petentemq́ aureos, ut plebeium hominem, ac præfectos certaminũ, militesq́ ipsos colentem. Neq́ uerò his contentus erat, sed saltabat non modò in Orchestra, uerùm etiam quodãmodo, dum incederet, faceretq́ sacrificia, atq́ interim dum salutaretur, & cõcionem haberet. Postremò, ut iam ad id unde digressus sum, reuertar, nupsit: appellabaturq́ domina & regina: uersabatur in lanificio: nonnunquam ferebat reticulum, obliniebatq́ oculos. semel enim mẽtum rasit, ob eamq́ causam dies festos egit: pòst curabat, ut prorsus sine pilis esset, ita mulieri simillimus erat, iacensq́ sæpenumero salutabat Senatores. Erat uir eius Hierocles Caricum mancipiũ & auriga: qua ex re ei pręter opinionem placuit. Nam cum ludis Circensibus decidisset ex curru ante sellam Sardanapali, atque in eo casu galeam abiecisset, uisusq́ ab illo esset (huic nulla barba, flaua coma erat) statim raptus est in Palatiũ, nocturnisq́ facinoribus, præsertim cùm eum duxisset, ita auctus est, ut breui tempore plus posse, quàm illum existimaret̃: quòd mater eius ancilla adhuc Romam cum militibus adducta, & in numerum uxorum hominum consularium relata sit. Nam multi affecti sunt ab illo magnis honoribus, fuereq́ maximæ autoritatis: partim quòd seditionem fecissent, partim quòd ipsum constuprarent. Volebat enim uideri constupratus, ut in hac re imitaretur mulieres petulan[?]issimas: uolensq́ sæpenumero in manifesto facinore deprehendebatur.

Venus Vrania Carthaginensium.

Heliogabalus deos iure matrimonij sibi coniungit.

Sardanapaline fanda libido.

Leo præfectus Vrbis.

Imperator nupsit.

Sardanapalus ex uiro mulier factus, mulieribus exercetur artibus.

Hierocles maritus Imperatoris.

batur: quamobrem à uiro iactabatur conuicijs petulanter, ab eoq; plagas accipiebat, ita ut liuor oculis subesset. Neque tamen diligebat illum impetu quodam animi, sed amore stabili & firmo, ita ut non modò grauiter non ferret ob has causas, sed contrà amaret ardentius, statueretq; uerè eum Cæsarem designare, atque auiæ, quæ huic rei fuerat impedimento, minaretur, licet militibus ob eundem hominē maximè infestus esset, eaq; res causa necis eius esset futura. Erat Aurelius Zoticus homo Smyrnæus, quē Cocum ex arte patris cognominabant. Is cùm à Pseudantonino uehementer amatus fuisset, eidem aliquanto tempore pòst in odium uenit, ob eamq; rem saluus conseruatus est: nam cùm esset pulchro toto corpore, ut uiribus ad luctandum ualeret, longeq; præstaret omnibus mentulæ magnitudine, idq; esset Imperatori significatum ab ijs qui ista perquirebant, statim raptus ex certaminibus, Romam maxima pompa perductus est, quanta nō uenit Augarus Seueri, aut Teridates Neronis temporibus, designatusq; cubicularius antè quàm uideretur, lucernis quàm plurimis relucentib. ingressus est in Palatium. Hunc ille ut conspexit, accurrit rubore perfusus, cumq; ab eo ita salutatus esset, ut par erat, Domine Imperator salue, collo mirabiliter effœminato, innuensq; oculis respōdit, nulla interiecta mora: Ne me, inquit, Dominum uoces: nam ego domina sum. mox unà cum eo lotus, passusq; obscœna, quòd ille nudus opinioni maximè respōdisset, in eius pectore recubuit, atq; in sinu uelut amica cœnam cepit. At Hierocles ueritus, ne Zoticus illum plus quàm ipse fecerat, redigeret in suam potestatem, ac ne sibi propter eum, ut fit inter riuales, grauius aliquid accideret, ueneno per pincernas dato, quos habebat amicos, uires eius eneruauit. Ita ille cùm tota nocte non posset arrigere, priuatus est ijs rebus omnibus, quas antè cōsecutus fuerat, eiectusq; è Palatio & Roma, pòst ex cætera Italia expulsus est, id quod eum cōseruauit. At Sardanapalū pœnas sui sceleris quas meritus fuerat, persoluere nō multo pòst oportebat. Nam quòd ista faceret atq; paterentur, uenit in odium populi ac militū quos maximè colebat, ab ijsq; tandem in castris occisus est, re in hunc modum gesta. Bassianum consobrinū suum introduxit in Senatum: cum'que utrinque Mæsam & Soæmidem stitisset, puerum adoptauit, se'que, cùm esset eo multo minor natu, statim efferre ut tanti pueri patrem cepit, dixit'que se nihil alijs liberis egere, ut domus sua molestia uacaret: id'que non solùm præceptum sibi esse ab Heliogabalo, sed etiam ut eum Alexandrum nominaret. Id ego adducor, ut credam factum esse diuina quadam prouidentia, non propter ea quæ dixit ipse, sed quòd ei prædictum fuisset, Alexandrum qui esset Emesa profectus, ipsi esse successurum. Itemq; ex eo quod accidit in Mysia superiore, & Thracia. nam paulo antè deus aliquis, cùm se Alexandrum Macedonem esse diceret, haberetq; formam eius, atque omnem ipsius ferret apparatum, profectus ex ijs locis quæ ad Istrum sunt (ubi quemadmodum extiterit, mihi quidem non constat) Asiam atque Thraciam pertransiit bacchantium more, cum quadringentis hominibus, qui thyrsis ornati erant, neruis'que, faciebantq; iniuriam nemini. Huic, ut asserunt omnes, qui tum fuerunt in Thracia, diuersoria, cæteræq; res necessariæ publicè suppeditatæ sunt, nec ei contradicere quisquam est ausus, aut resistere, non prætor, non miles, nō procurator, non præsides prouinciarum, sed interdiu tanquam in pompa, ut edixerat, Byzantium uenit: pòst inde profectus, appulit ad regionem Chalcedonensium, ubi de nocte creato quodam sacerdote, obrutoq; equo

Aurelius Zoticus.

Hierocles & Zoticus riuales.

Sardanapali mors.

Bassianus consobrinus Pseudantonini.

ligneo, euanuit. Hæc ego, cùm essem in Asia, accepi, antè quàm intelligerē ea quæ Romæ de Bassiano facta sunt. Igitur Sardanapalus, quoad dilexit consobrinum, saluus fuit: sed postquam suspicatus est, cognouitq; omnium beneuolentiam in illum propensam esse, ausus est mutata sententia, omnia ad perniciem eius moliri. Sed ut conatus est aliquādo eum interficere, non modò nihil egit, sed ipse quoq; in periculum mortis uenit, propterea quòd Alexander diligenter custodiebatur à matre, & auia, ac militibus: & prætoriani, cùm intelligerent conatum Sardanapali, uehemēter tumultuati sunt: neque prius destiterūt, quàm Sardanapalus eos uix tandem placauit. Cùm enim castra occupauisset cum Alexādro, supplicaretq; multùm, ac coactus dedere ad supplicium eos qui secum turpiter uiuebant, quosq; ipsi postulauerant, pro Hierocle misericordiā cùm precibus & lachrymis captaret, iugulum dedit: Vos, inquit, hunc mihi gratificamini, quamcunque de eo opinionē habeatis, uel me occidite. ita tum uix incolumis cōseruatus est. Nam & auia eum propter ea quæ faciebat, oderat, quòd neque esset Antonini filius, quodq; esset in Alexandrum, ut uerè profectum ex Antonino, propensior. Sed postquam iterum insidias fecit Alexandro, milites ob eam causam tumultuati sunt: cumq; unà cum eo introisset in castra, cognouissetq; milites necem sibi machinari, quòd eos matres horum, quę apertius quàm antè dissidebant inter se, concitarent, fugæ se mandare quodāmodo conatus est: effugissetq; coniectus in capsam, nisi depræhensus occisus fuisset, cum esset decem & octo annos natus. Cum eo mater eius, quæ ipsum mordicus tenebat, interficitur. Vtriusq; capita abscissa, denudataq; corpora primò per totam Vrbem trahuntur: dein mulieris corpus aliò, illius uerò cadauer in flumen abiectum est. Cum his alij, atq; in primis pręfecti Prętorio occisi sunt: itemq; Aurelius Eubulus Emesenus qui cum præesset rationū libris, bona multorum publicauerat, à plebe, atq; à milibus laceratus & distractus est. Itemq; Fuluius præfectus Vrbis, cui Comazon, ut etiam ei qui ante ipsum fuerat, successit. nam ut persona quædā inferebat' in theatra, quo in loco actores Comœdiarū nō erāt, ita hic in loco destituto à pręfectis Vrbis collocabatur. Ipse quoq; Heliogabalus Roma expulsus est. Hęc igitur sunt, quę ad Tiberinū pertinent: nec quisquā eorum qui cum eo seditionem fecerāt, quiq; potuerant apud eum plurimū, uno duntaxat excepto, saluus euasit.

Sardanapalus quoad dilexit consobrinum, fuit felicissimus.

Auiti mors.

Aurelius Eubulus Emesenus.

Heliogabalus deus ex urbe expulsus.

ALEXANDER

POST illum statim imperauit Alexander, qui Domitio Vlpiano præfecturam Prætorianorum dedit, eiq; permisit cætera quæ pertinent ad administrationem Imperij. Cæterùm ea quæ supradicta sunt, ego quidem accuratè, diligenterq; conscripsi, ut potui: quæ uerò restant, mihi non licuit persequi pari diligentia, quòd Romę nō sum diu commoratus, quodq; in morbum incidi, cùm ex Asia in Bithyniam uenissem: ex qua profectus sum ad præfecturam Aegypti: pòst ubi reuerti in Italiam, statim penè in Dalmatiā, atq; inde in Panoniam superiorem missus sum, ut eis præessem. Quod cùm fecissem, atq; in urbem Romam, & deinde in Campaniam reuertissem, statim domū redij. Quibus ex rebus factum est, ut ea quæ sequuntur, non potuerim pariter cum ijs quæ præcesserunt, intelligere: dicam tamen in summa ea quę usque

Domitius Vlpianus præfectus Prætorio.

Dion in morbum incidens Imperatorum historiam absoluere nequiuit.

que ad secundum cōsulatum meum gesta sunt. Igitur Vlpianus multa, quæ non rectè à Sardanapalo facta erant, emendauit. Flauianum uerò & Chrestum interfecit, ut eis succederet, ipseq; non multo post à Prætorianis, qui de nocte eum inuaserūt, interfectus est: quanquā accurrerat in Palatiū atq; ad ipsum Imperatorem, matremq; eius confugerat. Sed cum adhuc uiueret Vlpianus, tanta contentio ex parua causa populo cum prætorianis fuit, ut tres dies pugnauerint inter se, magnusq; numerus hominum utrinq; interierit. Pòst ubi milites, quòd uicti erant, ceperūt ædificia incendere, populus metuens ne tota Vrbs conflagraret, inuitus cum eis reconciliatus est. His confectis rebus, Epagathus, qui Vlpiano magna ex parte causa necis fuerat, missus est in Aegyptum ut prefectus eius prouincię, ne fortè si de eo Romæ suppliciū sumptū esset, tumultus aliquis concitaretur: atq; inde reductus in Cretam, cōdemnatus est. Per id tempus multæ rebelliones factæ sunt à multis: quarum aliquot cum fuissent formidolosæ, repressæ ac restinctæ sunt. Quæ uerò acciderunt in Mesopotamia, multo certè horribiliora nō solum Romanis, sed etiam cæteris omnibus timorē longè maximū fecerunt. Artaxerxes enim Persa cum Parthos tribus prælijs superasset, atq; Artabanū regē eorū interfecisset, irruit in Armeniā: ex qua pulsus ab incolis, Medisq; nonnullis, & filijs Artabani, in fugam se coniecit, ut quidā putant: nam alij reuertisse aiunt, ut maiores copias compararet. Hic igitur nobis formidolosus fuit, quòd maximis copijs non modò Mesopotamiā inuaderet, sed etiam Syriam, minareturq; se recuperaturum omnia quę Persæ olim tenuissent, usq; ad mare Græcum, quæq; ad se propter maiores suos pertinerent. Neq; uerò nobis timor iniectus est propterea quòd ipse uideretur esse inexpugnabilis, sed quòd nostri ita affecti essent milites, ut pars ad eum trāsiret, pars nobis nollet opem ferre: quorum tanta est mollicies, licētia, impunitas, ut hi qui sunt in Mesopotamia, interficere sint ausi Flauium Heracleonem, qui ipsis præerat: & prætoriani post Vlpianū me quoq; criminati sint, quòd cùm in Pannonia militibus præfuerim continenter, metuerent, ne postularem, ut ipsos cogeret aliquis institutis Pannoniorum uiuere. At Alexander horum rationem habuit nullam, sed contrà me magis honestauit, secumq; unà designauit secundū Consulem: & sumptus quos ea dignitas postulat, se facturum recepit. Quamobrem cùm molestè ferrent prætoriani, timui, ne me, ut uidissent cum insignibus Imperij, interficerent. Itaq; mihi iussit Alexander, ut alicubi extra Vrbem commorarer in Italia, tempore huius Consulatus mei. Quod cùm fecissem, Romam ueni: dein profectus sum ad ipsum in Campaniam, uersatusq; cum eo per aliquot dies, uisusq; à militibus, cum magna securitate domū redij, dimissus, quòd laborarem ex pedibus, ut reliquum uitæ tempus in patria degerem, ut mihi apertissimè Deus, cùm iam essem in Bithynia, significauit: quòd mihi uisus est præcipere in somnis, ut hos uersus ad finem huius historiæ adderem,

Vlpianus à Prætorianis interfectus.

Populi erga prætorianos seditio.

Epagathus Aegypti præfectus.

Artaxerxis Persarum regis contra Parthos & Armenios res gestæ.

Dion militum in Pannonia præfectus.

Dionis secundus Consulatus.

Dion dæmonio in somnis admonitus, uersiculos in finem historiæ suæ adiecit.

Ἕκτορα δ' ἐκ βελέων ὕπαγε Ζεὺς ἔκ τε κονίης,
Ἔκ τ' ἀνδροκτασίης, ἔκ θ' αἵματος, ἔκ τε κυδοιμοῦ.
Iuppiter è multis crudelibus Hectora telis,
Puluereq; & cæde exemit, belliq; tumultu.

F I N I S.

SERIES IMPERATORVM, QVORVM VITAS XIPHILINVS E' DIONE excerpsit.

Pompeio Magno deiecto, Monarchiam obtinuit in Imperio Romano

C. Iulius Cæsar.

Hunc secuti sunt ordine Cæsares:

Augustus.
Tiberius.
C. Caligula.
Claudius.
Nero.
Galba.
Otho.
Vitellius.
Vespasianus.
Titus.
Domitianus.
Nerua.
Traianus.
Adrianus.
Antoninus Pius.
M. Antoninus Philosophus.
Commodus.
Pertinax.
Didius Iulianus.
Seuerus.
Antoninus Caracallus.
Macrinus.
Auitus, qui & Pseudantoninus, & Heliogabalus, & Sardanapalus.
Alexander.

INDEX Alphabeticus, ostendens quo folio singulorum in Xiphilino Imperatorum uitæ reperiantur.

FINIS.

IN DIONIS HISTORIAM ROMANAM À SE CONVERSAM, ANNOTATIONES GVILIELMI XYLANDRI AVGVSTANI, QVIBVS plurimi loci deprauati emendantur, uel obscuri explanantur.

LECTORI CANDIDO S.

VERITVR haud iniuria ROBERTVS STEPHANVS, uir doctissimus, optimeq́; de literis meritus, exemplari se in edendo Dione usum non satis castigato. Plurimi enim loci huius (neq; aliã ego uidi) editionis, mutili, deprauatiq́; sunt: eorumq́; partem aliquam Robertus emendandam sibi sumpsit. Cuius etsi magnifacio studium, tamen intelligent omnes æqui, infinitas ac grauissimas mendas ab eo præteritas: quas nos, quantum eius ingenio, diligentia, laboreq́; nostro potuit fieri, sustulimus, eiusq́; nostræ emendationis rationem in gratiam imperitiorũ bona fide attulimus. Non sum nescius, ad tam arduum negocium & iudicium acutissimum, & maturam ætatem, summam præterea peritiam, multorum autorum notitiam, exemplaria etiam diuersa, & consilij tui cum alijs cõmunicationem, aliaq́; multa requiri: uerùm ego, etsi ab his omnibus eram hoc tempore imparatissimus, tamen cùm semel aggressus essem Dionis interpretationem, mearumq́; partiũ esse intelligerem, ut in eo illustrando omni conatu elaborarem: feci sanè quod potui: quid potuerim, æquorum lectorũ iudicium esto. Proinde ita à nobis accipi nostræ hæ annotationes debent, ut intelligatur, liberũ per nos fore unicuiq; plura uel meliora afferre: ita tamen nos existimare, haud mediocrem gratiam ab omnibus humanioris literaturæ amatoribus nobis deberi. Itaq; ad rem.

Folio 1. FRAGMENTVM LIBRI XXXV.) Priores in Dionis historia paginas, librum trigesimumsextum præcedentes, esse fragmentum libri XXXV, dubium mihi nequaquam est: neq; uerò esse dubium apud quenquam debet. Cum enim quæ libro XXXVI (quanquam huius principium ad nos non peruenit) Dio scribit, acta sint Consulibus C. Calpurnio Pisone, M'. Acilio Glabrione, qui annus Romæ fuit DCLXXXVII. in hoc aũt fragmento & eorundem pars exponatur, & prius quæ Q. Marcio Consule gesta sunt, qui sanè anno proximè priori, id est V.C. DCLXXXVI Consulatum gessit: satis iam ex ipsa serie temporis liquet, quo de libro fragmentum hoc superstes manserit. Quod autem de Consulibus dixi, id ex Dionis ipsius uerbis dixi. Cæterùm cùm à Lucullo gestas res in bello Mithridatico hîc descripserit Dio, qui historiam integram desiderant, ex Plutarchi Lucullo, Appianiq́; Mithridatico petant. Et quia fortuna in utramq; partem.) καὶ ὅτι ἰσχυρᾶ τῇ τύχῃ. Loquitur de Mithridate, cui Arsaces summam belli gerendi obtulit, quòd eum aduerso euentu iam eruditum esse arbitraretur. ita habet Appianus. Subrogatus fuerat.) ἀφιτρωθέις. Ea uox Græca, puto, non est. τρωθεὶς uulneratum significat. Fortassis inter ἀφι & τρωθεὶς aliqua uerba & prioris reliquæ syllabæ intercesserant, quæ nunc perierunt. Ego quum certi nihil de hoc haberem, sententiam integram esse uolui. Asteriscus est meritò adiectus.

2. Cum barbari uicisse se.) ἀθυμότερον, ἅτε τῶν κρατοῦντας. Puto scripsisse Dionem, ῥαθυμότερον, ἅτε τῶν κρατοῦντων. Ita si legas, locus constabit, asteriscumq́; tolles. Porrò hanc Nisibin, Antiocheam Mygdoniæ alio nomine uocant. Testis Plutarch. Lucullo, Plinius lib. 6. cã. 13. Nisibis.
Stephanus de Vrbib. Antiocheã Mesopotamiæ nominat. Et huius ἐν τῇ μυγδονίᾳ Antiocheæ meminit quoq; Polybius libro 5. Antiochea Mygdoniæ, & Mesopotamiæ. Paulo pòst, pro πρὸσκατέῤῥηξαν, lege προκατέῤῥηξαν.

3. Itemq; seruorum qui in castris Romanorum.) Appianus contra hos à Fabio libertate promissa ad pugnam euocatos, suis saluti fuisse tradit. Mygdonia. Pons abruptus.) ἡ γέφυρα. deest participium in Græco. Cæterùm Comana.) Haud dubiè ante hæc uerba aliquid

deest. neq; enim cum reliquis ulla ratione cohærent, ideo notam apposui. M'. Acilio.) hoc

Manij prænomen. est, Manio Acilio. M enim litera cum uirgula adiecta, Manij prænomen antiqui signabant: ut doctè Sigonius annotauit.

4. Nam Valeriani milites.) De his omnino legendus in uita Luculli Plutarchus, Epitomæq; Liuianæ LXXXII, LXXXIII, & nonagesimaoctaua. Cùm à Marcio.) In Græco erat Μάρκου pro Μαρκίου perperàm scriptum. Facilè id depræhendi ex eo quod additur, ipsum ante Acilium fuisse Consulem: id enim suprà Dio ostenderat. & sub finē fragmenti huius Μάρκιος expressè dicitur. Sæpe in hoc autore, & alijs Græcis, incuria librariorum Marcus pro Marcio, aut contrà, scribuntur, non sine confusione rerum. idemq; in alijs etiam similibus uocabulis accidit, ut suis locis monebimus. Enimuerò Plutarchus quoq; in Cicerone, Marcio sororem Clodij matrimonio iunctā fuisse his uerbis testatur: πολλὴ δ' ἦν δόξα καὶ ταῖς ἄλλαις δυσὶν ἀδελφαῖς πλησιάζειν τὸν Κλώδιον, ὧν Τερτίαν μὲν Μάρκιος ὁ Ῥὴξ, Κλωδίαν δὲ Μέτελλος ὁ Κέλερ εἶχεν.

IN LIBRVM DIONIS XXXVI. GVILIELMI Xylandri Augustani annotationes.

5. Huius libri initium deest, belli nimirum Cretici, cuius aliqua tantum pars in Dione superest, historia. Quæ desiderantur, ex Flori lib. 3. cap. 7. Plutarchi Pompeio, Epitomisq; Liuianis nonagesimaoctaua, & duabus sequentibus peti possunt. Porrò, hic liber bellum contra Piratas, Mithridatē, Tigranemq; & Albanos gestū continet. Neq; Panarem, neq; Lasthenem.) λασθένη.

Flori locus. Ergò apud Florum non rectè Iasthenem legitur.

6. Non magnam eius rei curam.) φορτίδα αὐτῶν ἐποιήσαντο. φροντίδα est scribendum: quod & Robertus Stephanus uidit.

8. Aut corpus meum ponderetis.) μηδ' ὅτι τὸ σῶμα, καὶ πόσα γέγονα ἀριθμεῖσθε. Locus est, eodem quoq; teste, deprauatus. Ego sententiam extuli, ac si scripsisset Dio: μηδ' ὅτι τὸ σῶμα ἔρρωσθαι, καὶ πόσα ἔτι γέγονα, ἀριθμεῖσθε. Verùm, quod initio testatus sum, quia nullius codicis adminiculo iuuamur, diuinare possumus, affirmare quicquam non possumus. In rebus agendis damnum adfert.) Verborum ordo in Græco est perturbatus, suntq; ita collocanda: τὸ μὲν γὰρ προπετὲς ἐν ταῖς ὑποσχέσεσιν, ὀξύτερον τοῦ καιροῦ γιγνόμενον, καὶ ἐν ταῖς πράξεσι πολλοὺς σφάλλει. Paulo pòst: οὐδ' εὐχαῖς τὸ πρᾶγμα τοῦτό ἐστιν, malim εὐχῆς.

10. Ad bellum cōtra Sert. dux nobis defuit.) στρατηγοῦ ἠπορήσατε, ὅτι τὸ πρὸ τούτου χρόνου ἐν τοῖς αὐτοῖς: scribendum ἠπορήσατε, & ἐν omittendum. Et inde, ἵνα ἐν τοῖς προπορφύροις, &c. legendum, οὐχ ἵνα ἐν τοῖς, &c. neq; tamē hæc interrogat, sed subijcit sibi ipse respōdens. Paulo inferius, ἐφ' ὧν μήτε πλείω τοῦ τεταγ. scribo, ἐφ' ᾧ, &c. ita enim Græci moris est. Iam quod ad Dictatorem in Siciliam missum attinet, Attilium Calatinū intelligo, de quo sic

Liuij locus. in decimanona Liuij Epitoma scribitur: Attilius Calatinus primus Dictator extra Italiam exercitū duxit. Id autem in Siciliam factum fuisse, post amissam Appij Claudij Pulcri (qui fuit Consul anno Vrbis conditæ quingentesimoquarto) temeritate classem, satis ipse historiæ ordo docet. Polybius certè, autor grauissimus, cùm libro primo id bellum Punicum primum diligentissimè perscripserit, ne unico quidem uerbo huius Dictaturæ meminit: maximo sanè argumento, nihil ea Dictatura gestum fuisse: quod hîc Catulus refert.

11. Qui ob illegitimam imperandi cupiditatem.) διὰ τὰς παρὰ νόμους φυλαρχίας. scribēdo per ἰῶτα, φιλαρχίας, siue παρὰ νόμους (ut nos) siue παρανόμους (ὑφέν, ut uult Robertus, legas, nihil interest. Subterfugere possint.) αὐτὰς τὰς ἀναφυγὰς, uitiosè: rectè, αὖ τὰς ἀναφυγὰς.

12. Ad hoc negocium conducere.) πρόσφορα εἰς αὐτὰ εἶναι ἦν ἑκάστοτε. uox ἦν abundat. Statim, κατὰ λόγους, una dictio esse debuit καταλόγους. Pòst: Erga dedentes se ei: πρὸς τοὺς ὁμολογοῦντας οἵως τε. scribendum, ὁμολογοῦντάς οἱ, ὥστε. Robertus etiam hæc notauit. Postea enim quàm Tribb.) Ius eis à Sylla ademptum, à Pompeio in primo suo Consulatu restitutum, anno V.C. DCLXXXIIII, ex historicis patet. In Græco sunt aliquot

mendæ:

mendæ. ὑπὸ τῶν τιμὴ τῶν τῶν διαγγ. Ordo ita habere debet: τῶν ὑπὸ τῶν τιμὴ τῶν διαγγ. Inde, ἅτε καὶ ἀνηκέστων: sit ἀνηκέστων. quo uocabulo extrema & immedicabilia Græci nominant. Et post ἐκτρέπει uerbum, colon est. Hæc quidem leuiuscula. Sed ὁ γὰρ αὐτὲ πρᾶσσον, contrarium huic loco sensum habent uerba. emendanda, ut sit, καὶ γὰρ αὐτὲ πράσσον: sicut & τότε μὴ περὶ falsò est, pro τότε μὲν περὶ, quod posterius etiam Robertus animaduertit.

13. Tulit & Roscius legem.) Plutarchus in uita Ciceronis hanc de gradibus equitum à plebeiorum separandis legem M. Othoni prætori adscribit, eundem (puto) secutus autorem, cum Horatio, qui in Menam libertum Pompeij ita scribit: Plutarchi, Horatij & Iuuenalis locus. 4. Epod.

Sedilibusq; magnus in primis eques
Othone contempto sedet.

Cum quibus & Iuuenalis Satyra 3. ait:

Sic libitum uano, qui nos distinxit, Othoni. & Satyra 14.
— effice summam,
Bis septem ordinibus quam lex dignatur Othonis.

Dio Liuium secutus uidetur, qui Roscio idem tribuit: ut est in Epitoma eius undecentesima. Cæterùm, ἔπαινον ἐπ' αὐτῷ, non αὐτὸν lego cum Roberto. Extrema enim anni die.) τῇ ἐσχάτῃ τοῦ ἔτους, non ἔθους. Id quidem in promptu. Sed locus est perobscurus: de quo quid statuam, non succurrit. Tùm quòd Marcius & Acilius.) καὶ διότι ὅτε Μάρκος καὶ ὁ Ακίλιος, ὡς περὶ, &c. Μάρκιος scribendum satis ex præcedentis libri fragmento, iisq; quæ ibi diximus, patet. Vocabulum ὡς ipsa sententia excludit. Vt aliquando pro se quoq; simile.) καὶ ἐὰν ὑπὲρ τότε τῶν ὁμοίων. Hic, ut ait Robertus, asterisco notatus fuit locus, cùm sit tamen planissimus. q. d. τὸ ψηφισθῆναι.

14. Et utriusq; fauorẽ sibi concilians.) ὃν ὑπ' ἀμφοτέρων προσλάζετε πρᾶττειν. Ingeniosè Robertus restituit hunc locũ: ἵν' ὑπ' ἀμφοτέρων προσλάζηται, ἔπραττεν. Quòd hi in suum locum essent elati.) καὶ ἐπειδὴ αὐτοὶ ἀνηρέθησαν. Non dubito, scriptum fuisse à Dione ἀνθηρέθησαν. Hic locus non parum lucis adfert Sallustio, & Tranquillo, quorum uterq; huius coniurationis meminit: hic in Aedilitate Cæsaris, ille in Catilinario. Meminit & Abbreuiator Liuij, libro centesimoprimo, omissis tamen conspiratorum nominibus. Vbi quæ acta essent.) διαφαγμένα, scribe πεπραγμένα. prior enim uox nihil ad rem. Arsace Parthorum rege.) Arsaces commune regibus Parthorum omnibus nomen est, ut Ptolemæus Aegyptijs: itaq; hunc Sintricem Appianus appellat.

15. Hostemq; hinc inde circumducere.) ἐπλάνατε ἑαυτόν. αὐτὸν scribo. Locum inter tumulos aptè positum.) χωρίῳ καλῷ μεταξὺ γηλόφων. Robertus κοιλῷ pro καλῷ legit, cui Xiphilinus, eadem ad uerbum habens, accedit. καλῷ non minus commodè legitur, pro apto & commodo. nam locum inter tumulos positum, cauum, κοῖλον esse, per se cõstat. Paulo superius erat, ὑπαγαγὼν εἰς ὃ ἐβουλεύετο, non minus quàm ἐβούλετο, quod malle se, tanquã antiquioris scripturæ, Robertus ait, commoda uox.

16. Ad Mæotin & Bosporum.) Inuenio promiscuè scribi Βόσπορον & Βόσφορον. Prius rectius est, etiam usitatius. alterum scribendum est προξύτονον, Βοσφόρον, mare quod bouem tulerit. Milites sui haberent.) τῶν στρατῶν τῶν αὐτῶν δύναμιν. Postrema uox nihil hîc sonat. fortè διανέμαις fuit. Tigranis imperio offensis.) ἐπεὶ καθ' ἡδονήν. Omnino scribendum, ἐπεὶ οὐ καθ' ἡδονήν. Filio Tigranis partem copiarum.) τῷ παιδὶ αὐτοῦ καταλιπὼν, non αὐτοῦ, patet ex sequentibus, ubi filium suum pater Tigranes profligat.

17. Sophenesq; regio.) Σωφηνὴν Plutarchus in Lucullo & Pompeio uocat, & noster etiam. Stephanus Σωφανηνὴν ab Arriano dictam testatur, ut Robertus etiam monuit. Lucanus contra Græcorum autoritatem primam breuem extulit libro 2. mollesq; Sophenæ. Eam diuersitatem notent rudiores. Cæterùm ὑπὲρ δ' ἦν τὴν Σωφανηνὴν μόνην ἀπῄει με lego, reiectis uerbis ὑπὲρ ἑτέρων, ipsam sententiã & Plutarchũ secutus. Is nõnihil etiam ut Tigrani.) ὑπὲρ μὲν ὡς τῷ Τιγρ. scribe, τὸ μὲν τι, &c. cuius redditiuum sequitur, τὸ δὲ πλεῖστον.

IN LIBRVM DIONIS XXXVII. GVILIELMI Xylandri Auguſtani annotationes.

18. Quod Robertus monet, Conſulum nomina hîc & alibi deprauata eſſe, euidẽs eſt. Nos emen dabimus, quantum eius ex ipſo Dione, alijs autoribus, aut certis rationibus licebit.

L. Cæſar.) In Græco malè, καὶ Καῖσαρ, pro Λ. Καῖσαρ. Patet hoc ex uerbis Dionis ſe quentibus ſuo loco. Salluſtius in Catilin. Igitur circiter Calendas Iunias, L. Cæſare, C. Figulo Con ſulibus, &c. M. Pupius.) Μ. Πόπλιος, ſcribe Πούπιος. Cæterùm quòd Afranium L. Fi lium uocat, neſcio an librarij ſit culpa. Cicero quidem libro ad Atticum primo, frequenter filium Auli uocat. Pompeius autem præſidio urbis.) καὶ οἱ ἐν τῷ τείχει. Locus mutilus.

20. Subinde acclamante Romano.) πρὸς τὴν ἐπίβοησιν τ. τ. γ. ἐπιλέγοντας, ſcribendum ἐπιλέγοντος. Corducnem.) Κορδουηνήν. Corduenos Plinius libro 6. ca pite 18. ad Tigrin Adiabenis proximos ponit. Plutarchus de eadem re loquens, Γορδυηνὴν ſcri bit. Strabo libro 16 Γορδυηνὴν ἀπὸ τοῦ Γόρδυος.

21. De limitibus quibuſdam.) φήσας δὲ ὑπὸρ ὁρίων τινῶν, ſcribendum duabus uo cibus, ὑπὲρ ὁρίων. Etſi filio eius.) καί τοι παιδὸς αὐτοῦ. Ante hæc uerba in Græco no ta eſt, locum mutilum eſſe monens: ego & antè & pòſt aſteriſcum ponendum cenſeo. Quæ de Stra tonica, eiusq́; filio Xiphare (de eo enim hæc uerba, Etſi filio eius, intelligo) ſcripſerat Dio, quia interciderunt, ex Appiani μιθριδατείῳ, & Plutarchi Pompeio petenda ſunt. Proinde multa hic deeſſe facilè conſtat, præſertim ex Xiphilino, qui multa hoc loco refert, de quibus apud Dionem ne punctum quidem ſupereſt. Iam quæ in Dione ſequuntur uerba: Ob hoc ſolum cùm Aedi lis eſſet, de Aedilitate Cæſaris ſcripta ſunt. Itaque Suetonij locum apponam, ut quæ hic mutilata ſunt, aliquo modo tamen inde conſtent. Aedilis (inquit) Cæſar, præter comitium, & forum, Baſili casq́;, etiam Capitolium ornauit, porticibus ad tempus extructis, in quibus, abundante rerum copia, pars apparatus exponeretur. Venationes autem, ludosq́;, & cum Collega, & ſeparatim edidit: quo factum eſt, ut communium quoque impenſarum ſolus gratiam caperet: neque diſsimularet collega eius M. Bibulus, eueniſſe ſibi quod Polluci: Vt enim geminis fratribus ædes in foro conſtituta, tan tùm Caſtoris uocaretur, ita ſuam Cæſarisq́; munificentiam unius Cæſaris dici. Procurata ſunt.) τά τε μὲν οὖν ἄλλα διεδύοντο, malè pro διεθύοντο. Lucretium.) Q. Lucre tium nempe Oſellam, de quo meminerunt Plutarchus in Sylla, Appianus libro 1. bell. ciuil. Abbre uiator Liuij libro 89. ubi perperàm legitur Aſella.

Liuij locus.

23. Romanis eo libero ſpacio.) ἐν τῷ διακόνῳ τούτῳ τὸ τεῖχος διασεῖσαι. Emen dandum διακόνῳ, ut ſit διακενῷ: ſic enim & Xiphilinus legit, & Dio ſuprà loquutus eſt. Monuit etiam Robertus.

24. Quòd autem dies ad ſeptem ſidera.) Huius loci ſenſum explanare rudiorum cauſa, ſi qui fortè per ſe non aſſequantur, paucis uolo. Circulari, hoc eſt, in orbem redeunte nume ratione inſtituta planetarum, ſuo ordine collocatorum, ita tamen, ut ſemper duo in medio omittan tur: (nam in Diateſſaron etiam interuallo, quæ Muſicis uulgò Quarta dicitur, in cithara à primo neruo ad quartum, duobus præteritis in medio, itemq́; in uocibus à prima quaque ad quartam, fit tranſitus.) ſi prima dies Saturno adſcribatur, ſecunda Soli, tertia Lu næ cedet, & ſic de reliquis. quod ex adiecta figura intelligi perfacilè po teſt. Cæterùm Diateſſaron conſonantiam in Muſicis principatum obti nere (quod hîc Dio aſſerit) cùm alijs ex cauſis, tum ex hac potiſsimũ con ſtat, quòd Symphoniæ (quæ eſt Muſicæ quaſi animus & uita) genera hu ius interualli ratione diſtinguuntur. nam alio atque alio modo conflata διὰ τεσσάρων diſtantia, modò Chromaticum, modò Enharmonicum, modò Diatonicum concentum conſtituit. qua de re diſputandi hîc non eſt locus. Ex eadem figura etiam altera ratio intelligi poteſt. Eſto primæ diei naturalis (hoc eſt, ſpacio horarum

Diateſſaron harmoniæ præſtantia.

horarum uigintiquatuor constantis) hora prima Saturno adscripta: ut iam ab hoc auspicio totius diei dominium sibi uendicet. Ergo singulis horis ad singulos planetas relatis, quorum numerum septenarium esse liquet: septima porrò deinceps hora quæque, hoc est octaua, decimaquinta, & tandem uigesimasecunda Saturni erunt. Proinde uicesimatertia Iouis: uicesimaquarta, quæ est nimirum ultima, Marti cedet. Quo fit, ut insequentis diei hora prima, eiusq; item diei dominium, iterum ad Solem redeat. Huicq; itidem cùm octaua etiam, decimaquinta & uicesimasecunda hora adsignentur, prima insequentis diei hora Lunæ imputabitur. & sic deinceps. Inde efficitur, ut, cùm qui planeta primam diei horam obtinet, uigesimæsecundæ etiam præsit, duæq; horæ adhuc inter hanc, & sequentis diei primam (cuius domino totius diei dominium deferri monuimus) intercedant: semper duobus in ordine planetarum omissis, proximus insequentis diei gubernator reperiatur. quod eadem, quam in priori ratione docuimus, numeratione conficitur. Ita quas duas Dio rationes affert, cùm diuersæ inter se sint, periucunda tamen contemplatione in idem recidere inueniuntur: quod in gratiam imperitiorum à me explicatum, doctos, ne ægrè id ferant, oratos uolo. In Græco porrò mendosè est αὐτός τε ἐπαινουμένῳ ἐπιὼν, scribendumq; αὐτὰς τε ἐπιὼν. Et mox, θεωρίας τινὰς, legendum θεωρίας δέ τινος. Xiphilinus utriusque castigationis testis. Per Græciam in Italiam.) εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Ἰταλίαν. Robertus ut loco huic succurreret, τήν τε Ἰταλίαν legendum annotauit, non malè quidem, aut incommodè. Ego quidem (quod citra reprahensionem aut iniuriam eius à me dictum scias) τῆς Ἰταλίας, secundo casu malim, ut magna Græcia intelligatur: in ea enim fuit Brundusium, quò appulisse Pompeium Dio narrat.

26. Augurium salutis repeterent.) Salutis augurij rationem qui tibi explicet præter hunc Dionis locum, non temerè inuenies alium. In Græco est οἰώνισμα τῆς ὑγιείας. sicut & infrà libro quinquagesimoprimo, folio 281: quũ ὑγίεια aliàs sanitatem, aliàs salutem in genere apud Græcos significet. Suetonius sæpius meminit huius augurij: ut in Augusti uita, capite tricesimoprimo: Nonnulla etiam ex antiquissimis ceremonijs paulatim abolita restituit, ut salutis augurium, &c. Et Cornelius Tacitus libro duodecimo in uita Claudij: Salutis augurium quinque & uiginti annis omissum repeti, ac deinde continuari placitum. Sed de his aliàs. P. Pæto.) Παιτῷ τῷ Πουπλίῳ legendum, non Πωπλίῳ. Est autem is P. Antronius Pætus, cuius suprà quoque pagina decimaquarta mentio facta fuit. T. autem Labienus.) L. Saturnini seditio, utq; occisus fuerit, describitur copiosè ab Appiano Alexandrino libro primo. quanquam neque is, neque Plutarchus in Mario, neque Florus libro tertio, capite decimosexto, Rabirio cædem eam adscribant. Perijt anno Vrbis conditæ 655. ut rectè Dio dixerit, annis antè trigintasex id euenisse. Extat de hac ipsa re oratio Ciceronis pro C. Rabirio perduellionis reo, quam Consul habuit: multum lucis huic loco allatura, si cõferatur, multum acceptura. Bellumq; aduersus eum.) Bellũ uocat arma iussu Senatus contra seditiosos usurpata. Sic in Epitoma Liuiana sexagesimanona, bello quodam interfectus hic ipse dicitur. Bella autem huiusmodi res dicuntur, quia (ut de cæde Tiberij Gracchi Tullius ait) non solùm ex domestica sunt ratione, sed attingunt etiam bellicam: quoniam ui manu'que conficiuntur. Bellum.

27. Quod de uexillo dixi.) Mentio huius rei fit apud Liuium libro tricesimonono, in oratione Sp. Posthumij Consulis: Maiores uestri, ne uos quidem, nisi aut uexillo in arce posito comitiorum causa, &c. quem locum sine hoc non facilè intelliges. Enimuerò uerbis meis hoc loco non est opus, quum extent de Comitijs Romanorum libri tres, Nicolai Gruchij Rotomagensis: quibus non modò uniuersam Comitiorum rationem, sed antiquæ illius Romanæ reipublicæ totam formam ac consuetudinem ita diligenter, exactè, copiosèq; descripsit; ut eo quidem in genere doctius accuratiusq;, & omnibus numeris absolutius uiderim nihil. Eum consulent studiosi, si quid huiusmodi inciderit. Nicolai Gruchij laus. Eos nouarum tabularum.) χρεῶν τε καὶ ἀχρήστας. καὶ delendum. & πρώτους δυνατωτάτους, πρώτους καὶ δυνατωτάτους lege. P. Lentulum, qui post gestum Consulatum.) Mos hic recuperandæ Senatoriæ dignitatis obseruandus est, cuius etiam alijs locis meminit Dio. Consul aũt fuit hic Lentulus anno sexcentesimo octuagesimotertio.

uideturq; Senatu esse eiectus à Censoribus Cn. Lentulo, & L. Gellio: quorum Censuræ meminit Epitoma Liuij nonagesimaoctaua. Incidit autem in annum DCLXXXVI. *siquidem, ut Dio suprà paulo ostendit, Consulibus L. Cæsare, & C. Figulo proximi Censores fuerunt, anno Vrbis conditæ 690.*

28. Compræhensis' que his qui ad eum.) καὶ συλλαβὼν τοὺς ἐπ' αὐτὴν. *Ante hæc uerba asteriscis interiectis lacunam reliqui, quò indicarem, deesse non pauca hîc: nimirum totam cum Allobrogum legatis actionem Lentuli, & Ciceronis in ea re inuestiganda, coercendáque industriam. Historia est apud Sallustium, Plutarchum in Cic. & Appianum, &c.*

29. Contra Syllæ legem, Domitij legem.) Cn. Domitius, *atauus* Neronis *Cæsaris, in Tribunatu pontificibus offensior, quòd alium quàm se in patris sui locum cooptassent, ius sacerdotum subrogandorum à collegijs ad populum transtulit. Hæc Suetonius in Nerone, capite secundo. Syllam uerò collegijs sacerdotum suum honorem reddidisse, auxisseq;, ex historijs notum est.* His sese ultro insinuabat.) τούτους ὡς καὶ ἱερέων ὑπῆρχε. *Videtur* ἐσόμενος ἱερέων, *aut aliquid tale fuisse.* ὑπελθεῖν *autem posuit pro demereri, gratiam captare: ut sub finem quoque libri,* ὑπῆρχε ἀμφοτέρους ὁμοίως. Iunius Silanus.) *Ita scribendum, non Syllanus. In Græco uitiosè est* Ιούλιος, *pro* Ιούνιος. Quanquam cæsorum numerus.) καὶ τῇ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν περ. *scribo* καί τοι. *Cicero Philippica ultima, si quis unum aut duo millia hostium deleuisset, Imperatorem à Senatu nominatum fuisse scribit. Appianus libro 2. de Curione loquens, ait suo tempore millibus decem cæsorum hostium constitisse.*

ὑπελθεῖν.

Imperator quomodo quis dictus.

31. M. Cato, & Q. Minutius.) *In Græco est simpliciter* Κάτων, *ego prænomen addidi perspicuitatis causa: quod euidens est ex historia ipsa, & Plutarcho.* Hoc autem agebat, ut nomen Catuli.) *De hac re, ut intelligatur hic locus, legendus Suetonius Cæsare, capite decimoquinto, & ipse Dio infrà libro quadragesimotertio, folio 136.* Neque uerò tantoperè.) οὐ μὴν οὕτω γε χαρίζεσθαι. οὐ μὴν *scribe: &* ψηφισθῆναί τι, *non* ἔτι.

34. Vltra Dorium transtulerunt.) *Fluuij nomen puto. nam Dio nihil præter* τὸν *articulum addidit, ut* ποταμὸν *possit intelligi. Sic suprà dixit,* πρὸς τὸν Καμβύσην. *& libro 41.* περὶ Ἀψόν, *quos fluuios esse patet.* Brigantiam Calæciæ urbem.) Καλαικίας. *fortè* Καλλαϊκῆς. *Callaicos enim populum à Cæsare subactum Plutarchus nominat. Calæciam autem in Hispania nullam inuenio.* Satis sibi iam aditus.) ἱκανὴν ἀπ' αὐτῶν ἐπὶ βασιλείαν. *Ineptissima lectio: emendo* ἐπίβασιν. In petitione Consulatus.) ἐπαγγελλόμενος τὴν ἀρχήν. *Omisit præpositionem* εἰς, *quam requirit usus loquendi. Et tamen sic libro quadragesimo etiam loquutus est,* νόμον τὸν κελεύοντα τοὺς ἀρχὴν τινὰ ἐπαγγέλλοντας.

ἐπαγγέλλεσθαι τὴν ἀρχήν.

35. Maiori studio inimicis.) σφοδροτέρας τὰς σπουδὰς, *imò* σπουδάς.

36. Ludos de Syris.) πανήγυριν τινὰ ἐκ σύρων. *quæ uerba quid sibi uelint, siquidem sunt integra, non satis certus sum. Fortè loquitur de theatro ex Syriacis manubijs ædificato: sed certi nihil habeo.*

IN DIONIS LIBRVM XXXVIII. GVILIELMI Xylandri Augustani annotationes.

Et Ariouistum.) Αριοουιστίτῳ, *scribo* Αριοουίστῳ, *ex ipso* Dione. *Consulum nomina in Græco sic legenda sunt:*

Γ. Ἰούλιος Γ. υ. Καῖσαρ. Μ. Καλπούρνιος Βίβουλος ὕπ.

Λ. Πείσων Λ. υἱός. Α. Γαβίνιος Αὐ. υ. ὕπ. *Calpurnij nomen Bibulo cum Pisonibus cõmune est, quæ causa erroris fortè fuit librario. Pisoni aũt L. prænomen fuisse, ex Cic. etiam multis locis, & oratione contra eum habita liquet. Quæ etsi iamdudum mihi minimè fuerunt obscura, nescio tamen quo pacto acciderit, ut neq; in uertẽdo, neq; in emendando, neq; tum adeò, cùm ad prælũ ea relegerẽ, animaduerterim. Etenim homines sumus omnes, estq; nobis procliuis ad errorẽ lapsus: ingenuũ cõtrà est, fateri te dormitauisse aliquãdiu, præsertim Quando opere in lõgo fas est obrepere somnũ. Facitq; ad excusationem etiam festinatio. Emendet itaque candidus lector ita:*

Interpres de erroribus suis.

Anno

Anno V.C. 695. C.Iulius C.F.Cæsar. M.Calpurnius Bibulus.
696. L. Piso, L.F. A.Gabinius A.F.

Sunt & alia leuiora, quæ impreßis demum paginis notauimus, ut cùm idem uocabulum diuersis modis scriptum inuenietur. Exempli causa cepit, cœpit: ceptum, cœptum: deprehendo, & id genus, deprӕhendo. Item Licinius, Licinnius, & similia. Ego ubique cepit, ceptum, deprӕhendo, Licinius, scribendum censeo. sed aliquando uariè per incogitantiam, & in quibusdam uitio Græci exemplaris scripsimus, citra tamen sententiæ aut rei detrimentum. Quorum lapsuum, & quòd non ubique Lyncei fuimus, gratiam nobis fieri à candidis lectoribus confidimus.

37. M. quidam Petreius.) Apud Xiphilinum hic Μάρκος Πετρώνιος dicitur, M. Petronius.

38. M. Fauonius.) Φαωώνιος. Monet Robertus Steph. triplicem huius nominis lectionem in Dione extare, quæ uarietas librarij utique est. ego Φαωώνιον malim ubiq; legi.

39. Remißionem à Senatu flagitauerant.) ἐκδικίας τινός. Quæ uox an genuina sit, compertum non habeo. uidetur tamen priuilegium, quod uocant, significare, cùm quis legibus soluitur. Rei huius meminit Suetonius, ac Cicero ad Atticum libro primo. Ex ijsdem locis, ac Ciceronis pro Domo sua oratione, itemq; Appiani Alexandrini libro secũdo ἐμφυλίων satis patet, equites publicanos fuisse. Omnia Pompeij acta.) Quod in Græco legitur προσταχθέντα, ego πραχθέντα lego. Ridiculè omnino suppreßit.) γελοιότατον enim aduerbialiter accipio. quasi diceret: Cato ridiculè egit, quòd legibus Iulijs utens in iudicijs, nomen earum aspernatus est. Q. autem Fufius.) Constanter hic Q. Fufius à Dione nostro etiam sequentibus locis dicitur, cùm apud Ciceronem multis locis Fusius dicatur. Sed & Carolus Sigonius, uir longè doctißimus, diligentiæq; exactißimæ, in suis Liuianis annotationibus, etiam in Capitolinis monumentis Fufium legi, atque ita ubique scribendum esse testatur. Cæterùm totus locus satis obscurus est. Quòd Robertus pro ἀπώτερα legit ἀτοπώτερα, probo. Per quendam L. Vectiũ.) In Græco deprauatè οὐεκέττιον pro οὐέττιον legitur. Cicero epistola penultima libri secundi ad Atticum, Vectium hunc nominat. Plutarchus in fine Luculli Βέττιον, mendosè, nisi fallor. nam & Appianus οὐέττιον appellat, libro secundo bell. ciuil. Quod uerti, Nihil certi cognoscebatur: in Græco, οὐ γάρ που καὶ διηλέγχθη τι, credo scriptũ fuisse διηλέγχθη, ἀπὸ τοῦ διελέγχεσθαι, hoc est, à conuincendo, & certò deprӕhendendo.

Carolus Sigonius.

40. In defensione Antonij.) C. Antonij, qui Consul fuerat cum Cicerone. Frequens mentio fit huius rei apud ipsum Ciceronem: præsertim epistola ad Atticum sexta, in oratione pro L. Flacco, & M. Cælio, qui Antonium in ius uocauit. Damnatum autem exilio fuisse Antonium, ex secunda Philippica patet, & fine libri Dionis 45. Quàm ut in posterum tutus esset.) In Græco ἢ ἵνα καὶ λυθείη quod integrum mihi non uidetur: sensum uolui exprimere. sicut & in eo quod sequitur, Ab eo quod infectum fieri: quæ uerba mutila sunt in Græco.

41. Ad gratias defensoribus suis.) Sensus enim, & ἀντίθετον ipsum uidetur ostendere, pro ἀμυνόνων, ἀμυνόντων scribendum. Ita inuidiæ uitandæ causa dicta.) ὑποχαρίως, fortè ὑπὸ χαρίτως. De his collegijs à Clodio instauratis, Cicero in oratione in L. Pisonem. ut & ibidem de Censoria potestate abrogata, & pro Domo sua. Apud utrumque ordinem.) παρ' ἀμφοτέροις σφίσι, nempe apud Senatum & equites. nam ad hos iam tum iudicia erant translata à L. Aurelio Cotta prætore, ut Liuiana Epitoma nonagesimaseptima habet, & Velleius Paterculus apertius: Per idem tempus, inquit, L. Cotta iudicandi munus, quod C. Gracchus ereptum Senatui ad equites, Sylla ab illis ad Senatum transtulerant, æqualiter inter utrumque ordinem partitus est, &c.

42. Equitis habitu.) ἱππάδι, fortè ἱππάδι, aut ἱππικῇ. Clodium Pompeio affinitate quondam iunctum.) Nimirum propter Q. Metellum, qui altero antè anno fuerat Consul: cuius sororem in matrimonio Pompeius habuerat, quem Metellum Dio suprà libro tricesimoseptimo, folio tricesimotertio testatus est, Clodij propinquum fuisse. Fugæ indicta

causa facie͂da.) ὥσπερ ἀνεξετάστως. φεύγειν aut similis uox hoc loco in Græco desideratur.

Longè superiorem se inimicis futurum.) ὡς καὶ πολὺ τῶν ἐχθρῶν ὑπερέσων. Id participium unde formatum sit, mihi cum doctißimo Roberto dubitare subit: neque scio mendose ne, an nouè dictum sit. Certè ὑπερφέρειν cum accusatiuo construitur, ut ne ὑπεροίσων quidem legendum sit: cuius unum exemplum addam, quod nunc in promptu fuit, ex Appiani libro secundo belli ciuilis: καὶ δικτάτωρ μάλιστα τοῖς ὑπάτοις ἡ γνώμη ὑπὸ δέους ἢ φθόνου, ὡς τῶν ἀνδρῶν καὶ τὰ ἄλλα αὐτοὺς ὑπεροισόντων ἐν τῇ πολιτείᾳ.

ὑπερφέρω uerbi constructio.

Idq́ multi etiam senatores fecerunt.) καὶ πολλοὶ ἄλλοι καὶ τῶν βουλευτῶν, deest textui ἐποίησαν.

43. Criminatus est.) ὑπεκάλει. Haud scio an malè, pro ἐπεκάλει, ut sæpe loquitur.

Interrogatus'que à Clodio.) πυθομένου omnino scribendum est, non πυθόμενος. & pro οὕτω μόνον, satis patet ex ipsa sententia, οὕτω ὠμὸν scripsisse Dionem, aut potius οὔτ᾽ ὠμόν. Patet hoc satis ex oratione etiam Ciceronis in hunc ipsum Pisonem, ubi idipsum ei exprobrat his uerbis: Idem illo ferè biduo productus in co͂cionem ab eo, cui sic æquatum præbebas Consulatu͂ tuum, cùm esses interrogatus quid sentires de Consulatu meo, grauis autor, Calatinus credo aliquis, aut Africanus, aut Maximus, & non Cæsonius Semiplacentinus Caluentius, respondes altero ad frontem sublato, altero ad mentum depresso supercilio, Crudelitatem tibi non placere. Et quæ sequuntur, plurimum lucis huc allatura. Sequitur paulo pòst in Græco parenthesis, ante uocem ἔξω inchoanda, & pòst ἐποιήσατο claudenda. Et quod sequitur, τὴν μὲν γὰρ, γὰρ est inducendu͂: quæ rectè sunt à Roberto Stephano annotata.

Iussusq́ est abesse Roma ultra quadringenta & sexagintaocto millia passuum.) In Græco sunt stadia ter millia, septingenta, ac quinquaginta: quæ tot, quot ego posui millia passuum (nam Latini ferè ijs, non stadijs utuntur in distantijs indicandis) ac præterea passus septingentos & quinquaginta faciunt. Cicero libro tertio ad Atticum: Allata est enim mihi rogatio de pernicie mea, in qua quod confectum esse audieramus, erat huiusmodi, ut mihi ultra quadringenta millia liceret esse. Plutarchus iterum aliter paulo, qui edictum ait, ne quis hospitium daret Ciceroni intra quingentesimum ab Italia miliare, ἐντὸς μιλίων πεντακοσίων Ἰταλίας. Itaque autoris nostri summa præcisè posita mihi uidetur.

Miliare unum Italicum octo stadijs co͂stat. stadiu͂ 125. passibus.

Quod autem dixi, Impunè à quouis occidi possent: lego in Græco non αὐτ τι, quod locum no͂ habet, sed una dictione ἀνατί, quod est ἄνευ τίσεως καὶ τιμωρείας.

ἀνατί.

45. Oberrare'que nomen exteris ferentem.) ἀλᾶσθαι, non aspiratè ἁλᾶσθαι.

Cùm enim duo sint.) δύο γὰρ τῶν ὄντων, ὧν. tolle τῶν.

Hominum arbitrio atque opinione.) νόμῳ τε καὶ δοκήσει ζνί. Philosophicè enim Dio uoce νόμου hoc loco usus est, φύσει eam opponens, cùm sanitatem corporis & mentis reuera ac suapte natura, uel simpliciter bona uocat, eorumq; contraria, mala. Reliqua tantùm iudicio hominum bona aut mala uocari. Hoc modo νόμον τῇ φύσει opponit multis locis cùm Plato, tum Aristoteles. Aristoteles primo Ethicorum Nicom. libro ait tantam uersari circa eorum bonorum, quorum cognitio moralis est philosophiæ, opinionum diuersitatem, ac errorem, ut multis ea non per se, ac suapte natura, sed tantum hominum iudicio & instituto bona esse uideantur: ὥστε δοκεῖν νόμῳ μόνον εἶναι, φύσει δὲ μή. Sic in secundo Physicæ auscultationis libro eadem uoce usus est, in recitanda Antiphontis de Natura sententia. Plato in Gorgia ait νόμον in plerisque τῇ φύσει contrarium esse: id est, ferè aliter uulgò de rebus iudicari, quàm natura earum fert. Idem νόμος alio uocabulo θέσις ab ijsdem dicitur. Sed hæc aliò pertinent, monere tamen rudiorem lectorem uolui.

νόμος φύσει opponitur.

θέσις.

Iam nec honores nec ignominiæ, &c.) In Græco ante ἀτιμίαν uidetur deesse οὔτ᾽: ut sit, νομίζουσιν, οὔτ᾽ ἀτιμίαν, &c.

46. Neque in nostra potestate.) αὐτῶν pro αὑτῶν legendum cum Roberto Stephano.

Vt uisum fuerit fortunæ.) Platonico, adeoq; Aristotelico more fortunam uocat fatum: hoc est, res ita contingentes, ut earum causæ nos lateant.

In hanc deueneris calamitatem.) ἐπεγειράζεσθαι legendum, pro ἐπηγέσθαι. Robert.

Quàm cùm officio tuo satisfecisses.) ἢ ante κατορθώσας deest. & συνομώσας scribendum superius.

Quid

Quid Annium.) Quis is Annius fuerit, fateor me nescire. Certè de Græco loqui uidetur homine, ut mendosam uocem existimem. In omnes partes abripiuntur.) Deest in Græco βιάζονται, aut φέρονται, aut aliquid tale. Ac ne tibi uel Drusi.) Exempla adducit eorum, qui in seditionibus ad magnam dignitatem elati, pòst subitam perniciem inuenerunt. De Druso hoc Appianus, Florus, & alij uidendi sunt. Scipionem autem quem dicere uoluerit, ambiguum est: ego Nasicam intelligo eum, qui cùm Tiberium Gracchum occidisset, pòst ipse in exilio perijt. In Græco præterea mendosè bis μέμνησθε pro μέμνησαι legitur. Et hæc uerba, ἀμύνου τῷ Καπιτωλίῳ, mendosissimè habent. Aut igitur ἀμύνου τῷ Καπιτωλίῳ legendum, quod ego in uertendo sequutus sum: aut ἀμείνων τοῦ Ἀπουληΐου, cùm Apuleio (erat enim à L. Apuleio Trib. pleb. furti postulatus) potior iterum habitus esset. Prædium maritimum.) Robertus ex P. Victorio legit παραθαλάσσιον, pro παραθαλασσίδιον: cùm tamen hæc uox etiam infrà libro 54. legatur, fol. 660. Qui oblatum tibi repudiaris.) Quòd nimirum inter uiginti uiros diuidendo agro Campano esse noluerat. Velleius.

48. Potiorem cognoueris.) In Græco post καὶ δεῖ σε, deest uerbum, puta σκοπεῖν, aut simile. Per Ninnium.) Cicero libro ad Atticum tertio Numij cuiusdam meminit, qui causam suam adiuuerit. ac nescio is' ne sit, quem hîc & suprà Dio Ninnium uocat. Hoc quidem loco Ἀννίου malim, ut de T. Annio Milone intelligatur, cuius studio ac contentione Ciceroni reditum confectum, omnia monumenta testantur. Pro τῷ δ᾽ ἐξουσίᾳ, τῇ δ᾽ ἐξουσίᾳ scribendum est. Et pòst, pro ἰώαννίτου, scribe ἰωάννίτου. Inuicem diuulsi.) διασπαρέντων scribe.

49. Rhodanum transire.) ἔχοντες τόν τε Ῥοδανόν. ad ἔχοντων, γνώμην addendum cum Roberto censeo. Heduos.) Pro Αἰδλέων, Αἰδούων. & mox, αὐδοῦοι legendum: ut infrà folio 58. Robertus etiam docuit. De regione aliqua.) Pro τῶν χωρείᾳ τινὶ, lego cum Stephano, τῶν χώρᾳ τινί. Partem'que regionis.) Lacuna est hoc loco, asterisco notata. Ex Commentarijs Cæsaris sensus facilè suppleri potest. Verba autem hæc sunt de Germanis.

50. Germanis illis Ariouistus.) Adnotandum hoc duxi, Celtas constanter Κελτοὺς Dionem dicere, cùm de Germanis loquitur, cùm hoc, tum sequentibus in libris, & infrà libro quadragesimoquarto, in funebri oratione Antonij de Cæsare, Germaniam Κελτικῆς, Celticæ, nomine appellat. Proximo libro, Belgas itidem Celticos nominat, ut ex Cæsare patet. Enimuerò infrà folio 70. Rhenum Celtas à Gallis diuidere cùm dicit, haud dubium est quos Celtas dicat.

51. Samnitas.) In Græco malim Σαυνίτας, quàm Σαωνίτας, noto errore, & in alijs etiam frequenti.

52. Asiam minorem.) In Græco est, τὴν Ἀσίαν τὴν περὶ τὴν Ἰωνίαν, Asiam quæ est circa Ioniam. quibus uerbis circumloquitur Asiam minorem, ut patet. Iberiam in istis locis positam.) τὴν Ἀλβανίαν τὴν ἐκεῖ. Id ad discrimen Hispaniæ, quæ Ἰβηρία ipsa etiam dicitur, additum. Nam uerba in Græco transposita affirmo: atque has uoces certè, τὴν ἐκεῖ, ad Ἰβηρίαν adiungendas. Cui multi sunt intenti.) ὧ προθυμοῦσιν αὐτῷ, non αὐτῇ, Rob. Steph. Hostibus ut subinde aliquid.) πολεμίων repono, pro πελέμων. Etiam absque hæc nostra opera essent.) μὴ ποιῶμεν legendum, pro ποιῶμεν. Aliena quoque bello inuadant.) Luculento uitio ἀλλοβρίγων pro ἀλλοτρίων textus habet.

55. Barbarus autem Romanum.) ἀλλόβροξ, haud dubiè falsò. neq; enim Allobrox fuit Ariouistus, (& iam sub Romanis erant Allobroges) sed Germanus. ἀλλότριος, aut aliquid aliud scripsisse Dionem censeo. Ex chalybe factos.) χαλυβδινὰς scribendum, non χαλυβδικάς. Neq; inuadi.) ἀπρόσμικτοι emendo, pro πρόσμικτοι.

56. Quòd omnes neci erant expositi.) ἅτε καὶ μιᾶς ὑποκοπῆς ὄντες. scribendum ὑποκοπῆς, id est, quòd simul & eodem loco omnes cædi possent. Sic locutus est infrà lib. 49. folio 251. ubi scripsi: Ac iam simul omnes posse concidi. In genitiuo est, καὶ μιᾶς ὑποκοπῆς εἶν: quod genus dicendi obseruent studiosi.

IN DIONIS LIBRVM XXXIX. GVILIELMI Xylandri Augustani annotationes.

57. Quomodo Cæsar bellū contra Belgas gess.) Quos Cæsar (quē nos potissimū autorē secuti sumus) Belgas uocat lib. 2. Cōment. eos Κελτικοὺς hic & alibi Dio uocat, quasi Germanicos, quòd (ut ait Cæsar) pleriq; essent orti à Germanis: quos Κελτοὺς, Celtas, noster subinde uocat. Decimus Brutus.) Δεκίμιος falsò. Δέκιμος hic & aliàs ubique scribendum est. Prænomen hoc Latini litera D indicant. L. Marcius.) Λ. Μάρκος, scribe Μάρκιος. Aenobarbus.) Αννόβαρβος uitiosè, pro Αἰνόβαρβος. sic enim & alij scribunt, & ipse autor infrà lib. 48. Adra summæ rerum præfecto.) Αδραν προσηκαμένοι. Hunc Adram, siquidem non (quod suspicor) menda est in Dione, Galbam Cæsar uocat lib. 2. Nunc esse regem Galbam, ad hunc propter iustitiam prudentiamq;, summam totius belli omnium uoluntate deferri. Quod enim Robertus ἀρὰν legit, quasi dixerit Dio, execrationem coniurationi ab ijs adhibitam, non probo. προΐστασθαι enim præficere ac præponere significat (quomodo etiam cum alijs autor noster frequenter usus est, ut infra sub initium libri 45. de Batone, & alibi) non addere aut adijcere. nisi προθέμενοι pro uoce προσηκάμενοι supponere uelimus. quod cur faciendū sit, non uideo: præsertim cum nullius deuotionis à Cæsare (cuius Commentaria quasi in compendium autor noster redegit) mētio facta sit: neq; uerisimile uideatur, nomē ducis huius belli à Dione omissum. Quæ mea sententia nō in hoc proponitur à me, quòd detractum honori Roberti Stephani, à quo dissentio, uelim: (quid enim impudētius, quàm me iuuenem, ac uixdum eruditulum, uiris doctrina & usu literarum præstantibus, reprehendendi studio uelle obgannire?) sed, ut salua eius existimatione, meam tamen fidem præstem, quam in hoc labore studiosis obstrinxi. quod cur non liceat mihi in tanta iudiciorum libertate, non uideo. Idq; in posterum etiam, si res ferat, ingenuè sum facturus: neq; me tam eorum autoritas, qui luminibus meis officere possunt, deterrebit, quàm eorum ipsorum candor, propositiq; mei tenēdi necessitas consolabuntur. Quos autem ego Rhemos uerti, hi uitiosè hoc loco ῥῆνοι, cum sint ῥῆμοι, facili imperito librario errore, uocantur. ῥημοὺς ipse etiam infrà dixit. Neque uerò oblitus fuit Dio eosdem ῥήνους & ῥημοὺς uocasse credendus est.

58. Ab hoc facto in subigendis.) In Græco οὐδὲν ἔτι μέγα ἔργον, non ὅτι ponendū. Aduatici.) Ατουατικοί. Nos cum nihil in id genus nominibus Græcis mutare temerè uellemus, Cæsarem in uertendo secuti sumus. Sub hastam missi sunt.) id est uenditi. ἐπράθησαν, non ἐπεράχθησαν, Roberto etiam teste. His ita gestis Cæsar.) ἐπεὶ δ' οὐτ' ἐστράφθε. Nisi mendum insit in his uerbis, deesse aliquid uideri potest. Ego sensum aliquem exprimere malui, cùm ex Cæsaris lib. 1. fine pateat, nihil deesse. Sergius Galba.) Γάλβας ὁ Σέρβιος legendum, Robertus docuit. Ego Σέργιος malim, Galbarum enim hoc nomen fuit.

59. Præter hos Spinther.) ὅ, τε Σπινθὴρ, non ὁ γάρ. Et pro Μήλων, Μίλων.

Lex Curiata. Adoptio. 60. Legis Curiatæ.) τὴν γὰρ εἰσφορὰν τοῦ φρατριακοῦ νόμου. Frequens est huius legis Curiatæ, cuius in adoptionibus fuit summus in repub. Rom. usus, mentio apud optimos quosq; autores. ac præsertim quod ad hanc ipsam causam attinet, apud Ciceronem in orationibus pro Domo sua, de Arusp. responsis, & de prouincijs Coss. Meminit & Dio alijs in locis, ut lib. 45. ubi ostēdit adoptionem Octauij in stirpem Cæsaris Antoniū prohibere cupientem, lationem legis Curiatæ impedisse. Rem explicat etiam Gellius lib. 5. cap. 18. Omnium tamen apertissimè Appianus Alex. libro bell. ciuil. 3. de C. Octauiano Cæsare, Consule cum Qu. Pedio facto, in hæc uerba scribens: Sacris peractis, lege Curiata patris adoptionem (scilicet Iulij Cæsaris) stabiliuit. Hoc enim modo populus adoptionem confirmat: legiq; à curijs, in quas tribus diuisæ sunt, nomen est. Estq; hic modus adoptionis omnium maximè legitimus, quo ei qui adoptatur, in cognatos & libertos adoptantis idem quod ueris filijs ius datur. Quæ uis legis Curiatæ in iudicijs fuerit, Dio sequēti pagina ostendit. Petijtq; ut à Spinthere.) ἔτυχεν ὥστε ὑπάτου. lego aūt, ἐνέτυχεν ὥστε δὴ ὑπάτου. Hæc historia plurimùm facit ad Ciceronis epistolas quas P. Lentulo Spintheri scripsit, intelligendas: itemq; ad orationem pro Rabirio Posthumo, & alia loca. Magnopere ei studebat.) ἰσχυρῶς ἦρος, legendum omnino σπουδῆρος: quæ uox etiam in Xiphilino hoc loco habetur.

61. Quanto enim minus id eis.) Diuinandum fuit de sensu, loco admodum deprauato, in his

in his uerbis, ὥσπερ τὸ πλῆθος ἔχει. A.Plautius.) πλατύιος cum esset, πλαύτιος legi, latinitate nominis adductus: nihil enim hoc de Tribuno pl. mihi constat.

62. Hæc cùm uates expiare.) ἀπείρασθαι emendo, pro ἀκέσασθαι. M. Cato reuersus ad urbẽ eum restituit.) ἀνέσωσεν αὐτόν, non αὐτοὺς legendũ, sententia ipsa docet.

63. In petendo autem Consulatu.) τὴν δὲ δὴ ὑπάτειαν τῶν πραγμάτων ἔχε, mendose nimirum. Itaq; emenda: τὴν δὲ δὴ ὑπάτειαν αἰτῶν, πράγματα ἔχε. Magnoperè ornatum.) Sensum secutus sum, non uocem τουνισμένω, haud dubiè uitiosam: nec tamen subit, qua ratione emendari poßit. Atq; ex socijs quidam.) Haud parua lacuna hoc loco acta est, quæ sequentibus etiam non parum tenebrarum offundat. Historia ipsa ex Plutarcho & Appiano Alexandrino suppleri potest. nam locus omnino mirum in modum est deprauatus, aut perditus uerius. Ego uerba utcunq; secutus sum, ex quibus tamen sententiam me certam nullam elicere potuisse ingenuè confiteor.

64. Summisso in hoc.) Κάτωνα τὸν Γάϊον φιλοῦντες, pro ψιλοῦντες legendũ, Steph. monet. Eos enim occurrentes.) Deest haud dubiè nõnihil ante hæc uerba, igitur asteriscũ præposui.

65. Soli duo Tribb.pl. C.Atius Capito.) Ex sequentibus liquet, hic δήμαρχοι pro δημοσίᾳ esse emendandum. Nam ibi quoq; nuper.) In Græco post ἐκεκίνητο, parenthesis claudenda est. quod etiam Robertus uidit. sed ἀρχὴν uocabulum abundat. Quod in manibus erat.) ἑωνημένων deprauatè legitur, & mutilata periodo.

66. Nam in omnib. concionibus.) Videtur hic locus ita emendandus, sublatis καὶ & πρὸς particulis: ἐν γάρ τοι ταῖς συνόδοις ταῖς τοῦ δήμου, ἐν αἷς γε καὶ ἐβουλεύοντο, πάσαις, τοῖς ἰδιώταις πρὸ τῶν, &c. Haud palàm essent.) ὥσπερ εἰ αὐτοὶ ἔλαθον legendum est, pro τοι & ἔλαθον. Et in uoce ἁμαρτόντων inest obscura ambiguitas. Vt à proposito discederent.) καταβαλεῖν pro καταλαβεῖν scribo. sicut suprà libro 37. fol. 33. à petitione destitit, κατέβαλε τὴν ἀξίωσιν. Et paulo antè, ante τὴν δίαιταν, præpositio περὶ addẽda est. Alijs inuid.) φθόνῳ, non φόνῳ. De elephantorũ pugna quæ sequitur, lege Plin. lib. 8. Nat. hist. cap. 7.

67. Ad aquam perennem.) ὕδωρ ἀεινόν. Xiphil. φαεινόν, id est perspicuam, limpidam. Vt & Hispanicas res.) Menda insignis. ἵνα τὰ Τίβεια: ego ratione historiæ ipsius ductus, ut autorum testimonia prætereamin re non dubia, ἵνα τά τ' ἐν Ἰβηρίᾳ corrigo. Quasi uerò non in Remp.) ὥσπερ οὐκ ἐν τῷ δημοσίῳ. Lego autem ipse: ὥσπερ οὐ καὶ τῷ δημοσίῳ. ita enim Plutarch. in Crasso: ταύτας φασὶ ῥωμαῖοι τὰς ἀρὰς ἀρχαίας οὔσας καὶ παλαιὰς τοιαύτην ἔχειν δύναμιν, ὡς περιφυγεῖν μηδένα τῶν ἐνσχεθέντων αὐταῖς, κακῶς δὲ πράσσειν καὶ τὸν χρησάμενον. ὅθεν οὐκ ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν αὐτάς, οὐδ' ὑπὸ πολλῶν ἐγείρεσθαι. καὶ τότε οὖν ἐμέμφοντο τὸν Ἀτήιον, εἰ δι' ἣν ἐχαλέπαινε τῷ Κράσσῳ πόλιν, εἰς αὐτὴν ἀρὰς ἀφῆκε, καὶ δεισιδαιμονίαν τοσαύτην. Qui enim Atius Dioni est, eum Plutarchus uocat Ateium. Per Ligerim fluuiũ.) αἴγρου habet textus hic & alibi, deprauata uoce, ut existimo. Cæsar lib. 3. hac de re loquens: Naues interim longas ædificari in flumine Ligeri, quod influit in Oceanum, &c. Ea uerba secutus sum. λίγρου scripsisse Dio uidetur, ut infrà libro 44. fol. 162. Decimus Brutus.) Δέκιμος ubiq; scribendum suprà etiam monui.

68. Ne remis quidem.) κωπῶν pro σκοπῶν scribendum, rectè id Roberto monente. Vbi se superiorem.) ὅπου μὲν γὰρ κρεῖττον, &c. Mancus est hic locus in Græco.

69. In Vnellos miserat, quibus præerat Viridouix.) Cæsarem sequor. frequẽter in hoc & alijs Græcis autoribus deprauata nomina huiusmodi esse compertũ habens. Ita ut sua castra defendere.) Verba sunt hoc loco uitiata. ὄρημα enim in ὄρυμα uertendũ fuit: quanquã ne sic cæteris saluis. P.Crassus M.filius.) Μάρκου, nõ Μαρκίου. Et quos Ἀπιάτας Dio uocat, modo sic ille scripserit, ij Sontiates Cæsari dicuntur. In quodã colloquio.) Cæsar non meminit. Et ἐξ ἀπάτης, scribo ἐξ ἀπάτης. Sertorianos.) Σερτωρίους. Fortè Σερτωριείους, Robertus etiam monet. Tenchteri.) Probo Roberti Steph. iudiciũ, mecum hæc ex Cæsare nomina restituentis. Ἴπας & Τεντερίδας Plutarchus quoq; uitiosè uocat in Cæsare. Lego autem hic: τὸ μὲν ὑπὸ καὶ πρὸς Σουήβων ἐκβιασθέντων, τὸ δὲ καὶ πρὸς, &c.

70. Omis-

70. Omissaq; profectione.) καὶ τούτου ἀποσχόντος τῆς πορείας. Coniector scriptum ab autore ita esse: ἐὰν τούτου ὑποσχόντος τὴν πορείαν. Eleganter dum plerique ducere literas & contrahere in unam multas laborauerunt, multos in bonos libros errores inuexisse constat: cuiusmodi in præpositionum & articulorum ac syllabarum finalium peruersione sunt plurimi. Rhenus ex alpibus Germaniæ.) Egregie, scilicet, Dio Rhenum descripsisset, si ex Celtibericis (est enim Κελτιβήρων in Græco) alpibus ortum eius duceret, quo quid imperitius? Scripsit aūt Κελτικῶν, hoc est Germanicis. Atque hic locus ostendit id quod supra diximus, Germanis Celtarum nomen à Dione tribui. Britannia millibus passuum ad minimum quinquaginta sex.) CCCCL stadia enim tot millia passuum, insuperq; quartam miliarij partem efficiunt. Cæterum in Græco mendose ἔχει pro ἀπέχει (quod est distare) legi, Xiphilinus etiam testimonio esse potest, qui ad uerbum hæc describens, ἀπέχει habet. Porrò, idem ex Dione in Tito ostendit, Cn. Iulium Agricolam bellum Britannicum gessisse: itemq; Tacitus in Agricola. De his autem quæ sub Seuero in Britannia acta sunt, Herodianus consulendus in 3. Iterum, ἐς τε τὸ πέλαγος. τε expungendum: idq; Xiphilinus etiam omisit.

Celtæ.

71. Romanis lōgè præstabant.) πολὺ τῶν ἐναντίων προῦχον, non πολλοί. Robert. Quater millies sestertiûm.) μυρίας μυριάδας, hoc est, centena millia drachmarum (neq; enim de sestertijs, sed de drachmis loquuntur Græci autores) seu denariorum. Qui modus loquendi cum sit in lingua Latina insolens, eo utendum mihi hic & alibi iudicaui, quem Latini scriptores usurpassent.

72. Animum adiecit.) γνώσει καὶ παρεσκευάζετο, non γνώσει. Ita Appianus etiam in Syriaco, & Parthici initio. Berenice.) Βερενίκη scribendum, ut antè. Porrò quod sequitur, πρὸς τὸν, καί τι: deest uox πατέρα, aut Πτολεμαῖον, ante καί τι. Eo modo Gabinius.) Asteriscum præposui: nam deest haud dubiè Gabinij contra Aegyptios prælium, ac uictoria. Ne ipse suorum delictorum delator.) αὐτάγγελος corrigo, cum legatur αὐτὰ γέλως.

73. Affinis Pompeij esset.) Frater nimirum P. Clodij: de qua re suprà dictum. Paulo superius, αὐτὸς ὅτε Δομίτιος, scribo αὐτοῦ, &c. Gabinium hoc in summam inuidiam uocauit.) καὶ αὐτὸν καὶ ἐκεῖνο δεινῶς ἔπειγον, nullo sensu. fortè ἤπειγον, aut tale aliquid. Totus locus satis confusus est, nec (ut opinor) integer. Quamuis reclamante Pompeio.) Deest aliquid huic orationi: & pro ἀνέιποντος, αὐτειπόντος legendum uidetur. Inde ædes.) αἴτε οὖν, οἰκίαι addendum docuit Robertus. Eæ non modò absens.) Locus in Græco mendosus, si tamen pro ποιῆσαι, ἐποίησαν ponatur, & ante οὐδὲ ἐπελθόντας, ἀλλὰ addatur, constabit aliquo modo.

74. Cic. pro Gabinio diceret.) συναγορεύοντος, pro ἀγορεύοντος scribo. C. Pomptinus.) ita enim lib. priore uocatus est. & pro γράμματα, πράγματα legendū, Robertus eruditè uidit.

IN DIONIS LIBRVM XL. GVILIELMI Xylandri Augustani annotationes.

In Consulum nominibus sunt multi errores, ex ipsius autoris uerbis tamen haud difficulter castigandi. Καλβίνιος.) scribo Καλβῖνος: sic omnes alij, sic infrà ipse Dio. Μ. ὐαλέριος.) Adde Μεσσάλας. Porrò scribo, Γν. Πομπήϊος, Γν. υ. Μάγνος τὸ γ. Κ. Καικίλιος Μέτελλος Σκηπίων, Νασικοῦ υἱός (fuit enim à Metello adoptatus.) Iam pro Σέρπος, Σέρβιος scribo: sic enim aliàs semper Dio, ad eumq; etiam hæc Κ. υ. ῥῶφος pertinent. Quæ sequuntur, ita scribe: Μ. Κλαύδιος Μ. υ. Μάρκελλος. Λ. Αἰμίλιος Μ. υ. (puto enim Μ. υ. ad hunc pertinere, non satis certò scio, neq; admodū refert.) Παῦλος. Huius collega omissus est, sed addatur ex Dione, Γ. Κλαύδιος Μάρκελλος.

75. Anno ab V. C. septingentesimo.) Notandus hic locus est, qui fide dignum enumerationi annorū ab Roma condita testimoniū fert, qua nos cum multis alijs utimur. Quod sequitur: iisdem

Iisdem L. Domitio, &c.) in Graeco, τοῦ Δομιτίου αὐτοῦ Λουκίου. quod αὐτοῦ adiectum est à Dione, nisi fallor, ad discrimen eius Domitij Cnei, qui statim sequenti anno Consul factus est. Itaque nihil muto: quanquam αὖ τοῦ diuisim legi Roberto placeat. Vndique terrae accedebant.) πολλαχόσε ἅμα αὐτοὺς κατασχεῖν, non αὐτοῖς. Ad Suellam.) Cassiuelaunũ Caesar nuncupat.

76. Ab Eburonibus.) Robertus ex Leoniceno αἰχμάλωτοι addendum censet: quod ego planè non probo. fieriq; omnino potuit, ut hic quoq; usus non emendato exemplari, illud (captiui) de suo diuinans addiderit. Certè Caesar nihil habet huiusmodi, neq; congruit huc: Populus enim, non captiui, praesidium impositum sibi molestè nimirum tulerunt. Ego aut ἐβούρωνοι, aut οἱ ἐβούρωνοι lego. nam quin Dio ἡγεμόνος (non ἡγούμενοι) scripserit, dubium non est. Eos nocte proxima adoriri.) καὶ ἐκείνοις (non ἐκείνους) μέλλειν lege. Ob abundantiam suorũ.) περὶ τῆς περιουσίας. ὑπὸ pro περὶ lego cum Roberto. Neruius quidam.) Verticoni nomen fuisse, Caesar prodit. διάγγελον autem una uoce scribendum, astipulor Roberto.

77. Ab Indutiomaro.) Ινδουτιομάρου rectè emendat Stephanus, pro ἰνδολιμάρους. Talymenus Ilaces.) Fortaßis Σιλλάκης, ut à Plutarcho & Appiano dicitur.

78. Vt urbs euerteretur.) καὶ διὰ τὸν καὶ ἀνέστησαν, est in Graeco. deest igitur, αὐτὴν οἱ Ρωμαῖοι. ita enim habet Plutarch. in M. Craßi uita, & Appianus Alex. in Parthico. Nõnihil concesserunt.) καὶ γὰρ ἑαυτῶν ἔστιν ἃ προϊέμενοι, lego cum Roberto: & ἔχουσιν quod subsequitur, ad ὄνομα praecedens refero, ut post ὄνομα comma, non punctus ponatur.

79. Bubo enim.) καὶ γὰρ βύα. βύας lego: ita enim nominandi casu dicitur, aut pluraliter βύαι. Quod aũt dicit, κύνες ὠρύοντο, Vlulauerunt uertendum duxi, quod omini habebatur:

Obscœniq; canes, importunaeq; uolucres Signa dabant. — inquit Maro.

& pro φιλονεικίαι, nisi quid deest, φιλονεικίαις dandi casu legendum.

80. Augarus Osroenus.) ὀῤῥοηνὸς est in Graeco perperàm, pro ὀσροηνός, quo modo alibi apud Dionem legitur. Esse autem Osroenem Asiae regionem, Armeniae finitimam, ex Geographis liquet. Verùm hic Augarus à Plutarcho Αριάμνης nominatur, Ariamnes: ab Appiano Ακβαρος, Acbarus. Cùm tamen tota narratio de Craßi bello Parthico, interituq;, ad uerbum fermè Appiani Parthico libro sit inserta, non minor ea septem paginis. Quod cùm demirarer animaduersum à me utriusq; lectione, in eam ueni cogitationẽ, primam ac maiorem partem eius libri, qui fuit de rebus Parthicis ab Appiano conditus, intercidisse: ac à quodam alio ex Plutarcho, quantũ eius potuit fieri, suppletum fuisse. Nam profectò etiam haec quae post finem uerborum Plutarchi Appiano intextorum sequuntur, minimè cum prioribus cohaerẽt. deest enim omnis Parthica historia, à morte Craßi usq; ad Ventidij contra Labienum bellũ: quam haud dubiè diligenter Appianus persequutus fuerat. sed cum antecedentibus perijt. Quinimò reliqua etiam pars istius Parthici ferè tota ex Antonio Plutarchi est descripta. Id etsi nonnihil alienum ab hoc loco, tamen obiter commemorare uolui: ut si qui haec nostra legentes fortaßis eandem rem animaduertissent, quid nos sentiremus, intelligerent, rudioresq; dubitatione aliquantùm soluerentur. Ego tamen cum Dione Augarum hîc legere malo, cùm etiam Xiphilinus ex Dione in Caracalla, & Herodianus libro tertio Augari cuiusdam Osroenorum regis meminerit: ut id nomen omnibus Osroenes dominis commune, sicut Arsacis Parthorum, fuerit. Sed haec satis. A' suorum acie subductus.) ἐκ τῆς φάλαγγος, nõ ὑπό. Letali uulnere.) ὡραίας, lego καιρίας. Et paulo suprà, ἢ καὶ ἀναπειρόμενοι cum Roberto legerim.

De Parthico Appiani libro.

Augarus.

81. Aduersus hostes apertè congressos.) pro ὡς τῶν προσμόνους, scribatur, ὡς ἔτι πρὸς μόνους. & post ὅπισθεν ἐς τὰ, adijciendum πρόσω. Paulo pòst, pro προσείλλειν, legit περιείλλειν Robertus: & rectè, mea sententia. Vndiq; circumequitando.) πάντῃ pro πάντα malim. In tenebris.) ἐν τῷ σκότῳ, non σκοπῷ. & pòst αὐτὸν, pro αὐτῶν scribo. Carras sese receperunt.) Insignis menda, ἄκρας pro Κάῤῥας subrepente: neq; opus est multis in ea castiganda uerbis. Quis enim nescit, quòd Crassus

Assyrias Latio maculârit sanguine Carras? Atque ipse Dio folio sequenti Carras nominat.

Vt interdiu discedens lateret.) καταφώρῳ reponendū est, pro καταφόρῳ. Cassio Longino Quæst.) τ ποταμίυ, monstrose: ego τοῦ ταμίυ lego. Fuit enim is C. Cassius Longinus Quæstor M. Crassi eo bello, ut & Epitome Liuiana 108. & Velleius Paterculus prodūt. estq; is, qui C. Cæsaris cum Bruto necem peregit. Facitq; in sequentibus libris Dio huius Quæsturæ ipse mentionem.

82. Ad insaniam.) καὶ ἐς καὶ ἀκρνοίας lego. In equū impositus.) ὑπὸ τ ἵππου ἀνέβαλον lege, non ἀνέλαβον. Hinc ἀναβολεὺς dictus Græcis. Vt quasi pauperē eum miseraret.) ὡς καὶ ὡς πένητας οἰκτείρειν legit Xiphil. Itaq; Cassius eos.) Doctè annotauit ex Cic. & alijs Robertus, hic & deinde Cassium, Κάσσιον, non Κράσσον legendū. quò accedit etiam Xiphilini testimonium: quanquam statim ipse etiam Dio Cassium nominat. Quanquam Senatusconsulto.) De hoc infrà fol. 87. lege.

83. M. Marcello.) Μαρκελλίνυ uitiose, pro Μαρκέλλυ legitur. Molestè etiamnū.) ἔτι καὶ τότε lego, ut uult Rob. Qua hostib. terroris de se.) ἀφ᾽ ὧν τούς τε σφετέρους. Miserè hic locus in Græco est deprauatus, quantumuis integer in speciē uideatur. Porrò, quæ Robertus de nominis Treuirorum & aliorū uarietate annotat, accipio: ijs tamen qui Græcū codicem recudent, autor fuerim unius omnino scriptionis obtinēdæ, qualis hic sit τρηυήρων. Idem de reliquis nominib. existimo. Sicambris non satis fuit.) οὐκ ἀπέχρησε. & pòst, pro προσβοησάντων, προσβοηθησάντων. itemq; σεφριγγετόριγος scribendum, rectè Stephanus tradidit.

84. Iis pepercerunt.) πεφείσθην, malim certè πεφεῖσθαι. Cæterùm Cæsarem hic quoq; in nominibus secuti sumus proprijs. In longum q maximè explicato.) μακρᾷ καὶ ἐκτεταμένῃ Robertus legit, & rectè. fluuio aūt nomen Elauer fuit. Cæsar lib. 7. belli Gallici. Oppugnandi ne cogitationē quidem ullā hab.) οὔτε προσεγίγνωσκεν. Credo hunc locum ita scriptū fuisse: καὶ αὐτὸς μὲν οὔτε ἐγίγνωσκε προσβάλλειν. aut, προσβαλλῶν πειρᾶσαι. Deinde, ὡς καὶ ἐφ᾽ ὑπερδεξίων scribendū est. & uox ἀνέκοπτον genuina nō est, sed legendū puto, ἀνέκοπτον.

85. Sine fructu.) ὅτι χρόνῳ ἄλλος. ἄλλως pro ἄλλος lego. Ad Gergobiam relictus exercitus.) κακῶς οἱ καταλειφθέντες legendum esse, ex Cæsare Robertus ostendit, non καταληφθέντες. Ne pœnas admissorū penderēt.) κολάζοντες πείσωνται. Asteriscus in Græco est. nam sensus quidem planus, uerba autem salebrosa sunt.

86. Hostes Alexiam profugientes.) ἀλλ᾽ ἐς Σαλεσίαν, scribendum Ἀλεσίαν. Alexiam nominat. Atq; reliquos bello inutiles.) καὶ τῶν ἄλλων σῶν, &c. legendum. Rob. Maximè Germanis auxiliaribus.) Ita lego hunc locū, aliàs mutilum: ἱππομαχία δὲ δὴ τῶν Ῥωμαίων, τῇ βοηθείᾳ μάλιστα τῶν Κελτῶν, νικηθέντων. & pro ἰσχυρῶς ἐπίεσαν, ἰσχυρῶς ἐπίεσαν. Veram esse hanc emendationem, Cæsaris uerba in Cōment. testantur. Integro etiamnū corpore.) Parēthesis in Græco post ἄτρωτος ὢν demū claudenda est. Comium Atrebatē.) Ἀτρέβαν reponendū, pro Ἀτρέμαν, Robertus ostendit. Hoc bellum descriptū, à Cæsare non est, sed ab Oppio (siue Hircio) adiectum tamen Cæs. Comment.

87. Per insidias aggredi.) ἐνεδρεῦσαι scribo, pro ἐνεδρεῦσαι. Molestus fuit.) χαλεπῶς lego, cum Roberto, non χαλεπός. Etenim cū id exijsset.) εἰκός τε γὰρ ἐπ᾽ ἐξόδῳ. Non uideo cur εἰκὸς hoc loco in ἔτος sit uertendū, quod Roberto placuit. quinimò hæc uerba, εἰκός τε γὰρ ἐπ᾽ ἐξόδῳ, quasi rationē eius reddunt, quòd dixerat Cæsari redeundum Romam fuisse: Nam, inquit, sic conueniebat, cùm tempus imperij eius exijsset: neq; uerò annus, sed totū imperij tempus iam exijsse significatur hoc quidem loco. Itaq; nihil ego mutari uelim. Mortua iam præsertim filia.) Locus hic & deprauatus est, &, ut mihi uidetur, obscurus. Emendatior erit, mea sententia, si ita legatur: καὶ αὐτῷ οὐκέτ᾽ οἰκεῖος (ut repetatur uerbum ἐγγύς) ἄλλως τε, καὶ τοῦ παιδίου, ὅπερ που καὶ μόνον ἐν τῇ φιλίᾳ αὐτοὺς κατεῖχε, τετελευτηκότος. Iam illud παιδίου incertus sum, ad Iuliam ne, an ad filiolam ex ea natā referatur, quòd posterius uox παιδίον innuere uidetur: prius tamen magis placet, potissimùm quia filiola ista (Velleius filiū fuisse tradit) paucos matri dies superuixit, Plutarcho etiam teste.

88. Acriter contendebant.) ἀλλ᾽ ἐπ᾽ ἀλλήλους παρωρμῶντο, scribe παρώρμηντο.

Inter

Inter prodigia non extrema.) ψηφιδίῳ, τέρας οὐδὲ νὸς ἧττον γενέσθαι. sic interpungenda est hæc oratio. Eam rem uindicaret.) Probo iudiciũ Stephani, ἐπεξῆλθε pro ἐξῆλθε. & infrà pro ἐνήσαντο, νήσαντο scribentis.

89. Nomen'que Curiæ mutaretur.) Locus hic quoq; obscurus est, nec integer, si quid iudico. Ei tamen illustrando nõnihil proderunt, quæ infrà lib. 44. haud procul ab initio de eadẽ Curia scribuntur. Cæterùm pro περὶ αὐτῶν, περὶ αὐτοῦ lego. Vt Cæsari permitteretur.) ἐκείνῳ μὲν, non ἐκεῖνο. Id quoq; quod plerunq;.) Parenthesis ante uocẽ τινὰς in Græco est inchoanda, & post ἐξηρτήζοντο finienda.

90. Exteras prouincias.) ἐς τὰς ἔξω ἡγεμονείας. ἐς præpositio abundat. Qui potentiam obtinerent.) οἵ τι δυνάμενοι legendum, non ὅτι.

91. Cũ enim & in equestri.) ἀπὸ γὰρ τοῦ πολλοῦ, & φλαύρου legendũ. Coss. creati sunt.) ᾑρέθησαν legendum, sublata syllaba δι, & uidetur scriptum deinde fuisse à Dione, οὐ καὶ χρήμασιν, itaq; uerti: non ei. C. Marcellum sobrinũ.) Suetonius in Cæsare: Insequenti anno, C. Marcello (qui fratri patrueli suo Marco in Consulatu successerat) eadem tentante. & Appianus ἀνεψιόν, hoc est sobrinum Marcelli, eius qui priori anno Consul fuerat, dicit. Quod refertur à me, ancipitis obscuritatis ex hoc loco tollẽdæ causa. Quòd aũt dicitur affinitatẽ ei cum Cæsare intercessisse, hinc est, quòd C. Claudio Marcello Octauia sororis Cæsaris neptis nupta fuit, eodem Tranquillo teste, quã eo defuncto Antonius uxorẽ accepit. qua de re sub finẽ Annot. indicabimus.

92. Nulli omnino pecuniæ.) γὰρ abundat ante ἀργυρίῳ, perturbatq; sententiam. Inter eos primas.) Locus mancus in Græco, & οὐκ ἀνὰ πρώτους. Pompeio maximè studebant.) Sensus enim ipse demonstrat legendũ, οἵ περ πρὸς καὶ τὰ τοῦ Πομπηΐου, &c. Ad eas leges tandẽ perferẽdas.) πρὸς τὰς αὐτῶν δή, particula ἀπ' expũcta lego. Cæterùm de tota hac re Cælij ad Ciceronẽ epistolæ sunt uidendæ, quæ insunt libro 8. Famil. Pòst, pro οὐ μέν τοι & ἐκεῖνο, scribatur κατ' ἐκεῖνο. Et dein: ὅμως δ' οὐδὲν δεῖν τι, deest aliquid post οὐδὲν: fortè legendum, οὐδ' ἑνὸς ἧττον δεῖν τι, &c.

93. Ita se sibi consciũ.) συνῄδει δὲ μὲν ἐμαυτῷ, non ἐν αὐτοῖς, legit Robertus, rectè profectò. Legionem ex suis.) αὐτῷ στρατευομένων. Cæterùm hæc uerba: οἱ δὲ δὴ στρατιῶται, & quæ sequuntur, ineptè & perperàm parenthesi inclusa sunt, quæ nulla esse debet.

IN DIONIS LIBRVM XLI. GVILIELMI Xylandri Augustani annotationes.

94. Ad ipsas Calend.) nimirum Ianuarias: ut patet ex eorum temporum consuetudine, & Appianus lib. 2. τῇ νουμηνίᾳ τοῦ ἔτους habet, de eodẽ loquens. De Tribunis enim plebis.) Si cui hæc minus rectè conuertisse uidebor, is sciat diuinare me potius, quàm uertere opus hoc loco habuisse, qui (nisi admodum fallor) integer non est.

95. Pro incolumitate eius.) σωτηρίᾳ αὐτοῦ δημοσίᾳ. σωτηρίᾳ lego, non σωτηρείᾳ. ita Plutarchus etiã in uita Pompeij. Meminit rei huius Cic. 1. Tusc. quæst. et Iuuenalis Sat. 10. ac alij.

96. Et ad maleficium om.) Ante κακουργήσειν, copula καὶ abundat, nisi qua dictio desit. Macedoniam, Thraciam'ue.) ὡς ἐν τῇ Μακεδονίᾳ, non ὡς καὶ. Cùm ad sese defendendos.) ἐπαμύναι αὐτοῖς legendum aspiratè. & καὶ ante τῶν ὕβρεων uidetur, ut aliàs sæpe, superfluere. Ea imprecabantur.) τὰ αὐτὰ ἐπηρῶντο. Vox ἐπηρῶντο uitiosa, sententiam hanc mira obscuritate inuoluit. Mihi, quin ἐπηρῶντο sit à Dione scriptum, dubium nõ est, ac sic conuerti. Eorũ qui Romam petebant.) ἰόντων, καὶ πρῶτοι. Mutila est oratio, &, sicut complures aliæ, sine melioris exemplaris fide non sananda: ego sententia ut cohæreret, potissimùm curaui. Nemine'que hanc rem securo animo accipiẽte.) ἐν ἐλαφρῷ τῷ πρᾶγμα ποιουμένου legendum est, ut participium ad μηδενὸς referatur.

97. Totam noctem obambulantes.) τήν τε γὰρ νύκτα πᾶσαν ἀναγκαζόμενοι. non in loco posita hæc uox. Corfinio relicto.) τὸ Κορφίνιον, pro τὸν scribendum. Rob.

98. Inædificata urbe.) οἰκοδομήσας δ' ἐν τούτῳ ἐκπλεῖον. Videtur aliqua dictio deesse. Aliò asportauit.) ἐτρέψατο, pro ἐτρέψε, rectè Steph. emendat. Illud quidem

 denuò

denuò quoq;.) καὶ ἐκεῖνο μὲν καὶ αὖθις ἐγένετο, &c. Tota hæc periodus mihi mendosissima uidetur. & quanquã Robertus pro τότε δὲ, τούτῳ δὲ legit, tamen id exiguũ ad intelligendam sententiam momentũ affert. De Censura quidem Perpennæ, quicunq; is fuerit, nihil memini legisse.

100. Ipse in Hispaniam.) Euidenti errore Ἰταλίαν uox obrepsit huic loco. Ἰβηρίαν autẽ scribendũ fuisse, manifestius est, quàm ut uerbis opus sit. Mox, pro καθισαύτας, καθισάσαν emenda. Sin bello ueniant.) Ante ὑπὸ πολέμῳ δὲ, non periodi, sed cõmatis signũ ponatur. Et mox legendũ est, καὶ κατασταθέντων ἐς πολιορκίαν. Hispaniæ ea tẽpestate.) Synecdochicè dixit, τὰ πρὸς τῇ Ἰβηρίᾳ, pro tota Hispania. Deiecto Pyrenæi saltus præsidio.) τήν τε ὑπὸ τοῦ Πυρήναιοῦ φρουρὰν τρεψάμενον. Vel ἀπωσάμενον, uel simile legendũ, non ποιησάμενον. Porrò, quod sæpius monui, hic quoq; affirmo, non uariè eandẽ uocẽ scribendã esse, sed constanter uno modo. Nec probo eos, qui Πυῤῥηναίου scribunt, litera ρ geminata, cùm sit prima syllaba breuis, aut certè anceps: quod ratione & testimonio Latinorũ Græcorumq; poetarũ demonstrare possem, nisi aliud agerem. Eos statim intercipiebant.) Asteriscus appositus ostendit deesse aliquid. Si legas, προσιόντας ἔφθαζον (aut simile quid) τά τε ὑπ' αὐτοῦ δα, constabit omnino locus, & licebit asteriscum tollere.

101. Acceptos' que perdidit.) Notam defectæ orationis præposui: desunt enim nõnulla. Sæpius conati perrumpere.) παρεάσαντες, Aoristo: nõ παρεάσοντες, futuro tempore legendum, rectè Robert. iudicauit. Neq; contra Pompeiũ.) μήτε ὑπὸ τῷ Πομπηΐῳ, non μήποτε. Q. Cassium Longinum.) Prænomen desideratur in Græco: id (ne Cassiorũ nomine obscurior res fieret) ex Cæsare & Appiano adieci.

102. Modò ea uoluptate duci.) πρὸς χρῆμά τι ἡσθέντας. Rob. ζῶν emendat: non malè quidem id, non tamen necessariò, cùm id pronominis aduerbialiter poni consueuerit.

103. Ex æquo maleficijs uos prohibent.) In Græco, καὶ ὁμοίως ὑμῖν κακουργεῖν supplendum ἀπείργει, aut simile. Cùm id alioquin licitum non sit.) οὐ γάρ τ' ἐστὶν, mendosè. οὐ γάρ ἔξεστιν emendo.

106. Alteri' que Pompeianorũ.) Suprà monui cum Roberto, pro Σερτωρίους, Σερτωριείους legendum. ita hic quoq; Πομπηΐείους legerim, non Πομπηΐους. Xiphilinus certè Πομπηϊανοὺς habet. L. Scribonius Libo.) Σκριβώνιος, non Κειβώνιος, ut rectè Robertus monuit. Insula relicta ad Pompeiũ contenderat.) In Græco legendũ προκεχωρήκει, nõ προκεχώρει. Particula μὲν etiã expungenda. quæ enim sequuntur, ad Curionem pertinent. Est autem quæ sequitur de Attio Varo clausula, manca in Græco: ego sententiam extuli.

107. Bocchus & Bogud, quòd hostes Pompeij essent, reges dicti sunt.) Locũ deprauatũ sic castigo: Βόκχος, καὶ Βογούας βασιλῆς, ὅτι ἐχθροὶ αὐτῷ ἦσαν, ὠνομάσθησαν. αὐτῷ aũt ad Pompeianos refertur. Regem aũt à S.P.Q.R. uocari, magni fuit honoris, & à Romanis (ut ait Cæs. lib. 1. belli Gall.) pro maximis hominũ officijs tribui cõsueuit. Occasione belli gerẽdi arrepta.) τόν τε καιρὸν τοῦ πολέμου, Rob. Steph. pro τότε καινὸν rectè restituit.

108. Siue ea aliunde, siue ex oraculo.) Si legas in Græco, καὶ τοιαύτην ἐλπίδα, ἢ ἄλλως, ἢ καὶ ἐκ μαντείας, &c. locus erit planissimus, & (ut sentio) integer, asteriscusq; delendus. Quòd accessione ad suum exercitũ.) προσγεγενημένων scribe, nõ προγεγενημένων.

109. A' Dyrrhacho quodã Heroe.) Δυῤῥαχίου legitur. Sed ego sequutus alios omnes autores, Δυῤῥάχου tribus syllabis lego. Qui plura uolet de hac re, Appianum Alex. legat, libro 2. bell. ciuil. ubi copiosè hæc tractantur. Porrò aũt ῥαχὶ uocabulum est deprauatũ, quod Robertus etiã sensit, legendumq; ῥαχίας: ita & Xiphilinus habet. Et antè, pro κτῆσιν, meo periculo lege κτίσιν. Sadalo Thracæ.) Σαδάλου, expuncto ν, non Σαυδάλου legendum: sic enim hunc & sub finem huius libri, & infrà lib. 47. nominat: etsi menda ibi sit. Apud Iuliũ Cæsarẽ Sasalem legitur, fortassis uitio, pro Sadalem, initio lib. 3. de bello ciuili. Lucanus certè in quinto Pharsaliæ Sadalem edit: Tunc Sadalen, fortemq; Cotyn, &c. Pòst paulo, γίνεσθαι uox mendosa est. Omnia diripuit.) πάντα διήρπασε, non πάντας.

110. Neuter tamen neutri quicq; remitt.) καὶ διὰ τοῦθ' ὑφίστατο οὐδένος. Ipsa sententia docet ita

cet ita legendū, ut ego conuerti: καὶ δι᾽ ἃ τότ᾽ ὑφ᾽ ὑφίγνετό τινος. Deinde, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων τῶν τε ἀνθρώπων. Satis scio, pro τῶν τε scribi debere, τῶν τότε, una syllaba incuria librarij elisa. Se uindicem libertatis.) αὐτοὺς ἐλευθερωτὰς, non αὐτοῦ. Robert.

112. Olim pro sua libertate.) ὑπὲρ τῆς σφετέρας ἐλευθερίας, non τοῦ. Ac infrà, pro ἀλλοεθνεῖς, lego ἀλλοεθνεῖς, cum Roberto utrumq;.

113. Reliqui in potestatē Cæsaris post pugnā uen.) οἱ δὲ καὶ μετὰ τοῦτο καὶ αὐτῶν, &c. Deesse uerbū aliquod ad finē huius coli, in promptu est. Ego audacter ita scribo: οἱ δὲ καὶ μετὰ τοῦτο ἑάλωσαν. Id enim & sequentia cōprobant, & locupletissimus testis est Cæsar in Cōment. qui demōstrat, quomodo hi se eius potestati postridie cōmiserint. Ac Tarcondimoto.) Astipulor hic quoq; Roberto. cùm & infrà lib. 47. Dio sic eū nominet, & Cicero in ea epistola quæ libri 15. Familiariū prima est. Cæsar Tarcondariū Castorē hunc appellat. Ac deinde, ubi ego transtuli, Sed id quoq; ei uitio dedit: καὶ προσέτι καὶ αὐτὸ τοῦτ᾽ ἐν ἐγκλήματι legendum, non ἐκκλήματι, doctè annotauit idem Robertus.

IN DIONIS LIBRVM XLII. GVILIELMI

Xylandri Augustani annotationes.

114. Nomina Magistratuum huius libri sic lege: Γ. Ἰούλιος. Γ. υ. Καῖσαρ, Δικτάτωρ τὸ β. M. Ἀντώνιος, M. υ. ἵππαρχος. ὕπατοι δὲ K. Φούφιος Καλῆνος, καὶ Π. Οὐατίνιος Π. υ. Hæc emendatio ex ipso est petita Dione. Cum que rem extrahere.) πέμψαι τε δυνηθεὶς ἂν τὰ πράγματα. Est aūt πέμψαι hoc significatu inusitata uox, ac pro ea reponenda τρίψαι: ita enim Xiphilinus habet, hunc locum ad uerbum adducens.

115. Tanq; Crassi necessarium.) Intelligo id eò, quòd Cornelia uxor Pompeij, coniunx prius P. Crassi fuit. Plutarchus Pompeio.

116. Multis per Africam, &c.) Robertus hunc locū eruditissimè sic restituit: καὶ νίκας, πολλὰς μὲν ἐν τῇ Ἀφρικῇ, πολλὰς δὲ, & quæ sequūtur. Ea ipsa die qua.) καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ ποτέ. Xiphilinus habet, ἐν αὐτῇ τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ: Ipsa octaua die. quæ lectio si uera sit, nomē Mensis intercidit. Quæ nā loca is petijsset, inquirendo.) περὶ τούτου αὐτῷ πεσόντων, nō πίστιν. In' que classem ibi Pompeianā, cui C. Cassius præerat.) In Græco est, μετὰ τοῦ Κασσίου τοῦ Λευκίου, Cum L. Cassio: non negligenda menda. Tres omnino Cassij Longini hoc tēpore fuerunt, quorū & Dio & reliqui historici mentionē faciunt: Q. Cassius, qui cū Antonio Trib. plebis, deinde Hispaniæ à Cæsare præfectus fuit: eo quidē ipso tempore eam gerens præfecturam, quo Cæsar ad Dyrrhachiū, Palæopharsalū, & Alexandriæ rem gessit: præter Dionē, teste eo, qui librū de bello Alexandrino scripsit. de quo & suprà, & pòst suo loco plura. L. Cassius, qui hoc ipso bello ciuili Cæsaris fuit legatus, ac Macedoniā ei occupauit: de quo superiore libro ipse Dio, Cæsar aūt in 3. bell. ciuil. Cōment. scribunt. Is aūt L. Cassius qui nam fuerit classis Pompeianæ præfectus? Restat C. Cassius, quē quidem præfectū nauiū Pompeij fuisse ipse eodē libro Cæsar testatur. Cæterùm Appianus Alex. apertè prodit, Cæsari ab eo Cassio naues Pōpeij esse traditas, à quo deinde Romæ sit interfectus. Itaq; quin C. Cassius rectè ego scripserim, dubitare nemo debet. Volui aūt id pluribus demonstrare, ne quis mihi ex Suetonij loco iuxtà mendoso, negociū facesseret: ubi ita legitur in uita Cæsaris, de hac ipsa re: Post aciem Pharsalicā, cùm præmissis in Asiam copijs per angustias Hellesponti uictor nauicula traijceret, L. Cassium (sic enim est in ijs quæ ego uiderim exemplaribus) partis aduersæ cū decem rostratis nauibus, &c. C. Cassium legendū est etiam apud Suetonium, ut satis demōstraui. In Græco aūt hic Γαΐου, aut certè Λογγίνου est scribendū, nequaquā Λευκίου. Suetonij locus emendatur.

117. Fore hoc ciuile bellū diuturnū.) χρονίῳ τε γὰρ αὐτοὺς ἐν τῇ συστάσει. Robertus rectè χρονίων. Ego aūt etiam illud συστάσει nō admitto, sed στάσει lego: est enim σύστασις lōgè aliud. Quorū neuter spem salutis.) οὐδεμίαν ἐν τῷ Καίσαρι ἐλπίδα. uox ἔχοντες abūdat, & ab homine quodā indocto intercalata est. Inferius, pro αὐτοῖς ἐπεκράτει, αὐτοὺς legendum.

118. M. Acilius.) Sic eum Cæsar uocat. In Græco Ἀκυΐλιος, fortè Ἀκίλιος. Cæterùm bis hoc loco Νώρικον pro ὤρικον scriptū est: quæ menda est etiā apud Plutarchū in uita Cæsaris. Deinde pro χώσαντες, emenda χώσαντος. & pro ἐφύδροις, lego ὑφύδροις: urinatores enim describit. Ipse intrò nauigauit.) Insigne mendū, obscurū locū de planissimo reddidit, ἐπέδωσε πλεῦσαι.

Certè ἐπεισέπλδυσε est scribendum, nisi ego omnino nihil uideo. Faustum Cn. Pompeij generum.) Fuisse Faustum Syllam Pompeij generũ, omnes historiæ loquuntur. Itaq; in loco corrupto Πομπηΐου τ̃ Φαῦστου, hoc diuinaui: emendare certò uerba nõ possum. Permulti Cordubenses.) Κορδυβήσιοι legendum, nõ Κορδυκήσιοι. Patet ex ipsa historia, quam copiosè descripsit totam is, qui bellum Alexandrinum composuit.

119. Cumque Cæsar ei succens.) εἰς ὀργὴν αὐτῷ ἦλθε, non αὐτ̃. Prout noui nuncij acciderant.) ἀφηλόμενα quid sit, nisi mendosa dictio, non uideo. Opinor legendũ, ὡς κ τότε τότε ἀγγελλόμενα. Deinde, pro δεδιότες, δεδιότως reponit Robertus. Satisfactũ eo modo.) ὥστε Καίσαρι καὶ ἐκεῖνο, non ἐκείνῳ, scribi debet.

120. Ne negociũ mihi ab alijs exhibeatur, &c.) Imposuit mihi falsa huius lectio, ἐὰν μὴ πάντα αὐτὰ ἐπεξίοιμι: nam μὴ uox est omnino expungenda. δι' ὄχλου γίνεσθαι Dio sæpe habet, pro eo quod est, molestũ alicui esse. Itaq; sic uertendum fuit: Ne molestus sim lectori singulos percensendo. Quæ uel inuitis ipsis.) Ante καὶ ἀκόντων αὐτῶν, deest uirgula, & articulus ἃ. Deinde falsò ἐκμῆνον, pro ἐξάμηνον. At M. Cæcilius.) Sic etiam in Epitome libri 111. apud Liuiũ nominatur. Certè Cæsar libro 3. bell. ciuil. M. Cæliũ Rufum, cum hanc ipsam rem tractaret, nominauit: atq; ita Velleius quoq; Paterculus uolumine posteriori. ideoq; Sigonius etiam apud Liuiũ, Cælius emendat. Ego nihil mutare ausus fui: præsertim quia infrà lib. 57. Cõsul legitur quidã C. Cæcilius Rufus, apud Dionem & in indice, & in ipso libro, quem itidem alij Cælium scribunt. Indicare uarietatem satis habui. Præturam urbanam sibi non obtigisse.) Eam enim reliquis dignitate præstare, præter alios, etiam in Bruto testis est Plutarchus.

δι' ὄχλου γίνεσθαι.

Prætura urbana.

121. Tabulæque nouæ proponebant.) τὰ χρύσεα ἀφηκότων, scilicet corruptè. τὰ χρέα ἀποκόπτων emenda. In Tifata.) εἰς τὰ Τιφαρῆνα ὄρη. Legendum haud dubiè, Τιφατῆνα. Sic Liuius lib. 7. Tifata imminentes Capuæ colles. & alibi: In ualle occulta post Tifata montem imminentẽ Capuæ consedit. Lib. 26. In Brutios se contulit.) ἐς τὴν Βρεττανίαν. Præcipiti librarij lapsu, aut potius uolatu ex Italia in Britanniam. Ego Βρεττίαν utiq; scribendũ, satis compertũ habeo. Cæsar li. 3. Cõment. bell. ciuil. Cælius profectus, ut ipse tunc dictitabat, ad Cæsarem, peruenit Thurios. Porrò aũt in Brutijs esse Thurios, locupletißimus testis est Liuius, his adeò uerbis initio libri 25. ab V. C. Eodem tẽpore in Brutijs ex duodecim populis, qui anno priore ad Pœnos desciuerant, Consentini & Thurini in fidem P. R. redierunt. Brutios aũt Βρεττίαν etiã Græcè dici, ut alios grauiores autores taceam, uel ex Stephani περὶ πόλεων libro liquet. Addam hoc etiam apud Pliniũ lib. 2. cap. 57. legi, apud castellum Carissanum perijsse Milonem, anno post Consulatum L. Pauli, & C. Marcelli. Videat diligens lector, Dioni ne potius, & Cæsari ac Liuio fides habenda sit, qui anno secundo post eorũ, quos Plinius nominat, Consulatũ hoc tradunt factum, locusq; Plinij hinc emendandus, an Plinius dissensisse ab his putandus. quod ego certè non credo. Bellonæ quoque ædes.) γνιόνῳ. Roberti coniecturam sequor, ἐνυεῖόν scribentis: quæ uox est etiam lib. 50. folio 259. Sed & λαθῶν in λαθὸν neutro genere uertendum est.

Tifata.

Thurij.

Plinij locus animaduersus.

122. Primigeniam uocant.) Equidem fateor ingenuè, me diuinasse hoc loco, nec scire, si quã aliã, nisi Primigeniã, Dio Fortunã circumlocutus sit. quãuis eam Plutarchus πρωτόγονον Græcè extulit. Antonius quidem ueste.) ὁ δὲ δὴ Αντώνιος ἐσθῆτος μ̃, &c. lego. ἐσθῆτι enim perperàm repetitum, locum conturbauit. Tamen quòd diuersos esse.) ἀλλ' ὅτι καὶ ἄλλ, &c. legendum: non ὅτι. Hilaremque sese.) εὐθυμεῖσθαι, nõ γυθυμεῖσθαι scribendum.

123. Per totam urbem plurimus sermo haberetur.) λόγος τε ἐπ' αὐτοῖς. Excidit huic colo uerbum ἦν, aut ἐφοίτα, aut simile.

124. Quod ne à sacris.) ὅτι μηδὲ τῶν ἱερῶν τις. ἱερῶν τινὸς lege.

125. Cũ hic rectà Alexandriam.) Vox ἥμισυον admodũ suspecta: uideturq; deesse huic loco aliquid. Onerarijs nauibus lapidum plenis.) In Græco haud dubiũ est mihi, quin προσπέφραξαν, & προσκαταποντώσαντες, ab indocto librario, qui sensum nõ assequeretur, sint sumpsissæ. Restituo aũt pro ijs προσέπεφραξεν, & προσκαταποντώσας, singulari numero. loquitur enim de Cæsare, ut sequentia ostendunt. Ptolemęum quoque furtim auferret.) τὸν Πτολεμαῖον ἐκλέψε. Pro ἐκλέψε, uidetur legendum ἐκκλέψε.

Interimen-

126. Interimendiq́; Achillæ.) Locũ hunc ambiguum accusatiui utrinq; infinitiuo iuncti faciunt: sed id peius, quòd προδοῦσαν falsò, pro προδόντα legitur: ut ex libro de bello Alexandrino liquet. Nauibus suis in statione locatis.) ναυλοχῶν. quid enim est ναυλομαχῶν? Præcipitarent.) ἐσβιαζομένων. Gignendi, non accusandi casu. Mulierisq́; imperiũ molestè ferebant.) Pro ἀχθομένων, Robertus etiam uidit scribendum esse ἀχθεσθέντων.

127. Amisumq́; urbem.) Ἀμισὸν scribendũ: & infra Ἀμισηνοὺς, expuncto ν post ἰῶτα utrobiq;, id satis est manifestum.

128. A' cuius discessu bellum renouare.) ἀπελθόντος αὐτοῦ ῥᾳδίως, &c. nõ ἐπελθόντος, quod habet sensum contrarium. Quæ Pomp. prius promissa fuerat, exigebat.) ἐπράξαντο malè scriptum est, pro singulari ἐπράξατο. Ac deinde: καὶ παρὰ τῶν δυναστῶν τῶν βασιλέων. emendo, καὶ παρὰ τῶν δυναστῶν, καὶ τῶν βασιλέων. Sed hæc obuia sunt.

129. Etsi Cæsar nihili faciebat.) ἀλλὰ τούτους γε οὐδενὶ λόγῳ, non μὲν. Decem prætores ad insequentem annũ designauit.) Hic assentior Roberto, pro ἀποδεῖξαι, ἀπέδειξε. & pro τῶν νενομισμένων, τὸ scribenti.

130. Missionem sibi militiæ.) ἀφεθῆναί τε τῆς στρατείας, non τότε.

131. Inde parabant, &c.) οὔπω πω καὶ μόνον ἐχρήζον. Hic uerbum ἔλαβον, aut simile aliquod excidit.

IN DIONIS LIBRVM XLIII. GVILIELMI Xylandri Augustani annotationes.

132. His rebus Lepido cum gratiam retulisset.) ἤγγειλε in Græco est: sed nimirũ uitio, pro ἤγαλε fortaßis, ἀπὸ τοῦ ἀγάλλω.

133. Ordinibus legionũ.) τῶν ἀσπίδων. eos enim intelligo, quos alias ὁπλίτας dicit. Pòst γαιτουλία, & deinde γαίτουλοι ubiq; scribendo, Roberto etiam monente.

134. Vt relictis locis munitis.) ὑπὸ τῶν χωρίων. Ego aũt ἀπὸ τῶν χωρίων lego. Summam infamiam.) αἰσχύνην αἰσχίστην ὀφλῆσαι. Præponenda his copula καὶ.

136. Ipsum quoq; Catonem.) καί τοι καὶ τὸν Καίσαρα ἰσωσάγων ἂν. Error est librarij perspicuus. καί τοι καὶ τὸν Κάτωνα repono: id enim sensus exigit. Vox autem ἀνατεθαυμάκει uitiosa est: fortè, τὸν ἄνδρα ἐτεθαυμάκει. Cùm C. Didio.) Robertus rectè pro γαΐου δικαίου, γαΐου Διδίου emendat: sic enim & alij autores hunc uocant, & Dio infrà non semel. Vt'q; deleto Catuli nomine.) ἀντὶ τοῦ Κατούλου γραφῆναι. Hic uocabulũ γραφῆναι inscienter ab oscitante librario est ex sequentibus insertum, quod deleri iubeo. Longè à prioribus diuersum & sermone.) καὶ λόγῳ καὶ ἔπραξαν. Robertus castigat, καὶ ἔλεγον, καὶ ἔπραξαν.

137. Nihil enim grauius dicendum censeo.) Coactus sum hic quoq; diuinare de sensu horum, quæ mihi uitiosa admodum uidentur, uerborum: οὐδὲ γὰρ μόνον οὐ ῥηθῆναι καλὸν εἶναι νομίζω. Paulo inferius, pro ἐς ἅπαν, satis patet ex sensu loci huius, & historia, Dionem ἐς ἅπαξ scripsisse. Et pòst, μήτε γραψάμενος: fortaßis, μήτε ἀπογραψάμενος.

138. Arsinoe quondam regina.) βασιλὶς τότε, scribo πότε. Deinde, pro Οὐιγγετόριξ, Οὐερκιγγετόριξ scribi debet, Roberto etiam teste.

139. Bina in singulos sestertia.) In Græco est πεντακισχιλίας ὅλας: quod est, quinq; millia drachmarum, hoc est, uicena sestertia. Verùm ego πεντακοσίας legendum contenderim, potißimùm Tranquilli fretus testimonio, qui ipse etiam bina sestertia habet. Post cœnam soleis indutus.) ἐκ τοῦ δείπνου. In Xiphilino uitiosè δήμου. qui locus, & alij complures, ex Dione nostrò emendari poterunt. Hoc uerò longè maiorem.) πολὺ δὲ δὴ νομίζω. emendandũ μείζω. & dein, pro πελιτείας, πολυτελείας scribendum. Hæc (sicut pleraq;) cùm ita emendare me ingenium iußisset, Xiphilinus ita confirmauit, ut dubitationi nulli locus relinquatur.

140. Leges præterea.) Hic labes subest Græco codici, ἐταράττετο pro ἐπράττετο habẽti. Is qui multos liberos.) ἠλέγχετο, τὴν πολυπαιδίας ἆθλα. Articulus τὴν est in uerbum τῆς mutandus, ita ut ad nominatiuũ ὀλιγανθρωπία referatur: ideoq; duab. uirgulis includẽda ea dictio. alioquin mutilus erit locus. Mibi enim Robertus minimè satisfecit, aut tollendum illud τὴν, aut in τῆς mutandum tradens. Intercalatis septẽ ac sexaginta.) ἑπτὰ καὶ ἑξήκοντα. Xiphil. legit,

ἑπτὰ τοῖς ἑξήκοντα. Sed nostra lectio uera est, cùm etiā Suetonius duos menses ab eo intercalatos esse ostendat. Rectius etiam infrà διὰ τεσσάρων καὶ αὐτὸς ἐτῶν, quàm apud Xiphilinū διὰ πέντε, legitur. Quinq; dies adduntur.) τὰς πέντε ἡμέρας ἐξάγουσιν. Xiphilinus emēdatius legit, ἐπάγουσιν. Vt iam utriusq; rei nomine.) ὥστε καὶ ἐπ' ἐκεῖνον ἐπ' ἀμφοτέρους. Legendum est, ὥστε καὶ ἐκείνου ἐπ' ἀμφοτέροις.

141. Superatu haud facilē.) nam pro δυσκίνητον, δυσνίκητον scribo. Vel quod magis creditū est.) μὴ ἐξ, ὡς μᾶλλον πεπ. emendo, ἢ ἐξ. Sed multi etiam contrariæ partis.) nam Scapulæ milites Cæsariani fuerant, igitur Pompeianos etiam ad eos tum se adiunxisse Dio inquit. Porrò is Scapula in Græco paulo suprà Τίτος Κόϊντος uocatur. sed ego posterius prænomen (neq; enim duo unus ferre prænomina solebat) omisi, temerè, ut opinor, ab Aponio repetitum. Excepta Vlla urbe.) οὐλίας. Vllam cum Hircio (seu Oppio) & alijs, dixi.

142. Relicta ad Vllam parte exercitus.) μέρος τοῦ στρατοῦ, non μέρος τι. Vrbē defendendam sibi primùm.) προέδει καὶ οὐκ ἐπήμυνεν, non προέδε. Munatiū Flaccum.) Is, nisi fallor, L. Minutius legitur apud autorem libri de hoc bello.

143. Multi animaliū monst. part.) τά τε ζῶα, ἃ πολλά, &c. legendum est. Toties iam bello congressi.) οὐδὲ γὰρ οὐδὲ αἰδῶ τινα ἀλλήλων εἶχον ἔτι, τοσαυτάκις, &c. sic scribendus est hic locus.

144. Partim in urbem Mundam.) Vrbis nomē ipse adieci, perspicuitatis causa, ex libro de bello Hisp. quamuis Cordubam Appianus habeat, lib. 2. & ipsam cadaueribus circumuallatā tradens. Sed Florus quoq; lib. 4. cap. 2. de Munda hoc scribit. & Lucanus: Vltima funesta cōcurrant prælia Munda. Ante eius aduentum excess.) ὅ, τε γὰρ Σέξτος οἱ προκεχώρηκε. quo quid absurdius dici potuit? Emendo igitur confidenter, προεξεκεχωρήκει. Effugiēdi spem.) διαφυγεῖν δυνησομένοις legendum, dandi casu, non accusatiuo. Quæ Carteiæ.) In Græco est Βαρτία, mendose, ut opinor. Certè Appianus Καρβαίαν habet, autor belli Hisp. Carteiam.

145. Ferculis que nōnullis.) πομπικοῖς. Legendū esse πομπείοις, satis est euidens: Roberto etiā id annotante. Laurea corona.) δαφνίνῳ legendū, & ratio & Xiphil. monstrant. Cùm à Iulo.) ἰούλιον. Malim ἴουλον. Venerē colebat.) Lego, Ἀφροδίτη πᾶς ἀνέκειτο, pro ἀνεκινεῖτο. Laxam eius cincturam.) Perspicuum est, male hic, & apud Xiphilinū etiam, χαῦνον τοῦ σώματος legi, pro ζώματος. Iocus autē hic Syllæ satis est notus. Inferius, ἐλεύθερωτὴν ἐστι. inducatur illud καὶ: nam abundat.

146. Initio anni magistratū gesserunt.) τοὺς πράτους πράξαντας. Subest omnino labes. Ego opinor Dionē scripsisse, τοὺς πρῶτον ἄρξαντας. Quòd loca pub.) Hic locus miserè fœdatus est in Græco, de cuius ego sensu (quod potui) coniecturā meā sum secutus. Ad ἐγχωρείους adiectiuum, τόπους aut ἀγροὺς desideratur. & apud πρατήριον, uerbū deest, quod Robert. substituit, ἐσώνεγκε, uel ἐξέθηκε: ut legatur, πάντας τε ὧδε τὸ πρατήριον ἐξέθηκε. sic utcūq; cohærebit.

148. Ne hi quidem secundū instituta maiorū.) Hic quoq; locus miserè est uitiatus. ἀλλ' οὐ τοῦτο γράφω. καὶ πρόσθεν ἐγεγόνεσαν. Mihi satis fuit in hoc & alijs consimilibus, sensum utcunq; aptum uertendo sequi, ubi sanare uulnus impositū autori nequirem. Cæterùm huius P. Ventidij fortuna, ut ex abiectissimæ sortis homine ad summam dignitatem euaserit, ab omnibus historicis, & poetis etiam, prædicatur.

IN LIBRVM DIONIS XLIIII. GVILIELMI Xylandri Augustani annotationes.

149. Longè que minus rerum aduers.) ἐστι τὰ δυσχερέστερα. Nisi hic addas dictionem ἧττον, nō constabit oratio. Quanq; non omnes eod. temp.) Locus mutilus. Sic (ni fallor) restituetur suæ integritati, εἰ καὶ μὴ πάντα ἅμα μήτε ἐψηφίσθη, μήτε ἐκυρώθη. Tum enim sessio.) τό, τε γὰρ ὡδὶ τοῦ, &c. Vna dictione τότε, non diuisim fuit scribendum. Infrà uirgula non post Λατίνας, sed post ἐπίκλησιν, ponenda est.

150. Qui Lupercalia celebrarent.) Doctè ostendit Robertus, τοῦ Πανὸς (nō παντὸς) γυμνοπαιδίας legendū. & ὠνόμασαν, pro ὀνομάσαντες. Iouis ipsi cognom.) Δία τε (nō διά τε) αὐτὸν lego, cū Xiphil. Identidē alios.) ἀεί τι μεῖζον, pro ἀλλ' ἔτι, Rob. rectè reponit.

Cum

Cùm enim quadā die.) Qui attentè hunc locū expenderit, aut cum alijs ſcriptorib. contulerit, facilè uidebit, non temerè à me aſteriſco propoſito eſſe ſignificatū, haud pauca hic uerba deſiderari. Loquitur aūt iam de præcipua cauſa, ob quā in offenſa à ſenatu habitus eſt Cæſar. Porrò deinde hæc uerba, ἀπόντος γὰρ αὐτοῦ, uſq; poſt ἐχρημάτιζον, ſi parētheſi includātur, planior erit periodus.

151. Quòd paulo pòſt.) δὰ τὸ μετ᾽ οὐ πολὺ. ſcribe, διὰ τό. Sed pòſt, cū ab Albano.) Ita lege, ἐσιππεύοντα αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Αλβανοῦ. Cū pro roſtris.) ἐς τε τὴν βασίλειαν, hic mendoſè eſt: fortè, ἐς τε τὴν ἀγορὰν.

152. Brutumq́ & priuatim.) Cur ſignū manci loci & defecti huc poſuerim, ſatis ex ipſis uerbis patet. Quē Iuniū quoq; & Albinū.) Αλβιόντε. Hoc poſterius cognomē etiā Plut. et alij (etſi ſæpè, ſicut hic etiā, mendoſè deſcriptū à librarijs) D. Bruto tribuūt. Αλβινοντε ſcribatur.

153. Præterea arma Martis.) πρὸς γὰρ ὅπλα. Illud γὰρ mendoſum eſt. πρὸς δὲ legendū, aut πρὸς καὶ. eſt enim (ut ſæpè) ἡ πρὸς aduerbialiter poſita. Etenim erat omnino Cæſ.) Hæc uerba, ἐδει γὰρ αὐτὸν τότε μεταλλάξαι, parentheſi includi debent. Quod præ ſe ferebant.) ἣν προεβάλλοντο legendum eſt, ſuppleto articulo ἣν. Robert.

155. Vereor aūt ne.) Aſteriſcū præpoſui: eſt enim locus mutilus. Aliquid aliud eſſe exiſtimem.) δέω ὀνομάζειν: emendo, νομίζειν. Glauciam.) In Græco etiā γλαυκίαν quàm γλαύκιον legi malim. De his diſertè Appianus lib. 1. bell. ciuil.

156. Sed ne reminiſci quidē.) In Græco lege: μήτε ἐγκαλέσειν ποτὲ, μήτε μνησικακήσειν τινί. Hiſtoriam hanc qui cupit ſcire, legat Xenophontis librū de reb. Græcorū 2. Neq; enim qui rebus aduerſis premunt.) Ipſa oppoſitio partiū oſtendit, ἐν τινι πάντως ἀτυχεῖ, non δυστυχεῖ, eſſe legendū. Catilinam.) Scribe in Græco Καtιλίνου, non Κατουλίνου.

157. Ipſam interim Remp.) Emaculari locus elegātiſſimus poteſt, ſi pro τὸ δὲ δὴ κακὸν δι᾽ ἅπαντος ῥόπου, legas, τὸ δὲ δὴ κοινὸν, &c. Samnites.) Σαννίτας, non Σαυνίτας, ut ſupra, et alibi. Sine ſenſu mortis occubuerūt.) ἔπαιον ἀναισθήτως. haud dubiè ἔπεσον. Ad id enim ſolū recordatio.) ἐς τὸ γὰρ μόνον τῶν κακῶν, &c. malè. Lego autem, ἐς τὸ γὰρ ὡς μόνον, &c. Priuſquā alteri ſperantes.) οἵ τε κεκινημένοι ὡς τῇ ἐλπίδι, &c. Senſus huius loci non eſt uſquequaq; obſcurus: uerba miſerè corrupta, & notanda aſteriſco.

158. Neq; enim de cauſa nunc.) οὐδὲ γὰρ δικάζετέ τισιν, &c. Pro δικάζετέ. δικάζετε. τί: pro ὡς τότε, ὥστε οὐ: pro βουλεύεσθε, βουλεύεσθαι ſcribi debet, ut cōſtet hæc oratio. Vniuerſas'que Cæſaris actiones.) συμπᾶσι τοῖς πραχθεῖσιν, non σὺν πᾶσι.

159. Quòd ſi apud ignaros.) εἰ μὲν γὰρ ἐν ἀγνῶσι. legendum ἀγνῶσι.

161. Cuius rei certum eſt ſignum.) Aſteriſcis lacunam hic eſſe actam oſtendi, poſt hæc uerba, τεκμήριον δέ.

162. Cùm triumpho omiſſo.) τὴν μέμψιν τῶν νικητηρίων, malè, pro πέμψιν: quod & Robertus monet. & ex libro 37. ubi hæc tractatur hiſtoria, abundè liquet. Mox ita diſtinguendum eſt: ἀρκεσθεὶς δὲ αὐτῇ ἐκείνῃ πρὸς τὴν δόξαν, ἐπάτευσε. Ambrones.) Pro ἄβρονας, ἄμβρωνας lego: ut Plutarchus habet in Mario, & alij ſcriptores.

163. Ipſum quidē Pompeiū, ſiquidē.) πάντως δ᾽ ἂν καὶ ζῶντα. Signū loci mutili addendum. Ego, ni fallor, uerba Dionis amiſſa Latinè poſui. quaſi dixiſſet: πάντως δ᾽ ἂν καὶ ζῶντα τὸν πομπήϊον ἠλέφει, ἅπερ ἠθέλησε. Quos nō antè quoq; captos, miſericordia proſecutus fuerat.) ἐπ᾽ αὐτῶν ἐλέων. Tutò licet hæc uerba ſic corrigere, ὑπ᾽ αὐτοῦ ἠλέηντο. Vnius horū capt.) ἵνα ἑκάστῳ τῶν ἁλόντων. Incongruè, niſi legas, ἵνα ἑκάστῳ τῶν ἁλόντων ἐν ᾖ.

164. Ipſeq́ qui eos ſaluos fecit.) Mendoſè hic eſt, καὶ οὐδ᾽ αὐτὸς ὅπερ πειρῶς. Ego reſtituo, καὶ οὐδ᾽ αὐτὸς ὁ περιποιήσας. Deinde ante uerbū ἐπηνώρθωσε (malim certè ἐπανώρθωσε, niſi dupliciter auctū quis dicat uerbū hoc, quod nō probo) καὶ coniunctio deeſt. Patet hoc etiā ex hiſtoria ſuprà de eius ſtatutis expoſita à Dione. Iiſq; honoribus exornaſtis.) τιμαῖς τοιαύταις οὐδ᾽ ἀλλ᾽ ἄλλου ἠγγέλατε. Hic poſt ἄλλου ſi ponas uirgulā, facilius intelligetur locus. ſed uox ἠγγέλατε huc planè nō congruit. Ego Roberti opinionē laudo, ηὐξήσατε legentis: idq; tanto libentius, quòd ſuprà quoq; initio libri 42. pro ἤγγειλε eodem ſignificatu poſito, ηὔξησε emendauerim.

165. In foro rogum.) Vbi in Græco ὥσπερ εἶπον habetur, ὥσπερ εἶχον emenda. Et paulo pòst, pro πρατατεπόμενοι, emenda ταρατεπόμενον. In monumento eius.) ἐς τὸ πρῶτον μνημεῖον. quod sit, fateor mihi in mentem non uenire. C. quidem Casca.) Locus in Græco mancus est, ob idq; notatus, eum ex Xiphilino sic restituemus: Γάϊος γὰρ ὡς Κάσκας δημαρχῶν, καὶ ἰδὼν ὅτι Κίννας ἐκ τῶν πρὸς τὸν, &c. Etsi initiò statuerat.) καίτοι μὴ φοβηθεὶς falsò, βουληθεὶς scribo.

IN LIBRVM DIONIS XLV. GVILIELMI Xylandri Augustani annotationes.

Quod in libri inscriptione legitur, τὰ λοιπὰ ἔτη τρία Ιουλίου, insulsè admodũ legitur, pro τὰ λοιπὰ ἔτι τῶν Ιουλίου. Dein dictiones trãspositæ sunt, Μάρκου μετὰ, pro μετὰ Μάρκου. Sed quæ sequuntur uerba, πατὴρ Αὐγούστου Ὀκταούιος, &c. neq; Dionis sunt, & (ut statim demõstrabo) minimè uera, ab indocto aliquo annotata, ut existimo, & dein pro Dionianis supposita. Ego omittenda duxi.

166. Quæ sororis Cæsaris filia erat.) Attiam (Acciam alij scribunt, ut Suetonius, Plutarchus aũt Atiam) quam Dio hîc nominat, Iuliæ filiam. Iuliam aũt C. Iulij Cæsaris sororẽ fuisse, disertè Suetonius in Augusto testatur: At Accia M. Accio Balbo, & Iulia sorore C. Cæsaris genita est. Velleius quoq; Paterculus posteriori uolumine, Iulia genitã Acciã tradit, eã quæ C. Octauij uxor, huius aũt Octauij, de quo hîc agimus, quiq; deinde est Augustus nominatus, mater fuit. Ergo sororis Cæsaris nepos hic fuit, ut ipse etiã Dio suprà lib. 43. scripsit, fol. 144. Itaq; hic locus mendæ manifestus est, eius quæ etiã Plutarchi Antonio insedit, ubi sic legitur: ὁ νέος ἀφικνεῖται Καῖσαρ εἰς Ῥώμην, ἀδελφῆς μὲν ὢν τοῦ τεθνηκότος υἱὸς, &c. Nam sic etiã nos legi hoc loco uidemus: οὗτος γὰρ ὁ τῆς Ἀττίας τῆς τοῦ Καίσαρος ἀδελφῆς υἱὸς ὠνομάζετο. Turpi profectò labe librarij, &, quod miror, apud Xiphilinũ etiam recepta. Nam cùm Dio suprà (ut modò demõstrauimus) nepotẽ sororis Cæsaris Octauiũ dixerit, quî filiũ sororis Cæsaris eundẽ dicat? Itaq; etiã si Suetonij et Vellei autoritas nos nõ moueret, ipse certè Dio satisfaceret. Emendanda igitur uox ἀδελφῆς in ἀδελφιδῆς est, et hîc, & apud Plutarchũ etiã, qui in M. Bruti uita de eodẽ Octauio loquens, emendatè sic habet: οὗτος ἦν μὲν ἐξ ἀδελφιδῆς Καίσαρος. Porrò Appianus quoq; lib. 2. & iterũ lib. 3. bellorũ intest. Octauium hunc ipsum uocat θυγατριδοῦν τῆς ἀδελφῆς τοῦ Καίσαρος: id est, filiũ filiæ sororis Cæsaris. Cæterùm ἀδελφιδῆν Græcis esse sororis filiã, demonstrarẽ exemplis, nisi esset per se manifestũ. Enimuerò de tota genealogia Cæsarũ, quantum ad Dionem & alios intelligendos autores satis erit: dicam sub finẽ harum Annotationũ fusius & fideliter. Præterea apud nostrũ Dionem hoc ipso libri initio ineptè Οὐαιελίτρων legitur, pro Οὐελίτρων. Iam quod L. Philippus frater Attiæ dicitur, haud scio mendosè ne id, an studio Dionis factũ sit. Certè Suetonius & Velleius, uitricũ eum Octauij, maritum Attiæ faciunt, quos audacter secutus sum.

Plutarchi locus emẽdatur & explicatur.

167. Vt in buccam uenerat.) ἐπελθὸν δὲ lege, cum Xiphil. non ἐπελθών. Stulticiæ culpentur.) μωρίαν, ὅτι μὴ κατέτυχον αὐτῶν, ὦφλον. sic lege, non ὤφειλον. Eadẽ sententia est apud Cic. initio orationis pro Rab. Posth. Hoc plerunq; facimus, ut consilia euentis ponderemus, & cui bene quid processerit, multũ illum prouidisse: cui secus, nihil sensisse dicamus.

169. In paludibus Pontinis.) Πομπτίνοις. malim Ποντίνοις, ut suprà.

170. Asinius Pollio.) Πολλίων scribi debet, non Πολίων. Incõposita ac cõfusa.) ἐν τε ἀκρασίᾳ πολλῇ ἦν. Xiphilinus legit ἀκρισίᾳ, utrumq; rectè. Sed ubi est, ἐν μὲν τῷ ἀφανεῖ ὁ Αντώνιος, legendũ esse ἐν δὲ τῷ ἐμφανεῖ, idem, & ratio ipsa huius orationis testantur. Legio Euocatorũ.) ἠουοκάτων ἢ οὐοκάτων. Posteriores duæ uoces (meo iudicatu) abundant. Pro ἐνομίσθη deinde, malim ἐκομίσθη. Per se id populo exponerent.) δι' ἑαυτοῦ πᾶσι ταῦτα δηλοῦν. nimirum δηλοῦντας legendum est.

171. Decretæ sunt laudes Mutinensibus, &c.) Nomen urbis à me perspicuitatis adiuuandæ causa additum est. Præterea Seruilius Isauricus, &c.) καὶ ὁ Σουλπίκιος ὁ Ισαυρικός. Nemo uel uixisse, uel mortuum esse his temporibus Sulpicium aliquem Isauricum ostendet, opinor. Tu Σερουίλιος repone, non modò quia is Isauricus dictus fuit, collega Cæsaris in primo Consulatu, etiam Dione teste, sed locupletißimo Ciceronis etiam testimonio, qui

qui Philippica 2. huius P. Seruilij Isaurici Cōsularis, tanquam nuperrimè mortui, meminit: Non placet, inquit, M. Antonio Consulatus meus: at placuit P. Seruilio, ut eum primum nominem ex illius temporis Consularibus, qui proximè est mortuus. Sequens autem periodus est corrupta, præsertim in uocibus ἐγνώρισθαί τε, & εἰπόντος.

172. A. Hirtio, C. Pansa.) In Græco, μετὰ Γαΐου ὑοῦ, deprauata scriptura. Nomen huius Cos. est Γ. Οὐίβιος (uel ut alibi scriptum in Dione est, Οὐιούϊος) Παύσας. Igitur hîc Γ. Οὐιβίου scribe. Quinetiam altero Consulũ sacra Calend.) καὶ ἐπειδὴ τοῦ Ιουλίου τὰ ἐσωτήρια. Voces Ιουλίου & ἐσωτήρια sunt deprauatæ. Neutri Consulum nomen Iulio fuit. Itaq; cùm mihi non constet, de utro loquatur, & Αὔλου ne an Οὐιβίου scripserit Dio, ambiguum relinquere coactus sum. Pro ἐσωτήρια autem, εἰσιτήρια scribendum (sacra quæ Consules initio magistratus faciebant) uel ἐσιτήρια. Si quid in rem uestram efficere possem.) οὔτ᾽ αὖ προόντων δέομαί τι. Rectè Robertus sic corrigit: οὔτ᾽ αὖ προὸν τῶν δεόντων τι.

173. Quasi uerò opus sit.) Desunt aliquot uersus ante hunc locum. Legitimè ac rectè.) καὶ παντὶ καλόν. Malim πάντη, uel πάνυ. An nõ meministis quemad.) ἢ οὐ μέμνησθε ταραττομένους. Legendum cum Roberto, ἢ οὐ μέμνησθε ὅπως ταραττομένους.

175. Ac non potius ab ipso pœna.) ἀλλὰ μὴν καὶ ὑπὲρ τούτου. Emenda, ἀλλὰ μὴ καὶ.

176. Et cùm minimè decebat.) Locus mendosus, καὶ ὅτε ἔπρεπέ σοι. Ego nõnihil posse emendari puto, si legas, καὶ ὅτε μήτε ἔπρεπέ σοι. ac deinde pro τῇ ἀγορᾷ, ἐν τῇ ἀγορᾷ. Nisi tu totam urbem.) οὐκ ἔτυχε, σὺ πᾶσαν. Scribo, οὐκ ἔτυχεν, εἰ μὴ σὺ πᾶσαν. Clœliam.) Κωκλίαν. Corrige, & scribe Κλοιλίαν. sic enim & alij Græci, Latiniq;, & Dionysius præsertim Halicarnass. uocat libro 5. Antiqu. Rom. Paulo pòst, ἀξίου γε οὐ γάρ. Videntur mihi transpositæ esse dictiones, & sic ordinandæ, οὐ γὰρ ἄξιόν γε.

177. Per legem Porcij.) καὶ τὸν νόμον τοῦ Πορκίου. Mihi non satis cõstat, quam dicat, nisi eam intelligamus, de qua Liuius lib. 10. Porcia inde lex sola pro tergo ciuium lata uidetur, quòd graui pœna, si quis uerberasset, necasset ue ciuẽ Rom. sanxit. Meminit huius legis Cic. pro Rabirio perduell. Equidem ne id quidẽ Cæsaris factũ.) Locus hic malè interpunctus, speciem quandã mutilati præ se fert. Quòd si hæc uerba, οὐκοῦν οὗτος κακῶς ταῦτα αὐτῷ προύτεινεν, ἃ μηδὲ ἐκεῖνον ᾔρεσεν, per parenthesin legantur, ac deinde uerbum φήσειεν intelligatur ad sensum repeti debere, asteriscus tolli potest: constabitq; oratio, quemadmodum nos eam conuertimus.

178. Quæ omnia alio consilio nullo.) οὐκ ὄντιν ὅπερ οὐκ ἐπ᾽ ἄλλο. Ante hæc uerba colon est signandum, & ipsa uerba sic legenda: οὐκ ἔστιν ὅπως ἐπ᾽ ἄλλο τι, καὶ οὐκ ἐφ᾽ ἡμᾶς, &c. Cuius tamen multa in nos.) καίπερ πολλὰ καὶ ὑπ᾽ αὐτοῦ. καὶ superfluum est.

179. Torrẽtis instar.) ὥσπερ τι χείμαρρους. pro τι, τις lege. Cur nõ quos.) τί δὲ οὐ τοὺς ἄλλους. οὐ expungatur. Qui Brundusij.) μὲν τοὺς Βρεντεσίῳ. lege, μὲν ἐν τοὺς Βρεντ.

180. Lentulũ Antonij huius necess.) Nempe uitricũ, ut ex Cic. Philippicis, & Plutarcho liquet. Oppidò speciosam uerbis.) λόγῳ μὲν εὐπρεπέστατον: non dandi, sed accusandi casu scribi debet. Animaduertendumq; in eorũ insolentiam.) ἐκ τοῦ ὑπερφρονος. Præpositionem ἐκ, ut puta superuacaneam, tollo.

182. In urbem reduxerit.) ἀγαγὼν. Corrigendum, & scribendum ἀνάγων. Auunculum autem Antonij intelligit C. Antonium, suum in Consulatu collegam. Cicero Philippica 2. uidendus de his. Hæres successit.) τοὺς δὲ καὶ νῦν ἔτι ζῶντας. Deest uerbum διεδέξατο, aut simile aliquod, ad absolutionem sententiæ.

IN LIBRVM DIONIS XLVI. GVILIELMI
Xylandri Augustani annotationes.

Consulum nomina sic legenda sunt: Γ. οὐίβιος (is & Οὐιούϊος hoc libro sæpè, & Βίβιος initio sequentis dicitur; sed uno modo semper οὐίβιος scribi, aut οὐίβιος debet) ὁ Παύσας Καπρωνιανὸς, καὶ Αὖλος ἵρτιος Αὔλου υἱ. Q. Fufius.) In Græco Ρούφιος, facili labe librarij, pro Φούφιος legitur.

183. Potissimùm constitutis.) ἔτι μάλιστα. Emenda, ὅτι μάλιστα.

184. Excellentiorib. æmulari.) βασκαίνεις ἀεὶ τοὺς προσήκοντας. Nõ arbitror sic scripsisse Dionem, sed τοὺς προήκοντας, quo sæpius utitur uocabulo.

Ita

185. Ita temerè omnibus nobis.) ἀλλὰ μή τοι γε καὶ ὑπὲρ πάντας ὑμᾶς. Scribe ἡμᾶς, in prima, non tertia persona. Salute ab eo donata.) ἐσώθης ὑπ' αὐτοῦ, non ἀπ' αὐτοῦ.

187. Externarum rerum uituperatione.) τοῖς ἔξωθεν ψόφοις, lege ψόγοις. Caeterùm ubi suprà eadem pagina legitur, πρὸς τὸ μηδὲν αὐτὸν τῶν δεόντων, ego genuinam lectionem eam esse censeo: neq; necessum, ut τὸ in τὸν uertatur, sicuti Rob. uoluit. Vt liberè Cereliam.) ἵνα Κερελλίαν ἐπ' ἀδείας. Κερελλίαν legendum esse Robertus ostendit. Meminit Cicero huius Cerelliae in epistola ad P. Seruilium, libro Famil. 13. quae sic incipit: Cerelliae necessaria meae rem, &c. Item libro 13. ad Atticum.

188. Conscientia suae iniustitiae.) ἀδικοῦσιν ἑαυτῶν συνίασιν. Roberti correcturam laudo, ἀδικοῦσιν ἑαυτοῖς συνίσασιν.

189. Tullius, & Tullianū.) Hae uoces duobus λ scribendae sunt, Τύλλιος & Τυλλιανόν. Qui ea scribis ac praecipis.) τοιαῦτα γράφων, καὶ τοιαῦτα πράττων. Sensus arguit, προστάττων esse legendum. Qui neq; per aetatem adhuc.) μήθ' ἡλικίαν ἄρχειν. scribendum est, μήθ' ἡλικίαν πρὸς τὸ ἄρχειν, ut coniector.

190. Quippe cùm Caesar legiones.) ἐπειδὴ γὰρ προύπεμπεν. Addendum hoc loco, ὁ Καῖσαρ. Sola dicendi arte.) Non satis intelligo, quid sibi haec (modò Dionis ut sint) uerba uelint, ἐκ τῶν ὑπὲρ τῆς δικαιούντων σε τούτων ἀντιτεθέντων. nisi fortaßis Oratoriam arte, usumq; contentionis partium inter se diuersarum Rhetoricae nimium aliquem ei uideatur obijcere. Viderint sanè doctiores.

191. Supplicium esse subeundum.) ἐτόλμησαν ἀποσχεῖν, ὀφείλειν. Imperitiorū causa monere uolui, uerbum ἀποσχεῖν ad sequens, non ad praecedens pertinere, & ante id esse uirgulam ponendam. Qui iniquis nos sermonibus, &c.) ἀδίκως ἐς ἡμᾶς λόγων ἐπῆρξεν, lege ἀδίκων.

192. Rem aliquam magnam tentaturos.) ὡς καὶ καλόν ἄν τι ὑπ' ἀνοίας. Profectò κακόν τι malim.

193. Paucis quibusdā exceptis.) ἔξω βραχέων τινῶν, uerte ἔξω in ἐξ ὧν. Vibio Pansae.) τῷ Βιβίῳ οὐιβίῳ. Harum dictionum alterutra superest. ego priorem malim, uel certè οὐιβίῳ, etsi posteriore frequenter usus est librarius.

194. Siquidem iniurias sibi illatas.) εἴπερ ἀντικεκακῶσθαι. lego εἴπερ ἄν, τι κεκακῶσθαι, diuisim, non ὑφ' ὧν. Donec Decimo metuens.) ἐφοβήθη. malim sanè ἐβοήθει: quanquam illud quoq; aliquo modo stare potest. Leges Antonij.) τῷ Ἀντωνίῳ. Legendum est (nisi quid desit) τοῦ Ἀντωνίου.

196. Iisdemq; Bruti militibus.) οἱ καὶ ἐπαίνους. legendum, οἷς καὶ ἐπαίνους: nisi ἐγκλιτικῶς malis pronomen οἱ cū dictione coniungere, posita post id uirgula, ut sit συμπολιορκήσειν οἱ. sed prius uerius est. Ipsi ademiss.) προσπαρείχοντο mendosè est, pro προσαφείλοντο.

197. Id uerò ad Lepidi Antonijq; exercitus pertinebat.) πρὸς τὸν Ἀντώνιον ἔφερον, omnino ἔφερε scribi debet. Vt negandi honestam excusationem.) In Graeco parenthesis post uerbum δικαιωθῆσαν demum claudenda est. Quod sequitur de milite spem Consulatus in gladio ponente, id Plutarchus de Iulio Caesare scribit. Suetonius autem Augusto, capite 26. uitae eius, hoc tribuit: quem secutus est Dio.

198. Vltra XCIII. millia paßuum.) ψν. σταδίους. DCCL stadia. Haec autem millia tot, quot dixi, paßuum, cum miliaris dodrante efficiunt. Duo proconsules.) ἀντιυπάτων, scribendum ἀντὶ ὑπάτων. Notum est autem apud Latinos iuxtà, ac Graecos, Proconsulis nomen modò una dictione scribi, modò duabus: dicimus enim & Procōsulem aliquam prouinciam tenuisse, & pro Consule. Porrò autem Interregem non nisi ex patricijs creari posse, notum est ex Romanae historiae monumentis, ac loco etiam isto Ciceronis pro Domo sua: Si magistratus, inquit, patricij creati nōn sunt, intereant necesse est, cùm Interrex nullus sit: quòd & ipsum patricium esse, & à patricio prodi neceße est. Cùm Plautiano honores.) In Graeco πλαζιανὸν est uitiosè, reponendumq; πλαυτιανόν. sic enim eum & Dio infrà libro 58. folio 385. & Xiphilinus in Seuero, ex Dione

Interregis creatio.

ex Dione nostro, & Herodianus lib. 3. & Aelius Spartianus unanimiter dicunt. Inde hæc, quæ hoc loco obiter Dio tangit, petenda sunt. Dena ista sestertia.) hoc est, bis mille ac quingentos singulis denarios, ut suprà uerti. Peracto Consulatu.) μετὰ τὴν ἀρχήν. Scribe, μετὰ τὴν ἀρχήν. sed hoc euidens per se est. Aliquot pòst lineis, ἐκ τῶν νόμων ποιεῖν perperàm scriptum est, pro ἐκτὸς τῶν νόμων ποιεῖν.

199. Sibi conciliata.) κατελέφθησαν. scribo κατελήφθησαν.

200. Sicilius Coronâs.) Hunc in Bruto Plutarchus P. Silicium uocat, Appianus Ικέλιον, ubi de proscriptis agit. L. Plancum.) Γλάγκον καὶ τὸν Λύκιον. Coniunctio καὶ omittēda. M. Iuuentius autem.) Μ. Οὐιβέντιος. Menda & facili, & multum obscuritatis adferenti. Ego M. Iuuentium Laterensem intelligo, meamq; sententiam tueor, primùm testimonio epistolæ Planci ad Ciceronem, quæ extat in libro 10. Familiarium, ubi hæc uerba habentur: Laterensis nostri & fidem, & animum singularem in Rempub. semper fatebor: sed certè nimia eius indulgentia in Lepidum, ad hæc pericula perspiciēda fecit eum minus sagacem. Qui quidem cùm in fraudem se deductū uideret, manus, quas iustius in Lepidi perniciem armasset, sibi afferre conatus est: in quo casu tamen interpellatus, adhuc uiuit, & dicitur uicturus. Deinde Velleius Paterculus, uolumine posteriori, disertè ostendit, huic Laterensi, nomen Iuuentio fuisse. Iuuentius, inquit, Laterensis, uir uita ac morte consentaneus, cùm acerrimè suasisset Lepido, ne se cum Antonio hoste iudicato iungeret, irritus consilij, gladio se ipse transfixit. Deniq; Appianus quoq;, etsi nonnihil secius, Λατρησίου meminit, rem hanc ipsam tractans. Certè qui librum Epistolarum (quod rudioribus dico) decimum, ac duos proximè sequentes attentè legerit, hunc & sequentem Dionis librū facilius intelliget. multa quoq; hîc habet, quæ ad eos libros percipiendos conducant. Proinde autem Μάρκος Ιουβέντιος scribendum. De his quæ inter ipsos.) γεγονόντων. scribe γεγονότων. Item pro ἐφ᾽ ἑαυτοῦ, ἀφ᾽ ἑαυτοῦ, ut docet Robertus. Pro κονώσασθαι, κοινώσασθαι.

201. Dum cæteras res, &c.) τὰ γὰρ χωρὶ καθίσαντο. καθίστατο scribe.

IN LIBRVM DIONIS XLVII. GVILIELMI Xylandri Augustani annotationes.

202. Consulum nomina sic legenda sunt: Μ. Αἰμίλιος Λέπιδος τὸ β. Λούκιος Μουνάτιος, Λ. υἱ. Πλάγκος, ὕπατοι. Mensam euerterat.) καὶ τὴν τράπεζαν καταλαβών. Ego καταβαλὼν scribo, Xiphilino etiam adstipulante. Pòst, συνωδία cum ἰῶτα sub ω scripto. Conuellere.) τίλλειν τε, pro τίλλ τε, repone. Xiphil.

203. Genij P.R.) Γενικοῦ τοῦ δήμου. Certus sum, Γενίου esse legendum: sicut etiam uocauit libro 50. fol. 260. Falsum enim fuerit, si quis.) ὁ γάρ τοι μόνον ἂν τις, λόγος ἐλάττω, etc. Hic locus, si quisquam alius, mirè est & perplexus, & obscurus, atque haud scio an uehementer deprauatus. Pro τό γε quidem, credo ὥστε γε legendum esse. Ego ingenuè fateor, me coniecturis potius meis, quàm uerbis institisse: puto tamen sententiam me loci explicasse.

204. L. Cæsar.) Λ. Αντώνιος Καῖσαρ. Media dictio ineptè inserta est. Fuit autē hic L. Cæsar, matris Antonij frater. Qui, & L. Paulus, quomodo proscripti, & erepti neci sint, imò totā proscriptionis huius tragœdiam, Appianus lib. 4. initio copiosè & facundè exponit.

205. A' suo domino uectus est.) καὶ ἐκεῖνον διφορεῖν ἐποίησε. διφορεῖν uitiosa uox est hoc loco. Restituo igitur ex Xiphilino δισφοφορεῖν. Horum quidem nomina nō extant.) Apud Appianum certè Alexandrinum ea inuenient, qui desiderant. Popilius contrà Lænas.) Πόπλιος δὲ δὴ Λαινᾶς. Scribendum Ποπίλιος. sic enim & à Valerio Maximo libro 5. cap. 3. & in Epitoma Liuij 120. uocatur. & apud Plutarchum Πίλλιος, pro Ποπίλλιος (duobus enim ll scribunt nonnulli) impressum est uitiosè in Cicerone. Plutarchi locus.

207. Quæ licitati esset.) καταφωρᾶν legitur hic: sed haud dubiè perperàm.

208. Neq; auctarijs.) αἱ ἔξωθεν ἐπιφοραὶ legendum, non ὑποφθοραί. Publica'que sepultura.) ἀποθανούσης, τότε δὲ δημοσίᾳ τε ταφῇ. Sic scribe: ἀποθανούσης πότε, δημοσίᾳ τε ταφῇ, &c.

209. Inde eijceretur.) ἀνδρηλατεῖσθαι, non ἀνδριλατεῖσθαι. Erat quidem tum Prætor urbanus Cassius.) ἀστυνόμον esse prætorem urbanum, cùm aliàs satis est perspicuũ, tum ex uerbis ipsius Dionis suprà de M. Cæcilio habitis, libro 42. At Plutarchus, atq; Appianus etiam contrà scribunt, Brutum in præturæ urbanæ petitione Caßio esse à Cæsare prælatum, ludosq; absentem Btutum dedisse, idem Plutarchus scribit. Vehementer igitur suspicor, hîc pro Caßio Brutum, pro Bruto Caßium esse scriptum, non Dionis (uix enim adducar ut id credam) sed librarij manu. Mutare quidem ausus sum nihil.

210. Quanquam prætorijs quidem, &c.) καί τοι ὑπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ. Interciderunt hîc aliquæ dictiones. Ego sic lego: καί τοι ὑπὸ τοῦ Βρούτου οὐδὲ τοῦ στρατηγικοῦ. Id & uerba Dionis mox sequentia, & Plutarchus in Bruto uerum esse demonstrant. Quæstorem.) ταμιεῖαν etiam libro sequenti constanter scriptum inuenio. Alij ταμεῖαν uocant, & ταμίαν. Itaque C. Antonium Clodius.) καὶ τοῦτον μὲν ὁ Κλώδιος, non τοῦτο.

211. Regioneque Sadali.) Αδάλου. Scribendum (ut suprà libro 41. sub finem) Σαδάλου. Rascipolide.) Ῥασκυπόειδος. fortè Ῥασκυπόλιδος. Cæsar sub initium libri tertij, de bello ciuili, Rhascipolin uocat. & Lucanus in 5. Pharsaliæ, — gelidæ dominum Rhasipolin (sic enim habent quotquot ego uidi exemplaria) oræ. Appianus libro quarto ciuil. bell. Ῥασκούπολιν cõstanter habet. Porrò, Βύσους ubi est, malim Βήσσους. sicut scribitur infrà lib. 54. Cęcilius Bassus.) Καικίλιος scribe, ut suprà dixi. Quod sequitur: Nam tum Syriæ Sextus Iulius præerat. Nomen ego, quo melius res intelligeretur, ex Appiani libro tertio & quarto, Liuiana 114. Epitoma, & libro de bello Alexandrino addidi: cùm in Græco sit tantum Σέξτος: ac non facilè dixerim, nomen Ἰούλιος an is addiderit.

212. Anno ferè circumacto.) τὸ ἔθνος κομισθείς. Legendum τὸ ἔτος, ut ad nomen χρόνιος referatur. Præsidia Caßij quæ Aegis erant.) ἐν Αἰγέαις. Credo, ἐν Αἰγαῖς. Sic Stephanus de Vrbibus, sic Plinius lib. 5. cap. 27. sic alij.

213. Tullium Cimbrum.) Τύλλιον, non Τίλλιον scribendum est. Tullium autem uocant & Cicero Philippica secunda, & Caßius in epistola ad Ciceronem, & Suetonius in Cæsare. Appianus etiam libro quarto rectè Τύλλιον dicit. Apud Plutarchum autem ferè semper deprauatè legitur.

214. Ad mutandam fidem concitarent.) συναποστήσωσι, non συναπιστήσωσι, rectè corrigit Robertus. In Macedoniam festinauere.) ὑπείγοντο. aut ὑπήγοντο, aut ἠπείγοντο reponendum est. Decidius Saxa.) Δεκίλιος Σέξας, uitiosè. Emendatè autem habebit, si Δεκίδιος Σάξας hîc & ubiq; restituatur. Saxam autem ex Antonianis administris fuisse, uel ex Ciceronis Philippica decimatertia liquet: Saxam uerò, inquit, Decidium præterire qui possum, hominem deductum ex ultimis gentibus. Fit etiam apud Liuium in Epitoma libri 127. mentio Saxæ, Antonij contra Parthos legati. quamuis Didius mendosè legatur.

215. Eis Symbolo deiectis.) τὸ Σύμβολον, ἐκκρούσαντες αὐτοὺς, κατέλαβον. Sic interpungi debent hæc uerba. Id agebant, ut sine periculo.) ἐνεβάλλοντο εἴπως. fortè, ἐπεβάλλοντο.

217. Fore eam pugnam omnino ipsi prosperam.) ὅτι τε ἐς ἓν ἡ σὴ μάχη γενήσεται. Non uideo quid poßint hæc uerba. Priores quidem ij, qui loco in rotundo quodam.) πρῶτοι μὲν οἱ τότε στάσιμοι. στάσιμον legendum, & τό, τε in duas distinguendum dictiones. Ante σαλπίγγων uerò, præpositio διὰ scribenda, teste id Xiphilino. Cæterùm quid stasimon sit, non est adeò obuium. In argumento Persarum Aeschyli, chori in tria genera diuiduntur, in παροδικὸν, στάσιμον, & κομματικόν: definiturq; στάσιμον esse, ὅτε ἵσταται, καὶ ἄρχεται τῆς συμφορᾶς τοῦ δράματος. Et Phauorinus: στάσιμον τὸ μέλος τοῦ χοροῦ. ὅταν γὰρ ὁ χορὸς μετὰ τὴν πάροδον διατίθηταί τι μένων ἀκίνητος πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, στάσιμον εἰκότως ἂν λέγοιτο. Cæterùm, πάροδος καλεῖται ἡ πρώτη τῶν χορῶν εἰς τὴν σκηνὴν εἴσοδος. ita enim ab interprete Hephæstionis περὶ ποιημάτων describitur. Quibus è uerbis liquet, στάσιμον id fuisse carmen, quod Chorus, postquam in scenam progressus, certo quodam loco constitisset, cantaret: ita quidem,

quidem, ut eo fabulæ, quæ ageretur, casus aliquis & calamitas quæ accidisset, exponeretur. Hinc intelligi potest, qua ratione Dio noster prius classicum, quo milites ad obseruanda signa, & arma expedienda admonebantur, σύσημον dixerit, μεταφορικῶς uidelicet. Posterius fuit classicum, quod ubi cecinit, congrediendum, & irruendum in hostes fuit. Atq; haud scio hunc morem classici canendi, & pugnæ conserendæ, an apud alios autores ita disertè expressum liceat inuenire. Lucanus certè libro 7. ubi pugnam Pharsalicam describit, innuere idem uoluisse uidetur his uerbis:

—tunc stridulus aer
Elisus lituis, conceptaq; classica cornu:
Tunc ausæ dare signa tubæ.—

218. Eos tanquam inermes confodere.) τὰ σφέτερα ὡς καὶ ἀόπλους σφᾶς ἐώθουν. Deest aliquid. fortè legendum; τὰ σφέτερα ὡς καὶ εἰς ἀόπλους, &c. Mortē utrumque præuenit etc.) ὁ θάνατος προκαταλαμβάνων. Robertus rectè castigat hunc locū, et legit προκαταλαμβάνων.

219. Rhascipolis.) Θρασκύπολις. Scribendum, ut suprà, Ῥασκύπολις. Eos fugientes in diuersas partes.) φυγόντας αὐτοὺς ἄλλος ἄλλῃ. Scribe, ἄλλους ἄλλῃ. Herculis isto dicto.) Equidem ex quo autore aut poeta id dictum desumptum sit, non facilè dixerim, nec legisse memini. Videntur fuisse duo senarij Iambici, quorum certè posterior integer est, ille: ὡς ἔργον ἤσκουν, σὺ δ' ἄρ' ἐδούλευες τύχῃ. prior corruptus, ut apparet. Quanquam Io. Zonaras paulo aliter eos citet. Apud Plutarchum initio libelli de superstitione sic legitur: ὦ τλῆμον ἀρετὴ λόγος ἄρα ἦσθα, ἐγὼ δὲ ὡς ἔργον σε ἤσκουν: ubi quidem uocabulnm ἄλλως omittitur. Suspicor itaq; priorē uersum sic legendum: ὦ τλῆμον ἀρετή, λόγος ἄρ' ἦσθ'; ἐγὼ δέ σε. Ita uterq; constabit. Sed hæ sunt coniecturæ. Alciatus hoc dictum expressit in Emblematis, ijs uersibus, quos non puto intempestiuè me adscripturum:

Cæsareo postquam superatus milite, uidit
Ciuili undantem sanguine Pharsaliam,
Iamiam stricturus moribunda in pectora ferrum,
Audaci hos Brutus protulit ore sonos:
Infelix uirtus, & solis prouida uerbis,
Fortunam in rebus cur sequeris dominam?

IN LIBRVM DIONIS XLVIII. GVILIELMI Xylandri Augustani annotationes.

Consulum nomina mirè sunt deprauata, ut ostendam. Primò Λ. Ἀντώνιος Μ. ὑ. Πίεγας legitur: quod Πίεγας uitiosum est. Equidē non sum nescius, L. huius Antonij cognomen apud alios esse, neq; Pius, neq; Pietas, sed Pætâs: quia tamen infrà Dio ipse à pietate in fratrem eum cognomen sibi sumpsisse autumat, incertus sum quid statuam. nam neq; Πίετας cognomento ei respondere uidetur, & Dionem hallucinatū esse in hoc haud facilè dixerim: res ipsa non est maximi momenti, certè si Dionem (id quod debemus) sequimur, Πίετας pro Πίεγας scribemus. Illud grauius oscitantis librarij peccatum, quod Seruilio Isaurico huius collegæ, ὕπατος τὸ Β. adscripsit, à Caluino (opinor) huc etiam translatum. Qui enim Seruilius Isauricus hic II. Consul fuerit, quem antè uita decessisse Dio suprà libro 45. & nos ibidem ex Cicerone ostendimus. Iam quod etiā Glareanus & alij in suis Chronologijs hunc Isauricum II. Consulem scribunt, facilè conijcio, eos secutos esse mendosum Caßiodori (ex eo enim, opinor, Consules descripsere) exēplar, aut demonstrabo potius: Proximè sequenti anno Cn. Domitius Consul fuit iterum, ut & hic, & infrà in hoc ipso libro disertè Dio indicat, huic II. addendum fuit, signum secundi Consulatus: quod librariorum incuria loco motum, Seruilio Isaurico (quem ego cum Dione superioris P. Isaurici, qui Iulio Cæsari in Consulatu collega fuit, filiū statuo) perperàm est adiectum. Neq; uerò Dio obticuisset in ipso libro secundi huius Consulatus, si gestus à Seruilio fuisset. quod in eos dico, qui fortasse Sulpicium aliquem Isauricum, hac menda indicis decepti, apud librum Dionis quadragesimumquintum somniabunt, ubi nos Seruilium legi debere docuimus. Sed satis uerborum in re aperta. Porrò legendum, Γ. Ἀσίνιος, Γ. ὑ. Πόλλιων.

Deinde, Γ. Καλουίσιος Σαβῖνος scriptum fuit, ni fallor. huic enim Sabino Caluisij nomen omnes autores tradunt fuisse. ac ita hoc in libro Dio ipse nominat. Verùm collega eius omissus est, Λ. Μάρκιος. sic enim infrà Dio eum nominat. Αππιος κ. λ. legendũ Κλ. coniunctim, quod Κλαύδιος significat. Et pro γ. Μ. Ωρβανὸς, scribo Γ. Νωρβανὸς γ. υ. Φλάκκος.

220. Eius uictoriæ socius.) ἅτε μὴ συνοικήσαντα. legendum est συννικήσαντα.
Si quid is moueret.) ἀντιπαρακινεῖ. Hæc dictio in tres est discerpenda, ut sit, ἄν τι παρακινεῖ, aut potius παρακινῇ.

221. Omnia in præsentiarum.) πρὸ τὸν παρόντα, aut τὰ παρόντα legendum est, aut uox καιρὸν addenda.

224. Gabios uenirent.) ἐς Γαΐους ἐν ῥητῇ τινὶ, &c. legendum est ἐς Γαβίους. nam Gaij quidem quid sint? Gabios autem iussos esse uenire litis disceptandæ causa, Appianus Alexandrinus disertè ostendit libro 5. de eadem re loquens: χωρίον τε ὥριστο τῇ δίκῃ Γάβιοι, πόλις ἐν μέσῳ Ῥώμης τε καὶ Πραινεστοῦ. Id est: Locus autem iudicio destinatus est Gabij, oppidum inter Romam & Præneste medio loco situm. Caligam.) Simplici λ scribendum Καλίγαν. est enim prima syllaba breuis.

225. T. etiam Cannutius.) Suprà libro 45. (328) Tiberium legimus. utrum rectius, mihi non constat. Non totum miliare explens.) nempe una sedecima parte minus. hoc est enim septem stadiorum cum semisse. ἥμισυ, non ἥμισι scribendum esse, per se liquet.

226. Ita paruo tempore.) ἐκ τούτων ἐκ ὀλίγῳ. scribe ἐν ὀλίγῳ. Mylasque & Tyndaridem.) Τυῤῥηνίδα scriptum est absurdè: eam enim qui tibi in Sicilia commonstret, haud facilè reperies: neq; id mirum est, cùm nulla sit. Ego Τυνδαρίδα repono, fretus Geographorum, & Polybij etiam testimonio, qui omnes Tyndaridem Peloro, qua insulæ parte Messana est, & Mylæ, hisq; ipsis urbibus uicinam tradunt. Polybius libro primo, Τυνδάρειδος in Sicilia & istis quos dixi locis non semel meminit: quamuis mendosè ibi quoq; sit τὴν δαρίδα, pro Τυνδαρίδα scriptum. Et Appianus in 5. Εμφυλ. crebrò τὴν Πελωριάδα, Μύλας, & Τυνδαρίδα coniungit. Strabo libro 6. Εκ δὲ Πελωριάδος εἰς Μύλας κε. στάδια, τοσαῦτα δὲ καὶ ἐκ Μυλῶν εἰς τὴν Τυνδαρίδα. Ptolemæus etiam libro tertio, capite quarto, in explicatione tabulæ septimæ Europæ, Tyndaridem Mylis uicinam ponit. & Plinius libro tertio, capite octauo, & lib. 2. cap. 92. Ipse etiam Dio libro sequenti Mylarum simul & Tyndaridis meminit. Tum Statius etiam Murcus, &c.) Asteriscus hoc loco indicat, uerba Dionis aliquot interuersa esse: quorum loco ego mea supposui, nota tamen adiecta. Quia enim Græca uerba restituere mihi non datur, at certè sententiam hanc de planè obscura propter defectum nominis huius, qui ad Pomp. uenerit, & ab eo occisus fuerit, luculentissimam feci. Quod Velleio potissimùm Paterculo debemus, in hæc uerba libro secundo scribenti: Statius Murcus (sic enim scribi debet, non Staius) qui classi & custodiæ maris (scilicet à parte Cassij & Bruti) præfuerat, cum omni commissa sibi parte exercitus nauiumq; Sextum Pompeium Cn. Magni filium, qui ex Hispania reuertens, armis Siciliam occupauerat, petijt. Postea de pace apud Misenum facta scribens: Statium (inquit) Murcum, qui aduentu suo classisq; celeberrimæ uires eius duplicauerat, insimulatum falsis criminationibus, quia talem uirum collegam officij Menas & Menecrates fastidierant, Pompeius in Sicilia interfecerat. Appianus quoque Alexandrinus, diligentissimus harum rerum scriptor, initio libri quinti, Murcum Sexto Pompeio se coniunxisse testatur. Ludosq; inter cætera equestres.) καὶ τὴν ἱπποδρομίαν. Circenses ludi aliàs uocantur. T. Sestius, alteri Cornificius.) Τίτος Σέξτος est in Græco. ac constanter ita scriptum hoc nomen inuenies, non quidem à Dione, sed ab indocto librario, qui Sexti Pompeij prænomen nimis etiam sibi ipsi inculcauerat. Appianus libro quarto & quinto, ubi eandem historiam explicat, rectè Σέξτιον scripsit. In Epitoma autem Liuiana centesima & uicesimatertia, idem T. Sestius nominatur. Quem locum deprauatissimum obiter mihi emendare libet, quòd est hactenus ab omnibus (quos ego uiderim) neglectus. Sic igitur habet: Q. Cornificius in Africa T. Sestium Cassianarum partium prælio uicit. Enimuerò T. Sestius neque Cassij partes unquam secutus fuisse legitur, neque à Cornificio ipse uictus, sed (Dione & Appiano testibus fide

Epitomes Liuianæ aliquot loci emendantur.

fide dignissimis quidem ijs) eum & uicit & occidit. Legendū igitur in illa Liuiana Epitoma, Q. Cornificium in Africa Cæsarianarum partium ducem, T. Sestius prælio uicit. Et quoniam digressi sumus aliquantulum ab instituto, (non ab re tamen, nisi fallimur) obiter duas alias mendas eiusdem opusculi, ab alijs neglectas, eluemus. quarum altera est libri præcedentis, hoc est 122. in his uerbis: M. Brutus aduersus Thracas parum prosperè rem gessit. Dictio (parum) tollenda est, quæ contrarium ueritati sensum gignit: cùm ex libro quadragesimoseptimo Dionis nostri constet, Brutū Rhascipolidis auxilio adiutum, Bessis feliciter debellatis, nomen Imperatorium retulisse. Altera haud paulo fœdior est Epitoma 111. ubi sic legitur: Propter Q. Catuli prætoris auaritiam crudelitatemq; Cordubenses in Hispania cum duabus Varianis legionibus à partibus Cæsaris desciuerunt. Pro Q. Catuli, legendum est omnino Q. Cassij: ut nō tantum ex quadragesimosecundo Dionis libro, ubi tota res copiosè describitur, sed ex libro etiam de bello Alexandrino liquet, prolixè idem tractante. Sed hæc in transcursu satis. Porrò apud Dionem, ὁ δὲ τὰ τοῦ Καίσαρος, euidens est uitiū, pro οἱ δὲ. nam de Cornificio simul, & Lælio dicitur. Iterum, ὡς καὶ ἐκ λινων, perperàm legitur: & reponendum, ὡς καὶ ἐκείνων. Deinde aliquanto inferius, τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀμελεῖσθαι. emendo αἰτεῖσθαι, Roberto quidem ἀφελεῖσθαι corrigente. Paulo pòst, ἐλογίσθη τε ὑπὸ τοῦ ταμιείου, scribi debet ἐλοχίσθη.

228. Opinione Lælij iam capti deceptum.) ἀπαντήσας ὡς καὶ ἑαλωκότος ἐκείνου. Ex ipso loci huius sensu manifestum est, ἀπατήσας esse scribendum, omissa litera ν. Cirtensibus'que ipsum spernentibus.) καφρονήσαντας, scribe καταφρονήσαντας. Et suprà, pro κατελελόχατο, repone κατελελέχατο. Amore correptus.) ὀφθείσης οἱ βραδείης. βραδεὶς scribe.

229. Saxa in Syria.) Σέξαν, malim Σάξαν. de hoc Saxa dixi libro præcedenti. Hoc obiter addendum, posse ex his quæ dixi, locum emendari apud L. Florum libro 4. cap. 9. ubi Casca pro Saxa mendosè legitur. Quorum hic Orodis.) Pro Ἡρώδου, scribe Ὀρώδου. Sic mox scribit ipse Dio, & suprà libro 40. Paulo pòst, πολιορχώμενος scribe, non genitiuo casu πολιορωμένου. Ex ea militibus.) ἐκ γὰρ τῶν τότε Κασσίου. Hæc uerba usq; ad ea, καὶ τὸν Σάξαν τὸν ἄρχοντα, parenthesi nisi includas, inuoluta erit tota periodus. Flori locus emendatur.

230. Vbi morbo correpta, &c.) In Græco desunt hæc uerba, quæ ego ex Plutarcho & alijs autoribus subieci.

231. Pensiones'que ijs qui mancipia haberent impositæ.) προσταττόμεναι, non προστασσόμεναι. Robert. Linea autem priori, pro λοιμὸς, λιμὸς scribendum. Cum'que id per aliquot dies.) ἐπί τε ἡμέρας τινὰς, scribe ἐπὶ ἔτι.

232. L. Marcio, C. Sabino.) Prioris Consulis nomen (quod suprà etiam monui) omissum est in huius libri indice: quo loco solet hic autor perscribere nomen Consulis cuiusq; cum prænomine, & cognomine. Certè alij Chronographi non L. Marcium, sed L. Porcium Censorinum habent. quod annotare uolui, quia mutare nihil ausim. Præstitutum sumptib. modum.) παρὰ τὸ καθεστηκὸς. Profectò sensus loci περὶ, non παρὰ, requirit.

233. In Consulatu substituti fuerant.) ἄρξαι malè est, pro ἦρξαν. His compositis.) ταῦτά τε οὐ συνθέμενοι. scribendū οὖν, Roberto etiam monente. Paulo inferius, πολλοὶ μὲν στρατιῶται γάρ. Dictiones transpositæ sunt, πολλοὶ μὲν γὰρ στρατιῶται. Et pro ἀθρόον, ἀθρόοι scribendum. Et inferius, pro τὸ Βυθὸν, τὸν Βυθόν.

234. Conuiuijs se mutuò.) αὐταυθεισίων, emenda αὐθεισίων. Robert.

235. Pharnapate.) Φρανεπάτου perperàm, pro Φαρναπάτου. Syriam à Parthis relictam.) καὶ οὕτε τὴν τε Συρίαν. repone, καὶ οὕτω τήν τε Συρίαν. Se non dediderunt.) Satis constat ex ipsa sententia, ubi legitur, πολιορκηθέντες προσεχώρησαν, restituendum esse, πολιορκηθέντες οὐ προσεχώρησαν. Apud Epidaurios.) Γνιαυρίοις. Coniecturam secutus sum meam hoc loco: quam (nisi fallor) satis perspicuè defendit Plinius libro tertio, capite uicesimosecundo. Scripsisse autem Dionem puto, ἐν Ἐπιδαυρίοις. Pro Γολίων autem, Γολλίων lego. M. Crassi nomen inuenerit.) Nam, ut scribit in uita huius Plutarchus,

Crassus ex quingentis suis militibus, qui Spartacum fugerant, decimum quemq; sorte delectum supplicio affecit. De modo uerò huius decimationis, & alijs supplicijs militaribus, doctißimè Polybius libro 6. Notandum est obiter, hoc loco esse in Xiphilino defectum, & stellula meritò notandum. quæ enim Dio de triumpho Domitij et Palatij refectione scribit, Vetidio apud Xiphilinū tribuuntur: quod ego quidem non Xiphilino, sed defectui exemplaris, in quo ex ea Epitoma linea una uel altera intercidit, cum Domitij mentione, imputo. Plebs seditionem contra publ.) ἐσίασε est insigne mendū in Græco: castigatius ἐστασίασε legimus. Paulo pòst item pro δουλεύειν, βουλεύειν.

236. Qui Nero paulo pòst moriens.) τελευτῶν πολλῷ ὕστερον. lego οὐ πολλῷ, ut Xiphilinus etiam habet. Deficientibus ab eo Tingitanis.) τῶν περὶ τὴν ἴτιγιν ἐπαναστάντων αὐτῷ. Ego τὴν ἴτιγιν cur arbitrer uitiosè scriptum, duas causas habeo. Vnam, quòd Ittin in Africa nullam inuenio: alteram, quòd mox sequitur, ciuitatem Tingitanis datam: nimirū propterea, quòd Bogudi rebellassent, Romanorum prouinciam inuadenti. Igitur τὴν Τίγγιν lego. Facilè autē librarius imperitus ex duobus γγ duo ττ fecit.

240. Ac ignominia quadam tanq̃ damnati.) ὥς τε καταδίκην δίκην δεδωκότα. Dictio δίκην absurdè est intercalata. Cæterùm si, quæ sequitur Oppij historia, integra est, (quod uix credo) miror equidem, Dionē causam huius populi erga eum fauoris ac studij omisisse, quam Appianus libro 4. euidenter exposuit: nempe ob seruatum ab eo patrem proscriptū, tantum populi studium eius extitisse. Ad belli societatem contra Sex. Pomp.) Σεξσίου πολέμου. Scribendum Σεξτίου, per ει diphthongum: sic & Xiphilinus.

IN LIBRVM DIONIS XLIX. GVILIELMI Xylandri Augustani annotationes.

Vt Antonius Artauasdem.) In Græco uitiosè Αστραβάσδην est: scribendum Αρταβάσδην, ut infrà, & alij autores.

241. In Consulum porrò nominibus legendum, Σέξτος Πομπήιος, Σέξτου.

242. Naues appellere.) ὀζώκειλαι. scribe ὀξοκεῖλαι, ut est etiam apud Xiphilinum. Periculum à principibus suis.) τὴν μὲν δυσχερείας αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Ego aūt Xiphilini lectionem nō minus quoq; commodam censeo, qui habet: τὴν μὲν δυσχερείας αὐτούς, καὶ τῶν πραγμάτων. id est: Vt rei difficultate principes liberet.

243. Cornificius.) Κορνουφίκιος. Xiphilinus scribit Κορνιφίκιος, melius quidem. In summis difficultatibus.) ἄποροι δεινῶς ἐγίγνοντο. Enimuerò hoc membrū in Græco planè non cohæret, nisi hîc ἄποροι actiuè significat eos, qui molestiam & anxietatem alijs afferunt. quod non probo.

244. Insolenter admodum.) ὑποπτικώτατα. Legendum docet ipsa sententia, ὑπερόπτικώτατα. Gallus Tisienus.) Is est, nisi fallor, qui libro præcedenti, fol. 224. Titisienus Gallus nominabatur. utrum rectius, nescio.

245. Alacriores enim.) οὔτε γὰρ ἐν ταῖς ναυσὶν. mendū est. scribe igitur, οἵ τε γὰρ, &c. Et hostes suorum uocem.) τῶν τε ἐναντίων. τῶ repone, pro τῶν. Lætum clamorem.) ἐπαιώνησαν. Lego ἐπαιώνισαν, à uerbo παιωνίζω, quod idem παιανίζω dicitur. Deinde, post διάλλωντε claudenda est parenthesis. Ipse Cæsar suis properatò.) ἐκεῖνος ἐν τάχει. Aptior est Xiphilini lectio, ἐκεῖνος γὰρ ἐν τάχει, &c.

247. Aream enim in Palatino emptā.) τὸν γὰρ τόπον, ὃν ἐν τῷ σατίῳ. quæ extrema uox cùm sit uitiosa, magnam obscuritatem adfert. Scribendum autem est Παλατίῳ. sic enim Suetonius in Augusto, capite 29. Templum Augusti ea parte Palatinæ domus excitauit, quam fulmine ictam desiderari à Deo aruspices pronunciarunt. Quem antè inter proscriptos.) ὃν πρόσθεν ἐν ταῖς. legendum, ὃν πρότερον ὁ Αντώνιος ἐν ταῖς, &c. Porrò autem uocem Αντώνιος hîc requiri, facilè constat. Non enim Cæsar, sed Antonius Messalam proscripserat: ut ipse Dio suprà libro 47. ostendit.

248. In Syria Cyrrhestica uicit.) Κυρηστικῇ. scribe Κυῤῥηστικῇ. sic enim Græci omnes habent. Porrò hæc uerba, τὴν γὰρ πεδιάδα, usq; ad καὶ οὕτως ἐν τῇ Συρίᾳ, per parenthesin nisi legas,

legas, obscurus erit locus, & ambiguus. Vbi sequitur, οὔτ' αὖ διάβασιν, legendum, οὔτ' αὖ κατὰ τὴν διάβασιν.

249. Metu inuidiæ iræq; eius.) δέει τόν καὶ τὸν φόνον. scribe φθόνον.

250. Ad bellum Artauasdi.) Potest etiam Artabazo dici: sicut Græcorū alij Ἀρταουάσδην, alij Ἀρτάβαζον habent. In Græco, ἐπεὶ δὲ τὸν τῶν Μήδων, ὧδε scribendum est. & pòst, ἐν Μήδων πολλῶν ἐκ, πολὺ lege. ac deinde ἀπηγηκότα, subscripto ἰῶτα. Sed hæc obuia. Sicut & eadem pagina ἀγμάνιος, & ὑστρίσε, ubi orthographia requirit ἀγμάνιος, & ὑστρίσε: quanquā libro sequenti etiam ὑστρίσωσι dixerit.

253. Liburniq; & Iapodes.) Ἰάπυδες (non Ἰάπυγες) legendū esse, cùm ex Geographorū monimentis, tum ex Illyrico Appiani libro (quem manuscriptū nobis amplissima inclytissimæ nostræ patriæ bibliotheca Græca suppeditauit) abundè constat. & sanè ipse paulo pòst Dio Ἰάπυδας uocat. Deinde statim ἐσέπεσον, & mox ἐσβάλλοντα, dictiones sunt mendosæ: pro ἐπέπεσον, & ἐσβάλλοντες, nisi hic ἔθνη subintelligere quis uelit. quod non probo. Idem sperantes.) ἐκ τούτου καὶ ἐλπίσειν. Lego cum Roberto ἐπελπίσειν.

254. Primùm à rapinis.) τὸ μὲν πρῶτον οὐκέτι ἥρπαζε. fortè οὐδέτι. Ad Sisciam.) Τυσκίαν. Sed Plinius Sisciam, & fluuium qui Dioni est Κόλυψ, Calapim uocat lib. 3. cap. 25. Præterea, inquit, amnes memorandi, Calapis in Saum influens iuxta Sisciam, etc. Legitur etiā infrà li. 55. Siscia, quamuis per ψιλὸν in prima syllaba, ubi Velleius quoq; Sisciam habet. ergo sic legatur.

255. Cleopatram reginam regum.) Βασιλίδα βασιλέων. Robertus Steph. βασιλίδων legendū putat: cui nequaquā (pace uiri doctiss. dixerim) hoc in loco adstipulor. Videtur enim uoluisse ostēdere Antonius, Cleopatrā, ut Cæsaris superioris, ac suā exinde coniugē, in omnes reges orbis terrarū ius habere, omnesq; eos maiestate superare, nō ut eā reginis modò præferret omnibus. Cæterùm hæc quidem coniectura est. Verùm enimuerò cùm hunc ipsum locū tractarem, cōmodùm accessi uisendi causa clarissimū, ac historiarū & antiquitatis peritiss. uirū, D. Adolphum Occonem, seniorē, medicum Augustanū, idq; tecū HERVVARTE uir ornatissime. Hîc inter alia antiquitatis monimēta, nummū quoq; argenteū uidi, cuius hæc erat inscriptio: M. ANTONIVS DEVICTA ARMENIA. ab altera uerò parte: CLEOPATRAE REGINAE REGVM, REGVM FILIORVM. Is nummus cùm meam sententiam certissimè & indubitanter confirmet, adducere eum in testimonium utiq; uolui, ne quid dubij relinquerem. Adolphus Occo medicus.

256. Et tonsores.) καὶ τοὺς κουρέας. Post κουρέας ego κῶλον signandum censeo, ut nouum deinde membrū ineat: quanquā mihi uidetur loco hoc aliquid deesse. Xiphilinus legit, καὶ τοὺς κουρέας ἐν ταῖς πανηγύρεσιν ἐμισθώσατο. deprauatè nimirū ipse quoq;. Collega L. Tullo.) μετὰ Λουκίου τοῦ ἄλλου. scitè nimirū. Repone, μετὰ Λουκίου τοῦ Τύλλου. sic initio libri ipse autor, sic alij omnes.

257. Armenia, ut suprà ostendi, minore.) τὴν μακροτέραν Ἀρμενίαν, ineptè. μικροτέραν emenda ex superioribus, & sensu ipso. In fine pro αὐτηπήθη, scribe αὐθηπήθη.

IN DIONIS LIBRVM L. GVILIELMI Xylandri Augustani annotationes.

Messala Coruino.) Consulū nomina deprauata. nam illud quidem γιγν. γ. & γε. γγ. omnino abundat. Pro Λαοκουρούινιος, Κορούινος legendum, ut infrà initio libri sequentis.

260. In potestate uictoris forent.) καὶ ὑπὸ τὰ τοῦ κρατήσαντος. Corrigendū ita: καὶ ὑπ' αὐτὰ τοῦ, &c. Quæ ad speculandum præmissæ.) ναῦς τὰς προσπλωτάς. Nescio quàm rectè προσπλωτάς: malim sanè προπλωτάς. Etsi prius Perusiæ quoq;.) Est enim in Græco scribendum, haud dubiè quidem id, καίπερ τῶν ἐν τῇ Περουσίᾳ, nō Γερουσίᾳ. Γ & Π sunt simillimæ literæ, hæc errorem librario obtulerunt.

261. Methona expugnata.) τὴν τε Μοθώνην. Μεθώνην scribendum liquidò apparet. est urbs in Messeniaca Peloponnesi regione.

262. Stationiq; sunt com.) καὶ ἐν φυλαχῇ ἦσαν. Addendā uocē ὑπὸ τὴν δίαιταν cū Rob. sentio.

263. Et timoris & audaciæ modum.) τὸ δέ, τὸ μὴ προχείρως. Intercidit hic uerbum aliquod, siue id θαῤῥεῖν, siue διακινδυνεύειν, siue aliud fuit.

265. Qui Lepidum nulla eis iniuria.) τὸν Λέπιδον μηδέ τι ἀδικήσαντα, non μηκέτι, legendum est. Qui etiam ante victoriam.) φιλανθρωπεύοντά τινι. Fortè τινα legendum. sed in verbis sequentibus, eoq; πεποιηκότων mendum inesse suspicatur Robertus, non iniuria mehercle. Puto autem tolli posse, si legas, οἱ καὶ πρὶν κρατῆσαι, τί πεποιηκότων: ut τί sit interrogativum. alioquin vocabulum aliquod deerit, ut τοιαῦτα, vel simile. Neque enim ignorat.) οὐ γὰρ ἀγνοεῖτε. Legendum profectò ἀγνοεῖ: nam rationem eius quod dixit subiicere vult.

267. Neq; quòd sororem meam.) ὥσθ᾽ ὅτι μήτε τὴν ἀδελφὴν μου. Lectio hæc vitiosa est, & sensui contraria, quam sic emendabis: ὥστε μήθ᾽ ὅτι τὴν, &c.

268. Iapydas.) Ἰάπυγας falsò: scribe Ἰάπυδας, ut suprà.

269. Omisso suo proposito.) τούτου μὲν ἔπεχε. lego ἀπεῖχε. Itaque aut submergebant.) καὶ ἢ μὲν κατέδυσαν. Xiphilinus habet, καὶ εἰ μὲν, & utrumque rectè. Deinde, pro καί τι κἂκ τούτου, melius legitur apud eundem, κἂν καὶ τούτους. Mox, pro αὐτῷ ἄλλην, idem rectius αὐτῶν ἄλλην legit.

270. Coortus ventus secundus.) ἀνέμου τινὸς κατὰ τύχην φοβεροῦ. Multo libentius legerim pro φοβεροῦ, φοροῦ, idq; cum Xiphilino. Antoniani hæc singula.) οἱ δὲ ταῦτά τε ἕκαστα. Monet Robertus, Baysium de re navali hunc locum citantem, habere, οἱ δὲ ταῦτά τε ὡς ἕκαστα. quod malim.

271. Harpagonibus hostiũ.) ὑπὸ τῶν ἁρπάγων. Harpagonis, qui ἅρπαξ Græcis est, instrumenti nautici, quo hostiles scaphæ arripiebantur & attrahebantur, descriptio est satis copiosa & perspicua apud Alexandrinum Appianum, libro quinto bellorum civilium: quo loco navale certamen id exponit, quo victus Sextus Pompeius Sicilia cessit. Sed pro ἁρπάγων hic Baysius legit ἁρμάτων, Roberto etiam monente: quo nimirum armamenta navis significantur vocabulo. Ego nostram lectionem retinendam duco, sensui & præcedentibus magis consentaneam.

IN DIONIS LIBRVM LI. GVILIELMI
Xylandri Augustani annotationes.

272. Sic enim hi qui annonæ sunt præfecti.) Quòd asteriscum apposui huic loco, factum est non alia de causa, quàm quòd ea verba (οὕτω γὰρ σφᾶς τὴν σίτησιν ἔχοντας ὀνομάζουσι) cum præcedentib. non cohærentia, palàm arguunt aliquid deesse. Præcipuus fuit Sosius.) Atqui suprà libro præcedenti eum navali pugna unà cum Tarcondimoto oppetiisse Dio scripsit. Igitur aut hoc nomen vitiosum est, aut alius utiq; Sosius hic notatur ab illo.

273. At qui victoriæ socij.) οἱ δὲ δὴ συνοικήσαντες. legendum συννικήσαντες. ut antè quoq; notavimus. Duorum divorum sacris initiatus est.) τῶν τοῖν θεοῖν μυστηρίων μετέλαβεν. neq; tamen expressit quorum. Apparet ex Suetonio, cap. 93. in vita Augusti, Minervam & Cererem notari. Promissionis tamen ea ratione.) τῆς δὲ δὴ ἀπαγγελίας. legendum ἐπαγγελίας: suprà enim dixerat, τὸ δ᾽ ὑπέσχετο.

274. Cùm neq; reciperetur ab eo.) ὅτε προσδέξασθαι αὐτόν. Verbũ ἠθέλησε si addas, asteriscum demas licebit: quod rectè monuit Stephanus.

275. A Messala decepti.) ὕστερον ἠπατηθέντος. legendum ἠπατηθέντες. Verùm anteq; hæc acta.) πρὶν δὲ ἤδη ταῦτα. Pro ἤδη, ἢ δὴ legendum. Paulo inferius, γεγωνὸν βοήσας, γεγωνὸς legendum.

276. Antonius cùm ad nuncium eorum.) πρὸς τὴν τοῦ Πηλουσίου πίστιν. Sic corrigo, πρὸς τὴν περὶ τοῦ Πηλουσίου πύστιν. Idem error suprà quoq; notatus est à nobis. Confestim in monumentum insiluit.) ἐς τὸ ἠρίον ἐξαίφνης ἐνεπήδησε. Doctè & verè Robertus demonstrat, ἠρίον, non ut aliàs habetur, ἡραῖον legendum. Paulo infrà est, ὅτι ἂν πυθήθηται. lege πύθηται.

277. Pudore suffusa.) ἐρυθρισμένη. Legendum esse ἠρυθριασμένη, nō ratio modò Grammatica, & Robertus docent, sed ita Xiphilinus quoque habet. Idem linea sequenti pro τοιούτων, rectius habet αὐτῶν.

279. Iulio Antonij & Fuluiæ filio.) καὶ ὑπὸ Ἰούλλῳ τῷ τοῦ Ἀντωνίου. legendum est Ἰουλίῳ. Velleius sanè Paterculus Iulium Antonium uocat. Plutarchus in fine Antonij simpliciter Ἀντώνιον. Infrà quoq; lib. 54. Ἰούλλος idem falsò dicitur, cùm libro 55. rectè Ἰούλιος scriptum habeas. A filio huius Antonino.) ἐπ' Ἀντωνίου τοῦ υἱέος αὐτοῦ. legendum Ἀντωνίνου. nam Seueri filius & successor fuit Antoninus Caracalla, quod notißimum est. Mox ἐσγράφοντος, emendandum necessariò, & scribendum ἐσγραφέντος.

280. Quandiu res Antonij adhuc.) Desunt deinceps quædam. Videtur autem hic fuisse sensus: esse à Parthis legatos ad Cæsarem subinde missos, petentibus ut eam ipsorum seditionem & bellum ciuile componeret. De Cleopatra triumphus.) ὡς καὶ τῆς Κλεοπάτρας. Sanè malim ὡς κατὰ τῆς Κλ. legere: sed usus est eodem modo loquendi paulo pòst, ὡς καὶ τῶν Αἰγυπτίων. Equidem utrobiq; κατὰ pro καὶ legerim, facili errore librarij ex compendiorum (quibus & utuntur & abutuntur plurimum) affinitate.

281. Socij eius uictoriæ.) συνοικήσαντας, iterum perperàm, pro συννικήσαντας. Tum templum Romæ.) In Græco Ῥώμη est, incertum an urbis nomen, an uerò appellatiuũ. Vrbis nomen esse ex Tacito patet, lib. 4. uerba sunt Tiberij: Cùm D. Augustus sibi atq; urbi Romæ templum apud Pergamum sisti non prohibuisset. & alibi etiam fit mentio eius. Tum sacraria tribuuntur.) καὶ δὴ καὶ ἥρωα ποιοῦνται. Esse scribendum ἡρῷα, palàm est, & monuit etiam Robertus. Is igitur potitus publicè.) οὗτος οὖν ὁ δημοσίᾳ. Idem scitè notauit articulum ὁ expungendum esse. In prioribus uerbis non punctus post πρότερα, sed uirgula post ὑπάτευσε signanda est, ut constet sententiæ perspicuitas. Iapydis.) Ιαπυγίας. scribe Ιαπυδίας. Deinde pro μωσίνους, malim Μορίνους. nam prima syllaba est breuis: Extremiq; hominũ Morini, &c. Vergilius lib. 8. Inferius λαυκρατία, ναυκρατία lege.

283. Finitimos eis Triballos, Dardanosq́.) Non improbo, quæ hic Robert. πρὸς Τριβαλλῶν habet.

IN DIONIS LIBRVM LII. GVILIELMI Xylandri Augustani annotationes.

285. Sed ut ipsos in seruitutem.) ἀλλ' ἵνα ἑαυτοὺς δουλωσώμεθα. lege αὐτοὺς cum Rob.

286. In qua tot annos uixit.) τοσούτοις ἔτεσιν ἐλευθερίᾳ βεβιωκότα. Lego cum Roberto, ἐν ἐλευθερίᾳ.

287. Quibus si alios iudices.) τούτους δ' ἂν μὲν ἑτέρους. scribe τούτοις. Qui fortè lecti sententias ferant. ἐκ τῶν ὁμοίων οὖσαν, ὁ κλῆρος ἀεὶ δείξῃ. Hic locus plus obscuritatis præ se fert, quàm insit. est enim sic castigandus: ἐκ τῶν ὁμοίων, οὓς ἂν ὁ, &c.

288. Quomodo ijs utaris.) οὐκ ἂν ῥαδίως αὐτοῖς διάθεο. Ratio Grammatica διαθεῖο legendum esse arguit, ut sit ἀόρ. β. à medio uerbo διατίθεμαι. Cùm & milites strenui.) τότε στρατευομένου προθυμεῖτο. legendum censeo προθυμεῖτο.

290. Pompeius initiò.) Πομπήϊος δ' πρῶτον. sic enim est distinguendum, ut τὸ πρῶτον ad Pompeium adiungatur, cui deinde respondet illud: ὅ, τε Πομπήϊος αὐτὸς μετὰ ταῦτα. Carbo.) Στράβων, ineptè. Legendum esse Κάρβων, ex historijs bellorum ciuilium est sole meridiano clarius. Iterum: Σερτώριος ὁ ἕτερος. Insipidè ὁ ἕτερος est repetitum à Mario, & Sertorio etiam additum. Igitur expunge. Seruire alicui dignabitur.) δουλεῦσαί τινι, τινὶ lege.

291. Neq; ijs qui ultrò se obtrudunt.) μήτε ἐν τοῖς παρακελεύστοις. Liquet præpositionem ἐν abundare. Sed qui sint παρακέλευστοι, nihil habeo quod dicam. Sanè apud nostrum Dionem libro tricesimosexto est παρακελευσμὸς coitio, & conspiratio ambitus, & potiundi magistratus causa: quod idem libro sequenti παρακέλευσις nominatur. Inde forsitan παρακελεύστους intelligemus, qui ambiendo ad magistratum, non uirtute, peruenerint: nisi quòd paßiua significatio uidetur contrà stare. Naui onerariæ magnæ, &c.) ὁλκὰς καὶ μεγάλη. καὶ abundat.

Non

292. Nõ est ab hominis natura alienus.) ὅτ' ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπείου τρόπου. Hic sensum ueræ autoris sententiæ cõtrarium gignit præpositio ἀπὸ, perperàm cum accentu graui in posteriore syllaba ab indocto librario scripta. Legendum est, ὅτ' ἄπο τοῦ ἀνθ. quod est dicere: Non est inconueniens aut incõsentaneum humano ingenio. Quo modo (ut aliorum autorum testimonia prætereã, ab alijs notata quædam) ipse Dio infra locutus est libro 54. Ἀντίστιος μὲν οὖν τότε οὐκ ἄπο καιροῦ εἰπεῖν ἔδοξε. Antistius igitur tum haud intempestiuè uidetur dixisse. Paulo pòst: ἀπ' αὐτῶν τὴν αἰτίαν. Lego, ὥστε εἰς τὴν αὐτ. Roberto etiã notante. Et iterum, ἀπεκτόνουσαν. scribendũ ἀπεκτόνεισαν.

Differẽtia inter ἀπὸ & ἄπο.

293. Quotquot tibi digni uisi fuerint.) ὁπόσοι ποτ' ἂν εὑρήσωσί σε. Vox εὑρήσωσι deprauata est, & legerim sanè ἀρέσωσί σε. Et mitiores eo.) καὶ χρόνον τινὰ ἰδιωτεύσαντες. Rectè uidetur monuisse Robertus, asteriscũ ante hæc uerba tollendũ. Per absentiam magistratuũ.) τῶν ἱππάρχων. quod uidetur uitiosum esse, et fortasse ὑπάτων legendũ, uel ὑπάρχων. ego generali uocabulo uti malui. LXXXI. millia pass.) μέχρι χν. σταδίων. 650. stadia, miliaria 81, & unum quadrantem conficiunt. Italiam in tot partes.) εἰς καὶ τὴν Ἰταλίαν τοιαῦτα μέρη. Legendum, εἰς τριαῦτα μέρη. Inferius, καὶ τοῖς ἄρχουσι τὰ δυνατά. sensus ἀρχομένοις postulat. Rursum, περὶ τὴν αὐτοῦ ἀποδεχθῆναι. lego ἀποδειχθῆναι.

294. Ac de senatoribus quidem.) τοὺς μὲν δὴ συμβουλεύοντας. scribe βουλεύοντας. iam enim expositis senatorum officijs, ad equitum munera transit.

296. Ab armis & re bellica.) ἄνευ τε ὅπλων, καὶ ἄνευ τειχῶν ζῆν. Vox τειχῶν apertè mendosa est: quid tamen substituam, incertus sum. Rapto uiuere potiss. cogitur.) καὶ ἐκκλησίας μάλιστα ζῆν. Robertus hunc locum castigauit, pro ἐκκλησίας, ἐκ λείας reponẽs. Ego ἐκ λῃστείας malim: est enim affinior uitiosæ, iuxtaq; commodior lectio.

297. Nam rationi consentaneum non est.) τούς τε γὰρ οὕτω πέρυς ἄλογόν ἐστι. Nihil mutandum hic censeo: quanquam Robertus Leonicenum rectius εὔλογον legisse putet.

299. Consuetudine habita tuorũ morum.) προσυγγιγνόμενοι τοῖς τε ἤθεσι. scribendum, προσυγγινόμενοι. Cùm ea in re ipsa conspiciant.) ἐρῶν ἔργα γιγνόμενα. Robertus Steph. malle se ἔργῳ legere inquit. Ego, qui decreuerim nihil mutare, nisi quod omnino ferri non possit, nostram lectionem, ἔργα, retineo. Dicitur enim etiam apud alios autores aliquid ἔργον γίνεσθαι, cùm res in actum & effectum (ut aiunt) perducitur. Exemplũ adscribam, quod nunc succurrit, & est apud Plutarchum de Cæsaris interitu, cæsi apud statuam Pompeij: δαίμονός τινος ὑφηγουμένου, καὶ καλοῦντος ἐκεῖ τὴν πρᾶξιν ἔργον γεγονέναι.

300. In quodam orbis terrarũ theatro.) καθάπερ γὰρ ἐν τινι τῆς ὅλης. lego ἔν τινι.

302. Nihilq; præter ea quæ possides.) καὶ τὸ μηδ' ἐν πλεῖον τῶν, etc. καὶ τῷ &c. scribendum. Rob. Si nihil horum ulli præter alios permiseris.) συγχωρήσῃς τι. Robertum laudo, qui τινὶ emendat.

IN DIONIS LIBRVM LIII. GVILIELMI Xylandri Augustani annotationes.

In ipso indice libri, hæc uerba, ὡς τῆς μοναρχίας ἀφεὶς. &c. sunt præcedentibus adiungenda & legendum: ὡς Καῖσαρ ἐνδημηγόρησεν ἐν τῇ γερουσίᾳ, ὡς τῆς μοναρχ. &c. Porrò in Consulum nominibus et enumeratione, primum ubi est Μειψάνιος, legendũ est Μ. Οὐιψάνιος Λ. υ. Ἀγρίπ. Præterea autem mendosum est, quòd Agrippa hic γ. & deinde δ. ὕπατος scribitur, cùm priori loco τὸ β. posteriori τὸ γ. sit scribendum. unicum enim tantum iam antè Consulatum gesserat Agrippa, uel ipso Dione teste. Item ante hæc uerba, Γ. Νωρβανὸς. Γ. υ. Φλάκκος, sunt interserenda quædam: nempe collega Augusti in nono ipsius Consulatu. is fuit M. Iunius Silanus. quod non modò omnes Chronographi habent, sed apertè ipse Dio infrà in hoc libro testatur. Deinde addendus decimus Augusti Consulatus, in quo habuit collegam C. Norbanum Flaccum, ipso etiam Dione hoc docente. Quoniam uerò non est apud Dionem, ac ne apud reliquos quidem, Statilium Taurũ ante id temporis, quàm collega Augusti fuit, Consulem egisse, Norbanus autem Consul etiam anno DCCXVI, ijsdem prænomine & cognomine reperitur, libro Dionis nostri 48. existimo illud τὸ β. ὕπατος nõ

ad Taurum,

ad Taurum, sed ad Norbanum pertinere. Deniq; ubi est Αὔγουστος τὸ ι. legendum est τὸ ια. sic enim praeter alios ipse quoq; Dio hoc libro habet. Ex quo loco patet, Καλπούρνιος, non Καλπουρνιανός, hic in indice legendum esse. Enimuerò haud incommodè (opinor) subiunxerim, quomodo totum horum Catalogum scribi uelim.

Καῖσαρ τὸ ε.	Μ. Οὐιψάνιος Λ. υ. τὸ β. ὕπ.
Καῖσαρ τὸ ζ.	Μ. Οὐιψάνιος Λ. υ. τὸ γ. ὕπ.
Καῖσαρ Αὔγουστος τὸ η.	Στατίλιος Ταῦρος. ὕπ.
Αὔγουστος τὸ θ.	Μ. Ἰούνιος Σιλανός. ὕπ.
Αὔγουστος τὸ ι.	Γ. Νωρβανὸς Γ. υ. Φλάκκος. τὸ β. ὕπ.
Αὔγουστος τὸ ια.	Γν. Καλπούρνιος Πείσων Γν. υ. ὕπ.

304. Cui etiam sororis suae filiam.) Marcellam nimirum, Octauiae & Marcelli filiam, eius Marcelli sororem, qui Iuliam, Caesaris ex Scribonia filiam, in matrimonio habuit: quam ipsam postmodò Agrippa, marito defuncto, uxorē duxit, Marcella dimissa. Vide Sueton. Augusto, cap. 63. Plutarchum in fine Antonij, &c. Hoc annotandum duxi propterea etiā, quòd hîc Xiphilini exemplum deprauatum est: legitur enim ibi ἀδελφιδῆν falsò, pro ἀδελφιδῆν.

305. Praetoribus ut fit.) τοῖς στρατιώταις, καθάπερ εἴθιστο. Satis liquet, στρατηγοῖς esse legendum, non στρατιώταις.

306. Tantū continentiae esse.) ἵνα ἄλλον καὶ σωφρονῆσαι δεῖ ἀληθείας. Pro σωφρονῆσαι legere uult Robertus φρονῆσαι. Ego, quia necessitas nulla incumbit mutandi, retineo σωφρονῆσαι. Paulo pòst, σεμνυναίμην, ὅτι τὸ, legendum σεσμνυναίμην ἢ ὅτι τὴν, cum Stephano.

308. Deinde quae legib. praecipiuntur.) ἔπειτα δὲ ὅσα προστάττουσιν ὑμᾶν οὗτοι. Scribe ὑμῖν: non enim cum accusatiuo, sed datiuo construitur hoc uerbum.

310. Vt plus q̄ annum.) πλείω καὶ ἐνιαυτοῦ. Lege, πλέω ἢ ἐνιαυτοῦ. Et mox pro φρουροῦντας, repone φορουῦντας. Sex utuntur lictoribus.) ῥαβδούχοις δὲ δὴ πέντε. Audacter hîc ἕξ, non πέντε lego. Praetorum enim fuisse sex lictores, ut Consulum duodecim, uel pueri sciunt: habentq; inde (ut Dio hîc ait) apud Graecos autores nomen. Vocantur quippe ἑξαπέλεκεις. Quo uocabulo usus est Polybius, doctissimus & facundiss. historicus, lib. 3. ubi de Boijs, Romanos colonias Placentiam & Cremonam condentes, inuadentibus disserit. Mox, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἀριθμοῦ ἀπ' αὐτοῦ lego. Istae quoq; prouinciae.) περὶ αὐτοκράτορι καὶ ἐκεῖνοι προσετέθησαν. Emendo, ἐκεῖνα, scilicet ἔθνη.

311. Ac diuidendis prouincijs.) καὶ τὰ περὶ τὴν τῶν θεῶν διανομῆς. θεῶν uox est corruptissima, cùm debeat esse ἐθνῶν. Ab eo que perfecta.) Lacuna hîc est. Videtur aūt hîc fuisse cōtextus: Ab eoq; perfecta monarchia initium sumpsit. Vnius enim, &c. Plerunq; nūc etiam.) ὡς πλῆθει γινόμεναι, καὶ νῦν τὴν ἡμετέραν. Robertus sententiā staturam putat, si pro νῦν, πλὴν legatur. Ego πλὴν potius post νῦν addendum iudico, & tamen haud dubito, quin aliquid desit adhuc.

313. More Hispanorū se consecrans.) Non memini, me de hoc Hispanorū more quippiam legere. Apud Caesarē lib. 4. bell. Gallici haud dissimile quippiam de Soldurijs refertur, usitatum apud Gallos Sontiates. Ex senatoribus forte quindecim delegit.) πεντεκαιδεκάτους κλήρους λαχόντας. Corrupta lectio, eam sic emendandam certus sum: πεντεκαίδεκα ἐκ κλήρου, &c. sic etiam Xiphilinus.

314. Per coitiones aut ambitū.) ἐκ παρακελεύσεως, ἢ καὶ δικασμοῦ. scribe δεκασμοῦ. id enim est largitio propter magistratum adipiscendum. & sic scriptum est apud Xiphil. Et alia id genus.) τὰ τοιαῦτα καὶ λέγοι. Verba sunt transposita. Scribe, καὶ τὰ τοιαῦτα λέγοι. Sed in Augusti.) ἀλλ' ἔς τε τὸ αὐτὸ ἐκείνου. Emendatius αὐτοῦ leges.

315. M. Egnatius Rufus.) Μάρκος ὁ Γνάτιος. Legendum, Μ. ὁ Ἐγνάτιος. sic enim Suetonius, sic Paterculus.

316. Porticū Neptuni.) τὴν τοῦ Ποσειδῶνος ὀνομασμένην. Adde uocē στοὰν, quae intercidit. Vrsos trecentos.) ἄρκτους τε τριακοσίας. τριακοσίους Xiphilinus.

Cuius

317. Cuius tum rex erat Sabos, Aelius Largus.) ἧς Σαβῶς ἐβασίλευεν, Αἴλιος γάλλος. Apud Xiphilinum non Σαβῶς, sed Σαμῶς legitur. Porrò autem non γάλλος, sed λάργος est scribendum. sic enim & Xiphilinus habet, & Gallo Largum successisse in Aegypti præfectura, Dio suprà innuit, ubi quidem Valerius Largus dicitur. Si quando prælium commisissent.) προσμίξειαν αὐτοῦ. Quod αὐτοῖς rectè docet legendum Robertus, etiam Xiphil. habet. Athlulorum enim tenus.) Αθλούλων. Apud Xiphilinum sanè habetur non ita, sed Επιβούλων. Sepulcrum ab ipso factum.) ᾧ ᾠκοδόμηται. ὃ scribe.

IN DIONIS LIBRVM LIIII. GVILIELMI Xylandri Augustani annotationes.

319. In nominibus Consulum, ubi legitur, Α. Αἰβούτιος Λ. υ. Λέπιδος, notandum est, Consules unius anni intercidisse: & est ita legendum, Λ. Αἰβούτιος Λ. υ. Μ. Λόλλιος, Κ. Λέπιδος ὑπ. sic enim hi & à Dione hoc in libro nominantur, & à Cassiodoro, ac reliquis Chronographis. & Horatius libro 1. epistola ultima:

Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno. Deinde, ubi est Γ. Σέλ. lege Γ. Σίλιος, ex Dione. Rursum, pro Γαῦλος Ἰούνιος, &c. Γάϊος Ἰούνιος scribe. nam Caium Iunium Dio inferius scribit: sicut reliqui etiam. Pòst, Μ. Λ. Ἰούνιος Λ. υ. scribendum Μ. Ἰούνιος, &c. Vbi est Φοῦρνος Μ. Λικίννιος. Illud Φοῦρπος cum Roberto in Φρυγὶ esse mutandum censeo, ut sit Pisonis cognomentum. prætereaq; scribo, Μ. Λικίνιος Μ. υ. Κράσσος. Deinde, pro Γαῦλος Κύϊντος, &c. scribo Γ. Κυϊντίλιος Σεξ. υ. Οὐάρος. Et deinceps, Μ. Οὐαλέριος Μ. υ. Μεσσάλας Βαρβάτος. Barbatum autem eo liberius lego, quòd sciam Messalæ Barbati etiam Suetoniū meminisse in Claudio, cap. 26. Itaq; qui hîc Messalam iterum Consulem scribunt, confundunt Corvinum cum Barbato: non rectè quidem ij, nisi alios autores secuti uideantur. Porrò, pro Γαῦλος Φλ. Γαῦλος Φάβιος scribendū, ex Dione. Deniq; Αφρικανὸς uox loco mota est, & subdenda post hæc demum uerba, Κ. Φάβιος κ. υ. Αφρικανὸς: ut etiam habet Suetonius in Claudio, cap. 2. ubi tamen, sicut & apud alios, Iulius Antonius, non Antoninus legitur. estq; is M. Antonij filius, qui anno V. C. 741. prætor fuit, ut tradit Dio: præsertim cùm hîc quoq; Μ. υ. scribatur. ut dubium esse nequeat, illud Αφρικανὸς ad Fabium pertinere: & pro Αντωνῖνος, scribendum Αντώνιος.

320. Fratrem hunc eius.) ἀδελφὸν τοῦ Πλάγκου. Lege Πλάγκου. Absentes exilio damnati sunt.) εἰρῶσι μὲν ὡς καὶ φεύξόμενοι. ἐρήμην μὲν ὡς καί, &c. scribe, ut rectè docuit Robertus.

321. Quòd nisi in iudicio quodam.) εἰ μὴ καὶ ἐν δὲ νίκη. δίκη lego. Sed ingenuè fateor, me hunc locum non intelligere: ita tamen, ut negem esse integrum. His enim tintinnabulis.) Laudo Robertū, qui sensit deesse hoc loco ea uerba, κώδωσι χρῶνται, inserēda ante hæc: ὅπως σημαίνειν σφίσιν, &c. Rebellionem fecerunt.) ἐπολέμησαν αὐτοῖς: lego αὖθις. In seruitutem redigeret.) ἐδούλωσαν. Corrige ἐδουλώθησαν. Egregie re gesta.) αἰωνισάμενος. scribe ἀγωνισάμενος. L. Silanus.) Σιλανὸς legi, nō Σιλανός.

323. Vti maiorum suorum institutis permisit.) τοῖς πατρίοις σφίσι τρόποις ἄρχεσθαι. Addendum uerbum συνεχώρησε, aut simile, ut constet sententia. Vnus ex Indis Zarmarus.) Apud Xiphilinum Zamarco nomen est, Ζάμαρχος. Q. Lucretium.) Suprà in Catalogo erat, L. Lucretius, falsò, ut arbitror: Cassiodorus quoq;, & alij, Q. uocant. Per quinq; annos.) ἐς πέντε παρακληθείς. Adde ἔτη.

324. Velle se iuramento obstringere.) καὶ ἐμμένειν σφίσιν ὀμόσαι ἤθελον. Legendū, ὀμόσαι ἤθελον. Infensus esset.) καὶ διὰ μίσους οὐχ ὅτι, &c. Scitè Robertus deprehendit, διὰ μίσους esse legendum.

325. Etiam si id iustissimè fiat.) καὶ ὅτι μάλιστα δικαιότατος συμβῇ. Non improbo coniecturam Roberti, δικαιότατα legentis.

328. Camuni & Vennonetes.) Cur sic uerterim, & rectè ne id fecerim (nam in Græco est, Καμμόνιοι καὶ Οὐγγίοι) ex Plinij libro tertio, capite uicesimo, lector intelliget.

M. Lollius

M. Lollius Rhymetalci.) μάρκελλος λόλλιος ῥωμητάλκης. Legendum utique, μάρκος & ῥυμητάλκης. Paulo post, pro τίγκρηνοι, repone τέγκτηροι. Porrò ubi est, τὴν τε γερμανίαν καὶ τὴν γαλατίαν, omnino hæ uoces inducendæ sunt, & remouendæ, τὴν τε γερμανίαν. nam trans Rhenum Germaniam nullam tum fuisse, sed Galliam, euidentißimum est. Decembrem.) Δεκέμβριον scribe, non Δεκέβριον.

329. Vedius Pollio.) οὐήδιος πωλίων. Lego πολλίων, & deinde πολλίωνα, &c. Vide de hoc Plinium libro nono, capite uicesimotertio. Meminit & Tacitus libro primo. Pausilypum.) τὸν παυσίλυπον. τὸ legerim, ut sit generis neutrius. sic Plinius libro nono, capite quinquagesimotertio. Quasi non alijs quoque, &c.) οὐχ ὅτι καὶ ἄλλοις. Lego, οὐχ ὅτι μὴ καὶ ἄλλοις.

331. Iulius Antonij F.) ἰούλλος. ἰούλιος, ut suprà ostendi. Quoniam earum ædibus contigua erat.) ἔδωκεν ἐπεὶ δὲ ὁμότοιχος, &c. Ita lege, ἔδωκεν, ἐπεὶ ὁμότοιχος, &c. lin. κορνηλ.

332. Tamen ipse gladiatorios ludos.) καὶ αὐτὸς τὰς μοναρχίας διετέλεσε. μονομαχίας lego cum Roberto. Vt senatores quoties in curiam conuenirent.) Locus hic mirū in modum est & corruptus & mutilatus: ὁσάκις ἂν ἕδρα αὐτό, ἢ καὶ τὴν, &c. Equidem non me fugit, ἕδραν apud Dionem uocari consessum Senatus. ut libro sequenti: ὁ δ' Αὔγουστος τάς τε τῆς γερουσίας ἕδρας ἐν ῥηταῖς ἡμέραις γίγνεσθαι ἐκέλευσεν, &c. ut haud dubiè hic quoq; ἕδρα aspiratè sit scribendum. Sed tamen reliqua uerba esse & deprauata, & manca, sensus ipse docet. Faciam autem quod possum, id est, apponam Suetonij hac de re uerba, si quid ea lectorem poßint adiuuare, in promptu ut habeat. Quò autem (inquit ille capite tricesimoquinto, uitæ Augusti) lecti probatiq; & religiosius, & minore molestia, Senatoria munera fungerentur: sanxit, ut priusquàm considerent, quisque thure ac mero supplicaret apud aram eius Dei, in cuius templo coiretur: & ne plus quàm bis in mense legitimus senatus ageretur, scilicet Calendis, & Idibus, &c. Quibus ex uerbis, & illis Dionis, τὸ δὲ, ἵνα ἀχνητὶ συνίωσιν, apparet alterum membrum hoc loco intercidisse. In Cheruscorum.) χερουσκίδα. Legendum χερουσκίδα, ut antè χαυκίδα. Lupiæ & Alisonis fluuiorum.) καὶ ὁ Ἐλίσων. Alisonem dicit Tacitus libro secundo, his uerbis: Cuncta inter castellum, Alisonem, ac Rhenum nouis limitibus aggeribusq; permunita. Quo in loco Tacitus loquitur de discussa obsidione castelli ad Luppiam positi: ubi tamen (quod obiter monere uisum) imperitè quidam castellum Alisonem legerunt, ut Aliso sit nomen castelli: quod falsum esse Dio nos docet. Taciti locus animaduersus

334. Bessus natione.) θρᾷξ βεσσός. Suprà ostendi βησσὸς, & βησσῶν scribi oportere: quam lectionem hîc annotatam Robertus Stephanus testatur. Pecuniam ad imagines faciendas S.P.Q.R. conferrent.) εἰς εἰκόνας ἑαυτοῦ καὶ ἐκείνη καὶ ὁ δῆμος, uitiosè. Sic emenda, εἰς εἰκόνας αὐτοῦ καὶ ἐκεῖνοι, &c. Deinde pòst paulo ἔστησεν, non ἔστησαν. Ac pro τοῦ τέλους, τοῦ ἔτους lego. Id si quis reddendum non putet.) καὶ ὅπερ μὲν, εἴ γέ τῳ πιστὸν οὐ παρεδέδοται. Puto sic scriptum ab autore: εἴ γέ τῳ οὐ πιστὸν, παραδέδοται. Mox, ἰουνίου ἡρώου, legendum utiq; ἰουλίου.

IN DIONIS LIBRVM LV. GVILIELMI Xylandri Augustani annotationes.

335. Consulum nomina in annos septendecim cùm annotauerit Dio, tamen hic tantum sedecim annorum exponuntur: ita quidem, ut collega etiam Augusti XII. Consulatus desideretur. Ac tametsi nouerim, esse qui à Drusi Consulatu usque ad M. Furij, & Sexti Nonij Consulatum inclusiuè tantum sedecim annos numerent: tamen certum est, Dionem hoc loco ab ijs dissensisse, ac septendecim numerasse, quemadmodum & Caßiodorus habet. Causam differentiæ mox indicabo. Αὔγουστος τὸ ιβ. ὕπ.) His adde (ut ex reliquis Chronologis habetur) Λ. Σύλλας. Deinde anni DCCL. Consules hos poßumus ponere: Γ. Καλβίσιος Σαβῖνος τὸ β. Λ. Πασσιηνὸς

σιλιανὸς Ῥοῦφος. Cogimur aũt eos aliunde mutuari, quoniam inter Lælium Balbũ ac C. Antistium Consules, & L. Valerium ac Cn. Cornelium Cinnam, nullius mentio fit Consulis in Dione, mea quidem fert sententia: quia multa ex hoc libro interciderunt. M. οὐαλέριος. Μ. ἢ Μεσσαλᾶς ἢ Μεσσαλῖνος.) Probo posterius. Γ. Καῖσαρ Αὔγουστος τὸ ι.) Legendum utique, (Roberto etiam annuente) τὸ ιδ. id est XIIII. Nec me fugit, Suetonium Augusti tredecim tantum Consulatus numerare, totidem' que etiam Tacitum, qui Augustum numero suorum Consulatuum Valerium Coruinum, & C. Marium simul æquasse, libro primo scripsit. Veruntamen quia tredecim Augusti Consulatus diserte sunt ab autore nostro iam antè recitati: quatuordecim utiq; legendum est, idq; etiam apud Caßiodorum. Cur eum Tacitus & Suetonius omiserint, facilius puto intelligeremus, si Dionis ea de re uerba haberemus: nunc id conijcere tamen possumus, non gestum fortaßis eum ab Augusto, sed omnino aut repudiatum, aut statim alij traditum, sicut & alias fecerat. Illud magis mirum, cur alij hunc totum annum omiserint, cùm eum Caßiodorus habeat, eundémque quem Dio collegam Augusto XIIII. Consuli aßignet L. Paulum. Nobis is annus prætereundus nullo modo uisus est. id' que tanto minus, quòd infrà libro sexagesimo, quem annum Dio octingentesimum Vrbis conditæ habet, is apud alios DCCXCIX. dicitur. Vnde patet, uno anno nostram aliàs præcedere rationem, ut ibi quoque dicemus. Π. οὐινίκιος ἢ Μινουκιος.) οὐινίκιος Vinicius legendum Velleius docet. & pro Ν. ὑὸς, reponendum Μ. ὑὸς. Scribens enim ad M. Vinicium, patrem eius P. Vinicium apertè nominat: quo Consule Tiberius Rhodo redierit. Deinde auum M. Vinicij, ipsum etiam M. Vinicium appellat. οὐάλαυσος.) fortè οὐόλαισος: quod cognomen Valeriorum fuit. Κ. Καίλιος.) scribe Κ. Καικίλιος. Μ. Φούρνιος.) Vtique Φούριος est scribendum, ν omisso. Furius enim Camillorum nomen est, non Furnius.

336. Inde in Cheruscos conuerso itinere, Visurgin transgressus.) πρός τε τὴν Χηρουσκίαν μετέση, καὶ τὸν Οὐσίσουργον, &c. Legendum Χερουσκίαν, & Οὐίσουργον, id est Visurgim: quem suprà falsò scriptum habuimus Οὐίσουτρον. Mox, pro Αλβκίου, lego Αλβίου, ut est apud Xiphilinum.

337. Et non modò homines.) Ante hæc uerba deesse aliquid, satis patet: mihi tamen restituendi facultas (fateor) abest. Certè uidetur Augusti lex aliqua de ijs quæ mortis causa legantur, intercidisse: utcunque eodem modo apud Xiphilinum legatur. Quæ deinde more Romano.) καὶ αὕτη μετὰ ταῦτα καὶ ἡ κύρωσις. Legendum, καὶ αὐτῇ. Cum honore tamen Tribb. pleb. anteirent.) καὶ τὴν τῶν δημάρχων προτετιμημένοι. Vitia tolles, si legeris, καί τοι τῶν δημάρχων προτετιμημένοι. quod etiam Robertus Stephanus deprehendit.

338. Pignoris loco.) ὥσπερ τι ἐνέχειρον. scribe ἐνέχυρον. Infrà, pro ἀφιὲς, ἀφείς. Exceptis Cantabris.) πλὴν τῶν Καντάβρων. Certè adduci non possum ut credam, hoc Cantabrorum nomen non esse falsum. Quid enim Cantabris cum Germanis commercij, aut cur Cantabros debellaturus Rhenũm transiret, aut cur tandem illi eam expeditionem metuerent, tam longè ab ipsis auerso bello? Id monere uolui, ut qui possunt, corrigant hunc locum: me sanè hîc ingenium & autoritas scriptorum, aut certè memoria destituit. Pro πείσεσθαι autem, legendum scio πεισεσθαι.

340. D. Lælium Balbum.) καὶ Λούκιος Βάλβος. Ipsius Dionis in indice libri, & reliquorum autorum testimonio, Λαίλιος, non Λούκιος est scribendum.

341. Corpora porrò Caij & Lucij.) τὸ δὲ Λουκίου τό τε Γαΐου, &c. Non possum mihi persuadere, non intercidisse hoc ex loco permulta, quibus inter alia Caij & Lucij interitum Dio descripserit, cùm quòd in ipso indice libri ea historia promittitur, tum quòd leuiora multa consectatum autorem nostrum, eorum mortem silentio inuoluisse non sit consentaneum. Iam Zonaras etiam (quem nuper editum magnificentiæ uiri uerè magnifici ac generosi Domini ANTONII FVGGERI, laboribus autem honestißimi ac doctißimi uiri Domini Hieronymi Vuolfij, meriti

meriti de me optimè amici debemus) cùm permulta in historia horum temporum ad uerbum è Dione transcripserit, uestigiaq; eius diligentissimè (nec id dissimulanter) consectatus sit, de Cæsarū horum ritu ea habet, quæ ipsis uocabulis esse à nostro autore eum mutuatum, contendere ausim. Quid quod inscriptio præsentis libri etiā de Augusti tēpli dedicatione, fanoq; Martis in eo pollicetur, de quibus sanè ne ullam literam nos habemus? Quid, quod Consulum ab anno 748, usq; ad 758, nulla ne ullo uerbo fit mentio? Ea igitur quoq; amissa sunt. Quoniamquidem uerò sine exemplaris alicuius auxilio restitui nequeunt, mihi satis fuit ad præsens indicasse, lacunam hic esse relinquendam. In Germaniam ablegauit.) εἰς τὴν Κελτικὴν. Deest uerbum ἐξέπεμψε, aut simile. Mox: αὐτὸν ἐκείνου, legendum ἐκεῖνον, scilicet Tiberium.

342. A' curis uacet.) ἀπομεμερίσει, scribe ἀπομεριμνήσει.

343. Te incolumi ipsa quoq; hodie regnans.) Ante δεινὸν δ᾽ ἔτι παθόντος, Xiphilinus hæc quæ inserui uerba habet: καὶ σωζομένου μὲν σοῦ, καὶ αὐτὴ τὸ τήμερον ἄρχουσα. Lenibus corporis exercitijs.) αἰωρήμασι. De his alij multa. Xiphilinus habet αἰονήμασι. Hinc suspicor αἰονήμασι legendum, id est perfusionibus, rigationibus liquorum, ἀπὸ τοῦ αἰονᾶν. Paulo suprà: ὅτι φοβούμενοι. Xiphilinus rectius, οἵ τι φοβούμενοι. Vt que in alijs rebus modò grauiores.) καθάπερ ἐν τοῖς τᾶλλα. Excidit aliquod participium, ut πλημμελοῦντων, aut simile.

344. Quo intelligitur pœnas non faciliores.) ἐξ οὗ τούτων ἐκείνοις μὲν ῥᾷον. Sensus postulat, ut legamus ἐκείνοις μὲν οὐδὲν ῥᾷον: ut est etiam apud Xiphilinum. Versu proximo, ἀπηγορίαν, scribe ἐπηγορίαν. Vt in officio maneant.) ὅπως σωφρονῶσι, καὶ πρόσετι μὴ δυνηθῶσιν. Deest aliquid: puto ἁμαρτάνειν. Facinoris alicuius causa capite plectas.) θανάτῳ μὲν μηδὲν ἔτι δεινὸν δρᾶσαι σωφρονίζειν. Liquet mendosè ita legi. Possunt autem omnia ex Xiphilino restitui, qui sic legit: θανάτῳ μὲν μηδένα τῶν τοιούτων ζημιοῦσθαι, ἑτέρως δ᾽ ἔπως αὐτὸν, ὥστε μηδὲν ἔτι δεινὸν δρᾶσαι, σωφρονίζειν. Paulo pòst: καὶ τείχη ὅπλα. scribe, καὶ τείχη καὶ ὅπλα. Idem.

345. Quia tantam urbem.) πόλιν τηλικαύτην τὴν. Abundat τὴν.

346. Decima Gemella.) δεκάτροι. scribe δέκατοι. Infrà: καὶ τῇ Γερμανίᾳ τῇ ἄνω. scribe, καὶ ἐν τῇ Γερμανίᾳ. Ipse acceptos adseruauit.) Obscurus est locus, nec, ut credo, integer. Quò enim id uerbum referendum est? Tot sunt legiones.) νῦν μὲν δὴ τοσαῦτα τείχη, ineptè, pro τέλη. Suprà, Αντώνιος ὁ Μάρκος. repone Αντωνῖνος.

347. Munus gladiatorium præbuerunt.) μονομαχίας ἀγῶνας. Xiphilinus aliter hic habet: nempe, ludos Circenses editos, in ijs rhinocerotem ab elephanto uictum, & diuitē quendam olim equitem depugnasse.

348. Progressusq; est primo ad Erygrum.) τοῦ Ἐρύγρου. Nō inuenio ullum fluuiū aut hoc, aut simili nomine apud antiquos aut recentes Germaniæ descriptores. Ex Velleio Paterculo (qui hanc rem fusè tractauit) τοῦ Ῥλώου legendum uideretur, ubi ita scripsit: Deniq; quod nunquam antè spe conceptum, nedum opere tentatum erat, ad quadringentesimum miliarium à Rheno usque ad fluuium Albim, qui Senonum Hermundorum que fines præterfluit, Romanus cum signis perductus exercitus, &c. nisi Ἐρύγρου uocabulum alicui nimis differre à Ῥλώου putare posset: cum tamen multa sint apud Dionem mirè aliò detorta. Bato eorum aduentu.) αὐτὸ θόμενος δὲ τῆς προσόδου αὐτῶν ὁ Κάτωρ, ineptè: pro Βάτων. Montem Almam.) Αλμαν. Sanè Velleius Claudium montem uocat. Sisciæ commorarentur.) ἐν Συσκίᾳ ἔχοντο. Malim Σισκίᾳ. Velleius: Ipse asperrimæ hyemis initio regressus Sisciam. Dixi de hoc oppido suprà ad librum 49.

349. Ludosq; magnos uouit.) κατά τε τῆς πανηγύρεως τῆς μεγάλης ηὔξατο. Rectè me sententiam expressisse confido, utcunq; locus sit corruptus. Planasiam.) Perperàm Παλνασίαν habetur, pro Πλανασίαν. M. deinde Furio Camillo.) Μ. δὲ δὴ Φουρίου. Φουρίου legendum, ut dixi.

IN DIONIS LIBRVM LVI. GVILIELMI Xylandri Augustani annotationes.

350. *In Consulum nominibus hæc sunt emendanda. Pro* Ρομπαῖος *scribendū* Ποππαῖος, *ut* Robertus *Steph. etiam monet.* Γ. Φόντιος.) *Scribo* Φοντήιος. καὶ Κιναλάριος.) *Nescio quid hoc sit.*

352. Legibus non obtemperantes, *&c.*) οὐ πείσεσθε τοῖς νόμοις. *Lego* πείθεσθε, *cum* Roberto.

353. Viris immaturas.) καὶ μηδέπω γάμων ὥρας. *Legit* ὡραίας *idem, quod non improbandum planè est. malim tamen* γάμων ὥραν ἐχούσας, *quo modo Plutarchus in Theseo de Helena est locutus.*

354. Lex Pappia Poppæa.) ὅ τε Πάππιος καὶ ὁ Πόπλιος νόμος. *Apparet ex Cornelio Tacito, Pappiam* Poppæam *legendam esse, & pro* Πόπλιος, *&* πόπλιος *iterum,* Ποππαῖος *scribendum. Sic enim ille libro tertio: Relatū deinde de moderanda Pappia Poppæa, quam senior Augustus post Iulias rogationes incitandis cœlibū pœnis, & augendo ærario sanxerat, &c. Atq; eo magis lectionem Taciti probo, quòd Publius nomen non est, sed prænomen, Poppæus aũt nomen est. Suetonius quoq; in Claudio meminit huius legis, capitibus 19. & 23.*

355. In diuersa loca discurrente.) ἄλλη καὶ ἄλλη περιφοιτῶντος. *scribe* περιφοιτῶντος. Multis conuallibus abruptus erat.) πολλαχῇ κατέτμητο. *scribe* κατετέτμητο.

356. Post administratam Syriam.) μετὰ τὴν τῶν Σύρων ἀρχήν. *Hæc uerba ex Xiphilino inserui.*

357. Ad flumen Visurgin.) Οὐσίσουργον. *scribo* Οὐΐσουργον. Non modò fidem omnibus ijs qui, &c.) καὶ πᾶσι τοῖς περὶ τότε γιγνομένοις ἀπιστοῦσι. *Deprauata est lectio, quam sic corriges:* καὶ πᾶσι τοῖς τό, τε γιγνόμενον ἀπιστοῦσι. Quæ iam in promptu certo quodam loco.) ἐν ἑτοίμῳ ποιούσας. *Lege,* ἐν ἑτοίμῳ που οὔσας. *Paulo inferius malim* νωτοφόρα, *quàm* νωτοφόρια.

358. Robustissimus quisq; euaderet.) ἐρρωμενέστατοι πολλοὶ ἀπιέωσαν. *Postrema hæc dictio uitiosa apertè est: scribendum censeo* ἀπιέωσαν. Ac quoniā ij, qui militari.) καὶ ἐπεὶ τῶν τὴν στρατευσίμων. *Scribendum utiq;,* καὶ ἐπεὶ μηδεὶς τῶν τὴν, *&c. cum* Xiphilino.

360. Cùm antea in senos menses.) πρότερον γὰρ καθ' ἕκαστον μῆνα. *Sed hæc uitiosa est lectio, cùm suprà* Dio *ostenderit libro 53. (346) singulis sex mensibus semel eum consiliarios mutasse. Ergo pro* ἕκαστον μῆνα, ἑξάμηνον *repone, aut* ἑκμηνον, *ut habetur hîc in* Xiphilino. Ideo uates eum centesima pòst die.) ὅθεν οἱ μάντεις τῇ μετὰ τὸν αὐτὸν ἡμέρᾳ. *Legendum est,* τῇ μετὰ τὸν αὐτὸν ἑκατοστῇ ἡμέρᾳ. *id enim & ratio huius interpretationis factæ à uatibus desiderat, & Suetonius apertè ita habet capite 97.* Sergij Sulpicij Galbæ.) *Falsum est hîc* Σερβίου, *pro* Σεργίου.

362. Suis subditis potiora, ut Rempublicam.) πολὺ τὸ διάφορον αὐτοῖς δυναμένοις. *Inter duo postrema uocabula hæc interserēda sunt:* πρὸς τὸ ὑπήκοον ἦ, τά τε κοινὰ πᾶσι τοῖς. *Ea cùm hîc desint, asterisco notatus est locus: sed ex* Xiphilino *ita, ut dixi, restituitur integritati.* De diuo Augusto.) καὶ ὧδε περὶ θείου ἐκείνου. καὶ *dele, nam abundat.*

363. Metuens ne multis simul.) καὶ μὴ φοβηθεὶς μὴ πλλοῖς. *Legendum,* καὶ φοβηθεὶς, *&c. Et pòst,* δημωφελέστατα, *non* δημοφ.

364. Quis autem fuit, qui suam unicam domum.) τῆς ἰδίας μόνης. *Si sic legas,* ἔλλειψις *erit, Græcis familiarissima. neq; oportet* μόνης *in* μονῆς *conuertere, quod Robertus uult: non ineptè quidem, non tamen necessariò.*

365. Semper uel in curia.) εἴ ποτε ἢ ἐν τῷ συνεδρίῳ. *Scripserat Dio* ἀεί ποτε. Adepti fuissemus.) ἀναγκαίως κεκτῆσθαι. *Lego* κτήσασθαι.

Iussu

366. Iussu senatus.) ὡς που τῇ βουλῇ ἐδεδώκει. Hæc uerba non intelligere me, liberè con-fiteor: nisi forte ἡ βουλὴ legas, aut τῇ βουλῇ ἐδόκει.

IN DIONIS LIBRUM LVII. GVILIELMI Xylandri Augustani annotationes.

Passum fuisse hunc librum & sequentes maximam cladem ac detrimentum, cùm multis alijs rationibus deprehendi potest, tum uerò his in primis. Primò, cùm inscriptio huius libri tantum usq; ad mortem Drusi (qui fuit filius Tiberij) ostendat historiam porrectam fuisse, quæ hoc libro cõprehenderetur: cùm is mortuus sit (teste Cornelio Tacito lib. 4. quem quidem Dio diligẽter secutus est autorem) C. Asinio & C. Antistio Coss. Tiberius uerò obierit decimoquarto pòst anno, satis equidem perspicuũ est, Tiberij mortem nequaquam hoc in libro narratam fuisse, sed in sequenti. Idem deinde ostendit ratio temporũ per Consules enumerata. Quia enim in titulo est, historiam undecim annorũ hoc libro exponi, cùm amplius uigintiduobus annis Tiberius summæ rerũ præfuerit, liquet libro de-mum 58. reliquam eius uitæ partem à Dione expositam, uidelicet rebus sub Tiberio gestis amplioribus quàm quæ unico possent libro includi. Accedit huc firmißimum argumentum, quod in titulo eius libri, qui huic, quem præ manibus habemus, proximè subiungitur in Parisiensi exemplari, & 58. uocatur, apertè mentio fit libri sexagesimi, qui ipsum proximè sequatur. Quippe in eo quem dixi libro nõ modò C. Caligulæ uita, quã index pollicetur, nec quadriennij modò historia, cuius ibi Consules recensentur, sed Claudij insuper uita compræhenditur. Ex quibus omnibus relinquitur, hunc quem inscriptio nostri codicis quinquagesimumseptimũ dicit, esse in unum ex duobus libris, quinquagesimoseptimo & octauo nimirum, conflatum, qui Tiberij imperium enarrarent: mutilis sanè illis, et non exigua parte sui mulctatis. Itemq; eum qui quinquagesimus octauus inscribitur, esse cõpositum ex alijs Dionis duobus libris, quinquagesimonono scilicet, in quo Caligulæ, & sexagesimo, in quo Claudij Monarchia describeretur. Ita fit, ut cùm codex noster uigintitres solùm libros profiteatur, nos uigintiquinq; habeamus: ita tamen, ut hi quatuor postremi non integri, sed lacunosi, & multis in locis cùm interpolati interruptiq;, tum uitiati intelligantur. Cui rei documento esse præter alia potest uel hoc, quòd penè totidem uerbis eadem apud Xiphilinũ (qui Epitomen tantum scripsit) leguntur: ac nisi in quibusdam locis nostra quàm ipsius essent uberiora, uerisimile poterat esse, inde Dioni hæc adiecta fuisse. Nos, quantum eius fieri cõmodè poterit, Suetonij & Taciti, ac nostri etiam quandoq; ingenioli beneficio freti, nonnihil tamen huic malo medebimur. Quod ad Consulum nomina attinet, nunc agamus. Γ. Καικίλιος.) Tacitus libro 2. C. Cælium uocat: Rufi cognomen habẽt alij. Sed de Cæcilij ac Cælij nominibus, quæ eidẽ apud diuersos autores tribuũtur, diximus supra ad librum 42. Porrò, nõ Πομπωνιανὸς, sed Πομπώνιος scribendum, si Tacitum & alios sequimur. Γ. Νωρβανός.) Scribendum Λ. Νωρβανὸς. sic & ipse Dio infrà, & Tacitus, & reliqui. Μ. Αὐρήλιος.) Cornelius initio tertij libri Caium nominat. Συλπίκιος.) Γ. prænomen adde, quod omnes habent. Γ. Αντίστιος γ. υ. Ιὄυς.) Vetus, cognomen ei apud Chronographos est. & suprà quoq; libro 55. & Cornelio Cethego prænomen Sexti, non Sergij. Pro Κηλουσέλλιος, scribe Λ. Ουισέλλιος.

371. Diuersum ab his quæ egisset consilium.) ὃ γάρ που καὶ φρονεῖν οὕτως ἐδόκει. Postremum uocabulum omittendum est: abundat enim, cùm mox sequatur ὑπελάμβανεν. Patris patriæ nomen.) τὸ πατρὸς καὶ τὸ πατρίδος. καὶ elidendum. Robert. Neq; si quis eam iurasset.) οὔτε καὶ ὀμόσας τις αὐτὴν. Robertus putat legendum, ὅτε καὶ ὀμόσας. quod cur non probem, facit repetitio negationis, (οὐκ ἐπέτρεψε) dura omnino, & inepta futura. Itaq; sic emendo, secutus cùm rationem, tum Xiphilini testimoniũ: οὔτ᾽ εἰ καὶ ὀμόσας, &c. tunc omnia erunt planißima. Paulo inferius πρῆσαν τὴν νεμησίαν. probo ipsius iudiciũ, legoq; πρὸς αὖ, &c.

373. Pulla ipse penula.) φαιὰν μανδύην ἐπενδύς. Malim legere cum Xiph. μανδύαν.

374. Septuagenis quinis denarijs.) καὶ πέντε καὶ ἑξήκοντα δραχμάς. Scribendum est ἑπτήκοντα, ex libro præcedenti. Reliquosq; hortans.) καὶ τοὺς λοιποὺς καθίζων. quod participium hîc locum non habet.

375. Hominẽ interemit.) καὶ τὸν ἄνθρωπον ἀποκτεῖναι πάντας. Lego, καὶ πάντως.

Quoties usus esset, factum.) ὁσάκις ἐγγύῳ ἐδέκσᾳν. Lege, ὁσάκις ἐδέκσᾳν, ἐγγύῳ. Marcellus quidã.) Γόρκελλός τις ὑπολαβὼν. Secutus sum Xiph. qui Μάρκελλός τις hab...

376. Perdetur seditione.) ἐλᾶ στάσις. Malim ὀλεῖ στάσις, sicut est apud Xiph. in N... one. Cn. Pisonis.) *Prænomen addidi ex Suetonio, & Tacito, qui libro 2. rem totam copiosè & summo artificio descripsit. Mihi quidem multa ante hunc locum desiderari uidentur: qui enim tam abruptè Germanici uictorijs Germanicis, mortem in Syria Dio contexuisset, intermedijs, & Consulatu Tiberij tertio, ac secundo Germanici prætèritis?* Nõ modò qui contra Augustũ.) καὶ ταῖς τῆς ἀσεβείας δίκαις οὐχ ὅσον, *&c. Locum esse mutilum, ex apposito asterisco patet. Xiphilinus retinuit ueram lectionem:* δίκαις, εἴ τις οὐχ ὅσον, *&c.*

377. Seij Strabonis.) τοῦ Στράβωνος. *Et hîc nomen apposui ex Taciti quarto, quod tamẽ hîc scripsisse Dionem existimo. Cæterùm, ubiq; malim scribere* Σηϊανὸς, *quàm sine η,* Σιανὸς. M. Gabio.) *Apud Xiphilinum Sabio,* Σαβίου *legitur: utrum rectius, indicare non possum.* C. Lutorius Priscus.) *Apud Cornelium Tacitum lib. 3. Clutorius Priscus scriptum est: atque haud scio an mendosè, sanè quàm procliui ad mendam gradu. Quod autem ibi legitur, Igitur factum S.C. ne decreta patrum ante diem ad ærarium deferrentur, &c. locus unius uocabuli elisione deprauatus est: potest autem cõmodißimè restitui ex Dione nostro, si ita legas: Igitur factum S.C. ne decreta patrum ante decimum diem, &c.*

Taciti locus restitutus.

378. Mirum in modum.) θαυμαστὸν δέ τινα. *Scribe cum Xiphilino,* δή τινα. Liuillæ nomen fuisse.) Λουίλλαν. *scribe* Λιουίλλαν. *Liuilla hæc, ut à Dione ac Suetonio ubique dicitur, in Tiberio, Caligula, & Claudio, (Tacitus enim constanter Liuiam nominat lib. 4. nisi codex fallat) filia fuit Drusi, ex Antonia minore, soror Germanici & Claudij, C. primùm Cæsari, deinde Druso nupta fuit. Sed de his suo loco.* Cremutius Cordus.) *In Græco est* Κλεμούλιος, *apud Xiph.* Κρεμούλιος. *Tacitus Cremutium nominat, quem sequendum duxi. Porrò autem ait hoc accidisse Cornelio Cosso, Agrippa Asinio Consulibus, qui postremi sunt inter eos Cõsules, qui in huius libri indice continentur, ad annum scilicet 778.*

IN DIONIS LIBRVM LVIII. GVILIELMI Xylandri Augustani annotationes.

379. Sub id tempus Roma discessit.) *Constat ex Cor. Tacito, discessisse Roma Tiberium, Cn. Lentulo Gætulico, C. Caluisio Sabino Coß. hoc est anno V.C. 779. Atq; hi quidẽ Consules primi sunt inter eos undecim horum proximè sequentium annorum Consules, quos annos Tiberius ad mortẽ usq; suam ab urbe abfuit. Itaq; satis constat, hæc quæ sequũtur omnia, esse fragmenta libri 58. apud Dionem: quo scilicet libro historiam eius temporis quo Tiberius Roma abfuit, usq; ad istius mortem, prosecutus est. Nomina Consulum in hunc librum, id est, proximorũ undecim annorum, nõn annotassem, cùm extent in Chronologijs: nisi ab ijs Dionem, Tacitumq; nõnihil aliquando dissentire, atq; ipsos quoq; inter se discrepare animaduertissem: quanquã alioquin etiam non alienum id à nostro erat instituto. Sic igitur habent:*

Cn. Lentulus Gætulicus. C. Caluisius Sabinus. Anno V.C. 779.

Annum hunc alij numerant 778. Sed nos propter decimumquartum Augusti Consulatũ (Dionẽ enim sequi conuenit) uno amplius, cum Caßiodoro etiam, numeramus: quod repetendum duxi.

M. Licinius Crassus. L. Calpurnius Piso. Anno V.C. 780.

App. Iunius Silanus. P. Silius Nerua. 781.

C. Rubellius Geminus. C. Fusius Geminus. 782. *C. Fufius Geminus scriberem: sic enim Dio alibi, ut diximus.*

M. Vinicius Quartinus. C. Caßius Longinus. I.C. 783.

Claudius Tiberius Cæs. V. L. Aelius Seianus. 784.

Horum duorum annorum Consules & historia apud Tacitum desiderantur: est enim liber quintus eius initiò magna ex parte mutilatus. Id quidem cõstat ex eodem autore, neq; Tiberiũ, neq; Seia...n geßiss. posterioris horum anni Consulatum: sed Fulcinium Trionem, atq; Memmium Regulũ,

quorum

quorum hunc Dio apertè testatur anno antequā Cn. Domitius & Camillus Scribonianus Consules fuerunt, Consulatum tenuisse, priorem etsi non nominatim recenset, (loquor de his fragmentis, quæ ad manus nostras peruenerunt: nam si totum Dionis librum haberemus, minus laboraremus.) tamen Seiani partibus fauisse innuit. Eo sanè anno Seianū occidisse idem docet, disertè quidem. Cornelius Tacitus, ubi res gestas Camillo & Domitio Consulibus exponit, apertè testatur, superiori anno Regulum & Trionem consules fuisse, quos tum Haterius Agrippa incesseret, quia mutuam accusationem quam intenderant, omitterent. Suetonius in Caio huius Memmij prænomen Caium habet, capite uicesimoquinto.

Cn. Domitius Aenobarbus.	Camillus Scribonianus.	Anno V.C. 785.
Sergius Sulpicius Galba.	L. Cornelius Sylla.	786.
L. Vitellius.	Paulus Fabius Priscus.	787.
P. Gallus Camerinus.	Q. Nouianus.	788.

Hos equidem in Chronologijs inuenio: sed apud Tacitum sunt alij, scilicet C. Cestius, & M. Seruilius. Dio non C. Cestium, (nam in altero conuenit cum Cornelio) sed C. Gallum habet: unde mihi subit coniectari, C. Gallum Cestium Camerinum nominatum fuisse M. Seruilij collegam.

Sex. Papirius.	Q. Plautius.	789.

Hos Dio habet: quanquam apud eum falsò Πλάτιος legatur, pro Πλαύτιος. Tacitus non Q. Plautium, sed Quintium Plautium scribit. Chronologi Q. Plautianum memorant.

Cn. Proculus.	C. Pontius Nigrinus.	790.

Acerronius priori nomen est apud Tacitum & Chronographos, & Suetonium etiam: prænomen tamen Caij Chronographi habent, falsò nimirum, si Tacito, Suetonio ac Dioni credimus. Pontium Nigrum idem Suetonius scripsit.

Porrò autem hoc loco post uocabulum αὐτονομίαν, Xiphilinus hæc uerba habet, quæ sunt omnino inserenda: καί τοι μέλλων τε ἀεὶ καὶ ἐπαγγελλόμενος. Iam Latiaris quidam.) ὅτε δὴ καὶ Ῥατιαρίος τις. Xiphilinus, Ῥαλαρίος δέ τις. Tacitus Latinium Latiarem nominat, quem secutus sum. Actum Iunio Silano, Silio Nerua Consulibus, Vrbis conditæ septingentesimo octuagesimoprimo, initio anni.

380. Liuia quoq; morti concessit.) Tacitus hoc ait fuisse Rubellio & Fusio Geminis Consulibus, 782. Vrbis conditæ. Non profectò ne effugeret, ἵνα μὴ φύγῃ. Lege ut est in Xiphilino, οὐχ ἵνα μὴ φύγῃ.

382. Id tamen agitabat, qua ratione.) βουλόμενος δὲ ὅν τινα, &c. scribe βουλόμενος, & ἀρχήσειν. Xiphilinus. Cùm adhuc in honore haberetur.) νομίσας τι ἐπὶ ἧς. Insere iam ex Xiphilino (καὶ γὰρ ἐτιμᾶτο.) Ac deinde alij.) Asteriscis ostendi (quid enim aliud possum?) locum hunc mutilum esse. Sanè apud Tacitum quoque tota hæc historia desideratur. Quòd Tib. cum eo.) Illud, cum eo, nescio quò spectet, quoniam præcedentia amisimus. Quòd autem loquatur de Caio Caligula, satis ex sequentibus patet. De morte Neronis.) Is Nero filius fuit Germanici, Agrippinæq;, à Tiberio necatus. uide Suetonium, capite quinquagesimoquarto, in uita Tiberij. hæc enim historia, & multa alia interciderunt in nostro codice.

383. Rumore sparso.) προσκαθεὶς τὸν λόγον. Rectius Xiphilinus, προκαθεὶς. Næuio Sertorio.) Ναιβίου habet Xiphilinus, non Νεβίου. & Γρακίνῳ, non Γρακίλῳ. Pòst, Ἀπολλωνίῳ, scribe Ἀπολλωνείῳ. Quasi sola & leuia.) ὅπως καὶ κοῦφον. ὡς lege, cum Xiphilino. Et mox pro μή τι γε, μή τι γε.

384. Is uerò casus, &c.) ἔνθα δὴ καὶ μάλιστα τὴν, &c. Xiphilinus rectius. μάλιστα ἂν τις τὴν, &c. Et ipsam Liuillam.) Λιβίαν. Λιβίλλαν scribe, ut suprà. Sed propter gratiam Seiani suspectos.) ἀγανακτοῦντας ἐς τὴν τοῦ Σιανοῦ. Emenda è Xiphilino, ἀγανακτοῦντας, ὅτι αὐτοί τε ἐς τὴν τοῦ Σιανοῦ. Et pro νυκφύλακας, scribe νυκτοφύλακας. Metuebant sibi ne.) διὰ φόβου ἀπωλείαν. Deest aliquid, nisi legas, διὰ φόβου καὶ ἀπωλείας: quod probo.

386. Pro ducentesima pensione centesimam instituit.) *Quòd Robertus hoc loco uidetur suspectam habere hanc lectionem, locumq; ex libro sequenti citat, ubi de centesima abrogatione traditur, non equidē ei adsentior. Is enim ipse locus satis præsentē lectionem cōfirmat. nam qui aboleuisset Caligula centesimas, nisi eas antè Tiberius constituisset?* Neminem amicū constanter, &c.) οὔτ' ἄλλον βέβαιον φίλον ὀλίγα. *Addo* ἔχων, *ut Rob. placuit.* Camillo Scriboniano.) Καμίλιος. *scribe* Κάμιλλος. *Hic multa sunt quæ apud Xiphilinum nō habentur, quæ ostendunt uestigium aliquod libri à Dione scripti.* Iunium Galenum Gallionem.) Ἰούνιον Γαλλίωνον. *quæ posterior uox haud scio an uitio librarij obrepserit. Tacitus libro 5. Iunium Gallionem simpliciter nominauit.*

387. Euidentius ostenderet.) καὶ ἵνα γε ἀεὶ μᾶλλον. *Pro* ἀεὶ, *scribe* ἔτι. L. Seiano prætori.) ἐφάπτετο δὲ καὶ Λουκίου καὶ Σιανοῦ. *Alia lectio est apud Xiphilinum:* ὅτι Κασιανοῦ ἐφήψατο, Λουκίου τε Σιανοῦ στρατηγοῦ. *Et inferius:* καὶ πρὸ τοῦ Σιανῶν. *Xiphil.* καὶ πρὸ Σιανῶν, *quod secutus sum.* Idem L. Pisonem urbis præfectum.) τόν τε Γέσωνα καὶ τὸν πολίαρχον τελευτήσαντας. *Ego ex Cornelio Tacito prænomen addidi, & Πέσωνα τὸν πολίαρχον τελευτήσαντα scribo.* Sergius Galba.) Σέρβιος. *scribo (ut suprà docui)* Σέργιος. *Porrò, Syllæ nomen alteri Consulum ex Tacito addidimus.* Filias quoq; Germanici reliquas.) *Drusillam scilicet, & Iuliam, siue Liuillam. hanc M. Vinicio, illam L. Caßio. Filiam uerò Drusi, Iuliam, Rubellio Blando. Tacitus.*

388. Ita ut præter condemn.) ὥστε μηδ' ἓν ἐπ' αὐτοῖς. *scribe* μηδέν. Vibulenus Agrippa.) Οὐιβούλιος. *scribo* Οὐιβουλῆνος, *ex Tacito.* Eam concessisset.) ἀεὶ πρέπειν αὐτῷ πράττειν. *Ego* ἀεὶ πρέπων *corrigo.* Vnum exemplū ref.) ὅ γ' οὐ Μάριος. *Ante hæc sunt in Xiphilino ista:* ἂν φίλος δέχομαι ὁρῶ. *Porrò malè apud Xiphilinum est* Μάριος *pro* Μάριος, *cùm Tacitus etiam Marium uocet.*

389. Fabius Priscus.) Φάβιος Γρίσκος. *scribe* Πρίσκος: *hoc enim nominis habet apud Cornelium, & alios. &* Οὐιτέλλιος *duobus* λλ. *Paulo pòst, pro* πραγμάτων, *scribe* γραμμάτων. Adulterio Liuillæ.) ἀλλ' ὡς τὴν Λιουίλλαν. *Xiphilinus hic* Λιουίλλαν *habet: quo modo scribendum esse suprà docui.*

390. Tiberius Phraatem.) τότε μὲν Φράτην. *scribe* Φραάτην, *ut conspicuum est, & Tacitus habet.* Q. Plautio.) μετὰ Κ. Πλατίου. Πλαυτίου *lege: sic enim Tacitus, & alij. Mox,* καὶ περὶ πολὺ πλέω. *Lege,* καὶ τινὰ, *&c.* L. Arruntius.) Λ. Αρρόντιος. *scribendum* Λ. Ἀρρούντιος. *De hoc quoq; Cornelius. Pòst,* ἐν Μισηνῷ, *legendum* Μισηνῷ. *Nam mortuus est Tiberius apud promontorium Miseni in uilla Luculliana. Suetonius & Tacitus.*

IN LIBRVM DIONIS LIX. GVILIELMI Xylandri Augustani annotationes.

Cur hunc librum quinquagesimumnonū inscripserim, satis iam antè declaratum est. Describitur hoc libro Monarchia C. Caligulæ, uidelicet historia quatuor annorum ferè. Quod ad Consulū nomina attinet, L. Apronius, Λ. Αἰγρώνιος *falsò legitur, pro* Ἀπρώνιος. *sic enim ipse Dio eum nominat, ubi etiam Sabinium Maximum suffectum fuisse Caio tradit. Quòd aūt hic Caius Consul II. dicitur, eò fit, quia antè in parte eius anni, quo Tiberius perijt, cum Claudio patruo Cōsulatum gessit: ut satis apertè Dio tradit.* Γ. Καῖσαρ τὸ γ.) C. Cæsar III. *Addidi, Solus. nullum enim habuit collegam. cuius rei causam Dio & Suetonius exponunt. Chronographi in nominibus nonnihil uariant, sed nos nostrum autorem sequi maluimus.*

394. Quippe uicies ter millies sestertiûm.) πέντε γὰρ μυριάδας μυριάδων, καὶ πεντακοσίας καὶ ἑπτακισχιλίας. *Xiphil. pro* πεντακοσίας *habet* ἑπτακοσίας. *quā lectionē si sequaris, summa erit amplius octogies sestertiûm q̄ nostra. Sed neq; hæc, neq; Dionis alterutra summa cū Sueton. cōgruunt, q in uita huius Caij, cap. 37, habet, eam summā fuisse uicies ac septies millies sestertiûm. quæ summa Græcè fuisset* ἓξ μυριάδες μυριάδων, καὶ πεντακοσίαι καὶ ἑπτακισχίλιαι μυριάδες δραχμῶν. *Itaq; subit mihi coniectari Dionem (nimirum solitum aliàs summas ferè easdem cū Tranquillo concipere) non* πέντε γοῦν, *sed* ἓξ γοῦν *scripsisse. mutare tamen nolui, sed annotare. Quòd si illud* ὀκτώ τε *non pro myriadibus, sed* μυριάδες μυριάδων, *quasi nō pars posterior*

ſterior ſummæ prioris, ſed tota illa ſumma aliter tradatur (id tamen mihi uix probatur) accipias, erunt tricies ſemel millies ſeſtertiûm.

3. Qui contra patrem, matrem, fratresq; ſuos conſpiraſſent.) καὶ τοῖς σύστασιν ἐπί τε τὸν πατέρα, &c. Aſteriſcum appoſitum habet codex Græcus: nam uidebatur aliquid deeſſe: ut quidem Robertus putat, participium ποιησαμένοις. Ego autem non σύστασιν, ſed συστᾶσιν lego: atq; ita ſenſus eſt abſolutiſsimus. Apellem quidem.) τὸν γοῦν Απελλῶ. Απελλῆν ſcribe. Congeſtos exuſsit.) σωνήσας. Lege σωνήξας. παρὰ τὸ νέω, νήσω, τὸ ἀγείρω, ἤγουν σωρεύω.

394. Senator unà Conſulq; factus eſt.) καὶ ὑπάτευσεν ἅμα καὶ ἐβασίλευσεν. nimirum mendoſe ἐβασίλευσεν. ſcribe ἐβούλευσεν. P. Afranius.) Γούπλ. Αφράνιος. ſcribe Πόπλιος.

395. Corneliam Oreſtillam.) ὀρεστίναν. Liuiam Oreſtillam uocat Suetonius. In acta Tiberij nõ iurauere.) καὶ οἱ ὅρκοι. Paulo pòſt: οὐδ᾽ οἱ γίνονται. Omnino legendũ eſt καὶ οἱ ὅρκοι, & ἐν οὐδενὶ γίνονται. Machaon.) Apud Xiphilinũ eſt Μάχων. Macho.

396. Maxima ædificia demolitus.) μέγιστα οἰκοδομήματα καί. Sequor hîc Xiphilinum, qui οἰκοδομήματα καθελών, καί, &c. habet. Mulieres etiam uenerarentur.) ἀλλὰ καὶ γυναικῶν γίνωνται. Lego cum Stephano, γεραίρωνται.

397. Has igitur quaſi planè inops.) ταῦτά τε ἅμα. Deeſſe multa ante hæc uerba, ſatis contextus orationis & ſententiarum indicat. Itaq; & hîc aſteriſcum poſui, & deinceps, quotieſcunq; opus eſſe iudicaui. ſunt enim pleraq; mutilata & interpolata. Ac praſinus à colore.) Locus uidetur mutilus. Sanè quatuor genera aurigatorum fuiſſe, diſtincta coloribus, albo, rufo, praſino ſeu uiridi, ueneto, ex Nerone Xiphilini conſtat. Idemq; à Domitiano duo genera addita fuiſſe, aureum & argenteum, memoriæ tradidit. Aurigarũ colores & genera.

398. At ipſos iniuſtè.) ὑμᾶς δὲ δὴ οὐ μόνον ἀδικεῖτε. Niſi οὐ hîc abundat, deeſt aliquid huic periodo. Tantùm uerbis inani gloria.) ἔργῳ δὲ δόξαν κενήν. Lege (ut uult Robertus) λόγῳ δέ, &c.

399. Canentibus eam.) παίδων ἀγομένων. Lego ᾀδομένων.

404. Sed & inter præcipuos poſthac amicos haberetur.) ὥστε μὴ μόνον τότε ἀφεῖσθαι. Adde ex Xiphilino, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς πάνυ φίλοις αὐτοῦ νομισθῆναι.

IN LIBRVM DIONIS LX. GVILIELMI Xylandri Auguſtani annotationes.

406. Caio, ita ut dixi, mortuo.) τοῦ δὲ Γαΐου ὡς εἴπομεν, &c. Cur hîc librum ſexageſimum ceperim, ſatis ſuprà expoſui. Continetur aũt hoc libro uita Claudij: eſtq; hic liber expertus eandem quam tres præcedentes fortunam, lacer, ac mutilatus, non tamen negligendus, utcunque fragmenta hæc malè cohæreant.

407. Non modò uerbis omnium antè actorum.) ἐκδηλότατα γὰρ καὶ ἐν τοῖς πάνυ τῶν πώποτε. Locus mendoſus. Agrippinam & Iuliam.) Hanc Suetonius in Claudio Iuliam, in Caio Liuillam uocat: de qua re dicam paulo infrà.

408. Cùm ſtatum eſſet, ut ludi.) οἷς μὲν οὔτε εἰ καὶ ὁτιοῦν, &c. Senſum non dubito quin retulerim, uerba mendoſiſsima emendare non potui. Ac P. Gabinius Marſos.) καὶ Π. Γαβίνιος Μαυρουσίους νικήσας. Mauruſios ſi uiciſſet (id quod textus habet) Gabinius, quá nam ratione amiſſam Vari clade aquilam recuperaſſet, aut quî tandem ea ad Mauruſios perueniſſet? Ego neq; hoc, neq; Suetoniũ etiam ſecutus ſum: Gabinio, inquit cap. 24. Claudij, Secundo Chaucis gente Germanica ſuperatis, Chaucius cognomen uſurpare conceſſit. Verùm ego reputans inter Μαυρουσίους ac Χαύκους uoces nihil admodum eſſe affinitatis: contrà, Μάρσους & Μαυρουσίους haud diſſonas inter ſe ſentiens, Marſos uerti: coniecturam quoq; ſecutus, ex 2. Taciti libro oblatam, ubi de Marſis ille ſcribit. Niſi quis fortè Χαύκους ſcripſiſſe Dionem, in eiuſq; uocis eliſæ locum à librario ineptè Μαυρουσίους ſubiectum opinatur. Quod ſequitur, οἱ αὐτοὶ αὖθις Μαῦροι, nihil me mouet: nam fortaſsis intercidit prior aliqua hoc loco Maurorum defectio. Paulo pòſt, Σουλπίκιον, ſcribo Σουητώνιον,

Quæ

411. Quæ æneam, omni'que sensu cassam.) εἰ δὴ ὅσα τὸν χαλκοῦν πρ αἰαί.. θῆτον δοκεῖν ὁρᾶν ἠξίου. Robertus Steph. ὁρᾶν οὐκ ἠξίου legit, & rectè, mea quidem sententia. Annius Vinicianus.) οὐνικιανός. scribo οὐινικιανός. Copias multas, urbanas ac peregrinas.) καὶ δύναμιν συχνὴν καὶ ξενικὴν ἔχοντος. Lego, δύναμιν πολιτικὴν συχνὴν καὶ ξενικὴν ἔχοντος. ut ex sequentibus apparet scriptum fuisse. Paulo pòst interciderunt aliquot uersus, apparatum belli Scriboniani & res actas complexi.

412. Hunc uos ulcisci, &c.) Xiphilinus rectius hoc loco, ἀνδρ' ἀπαμύνασθαι. sic enim est apud Homerum Odyss. φ.

413. Ac alteram Iuliam, Germanici filiam.) ὥσπερ καὶ τὴν ἑταίραν ἀπέσφαξε. Scribendum est ἑτέραν, alteram: duæ enim fuerunt Iuliæ. Altera Drusi filia, Tiberij neptis, Neronis primùm, qui Germanici F. Drusi Germanici nepos, Liuiæ pronepos fuit: deinde Rubellij Blandi uxor, ut habet Tacitus libro quinto. Altera Germanici filia, Caligulæ soror, quam is M. Vinicio coniunxit. Hanc posteriorem Iuliam, Suetonius in Caio, capite septimo, Liuillam nominat. Et idem in Claudio, capite uicesimonono, idem quod Dio noster hîc, asserit, duas Iulias, Drusi alteram, alteram Germanici filiā, à Claudio necatas: ubi tamen nonnulli perperàm Liuias habent. Dio non hòc modò loco, sed & alijs. suprà & infrà, Iuliam scripsit: itemq; Tacitus. Paulo suprà, θεραπαινίδα τινά. Xiphilinus, θεραπαινίδα τινα, rectius.

414. Quæ firma & peruia essent.) καὶ τὰ στέριφα, τά τε ὕπερα. ἔνπορα lego.

417. Anno Romæ octingentesimo.) Hic locus euidentissimè demonstrat ea, quæ ad initium libri quinquagesimiquinti à nobis sunt de ratione temporum annotata, uerè esse disputata. Etenim, nisi is annus, quo Dio, & Cassiodorus, nosq; eos secuti, Augustum Consulē XIIII. fuisse tradunt collega Paulo, interseratur: fiet omnin, out hic annus, quo Claudius IIII. Consulatū gessit, non octingentesimus, sed septingentesimus nonagesimus nonus sit dicendus. Enimuerò cum nostro Dione consentit etiam Cornelius Tacitus, cuius autoritatem Annalibus omnibus alijs præfero. Quo enim loco gesta Claudio IIII. L. Vitellio III. Consulibus describit, hæc eius uerba inuenies: Iisdem Consulibus ludi seculares, octingentesimo post Romam conditam, sexagesimo quarto, quàm Augustus ediderat, spectati sunt. Loqui autem eum de Consulatu Claudij & Vitellij, ex sequentibus liquet: libri enim undecimi initium cum prioribus quinque libris perijt.

Propter egestatem exciderunt.) διὰ πενίαν παρίενον. οὐ παρίενον scribo.

Surdinius Gallus.) Σουρδίνιος τις γάρ. Xiphilinus & Zonaras, qui hæc ad uerbum è Dione transcripserunt, Σουρδίνιός τις γάλλος legunt.

418. Fossam à Rheno ad Mosam.) τοῦ τε ῥήνου καὶ τοῦ Μέσου. Μόσου scribe. Meminit Tacitus libro undecimo 23. M. passuum spacio productam dicens: noster stadijs centum & septuaginta, quæ sunt miliaria uigintiunum, & unus quadrans. Triumphauit tamen nihilominus.) τῶν μὲν τοι ἐπινικίων. Malim quidem τιμῶν μέν τοι. sic enim Tacitus: Insignia tamen triumphi indulsit Cæsar.

419. Vt'que carpento.) καρπεντίῳ. Suprà folio 467 dixit καρπέντῳ: quod malim. Iulio Galico.) Secutus sum Zonaram: nam apud Dionem & Xiphilinum non ἰταλίῳ, sed ἰουδαίῳ legitur.

420. In castris congregato.) ἐν τῷ στρατοπέδῳ στραφέν. συστραφὲν scribe, sicut Xiphilinus. De immortalitate fungo parta.) ἀπαθανάτισιν. melius ἀθανάτωσιν. Xiphilinus. Sanè extat hodieq; lusus Senecæ in mortem Claudij Cæsaris, utrum tamen eum Dio hîc notet, non facilè dixerim.

LECTORI

LECTORI S.

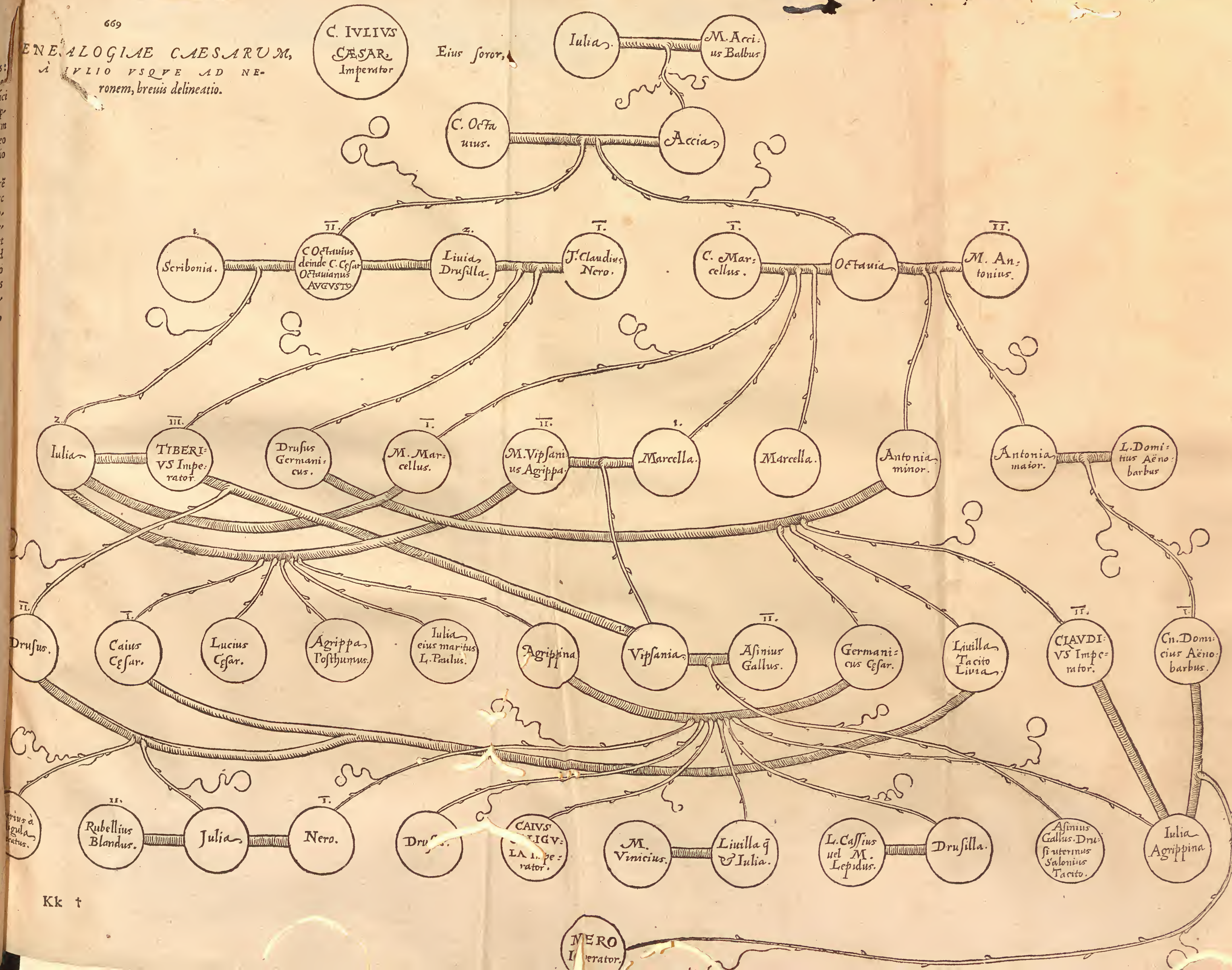
Hactenus qua potui cùm fide, tum breuitate, Lector candide, coniecturas & sententiam meam de multis Dionis locis restituendis, aliquando etiam rectius intelligendis protuli. finemq; iam facturus fuissem, nisi recordarer, pollicitum me quandam familiæ ac stemmatis Cæsarũ delineationem. Ipse enim sensi, & plerosq; experiri puto, eam rem non intellectam probè, multas historiæ tenebras offundere. Ne quid igitur, mearum partium quod esset, desiderari posset, en tibi nunc promissum repræsento. Rem per se copiosam, uariam, ac labyrinthorum nonnihil habentem, quàm potui, in arctissimum coegi: & quæ nõ. facerent ad Dionem præsertim intelligendum, omisi breuitatis ac perspicuitatis causa. Autores secutus sum in primis Dionem, tum Plutarchum, Velleium Paterculum, Suetonium, Corneliumq; Tacitum: quorum uerba singulis locis adduxissem, si commentarios scribere, non indicem instituissem. Proinde res ita habet.

Caio Iulio Cæsari (ei qui primus optimatibus deuictis, Rempublicam in suam potestatem redegit, Imperatorq; factus est) soror fuit, Iulia nomine. Ea nupsit M. Accio Balbo, quo ex coniugio nata Accia, C. Octauij uxor, C. Octauij, (eius qui à Iulio Cæsare adoptatus, C. Cæsar Octauianus, ac posterioribus temporibus Augustus nominatus est) mater, ac præterea Octauiæ. Augustus (utar enim deinceps illis præsertim nominibus, quibus potissimùm unaquælibet persona nota fuit) è Scribonia coniuge filiam sustulit, Iuliam nomine. Scribonia repudiata, in matrimonio habuit Liuiam Drusillam, Tiberij Claudij Neronis coniugem: quam uterum ferentem, ac iam antè matrem è Claudio factam Tiberij eius, qui Augusti imperium excepit, abduxit, concedente marito. Hæc tertio mense apud Augustum edidit partu Drusum, qui in Germania rem præclarissimè gessit, ibi' que morbo absumptus est. Ex Augusto nulla proles Liuiæ fuit. Iam Octauia primùm C. Marcello nupsit, ex eo' que filias duas, Marcellarum nomine, & filium M. Marcellum peperit. M. Marcellum hunc sororis suæ filium Augustus generum, in matrimonium ei locata Iulia, suum fecit. Verùm is iuuenis admodum decessit. Marcellarum alteram M. Vipsanius Agrippa uxorem habuit, & ex ea sustulit Vipsaniam filiam: isq; M. Marcello, ut dixi, defuncto, Iuliam Augusti iussu duxit: quo è coniugio nati sunt Caius & Lucius Cæsares (nam statim adoptauit eos Augustus, sicut etiam eorum germanum fratrem Agrippam Posthumum) itémque filiæ duæ, Iulia & Agrippina. Caius & Lucius Cæsares immatura morte erepti sunt Augusto: Agrippa Posthumus ob morum peruersitatem relegatus: ac Augusto recens mortuo, à Tiberio occisus est. Cæterùm Octauia, marito suo uita functo, M. Antonio in pacificatione à fratre Augusto nuptum data est: eumq; duarum filiarum patrem effecit, Antoniarum maioris ac minoris, seu iunioris nomine. Mortuo Agrippa, Tiberius, qui antè Vipsaniam eius filiam coniugio iunctam habuerat, ea missa facta, Iuliam Augusti filiam, adoptatus à socero, duxit, suscepto iam è Vipsania filio Druso. Ea Vipsania deinde nupsit Asinio Gallo, C. Asinij Pollionis filio: ex his natus Asinius Gallus, Drusi Tib. F. uterinus: quem sub finem lib. 3. Tacitus Saloniũ appellat. Porrò Drusus, Liuiæ filius, Tiberij frater, qui Germanici nomen meruit, Antoniam minorem, seu iuniorem (sic enim Suetonius habet, capite primo, in uita Claudij: & sic Plutarchus in uita Antonij sentire uidetur: quanquam apud Tacitum libro quarto legatur: Ipse (loquitur de Cn. Domitio Aenobarbo) electus, cui minor Antonia, Octauia genita, in matrimoniũ daretur. falsò nimirum, pro maior) matrimonio sibi coniunctam habuit, & ex ea sustulit Germanicum Cæsarem, Claudiũ (qui Imperator postea temporis fuit) ac filiam Liuillam. De Antonia altera pòst dicemus, ac de Claudij coniugijs. Liuilla Drusi Tiberij filia, coniunx fuit post mortem Caij Cæsaris, eius quem Agrippa genitum Augustus adoptauerat, (huic enim prius nupta fuit) Druso edidit Tiberium, qui iuuenis à Caligula est occisus, & Iuliam. Hanc Liuillam Tacitus libro quarto Liuiam constanter nominat. Germanicus adoptatus à Tiberio, iussu Augusti, eaq; re nepos huius factus, Agrippinam in matrimonio habuit, M. Agrippæ è Iulia filiam, Augusti neptem: ex ea' que reliquit sex liberos: filias tres, Agrippinam, Drusillam, & Liuillam, quam & Iuliam uocari superius annotaui. Filios totidem, Neronem, Drusum, ac Caium Caligulam, qui post Tiberium imperauit. De huius coniugijs nihil est, quod

Genealogiæ Cęsarum à Iulio usq; ad Neronem breuis & fidelis descriptio.

quod dicamus. neque enim prolem reliquit. Neroni nupta fuit Iulia, Drusi filia, Tiberij neptis: & marito mortuo nupsit Rubellio Blando equiti: (nam Nero & frater per insidias Tiberij hostes iudicati, miserè perierunt.) interfecta deinde à Messalina Claudij uxore, sicut & Iulia Germanici filia. Hæc M. Vinicio coniuncta fuit, stuprata à fratre Caligula, & relegata, sicut & soror Agrippina. Drusilla uxor fuit L. Caßij iureconsulti, siquidem Suetonium & Tacitum sequimur. nam Dio M. Lepidum eius maritum dicit. Agrippina autem, harum soror, coniugio copulata fuit Cneo Domitio, filio L. Domitij & maioris Antoniæ, nepoti eius Cn. Domitij, qui uictis Bruto & Caßio aliquandiu mare infestum classe sua uictoribus reddidit, ac tandem se cum Antonio coniunxit. Hanc Agrippinā post coniugia trium uxorum tandē Claudius, patruus sanè eius, Imperator uxorē duxit, filiumque eius è Cneo Domitio, adoptauit: qui Nero Claudius Cæsar, Imperator patri ac uitrico & socero suo (nam filiam suam Octauiam, ex Messalina genitam, Claudius Neroni collocauit) succeßit: atque in eo defecit genus Cæsarum. Hoc obiter monendi sunt rudiores, in legendis scriptoribus harum historiarum, sæpenumero etiam respiciendum esse ad adoptionem: ut cùm Germanicus nepos Augusti dicitur, uel Agrippina (Neronis mater) neptis Tiberij. Sed quoniam omnino hoc laboris in gratiam studiosorum suscepimus, typum quoq; subiungam, in quo hæc quæ recensui ob oculos posita facilius memoriæ hæreant. In quo typo id curaui, quod ab alijs neglectum, multum obscuritatis rei adferre intellexeram, ut totum genus per suos gradus accuratè distinguerem: ita, ut si uelis duas personas aliquas inter se comparare, statim uidere liceat, quot inter se gradibus distent. Ductus linearum duplicium, coniugia: simplicium, liberos indicat. & numeri coniugijs additi, maiusculi maritorum, minores uxorum indicant ordinem.

Sequitur figura genealogiæ Cæsarum.

669
ENEALOGIAE CAESARUM,
À IVLIO VSQVE AD NEronem, breuis delineatio.
C. IVLIVS CÆSAR Imperator
Eius soror,
Iulia
M. Accius Balbus
C. Octauius.
Accia
Scribonia.
C Octauius deinde C. Cesar Octauianus AVGVSTO
Liuia Drusilla
T. Claudius Nero.
C. Marcellus.
Octauia
M. Antonius.
Iulia
TIBERIVS Imperator.
Drusus Germanicus.
M. Marcellus.
M. Vipsanius Agrippa
Marcella.
Marcella.
Antonia minor.
Antonia maior.
L. Domitius Aënobarbus
Drusus.
Caius Cesar.
Lucius Cesar.
Agrippa Posthumus.
Iulia eius maritus L. Paulus.
Agrippina
Vipsania
Asinius Gallus.
Germanicus Cesar.
Liuilla Tacito Liuia.
CLAVDIVS Imperator.
Cn. Domicius Aënobarbus.
Rubellius Blandus.
Julia
Nero.
CAIVS LIGVLA Imperator.
M. Vinicius.
Liuilla q̃ & Iulia.
L. Cassius uel M. Lepidus.
Drusilla.
Asinius Gallus. Drusi uterinus Salonius Tacito.
Iulia Agrippina
NERO Imperator.
Kk t

GVILIELMI XYLANDRI AVGVSTANI IN IOANNIS XIPHILINI EPITOMEN è Dionis historia, Annotationes.

LECTORI CANDIDO S.

QVòd emendaui multis in locis translationē huius Epitomæ, nemo debet existimare, factū à me eo consilio, quòd in aliorū lucubrationes curiosius inquirere, aut alienæ laudi detrahere statuerim. non enim is sum, qui repræhendendis alijs me oblectare aut uelim, aut debeam: neq; tantū mihi à meis rebus est ocij, ut superuacaneis id laboribus impendendum habeam. Sed cùm librum hunc cum Græco exemplari contulissem, quod erat mei (ut qui mihi Dionem, quantū possem, illustrandum sumpsissem) officij, offendissemq; compluribus in locis aliter à Xiphilino & ipso Dione, quàm ab interprete scriptum: putaui me cum bona eius uenia id posse efficere, ut Xiphilini genuina uerba lectores haberent. Itaq; ut castigaui uersionem eius, ita hîc nōnulla loca, equidem de plurimis perpauca, annotare opus habui. quibus euidens fieret, nec curiosè, nec malignè, sed optima fide me hoc negocium tractasse. Quod omne ita accipiendum est, ut non uoluisse me de existimatione interpretis diminutionem facere: sed potius ea, in quibus opera ipsius potuisset requiri, candidè adijcere, intelligatur.

Folio 427. Quasi fulmine consternatus.) ὥσπερ ἐμβρόντητος in Græco scribe, non ἐμβρότητος. Vox est ἀπὸ τῆς βροντῆς, à tonitru deducta, ideo aduerbium similitudinis ὥσπερ additum. Principatum in repub. affect.) τὴν πολιτείαν ἄγειν ἠξίου. ἀξιοῦν postulare sibi aliquid crebrò significat. ἄγειν τὴν πολιτείαν est, primas in republica gerere partes. Qui erant ad alas.) ἐφονεύετο μὲν τὰ περιέχατα, mendosè, pro περιέχοντα: nisi περὶ τὰ ἔχατα malis. Sed prior lectio est Dionis, ideoq; uerior.

428. Sed Hyrcanum nihili facit, Aristobulum in uinculis habet, postq.) Hic locus unus est ex ijs, qui maximè emendationem desiderabāt: quia contrarium Xiphilini uerbis sensum continebat. Interpres ita habuit: Sed ut Hyrcanum nihili facit, ita Aristobulum uereretur. Verum postquam, &c. In Græco etiam legitur incommodè: τὸν μὲν οὖν Ὑρκανὸν οὐδενὸς λόγου ἀξιώσας, τὸν δὲ Ἀριστόβουλον δήσας. οὖν abundat. Sed δῆσαι non est uereri, uerùm ligare, à uerbo δέω, à quo δεσμὸς uinculum deducitur. δείσας autem per ει, est φοβηθείς. Porrò, in Græco, ταῦτα, τὰ ἱεροσόλυμα, ita scribe: ταῦτα. τὰ δὲ ἱεροσ. Sed & hæc, & totam hanc periodum malè extulit interpres: hoc mendo, ut opinor, seductus. At Dionem legenti, nō est obscura. Aristobulus captiuus abducitur.) ἀνηνέχθη. Interpres, Sublatus est. ἀνάγεσθαι dixit, quòd Romam abductus sit Aristobulus. δήσας. δείσας.

430. Quadringenta septuaginta.) Interpres, sexagintaseptem. Cæterùm numero stadiorum, qui est 3750, denarius deest, quo minus per 8 diuisus, 470. exhibeat.

431. Et Hispaniam ferè omnem.) Iberniam interpres, cùm sit in Græco Ἰβηρίαν, quod est nomen Hispaniæ à flumine Ibero. Itaq; Dio etiam quodam loco τὰ περὶ τὸν Ἴβηρα dixit, pro Hispania. Et per Celticam, intellige Germaniam. Populiq; fauorem captat.) τὴν πόλιν ἐδημαγώγει. δημαγωγεῖν non esse idem quod Rempub. administrare, (ut uertit Blancus) satis notum est. Hinc δημαγωγοὶ dicti.

432. Memoriæ hominum com. semp. &c.) ἀγήρωτε τῷ αἰῶνι. scribo ἀγήρατε.

433. Nullo magno momento.) βραδεῖαι μάχαι sunt, non quæ serò (ut erat hîc uersum) committuntur, sed quæ non statim uictoriam alteri parti, & finem bello adferunt. βραδεῖα μάχη. Itaq; permultis suorum amissis.) Blancus: Ipse eos confertim trucidat. συχνοὺς ἀπέβαλε. Est autem ἀποβάλλειν amittere, ἀποβάλλεσθαι abijcere: quam differentiā possem sexcentis scriptorum locis confirmare, nisi ante nos id alij docuissent. Itaq; malè interpres contrarium sensum posuit, cùm ex ipsa historia constet, Cæsari tum cladem fuisse illatam. ἀποβάλλειν. Mox: Tanq; confecto iam bello.) ὡς καὶ διαπεπολεμηκώς. Est aūt διαπολεμεῖν non prælio aliquo uincere, διαπολεμεῖν.

sed totum bellum conficere, & (ut Livius loquitur) debellare. Ita Dio sæpè usurpauit, ita alij.

434. Cleopatræ imperio subiecti sunt.) Se dediderunt, *Interpres. Atqui* προσεδέθησαν *est paßiuum, & sic sensus ipse docet.* Pòst: Vindictam.) τὰ ἐπίχειρα. *Interpres,* Ea quæ in promptu sunt. *Nō rectè.* ἐπίχειρα *præmium significant, & id quod propter aliquod factum tribuitur alicui, estq; μέσον uocabulum, hoc est, è numero eorum, quæ in bonam & malam partem sumuntur. In malam hîc accipitur, ut & apud alios, & in hoc Aeschyli eleganti dicto:*

ἐπίχειρα.

Τοιαῦτα μέν τοι τῶν ἄγαν ὑψηγόρων
Γλώσσης, Προμηθεῦ, τἀπίχειρα γίνεται.

In ipsa octaua die.) *Erat:* Is intra illos octo dies. *Sed est in Græco,* ἐν αὐτῇ τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ. *Asteriscum adieci, quia mensis nomen deest.* In suam potestatem redegit.) προσεποιήσατο. *Interpres,* Gloriatus est. *quasi uerò* προσποιεῖσθαι *tantum simulare significet, & non sæpius Dio ita usurparit, ut ego uerti.*

435. Nam eæ ultrò.) *Interpres hæc uerba ad* Domitium Caluinum *incōmodè retulit, cùm de Athenis sint accipienda. Sed error Græci libri eum fefellit, ubi est falsò* προσχωρήσας, *scribendumq;* προσχωρησάσας. Nemini obuio parcentes.) μηδὲν φειδόμενοι, *falsò: pro* μηδενός, *quod imposuit ipsum etiam interpreti.*

436. Satis infamauerit.) *Interpres,* Magnis laudibus extulerit. *In Græco est uitiosè* ἐσιώπησε, *pro qua uoce è Dione restituo* ἐσηλοκόπησε, *quod infamare significat.* Magis irrideb.) γέλωτα * προσωφλίσκαντο. *Tolle asteriscū, & lege, ut habet Dio:* γέλωτα προσωφλίσκανον. *Et mox: pro* δήμου, *repone* δείπνου.

437. Bogud.) Βαγόνας *malè est in Græco, quod secutus est Blācus. Corrige, ut sit* Βογούας. Sororis nepote.) ἀδελφῆς. *scribe* ἀδελφιδῆς. *qua de re apud Dionem dixi.*

438. Cincturæ laxitatem.) *Interpres,* Molliciem corporis. *malè enim legebatur hîc* σώματος, *pro* ζώματος. Pòst: Rebus fractis. *Idem,* Imprudēs. σφαλεὶς *in Græco.*

439. Suspicionem attulit.) ὑπωπτεύθη *scribe, non* ὑπωπτεύεσθαι. Septuaginta quinq; denarios.) ἑβδομήκοντα ἑκάστῳ. καὶ πέντε *addendum è Dione.* Pòst: *καῦσαι τῶν θάψαι. pro τῶν pone καὶ.*

440. P. Seruilius.) Πλούσιος Σερουίλιος. *scribe* Πούπλιος. *Dio.*

442. Deinde Vibium uenientem.) *In Græco etiā mendosè fuit* Ἰούνιον, *pro* Οὐίβιον.

445. Edito scripto eam rem.) ἐξέθηκε γράμμα. *Interpres incōmodè, & historiæ inconuenienter,* Literam de suo nomine detraxit.

446. Ionium mare.) Ganium flumen *erat hoc loco, sed uitio Græci codicis, ubi malè* Γάνιον *pro* Ἰόνιον *legebatur: quod patet etiam ex Dione.*

447. Inundatione repleuit.) κατέκλυσε *est hîc etiam apud Dionem, & id sensus requirit.* κατέκλεισε *legisse uidetur Blancus.*

449. Eorum copiæ atq; spes contrariæ erant.) ἀντίπαλοι ἦσαν *est in Græco: quod significat,* ἰσόρροποι ἤγουν φοβερώτεροι, *æquales uiribus.*

452. Tum quòd imperiti uadorum.) *Totus hic locus parum aptè fuit antè conuersus. In Græco est* πρὸς γῆν βραχέα ἔχουσαν, *omissum ab interprete. His autem uerbis uada intelliguntur, et ea loca, ubi aqua minus alta, impingere naues fundo, & subsidere possunt. Hæc enim sunt* βραχέα *Græcis, quo modo frequenter omnes loquuntur. ut Polybius lib. 1. de Romanis, Annibali Rhodio exitum in portu obstruentibus:* τῶν δ' ἔνα τόπον, ἔχοντα βραχέα, σωνεχοῦν χῶμα. *Vergilius eleganter & uocabulum hoc, & significationem 1. Aeneid. extulit, scribens:*

βράχη.

Vergilij locus

— tres Eurus ab alto In breuia & Syrtes urget, (miserabile uisu)
Illiditq; uadis, atq; aggere cingit arenæ.
Idem in 10. Aeneid. — multi seruare recursus
Languentis pelagi, & breuibus se credere saltu.

453. Agitareq; eum cū Sexto occulta colloquia.) *hoc enim est* κοινολογεῖσθαι, *referturq; ad Lepidum.*

Vixitq;

454. Vixitq; in Italia non sine custodia.) ἄνευ φυλακῆς: idq; secutus est Blancus. Scribendum autem οὐκ ἄνευ φυλακῆς, id & historia requirit, & habet Dio.

459. Sororis suae filiam.) ἀδελφὴν est in Graeco, & Blancus id non rectè secutus est. Scribendum ἀδελφιδῆν: fuit enim Agrippae uxor Marcella, Octauiae filia.

460. Profligata è repub.) ἐξέτι τῶν non ad Romanos, sed ad regium & dictatoriū nomen referri oportet.

461. Non dico Dionis nomine.) οὐκέτι ὡς ὁ Δίων ὁ Προυσαεύς. Si ita scripsit Xiphilinus, (quod non puto certè) turpiter errauit, Diones confundens. Dio enim noster longè fuit alius à Prusaeo Dione, qui Chrysostomi nomen gessit: ut etiam Suidas demonstrat. Itaque ὁ Προυσαεὺς aut dele, aut ὁ Νικαεὺς scribe. Diones duo.

462. Quibusdam ludis.) ἐν πανηγύρεσι τινί. Blancus non rectè hic, & saepè aliàs, mercatum uertit.

463. Sed oportebat nimirum.) Hic unus est è numero eorum locus, quos mutasse me nō temerè, sed necessariò, facilè quiuis eruditus intelliget. Multa in Caesarem maledicta iaceret.) Vt res postulabat, diceret. sic Blancus, falsam lectionem secutus, qua hic est ὑπιτήδεια pro οὐκ ἐπιτήδεια. Sic autem habet Dio, estq; ἀπειλεῖν εἰς τινα οὐκ ἐπιτήδεια, obtrectare, maledictis incessere. Mox in Graeco etiam Elephantina regio, χώρα, dicitur, cùm sit apud Dionem πόλεως, urbis nomen: idq; rectè esse, testantur Geographi.

465. De Vedio uerò Pollione.) Οὐεδίου Πωλίωνος, malè. scribendū Οὐηδίου Πολλίωνος. sic Dio, sic Plinius, Tacitusq;.

466. Neq; tamen uim S.C.) Locus hic fuerat peruersus, estq; in Graeco uitiosè καὶ αὔκτωρ, pro αὐκτώρειτας scriptū. Si rectè intelligatur, plurimū lucis adfert bonis autoribus, apud quos non perinde, ut hic, perspicuè inuenies, Senatusconsultum ab autoritate quid differat. Caeterū, id factum eò recidit.) Locus necessariò emendatus.

468. Iram domi suae.) οἴκοι αὐτὸν κατασχεῖν. αὐτὸν ad θυμὸν refero, propter uerbū κατασχεῖν. Tamen in gratiam red.) Confusè haec prius habebant.

474. Nam Germani quantisper paulatim.) Κελτοὺς Germanos, Κελτικὴν Germaniā esse, monuimus antè. κατὰ βραχὺ & ὀλίγον, significat non breui tēporis spacio: sed paulatim, sensim, & quasi furtiuè. Et μετὰ φυλακῆς, cautè significat. Totus locus desiderabat emēdationē.

475. Vtriq; ne sententiam diceret.) μηδέτι αὐτῶν εἰπεῖν. Locus deprauatus Blancū seduxit. μηδέτερον scribe, cum Dione.

478. Quòd si id in Tiberio.) Locus hic totus contrà quàm est in Graeco, erat in Latino.

480. Interdum palàm.) ἄντικρυς. quod non contrà, ut habet Blancus, sed apertè est.

481. Saepiss. ad spectacula.) θυσίας. sed Dio habet θέας. Hoc enim illudens ei dicebat.) Blancus: De quibus mordere se atque reprahendere uidebatur. Non rectè, sed & in Graeco perperàm legitur: ἵνα αὐτάγγελος ἐκεῖ τῶν αὐτῶν εἴη, καὶ ἐπισκώπτων, εἶπε, καὶ γένηται. Rectius apud Dionem est: ἵνα αὐτάγγελος αὐτῷ, ὥς που καὶ ἐπισκώπτων, εἶπε, γένηται. Similis est sarcasmus Pyrrhi apud Vergilium in 2. Aeneidos, qui Priamum obtrectantem sibi, & exemplum patris Achillis obijcientem, occisurus:

—referes ergo (inquit) haec, & nuncius ibis Pelidae genitori.—

Trecenis nummis.) κατὰ πέντε καὶ ἑξήκοντα. & sic etiam apud Dionem, cùm ex superioribus liqueat, ἑβδομήκοντα scribendum.

482. Magnam hominum manum.) Pecuniam Blancus. Sed πολλοὺς hic est, ut intelligi opus sit ἀνθρώπους, id quod historia uult.

486. Nec templum quod Augusto.) ἡρῷον non sepulcrum (ut uertit Blancus) est, sed templum, quod deo Indigeti seu Heroi poneretur: hoc est, homini in deorum numerum relato, παρὰ τὸ ἥρως.

487. Nactus occasionem, adortus est.) καιρὸν λαβὼν ἐπέθετο. Est autem ἐπιτίθεσθαι, adoriri aliquem. Pòst: Missusq; praetor qui eum.) Verba in Graeco deprauata

secutus fuit interpres: quæ si è Dione, ut & multa alia, emendasset, melius Xiphilino consuluisset. Scribi autem debet pro στρατηγήσοντά τε, στρατηγὸν τὸν ἡσσοντά τε. *&* pro εὐζωεῖαν ἄξοντ-των, ζημωεῖαν ἄξοντα. *& deinde ad* καθ' ἓν, *adiiciendum* ἤδη.

490. Prius à carnifice uitiata.) προδιαφθαρείσης ὑπὸ τοῦ δημίου *lege, non* δήμου: *quod imposuit Blanco.*

493. Ac senator factus est, &c.) ὑπατεύσαντα ἅμα καὶ ἐβασίλευσεν. *scribe* ἐβουλευσεν.

497. In littore instructis militibus.) ἐν τῷ οὐιόνι παρατάξας *est in Græco: quod secutus est Blancus. Atqui scribendum,* ἐν τῇ ἠϊόνι. Cassium Becillinum.) *Blancus Melinum. In Græco est* Βετιλλῖνον, *apud Dionem etiam. Ego* Βεκιλλῖνον *scriberem: hoc enim est cognomentum Cassiæ familiæ. Et Sp. Cassius, qui propter affectati regni suspicionem periit, (quæ historia est apud Liuium libro secundo ab V. C.) disertè Becillinus à Cicerone in Lælio nominatur.* Ciceronis locus. *Num Becillinum (inquit) amici regnum appetentem, num Sp. Melium iuuare debuerunt? Supra autem dixerat: Quis autem est, qui Tarquinium Superbum, qui Spurium Cassium, Spurium Melium non oderit?* Becillinus.

502. Cæterùm Messalina apud se Mnesterem habebat.) Μεσσαλίνα δὲ τὸν Μνηστῆρα εἶχεν. *Blancus* μνηστῆρα *commune nomen putauit, ideoq; amatorem uertit: quasi uerò procus & amator idem sint: quorum prior Græcis est* μνηστήρ.

503. Quod cum Claudius audiuisset.) *Peruersus fuit hic totus locus antè.*

508. Non ergo percussor Neronis seipsum iam uita spoliauit?) οὐκοῦν ἤδη Νέρωνα τύπτων, αὐτὸν κατεχρήσατο. αὐτὸν *scriberetur melius: est enim ad Montanum referendum: quod non sensit Blancus. Hoc autem responso effecit Nero, ut Montanus sibiipsi manus afferret. Addam Taciti uerba de libro decimotertio: Iulius quidem Montanus senatorii ordinis, sed qui nondum honorem capessisset, congressus fortè per tenebras cum principe: quia uim tentantē acriter repulerat, deinde agnitum orauerat, quasi exprobrasset, mori adactus est.*

513. Nauigationem tentare periculosum esse ostendimus.) *Blancus:* Contra eos magna & metuenda classe cōtendimus. *Atqui neq; in Græco est tale quicquā, neque in historia.*

516. Tigellinum'que Sophronium, &c.) *Is apud Tacitum libro decimoseptimo Ophonius Tigillinus legitur, mendosè nimirum, pro Sophonius. Et fortassis hic* Σωφώνιος *scribendum.* Taciti locus.

519. Quanquam Pataui in patria.) *Interpres:* Quanquam in Potamia patria: *secutus mendam Græci codicis, ubi pro* Παταβίῳ *legitur* Ποταμίᾳ. *Pro* Quanquam *autem, scribendum docet sensus,* Et quòd. *Liquet ex his Taciti uerbis, lib. 16. Eaq; offensa altius penetrabat, quia idem Thrasea Patauii, unde ortus erat, ludis Cesticis à Troiano Antenore institutis, habitu Tragico cecinerat.*

521. Nero currum agitans, acus pictus erat.) *Plagam accepit, absurdè hic erat positum.* ἐν ἐσθῆτι *est in textu.*

523. Et Sabinæ nomen iam gerente Sporo.) μετὰ τῆς Σαβίνης τοῦ Σπόρου. *non, Sabina & Sporo.*

528. Qui sub Nerone ualuerant.) ἐπιπολασάντων. *At* ἐπιπολάζειν *non est (ut uertit Blancus) ex obscuro clarum euadere: sed ualere, esse in aliqua autoritate & noticia. Hinc apud Aristotelem etiam non uno in loco* δόξαι αἱ ἐπιπολάζουσαι *dicuntur, eæ opiniones siue sententiæ, quæ præ reliquis ualent, & in aliquo numero habentur.* ἐπιπολάζειν

535. Nam uentre obeso.) *Hic enim est* γαστρώπων, *non immensæ gulæ.*

537. Ita hi maledicendi libidinem suam, qua semper laborarunt, abundè explebant.) *Addendum est his:* Etiam uitæ periculum temerè subeuntes. *quo uerbum* ἐγχειροκινδυνοῦσιν *exprimatur: quod inter emendandum festinantem latuit.*

Nam

Nam Blancus mirificè hunc locum extulit: Quæ cùm temerè dicerent, eadem petulantia, qua discedebant è uita, inferos explebant. In Græco est: καὶ οἱ μὲν οὕτω δὴ ἐρριψοκινδύνουν, καὶ τῆς ἀσελγείας, ὑφ' ἧς ἀεί ποτε κακῶς ἀπαλλάξουσιν, ᾅδην ἐνεφοροῦντο. ἀπαλλάττειν, est id quidem mori apud Græcos, sed uocabula, ἀεί ποτε κακῶς, hanc significationem non admittunt, ne dicam sensum ab ea abhorrere. Porrò autem κακῶς ἀπαλλάττειν, est malè habere, laborare. ut apud Polybium: ἀναθαῤῥήσαντων ἤδη οἱ Τελάεσοι, καίπερ κακῶς ἤδη ἀπαλλάττοντων. Et in Apologo de cauda, draconem totum ducere uolente, apud Plutarchum initio Agidis: αὐτήν τε κακῶς ἀπαλλάττειν, ἀνοίᾳ πορευομένην. utor enim exemplis quæ potißimùm succurrunt. ᾄδην autem, & ᾅδην (quod inferi significat) diuersa significare, uel pueri sciunt. Et ἐμφορεῖσθαι, significat seipsum explere, à cibo & potu sumpta metaphora hoc loco. dicimus enim, ἐμφορεῖσθαι κρεῶν, οἴνου, &c. κακῶς ἀπαλλάττειν.

538. Cum Vespasianus uidens Imperatorem.) Peruersa hæc fuere antea. Manifestato, eum feliciorem quàm uirtuosiorē fuisse.) ἐλεγχθεὶς, &c. ὅτι εὐτυχίᾳ πλέονι ἢ ἀρετῇ ἐχρήσατο. quæ incommodè erant reddita.

541. Dum in se coit.) συνίζειν est, non uicinum esse, sed coire in se. Hinc συνίζησις figura apud Grammaticos.

545. Postremò puer ille, qui antè dæmonem repræsentauerat, &c. oblatus est.) καὶ τέλος ὁ παῖς ἐκεῖνος τὸ δαιμόνιον. Eadem est locutio, quæ suprà 523. μετὰ τῆς Σαβίνης τοῦ Σπόρου: quod fefellit interpretem. Cæterùm, in Græco post κεκοσμημένος, deest aliquid, ut εἰσῆλθε, aut εἰσεκομίσθη.

547. Etsi nepos eius erat.) Hic locus peruersus est: quem quia inter emendandum non animaduerti, nunc tamen scias ita legendum: Etsi propinquū suum, quiq; Flauiam Domitillam, Domitiani consanguineam, uxorem habebat, morte, &c.

548. Et à Domitiano ad terram.) Peruersa hæc erant mirum in modum.

549. Seras philosophus.) Merula, qui hæc antè uerterat, Suras legit.

552. Sed Decebalus Longino.) Locus antè contrario sensu editus. Quod fortè nactus erat.) φαρμάκου εὐπορήσας. Blancus: Cuius ei magna copia erat.

555. Quòd si is halitus.) Hic locus est eorum è numero, quos emendare opus habui.

556. Aelio Adriano.) Scribe cum Xiphilino, P. Aelio Adriano.

560. Claudianopolim.) Scribe Claudiopolim. Κλαυδιούπολιν.

561. Cuniculis muniebant, & mœnibus.) Pro cuniculis, ineptè erat pabulis. neq; est cur demonstrem, ὑπονόμους esse cuniculos.

564. Præterea ferunt diducto montis.) Hic locus peßimè habebat antè. quod intelligent statim, qui conferent.

566. Idq; etsi propterea uisus est dicere.) Et hæc contrario, aut nullo uerius sensu antè legebantur. In Græco quoq; non satis constant. ἀναδιδράσκειν quidem legendum, ὑφῶν.

571. Nam ea tum accidit rerum.) κατοικωμένων in Græco est, uox suspecta mendi. Interpres reliqua non expreßit.

572. Cardianum.) Mox Cordianum dicit, alterutrum falsò.

580. Pertinax autem Afer erat natione.) Et hoc mendum hic emendabo, quod antè properantem me fefellit: ἦν δὲ ὁ Περτίναξ λίβυς ἐξ Ἄλβης Πομπηΐας. Pro λίβυς, scribe λίγυς. & pro Afer, Ligur. Alba enim Pompeia, urbs est Liguriæ, teste Plinio lib. 3. cap. 5. Et Herodianus Pertinacem disertè Italum nominat.

583. Dicebantq; Iuliano.) λεγόντων ὅτι τε Ιουλιανὸς, &c. Ita scribe, λεγόντων περὶ τε Ιουλιανοῦ, ὅτι Συλπ. ποσ. διδ. τί οὖν σὺ προστίθης; Non equidem seruilibus animis.) Sub iugum seruitutis misi, uertit Blancus: neque animaduertit particulæ οὐχ ὅτι uim, cùm significet non modò non, & reddatur ei ἀλλὰ καὶ. Idem ὠσάμενοι passiuè uertit, cùm sit medium, & actiuè significet.

590. In his ſeptem turres à portis Thracijs.) *Totum hunc locum longè elegantiſſimum, ita peruerſum inueni, ut non potuerim non denuò uertere.*

594. Cuius cædis cauſam imputauit militibus.) καὶ τούτου τὸν φόβον. *Legendum φόνον, non φόβον: quæ falſa uox interpretem decepit.*

602. Criminari ſolebat incontinentes.) καὶ ἐνεκάλει μὲν τοῖς μὴ φρονοῦσιν. σωφρονοῦσιν *ſcribe. & pro* ὅσαι πλεῖσαι, ὅσαι πλεῖσαι. *reliqua malè erant uerſa. Neq; enim* γραφαὶ *ſunt cædes, ſed accuſationes. &* ἐπεξελθεῖν τῇ γραφῇ, *non eſt incidere in accuſationem, ſed perſequi iudicio crimen.*

611. Opportunè te uidimus.) διὰ χρόνου. *Diu te non uidimus.*

612. Sed multo plures equitum.) *Blancus hæc male ad Macrinum retulit.* Accelerauit ei mortem cancer.) ὁ καρκῖνος. *non eſt proprium nomen.*

617. Ad regionem Chalcedonenſium.) προσέχε μὲν τῇ Καρχηδονίᾳ. *legendum* Καλχηδονίᾳ: *eſt enim Chalcedo Byzantio propinqua, Carthagine remotiſſima.*

619. Iuppiter è multis.) *Verſus ſunt Iliadis libro undecimo.*

Annotationum in Xiphilinum Finis.

RERUM ET UERBORUM IN DIONIS ET XIPHILINI HISTORIA *Memorabilium* INDEX.

Arabes

B

Camillus

CENSORES.

CONSVLES.

D

Dalmatæ

E

Flaccus,

G

L. Me-

O

ORATIONES.

P. Cor-

Q

Sporus

T

Vlpius

FINIS.

ERRATA.

In numeris b 3. columna 2. pro 12 scribe 18 c 3. col. 2. pro 42 scribe 55 r 5. col. 1. pro 187 scribe 201 K 2. pro 389 scribe 387 deinde altera col. 388 K 3. col. 1. scribe 389 altera 390 K 4. scribe 391. 392 K 5. 393. 394 Ternione B b. col. 1. pro 595 scribe 565 Pagina 20. aduersam, scribe aduersam 30. Iunius Syllanus, scribe Silanus 64. odornatis lege adornatis 65. Tribonio, lege Trebonio 68. uerè, scribe uerò 107. ad fl. Auam, scribe Anam 148. aduersus Perthos, scribe Parthos 211. Rhascypolide, scribe Rhascipolide 226. Mutia, lege Mucia 256. in margine pnrticus, lege porticus 274. Arabij, scribe Arabes 340 C. Antistium ueterem, Veterem scribe: est enim cognomen 268. G. Cæcilio; scribe C. Cæcilio & pro iusto, Vetere, ibidem 382. in margine, in curtendo, in euertendo pag. 436. ante hæc uerba, Quo tandem à Cæsare superato, initium est libri apud Dionem XLIII. pag. 522. in margine, Neronis ad Vologesum literæ: scribatur, Vologæsi ad Neronem literæ 542. in margine, & ludio: scribe ludi 546. Rufinus in margine, pro Rufus 561. in margine est scriptū, Pharasmanis contra Alanos res gestæ. id totum dele 590. Claudius Latro, scribe latro. est enim nomen commune.

Si qua sunt alia, ut caueri uix potest quin accidant, leuiora, candidus lector ea suo ingenio facilè & depræhendet, & emendabit.

BASILEAE, EX OFFICINA IOAN-
NIS OPORINI, ANNO SALVTIS
humanae M. D. LVIII. Men-
se Martio.

Dion. Cassii
Hist. Rom.